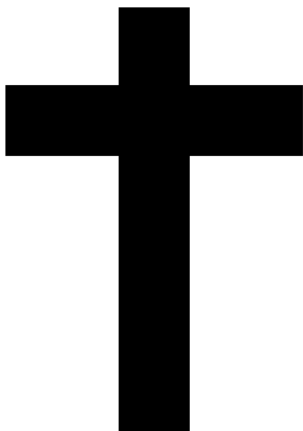

ut-Hun New Testament

Hun-Saare: ut-Hun New Testament New Testament

ut-Hun New Testament

Hun-Saare: ut-Hun New Testament New Testament

copyright © 2017 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Hun-Saare

Contributor: WBT Central Zone

© 2017 Wycliffe Bible Translators, Inc. in cooperation with the Ūt-Hun Bible Translation Project
All rights reserved. The New Testament in ūt-Hun (Eastern Dukawa)
All rights reserved.

2020-11-17

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 21 Feb 2024 from source files dated 29 Jan 2022
4b40cd80-7cb8-5d3d-8563-557f030f99d7

Contents

Matiyos	1
Markus	65
Ruka	104
Yohana	162
Senge-mo	205
Roma-ne	261
1 Korinti-ne	287
2 Korinti-ne	312
Garatiya-ne	327
Apisu-ne	336
Piripi-ne	345
Korosiya-ne	351
1 Tasaronika-ne	358
2 Tasaronika-ne	363
1 Timoti	366
2 Timoti	375
Titus	381
Pirimon	385
Yahuda-ne	387
Yakubu	408
1 Bitrus	415
2 Bitrus	422
1 Yohana	427
2 Yohana	433
3 Yohana	434
Yahudas	435
Ut-Hyangan	437

Takurda-o Matiyos

Rem-se rɔ n-me à:

Baag-o Yešo Kiristi un mat-o un wu ne 1:1—2:23
 Senge-m Yohana Wa-m-Yo'os un hun-ne m-hɔ 3:1-12
 Yo'os un Yešo m-hɔ un meger-tɔ un wu ne 3:13—4:11
 Senge-m Yešo n-me un hun-ne o-Gariri 4:12—18:35
 Cir-mɔ Gariri ha-mɔ o-Urusharima 19:1—20:34
 Ho-ut ta'yoor-tɔ ur-kɔm yow yow o-Urusharima ne 21:1—27:66
 M-inɛ ut-marimar un m-rwuun ne cas mɔ un Wan-Koyan 28:1-20

*Baag-o Yešo Kiristi
(Ruka 3:23-38)*

- ¹ Takurda-o un baag-o Yešo **Kiristi**.^{*} Wu un rwuun un baag-o ko-Gwomo
Dawuda un **Ibrahi** ne.
² **Ibrahi** maturu **Ishaku**,
Ishaku maturu **Yakubu**,
Yakubu maturu **Yahuda** un sek-ye ye un wu ne.
³ **Yahuda** ne wu maturu Perez un Zera (inu un ye Tamar).
 Perez maturu Hezuron,
 Hezuron maturu Aram,
⁴ Aram maturu Aminadab,
 Aminadab maturu Nashon,
 Nashon maturu Sarmon.
⁵ Sarmon maturu Bo'az (inu un wu Rahab),
 Bo'az maturu Obed (inu un wu Rutu),
 Obed maturu **Jesse**.
⁶ **Jesse** maturu ko-Gwomo **Dawuda**.
Dawuda maturu **Suremanu** (inu un wu ne'a Uriya ro gage wu).
⁷ **Suremanu** maturu Rehebowam,
 Rehebowam maturu Abija,
 Abija maturu Asa,
⁸ Asa maturu Jehoshapat,
 Jehoshapat maturu Jehoram,
 Jehoram maturu Uzziya.
⁹ Uzziya maturu Jotam,
 Jotam maturu Ahaz,
 Ahaz maturu Hezekiya,
¹⁰ Hezekiya maturu Manase,
 Manase maturu Amon,
 Amon maturu Josaya.
¹¹ Josaya maturu Jekoniya un hen-ne ye un wu ne, cin ba a un kuus ye
 m-guw so un dak-o o-**Babira**.[†]
¹² Bɔ a wɔtte ye o-**Babira** à,
 Jekoniya maturu Shetiyer,
 Shetiyer maturu Zerubaber,
¹³ Zerubaber maturu Abihudu,

^{*} **Bɔr-o gaan:1** 1:1 Wu Shir daagne à. [†] **Bɔr-o gaan:11** 1:6-11 Hyen komo: 2Gwm 24:14-15;
 2Nom 36:10; Irmu 27:20.

Abihudu maturu Eriyakim,
Eriyakim maturu Azor.

¹⁴ Azor maturu Zadok,
Zadok maturu Akim,
Akim maturu Eriwuda,

¹⁵ Eriwuda maturu Ereyazar,
Ereyazar maturu Matana.

Matana ne wu maturu **Yakubu**.

¹⁶ **Yakubu** maturu **Yusuhu** campo **Meri**,

Meri inu Yeso wu a m-zee **Kiristi** à.

¹⁷ Cir-mo un zaman-o **Ibrahi** ha-mo un yo ma ko-Gwomo **Dawuda**, zaman-us op-us nass-se [14]. Zeeen-mo un ko-Gwomo **Dawuda** ha-mo un da-o a kuuse **Isra**-ne m-guw o-**Babira** à, zaman-us op-us nass-se [14]. Komo da-o a kuuse ye à, ha-mo un da-o a mate **Kiristi** à, zaman-us op-us nass-se [14] komo.

A makt Yeso Kiristi (Ruka 2:1-7)

¹⁸ Mat-o Yeso **Kiristi** o ka. Da-o **Yusuhu** ro un hoob-o **Meri** inu Yeso ne ut-ge à, cin ba a un gegu ye ut-ge, a 'wossuru wu ro ur-uub ne de un **Kukt-o Shir**.[‡] ¹⁹ Wan-ryap-de un wu **Yusuhu** kashi un net-wu, wu ro un nome un **karamsa**-o un **Yahuda**-ne o-dorotte. Komo wu con wu 'ye **Meri** m-'e n-me un hun-ne á, wu nomuru us-barag wu ho'ostu wu wukusse ba un nap-o un net.

²⁰ Amba wu ro un ka barag-se, wan-tom-wu Wan-Koyan rwuunuru wu ruru wu n-te o-bo, wu zeeeru wu, "**Yusuhu** baag-o ko-Gwomo **Dawuda**, taase o hoge gyer-o un dek un **Meri** ne'a ru, remen ka uub-de, de un **Kukt-o Shir** de. ²¹ Wu met wa, wqa egu wu ur-jin **Yeso**. Wata **wan-Gwu** remen wu wu he m-gu un hun-ne be-de un **ba'as-to** un ye.[§]

²² Ka rii-yo un kor kap remen a shooste rii-yo Wan-Koyan rwore à, cin n-ga ne un nu-o un **wan-Rwor un Ma-to Shirishaya** unze,

²³ "Wan-ne'a-wu nape campo á wu nom ur-uub,
wu met wa, wan-campo.

Komo a egu wu ur-jin *Imanuwer*."*

Ka jin-de *Imanuwer* de ro, *Shir ro be-ur gaan un na ne*.

²⁴ Bq **Yusuhu** zutute ka rew-mo à, wu nomuru yo wan-tom-wu Wan-Koyan zee wu à. Wu gaaru ne'a un wu **Meri**. ²⁵ Amba wu nap wu ne'a á, se da-o wu messe wa un wu à wan-campo. **Yusuhu** egu wu komo ur-jin **Yeso**.†

Bqr-us yoor

Gas-de un ya-us-nap so ur-horan

¹ Da-o ko-Gwomo **Here** ro ut-gwomo à, a mate Yeso un bo-o o-Betarami, o ro n-me un dak-o o-Judiya à. Bq un mat un wu, hun-ne ya-us-nap rwuunuru so ur-horan ye haanuru o-Urusharima. ² Ye cituru hun-ne o-cot, "¿Kené ka wa-wu a mate à ro, wu he m-warag ko-Gwomo no **Yahuda**-ne à? Te nak a makt wu remen te hyanag regen-yo un wu indunte ur-horan, komo te un haan, te kwukte be-de un wu, te ye'et wu m-sek."

‡ **Bqr-o gaan:18** 1:18 Hyen komo: Ruka 1:27. § **Bqr-o gaan:21** 1:21 Hyen komo: Ruka 1:31.

* **Bqr-o gaan:23** 1:23 Hyen komo: Isha 7:14. † **Bqr-o gaan:25** 1:25 Hyen komo: Ruka 2:21.

³ Bq ko-Gwomo **Here** hogute a makt wà-wu he m-re ut-gwomo à, hur-de un wu naasuru deen, unze wu ken ko-Gwomo wua dek kwuur-o un wu. Kaane komo hur-de un koob-ne ye un wu kap naase deen. ⁴ Wu karaksuru kap o un Gwomo-ne ye un kon-se Shir un **yan-Yoos-de o-karamsa** ne. Ka da-de wu cituru ye be-de **yan-Rwor un Ma-to Shir** zee a met **Kiristi** à.

⁵ Ye shasuru wu, “Un bq-o o-Betarami, n-me un dak-o o-Judiya. Te nak remen kaane **wan-Rwor un Ma-to Shir** gene us-hak deen se arge à, **wan-Rwor un Ma-to Shir** zeeg:

⁶ “ Nq hun-ne ye o-Betarami un dak-o o-Judiya,
wan-gaan be-ur nq a warag caari-wu un ko-Gwomo,
Komo wua dorutte hun-ne re **Isra**-ne
bq wa-ut-gut ro m-dorutte un gut-to un wu à.
Remen kaane bq-o nq a warag

caari-o o-bq un dak-o o-Judiya.* ”

⁷ Bq **Here** hoge kaane à, wu agnuru ka ya-us-nap-ye, ye rwuune so ur-horan à. Wu cituru ye wukusse, remen wu nept hond hond da-o ye hyane ka regen-yo à. ⁸ Bq ye rurute wu à, wu tomuru ye ha-mq o-Betarami, wu zee, “Ha nq cekrendu me ma-to un ka wà-wu ceen. Un ra-o nq hyente wu à, nq muun, nq ruru me, remen me un ce re un heet m-kwuktu wu.”

⁹ Komo bq ye komte hoge un ma-to un ko-Gwomo à, ye argu arag-mo un ye. Un cow-yo un ye, ye hyanuru ka regen-yo, yo ye hyane ur-horan à. Zak-o hooru ye deen bq ye hyane yo komo à. Ka regen-yo ro un co-o un ye, ye ro yo m-dore har yo haaru yo esuru o-Betarami be-de wà ro à. ¹⁰ Bq ye hyente o-regen à, men-to un ye shiiru o-zak deen. ¹¹ Ka ya-us-nap-ye cowuru o-hur. Ye hyanuru wà un inu un wu ne **Meri**, ye kwukuru un co-o un wu, ye nomuru wu ur-bongon. Ka da-de, ye rwunturu ba-to un ye, to un hwor. Ye ya'uru wu o-zinariya, un to ken saw-to m-shi'igin to ne to, a m-aag “ut-**parakanse** à” un m-now ne mo a m-aag “o-**mur**” ne à.

¹² Ye warguru un dak-o un ye un cow-o hor-yo, remen Shir ka'aksutu ye m-bo ye jar ye warag be-ur **Here** á.

*Yusuhu ne un Meri somog
ha-mo un dak-o o-Masar*

¹³ Bq ka ya-us-nap-ye aragsute à, wan-tom-wu Wan-Koyan ruru **Yusuhu** n-te m-bo, **wan-tom-wu Shir** zeeru, “Ine, o dek ka wà-wu un inu un wu ne, nq som ha-mo un dak-o o-**Masar**. Nq she'et reeno, se un zeeg nq jo'on, remen karma-ne **Here** a hoob ka wà-wu, remen ye hoot wu.”

¹⁴ **Yusuhu** inuru wu dekuru ka wà-wu un inu un wu ne ka tet-mo, wu nekuru dak-o o-**Masar**. ¹⁵ Wu she'eturu reeno o-**Masar** se da-o **Here** mare à. To ka un kor remen a shoote rii-yo Wan-Koyan rwore à un nu-o un **wan-Rwor un Ma-to Shir** unze, “Es-mo o-**Masar** un agne wà re.”†

*Karma-ne Here hoomte yakar
yan-campq-ne un dak-o o-Betarami*

¹⁶ Bq **Yusuhu** un ya-den-o un wu ne aragsute so un dak-o o-**Masar** à, ko-Gwomo **Here** napuru unze weer-se ka ya-us-nap-ye nomo wu. Remen kaane wu swooru us-ryaab deen. Wu baksuru da-o ka ya-us-nap-ye ruru wu ye hyanag ka regen-yo à. Wu tomuru karma-ne ye hoom yakar yan-campq-ne kap ye ro o-Betarami à un riib-se un o ne, cir-mo un yan-hak-us yoor ha-mo n-dak, hond hond-mo un ka da-o ya-us-nap-ye ruru wu ma-to

* **Bqr-qs yoor:6** 2:6 Hyen komo: Mika 5:2. † **Bqr-qs yoor:15** 2:15 Hyen komo: Hose 11:1.

ʉn ká wà-wʉ à. ¹⁷ ʉn kaanɛ a shoosɛ rii-yo a rwɔrɛ ʉn nu-ɔ ʉn ko-**yan-Rwɔr ʉn Ma-tɔ Shir** Irmiya, ʉnze,

¹⁸ “A hogutɛ ʉs-'wɔn ʉn bɔ-ɔ o-Rama,
'wɔn-se ʉn tʉk-mɔ ʉt-mɛn dɛɛn.

Rahira rɔ ʉs-'wɔn remen yakar-yɛ ʉn wʉ,

Wʉ kwangutɛ ʉt-kwɛɛmse
remen yakar-yɛ ʉn wʉ merestɛ.”[‡]

*M-jo'on so ʉn dak-ɔ o-Masar
ha-mɔ ʉn bɔ-ɔ o-Nazaret*

¹⁹ Bɔ **Here** merestɛ à, wan-tɔm-wʉ Wan-Koyan rurʉ **Yusuhu** n-tɛ m-bo o-**Masar**, ²⁰ **wan-tɔm-wʉ Shir** zɛɛrʉ **Yusuhu**: “Inɛ, o deka wà-wʉ ʉn inu ʉn wʉ nɛ, o warag dak-ɔ o-**Isra**, remen n-ga yɛ ʉn hoob-ɔ ʉn wà yɛ hoot wʉ à, yɛ merestɛ.”

²¹ **Yusuhu** inurʉ, wʉ dekuru wà ʉn inu ʉn wʉ nɛ, wʉ warguru dak-ɔ o-**Isra**. ²² Amba bɔ **Yusuhu** hogutɛ wà **Here**, wata, Arkirayɔs wʉ rɔ ʉn gwɔmo-tɔ o-Judiya dekstɛ kwuʉr-o Tato ʉn wʉ à, wʉ hoguru o-gyer wʉ waragɛ rɛɛnɔ. Amba bɔ Shir ka'aktʉ wʉ ʉn m-bo à, ʉnze wʉ jar wʉ he o-Judiya á wʉ hessuru ha-mɔ o-Gariri. ²³ Wʉ she'eturʉ ʉn bɔ-ɔ o-Nazaret, § remen a shoostɛ rii-yo a rwɔrɛ ʉn nu-ɔ ʉn **yan-Rwɔr ʉn Ma-tɔ Shir** à ʉnze, “A eeg wʉ ko-ya-o-Nazaret.”

Bɔr-ʉs tet

*Kɔ'ɔt-o Yohana Wa-m-Yo'os
ʉn hun-nɛ m-hɔ*

(*Mark 1:1-8; Ruka 3:1-18; Yoha 1:19-28*)

¹ ʉn ká da-ɔ ɔ, **Yohana** Wa-m-**Yo'os ʉn hun-nɛ m-hɔ**, taknɛ sɛnge-mɔ ʉn wʉ. Wʉ kɔ'ɔtɛ Ma-tɔ Shir o-dákár ɔ ʉn dak-ɔ o-Judiya. ² Wʉ rɔ m-zɛɛ, “Yagu nɔ nɔm **ʉr-ba'as**, nɔ muʉn be-de Shir, remen **Gwɔmo-tɔ Shir*** nomsuntɛ yow yow.” ³ **Yohana** wʉ **Ishayawan-Rwɔr ʉn Ma-tɔ Shir** nɔmɛ ma-tɔ ʉn wʉ, ʉn hak-se n-jim. **Ishaya** zɛɛg,
“Wʉ ken wʉ rɔ ʉn eeg-se ʉn hun-nɛ o-dákár
yɛ haan yɛ hoge wʉ.

Wʉ rɔ m-zɛɛ, ‘Ja'asʉ nɔ Yawe o-cɔw wʉ haantɛ.

Ja'asʉ nɔ wʉ o-cɔw tɛtɛ.’”[†]

⁴ Matuku-de **Yohana** cɔpɛ à, ʉn can-se o-dorom a cɛɛ ɔ. Wʉ gak hap-yo o-ka ʉn byon-o ʉn wʉ. Rii-yo m-rɛ yo ʉn wʉ yege-'e yɛ ʉn wʉug-mɔ ʉn sɔ nɛ.[‡] ⁵ Hun-nɛ haanurʉ rwuʉn-mɔ ʉn bɔ-ɔ o-Urusharima ʉn yɛ o-Judiya nɛ kap, komo ʉn kap riib-se ʉn Rɔɔg-ɔ o-Joda nɛ. Yɛ ʉn haan yɛ hogutɛ **Yohana** o-dákár. ⁶ Yɛ rɔ m-rwɔr ʉn **ba'as-tɔ** ʉn yɛ, komo **Yohana** rɔ yɛ m-**yo'os m-hɔ** ʉn Rɔɔg-ɔ o-Joda.

⁷ Amba bɔ **Yohana** hyentɛ **Parisa**-nɛ ʉn **Saduki**-nɛ dɛɛn yɛ rɔ m-haan remen wʉ yo'ostʉ yɛ m-hɔ à, wʉ zɛɛrʉ yɛ, “Nɔ m-raab nɛ untʉn yakar-yɛ ʉn herhyat! ¿Wa rʉrɛ nɔ nɛ nɔ som swɔ ʉr-kɔɔb ɔ Shir rɔa 'yɛ nɔ à?§

⁸ Nɔm nɔ rem-se a hettɛ m-nap ʉnze nɔ yagutɛ nɔm **ʉr-ba'as** à. Ka da-de,

‡ **Bɔr-ʉs yoor:18** 2:18 Hyen komo: Irm 31:15. § **Bɔr-ʉs yoor:23** 2:23 Hyen komo: Mark 1:24; Ruka 2:39; Yoha 1:45. * **Bɔr-ʉs tet:2** 3:2 ʉt-Girik: Gwɔmo-tɔ n-Tɔn shir, komo n-tɔn

Mati 3:2; 4:17; 5:3,10,19,20; 7:21; 8:11; 10:7; 11:11-12; 13:11,24,31,33,44,45,47,52; 16:19; 18:1,3,4,23; 19:12,14,23; 20:1; 22:2; 23:13; 25:1. † **Bɔr-ʉs tet:3** 3:3 Hyen komo: Isha 40:3 (ʉt-Girik). ‡ **Bɔr-ʉs**

tet:4 3:4 Hyen komo: 2Gwm 1:8. § **Bɔr-ʉs tet:7** 3:7 Hyen komo: Mati 12:34; 23:33.

nq haan remen um yo'ostú nq m-hq. ⁹ Taase nq nom us-ses un hoog-m nq unze **Ibrahi** wu rō Tato nq. Toqa toa ruut nq á. Mē nq m-rurē, Shir a hoks nome un **Ibrahi** yakar un ka ta'ar-tō. (Urege wu conog).^{*} ¹⁰ Shir ru'uste nu-q ur-yar q un piish ut-ma un 'wun-de o-yo. 'Yo-yo mate yakar-ye ur-bon á, a kups yo a jorbe o-ra. Kaane Shir he 'ya un hun-ne ur-koob ye yage nom un rii-yo depe á.[†]

¹¹ Ka da-de **Yohana** zeeru hun-ne, "Mē de m-hq mē nq m-yo'os, remen a nept nq yagute nom **ur-ba'as**. Amba wu argu mē ut-gos à wu roon un jim un de, kō ka'ante-tō un wu mē bo'os um us to á. Wu he nq m-yo'os un **Kukt-o Shir**, o-ra nē komo. ¹² Wu rō un kōk-de un wu nē de m-je, wu je hyo-ye un wu. Komo wu karakse hyo-ye ur-bon, wu ru n-mē un byo-de un wu, amba wu tuxs ka nu-to o-ra q a hoks m-ryomos á."

*Yohana yo'oste Yeso n-te m-hq
(Mark 1:9-11; Ruka 3:21-22)*

¹³ Un ka da-q Yeso rwuune es-mō o-Gariri, wu haaru un Roog-o o-Joda. Wu un ha remen **Yohana** yo'ostú wu m-hq. ¹⁴ **Yohana** conuru wu m-wen. Wu zeeru Yeso, "Mē, wu rō o-hoob o yo'ostú mē m-hq à, zya rwō'e o hette m-haan be un de um yo'ostú wō? O jiishtu mē. Wō depe o yo'os mē m-hq."

¹⁵ Amba Yeso shasuru wu, "Un ka da-q wō depe o yo'os mē m-hq. Kaane rō ur-bon nē remen a shooste myet q un rii-yo Shir cone à." Bō **Yohana** hogute kaane à wu yo'osuru Yeso m-hq.

¹⁶ Remen kaane **Yohana** yo'osuru Yeso m-hq. Bō Yeso rwunte m-hq à, da-o gaan, Tōn-o tikshiru. Yeso hyanuru **Kukt-o Shir** rō m-kergunē un sha-mō o-gorop, har q ciruru n-tōn un wu. ¹⁷ Ka da-de Shir teprunuru zee-mō n-Tōn o-shir, "Wu ka wu rō Wà re, wu mē m-con à. Wu mē m-hoge rērem-mō un wu deen à.[‡]

Bor-qs nass

*Ko-Gwomo-wu un ya-ut-kot
megerte Yeso*

(Mark 1:12-13; Ruka 4:1-13)

¹ Ka da-de, **Kukt-o Shir** wooturu Yeso n-mē o-dákár remen **ko-Gwomo-wu un ya-ut-kot** megertú wu.^{*} ² Yeso nomog o-**swoot** ut-hq kwōoz-ut yoor [40] m-tet m-how nē. Remen kaane, mer bopuru wu deen.

³ **Ko-Gwomo-wu un ya-ut-kot** haanuru, wu megruru Yeso. Wu zeeru Yeso, "Urege wō **Wà-wu Shir** wu, rwō ka ta'ar-tō barme rii-yo m-re!"

⁴ Yeso shasuru, "Gense tō rō un takurda-q Shir unze,
" 'Un rii-yo m-rē q cot

hun-nē hette kum m-hoog á,
se de gom-tō rwuune un nu-o Shir à kap.[†] "

⁵ **Ko-Gwomo-wu un ya-ut-kot** heete Yeso o-Urusharima bō-q so-q. Wu deturu Yeso reno n-tōn un **Pyo-o Shir** be-de jiishe m-pipir à. ⁶ Ka da-de **ko-Gwomo-wu un ya-ut-kot** zeeru Yeso, "Urege wō **Wà-wu Shir** wu, hukse, o hēbe n-dak. Gense tō rō un takurda-q Shir, unze,
" 'Shir a ru yan-tom-ye un wu ye 'er wō.

^{*} **Bor-qs tet:9** 3:9 Hyen komo: Yoha 8:33. [†] **Bor-qs tet:10** 3:10 Hyen komo: Mati 7:19.

[‡] **Bor-qs tet:17** 3:17 Hyen komo: Taka 22:2; Bōng 2:7; Isha 42:1; Mati 12:18; 17:5; Mark 1:11;

Ruka 9:35. ^{*} **Bor-qs nass:1** 4:1 Hyen komo: Yahu 2:18; 4:15. [†] **Bor-qs nass:4** 4:4 Hyen komo: Kara 8:3.

Yea gɔks wɔ ɔn kom-tɔ ɔn ye,
taase o hebe ɔt-ta'ar o hogɛ m-hoog.†* "

7 Yeso zɛerɔ wɔ, "Gense tɔ rɔ ɔn takurda-ɔ Shir, ɔnze, 'Wɔ meger Yawe Shir ru á!§ "

8 **Ko-Gwomo-wu ɔn ya-ɔt-kot** dooru Yeso m-heet n-ton ɔn o ken Haag-ɔ, o m-pipir deen. Wu kuturu Yeso dak-tɔ ɔn hono o-dak pitip ɔn gwomo-tɔ ɔn tɔ ne, ɔn seps-mɔ ɔn tɔ ne. 9 Wu dooru Yeso m-zee, "Kap o ɔn tɔ ka man hoks wɔ tɔ m-ya'as, o nom gwomo-tɔ ɔn tɔ, urege wɔa kwuktutu me o 'ye me, m-sek."

10 Yeso zɛerɔ wɔ, "Arag kane **ko-Gwomo-wu ɔn ya-ɔt-kot** o! Remen gense tɔ rɔ ɔn takurda-ɔ Shir ɔnze,
‡ 'Nome Yawe Shir ru m-guw,

wu wu cot o he m-kwukte.†* "

11 Ka da-de, **ko-Gwomo-wu ɔn ya-ɔt-kot** arguru, wu yage Yeso. **Yantom-ye Shir** haanuru ye nomoru Yeso m-senge.

*Yeso takante rworu ɔn Ma-tɔ Shir
dak-ɔ o-Gariri*

(Mark 1:14-15; Ruka 4:14-15)

12 Da-ɔ Yeso hogɛ karma-ne ka'ag **Yohana Wa-m-Yo'os ɔn hun-ne m-ho** à, Yeso inuru wu warguru dak-ɔ o-Gariri.† 13 Se da-ɔ wu ha bo-ɔ o-Nazaret à, ka da-de ne, wu yaguru o-Nazaret wu haaru bo-ɔ o-Kapanahum o rɔ reno n-riib o ɔn mar-ɔ Gariri ma-de ɔn dak-ɔ o-Zeburun, o-Napari ne.‡

14 Yeso ɔn nom kaane remen a shoosté rii-yo **Ishayawan-Rwor** rwoɔre à, o-da deen o arge à ɔnze,

15 "Men tom ne um ruru no hun-ne ye
ɔn dak-ɔ o-Zeburun ɔn dak-ɔ o-Napari ne.

No ye rɔ yow yow ɔn mar-ɔ Gariri ne à,
ɔn pes-tɔ ɔn Rɔog-ɔ o-Joda ne,
komo ɔn hun-ne ne ye rɔ ɔn dak-ɔ o-Gariri à,
be-de ye rɔ **Yahuda-ne** á rɔ ur-she'et à.

16 Ka hun-ne ye rɔ ur-she'et n-me o-comb à,
ye hyen caari-mɔ m-cecar.

Cecar-mɔ Shir, untun bo ho-ur rɔ m-rwuun n-sot à,
Mɔa rwuun be-de ɔn

ka ye kukt-tɔ ɔn ye mersé à."§

17 Cin ka da-ɔ Yeso cire ko'ot-ɔ Ma-tɔ Shir, wu rɔ m-zee, "Yagu no nom **ur-ba'as**, no muun be-de Shir, remen da-ɔ Shir he ɔt-gwomo à nomsunte yow yow."*

Yeso ak yan-ship ɔn jan nen nass

(Mark 1:16-20; Ruka 5:1-11)

18 Yeso rɔ m-arag n-riib o ɔn Mar-ɔ o-Gariri. Wu hyanuru ye ken hen-ne ye nen yoor, Simɔn wu a m-zee Bitrus à, ɔn hen ɔn wu ne wu a m-zee Andarawus à. Ye rɔ m-jorbe o-yo n-me o-mar, remen ye ya-m-ship ɔn jan-ye, ɔn baab-tɔ ɔn jan ne. 19 Yeso zɛerɔ ye, "Dond no me, man muut no yan-neke-m re. Man yoosu no bo no he haante ɔn hun-ne be ɔn de à."

‡ **Bɔr-ɔs nass:6** 4:6 Hyen komo: Bɔng 91:11-12. § **Bɔr-ɔs nass:7** 4:7 Hyen komo: Kara 6:16.

* **Bɔr-ɔs nass:10** 4:10 Hyen komo: Kara 6:13. † **Bɔr-ɔs nass:12** 4:12 Hyen komo: Mati 14:3;

Mark 6:17; Ruka 3:19-20. ‡ **Bɔr-ɔs nass:13** 4:13 Hyen komo: Yoha 2:12. § **Bɔr-ɔs nass:16**

4:15-16 Hyen komo: Isha 9:1-2. * **Bɔr-ɔs nass:17** 4:17 Hyen komo: Mati 3:2.

20 Ba un naas o-da, ye yaguru saw-to un ye to ye rotte un ship un jan à, ye doruru Yeso.

21 Bq̄ Yeso aragte un co à, wu hyanuru ye ken hen-ne ye nen voor komo. Ye rō **Yakubu** un hen un wu ne **Yohana** yakar Zebedi. Ye rō un ja'as un yo-q un ship un jan o-hat un tato-q un ye ne, ye shipt jan. Yeso aaguru ye.

22 Da-o gaan, ye yage o-hat kap un tato un ye ne, ye doruru Yeso.

Yeso guug hun-ne deen
(Ruka 6:17-19)

23 Yeso bopu m-pa'ag myet dak-q o-Gariri, wu rō ur-yoos un kuke-to un yoos un Ma-to Shir. Wu rō m-ko'ot **Ma-to m-Rerem** to un gwomo-to Shir. Komo wu taaste gom-se un hun-ne un ya-ba-m-gugaaz mō o-wur ne.†

24 Remen kaane, ma-to un wu woqru ko q ke dak-q o-Siriya da-o gaan. Ye ma'asuru wu m-hante un ya-us-gom go-us-go, un yan-swō ur-koob ne, un ye **ya-ut-kot** da'e ut-hi ne à un ya-o-tattara ne, un ryam-ne komo. Wu taasu gom-se un ye myet. 25 Hun-ne ut-moor ne doruru wu es-mō o-Gariri. Ye ken ye rwuun-mō o-Urusharima un dak-q o-Judiya ne. Ye ken ye rwuun-mō un be-de ye m-aag, *Bq-ut op à*, har un es-mō un pesto-de un sō un hōran-de un Roog-q o-Joda.

Ko'ot un Ma-to Shir **n-ton ur-haag**

Bor-qs taan

(Mati 5—7)

1 Bq̄ Yeso hyente hun-ne morogsute deen à, wu daaru n-ton ur-haag, wu she'eturu. Bq̄ wu she'ette à, yan-neke-mō un wu haaru be-de un wu. 2 Wu ciru ye m-yoose un yo ka:

Ya-o-zak
(Ruka 6:20-23)

3 “Ya-o-zak-ye, ka ye nape unze koob-ne ye rō,
ye rotte Shir à,

remen gon ye rō be-de un gwomo-to un wu.

4 Ya-o-zak-ye, ka ye rō un tuk-mō ut-men m-mōka à,
remen Shir a gwu'ursu ye ut-men.*

5 Ya-o-zak-ye, ka ye russe ur-hi gwegwer à,
remen Shir a bopsu ye rii-yo un hōno o-dak kap.†

6 Ya-o-zak-ye, ka ye cone m-nom rii-yo Shir cone à,
remen Shir a coks ye.‡

7 Ya-o-zak-ye, ka ye m-hoge 'wōn-ur or un ye ne à,
remen Shir a hoge 'wōn-de un ye un cen ye.

8 Ya-o-zak-ye, ka ye rō un men-ut pus-to ne à,
remen yea hyen Shir.§

9 Ya-o-zak-ye, ka ye rō m-con hun-ne she'et ba ut-ween à,
remen Shir a dek ye yakar-ye un wu.”

10 Ya-o-zak-ye, ka ye hun-ne reese ur-koob à,
remen ye rō m-nom un yo depe à, Shir a ru ye o-zak,

† **Bq̄-r-qs nass:23** 4:23 Hyen komo: Mati 9:35; Mark 1:39.

‡ **Bq̄-r-qs taan:5** 5:5 Hyen komo: Bq̄ng 37:11.

§ **Bq̄-r-qs taan:8** 5:8 Hyen komo: Bq̄ng 24:3-4.

* **Bq̄-r-qs taan:4** 5:4 Hyen komo: Isha

‡ **Bq̄-r-qs taan:6** 5:6 Hyen komo: Isha

§ **Bq̄-r-qs taan:8** 5:8 Hyen komo: Bq̄ng 24:3-4.

remen ɔn ye Shir ɔne ʉn ɔwɔmo-tɔ ʉn wʉ.*

¹¹ Ya-o-zak-ye nɔ, da-ɔ hun-ne pyapu nɔ à, ye reesʉ nɔ ʉr-koɔb, komo ye nomo nɔ men-ʉt jaas-tɔ ɔ-ʉs-ɔ-ɔ rem re.† ¹² Nom nɔ o-zak remen kaane, remen 'yons-ʉr ɔs-de rɔ nɔ ʉr-'er n-Tɔn shir. Kaane hun-ne ye ʉn ye ya-n-ga-ye nome **yan-Rwor ʉn Ma-tɔ Shir** n-ga, ye ba'ʉ nɔ à.‡

*Ka ye dɔre Yeso à ya ye rɔ
ʉntʉ m-pɔr m-cecar ne*

(Mark 9:50; Ruka 14:34-35)

¹³ Komo Yeso zeeru, "Ya nɔ rɔ ʉntʉ m-pɔr be-de ʉn hun-ne ye ʉn hono o-dak. Amba ʉrege rerem-mɔ m-pɔr taag, ʉre a he m-nom a muute mɔ m-rerem ne? Mɔ waragte hwaa, se a ukse mɔ, a yawag ʉs-na."§

¹⁴ Yeso zeeru, "Ya nɔ rɔ ʉntʉ m-cecar be-de ʉn hun-ne ye ʉn hono o-dak. Ai, bɔ-ɔ a ma'e n-tɔn ʉr-haag à a hoks ɔ m-wuke á.* ¹⁵ Kaane ɔ komo a m-dɔ ʉr-pitirra a hɔk de o-shaar á, se de a sek de n-tɔn ʉr-deeg remen de ye'et hun-ne ye o-hur m-cecar.† ¹⁶ Kaane komo, she'et nɔ cas remen hun-ne hyenet rii-yo nɔ m-nom à, ye a bʉm Tato nɔ wʉ n-Tɔn shir."‡

Yoo-ʉr Yeso n-te o-karamsa

¹⁷ Yeso zeeru, "Taase nɔ hyen nɔ zee men haan ʉm soksté **karamsa-o Mosa** ʉn yoos-de ʉn **yan-Rwor ʉn Ma-tɔ Shir** ne. Me haan remen ʉm soksté tɔ á, se de remen ʉm shoosté tɔ. ¹⁸ Nip-ɔ me nɔ m-rure, ʉrege de o-Tɔn o-dak ne rɔ kɔn, yatt kɔ o-keer kɔ ya-o-dakka yɔ he m-sokse n-me ʉn yoos-de o-**karamsa** á. Se a shooste koyan kap.§ ¹⁹ Remen kaane bɔ ʉn wʉ jesse kɔ o-gaan be-de ʉn ka **karamsa**-ʉt rek-tɔ tɔ à, wʉ yoose komo hun-ne ye jetem tɔ. Shir a zee hwaa ka net-wʉ rɔ be-de ʉn ɔwɔmo-tɔ Shir. Amba kap wʉ dɔre tɔ à har wʉ yoose ye ken ye, a deet wʉ ʉr-bektʉben n-me ʉn ɔwɔmo-tɔ Shir.

²⁰ "Me nɔ m-rure, ʉrege kashi ʉn she'et-ʉr nɔ de jiish de ʉn **yan-Yoos-de o-karamsa** ʉn **Parisa**-ne á, nɔa cʉw n-me ʉn ɔwɔmo-tɔ Shir á kɔ hiin.

*Yeso yooste ʉnze a nɔm ʉs-ryaab á
(Ruka 12:57-59)*

²¹ "Nɔ hogʉssʉte a russʉte hun-ne na ye n-ga, ʉnze, 'Wɔ jar o ho net á,' gaan-o zee 'bɔ ʉn wʉ hɔ net à, a he'et wʉ be-de ʉn piishi wʉ ʉt-ma.'*"

²² Amba me nɔ m-rure, wʉ rɔ ʉs-ryaab ʉn or ʉn wʉ ne à, Shir a nom ʉs-ryaab ʉn wʉ ne komo a piishe wʉ ʉt-ma. Komo bɔ ʉn wʉ nɔme ʉs-ryaab ʉn or ʉn wʉ ne à, har wʉ ce'e wʉ jin-ʉr yɔ-de a he'et wʉ be-de m-piish ʉt-ma tɔ sek-ye ʉn Shir. Komo wɔ kutɔ or ru ʉt-yage har o zee wʉ ko-raag! Tɔ, o bʉpse ɔ ka cɔw-yo ʉn den-ɔ o-ra!"

²³ Yeso haaru cɔ m-zee, "ʉrege wɔ ʉn ma-tɔ m-hwɔbbe m-yar n-te ʉn **hana**-ɔ ʉr-seke ɔ Shir, o baksuru ʉnze wʉ ken wʉ zeeg o nomote wʉ ʉr-yɔ-de, ²⁴ Wɔ hwɔbe yar-m ru o-**hana** á. ʉr-takan neke be-de ʉn or ru nɔ hongse ʉn wʉ ne. Ka da-de o haan o he'edbe yar-m ru be-de Shir."

²⁵ Yeso zeeru komo, "ʉrege wʉ ken wʉ zeeg o nomote wʉ ʉr-yɔ-de har wʉ rɔ wɔ ʉn ma-tɔ m-heet be-de ʉn m-piish ʉt-ma, nɔm hɔr-m-hɔr o

* **Bɔr-ʉs taan:10** 5:10 Hyen komo: 1Bit 3:14. † **Bɔr-ʉs taan:11** 5:11 Hyen komo: 1Bit 4:14.

‡ **Bɔr-ʉs taan:12** 5:12 Hyen komo: 2Nom 36:16; Seng 7:52. § **Bɔr-ʉs taan:13** 5:13 Hyen komo:

Mark 9:50; Ruka 14:34-35. * **Bɔr-ʉs taan:14** 5:14 Hyen komo: Yoha 8:12; 9:5. † **Bɔr-ʉs taan:15** 5:15 Hyen komo: Mark 4:21; Ruka 8:16; 11:33. ‡ **Bɔr-ʉs taan:16** 5:16 Hyen komo: 1Bit

2:12. § **Bɔr-ʉs taan:18** 5:18 Hyen komo: Ruka 16:17. * **Bɔr-ʉs taan:21** 5:21 Hyen komo:

Rwʉw 20:13; Kara 5:17.

hongse un wu ne. Nom bo o he m-nom a no ess ut-ma un wu ne cin ba no un woq be-de un m-piish ut-ma. Unya kaane a, wua mossu wo un wan-piish ut-ma ne. Komo ko-ya-m-piish ut-ma wua mossu wo un yan-tom-ye un wu ne ye ke wo. ²⁶ Nip-o me wo m-rure, urege wu nomog kaane, rii-yo a rwuntutu wo kaane, se o topk kap bo un rii-yo a wo m-dore a."

Yeso yooste unze a nom o-as a

²⁷ Ka da-de Yeso zeeru, "No hogussute ka **karamsa-o**, 'Taase o hoob ne'a-wu un net a.'[†] ²⁸ Amba me no m-rure, taase ma net gut ne'a-wu ro ne'a un wu a komo wu cun m-rewu un wu ne n-me un hur-de un wu. Urege net nomog kaane, wu nomog o-as o ka un wu ne n-me un hur-de un wu. ²⁹ Urege yish un du ro wo m-rwo **ur-ba'as**, hus de o jore. A jiish wo o taage yish-ur gaan be-de un dok-to un wur-o ru otte a jorbe wur-o ru ur-bir n-me den-o o-ra a.[‡] ³⁰ Komo ka ro, urege kom-o ru o-gaan ro wo m-rwo **ur-ba'as**, kups o o jore. A nom ur-bon wo hokse jore un yo ken rii-yo un hogog-m ru o gwu'ursute Shir ur-hur, otte a jorbe wur-o ru ur-bir n-me un den-o o-ra a."§

Yeso yooste unze a caas ut-ge a

(Mati 19:9; Mark 10:11-12; Ruka 16:18)

³¹ Yeso zeeru komo, "Wu ken wu zeeg yo ka unze 'Urege wu ken net-wu ho'oste ne'a un wu, se wu ya'astu wu takurda-o un caas ut-ge.'^{* 32} Amba me no m-rure, net a hoks ho'os un ne'a un wu urege ka ne'a-wu rewete un wu ken campo wu ne. Taase net ho'os ne'a un wu remen yo ken rii-yo un hon. Urege wu ho'oste ne'a un wu remen yo ken rii-yo un hon, wu rwo'og wu o ka nom o-as urege ka ne'a-wu gaag wu ken campo wu. Komo urege campo gaag ne'a-wu campo un wu ho'ose a, Shir dek o ka ka net-wu nomog o-as."[†]

Yeso yooste a jar a tond a

³³ Yeso haaru co m-zee, "No hogussute o ken **karamsa-o**, o ya-n-ga-ye na gokse a us-hak deen se arge a. O zee, 'Taase no taage m-shoos un rii-yo no surte nu a. Yo depe a shoos rii-yo o zee woa nome Yawe a.'^{‡ 34} Amba rii-yo me no m-rure a yo ro, taase no tond a por por. Taase no tond un jin-de un Ton-o shir a, remen kane Shir ro un gwomo-to un wu. § ³⁵ Taase komo no tond o-dak, remen o ro un kus-o un na-se un wu. Taase komo no tond un jin-de o-Urusharima, remen o-Urusharima bo-o caari-o o un ko-Gwomo Shir.* ³⁶ Taase komo o tond un hi un du a, remen woa hoks m-muut un ko can-o o-gaan yo wakte o-pus yo ko o-rim yo a. ³⁷ Urege o cnonog m-zee 'Ee,' zee 'Ay' o, zee 'Ay.' Rii-yo pase kaane a, yo-yo yo. Yo rwune un **ko-Gwomo-wu un ya-ut-kot** a."

Ur-yish ur-yish ne

(Ruka 6:29-30)

³⁸ Ka da-de Yeso zeeru, "No hogussute de ka **karamsa-o**, 'Urege net hogussute wu ken wu m-hoog ur-yish ko o-yin, se a nome wu m-hoog

† **Bqr-qs taan:27** 5:27 Hyen komo: Rwuu 20:14; Kara 5:18. ‡ **Bqr-qs taan:29** 5:29 Hyen komo: Mati 18:9; Mark 9:47. § **Bqr-qs taan:30** 5:30 Hyen komo: Mati 18:8; Mark 9:43. * **Bqr-qs taan:31** 5:31 Hyen komo: Kara 24:1; Mati 19:7; Mark 10:4. † **Bqr-qs taan:32** 5:32 Hyen komo: Mati 19:9; Mark 10:11-12; Ruka 16:18; 1Kor 7:10-11. ‡ **Bqr-qs taan:33** 5:33 Hyen komo: Rewi 19:12; Qog 30:2; Kara 23:21. § **Bqr-qs taan:34** 5:34 Hyen komo: Yaku 5:12; Isha 66:1; Mati 23:22. * **Bqr-qs taan:35** 5:35 Hyen komo: Isha 66:1; Bng 48:2.

un yish-de un wu kq un yin-yo un wu.'† 39 Amba me nq m-rure, taase o muute wu ken wu o-yo yo bq wu nomo wo à. M-sha urege wu ken wu hutu wo o-raag, ur-geeg de ur-re, wo muse á wakse wu o kuse à wu buse. 40 A nom wu ken wu zeeg o nomote wu ur-yo-de. Wu zeeru ko-yan-m-piish ut-ma wu rumse wu matuku un du, urege ka net-wu nomog kaane, ya'as wu myet un cop-o ru ne. 41 Urege wu ken ko-karma-wu rwog'og wo ur-hew mer-ur gaan, ut-saw ne neke o dek to har mer-ut yoor. 42 Wu konu wo gwu à, gu wu. Wu haane komo hoob-o un moog be un du à, wo wen wu á."

Con yan-yage-ut ru
(Ruka 6:27-28,32-36)

43 Yeso haaru co m-zee, "No hogussute o-karamsa unze, 'Con net-wu conu wo à,‡ o yage wu yagu wo à. 44 Amba me nq m-rure, con nq yan-yage-ut no!§ Ye ro nq un reese ur-koob à, nq kon Shir 'ye ye o-kwum! 45 Nom-mq un kaane, a hante nq waktute yakar-ye un Tato nq wu n-Ton shir. Wu ro m-rwo ho-de rwuun m-cecas ne n-te un ye ro kashi un hun-ne un ye ro rii-ye o-saa ne à. Komo wu tomqon kem n-te un ye ro kashi un hun-ne à, un ye ro rii-ye o-saa ne à. 46 Urege ye conu nq à, ye nq m-con cot, noa kum ur-yons o ka á. Ko **yan-goks un tar**, un yan-men-ut jaas-to ne, ye ro m-con un ye cone ye à. 47 Urege nay-ne nq cot nq m-gas, zya nq nomq o ka yo nq jiiشته ye ken ye? Ay, kq ye ro **Yahuda**-ne á, ye ro m-con un nay-ne ye un ye. 48 Remen kaane se nq ma'as ba un be-de ut-reeb bq Tato nq wu n-Ton shir ro ba un be-de ut-reeb à."*

Bqr-ús cind

Yeso yooste bq a he 'ya m-yar à

1 Yeso haaru co un yoose un yan-neke-mq un wu. Wu zeeru, "Da-o nq nome rii-yo ur-bon taase nq nom un yish-ye un hun-ne remen ye bumut nq. Urege nq nomog rii-yo ur-bon remen hun-ne bumut nq, noa kum ur-yons be-ur Tato nq wu ro n-Ton shir á.*

2 "Remen kaane da-o wo 'ye m-yar, o guut koob-ne, taase o rure hun-ne bq o he yo m-nom à. Urege nq m-nom un kaane, nq waragte untun ya-o-shepe, ye ro m-nom un kaane un kuke-to un yoos un Ma-to Shir, komo us-cow ne remen hun-ne bumut ye. Nip-o me nq m-rure, ye kumuste 'yons-de un ye be-de un hun-ne. 3 Amba urege wqa gu ko-koob, wo yage ko wanyen-du wu nep rii-yo wo m-nom á. 4 Remen kaane, 'ya m-yar wukusse. Ka da-de, Tato na wu ro m-hyan rii-yo wo m-nom wukusse à, wua top wo."

Yeso yooste bq a he kon un Shir à
(Ruka 11:2-4)

5 Yeso zeeru, "Komo urege nq ut-ma un Shir ne, nq nom bq ya-o-shepe ro m-nom á. Ye ro m-con ye ine eso n-me un kuke-to un yoos un Ma-to Shir ye konot, komo ut-bakse ne be-de hun-ne ro m-go'one à remen hun-ne hyenet ye. Nip-o me nq m-rure, ye kumuste o ka kom-de un 'yons-de un

† **Bqr-ús taan:38** 5:38 Hyen komo: Rwuq 21:24; Rewi 24:20; Kara 19:21. ‡ **Bqr-ús taan:43** 5:43 Hyen komo: Rewi 19:18. § **Bqr-ús taan:44** 5:44 Mq ken gen-mq un dq: *Ru nq ye pyape nq à, nq konq ye Shir 'ye ye o-kwum. Komo nq nome ye yage nq à, rii-yo ur-bon.* Hongse Ruka 6:27-28.

* **Bqr-ús taan:48** 5:48 Hyen komo: Rewi 19:2; Kara 18:13. * **Bqr-ús cind:1** 6:1 Hyen komo: Mati 23:5.

ye.[†] ⁶ Amba da-*o* o he m-kon un Shir rii à, *cow* o-kuke, o tige ish. O kon Shir Tato na wu a m-hyan á, komo Tato na wu rō m-hyan un rii-yo a nōme wukusse ba hun-ne un hyan wu á, wu *top* wo.”

⁷ Yeso zeeru, “Urege nō un kon un Shir rii, taase nō ma'as m-bim ba m-nap un rii-yo nō m-rwō á. Ye nape Shir á, ye rō m-kon kaane remen ye rō us-barag shir-ye un ye *cōnog* m-hōge un gon ka kon-se. Ye rō m-hyan ya kum rii-yo ye rō us-kon à, remen ye cepk ut-ma deen da-*o* us-kon. ⁸ Taase nō kon untun ye da-*o* nō us-kon á, remen Shir Tato na nepste rii-yo nō o-hoob à, cin ba nō un kon wu.” ⁹ Yeso zeeru, “Kaane nō he m-kon:

“Tato na wu rō n-Tōn à,
A sekemse jin un du.

¹⁰ Gwōmo-ut ru haan,
A nom rii-yo o *cōne* à hōno o-dak,
Bō a m-nōm n-Tōn à.

¹¹ Ya te caane rii-yo m-re yo un ka hō-de.

¹² O soksu te **ba'as**-ut te,
bō te m-sokse un ye rō te m-nōme ut-**ba'as** à.

¹³ Taase o heet te n-me ut-meger á,
Amba gu te be-de o-yō yo.[‡]

¹⁴ “Urege nō soksote q̄r nō ne **ur-ba'as** tō ye nōmū nō **ur-ba'as** à, Tato nō wu n-Tōn shir ma káane wu he nō m-sokse. ¹⁵ Amba urege nō sokse hun-ne **ur-ba'as** á, kaane Tato nō wu sokse nō tō ma nō **ba'as-tō** á.Š”

*Yeso yooste bō
a he nōm o-swoot à*

¹⁶ Yeso zeeru, “Da-*o* nō o-**swoot** à, nō naas o-co bō ya-o-shepe rō m-naas un co-se un ye á. Ye rō m-naas un co-se un ye remen ye kututé hun-ne, ye rō o-**swoot**. Nip-*o* me nō m-rurē, ye kumuste *o* ka kōm-de un 'yons-de un ye. ¹⁷ Amba da-*o* wō rō o-**swoot**, sapt co-o ru, o taam m-nōw ur-hi, bō o wete m-nōm à. ¹⁸ Taase hun-ne nep wō o-**swoot**. Nōm bō Tato na wu rō n-Tōn à, wu a m-hyan á, wu wu cot nape. Wu hyeneste yo wō m-nōm à ba hun-ne un nap. Komo wu topo wo.”

*O-kwum n-Tōn shir
(Ruka 12:33-34)*

¹⁹ Yeso zeeru komo, “Taase nō karakse hi un nō o-kwum un hōno o-dak á. Be-de yege-ren m-shebe ne he *o* m-naas à káne n-dak. Be-de komo hyow-ne he m-cōw ye hiw yo nō esse à.* ²⁰ Se de nō karakse hi un nō o-kwum n-Tōn shir, rii-yo rō kashi be-de Shir à. Be-de ren m-shebe ne a hoks *o* m-naas á, komo hyow-ne a hoks m-cōw ye hiwit ur-hyow á. ²¹ Nom kaane remen be-de kwum-o ru rō à, káne hur-ur du rō.”

*Pitirra-de o-wur
(Ruka 11:34-36)*

²² Yeso zeeru, “Yish-ye rō ur-pitirra de o-wur, urege yish ru rō kerker, kap un wur-o ru *o* shi m-cecar ne. ²³ Amba urege yish ru rō kerker á, wō hyen ur-bon ne á. Ya rō untun wu rō n-me o-comb à. Urege cecar-mō depe *o* nom à mō rō kon á, ashi n-me o-comb *o* ka *o* rō.”

[†] **Bqr-qs cind:5** 6:5 Hyen komo: Ruka 18:10-14. [‡] **Bqr-qs cind:13** 6:13 Mō ken gen-mō un dō: Remen ut-gwōmo tō ma ru tō, ur-beḡ ne, o-mōk ne ba m-ta. Amin. **§ Bqr-qs cind:15** 6:14-15 Hyen komo: Mark 11:25. * **Bqr-qs cind:19** 6:19 Hyen komo: Yaku 5:2-3.

²⁴ Yeso zeeru, "Yatt ko-guw-wu he m-hoks un nome un hun-ne yoor m-guw da-o gaan á, ko wu cun wan-gaan wu yage wan-gaan, ko wu es un wan-gaan wu yo'og wan-gaan, kaane o komo yatt bo no he m-nom no cunut Shir un hwor ne á."

Sher be-de un Shir
(Ruka 16:13; 12:22-31)

²⁵ Ka da-de Yeso zeeru, "Remen kaane me no m-rure, taase no ryegen bo no he nekette m-hoog á, untun rii-yo no he m-re, ko yo no he m-swó á, ko komo bo no he m-nom no kumut rii-yo m-cop un wur-ut no á. ¿Hoog-m mo arag rii-yo m-re á? ¿Komo wur-o jiish saw-to no he m-cop á?" ²⁶ Yeso zeeru, "Gwot no de yege-no. Ye ur-go á, ye ro ne m-ce á, ye m-kamas ur-byo á. Kap un kaane ne Tato na wu n-Ton wu ro ye m-reegte. ¿Shir wu jiish no m-con deen arge bo wu cone ye á? Remen kaane Shir a 'ye no rii-yo m-re yo no cone á. ²⁷ ¿Wan wu ne be un no regen-o un wu he hoks m-gu ho-to un mar-mo un wu woosune?"

²⁸ Yeso haaru co m-zee, "No ryegen un saw-to no he m-cop á. Gwot no mok-to o-kot bo to ro m-bo'ose á, to ro m-senge ko m-ce ut-gund á. ²⁹ Amba kap un kaane ne, me no m-rure ko ko-Gwomo **Suremanu** myet un gwomo-to un wu ne, wu nom geger-to wo'e untun ko o-gaan be-de un to á.† ³⁰ ¿Urege har Shir ro m-nome un gwó-se o-kot ut-geger to ro kané caane, m-buk a tuks to á, yagunte no? No m-sheer be-de un wu deen á!

³¹ "Remen kaane taase no ryegen no zee, '¿Ya ne te he m-re? ¿Ko ya te he m-swó?' Ko komo, '¿Ya te he m-cop?'" ³² Taase no warag untun ye nape Shir á. Ye ro un hoob-o un se ka rem-se. Tato no wu n-Ton wu nepste no un hoob-o un ka rem-se kap. ³³ Amba rii-yo jiishe á ur-takan yo ka, hoob no gwomo-to un wu, komo no she'et kashi ur-she'et de un wu bo wu cone á. Ka da-de, wua 'ye no ka rem-se kap.

³⁴ "Remen un kaane, taase no ryegen remen m-buk. Remen ho-de un buk-de roon un gon con-mo un de ne. Regen-o un caane bo'ossutu no remen caane."

Bqr-qs ta'voor

No piishe hun-ne ut-ma á
(Ruka 6:37-38,41-42)

¹ "No piishe hun-ne ut-ma á, taase a piishi no. ² No nak bo no piishe hun-ne á, kaane Shir he no m-piishe. Urege no me'esute hun-ne ur-bon ne, Shir a me'esu no ur-bon ne. Amba no me'esé hun-ne ba ur-bon kaane Shir he no me'esé ba ur-bon.*

³ "¿Ya o rotte gwot un ya o-gwo yo ro n-me un yish-ur or ru á, amba wo hyan cik-o ro un de ma ru yish-de? ⁴ ¿Ko komo re ne o he m-nom o zeet or ru, 'Yage um hussutu wo ya gwó-yo ro n-me un yish un du á,' wo kaane o-cik ne un de ma ru yish-de? ⁵ Wo ko-ya-o-shepe! Hussusse cik-o ro n-me un yish ru á, remen o hyenet cas bo o he m-husse un or ru ya o-gwo yo ro n-me un yish-de un wu á."

⁶ Yeso zeeru, "No ya'as yege-wo rem-se Shir se ba m-kukop á. Urege no nomog kaane, yea waktune ye hogussu no m-hoog. No jorbe yege-arede saw-to un hwor á! Yea yawag ka saw-to us-na se un ye."

† **Bqr-qs cind:29** 6:29 Hyen komo: 1Gwm 10:4-7; 2Nom 9:3-6.

* **Bqr-qs ta'voor:2** 7:2 Hyen

komo: Mark 4:24.

Kon nq us-kon, nq hoob, nq ko'ot ish
(Ruka 11:9-13)

⁷ Yeso zeeru, "Sengu nq kon-se Shir rii-yo nq cone à, wua 'ye nq. Sengu nq hoob-o rii-yo nq cone à, Shir a 'ye nq. Sengu nq ko'ot un ish, Shir a tikshi nq. ⁸ Remen kap wu kone à, wua kum be-de Shir. Myet wu hobe be-de Shir à, wua kum. Komo kap wu ko'ote ish à, Shir a tiksü wu.

⁹ "¿Kö, wu ken wu rö kon be-ur nq tat-ne, wu he urege wà un wu konog wu rii-yo m-re, wua ya'as wu ur-ta'ar? ¹⁰ ¿Kö wan-gaan be-ur nq tat-ne urege wà un wu konog wu o-jan, wua ya'as wu o-hwo? ¹¹ Nomog nq yege-yo-ye nq nak bq nq he m-'ya un yakar nq rem-us sq-se à. Yagunte Tato nq wu n-Ton shir, ai wua 'ye yan-kon-se un wu rem-us sq-se!" ¹² Yeso zeeru, "Myet wu o cone hun-ne nomo nq à, se nq nomotu ye kaane, remen ö ka ö rö **karansa-o Mosa** un yoos-de un **yan-Rwor un Ma-to Shir** ne n-ga."[†]

O-ish rek-o un ish-o caari-ne
(Ruka 13:24)

¹³ Yeso zeeru, "Cow nq un gwomo-to Shir un ish-o rek-o. Remen cow-yo rö m-ha be-de m-mar à un ka ish-o ne rö m-hoob ne. Komo ya-m-dore un ka cow-yo rö deen. ¹⁴ Amba ish-o rö m-ha be-de un hoog à, rek-o ö. Cow-yo un ö komo rö m-'ya ur-koob de m-dore. Yan-dore-mö un yo komo ye rö deen á."

A m-nap o-yo un gon mat-de un yo
(Ruka 6:43-44)

¹⁵ Yeso zeeru, "Nom nq ja be-de un **yan-Rwor un Ma-to Shir** ye ut-bq. Ye rö m-haan be un nq un sha-mö un yege-ca ye rö m-naas á. Amba un hur-de un ye, ya ye rö untun yege-dur, ye rö un hoge un mer deen à. ¹⁶ A m-kum un yakar-ye m-rum un 'yo-yo o-yokor á, ko ne ut-heye un 'yo-yo gog á. Kaane komo rö be-de un hun-ne, un gon she'et-de un ye, de ye rö ur-she'et à, nq he ye m-nap. ¹⁷ Kaane komo kö yo ke kashi-o 'yo-yo yoa met yakar-ye ur-bon, 'yo-yo un ba ur-bon komo yo met yakar-ye ba ur-bon. ¹⁸ Bq 'yo-yo ur-bon yoa hoks m-mat un yakar-ye ba ur-bon á, kaane komo 'yo-yo ba ur-bon yoa hoks m-mat un yakar-ye ur-bon á. ¹⁹ Kap 'yo-yo yage mat un yakar-ye ur-bon à, hun-ne a saag yo a jorbe o-ra.‡ ²⁰ Remen kaane nq hette m-nap un **yan-Rwor un Ma-to Shir** ye ut-bq un bu-yo rem-se ye m-nqm à."§

Me wet nq m-nap á
(Ruka 13:25-27)

²¹ Yeso zeeru, "Ba myet-o un hun-ne ye rö me m-zee 'Gos-wu, Gos-wu à,' ye he m-cow un den-o un Gwomo-to o-Shir* á. Se de ye nome rii-yo Tato re wu n-Ton shir cone à. ²² Un ho-de piish ut-ma, hun-ne deen yea zee me, 'Gos-wu! Gos-wu! Te rworog Ma-to Shir un jin un du! Te ruut **ya-ut-kot** un jin un du! Komo, te nom rem-se ut-hyat un jin un du.' ²³ Ka da-de man zee ye, 'Me wet nq m-nap á. Ine nq be un de, nq yan-men-ut jaas-to.'† "

Hun-ne nen yoor ya-ut-ma to ut-kur
(Ruka 6:47-49)

† **Bqr-qs ta'yoor:12** 7:12 Hyen komo: Ruka 6:31. ‡ **Bqr-qs ta'yoor:19** 7:19 Hyen komo: Mati 3:10; Ruka 3:9. § **Bqr-qs ta'yoor:20** 7:20 Hyen komo: Mati 12:33. * **Bqr-qs ta'yoor:21** 7:21 ut-Girik: Gwomo-to n-Ton. † **Bqr-qs ta'yoor:23** 7:23 Hyen komo: Bng 6:8.

²⁴ Yɛso zɛɛrɛ, “Remen kaanɛ, wɛ hogɛ ka ma-ʉt re tɔ à, wɛ nom komo bɔ ʉm zee à, wɛa warag ʉntʉn ko-ya-ʉs-wɛɛr wɛ ma'e hur-o ʉn wɛ n-tɛ o-ta'ar à. ²⁵ Bɔ kem caari hyeetɛ à, mar-ʉt shiirɛ m-hɔ. Yo-m indʉndʉrɛ mɔ tamurɛ ká hur-o. Amba ká hur-o hɛ á, remen ká nɛt-wɛ maag o n-tɔn o-ta'ar. ²⁶ Myet bɔ ʉn wɛ hogɛ ma-ʉt re à, komo wɛ yagɛ m-nɔm bɔ ʉm zee à. Ya wɛ rɔ ʉntʉn wɛ ken ko-raag-wɛ, wɛ ma'e hur-o ʉn wɛ n-tɛ m-hyereg à. ²⁷ Bɔ kem caari hyeetɛ à, mar-ʉt shiirɛ m-hɔ, yo-m indʉndʉrɛ mɔ tamurɛ ká hur-o. Komo kap mɔ ʉn ká hur-o hɛɛrɛ, hɛ-de ʉn diniyɔ komo!”

Gwɔmo-ʉt Yɛso

²⁸ Bɔ Yɛso komtɛ rwɔr ʉn ka rem-se à, mɔrɔg-de ʉn hun-nɛ yɛ hogɛ wɛ à, yɛ bɔpurɛ o-nu ʉn cɔw-yo wɛ yoosʉtɛ yɛ à ʉn rem-se wɛ yoosɛ yɛ nɛ à. ²⁹ Yɛ ʉn zɛɛ kaanɛ, remen Yɛso yoosɛ yɛ bɔ yan-Yoos-de ʉn **karamsa-o Mosa** rɔ m-yoos á. Wɛ yoosʉtɛ yɛ ʉntʉn nɛt-wɛ kumɛ ʉt-gwɔmo be-de Shir à.‡

Bɔr-ʉs eer

Yɛso taasʉtɛ nɛt ʉt-cim

(Mark 1:40-45; 5:12-16)

¹ Bɔ Yɛso kyerguntɛ n-tɔn ʉr-haag à, hun-nɛ deɛn dɔrɔrɛ wɛ. ² Wɛ ken ko-**cim**-wɛ, haaru be-de ʉn wɛ, wɛ kwʉkturɛ ʉn co-o ʉn wɛ. Wɛ zɛɛrɛ, “Gɔs-wɛ, ʉrege o cɔnɔg, wɔa hoks mɛ m-taasɛ ʉn gom re.”

³ Yɛso tabburɛ kom-o ʉn wɛ, wɛ ci'urɛ ká nɛt-wɛ. Komo Yɛso zɛɛrɛ, “ʉm cɔnɔg, gom ru te.” Ba ʉn rem káɛ, **cim**-tɔ ʉn wɛ ta'e. ⁴ Ka da-de Yɛso zɛɛrɛ wɛ, “Wɔ jar o rɔrɛ nɛt bɔ nɔmɛ á. Amba neke, o kutɛ wan-**Cɔw ʉn kɔn-se Shir**, wɛr-o ru taag. Komo o **seke ʉr-seke** bɔ **karamsa-o Mosa** zee à. Nɔm kaanɛ remen o kututɛ hun-nɛ ʉnze **cim**-ʉt ru taag.”*

Yɛso taaste gom-o ʉn wà-wɛ

ʉn wɛ ken ko-karma-wɛ ko-Roma

(Ruka 7:1-10; Yoha 4:43-54)

⁵ Bɔ Yɛso cɔwtɛ ʉn bɔ-o o-Kapanahum à, wɛ ken caari-wɛ ʉn ko-karma-wɛ ʉn **Roma**-nɛ, wɛ haanurɛ be-de ʉn Yɛso. Wɛ konurɛ wɛ, wɛ zee, ⁶ “Gɔs-wɛ, mɛ ʉn ko-ya-m-guw nɛ wan-campɔ wɛ piishɛ á. Wɛ rɔ o-hur dɔmb, wɛ rɔ m-hoks m-nukɛ á, wɛ rɔ m-swɔ ʉr-koɔb deɛn.”

⁷ Yɛso zɛɛrɛ wɛ, “Man habɛ, ʉm taasʉtɛ wɛ gom-o ʉn wɛ.”

⁸ Ko-caari-wɛ ʉn ko-karma-wɛ ʉn **Roma**-nɛ shasurɛ Yɛso, “Gɔs-wɛ, mɛ bo'os o habɛ ʉn hur-o re á, amba nɔm ʉt-ma temb, gom-o ʉn wan-guw-m re a te. ⁹ Remen mɛ ʉn ce re ʉn kus-o ʉn gwɔmo-tɔ ʉn yɛ ken yɛ ʉm rɔ, komo mɛ ʉn karma-nɛ ʉn kus-o re. Mɛ m-zɛɛ ʉn wan-gaan, ‘Neke, o nom káɛnɛ,’ wɛ neke. Wɛ ken komo mɛ m-zɛɛ, ‘Haan,’ wɛ argɛ m-haan. ʉm zee ko-guw re, ‘Nɔm yo ká káɛnɛ,’ wɛ nɔmurɛ.”

¹⁰ Bɔ Yɛso hogutɛ kaanɛ à, wɛ bɔpurɛ o-nu. Wɛ zɛɛrɛ yan-neke-mɔ ʉn wɛ, “Nip-o mɛ nɔ m-rurɛ, kɔ n-mɛ ʉn dak-o o-**Isra** mɛ tak m-kum wa-m-shɛr m-'wɔns nɛ ʉntʉn wɛ ka á. ¹¹ Mɛ nɔ m-rurɛ hun-nɛ deɛn yɛ rɔ **Yahuda**-nɛ á yɛa haan so ʉr-hɔran, ʉr-hɔrim nɛ rwɛʉn-mɔ ʉn tɔ ken dak-tɔ. Yɛ she'ette yɛ reet o-biki be-ʉr gaan ʉn **Ibrahi** nɛ ʉn **Ishaku** nɛ ʉn

‡ **Bɔr-ʉs ta'yoor:29** 7:28-29 Hyen komo: Mark 1:22; Ruka 4:32. Rewi 14:1-32.

* **Bɔr-ʉs eer:4** 8:4 Hyen komo:

Yakubu ne un Gwomo-to Shir.^{†‡} 12 Amba Shir a jorbu no n-me o-comb no ye depete no wakte hun-ne ye un wu à, amba no yage. Kane no he us-kan un haw-se un yin-ne.”[§]

13 Ka da-de Yeso zeeru ka caari-wu un ko-karma-wu un **Roma**-ne wu, “Neke jo o-hur, gom-o un ko-guw ru a te bo o shere à.” Ba un rem, wur-o un ko-yan-guw-mo un wu taaru.

Yeso taasute moon Bitrus ne gom
(Mark 1:29-31; Ruka 4:38-39)

14 Bo Yeso cwtwe un hur-o Bitrus à, wu 'wosuru ko-moon Bitrus ne'a wu ro domb, wur-o dengute wu o-ra. 15 Yeso ci'uru kom-o un wu, ka gom-o dossuru. Wu inuru wu nomoru ye rii-yo m-re.

Yeso taaste gom-se un hun-ne deen
(Mark 1:32-34; Ruka 4:40-41)

16 Bo rim-m nomte à, hun-ne hanturu Yeso ye **ya-ut-kot** da'e ut-hi à deen. Wu ruuturu **ya-ut-kot** un rwor ut-ma temb. Wu taasuru komo ya-us-gom gom-se un ye kap. 17 Yeso un nom to ka kaane remen a shooste rwor-m **Ishayawan-Rwor un Ma-to Shir** unze, “Wu dek swo ur-kooq un na, wu taaste gom-us na.”*

Ya-m-zee yea dore Yeso
(Ruka 9:57-62)

18 Bo Yeso hyente caari-de un buug-de un hun-ne keste wu gew à, wu zeeru yan-neke-mo un wu, “A pes no de ka jit-de o-mar de reeno.”

19 Ka da-de wu ken **wan-Yoos-de o-karamsa** haanuru. Wu zeeru Yeso, “Wan-yoos, man doru wo myet ko ke so o ha'e.”

20 Yeso zeeru wu, “Ege-ruug ro un wu-to un ye ne, yege-no komo un be-to un rew-mo un ye ne. Amba me **Wa-wu un net**[†] mett be-de m-rew a.”

21 Wu ken wu n-me un yan-neke-mo un wu zeeru wu, “Gos-wu, yage um he um jukt tato re to kon da-o wu mere. Ka da-de um haanuru, um doruru wo.”

22 Amba Yeso zeeru wu, “Dond me, o yage margan-ne ye o-kukt, ye jukt or un ye un margan-ne.”

Yeso kangsute yo-mo un kem
(Mark 4:35-41; Ruka 8:22-25)

23 Ka da-de Yeso cowuru hat-o m-ho, yan-neke-mo un wu doruru wu.

24 Ka da-de yo-mo m-'wons indundururu o-mar har ho-m ro m-daan mo ro m-cow n-me o-hat, amba Yeso ro kane, wu ro m-rew. 25 Yan-neke-mo un wu haaru, ye 'yonsuru wu. Ye zee, “Gos-wu, gu te, ho-m a re te!”

26 Yeso zeeru ye, “¿Remen yan no hogute o-gyer kaane? Nott m-she be un de deen a.” Ka da-de wu inuru, wu tepruru ka yo-mo un ka sa-mo ne, kap o un ka be-de resuru ceen.

27 Ka hun-ne bopuru o-nu, ye zeeru hi un de un ye, “¿Yan gon net-wu ne wu ka, wu ro har m-sa m-yo ne mo ro wu m-nome o-dorotte?”

Yeso dossute hun-ne ya-ut-kot
(Mark 5:1-20; Ruka 8:26-39)

† **Bqr-qs eer:11** 8:11 Gwomo-to n-Ton o-shir. ‡ **Bqr-qs eer:11** 8:11 Hyen komo: Ruka 13:29.

§ **Bqr-qs eer:12** 8:12 Hyen komo: Mati 22:13; 25:30; Ruka 13:28. * **Bqr-qs eer:17** 8:17 Hyen komo: Isha 53:4. † **Bqr-qs eer:20** 8:20 “Wa-wu un net,” con-de de Yeso ro hi un de un wu à.

²⁸ Yeso un yan-neke-mo un wu ne, woqru un de ka jit-de o-mar o o-Gariri de. Ha-mo un dak-o o-Gadarenes. Ka da-de hun-ne yoor-ye **ya-ut-kot** ro m-rangse a rwuunuru n-me us-saag, ye kawuru Yeso ne. Ye waktussute rii-ye o-gyer ba m-sok har ma yatt-wu ro m-dore un ka cow-yo a.

²⁹ Ye kangsuru Yeso, "**Wa-wu Shir**, zya o cone un te ne **ya-ut-kot**? iKo wo un haan o ye'et te ur-koob cin ba da-o un woqru o Shir esse a?"

³⁰ Un co-o un ye hiin, de ken caari-de un kur-de un yege-arede ro kon, ye ro ut-re. ³¹ Ka **ya-ut-kot** ye konuru Yeso, ye zee, "Wo ruutu te be-de un ka hun-ne yoor-ye, o yage te cuwut un ka kur-de un arede de."

³² Yeso zeeru ka **ya-ut-kot** ye, "To, neke no." Ye ruuru be-de un ka hun-ne yoor-ye, ye cowuru n-me un yege-arede. Un gyept-o un yish, kur-de un arede nupuru us-rek ye yirugburu, ye heburu n-me o-mar. Ho-m reeru ye.

³³ Bo yan-gut-de un arede hyente kaane a, ye somuru cow-mo o-bo be-de den-to un ye ro a. Ye rururu hun-ne rii-yo kore a. Komo ye rururu hun-ne yo kore un ka hun-ne yoor-ye ne a, ye ro un **ya-ut-kot** ne a. ³⁴ Myet-mo un hun-ne ye o-bo rwuunuru hyan-o Yeso. Bo ye hyente wu a, ye konuru wu, wu ru un dak-o un ye.

Bq-qs jero

*Yeso taaste gom-o ko-ryam
(Mark 2:1-12; Ruka 5:17-26)*

¹ Yeso cowuru hat-o m-ho, un yan-neke-mo un wu ne. Ye pasuru Mar-o o-Gariri, ye cowuru o-Kapanahum bo-o un wu. ² Ye ken hun-ne ye hanturu Yeso ko-ryam. Wu ro domb o-karanga, wu ro m-hoks un nukt un wur-o un wu a. Yeso napuru ka hun-ne ye shereste unze Yeso a hoks taase un wu ka gom-o. Yeso zeeru ka ko-ryam-wu, "Wan-yen de, wo jar o-regen a, a sokste **ba'as-ut ru!**"

³ Bo ye ken **yan-Yoos-de o-karamsa** ye hoge kaane a, ye zeeru or un ye ne, "Ka net-wu ro ut-ma sa o zee wu ro Shir."

⁴ Amba Yeso nepste barag-se ro un hur-de un ye a. Wu zeeru ye, "iRemen yan o notte un barag-us yo-se un hur-ut no kaane? ⁵ iYa jiishe kupse, um zee, 'Um sokste **ba'as-ut ru,**' ko a zee, 'Ine o hewwe ur-hew?'"

⁶ Man kutu no unze, me **Wa-wu un net** ro ut-gwomo ne to un soks ut-**ba'as** un hono o-dak." Ka da-de, Yeso zeeru ko-ryam, "Ine eso, o mos karanga-o ru, o ji o-hur." ⁷ Ka net-wu inuru pee, komo wu ji'uru un hur-o un wu. ⁸ Bo morog-de un hun-ne hyente kaane a, ye hoguru o-gyer. Ye bomuru Shir, wu ya'e net gon ka gwomo-to a.

*Yeso ak Matiyos
(Mark 2:13-17; Ruka 5:27-32)*

⁹ Bo Yeso reete co ur-hew a, wu hyanu wu ken ko-**yan-goks un tar** wu. Jin-de un wu Matiyos. Wu ro tara be-de un goks un tar. Yeso zeeru wu, "Dond me, o warag wan-neke-m re." Matiyos inuru, wu doruru Yeso.

¹⁰ Bo ho-ur warge so m-rim a, Yeso reeru rii-yo m-re un hur-o Matiyos. Yan-goks un tar un **ya-ur-ba'as** ne deen, ye she'eturu be-ur gaan un Yeso ne un yan-neke-mo un wu ne. Ye reeru be-ur gaan un Yeso ne. ¹¹ Bo **Parisa**-ne hyente kaane a, ye zeeru **yan-neke-m Yeso**. "Udepe ko-yan-yoos-ur no re rii-yo m-re un **yan-goks un tar** ne, un **ya-ur-ba'as** ne a."*

* **Bq-qs jero:11** 9:10-11 Hyen komo: Ruka 15:1-2.

12 Bq Yeso hogute to ka à, wu zeeru, "Yan-ba-qs-gom ro un hoob-o ko-ya-qs-baat á, se de ya-qs-gom ye ro m-hoob un ko-ya-qs-baat. 13 Neke no ceke rii-yo Shir cone à, da-o wu zee, 'Um coneo hun-ne hoge 'won-ur or re un ye ne, ba ye **seke** me ut-gut á.'† " Yeso zeeru, "Me un haan remen kashi un hun-ne á, amba remen ya-ut-**ba'as** o um haante."

O-cot be-de un nom o-swoot
(Mark 2:18-22; Ruka 5:33-39)

14 A kane yan-neke-m **Yohana** Wa-m-**Yo'os un hun-ne m-ho** haanuru be-ur Yeso. Ye zeeru wu "Te un **Parisa**-ne ne ro un nom o-swoot, za rwog'e yan-neke-m ru rotte m-nom o-swoot á?"

15 Yeso shasuru ye, "Nay-ne ye un ko-ya-ut-ge ro o-zak ne da-o ko-ya-ut-ge ro be-ur gaan un ye ne à. Amba ujime hun-ne a dek ko-ya-ut-ge a yagu ye m-zar. U kore kaane ka da-o ye he tuk-mo ut-men ye nom o-swoot."

16 Komo Yeso zeeru, "Hun-ne ro m-nom un dap-de un ur-matuku ur-ut un gund-ur pu-de á. Urege ye nomog, gund-ur pu-de a swutme de yiish ur-ut arge-mo n-ga.

17 "Komo, yatt net-wu ro m-duus ke-m pu-mo n-me un tur-o o-ka o-ut á. Remen ka tur-o o-ka o-ut oa buuge remen 'wons-mo un ka ke-mo, ka ke-mo moa ukse komo tur-o o-ka buugse. Ke-m pu-mo, hun-ne ro mo duus n-me un tur-o o-ka o-pu o un kaane, hun-ne yea taage ko gaan n-me o-tur o-ka ko m-ke á."

Wa Jaros un

ne'a-wu hyo-m mo m-du ne à
(Mark 5:21-43; Ruka 8:40-56)

18 Yeso ro ye m-rure ut-ma kane, se wu ken un **kuke-o un yoos un Ma-to Shir** haaru be-ur Yeso wu kwukturu un co-o un wu. Wu zeeru, "Wa re wan-ne'a marag m-moka m-moka, amba wo haabe hur-o re, wo ci wu un kom-ut ru, woa hoks wu m-'yons, wua ine ba un gom."

19 Yeso inuru un yan-neke-mo un wu ne, ye doruru tato-o un ka wa-wu. 20 Ye ro m-neke wu ken ne'a wu, ko-yan-gom donduru Yeso n-jim. Wu nomog hak-qs op qs-voor hyo-m ro m-du. Wu woonuru un jim-de un wu, wu ci'uru riib-yo un matuku-ur Yeso. 21 Wu un nom kaane remen wu zeeg n-me un hur-de un wu, "Urege un ci'ig matuku-de un wu cot gom re a te."

22 Bq Yeso byandute à, wu hyanu ka net-wu. Wu zeeru, "Wo ryegen á wa re o, Shir taaste gom ru remen o shereg wua taas o." Gom-o un wu taaru kane.

23 Bq Yeso tuwte hur-o un ka wan-co-wu un **Yahuda**-ne wu à, wu hyanuru ya-m-huru ur-ku un morog-de un hun-ne ne ye ro un dum-to m-mar. Buug-de hun-ne ro o-zaaz. 24 Ka da-de wu zeeru ye, "Ine no kane! Ka wan-ne'a-wu, wu mar á, rew-mo wu rotte." Amba ka hun-ne ye nemsuru wu nemes-to o-yo'og. Ye sher be-de un wu á, remen ye nepse ka wa-wu mereste. 25 Yan-den-o un ka wa-wu ruuturu ye n-do. Yeso cowuru un kuke-o un ka wa-wu. Yeso shipuru kom-o un ka wan-ne'a-wu, wan-ne'a inuru! 26 Ka hun-ne ye taknuru rwor un ma-to ka wan-ne'a-wu, wu Yeso 'yonse m-mar à, har ka ma-to semuru kap n-me un ka dak-o.

Pq-ne yoor kumug o-hyan

27 Bq Yeso peste un co hiin à, po-ne yoor doruru wu qs-eeg, "Wa ko-gwomo **Dawuda** hoge 'won-ur te!"

† **Bqr-qs jero:13** 9:13 Hyen komo: Mati 12:7; Hose 6:6.

²⁸ Bɔ Yešo cuwte ʉn ɔ ken hur-ɔ à ka pɔ-ne ye yoor haaru be-de ʉn wu. Wu zeeru ye, “¿Nɔ shereg m-'wons ne man hoks taas ʉn gom nɔ?”

Ye zeeru wu, “Eba, Gɔs-wu ɔ.”

²⁹ Ka da-ɔ, Yešo ci'uru yish-ye ʉn ye. Wu zee, “Remen sher-m nɔ, man taas gom nɔ.” ³⁰ Yish-ye ʉn ye upsuru. Ka da-ɔ Yešo ka'agu ye m-sɔk ne wu zee, “Nɔ rure net yo nome á.” ³¹ Amba ye ruuru, ye zeeru m-rwor ʉn ma-tɔ ʉn wu kɔ kenɛ ʉn ká dak-ɔ.

Yešo taaste gom-ɔ ut-'katɔ

³² Bɔ ye zette ru-mɔ ka à, hun-ne hanturu Yešo wu ken campo-wu. Ko-**ya-ut-kɔt** weneg wu tep. ³³ Yešo ruuturu ko-**ya-ut-kɔt**, ka wu ro ʉn hoks m-teper á, ka da-ɔ wu ciruru tep. Mɔrog-de ʉn hun-ne bɔpuru nu-se ʉn ye. Ye zeeru, “Te wet m-hyan ʉn yo ken rii-yo untun kaane n-me ʉn dak-ɔ **Isra-ne á.**”

³⁴ Amba **Parisa-ne** zeeru, “ʉn beeb-de ʉn **ko-Gwomo-wu ʉn ya-ut-kɔt** wu rɔ m-ruute ʉn hun-ne **ya-ut-kɔt.**”[‡]

Yešo hogute 'wɔn-de ʉn hun-ne

³⁵ Bɔn kaɛ, Yešo doruru myet ɔ ut-bɔ ʉn ye ro n-me o-kɔt ne à. Wu ro ʉr-yoos ʉn kuke-tɔ ʉn yoos ʉn Ma-tɔ Shir. Wu ro ʉn kɔ'ɔte ʉn hun-ne **Ma-to m-Rerem** tɔ ʉn gwomo-to Shir. Wu rɔ komo m-taase ʉn hun-ne ʉs-gom ʉn kɔ ɔ ke gon gom-ɔ ʉn kɔɔb-de ʉn gugaa-z-mɔ o-wur mɔ ne. [§] ³⁶ Bɔ wu hyente hun-ne mɔrog-sute deen à, wu hoguru 'wɔn-de ʉn ye, remen ye ʉn swɔ ʉr-kɔɔb. Komo wan-gwu rɔ kɔn á, untun yege-ca ye rɔ ba ʉn ko-ya-ur-gut à. * ³⁷ Ka da-de Yešo zeeru yan-neke-mɔ ʉn wu, “Hun-ne deen cɔnɔg ye haan be ʉn de, amba ya-ur-ben rɔ kɔn deen á. Ya ye rɔ untun kat-o caari-ɔ woosɛ m-ce à, amba ya-m-ce rɔ kɔn deen á. Ye he m-ce ye jontɛ o-hur á. ³⁸ Remen kaane, kɔn nɔ ko-ya-o-kat-wu tɔmɔn ya-m-ce ye ceete wu m-ce.”[†]

Bor-ʉs ɔp

Yešo dak yan-neke-mɔ ʉn wu
(Mark 3:13-19; Ruka 6:12-16)

¹ Yešo daaguru yan-neke-mɔ ʉn wu ɔp ʉn yoor [12]. Wu ya'uru ye beeb-de deen ruut ʉn **ya-ut-kɔt** be-de ʉn hun-ne. Komo ye taase hun-ne kɔ ɔ ke gon gom-ɔ. ² Jin-tɔ ʉn ká yan-Tɔm-ye tɔ ka ɔp yoor [12]. Ye Yešo aage yan-neke-mɔ ʉn wu à.

ʉr-takan Simɔn (wu a m-zeɛ Bitrus à),
ʉn heno ʉn wu ne Andarawus.

Yakubu (wà Zebedi),
ʉn hen ʉn wu ne **Yohana**,

³ Pirip,
ʉn Bataromi ne.

Tomas,
ʉn Matiyos (**wan-gɔks ʉn tar**),

Yakubu (wà Arupayes),
ʉn Taddiyus ne,

⁴ Simɔn (ko-ya-o-**Kan'ana**),

[‡] **Bor-ʉs jero:34** 9:34 Hyen komo: Mati 10:25; 12:24; Mark 3:22; Ruka 11:15. [§] **Bor-ʉs jero:35**

9:35 Hyen komo: Mati 4:23; Mark 1:39; Ruka 4:44. * **Bor-ʉs jero:36** 9:36 Hyen komo: Qog 27:17;

1Gwm 22:17; 2Nom 18:16; Izik 34:5; Mark 6:34. [†] **Bor-ʉs jero:38** 9:38 Hyen komo: Ruka 10:2.

Komo un Yahudas Iskariyoti ne (wu ya'ase Yeso un kom-to un yan-yage-to un wu à).

Yeso tomuru ka op un yoor-ye [12]

(Mark 6:7-13; Ruka 9:1-6)

⁵ Da-o Yeso tome ka hun-ne op un yoor-ye à [12], wu ruru ye yo ka, wu zeeru ye, "No jar no he be-de un hun-ne ye ro **Yahuda**-ne á, komo no jar no cwt to ken bo-to o-**Samariya** to á. ⁶ Se de no he be-de un hun-ne ye o-**Isra** ye ro untun ca-ye ege à. ⁷ Ha no ruru ye ka ma-to unze, 'Da-o ro yow yow, da-o Shir he nom ut-gwomo* à.' ⁸ No taas ya-us-gom gom-se un ye. No 'yons ye mare à. No taas **cim**-ne **cim**-to un ye. No ruute hun-ne **ya-ut-kot**. Yar-mo no kume, komo yar-mo no he m-ya.

⁹ "No jar no dek hwor hap-o no ¹⁰ ko ba-o ur-hew á. No jar no dek matuku-ut yoor á, ko ut-ka'ante. No dek ko-yo ur-hew á. Remen no he de m-taage un ko rii gaan be-de un ka rem-se à. No yan-senge-m re ye. Ka hun-ne ye no gu'e à ye he no m-ya un yo no o-hoob à."†

¹¹ Yeso zeeru, "Ko o ke bo-o, ko o-den o no cowe à, hoob no kashi un net-wu he no m-barke un hur-o un wu à. She'et no un hur-o un wu har se da-o no he m-arag à. ¹² No cuwe o-hur, kono no ye gwugwu-mo ur-hur. ¹³ Urege ka den-o shaks no, kono no ye Shir 'ye ye she'et-de m-gwugwu.

Amba urege ye shas no á, Shir a 'ye ka den-o gwugwu-mo ur-hur á. ¹⁴ Myet bo-o yagu no m-barke à, ko komo wu yage hoge un ma-ut no à, kukt no ka hu-mo dape un na-us no à, un co-o un ye, no ru un ka hur-o ko ka bo-o.‡

¹⁵ Nip-o me no m-rure, da-o Shir he piishe un hun-ne kap ut-ma à, Shir a jiish m-hoge un 'won-de un hun-ne ye o-**Sodom** un ye o-**Gomora** ne arge hun-ne ye un ka bo-o."§*

Swogq-to ut-Ma un

koob-de roone un co à

(Mark 13:9-13; Ruka 12:11-12; 21:12-19)

¹⁶ Yeso haaru co un nome un yan-Tom-ye un wu ut-ma. Wu zee, "Me no m-tom be-de un yan-men-ut jaas-to untun yege-ca n-me yege-dur. Remen kaane nom no us-weer untun yege-hwo, komo no nom yan-ba-ut-naas untun yege-gorop.† ¹⁷ Nom no ja un hun-ne ne, remen yea heet no be-de un gwomo-ne, komo ye nomo no us-sorog un kuke-to un yoos un Ma-to Shir un pyo-se un ye ne se piish ut-ma. ¹⁸ Rem re komo, yea heet no be-de un Gwamna-ne un gwomo-ne ne, komo no ko'otu ye ma-ut re. No rure **Yahuda**-ne un ye ro **Yahuda**-ne á. ¹⁹ Da-o ye heetu no, be-de ut-gwomo no jar no ryegen n-te un gom-de no he m-cep á, ko bo no he m-cep á. Remen Shir a 'ye no gom-to no he m-cep à, un ka da-o. ²⁰ Remen no ye ro ut-ma á, Kukt-o Tato no Shir o he ut-ma be-ur no. Q he no m-rure un yo wu cone no zee à."‡

²¹ Yeso haaru co m-zee, "Net-wu shere be un de á wua ya'as heno un wu, wu shere be un de à, yan-yage-to un wu ho wu. Tat-ne a ya'as yakar-ye un ye, ye shere be un de à. Yakar komo yea ya'as tat-ne un ye ne, ye shere be un de à har ye ru a hoom tat-ne un ye.§ ²² Hun-ne ko kene a yagu

* **Bqr-ús op:7** 10:7 Gwot-q n-Tqn shir. † **Bqr-ús op:10** 10:10 Hyen komo: 1Kor 9:14; 1Tim 5:18. ‡ **Bqr-ús op:14** 10:14 Hyen komo: Seng 13:51. § **Bqr-ús op:15** 10:7-15 Hyen komo: Ruka 10:4-12. * **Bqr-ús op:15** 10:15 Hyen komo: Mati 11:24; Taka 19:24-28. † **Bqr-ús op:16** 10:16 Hyen komo: Ruka 10:3. ‡ **Bqr-ús op:20** 10:17-20 Hyen komo: Mark 13:9-11; Ruka 12:11-12; 21:12-15. § **Bqr-ús op:21** 10:21 Hyen komo: Mark 13:12; Ruka 21:16.

nq remen nq yan-neke-m re ye. Amba bq un ye jooſe har ha-mq ur-kom à Shir a gu ye.* ²³ Urege ye rō nq m-ya ur-koqb un o ken bō-o, som nq ha-mq un bō-o co. Remen nip-o me nq m-rurē, rii-yo nq komot m-dōre un bō-to o-Isra war war, me **Wā-wū un net** he muun.”

²⁴ Yeſo zeeru, “Yatt wa-m-yoos wū jiishe wan-yooſe un wū á, kq komo ko-guw-wū jiishe wan-hur-o un wū á.† ²⁵ Depete wū a m-yooſe à, wū warag untun wū rō wū ur-yoos à, komo ko-guw untun wū wū rō m-nome m-guw à. Urege ye ak me ko-Gwomo-wū un **ya-ut-kot**‡, arge kaane ma yea eeg nq jin-to arge to ka à. Rwo nq o-saktō hun-ne a nomo nq bō ye nomo me à. Me rō gōs-wū nq.”§

Wū a he m-hoge gyer-o un wū à
(Ruka 12:2-7)

²⁶ Ka da-de Yeſo zeeru, “Nq hoge gyer-o un ka hun-ne ye á, remen kap rii-yo rō hōkkusſe m-mōka à, hun-ne a neps yo.* ²⁷ Komo rii-yo um ruru nq ba hun-ne un hoge á, um conog nq rurē kowan ka rii-yo kq keſe.

²⁸ “Nq hoge gyer-o un hun-ne á. Yea hoks ho un wur-o nq, amba yea hoks ho un hoog-m nq á. Se de nq hoge gyer-o Shir remen wū he m-hoks m-ho o-wur kap m-hoog ne wū jorbē un den-o o-ra. ²⁹ Nqa hoks m-o un cokro yoor nera o-gaan. Yatt kō o-gaan yo he m-mar ba un nap-o un Tato nq n-Ton shir á. ³⁰ Ay, can-se un hi-ut nq ma ogsē se rō be-de Shir. ³¹ Remen kaane, nq hoge o-gyer á. Ai, be-de Shir ko wū ke be-ur nq jiishte kur-de un cokro.”

M-she be-de un Kiristi
(Ruka 12:8-9)

³² Yeſo zeeru, “Myet bō un wū rurē ye ken hun-ne ye unze wū shereg be un de à, me un cere man rurē Shir Tato re wū rō n-Ton à, unze ka net-wū, wū ma re wū. ³³ Amba bō un wū nome she-mō un nap-ús re be-de un hun-ne à, me un cere, man nom she-mō un nap-se un wū be-ur Tato re wū rō n-Ton à.”†

Me haante m-gwugwū á se de m-dum
(Ruka 12:51-53; 14:26-27)

³⁴ Yeſo haaru co m-zee, “Nq ma’as m-gwot nq zee me un haan um hantutē hun-ne she’et-de m-gwugwū un hōno o-dak á. Me un haan remen um hantutē she’et-de m-gwugwū á, se de ut-jongſe.

³⁵ “Me un haan remen hun-ne ye shere be un de á.
“ Yea warag yan-yage-to un yan-den-to
ye shere be un de à.

Untun kaane:

o-Tato m-dum un wà un wū ne,
wan-ne’a komo un inu un wū ne,
Inu o-den komo un 'ew-wū un wū ne.

³⁶ Net a hyen unze yan-yage-to un wū,
yea rwuun un den-o un wū.‡ ”

* **Bqr-ús qp:22** 10:22 Hyen komo: Mati 24:9; Mark 13:13; Ruka 21:17; Mati 24:13; Mark 13:13.

† **Bqr-ús qp:24** 10:24 Hyen komo: Ruka 6:40; Yoha 13:16; 15:20. ‡ **Bqr-ús qp:25** 10:25 ut-Girik: Beruzabur. § **Bqr-ús qp:25** 10:25 Hyen komo: Mati 9:34; 12:24; Mark 3:22; Ruka 11:15.

* **Bqr-ús qp:26** 10:26 Hyen komo: Mark 4:22; Ruka 8:17. † **Bqr-ús qp:33** 10:33 Hyen komo: 2Tim 2:12. ‡ **Bqr-ús qp:36** 10:35-36 Hyen komo: Mika 7:6.

37 Yeso zeeru, “Myet wu jiiſhe m-con un tato un wu ko inu un wu arge me à, wu bo'os wu warag wan-neke-m re á. Komo wu jiiſhe m-con un wà un wu wan-campo ko wan-ne'a arge me à, wu bo'os m-warag wan-neke-m re á. 38 Myet komo bo un wu a hoks dek un koob-de he m-kɔr remen dor re á, wu boos wu warag wan-neke-m re á. 39 Bɔn wu cone rur un hoog-mo un wu à, be-de m-zee wu ba ko-yan-dor re wu á, wu taage un mo. Amba bo un wu jore hoog-mo un wu rem re à, wu kum hoog-o ba m-ta.”*

Senge-mo un kum ur-yons

(Mark 9:41)

40 Yeso haaru co m-zee, “Myet bo un wu gokse no à, wu gokstu me, komo myet bo un wu goksu me à, wu gokste Shir wu tomnu me à. 41 Myet bo un wu gokse **wan-Rwor un Ma-to Shir** remen wu **wan-Rwor un Ma-to Shir** wu à, wu kum 'yons-de un **wan-Rwor un Ma-to Shir**. Komo myet bo un wu gokse kashi un net remen wu ro kashi un net à, wu kum 'yons-de un kashi un net. 42 Komo myet bo un wu ya'e wan-gaan be-de un ka hun-ne ye à, ko ibitte-ur gaan-de un ho-mo m-gwugwu remen wan-neke-m re wu, nip-o me no m-rure, wu kum 'yons-de un wu be-de Shir.”

Bɔr-ɔs ɔp o-gaan

1 Bo Yeso komte rure un yan-neke-mo un wu ɔp un yoor [12] ka ma-to à, ka da-de, wu inuru kane wu haaru to ken bo-to un dak-o o-Gariri. Wu yoosute hun-ne komo wu ko'oturu ye Ma-to Shir.

Yan-tom Yohana Wa-m-Yo'os

un hun-ne m-ho

(Ruka 7:18-35)

2 Ka da-o **Yohana Wa-m-Yo'os un hun-ne m-ho** ro ke'o, wu hoguru rem-se **Kiristi** ro m-nom à. Wu tomuru yan-neke-mo un wu be-ur Yeso ye cituru wu. 3 “¿Wo wu ka wu a zee wu roone, ko te sher yish un hor wu?”

4 Yeso shasuru ye, “Warag no rure **Yohana** rii-yo me m-nom à, yo no hyane komo un yo no hoge ne à: 5 Po-ne ro m-kum o-hyan m-moka. Ryam-ne ro ur-hew, **cim-ne** ro un kum m-porge, 'kato-ne ro m-hoge ut-ma, a m-'yons un ye mare à, komo a m-ko'ote un koob ne **Ma-to m-Rerem**.* 6 Shir a 'ye bo un ye yage m-warag us-ajima ne à rem re o-kwum.”

7 Da-o yan-tom **Yohana** ro m-warag à, Yeso ciruru nome un morog-de un hun-ne ma-ut **Yohana**, wu zee, “¿Ya no ha m-gwot o-kot? ¿Yan gon net-wu no hwɔ o-saktɔ no hyen? ¿No un ha gwot un net-wu rotte jaab-o ut-men á, untun gwɔ-se m-seeb se yo-m mo m-nakt? 8 Ai, urege no ha m-gwot un net-wu rotte jaab-o ut-men á, ¿to yan gon net-wu no ha m-gwot? ¿No un zee nga hyen net-wu cepe matuku-to ur-bon? Ay, hun-ne ye un hur-o un ko-Gwomo, ye ro m-cop un matuku-to ur-bon ba ye ro o-kot á. 9 ¿Remen yan o no heete no hyenet **Yohana** o-kot? ¿No un hwɔ o-saktɔ no hyen **wan-rwor un Ma-to Shir**? Ee, kaane o me no m-rure har wu jiiſhte **wan-rwor un Ma-to Shir** à. 10 **Yohana** wu Ma-to Shir cepe ma-to un wu, be-de Shir zee Wà un wu, “ ‘Man tom wan-tom re wu be wɔ co.

§ **Bɔr-ɔs ɔp:38** 10:38 Hyen komo: Mati 16:24; Mark 8:34; Ruka 9:23. * **Bɔr-ɔs ɔp:39** 10:39 Hyen komo: Mati 16:25; Mark 8:35; Ruka 9:24; 17:33; Yoha 12:25. † **Bɔr-ɔs ɔp:40** 10:40 Hyen komo: Ruka 10:16; Yoha 13:20; Mark 9:37; Ruka 9:48. * **Bɔr-ɔs ɔp o-gaan:5** 11:5 Hyen komo: Isha 35:5-6; 61:1.

Wu he wə ja'asə o-cəw rii-yo o woot.'† "

11 Yešo zəerü, "Nip-ə mə nə m-rürə, **Yohana Wa-m-Yo'os un hun-nə m-hə** jiishtë bən nət-wu təkə m-she'et un həno o-dak à ut-gos. Amba myet un kaanə nə, wu rə rek-wu war war un gwəmo-tə Shir à, wu jiishtë wu. 12 Cin un da-ə **Yohana Wa-m-Yo'os un hun-nə m-hə** taknə sənge-mə un wu à har caanə, **Gwəmo-tə Shir** rə m-bosə n-mə m'-wəns. Amba hun-nə ye rə zang à, ye çəngə tə m-rumus ur-bəb. 13 Yan-rwəg un Ma-tə Shir kap o-**karamsa** nə rwərog cin ba da-ə un wəon məsse un gwəmo-tə Shir nə, har da-ə **Yohana Wa-m-Yo'os un hun-nə m-hə**.‡ 14 Komo uregə ma-tə un ye nə he m-dək, **Yohana** wu a nəmə ma-tə un wu un zee **Ereja** he m-muun.§ 15 Yagə wan-tə-tə m-hogə, wu hogutə yo mə m-rwəg à."

16 Komo Yešo zəerü, "Man rürü nə rii-yo nə rə à, hun-nə ye m-məka. Ya nə rə untun yakar-ye rə tara tara be-de ut-baab à, ye rə un eeg-se un yan-se'er-mə un ye, 17 ye rə m-zee:

"Tə bu'utu nə dum-tə ut-ge,
nə yagə m-həw us-həw!

Tə huug səp-ə m-mar,
nə yagə m'-wəon us'-wəon!'

18 Mə un zee kaanə remen bə **Yohana** haanə à, wu rə un nəm o-**swəot** deen, wu rə m-swə un hə-mə o-anab á. Remen kaanə nə zəerü, 'Wu rə un ko-**ya-ut-kət** nə!' 19 Amba da-ə mə, **Wə-wu un nət**, mə m-rə m-swə nə. Ye zəerü mə, 'Gwət nə wu, ko-yan-məor-tə m-rə m-swə nə. Ko-nay-wu un **yan-gəks un tar un ya-ur-ba'as** nə!' Da-ə hun-nə ye nəmə us-barag un ka rem-se tə m-nəm à, yeə nep weer-us tə."

Bə-tə yagə gəks un Ma-tə Shir à
(Ruka 10:13-15)

20 Ka da-de Yešo cirürü hurgun hun-nə ye un ká bə-tə tə wu nomtə məor-tə ut-hyat à, ut-gaag ba m-səq. Yešo un nom kaanə remen ká hun-nə ye yagə nəm **ur-ba'as** á. 21 "Shir a 'ye nə ur-koəb hun-nə ye o-Korazin! Kaanə komo Shir a 'ye nə ur-koəb hun-nə ye un bə-ə o-Besayada! Remen ká rii-yo ut-hyat yo a nəmə be un nə à. A ro nomgə yo un bə-tə o-Taya o-Sidon nə, ye roa waktunə be-de Shir. Komo ye çup gund-tə un naasü-mə ut-mən, ye aas m-cəw un wur-tə un ye cin o-da nə.* 22 Amba mə nə m-rürə, un hə-de un piishe ut-ma a jiishe m-hogə un 'wəon-de un hun-nə ye o-Taya un ye o-Sidon nə argə nə.

23 "Nə komo hun-nə ye un bə-ə o-Kapanahum, taase nə hyen nə zee Shir a səkəmsü nə wu deet nə n-Təon shir. Ayye, sugə-de un kaanə Shir a jorbü nə un kuub-ə o-ra! Rem-se ut-hyat se um nəmə be un nə à, mə ro nomgə se o-**Sədqəm**, atte zəeg ə rə kən kanə har caanə.† 24 Amba mə nə m-rürə un hə-de un piishe un hun-nə ut-ma, a jiishe m-hogə un 'wəon-de un hun-nə ye o-**Sədqəm** argə nə. Remen nə hyenestü mə m-nəm un rem-se ut-hyat, amba nə waktunə be-de Shir á."‡

† **Bqr-qs op o-gaan:10** 11:10 Hyen komo: Mara 3:1. ‡ **Bqr-qs op o-gaan:13** 11:12-13 Hyen komo: Ruka 16:16. § **Bqr-qs op o-gaan:14** 11:14 Hyen komo: Mara 4:5; Mati 17:10-13; Mark 9:11-13. * **Bqr-qs op o-gaan:21** 11:21 Hyen komo: Isha 23:1-18; Izik 26:1—28:26; Jowe 3:4-8; Emos 1:9-10; Zəka 9:2-4. † **Bqr-qs op o-gaan:23** 11:23 Hyen komo: Isha 14:13-15; Taka 19:24-28. ‡ **Bqr-qs op o-gaan:24** 11:24 Hyen komo: Mati 10:15; Ruka 10:12.

*Haan nq̄ be ʉn de
remen nq̄ kumut ʉr-wʉwe
(Ruka 10:21-22)*

²⁵ ʉn ka da-ɔ ʉso zee Shir, “ʉm bɔmɔg wɔ, o-Tato, Wan-Koyan wʉ n-Tɔn shir o-dak nɛ. ʉm bɔmɔg wɔ remen o wukutɛ ya-ʉs-wɛɛr ʉn ya-ʉs-nap nɛ. Nap ʉn ka hyat-tɔ komo o argʉ m-rʉrɛ ʉn ka yɛ shɛrɛ be ʉn du à ʉntʉn yan-yakar. ²⁶ Kaanɛ nomo wɔ Tato re ɔ, remen kaanɛ nɔmʉ wɔ m-sɔk.”

²⁷ Bq̄ ʉso komtɛ ʉs-kɔn be-de Shir à, ka da-de wʉ nomʉrʉ hun-nɛ ʉt-ma. “Tato re, Shir ya’ag mɛ nap-se ʉn koyan. Komo yatt-wʉ napɛ Wà á sɛ o-Tato ɔ napɛ wʉ. Komo yatt-wʉ napɛ Shir o-Tato á sɛ Wà, komo bɔ ʉn ka hun-nɛ yɛ, yɛ mɛ **Wà-wʉ Shir** cɔnɛ wʉ kutɛ yɛ o-Tato à, komo yɛ nept bɔ Shir rɔ à. §

²⁸ “Haan nq̄ be ʉn de, myet nq̄ yɛ rɔ m-swɔ ʉr-koɔb à, komo nq̄ m-sɛngɛ ʉn saw-tɔ ʉs-nʉ nɛ ʉn hi-ʉt nq̄, man ‘yɛ nq̄ ʉr-wʉwɛ. ²⁹ Gɔks nq̄ ma-ʉt re, komo nq̄ yoos be ʉn de, remen mɛ ko-yan-gwɔgwɛr-mɔ ʉr-hi wʉ, wʉ rɔttɛ m-nʉ á komo nɔa kum ʉr-wʉwɛ ʉn hur-ʉr nq̄.* ³⁰ Remen ma-ʉt re rɔtt rem á, komo saw-ʉt re tɔ rɔtt ʉs-nʉ á.”

Bq̄-ʉs ɔp ʉs-ʉoor

*O-cot mɔsɛ ʉn Hq̄-de ʉr-Wʉwe
de ʉn Yahuda-nɛ
(Mark 2:23-28; Ruka 6:1-5)*

¹ ʉn ka da-ɔ, ʉso ʉn yan-nekɛ-mɔ ʉn wʉ nɛ rɔ ʉn pa ʉn kat-tɔ ʉn hyo, ʉn **Hq̄-de ʉr-Wʉwɛ** de ʉn **Yahuda-nɛ**. Yan-nekɛ-mɔ ʉn wʉ rɔ ʉn hogɛ ʉn mɛr, yɛ zɛɛrʉ horom ʉn hyo, yɛ rɔ m-ti.* ² Bq̄ **Parisa-nɛ** hyentɛ yɛ m-nɔm kaanɛ à, yɛ zɛɛrʉ ʉso, “Gwɔt, yan-nekɛ-m ru yɛ rɔ m-nɔm ʉn rii-yo **karamsa-o** wɛnɛ a nɔm ʉn **Hq̄-de ʉr-Wʉwɛ** à!”

³ ʉso zɛɛrʉ yɛ, “Baks nq̄ yo nq̄ karantɛ à, rii-yo **Dawuda** nɔmɛ da-ɔ wʉ ʉn ɔr ʉn wʉ nɛ rɔ ʉn hogɛ ʉn mɛr á. ⁴ Wʉ cowɔg ʉn Depi-ɔ ʉn Shir † wʉ rɛɛrʉ ga-de a m-pa à, de deɛɛ wʉ, kɔ ɔr ʉn wʉ nɛ yɛ rɛ de á, sɛ de yan-Cɔw ʉn kɔn-se Shir cot. ‡ § ⁵ Komo baks nq̄ yo nq̄ karantɛ n-mɛ ʉn **karamsa-o Mosa** à, yo yan-Cɔw ʉn kɔn-se Shir rɔ m-nɔm ʉn **Hq̄-de ʉr-Wʉwɛ** ʉn **Pyo-ɔ Shir** à. Be-de ʉn **sekɛ ʉt-sekɛ** ʉn Depi-ɔ ʉn Shir, yɛ rɔ m-jɛt o-karamsa ɔ ʉn **Hq̄-de ʉr-Wʉwɛ**, ɔ wɛnɛ hun-nɛ m-sɛngɛ ʉn **Hq̄-de ʉr-Wʉwɛ** à. Amba Shir zee yɛ nɔmɔg **ʉr-ba’as** á.* ⁶ Mɛ nq̄ m-rʉrɛ, wʉ argɛ **Pyo-ɔ Shir** à, rɔ kanɛ. ⁷ Amba nq̄ nap rii-yo ka Ma-tɔ Shir tɔ rɔ m-rwɔr á, ʉnze, ‘ʉm jiishtɛ cɔn ʉn hun-nɛ hogɛ ‘wɔn-ʉr ɔr ru yɛ nɛ, ɔttɛ yɛ **sekɛ mɛ ʉr-sekɛ** à. † ‡ Nq̄ ro nakkɛ yo ka, nq̄ roa zee yan-nekɛ-m re nɔmɔg **ʉr-ba’as** á. ‡ § ⁸ Yan-nekɛ-m re nɔm **ʉr-ba’as** á. Remen mɛ **Wà-wʉ ʉn nɛt**, komo Shir ya’ag mɛ ʉr-beɛb ʉm deeg yo ʉr-bon ʉn yo ba ʉr-bon nɛ ʉn **Hq̄-de ʉr-Wʉwɛ**.”

*Ko-yan-kom-o margan
(Mark 3:1-6; Ruka 6:6-11)*

§ **Bq̄-ʉs ɔp o-gaan:27** 11:27 Hyen komo: Yoha 3:35; 1:18; 10:15. * **Bq̄-ʉs ɔp o-gaan:29** 11:29

Hyen komo: Irmí 6:16. * **Bq̄-ʉs ɔp ʉs-ʉoor:1** 12:1 Hyen komo: Kara 23:25. † **Bq̄-ʉs ɔp ʉs-ʉoor:4** 12:4 ʉt-Girik: hur-o Shir. ‡ **Bq̄-ʉs ɔp ʉs-ʉoor:4** 12:3-4 Hyen komo: 1Sam 21:1-6.

§ **Bq̄-ʉs ɔp ʉs-ʉoor:4** 12:4 Hyen komo: Rewi 24:9. * **Bq̄-ʉs ɔp ʉs-ʉoor:5** 12:5 Hyen komo: Qqg 28:9-10. † **Bq̄-ʉs ɔp ʉs-ʉoor:7** 12:7 Hyen komo: Hosɛ 6:6. ‡ **Bq̄-ʉs ɔp ʉs-ʉoor:7** 12:7 Hyen komo: Mati 9:13.

⁹ Yeso un yan-neke-mo un wu ne yaguru ka riib-o kat-o. Ye cowuru un **kuke-o un yoos un Ma-to Shir** un ka be-de. ¹⁰ Wu ken net-wu ro kon kane ko-yan-kom-o margan. Wu ro m-hoks m-nukt un ka kom-o a. **Parisa**-ne ro un hoob-o un bo ye he Yeso m-ceed a. Ye cituru wu ka cot-o, “¿**Karamsa**-o un **Yahuda**-ne ya'ag a taase net gom un **Ho-de ur-Wuwe?**” Ye un cit ka cot-o remen ye bupt wu **ur-ba'as**.

¹¹ Ka da-de Yeso cituru ye. Wu zee, “A zee wu ken wu be-ur no ro o-ca ne o-gaan cot. Yo porumburu n-me o-kuub un **Ho-de ur-Wuwe**. ¿Ya wan ka ca-yo he m-nom?§ ¹² Wu a hus yo! Ai, net jishte o-ca deen! Remen kaane, **karamsa**-o o wen nom un rii so-yo un **Ho-de ur-Wuwe** a.”

¹³ Ka da-de Yeso zeeru ka net-wu, “Tapan kom-o ru o-margan.” Wu tapuru kom-o un wu. Un gyept-o un yish, o warguru untun or un o kom-o. ¹⁴ Amba **Parisa**-ne ruuru, ye tooru ut-hun, bo ye he m-nom ye hoot Yeso a.

Shoos-de un rwor un ma-ut Ishaya

¹⁵ Bo Yeso nepte yo **Parisa**-ne ro o-hoob a kaane o a, wu argu m-yage un ka be-de. Hun-ne ut-moor ne doruru wu, wu taasü ye gom-se un ye kap. ¹⁶ Komo wu ka'agu ye taase ye rure ye ken hun-ne ye ma-to un wu a. ¹⁷ A un nom to ka remen a shooste rii-yo a rwore un nu-o un **wan-Rwor un Ma-to Shir Ishaya** a unze,

¹⁸ “Shir zegg ko-yan-guw-m re wu ka, wu um daage a,
wu me m-con a.

Komo hur un de ro gwugwu un wu ne.

Man shoos wu un Kukt-o re,
komo wu a kot unze Shir a piishe myet hun-ne ye
un hono o-dak ut-ma bo depe a.

¹⁹ Ma-ut a sunu wu un net ne a, ko cep un ma-to ur-beeb a.
A hoge cor-o un wu o-zang a.

²⁰ Ko-guw re wan-gwu, wu a hoge ur-'won.

Wu a buse kang-o ro un he de m-jesse a,

Wu a gu hun-ne ye ro un hoks un gu un hi un de un ye a.

Wu a he co un hoge ur-'won

har da-o rii-yo ur-bon re co-o un yo ba ur-bon a,
se de wu ru nip-o reet ur-ho.

²¹ Hun-ne ye un hono o-dak un ye ro **Yahuda**-ne a,
yea ru ur-hur un jin-de un wu.”*

Yeso un Beruzabur ne

(*Mark 3:20-30; Ruka 11:14-23*)

²² Ye ken hun-ne ye hanturu Yeso wu ken ko-'katq wu ko-po, wu ro un **ya-ut-kot** ne. Komo Yeso taasü gom-se un wu kap, un ruut un **ya-ut-kot** har ka net-wu tepruru, komo wu hyanuru. ²³ Hun-ne kap ye bopuru nu-se un ye, remen rii-yo Yeso nome a. Ye zeeru hi un de un ye, “¿Ashi, wu ka wu ka ro wa **Dawuda**† a?”

²⁴ Amba bo **Parisa**-ne hogute rii-yo nome a un rii-yo hun-ne ro m-zee ne kane a, ye zeeru hi un de un ye, “Ay, yo rwo'e ka net-wu rotte un ruut un

§ **Bqr-qs op us-voor:11** 12:11 Hyen komo: Ruka 14:5. * **Bqr-qs op us-voor:21** 12:21 Hyen komo: Isha 42:1-4 (ut-Girik). † **Bqr-qs op us-voor:23** 12:23 Ye ro us-barag Yeso wu ro Kiristi Mesaya.

ya-ut-kot à, **ko-Gwomo-wu un ya-ut-kot** Beruzabur, wu ya'e wu beeb-de m-nom kaane."[†]

²⁵ Bq Yeso nepste rii-yo ye ro us-barag à, wu zeeru ye, "Myet bq-o hun-ne ye un o purge be-ut yoor à, ye ro m-dum un hi un de un ye à, ká bq-o, qa saburse hi un de un o. Komo hur-o hun-ne ye un o ro ut-ween à, ká hur-o, qa gos á. ²⁶ Komo cqw-o gaan-yo, urege **ko-Gwomo-wu un ya-ut-kot** wu ro m-ruute un hun-ne **ya-ut-kot**, a nom o ka **ko-Gwomo-wu un ya-ut-kot** ro hi un du un wu m-dum. ¿Tò re ne gwomo-to un wu he m-nom to gost? ²⁷ ¿Urege un beeb-ur **Beruzabur** me m-ruut un **ya-ut-kot**, to, yan-neke-m no ne un beeb-ur wan ye ro ye m-ruute? ¿Un beeb-de un **ko-Gwomo-wu un ya-ut-kot**? Ay! Remen kaane, yan-neke-m no ye he no piishe un to ka ma-to. ²⁸ Amba **Kukt-o Shir** o ya'u me beeb-de un ruut un **ya-ut-kot**, ashi, yo ka kututu no unze beeb-de Shir de ut-gwomo haante be un no. ²⁹ Kq a zee komo cqw-o gaan-yo m-cqw un hur-o un net-wu ur-beeb a rumuste saw-to un wu. Se a ke'este ká ko-beeb-wu token, ka da-o a hoks m-rumus un saw-to un ká ko-beeb-wu. Un jiishte **ko-Gwomo-wu un ya-ut-kot** ur-beeb, o rwog'e mette un ruute un hun-ne **ya-ut-kot**.

³⁰ "Bq net-wu ro be un de á, **ko-Gwomo-wu un ya-ut-kot** wu ro m-dore. Bq wu yagu me gu un hante un hun-ne be-de Shir à, yan-se un ye wu rotte.[§]

³¹ "Remen kaane me no m-rure, Shir a hoks sokse un hun-ne ko-yan-gon **ba'as-de** ye nome hun-ne à, un ma-to un yo'og-o Shir ne. Amba Shir a sokse hun-ne ye nome ma-to o-yo'og mosse un **Kukt-o Shir** ne á. ³² Bq wu pyapu me à, me **Wà-wu un net** Shir a soks **ba'as-de** un wu. Amba myet wu pyape **Kukt-o Shir** à, Shir a soks wu **ba'as-to** un wu á, m-moka har kq ya nomot."^{*}

O-yo un mat-de un yo ne
(Ruka 6:43-45)

³³ Yeso haaru ko m-zee, "Yo-yo ur-bon yo ro un mat un yakar-ye ur-bon. Amba 'Yo-yo ba ur-bon komo yo maturu yakar-ye ba ur-bon. O-yo de, un gon yakar-ye un yo atte yo m-nap.[†] ³⁴ No yege-hwo yo-ye, remen no ro yo-ye, no hoks cep un ma-ut so-to á. Ai, rii-yo ro n-me ur-hur à yo ro m-rwuun o-nu.[‡] ³⁵ Kashi un net ro m-rwunte un rii-yo ur-bon. Net yo-wu komo wu ro m-rwunte rii yo-yo. ³⁶ Me no m-rure, kap hon un ma-to o-hwaa to hun-ne ro m-nom á, se Shir rwog'og ye ogom-de un to un ho-de un piish ut-ma. ³⁷ Un gon ma-ut ru Shir hette wu piishe ut-ma, urege o rworog rii-yo ur-bon, Shir a zee wq kashi un net. Amba urege o rworog ma-ut yo-to, Shir a zee wq **ko-ya-ur-ba'as**."

Ya-o-zaman ro un hoob-o o-napa
(Mark 8:11-12; Ruka 11:29-32)

³⁸ Ye ken ye n-me un **yan-Yoos-de o-karamsa** un **Parisa**-ne zeeru Yeso, "Wa-ur-Yoos, te conog o nom yo ken rii-yo o-made yo, yo kutu te unze Shir tomnu wq."[§]

³⁹ Yeso shasuru ye, "Yan-men-ut jaas-to un yan-ba-m-she ne, ye ro m-con a nomo ye o-made remen ye nept be-de Shir un rwuune. Amba

[†] **Bqr-qs qp us-yoor:24** 12:24 Hyen komo: Mati 9:34; 10:25. [§] **Bqr-qs qp us-yoor:30** 12:30 Hyen komo: Mark 9:40. ^{*} **Bqr-qs qp us-yoor:32** 12:32 Hyen komo: Ruka 12:10. [†] **Bqr-qs qp us-yoor:33** 12:33 Hyen komo: Mati 7:20; Ruka 6:44. [‡] **Bqr-qs qp us-yoor:34** 12:34 Hyen komo: Mati 3:7; 23:33; Ruka 3:7; Mati 15:18; Ruka 6:45. [§] **Bqr-qs qp us-yoor:38** 12:38 Hyen komo: Mati 16:1; Mark 8:11; Ruka 11:16.

man nomo nō o ken made-ō á, se de o ma **Yunanawan-Rwor un Ma-to Shir**.^{* 40} **Yunana** nomog ho-ut tet, tet-m tet, n-me un kut-o un caari-o o-jan. Káanē me **Wá-wu un net** a he me m-jok ho-ut tet, m-tet, m-how ne n-dak.†

41 “Un ho-de un piish ut-ma, hun-ne ye o-**Neneba** ye a inē be-ur gaan un hun-ne ye un ká zaman-yo ne. Hun-ne ye o-**Neneba** ye a zee hun-ne ye un ka zaman-yo, ye nom rii-yo ur-bon á. Remen hun-ne ye o-**Neneba** waktunte be-de Shir ye yage **ur-ba'as** da-o **Yunana** rurū ye Ma-to Shir à. Wū jiišē **Yunana** à wū ka kàné, amba da-o nō hoge ma-ut re à, nō yage nom **ur-ba'as** á.‡ 42 Un ho-de un piish ut-ma, ko-Gwōmo-wū o-Sheba ne'a, wūa inē be-ur gaan un hun-ne ye un ka zaman-yo ne, wū kutute ye, unze ye nomog rii-yo ba m-sok. Remen wū indunte ur-hew ne, remen wū hogute wū dore yoos-de us-weer de ma ko-Gwōmo **Suremanu**. Wū jiišē ne **Suremanu** à wū ka kàné m-mōka, amba nō hoge wū á.”§

Muun-mo un ko-ya-ut-kot
(Ruka 11:24-26)

43 Yešo haarū co m-zē, “A ruute ko-**ya-ut-kot** un wur-o un net. Yo rō m-ma'as ut-tuw un be-to ba m-hō. Yo rō un hoob-o un be-de ur-wuwe. Amba urege yo kum á, 44 ka ko-**ya-ut-kot** yo rō m-zē, ‘Man warag un hur-o re o n-ga be-de um rwuunē à, um she'et kanē.’ Da-o yo muunē yo ‘wos rii rō kōn á, komo yo hyanuru a wishishute, a jamasse o-hur cas, amba net rō n-me á. 45 Ka da-o yo haarū yo banduru **ya-ut-kot** nen ta'oor, ye jiišē yo m-zwōm à. Kap ká **ya-ut-kot** ye, ye a cūw, ye she'et kàné be-de un ká net-wū. Ur-kōm, she'et-de un ká net-wū dea jiiš de n-ga m-yō. Káanē ma he m-wakte un hun-ne ye un ka zaman-yo ne yan-men-ut jaas-to.”

Inu Yešo ne un hen-ne Yešo ne
(Mark 3:31-35; Ruka 8:19-21)

46 Yešo rō ut-ma un hun-ne ne ye rō be-de un wū à, inu-o Yešo un hen-ne ye un wū ne woōnuru. Ye ro eso n-dō. Ye cōnog ut-ma un wū ne. 47 Wū ken wū zeeru Yešo, “Inu ru un hen-ne ru ne rō eso n-dō, ye cōnog ut-ma un wō ne.”*

48 Yešo zeeru ká wū rurū wū à, “¿Wan wū ne rō untun inu re? ¿Komo wan-ne ye, rō untun hen-ne re?” 49 Wū kuturu ye yan-neke-mo un wū un kom-o un wū. Wū zeeru, “Ye ka ye rō untun inu re un hen-ne re ne. 50 Remen kap o un wū nome rii-yo Tato re wū rō n-Tōn shir cōnē à, wū rō heno re, wan-campō kō wan-ne'a kō komo inu re.”

Bor-us op us-tet

Sha-mo ut-ma mo un ko-ya-ur-go
(Mark 4:1-9; Ruka 8:4-8)

1 Un ká ho-de, Yešo ruuru cin o-hur, wū haarū, wū she'eturu un riib-o o-mar. 2 Buug-de un hun-ne deen karguru, ye katū wū gew, har wū kum be-de m-she'et wū yoosutū ye á. Remen kaanē wū cōwuru hat-o m-hō wū

* **Bor-us op us-voor:39** 12:39 Hyen komo: Mati 16:4; Mark 8:12. † **Bor-us op us-voor:40** 12:40 Hyen komo: Yuna 1:17. ‡ **Bor-us op us-voor:41** 12:41 Hyen komo: Yuna 3:5. § **Bor-us op us-voor:42** 12:42 Hyen komo: 1Gwm 10:1-10; 2Nom 9:1-12. * **Bor-us op us-voor:47** 12:47 N-me un mo ken gen-mō n-ga mō, mō rott ci kwōoz-ut voor us-ta'voor [47] á.

she'eturu, buug-de un hun-ne ut-moor ne komo ye esuru n-riib o o-mar.*
 3 Ka da-de wu yoosuru ye us-rem deen un sha-mo ut-ma, untun kaane,
 "Wu ken ko-ya-o-tom wu Haag o-kat remen wu goot ur-go. 4 Bo wu rotte
 ur-go a, ye ken go'-ye 'henuru n-riib un cow. Yege-no haaru, ye corguru ye.
 5 Ye ken ye komo ye 'henuru un be-de m-ta'ar be-de ba m-hu deen. Ye argu
 m-pot hor-m-hor remen hu-mo un ka be-de ro deen a. 6 Bo ho-ur dakante
 noonho a, ye argu m-rya har ye hworu, remen ye rott us-geer deen a.
 7 Ye ken ye komo ye 'henuru n-me un yokor. Yege-yokor indundururu, ye
 wenuru ye m-bo'ose. 8 Ye ken ye komo ye 'henuru un be-de ur-bon. Ye
 bosuru, ye rwo'uru yish o-zungu [100], ye ken ye kwooz-ut tet [60], ye ken
 ye ur-kwooz un op [30]. 9 Kap wu ro ut-to ne to m-hoge a, wu hoge."

Rii-yo a cone un ka sha-mo ut-ma

mo un ko-ya-ur-go wu a

(Mark 4:10-12; Ruka 8:9-10)

10 Yan-neke-m Yeso haanuru, ye zeeru wu, "¿Remen yan o wotte ye m-
 nome ut-ma un sha-mo ut-ma?"

11 Yeso shasuru ye, "Shir dak no, no ye shere be-de un wu a, remen no
 hokste m-nap un yo ka. Ye shere be-de un wu a, yea hoks m-nap mosse
 un gwomo-to Shir ne a. 12 Amba kap bon ye ro m-raag ut-to un yoos un
 de a, Shir a do ye us-nap, komo yea kum us-nap deen. Amba ka ye yage
 m-raag ut-to un yoos un de a, ko ka ya-o-nap yo yette ne a, Shir a rumus
 yo be-de un ye.† 13 Rii-yo rwo'e mettu ye m-nome ut-ma un sha-mo ut-ma
 a yo ro,

" Remen ko ye hyen rii-yo me m-nom a,
 yea hoks m-nap bo yo ro a.

Ko ye hoge ma-ut re,

yea hoks m-nap un yo me m-con a.' "

14 Ma-to **Ishayawan-Rwor un Ma-to Shir** gene yoa kor ye a, yo korog ye.
 Yo ka yo Shir rure **Ishaya** wu rure **Yahuda**-ne!

" 'Noa senge m-hoge un yo me m-zee koyanda a,
 amba no hoks m-nap a.

Noa ma'as m-hyan un yo me m-nom a,
 amba no hoks m-nap un yo um cone a.' "

15 Ka da-o Shir zeeru **Ishaya** mosse un hun-ne ye o-**Isra**-ne,

" 'Me un zee kaane,

remen hur-de un ka hun-ne ye de ro m-hwogon ne,

Ye ro ut-to ne, amba ye ro m-nap un yo ye hoge a.

Komo ye bitishshute yish-ye un ye,

remen ye con ye nep yo ro o-nip a.

A ro zeege ye yagute m-con m-nap un yo ro o-nip a,

ye roa nep yo me m-nom a.

Ye hogussute cas yo me m-rwor a,

ye neps yo um cone a.

Amba ye con ye nom kaane a.

Har ye waktunte be un de

um sokste ye **ba'as-de** un ye a.'‡ "

* **Bor-us op us-tet:2** 13:2 Hyen komo: Ruka 5:1-3. † **Bor-us op us-tet:12** 13:12 Hyen komo:
 Mati 25:29; Mark 4:25; Ruka 8:18; 19:26. ‡ **Bor-us op us-tet:15** 13:14-15 Hyen komo: Isha 6:9-10
 (ut-Girik).

¹⁶ Ka da-de Yeso zeeru yan-neke-mo un wu, Yo yo Shir zee **Ishaya**, “Shir ya’ag no o-kwum, yish no hyanag rem-se ut-hyat se me m-nom a. Shir ya’ag no o-kwum komo cin da no m-hoge un yo me m-rwor a. ¹⁷ Nip-o me no m-rure, **yan-Rwor un Ma-to Shir** n-ga un kashi un hun-ne ne deen, ye mare cin n-ga a ro conog ye hyen rii-yo no hyane me m-nom a, amba ye hyan a. Komo ye hoge rii-yo no hoge a, amba ye hoge a.”^S

Yeso rworog bo

ka sha-mo ut-ma mo ro a

(Mark 4:13-20; Ruka 8:11-15)

¹⁸ Yeso haaru co ut-ma wu zee, “To, ka sha-mo ut-ma mo un ko-ya-ur-go wu mo ka. ¹⁹ Ka go’-ye he’ene n-riib un cow a, ye ro ka ye hoge ma-to un **Gwomo-to Shir** a amba ye nap to atte ma-to un to a. **Ko-Gwomo-wu un ya-ut-kot** haanuru, wu rwooru to-to ke ye un rii-yo ye hoge a. ²⁰ Ye he’ene un be-de m-ta’aru ne a, ye ro ye hoge Ma-to Shir a ye argu m-goks o-zak o-zak. ²¹ Amba ye essu to ya o-da hiin remen ye goks ka ma-to ur-beeb ne a. Da-o swo ur-kooq ko us-cenene wone remen ka Ma-to Shir to, to ye gokse a ye argu m-warag jim. ²² Ye he’ene un be-de un yokor komo a, ye a hongse un hun-ne ne ye hoge Ma-to Shir a, amba barag-se un hono o-dak un con-to o-kwum ne wenuru ka ma-to m-bo’ose, har to wakturu hwaan remen con-to o-kwum. Remen kaane yea hoks m-sheer be-de un Ma-to Shir a. Ma-to Shir to rwunte o ka rii kashi be-de un ka ye ka ye a. ²³ Ye he’ene un be-de ur-bon komo a, ye a hongse un hun-ne ye hoge Ma-to Shir a komo ye bup to. Ya ye ro untun ka pot-yo rwunte yish o-zungu [100] a. Yo ken komo kwooz-ut tet [60] Yo ken komo ur-kwooz un op [30].”

Yege-kwa n-me un hyo

²⁴ Ka da-de Yeso dooru m-rure un ka hun-ne ye mo ken sha-mo ut-ma mo. Wu zeeru, “A hoks m-hongse un gwomo-to Shir un net ne wu go’e go’-ye ur-bon un kat-o un wu a. ²⁵ Amba da-o hun-ne rewesse kap a, kowan-yage-to un wu haaru, wu gooru yege-kwa un ka kat-o un hyo o, wu argu ut-ma un wu. ²⁶ Bo go’-ur potonte a, ye bosuru ye rwunturu yish, ka da-de yege-kwa potnuru un ce ye.

²⁷ “Guw-ne ye un ko-ya-o-kat haanuru. Ye zeeru ko-ya-o-kat, ‘Ai, go’-ye ur-bon te go’e un kat-o ru bo o zee a. To, zere nome yege-kwa rwunte un ka be-de?’

²⁸ “Ko-ya-o-kat zeeru ye, ‘Wan-yage-ut re wu nome to ka.’

“Guw-ne cituru wu, ‘O conog te mu’ug ka kwa-ye?’

²⁹ “Amba ko-ya-o-kat zeeru, ‘Ay, taase be-de m-mu’ug un kwa no he no mu’ug un hyo-ne. ³⁰ Yage myet-mo un ye bo’osute be-ur gaan har da-o m-ce. Ka da-de man rure ya-m-ce, ye be m-mu’ug un ka kwa-ye, ye karakse, ye geger, a tukste, amba a kamas yege-hyo a ru un byo un de.’”

Sha-mo ut-ma mo

un ya’ane-yo o-mosta

(Mark 4:30-32; Ruka 13:18-21)

³¹⁻³² Yeso dooru ye m-rure un mo ken sha-mo ut-ma mo. Wu zee, “**Gwomo-to Shir** untun ya’ane-yo **mosta** to ro yo jiiishe us-rek n-me un go kap a yo wu ken net-wu deke, wu gooru un kat-o un wu a. Yo jiiishe us-rek be-de un or un yo ne. Amba da-o yo bo’ose a, yo jiishuru kap o un

gugooq o-kat, yo wakturu caari-yo o-'yo, har ma yege-no ceeru ut-kur un jet-se un yo."

Sha-mo ut-ma mo m-yist
(Ruka 13:20-21)

³³ Yeso dooru ye m-rure un mo ken sha-mo ut-ma mo. Wu zee, "**Gwomo-to Shir** ya to ro untun m-yist. Wu ken ne'a-wu dek m-yist, wu wuugse un hyo-mo un hyo-ne me'es ut-tet, amba kap ka hyo-mo kutuksuru m-yist ne."

Yeso muuru te sha-mo ut-ma
(Mark 4:33-34)

³⁴ Yeso yoosute buug-de un hun-ne kap ka rem-se un sha-mo ut-ma. Wu yoosu ye rii a se mosse un sha-mo ut-ma ne. ³⁵ Ka to ro remen Shir shooste rii-yo **Ishayawan-Rwor un Ma-to Shir** rwore a unze, "Man nome hun-ne ut-ma un sha-mo ut-ma, rii-yo hun-ne ro nakke n-ga a, cin un takan-de un hono o-dak man ru ye nep yo."*

Yeso rwuntute ye cas yo
ka sha-mo ut-ma mo un
kwa-ye n-me un hyo ro a

³⁶ Ka da-de Yeso yaguru buug-de un hun-ne, wu cwuru o-hur, be-de wu ro ur-she'et a. Yan-neke-mo un wu, komo ye haanuru be-de un wu, ye zeeru wu, "Ruru te rii-yo ka sha-mo ut-ma mo un ka kwa-ye o-kat cone te nep a."

³⁷ Yeso zeeru, "Wu go'e go'-ye ur-bon a me **Wa-wu un net**. ³⁸ Ka kat-o komo o ro hono o-dak be-de hun-ne ro m-she'et m-moka a. Go'-ye ur-bon komo ye ro yakar-ye ut-gwomo to Shir, ka kwa-ye komo yakar-ye un **ko-Gwomo-wu un ya-ut-kot** ye. ³⁹ Komo wa-ut-yage-wu go'e ka kwa-ye a, **ko-Gwomo-wu un ya-ut-kot** wu. Da-o m-ce ne, ta-de un hono o-dak de. Ka ya-m-ce ye komo ye ro **yan-tom-ye Shir**.

⁴⁰ "Ka guw-ne ye a mu'ug ka kwa-ye a do ye o-ra. Kaa ne he m-nom un ho-de un ta-de un hono o-dak. ⁴¹ Me, **Wa-wu un net**, man tomn **yan-tom-ye Shir** un hono o-dak. Komo ya hurum be-de un **Gwomo-to Shir**, ko yo ke rii-yo ro m-hante m-'e **ur-ba'as** ne a, un ko wu ke kowa m-nom un rii yo-yo wu ne. ⁴² **Yan-tom-ye Shir** a jorbe yan-men-ut jaas-to un kuub-o o-ra. Kaa ne ye he us-kan, ye ro un haw-se un yin-ye un ye. ⁴³ Ka da-o o ka kashi un hun-ne ye Shir gokse a he us-myakt untun ur-ho, n-me un ut-gwomo to un Tato. Yage ko-yan-to-to m-hoge, wu hogute."

Kwum-o ro wukuse a

⁴⁴ Yeso haaru co ur-yoos wu zee, "**Gwomo-to Shir** ya to ro untun o-kwum o a wuke n-me o-kat a, bo wu ken wu hyente o a, wu jamsu m-wuke, remen caari-o o-zak. Wu haaru wu baburu kap o un rii-yo wu rotte a, wu oorru ka kat-o."

Ta'ar-de un hwor

⁴⁵ "Har m-moka, gwomo-to Shir ya to ro untun wa-ut-baab m-o ne wu ro un hoob-o un ta'ar-to un hwor wu o a. ⁴⁶ Bo wu hyente ta'ar-de un hwor deen a, wu argu m-ha wu baburu kap rii-yo wu rotte a. Wu morogsu hwor, wu oorru de."

* **Bqr-ús op ús-tet:35** 13:35 Hyen komo: Bng 78:2.

Yo-o un ship un jan

⁴⁷ Yeso haaru co ur-yoos wu zeeru, "Har m-moka, gwomo-to Shir ya to ro untun yo-o un ship un jan. Bo hun-ne jorbe o n-me m-sa a, o shipnuru yege-jan go-us-go. ⁴⁸ Bo o shiiste un jan a, yan-ceed naknuru o n-riib m-sa un jan ne. Ka da-de ye she'eturu, ye degruru jan-ye ur-bon, ye duusuru o-koor, ye uksuru ye rotte ur-bon a. ⁴⁹ Kaane he m-nom un ta-de un hono o-dak. **Yan-tom-ye Shir** a haan ye deger, ye hurum hun-ne yo-ye n-me un so-ye. ⁵⁰ Komo **yan-tom-ye Shir** yea jorbe ka hun-ne yo'e ye n-me un ra-o m-reeten, kane ka hun-ne ye he us-kan un haw-se un yin-ne."

Kwum-o pu-o o-ut ne

⁵¹ Yeso cituru yan-neke-mo un wu, "¿No nepste to ka kap?"

Ye shasuru, ye zeeru, "Ee, te nepste."

⁵² Wu zeeru ye, "Ko wu ke **wan-Yoos-de o-karamsa** wu, wu a yoose ma-to gwomo-to Shir a. Ya wu ro untun net-wu ro un byo-de ur-ess ne a o-hur. Wu gassan rii-yo ur-bon ut ko pu-yo."

*A yagute Yeso ut-yage**un bo-o o-Nazaret*

(Mark 6:1-6; Ruka 4:16-30)

⁵³ Bo Yeso komte rwor un ka sha-mo ut-ma mo a, wu argu yage un ka be-de. ⁵⁴ Bo jime a, Yeso un yan-neke-mo un wu ne wooru o-Nazaret bo-o un wu. Wu ciru yoose un hun-ne ye un **Yahuda**-ne un **kuke-o un yoos un Ma-to Shir**. Ye bopuru us-nu un bo wu yoose ye a un rii-yo wu nome ne a. Ye cituru hi un de un ye, "¿Ke ne ka net-wu kume ka weer-se kaane, komo kene wu kume gwomo-to un nom o-made? ⁵⁵ ¿Wu wu ka ro wa-wu un ka ko-wan-shaab-wu? ¿Inu un wu wu ka a m-zee **Meri**? ¿Hen-ne un wu komo **Yakubu, Yusuhu**,† Simon ne, Yahudas ne? ⁵⁶ ¿Komo hen-ne ye un wu yan-ne'a-ne kap be-ur gaan-o ka a ro un ye ne a? Remen kaane a nepse wu net caari-wu a. ¿Amba re ne ka net-wu hokste m-nom un ka rem-se ut-hyat se ne?" ⁵⁷ Ye hoguru ryaab-se un wu, ye yanuru wu.

Amba Yeso zeeru ye, "Ai, ko wu ke wu ro m-ya un ko-**wan-rwor un Ma-to Shir** ut-gos amba hussa hun-ne ye un bo-o un wu, un ye un hur-o un wu ne."‡ ⁵⁸ Komo Yeso nom rii-yo ut-hyat deen reeno a, remen koob-de m-sheer mo un ye be-de un wu.

Bor-ús op ús-nass*Mar-m Yohana Wa-m-Yo'os**un hun-ne m-ho*

(Mark 6:14-29; Ruka 9:7-9)

¹ Un ka da-o, ko-Gwomo **Here** [Atipas] hoge rii-yo ut-hyat to Yeso ro m-nom a. ² Wu zeeru yan nome un wu m-senge, "Ai, ka net-wu a nom **Yohana Wa-m-Yo'os un hun-ne m-ho**. Ko de nomte wu mereste a, wu muunte un hoog ne! Q hante wu rotte un ka gwomo-to ne to un nom un rem-se ut-hyat."

³ Remen **Here** n-ga rwog a bup komo a ke'e **Yohana**, wu rwog a ke'e wu o-kuke o m-ke'et remen **Here** gaag Herodiya, ne'a wu un or re un wu, Pirip. ⁴ Komo n-ga ma **Yohana** russute **Here** unze udepe wu she'et un Herodiya ne a, remen jet un **karamsa**-o Shir o. **Here** swooru us-ryaab

† **Bor-ús op ús-tet:55** 13:55 To ken gen-to a geneg *Jonis*, har m-moka komo to ken to a geneg *Yohana*. ‡ **Bor-ús op ús-tet:57** 13:57 Hyen komo: *Yoha* 4:44.

ɔn **Yohana** nɛ. Wɔ rwo'uru karma-nɛ yɛ ɔn wɔ, yɛ ship **Yohana**, yɛ ke wɔ.* † ⁵ **Herɛ** ro ɔnɔg ma wɔ ho **Yohana**, amba wɔ rɔ m-hɔgɛ gyer-ɔ ɔn hun-nɛ, remen yɛ dekɛ **Yohana ko-yan-Rwɔr ɔn Ma-to Shir** wɔ.

⁶ Tɔ, bɔ hɔ-de a mette **Herɛ** rigintɛ à, **Herɛ** banuru biki-ɔ m-rɛ. Wan-ne'a Herodiya hɛwuru wɔ ɔs-hɛw ɔn hɛr-ɔ ɔn yɛ haanɛ o-biki à. **Herɛ** nɔmuru o-zak dɛɛn. ⁷ Remen kaanɛ wɔ swɔru o-nu mɔsɛ ɔn tɔnd nɛ ɔn zɛ, wɔ yɛ ka wan-ne'a-wɔ kap ɔ ɔn rii-yo wɔ kɔnɛ à. ⁸ Inu ɔn wɔ kwɛmsuru wɔ mɔsɛ ɔn yo wɔ he m-kɔn nɛ à. Ká wan-ne'a-wɔ zɛru, "Ya'as mɛ hi-ur **Yohana Wa-m-Yo'os ɔn hun-nɛ m-hɔ** m-mɔka n-mɛ o-kɔk." ⁹ Ko-Gwɔmo ryegnuru, bɔ wɔ kɔnɛ wɔ yo ka à. Amba remen wɔ zɛtɛ wɔ, komo wɔ sɔrɔstɛ o-nu, ɔn co-ɔ ɔn hamat-nɛ yɛ ɔn wɔ ɔn zɛtɛ wɔ yɛ wɔ kap yo wɔ kɔnɛ à. Wɔ rwo'uru karma-nɛ ya'as wɔ yo wɔ kɔnɛ à. ¹⁰ Yɛ haaru ha-mɔ ɔn kur-ɔ m-ke'et, yɛ kupsuru **Yohana** ur-hi. ¹¹ Yɛ hwooru ká hi-de n-mɛ o-kɔk. Yɛ ya'suru ká wan-ne'a-wɔ, wɔ heeturu inu ɔn wɔ. ¹² Yan-nekɛ-m **Yohana** hoguru, yɛ haaru ɔn kur-ɔ m-ke'et, yɛ dɛkuru u-de ɔn wɔ, yɛ jɔkuru. Yɛ haaru be-ur Yɛso, yɛ ruru wɔ yo kɔrɛ **Yohana** à.

*Yɛso rɛgɛtɛ hun-nɛ
dugu-ɔs taan [5,000]*

(Mark 6:30-44; Ruka 9:10-17; Yoha 6:1-14)

¹³ Bɔ Yɛso hogɛtɛ **Yohana** merɛstɛ à, wɔ inuru wɔ ɔwuru hat-ɔ m-hɔ. Wɔ pasuru de ken be-de de rɔttɛ nɛt á, remen wɔ she'ettɛ ɔn hɔn-de ɔn wɔ. Amba bɔ buug-de ɔn hun-nɛ hogɛtɛ kaanɛ à, yɛ argu m-rwuun ɔn bɔ-to ɔn yɛ. Yɛ dɔru wɔ ɔs-na ɔs-na. ¹⁴ Bɔ Yɛso rwuuntɛ n-mɛ o-hat à, wɔ hyanuru hun-nɛ dɔntɛ wɔ dɛɛn. Wɔ hoguru 'wɔn-de ɔn yɛ, komo wɔ taasuru ya-ɔs-gɔm gɔm-se ɔn yɛ.

¹⁵ Bɔ rim-m nɔmtɛ à, yan-nekɛ-mɔ ɔn wɔ haanuru be-de ɔn wɔ. Yɛ zɛru wɔ, "Ká be-de ha de rɔttɛ nɛt á, komo rim-m nomostɛ. Zee ká hun-nɛ yɛ warag n-mɛ o-bɔ remen yɛ ootɛ hi ɔn de ɔn yɛ rii-yo m-rɛ."

¹⁶ Yɛso zɛru yɛ, "Ay, sɛ yɛ aragtɛ á, 'ya nɔ yɛ rii-yo m-rɛ."

¹⁷ Yɛ shasuru, yɛ zɛru, "Tea hoks yɛ m-coks á, tɛtt rii kanɛ á sɛ ɔt-burodi ɔt-taan ɔn jan nɛ yoor."

¹⁸ Ka da-de, Yɛso zɛru yɛ, "Hantɛ mɛ nɔ to." ¹⁹ Wɔ zɛru hun-nɛ she'et n-tɛ ɔt-pɔ. Ka da-de Yɛso dɛkuru ká burɔdi-ɔt taan-to ɔn ká jan yoor-yɛ nɛ. Wɔ dasuru hi-de ɔn wɔ n-Tɔn shir. Wɔ nɔmuru Shir ur-bɔngɔn. Wɔ bosuru ɔt-burodi ɔn ká jan-yɛ nɛ. Wɔ ya'asuru yan-nekɛ-mɔ ɔn wɔ, yan-nekɛ-mɔ ɔn wɔ komo yɛ ya'asuru buug-de ɔn hun-nɛ. ²⁰ Ká burɔdi-to hundunduru, kɔ wɔ ke nɛt-wɔ rɛg wɔ ciig. Yan-nekɛ-mɔ ɔn wɔ karaksuru to kuse á kap, har to shiiru kɔor-ɔt ɔp ɔt-yoor [12]. ²¹ Hun-nɛ yɛ rɛ to à yɛ woostɛ campo-nɛ dugu-ɔs taan [5,000] husɛ ne'a-nɛ ɔn yakar-nɛ yɛ re to à.

Yɛso hɛwetɛ ur-hɛw n-tɔn m-hɔ

(Mark 6:45-52; Yoha 6:15-21)

²² Yɛ m-kɔm ɔn rɛ ɔn rii-yo m-rɛ, Yɛso rwo'uru yan-nekɛ-mɔ ɔn wɔ, yɛ ɔw hat-ɔ m-hɔ yɛ waragtɛ rɛnɔ ur-jit. Remen yɛ be'et wɔ m-wɔ Mar-ɔ Gariri. Wɔ nɛ wɔ esuru ɔn ká be-de remen wɔ 'yonstɛ hun-nɛ. ²³ Bɔ hun-nɛ aragsutɛ à, wɔ daaru n-tɔn o-haag ɔn hɔn-de ɔn wɔ remen wɔ konot Shir. Har rim-m nɔmuru m-sɔk nɛ wɔ rɔ rɛnɔ ɔn hɔn-de ɔn wɔ cot.

* **Bɔr-ɔs ɔp ɔs-nass:4** 14:3-4 Hyen komo: Ruka 3:19-20. † **Bɔr-ɔs ɔp ɔs-nass:4** 14:4 Hyen komo: Rewi 18:16; 20:21.

24 Ün hohond-mo ün ká da-o hat-o yan-neke-mo ün wu tuwte à ro n-tete o o-mar, jok-ye m-ho ro o us-tam, komo yo-m ro o m-tute. 25 Kwom-ús tet-se m-tet, ye hyanuru Yeso wu ka wu ro m-neke n-ton o-mar wu ro m-kawbe ün yan-neke-mo ün wu. 26 Amba bo yan-neke-mo ün wu hyente wu ro ur-hew n-ton m-sa à, ye hoguru o-gyer. Ye zeeru, “Ko-marimar-wu!” Ye yonsuru us-cor rem o-gyer!

27 Ün gyept-o ün yish, Yeso tepsuru ye, wu zeeru, “No zo’oge á! Me wu, no hoge o-gyer á!”

28 Bitrus shasuru wu, wu zee, “Gos-wu, urege wo wu, zee me um habe be un du un yawag m-ho.”

29 Yeso zeeru, “Haan ge.”

Ka da-de Bitrus ruuru o-hat, wu ciriru ur-hew m-yawag m-ho, wu ro m-neke be-ur Yeso. 30 Amba bo Bitrus hyente m-yo m-wons ne à, wu hoguru o-gyer. Wu ciriru m-yi. Wu argu m-kan, wu zee, “Gos-wu, gu me!”

31 Ün gyept-o ün yish, Yeso tabburu kom-o ün wu, wu shipuru Bitrus. Yeso zeeru Bitrus, “Wott m-sher deen á, zremen yan o o ryegente?”

32 Ka da-de bo Yeso ün Bitrus ne cuwte o-hat à, yo-m resuru ceen. 33 Ka da-de ye ka **yan-neke-m Yeso** ye ro n-me o-hat à, ye nomoru Yeso ur-bongon. Kap mo ün ye zeeru Yeso, “Nip-o, wo **Wà-wu Shir** wu.”

Yeso taasute ya-us-gom

gom-se un ye un bo-o o-Genesaret

(Mark 6:53-56)

34 Ka da-de ye pasuru de ka jit-de m-sa de, ye kergunduru un dak-o o-Genesaret. 35 Bo hun-ne ye un ká bo-o nepte Yeso haante à, ye tomuru a rure ko wu ke net-wu, wu ro un ká dak-o à, unze Yeso haante. Ye hante wu ya-us-gom kap. 36 Ye konuru Yeso ye ci ko riib-yo un matuku-de un wu. Wu ya'uru ye o-cow, ye nom káane. Myet-mo un ye ci'e à gom-se un ye taaru.

Bqr-ús op us-taan

Jor-se un ye ro co-o o-dak à

(Mark 7:1-13)

1 A kané **Parisa**-ne ün **yan-Yoos-de o-karamsa** ne haanuru be-ur Yeso zee-mo o-Urusharima. Ye zeeru, 2 “¿Zremen yan o ne yan-neke-m ru rotte m-jetem un jor-se un mong-ne? Te un zee kaane remen ye ro m-sapt ut-kom ye reet rii-yo m-re bo a oos á.”

3 Yeso shasuru ye, “No ne, zremen yan o no rotte m-jet un **karamsa**-o Shir remen jor-ús no? 4 Ai, Shir zeste, ‘Hyan tato ru ut-gos ne un inu ru ne,* komo, ‘Myet wu pyape tato un wu ko inu un wu à, o-nip a ho wu.’†

5 Amba no ur-yoos unze urege net ro un yo ken rii-yo ne yo wu heete m-gu un tato un wu ko inu un ne un yo ne à, amba wua zee, ‘Kap rii-yo no roa kum be un de n-ga à, yar-mo mo um **seke** Shir à,’ waragte o ka, ba se o ya’aste tat-ne ru ne ut-gos á. 6 Remen jor-ús no, no muste Ma-to Shir hwa. 7 No ya-o-shepe! Hond hond o **Ishaya** nome ma-ut no bo wu zee à,

8 “ ‘Ká hun-ne ye ro me m-ya m-sek un nu-se un ye cot,
Amba hur-de un ye nomoste ur-hew un me ne.

9 Guw-mo un ye mo ye ro me m-nome à,

* **Bqr-ús op us-taan:4** 15:4 Hyen komo: Rwuu 20:12; Kara 5:16. † **Bqr-ús op us-taan:4** 15:4 Hyen komo: Rwuu 21:17; Rewi 20:9.

mō o-hwaa mō,
ye sugūte **karamsa**-o Shir un yoos-de un ye.[‡] ”

Rem-se rō un saburē un net be-de Shir à

(Mark 7:14-23)

¹⁰ Yešo aaguru būug-de un hun-ne, wū zeeru ye, “Raks nō, nō hogē m-sok ne. ¹¹ Ba rii-yo rō m-cow un nu-o un net à, yo rō wū m-rwō wū waktute **ko-ya-ur-ba'as** be-de Shir á, se rii-yo rō m-rwūun un nu-o un wū à, un yo wū rō m-nom ne à.”

¹² Yan-neke-mō un wū haanuru be-de un wū, ye cituru, “¿Kō o nepste unze **Parisa**-ne hogūte ryaab-ūs ru remen kà ma-tō o zee?”

¹³ Yešo shasuru, “Myet go-de rō ba Tato re wū n-Tōn shir wū go de á, a mu'ug de. ¹⁴ Yagu ye temb. Pō-ne yan-nak un or un ye pō-ne. Urege ko-pō rō m-nak un or un wū ko-pō, ai, kap mō un ye yea he'ebē n-me o-kuub.”[§]

¹⁵ Ka da-de, Bitrus zeeru, “Yešo, rwuntu te cas yo ká sha-mō ut-ma mō cōne te nep à.”

¹⁶ Yešo zeeru wū, “¿Ashi, har m-mōka nō nap á? ¹⁷ Mē m-zee kap o un rii-yo net re à, ur-takan yoa cūw un nu-o un wū, ká da-de ne yoa cūw un men-tō un wū, komo ur-kom yoa ru un wur-o un wū. ¹⁸ Amba rii yo-yo rō m-rwūun o-nu à be-de ur-hur yo rō m-rwūun. Komo yo rō m-naas un net-wū rwunte yo à.* ¹⁹ Mē un zee kaane remen cin ur-hur barag-ūs yo-se rō m-rwūun. Se rō, ho-m un hun-ne, o-ás ne, m-naase ne, ur-hyow ne, un shesē ut-bō ne, un naas un jin-ut or ru ne. ²⁰ Se ká rem-se rō net m-rwō m-wakte **ko-ya-ur-ba'as** be-de Shir. Re un rii ba un sapt ut-kom a ru net m-wakte **ko-ya-ur-ba'as** be-de Shir á.”

Sher-mō un wū ken

ne'a-wū be-ur Yešo

(Mark 7:24-30)

²¹ Yešo ruuru o-Gariri wū nekuru raag-o un dak-tō o-Taya o-Sidon ne, ²² Wū ken ne'a wū ko-ya-o-**Kan'ana**, wū rō ur-she'et káne à haanu be-ur Yešo. Wū 'yonsu ūs-cōr wū rō ūs-kan, wū zeeru, “Gos-wū, wà **Dawuda**, hogē 'wōn un de! Remen wà re wan-ne'a rō un **ko-ya-ut-kot** ne, wū rō wū un ya-ur-koob.”

²³ Amba Yešo shas wū kō ur-gom á. Ka da-de yan-neke-mō un wū konuru wū, ye zeeru, “Yan wū! Zee wū arag. Remen wū rō na m-dore un kaas ut-tō o-zaaz!”

²⁴ Ka da-de Yešo zeeru ká ne'a-wū, “Shir un tōmōn mē remen hun-ne ye o-**Isra** ca-ye Shir ye ege à cot.”

²⁵ Amba ká ne'a-wū haaru wū kwūkturu un co-o un wū. Wū konuru komo, “Gos-wū, gu me!”

²⁶ Yešo zeeru ká ne'a-wū, “A nom ur-bon a dek rii-yo m-re yo un yakar a ya'as yege-wō á.”

²⁷ Ká ne'a-wū shasuru, “Eba, Gos-wū o, amba yege-wō rō m-rekem un yo ken rii-yo m-re yo rō m-he'en un kōk-tō ya-o-hur rotte m-re à.”

²⁸ Yešo zeeru, “Ne'a sher-m ru rō deen! A nomotu yo wō o-dish à.” Un gyept-o un yish, ko-**ya-ut-kot** ruuru un wà un wū.

Yešo taaste gom-se un hun-ne deen

[‡] **Bor-us op us-taan:9** 15:9 Hyen komo: Isha 29:13 (ut-Girik). [§] **Bor-us op us-taan:14** 15:14 Hyen komo: Ruka 6:39. * **Bor-us op us-taan:18** 15:18 Hyen komo: Mati 12:34.

²⁹ Bɔn káne, Yeso doruru sɔ n-riib Mar-ɔ o-Gariri. Ka da-de wu daaru ʉr-dor, wu she'eturu. ³⁰ Hun-ne haanuru be-de un wu deen. Ye neknute un ryam-ne ne, un pɔ-ne ne, un **cim**-ne ne, un 'kato-ne ne, un ye ken ya-ʉ-gom ye ne deen, ye esuru ye un co Yeso. Wu taasuru ye gom-se un ye kap. ³¹ Har hun-ne hyen o-made bɔ ye hyane 'kato-ne teperte à, ya-ʉt-**cim** komo ye m-senge, ryam-ne ʉr-hew, pɔ-ne komo ye rɔ o-hyan. Kap mɔ un ye, ye nomuru Shir ɔ o-**Isra** ʉr-bɔngɔn.

*Yeso reegtute hun-ne dugu-ʉs nass [4,000]
(Mark 8:1-10)*

³² A kanɛ Yeso aaguru yan-neke-mɔ un wu, wu zɛeru, "Mɛ m-hoge 'won-de un kà hun-ne ye. Caane hɔ-ʉt tet-tɔ ka ye be-ʉr gaan un mɛ ne, komo ye rott rii-yo m-re á. Man 'yons ye m-mɛr á, taase ye bonse un cɔw."

³³ Yan-neke-mɔ un wu zɛeru wu, "De kà be-de rotte net á, ¿ke a he kum un ga-tɔ a hette reegte un de kà caari-de un buug-de un hun-ne de?"

³⁴ Yeso cituru, "¿Burɔdi-ʉt re nɔ rotte?"

Ye zɛeru, "Ta'voor-tɔ un yan jan rek-ye ne hiin."

³⁵ Yeso zɛeru buug-de un hun-ne ye she'ete n-dak. ³⁶ Wu dekurɔ kà burɔdi-tɔ ta'voor-tɔ un kà jan-ye ne. Wu bɔmuru Shir, wu wɔnguru tɔ. Wu ya'asuru yan-neke-mɔ un wu. Komo yan-neke-mɔ un wu wɔnguru buug-de un hun-ne.

³⁷ Kɔ wu ke wu reeg wu ciig. Yan-neke-mɔ un wu karaksuru tɔ kwange à, kɔɔr-ʉt ta'voor ʉt-caari. ³⁸ Ye re tɔ komo à, dugu-ʉs nass [4,000] ye rɔ, husse ne'a-ne un yakar-ne. ³⁹ Ka da-de Yeso 'yonsuru buug-de un hun-ne ye ji o-hur. Wu cɔwuru hat-ɔ m-hɔ wu arguru dak-ɔ o-Magadan.

Bɔr-ʉs op ʉs-cind

Hoob-ɔ o-napa

(Mark 8:11-13; Ruka 12:54-56)

¹ **Parisa**-ne un **Saduki**-ne haaru be-ʉr Yeso remen ye megerte wu, ye konuru wu kutu ye yo ken rii-yo ʉt-hyat yo n-Tɔn shir, yo he m-wakte o-napa à unze Shir wu tɔmnɛ wu.*

² Wu shasuru ye, wu zee, "Urege rim-m nɔmɔg, nɔ hyene Tɔn-o shir nɔmɔg zá, nɔ m-zɛɛ, 'Eɛ, hɔ-de un buk dea rwuun kar kar.' ³ N-sot komo, nɔ hyene Tɔn-o nɔmɔg zá, nɔ m-zɛɛ, 'Caane a hye kem.'

Nɔ m-hoks m-nap bɔ Tɔn-o rɔ ʉr-hew à, amba nɔ hoks o-napa yo Shir rɔ m-nɔm un ka da-o á.† ⁴ Hun-ne ye un ka da-o yɔ-ɔ ɔ rɔ un gyer-ɔ Shir á. Ye cɔnɔg ye hyen o-napa amba yatt napa-ɔ a he ye m-kute á, se ɔ ma **Yunanawan-Rwor un Ma-tɔ Shir**." Ka da-de Yeso arguru, wu yage ye káne.‡

Yist-mɔ un Parisa-ne un Saduki-ne

(Mark 8:14-21)

⁵ Bɔ yan-neke-mɔ un wu wootɛ yo ka riib-yo reɛnɔ à, ye baksuru unze ye bɔprunte ʉt-burɔdi. ⁶ Yeso zɛeru ye, "Tu nɔ yish nɔ nep ha, komo nɔ nom ja un kà **yist**-mɔ un **Parisa**-ne mɔ ne un mɔ un **Saduki**-ne."§

* **Bɔr-ʉs op ʉs-cind:1** 16:1 Hyen komo: Mati 12:38; Ruka 11:16. † **Bɔr-ʉs op ʉs-cind:3** 16:2-3 Mɔ ken gen-mɔ deen ka gom-tɔ rɔ kɔn n-mɛ cir-mɔ un 16:2-3 be-de a gene wu shasuru à. ‡ **Bɔr-ʉs op ʉs-cind:4** 16:4 Hyen komo: Mati 12:39; Ruka 11:29. § **Bɔr-ʉs op ʉs-cind:6** 16:6 Hyen komo: Ruka 12:1.

7 Ye ciri ut-ma un hi un de un ye un hi un de un ye. Ye ro m-zee, “¿Ko remen ka burodi-to a boprunde à o wu zette kaane?” 8 Yeso nepse yo ye ro us-barag à, wu zeeru, “No yan-sheer-m rek-mo! ¿Remen yan o notte m-zee notti ut-burodi á? 9 ¿Har m-moka non go nap? ¿To-ut ke'esstute no bo um reegte hun-ne dugu-us taan [5,000] un burodi-ut taan ne? ¿Komo koor-ut re no karakse to kuse?” 10 ¿No baks hun-ne dugu-us nass [4,000] ye um reegte un burodi-ut ta'voor? ¿Koor-ut re no karakse to kuse?† 11 ¿Re nome no yagute m-nap unze me un ma-to ut-burodi á? Um zeeq no komo, ‘Nom no ja un **yist-mo** un **Parisa-ne** un **Saduki-ne** ne.’ ”

12 Ka da-o yan-neke-mo un wu nape unze **yist-mo** a m-rwo ut-burodi à mo mo á, amba wu un con ye nom ja un yoos-de un **Parisa-ne** un **Saduki-ne** de o-shepe.

Bitrus rurute Yeso unze

Yeso wu ro Kiristi

(Mark 8:27-30; Ruka 9:18-21)

13 To, bo Yeso haante dak-o o-Kaseriya o o-Pirip à, wu cituru yan-neke-mo un wu. Wu zeeru, “¿Wan wu hun-ne ro m-zee **Wà-wu un net**‡ ro?”

14 Ye zeeru, “Ye ken ye ro m-zee **Yohana Wa-m-Yo'os un hun-ne m-ho**, ye ken ye komo **Ereja**, ye ken komo Irmiya, ko komo wan-gaan n-me un **yan-Rwor un Ma-to Shir** n-ga.”§

15 Ka da-de wu cituru ye, “¿Amba no un ya, wan wu ne um ro un hyan-o no?”

16 Simon Bitrus shasuru, “Wu wu, **Kiristi**,* **Wà-wu Shir** wan-hoog.”†

17 Yeso shasuru, wu zee, “Simon wà **Yohana**, wu ko-ya-o-kwum-wu! Remen Tato re wu ro n-Ton shir à, wu kutu wu to ka, ba net á. 18 M-moka um zeeq wu unze wu ro Bitrus,‡ komo n-ton un ka ta'ar-o§ um he man yan-dor re, komo mo ken mar-mo* rott ut-gwomo be-de un ye á. 19 Man ya'as wo rii-se un tiks un gwomo-to Shir. Koyan o caase kané un hono o-dak, Shir a caas yo n-Ton shir. Komo koyan o gage kané un hono o-dak, Shir a geeg yo n-Ton shir.”†

20 Wu nakuru yan-neke-mo un wu ut-to m-sok ne, ye rure net unze wu ro **Kiristi** á.

Yeso rworog gon mar-mo wu he'e à

(Mark 8:31—9:1; Ruka 9:22-27)

21 Cin un ká da-o, Yeso cire m-kute un yan-neke-mo un wu unze, se wu Haag bo-o o-Urusharima. Komo wu ruru ye yo he wu m-kor reeno à. Wu suut ur-koob go-us-go be-de un ye ro sek-ye, un Gwomo-ne ye un konse Shir, un ya-ur-yoos-de **karamsa-o Mosa** ne. Komo a ho wu, un ho-ur atette-de komo a 'yons wu.

* **Bor-qs op us-cind:9** 16:9 Hyen komo: Mati 14:17-21. † **Bor-qs op us-cind:10** 16:10 Hyen komo: Mati 15:34-38. ‡ **Bor-qs op us-cind:13** 16:13 “Wà-wu un net” con-de de Yeso ro un 'ya un hi un de un wu á. § **Bor-qs op us-cind:14** 16:14 Hyen komo: Mati 14:1-2; Mark 6:14-15; Ruka 9:7-8.

* **Bor-qs op us-cind:16** 16:16 Ko: *Wu Shir daagne à Wan-Gwu* (gom-de Yahuda-ne) un *Wu Shir daagne à* (gom-de ut-Girik) kap mo un to, to ro “Wu Shir daagne à.” † **Bor-qs op us-cind:16** 16:16 Hyen komo: Yoha 6:68-69. ‡ **Bor-qs op us-cind:18** 16:18 ut-Girik: *Ka jin-de unze Bitrus ur-ta'ar de ka*. § **Bor-qs op us-cind:18** 16:18 ut-Girik: *ta'ar-o caari*. * **Bor-qs op us-cind:18** 16:18 ut-Girik: *komo ish-se de o-ra*. † **Bor-qs op us-cind:19** 16:19 Hyen komo: Mati 18:18; Yoha 20:23.

22 Bitrus nakurʉ wʉ n-riib, wʉ cirurʉ wʉ ʉt-kangse. Wʉ rʉ m-zee, “Gos-wʉ, Shir ye peste! Tʉ ka a nome be ʉn du á.”

23 Amba Yeso wakturʉ be-ur Bitrus. Wʉ zeeru, “Wonge ʉn me ne, wʉ **ko-gwomo-wʉ ʉn ya-ʉt-kot!** Wʉ ko-yan-rwʉ ʉr-pʉkse wʉ be ʉn de. Remen wʉ ʉs-barag ʉntʉn net, yanze ʉntʉn Shir bʉ Shir rʉ ʉs-barag á.”

24 Ka da-de Yeso zeeru yan-neke-mʉ ʉn wʉ, “Myet wʉ cone wʉ dorʉ me à, be-ur nʉ, se wʉ she'eg hi ʉn de ʉn wʉ, wʉ sew **kan-o ʉn wʉ**, wʉ dorʉ me.‡ 25 Remen wʉ cone wuke ʉn hoog-mʉ ʉn wʉ à, wʉa taage ʉn mʉ. Amba kap bon wʉ taage ʉn hoog-mʉ ʉn wʉ rem re à, wʉa kum mʉ. § 26 ¿Yan yo ne net he m-kum ʉrege wʉ kumug kwum-o ʉn hono o-dak kap, amba wʉ taagurʉ ʉn hoog-mʉ ʉn wʉ? Kʉ ne, ¿ya net he m-ya'as be-de ʉn shas-o ʉn hoog-mʉ ʉn wʉ? 27 Remen me **Wà-wʉ ʉn net**, man haan ʉn seps-m Tato re ne ʉn yan-tom-ye ʉn wʉ ne, man piishe kʉ wʉ ke net-wʉ ʉt-ma mosse ʉn rii-yo wʉ nome ne à.* 28 Nip-o me nʉ m-rure, ye ken ye rʉ kon eso eso kane ya mer á, har se ye hyanag haan-mʉ ʉn **Wà-wʉ ʉn net** n-me ʉn gwomo-ʉt Tato ʉn wʉ.”

Bqr-ʉs op ʉs-ta'voor

Yeso barmute

(Mark 9:2-13; Ruka 9:28-36)

1 Bʉ a rewete ho-ʉt cind à, Yeso dekurʉ Bitrus ne, ʉn **Yakubu**, ʉn **Yohana** (heno **Yakubu**) ne, wʉ daarʉ o-haag ʉn ye ne ʉn hon-de ʉn ye.

2 Ye rʉ o-gwot wur-o Yeso barmuru, co-o ʉn wʉ nomuru m-cucas ʉntʉn ʉr-hʉ, matuku-tʉ wʉ cone à tʉ warguru ʉt-pus tʉ pyar. 3 ʉn gyept-o ʉn yish, **yan-Rwor ʉn Ma-to Shir** ye n-ga, **Mosa** ne ʉn **Ereja** rwuunuru, ye rʉ ʉt-orom ʉn Yeso ne.

4 Bitrus zeeru Yeso, “Gos-wʉ, nomog ʉr-bon o tette kane à! ʉrege o cone, man tond depi-ʉt tet kane, ʉr-gaan rem ru, ʉr-gaan rem **Mosawan-Rwor ʉn Ma-to Shir**, ʉr-gaan komo rem **Erejan-Rwor ʉn Ma-to Shir**.”

5 Wʉ rʉ m-rwor ʉt-ma kane ke'ente-o m-cucas hokkurʉ ye. Ye hoguru cor n-me ʉn ká ke'ente-o o m-zee, “Wʉ ka wʉ rʉ Wà re, wʉ me m-con à, me m-hoge rere-mʉ ʉn wʉ deen. Raks nʉ ma-to ʉn wʉ!”* † 6 Bʉ yan-neke-mʉ ʉn wʉ hogute kane à, gyer-o hoguru ye deen, har ye heeru n-dak.

7 Yeso woquru, wʉ ci'uru ye. Wʉ zee, “Ine nʉ, nʉ hoge o-gyer á.” 8 Bʉ ye daste ʉt-hi à, ye hyan net á se Yeso ʉn hon-de ʉn wʉ cot.

9 Bʉ ye rʉ m-kergunde ʉn ká Haag-o à, Yeso nakʉ ye ʉt-tʉ. Wʉ zee, “Nʉ rure net rii-yo nʉ hyané á, se **Wà-wʉ ʉn net** inute ʉt-marimar.”

10 Yan-neke-mʉ ʉn wʉ cituru wʉ. Ye zee, “Tʉ, ¿remen yan o **yan-Yoos-de o-karamsa** zette unze, se **Erejan-Rwor ʉn Ma-to Shir** he'esente ka da-de **Kiristi** haante?”‡

11 Yeso shasuru, wʉ zee, “Nip-o, **Ereja** roon, komo wʉa ja'as koyan. 12 Amba me nʉ m-rure, **Ereja** be'este wʉ he'esente, ye nap ʉn wʉ ne á, har ma ye nomotu wʉ rii-yo ye hyané m-sok à. Kane komo **Wà-wʉ ʉn net**

‡ **Bqr-ʉs op ʉs-cind:24** 16:24 Hyen komo: Mati 10:38; Ruka 14:27. § **Bqr-ʉs op ʉs-cind:25** 16:25 Hyen komo: Mati 10:39; Ruka 17:33; Yoha 12:25. * **Bqr-ʉs op ʉs-cind:27** 16:27 Hyen komo: Mati 25:31; Bqng 62:12; Roma 2:6. † **Bqr-ʉs op ʉs-ta'voor:5** 17:1-5 Hyen komo: 2Bti 1:17-18. ‡ **Bqr-ʉs op ʉs-ta'voor:5** 17:5 Hyen komo: Taka 22:2; Bqng 2:7; Isha 42:1; Mati 3:17; 12:18; Mark 1:11; Ruka 3:22; Kara 18:15. ‡ **Bqr-ʉs op ʉs-ta'voor:10** 17:10 Hyen komo: Mara 4:5.

he swō ur-koob un kom-to un ye." § 13 Bō Yeso zette kaane à, yan-neke-mo un wu napuru unze wu ro ye un nome un ma-ut **Yohana** Wa-m-**Yo'os un hun-ne m-ho.**

Yeso taasute wà gom-o un ko-ya-ut-kot
(Mark 9:14-29)

14 Bō ye woote un 'wun-de o-haag à, hun-ne deen ro ye ur-'er. Wu ken net-wu haanuru be-ur Yeso, wu kwukturu un co-o un wu. 15 Wu zeeru, "Gos-wu, hoge 'won-ur wà re wan-campo, wu ro o-tattura ne. Komo wu ro un swō ur-koob deen. Wu m-bor m-hebe o-ra, m-ho ne. 16 Um heete wu be-de yan-neke-m ru, amba ye hoks wu m-taase un gom á."

17 Yeso shasuru, "Nō hun-ne ye m-moka, yan-koob-de m-sheer o-nip, ya-ur-cikt, ¿har ha-mo un ho-ut re o um he m-she'et un no ne? ¿Har ha-mo un ho-ut re o um he m-joose un no ne? Hantu me no ka wà-wu." 18 Yeso hurguru ko-**ya-ut-kot** ut-gaag. Ká ko-**ya-ut-kot**-wu ruuru, wu yage wà cas. A kané gom-o un wà taaru.

19 Da-o net rokne be-ur Yeso á, yan-neke-mo un wu haanuru be-de un wu. Ye cituru wu, "¿Remen yan o te hokste ruut un ká ko-**ya-ut-kot**-wu á?"

20 Yeso zeeru ye, "Remen sher-m no ro deen á. Nip-o me no m-rure, urege sher-m no woog gos-to un go'-yo o-**mosta** yo jiishe us-rek be-de un go kap à, noa rees m-zeé ka haag-o ine zee-mo un kané ha-mo un reeno, komo qa ine. Yatt rii-yo he no m-kwange á."* †

Yeso doog nom ut-ma
mosse un mar-mo un wu ne
(Mark 9:30-32; Ruka 9:43b-45)

22 De ken ho-de bo ye waragte un dak-o o-Gariri à, Yeso zeeru ye, "A ya'as **Wà-wu un net** un kom-to un hun-ne. 23 Komo yea ho wu, un ho-ur atette-de komo a 'yons wu." Yan-neke-mo un wu bopu o-regen deen.

Top un tar un Pyo-o Shir

24 Yeso un yan-neke-mo un wu ne wooru bo-o o-Kapanahum. Yan-goks un tar remen **Pyo-o Shir** haaru be-ur Bitrus, ye zeeru wu, "¿Wan-yoos-ur no ro un top un tar-o un **Pyo-o Shir**?" ‡

25 Bitrus shasuru, "Wu ro m-top ge." Bitrus cowuru o-hur remen wu ruruté Yeso ka ma-to. Cin ba wu un rure Yeso, Yeso cituru wu, "Bitrus ¿Ya o hyane mosse un ká cot-o ne? ¿Be-ur wan-ne o gwomo-ne ro m-goks un hwor-ye un tar o, be-de un yakar-ye un ye o, ko be-de un hamat-ne ye ye shipe à?"

26 Bitrus shasuru, "Be-de un hamat-ne."

Yeso zeeru, "Ya-o-dak ro m-top o ka á! 27 Kap un kaane ne, taase ká hun-ne hoge shoob-ur na, hebe o-mar o jorbe o-kwembe, o hek nu-o un jan-yo o shipe ur-takan à. Wqa 'wos o-azorpa yo he m-bo'os à, o dek yo o top tar ru un o ma re ne."

§ **Bqr-qs op us-ta'yoor:12** 17:12 Hyen komo: Mati 11:14. * **Bqr-qs op us-ta'yoor:20** 17:20 Mo ken gen-mo un do ci-o kwooz o-gaan 21Ay, gon ye ka ro m-ru á, se us-kon mosse o-swoot ne. Hongse: Mark 9:29. † **Bqr-qs op us-ta'yoor:20** 17:20 Hyen komo: Mati 21:21; Mark 11:23; 1Kor 13:2. ‡ **Bqr-qs op us-ta'yoor:24** 17:24 Hyen komo: Rwuu 30:13; 38:26.

Bqr-ús op us-eer

¿Wa jiishe ut-gos?

(Mark 9:33-37; Ruka 9:46-48)

1 Ün ká da-ó **yan-neke-m Yeso** haaru be-ur Yeso, ye cituru wu, “¿Be un te, wa jiishe ut-gos kap n-me un gwomo-to Shir?”*

2 Yeso agnuru wu ken wa rek-wu wu, wu essu wu n-tete de un ye. 3 Ka da-de wu zeru, “Nip-o me no m-rure, se no ja’aste barag-us no komo no warag untun yakar rek-ye, na kum m-cow un gwomo-to Shir á, † 4 Remen kaane myet bon wu muute hi un de un wu ba nu-mo ur-hi untun ka wa rek-wu wu à, wu jiishe ut-gos un gwomo-to Shir.

5 “Komo myet bon wu gokse wa rek-wu untun wu ka rem re à, me wu gokse.

Rem-se ro un rwo ur-pukse à

(Mark 9:42-48; Ruka 17:1-2)

6 “Komo bon wu rwo’e wan-gaan n-me un ka yakar-ye shere o-nip be un de à, nom **ur-ba’as** à, a jiish wu m-rerem a gege wu ta’ar-de ur-na ur-geks, komo a jorbe wu n-me m-sa mo ur-duw.

7 “Rii-yo ur-’won yo ka wu rwo’e ye ken ye nom **ur-ba’as** à. Rii-yo un rwo **ur-ba’as** ro kon, amba rii-yo ur-’won yo be-de un ká wu rwo’e ka **ba’as-de** à. 8 Urege kom-o ru, ko na-o ru ro wo un rwo **ur-ba’as**, kups o jore. A jiish wu o cuw hoog-o ba m-ta un na-o gaan ko kom-o gaan, ote a jorbe wo n-me o-ra o ro m-ryomse á, un kom-ut ru ne ut-yoor ko na-us ru us-yoor. ‡ 9 Urege komo yish un du ro wo m-rwo m-nom **ur-ba’as**, hus de o jore. A jiish wo o cuw hoog-o ba m-ta un yish-ur gaan ne, ote a jorbe wo n-me den-o o-ra un yish ru ne yoor. §

Sha-mo ut-ma mo un ca-yo ege à

(Ruka 15:3-7)

10 “Nap no ha, taase no yo’og ko wan-gaan n-me un ká yakar-ye, remen me no m-rure, **yan-tom-ye Shir** ye un ye ro be-de Shir Tato re wu ro n-Ton à.*

12 “¿Re ne no m-hyan o, urege wa-ut-gut ro un ca-ne o-zungu [100], gaan- o eguru be-de un ye, ya wu he m-nom? Wu rees m-yage un ye ká kwooz-ut nass un op un jero [99] n-ton o-haag ye ro ut-re. Wu heeste hoob-o un ká gaan-yo ege à. 13 Komo wu hyande yo, nip-o me no m-rure, zak-o wu ro m-nom à, o aragte o un ká kwooz-ut nass to un op un jero [99]. 14 Kaane o, Tato re wu ro n-Ton shir à, wu con ko wan-gaan be-de un ká yakar-ye ege á.”

Urege or ru nomog wo ur-ba’as

(Ruka 17:3)

15 “Urege or ru ko-yan-dor nomote wo **ur-ba’as**, neke o ruru wu un hon no. Urege wu hogute ma-ut ru, komo wu konog wo o doog wu o ka m-munte un cow. † 16 Amba urege wu hogu wo á, o do m-ha be-de un wu un net ne wan-gaan ko nen yoor, remen kap yo o zee à, a ’wos to o-nip

* **Bqr-ús op us-eer:1** 18:1 Hyen komo: Ruka 22:24. † **Bqr-ús op us-eer:3** 18:3 Hyen komo: Mark 10:15; Ruka 18:17. ‡ **Bqr-ús op us-eer:8** 18:8 Hyen komo: Mati 5:30. § **Bqr-ús op us-eer:9** 18:9 Hyen komo: Mati 5:29. * **Bqr-ús op us-eer:10** 18:10 Mo ken gen-mo un do ci-o op o-gaan 11Komo Wà-wu un net un haan remen gwu-o ye ege à. Hongse Ruka 19:10. † **Bqr-ús op us-eer:15** 18:15 Hyen komo: Ruka 17:3.

un nu-se un ya-qs-tor nen voor ko tet.† 17 Urege wu yagutu ye m-hoge har m-moka, o rure hun-ne **yan-dor Yeso**. Urege komo har wu yagute m-hoge un hun-ne **yan-dor Yeso**, muut wu untun wu nape Shir a, ko **ko-yan-goks un tar** wu nape Shir a.

18 "Nip-o me no m-rure, komo ko yo ke rii-yo o caase kané un hono o-dak, Shir a caas yo n-Ton shir. Komo ko yo ke rii-yo o gage kané un hono o-dak, Shir a geeg yo n-Ton shir.‡

19 "Man do no m-rure un yo ka, urege hun-ne nen voor be un no un hono o-dak ye mossute ut-hi ye kon yo ken rii-yo, Tato re wu n-Ton wua nomo ye yo. 20 Remen kap be-de hun-ne voor ko tet karge n-me un jin un de a, me be-ur gaan un ye ne."

Sha-mo ut-ma mo un ko-guw-wu ro un ho'os ut-ma a

21 A kané Bitrus woquru, wu zeeru Yeso, "¿Gos-wu, re hon o or re he me nom **ur-ba'as** um ho'os ka ma-to? ¿So ta'voor o?"

22 Yeso zeeru wu, "Me zee wo o-ta'voor a, amba o-ta'voor har so kwooz-ut tet un op [490].*†

23 "Remen kaane, a hongse gwomo-to Shir un wu ken ko-Gwomo-wu ne. Wu cone oog un kwum-o un wu, o ro un kom-to un guw-ne ye un wu a. 24 Bo ka ko-Gwomo-wu cirté ur-oog a, a hanturu wu ken net-wu, wu, wu ro m-dore ur-moog a de ka net-wu a hoks m-top a har ta-de un hoog-mo un wu.‡ 25 Bo kwangute wu m-top a, ko-Gwomo rwo'uru a beeb wu un ne'a un wu ne un yakar-ne kap un rii-yo wu rotte ne a, remen a topt ka hwor-ye.

26 "Ka ko-guw-wu kwukturu un co-o un wu, wu ma'asu us-kon wu ro m-zee, 'Nomo me, man tops wo kap.' 27 Ko-Gwomo hoguru 'won-de un ka ko-guw-wu, wu ho'osuru wu. Ko-Gwomo yaksuru wu, wu yaguru ma-to un ka moog-de.

28 "Amba ka ko-guw-wu bo un ru-mo un wu, wu oosuru or ru un wu ko-guw, wu wu ro m-dore ur-moog hiin a,§ wu reeru wu us-cor. Wu zee, 'Top me rii-yo me wo m-dore a!'

29 "Or ru un wu un ko-guw kwukturu, wu konuru wu. Wu zee, 'Nomo me, man tops wo.' 30 Amba ka ko-guw-wu yage, har wu haaru, komo wu cuwturu wu un kur-o m-ke'et, se da-o wu tope ka moog-de a.

31 "Bo or re un wu un guw-ne hoge rii-yo nome a, ye hoge m-rerem a. Ye ruru ko-Gwomo myet bo nome a. 32 Ko-Gwomo agburu ka ko-guw-wu. Wu zeeru wu, 'Wo ko-guw, wan-men-ut jaas-to, um yaksutu wo kap moog-de o deku me a. Me un yaksu wo de remen o konog me. 33 Ashi, ¿nom ur-bon o hoge 'won-ur or ru bo um hoge 'won un du a?' 34 Ko-Gwomo swooru us-ryaab deen. Wu rwo'uru a 'ye wu ur-koob har se wu tok kap o un ka moog-de.

35 "Kaane komo Tato re wu n-Ton shir he m-nome un ko wu ke be un no wu yage ho'os un **ba'as**-ur or re un wu hur-ur gaan a."

‡ **Bqr-qs op qs-eer:16** 18:16 Hyen komo: Kara 19:15. § **Bqr-qs op qs-eer:18** 18:18 Hyen komo:

Mati 16:19; Yoha 20:23. * **Bqr-qs op qs-eer:22** 18:21-22 Hyen komo: Ruka 17:3-4. † **Bqr-qs op qs-eer:22** 18:22 Hyen komo: Taka 4:24.

‡ **Bqr-qs op qs-eer:24** 18:24 ut-Girik: *dugu-qs op [10,000] tarents* [kiroguram-ye 340,000 azurpa]. § **Bqr-qs op qs-eer:28** 18:28 ut-Girik: *Wu wu ro m-dore denari zungu-o gaan*. O-denari ro hond hond un rii ko-ya-ur-gawus ro m-kum a ho-ur gaan.

Bɔr-ɔs op ɔs-jero

Yoos-ur Yeso de ɔn caas ɔt-ge
(Mark 10:1-12; Ruka 16:18)

¹ Bɔ Yeso komte rwɔr ɔn se ká rem-se à, wɔ yagu dak-o o-Gariri. Wɔ cɔwɔrɔ sɔ ɔn dak-o o-Judiya, komo wɔ pasuru sɔ ɔn hɔran-de ɔn Rɔɔg-o o-Joda à. ² Hun-ne ɔt-mɔɔr ne doruru wɔ, wɔ taasuru hun-ne ya-ɔs-gom reno.

³ Káne, ye ken **Parisa**-ne ye haane be-de ɔn wɔ remen ye cept wɔ, ɔn ká cot-o, “¿N-me ɔn **karamsa**-o na, o ya'ag net cɔw wɔ ho'oste ne'a ɔn wɔ remen kɔ yo ke rii-yo?”

⁴ Yeso shasuru ye, “¿Ashi, nɔ karante Ma-to Shir á? Ka wɔ nomu ye cin ur-takan à, ‘Wɔ ɔn nom ye campo ɔn ne'a ne.’” ⁵ Wɔ zeeru komo, ‘Remen kaane, net a yage tato ɔn wɔ ɔn inu ɔn wɔ ne, wɔ momse ne'a ɔn wɔ o-wur. Ye komo yoor, yea warag gaan.’” ⁶ Har kane co yea warag hun-ne yoor á, se de wan-gaan. Remen kaane, rii-yo Shir gage à, taase net us yo á.”

⁷ Ye zeeru wɔ, “Tɔ, ¿remen yan o **Mosawan-Rwɔr ɔn Ma-to Shir** nomte o-**karamsa** a ya'as takurda-o ɔn caas ɔt-ge, komo a ho'os ne'a?”[†]

⁸ Yeso zeeru ye, “Remen cikt-ur nɔ, o rwɔ'e **Mosa** yagute nɔ ho'os ne'a nɔ ne, amba cin ur-takan káane o Shir cone á. ⁹ Me nɔ komo m-rure, myet bɔ ɔn campo wɔ ho'ose ne'a ɔn wɔ à, ɔn yatte be-de o-ás a bope ká ne'a-wɔ á, komo wɔ ge hɔr-wɔ, wɔ nomog o-ás o ka.”[§]

¹⁰ Yan-neke-m Yeso zeeru wɔ, “Urege kaane o to rɔ, net ɔn ne'a ɔn wɔ ne, ashi ma jiište o ka net she'et ba ɔt-ge.”

¹¹ Amba wɔ zeeru ye, “Ba hon ɔn net o he m-hoks m-dek ɔn ka ma-to á se de ye Shir ya'e ur-beeb à. ¹² Ye ken ye rɔ kon ye a mate ye she'et ba ɔt-ge à, remen yett m-campo á. Ye ken ye rɔ kon ye hun-ne musse kaane à, ba m-campo. Ye ken ye rɔ kon komo ye esse yea ge ɔt-ge á, remen cone-to ɔn **Gwomo-to Shir**. Myet wɔ he m-hoks m-dek ɔn ka ma-to à wɔ dek.”

Yeso huute yakar nu-o ur-bon
(Mark 10:13-16; Ruka 18:15-17)

¹³ Ka da-o hun-ne hanturu Yeso yakar rek-ye remen wɔ cit ye ɔn kom-to ɔn wɔ komo wɔ konote ye ɔs-kɔn. Amba yan-neke-mɔ ɔn wɔ hururu ká ye hante ká yakar-ye à ɔt-gaag.

¹⁴ Amba Yeso zeeru ye, “Yagu nɔ yakar rek-ye haante be ɔn de. Nɔ wen ye á. Remen gwomo-to Shir to ma ɔn ye to.” ¹⁵ Wɔ **seke** ye kom-to ɔn wɔ ur-hi, wɔ huute ye nu-o ur-bon. Ká da-o wɔ arguru.

Ko-ya-o-kwum
(Mark 10:17-31; Ruka 18:18-30)

¹⁶ A kane wɔ ken wɔ haaru be-ur Yeso ɔn ká cot-o ne, “Wa-ur-Yoos, ¿yan rii-yo ne ɔm he m-nom so-yo ɔm kumut hɔog-mɔ ba m-ta à?”

¹⁷ Yeso zeeru wɔ, “¿Remen yan o wottu me ɔn cot-se ɔn rii-yo rɔ so-yo à? Ai, so-wɔ rɔ kon á se Shir cot. Amba remen ɔm shest wɔ cot-o ru, urege o cone-o kum hɔog-o ba m-ta, se o gyerɛg rii-yo ká **karamsa**-o zee à.”

¹⁸ Ká net-wɔ zeeru Yeso, “¿Tɔ ke **karamsa**-to?”

* **Bɔr-ɔs op ɔs-jero:4** 19:4 Hyen komo: Taka 1:27; 5:2. † **Bɔr-ɔs op ɔs-jero:5** 19:5 Hyen komo: Taka 2:24. ‡ **Bɔr-ɔs op ɔs-jero:7** 19:7 Hyen komo: Kara 24:1-4; Mati 5:31. § **Bɔr-ɔs op ɔs-jero:9** 19:9 Hyen komo: Mati 5:32; 1Kor 7:10-11.

Yeso shasuru, "Wq ho net á, wq hoob ne'a-wu un net á, Wq hiw ur-hyow á. Wq nom tor-se ut-bo á.* 19 Hyan tato ru un inu ru ne ut-gos ne. Komo o cun wan-bqr-qs ru bo o cone hi un du à."†

20 Ká net-wu zeeru Yeso, "Ai, un dorussute to ká myet, ¿ya kusu me?"

21 Yeso zeeru wu, "Urege o conog o warag kashi un net hond hond, neke o beeb hono un rii-ye wotte á kap, o ya'as koob-ne hwor, wqa kum ur-'yons n-Ton shir. Ka da-o o haan, o doru me."

22 Bo ká net-wu hogute kaane à, wu argu m-arag un tuk-mo ut-men, remen wu ro o-kwum ne deen.

23 Ka da-de, Yeso zeeru yan-neke-mo un wu, "Nip-o me no m-rure, ba un ka yish-ye hun-ne he kum un ko-ya-o-kwum-wu he m-cqw un gwomo-to Shir n-Ton à. 24 Man do no m-rure. A jiish m-sok dorom-yo cuw un ish-o o-ber, otte ko-ya-o-kwum cuw un gwomo-to Shir à."

25 Bo yan-neke-mo un wu hogute kaane à, ye bopuru o-nu. Ye zeeru, "Urege káa o, ¿wan wu un ya he kum un gwu?"

26 Amba Yeso gwturu ye, wu zeeru, "Be-de un hun-ne, toa nome á. Amba be-de Shir ko yo ke rii-ye yo m-nome yo."

27 Ka da-de Bitrus zeeru wu, "Te yagute koyan remen te dorutu wq. To, ¿ya te he m-kum?"

28 Yeso shasuru, "Nip-o me no m-rure, un ka da-o roone à, da-o **Wà-wu un net** he m-she'et un gwomo-to un wu to ut-gos à, no ye doru me à, no ye komo he m-she'et un deeg-to un gwomo-ut op ut-voor [12]. No ye he piishe un baag-ut op ut-voor [12] to un **Isra-ne ut-ma.**‡ 29 Komo kap o un wu yagne ut-hur ko hen-ne ye un wu, ko sek-ye un wu, ko o-tato, ko o-inu, ko yakar, ko ut-kat, remen jin un de, wqa kum rii-ye arge kaane à ut-be o-zungu [100], komo wu kum hoog-mo ba m-ta. 30 Amba deen be-de un ye a m-hyan gos-ye m-moka à yea warag rek-ye. Ka ye a m-hyan rek-ye m-moka à, yea warag gos-ye.§*

Bqr ur-kwooz

Ya-m-senge un kat-o us-anab

1 "**Gwomo-to Shir** untun wu ken ko-ya-o-kat-wu to ro wu ru'e n-sot n-sot à, remen wu hobonté ya-ur-guwus un kat-o un wu. 2 Bo ye hongsite hwor-ye a m-top un ya-ur-guwus un taas ur-ho à,* wu heeturu ye un kat-o un wu.

3 "Hohond-mo un kwom-qs jero se n-sot, wu ro m-arag be-de un ya-ut-baab, wu hyanuru ye ken ye ro un she'et-de o-hwaa temb n-riib be-de ut-baab. 4 Wu zeeru ye, 'No, neke no un kat-o re, man top no rii-ye depe à.' Ye nekuru un kat-o un wu. 5 Bo wu dotte m-ru ho-ur ro ur-hi à, komo un hohond-mo un kwom-qs tet, wu dekuru ye ken ya-ur-guwus ye.

6 "Har m-moka hohond-mo un kwom-qs taan se m-rim, wu dooru m-ru wu hyanuru ye ken ye ro eso eso ye rott yo m-nom á. Wu cituru ye, '¿Remen yan o notte un she'et-de o-hwaa taas ur-ho?'

* **Bqr-qs op us-jero:18** 19:18 Hyen komo: Rwu 20:13-16; Kara 5:17-20. † **Bqr-qs op us-jero:19** 19:19 Hyen komo: Rwu 20:12; Kara 5:16; Rewi 19:18. ‡ **Bqr-qs op us-jero:28** 19:28 Hyen komo: Mati 25:31; Ruka 22:30. § **Bqr-qs op us-jero:30** 19:30 ut-Girik: *Amba hun-ne deen ye ro ur-takan à, yea warag ya-ur-buste, ya-ur-buste, komo yea warag ya-ur-takan.* * **Bqr-qs op us-jero:30** 19:30 Hyen komo: Mati 20:16; Ruka 13:30. * **Bqr ur-kwooz:2** 20:2 ut-Girik: *o-denari*, top-o un a tope un ko-ya-ur-guwus un taase ur-ho, untun n-me 20:9-10,13.

⁷ “Ye shasuru wu, ‘Remen yatt-wu ya’asu te rii-yo m-nom a.’

“Ka ko-ya-o-kat-wu zeeru ye, ‘Neke no un kat-o re, noa ‘wos ye ken ye no mose m-senge un ye ne.’

⁸ “Bo rim-m nomte a, ko-ya-o-kat zeeru wan-co be-de un guw-ne ye un wu, ‘Ha o gwoton ya-m-senge o-kat. Agbe ye o top ye, shi’in un ya-ur-buste ha-mo un ya-ur-takan.’[†]

⁹ “Da-o a tope ka ye haane hohond-mo un kwom-us taan a, ko wu ke goksuru rii-yo depe a top wu un taas ur-ho a. ¹⁰ To, da-o ka ye ba’e m-neke o-kat a, shogbe ye gokste top-o un ye a, ye ro o-gwot ye zee a top ye arge or un ye ne. Amba ko wu ke goksuru rii-yo depe a top wu un taas ur-ho a. ¹¹ Bo ye gokste top-o un ye a, ye ma’asuru ko-ya-o-kat us-hwuhwumug.

¹² Ye zeeru, ‘Ye woone ur-buste a senge-mo un kwom-o gaan ye nome, amba o tok ye hond hond un te ne, te ye taase ur-ho m-senge m-swq n-nonho a.’

¹³ “Wu shasuru wan-gaan be-de un ye, wu zeeru, ‘Wan-yen de, ai, me re ra-o ru a. iA hongse, um zee man top wo rii-yo a m-top un taas ur-ho a? ¹⁴ Goks rii-yo ro yo ma ru a o arag. Un nom me m-sok um top ye buste m-won a hond hond un rii-yo um top wo ne a. ¹⁵ iMet o ur-beeb um nomot yo um cone un hwor re a? iKo wo m-hoge ur-shoob o remen me kashi un net-wu?’

¹⁶ “Kaane o heye be-de un ye a m-hyan ye ro gos-ye m-moka a, yea warag rek-ye. Kane komo ye a m-hyan rek-ye m-moka a, yea warag gos-ye.”^{‡§}

Yeso doog nom ut-ma mose

un mar-mo un wu ne

(Mark 10:32-34; Ruka 18:31-34)

¹⁷ Bo Yeso un yan-neke-mo un wu ne ro m-neke o-Urusharima a, Yeso hessuru n-riib n-cow un ye ne un hon-de un ye, wu ruru ye yo he m-kor un wu ne a wukusse. ¹⁸ “A wo no o-Urusharima. A ya’as **Wa-wu un net** un kom-to un gwomo-ne ye un kon-se Shir un **yan-Yoos-de o-karamsa** ne. Yea piish wu ut-ma, remen a hoot wu. ¹⁹ Ka da-o yea ya’as wu un kom-to un **Roma**-ne. Ye nomo wu ur-ar, ye nomo wu us-sorog, komo ye kem wu. Amba un ho-ur atette-de a ‘yons wu.”

Yoos-ur Yeso mose un nome

un ye ken ye ne m-guw

(Mark 10:35-45)

²⁰ Ka da-o, inu yakar Zebedi haanuru be-ur Yeso un yakar-ye un wu ne, **Yakubu** un **Yohana** ne. Wu kwukturu un co-o un wu, wu konuru Yeso yo ken rii-yo. ²¹ Yeso zeeru wu, “iYa o cone?”

Wu zeeru wu, “Rwo ka yakar re yoor-ye m-she’et, wan-gaan un re un du, wan-gaan un kwanta un du, n-me un gwomo-ut ru.”

²² Amba Yeso zeeru ye, “No nap rii-yo no us-kon a! iNoa hoksusse m-swq ibitte-de ur-kob de um he m-swq?”

Ye zeeru wu, “Tea hoks.”

²³ Wu zeeru ye, “M-sok ne, noa su ibitte un de. Amba she’et-de un re un de ko kwanta un de me wu ro wan-gwomo-to m-ya a. Tato re wu n-Ton shir, wu zongse ka be-to, remen ka ye wu daage a.”

[†] **Bqr ur-kwqoz:8** 20:8 Hyen komo: Rewi 19:13; Kara 24:15. [‡] **Bqr ur-kwqoz:16** 20:16 ut-Girik: Amba hun-ne deen ye ro ur-takan a, yea warag ya-ur-buste, ya-ur-buste, komo yea warag ya-ur-takan.

§ Bqr ur-kwqoz:16 20:16 Hyen komo: Mati 19:30; Mark 10:31; Ruka 13:30.

24 Bɔ **yan-neke-m Yeso** ye kuse nen op à hogute yo **Yakubu un Yohana** kon ne à, ryaab-ɔs reeru ye remen ká nen yoor-ye. 25 Amba Yeso agnuru ye be-ur gaan myet. Wɔ zɛru, “Nɔ nak unze ka ye ut-gwomo tɔ un ye ro **Yahuda** ne á, ye rɔ un hoge m-rerem mɔ un kute un hun-ne ye un ye ur-beeb. Komo ye rɔ gos-ye gos-ye un ye à, ye rɔ un hoge m-rerem ye kutute ye rɔ un kus-o un ye à ut-gwomo. 26 U depe kaane be un nɔ á. Bɔn wɔ cone wɔ warag gos-wu be un nɔ à se wɔ nomote or un wɔ ne m-guw.* 27 Komo bɔ un wɔ cone wɔ warag co be un nɔ à, se wɔ waragte ko-guw nɔ.† 28 Kɔ me ma, **Wà-wu un net** me haan remen a nomotú me m-guw á, se de remen um nomote ye ken ye m-guw. Komo um ya'asté hoog-m re remen um rurut hun-ne deen.”

Pɔ-ne yoor kumug o-hyan

(Mark 10:46-52; Ruka 18:35-43)

29 Bɔ Yeso un yan-neke-mɔ un wɔ ne inute ye yage bɔ-o o-Jeriko à, hun-ne deen doruru wɔ n-jim. 30 Ye 'wɔssuru ye ken pɔ-ne ye yoor, ye ro tara tara n-riib n-cow. Bɔ ye hogute Yeso ro m-arag un ká cow-yo à, ye damu us-cɔr. Ye zɛru, “Gos-wu, Wà **Dawuda!** Hoge 'won un te!”

31 Hun-ne kangsuru ye, ye res temb. Ye dooru m-dak us-cɔr. Ye zee, “Gos-wu, Wà **Dawuda!** Hoge 'won un te!”

32 Yeso argu m-es un cow, wɔ zɛru, “¿Ya nɔ cone um nomo nɔ?”

33 Ye zɛru wɔ, “Gos-wu, te conog te kum hyan-o o-bɔ.” 34 Yeso hoguru 'won-de un ye. Wɔ ci'uru yish-ye un ye. Ba un rem, ye ciru m-hyan! Ye doruru wɔ.

Bɔr ɔr-kwɔɔz o-gaan

Yeso cɔwog bɔ-o o-Urusharima

(Mark 11:1-11; Ruka 19:28-40; Yoha 12:12-19)

1 Bɔ Yeso un yan-neke-mɔ un wɔ ne woote bɔ-o o-Bapaji à, o rɔ yow yow o-Urusharima ne à, be-de un **Haag-o un 'yo-se o-Zetun**, Yeso tomuru yan-neke-mɔ un wɔ nen yoor. 2 Wɔ zɛru ye, “Cow nɔ ká bɔ-o rɔ un co nɔ à. Un ra-o nɔ tɔwtɛ à, nɔa hyen yo ken janka-yo ke'o, un wà un yo ne n-riib. Nɔ ussundu ye, nɔ hantu me. 3 Wɔ ken wɔ citu nɔ yo nɔ m-nom á, zee nɔ wɔ, 'Gos-wu wɔ conu ye.' Wɔa ya'asundu nɔ ye ba un naas o-da.”

4 Tɔ ka a un nom tɔ remen a shooste rii-yo **wan-Rwor un Ma-tɔ Shir** rwɔre à unze,

5 “Zee nɔ hun-ne ye o-Urusharima,*†

Ko-Gwomo nɔ wɔ ka roone be un nɔ,
Ko-yan-gwugwer-mɔ ur-hi wɔ,

Wɔ rɔ n-ton o-janka, wɔ rɔ n-ton wà-yo o-janka.”‡

6 Ká yan-neke-mɔ un wɔ ye yoor haaru, ye nomuru bɔ Yeso zee ye nom à. 7 Ye hanturu o-janka un wà un yo ne. Ye neksuru matuku-tɔ un ye n-ton un wà-yo o-janka. Wɔ daaru yo, wɔ she'eturu. 8 Hun-ne ut-moor ne neksuru matuku-tɔ un ye n-dak n-cow. Ye ken ye komo ye jetmunuru wa-tɔ us-'yo ye neksuru n-cow. 9 Hun-ne ye rɔ un co-o un wɔ à un ye rɔ m-dore un jim-de un wɔ ne á. Ye damu us-cɔr, ye zee,

* **Bɔr ɔr-kwɔɔz:26** 20:25-26 Hyen komo: Ruka 22:25-26. † **Bɔr ɔr-kwɔɔz:27** 20:26-27 Hyen

komo: Mati 23:11; Mark 9:35; Ruka 22:26. * **Bɔr ɔr-kwɔɔz o-gaan:5** 21:5 ut-Girik: Sihiyona.

† **Bɔr ɔr-kwɔɔz o-gaan:5** 21:5 Hyen komo: Isha 62:11. ‡ **Bɔr ɔr-kwɔɔz o-gaan:5** 21:5 Hyen komo: Zeka 9:9.

“Bongon-ur[§] kumutē be-ur Wà **Dawuda!**

Ko-ya-o-kwum-wu, wu rō m-haan
un beeb-de un Yawe à!

Bongon-ur kumutē be-de Shir n-Ton!”*

¹⁰ Bō Yēso cūwtē o-Urusharima à, hun-nē ma’asuru ūs-cot, yē rō m-zēē,
“¿Wan wu nē wu kà?”

¹¹ Sē hun-nē yē rō m-dorē un Yēso à, yē zēerū, “Ai, wu ka wu rō **wan-
rwor un Ma-to Shir**, Yēso wu o-Nazaret o un dak-o o-Gariri.”

Yēso weneg m-kukop un Pyo-q Shir

(Mark 11:15-19; Ruka 19:45-48; Yoha 2:13-22)

¹² Yēso cowuru un **Pyo-q Shir**, wu hyanuru myet ya-m-o un ya-ut-baab
nē n-mē. Wu wagarsuru deeg-to un yan-shas-o un hwōr, un deeg-to un
yan-baab-to un tantabara-nē. ¹³ Wu zēerū yē, “Gense to rō, ‘A eeg hur-o
re hur-o ūs-kōn,’† amba nō muutē o be-de un wuke-de un hyow-nē.”

¹⁴ Pō-nē un ryam-nē nē haanuru be-de un wu un **Pyo-q Shir**, wu taasuru
gom-se un yē. ¹⁵ Amba bō Gwōmo-nē yē un kōn-se Shir un **yan-Yoos-de
o-karamsa** nē hyentē rem-se o-madē se wu nōmē à, har yakar rō un dak
ūs-cōr n-mē un **Pyo-q Shir** yē rō m-zēē, “Bongon-ur‡ depetē be-ur Wà
Dawuda,” yan-co swōoru ūs-ryaab.

¹⁶ Yē zēerū Yēso, “¿Wō m-hogē un rii-yo ká yakar-yē rō m-zēē?”

Yēso shasuru, wu zee, “Eba, ashī, ¿nō wēt m-karantē n-mē un Ma-to Shir
á? Tō zee,

“ ‘Wō wu yoosē yakar un yan-yaar-nē

yē nomo wō ur-bongon.’§ ”

¹⁷ Bōn kánē, wu yaguru yē, wu ruuru un ká bō-o, wu arguru o-Betanya,
wu rewuru rēnō.

Yēso huutē ‘yo-yo

o-rum o-nu yo-o

(Mark 11:12-14,20-24)

¹⁸ Bō ish gestē à, n-sot Yēso rō m-warag o-Urusharima mēr rēerū wu.
¹⁹ Bō wu hyentē yo ken ‘yo-yo o-rum yo n-riib n-cow à, wu haarū un ká
‘yo-yo. Amba wu kum rii á sē ut-wa. Wu zēerū ká ‘yo-yo, “Wōa do mat un
yakar á har o nomot re!” A kanē ká rum-yo hwō’uru kaw.

²⁰ Bō yan-nekē-mō un wu hyentē káanē à, yē bōpū o-nu. Yē zēerū, “¿Re
nōmē ká rum-yo hu’utē káanē ba un rem?”

²¹ Yēso shasuru, wu zee, “Nip-o mē nō m-rurē, uregē nō m-sher nē, komo
nō zap á, kō hiin, nōa hoks m-nōm arge rii-yo um nōmē ká rum-yo à. Nōa
zee ka haag-o ‘Wuksunde o he’ēbē n-mē m-sa.’ Oa nomo nō o-dōrotte.*

²² Uregē nō shereg o-nunde kō ya nō kōnē Shir, nōa kum yo.”

A un boog-to un gwōmo-ut Yēso

(Mark 11:27-33; Ruka 20:1-8)

²³ Bō Yēso cūwtē un **Pyo-q Shir** à, wu rō ur-yoos, Gwōmo-nē yē un kōn-
se Shir un sek-yē nē be-de un hun-nē yē haanuru be-de un wu. Yē zēerū,

§ **Bor ur-kwōz o-gaan:9** 21:9 ut-Girik: Hosanna! = Gu na! * **Bor ur-kwōz o-gaan:9** 21:9
Hyen komo: Bōng 118:25-26. † **Bor ur-kwōz o-gaan:13** 21:13 Hyen komo: Isha 56:7; Irmī 7:11.

‡ **Bor ur-kwōz o-gaan:15** 21:15 ut-Girik: Hosanna! = Gu na! § **Bor ur-kwōz o-gaan:16** 21:16
Hyen komo: Bōng 8:2 (ut-Girik). * **Bor ur-kwōz o-gaan:21** 21:21 Hyen komo: Mati 17:20; 1Kor
13:2.

“¿Un tɔ ke gwɔmo-tɔ ɔ wɔtɛ un nɔm un ká rem-se? ¿Komo wa ya'u wɔ ká gwɔmo-tɔ?”

²⁴ Yeso shasuru, wu zee, “Me un cere, man cit nɔ ɔ ken cot-o. Urege nɔ shaks me, man ruru nɔ gwɔmo-tɔ mette un nɔm un ká rem-se à. ²⁵ ¿Kene **Yohana** kume gwɔmo-tɔ un yo'os-de un hun-ne m-hɔ de wu nome à? ¿Shir ɔ ya'e wu kɔ net?”

Ma-ut sunuru ye, ye rɔ m-zee, “A zee nɔ be-de Shir ɔ, wua zee na, ‘Tɔ, ¿remen yan ɔ a sherte un wu á?’ ²⁶ Amba a zee nɔ, ‘Be-de un net ɔ,’ A o-gyer un ka buug-de un hun-ne de, remen kowan dekse **Yohana ko-yan-rwor un Ma-tɔ Shir** wu.”

²⁷ Ye shasuru Yeso, ye zeeru, “Te nap á.”

Yeso zeeru ye, “Me un cere man ruru nɔ kɔ un tɔ ke gwɔmo-tɔ mette m-nɔm un ká rem-se á.

Sha-mɔ ut-ma mɔ un ko-wan yakar yoor yan-campo-ne

²⁸ “Tɔ, ruru me nɔ yo nɔ hyane un tɔ ka ma-tɔ ne à. Wu ken net-wu ro un yakar-ne yoor yan-campo-ne. Wu haaru be-de un wu rɔ sek-wu à, wu zeeru, ‘Wà re, caane neke, o nom m-senge o-kat ɔ us-anab.’

²⁹ “Ká wà-wu shasuru, ‘Ay, man he á.’ Amba da-o hor-o, wu ja'asuru us-barag, wu haaru.

³⁰ “Tato-o haaru be-de un ayoore-ye wu, wu ruru wu rii-yo wu rure wu ur-takan à. Wà shasuru, wu zee, ‘Tɔ, man hees, Tato re ɔ.’ Amba wu ha á.

³¹ “Kap yoor-mɔ un ye, ¿wan wu ne nome tato un wu o-dorotte?”

Ye zeeru, “Wà ur-takan.”

Yeso zeeru ye, “Nip-o me nɔ m-rure, **yan-goks un tar** un ya-o-ás ne, yea be'es nɔ cow un gwɔmo-tɔ Shir. ³² Me un zee kaane remen **Yohana Wa-m-Yo'os un hun-ne m-hɔ** haante wu kutute nɔ cow-yo un hoog, amba nɔ bɔp ma-tɔ un wu á. Amba **yan-goks un tar** un ya-o-ás, ye bok ma-tɔ un wu o-nip. Komo da-o nɔ hyane ka rii-yo rɔ m-kor à nɔ waktune nɔ ho'os **ba'as-ut** nɔ, nɔ bup wu o-nip á.†

Sha-mɔ ut-ma mɔ un yan-tɔm-ye gokse 'er-de un kat-o us-anab à

(Mark 12:1-12; Ruka 20:9-19)

³³ “Hogu nɔ, mɔ ken sha-mɔ ut-ma mɔ komo. Wu ken net-wu ro kon wu go'e kat-o us-anab à. Wu rigimshiru ɔ ur-san, wu booru kuub-o m-pot un ho-mɔ un yakar-ye un anab n-me. Komo wu maaru kuke-o m-pipir remen ya-ur'er. Wu ya'asuru ye ken yan-tɔm-ye moog-o un ká kàt-o, ka da-de, wu haaru ɔ ken dak-o.‡ ³⁴ Bɔ da-o m-ce woqnte à, wu tɔmnuru guw-ye un wu. Ye he be-de un ye wu muuge o-kat à, remen ye goksuntu wu ɔ ma un wu nu-o, ɔ un kwum-o o-kat.

³⁵ “Amba ye moge o-kat à shipi guw-ne, ye kaktu wan-gaan ur-bu'ug, ye hooru wan-gaan, ye kaktu wan-gaan us-jor. ³⁶ Wu dooru m-tɔm un guw-ne hor-ye arge ye ur-takan. Yan-moog-o o-kat nomuru ye bɔ ye nome ye ur-takan à. ³⁷ Har ur-kom, ko-ya-o-kat tɔmuru wà un wu ha-mɔ un be-de un ye. Wu zee, ‘Yea 'ye wà re m-sek.’

³⁸ “Amba bɔ yan-moog o-kat hyanbute wà-wu un ko-ya-o-kat à, ye zeeru hi un de un ye, ‘Ehee! Ai, ko-yan-goks un cim-yo o-kat wu ka. A ho nɔ wu,

† **Bqr ur-kwqoz o-gaan:32** 21:32 Hyen komo: Ruka 3:12; 7:29-30. ‡ **Bqr ur-kwqoz o-gaan:33** 21:33 Hyen komo: Isha 5:1-2.

kat-o warag o ma na!' ³⁹ Ye argu wu m-ship, ye jorbu wu un jit-de san-de o-kat. Ye hqoru wu."

⁴⁰ Yeso cituru ye, "To, ka ko-ya-o-kat-wu muune, zyia wu he m-nqm un ka yan-moog-ye ne?"

⁴¹ Ye zeeru wu, "Ai, cip wua hoom ye, wu ya'as hor-ye moog-o un ka kat-o, ye he wu senge m-ya'as un o ma un wu nu-o, o un kwum-o o-kat ko o ke hak-o."

⁴² Yeso cituru ye, "Ashi, ino wet m-karante un gen-mo un Ma-to Shir a?"

"Ta'ar-de ya-ut-ma ginme a,
de waragte ta'ar-de jiishe ur-bon myet be-de ut-ma a.

Mo ka nqm-m Yawe mo,

rii-yo ut-hyat yo ne

un yish na.'S'

⁴³ "Rii-yo me no m-rure a yo ro a rumus gwomo-to Shir un kom-ut no, a ya'as ye a hette kum un rii-yo ur-bon a. ⁴⁴ Bon net-wu pukse un ka ta'ar-de a, dea jetem wu. Komo ka ta'ar-de a rugum reew wu de he'ebe be-de un wu a."*†

⁴⁵ Bo Gwomo-ne ye un kon-se Shir un **Parisa**-ne hogute ka sha-mo ut-ma mo Yeso rwore a, ye napuru unze ye wu rotte ut-ma. Ye ro ka yan-moog-o o-kat ye. ⁴⁶ Ye conuru wu m-ship, amba ye ro un gyer-o un hun-ne remen hun-ne dekstu Yeso ko-**yan-Rwor un Ma-to Shir** wu.

Bor-us kwqoz us-voor

Sha-mo ut-ma mo un biki-o ur-ge (Ruka 14:15-24)

¹ Yeso dooru ye m-nome ut-ma un sha-mo ut-ma. Wu zeeru, ² "A hoks m-hongse un gwomo-to Shir un wu ken Ko-Gwomo-wu ne, wu nome wa un wu biki-o ut-ge a. ³ Hun-ne deen a bande o-biki. Da-o a kome zonge-to o-biki a, wu tomuru guw-ne ye un wu ye rure ko wu ke da-o nomoste. Amba hun-ne ye a bande a ye haan a.

⁴ "Wu dooru m-tom un guw-ne hor-ye. Wu zee, 'Ruru no hun-ne ye a bané a unze, "Me ka um zongsute rii-yo m-re, a peneste na-ye m-sem ye a ya'e ut-zan a. Myet a komoste zonge un koyan. Haan no biki-o ur-ge ma na!"

⁵ "Amba ye wu bané o-biki a ye was a. Ye arguru to ma un ye. Wu ken wu neku so un kat-o un wu. Wu ken wu neku baab-to un wu. ⁶ Ye ken ye komo ye shipi ka guw-ne ye, ye yo'ogu ye, ye kaktu ye ur-bu'ug, har ye hqoru ye.

⁷ "Ko-Gwomo swooru us-ryaab deen. Wu tomuru karma-ne ye un wu. Ye hoomu wu ka ye ho guw-ne ye un wu a, har ye tuks bo-o un ye kap.

⁸ "Ka da-de, wu zeeru guw-ne ye un wu hor-ye, 'A komoste zonge-to o-biki, amba hamat-ne ye um bané a ye depe a. ⁹ Remen kaane, doru no cow us-cow, no band kap ye no hyane a ye haan o-biki.' ¹⁰ Ka guw-ne ye doruru cow us-cow. Ye kamsunduru kap o un ye, ye kume a, kashi un hun-ne un rii-ye o-saa ne, har be-de o-biki shiuru un hamat-ne.

§ **Bqr ur-kwooz o-gaan:42** 21:42 Hyen komo: Bqng 118:22-23. * **Bqr ur-kwooz o-gaan:44** 21:44 Mo ken gen-mo deen mo n-ga rott ka ci-yo a. † **Bqr ur-kwooz o-gaan:44** 21:44 Hyen komo: Ruka 20:18.

11 “Amba bɔ Ko-Gwɔmo cɔwɔntɛ, remen wɔ hyenet hamat-nɛ à, wɔ hyanurɔ wɔ ken nɛt-wɔ, wɔ cɔp matuku-de guw-nɛ yɛ ɔn wɔ yasɛ hamat-nɛ yɛ cɔp be-de ɔn ka biki-q ɔt-ge q á. 12 Wɔ zɛrɔ ká nɛt-wɔ, ‘Wan-yen de, ɔre nɔmɛ o cɔwɔntɛ kanɛ ba wɔ ɔn cɔpɔn matuku-de o-biki?’ Amba ká nɛt-wɔ taage ɔn ma-tɔ m-cɛp. 13 Ko-Gwɔmo zɛrɔ yan-guw-mɔ ɔn wɔ, ‘Gaag nɔ kom-tɔ ɔn wɔ ɔn na-se ɔn wɔ nɛ. Nɔ jorbɛ wɔ n-dɔ n-mɛ o-comb, remen kánɛ hun-nɛ he ɔs-kan ɔn haw-se ɔn yin-nɛ.’*
 14 “Ai, a bantɛ hun-nɛ dɛɛn, amba yɛ a daage à hiin yɛ rɔ.”

*O-cot mɔsɛ ɔn top-o
 ɔn tar-nɛ q ma ko-Gwɔmo Sisar
 (Mark 12:13-17; Ruka 20:20-26)*

15 A kanɛ **Parisa**-nɛ haaru, yɛ tɔɔrɔ ɔt-hun bɔ yɛ he Yɛso m-cɛɛb ɔn ma-tɔ wɔ he m-rwɔr à. 16 Yɛ tɔmɔrɔ yan-neke-mɔ ɔn yɛ, mɔsɛ ɔn yɛ ken hun-nɛ Ko-Gwɔmo **Here** yɛ nɛ. Yɛ cit wɔ ká cot-o, “Wa-ur-Yoos, tɛ nepstɛ wɔ ko-ya-o-nip-wɔ. Wɔ komo m-yoos ɔn Ma-tɔ Shir o-nip nɛ kɔ ya he m-kɔr. Wɔ m-ginim ɔn kɔ wɔ ke á, remen hun-nɛ kap gaan-yɛ be ɔn du. 17 Tɔ, rɔrɔ tɛ rii-yo depe à kanɛ: ɔHond hond q tɛ top **Sisar** caari-wɔ ɔn ko-Gwɔmo-wɔ ɔn **Roma**-nɛ hwɔr-yɛ ɔn tar? ɔKɔ tɛ top á?”

18 Amba remen Yɛso nepstɛ rew-ur yɔ-de de ɔn yɛ, wɔ zɛrɔ, “Nɔ ya-o-shɛpɛ! ɔWan wɔ nɔ m-cɛɛb ɔn cot-ɔs nɔ? 19 Kutu nɔ mɛ hwɔr-yɛ atɛ à.” Yɛ hanturɔ wɔ hwɔr-yo o-kwɔm. 20 Wɔ zɛrɔ yɛ, “ɔKá hwɔto-o ɔn ká jin-de nɛ tɔ ma wan tɔ?”

21 Yɛ shasurɔ yɛ zɛe, “Tɔ ma ko-Gwɔmo **Sisar** tɔ.”

Yɛso zɛrɔ yɛ, “Tɔ, sɛ nɔ ya’as ko-Gwɔmo **Sisar** rii-yo rɔ yo ma Sisar à, komo nɔ ya’as Shir rii-yo rɔ yo Shir à.”

22 Bɔ yɛ hogutɛ shas-o ɔn wɔ à, yɛ bɔpɔrɔ o-nu. Yɛ yaguru wɔ, yɛ arguru.

*O-cot n-tɛ ɔn inɛ-mɔ ɔn margan-nɛ
 (Mark 12:18-27; Ruka 20:27-40)*

23 ɔn ká hɔ-de, yɛ ken **Saduki**-nɛ yɛ haanurɔ be-ur Yɛso. (**Saduki**-nɛ yɛ rɔ m-zɛɛ a m-inɛ a mɛrɛ á). Yɛ citurɔ wɔ ká cot-o.† 24 Yɛ zɛrɔ, “Wa-ur-Yoos, **Mosa** zɛɛg, ‘Uregɛ nɛt marag ba wɔ ɔn mat yakar, heno ɔn wɔ ge ká ko-gwɔr-wɔ, remen wɔ metutɛ ká wɔ marɛ à wà, wɔ he dɛk ɔn cim-yo ɔn wɔ à.’‡ 25 Tɔ, be ɔn tɛ wɔ ken nɛt-wɔ makt yan-campo-nɛ nɛn ta’oor. Wɔ rɔ sɛk-wɔ a gaaru ɔt-ge, wɔ marurɔ ba wɔ ɔn mat. Ayoore-wɔ gaaru ká ko-gwɔr-wɔ. 26 Káanɛ dooru m-kɔr be-de ɔn ayoore-wɔ ba wɔ ɔn mat yakar. Atettɛ-wɔ gaaru ká ne’a-wɔ, har woɔrɔ ɔn ata’yoore-wɔ. 27 ɔr-kom, ká ne’a-wɔ marurɔ. 28 Tɔ, rɔrɔ tɛ ɔn inɛ-mɔ ɔn margan-nɛ, ɔne’a wan wɔ nɛ wɔ he m-warag be-de ɔn yɛ? Remen myet-mɔ ɔn yɛ, ta’oor-yɛ geestu wɔ!”

29 Yɛso shasurɔ yɛ, wɔ zɛe, “Yo suu nɔ à yo rɔ nɔ nap Ma-tɔ Shir á. Komo nɔ nap bɛɛb-de Shir á. 30 Da-o margan-nɛ he m-inɛ à, yɛa ge ɔt-ge á. Sɛ dɛ yɛa waktɛ ɔntɔn **yan-tɔm-yɛ Shir** n-Tɔn.

31 “Komo mɔsɛ ɔn inɛ-mɔ ɔn margan-nɛ, ɔnɔ karantɛ rii-yo Shir rɔrɔ nɔ á? Cin da-o **Ibrahi, Ishaku, ɔn Yakubu** nɛ marɛ à Shir zɛɛg, 32 ‘Mɛ rɔ

* **Bqr-qs kwqoz qs-yoor:13** 22:13 Hyen komo: Mati 8:12; 25:30; Ruka 13:28. † **Bqr-qs kwqoz qs-yoor:23** 22:23 Hyen komo: Sɛng 23:8. ‡ **Bqr-qs kwqoz qs-yoor:24** 22:24 Hyen komo: Kara 25:5-6.

Shir **Ibrahi**, Shir **Ishaku**, komo Shir **Yakubu**.[§] Remen kaanɛ, wu wu rɔ Shir ɔ un ya-m-hoog, ba ɔ un margan-ne á.”

³³ Bɔ hun-ne hogute kaane à, ye hyanuru hyat-to un yoos-de un wu.

Karamsa-o jishɛ m-'wons à
(Mark 12:28-34; Ruka 10:25-28)

³⁴ Bɔ **Parisa**-ne hogute **Saduki**-ne kum to m-cep be-de un shas-o un wu á, ye mɔguru. Ye cit wu ɔ ma un ye cot-o. ³⁵ Wu ken wan-napse o-**karamsa** wu be-de un ye cituru Yeso o-cot remen wu cept Yeso. Wu zeeru, ³⁶ “Waur-Yoos, ɔo ke **karamsa**-o jishɛ m-'wons be-de un **karamsa**-ut **Mosa**?”

³⁷ Yeso shasuru, wu zee, “Con Yawe Shir ru un kap ɔ un hur un du, un kap ɔ un hoog ru ne, un kap ɔ un nap-us ru ne.* ³⁸ O ka ɔ rɔ **karamsa**-o ur-takan, komo ɔ rɔ o-gos ɔ be-de un to ká. ³⁹ Ayooɔe-o untun ɔ ur-takan ɔ rɔ, ‘Con yan-bɔr-us ru bɔ o cone hi un du à.’† ⁴⁰ Myet yoos-ur **Mosa** un to un **yan-Rwor un Ma-to Shir** ne, n-me un to ká **karamsa**-ut yoor-to rwuune.‡

O-cot n-te un Kiristi
(Mark 12:35-37; Ruka 20:41-44)

⁴¹ Bɔ **Parisa**-ne kargute be-ur Yeso à, Yeso cituru ye o-cot. ⁴² Wu zeeru, “¿Yan yo ne rɔ barag-us no mosse un **Kiristi** ne? ¿Wà wan wu ne?”

Ye zeeru wu, “Wà **Dawuda**.”

⁴³ Yeso zeeru ye, “To, ¿re nome **Dawuda** un beeb-de o-Kukt, wu rotte wu m-zee ‘Gos-wu’? Remen **Dawuda** zeeɔ,

⁴⁴ “ ‘Yawe zeeɔ Gos-wu wu ma re,
“She’et un ka be-de ut-gwomo de,
har un ru’ut yan-yage-ut ru waragte

rii-yo o he m-yawag un na-us ru à.” ’§

⁴⁵ ¿Urege **Dawuda** rɔ m-zee un **Kiristi**, ‘Gos-wu re,’ to, re nome **Kiristi** waragte wà un wu?”

⁴⁶ Yatt-wu hoksɔ wu m-shas á. Bɔ un ká ho-de yatt-wu kume jaab remen wu cit wu ɔ ken cot-o á.

Bɔr ɔr-kwooz ɔs-tet

Yeso pyaag wuke-de un

yan-Yoos-de o-karamsa un Parisa-ne

(Mark 12:38-40; Ruka 11:37-52; 20:45-47)

¹ Bɔ hun-ne mɔgute deen mosse un yan-neke-mo un wu ne à, Yeso zeeru ye, ² “**Yan-Yoos-de o-karamsa un Parisa**-ne, ye a ya’ase beeb-de un yoos-de un **karamsa**-o **Mosa**. ³ Remen kaane nom no kap ɔ un rii-yo ye rɔ m-yoos à, amba no nom bɔ ye rɔ m-nom á. Remen ye rɔ m-nom un rii-yo ye rɔ yoos á. ⁴ Ye rɔ m-zee un hun-ne ye nom rem-se arge beeb-de un ye à, remen Shir wu hogute rɛrem-mo ye. Amba ye ne, ye m-nom ko hiin rem-se rɔ un hante hun-ne ye waragte kashi be-de Shir á.

⁵ “Ye m-nom un senge-mo un ye remen hun-ne hyenet. Ye m-gaag caari caari-to un ci-se un Ma-to Shir sa o zee ut-dupo un zwon-to un ye, riib-se un matuku-to un ye rɔ ɔs-geezà ne har se rɔ un huk o-dak. Ye rɔ m-kute

§ **Bɔr-ɔs kwooz ɔs-yoor:32** 22:32 Hyen komo: Rwu 3:6.

Hyen komo: Kara 6:5.

† **Bɔr-ɔs kwooz ɔs-yoor:39** 22:39 Hyen komo: Rewi 19:18.

‡ **Bɔr-ɔs kwooz ɔs-yoor:40** 22:35-40 Hyen komo: Ruka 10:25-28.

Hyen komo: Bɔng 110:1.

* **Bɔr-ɔs kwooz ɔs-yoor:37** 22:37

Hyen komo: Rewi 19:18.

§ **Bɔr-ɔs kwooz ɔs-yoor:44** 22:44

un hun-ñe a zeet ye ro yow yow un Shir ne.* 6 Ye jiište m-çon a ya'as ye be-de ur-she'et de un gos-ye be-de o-biki, komo un be-to ur-she'et ne ut-şoto un kuqe-to un yoos un Ma-to Shir. 7 Komo ye çonog hun-ñe sengu ye m-gas be-de ut-baab komo hun-ñe sengu ye m-zee, 'Ya-us-Nap.'

8 "Amba no, taase a zee no 'Wa-us-Nap,' remen wan-yoos-ur no wangaan wu. No was ma-to ut-comos a, remen myet no hen-ñe ye un wu ne ye, campo-ñe un ne'a-ñe ne. 9 Taase no zee net 'o-Tato' un hono o-dak remen Tato o-gaan o ro be un no wu ro n-me n-Ton shir. 10 Taase komo a eeg wo 'Wa-ur-Yoos,' remen wangaan wu ro Wa-ur-Yoos, wu ro, **Kiristi**. 11 Wu ro caari be un no a, se wu nomotu no m-guw.† 12 Kap wu hwo hi un de un wu be-ur kashi a, Shir a mus wu hwa. Amba kap wu musse hi un de un wu hwa a, Shir a 'ye wu m-sek."‡

Yeso sabarsute ya-o-shepe

(Mark 12; Ruka 11:39-42,44,52; 20:47)

13 "Amba no rii-yo ur-'won yo, no **yan-Yoos-de o-karamsa** un **Parisa-ñe**. Ya-o-shepe! No sanag hun-ñe ish-o m-çow un gwomo-to Shir. No un hi un no komo no çow a.§

15 "Rii-yo ur-'won yo no **yan-Yoos-de o-karamsa** un **Parisa-ñe**. Ya-o-shepe! Remen no m-pas m-sa, no m-wo dak-to ur-hew remen hoob-o un net wangaan remen no muut wu dorute jor no **Yahuda-ñe**. Urege no kumunte, no haaru no muutu wu har wu jiişh no m-yo.

16 "Rii-yo ur-'won yo no, no ye ro un take un hun-ñe co a, nokka ne po-ñe! No m-zee, 'Myet bo un wu tonde un **Pyo-o Shir** a, rem ro kon a, amba kap bo un wu tonde o-zinariya yo un **Pyo-o Shir** a, se wu nomog ka rii-yo wu tonde a.' 17 Ya no ro untun po-ñe un raag-ñe ne un hyan-o Shir. ¿Yo ke yo jiişe ut-gos: zinariya yo, ko **Pyo-o Shir** o ro m-herekşe o-zinariya a? 18 No komo m-zee, 'Kap bo un wu tonde o-hana a, regen-o ro kon a, amba kap bo un wu tonde un yar-mo a sake n-te o-hana a, se wu nomog ka rii-yo wu tonde a.' 19 No po-ñe! ¿Yo ke yo jiişe ut-gos? ¿Sake-de, ko **hana-o** ur-sake o ro m-herekşe ur-sake a? 20 Remen kaane kap bo un wu tonde un **hana-o** ur-seke a, wu tonde un ka rii-yo ro un o a. 21 Kap komo bo un wu tonde un **Pyo-o Shir** a, wu tonde un o, komo un Shir ne wu ro tara n-me un o a. 22 Kap komo bo un wu tonde n-Ton shir a, wu tonde un kwuur-o Shir, komo un Shir ne wu ro tara un ka kwuur-o a.*

23 "Rii-yo ur-'won yo no, **yan-Yoos-de o-karamsa** un **Parisa-ñe**. Ya-o-shepe! No m-hus o-gaan be-de un op be-de un saw-to un ceta us-wa ne. Amba no yagute rem-se jiişe ur-bon n-me o-karamsa a, se ro: ur-'won, m-şer, un men-ut pus-to ne. Hus no kap, ka yo depe no nom a, ba no un yage o-ges.† 24 No po-ñe yan-taku un co! No m-hus un rii-yo un hoog-o rek-yo n-me m-ho, amba no çore o-dorom!"

* **Bqr ur-kwooz us-tet:5** 23:5 Hyen komo: Mati 6:1; Kara 6:8; Qog 15:38. † **Bqr ur-kwooz us-tet:11** 23:11 Hyen komo: Mati 20:26-27; Mark 9:35; 10:43-44; Ruka 22:26. ‡ **Bqr ur-kwooz us-tet:12** 23:12 Hyen komo: Ruka 14:11; 18:14. § **Bqr ur-kwooz us-tet:13** 23:13 Mq ken gen-mo un do ci-o 14Yan-gon tuk-mo ut-men mo ro no ur-wase, no yan-Yoos-de o-karamsa un Parisa-ñe. Ya-o-shepe! No ine kon-se Shir, no ma'asu kon m-seeb ne n-me un hun-ñe sa o zee no inu un hun-ñe ye no ro. No ka ne re un ra-o un ye taage ye mate ye a, n-me un kqob-de un ye. Remen kaane, no sa sù kqob-de un ba m-rerem. Hongşe: Mark 12:40 un Ruka 20:47 ne. * **Bqr ur-kwooz us-tet:22** 23:22 Hyen komo: Isha 66:1; Mati 5:34. † **Bqr ur-kwooz us-tet:23** 23:23 Hyen komo: Rewi 27:30.

25 “Rii-yo ur-'wqon yo nq, **yan-Yoos-de o-karamsa un Parisa-ne**. Ya-o-shepe! Nq m-so'os jim-de ur-ibitte un de ur-kok ne, amba me-ur ro un hu ne, o-suub ne deen un koob-de un garamse un hi un nq ne. 26 Nq **Parisa-ne** pq-ne! Takan nq so'os n-me de ur-ibitte ur-kok ne, remen jim-de un to nomot m-ccas.

27 “Rii-yo ur-'wqon yo nq, **yan-Yoos-de o-karamsa un Parisa-ne**. Ya-o-shepe! Ya nq ro untun saag-se hun-ne suke o-jojò à, se un bon-de m-hyan n-dq, amba n-me se caar-to un margan-ne, m-kukop ne go-us-go.† 28 Nq m-senge a zeet nq ro kashi un hun-ne un hyan-q un yish, amba men-ut nq, ya to ro shiishe o-shepe un senge-m yo-mq ne.”

*Yeso nqmog boog-to un go
un koob-de a he ye m-ya à
(Ruka 11:47-51)*

29 “Rii-yo ur-'wqon yo nq **yan-Yoos-de o-karamsa un Parisa-ne**. Ya-o-shepe! Men zee kaane remen nq nak m-hin un saag-se ur-bon se un **yan-Rwor un Ma-to Shir**, komo nq nome saag-se un kashi un hun-ne ut-duk ka ye ya-n-ga-ye nq ho à. 30 Nq m-zee, ‘Te ro konte un da-o mong-ne te, te roa gu ye hoom un **yan-Rwor un Ma-to Shir** à.’ 31 Un rwor-mq un kaane, nq zeeq o ka nq ro yakar un ye hoom **yan-Rwor un Ma-to Shir** à. 32 To, ha nq co nq shoos men-ut jaas-to to tat nq ne shi'ne à! 33 Nq yege-hwo! Nq yakar-ye un herhyat! ¿Re nq he m-nqm nq possute piish ut-ma to un den-q o-ra?§

34 “Remen kaane, me nq m-tomne un **yan-Rwor un Ma-to Shir**, un ya-us-weer ne, un yan-Yoos-de un Ma-to Shir ne. Nqa ho ye ken ye, nq kem ye ken ye, komo nq nome ye ken ye us-sorog un kuke-ut nq to un yoos un Ma-to Shir. Nq ye m-dore bq-ut-bq komo nq ye un ya-ur-koob. 35 Remen kaane, nqa su ur-koob remen nq hoog kap kashi un hun-ne. Cin un hyo-m **Eber** net so-wu. Har ha-mq un mq ma Zakaraya wa Barakiya, wu nq ho'e un tete-q un **Pyo-q Shir** un **hana-q ur-seke** à.* 36 Nip-q me nq m-rure, myet piish ut-ma to a mrogse à, us-hak deen se arge à, a sek to un hi-de un yan ka da-o.

*Yeso ryegente deen moose
un ya-o-Urusharima ne
(Ruka 13:34-35)*

37 “Ayya ya-o-Urusharima, ya-o-Urusharima! Bo-q hoom **yan-Rwor un Ma-to Shir**, nq jir ye Shir tomnu nq à ut-ta'ar! Um ro conog deen um kamas nq bq kiit-o ro m-kamas un yakar-ye un yo n-me un kukun-to un yo à, amba nq yagute. 38 Nq ka m-moka a yaksutu nq hur-o† nq ba un net!‡ 39 Remen me nq m-rure, nqa do me m-hyan komo á, se ho-de nq he m-zee, ‘Ko-ya-o-kwum-wu, wu roone un beeb-ur Yawe à!’ §

† **Bqr ur-kwqoz us-tet:27** 23:27 Hyen komo: Seng 23:3. § **Bqr ur-kwqoz us-tet:33** 23:33 Hyen komo: Mati 3:7; 12:34; Ruka 3:7. * **Bqr ur-kwqoz us-tet:35** 23:35 Hyen komo: Taka 4:8; 2Nom 24:20-21. † **Bqr ur-kwqoz us-tet:38** 23:38 Hur-o = Pyo-q Shir. ‡ **Bqr ur-kwqoz us-tet:38** 23:38 Hyen komo: Irmi 22:5. § **Bqr ur-kwqoz us-tet:39** 23:39 Hyen komo: Bqng 118:26.

Bɔr ɔr-kwɔɔz ɔs-nass

Yeso rwɔrɔg bɔ Pyo-o Shir

he m-wurmɛ à

(Mark 13:1-2; Ruka 12:5-6)

¹ Bɔ Yeso ruute ɔn **Pyo-o Shir** à, wɔ rɔ ɔr-hew. Yan-neke-mɔ ɔn wɔ kuturu wɔ mɔmag-o ɔs-pyo. ² Wɔ ruru ye, wɔ zee, “Gwɔt nɔ kà mɔmag-tɔ. Nip-o mɛ nɔ m-rurɛ, ta'ar-ur rɔ kɔn kɔ ɔr-gaan de a he m-yagɛ n-tɔn ɔn ɔr ɔn de á. Myet a wurumsɔ tɔ.”

Takan-de ɔn swɔ ɔr-kɔɔb

(Mark 13:3-13; Ruka 21:7-19)

³ Yeso rɔ tara n-tɛ ɔn **Haag-o ɔn 'yo-se o-Zetun**, yan-neke-mɔ ɔn wɔ haanuru be-de ɔn wɔ, ɔn hɔn-de ɔn ye. Ye cituru, “¿Ruru tɛ, hɔ-de kà rii-yo he m-kɔr à, Komo o ken napa-o rɔ kɔn o he tɛ m-kute mɔun-m ru komo ɔn ta-de ɔn hɔno o-dak nɛ?”

⁴ Yeso shasuru ye, “War nɔ ha, taase wɔ ken wɔ raks nɔ. ⁵ Mɛn zɛɛ kaane remen hun-nɛ dɛɛn yɛa haan ɔn jin ɔn de. Yɛa zee, ‘Mɛ wɔ rɔ **Kiristi**.’ Har yɛa raks hun-nɛ ɔt-moor nɛ. ⁶ Nɔa hogɛ ma-tɔ ɔr-gun, ɔn hogɛ hogɛ tɔ ɔn tɔ nɛ. Nɔ hogɛ o-gyer á, remen sɛ kaanɛ nɔmɔg, amba kom-ur rɔ woɔn tɔ kɔn á. ⁷ ɔt-dak ɔr-gun ɔt-dak nɛ, ɔt-gwɔmo ɔt-gwɔmo nɛ tɔa nom tɛpɛr-se ɔr-gun ɔn hi ɔn de ɔn tɔ. A nom komo mɛr ɔn nukte-mɔ o-dak nɛ ɔt-be n-hɔn n-hɔn. ⁸ Amba tɔ ka kap takan-de ɔn rɛ ɔr-kɔɔb de temb de he m-kɔr à.

⁹ “Ka da-de yɛa ship nɔ, a 'ye nɔ ɔr-kɔɔb, ye ho nɔ. Komo, hɔno o-dak kap a yagu nɔ remen nɔ mɛ m-dɔrɛ.* ¹⁰ Ka da-o hun-nɛ dɛɛn a tuku mɛ jim, komo ye raks ɔr ɔn ye nɛ, ye yagɛ ɔr ɔn ye nɛ. ¹¹ Yan-rwor ɔn Ma-tɔ Shir ye ɔt-bɔ komo yɛa indunɛ dɛɛn, yɛa ɛgusɛ hun-nɛ dɛɛn. ¹² Remen moor-tɔ ɔn mɛn-ɔt jaas-tɔ, was-mɔ ye ken ye rɔ m-was ɔn ɔr ɔn ye nɛ à mɔa heeb. ¹³ Amba bɔ ɔn wɔ joosɛ har ha-mɔ ɔr-kom à, wɔa posɛ.† ¹⁴ Komo hun-nɛ ye Shir a kɔ'ot kà **Ma-tɔ m-Rerem** tɔ ɔn gwɔmo-tɔ Shir tɔ a rur tɔ hɔno o-dak, remen a hogutɛ tɔ dak-ɔt-dak, ka da-o kom-de woɔntɛ.”

Swɔ ɔr-kɔɔb ɔr-yo-de

(Mark 13:14-23; Ruka 21:20-24)

¹⁵ “Da-o rɔɔn da-o nɔ he m-hyan ɔn rii-yo m-rwuk yo ko-**yan-Rwor ɔn Ma-tɔ Shir** Daneya rwɔrɛ à, yo rɔ eso ɔn be-de **Pyo-o Shir**‡ (Yagɛ ko-ya-m-karantɛ nept.) ¹⁶ Tɔ, ye rɔ n-mɛ o-Judiya à, yɛa som ha-mɔ ɔt-haag. ¹⁷ Nɛt-wɔ rɔ n-dɔ o-hur à taase wɔ warag o-hur wɔ dɛkɛntɛ rii-yo rɔ wɔ n-mɛ o-hur à. ¹⁸ Wɔ rɔ o-kat à taase wɔ jo'on dek ɔn ɔp-o ɔn wɔ.* ¹⁹ Ka da-o rii-yo ɔr-'wɔn yo ne'a-nɛ ya-ɔt-uub, ɔn ye rɔ ɔn yakar rek-ye nɛ à! ²⁰ Nɔm nɔ ɔs-kɔn taase rek-ɔs nɔ kor nɔ da-o o-gos kɔ ɔn **Hɔ-de ɔr-Wɔwe** de ɔn **Yahuda-nɛ** [hɔ-de o-Satɪ]. ²¹ Kɔn nɔ remen ɔn ka da-o, a nom swɔ ɔr-kɔɔb de a wetɛ m-nɔm á cin ɔn takan-de ɔn hɔno o-dak har haan-mɔ m-mɔka, a do nɛ m-nɔm gon-de á.† ²² O-nip, sɛ dɛ a hebe kà hɔ-tɔ m-swɔ

* **Bɔr ɔr-kwɔɔz ɔs-nass:9** 24:9 Hyen komo: Mati 10:22. † **Bɔr ɔr-kwɔɔz ɔs-nass:13** 24:13

Hyen komo: Mati 10:22. ‡ **Bɔr ɔr-kwɔɔz ɔs-nass:15** 24:15 ɔt-Girik: be-de ba m-kykɔp. § **Bɔr**

ɔr-kwɔɔz ɔs-nass:15 24:15 Hyen komo: Dane 9:27; 11:31; 12:11. * **Bɔr ɔr-kwɔɔz ɔs-nass:18**

24:17-18 Hyen komo: Ruka 17:31. † **Bɔr ɔr-kwɔɔz ɔs-nass:21** 24:21 Hyen komo: Dane 12:1;

Hyen 7:14.

ur-koob to un ba kaane à, yatt ko-yan-hoog wu he m-ru á, amba remen ka ye a daage à, a heeb ka ho-to.

²³ “Un ka da-o, ko wu ken wu zee no, ‘Gwot, **Kiristi** wu ka kane!’ Ko, ‘Wu ka reeno!’ Taase no dek to. ²⁴ Men zee kaane remen yan **Kiristi** ye ut-bo, un **yan-Rwor un Ma-to Shir** ne ye ut-bo yea rusune. Ye nom caari-o o-napa un rem-se un hyan ut-hyat ne, remen ye rukt hun-ne, har un ye Shir daage ne à urege a nome. ²⁵ Baks no unze um nekste to-ut no cin un ga’ane.

²⁶ “Remen kaane, wu ken wu zee no, ‘Gwot **Kiristi** Wu ka reeno o-kot!’ Taase no rwuun no hyenet. Ko ne, ‘Gwot wu ro reeno n-me o-kuke wukusse,’ taase no goks to! ²⁷ Men zee kaane remen bo myakt-o ro m-myaktune zee-mo ur-horan ha-mo ur-horim à, kaane muun-mo un **Wà-wu un net** he m-nom.† ²⁸ Be-de u-ur ro à, ay, kane sakra ro m-morge.”§

Muun-mo un Wà-wu un net
(Mark 13:24-27; Ruka 21:25-28)

²⁹ “Da-o ka ho-to un re ur-koob to he m-ta à,
“ ‘Da-o gaan ho-ur a nom o-comb,
o-reng komo yoa nom o-mok á.

Yege-regen a hyemene zee-mo n-Ton shir,

komo Shir a nukt rem-us beeb se ro un n-Ton Shir à.’*

³⁰ Ur-kom ka da-o, napa-o m-muun mo un **Wà-wu un net** he m-rwuun cas un kus-o n-Ton shir. Myet hun-ne ye un hono o-dak à komo yea nom tuk-mo ut-men rem o-gyer. Yea hyen **Wà-wu un net** roon n-ton ut-ke’ente ut-gwomo ne m-seps ne deen.† ³¹ Wu to m yan-tom-ye un wu, ye hur o-kar o-zaaz deen, komo ye karage ye a daage à zee-mo ur-horan, ur-horim ne, o-baar ne, o-ye’er ne, zee-mo un o ka wur-o un hono o-dak o ha-mo un o ka reeno.”

Ur-yoos n-te un 'yo-yo o-rum
(Mark 13:28-31; Ruka 21:29-33)

³² “Yoos no yo ken rii-yo n-te un 'yo-yo o-rum. Urege jet-se un yo cirig m-zoose, se ro m-tupne un wa-ut pu-to, no nak gos-o nomog yow yow o ka. ³³ Kaane komo, urege no hyanag kap ka rem-se um ruru no à, ro m-kor, noa nep unze da-o nomog yow yow, wu ro n-riib un ish. ³⁴ Nip-o me no m-rure, hun-ne ye un ka zaman-yo yea mer á, se kap o un ka rem-se nomog. ³⁵ O-ton o-dak ne toa tees, amba ma-ut re toa te á ko hiin.

Yatt-wu nape ho-de Kiristi he m-haan á
(Mark 13:32-37; Ruka 17:26-30,34-35)

³⁶ “Amba yatt-wu nape ur-ho, ko un kwom-us re ka rii-yo he m-kor á, ko **yan-tom-ye Shir** ye ro n-Ton á, ko Wà,‡ se de o-Tato cot.

³⁷ “Bo a nome un da-o **Nuhu**§ à, kaane muun-m re, me **Wà-wu un net** he m-nom. ³⁸ Untun ka da-o rii-yo ho-mo reet hono o-dak, hun-ne ro un hoge un rere-mo ut-biki ut-ge ne, m-re, m-swø ne, campo-ne ro ut-ge, a m-ya un yan-ne’a-ne ut-ge, har ha-mo un ho-de **Nuhu** çwe o-hat à!*

‡ **Bqr ur-kwooz us-nass:27** 24:26-27 Hyen komo: Ruka 17:23-24. § **Bqr ur-kwooz us-nass:28** 24:28 Hyen komo: Ruka 17:37. * **Bqr ur-kwooz us-nass:29** 24:29 Hyen komo: Isha 13:10; 34:4; Jowe 2:10,31; 3:15; Hyan 6:12-13; Izik 32:7; Isha 34:4. † **Bqr ur-kwooz us-nass:30** 24:30 Hyen komo: Dane 7:13; ZeKa 12:10-14; Hyan 1:7. ‡ **Bqr ur-kwooz us-nass:36** 24:36 Mo ken gen-mo mo rott ko Wà. § **Bqr ur-kwooz us-nass:37** 24:37 Hyen komo: Taka 6:5-8. * **Bqr ur-kwooz us-nass:38** 24:38 Hyen komo: Taka 7:6-24.

³⁹ Hun-ne nap rii-yo he m-kɔr á, har hɔ-m haante mɔ reet ye. Kaane ɔ muun-m re **Wà-wu un net** he m-nɔm. ⁴⁰ Un ka da-o, hun-ne yoor yea ma'as o-kat, Shir a dek wan-gaan, wu yage wan-gaan. ⁴¹ Ne'a-ne yoor a ma'as ur-na be-ur gaan, Shir a dek wan-gaan, wu yage wan-gaan.

⁴² "Remen kaane she'et nɔ zongse, remen nɔ nap hɔ-de Gos-wu wu ma nɔ he m-muun á. ⁴³ Amba nap nɔ yo ka, urege ko-ya-o-hur-wu nepse da-o ko-hyow he m-haan m-tet à, wu rewe á. Komo wu roa yage a cɔwɔt wu o-hur á. ⁴⁴ Remen kaane nɔ ma se nɔ she'et zongse, kɔ ɔ ke da-o. Remen da-o nɔ esse o-saktɔ á, ka da-o **Wà-wu un net** he m-haan."[†]

Ko-guw kashi kɔ wu o-hwaa
(Ruka 12:41-48)

⁴⁵ "¿Wan wu ne rɔ ko-guw kashi, wa-ɔs-weer? Wu rɔ ká guw-wu wu ko-yan un hur-o un wu rwo'e wu gutu wu hur-o un wu á, komo wu 'ye ɔr re un wu guw-ne rii-yo m-re ye un ye un da-o depe à. ⁴⁶ Ko-ya-o-hur muune wu 'wɔs ká ko-guw-wu nɔmog rii-yo depe à, ko-ya-o-hur a hɔge rɛrem-mɔ un wu. ⁴⁷ Nip-o me nɔ m-rure, ká ko-ya-o-hur-wu a ru ká ko-guw-wu, wu gutu wu saw-to un wu kap. ⁴⁸ Amba urege ká ko-guw-wu ko-yan-men-ut jaas-to wu, komo wu zee hi un de un wu, 'Ko-yan-hur-o re a jo'on un ga'ane á.' ⁴⁹ Ka da-o, wu ciru bu un ye ká guw-ne ye. Komo wu rɔ ut-biki, wu rɔ m-re, wu rɔ m-swɔ, un yan-susuur-ne. ⁵⁰ Wu nome kàane, ko-yan-hur-o un wu a jo'on un hɔ-de wu huute o-saktɔ á, komo da-o wu nape á. ⁵¹ Ko-ya-o-hur a bu wu dum-mɔ pase ur-be à, komo wu rɛsesu wu ur-koɔb be-ur gaan un ya-o-shepe ne. Kàne ye he ɔs-kan un haw-se un yin-ne.

Bɔr ɔr-kwoɔz ɔs-taan

Sha-mɔ ut-ma mɔ yan-ne'a-ne ɔp

¹ "A hongse **Gwomo-to Shir** untun yan-ne'a-ne ɔp, ye deke pitirra-to un ye. Ye nekuru, ye gontute ko-ya-ur-ge à.* ² Nen taan be-de un ye raag-ne ye, nen taan komo ya-ɔs-weer ye. ³ Ká raag-ne ye dekuru pitirra-to un ye à, amba ye dek m-nɔw remen m-dɔ á. ⁴ Ya-ɔs-weeru ne, ye dekste m-nɔw remen m-dɔ. ⁵ Bɔ ko-ya-ur-ge nome it-mɔ un woɔn à, myet-mɔ un ye hebu m-rew.

⁶ "Da-o tet-m purge m-sok ne à, ye hoguru eeg a m-zee, 'Hogu nɔ, ko-ya-ut-ge wu ká! Rwuun nɔ, nɔ gontu wu!'

⁷ "Ká yan-ne'a-ne ye kap inuru, ye ja'asuru pitirra-to un ye. ⁸ Ká raag-ne ye konuru ya-ɔs-weer, 'Hakkur nɔ ya te nɔ nɔw-m nɔ hiin, remen pitirra-ut te rɔ m-mar.'

⁹ "Amba ká ya-ɔs-weer ye zeeru ye, 'Ay, mɔa bo'os te un nɔ ne á. Jiishte nɔ he be-de un ya-m-baab, nɔ ɔɔn mɔ ma nɔ.'

¹⁰ "Amba bɔ ye neketɛ, ye ɔontɛ m-nɔw à, rii-yo ye muunte ko-ya-ur-ge wosonte. Ye rɔ zongse à, ye cɔwuru be-de ur-ge un wu ne, komo a tigurush. ¹¹ Da-o hɔr-o, ye ká yan-ne'a-ne ye muunuru, ye essuru n-dɔ. Ye zeeru, 'Gos-wu! Gos-wu! Tikshi te ish!'

¹² "Amba wu shasuru ye, 'Nip-o me nɔ m-rure, me nap nɔ á!'[†]

¹³ "Remen kaane, se nɔ she'et zongse, remen nɔ nap ur-hɔ kɔ o-da á, ɔ um he m-muun á.

[†] **Bɔr ɔr-kwoɔz ɔs-nass:44** 24:43-44 Hyen komo: Ruka 12:39-40. * **Bɔr ɔr-kwoɔz ɔs-taan:13** 25:1 Hyen komo: Ruka 12:35. [†] **Bɔr ɔr-kwoɔz ɔs-taan:12** 25:11-12 Hyen komo: Ruka 13:25.

*Ma-to un guw-ne tet**(Ruka 19:11-27)*

14 “Komo a hongse **Gwomo-to Shir** untun net-wu he m-neke ur-hew a. Wu agnuru yan-guw-mo un wu. Wu wonguru ye hwor, ye sengete m-o m-baab ne, har wu muunte. 15 Wu ya'asuru wan-gaan ba-ut[‡] taan-to un azurpa, wan-gaan komo ba-ut yoor, wu ken wu ba-o gaan, ko wu ke hon un 'wons-mo un wu. Ka da-o, wu nekuru hew-de un wu.

16 “Ka wu gokse ba-ut taan a, wu es m-se'er a. Wu haaru, wu senguru m-o m-baab ne un ka hwor-ye, har wu swooru ho-mo un ba-ut taan. 17 Kaane komo, wu gokse ba-ut yoor a, wu swooru ho-mo un ba-ut yoor. 18 Amba ka wu gokse ba-o gaan a, wu haaru, wu hinnuru ur-kuub n-dak. Wu wukuru hwor-ye un ko-yan-hur-o un wu, taase a ci.

19 “O-da deen, ko-yan-hur-o un ka guw-ne ye jo'onuru hew-de un wu. Wu agnuru ka guw-ne ye un wu ye, remen ye ogmuté wu rii-yo ye nome un hwor-ye un wu a. 20 Ka ko-guw-wu gokse ba-ut taan a, zeeru ko-yan-hur, 'O ya'astu me ba-ut taan. Me ka komo um swoog ho-mo un ba-ut taan.’

21 “Ko-yan-o-hur hoguru o-zak, wu zeeru, 'Nomog ur-bon, ko-yan-kashi m-guw o, net sq-wu! O nomog o-shir un rii rek-yo. Man ya'as wo gwomo-to arge to ka a. Haan, o nom o-zak be-ur gaan un me ne.’

22 “Ka wu gokse ba-ut yoor a, wu haanuru komo wu taknuru co. Wu zeeru, 'Ko-yan-o-hur, o ya'astu me ba-ut yoor. Me ka komo um swoog ho-mo un ba-ut yoor.’

23 “Ko-yan-hur-o un wu zeeru wu, 'Nomog ur-bon, inin ko-guw, kashi un net! O nomog o-shir un rii rek-yo, man ya'as wo gwomo-to arge to ka a. Haan, o nom o-zak be-ur gaan un me ne.’

24 “Ka da-de ka ko-guw-wu gokse ba-o gaan a wu ma wu woonuru. Wu zeeru, 'Ko-ya-o-hur, um nepste wo ko-ya-us-hwumug wu, wo m-ce un be-de wo go'e a. Wo komo ko-yan-con-mo un re-mo o-tara wu. 25 O rwo'e, um hogute o-gyer, taase um eggusse hwor ru. Um argu m-neke, um hin ur-kuub, um wukuru hwor ru. Goks rii-ye ru.

26 “Ko-ya-o-hur un wu shasuru, 'Wo ko-yan-men-ut jaas-to komo ko-guw-wu m-zar! zAshi, o nepste me ko-ya-us-hwumug wu, me m-ce be-de me go'e a, komo ko-yan-con-mo un re-mo o-tara wu? 27 Ay, ro jiiште o essu me hwor re o-benki be-de um roa jo'on um goks rii-ye re har um su m-ho a!

28 “ 'Rumus no ka hwor-ye be-de un wu, no ya'as wan-ba-ut op. 29 Ka ye nome senge-mo ur-bon un rii-yo a yase ye a, ye a he m-do'e, har ye kum deen. Amba ka ye ro m-nom o-shir a, ko ka ya-o-hiin-yo ye rotte a se a busute yo m-rumus. § 30 Jorbu no ka ko-guw-wu o-hwaa wu un comb-o rim-o. Kane wu he us-kan un haw-se un yin-ne.*†

Piish-de ut-ma de ur-kom

31 “Da-o **Wa-wu un net** he m-haan n-me un seps-mo un wu a un **yan-tom-ye Shir** ne kap, ka da-o wu he m-she'et un kwuur-o un seps-mo ut-gwomo. ‡ 32 Shir a karakse kap hun-ne ye un hono o-dak un her-o un wu.

‡ **Bqr ur-kwooz us-taan:15** 25:15 ut-Girik: *tarents*, o-tarent hond o o ro un pamb kwooz un tet un op un taan [75] ko kiroguram-ut kwooz o-gaan un op ut-nass [34]. § **Bqr ur-kwooz us-taan:29**

25:29 Hyen komo: Mati 13:12; Mark 4:25; Ruka 8:18. * **Bqr ur-kwooz us-taan:30** 25:14-30 Hyen komo: Ruka 19:11-27. † **Bqr ur-kwooz us-taan:30** 25:30 Hyen komo: Mati 8:12; 22:13; Ruka

13:28. ‡ **Bqr ur-kwooz us-taan:31** 25:31 Hyen komo: Mati 16:27; 19:28.

Wua koos ye n-hon n-hon, bo yan-gwot ut-gut ro un koos un ca un gwoor ne a. ³³ Wua ru yege-ca so un re-de un wu, yege-gwoor ne un kwanta-de un wu.

³⁴ "Ka da-o ko-Gwomo he m-zee ye ro un re-de un wu a, 'Haan no, no ye kume o-kwum be-ur Tato re a! Goks no cim-yo ut-gwomo yo Shir essu no cin un takan-de un hono o-dak a. ³⁵ Men zee kaane remen bo um hoge mer a, no ya'ag me rii-yo m-re. Um hogute **swoot-o** m-ho, no ya'ag me m-ho um su. Me ko-hamat, no goks me un hur-ut no. ³⁶ Mett ur-matuku a, no ya'ag me ur-matuku. Me un gom, no waste un me ne. Me ke'o, no habu me ur-gas.'

³⁷ "Ka da-de ka ye nome rii-yo Shir cone a he wu m-shas, ye zee, 'Gos-wu, zhq-de un ya te hyanu wo un hoge un mer te ye'et wo rii-yo m-re? zKq da-o o hoge **swoot-o** m-ho, te ye'et wo m-ho o suute? ³⁸ zKomo ho-de un yan o te hyanu wo ko-hamat, te goks wo? Kq zhq-de o ro ur-kor, te ye'et wo ur-matuku? ³⁹ zKomo ho-de un yan o te hyanu wo un gom ko ke'o te waste un wo ne?'

⁴⁰ "Ko-Gwomo a shes ye, wu zee, 'Nip-o me no m-rure, bo no nome wangaan n-me un ye ka hen-ne re ne, ye juishe us-rek a, me no nome.'

⁴¹ "Ka da-o ko-Gwomo he m-zee un yan-kwanta-de un wu, 'Wongu no un ne ne, no ye Shir hu'e o-nu a. Cow no ra-o a m-ryomse a har ya nomot re ne, o Shir esse **ko-Gwomo-wu un ya-ut-kot** un yan-tom-ye un wu ne a. ⁴² Remen bo um hoge mer a, no 'ya me rii-yo m-re a. Um hoge **swoot-o** m-ho, no 'ya me m-ho um su a. ⁴³ Um haan ur-hamat, no goks me a. Me ur-kor, no 'ya me ur-matuku a. Um gomog gom, komo me ke'o no was un me ne a.'

⁴⁴ "Ka da-o ye ma yea shes, ye zee, 'Gos-wu, zhq-de un yan o te hyanu wo un hoge un mer, ko un **swoot-o** m-ho, ko wo ur-hamat, ko wo ur-kor, ko wo un gom, ko wo ke'o, te yage m-was un wo ne?'

⁴⁵ "Ka da-o wua shes ye, 'Nip-o me no m-rure, bo no yage nome wangaan be-de un ye ka ye ro me rek-ye a, ay, me no yage m-nome.'

⁴⁶ "Ye ka yea cuw re ur-kqob de un ba m-ta. Amba kashi un hun-ne ne yea cuw hoog-o ba m-ta."§

Bqr ur-kwooz us-cind

Gos-ye toog ut-hun ye hoot Yeso

(Mark 14:1-2; Ruka 22:1-2; Yoha 11:45-53)

¹ Da-o Yeso kome rwor un ka rem-se kap a, wu zeeru yan-neke-mo un wu, ² "No nepsé **Biki-o m-Pas** kuks ho-ut yoor a cirit, komo me **Wa-wu un net** yea ya'as me yea kem me **o-kan**."^{*}

³ Un ka da-o, Gwomo-ne ye un kon-se Shir un sek-ye ne ro ur-morog un hur-o un ko-Gwomo-wu un kon-se Shir, jin-de un wu Kepas. ⁴ Ye tooru ut-hun, ye shipt Yeso wukusse, ye hoot wu. ⁵ Amba ye zeeru, "Ba da-o un **Biki-o m-Pas** a, taase hun-ne ine yokoko."

Wu ken ne'a wu hokmote Yeso

nqw-mq m-shi'igin o-Betanya

(Mark 14:3-9; Ruka 7:37-38; Yoha 12:1-8)

§ **Bqr ur-kwooz us-taan:46** 25:46 Hyen komo: Dane 12:2.
Hyen komo: Rwuq 12:1-27.

* **Bqr ur-kwooz us-cind:2** 26:2

⁶ Ka da-o Yeso ro un bo-o o-Betanya un hur-o Simon, wu ro ko-**cim** n-ga à. ⁷ Da-o un re un ga-to m-rim, wu ken ne'a-wu haanuru be-ur Yeso ur-batta ne de un now-mo m-shi'igin mo un hwor deen. Da-o wu ro un re un rii-yo m-re à, wu duusuru Yeso ka now-mo ur-hi.[†]

⁸ Amba bo yan-neke-mo un wu hyente kaane à, ryaab-us reeru ye. Ye zeeru or un ye ne, "Ay, to ka naas-mo un hwor mo. ⁹ Wu ro bakke ka now-mo a roa kumus hwor deen, a wongute koob-ne."

¹⁰ Amba remen Yeso nepste yo ye ro m-rwor à, wu zeeru ye, "¿Remen yan o no suute ka ne'a-wu, remen wu nomotu me rii-yo depe? ¹¹ Koob-ne ro be un no ur-ho bi,[‡] amba me, man do m-she'et be-ur no deen à. ¹² Ka ne'a-wu duusutu me ka now-mo wu jamaste wur-o re remen duk. ¹³ Nip-o me no m-rure, myet be-de a he ka ko'ot-o un **Ma-to m-Rerem** à, hono o-dak kap, a bup m-rwor rii-yo ka ne'a-wu nome à remen a bakste un wu ne."

Yahudas eks wua ya'as Yeso

(Mark 14:10-11; Ruka 22:3-6)

¹⁴ Wan-gaan be-de un op un yoor [12], jin-de un wu Yahudas Iskariyoti, wu haaru be-de un Gwomo-ne ye un kon-se Shir. ¹⁵ Wu cituru ye, "¿Ya no he me m-ya'as, me bobsu no Yeso?" Ye ya'suru wu hwor-ye o-azorpa ur-kwqoz un op [30].[§] ¹⁶ Cin un ka da-o, wu cire hoob-o un cow-yo wu hette ya'as un Yeso à.

Yeso reeg rii-yo m-re yo

*un Biki-o m-Pas be-ur gaan
un yan-neke-mo un wu ne*

(Mark 14:12-21; Ruka 22:7-14,21-23; Yoha 13:21-30)

¹⁷ Un ho-de un shi-mo **Biki-o ut-Burodi to ba m-Yist**, yan-neke-mo un Yeso haanu be-de un wu. Ye cituru wu, "¿Kene o cone te ja'asu wo o reet **Biki-o m-Pas**?"

¹⁸ Wu zeeru, "Neke no n-me o-bo noa hyen wu ken net-wu. No rure wu, 'Wa-ur-Yoos zee, "Da-o un re nomoste yow yow, komo man re **Biki-o m-Pas** un hur-o ru un yan-neke-m re ne." ' ' ¹⁹ Yan-neke-mo un wu nomuru bo Yeso zee ye à. Ye argu komo m-nom rii-yo m-re yo un **Biki-o m-Pas** kane.

²⁰ Bo rim-m nomte à, Yeso she'eturu remen wu reet rii-yo m-re un yan-neke-mo un wu ne op un yoor [12]. ²¹ Ye ro be-de m-re Yeso zeeru ye, "Nip-o me no m-rure, wan-gaan be un no wua ya'as me un kom-to un yan-yage-ut re."

²² Un naasu-mo ur-hur deen, ye ciru cot-se un wu n-gaan n-gaan. Ye ma'asuru m-zee, "Gos-wu, ¿Ba un me ne o rotte á, me wu?"

²³ Wu shasuru, "Wan-gaan be-ur no, wu ro m-re un rii-yo m-re kok-ur gaan un me ne à m-moka, wu he me m-ya'as.* ²⁴ Me un zee kaane, remen me **Wà-wu un net** se un marag bo Ma-to Shir zee cin n-ga à. Amba rii-yo ur-'won yo ka wu he ya'as un 'Wà-wu un net à! Roa jiish ka net-wu ma a ro yagutu wu m-mat."

²⁵ Yahudas ka wu he wu m-baab à, wu ma wu cituru, "¿Wa-us-Nap, ba un me ne o rotte á, me wu?"

[†] **Bqr ur-kwqoz us-cind:7** 26:7 Hyen komo: Ruka 7:37-38. [‡] **Bqr ur-kwqoz us-cind:11** 26:11

Hyen komo: Kara 15:11. [§] **Bqr ur-kwqoz us-cind:15** 26:15 Hyen komo: Zeka 11:12. ^{*} **Bqr**

ur-kwqoz us-cind:23 26:23 Hyen komo: Bong 41:9.

Yešo zɛɛrɔ wɔ, “Wɔ ma o rwoɔɔg ɔn nu-o ru.”

*Re ɔn rii-yo m-re
remen baks ɔn Gɔs-wɔ*

(Mark 14:22-26; Ruka 22:15-20; 1Kor 11:23-25)

²⁶ Ye ro ɔn re ɔn rii-yo m-re, Yešo mossurɔ ɔr-burodi, wɔ nɔmɔrɔ ɔr-bɔngon be-de Shir. Wɔ yotrurɔ ká burɔdi-de, wɔ ya'surɔ yan-neke-mɔ ɔn wɔ. Wɔ ro m-zɛɛ, “Gɔks nɔ, nɔ re, ɔ ka wur-o re ɔ.”

²⁷ Wɔ mossurɔ ibitte-de ɔn hɔ-mɔ ɔn mat-de ɔs-'yo. Wɔ nɔmɔrɔ Shir ɔr-bɔngon, wɔ argɔ ye m-ya'as. Wɔ ro m-zɛɛ, “Swɔ nɔ myet-m nɔ. ²⁸ Mɔ ka hyó-m re mɔ,† mɔ he shoos ɔn swɔr o-nu ɔ Shir ɔn hun-nɛ ye ɔn wɔ nɛ à. A wɔɔs-mɔ remen ɔr-seke de ɔn soks ɔn **ba'as-to** ɔn hun-nɛ deen.‡ ²⁹ Wer nɔ ma-ɔt re, man do swɔ ɔn ká hɔ-mɔ ɔn mat-de ɔs-'yo mɔ komo á, sɛ de ká hɔ-de ɔn he swɔ ɔn mɔ ken pu-mɔ mɔ be-ɔr gaan ɔn nɔ nɛ ɔn gwɔmo-ɔt Tato re à.”

³⁰ Ka da-de ye hurɔ Sɛp-ɔ ɔr-Bɔngon de Shir, ye ruuru. Ye nekuru **Haag-ɔ ɔn 'yo-se o-Zɛtun**.

Bitrus a nom she-mɔ ɔn nap ɔn Yešo

(Mark 14:27-31; Ruka 22:31-34; Yoha 13:36-38)

³¹ Yešo zɛɛrɔ ye, “Myet nɔa somos nɔ yagu me ɔn ká tet-mɔ, remen Ma-to Shir zɛɛg,

“ ‘Man wos Wa-ɔr-gɔt,

kur-de ɔn ca komo yea cakre.’§

³² Amba nɛ me ine ɔt-marimar, man be'es nɔ m-wɔ o-Gariri, man 'gone ɔn nɔ nɛ káne.”*

³³ Bitrus zɛɛrɔ, “Kɔ ye som kap remen rii-yo he wɔ m-kɔr à, me man som á kɔ hiin.”

³⁴ Yešo zɛɛrɔ wɔ, “Nip-ɔ me wɔ m-rɔre ɔn ká tet-mɔ, rii-yo keeg-yo o-kiit kenet, wɔa nomos she-mɔ ɔn nap-ɔs re har o-tet.”

³⁵ Bitrus zɛɛrɔ wɔ, “Kɔ a hɔ me, man nom she-mɔ ɔn nap-ɔs ru á.” Káanɛ ma kap ɔ ɔn yan-neke-mɔ ɔn wɔ zɛɛ.

Yešo nɔmog ɔs-kɔn o-Gesemani

(Mark 14:32-42; Ruka 22:39-46)

³⁶ Ka da-ɔ Yešo ɔn yan-neke-mɔ ɔn wɔ nɛ haarɔ de ken be-de a m-zɛɛ o-Gesemani† à. Wɔ zɛɛrɔ yan-neke-mɔ ɔn wɔ, “She'et nɔ káne, man neke reɔnɔ, ɔn nomot ɔs-kɔn.” ³⁷ Wɔ dekurɔ Bitrus nɛ ɔn yakar Zɛbedi nɛ yoor, ye rɔ **Yakubu ɔn Yohana**. Wɔ cirurɔ tuk-mɔ ɔt-mɛn o-regen nɛ deen. ³⁸ Wɔ rurɔ ye komo, “Tuk-mɔ ɔt-mɛn mɔ rɔ ɔn hur ɔn de à, mɔ wooste mɔ hɔ me. She'et nɔ káne, zɔngsɛ be-ɔr gaan ɔn me nɛ.”

³⁹ Wɔ nekuru co hiin, wɔ argɔ m-kwumɔs ɔn hi-de ɔn wɔ n-dak. Wɔ nɔmɔrɔ ɔs-kɔn, wɔ zee, “Tato re! Urege a nome, dossu me ká ibitte-de ɔn swɔ ɔr-kɔɔb de. Myet ɔn kaanɛ nɛ, ba yo ɔn cɔnɛ ɔn hur ɔn de à, yo yo a he m-nɔm á, sɛ de yo o cɔnɛ à.”

⁴⁰ Wɔ muunurɔ be-de ɔn yan-neke-mɔ ɔn wɔ, wɔ 'wɔs ye m-rew. Wɔ zɛɛrɔ Bitrus, “Ashi! ¿Nɔa hoks ɔr-'er kɔ ya o-da hiin ɔn me nɛ á? ⁴¹ She'et

† **Bɔr ɔr-kwɔɔz ɔs-cind:28** 26:28 Hyen komo: Rwɔy 24:8. ‡ **Bɔr ɔr-kwɔɔz ɔs-cind:28** 26:28 Hyen komo: Irmí 31:31-34. § **Bɔr ɔr-kwɔɔz ɔs-cind:31** 26:31 Hyen komo: Zɛka 13:7. * **Bɔr ɔr-kwɔɔz ɔs-cind:32** 26:32 Hyen komo: Mati 28:16. † **Bɔr ɔr-kwɔɔz ɔs-cind:36** 26:36 De rɔ be-de a ɔn pɔt ɔn yakar-ye ɔn 'yo-se o-zɛtun à.

nɔ zongse komo nɔ nom us-kɔn un ba káane á nɔa he'ebe n-te ut-meger. Kukt-o dekste m-sok ne, amba wur-o rott m-'wons á."

⁴² Wú dooru m-warag o-ayooro-o. Wú konuru, "Tato re! Urege kà swɔ ur-kooɔ de a dosse á se um swooɔ de, nom yo o cone à." ⁴³ Wú dooru m-mun be-de un ye. Wú 'wos ye m-rew, remen yish-ye un ye shiiste m-rew.

⁴⁴ Wú dooru ye m-yage, wú haaru. Wú nomuru us-kɔn o-atette-o. Wú ro m-rwor un ma-to wú rwore n-ga à.

⁴⁵ Ka da-de, wú munuru be-de un yan-neke-mo un wú. Wú zeeru ye, "¿Har m-moka rew-mo notte nɔ ur-wuwe? To, da-o nomog, o a hette ya'as un **Wá-wu un net** un kom-to un ya-ut-**ba'as** à. ⁴⁶ Ine nɔ, a neke nɔ. Wan-ya'as un me woosunte."

Ye shipk Yeso

(Mark 14:43-50; Ruka 22:47-53; Yoha 18:3-12)

⁴⁷ Rii-yo wú tigitɔ o-nu, Yahudas, wan-gaan n-me un ká op un yoor-ye [12], woonuru mosse un morog-de un hun-ne ne deen. Ye ro ut-magay ne ut-kom, ut-kɔ ne. Gwomo-ne ye un kon-se Shir un ye ro sek-ye ne á, ye tomontu ye. ⁴⁸ Wan-baab-to un wú, Yahudas regussute wú kussute ye o-napa. Wú zee, "Wú um he m-hamat à, wú wú ship nɔ wú." ⁴⁹ Yahudas haaru be-ur Yeso, wú zeeru wú, "Ur-gas, wa-us-Nap o!" Yahudas hamturu wú.

⁵⁰ Yeso zeeru wú, "Wan-yen de, nom rii-yo hantu wɔ à."

Ye ká hun-ne ye woonuru, ye shipuru Yeso, ye bopuru wú. ⁵¹ Un hyan-o un káane, wan-gaan be-de un ye ro be-ur gaan un Yeso ne á, wú mu'usuru magay-o un wú, wú kupsuru ko-guw-wu un ko-Gwomo-wu un kon-se Shir o-to.

⁵² Yeso zeeru, "Muut magay-o ru, o nak kap wú deke o-magay à, magay-o he wú m-ho. ⁵³ ¿Nɔ m-hyan sa o zee mett ur-beeb um hopt gwu be-ur Tato re, komo da-o gaan wú tomnu me **yan-tom-ye Shir**, ye arge buug-de un karma-ne dugu-us op un dugu-us yoor [12,000] á? ⁵⁴ To, ¿re o ka a he a shoos rii-yo Gen-mo un Ma-to Shir rwore à, unze nip-o se ká rii-yo nomog?"

⁵⁵ Ka da-o Yeso zeeru ka hun-ne ye, "Nɔ un rwuun ut-magay ne, ut-kɔ ne nɔ shipt me sa o zee me ko-ya-ur-kwup wú. Koyanda me ur-yoos un **Pyo-o Shir**, ¿ya hante ne nɔ shipte me á? ⁵⁶ Amba myet a un nom to ka remen a shooste rii-yo ro un n-me un takurda-o un **yan-Rwor un Ma-to Shir** n-ga à." Bɔ m-hoge káane kap o un yan-neke-mo un wú ye yagu wú, ye somuru.

Yeso be-de un yan-piish ut-ma

(Mark 14:53-65; Ruka 22:54-55,63-71; Yoha 18:13-14,19-24)

⁵⁷ Ye shipe Yeso à, ye heeturu wú be-ur Kepas, ko-Gwomo-wu un kon-se Shir, be-de **yan-Yoos-de o-karamsa** un sek-ye ne, ye rege ye morogsute à. ⁵⁸ Amba Bitrus doruru ye jim-m-jim ur-hew ne, har un 'woog-o un hur-o un ko-Gwomo-wu un kon-se Shir. Wú cɔwuru, wú she'eturu un guw-ne ne, remen wú hyenet bɔ a he m-buse un Yeso ne á.

⁵⁹ To, n-me un Gwomo-ne ye un kon-se Shir un **Morog-de un Sek-ye** de ne, kap ye hooɔburu taab-de ut-bɔ to ye he nome un Yeso remen ye kumut cɔw-yo un ho-de un wú à. ⁶⁰ Kɔ de nomte ye kum hun-ne deen ye esse ya ce ut-bɔ à, amba ye kum rii-yo m-rwor á. Ur-kom ye ken hun-ne yoor-ye

rwuunuru. ⁶¹ Ye zeeru, "Wu ka net-wu zeeq unze wua hoks m-kaps un **Pyo-o Shir**, komo wu jaas-o m-ma n-me un ho-ut tet."§

⁶² Ka da-de, ko-Gwomo-wu un kon-se Shir inuru, wu zeeru, "¿Wott o ken shas-o un rii-yo ye zee mosse un wo ne á? ¿Ya o he m-zee un hi un du?"

⁶³ Amba Yeso shas á. Ko-Gwomo-wu un kon-se Shir zeeru wu, "Tond un jin-de Shir wan-hoog, urege wo ro **Kiristi, Wa-wu Shir**."

⁶⁴ Yeso zeeru wu, "Ee, kaane o hond hond bo o rwoze à. Komo kane co nga hyen me **Wa-wu un net** ro ur-she'et tara un kom-o ur-re de un Shir be-de ut-gwomo,* wu roon komo n-me ut-ke'ente to un kus-o n-Ton shir.†"

⁶⁵ Ko-Gwomo-wu un kon-se Shir yooguru matuku-to un wu remen tuk-mo ut-men. Wu zeeru, "¿De ke taab-de de un ya a o-hoob? No hogute wu nomote Shir o-yo'og. ⁶⁶ ¿Re no hyane?"

Ye shasuru, ye zee, "Wu wooste a ho wu!"‡

⁶⁷ Ye copsu wu m-ta o-co, ye wosuru wu. Ye ken ye komo ye hwoggu wu ut-raag.§ ⁶⁸ Ye ro m-zee, "Nomo te ut-hyat, urege wo **Kiristi** wu! Rwor wu hu wu o-raag à!"

Bitrus nomog she-mo un nap un Yeso

(Mark 14:66-72; Ruka 22:56-62; Yoha 18:15-18,25-27)

⁶⁹ Ka da-o, Bitrus ro tara n-me un 'woog-o o-hur, wu ken wan-ne'a-wu wu ro m-senge un ka hur-o à, wu haaru be-de un wu, wu zeeru wu, "Wo ma, ay, wo m-dore un Yeso ka net-wu o-Gariri wu."

⁷⁰ Amba Bitrus nomuru m-she be-de un ye kap. Wu ro m-zee, "Me, me nap ma-to wotte á!"

⁷¹ Ujime bo wu rwuunte ish-o m-pyo à, wu ken wan-ne'a-wu ro m-senge un ka hur-o komo à hyanuru wu. Wu zeeru ka ye ro eso eso un ka be-de à, "Ka net-wu ro un dore un Yeso ko-ya-o-Nazaret!"

⁷² Komo Bitrus dooru nom m-she, har us-tond. Wu ro m-zee, "Me nap ma ka net-wu á."

⁷³ Jimuru hiin, ka ye ro eso eso un ka be-de à, ye haaru be-ur Bitrus. Ye zeeru, "Ma-to m-she ro kon á. Wo ma wan-gaan wu be-de un ye. Bo wo ut-ma à, ma-ut ru pyaag wo bo ya-o-Gariri ro m-cep à."

⁷⁴ Bitrus tonduru be-de un ye, "Me nap ka net-wu á!" Ba m-naas o-da, keeg-yo kiit-o kanuru.

⁷⁵ Bitrus baksuru ma-to Yeso ruru wu à unze, "Rii-yo keeg-yo kiit-yo kyenet, woa nomos she-mo un nap-us re o-tet." Bitrus ruuru n-do wu 'wonuru us-'won deen.

Bqr ur-kwooz us-ta'voor

A heete Yeso be-ur Biratus

(Mark 15:1; Ruka 23:1-2; Yoha 18:28-32)

¹ Cin n-sot n-sot, myet o un Gwomo-ne ye un kon-se Shir un sek-ye ne morgungu komo ye tooru ut-hun ye hoot Yeso. ² Ye ka'uru wu, ye arguru un wu ne, ye heeturu wu be-ur **Biratus**, ko-Gwamna-wu un ka dak-o.

§ **Bqr ur-kwooz us-cind:61** 26:61 Hyen komo: Yoha 2:19. * **Bqr ur-kwooz us-cind:64** 26:64 Hyen komo: Bong 110:1. † **Bqr ur-kwooz us-cind:64** 26:64 Hyen komo: Dane 7:13. ‡ **Bqr ur-kwooz us-cind:66** 26:65-66 Hyen komo: Rewi 24:16. § **Bqr ur-kwooz us-cind:67** 26:67 Hyen komo: Isha 50:6.

Mar-m Yahudas
(Seng 1:18-19)

³ Da-q Yahudas wu babe wu à hyente a jetute Yeso mar-m hwoqog-mo à, men-to un wu naasuru. Wu muunuru be-de un Gwomo-ne ye un kon-se Shir; un sek-ye ne, wu muutu ye hwor-ye o-azorpa ur-kwoqz un op [30].

⁴ Wu zeeru, "Um nomog **ur-ba'as**, remen um ya'aste ko-yan-ba-**ur-ba'as** a ho."

Amba ye zeeru, "¿Ya daa te? Ut-ma ru to ka."

⁵ Wu jorburu ka hwor-ye o-azorpa ye n-me **Pyo-q Shir**. Wu ruuru, wu haaru wu soruru cor-q un wu o-hu n-ton o-ce.

⁶ Gwomo-ne ye un kon-se Shir ye kuusu ka hwor-ye, ye zeeru, "Udepe a ru ka hwor-ye un be-de ur-ess de un **Pyo-q Shir** á, remen ka hwor-ye ye un ho-de un net ye." ⁷ Ye tooru ut-hun ye ooru de ken be-de un ka hwor-ye. A de m-zee *Be-de un ko-yan-mà-to ut-tur*. Ye muutu ka be-de, be-de un jok un hamat-ne ye mere. ⁸ Har ca, o rwo'e atte m-aag un ka be-de, *Pup-o m-Hyó*.* ⁹ Un kaane a shooste rii-yo **wan-Rwor un Ma-to Shir** Irmia rwo'e à unze,

"Ye dek ka hwor-ye o-azorpa ye ur-kwoqz un op [30],

hwor-ye a oote wu un con-mo un hun-ne ye o-**Isra** à.

¹⁰ Ye ooru be-de un ko-yan-mà-to ut-tur

un ka hwor-ye, bq Yawe zee à."†

Biratus cikt Yeso us-cot

(Mark 15:2-5; Ruka 23:3-5; Yoha 18:33-38)

¹¹ Ka da-de, Yeso ro eso un her-o **Biratus** ko-Gwamna-wu un **Roma**-ne. Ko-Gwamna cituru wu, wu zee, "¿Wo wu ro ko-Gwomo-wu un **Yahuda**-ne?"

Yeso zeeru wu, "O rwo'og hond hond."

¹² Amba bq Gwomo-ne ye un kon-se Shir un ye ro sek-ye ne pyapu wu à, wu zee ye rii á. ¹³ **Biratus** zeeru wu, "¿Wo hoge moor-to ut-ma to ye ro wu m-sakke á?" ¹⁴ Amba Yeso shas wu ko gom-ur gaan á, har ko-Gwamna buq o-nu.

Hun-ne zegg a ho Yeso

(Mark 15:6-15; Ruka 23:13-25; Yoha 18:39—19:16)

¹⁵ To, un da-q un **Biki-q m-Pas**, ko-Gwamna weste un hosune un net **ko-ya-ur-ba'as**-wu a ka'e wan-gaan wu ye cone à. ¹⁶ Ka hak-o, wu ken net-wu ro kon wu ye nape ko-yan-koob-de un hoge ut-ma ke'o, jin-de un wu Barabas. ¹⁷ Da-q **Yahuda**-ne morge ka sot-de un co-q hur-o **Biratus** à, Biratus cituru ye, "¿Wan wu no cone um hosu no? ¿Barabas wu ko Yeso wu a zee **Kiristi** à?" ¹⁸ (**Biratus** nepste remen ur-shoob o sek-ye ye un **Yahuda**-ne shipte Yeso.)

¹⁹ Ka da-de, **Biratus** ro tara be-de wu ro piish ut-ma à, ne'a un wu tomnuru a zee wu, "Yage ma-to un ka ko-yan-ba-**ur-ba'as**-wu temb, remen ka tet-mo um swoog ur-koob deen, bo-o un wu reeg me."

²⁰ Amba Gwomo-ne ye un kon-se Shir un sek-ye ne swowuru hun-ne ye zee a ho'os Barabas, a ho Yeso. ²¹ Ko-Gwamna dooru ye m-cit, "¿Wan wu ne be-de un ka yoor-ye no cone um hoosu no?"

Ye zeeru, "Barabas!"

* **Bqr ur-kwoqz us-ta'yoor:8** 27:3-8 Hyen komo: Seng 1:18-19. † **Bqr ur-kwoqz us-ta'yoor:10** 27:9-10 Hyen komo: Zeka 11:12-13; Irmí 19:1-13; Irmí 32:6-9.

²² **Biratus** citurū ye, “¿Tō, re um he m-nom un Yeso ne wu a zee **Kiristi** à?”

Kap ye zeeru, “A kem wu!”

²³ **Biratus** zeeru, “¿Remen yanē? ¿Yan rii-yo wu nome?”

Amba hun-ne dooru 'yons us-cōr; ye m-zeē, “A kem wu!”

²⁴ **Biratus** hyanuru yatt-yo wu he hoks m-nom á, komo hun-ne ro un ma-tō ye 'yonstē hun-ne ur-hur. Wu tomuru a ibinu wu m-hō. Wu sapturu kom-tō un wu un her-o un hun-ne. Wu rō m-zeē, “Mē de, hō-m re rō n-me un re un ra-o un hyó-mō un kà ko-yan-ba-**ur-ba'as**-wu á. Tō kà ma-ut nō tō.”[‡]

²⁵ Hun-ne kap ye shasuru ye zee, “Ra-o un hyó-mō un wu o she'et un geks-ut te, un yakar te ne!”

²⁶ Ka da-o **Biratus** ho'osuru ye Barabas. Wu rwo'uru karma-ne ye nomse Yeso us-sorog, wu ya'asu ye Yeso, ye kemet wu.

Karma-ne nomotē Yeso ur-ar

(*Mark 15:16-20; Yoha 19:2-3*)

²⁷ Karma-ne ye un ko-Gwamna heeturu Yeso n-me un hur-o un ko-Gwamna. Ye karaksuru karma-ne ye kusse à be-de un wu, ²⁸ Ye pormuru wu saw-tō un wu. Ye cupuru wu o ken cop-o jaas-o o un gond-tō un gwomo-ne. ²⁹ Ye nomuru gond-o un yokor-ye m-seeb, ye sawsu wu ur-hi. Ye bobsuru wu o-kō un kom-o ur-re. Kà da-de ye kwukturu un her-o un wu, ye rō wu un nome ur-ar. Ye m-zeē, “Caari caari-ne, ko-Gwomo-wu un **Yahuda**-ne!” ³⁰ Ye copsuru wu m-ta. Ye goksuru kà kō-yo, ye wosuru wu un yo ur-hi. ³¹ Bō ye komostē wu nome ur-ar à, ye possuru wu ka cop-o jaas-o o, ye cupuru wu matuku-tō un wu. Komo ka da-de ye ruuru un wu ne remen ye kemet wu.

Karma-ne kamag Yeso n-te o-kan

(*Mark 15:21-32; Ruka 23:26-43; Yoha 19:17-27*)

³² Ye ro m-neke n-cōw, karma-ne gonturu wu ken net-wu bō-o o-Kireni wu, jin-de un wu Simōn. Ye gaktū wu saw un kà **kan**-o Yeso o. ³³ Ye ruuru de ken be-de a m-zeē o-Gorogota à, (de rō, *Be-de un caar-o ur-hi*). ³⁴ Ka da-de, karma-ne ya'asuru Yeso m-mōdi mōsse un yo ken rii-yo ur-gaag yo ne remen wu suut, amba bō wu rekte à wu yagu m-swo.Š

³⁵ Bō ye kemptu wu à, karma-ne nomuru o-gwambe remen gund-tō un wu. Ye wonguru matuku-tō un wu.* ³⁶ Ka da-de, ye she'eturu 'er-de un wu. ³⁷ Hohond-mō un hi-de un wu, a kamuru kō'ot-o un ma-tō un **ba'as-de** un wu. Unze, “Wu kà wu rō Yeso ko-Gwomo-wu un **Yahuda**-ne.” ³⁸ Komo ye kamuru ye ken ya-ur-kwup ye nen yoor be-ur gaan un wu ne. Wan-gaan un re-de un wu, wan-gaan ur-kwanta.

³⁹ Hun-ne ye rō m-arag à, ye bopu reeb-tō un wu. Ye rō un rekt ut-hi ur-ar.† ⁴⁰ Ye rō m-zeē, “Wō wu he m-wurum un **Pyo-o Shir**, komo o me o un hō-ut tet. ¿Wōa hoks? Gu hi un du, o kergunē a gut! Urege wō **Wā-wu Shir** wu, kergunē un kà **kan**-o a gut!”[‡]

⁴¹ Káane komo Gwomo-ne ye un kōn-se Shir, un **yan-Yoos-de o-karamsa** ne un ye ken sek-ye ne ye sengu wu nome ur-ar. Ye m-zeē, ⁴² “Wu guug ye ken ye, amba wu hoks hi un de un wu m-gu á! ¿Wu rō ko-Gwomo-wu

‡ **Bqr ur-kwqoz us-ta'yoor:24** 27:24 Hyen komo: Kara 21:6-9. Š **Bqr ur-kwqoz us-ta'yoor:34**

27:34 Hyen komo: Bng 69:21. * **Bqr ur-kwqoz us-ta'yoor:35** 27:35 Hyen komo: Bng

22:18. † **Bqr ur-kwqoz us-ta'yoor:39** 27:39 Hyen komo: Bng 22:7; 109:25. ‡ **Bqr ur-kwqoz**

us-ta'yoor:40 27:40 Hyen komo: Mati 26:61; Yoha 2:19.

un **Isra**-ne, wu wu? Yage wu kergunte n-ton un ka **kan-o**, ka da-o te he m-sheer un ma-to un wu o-nip. ⁴³ Wu shereg be-de Shir, komo wu zeeq, 'Me wa-wu Shir wu.' " Yage Shir wu guut wu m-moka! Urege Shir ro m-hoge rere-mo un wu. ⁴⁴ Kaane ma ka ya-ur-kwup ye a kentu ye be-ur gaan a, ye nomuru wu hun-ut jaas-to.

Mar-m Yeso

(Mark 15:33-41; Ruka 23:44-49; Yoha 19:28-30)

⁴⁵ Cin ho-ur ro ur-hi, comb-o hokkuru o-dak myet, har ha-mo un so un kwom-us tet-se m-rim. ⁴⁶ So un kwom-us tet, Yeso dakuru cor deen. Wu zee, "Eroi, Eroi, zrama sabaktani?" Wata "Kwo Shir re, kwō Shir re, zremen yan o o jorutu me?"*

⁴⁷ Ye ken ye be-de un ye ro kane eso eso a, bo ye hogute kaane a, ye zeeru, "Ka net-wu ro un eeg-us **Erejawan-Rwor un Ma-to Shir**." ⁴⁸ Ba m-rem wan-gaan wu un ye argu o-rek, wu haaru wu deknū ur-pooq. Wu musuru de n-me un ho-mo o-zambo, wu tuuru o-ko. Wu tebburu Yeso wu suut.† ⁴⁹ Amba ye ken ye zeeru, "Yagu no wu a gut, urege **Ereja** a haan wu guut wu a."

⁵⁰ Yeso dooru dak us-cor deen, ka da-o wu ho'osu hoog-o un wu. ⁵¹ Un ka da-o, ka gund-o ro n-me un **Pyo-o Shir** a yishuru be-ut yoor, cin n-ton haan-mo n-dak. Dak-o nukturu, ta'ar-ut bu'uguru.‡ ⁵² Saag-us teksuru, hun-ne so-ye deen ye mare a ye inuru un hoog ne. Ye zurmunduru un saag-se un ye. ⁵³ Rii Yeso inetē ut-marimar, ye yaguru us-saag, ye cqwuru o-Urusharima,§ hun-ne deen hyanuru ye.

⁵⁴ Un ka da-o, caari-wu un ko-karma-wu un **Roma**-ne, wu un ye ken karma-ne ye ro un 'er-ur Yeso a. Bo ye hyente nukte-mo o-dak komo un rii-yo kore ne a, ye hoguru o-gyer deen. Ye zeeru, "O-nip, wu ka **Wa-wu Shir** wu!"

⁵⁵ Ye ken ne'a-ne ye ro kon komo deen ye donde Yeso cin o-Gariri, ye nomote wu m-senge. Ye esnuru ur-hew ne un gwot-o un rii-yo ro m-kor a. ⁵⁶ N-me un ye, **Meri** ro kon wu a m-aag *Magudarin* a, un **Meri** ne (inu **Yakubu** ne un **Yusuhu**), komo un ne'a Zebedi (inu **Yakubu** un **Yohana**).*

Duk Yeso

(Mark 15:42-47; Ruka 23:50-56; Yoha 19:38-42)

⁵⁷ Da-o rim-m nome a, wu ken ko-ya-o-kwum-wu, net-wu bo-o o-Aramatiya, jin-de un wu **Yusuhu**, wu haanuru. Wu ma ko-**yan-dor Yeso** wu. ⁵⁸ Wu haaru be-ur **Biratus**. Wu konuru a ya'as wu u-ur Yeso. Biratus zeeru a ya'as wu. ⁵⁹ **Yusuhu** deknuru u-ur Yeso, wu yereru un gund-o ur-bon. ⁶⁰ Wu he'edburu de n-me un saag pu-o o ma un wu, o hun-ne ro hinge wu un wur-o ut-ta'ar a. Wu birikturu caari-o o-ta'ar. Wu hokkuru ish-o un saag, wu arguru. ⁶¹ **Meri** Magudarin, un **Meri** wan-gaan ne ye ro kane tara un her-o un saag.

Yan-'er-de un saag

§ **Bor ur-kwoqz us-ta'yoor:43** 27:43 Hyen komo: Bong 22:8. * **Bor ur-kwoqz us-ta'yoor:46** 27:46 Hyen komo: Bong 22:1. † **Bor ur-kwoqz us-ta'yoor:48** 27:48 Hyen komo: Bong 69:21. ‡ **Bor ur-kwoqz us-ta'yoor:51** 27:51 Hyen komo: Rwuu 26:31-33. § **Bor ur-kwoqz us-ta'yoor:53** 27:53 ut-Girik: Bo-o ba m-Kukqo. * **Bor ur-kwoqz us-ta'yoor:56** 27:55-56 Hyen komo: Ruka 8:2-3.

⁶² Gas-o un ish, ho-de un zonge-to un **Biki-o m-Pas**, Gwomo-ne ye un kon-se Shir un **Parisa**-ne haaru, ye hyenet **Biratus**. ⁶³ Ye zeeru wu, "Hoog ru gos deen! Te bakste rii-yo ka wan-raks un hun-ne wu zee cin da-o wu ro un hoog ne a, unze so un ta-de un ho-ur atette-de, wua ine ut-marimar.† ⁶⁴ Remen kaane, rwo a 'er ka saag-o m-sok ne. Nom no kaane har ha-mo un ho-ut tet, taase yan-neke-mo un wu neke ye shes u-de un wu, ka da-de ye zeet hun-ne wu un ine ut-marimar. Kaane kore rwuk-mo ur-kom moa jiish mo ur-takan m-yo."

⁶⁵ **Biratus** zeeru ye, "Daag no karma-ne, no neke no 'er wu bo no he m-hoks a." ⁶⁶ Ye haaru, ye dapuru gen-mo ut-gwomo un ta'ar-de un saag. Ye rwo'uru komo karma-ne ye 'er ka saag-o.

Bor ur-kwooz us-eer

Ing-m Yeso ut-marimar

(Mark 16:1-8; Ruka 24:1-12; Yoha 20:1-10)

¹ **Ho-de ur-Wuwe** de un **Yahuda**-ne aragte o ka, un ho-de o-Rahadi n-sot n-sot, **Meri** wu o-Magudarin un **Meri** wan-gaan ne, ye haaru, ye gut o-saag.

² Ba un naas o-da, dak-o nukturu, remen wu ken wan-tom-wu Wan-Koyan wu kergunte zeen-mo n-Ton shir. Wu birikturu ta'ar-o a tigute o-saag a, wu she'eturu un o. ³ Co-o un wu ro us-myakt, matuku-to un wu komo ut-pus to puu untun ut-gwere. ⁴ Ya-ur-'er de un saag hoguru o-gyer deen. Wur-to un ye ro us-zap. Bo ye hyane wu a, ye heeru n-dak untun margan-ne.

⁵ Ka da-o **wan-tom-wu Shir** zeeru ne'a-ne, "No hoge o-gyer a, um nepste Yeso no o-hoob wu a kame a. ⁶ Wu ro kon kane a! Wu inite be-de un margan-ne bo wu rwore a kor a. Haan no gut be-de wur-o un wu ro'e a. ⁷ M-moka neke no hor-m-hor, no rure yan-neke-mo un wu unze, wu inute ut-marimar. Wu ro co no ha-mo o-Gariri, reeno no he wu m-hyan. Rii-yo um haanu no m-rure a, yo ka."

⁸ Ka ne'a-ne ye yaguru ka saag-o hor-m-hor. Ye ro gyer-o o-gyer, mosse o-zak ne deen. Ye ro us-rek remen ye heet ye rurute **yan-neke-m Yeso** un **wan-tom-wu Shir** zee a. ⁹ Komo bo ye ro m-neke a, Yeso un hi un de un wu go'onuru un ye ne. Wu zeeru ye, "Gwugwu-mo ur-hur be un no!" Ye hyoknuru yow yow un wu ne. Ye hamturu na-se un wu. Ye kwukturu un co-o un wu, ye ya'aru wu m-sek. ¹⁰ Ka da-de, Yeso zeeru ye, "No hoge o-gyer a! Ha no rure or re ne. Ye neke dak-o o-Gariri, reeno ye he me m-hyan."

Ma-to un yan-'er-de un saag

¹¹ Bo ka ne'a-ne ye ro ur-hew cow-mo o-bo a, ye ken ye be-de un ka yan-'er-de un saag, ye cawuru o-bo be-de un Gwomo-ne ye un kon-se Shir. Ye ruru ye kap o un rii-yo nome a. ¹² Da-o Gwomo-ne ye un kon-se Shir un sek-ye morga a, ye tooru ut-hun. Ye ya'asuru karma-ne hwor deen. ¹³ Ye zeeru karma-ne, "Zee no, 'Yan-neke-m Yeso, ye ha'e m-tet, ye hiwe wur-o un wu da-o te ro m-rew a.' ¹⁴ Urege ka ma-to wooq un to-to un ko-Gwamna, tea nomo wu ut-ma. Nqa cuw swo ur-kooq a." ¹⁵ Karma-ne

† **Bor ur-kwooz us-ta'yoor:63** 27:63 Hyen komo: Mati 16:21; 17:23; 20:19; Mark 8:31; 9:31; 10:33-34; Ruka 9:22; 18:31-33.

argu goks un hwor. Ye rworuru bo a zee ye rur à. Kà ma-to un karma-ne to wooru bo-to un **Yahuda**-ne kap. Har caane, **Yahuda**-ne ro to m-rwor.

Senge-mo Yeso yakse

yan-neke-mo un wu à

(Mark 16:14-18; Ruka 24:36-49; Yoha 20:19-23; Seng 1:6-8)

¹⁶ Ká **yan-neke-m Yeso** ye op o-gaan ye argu ha-mo o-Gariri. Ye haaru un haag-o Yeso zee ye he à.* ¹⁷ Da-o ye hyane Yeso à, ye kwukturu un rwun-se un ye, ye ya'aru wu m-sek, amba ye ken ye, ye dek unze Yeso wu á.

¹⁸ Yeso haaru yow yow. Wu ruru yan-neke-mo un wu, "o-Tato ya'astu me kap o un gwomo-to o-Ton shir, o-dak ne. ¹⁹ Remen kaane, neke no, no muut hun-ne ye un hono o-dak kap yan-neke-m re. No yo'os ye m-ho un jin-de o-Tato, un de un Wa ne, un de un **Kukt-o Shir** ne.† ²⁰ No yoose yan-dor pu'e, ye nom o-dorotte o un ma-ut re un kap o un rii-yo um rwou'u no à. Nap no yo ka. Me be-ur gaan un no ne ur-ho bi har un ta-de hono o-dak."

---

* **Bqr ur-kwqoz us-eer:16** 28:16 Hyen komo: Mati 26:32; Mark 14:28. † **Bqr ur-kwqoz us-eer:19** 28:19 Hyen komo: Seng 1:8.

Takurda-o Markus

Rem-se rɔ n-mɛ à:

Takan-dɛ ɔn Ma-tɔ m-Rerem 1:1-13

Senge-m Yeso n-mɛ ɔn hun-nɛ yɛ o-Gariri 1:14—9:50

Cir-mɔ o-Gariri ha-mɔ o-Urusharima 10:1-52

Hɔ-ɔt ta'yoor-tɔ ɔr-kɔm yow yow o-Urusharima nɛ 11:1—15:47

Inɛ-m Yeso ɔt-marimar 16:1-8

Rwɔɔn-mɔ ɔn Wan-Koyan cas ɔn da-mɔ ɔn wɔ n-tɔn nɛ ɔn inɛ-mɔ ɔn nɛ ɔt-marimar 16:9-20

Yohana Wa-m-Yo'os ɔn hun-nɛ m-hɔ

(Mati 3:1-12; Ruka 3:1-18; Yoha 1:19-28)

¹ **Ma-tɔ m-Rerem** tɔ ka, tɔ ma Yeso **Kiristi**,* **Wà-wɔ Shir**. Hogu nɔ bɔ ka **Ma-tɔ m-Rerem** tɔ Shir tɔ taknɛ à.

² Cin n-ga nɛ wɔ ken nɛt-wɔ, **wan-Rwɔr ɔn Ma-tɔ Shir**, jin-de ɔn wɔ **Ishaya**. Wɔ genɛ rii-yo Shir zɛɛ yo he m-kɔr ɔn co à. Wɔ zɛɛɛ, “Gwɔt Shir a tɔmɔn wan-tɔm ɔ ɔn wɔ be-de ɔn hun-nɛ.

Wɔ tɔmsunɛ wan-tɔm, wɔ zɔngsɔtɛ hun-nɛ

remen haan-mɔ ɔn **Wà-wɔ Shir**.”†

³ “Hun-nɛ a hogɛ cɔr-ɔ ɔn ka wan-tɔm-wɔ o-kɔt.

Wɔ rɔ yɛ m-zɛɛ, ‘Yawe nɔ rɔɔn.

Ja'asɔ nɔ wɔ hur-ɔr nɔ.

Nɔ zɔngɛ remen haan-mɔ ɔn wɔ.’ ”‡

⁴ Ka bɔ-ɔ taknɛ hond hond bɔ **Ishaya** genɛ à. Ka nɛt-wɔ a m-zɛɛ **Yohana Wa-m-Yo'os ɔn hun-nɛ m-hɔ**, hun-nɛ hoguru cɔr-ɔ ɔn wɔ o-kɔt. Wɔ rɔ yɛ m-zɛɛ, “Ès nɔ a yo'os nɔ n-mɛ m-hɔ. Yɛ ɛsɛ a yo'ostɛ yɛ n-mɛ m-hɔ à, yɛ kututɛ yɛ ho'ostɛ **ba'as-tɔ** ɔn yɛ ɔ ka tɔ yɛ nome Shir à. Yɛ mwɔntɛ be-de ɔn wɔ. Wɔ soks **ba'as-tɔ** ɔn yɛ.” ⁵ Yan-dak-ɔ o-Judiyi yɛ ma'asuru m-rwɔɔn deɛn be-de ɔn wɔ, kap ɔn yan-dak-ɔ o-Urusharima nɛ. Yɛ rɔ m-rwɔr ɔn **ba'as-tɔ** ɔn yɛ. Wɔ rɔ yɛ m-yo'os n-mɛ ɔn Rɔɔg-ɔ o-Joda.

⁶ **Yohana** rɔ ɔn cɔp-ɔ o-gund nɛ, ɔ ɔn can-se o-dorom. Wɔ rɔ ɔn hap-yo o-ka nɛ ɔn byon gego. Rii-yo m-rɛ yo ɔn wɔ, yege-'e yɛ ɔn sɔ nɛ yɛ o-kɔt. §

⁷ Wɔ rɔ yɛ m-rɔrɛ ɔn Ma-tɔ Shir. Wɔ rɔ m-zɛɛ, “Wɔ ken wɔ rɔɔn ɔn jim ɔn de wɔ jiišɛ mɛ à. Mɛ bo'os us ɔn ka'ante-tɔ ɔn wɔ à. ⁸ Mɛ ɔn hi ɔn de, m-hɔ mɔ mɛ nɔ m-yo'os, amba wɔ nɛ, ɔn **Kukt-ɔ Shir** wɔ he nɔ m-yo'os.”

A yo'ostɛ Yeso n-tɛ m-hɔ

(Mati 3:13—4:11; Ruka 3:21-22; 4:1-13)

⁹ **Yohana** rɔ ɔn yo'os ɔn hun-nɛ. Yeso rwɔɔnuru bɔ-ɔ o-Nazaret ɔn dak-ɔ o-Gariri. **Yohana** yo'osuru wɔ ɔn Rɔɔg-ɔ o-Joda. ¹⁰ Yeso rɔ m-rwɔɔn n-mɛ m-hɔ, ba ɔn naas o-da, wɔ hyanuru a m-tiks ɔt-ke'entɛ n-Tɔn ɔ Shir. **Kukt-ɔ Shir** rɔ m-kergenɛ ɔntun sha-mɔ o-gorop, ɔ ciruru be-de ɔn wɔ.

¹¹ A hoguru cɔr n-Tɔn ɔ Shir. ɔ rɔ m-zɛɛ, “Wɔ rɔ Wà re, wɔ mɛ m-cɔn à. Mɛ o-zak ɔn wɔ nɛ deɛn.”*

* **Bɔr-o gaan:1** 1:1 Wɔ Shir daagne à. † **Bɔr-o gaan:2** 1:2 Hyen komo: Mara 3:1. ‡ **Bɔr-o gaan:3** 1:3 Hyen komo: Isha 40:3 (ɔt-Girik). § **Bɔr-o gaan:6** 1:6 Hyen komo: 2Gwm 1:8.

* **Bɔr-o gaan:11** 1:11 Hyen komo: Taka 22:2; Bɔng 2:7; Isha 42:1; Mati 3:17; 12:18; Mark 9:7; Ruka 3:22.

*Wa-ut-raks megerte Yeso**(Mati 3:13—4:11; Ruka 3:21-22; 4:1-13)*

¹² Un ra-o **Kukt-o Shir** cirute be-ur Yeso à. **Kukt-o Shir** kuturu wu, wu ru o-kot. ¹³ Wu ma'asuru kané ut-ho kwooz-ut yoor [40]. **Ko-Gwomo-wu un ya-ut-kot** ro wu ut-meger ko wua nom **ur-ba'as** be-de Shir à. Yeso ro be-de nem ro à, **yan-tom-ye Shir** ye ro wu m-gu.

*Yeso cirig daag**un yan-neke-mo un wu**(Mati 4:12-22; Ruka 4:14-15; 5:1-11)*

¹⁴ De ken ho-de, a tuwturu **Yohana** un kur-o m-ke'et. Bo a tuwte wu un kur-o m-ke'et à, a rewuru ut-ho hiin ka da-de, Yeso cowuru n-me un dak-o o-Gariri. Wu doruru ka dak-o, wu ro un rure un hun-ne **Ma-to m-Rerem** to Shir. ¹⁵ Wu ro m-zee, "Ho-de un ko-Gwomo Shir wosonte, de wu hette m-rwuun un gwomo-to un wu ne à. Ho'os no **ba'as-ut** no, no muun, no kon wu. No dek **Ma-to m-Rerem** to Shir to a no m-rure à."[†]

¹⁶ De ken ho-de, wu ro un dore un riib-o un Mar-o o-Gariri. Wu hyanuru ye ken yan-ship un jan-ye nen yoor. Jin-to un ye **Yakubu** un **Yohana**, yakar Zebedi. Ye ro n-me o-hat. Ye ro un ja'as-de ut-yo. ²⁰ Bo Yeso hyente ye à, wu zeeru ye haan ye dore wu. Ba un naas o-da, ye yaguru tat un ye (Zebedi) n-me o-hat mosse un ya-ur-guwus ne. Ye arguru wu m-dore.

¹⁹ Bo ye dorute wu à, ye arguru un co hiin. Wu dooru m-hyan un ye ken yan-ship un jan-ye. Jin-to un ye **Yakubu** un **Yohana**, yakar Zebedi. Ye ro n-me o-hat. Ye ro un ja'as-de ut-yo. ²⁰ Bo Yeso hyente ye à, wu zeeru ye haan ye dore wu. Ba un naas o-da, ye yaguru tat un ye (Zebedi) n-me o-hat mosse un ya-ur-guwus ne. Ye arguru wu m-dore.

*Yeso ruutte ko-ya-ut-kot**(Ruka 4:31-37)*

²¹ Yeso un yan-neke-mo un wu ne cowuru bo-o o-Kapanahum. Bo **Ho-de ur-Wuwe** woonte à, Yeso cowuru un **kuke-o un yoos un Ma-to Shir**. Wu yoosuru ye kané. ²² Ye bopuru o-nu un yoos-de un wu, remen wu yoosute ye untun ko-gwomo. De nom untun de un yan-Yoos-de un **karamsa-o Mosa** á. De ma un ye, yoos-de rott m-'wons á.[‡]

²³ Ye kané un **kuke-o un yoos un Ma-to Shir**, wu ken net-wu ro kon wu ko-**ya-ut-kot** da'e ur-hi à. Ba un naas o-da wu sherguru us-kan. ²⁴ Wu zeeru, "¿Ya mosse te un wo ne, wo Yeso ko-ya-o-Nazaret? ¿Wo un haan te o m-sabarse? Te nepste wo, **Wo ro ko-wan-ba-m-kukop wu Shir!**"

²⁵ Bo ka net-wu zette kaane à, Yeso hurguru ko-**ya-ut-kot** ut-gaag. Wu zeeru wu, "Res no, no ru un hi-de un wu!" ²⁶ Bo ka ko-**ya-ut-kot**-wu hogute ma-ut Yeso à, wu soru ka net-wu n-dak. Ka net-wu taknuru us-zap. Ka da-de ne, wu sherguru us-kan, ko-**ya-ut-kot** ruuru un hi-de un wu.

²⁷ Kap o un hun-ne ye ro kané à, ye hyanuru hyat-to takne à. Ye ma'asuru un cot-se un hi un de un ye. Ye zee, "¿A'a, yan yo ne kaane? Yoos-de un wu ro un hon. Ma-to un wu ro m-'wons ne, har **ya-ut-kot** ro un m-nom o-dorotte un ma-to un wu ne." ²⁸ Bo un kaane, Yeso ruuru ur-jin hor-m-hor un kap hon un dak-o o-Gariri.

*Yeso taasute ko-moon Simon gom**(Mati 8:14-17; Ruka 4:38-41)*

[†] **Bor-o gaan:15** 1:15 Hyen komo: Mati 3:2. [‡] **Bor-o gaan:22** 1:22 Hyen komo: Mati 7:28-29.

²⁹ ʒeso ʉn yan-neke-mo ʉn wʉ ne, moŝe ʉn **Yakubu ʉn Yohana** ne rwuunuru ʉn **kuke-o ʉn yoos ʉn Ma-to Shir**. Bo wʉ rwunte à, wʉ cowuru ʉn den-o Simon ne ʉn Andarawus. ³⁰ Ko-moon Simon ro domb. Wur-o dengute wʉ o-ra. Bo ʒeso tuwte ka hur-o à, ba m-naas o-da, ye ruru wʉ ma-to ʉn wur-o ʉn wʉ. ³¹ Bo ʒeso hogute à, ʒeso hyogburu be-de ʉn wʉ. ʒeso hopuru wʉ o-kom. ʒeso 'yonsuru wʉ. Gom arguru m-ta, har wʉ regturu ʒeso ne ʉn or ʉn wʉ ne ne.

ʒeso taaste gom-se ʉn hun-ne deen

(Mati 8:14-17; Ruka 4:38-41)

³² Bo ho-ur hebutè à, hun-ne ma'asuru ʒeso ʉn deknè ʉn ya-ʉs-gom, kap ʉn ye **ya-ut-kot** da'e ur-hi ne à. ³³ Ya-o-bo morguru ʉn ish ye hyenet. ³⁴ Wu taasuru ya-ʉs-gom deen ko wʉ ke ʉn gon gom-o ʉn wʉ ne. Wu ruuturu **ya-ut-kot** deen. Wu yage **ya-ut-kot** ye teperte á, remen ye nepste wʉ ro **Wà-wʉ Shir**.

ʒeso rworog Ma-to Shir ʉn dak-o o-Gariri

(Ruka 4:42-44)

³⁵ ʉn **kan-o** o-kiit, cin ba ish-o ʉn gas. ʒeso inuru. Wu cowuru o-kot be-de ba ʉn net. Kanè ʒeso kone Shir. ³⁶ Bo wʉ ruute kanè à, Simon ne ʉn or ʉn wʉ ne ye rwuunuru ʒeso o-hoob. ³⁷ Bo ye hyente wʉ à, ye zeeru wʉ, "Kowan wʉ ro wo o-hoob."

³⁸ Wu zeeru ye, "A cʉw nɔ ʉn bo-to ro o-co à, ʉm rurut Ma-to Shir kanè tomso. Q rwote ʉm haante." ³⁹ ʒeso komuru dore ʉn hon ʉn dak-o o-Gariri kap, wʉ ro ʉn kot ʉn Ma-to Shir ʉn kuke-to ʉn yoos ʉn Ma-to Shir. Wu ruuturu **ya-ut-kot** ʉn hi-to ʉn hun-ne. §

ʒeso taasute ko-cim, cim-to ʉn wʉ

(Mati 8:1-4; Ruka 5:12-16)

⁴⁰ De ken ho-de, wʉ ken ko-**cim**-wʉ haanuru ʉs-kon be-ur ʒeso. Wu kwukturu ʉn her-o ʒeso. Wu zeeru ʒeso, "Urege o conog, wɔa hoks me m-taase ʉn gom re."

⁴¹ ʒeso hoguru 'won-de ʉn wʉ, ʒeso tabburu o-kom, wʉ ci'uru ka ko-**cim**-wʉ, ʒeso zeeru wʉ, "Um conog, ka **cim-to** te." ⁴² ʒeso ro ut-ma, **cim-ut** taaru ka net-wʉ ba ʉn naas o-da. Wur-o ʉn wʉ warguru por por.

⁴³ ʒeso nakuru wʉ ut-to, ka da-de ʒeso yagu wʉ aragte. ⁴⁴ ʒeso zeeru wʉ, "Wo jar o rur rii-yo kore á. Amba neke o kutè wan-**Cow ʉn kon-se Shir** hi ʉn du bo a taasʉ wo ut-**cim** à. O **sekeseke-to Mosa** zee à. Ka bo-o hun-ne he m-nap unze a taasute wo ut-**cim**."* ⁴⁵ Amba ka net-wʉ ruuru, wʉ taknè rwor ʉn ka ma-to ko kenè. Wu ma'asuru m-rure ʉn hun-ne ri-yo nome à. Bo a taase wʉ **cim-to** ʉn wʉ à, har ʒeso wʉ do hoks m-cow o-bo a hyenet wʉ á. Amba wʉ she'etunuru reeno o-kot. Hun-ne ye ʉn ko kenè ye ma'asuru m-ha be-de ʉn wʉ.

Bor-ʉs yoor

ʒeso 'yonste ko-ryam

(Mati 9:1-8; Ruka 5:17-26)

¹ Bo ho-ut doote à, ʒeso muunuru komo bo-o o-Kapanahum. Hun-ne hoguru wʉ muunte o-hur. ² Bo ye hogute à, ye morguru deen be-de wʉ comse à. A ʉn kum be-de ʉn hwɔ o-na á, remen moor-to ʉn hun-ne. N-me

§ **Bɔr-o gaan:39** 1:39 Hyen komo: Mati 4:23; 9:35. * **Bɔr-o gaan:44** 1:44 Hyen komo: Rewi 14:1-32.

n-dq ne hun-ne shiiste. Wu ro ye m-rure un Ma-to Shir. ³ Ye ken ye dooru m-nekne un ko-ryam ne. Nen nass-ye dekné wu n-te o-kerem. ⁴ Amba remen moqr-to un hun-ne, ye kum be-de m-cow ye woot be-ur Yeso á. Bo ye hyente kaane à, ye daaru n-ton ur-dqob, ye pyaaru ur-hek n-ton be-de Yeso ro á. Bo ye pyeete ur-hek à, ye tuwturu ko-ryam n-me o-kerem ne o wu rotte domb à. ⁵ Bo Yeso hyente rii-yo ye nome à, wu napuru unze ye shereg un wu. Wu zeeru ko-ryam, "Nay re, um sokste **ba'as-ut** ru."

⁶ To, ye ken yan-Yoos-de un **karamsa-o Mosa** ye ro kane tara. Bo ye hogute ma-to Yeso zee ko-ryam à, ye zeeru un hur-de un ye, ⁷ "¿Ya hante ka net-wu zee kaane? Wu yo'ogte Shir. Wan wu bo'ose sokse un hun-ne **ba'as-to** un ye se Shir un hon-de un wu."

⁸ Ba un naas o-da, Yeso napuru barag-se un ye kap un kut-o un wu. Wu zeeru ye, "¿Remen yan o notte us-barag kaane un hur un no? ⁹ ¿Ya jiishe, a zee ko-ryam 'A sokstu wu **ba'as-ut** ru,' ko a zee wu, 'Ine ge, o mos kerem-o ru, o arag jo?'" ¹⁰ Yeso dooru ye m-zee, "To, yage um kutu no, no nept unze me **Wa-wu un net** ro m-'wons ne, me bo'ose sokse un hun-ne **ba'as-to** un ye." ¹¹ Bo wu zette kaane à, wu zeeru ko-ryam, "Ine ge, o mos kerem-o ru, o arag jo." ¹² Ka net-wu inuru ge, wu mossuru kerem-o un wu. Wu ruuru un yish-ye un hun-ne har ye bopuru nu. Ye sekemsuru Shir ur-bongon ur-bongon. Ye zeeru, "Wuuu, te wet m-hyan kaane á."

Yeso ak Rewi

(Mati 9:9-13; Ruka 5:27-32)

¹³ De ken ho-de, Yeso dooru m-ru n-riib o o-mar. Hun-ne ma'asuru m-morge be-de un wu. Wu zeeru ye m-yoose. ¹⁴ Bo wu komte ye m-yoose à, wu inuru wu arguru un co. Wu hyanuru wu ken net-wu jin-de un wu **Rewi** (wa Arupayes). Wu ro tara m-senge un kuke-o atte un goks un hwor-ye un tar à. Yeso zeeru wu, "Dond me." Wu inuru, wu doruru Yeso.

¹⁵ Ka da-de, komo Yeso haanuru un hur-o **Rewi** un yan-neke-mo un wu ne. Ye ro un re un rii-yo m-re un yan-goks un hwor-ye un tar ne un ya-ut-**ba'as** ne. Gon ka hun-ne ye, ye ro un dore un Yeso ut-moor ne. ¹⁶ Yan-Yoos-de un **karamsa-o MosaParisa**-ne, ye hyanuru wu ro m-re un rii-yo m-re be-ur gaan un ya-ut-**ba'as** ne un yan-goks un hwor-ye un tar ne. Ye cituru yan-neke-mo un wu. Ye zeeru, "¿Remen yan o ne wu rotte un re un rii-yo m-re mosse un yan-goks un hwor-ye un tar ne un ya-ut-**ba'as** ne?"

¹⁷ Bo Yeso hogute kaane à, wu zeeru ye, "Ye ro ba un gom à ye un hoob-o un ko-ya-us-baat á, amba ya-us-gom. Me un haan remen kashi un hun-ne á. Me un haan remen ya-ut-**ba'as**."

Ma-to o-swoot

(Mati 9:14-17; Ruka 5:33-39)

¹⁸ De ken ho-de, yan-neke-m **Yohana** Wa-m-**Yo'os un hun-ne m-ho** ye ro o-**swoot**. **Parisa**-ne ye ro m-nom kaane tomso. Ye ken hun-ne ye haanuru be-ur Yeso, ye cituru wu, "¿Re nome yan-neke-m **Yohana** un yan-neke-mo un **Parisa**-ne rotte m-nom o-**swoot** remen Shir, amba ye ma ru ro m-nom á?"

¹⁹ Yeso shasuru ye un sha-mo ut-ma, wu zeeru, "To, ¿a nome kaane? ¿Wa-ur-ge un nay-ne ye un wu ne ye yage re un rii-yo m-re mosse un wu ne? Ay, a nome kaane á. ²⁰ Se de ho-de a he m-dek un ka wa-ur-ge-wu à, ka ho-de o ye he m-yage un re un rii-yo m-re."

²¹ Yeso zeeru, "Magund-ur ut a de m-dap be-de un gund-o pu-o á. ¿A mosse ur-ut ur-pu-de ne? Pu-de-ur a yiish ur-ut kyaar, har arag-mo n-ga.

²² Komo yatt-wʉ he wʉʉs m-ke m-pʉ mɔ ʉn tur-ɔ o-ka o-ut á, remen mɔ pu'e mɔa caat tur-ɔ o-ka. Ka ke-mɔ ukse, komo ka tur-ɔ o-ka ɔ naase. Remen kaang, a duus ke-m pu-mɔ ʉn tur-ɔ o-ka o-pʉ ɔ."

Hɔ-de ʉr-Wʉwe

(*Mati 12:1-8; Ruka 6:1-5*)

²³ De ken hɔ-de ne, **Hɔ-de ʉr-Wʉwe**, Yeso ro m-arag ʉn cow n-tete ɔ ʉn kat-ɔ ʉn hyo. Ye rɔ ʉr-hew, yan-neke-mɔ ʉn wʉ ye taknʉ m-jet ʉn rop-to ʉn hyo.* ²⁴ **Parisa**-ne hyanʉrʉ. Bɔ ye hyente à, ye zeeru Yeso, "A'a, ʉre nomɔ nette m-jet ʉn rop-to ʉn hyo **Hɔ-de ʉr-Wʉwe**? ʉHɔ-de **Mosa** zette a nom m-senge ʉn de á?"

²⁵ Yeso zeeru ye, "ʉNo wet m-karante rii-yo **Dawuda** nome á? ʉDa-ɔ wʉ hɔge mer á, wʉ ʉn ɔr ʉn wʉ ne à? Baks no. ²⁶ Da-ɔ Abiyata ro'e ko-Gwɔmo-wʉ ʉn kon-se Shir à, **Dawuda** ro m-neke ʉn ɔr ʉn wʉ ne ne. Wʉ cowuru Depi-ɔ Shir.† Wʉ 'wɔssuru ga-to a esse remen Shir à, to ʉdepe net re á se yan-**Cow ʉn kon-se Shir**, **Dawuda** reeru to har wʉ ya'uru ɔr ʉn wʉ ne."‡§

²⁷ Ka da-de, Yeso zeeru ye, "Shir nomog Hɔ-de ʉr-Wʉwe, wʉ nom de remen a waragte guw-ne ye ʉn de á. Wʉ nomog ka hɔ-de, remen wʉ guut na. ²⁸ Tomso ne, **Wà-wʉ ʉn net**, wʉ rɔ ko-gwɔmo-wʉ bo'ose daag ʉn rii-yo a he m-nom ʉn ka **Hɔ-de ʉr-Wʉwe** de à."

Bɔr-ʉs tet

Wan-kom-o margan

(*Mati 12:9-14; Ruka 6:6-11*)

¹ De ken hɔ-de, **Hɔ-de ʉr-Wʉwe**, Yeso dooru m-cow ʉn **kuke-ɔ ʉn yooos ʉn Ma-to Shir**. Wʉ hyanʉrʉ wʉ ken net-wʉ kanɔ wan-kom-o margan. ² To, ye ken hun-ne ye ro kanɔ ye conog ye shipk Yeso **ʉr-ba'as**. Ye ma'asuru Yeso ʉn tuwe ʉn yish kɔ wʉa taasʉ wʉ ka gom-ɔ o-kom à. Ye dek ʉnze Yeso dosse wʉ ka gom-ɔ **Hɔ-de ʉr-Wʉwe**, ye ship Yeso ɔ ká be-de **ʉr-ba'as**. Ye kumug ɔ ka cow-yo ye hette wʉ m-heet be-de ʉn piish ʉt-ma à. ³ Yeso zeeru wan-kom-o margan, "Hyokne o ine ge ʉn co-ɔ ʉn kowan."

⁴ Ka da-de ne, wʉ cituru hun-ne, "ʉYa **karamsa-o Mosa** zee a he m-nom **Hɔ-de ʉr-Wʉwe**? ʉA nom rii yo-yo, kɔ o-so-yo? ʉA gu net a doote wʉ ʉt-hɔ, kɔ de a hɔ wʉ?" Ye resuru tek.

⁵ Wʉ gwɔturu ye gwɔt-ɔ ʉs-ryaab. Men-ʉt naasute wʉ remen cikt-de ʉn ye. Ka da-de, wʉ zeeru ka net-wʉ, "Neks kom-o ru." Wʉ neksuru kom-ɔ ʉn wʉ. Gom taaru. ⁶ Ba ʉn naas o-da **Parisa**-ne ruuru, ye gamuru ʉt-hi ʉn hun-ne ko-Gwɔmo **Here** ne ye wʉ rotte ʉt-tuw à. Ye hooburu o-cow ye hoot Yeso.

Hun-ne mɔrgute n-riib o-mar

⁷⁻⁸ Yeso inuru mɔsse ʉn yan-neke-mɔ ʉn wʉ ne. Ye haaru n-riib ɔ o-mar. Moor-to ʉn hun-ne deen ʉn dak-ɔ o-Gariri ye doruru wʉ, har yan-dak-ɔ o-Judiya, ʉn yan-bo-ɔ o-Urusharima ne, dak-ɔ o-Idumiya, ʉn hun-ne ne ye ʉn jit-de ʉn Roog-ɔ o-Joda, raag-ɔ o-Taya o-Sidon ne. Hono o-dak ye haanuru be-de ʉn wʉ. Ye hogusute kap rem-se wʉ rɔ m-nom à. ⁹ Bɔ ye mɔrgute à, Yeso zeeru yan-neke-mɔ ʉn wʉ ye essʉ wʉ hat-o rek-ɔ, taase

* **Bɔr-ʉs yoor:23** 2:23 Hyen komo: Kara 23:25. † **Bɔr-ʉs yoor:26** 2:26 ʉt-Girik: Hur-o Shir.

‡ **Bɔr-ʉs yoor:26** 2:26 Hyen komo: Rewi 24:9. § **Bɔr-ʉs yoor:26** 2:25-26 Hyen komo: 1Sam 21:1-6.

møor-to ùn hun-nø megumse wu. ¹⁰ Wu be'esute wu taasute ya-ús-gom deen gom-se ùn ye, har kap ya-ús-gom ye ro m-mønd be-de ùn wu ye ci'it wu.* ¹¹ Da-ø ye **ya-ut-kot** da'e ur-hi à, hyane Yeso à, ye kwukturu ùn co-ø ùn wu. Ye zeeru us-kan, "Wø wu **Wà-wu Shir**." ¹² Wu kangsuru ye, ye yage wu m-rwuunte kaane.

Yan-neke-m Yeso nen op un yoor

(Mati 10:1-4; Ruka 6:12-16)

¹³ Yeso daaguru ye ken yan-neke-mø ùn wu ye, ye neke, ye deet o-haag ùn wu ne, yan-neke-mø ùn wu argu m-ha. ¹⁴⁻¹⁵ Wu daaguru nen op ùn yoor, wu eguru ye ur-jin yan-Tøm ye ùn wu. Ye ma'aste m-neke ùn wu ne, ye kotute hun-nø Ma-to Shir, ye kumut 'wøns-mø ùn ruut ùn **ya-ut-kot** ùn hi-to ùn hun-ne. ¹⁶⁻¹⁹ Jin-to ùn ye to ka, nen op ùn yoor-ye wu daage à:

Simøn (wu Yeso ru'e ur-jin Bitrus à),

Yakubu (wà Zebedi),

ùn heno ùn wu **Yohana** (ye wu ru'e ur-jin yakar Buwanajis à, yakar-ye ut-dàkàr), tomso

Andarawus, ùn

Pirip,

Bataromi, ùn

Matiyos,

Tomas,

Yakubu (wà Arupayes), ùn

Taddyus, ùn

Simøn (ya o-**Kan'ana**), tomso

Yahudas Iskariyoti wu (wu ya'ase Yeso ùn kom-to ùn ya-ut-yage à).

Yeso un Beruzabur

(ko-Gwomo-wu ùn ya-ut-kot ne)

(Mati 12:22-32; Ruka 11:14-23; 12:10)

²⁰ Ka da-de, Yeso cowuru ø ken hur-ø, komo møor-to ùn hun-nø dooru m-go'onø be-de ùn wu, har wu kum da-ø ùn re ùn rii-yo m-re ùn yan-neke-mø ùn wu ne á. ²¹ Da-ø ør ùn wu ne hogø kaane à, ye ruuru ye bupt wu. Ye ùn nom kaane remen ye ken hun-nø ye ø m-zøe, "Wu ø kùs kùs."

²² Yan-Yoos-de ùn **karamsa-o Mosa** ye kergene bø-ø o-Urusharima à, ye zeeru, "**Ko-Gwomo-wu ùn ya-ut-kot** daag wu ur-hi. ùn beeb-de ùn **ko-Gwomo-wu ùn ya-ut-kot**† ø wu rotte ùn ruut ùn ya-ut-kot."[‡]

²³ Bø Yeso hogute ma-to ùn ye à, wu agnuru ye be-de ùn wu. Ka da-de ne, wu cituru ye. Wu zeeru, "¿Re ø ne **ko-Gwomo-wu ùn ya-ut-kot** he ruut ùn hi ùn de ùn wu?" Bø wu citte ye kaane à, wu taknu ye m-yoose ùn sha-mø ut-ma. ²⁴ Wu zeeru, "Urege hun-nø ye ùn ø ken dak-ø wongute ye ø ur-gun kur-ut ut-kur ùn hi ùn de ùn ye, cakru-mø ka dak-ø hette.

²⁵ Kaane ø, hun-nø ye ùn ø ken hur-ø, ye wongø kur-ut ut-kur. Ye ma'asuru m-dum ùn hi ùn de ùn ye, caage-mø ka, ka hur-ø hette. ²⁶ Gwomo-to ùn **ko-Gwomo-wu ùn ya-ut-kot** komo, to wongø kur-ut ut-kur, to ø m-dum, jesse-mø, to he'e. ²⁷ Yatt-wu he m-cow ùn hur-ø ùn ko-beeb-wu kuuste sawto ùn wu á, se wu shipste wu ur-takan. Wu geka da-de ne, wu cakarsute hur-ø ùn wu. ²⁸ Nip-ø me no m-rure, Shir a sokse hun-nø kap **ba'as-to** ye nome wu à, o-yo'og ne ø ye nome wu à, ²⁹ amba wu yo'oge **Kukt-ø Shir** à,

* **Bqr-qs tet:10** 3:9-10 Hyen komo: Mark 4:1; Ruka 5:1-3. † **Bqr-qs tet:22** 3:22 ut-Girik: Beruzabur. ‡ **Bqr-qs tet:22** 3:22 Hyen komo: Mati 9:34; 10:25.

a sokse ka net-wu **ba'as-de** un wu á. Ka **ba'as-de** dea she'et be-de un wu kq o ke da-o.”§

³⁰ Yeso un rwor kaane, remen ye zegg, “**Ko-Gwomo-wu un ya-ut-kot** daag wu ur-hi.”

Inu Yeso un hen-ne Yeso ne
(*Mati 12:46-50; Ruka 8:19-21*)

³¹⁻³² Hun-ne ut-moor ne ro tara tara. Yeso ro n-tete o un ye. Wu ro ye ut-ma, inu un wu woonuru un hen-ne ye un wu ne. Ye esuru n-do. Ye tomuru wu rwuun wu nom ut-ma un ye ne. Wu ken wu zeeru wu, “Inu ru wu ka un hen-ne ru ne n-do. Ye ro un hoob-o ru.”

³³ Wu shasuru ye, wu zeeru, “¿Wan wu ne ro inu re un hen-ne re ne?”

³⁴ Wu guturu hun-ne ye hwo wu n-tete o un ye à. Wu zeeru, “Inu re wu ka un hen-ne re ne. ³⁵ Wu nqme rii-yo Shir cone à, campo, kq ne'a, wu ro heno re, wu ro komo inu re.”

Bor-us nass

Wan-kap un go
(*Mati 13:1-9; Ruka 8:4-8*)

¹ Yeso inuru eso, wu ruuru n-riib o o-mar, komo wu taknu yoose un hun-ne. Ye morguru deen be-de un wu. Bq ye morgé deen à, wu cowuru o-hat wu she'eturu n-me un o n-te o-mar. Hun-ne ro o-zang n-riib o o-mar.* ² Wu yoosuru ye us-rem ut-moor ne un sha-mo ut-ma. ³ Wu zeeru, “Raks no, no hogute ma-to um he no m-rure à. Wu ken net-wu ruug o-pup kap un go. ⁴ Wu ro un kap un go, ye ken go-ye he'enuru n-riib n-cow. Yege-no haanuru, ye corogsuru ye. ⁵ Ye ken go-ye he'enuru be-de ut-ta'ar be-de un ba m-hu deen. Ba un naas o-da, ye poturu remen dak-o rott ur-duw kane á. ⁶ Da-o ho-ur dakne à, ye kakuru, remen geer-se un ye cow n-dak á. ⁷ Ye ken go-ye he'enuru be-de yokor-us ro à. Ye poturu, ye bo'osuru. Yokor-us tupuru, se megumsuru ye, ye hoge m-sok har ye dukt ur-bon ne á. ⁸ Ye ken go-ye he'enuru be-de ut-wuur. Ye poturu. Ye bo'osuru ur-bon ne. Ye dukuru. Ye nomuru ya'ane. Ye ken ye ur-kwooz un op [30]. Ye ken ye kwooz-ut tet [60] ko kwooz-ut taan [100].”

⁹ Ka da-de, Yeso zeeru ye, “Kap wu ro ut-to ne to m-hoge à, wu hoge.”

Rii-yo hante riig-mq un sha-mo ut-ma à
(*Mati 13:10-17; Ruka 8:9-10*)

¹⁰ Da-o hor-o, Yeso ro un hon-de un wu. Ka op un yoor-ye, yan-neke-mo un wu, un ye ken ye ne, ye haaru be-de un wu ye hwooru wu n-tete. Ye cituru wu yo ka sha-mo ut-ma to ro à. ¹¹ Wu zeeru ye, “No ye ya'ase Shir hur-ur no à, no ye Shir ya'e no nept ma-to un gwomo-to un wu. Ye ya'ase Shir hur-de un ye á, ye a m-yoose un sha-mo ut-ma. ¹² Remen a shooste Ma-to Shir:

“ Ye'a hyen yo me m-nom à

amba ye'a hoks m-nap un yo me m-nom á.

Ye'a hoge yo me m-zee à, amba ye'a nep á;

taasu ye waktune be-de Shir a soksute ye ut-**ba'as.**' ”†

§ **Bor-us tet:29** 3:29 Hyen komo: Ruka 12:10. * **Bor-us nass:1** 4:1 Hyen komo: Ruka 5:1-3.

† **Bor-us nass:12** 4:12 Hyen komo: Isha 6:9-10 (ut-Girik).

*Bq ma-to un ka wan-kap un go wu ro à**(Mati 13:18-23; Ruka 8:11-15)*

¹³ Ka da-de, Yeso zeeru ye, "Urege no nap ka sha-mo ut-ma to á, nga nep o ka sha-mo ut-ma to kusse á. ¹⁴ Ka wan-kap un go wu, Ma-to Shir to wu ro m-kap. ¹⁵ Ye ka go-ye ye he'ene n-riib un cow à, no corogsuru ye, sha-mo un ka hun-ne ye mo ka, ye a rure Ma-to Shir à. Ye hogusse, ba un naas o-da, **ko-Gwomo-wu un ya-ut-kot** woonuru, wu deksuru to. ¹⁶ Kaane o tomso, ka go-ye, ye a kape n-te ut-ta'ar à, sha-mo un ka hun-ne ye mo ka, ye hoge Ma-to Shir à. Ba un naas o-da, ye goksuru to o-zak o-zak. ¹⁷ Amba ye ess to ur-hur á. Bq ye she'ette hiin à, ye ho'osuru to. Yo ka un kor remen koob-ur bq ye, komo hun-ne suutu ye us-cenene unze ye gokste Ma-to Shir, ye hoks gaag ut-men á. ¹⁸ Ka go-ye, he'ene n-te un yokor à, ye ro ka ye hoge Ma-to Shir à. ¹⁹ Amba hoob-o un rii-yo un hono o-dak yo rwu'uru ye un co. A ro ye m-raks un gop-de un hoob-o o-kwum. Komo un gop-de un se ken rem-se, se naasuru Ma-to Shir un hur-de un ye. Remen kaane, se wenuru m-duk. ²⁰ Ka go-ye, ye a go'e be-de ut-wuur à, ye ro ka ye hoge Ma-to Shir à, har to she'eturu un hur-de un ye, to nomuru ur-bon be-de un ye. Un hur-de un wu ken wu, ya wu ro untun ka go-yo yo ro m-kum un ya'ane ur-kwooz un op [30] à. Un hur-de un wu ken wu komo yo ro m-kum kwooz-ut tet [60]. Un hur-de un wu ken wu, yo ro m-kum kwooz-ut taan [100]."

*Sha-mo un ma-to ur-pitirra**(Ruka 8:16-18)*

²¹ Ka da-de, Yeso cituru ye, "¿A un daps ur-pitirra remen a hokte de o-shaar? ¿Kq un kus-o o-kwuur? Ay, amba remen a sekt de n-ton be-de a he m-hyan à.† ²² Bq un rii-yo ro wukusse à, rwuun-mo yo he'e cas cas.§ ²³ Kap wu ro ut-to ne to m-hoge à, wu hoge."

²⁴ Yeso dooru ye m-rure ut-ma. Wu zeeru, "Baks no yo no hoge à ur-bon ne. Kq-de o mesute wu ken wu à de a hette wo m-me'esse, har a doo wo.* ²⁵ Ko-wan-rii, wu a m-do'e. Wu rotte ne á, ko ya o-rii-yo yo wu rotte hiin à, a rumus yo, a yage wu ut-kom m-zar."†

Sha-mo un ma-to un go-ye potne à

²⁶ Yeso dooru ye un rure ut-ma. Wu zeeru, "**Gwomo-to Shir** ya to ro untun ko-ya-tom wu kape go un kat-o un wu à. ²⁷ A rewuru ut-ho, go poturu, ye bo'osuru, wu nap bq takne á. ²⁸ O-dak un hi un de un o, o ro m-ya rii-yo m-re. Poton-mo ro ur-takan. Ye pote, ye dukuru. Ujime ye nomuru ya'ane. ²⁹ Da-o kat-o nense, wu tomuru ya-m-ce un kunt-de m-ce ne remen kat-o wooste m-ce."‡

*Sha-mo un ma-to**un ya'ane-yo o-mosta**(Mati 13:31-32,34; Ruka 13:18-19)*

³⁰ Yeso zeeru ye, "¿Un yaane um hette m-hongse **Gwomo-to Shir**? ¿Ya un ma-to ne um hette m-rwunte un sha-mo un to? ³¹ Gwomo-to un wu to ro untun ya'ane-yo o-mosta yo a go'e n-dak à. Kq de nomte yo jiište

‡ **Bqr-qs nass:21** 4:21 Hyen komo: Mati 5:15; Ruka 11:33. § **Bqr-qs nass:22** 4:22 Hyen komo: Mati 10:26; Ruka 12:2. * **Bqr-qs nass:24** 4:24 Hyen komo: Mati 7:2; Ruka 6:38. † **Bqr-qs nass:25** 4:25 Hyen komo: Mati 13:12; 25:29; Ruka 19:26. ‡ **Bqr-qs nass:29** 4:29 Hyen komo: Jowe 3:13.

ya'ane kap ʉs-rek à. ³² Yo jiishurʉ kap o ʉn gugooq-o, a go'e n-me o-wak à. Yo nomurʉ caari-se ʉs-jet, har no rɔ m-cirɛ ʉn se ye ce ʉt-kur."

³³ ʉn sha-mɔ ʉt-ma deen gon tɔ ka, Yeso rure ye Ma-tɔ Shir hond hond bɔ ye he hoks m-nap à. ³⁴ Wʉ rurʉ ye rii á, se de ʉn sha-mɔ ʉt-ma ne. Amba pakse o, wʉ ro ʉn rwunte ʉn yan-neke-mɔ ʉn wʉ koyan.

Yeso restɛ m-yo m-hɔ ne
(Mati 8:23-27; Ruka 8:22-25)

³⁵ Ka da-de ne m-rim, Yeso zeeru yan-neke-mɔ ʉn wʉ, "Haan a pes no jit-de o-mar." ³⁶ Yan-neke-mɔ ʉn wʉ ye yagnuru hun-ne, ʉt-moor ne ye cɔwuru o-hat be-de Yeso ro à. Ye nekuru. Tɔ ken hat-tɔ ro kon tomso ne ʉt-rek-tɔ. ³⁷ Ye ro m-neke, caari-mɔ m-yo taknuru. Ho-m ro m-tam o-hat. Mɔ ro m-he'ebɛ n-me har mɔ ʉn he de m-shoos o-hat. ³⁸ Yeso ro m-rew n-me o-hat so ʉr-tur ʉn jim. Hi-de ʉn wʉ ro russe ʉn rii-o atɛ ʉn rus ʉr-hi à. Ye 'yonsuru wʉ. Ye zeeru wʉ, "Wa-ur-Yoos, ashi! ¿Wɔ was á? Te ka he m-sabarse!"

³⁹ Ka da-de, wʉ inuru m-rew, wʉ hururu m-yo ʉt-gaag. Wʉ zeeru o-mar, "Res temb." Yo-m resuru tek. Mar-o resuru temb.

⁴⁰ Wʉ zeeru ye, "¿Yan yo hante notte ʉn hoge o-gyer? ¿Har m-mɔka no sher be-de Shir á?"

⁴¹ Ye hoguru o-gyer deen. Ye zeeru hi ʉn de ʉn ye, "Wuuu, ¿Ya ʉn gon net-wʉ kaane wʉ yo-m rɔ wʉ o-dɔrotte m-hɔ ne?"

Bɔr-ʉs taan

Taas ʉn gom-o ʉn
wʉ ya-ʉt-kɔt da'e ʉr-hi à

(Mati 8:28-34; Ruka 8:26-39)

¹ Yeso ʉn yan-neke-mɔ ʉn wʉ ne pasuru de ka jit-de o-mar de, ʉn dak-o o-Garasa. ² Da-o Yeso ru'e o-hat à, ba ʉn naas o-da, wʉ ken net-wʉ ro kon wʉ ko-**ya-ʉt-kɔt** da'e ʉr-hi à. Wʉ rwuunuru be-de ʉs-saag, wʉ go'onute ʉn Yeso ne. ³ Wʉ ro m-ma'as m-she'et ʉn pak-tɔ ʉt-ta'ar be-de a m-jok ʉt-u à. Wʉ ro m-gege á kɔ ʉt-kwɔm. ⁴ Kɔ a gegurse na-se ʉn wʉ ʉt-kom ne ʉt-kwɔm ʉt-kwɔm, wʉ jetemse tɔ war war. Yatt-wʉ ro wʉ m-hoks m-gaag á. ⁵ Kɔ de ke da-de, m-tɛt m-hɔw ne, wʉ ro n-tɛ ʉn saag-se ʉn pak-tɔ ʉt-ta'ar, n-tɔn ʉt-haag. Wʉ ma'asuru ʉs-kan kane. Wʉ ro m-monomse ʉn hi ʉn de ʉn wʉ ʉt-ta'ar ʉt-ta'ar.

⁶ Da-o wʉ hyambe Yeso à, wʉ kawuru Yeso o-rek. Wʉ woburu. Wʉ kwukturu ʉn co Yeso. ⁷ Wʉ sherguru ʉs-kan. Wʉ zeeru, "Yeso, **Wà-wʉ Shir**, n-tɔn, ¿ya da wɔ ʉn me ne? Hakkure, ʉm mossute wɔ ʉn Shir ne, wɔ 'ya me ʉr-koɔb á!" ⁸ Wʉ ʉn zee yo ka remen Yeso zeste ko-**ya-ʉt-kɔt**, "Ru nɔ ʉn hi-de ʉn ka net-wʉ."

⁹ Bɔ ka net-wʉ kontɛ Yeso à, Yeso cituru wʉ. Yeso zeeru wʉ, "¿Jin ʉn du ro waane?"

Wʉ shasuru Yeso, " 'Timb,' me wʉ ʉn hon-de á, te deen." ¹⁰ Wʉ konuru Yeso komo wʉ zeeru, "Yeso hakkure, taasu o yen te ʉn ka be-de."

¹¹ ʉn ka be-de ne, caari-o ʉn kur-o ʉn arede ro ʉt-re n-tɔn ʉr-haag.

¹² Ya-ʉt-kɔt konuru Yeso. Ye zeeru, "Yeso tuwut te be-de ʉn arede yage te cɔwut ye." ¹³ Yeso ya'uru ye o-cɔw. Ya-ʉt-kɔt ruuru be-de ʉn ka net-wʉ, ye cɔwuru ʉn hi-tɔ ʉn arede. Kur-o ʉn arede dugu-ʉs yoor [2,000]. Arede yirigburu o-mar. Bɔ ye yirigbutɛ à, ye duuzburu n-me o-mar. Ho-m reeru ye kap.

14 Bq yan-gut-de un arede hyente rii-yo nome à, ye somuru us-rek, hamo un bo-o ro yow yow à. Ye runduru ya-o-bo un riib-se un o ne ka ma-to. Hun-ne rwuunuru, ye hyenet rii-yo kore à. 15 Ye haanuru be-ur Yeso, ye hyanuru wu **ya-ut-kot** ro daage ur-hi à. Wu ro tara un gund-o un wu ne hokke un weer-se un wu ne. Ye hoguru o-gyer. Ye hyanag ut-hyat. 16 Komo ye hyane rii-yo kore ka net-wu ya-ut-kot da'e ur-hi à, un ka arede-ye ne un yish-ye un ye à, ye ruru hun-ne ye rwuune so o-bo à rii-yo kore à. 17 Ye taknu kon-us Yeso wu yaksu ye dak-o un ye.

18 Yeso ro m-cow o-hat wu yagute ka dak-o o ka. Ka net-wu ne wu **ya-ut-kot** ro daage ur-hi à konuru Yeso 'ye wu o-cow wu dorute wu. 19 Amba Yeso dek ma-to un wu á. Yeso zeeru, "Ji o-hur be-ur yan-yen-du du. O rure ye rem-se Wan-Koyan nomu wo à, un bo wu hyane 'won un du à." 20 Ka net-wu arguru m-neke. Wu taknu rwor un ka ma-to un ka dak-o o a m-zee *Bq-ut Qp á*. Wu ro m-rwor un ka rem-se ut-moor ne se Yeso nomu wu à. Hun-ne kap ye bopuru us-nu remen ye hogute rii-yo ut-hyat.

*Yeso taasute nen yoor gom-se un ye
(Mati 9:18-26; Ruka 8:40-56)*

21 Komo Yeso cowuru o-hat wu dooru m-pas un jit-de o-mar. Bq wu woobute à, hun-ne deen morguru be-de un wu n-riib o-mar. 22 Wu ken net-wu haanuru, jin-de un wu Jaros. Wan-gaan be-de un yan-co ye un kuke-o atte un yooos un Ma-to Shir à. Bq wu hyente Yeso à, wu kwukturu un co-o un wu. 23 Wu gapursuru Yeso, wu zeeru, "Yeso, me ka haane be un du. Wa re wan-ne'a-wu ro un kom-to Shir. Um conog o he, o ci wu un kom-ut ru ko ka gom-o ro m-ta à, wu nom hoog." 24 Yeso arguru wu m-dore. Ye arguru m-neke. Hun-ne deen doruru Yeso. Ye ro wu m-megemse.

25 Wu ken ne'a-wu ro kon wu gom bope à, hak-us op us-yoor [12] hyo-m ro m-du un wur-o un wu. 26 Wu swoog ur-koob deen un kom-to un ya-us-ba'at ut-moor ne. Bq un rem-se wu rotte un kom-to un wu à, kap o un se se teeste un hoob-o us-baat remen gom-o un wu teet. Gom ro wu m-muun n-hwuk n-hwuk. 27 Wu hogusute Yeso ro un taas us-gom. Wu pa'anuru so un jim-de un wu n-me un moor-to un hun-ne wu ci'it gund-o Yeso. 28 Wu zeeru un hur-de un wu, "Ko bo un gund-o Yeso o de um ci'e, o bo'osute gom re teet." 29 Bq wu ci'ite gund-o Yeso à, hyo-mo un wu arguru m-ka ba un rem. Wu hoguru un wur-o un wu gom taag.

30 Ba un naas o-da, Yeso napuru Shir ruutte se ken myot-se un wur-o un wu, wu napuru unze wu ken ci'ig wu. Wu byanduru n-me un moor-to un hun-ne wu nept wu ci'e wu à. Wu zeeru, "¿Wan wu ne ci'e me o-gund?"

31 Yan-neke-mo un wu zeeru wu, "Gwot ka moor-to un hun-ne to. ¿Wa nep net-wu ci'e gund-o ru?"

32 Ka da-de, wu gutruru remen wu hyenet wu nome kaane à. 33 Ne'a tomso, bo wu nepte rii-yo takne un wu ne à, wu haanuru gyer-o-gyer. Wu ro us-zap. Wu kwukturu un co Yeso, wu ruru wu bo un rii-yo takne à. 34 Yeso zeeru wu, "Wa re, wan-ne'a bo o sherte un me ne à, gom ru taag. Ji o-hur, hur-ur gaan. Qa do m-muun á."

35 Wu ro ut-ma, ye ken ye rwuunuru un hur-o un wan-co-wu un kuke-o atte un yooos un Ma-to Shir à. Ye zeeru ka wan-co-wu, "¿Yan yo wotte un rangse un Wa-ur-Yoos? Wa ru wan-ne'a mereste."

36 Ko de ye zette kaane, unze wa wan-ne'a mereste à, Yeso was un to ne á. Wu zeeru wan-co, "Yage o-gyer. Sher hur-ur gaan cot."

³⁷ Bø Yeso rurutu wu kaane à, ye arguru m-neke un ka net-wu ne, amba Yeso dek hun-ne á, se Bitrus, un **Yakubu**, un **Yohana** (heno **Yakubu**) ne. ³⁸ Bø ye woote un hur-o Jaros à (wan-co un **kuke-o un yoos un Ma-to Shir** à), Yeso 'wossuru hun-ne kané deen. Ye ro us-'won. ³⁹ Bø wu tuwte à, wu zeeru ye, "¿Remen yan o notte us-'won? Ay, wan-ne'a-wu mar á. Rew-mo wu rotte." ⁴⁰ Ye nemsuru wu nemes-to o-yo'og. Wu ruuturu bo un ye ro kané kap à n-do. Wu dekurú bo un tato-o un wan-ne'a un inu un wan-ne'a ne un ye ka nen tet ye ne ye wu rotte m-neke un ye ne à. Ye cowuru be-de ur-u. ⁴¹ Yeso bopuru kom-o un ka wan-ne'a-wu. Wu zeeru wan-ne'a, "Tarita kumi!" (Wata, "Wan-ne'a, um zeeq, ine ge!") ⁴² Ba un naas o-da, wan-ne'a inuru ge. Wu yawguru un na-se un wu. Hak-se un ka wan-ne'a-wu op us-voor [12]. Kowan bopu o-nu. Rem-se ut-hyat se ka ye hyane. ⁴³ Yeso kangsuru ye. Wu zeeru, "No jar no rure net á, amba 'ya no wan-ne'a rii-wo m-re."

Bør-ús cind

A yagute Yeso ut-yage un bo-o un wu
(Mati 13:53-58; Ruka 4:16-30)

¹ Yeso inuru un ka bo-o, wu warguru un bo-o un wu o-Nazaret. Yan-neke-mo un wu nekurú un wu ne. ² Bø **Ho-de ur-Wuwe** woonte à, wu taknu yoose un hun-ne un **kuke-o un yoos un Ma-to Shir**. Hun-ne morguru deen. Bø ye hogute wu à, ye bopuru us-nu. Ye zeeru, "Ka net-wu ne, ¿ke ne o wu kume ka nap-se kaane? Gwot gon caari-to ut-hyat to wu ro m-nom à! ³ Ashi, ¿wu wu ka wan-shaab? ¿Wà **Meri**, sek-wu **Yakubu** ne un Yosi ne, Yahudas ne, Simon ne? Hen-ne ye un wu ne, yan-ne'a-ne ye ro kon kané be un na." Ka da-de ne, ye kuturu Yeso ut-yage.

⁴ Ka da-de, Yeso zeeru ye, "Ko kene a m-bom un wan-rwor un Ma-to Shir, amba yan-bo-o un wu, be-de a mate wu à, ko wu ro un rwor un Ma-to Shir, ye ro m-was un to ne har ye bupt to á."* ⁵ Yeso wu hoks nom ut-hyat kané á, se de ya-us-gom hiin ye wu ci'e un kom-to un wu à, gom-us taaru ye. ⁶ Wu bopuru nu. Wu hyanag hyat-to un yan-bo-o un wu remen koob-de un m-sher be-de un wu. Wu dorguru ut-bo to ro o-zang à. Wu masuru un yoose un hun-ne Ma-to Shir.

Yeso tomog nen op un voor
(Mati 10:5-15; Ruka 9:1-6)

⁷ Wu agnuru yan-neke-mo un wu nen op un voor [12] be-ur gaan. Wu taknu tom-se un ye voor voor, ye yoose hun-ne Ma-to Shir. Wu ya'uru ye 'wons-mo un ruut un **ya-ut-kot** ye da'e un hi-to un hun-ne à.

⁸ Wu nakuru ye ut-to, wu zeeru ye, "No ine m-neke, no jar no dek rii á, se ko-yo m-neke, no he m-dek. No dek rii-yo m-re á. No dek ba-o ur-ess á. No dek hwor á. ⁹ No ine m-neke, no tup ut-ka'ante. No dek cop-ut voor á se to ro un wur-ut no à cot." ¹⁰ Wu dooru ye m-rure ut-ma. Wu zeeru, "No kume hur-o no comsute à, she'et no kané har no ruut un ka bo-o. ¹¹ No wo'e be-de a yage no m-goks à, ko m-raag un ma-ut no ne à. Da-o no ine m-arag un ka be-de, kukt no hu-mo un na-us no. No huste kom-ut no o ka ho-de Shir he ye piishe ut-ma à."†‡

* **Bør-ús cind:4** 6:4 Hyen komo: Yoha 4:44. † **Bør-ús cind:11** 6:8-11 Hyen komo: Ruka 10:4-11.

‡ **Bør-ús cind:11** 6:11 Hyen komo: Seng 13:51.

¹² Bɔ wu komte ye m-rure un ka ma-to à, ye ruuru, ye ruru hun-ne. Ye ro m-zee, "Ho'os nɔ **ba'as-ut** nɔ, nɔ muun, nɔ kon Shir. Wu soks **ba'as-ut** nɔ." ¹³ Ye ruuturu **ya-ut-kot** deen ye da'e hi-to un hun-ne à. Bɔ ye 'wɔste ya-ʉs-gom deen à, ye duusuru ye m-nɔw. Ye konuru Shir. Gom-ʉs taaru ye. §

*Mar-m Yohana Wa-m-Yo'os
un hun-ne m-ho
(Mati 14:1-12; Ruka 9:7-9)*

¹⁴ Yeso ruug ur-jin kɔ kenɛ har ko-Gwɔmo **Here** [Atipas] hoguru ma-to un wu. Hun-ne kap ye ma'asuru ʉs-barag. Ye ro m-zee, "¿Wan wu ne ro un nom un ka hyat-to kaane?" Ye ken ye zee ru "Yohana wu. Wu ro'e un m-yo'os un hun-ne n-te m-ho à. Wu wu Shir 'yonse be-de m-margan ne. Wu wu a ya'ase ka beeb-de."

¹⁵ Ye ken ye zee ru, "Ay, **Ereja** wu."

Ye ken ye zee ru, "Ay, wan-rwor un Ma-to Shir wu untun ka ye haane n-ga à."*

¹⁶ Bɔ **Here** hogute ma-ut Yeso à, wu zee ru, "Yohana wu um rwo'e a kups hi-de un wu à, wu ine un hoog ne!"

¹⁷ **Here** un zee kaane remen se ken hak-se n-ga ne, wu un hi un de un wu, wu rwo'og a ship **Yohana**. A rwo'uru wu un kuke-o m-ke'et. Wu un nom kaane remen wu gaag ne'a hen un wu, Herodiya cin ba campo un wu un mar. Jin-ur campo un wu ro Pirip. ¹⁸ **Here** un nom kaane remen **Yohana** ma'aste wu m-rure unze, udepe wu ge ne'a hen un wu á.† ¹⁹ Ne'a suuru **Yohana** ʉs-ryaab har wu conog wu ho wu. Amba Herodiya kum ur-be á. ²⁰ Ko-Gwɔmo **Here** ro un gyer-o **Yohana**. Wu nak wu kashi un net-wu, wan-ba-m-kukop. Remen kaane, wu essuru wu be-de rii a ci wu á. Wu ro m-zɔ'ore deen da-o **Yohana** ro ut-ma un wu ne. Amba kap un kaane ne, wu ro un hoge un rere-mo un ma-to un wu.

²¹ Amba de ken ho-de, Herodiya kumuru caari-de ur-ho. Ka ho-de, ko-Gwɔmo **Here** ro un baks un ho-de a mate wu à. Wu nomuru o-biki. Wu banuru gwomo-ne ye un wu, un sek-ye ne ye un karma-ne un sek-ye ne ye un dak-o o-Gariri. ²² Bɔ ye mɔrgute un biki-o un wu à, wa Herodiya wan-ne'a, wu cowuru be-de un ye. Wu hewuru ʉs-hew. Zak-o reeru ka ya-o-biki ye deen, kap un ko-Gwɔmo **Here** ne. Ko-Gwɔmo hakuru o-nu, wu zee ru ka wan-ne'a-wu "Kay, kon me rii-yo o cone à, kap man ya'as wo yo." ²³ Wu tondu ru ka wan-ne'a-wu. Wu zee ru, "Koyan yo o kone be un de, har purug-de un gwomo-ut re, man hoks wo m-ya'as."

²⁴ Bɔ wan-ne'a hogute kaane à, wu ruuru, wu haaru be-ur inu un wu. Wu zee ru wu, "Hoge ma-to ko-Gwɔmo zee à, wu zee koyan yo um kone wu, wu ya'as me. ¿Yan yo ne um he wu m-kon?"

Inu un wu zee ru wu, "Ha o kon wu hi-ur **Yohana Wa-m-Yo'os un hun-ne m-ho.**"

²⁵ To, wu muunuru, hor-m-hor be-de un ko-Gwɔmo. Wu konuru wu, wu zee ru, "Hi-ur **Yohana Wa-m-Yo'os** de um cone o huɔ me m-moka n-me o-kok."

²⁶ Bɔ ko-Gwɔmo hogute kaane à, men-ut naasuru wu deen remen wu regusute wu tonsute be-de un ya-o-biki. Wu con wu yage shoos un ma-to un wu á. ²⁷ Remen kaane, ba un naas o-da, wu tomuru ko-karma.

§ **Bɔr-ʉs cind:13** 6:13 Hyen komo: Yaku 5:14. * **Bɔr-ʉs cind:15** 6:14-15 Hyen komo: Mati 16:14; Mark 8:28; Ruka 9:19. † **Bɔr-ʉs cind:18** 6:17-18 Hyen komo: Ruka 3:19-20.

Wu z̄eeru, “Ha o kupsun̄u m̄e hi-ur **Yohana**.” Wu arguru m-nek̄e be-de **Yohana** ro ke’o à, wu kupsuru hi-de un wu. ²⁸ Wu neknuru un de ne n̄e m̄e o-kok. Wu ya’asuru ka wan-ne’a-wu. Wan-ne’a ya’asuru inu un wu. ²⁹ Da-o yan-nek̄e-m **Yohana** hoge b̄o a nome à, ye haaru, ye dekuru u-de un wu, ye jokuru.

*Yeso reegtute hun-ne
dugu-ʉs taan [5,000]*

(Mati 14:13-21; Ruka 9:10-17; Yoha 6:1-14)

³⁰ Yan-Tom Yeso, ye wu tom̄e ye rur Ma-to Shir à, ye muunuru, ye morguru be-ur Yeso. Ye rur̄u wu kap rii-yo ye nome à un rii-yo ye yoos ne à. ³¹ To, ye ro wu m-rure, hun-ne dor̄o ye, ye ma’asuru m-haan be-de un wu ye hogute ma-ut Yeso. Ye ka ro m-nekne, ye ka ro m-arag, har Yeso kum da-o un re un rii-yo m-re á. Wu z̄eeru yan-nek̄e-mo un wu, “Haan n̄o, a paks n̄o, a wuwe n̄o hiin.”

³² Ye cowuru o-hat, ye ro m-nek̄e be-de un ba un net un hon-de un ye. ³³ Ashi, hun-ne deen hyanag nek̄e-mo un ye. Ye nepste un ye ne. Ye rwuunuru un ko o ke bo-o. Ye arguru teeru ʉs-rek. Ye ro un dore n-riib o o-mar. Ye ba’uru Yeso ne m-w̄o reeno be-de ye he’e à. ³⁴ Yeso woburu. Bo wu rwuunte o-hat à, wu ’wossuru hun-ne ut-moor ne deen ye be’este wu m-w̄o. To, wu hyanuru ye. Ye ka untun yege-ca. Ye rotte ko-ya-ur-gut á. Wu hoguru ’won-de un ye. Wu taknu yoose un ye se ken rem-se deen.‡

³⁵ To, da-o wu ro ye m-yoose à, yan-nek̄e-mo un wu hyanuru ho-ur teeste. Ye haaru be-ur Yeso. Ye z̄eeru, “Ho-ur teeste. Hur-ut ro kon kan̄e yow yow á. ³⁶ Se o ’yons ye kaane ye tuwut yan-bo-ut kat-ne to ro kan̄e à, ye oonute hi un de un ye rii-yo m-re.”

³⁷ Amba Yeso hakuru o-nu, wu z̄eeru ye, “Ya n̄o ye rii-yo m-re un hi un n̄o.”

Ye z̄eeru Yeso, “Hon un ka moor-to un hun-ne to, ¿ke ne o te he kum un hwor-ye te hette ye m-coks à? ¿Wa ya’e te ka rii-yo kaane? Se de te nome gwus-de ut-ho zungu-ʉs yoor te hokstu ye m-reegte.”

³⁸ Yeso cituru ye, “¿Bur̄odi-ut re to ro n̄o? Ha n̄o n̄o gwoton.”

Bo ye heete m-gwot à ye muunuru. Ye z̄eeru wu, “Bur̄odi-ut taan un jan ne yoor te hyane.”

³⁹ Bo wu hogute shas-o un ye à, wu z̄eeru hun-ne kap, “She’et n̄o be-de un gw̄o-ut yar-to kur-ut ut-kur.” ⁴⁰ Ye ne ye she’eturu kur-ut ut-kur. To ken kur-to ne zungu-o gaan [100], to ken kur-to kwooz-ut yoor un op [50]. ⁴¹ Bo ye she’ette à, Yeso jaksuru yish-ye un wu n-Ton o shir, wu nomuru Shir ur-bongon. Bo wu komte Shir nome ur-bongon à, ka da-de ne, wu bosuru ka bur̄odi-to bos-ut ut-bos. Ka bos-to wu bosre à, wu wonguru yan-nek̄e-mo un wu un ka jan-ye ne yoor. Ye heeturu ka hun-ne ye kap. ⁴² Hon un moor-to un ye kap ye reeru to, ye ciig har to kus, ⁴³ har ye kamsuru to kusse à koor-ut op ut-yoor [12]. ⁴⁴ Be-de un ka ye re à campo-ne dugu-ʉs taan [5,000].

Yeso nomog ur-hew n-ton m-ho

(Mati 14:22-33; Yoha 6:15-21)

⁴⁵ Bo Yeso komte reegte un hun-ne à, ba un naas o-da, wu z̄eeru yan-nek̄e-mo un wu ye tuw o-hat ye nek̄e, ye pes o-mar, ye wo un o ken bo-o o

‡ **Bq̄-ʉs cind:34** 6:34 Hyen komo: Qog 27:17; 1Gwm 22:17; 2Nom 18:16; Izik 34:5; Mati 9:36.

a m-zee o-Besayada. Wú komo wú 'yonsute ka hun-ne ye. ⁴⁶ Bq wú 'yonste hun-ne à, wú daarú ur-haag remen wú konot Shir.

⁴⁷ Bq tet-m woonte à, yan-neke-mo un wú ro o-hat n-tete o o-mar. Yeso ne wú ro kang o-zang un hon-de un wú. ⁴⁸ Wú hyamburu yan-neke-mo un wú ro dum-o m-nak o-hat. Hat-o yagute m-neke remen yo-m ro o m-muunte us-ajima ne. Ka da-de ne, cin ba ho-ur ro un rwuun, wú kawuru ye. Wú ro m-yawag n-ton m-ho us-na us-na. Wú woot be-de un ye. ⁴⁹ Amba bq ye hyambute wú roon à, wú ro m-yawguné n-ton m-ho mo o-mar, ye nomuru us-barag. Ye zeeru, “¿Kq ko-marimar-wú?” Ye taknuru us-kan se o-gyer. ⁵⁰ Kq wú ke, bq wú hyambute Yeso à, wú zapuru us-zap. Yeso tepsburu ye hor-m-hor. Wú zeeru ye, “Ho’os nq hur un nq. Yage nq o-gyer. Me wú.” ⁵¹ Ka da-de, wú woburu be-de un ye. Wú cowuru o-hat. Yo-m resuru tomso ne. Ye ne ye bopuru us-nu deen. ⁵² Kq de wú reegute hun-ne un yish-ye un ye à, ye ungo nap beeb-ur Yeso á. Hur-de un ye hoks m-nap á.

*Yeso taasute ya-us-gom
gom-se un ye un dak-o o-Genesaret*

(Mati 14:34-36)

⁵³ Ye pasuru ur-jit, ye wooru un dak-o o-Genesaret. Ye gaguru o-hat un riib-o o-mar. ⁵⁴ Bq ye rwuunte à, ba un naas o-da, hun-ne napuru unze Yeso wú. ⁵⁵ Ye doruru ut-bo, hun-ne masuru wú m-hante ya-us-gom us-rek us-rek n-te un kerem-to un ye. Kq o ke dak-o ye hoge Yeso ro, ye heeturu ye. ⁵⁶ Kap be-de wú cowe à, un bq-ut rek-to kq bq-ut caari, un riib ne, ye rusuru ya-us-gom be-de ut-baab. Ye konuru Yeso wú yage ye ci kq riib-o un cop-o un wú. Bq un ya-us-gom ye ci’e o à, gom-us taaru ye.

Bor-ús ta'voor

*Dore un jor-se un ya-n-ga-ye
un rem-se un ye ne*

(Mati 15:1-9)

¹ De ken ho-de, **Parisa-ne morguru** be-ur Yeso mosse un ye ken ye ne yan-Yoos-de un **karamsa-o Mosa**. Ye woönuru rwuun-mo o-Urusharima remen ye hyenet Yeso. ² Ye hyanuru ye ken **yan-neke-m Yeso** ye. Ye ro un re un rii ut-ri'in ne un kom-to un ye, ba ye un sapt, bq **Parisa-ne zee** ye ye sapt à. ³ **Yahuda-ne**, yagunte de **Parisa-ne**, ye ro un dore un rem-se ya-n-ga-ye yoose ye à. Ye ro m-re un rii á, se ye saptussute ut-kom ur-bon ne bq ye 'wosse tat un ye ne ro m-nom n-ga à. ⁴ Tomso ne ye ro un re un rii-yo m-re be-de ut-baab á, se ye saptussute. Ka da-de ne yette un re un rii-yo m-re yo un be-de ut-baab. Se ken jor-se ro kon deen se tat un ye ne zee ye dore à. Se yette m-so'os ut-kok, ut-tur ne, rii-yo ye duuste rii un to.

⁵ Remen kaane, **Parisa-ne** un yan-Yoos-de un **karamsa-o Mosa** ne ye cituru Yeso. Ye zeeru, “¿Ya hante yan-neke-m ru ye rotte un dore un jor-se ya-n-ga-ye á? Ye rotte un re un rii ut-ri'in ne un kom-to un ye.”

⁶ Yeso shasuru ye, “Ee, **Ishayawan-Rwor un Ma-to Shir** wú rworog ma-ut nq hond hond, nq ya-o-shepe! Hoge nq rii-yo wú gene à. Wú geneg unze, Shir zegg,

“ ‘Ka hun-ne ye ro me ur-bongon bq o-nu,
amba ye ya'as me hur-de un ye á.

⁷ Bongon-de ye ro me m-nome à, hwaa o.

Remen, ye ro un yoos un **karamsa-o** un hun-ne

sa o zee **karamsa**-tə Shir.* ”

⁸ Yeso dooru ye m-zee, “Kaane o no m-nom. No m-yage un **karamsa**-o Shir, notte un dore un jor-us tat no ne.”

⁹ Yeso dooru m-do, wu zeeru ye, “¿Weer-us no se ka? No m-muut un **karamsa**-o Shir hwaan remen no dorute jor-us tat no ne! ¹⁰ Bu-o gaan, **Mosa** zeste, ‘Ya tato ru un inu ru ne ut-gos. Wu pyape tat un wu a, ko inu un wu, a ho wu.’† ¹¹ Amba no ur-yoos unze urege net ro un yo ken rii-yo ne yo wu heete m-gu un tato un wu ko inu un wu un yo a, amba wua zee, ‘Kap rii-yo no roa kum be un de n-ga a, yar-mo mo um **seke** Shir a.’ ¹² Un yoos-de un kaane, notte un hante un cow-se un yage un gu un tat no ne ye ro ur-koob a. ¹³ Ka bo no m-muut un Ma-to Shir hwaan. Notte un dore un jor-se un ya-n-ga-ye. Notte un yoose un yakar no. Sha-mo un ma-ut gaan-mo ka um nomu no. Se ken rem-se ro kon ut-moor ne se no m-nom a.”

Rii-yo ro un naas un net a

(Mati 15:10-20)

¹⁴ Bo Yeso komte rure un **Parisa**-ne kaane a, komo wu agnuru moor-to un hun-ne ye ro kanu us-riib a. Wu zeeru ye, “Raks no ut-to, kap-m no, no nep ma-to um he no m-rure a. ¹⁵ Rii-yo net ro m-re un nu-o un wu a, yo ro wu m-naas a, se de yo ro m-rwuun un hur-de un net a, yo ro wu m-naas.”‡

¹⁷ Bo Yeso nomte ut-ma kaane a, wu yaguru moor-to un hun-ne, wu cowuru o-hur. Ka da-de ne, yan-neke-mo un wu cituru wu, “¿Re o, ka sha-mo ut-ma to ro?” ¹⁸ Yeso zeeru ye, “¿Har un no ne, no nap a? Rii-yo net ro m-re a, yo ro wu m-naas a. ¹⁹ Me un zee kaane remen ur-hur o, yo cowe a, ut-men o, yo cowe. Rii-yo cowe ut-men a, a ruut yo o-kot.” (Yeso un ruru ye ka ma-to wu kututu ye unze ko yo ke rii-yo yo ro un bon-de m-re ne.)

²⁰ Wu dooru m-zee, “Rii-yo ro m-rwuun un hur-de un net a, yo ro wu m-naas. ²¹ Me un zee yo ka remen un hur-de un net o, barag-us yo-se ro m-rwuun: rii-yo m-e, ur-hyow ne, un ho-de un net ne, ²² o-as, ur-gop ne, un men-ut jaas-to ne, ut-raks ne, ur-she-et ne untun guub-o o-gwoor, ur-shoob ne, un reeb-to un hun-ne ne, un nu-mo ur-hi ne, un m-raag ne. ²³ Ka rem-us yo-se se kap, un hur-de un net o, se ro m-rwuun. Se se ro net m-naas.”

Ne'a-wu ro ko-Yahuda a shere be-ur Yeso

(Mati 15:21-28)

²⁴ Yeso yaguru o-Gariri, wu cowuru un o ken dak-o ur-hew ne, dak-o un o ken bo-o o a m-zee o-Taya a. Wu comsuru un o ken hur-o. Wu conu ne hun-ne nep a. Amba hun-ne ro un 'er-de un wu ko yea hyen wu a. ²⁵ Wu ken ne'a-wu hoguru Yeso haante. Ka ne'a-wu wu ro un wan-ne'a ne rek-wu, **ya-ut-kot** daag wu ur-hi. Wu haanuru be-ur Yeso hor-m-hor. Wu kwukturu un co-o un wu. ²⁶ Ka ne'a-wu tomsa, ko-ya-o-Yahuda wu a, ko-ya un dak-o o-Siriya§ wu. Wu konuru Yeso ruute wa un wu ko-**ya-ut-kot** ye da'e wu ur-hi a.

* **Bor-us ta'yoor:7** 7:7 Hyen komo: Isha 29:13 (ut-Girik). † **Bor-us ta'yoor:10** 7:10 Hyen komo: Rwuy 20:12; Kara 5:16; Rwuy 21:17; Rewi 20:9. ‡ **Bor-us ta'yoor:15** 7:15 Mo ken gen-mo un do ci-o 16Kap wu ro ut-to ne to m-hoge a, wu hoge. § **Bor-us ta'yoor:26** 7:26 ut-Girik: Siriya-Pinikiya.

²⁷ Yeso zeeru ká ne'a-wu, "A yage yakar cikste tokon. Rii-yo m-re yo un yakar, yo depe a ya'as yege-wo á."

²⁸ Ne'a shasuru Yeso, wu zeeru, "Gos-wu, ka bo o, amba ko yege-wo, ye ro un re un rii-yo m-re yo he'ene yakar á."

²⁹ Bo ne'a zette Yeso kaane à, Yeso shasuru wu. Yeso zeeru, "Bo o shestu me kaane à, ji o-hur, ko-**ya-ut-kot** ruug un hi-ur wa ru wan-ne'a."

³⁰ Ne'a arguru jo. Wu wobe, wu 'wos wa ro domb n-ton un rii-o ur-rut. Ko-**ya-ut-kot** ruuste un hi-de un wa.

Yeso rwo'og ko-ka'ato m-hoge

³¹ Yeso ro m-ru un dak-o un riib-o un bo-o o-Taya, wu doruru so o-Sidon wu heet Mar-o o-Gariri. Ka da-de ne, wu hessunuru un dak-o a m-zee dak-o un *Bo-ut Op*. ³² Bo wu woonte kané à, ye ken ye hanturu Yeso wu ken ko-ka'ato-wu. Wu ro tomso ut-re'em ne. Ye konuru Yeso **seke** wu o-kom, ko ka gom-o m-ta à.

³³ Yeso yagnuru morog-de un hun-ne. Wu paksuru un ka net-wu ne. Wu zupuru wu ut-to un jow-ye un wu. Wu copsuru o-jow m-ta. Wu ci'uru rem-de un wu un ka jow-yo. ³⁴ Wu dassuru ur-hi n-Ton o shir. Wu shikuru deen. Wu zeeru wu, "Ephaphatha" unze, "To-ut ru tikse." ³⁵ Bo m-zee un kaane to-ut tiksuru. Rem-ur ho'osuru. Wu tepruru ur-bon ne.

³⁶ Ka da-de ne, Yeso ka'aguru ye unze ye jar ye rure net á. Amba bo Yeso ka'agte ye à, ye ne komo ye dooru m-rwor. ³⁷ Ye hoge ka ma-to un to-to un ye à, ye bopuru us-nu remen ye hyanag rii-yo ut-hyat. Ye zeeru, "Wu nak nom un ko yo ke rii-yo ur-bon ne har wu rwo'og ka'ato-ne un bebe-ne m-hoge, ye teper."

Bqr-ús eer

Yeso reegtute hun-ne dugu-us nass [4,000]

(Mati 15:32-39)

¹ Un ka ho-to ne, hun-ne dooru m-morge deen be-ur Yeso. Ye kus un rii-yo m-re ne komo á. Yeso agnuru yan-neke-mo un wu. Wu zeeru ye, ² "Kay, um hogute 'won-de un ka hun-ne ye, ye rewe be un na ho-ut tet à, rii-yo m-re yo kus á. ³ Me 'yonse ye ne, ye ji m-moka m-mer m-mer, mer a bu ye un cow. Yea wo o-hur á, remen ye ken ye rwuunte ur-hew ne."

⁴ Yan-neke-m Yeso shasuru wu, ye zeeru, "¿Ke ne o ne a he hoks m-kum ut-burodi kané o-kot to he coks un ka hun-ne ye à?"

⁵ Yeso cituru ye, wu zeeru, "¿Burodi-ut re to no rotte?"

Ye zeeru wu, "Burodi-ut ta'yoor-to te rotte."

⁶ Ka da-de ne, Yeso zeeru hun-ne, she'et n-dak. Bo ye she'ete à, wu dukuru ka burodi-ut ta'yoor-to, wu nomuru Shir ur-bongon. Wu bosuru to, wu ya'asuru yan-neke-mo un wu ye heete moor-to un hun-ne. Ye heeturu ye. ⁷ Ye ro un jan rek-ye ne hiin. Da-o wu nomse Shir ur-bongon remen ye à, wu zeeru yan-neke-mo un wu ye wonge hun-ne ka jan-ye tomso. Ye heeturu ye. ⁸ Kowan wu reeru, wu ciig. Bo ye cikste à, yan-neke-mo un wu kamsuru bos-to kuse à. To shoosuru koor-ut ta'yoor. ⁹ Hun-ne ne ye wooste dugu-us nass [4,000]. Bo ye komte m-re à, Yeso 'yonsuru ye. ¹⁰ Ba un naas o-da, ka da-de ne, wu cowuru o-hat un yan-neke-mo un wu ne, ye haaru un dak-o o-Darmanuta.

Hoob-o un hyan un hyat-ut Yeso

(Mati 12:38-42; 16:1-4)

11 Bø **Parisa**-ne hogute Yeso woonte à, ye haaru be-de un wu. Ye taknu wu us-cot. Ye ro un hoob-o wu nom to ken hyat-to, to ye hette m-zee wu rwuunte n-Ton shir à. Ye ro wu m-taks.* 12 Bø wu hogute ma-to un ye à, wu shikuru un hur-de un wu deen. Wu zeeru, “¿Ya-m-moka ye, ya un yo notte o-hoob o un hyan un hyat-to Shir? Nip-o me no m-rure, mo ken senge-mo ut-hyat mo ro kon mo a he m-kute ya-m-moka ye á.”† 13 Bø wu rurutu ye kaane à, wu inuru. Wu cowuru o-hat un yan-neke-mo un wu ne. Ye pasuru un de ka jit-de.

*Yist-mo un Parisa-ne
(Mati 16:5-12)*

14 To-ut ka'ag **yan-neke-m Yeso** m-neke ut-burodi ne. Se ur-gaan un hon-de un de de ye rotte n-me o-hat. 15 Ye ro un pas o-mar, Yeso nakuru ye ut-to, wu zeeru, “Baks no, no nom cen un **yist-mo un Parisa**-ne un **yist-m** ko-Gwomo **Here** ne.”‡

16 Ye nomuru ut-ma un hi un de un ye, ye zeeru, “Wu un rwor kaane remen att ut-burodi á.”

17 Yeso napuru bo un rii-yo ye nome ut-ma à. Wu zeeru, “¿Remen ya notte un ma-to un koob-de ut-burodi? ¿No nap ma-to um rottu no á? A'a, ¿har m-moka no un koob-de m-nap ne? 18 'No un yish ne ye o-hyan, ¿Amba no m-hyan á? No ut-to ne to m-hoge, ¿Amba no m-hoge á?'§ 19 No baks á! Da-o um bosre hun-ne dugu-qs taan [5,000] burodi-ut taan à, ka bos-to kuse no à, ¿koor-ut re to no shoose un to?”

Ye zeeru, “Koor-ut op-ut yoor-to.” 20 Wu zeeru, “Burodi-ut ta'voor ne to um bosre hun-ne dugu-qs nass [4,000], ka bos-to kuse no à, ¿koor-ut re to no shoose un to?”

Ye shasuru, ye zeeru, “Koor-ut ta'voor-to.”

21 Wu zeeru ye, “¿Har m-moka, no nap á?”

Yeso upsute ko-po yish

22 Yeso un yan-neke-mo un wu ne ye haaru un de ken bo-de de a m-zee o-Besayada à. Bø ye woote à, hun-ne hanturu Yeso, wu ken ko-po-wu. Ye konuru wu unze wu ci yish-ye un wu ko yea upse à. 23 Wu bopuru wu o-kom, wu ruuturu wu n-riib-o-bo. Bø wu ruute wu à, wu copsuru yish-ye un wu m-ta. Wu ci'uru ye un kom-to un wu. Ka da-de ne, wu cituru ko-po. Wu zeeru wu, “¿O hokste hyan un yo ken rii-yo?”

24 Ko-po dassuru ur-hi remen wu hyenet. Wu zeeru, “Me de m-hyan un hun-ne buu, untun us-'yo o me ye m-hyan. Ye ro m-neke.”

25 Komo Yeso dooru ci un yish-ye un wu. Ka da-de, yish-ye un wu upsuru. Wu hyanuru kyan cas cas. 26 Ka da-de ne, Yeso zeeru wu, “Neké jo un hur-o ru. Wø warag o-Besayada á.”

*Bitrus nak Yeso wu ro Wan-Gwu
(Mati 16:13-20; Ruka 9:18-21)*

27 Yeso inuru kane un yan-neke-mo un wu ne. Wu cowuru un bo-to un dak-o un riib-o un bo-o o-Kaseriya o-Pirip. Ye ro m-neke un cqw, Yeso cituru ye. Wu zeeru, “¿Wan wu ne hun-ne ro m-zee um ro?”

28 Ye shasuru wu, “Ye ken ye, ye ro m-zee **Yohana** wu **Wa-m-Yo'os un hun-ne m-hø**. Wu a 'yonse be-de m-mar. Ye ken ye ne, ye zeeru **Ereja**

* **Bqr-qs eer:11** 8:11 Hyen komo: Mati 12:38; Ruka 11:16. † **Bqr-qs eer:12** 8:12 Hyen komo: Mati 12:39; Ruka 11:29. ‡ **Bqr-qs eer:15** 8:15 Hyen komo: Ruka 12:1. § **Bqr-qs eer:18** 8:18 Hyen komo: Irimi 5:21; Izik 12:2; Mark 4:12.

wū. Yē ken yē zēerū wan-gaan be-de un ya-n-ga-yē, **yan-Rwōr un Ma-tō Shir.**”*

²⁹ Yēso citurū yē, “Nō nē, ¿Wan wū nē eb nō rō m-zēē um rō?”

Bitrus shasurū Yēso, wū zēerū, “Wō wū rō **Kiristi, Wan-Gwū** wū Shir tomnē à.”†

³⁰ Ka da-de nē, Yēso ka'agurū yē, wū zēerū, “Nō jar nō rur á.”

Yēso rwōrog unze mar-mō wū he'e

(Mati 16:21-28; Ruka 9:22-27)

³¹ Bō wū ka'agte yē unze yē rwōr unze wū rō **Wā-wū un net** á, ka da-de nē, wū taknū yē m-yoose de ken yoos-de. Wū zēerū, “Gakte-mō mē **Wā-wū un net** um sū ur-koob. Sek-yē yē un **Yahuda**-nē un Gwōmo-nē yē un kōn-se Shir, un yan-Yoos-de un **karamsa-o Mosa** nē, yēa 'yarag mē har yea ho mē. Yē ho mē, hō-ut tet tō um he m-nōm un saag um inūtē un hōog nē.” ³² Yēso rwōrurū ka ma-tō cas cas. Wū wukē tō ken tō á. Sē Bitrus nakurū wū pakse, wū taknū Yēso m-kangse.

³³ Bō Bitrus kangse wū à, Yēso byandurū us-ajima nē. Wū gwōturū yē ka yan-neke-mō un wū yē, ka da-de nē, wū kangsurū Bitrus. Wū zēerū, “Nōm ja un mē nē, **ko-Gwōmo-wū un ya-ut-koť**. Barag-ūs ru se Shir se á, se ma-hun se.”

³⁴ Ka da-de, Yēso agnurū buug-de un hun-nē yē wōon yow yow be-de un yan-neke-mō un wū. Komo wū zēerū yē, “Ūrege wū ken wū cōnog wū warag wan-neke-m re, sē wū shē'eg hi un de un wū komo sē wū zōngutē wū sew **kan-o** un wū, wū dorū mē.‡ ³⁵ Remen bō un wū cōnē gu un hōog-o un wū à wūa taage un o, amba nō yē ya'ase hōog nō rem re à, komo remen **Ma-tō m-Rerem** nōa kum hōog-mō ba m-ta.§ ³⁶ ¿Ya net kumē nē, wū kumē hōno o-dak amba wū taage un hōog-mō un wū? ³⁷ ¿Ya net he ya'as un Shir remen wū oot hōog-o un wū? ³⁸ Ūrege wū ken wū rō m-hōge un 'e-m re un yo mē m-yoos nē à, un ka da-o, o hun-nē rō m-sher be-de Shir á, amba sē mēn-ut jaas-tō, ka da-de, mē **Wā-wū un net** a hōge 'e-mō un wū, mē muunē un dak. Man muun un seps-mō o-Tato nē mossē un mō un **yan-tōm-yē Shir** nē yē ba m-kūkop.”

Bōr-ūs jero

¹ Yēso doorū yē ut-ma, wū zēerū, “Hōge nō! Nip-o mē nō m-rurē, yē ken yē be un nō yē mōrge kanē à, rii-yo yē meret yēa hyen gwōmo-tō Shir rwūuntē un bēeb-de un tō nē.”

Yēso barmūtē

(Mati 17:1-13; Ruka 9:28-36)

² Bō rewutē hō-ut tind à, Yēso dēkurū Bitrus, **Yakubu**, un **Yohana** nē. Yē dorurū wū har n-tōn o-haag. Kanē un hōn-de un yē. Kaanē wū barmē un yish-yē un yē. ³ Cōp-tō un wū wargurū ut-pus tō puu. Tō ma'asurū kyarkyar. Yatt wan hoks un so'os ut-gund tō un wū kanē bō cōp-tō un wū nōmē o-mōk á. ⁴ Yē hyanurū **Ereja** un **Mosa** yē merse à, yē rwūuntē be-ur Yēso. Yē rō un tēp un Yēso nē.

⁵ Bitrus zēerū Yēso, “Wa-ūs-Nap, bō a kanē à, nōng ur-bon tē nomū nō depi-ut tet: wō ur-gaan, **Mosa** ur-gaan, **Ereja** ur-gaan.” ⁶ Bitrus un zēē

* **Bōr-ūs eer:28** 8:28 Hyen komo: Mark 6:14-15; Ruka 9:7-8. † **Bōr-ūs eer:29** 8:29 Hyen komo:

Yoha 6:68-69. ‡ **Bōr-ūs eer:34** 8:34 Hyen komo: Mati 10:38; Ruka 14:27. § **Bōr-ūs eer:35** 8:35 Hyen komo: Mati 20:26-27; 23:11; Mark 10:43-44; Ruka 22:26.

kaane remen wu un ye ka yoor-ye ne **yan-neke-m Yeso**, gyer-o reeg ye deen har ye hoks m-nap un yo m-zee á.

7 Ye ro kane, o ken ke'ente-o kawuru, o hokkuru ur-ho. Ye hoguru cor n-Ton shir. Q zee, "Wa re wu ka wu um cone à. Raks no ut-to, no hoge wu."*†

8 Bo un gyep-o un yish, ye gwoturu, ye 'wos Yeso un hon-de un wu mosse un ye ne. Ye hyan ye ka á.

9 Ye ro m-kergene n-ton o-haag, wu ka'aguru ye. Wu zeeru ye, "No jar no rure net rii-yo no hyane á. Se me **Wa-wu un net**, da-o me ine be-de un margan-ne, ka da-de ne, no he rwor un rii-yo no hyane à." 10 Ye doruru ma-to un wu, amba ye ma'asuru us-acitne un hi un de un ye, ye zeeru, "Se da-o wu 'ine be-de un margan-ne' ¿Re o no hyane ka ma-to?"

11 Ka da-de ne, ye cituru Yeso. Ye zeeru, "¿Remen yan o yan-Yoos-de un **karamsa-o Mosa** zette se **Ereja** wu merse à, se wu musunte, ka da-de ne, Shir tomonte **KiristiWan-Gwu**?"‡

12-13 Yeso shasuru ye, wu zeeru, "Nip-o, a geneg be-de un Ma-to Shir unze se **Ereja** heesunte wu ja'asse koyan, ka da-de ne, **Kiristi** haanuru. Ro gense tomso unze hun-ne a nomu wu kap rii-yo ye cone à. Ka net-wu a tane un jin-ur **Ereja** à, wu be'este ne wu heesunte. Bo un rii-yo a gene unze a nomu wu yo à, to, bo un haan-mo un wu a nomuru wu yo. **Wa-wu un net**, wu Shir he m-tomon un jim-ur **Ereja** à, a geneste unze wua su ur-kooB deen be-de un hun-ne, yea yo'og wu."

*Yeso ruute ko-ya-ut-kot
un hi-de un wa*

(Mati 17:14-20; Ruka 9:37-43a)

14 Yeso un yan-neke-mo un wu ne nen tet, bo ye kergente o-haag à, ye muunuru. Ye 'wossuru hun-ne deen hwoog ka ye ye yage à n-tete. Ma-ut sunuru yan-Yoos-de un **karamsa-o Mosa** un ye ne. 15 Bo moor-to un ka hun-ne ye hyambuté Yeso à, ye bopuru us-nu. Ye somnuru us-rek us-rek. Ye gassuru wu.

16 Wu cituru yan-neke-mo un wu, wu zeeru, "¿Yan gon ma-to sunu no un ka hun-ne ye ne?"

17-18 Se wu ken net-wu n-me un ka moor-to un hun-ne ye wu shasuru. Wu zeeru, "Wa-ur-Yoos, me ka hante wa re wan-campo wu ko-**ya-ut-kot** da'e ur-hi à. Ye weneq wu tep. Myet da-o ye daanu wu, wu ma'asuru m-hye n-dak, nu-o un wu ma'asuru un ru ut-kop. Wu ma'asuru un ti un yin, wu hu'usuru gaw. Um heette wu be-de un yan-neke-m ru ye ruut ka ko-**ya-ut-kot**-wu. Ye hoks á."

19 Yeso zeeru ka hun-ne ye kap. "No ya-m-moka, yan-kooB-de m-sheer be un de! ¿Se da un ke o um he m-ma'as un no ne? ¿Um dungunte un no ne, har no bup ma-ut re? No de, hantu me no wa."

20 Ka da-de, ye hanturu wu wa, wan-campo. Bo ko-**ya-ut-kot** hyente Yeso à, wu 'yonsuru o-zungo un hi-de un wa. Wur-o un wa arguru us-zap. Wu hyeeru n-dak. Wu ma'asuru ut-byorké. Nu-o un wu ro un ru ut-kop.

21 Yeso cituru tato-o un wu, Yeso zeeru, "¿Da un ke o ne ka rem-se kumu wu?"

* **Bor-us jero:7** 9:2-7 Hyen komo: 2Bit 1:17-18. † **Bor-us jero:7** 9:7 Hyen komo: Mati 3:17; Mark 1:11; Ruka 3:22. ‡ **Bor-us jero:11** 9:11 Hyen komo: Mara 4:5; Mati 11:14.

Tato-o shasuru, "Cin wu ro rek-wu. ²² Koyanda se wu ma'aste wu m-jorbe n-me o-ra, m-ho ne remen wu hoot wu. Urege wa hoks, o hoge 'won un te, o gu te."

²³ Yeso zeeru, "¿'Urege wa hoks'? Ko yo ke rii-yo yo m-nome yo be-de wu shere be un de a."

²⁴ Un ra o, wu hogute kaane a, wu 'yonsuru cor-o un wu. Wu zeeru, "Um dek Ma-to Shir. Amba me bo'os a. Gu me bo hur-ur un de a wonge be-ut yoor a."

²⁵ Yeso hyanuru hun-ne deen ye ro m-mond be-de un wu. Wu hururu ka ko-**ya-ut-kot**-wu ut-gaag. Yeso zeeru, "Ka ko-**ya-ut-kot**-wu, wu wene wa wan-campō tep m-hoge ne a, ru be-de un ka wa-wu. Wo jar do wu m-da a."

²⁶ Bo wu hogute kaane a, wu dooru wu m-da us-kan us-kan. Wur-o un wa arguru us-zap deen. Ka da-de, ko-**ya-ut-kot** ruuru. Wa warguru untun ko-margan. Ye ka ye ro kane a, ye zeeru, "Ay, wa mereste. Wu kus un hoog ne a." ²⁷ Yeso tabburu o-kom. Wu bopuru wa. Yeso 'yonsuru wu. Wa esuru ge.

²⁸ Bo Yeso tuwte o-hur a, yan-neke-mo un wu cituru wu pakse. Ye zeeru, "To, ¿re o nome te hokste ruut un ka ko-**ya-ut-kot**-wu a, o ruutte wu?"

²⁹ Wu shasuru ye, "Gon ka rem-se se ro m-ru a, se mosse un kon-se un Shir ne."

*Yeso doog m-rwor unze
mar-mo wu he'e*

(Mati 17:22-23; Ruka 9:43b-45)

³⁰ Yeso un yan-neke-mo un wu ne ye ruuru kane. Ye argunduru dak-o o-Gariri. Yeso ne wu con net nep a. ³¹ Wu ro un yoose un yan-neke-mo un wu. Wu zeeru ye, "**Wa-wu un net**, a ya'as wu un kom-to un yan-yage-to un wu. Ye ho wu. Ye ho wu, wu taase ho-ut tet, wu inuru un hoog ne."

³² Yan-neke-m Yeso ye nap ka ma-to a. Ye cit wu ne a. Ye ro o-gyer ye cit wu.

Cow-yo un kum ut-gos

(Mati 18:1-5; Ruka 9:46-48)

³³ Ye woonuru un bo-o o-Kapanahum. Ye cowuru o-hur. Bo ye tuwte o-hur a, Yeso cituru ye ka ye ro be-de un wu a. Wu zeeru, "¿Ya nome ma-ut sunutu no un cow?" ³⁴ Ye resuru tek remen ka ma-to ye rotte un cow a, unze ko wan wu ro sek-wu be-de un ye.†

³⁵ Wu she'eturu. Wu agnuru yan-neke-mo un wu nen op un yoor. Ye hyoknuru. Wu zeeru ye, "Kowan wu cone wu warag sek-wu, se wu muutte hi un de un wu untun rek-wu, wu nome ko wu ke net-wu m-guw."*

³⁶ Ka da-de ne, Yeso deknuru wa rek-wu, wu essuru wu n-tete o un ye. Wu gamturu wu. Yeso zeeru ye, ³⁷ "Kap wu gokse wa rek-wu untun wu ka rem re a, me wu gokse. Wu gokse me a, me wu gokse un hon-de a. Wu tomne me a, wu wu gokse."†

*Net-wu yage na a wu ma na wu
(Ruka 9:49-50)*

§ **Bqr-ús jero:34** 9:34 Hyen komo: Ruka 22:24. * **Bqr-ús jero:35** 9:35 Hyen komo: Mati 20:26-27; 23:11; Mark 10:43-44; Ruka 22:26. † **Bqr-ús jero:37** 9:37 Hyen komo: Mati 10:40; Ruka 10:16; Yoha 13:20.

³⁸ **Yohana** zeeɾu wu, “Wa-ur-Yoos, te hyanag wu ken wu ro un ruute un hun-ne ko-**ya-ut-kot**, wu ro un tan un jin un du. Te wenuɾu wu remen wu ro moſse un na ne a.”

³⁹ Yeſo zeeɾu, “No wen wu a. Yatt-wu he nom ut-hyat un beeb un de, ka da-de ne, wu tenet me komo un jin-ur yo-de a. ⁴⁰ Ay, kap wu yage na a, wu ma na wu.† ⁴¹ Nip-o me no m-rure, wu ya'e no ho-mo m-swɔ a, remen no ye ma **Kiristi** ye a, wua sabre be-de Shir a.”§

A yage ut-ba'as

(*Mati 18:6-9; Ruka 17:1-2*)

⁴² Yeſo dooru ye ut-ma. Wu zeeɾu, “Ka yakar-ye, ya-m-sheɾ un me, wu rwo'e wan-gaan be-de un ye, m-ba'ase un cow-yo Shir a, jiishte a gegu wu ta'ar-o ur-na un gekſe-de un wu, a jorbe wu n-me m-sa. ⁴³⁻⁴⁴ Urege kom-o ru ro wo m-hante **ur-ba'as**, kups o o jore. Jiishte o kum hoog-o un ba m-ta kom-o gaan, otte a jorbe wo n-me den-o o-ra kom-ut yoor a, ra-o ba m-ryomse.* ⁴⁵⁻⁴⁶ Urege ne na-o ru ro wo m-hante **ur-ba'as**, kups o. O muun be-de un kum un hoog-o ba m-ta na-o gaan, otte a jorbe wo den-o o-ra na-us yoor a, be-de ra-o ba m-ryomse. ⁴⁷ Tomso urege yish un du ro wo m-hante **ur-ba'as**, huſ de. Jiishte o tuw be-de un gwomo-to Shir yish-ur gaan, otte a jorbe wo den-o o-ra yish yoor a, ra-o ba m-ryomse.† ⁴⁸ Be-de, 'Zwo ro m-mar a, koma ra-o ro m-ryomse a.‡ ⁴⁹ O-ra o, a he so'os un hur-de un kowan bo a m-ja'as un rii n-te m-por a.

⁵⁰ “Por-m ro ur-bon ne, amba mo taage m-rerem, un yan a hette mo m-ja'as mo nomot m-rerem? Warag no untun m-por, no she'et ba ut-ween un or no ne.”§

Bɔr-ʉs op

Ne'a-wu un gormo, wu ro ne'a

(*Mati 19:1-12; Ruka 16:18*)

¹ Yeſo inuru un ka dak-o, wu cowuru un dak-o o-Judiya, ka da-de wu passuru Roog-o o-Joda. Komo moor-to un hun-ne dooru m-go'onɛ be-de un wu. Wu dooru ye m-yoose bo wu wete m-nom a.

² Ye ken **Parisa**-ne ye haanuru be-de un wu remen ye takste wu, ko wua ba'ase be-de Shir a. Ye cituru wu, “iDepete campo wu ho'os ne'a un wu?”

³ Yeſo shasuru ye, “iYa **Mosa** zee no?”

⁴ Ye zeeɾu, “**Mosa** ya'ag te o-cow a gen takurda-o un caas ut-ge, a ho'os ne'a.”*

⁵ Yeſo zeeɾu ye, “Cikt un no de rwo'e wu genetu no ka **karamsa**-o. ⁶ Cin da-o Shir nome koyan a, 'Wu nomog hun-ne campo un ne'a ne.† ⁷ Cin da wu nomte na kaane a, 'Campo a yage tato un wu un inu un wu ne remen wu she'ette un ne'a un wu ne. ⁸ Ye, yoor-ye waragte untun wan-gaan‡ campo un ne'a un wu ne, yanze un hon un hon a. Yea ma'as hun-ne gaan. ⁹ Ge-to Shir gekse a, taasu net, wu caas to a.”

‡ **Bɔr-ʉs jero:40** 9:40 Hyen komo: Mati 12:30; Ruka 11:23. § **Bɔr-ʉs jero:41** 9:41 Hyen komo:

Mati 10:42. * **Bɔr-ʉs jero:43-44** 9:43-44 Hyen komo: Mati 5:30. † **Bɔr-ʉs jero:47** 9:47 Hyen

komo: Mati 5:29. ‡ **Bɔr-ʉs jero:48** 9:48 Hyen komo: Isha 66:24. § **Bɔr-ʉs jero:50** 9:50

Hyen komo: Mati 5:13; Ruka 14:34-35. * **Bɔr-ʉs op:4** 10:4 Hyen komo: Kara 24:1-4; Mati 5:31.

† **Bɔr-ʉs op:6** 10:6 Hyen komo: Taka 1:27; 5:2. ‡ **Bɔr-ʉs op:8** 10:7-8 Hyen komo: Taka 2:24.

10 Bq Yeso komte ut-ma un **Parisa**-ne ne à, wu ji'iru o-hur un yan-neke-mo un wu ne. Bq ye woote o-hur à, komo ye dooru wu m-cit un ka ma-to. 11 Wu zeeru ye, "Kowan wu ho'ose ne'a un wu, wu gaaru ne'a hor-wu, as-o wu rotte un ka ne'a-wu ne, remen ne'a un wu wu á. 12 Tomso ne ne'a-wu ho'ose campo un wu à, wu gaaru campo hor-wu, as-o wu rotte un ka campo-wu ne, remen campo un wu wu á."§

Yeso huute yakar nu-o ur-bon

(Mati 19:13-15; Ruka 18:15-17)

13 Ye ken ye hanturu Yeso yakar rek-ye remen wu ci'it ye. Yan-neke-mo un wu kangsuru ye. 14 Bq Yeso hyente à, ryaab-us reeru wu. Wu zeeru yan-neke-mo un wu, "Yage no yakar rek-ye ye haante be un de. No wen ye á. Me un zee kaane remen **Gwomo-to Shir** to ro be-de un ka ye ro untun yakar rek-ye à. 15 Nip-o me no m-rure, wu yage ya'as un gwomo-to Shir hur-de un wu bq wa rek-wu ro m-ya'as à, wu á tuj un to á."* 16 Bq Yeso komte ye m-rure kaane à, wu ganturu ka yakar-ye. Wu huuru ye nu-o ur-bon.

Ma-to un wa-o-kwum

(Mati 19:16-30; Ruka 18:18-30)

17 Bq Yeso huute yakar nu-o ur-bon à, wu inuru, wu rwuunuru un cow. Wu ken net-wu hyamburu wu. Wu teeruru o-rek. Wu kwukturu un co Yeso, wu cituru Yeso. Wu zeeru, "Wa-ur-Yoos, wan-men-ut pus-to, ¿re um he m-nom um kumut hoog-o ba m-ta?"

18 Yeso cituru wu eb un wu, wu zeeru, "¿Remen ya un o o zettu me wan-men-ut pus-to? Wan-men-ut pus-to ro kon á, se Shir un hon-de un wu. 19 O nepse rii-yo Shir zee à: 'Wq ho net á. Wq hoob ne'a-wu un net á, ne'a ne wu hoob campo wu un net á. Wq hiw ur-hyow á. Wq nom swo-se ut-bo á. Wq re ra-o or ru á, 'ya tato ru ut-gos un inu ru ne.'† "

20 Ka net-wu zeeru, "Wa-ur-Yoos, um dorute to ka kap cin da-o um ro'e wa à."

21 Yeso gwoturu ka net-wu, ka net-wu napuru unze Yeso waste un wu ne. Yeso zeeru wu, "Amba rii gaan yo o taage. Neke o beeb rii-yo o rotte à, o ya'as koob-ne ye rotte rii á ka hwor-ye. Wqa kum ur-yons n-Ton shir. Ka da-de ne, o muun, o doru me."

22 Bq wu hogute kaane à, wu hoge m-rerem á ko hiin. Wu nekuru men-ut ro m-tuk remen wu wa-o-kwum-wu deen.

23 Yeso gutruru yan-neke-mo un wu. Wu zeeru ye, "Rem ro kon ko-ya-o-kwum-wu tujut be-de un gwomo-to Shir."

24 Yan-neke-mo un wu hyanuru hyat-to un ka ma-to. Komo Yeso dooru ye m-zee, "Um hyanag cow un gwomo-to Shir ro un rem ne. 25 Jiishte a zee dorom-yo caw un ish-o o-ber, otte a zee wa-o-kwum-wu caw be-de un gwomo-to Shir à."

26 Ye bopuru us-nu deen. Ye zeeru wu, "Urege ka o, ¿wa he kum un gwu?"

27 Yeso gwoturu ye. Wu zeeru, "Be-de un hun-ne a nome á. Amba be-de Shir, yatt-yo kwange Shir á."

28 Bitrus taknu wu m-zee, "Gwot, te ka jore ko yo ke rii-yo, te dorute wq."

§ **Bqr-qs qp:12** 10:12 Hyen komo: Mati 5:32; 1Kor 7:10-11. * **Bqr-qs qp:15** 10:15 Hyen komo: Mati 18:3. † **Bqr-qs qp:19** 10:19 Hyen komo: Rwuú 20:12-16; Kara 5:16-20.

29-30 Yɛso zɛɛrʉ, “Nip-ɔ mɛ nɔ m-rurɛ, nɛt-wʉ yagɛ hur-ɔ ʉn wʉ à, kɔ ɔr ʉn wʉ nɛ, kɔ inu ʉn wʉ, kɔ tato ʉn wʉ, kɔ yakar, kɔ ʉt-kat, rem re, tomso remen **Ma-to m-Rerem** tɔ Shir, wʉa kum gɔn ka rem-se har o-zungu ʉn ka da-ɔ m-mɔka. Ka ɔ nɛ tomso o-nip wʉa kum ʉt-hur ʉn ɔr ʉn wʉ nɛ nɛ ʉn inu ʉn wʉ nɛ nɛ ʉn yakar nɛ ʉt-kat nɛ. Amba wʉa kum se mɔsse o-range nɛ. Da-ɔ rɔɔnɛ nɛ à, wʉa kum hoog-ɔ ba m-ta. ³¹ Hun-nɛ dɛɛn ye rɔ caari-nɛ à, yɛa waragɛ rɛk-ye. Rɛk-ye komo warag caari-nɛ.”[‡]

*Yɛso ja'astɛ m-rwɔr ʉnze
mar-mɔ wʉ he'e*

(Mati 20:17-19; Ruka 18:31-34)

³² Yɛso ʉn yan-nekɛ-mɔ ʉn wʉ nɛ yɛ ro m-ha ʉn bɔ-ɔ o-Urusharima. Yɛso ro o-co, ʉn cɔw yɛ ro wʉ m-dɔrɛ bi. Yɛ hyanag hyat-tɔ ʉn nekɛ-mɔ ʉn wʉ o-Urusharima. Yɛ ken yɛ nɛ yɛ rɔɔnɛ ʉn jim à, gyer-o rɛɛrʉ yɛ. Wʉ doorʉ koos ʉn ka ɔp ʉn yoor-ye komo. Wʉ taknʉ yɛ m-rurɛ ʉn rii-yo he wʉ m-kum à. ³³ Wʉ zɛɛrʉ hogu nɔ, “A ka m-ha o-Urusharima. Mɛ **Wà-wʉ ʉn nɛt**, wʉ ken nɛt-wʉ a ya'as mɛ ʉn kom-tɔ ʉn Gwɔmo-nɛ yɛ ʉn kɔn-se Shir ʉn yan-Yoos-de ʉn **karamsa-o Mosa** nɛ. Yɛ ya'astɛ mɛ ʉn kom-tɔ ʉn hamat-nɛ yɛ rumɛ ʉt-gwɔmo à, yɛa piisɛ mɛ ma-tɔ wɔɔ m-mar à, yɛ ho mɛ. ³⁴ Yɛa nomo mɛ ʉr-ar, yɛ cɔpsʉ mɛ m-ta, yɛ bu mɛ ʉs-sɔrɔg, yɛ ho mɛ. A nomɛ hɔ-ʉt tet, man inɛ ʉn hoog nɛ.”

Kɔn-ʉs yakar Zɛbɛdi

(Mati 20:20-28)

³⁵ Yakar Zɛbɛdi, **Yakubu** nɛ, ʉn **Yohana**, yɛ hyoknʉrʉ be-ʉr Yɛso. Yɛ zɛɛrʉ wʉ, “Wa-ʉr-Yoos, tɛ cɔnɔg o nomʉ tɛ ʉr-hɔ.”

³⁶ Wʉ zɛɛrʉ yɛ, “¿Ya nɔ cɔnɛ ʉn nomʉ nɔ?”

³⁷ Yɛ shasʉrʉ, “Tɛ cɔnɔg, a sagbɛ wɔ ʉt-gwɔmo, ʉn hɔ-de ʉn seps-m ru, o dek tɛ, wan-gaan she'et ʉn kom-o ru ɔ ʉr-rɛ, wan-gaan she'et ʉn kom-ɔ ʉr-kwanta.”

³⁸ Ka da-de nɛ, Yɛso zɛɛrʉ yɛ, “Nɔ nap rii-yo nɔ kɔnɛ á. ¿Nɔa hoks swɔ ʉr-kɔɔb bɔ ʉn he de m-swɔ?”[§]

³⁹ Yɛ zɛɛrʉ yɛa hoks. Yɛso zɛɛrʉ, “Nɔa sʉ ʉr-kɔɔb, bɔ mɛ de m-swɔ à. A yo'os nɔ bɔ a he mɛ m-yo'os à. ⁴⁰ Amba she'et-de ʉn rɛ ʉn de kɔ kwanta ʉn de mɛ wʉ rɔ wan-gwɔmo-tɔ m-ya á. Shir wʉ zɔngɛ ka be-tɔ, remen ká yɛ wʉ daagɛ à.”

⁴¹ Bɔ yɛ ka nɛn ɔp-ye hogutɛ yo **Yakubu** nɛ ʉn **Yohana** kɔnɛ à, ryaab-ʉs rɛɛrʉ yɛ. ⁴² Yɛso agnʉrʉ yan-nekɛ-mɔ ʉn wʉ. Wʉ zɛɛrʉ yɛ, “Nɔ nak yɛ a nepɛ ʉn gwɔmo-tɔ ʉn tɔ ken dak-tɔ nɛ à, yɛ rɔ ʉn kutɛ ʉn hun-nɛ ʉr-beɛb. ⁴³ Amba nɔ, a nom kaanɛ ʉn nɔ nɛ á. Kap wʉ cɔnɛ wʉ nom ʉt-gɔs be ʉn nɔ à, sɛ wʉ waragɛtɛ ko-gʉw nɔ.* ⁴⁴ Nɛt-wʉ cɔnɛ tomso wʉ nom ko-Gwɔmo nɔ à, wʉa nomɛ kɔ wʉ ke nɛt-wʉ m-gʉw.[†] ⁴⁵ Mɛ ʉn zɛɛ yo ka remen, mɛ **Wà-wʉ ʉn nɛt**, mɛ ʉn haan remen a nomʉtʉ mɛ m-gʉw á. Mɛ ʉn haan ʉn nomʉtɛ hun-nɛ m-gʉw, tomso ʉn ya'as hoog re remen ʉn rurut hun-nɛ dɛɛn.”

Bartimawus ko-pɔ

(Mati 20:29-34; Ruka 18:35-43)

[‡] **Bɔr-ʉs ɔp:31** 10:31 Hyen komo: Mati 20:16; Ruka 13:30. [§] **Bɔr-ʉs ɔp:38** 10:38 Hyen komo: Ruka 12:50. * **Bɔr-ʉs ɔp:43** 10:42-43 Hyen komo: Ruka 22:25-26. [†] **Bɔr-ʉs ɔp:44** 10:43-44 Hyen komo: Mati 23:11; Mark 9:35; Ruka 22:26.

46 Yeso ʉn yan-neke-mo ʉn wu ne ye cɔwuru ʉn bo-o o-Jeriko. Ye ro m-ru o-Jeriko ʉn yan-neke-mo ʉn wu ne moʃse ʉn moor-to ʉn hun-ne ne. Wu ken ko-po-wu, wa ʉs-kon, a wu m-zee Bartimawus (wa Timawus) wu ro tara n-riib ʉn cɔw. 47 Bo wu hogute Yeso ko-ya-o-Nazaret-wu à, wu taknu 'yons ʉs-cɔr. Wu zeeru, "Yeso, wa **Dawuda**, hyan 'won ʉn de, o gu me!"

48 Ye ken ye deen ye kangsuru wu, ye zeeru wu, "Res temb!"

Amba wu dooru 'yons ʉs-cɔr deen. Wu zeeru, "Yeso, wa **Dawuda**, hyan 'won ʉn de, o gu me!"

49 Bo Yeso hoge wu à, wu esuru. Wu zeeru hun-ne, "Agan no wu."

Ye agnuru ko-po. Ye zeeru wu, "Ho'os hur ʉn du sak. Wu ro wo ʉs-eeg."

50 Bo wu hogute Yeso agbutu wu à, wu joruru gund-o ʉn wu, wu inuru kagat, wu nekeru be-ur Yeso.

51 Yeso zeeru wu, "¿Ya o cone um nomu wo?"

Ka ko-po-wu zeeru, "Wan-yoos ʉn de, um conog o-hyan."

52 Yeso zeeru wu, "Ka o. Ine o neke neke-m ru. Sher-m ru upsutu wo yish ru." Ba ʉn naas o-da, wu hyanuru cas cas. Wu doruru Yeso ʉn cɔw. Ye arguru m-neke.

Bor-ʉs op o-gaan

Yan-bo-o o-Urusharima barkute Yeso

(Mati 21:1-11; Ruka 19:28-40; Yoha 12:12-19)

1 Yeso ʉn yan-neke-mo ʉn wu ne, ye hyoknuru yow yow o-Urusharima ne be-de ʉn **Haag-o ʉn 'yo-se o-Zetun**. ʉn co hiin to ken bo-to ʉt-rek-to ro kane: o-gaan o-Bapaji, o-gaan o-Betanya. Ka da-de ne, Yeso tomuru yan-neke-mo ʉn wu nen yoor. 2 Wu zeeru ye, "Wobe no ʉn ka bo-de ro o-co à, no tuw be-de ʉn ye. Da-o no tuwe, no 'wos wa-yo o-janka yo a cete m-da á. Yo ro gego. No ussundu me yo, no hantu me. 3 Kowa citu no, '¿Ya notte m-us ʉn ka janka-yo?' No zee, 'Gos-wu te, wu zee wu conog yo. Wu muntusse yo m-moka m-moka.' "

4 Ka da-de ne, ye arguru m-neke. Bo ye 'woste yo à, ye ussunuru yo.

5 Da-o ye ro yo m-us à, ka hun-ne ye ro kanu ge à, ye cituru, "¿Remen ya no usste ka wa-yo o-janka yo?" 6 Yan-neke-m Yeso ruru ye bo Yeso zee ye à. Hun-ne zeeru ye, "To, aragbu no." Ye arguru. 7 Ye hanturu Yeso ka janka-yo. Ye ussuru gund-to ʉn ye. Ye neksuru n-ton o-janka. Ka da-de ne, Yeso daaru. 8 Hun-ne deen ye neksuru gund-to ʉn ye ʉn cɔw. Ye ken ye ne ye kaaru ʉt-wa n-riib o-cɔw. Ye zeeru m-neks ʉn cɔw. 9 ʉn ye ro o-co à, ʉn ye ro ʉn jim ne à, kap ye ma'asuru ʉs-guuda zak-o-zak. Ye m-zee, "A bomog Shir!"*

"A bum no ka wu haane ʉn beeb-ur Yawe à.

A bum no wu!"†

10 "Shir 'ye o-kwum be-de ʉn haan-mo ʉn gwomo-ʉt **Dawuda** tat na."

"A bum no Shir n-Ton!"

11 Yeso cɔwuru o-Urusharima. Bo wu woonte à, wu cɔwuru ʉn **Pyo-o Shir** o ro ʉn ka bo-o à. Ka da-de ne, wu gutruru ko yo ke rii-yo.

* **Bor-ʉs op o-gaan:9** 11:9 ʉt-Girik: Hosanna! = Gu na! † **Bor-ʉs op o-gaan:9** 11:9 Hyen komo: Bong 118:25-26.

Wu hyanuru ho-ur teeste, wu ruuru o-Urusharima, wu nekuru o-Betanya mosse un yan-neke-mo un wu ne op un nen yoor.

Ma-to o-rum
(Mati 21:18-19)

¹² Ish gasuru, ye ruuru o-Betanya. Ye ro m-muun o-Urusharima, Yeso hoguru mer. ¹³ Wu gut, wu 'wos rum-yo ka ut-wa ne. Wu hessuru, wu haaru yo m-gwot ko yo makt a. Bo wu woobute be-de un yo a, wu 'wos rii a, se ut-wa remen da-o un mat-de ut-rum o un go nom a. ¹⁴ Yeso zeeru ka rum-yo, "Woa do m-mat ut-rum har hun-ne reet to a." Yan-neke-mo un wu ye hoguru bo wu zee yo a.

Yeso ruute yan-naas un Pyo-o Shir
(Mati 21:12-17; Ruka 19:45-48; Yoha 2:13-22)

¹⁵ Yeso woquru o-Urusharima. Wu woqon, wu dooru m-cow un **Pyo-o Shir**. Bo wu tuwte un **Pyo-o Shir** a, wu 'wossuru ya-ut-baab ye ka un ya-m-o ne. Wu taknu yanse un ye us-sorog us-sorog. Wu wagersuru saw-to ut-sak un yan-shas-o un hwor ne un deeg-to un ya-ut-baab to un tantabara ne. ¹⁶ Hun-ne ye ro m-ma'as m-caatune un **Pyo-o Shir** us-saw ne a, wu zeeru ye, "No do m-caatune a." ¹⁷ Ka da-de ne, wu yoosuru hun-ne, wu zeeru ye, "A geneg to ka ma-to be-de un Ma-to Shir. Shir zeeq, " 'Hur-o re o warag hur-o us-kon

be-de un baag-o un hun-ne kap ye he me us-kon a.' ‡
No muutte o ne hur-o un hyow-ne."

¹⁸ Gwomo-ne ye un kon-se Shir un yan-Yoos-de un **karamsa-o Mosa** ne, da-o ye hoge kaane a, ye hooburu o-cow yo ye hette ho un Yeso a. Ye ro hyan un gyer-o un wu, remen hun-ne hyanag ut-hyat un yoos-de un wu.

Yoos-de o-rum
(Mati 21:20-22)

¹⁹ Bo ho-ur hebuta a, Yeso ruuru o-Urusharima mosse un yan-neke-mo un wu ne.

²⁰ Ish gasuru, ye ro m-argune. Ye hyamburu ka rum-yo. Yo hu'uste gaw un geer-se un yo ne. ²¹ Ka da-de ne, Bitrus baksuru bo Yeso zee ka rum-yo a. Wu zeeru Yeso, "Wa-us-Nap, gwot! Ka rum-yo o hu nu a, ai, yo hu'uste gaw, kap us-geer ne."

²² Yeso shasuru yan-neke-mo un wu, wu zeeru, "Sher no be-de Shir. ²³ Nip-o me no m-rure, net-wu deke Ma-to Shir hur-ur gaan a wua zee ka haag-o 'Wuksunde o he'ebe n-me m-sa.' Noa hyenes ma-to un wu toa buy o-nip to wu zee a. Amba wu shere ur-hur a, yatt-yo he m-nome a. § ²⁴ Remen kaane, me no m-rure, koyan no kone be-de Shir, dek no unze no regusute no goksussute yo. Ka da-de ne, noa hyen a ya'aste no ka rii-yo no kone a. ²⁵ Da-o no ro un kon-se Shir, urege wu ken ro kon wu no m-hyan ryaab-se un wu a, no soksu wu **ba'as-to** un wu, remen Tato no wu ro n-Ton shir a, wu soksutu no ba'as-ut no."* †

‡ **Bor-ʉs ɔp o-gaan:17** 11:17 Hyen komo: Isha 56:7; Irmu 7:11. § **Bor-ʉs ɔp o-gaan:23** 11:23 Hyen komo: Mati 17:20; 1Kor 13:2. * **Bor-ʉs ɔp o-gaan:25** 11:25 Mo ken gen-mo un do ci-o 26Amba, no sokse wu ne ba'as-to un wu a, Tato no wu ro n-Ton shir a wua soksu no ba'as-ut no a. Hyan: Mati 6:15. † **Bor-ʉs ɔp o-gaan:25** 11:25 Hyen komo: Mati 6:14-15.

*Cqw-yo Yeso rotte un nom
un ka hyat-to à*

(Mati 21:23-27; Ruka 20:1-8)

²⁷ Ye muunuru o-Urusharima komo, Yeso ma'asuru ut-tuw n-me un **Pyo-o Shir**. Ye ken ye haanuru be-de un wu. Gwomo-ne ye un kon-se Shir ye ro kon be-de un ye un yan-Yoos-de un **karamsa-o Mosa** ne un sek-ye ye un **Yahuda**-ne. ²⁸ Ye cituru wu, ye zeeru, "¿Wan wu ne ya'e wo 'wons-mo wotte un nom un gon ka rem-se?"

²⁹ Yeso waksuru ye, wu zeeru, "Me eb re, yage um m-cit no o-cot. Shas no me. No shesu me, man ruru no wu ya'e me 'wons-mo un nom un ka rem-se à. ³⁰ ¿Wan wu ne ya'e **Yohana** ut-gwomo to un yo'os un hun-ne m-ho: Shir ko hun-ne?"

³¹ Bo ye hogute cot-o un wu à, ma-ut sunuru ye un hi un de un ye. Ye zeeru, "A zee 'Shir, wu un n-Ton shir tomne **Yohana**,' wua zee na, '¿Ya hante no dekte ma-ut **Yohana** á?' ³² ¿Amba a hoks m-zee, 'Hun-ne ye tomne **Yohana**?' A hoks m-zee kaane á." Ye un hoge un gyer-o un hun-ne, remen ye nepste **Yohanawan-Rwor un Ma-to Shir** wu.

³³ Remen kaane, ye waksuru Yeso, ye zeeru, "Te nap á."

Yeso ne wu zeeru ye, "To, cin da no nepte wu tomne **Yohana** á, me eb re, man ruru no wu ya'e me 'wons-mo um nomte ka rem-se á."

Bor-us op us-voor

*Sha-mo ut-ma to un
wa-o-kat un ya-tom-ne*

(Mati 21:33-46; Ruka 20:9-19)

¹ Ka da-de ne, Yeso taknu ye m-yoose un sha-mo ut-ma. Wu zeeru ye, "Wu ken net-wu go'e kat-o un anab. Wu rigimsuru o un gagan. Wu hinuru o-kuub remen wu pot ho-mo un anab. Wu nomuru sak-o m-pipir remen ur-'er. Bo wu komse à, wu ya'asuru ya-tom ka kat-o. Ka da-de ne, wu arguru m-neke o ken dak-o.* ² Da-o anab nense à, wa-o-kat tomuru kogu-wu un wu be-de un ka ya-tom-ye, wu deknw wu kwukwur-de un wu.

³ Bo ka ko-guw-wu woone be-de un ya-tom à, ye shipuru wu. Ye bu'uru wu, ye yanuru wu. Wu arguru m-ji ut-kom m-zar. ⁴ Ka da-de, wa-o-kat dooru m-tom un wu ken ko-guw-wu un hon. Ka ko-guw-wu a do m-tom à, ye ceruru wu ur-hi. Ye reesuru wu ur-koqb. ⁵ Wa-o-kat dooru m-tom un wu ken wu. Amba ka wu a do m-tom à, ye hooru wu. Kaane o, ye nome ye ken ye deen. Ye bu'uru ye ken ye, ye homuru ye ken ye.

⁶ "M-moka ne wa-o-kat taagute wan-tom, se wa un wu un hon-de un wu, wu wu cone à. Wu zeeru un hur-de un wu, 'Kay, ka ya-tom-ye yea hyen 'e-m wa re.' Ka da-de ne, wu tomuru wa un wu.

⁷ "Amba ka ya-tom-ye zeeru un hi un de un ye, 'Wa-wu un wa-o-kat-wu ka. Haan no a ho no wu remen cim-yo un wu waragte yo ma na.' ⁸ Ye shipu wu. Ye hooru wu. Ye jorburu u-de un wu pesto-de o-gagan."

⁹ Bo Yeso komte ye m-rure un ka ma-to à, wu cituru ye. Wu zeeru, "To, ¿ya ne wa-o-kat he m-nom? Se wu haante wu ho-m ka ya-tom-ye, wu ya'as ye ken ye ka kat-o." Yeso dooru ye m-rure ut-ma. Wu zeeru, ¹⁰ "No karantute be-de un Ma-to Shir unze,

" 'Ta'ar-de ya-ut-ma jore à,

a muste de kashi ur-ta'ar de ut-ma.

* **Bor-us op us-voor:1** 12:1 Hyen komo: Isha 5:1-2.

11 Mɔ ka sɛnge-mɔ ɔn Yawe mɔ.

Be ɔn na nɛ rii-yo ɔt-hyat yo.† ”

12 Bɔ Yɛso rɔrɔtɛ yɛ kaanɛ à, sɛk-yɛ be-de ɔn **Yahuda**-nɛ yɛ napurɔ unze yɛ wɔ tanɛ be-de ɔn ka sha-mɔ ɔt-ma tɔ. Remen kaanɛ, yɛ hobortɛ o-cɔw yɛ shipt wɔ. Amba bɔ yɛ hyentɛ hun-nɛ ɔt-moor nɛ à, gyer-o rɛerɔ yɛ. Yɛ es wɔ m-ship á. Yɛ yagurɔ wɔ. Yɛ argurɔ arag-mɔ ɔn yɛ.

Cot-ɔ ɔn top ɔn tar

(Mati 22:15-22; Ruka 20:20-26)

13 Ka da-de nɛ, yɛ tomurɔ wɔ yɛ ken hun-nɛ yɛ. Yɛ ro ɔn hoob-ɔ ɔr-taab remen yɛ shipt wɔ, be-de ɔn ma-tɔ ɔn wɔ. **Parisa**-nɛ ro kon ɔn hun-nɛ ko-Gwɔmo **Here** nɛ. 14 Bɔ yɛ woobutɛ à, yɛ zɛerɔ wɔ, “Wa-ur-Yoos, tɛ nepstɛ wɔ wa-o-nip-wɔ o rɔ. Wɔ ɔn koos ɔn nɛt á. Be ɔn du nɛ yatt-wɔ jiishɛ wɔ ken á. Wɔ ɔn yoosɛ ɔn hun-nɛ cɔw-yo Shir o-nip nɛ.” Bɔ yɛ nomtɛ ɔt-ma kaanɛ à, yɛ citurɔ wɔ. Yɛ zɛerɔ, “¿Hond hond ɔ tɛ top ko-Gwɔmo **Sisar** hwɔr-yɛ ɔn tar? ¿Tɛ top, kɔ tɛ top á?”

15 Yɛso nɛ, bɔ wɔ neptɛ shepɛ-ɔ ɔn yɛ à, wɔ citurɔ yɛ. Wɔ zɛerɔ, “¿Ya ɔn yo nɛ nottɛ mɛ m-cɛɛb? Hantɔ nɔ mɛ hwɔr‡ ɔm gut.” 16 Yɛ hanturɔ wɔ hwɔr. Wɔ zɛerɔ yɛ, “¿Hotɔ-o wan ɔ nɛ ɔn jin-ur wan nɛ nɔ hyanɛ káanɛ?”

Yɛ waksurɔ wɔ. Yɛ zɛerɔ, “Ai, hotɔ-o ko-Gwɔmo **Sisar** ɔ. Jin-de ɔn wɔ de tɛ hyanɛ káanɛ.”

17 Bɔ yɛ waksutɛ wɔ kaanɛ à, Yɛso zɛerɔ yɛ, “Ya'as nɔ ko-Gwɔmo **Sisar** rii-yo rɔ yo ma Sisar à. Komo nɔ ya'as Shir rii-yo rɔ yo Shir à.” Bɔ ka hun-nɛ yɛ hogutɛ káanɛ à, yɛ hyanurɔ hyat-tɔ ɔn wɔ deɛn.

Ma-tɔ ɔn inɛ-mɔ ɔn margan-nɛ

(Mati 22:23-33; Ruka 20:27-40)

18 Yɛ ken hun-nɛ yɛ ro kon tomso. A yɛ m-zɛɛ **Saduki**-nɛ. (Yɛ rɔ m-zɛɛ margan-nɛ yɛa inɛ be-de m-mar á.) Yɛ haanurɔ be-ur Yɛso. Yɛ citurɔ wɔ. § 19 Yɛ zɛerɔ wɔ, “Wa-ur-Yoos ɔ, tɛ o-cot nɛ tɛ cit wɔ. **Mosa** genutɔ tɛ ka **karamsa**-ɔ unze sɛk-wɔ mere, ba yɛ ɔn mat ɔn ne'a ɔn wɔ, depetɛ heno ɔn wɔ ge ka ne'a-wɔ, wɔ metutɛ sɛk-wɔ yakar.* 20 ɔ ken den-ɔ, a makt yan-campɔ-nɛ nɛn ta'oor. Mat-de co gaarɔ ne'a. Yɛ ro woog kum ɔn yakar á, campɔ marurɔ. 21 Heno ɔn wɔ sugurɔ ka ne'a-wɔ. Tomso nɛ, yɛ kum yakar á, ka heno-ɔ doorɔ m-mar. Wɔ donde wɔ à, ká bɔ-se nɛ tomso nɛ, ka heno-ɔ doorɔ m-mar ba ɔn yakar. 22 Har ka nɛn ta'oor-yɛ, kap mɔ ɔn yɛ, yɛ ga'e ka ne'a-wɔ à, yɛ merumsurɔ. Be-de ɔn yɛ yatt-wɔ kumɛ yakar á. Komo ká ne'a-wɔ yɛ ga'e à, wɔ doorɔ m-mar. 23 Tɔ, ho-de m-inɛ mɔ ɔn margan-nɛ, be-de ɔn ka nɛn ta'oor-yɛ, ¿wan wɔ nɛ wan ka ne'a gaan wɔ remen kap mɔ ɔn yɛ, yɛ geestɛ wɔ?”

24 Yɛso waksurɔ yɛ, wɔ zɛerɔ, “Nɔ nap Ma-tɔ Shir á. Nɔ napɔ nɛ beɛb-de Shir á. 25 Ho-de m-inɛ mɔ ɔn margan-nɛ a ɔn ga ɔt-ge á. Hun-nɛ a warag untɔn **yan-tom-yɛ Shir** n-Tɔn shir. 26 Urege nɛ nɔa cit mɛ ma-tɔ ɔn inɛ-mɔ ɔn margan-nɛ, ¿Nɔ wet m-karantɛ takurda-ɔ **Mosa** genɛ á? Wɔ rɔrɔ na unze wɔ hogutɛ cɔr-ɔ Shir n-tɛ yokor-o yar-yo. Shir zɛeg wɔ, ‘Mɛ Shir **Ibrahi** wɔ ɔm rɔ. Komo wɔ ma **Ishaku** wɔ ɔm rɔ, kap ɔn **Yakubu**

† **Bɔr-ɔs ɔp ɔs-ɔoor:11** 12:10-11 Hyen komo: Bɔng 118:22-23. ‡ **Bɔr-ɔs ɔp ɔs-ɔoor:15** 12:15 ɔt-Girik: denari. § **Bɔr-ɔs ɔp ɔs-ɔoor:18** 12:18 Hyen komo: Sɛng 23:8. * **Bɔr-ɔs ɔp ɔs-ɔoor:19** 12:19 Hyen komo: Kara 25:5.

ne.† 27 Wʉ ba Shir ʉ ʉn hun-ne margan-ne á, amba Shir ʉ ʉn yan-hoog. Nʉ ba'asute deen."

Karamsa-tʉ jiishe m-'wons à

(Mati 22:34-40; Ruka 10:25-28)

28 Wʉ ken wan-Yoos-de ʉn **karamsa-o Mosa** wʉ hyoknurʉ be-de ʉn ye. Wʉ hogurʉ ma-ʉt sunute **Saduki**-ne. Bʉ wʉ hogute Yeso shaks ye ʉr-bon ne à, wʉ citurʉ Yeso. Wʉ zeeru, "¿ʉ ke **karamsa-o** jiishe m-'wons?"

29 Yeso zeeru wʉ, "**Karamsa-o** jiishe m-'wons à, ʉ ka: 'Hoge nʉ hun-ne ye ʉn dak-ʉ o-**Isra!** Yawe Shir na. Gwʉmo-ʉt rʉ kʉn á, se Yawe ʉn hʉn-de ʉn Wʉ. 30 Was Yawe Shir ru. Was ʉn wʉ ne ʉn hur-ʉr ʉn du ne kap, ʉn kap ʉ ʉn hoog ru ne, ʉn kap nap-ʉs ru ne, komo ʉn 'wons-m ru ne.‡

31 Hoge nʉ **karamsa-o** ayoore-ʉ tomso ne, 'Se nʉ was ʉr nʉ ne m-sʉk ne bʉ nʉ wasse hi ʉn nʉ à.'§ Yatt **karamsa-tʉ** jiishe tʉ ka yoor-tʉ m-'wons á."

32 Bʉ ka wan-Yoos-de ʉn **karamsa-o Mosa** wʉ, hogute shas-o Yeso à, wʉ zeeru, "Ka ʉ, Wa-ʉr-Yoos, o rwʉrog o-nip. Shir ʉ rʉ ko-Gwʉmo na. Gwʉmo-ʉt rʉ kʉn á, se Shir ʉn hʉn-de ʉn ʉ.* 33 Depete net was wʉ kap ʉn hur-ʉr gaan, ʉn nap-se ʉn wʉ ne kap komo ʉn 'wons-mʉ ʉn wʉ ne kap, komo wʉ was ʉn yan-bʉr-se ʉn wʉ ne bʉ wʉ rʉ m-was ʉn hi ʉn de ʉn wʉ à. ʉ aragte kap yar-mʉ wʉ ya'ase Shir à ʉn rem-se a tukse ne be-de ʉr-**seke** à."†

34 Yeso napuru ka net-wʉ shaks wʉ ʉs-nap ne. Wʉ zeeru wʉ, "Kuks wʉ hiin o tʉwʉt be-de ʉn gwʉmo-tʉ Shir." Bʉ Yeso rurutu wʉ kaane à, yatt-wʉ kume jaab-ʉ ʉt-men wʉ cit wʉ yo ken rii-yo á.‡

Wan-Gwʉ

(Mati 22:41-46; Ruka 20:41-44)

35 Bʉ Yeso ro ʉr-yoos ʉn **Pyo-o Shir** à, wʉ cituru o-cot, "¿Re ʉ **yan-Yoos-de o-karamsa** zette ʉnze **Kiristi**, wà **Dawuda** wʉ? 36 **Kukt-o Shir** rwʉ'og **Dawuda** m-zee:

"Yawe zeeg Wan-Koyan re:
"She'et kàne sʉ ʉn kom-ʉ ʉn re ʉn de
se ʉm rwʉ'og yan-yage-ʉt ru
ʉn kʉs-ʉ ʉn na-o ru." §

37 **Dawuda** ʉn hi ʉn de ʉn wʉ ak wʉ, 'Wan-Koyan,' ʉrege ka ʉ, ¿Re ʉ **Wan-Gwʉ** he m-warag wà **Dawuda**?"

Hun-ne deen hogute wʉ zak-o-zak.

Ya-ʉr-yoos-de o-karamsa

(Mati 23:1-36; Ruka 20:45-47)

38 Bʉ wʉ yoose ye à, wʉ zeeru, "Nom nʉ ja ʉn yan-Yoos-de ʉn **karamsa-o Mosa** ne, yan-cʉn-tʉ ʉt-tʉw ʉn carri-tʉ ʉt-cʉp ne, ʉn cʉn-tʉ ʉn gas-de m-seeb ne be-de ʉt-baab. 39 Ye he ʉn kuke-tʉ ʉn yoos ʉn Ma-tʉ Shir, kʉ o-biki, ye rʉ ʉn ma'as ʉn hoob-ʉ ʉn deeg-tʉ ʉr-bon remen ye she'ette she'et-de m-ʉ. 40 Myet ʉn kaane ye rʉ ʉn kʉʉs ʉn saw-tʉ ʉn gwʉr-ne. Ye rʉ m-she'et

† **Bqr-ʉs ʉp ʉs-ʉoor:26** 12:26 Hyen komo: Rwʉ 3:6. ‡ **Bqr-ʉs ʉp ʉs-ʉoor:30** 12:29-30 Hyen komo: Kara 6:4-5. § **Bqr-ʉs ʉp ʉs-ʉoor:31** 12:31 Hyen komo: Rewi 19:18. * **Bqr-ʉs ʉp ʉs-ʉoor:32** 12:32 Hyen komo: Kara 4:35. † **Bqr-ʉs ʉp ʉs-ʉoor:33** 12:33 Hyen komo: Hose 6:6.

‡ **Bqr-ʉs ʉp ʉs-ʉoor:34** 12:28-34 Hyen komo: Ruka 10:25-28. § **Bqr-ʉs ʉp ʉs-ʉoor:36** 12:36 Hyen komo: Bʉng 110:1.

dɛɛn ʉn kɔn-se Shir remen a zeet yɛ yan-dɔrɛ ʉn Shir yɛ hur-ʉr gaan. Yɛ, a he ya-ʉr-koɔb de jiiʃɛ à.”

Yar-mɔ ʉn ko-gwɔr
(Ruka 21:1-4)

⁴¹ Bɔ Yɛso she'etɛ yow yow be-de a ʉn he'ɛdbɛ m-yar à, wʉ ma'asʉ m-gwɔt ʉn hun-nɛ dɛɛn bɔ yɛ m-he'ɛdbɛ ʉn hwɔr à. Ya-o-kwʉm he'ɛdburʉ hwɔr dɛɛn. ⁴² Ka da-de, wʉ ken ko-koɔb-wʉ ko-gwɔr haanurʉ wʉ he'ɛdburʉ nɛra ʉt-ʉoor.

⁴³ Yɛso agnurʉ yan-nekɛ-mɔ ʉn wʉ be-ʉr gaan. Wʉ zɛɛrʉ yɛ, “Mɛ nɔ m-rurɛ o-nip, ka ko-gwɔr-wʉ ko-koɔb he'ɛdbɛtɛ yo jiiʃɛ à n-mɛ ʉn be-de a he'ɛdbɛ m-yar, argɛ kɔwan. ⁴⁴ ʉm zɛɛg yo kà remen yɛ ken yɛ he'ɛdbɛtɛ hiin be-de ʉn yo rɔ yɛ dɛɛn à be-de ʉn kwʉm-o ʉn yɛ. Amba wʉ, myet ʉn koɔb-de ʉn wʉ nɛ wʉ he'ɛdbɛtɛ myet yo rɔ wʉ à. Wʉ ya'astɛ kap yo wʉ rɔttɛ à.”

Bɔr-ʉs op ʉs-tet

A wuks Pyo-o Shir
(Mati 24:1-2; Ruka 21:5-6)

¹ Yɛso ro m-rwʉʉn ʉn **Pyo-o Shir**, be-de ʉn yan-nekɛ-mɔ ʉn wʉ, wan-gaan citurʉ wʉ. Wʉ zɛɛrʉ, “Wa-ʉr-Yoos, gwɔt gɔn ka ta'ar-tɔ, ʉn ka caari-tɔ ʉt-ma tɔ nɛ.”

² Yɛso zɛɛrʉ, “¿Nɔ hyanag ka caari-tɔ ʉt-ma tɔ? Kap ka ta'ar-tɔ rɔ kanɛ à, a wugurɛ tɔ. Yatt ta'ar-de a he m-yagɛ n-tɔn ʉn ɔr ʉn de á.”

ʉr-koɔb ʉs-cenene nɛ
(Mati 24:3-14; Ruka 21:7-19)

³ Bɔ jimitɛ à, Yɛso ro tara ʉn **Haag-o ʉn 'yo-se o-Zɛtun**, ka haag-o rɔ ʉn gwɔtɛ ʉn **Pyo-o Shir** à. Sɛ yɛ ken yɛ be-de ʉn yan-nekɛ-mɔ ʉn wʉ, (Bitrus wʉ, **Yakubu** wʉ, ʉn **Yohana** nɛ, ʉn Andarawus nɛ), yɛ citurʉ wʉ pakɛ. ⁴ Yɛ zɛɛrʉ, “Tɛ ɔnɔg o rurʉ tɛ ¿o ke da-o nɛ a he m-nɔm ʉn se ka rem-se? ¿Yo ke rii-yo nɛ he tɛ m-kutɛ da-o ka rem-se he m-kɔr à?”

⁵ Ka da-de nɛ, Yɛso taknʉ yɛ m-yoosɛ. Wʉ zɛɛrʉ, “Muut nɔ ʉt-hi, taasu nɛt ɛɛs nɔ á. ⁶ Hun-nɛ dɛɛn yɛa haan be ʉn nɔ, yɛ dek jin ʉn de. Kɔ wʉ kɛ wʉ rɔ m-zɛɛ wʉ rɔ **Kiristi**. Yɛa ɛɛs hun-nɛ dɛɛn. ⁷ Tomso, nɔ hogɛ a ʉn ma-tɔ ʉr-gʉn, tɔ ken tɔ yow yow, tɔ ken tɔ ʉr-hyew nɛ, nɔ jar nɔ hogɛ o-gyer á. Sɛ ka rem-se takantɛ, amba a ʉn go hyan ta-de ʉn hono o-dak á.

⁸ Ka da-de nɛ, hun-nɛ a heetɛ hun-nɛ ʉr-gʉn. Gwɔmo-ʉt a heetɛ ʉt-gwɔmo ʉr-gʉn. Dak-o a nukɛtɛ tɔ ken be-tɔ ʉn hon ʉn hon. Mer a reesɛ hun-nɛ ʉr-koɔb. Ka rem-se kap, takan-de ʉn rɛ ʉr-koɔb de ka, bɔ hoog-mɔ o-mat rɔ m-takan à har argurʉ kaanɛ.

⁹ “Remen nɔ yan-nekɛ-m re yɛ, ‘She'et nɔ zongɛ!’ Hun-nɛ a eeg nɔ be-de ʉn yan-piish ʉt-ma. Yɛa bu nɔ m-dum n-mɛ ʉn kuke-tɔ ʉn yoos ʉn Ma-tɔ Shir. Hun-nɛ a eeg nɔ be-de ʉn gwamna-nɛ ʉn gwɔmo-nɛ nɛ. Yɛa nom yo kà remen nɔ yan-nekɛ-m re yɛ. Amba kap ʉn kaanɛ nɛ, nɔa kum o-cɔw remen nɔ rurʉtʉ yɛ **Ma-tɔ m-Rerɛm** tɔ Shir. ¹⁰ Rii-yo ka rem-se takantɛ, a rurɛ baag-tɔ ʉn hun-nɛ kap **Ma-tɔ m-Rerɛm** tɔ Shir. ¹¹ Da-o a he nɔ m-ship à, a heetɛ nɔ be-de ʉn yan-piish ʉt-ma. Rii-yo nɔ nekutɛ nɔ jar nɔ ryegen ʉn rii-yo nɔ he m-rwɔr á. ʉn ka da-o, kap rii-yo Shir ya'ɛ nɔ à, yo

nō he m-rwōr remen nō ye rō tep un hi un nō á. **Kukt-o Shir** o rō tep be un nō.*

¹² “Un ka da-o ne, sek-wū wūa ya'as heno un wū a hoot wū. O-tato tomso ne qa ya'as wà un o. Yakar yea ine eso ye rūr rii-yo tat-ne ye un ye un in-ne ye un ye ne nōmē à yo un ba ur-bon har yea rū a ho ye. ¹³ Kō wū ke net-wū wūa yagē nō remen nō yan-neke-m re ye. Amba kap wū hokse m-gaag un men-to un wū har ta-de un hoog-o un wū à, wūa posse ra-o Shir.†

A su ur-koob deen

(Mati 24:15-28; Ruka 21:20-24)

¹⁴ “Wū karunte ka ma-to à, yagē wū nep tō. ‘Nōa hyen a shereg yo ken rii-yo Shir yagē à, be-de udepe a sher yo á.’ Yoa naas **Pyo-o Shir**. Nō hun-ne ye rō un dak-o o-Judiya à, nō hyene ka rii-yo, nō som be-de ut-haag.‡

¹⁵ Wū rō tara n-tōn ur-dqōb de o-kuke o un wū à, wū kergenē á taase wū cūw n-mē o-kuke, remen wū deketē tō ken saw-to tō rō n-mē á. ¹⁶ Wū rō o-kat à, wū jar wū warag dek ur-matuku o-hur á. § ¹⁷ Un ká hō-tō, ne'a-ne yan-yakar-ye rō un su ur-de à, un ya-ut-uub ne yea sū ur-koob. ¹⁸ Nō kōn Shir taase ka rem-se wōon nō da-o o-gōs. ¹⁹ Remen gōn ka sū ur-koob de, un ká hō-to a jiish cin da-o Shir nōmē hōno o-dak à. Komo a do de m-nōm n-co á har da-o ba m-ta. ²⁰ Amba Wan-Koyan hak ka hō-to un su ur-koob tō. A ro zeege remen kaanē á, yatt net-wū rōa kus á. Remen cōn-to un ká ye Shir daage à, o rwo'ē wū hept ka sū ur-koob o. ²¹ Un ka da-o, net zee nō, **Kiristi**, wū ka kanē, kō wū ken net-wū zee nō, ‘Wū ka reēnō,’ nō jar nō dek ma-to un wū á. ²² Yan-rwōr un ma-to Shir ye ut-bō yea ine, wū ken a zee, ‘Mē rō **Kiristi**,’ har yea kutē nō caari-to ut-hyat un se ken rem-se us-myot se ne se nō cete m-hyan á. Ye rō m-nōm un ka rem-se remen ye eeste ye Shir daage à, o rwo'ē ye hokste. ²³ Amba ma'as nō zongse. Un rūsūtē nō ma-to un ka rem-se ba se un takan.”

Mūun-m Yeso Wan-Gwu

(Mati 24:29-31; Ruka 21:25-28)

²⁴ “Da-o a komse swō ur-koob, un ká hō-to, “hō-ur a nom o-comb.

O-reng komo yoa do nōm o-mōk á.*

²⁵ Regen a ma'as m-he'emendē n-dak.

Bōn rem-se Shir hwoqōnē n-kus o Shir à, se à nuktusse.†

²⁶ “Ka da-de ne, hun-ne deen yea hyen mē **Wà-wū un net**, mē m-neke ne n-mē ut-ke'ente ut-gōs ne un caari-mō m-ccas ne mō ur-bon.‡ ²⁷ Ka da-de ne, man tomōn **yan-tōm-ye Shir**, ye kargunse ka ye wū daage à, ya-ur-hōrim un ya-ur-hōran ne un yan-sō-o-baar ne o-ye'er ne, yan kō kenē ye Shir daage à, **yan-tōm-ye Shir** a kargunse ye.

Ma-to o-rum

(Mati 24:32-35; Ruka 21:29-33)

* **Bōr-ūs op us-tet:11** 13:9-11 Hyen komo: Mati 10:17-20; Ruka 12:11-12. † **Bōr-ūs op us-tet:13** 13:13 Hyen komo: Mati 10:22. ‡ **Bōr-ūs op us-tet:14** 13:14 Hyen komo: Dane 9:27; 11:31; 12:11.

§ **Bōr-ūs op us-tet:16** 13:15-16 Hyen komo: Ruka 17:31. * **Bōr-ūs op us-tet:24** 13:24 Hyen komo: Isha 13:10; Jowe 2:10,31; 3:15; Hyan 6:12; Izik 32:7. † **Bōr-ūs op us-tet:25** 13:25 Hyen komo: Isha 34:4; Hyan 6:13; Jowe 2:10; Isha 13:10. ‡ **Bōr-ūs op us-tet:26** 13:26 Hyen komo: Dane 7:13; Hyan 1:7.

²⁸ “M-mɔka, yoos nɔ yo ken yo be-de o-rum. Da-ɔ nɔ hyene jet-se ʉn yo cirig m-tupne, nap nɔ ʉnze ɔs-o nomoste yow yow. ²⁹ Remen kaane da-ɔ nɔ hyene kà rem-se rɔ m-takan, nɔ nak ɔ ka ʉnze da-o woosunte yow yow. ³⁰ Nip-ɔ me nɔ m-rure, kà zaman-yo yoa te á se ka rem-se kap se nomoste. ³¹ Tɔn-ɔ shir, o-dak ne tɔa tees, amba ma-ʉt re tɔa te á.

She'et zongse

(Mati 24:36-44)

³² “Amba da-ɔ ka rem-se he m-takan à, ká hɔ-de yatt-wʉ he m-nap á. Kɔ **yan-tɔm-ye Shir** n-Tɔn shir, ye nep da-ɔ ka rem-se he m-takan á. Kɔ Wà ʉn hi ʉn de ʉn wʉ, wʉ nap á. Se o-Tato ʉn wʉ ʉn hɔn-de ʉn wʉ. Wʉ nape da-ɔ se he m-takan à. § ³³ Cin da nɔ nepte da-ɔ ka rem-se he m-takan á, ma'as nɔ zongse, yish hooge! ³⁴ Sha-mɔ ʉt-ma mɔ ka. Haan-mɔ ʉn **Wà-wʉ ʉn net**, a nom ʉntʉn wa-o-hur wʉ ine rur ʉr-hyew à. Wʉ wongsuru ya-m-senge, kɔ wʉ ke ʉn senge-mɔ ʉn wʉ ne. Wʉ dekurʉ wʉ ken wan-gaan wʉ, wʉ zeeru wʉ ere wʉ o-hur, wʉ ma'as yish hooge.*

³⁵ “Ma'as nɔ yish hooge remen nɔ nap da-ɔ wa-o-hur he m-jo'on á. ¿Kɔ m-rim mɔ wʉ he m-jo'on, kɔ da-o purge, kɔ kiit rɔ ʉs-kan, kɔ n-sot? ³⁶ Taase wʉ wɔon nɔ ba o-saktɔ, nɔ m-rew. ³⁷ Ma-tɔ me nɔ m-rure à, me ʉn rure kɔ wʉ ke, wʉ ma'as zongse.”

Bɔr-ʉs ɔp ʉs-nass

Yan-co gamag ʉr-hi de ʉn yage-ʉt Yeso

(Mati 26:1-5; Ruka 22:1-2; Yoha 11:45-53)

¹ Kuks hɔ-ʉt yoor **Yahuda**-ne nomot biki-tɔ ye rɔ m-nɔm à **Biki-ɔ m-Pas** ʉn **Biki-ɔ ʉt-Burodi tɔ ba m-Yist** ne. Gwɔmo-ne ye ʉn kɔn-se Shir ʉn yan-Yoos-de ʉn **karamsa-o Mosa** ne ye hooburu cow-yo ʉn ship ʉn Yeso ʉr-hyow ba hun-ne ye ʉn nap, ye hoot wʉ.* ² Amba ye zeeru, “A ship wʉ hɔ-de o-biki á, taase hun-ne 'yons o-zaaz.”

A duusute Yeso nom-mɔ m-shi'igin

ʉn bɔ-q o-Betanya

(Mati 26:6-13; Yoha 12:1-8)

³ Yeso ro bɔ-q o-Betanya ʉn hur-o Simɔn ko-**cim**. Wʉ ro ʉn re ʉn rii-yo m-re, wʉ ken ne'a-wʉ cownuru ʉn ʉr-batta ne de ʉn nɔw-mɔ m-shi'igin† mɔ ʉn hwɔr deen. Wʉ bu'uguru nu-de ʉn kà tur-de. Wʉ duusuru Yeso mɔ ʉr-hi.‡

⁴ Bɔ wʉ duusute wʉ mɔ à, ye ken ye, ye ro kanè à, ye swooru ʉs-ryaab. Ye zeeru or ʉn ye ne, “¿Ya hante atte m-naas m-nɔw kaane? ⁵ Nɔw-mɔ woose net nom senge-mɔ ʉt-hɔ zungu-ʉs tet [300] wʉ kumut ka hwɔr-ye. Depete a beeb mɔ a yaas koob-ne ka hwɔr-ye.” Ye kangsuru wʉ.

⁶ Bɔ Yeso hogute ma-tɔ ʉn ye à, wʉ zeeru ye, “Yage nɔ wʉ. ¿Remen yan ɔ notte wʉ m-rangse? Wʉ nomutu me rii-yo ʉr-bon. ⁷ Kɔ ɔ ke da-o nɔ mɔsse ʉn koob-ne ne. Da-o nɔ cɔne à, ka da-o, nɔ he ye m-ya m-yar. Amba me, nɔ mɔsse ʉn me ne hɔ-ʉr bi á. § ⁸ Wʉ nomog rii-yo wʉ hokse m-nɔm à. Wʉ duusute wur-o re nɔw-mɔ m-shi'igin remen zonge-tɔ ʉn

§ **Bɔr-ʉs ɔp ʉs-tet:32** 13:32 Hyen komo: Ruka 12:36-38. * **Bɔr-ʉs ɔp ʉs-tet:34** 13:34 Hyen

komo: Ruka 12:36-38. † **Bɔr-ʉs ɔp ʉs-nass:1** 14:1 Hyen komo: Rwʉ 12:1-27. ‡ **Bɔr-ʉs ɔp ʉs-nass:3** 14:3 nɔw-mɔ m-shi'igin ʉt-Girik: nardi. † **Bɔr-ʉs ɔp ʉs-nass:3** 14:3 Hyen komo: Ruka

7:37-38. § **Bɔr-ʉs ɔp ʉs-nass:7** 14:7 Hyen komo: Kara 15:11.

duk re. ⁹ Nip-ɔ mɛ nɔ m-rurɛ, kap be-de a he rwɔr ʉn **Ma-tɔ m-Rerem** à, hɔno o-dak kap rii-yo ka ne'a-wʉ nɔmɛ à, a ma'as yo m-rwɔr remen a bakstɛ ʉn wʉ nɛ."

Yahudas ya'astɛ Yɛso

(Mati 26:14-16; Ruka 22:3-6)

¹⁰ Da-ɔ Yɛso ʉn yan-neke-mɔ ʉn wʉ nɛ rɔ m-nɔm **Biki-ɔ m-Pas** à, Yahudas Iskariyoti, wan-gaan be-de ʉn ka ɔp ʉn yoor-ye, haarʉ be-de ʉn Gwɔmo-nɛ ye ʉn kɔn-se Shir remen ye hongsutɛ bɔ wʉ he ye bɔbse ʉn Yɛso à. ¹¹ Bɔ ye hogutɛ kaanɛ à, ye nɔmuru o-zak. Ye essuru ʉt-ma ʉn wʉ nɛ yɛa ya'as wʉ hwɔr. Wʉ nɛ wʉ zɛɛrʉ hoob-ɔ o-cɔw wʉ ya'astɛ Yɛso ʉn kom-tɔ ʉn ye.

Yɛso reeg Biki-ɔ m-Pas ʉn

yan-neke-mɔ ʉn wʉ nɛ

(Mati 26:17-25; Ruka 22:7-14,21-23; Yoha 13:21-30)

¹² A wɔɔn da-ɔ ʉn hɔ-de ʉr-takan de **Biki-ɔ ʉt-Burodi tɔ ba m-Yist**, hɔ-de ʉn m-penem ʉn ca remen baks ʉn hɔ-de ye rwuuntɛ o-Masar à. Yan-neke-mɔ ʉn wʉ ye zɛɛrʉ wʉ. "¿Ke nɛ ɔ o cɔnɛ tɛ he tɛ nomo wɔ rii-yo m-rɛ yo **Biki-ɔ m-Pas**?"

¹³ Wʉ tɔmuru nen yoor be-de ʉn yan-neke-mɔ ʉn wʉ. Wʉ zɛɛrʉ ye, "Cɔw nɔ o-bɔ. Da-ɔ nɔ cɔwɛ, nɔ go'onɛ ʉn wʉ ken campɔ-wʉ nɛ. Wʉ rɔ ʉn tur-de m-hɔ nɛ ʉr-hi. Nɔ dɔrɛ wʉ. ¹⁴ Hur-ɔ wʉ cʉwɛ, nɔ cʉw nɔ zee wa-o-hur, 'Wa-ʉr-yoos-wʉ zee, "¿ke nɛ ɔ wʉ he m-comsɛ nɛ wʉ reet **Biki-ɔ m-Pas** ʉn yan-neke-mɔ ʉn wʉ nɛ?" ¹⁵ Wʉa kutɛ nɔ caari-ɔ o-kukɛ ɔ a ma'ɛ n-ton ʉn ɔr ʉn ɔ o-kukɛ à. ɔ rɔ zɔngsɛ ʉs-saw nɛ n-mɛ. Káanɛ ɔ, nɔ he na m-nomɛ rii-yo o-biki."

¹⁶ Yan-neke-m Yɛso ruuru. Ye cɔwuru o-bɔ. Ye 'wɔssuru bɔ Yɛso ruru ye à. Ye nɔmuru wʉ rii-yo m-rɛ yo **Biki-ɔ m-Pas** káanɛ.

¹⁷ Bɔ hɔ-ʉr hebutɛ à, Yɛso wɔɔru mɔsɛ ʉn ka ɔp ʉn nen yoor-ye nɛ. ¹⁸ Ye ro m-rɛ ʉn rii-yo m-rɛ, Yɛso zɛɛrʉ ye, "Nip-ɔ mɛ nɔ m-rurɛ. Wʉ ken wan-gaan-wʉ be ʉn nɔ, wʉa ya'as mɛ ʉn kom-tɔ ʉn yan-yage-ʉt re, wʉ tɛ m-rɛ tɛ ʉn wʉ nɛ à."*

¹⁹ Mɛn-ʉt naasuru ye, ye taknuru ʉs-cot ʉn gaan ʉn gaan. Kɔ wʉ ke wʉ zɛɛrʉ, "¿Mɛ wʉ ɔ?"

²⁰ Wʉ zɛɛrʉ ye, "Wan-gaan be ʉn nɔ, nɔ nen ɔp ʉn yoor, wʉ tɛtɛ m-rɛ kɔk-ʉr gaan à. ²¹ Wʉ dooru ye m-zɛɛ, remen mɛ **Wá-wʉ ʉn nɛt**, man meres bɔ a genɛ be-de ʉn Ma-tɔ Shir à. Amba ka nɛt-wʉ he mɛ m-ya'as à, wʉa sʉ ʉr-kɔɔb, ɔttɛ a ro makt wʉ ʉn hɔno o-dak á, roa jiish wʉ."

Yɛso kututɛ yan-neke-mɔ ʉn wʉ

cɔw-yo ʉn baks ʉn mar-mɔ ʉn wʉ

(Mati 26:26-30; Ruka 22:15-20; 1Kor 11:23-25)

²² Ye ro ʉn rɛ ʉn rii-yo m-rɛ, Yɛso dɛkuru ʉr-burodi, wʉ bɔmuru Shir. Ka da-de nɛ, wʉ bosuru, wʉ wonguru ye. Wʉ zɛɛrʉ ye, "Hombɛ nɔ, wʉr-o re ɔ." ²³ Wʉ dɛknuru ya o-kɔk ʉn hɔ-mɔ ʉn yakar-ye ʉn 'yo-yo o-anab nɛ. Bɔ wʉ nomtɛ ʉr-bɔngɔn be-de Shir à, wʉ ya'asuru kap mɔ ʉn ye. Ye swɔɔru.

²⁴ Wʉ zɛɛrʉ, "Hyo-m re mɔ mɔ ʉn shoos ʉn swɔr o-nu ɔ Shir sʉrʉ nɔ à, mɔ a he m-dusunɛ remen hun-nɛ dɛɛn à.† ²⁵ Nip-ɔ mɛ nɔ m-rurɛ man do

* **Bɔr-ʉs ɔp ʉs-nass:18** 14:18 Hyen komo: Bɔng 41:9. † **Bɔr-ʉs ɔp ʉs-nass:24** 14:24 Hyen komo: Rwʉ 24:8; Irmɔ 31:31-34.

swò un hò-mò o-anab á, se ka hò-de um he m-swò m-pu mò à, be-de un **Gwomo-to Shir** à."

²⁶ Bò wu komte ye m-rure kaane à, ye huru Sep-o ur-Bongon de Shir. Ye ruuru, ye haaru un **Haag-o un 'yo-se o-Zetun**.

Bitrus a nom she-mò un nap-m Yeso

(Mati 26:31-35; Ruka 22:31-34; Yoha 13:36-38)

²⁷ Yeso zeeru ye, "Kap-m nõ nõa som me. Me un zee yo ka remen a geneste be-de un Ma-to Shir unze:

"A ho wa-ur-gut de un ca,
us-rek ca he m-caage."†

²⁸ Amba da-o a 'yonsu me un hoog ne, man be nõ m-wò un dak-o o-Gariri."§

²⁹ Bitrus zeeru, "Kò ye som wò kap, me kam man som wò á."

³⁰ Yeso zeeru wu, "Nip-o me wò m-rure, Bitrus, kò un ka tet-mò mò roone à, rii-o keeg-yo o-kiit kenet so-o yoor, wò nom she-mò un nap-us re so o-tet."

³¹ Bitrus shasuru m'wons ne. Wu zeeru, "Kò a roa ho me mosse un wò ne, man nõm she-mò un nap-m ru á." Kap mò un ye ka ye zee.

Yeso konog Shir

un Haag-o un 'yo-se o-Zetun

(Mati 26:36-46; Ruka 22:39-46)

³² Yeso ne un yan-neke-mò un wu ne, bò ye heete un **Haag-o un 'yo-se o-Zetun** à, ye wooru de ken tuk-de de a m-zee o-Gesemani à. Yeso zeeru ye, "She'et nõ kane, um konoste Shir." ³³ Wu dekyru Bitrus un **Yakubu un Yohana** ne, wu taknu swor ur-koob deen. Wu ro us-barag, men-ut naasute wu deen. ³⁴ Wu zeeru ye, "Men-ut naasute me deen. Wò hyene, o zee mett hoog á. Wasu nõ me kane, nõ she'et zongse."

³⁵ Wu arguru co hiin. Bò wu arge o-co à, wu kwukturu n-dak, wu konuru Shir. Wu zeeru, "¿Kò nomutu wò o dossu me ka swò ur-koob de?" ³⁶ Wu dooru m-zee, "Abba,* Tato re, kò yo ke rii-yo yo ro m-nome be un du. Um conog o dossu me ka swò ur-koob de. Amba yanze barag-us re se o he m-dore á, se barag-us ru."

³⁷ Bò wu muunte be-de ye ro à, wu 'wossuru ye ro m-rew. Wu zeeru Bitrus, "¿Simon, rew-mò nõ rotte? Ashi, ¿nõa hoks m-she'et zongse kò hiin á? ³⁸ She'et nõ zongse, yish hooge, nõ ma'as un kon-se Shir, taase nõ he'ebè **ur-ba'as** da-de a megre nõ. Me un zee yo ka remen kukt-o tunuste o nõm rii-yo depe à, amba wur-o rott m'wons á."

³⁹ Ka da-de, Yeso dooru m-warag komo wu yage ye. Wu konuru Shir. Wu dooru m-rwor bò wu ro rworge à. ⁴⁰ Har m-moka komo, wu dooru m-muun. Wu 'wossuru ye ro m-rew. Rew-m bupste ye deen. Bò ye zutute à, ye taaguru ma-to ye he wu m-shas à.

⁴¹ Wu dooru m-warag remen wu konot Shir. Bò wu do m-muun, o atette-o à, wu zeeru, "¿Har m-moka wuwe-de nõ rotte m-rew ne? Bò'osute kaane, da-o wooste. Gwot me **Wà-wu un net**, a ya'astu me un kom-to un ya-ut-**ba'as**. ⁴² Ine nõ, a kew nõ wu! Gwot! Ká net-wu ya'asu me à, wu ka yow yow."

Yahuda-ne shik Yeso

(Mati 26:47-56; Ruka 22:47-53; Yoha 18:3-12)

† **Bor-us op us-nass:27** 14:27 Hyen komo: Zeka 13:7. § **Bor-us op us-nass:28** 14:28 Hyen komo: Mati 28:16. * **Bor-us op us-nass:36** 14:36 ut-Arameki: Abba.

⁴³ A kané, rii-yo wu bituté nu, Yahudas, wan-gaan be-de un ka op un yoor-ye, wu woosunte un moor-to un hun-ne ne deen. Ye ro ut-magay ne ut-kò ne. Gwomo-ne ye un kon-se Shir, un yan-Yoos-de un **karamsa-o Mosa** ne, un sek-ye ye un **Yahuda**-ne, ye tommu ye.

⁴⁴ Wu he wu m-ya'as à, wu be'este wu gemeste ur-hi un ye ne unze, "Wu um he m-hamat à wu wu ship no wu, no neke un wu ne, no 'er wu ur-bon ne."

⁴⁵ Bò un woön-m Yahudas wu haaru be-ur Yeso, wu zeeru, "Wa-us-Nap." Yahudas hamturu wu. ⁴⁶ Ye hwooru ut-kom, ye shipuru wu. ⁴⁷ Se wan-gaan be-de un **yan-neke-m Yeso** ye wu ro eso kané à, wu muusuru magay-o un wu. Wu ceturu ko-guw-wu un ko-Gwomo-wu un kon-se Shir. Wu kupsuru wu o-to.

⁴⁸ Yeso zeeru ye, "¿No un rwuun ut-magay ne ut-kò ne, no shipt me untun ko-hyow? ⁴⁹ Kò de ke hq-de me mosse un no ne un **Pyo-o Shir**, me no m-yoose. No ship me á. Amba se a nomutu me bò a gene be-de un Ma-to Shir à."† ⁵⁰ Ka da-de ne, yan-neke-mo un wu kap ye yaguru wu. Ye arguru m-sqm.

⁵¹ Se wu ken wan-campo wu, wu cõp rii á se o-gund un hon-de un o, wu doruru Yeso. Bò wu dorute Yeso à, ye shipuru wu. ⁵² Ye rumsuru gund-o un wu. Wu somuru bò Shir mate wu à.

A heete Yeso be-de un piish ut-ma

(Mati 26:57-68; Ruka 22:54-55,63-71; Yoha 18:13-14,19-24)

⁵³ Ye nekuru un Yeso ne be-de un ko-Gwomo-wu un kon-se Shir. Kap Gwomo-ne ye un kon-se Shir un sek-ye ye un **Yahuda**-ne, un yan-Yoos-de un **karamsa-o Mosa** ne ye morguru be-ur Yeso. ⁵⁴ Bitrus ne wu donduru wu m-pupa ne har un 'woog-o un hur-o ko-Gwomo-wu un kon-se Shir. Wu she'eturu be-de un guw-ne ye un ko-Gwomo-wu un kon-se Shir. Wu ro un hwot'ot o-ra mosse un ye ne.

⁵⁵ A kané Gwomo-ne ye un kon-se Shir un **Morog-de un Sek-ye** ne, yan-ya-ut-ma, kap ye hqoburu rii-yo a hette m-zee Yeso nomog **ur-ba'as** à remen ye hoot wu, amba ye kum á. ⁵⁶ Ye ken ye deen ye sakkuru wu ut-ma ut-bò amba ma-to un ye to haan ut-gaan á.

⁵⁷ A kané komo ye ken campo-ne ye inuru eso, ye dooru wu ce'e ut-bõ: ⁵⁸ Ye zeeru. "Te hogute wu zegg wua hees **Pyo-o Shir** o hun-ne ma'e à, rii-yo hq-ut tet nomot wu me'es o hqr-o, yanze ne ma-to un ko-hun á."‡ ⁵⁹ Kap un kaane ne, ma-to un ye to haan ut-gaan á.

⁶⁰ Ko-Gwomo-wu un kon-se Shir wu inuru n-tete o un ye. Wu cituru Yeso. Wu zeeru, "¿Wo un to ken ma-to ne to o he m-shas, be-de un ma-to ka hun-ne ye ro m-rwor mosse un wo ne?" ⁶¹ Amba Yeso ro temb o un wu. Wu shas ut-ma á. Ko-Gwomo-wu un kon-se Shir wu dooru wu m-cit komo. Wu zeeru, "Ashi, ¿wo wu, **Kiristi**, Wà-wu un wa-o-kwum-wu Shir tommu te?"

⁶² Yeso zeeru, "Me wu.§ Nõa hyen me komo, me **Wà-wu un net**, me tara un kom-o ur-re o Shir Wa-ur-Beeb.* Nõa hyen komo me m-rwuun n-me ut-ke'ente n-Tõn shir."†

† **Bqr-qs op us-nass:49** 14:49 Hyen komo: Ruka 19:47; 21:37. ‡ **Bqr-qs op us-nass:58** 14:58 Hyen komo: Yoha 2:19. § **Bqr-qs op us-nass:62** 14:62 Hyen komo: Rwu 3:14. * **Bqr-qs op us-nass:62** 14:62 Hyen komo: Bõng 110:1. † **Bqr-qs op us-nass:62** 14:62 Hyen komo: Dane 7:13.

⁶³ Ko-Gwɔmo-wʉ ʉn kɔn-se Shir swɔɔrʉ ʉs-ryaab deen. Wʉ yishurʉ gund-o ʉn wʉ. Wʉ zɛerʉ, “¿Tɔ ke ma-to a cone m-hoge komo? ⁶⁴ Nɔ hogʉtɛ de yo'og-o wʉ yo'ogɛ Shir à! ¿Re nɔ hyan?”

Ye zɛerʉ, “Wʉ wooste m-hɔ!”[‡] ⁶⁵ Ye ken ye taknʉ wʉ m-copse m-ta. Ye hɔkkurʉ wʉ yish, ye wɔsurʉ wʉ ʉr-dembe. Ye zɛerʉ, “Rurʉ tɛ wʉ wɔsu wɔ m-mɔka à!” Gʉw-ne komo ye ma'asurʉ wʉ ʉn hwoogɛ ʉt-raag.

Bitrus nomog she-mɔ ʉn nap ʉn Yeso

(Mati 26:69-75; Ruka 22:56-62; Yoha 18:15-18,25-27)

⁶⁶ Ye ka ro ʉn kuke-o a ma'e n-ton ʉn or ʉn o-kuke à. Ye ro ʉn piishe ʉn Yeso ʉt-ma. Bitrus ro o-'woog n-dak. Wʉ ken wan-ne'a-wʉ ne, ko-gʉw-wʉ ʉn ko-Gwɔmo-wʉ ʉn kɔn-se Shir, ⁶⁷ wʉ hyanurʉ Bitrus ro ʉn hwo'ot o-ra. Wan-ne'a gwɔturʉ Bitrus, wan-ne'a zɛerʉ, “Wɔ mɔsse ʉn Yeso ne ka wa-o-Nazaret-wʉ.”

⁶⁸ Amba Bitrus nomurʉ m-she. Wʉ zɛerʉ, “Mɛ nap yo wɔ rwɔr á.” Wʉ argurʉ m-rwʉʉn ʉn 'woog-o ʉn pyo. Keeg-o o-kiit kanurʉ.

⁶⁹ Ka wan-ne'a-wʉ komo doorʉ gwɔt ʉn Bitrus. Wʉ taknʉ rurɛ ʉn ye ro eso eso kanɛ à, “Wʉ ka, **wan-neke-m Yeso** wʉ.” ⁷⁰ Amba Bitrus doorʉ m-nɔm m-she komo.

Bɔ doote hiin à, ye ro kanɛ eso eso à, ye zɛerʉ Bitrus, “Nip-o, wɔ **wan-neke-m Yeso** wʉ remen wa-o-Gariri o rɔ.”

⁷¹ Wʉ taknʉ ʉs-tonɔ. Wʉ zɛerʉ, “Mɛ nap ka net-wʉ wʉ notte ʉn ma-to ʉn wʉ á.”

⁷² ʉn ra-o wʉ komte m-rwɔr à, ʉn gyept-o ʉn yish, keeg-o o-kiit kanurʉ ayooɛ-o. Bitrus baksurʉ ma-to Yeso rurʉ wʉ à. ʉnze “rii-o keeg-o o-kiit kenet sq-o yoor, wɔa nom she-mɔ ʉn nap-ʉs re sq o-tet.” Bɔ wʉ bakste ká ma-to à, wʉ heburʉ ʉs-'wɔn.

Bɔr-ʉs op ʉs-taan

A heette Yeso be-ʉr Biratus

(Mati 27:1-2,11-14; Ruka 23:1-5; Yoha 18:28-38)

¹ Bɔ ish geste à, Gwɔmo-ne ye ʉn kɔn-se Shir, ʉn sek-ye ye ʉn **Yahuda**-ne, ʉn yan-Yoos-de ʉn **karamsa-o Mosa** ne, bɔ ʉn yan-ya-ʉt-ma, ye gamurʉ ʉr-hi, ye nekurʉ ʉn Yeso ne, ye ya'asurʉ **Biratus** wʉ. **Roma**-ne sagbʉte Biratus Ko-Gwamna-wʉ ʉn ka dak-o.

² **Biratus** citurʉ Yeso, “¿Wɔ wʉ rɔ ko-Gwɔmo-wʉ ʉn **Yahuda**-ne?”

Yeso zɛerʉ wʉ, “Eɛ, o rwɔrog hond hond.”

³ Gwɔmo-ne ye ʉn kɔn-se Shir ye ma'asurʉ wʉ ʉn sakke ʉt-**ba'as** deen.

⁴ **Biratus** doorʉ wʉ m-cit komo. Wʉ zɛerʉ, “¿Wɔtt o ken shas-o o he m-shas á? ¿Hoge mɔɔr-tɔ ʉt-**ba'as** tɔ ye seku wɔ á?”

⁵ Yeso do m-shas á, har **Biratus** bɔpurʉ o-nu.

Hun-ne zɛeg a kem Yeso n-tɛ o-kan

(Mati 27:15-26; Ruka 23:13-25; Yoha 18:39—19:16)

⁶ Tɔ, da-de ʉn ka biki-o, **Biratus** wɛte m-ho'sunde ʉn wa-**ur-ba'as**-wʉ a ka'e à, wan-gaan wʉ hun-ne kɔne à. ⁷ Wʉ ken wʉ ro kon wʉ a m-zɛɛ Barabas à. Wʉ ro ke'o à, mɔsse ʉn ye ken yan-kɔɔb-de o-dɔɔrtte ye ne à, ye ho'e net be-de m-dum à. ⁸ Hun-ne ʉt-mɔɔr ne hyoknurʉ, ye taknurʉ ʉs-kɔn be-ʉr **Biratus**, ye ro m-zɛɛ wʉ nomʉ ye rii-yo wʉ wɛte m-nɔm à.

[‡] **Bɔr-ʉs op ʉs-nass:64** 14:64 Hyen komo: Rewi 24:16.

⁹ **Biratus** cituru, “Wata, ʒnɔ ʉn cɔn ɔ ʉm hosu nɔ ko-Gwɔmo-wu ʉn **Yahuda-ne?**” ¹⁰ Wu ʉn cit ye kaane remen wu nepste ʉnze shoob-de rwo'e Gwɔmo-ne ye ʉn kɔn-se Shir ye ya'aste wu. ¹¹ Amba Gwɔmo-ne ye ʉn kɔn-se Shir sho'ogsuru hun-ne ʉt-moor ne remen **Biratus** ho'osuntʉ ye Barabas.

¹² **Biratus** dooru ye m-zee komo, “ʒYa ʉm he m-nomu ne ʉn ka wu nɔ zee wu rɔ ko-Gwɔmo-wu ʉn **Yahuda-ne?**”

¹³ Ye 'yonsuru ʉs-cɔr komo, ye zee ru, “Kam wu n-te o-kan.”

¹⁴ **Biratus** zee ru, “ʒRemen yan ɔ ne? ʒYan rii-yo ne wu nome?”

Ye dooru 'yonsu ʉs-cɔr, ye zee ru, “Kam wu de n-te o-kan.”

¹⁵ **Biratus** ne, bɔ wu cone nome ʉn moor-to ʉn hun-ne bɔ ye cone à, wu ho'osuru ye Barabas. Wu rwo'uru a bu Yeso ʉs-bukkun. Da-ɔ a komse wu m-dum ʉs-bukkun à, wu ya'asuru karma-ne, ye kemet wu n-te o-kan.

Karma-ne nomote Yeso ʉr-ar

(Mati 27:27-31; Yoha 19:2-3)

¹⁶ Karma-ne heeturu Yeso ʉn 'woog-o ʉn pyo-o **Biratus**. Ye morogsuru kap ye kuse ʉn kur-de ʉn ye à. ¹⁷ Ye cupuru wu cɔp-o ʉn ho-m jaas-mo ɔ ʉt-gwɔmo. Ye ceeru o-gond ɔ un yokor, ye cupuru Yeso ʉr-hi. ¹⁸ Ka da-de ne, ye taknu wu ʉr-gas de ʉr-ar. Ye zee ru, “Ko-Gwɔmo, hoog ru she'et, ko-Gwɔmo-wu ʉn **Yahuda-ne.**” ¹⁹ Ye ko'oturu wu ʉr-hi o-ko o-ko, ye copsuru wu m-ta. Ka da-de, ye kwukturu n-co ɔ ʉn wu ʉnze dorotte-o ka ye wu m-nome. ²⁰ Da-ɔ ye komse wu m-nome ʉr-ar à, ye possuru wu ka cɔp-o ʉn ho-m jaas-mo ɔ, ye muuturu wu ɔ ma ʉn wu cɔp-o, ye ruuturu wu n-dɔ remen ye kemet wu n-te o-kan.

A kamag Yeso n-te o-kan

(Mati 27:32-44; Ruka 23:26-43; Yoha 19:17-27)

²¹ Bɔ ye ro wu m-ruut à, ye go'onuru ʉn wu ken wu ne. A ro wu m-zee Simɔn wa-o-Kireni, tato Arekanda ne ʉn Rupus. Wu ro m-jo'on so o-kat. Ye gakturu wu, wu dek ka **kan-o** ye hette kam ʉn Yeso à.* ²² Ye ruuturu Yeso de ken be-de, a de m-zee o-Gorogota, (wata, be-de ʉn caar-o ʉr-hi). ²³ Bɔ ye wootu wu kanu à, ye tebburu wu m-modi mosse ʉs-baat ne se a m-zee o-**mur** à. Ka baat-se rɔ m-haab m-hoog, amba wu swɔ á ²⁴ Ka da-de ne, ye kamuru wu o-**kan**. Bɔ ye kemetu wu à, ye wonguru hi ʉn de ʉn ye cɔp-to ʉn wu. Ye ro ʉn nom o-gwambe remen ye hyenet rii-yo kɔwan he m-kum à.†

²⁵ Kwom-ʉs jero se n-sot, ye kame wu n-te o-**kan**. ²⁶ Wu a kame o-**kan** à, ye ro ʉn gen ʉn **ba'as-de** ʉn wu a sakuru n-ton ʉn hi-de ʉn wu. Ba'as-ur Yeso de ka, “Ko-Gwɔmo-wu ʉn **Yahuda-ne.**” ²⁷ Ye kamuru wu ʉn yan-kyup-de ʉn hun-ne ne nen yoor n-te ʉt-kan, wan-gaan ʉn kom-o Yeso ɔ ʉr-re, wan-gaan ʉn kom-o ʉr-kwanta.‡ ²⁹ Ya-m-arag ʉn cɔw ye zee ru wu m-rure ʉn ma-ʉt jaas-to. Ye ma'asuru wu m-pakte ʉr-hi, ye ʉn zeebe, “Hun! Wɔ wu zee wɔa hees **Pyo-o Shir**, o warag ɔ do m-ma ho-ʉt tet à,* ³⁰ kergenɛ o-**kan**, o gu hi ʉn du!”

* **Bqr-ʉs ʉp ʉs-taan:21** 15:21 Hyen komo: Roma 16:13. † **Bqr-ʉs ʉp ʉs-taan:24** 15:24 Hyen komo: Bɔng 22:18. ‡ **Bqr-ʉs ʉp ʉs-taan:27** 15:27 Mɔ ken gen-mɔ ʉn dɔ ci-o kwɔɔz ʉn eer 28Bɔ ye kemetu ye kaane à, ye shooste Ma-to Shir to wu rwo'e wu ken wu gen to à, “Ye mosute wu ʉn ya-ʉt-ba'as ne.” Remen ye mustu wu ʉnze wa-ʉt-ba'as-wu wu rɔ. Hyen: Ruka 22:37. § **Bqr-ʉs ʉp ʉs-taan:27** 15:27 Hyen komo: Isha 53:12. * **Bqr-ʉs ʉp ʉs-taan:29** 15:29 Hyen komo: Bɔng 22:7; 109:25; Mark 14:58; Yoha 2:19.

³¹ Kaane tomso Gwɔmo-ne ye ʉn kɔn-se Shir ʉn yan-Yoos-de ʉn **karamsa-o Mosa** ne ye ma'asuru wu ʉn nome ʉr-ar ʉn hi ʉn de ʉn ye. Ye zeeru, "Wu guug ye ken ye, wu hoks gun hi ʉn de ʉn wu a. ³² ʉrege wu ro **Kiristi**, ko-Gwɔmo-wu ʉn **Isra-ne** wu, kergene o-**kan** m-moka a hyenet a dekt!" Ka ye a kame ne mosse ʉn wu ne a, ye ma'asuru wu ʉt-reeb.

Mar-m Yeso

(Mati 27:45-56; Ruka 23:44-49; Yoha 19:28-30)

³³ Ho-ʉr ro ʉr-hi hond hond, comb-o swoonuru hono o-dak kap har kwom-ʉs tet-se m-rim. ³⁴ Kwom-ʉs tettʉ ne Yeso 'yonsuru ʉs-cɔr 'wɔns-m-'wɔns, wu zeeru ʉn rem-de ʉn wu, "Eroi, Eroi, ʉrama sabaktani?" ʉnze, "Shir re, Shir re, ʉremen yan ɔ ne o jorutu me?"[†]

³⁵ Ye ken ye ro kane eso eso. Bɔ ye hogute kan-ʉs Yeso a, ye nap yo wu ro m-zeɛ a, ye zeeru, "Hogu no, wu ro ʉn eeg-wu **Ereja**."

³⁶ Wan-gaan be-de ʉn ye wu somnuru o-rek, wu shoosuru o-pɔɔg ʉn ho-mɔ o-anab-mɔ o-zambo. Wu sakuru n-te o-kɔ, wu tebburu Yeso wu su. Wu zeeru, "Yage a hyenet ko **Ereja** a haan wu kerguntute wu a."[‡]

³⁷ Ka da-de ne, Yeso 'yonsuru ʉs-cɔr 'wɔns-m-'wɔns. Hoog-o ʉn wu arguru m-neke.

³⁸ Bɔ Yeso merte a, gund-o a sentɛ ish-o ʉn "Be-de ʉn Shir de jiishe ba m-kukop a" ʉn **Pyo-o Shir** ʉn bo-o o-Urusharima, o yishuru zee-mɔ n-ton har n-dak.[§] ³⁹ Wan-co-wu ʉn karma-ne o-zungu wu ro kane eso, wu hyanuru mar-m Yeso. Wu zeeru, "Nip-o, ka net-wu **Wa-wu Shir** wu."

⁴⁰ Ye ken ne'a-ne ye ro kon tomso, ye ro m-sege rii-yo nome a. Be-de ʉn ye **Meri** ro kon wa-o-Magudarin, Sarome wu, **Meri** inu **Yakubu** rek-wu ʉn Yosi. ⁴¹ Da-o Yeso ro ʉn dak-o o-Gariri a, Ka ne'a-ne ye, ye ro wu m-dɔre. Ye ro wu m-reegte. Ye ken ne'a-ne ye ro kon tomso ne deen ye shie wu o-Urusharima a.*

A jok u-ʉr Yeso

(Mati 27:57-61; Ruka 23:50-56; Yoha 19:38-42)

⁴² Kap yo ka yo ʉn kor ho-de ʉr-Jaw. Ho-de ʉn zonge-to ʉn **Ho-de ʉr-Wuwe** de ʉn **Yahuda**-ne. ⁴³ **Yusuhu** ko-ya-o-Aramatiya haante ho-de Yeso mare a m-rim. Kashi ʉn net-wu be-de ʉn sek-ye yan-ya-ʉt-ma. Wu ro ʉr-'er Shir rwuunte ʉn gwomo-to ʉn wu ne. **Yusuhu** nomuru jaab-o ʉt-men, wu cɔwuru be-ʉr **Biratus**. Wu kɔnuru Biratus ya'as wu u-ʉr Yeso. ⁴⁴ **Biratus** wu dek ʉnze Yeso mereste a. Wu agnuru wan-co-wu ʉn karma-ne o-zungu, wu cituru wu ko Yeso mereste a. ⁴⁵ Da-o wan-co-wu ʉn karma-ne o-zungu rure **Biratus** ʉnze Yeso she'esute m-mar ne a, wu ya'asuru **Yusuhu** ʉr-u. ⁴⁶ Ka da-de ne, **Yusuhu** haaru, wu ɔɔnuru gund-o pus-o o ʉr-bon. Wu kergunturu Yeso. Wu hokkuru wu ʉn o. Wu dekuru wu, wu russuru wu ʉn o ken saag-o o a ro hinge n-te o-ta'ar a. Wu yirigturu caari-o o-ta'ar, wu zwɔpuru ish-o ʉn saag ʉn o. ⁴⁷ **Meri** wa-o-Magudarin ʉn **Meri** inu Yosi ye gwɔturu be-de **Yusuhu** russu wu a.

[†] **Bɔr-ʉs ɔp ʉs-taan:34** 15:34 Hyen komo: Bɔng 22:1. [‡] **Bɔr-ʉs ɔp ʉs-taan:36** 15:36 Hyen komo: Bɔng 69:21. [§] **Bɔr-ʉs ɔp ʉs-taan:38** 15:38 Hyen komo: Rwuɔ 26:31-33. * **Bɔr-ʉs ɔp ʉs-taan:41** 15:40-41 Hyen komo: Ruka 8:2-3.

Bɔr-ʊs ɔp ʊs-cind

Ine-m Yeso be-de ʊn margan-ne

(Mati 28:1-8; Ruka 24:1-12; Yoha 20:1-10)

¹ Bɔ hɔ-ʊr hɛbʊtɛ à, **Hɔ-de ʊr-Wʊwɛ, Meri** Magʊdarin, ʊn Saromɛ nɛ, ʊn **Meri** (inu **Yakubu**) nɛ, yɛ haaru, yɛ ɔɔnuru nɔw-mɔ m-shi'igin yɛ duusʊtɛ u-ʊr Yeso. ² Ish gasuru n-sot n-sot, hɔ-de o-Rahadi, hɔ-ʊr rɔ m-dakan yɛ haanuru ʊn saag. ³ Yɛ ro m-nekɛ ʊt-orom ʊt-orom. Yɛ cituru hi ʊn de ʊn yɛ, "¿Wa he na m-yirikɛ ʊn ka ta'ar-ɔ ʊn ish-ɔ ʊn saag?"

⁴ Bɔ yɛ wootɛ à, yɛ gwɔɔbʊru, yɛ 'wɔssuru a yirigsʊtɛ o-ta'ar. ⁵ Yɛ ɔwuru ʊn saag. Bɔ yɛ tʊwtɛ ʊn saag à, yɛ 'wɔssuru ko-bɛɛb tara sɔ ʊn kom-o a rɛ ʊn ɔp-ɔ o-gund nɛ o pus-ɔ, ɔ m-sɛɛb. Yɛ zapuru ʊs-zap.

⁶ Amba **wan-tɔm-wʊ Shir** zɛeru yɛ, "Nɔ hɔgɛ o-gyer á. Nɔ ʊn hoob-o Yeso wa-o-Nazaret-wʊ a kamɛ o-kan à. Ai, wʊ rɔ kɔn á. Wʊ inʊtɛ be-de m-margan nɛ ʊn hɔgɛ nɛ. Gwɔt nɔ, be-de ka de a rʊstʊ wʊ à. ⁷ Nekɛ nɔ, nɔ rʊrɛ yan-nekɛ-mɔ ʊn wʊ kap ʊn Bitrus nɛ. Nɔ zee, 'Yeso a be nɔ m-wɔ ʊn dak-ɔ o-Gariri. Rɛnɔ ɔ nɔ he wʊ m-hyan bɔ wʊ rʊrɛ nɔ à.' "*

⁸ Ka ne'a-nɛ yɛ ruuru ʊs-rek ʊs-rek be-de ʊn saag gyɛr-o-gyer. Yɛ ma'asuru ʊs-zap. Yɛ tɛpsɛ nɛt ʊn ɔw á.

[Tɔ ken takʊrda-tɔ ʊn n-ga tɔ rɔtt Mark 16:9-20 á.]

Meri hyanag Yeso ʊn hɔgɛ nɛ

(Mati 28:9-10; Yoha 20:11-18)

⁹ Da-ɔ Yeso ine ʊn hɔgɛ nɛ à, hɔ-de o-Rahadi, ʊn ɔ ʊn ɔ wʊ rwunturu hi ʊn de ʊn wʊ be-ʊr **Meri** wa-o-Magʊdarin. Wʊ wʊ Yeso ruute **ya-ʊt-kɔt** nen ta'voor ʊn hi-de ʊn wʊ. ¹⁰ Ka ne'a-wʊ haaru be-de ʊn **yan-nekɛ-m Yeso**. Wʊ 'wɔssuru hur-de ʊn yɛ naasʊtɛ. Yɛ ro ʊs-wɔn. Wʊ ruru yɛ rii-yo taknɛ à. ¹¹ Da-ɔ yɛ hɔgɛ Yeso inʊtɛ ʊn hɔgɛ nɛ à, har **Meri** hyenestɛ wʊ, yɛ dɛk ma-tɔ ʊn wʊ ʊnze wʊ hyanag wʊ á.

Yan-nekɛ-m Yeso hyanag

Yeso ʊn hɔgɛ nɛ

(Ruka 24:13-35)

¹² Bɔ a jimitɛ à, Yeso rwunturu hi ʊn de ʊn wʊ be-de ʊn yan-nekɛ-mɔ ʊn wʊ nen yoor da-ɔ yɛ ro m-ha o-kɔt à. Amba wʊ baramsʊtɛ, sa o zee wʊ ken nɛt-wʊ. ¹³ Yɛ warguru, yɛ ruru yɛ kʊsɛ be-de ʊn yan-nekɛ-mɔ ʊn wʊ à, amba ka yɛ kʊsɛ à yɛ dɛk ma-tɔ ʊn yɛ ʊnze yɛ hyanag Yeso á.

¹⁴ Da-o hɔr-ɔ, yan-nekɛ-mɔ ʊn wʊ ro ʊn rɛ ʊn rii-yo m-rɛ, nen ɔp o-gaan. Yeso rwunturu hi ʊn de ʊn wʊ be-de ʊn yɛ. Wʊ nakuru yɛ ʊt-tɔ remen kɔɔb-de ʊn sher-mɔ ʊn yɛ ʊn cikt-de ʊn yɛ nɛ. Yɛ bɔp ma-tɔ ʊn yɛ hyane wʊ inʊtɛ ʊn hɔgɛ nɛ á.

Yeso ya'astɛ yan-nekɛ-mɔ

ʊn wʊ m-senge

(Mati 28:16-20; Ruka 24:36-49; Yoha 20:19-23; Seng 1:6-8)

¹⁵ Yeso zɛeru yɛ, "Nekɛ nɔ hɔno o-dak kap, nɔ kɔ'ɔt **Ma-tɔ m-Rerem** tɔ Shir be-de ʊn kɔ wʊ ke nɛt-wʊ.† ¹⁶ Bɔ ʊn wʊ shɛrɛ ʊn ka **Ma-tɔ m-Rerem** tɔ á, komo a yo'os wʊ m-hɔ, Shir a sokɛ wʊ **ba'as-tɔ** ʊn wʊ. Amba wʊ shɛrɛ ʊn ka **Ma-tɔ m-Rerem** tɔ á a piisɛ wʊ ʊt-ma ʊntʊn wa-**ʊr-ba'as** a 'yɛ wʊ ʊr-kɔɔb. ¹⁷ Ka yɛ shɛrɛ ʊn Ma-ʊt re tɔ m-Rerem à, yɛa nom rem-se

* **Bɔr-ʊs ɔp ʊs-cind:7** 16:7 Hyen komo: Mati 26:32; Mark 14:28. † **Bɔr-ʊs ɔp ʊs-cind:15** 16:15 Hyen komo: Seng 1:8.

ut-hyat. Har un beeb un de, yea ruut **ya-ut-kot**. Yea tepar un rem-to ye yoose á. ¹⁸ Kō ye ship hwo un kom-to un ye, kō ye sū pere ba m-nap, yea mer á. Ye **seke** ya-ús-gom kom-to un ye, ka gom-se a te.”

Shir dek Yeso n-Ton shir
(Ruka 24:50-53; Seng 1:9-11)

¹⁹ Da-o Yeso Wan-Koyan na komse rure un yan-neke-mo un wu ka ma-to à, Shir dekurū wu n-Ton shir. Wu she'eturū un kom-o a re-o Shir. † ²⁰ Ye ne yan-neke-mo un wu, ye ruuru kō kenē ye ro m-kō'ot un **Ma-to m-Rerem** to Shir. Yeso Wan-Koyan na wu ro ye m-gu. Wu ro m-do'e un ma-to un ye m-'wons ut-hyat ne to ye ro m-nom à.

---

† **Bor-ús op us-cind:19** 16:19 Hyen komo: Seng 1:9-11.

Takurda-o Ruka

Rem-se rɔ n-mɛ à:

M-zantɛ 1:1-4

O-mat ut-yakar nɛ tɔ ma Yohana Wa-m-Yo'os un hun-nɛ m-hɔ un tɔ ma Yeso nɛ 1:5—2:52

Senge-m Yohana Wa-m-Yo'os un hun-nɛ m-hɔ 3:1-20

Yo'os un Yeso m-hɔ ut-meger nɛ 3:21—4:13

Senge-m Yeso n-mɛ un hun-nɛ yɛ o-Gariri 4:14—9:50

Cir-mɔ Gariri ha-mɔ o-Urusharima 9:51—19:27

Hɔ-ut ta'oor-tɔ ur-kɔm yow yow o-Urusharima nɛ 19:28—23:56

Rwun-mɔ un Wan-Koyan cas, un da-mɔ un wu nɛ n-ton un inɛ-mɔ un wu nɛ ut-marimar 24:1-53

Ur-gas

¹⁻⁴ Wu ma re, ko-Gwomo Tiyporus, o nepstɛ un zee rɛnɔ n-ga, Shir zɛɛ wɔa tɔmɔn Wa-m-Rur. Hun-nɛ dɛɛn nɔmɔg m-senge yɛ genɛg rii-yo Shir zɛɛ à, yo shiig o-nip. Yɛ genɛg yo a rurɔ na à un nu-o un yɛ hyanɛ ka rii-yo à, ur-takan un komo ka yɛ rwɔrɛ ka ma-tɔ à. Remen kaanɛ un byaragte ur-bon nɛ, ka ma-tɔ nɛ ur-takan un cekerte a nom ur-bon a gen m-dɔnd m-dɔnd rem ru. Mɛn nɔm kaanɛ, remen o nept nip-o un kɔ yo ke rii-yo a yosun wɔ à.

A rwɔrɔg mat-o Yohana

(Wa-m-Yo'os un hun-nɛ m-hɔ)

⁵ Da-o **Here** ro ut-gwomo tɔ un dak-o o-Judiya à, wan-**Cow un kon-se Shir** ro kon, jin-de un wu Zakaraya, wu baag-o un wu mɔsse un wan-**Cow un kon-se Shir** nɛ à wu a m-zɛɛ, Abija. Jin-ur ne'a un wu Erisabatu, wu ma baag-o un wu mɔssute un yan-**Cow un kon-se Shir** nɛ.* ⁶ Shir hyanag she'et-de un yɛ rɔ ur-bon nɛ, yɛ ro komo m-nɔm un rii-yo Wan-Koyan zɛɛ à, ba ut-rɛɛb. ⁷ Yɛ kum yakar á, remen Erisabatu mat wà á, kɔ wan-gaan, wu komo un campɔ un wu nɛ Zakaraya yɛ mɔngsute.

⁸ De ken hɔ-de Zakaraya rɔ un senge-mɔ un wu mɔ un yan-**Cow un kon-se Shir** n-mɛ un **Pyo-o Shir**, wu rɔ m-dɛk un da-o un wu o un guw-mɔ Shir. ⁹ An dagan wu ur-barag bɔ yan-**Cow un kon-se Shir** wɛtɛ m-nɔm à, remen wu su'ut rii-yo m-shi'igin be-de un Pyo-o un Wan-Koyan. Wu cɔwurɔ un **Pyo-o Shir**, ¹⁰ hun-nɛ yɛ mɔrge n-dɔ à, yɛ konurɔ Shir da-o rii-yo m-shi'igin ro m-tɔk à.

¹¹ Wan-tɔm-wu Wan-Koyan rwunurɔ be-de un wu, eso un **Pyo-o Shir**, sɔ un kom-o ur-rɛ be-de rii-yo m-shi'igin ro m-tɔk à. ¹² Da-o Zakaraya hyanɛ wu à, hur-ur dɔ'urɔ wu, ¹³ amba **wan-tɔm-wu Shir** zɛerɔ wu, “Zakaraya, wɔ hogɛ o-gyer á! Remen Shir hogute kon-us ru, komo ne'a ru Erisabatu wɔa metɔ wɔ wà. Wɔa ege wu ur-jin ‘Yohana.’ ¹⁴ Wɔa nom o-zak, o nemes, yɛ ken yɛ komo dɛɛn a nom o-zak, remen ka wà-wu! ¹⁵ Wɔa warag caari-wu un net be-de Wan-Koyan. Wu jar wu sɔ m-kɛ á, kɔ yo ken yo untun mɔ à. **Kukt-o Shir** a garamsɛ wu, cin ba inu un wu mat wu,† ¹⁶ komo wɔa munte hun-nɛ yɛ o-Isra dɛɛn be-de un ko-Gwomo

* **Bɔr-o gaan:5** 1:5 Hyen komo: 1Nom 24:10. † **Bɔr-o gaan:15** 1:15 Hyen komo: Qɔg 6:3.

Shir wu un ye. ¹⁷ Wu tek co-o un Wan-Koyan, o-kukt, m-'wons ne untun **wan-Rwor un Ma-to ShirEreja**. Tat-ne a hoge 'won-de un yakar, ye she'et be-ur gaan, komo wu munte yan-koob-de o-dorotte, un ye ege ne a o-cow, wu zongse hun-ne remen Gos-wu roon."[‡]

¹⁸ Zakaraya zeeru **wan-tqm-wu Shir**, "¿Re ne um he m-nom um nept nip-o? Um mongute, ne'a re komo ko-mong-wu."

¹⁹ Ko **wan-tqm-wu Shir** shasuru, "Me Gebure wu, wu ro m-es un be-de Shir a. Shir tomne me, um ruru wo **Ma-to m-Rerem**.[§] ²⁰ Amba wo goks tom re o he m-warag o-nip a, un kashi o-da a. Remen wo goks a, wu hoks m-teper a, wu she'et ba m-teper har ho-de ma-ut re rwunte o-nip a."

²¹ Ka da-o, hun-ne ro Zakaraya ur'er. Ye ro us-barag yo rwo'e wu she'etunte n-me un **Pyo-o Shir** a. ²² Da-o wu rwuune n-do a, wu hoks ye m-tepse a, ye napuru unze wu hyante ut-hyangan un **Pyo-o Shir**. Wu hoks m-teper a, amba wu kuturu ye ut-kom ut-kom.

²³ Bo da-o un wu o un guw-mo Shir un **Pyo-o Shir** teeste a, Zakaraya ji'uru o-hur. ²⁴ Bo a nomte ya o-da hiin a, ne'a un wu Erisabatu kumuru ur-uub wu wukuru o-hur, har reng-us taan. ²⁵ Wu zeeru, "M-moka de ka ur-ho, Wan-Koyan guug me. Wu dossute me m-e be-de un hun-ne!"

A rworog mat-o Yeso

²⁶ Da-o Erisabatu ro ur-uub ne reng-us cind a, Shir tomnuru wan-tqm-wu un wu jin-de un ru Gebure un o ken bo-o n-me o-Gariri jin-de un o, o-Nazaret. ²⁷ A tomunte wu be-de un wu ken wan-ne'a-wu, wu nape campo a, wu **Yusuhu** ro ur-ryap a. **Yusuhu** co un jit-ur ko-Gwomo **Dawuda** wu rwuune. Jin-de un ka wan-ne'a-wu **Meri**.^{*} ²⁸ Ko **wan-tqm-wu Shir** haante be-de un wu. Wu gassuru **Meri**, "Wan-Koyan ro un wo ne, komo wu ya'ag wo ur-ho!"

²⁹ Hur-ur **Meri** do'uru wu bo wu hoge ma-to un ko-**wan-tqm-wu Shir** a, wu zeeru, un hur-de un wu, "¿Ya un gon gas-de ne de ka?" ³⁰ Ko **wan-tqm-wu Shir** zeeru wu, "**Meri**, wo hoge o-gyer a! Shir ya'ag wo ur-ho! ³¹ Gwotbe wu nom ur-uub, o met wa, komo wu ege wu ur-jin **Yeso**.[†] ³² Wu nom ut-gos, a eeg wu, wa-wu un Shir n-Ton. Wan-Koyan Shir a sagbe wu ut-gwomo, bo **Dawuda** ro a, ³³ wu nom gwomo-to un jit-o **Yakubu** ba m-ta, gwomo-to un wu toa te a!"[‡]

³⁴ **Meri** zeeru ko-**wan-tqm-wu Shir**, "Me wan-ne'a-wu, me nap campo a. ¿Re ne o ka rii-yo he m-nome?"

³⁵ **Wan-tqm-wu Shir** shasuru wu, "**Kukt-o Shir** a haan be un du, un 'wons-mo Shir ne n-Ton, remen kaane wu nom ur-uub. Ka wa-wu, wu o he m-mat a, wu **ur-ba'as** a, remen kaane a eeg wu wa-wu un Shir. ³⁶ Baks ko-yan-baag-o ru Erisabatu. A ro zeeq wu met yakar a, amba wu ka m-moka ur-uub ne reng-us cind, ko-mong-wu komo. ³⁷ Yatt rii-yo Shir a hoks m-nom a."[§]

³⁸ **Meri** zeeru, "Me ko-guw-wu Wan-Koyan wu um ro, Shir zee kaane bo o zee a." Ka da-de **wan-tqm-wu Shir** arguru.

Meri heete Erisabatu ut-tuw

[‡] **Bqr-o gaan:17** 1:17 Hyen komo: Mara 4:5-6. [§] **Bqr-o gaan:19** 1:19 Hyen komo: Dane 8:16; 9:21. ^{*} **Bqr-o gaan:27** 1:27 Hyen komo: Mati 1:18. [†] **Bqr-o gaan:31** 1:31 Hyen komo: Mati 1:21. [‡] **Bqr-o gaan:33** 1:32-33 Hyen komo: 2Sam 7:12-13,16; Isha 9:7. [§] **Bqr-o gaan:37** 1:37 Hyen komo: Taka 18:14.

39 Bɔ rewetɛ ɔt-hɔ hiin à, **Meri** zongurɔ hɔr-m-hɔr wɔ heet ɔ ken bɔ-ɔ un dor-to un dak-ɔ o-Judiya. 40 Wɔ cɔwɔrɔ hur-o Zakaraya, wɔ gassurɔ Erisabatu. 41 Bɔ Erisabatu hogutɛ gas-ur **Meri** à, wan-yaar-wɔ rɔ un mɛn-to un wɔ à nukturɔ. **Kukt-o Shir** garamsurɔ Erisabatu. 42 Wɔ 'yonsurɔ us-cɔr wɔ zeerɔ, "O jiishte ne'a-ne kap o-kwum, komo ko-ya-o-kwum-wɔ ka wà-wɔ o he m-mat à! 43 ɛRemen yan ɔ um hette kum un ka rii caari-yo, inu un Gɔs-wɔ heenuɛte me ɔt-tɔw? 44 Da-ɔ um hoge gas un du à, wan-yaar-wɔ rɔ n-me un mɛn-ɔt re à nukturɔ o-zak. 45 Ko-ya-o-kwum-wɔ, wɔ gokse rii-yo Wan-Koyan zɛɛ wɔa nom à!"

Sɛp-ɔ Meri ɔ ur-bongon

46 **Meri** zeerɔ,

"Hur un de rɔ m-bɔm un Wan-Koyan.

47 Hɔgɔ-m re nɔmɔg o-zak remen Shir **Wan-Gwɔ** re,

48 Remen wɔ bakste un me ne rek-wɔ,
be-de un yan-guw-mɔ un wɔ!

M-mɔka hun-ne kap ye eeg me ko-ya-o-kwum,*

49 remen rii-yo ur-bon yo wɔ jiishe m-wɔns nomo me à.
Jin-de un wɔ rɔ ba m-kukɔp.

50 O-caara ha-mɔ o-caara,

Shir kututɛ ye ur-wɔn, un ye ya'e wɔ m-sɛk ne à.

51 Wɔ nekste kom-ɔ un wɔ, ɔ ur-beeb,

wɔ cakar-se ya-ur-hwɔ myet un nap-se un ye ne.

52 Wɔ dostɛ caari-ye un gwɔmo-ne
un comos-to un ye,

wɔ jaksurɔ ye rɔ rek-ye à.†

53 Wɔ cokste yan-mɛr un rii-yo ur-bon,
wɔ yanurɔ yan-rii kom-ɔt-kom.

54 Wɔ este ma-to un wɔ to wɔ nome un ya-n-ga-ye ne à,
wɔ haante wɔ guut hun-ne yan-guw-mɔ
un wɔ ya-o-**Isra**.

55 Wɔ kututɛ **Ibrahi** ur-wɔn

un yan-jit-ɔ un wɔ ne ba m-ta!"‡§

56 **Meri** she'ete untun reng-us tet un Erisabatu ne, ka da-de wɔ ji'urɔ o-hur.

Mat-o Yohana Wa-m-Yo'os

un hun-ne m-hɔ

57 Bɔ da-o woone ɔ Erisabatu hette mat un wà un wɔ à, wɔ maturɔ wan-campɔ. 58 Yan-bɔr-se un wɔ, un ɔr ru un wɔ ne hogurɔ rii-yo ur-bon, yo Wan-Koyan nome wɔ à, ye guurɔ wɔ o-zak.

59 Bɔ ka wà-wɔ wooste hɔ-ɔt eer à, ye heeturɔ wɔ a koot wɔ, komo ye egetɔ wɔ ur-jin Zakaraya, de ma tato un wɔ.* 60 Amba inu un wɔ zeerɔ, "Ay! Jin-de a he wɔ m-aag à **Yohana** wɔ."

61 Ye zeerɔ wɔ, "Nɔt ka jin-de un baag-o nɔ á!" 62 Ka da-ɔ ye tepsurɔ tato un wɔ ɔt-kom, ye citurɔ wɔ kɔ de ke jin-de wɔ cɔne a ege ka wà-wɔ.

* **Bɔr-o gaan:48** 1:48 Hyen komo: 1Sam 1:11. † **Bɔr-o gaan:52** 1:52 Hyen komo: Ayub 5:11; 12:19. ‡ **Bɔr-o gaan:55** 1:46-55 Hyen komo: 1Sam 2:1-10. § **Bɔr-o gaan:55** 1:55 Hyen komo: Taka 17:7. * **Bɔr-o gaan:59** 1:59 Hyen komo: Rewi 12:3.

⁶³ Zakaraya nomuru ɔt-ma ɔn ye ne ɔt-kom ye hante wu rii-yo m-gen, wu genuru, “Jin-de ɔn wu **Yohana**.” Ye bopuru o-nu! ⁶⁴ ɔn ka da-o Zakaraya hoksuru m-teper, wu ciruru bongon-de Shir. ⁶⁵ Yan-bɔr-se ɔn wu kap hoguru o-gyer, komo ka ma-to pa'uru kap dor-to ɔn dak-o o-Judiya. ⁶⁶ Ko wu ke wu hoge to à, wu cekruru wu cituru, “¿Ya ne ka wà-wu he m-warag? Remen te hyanag cas beeb-de ɔn Wan-Koyan ro ɔn wu ne.”

Zakaraya rworog

rii-yo he m-haan co à

- ⁶⁷ **Kukt-o Shir** garamsute Zakaraya tato **Yohana** wu rworog tom-o Shir.
- ⁶⁸ “A hum no Gos-wu, Shir wu ɔn ya-o-**Isra!**
Wu haante wu rurut hun-ne ye ɔn wu,
- ⁶⁹ Wu kumutu na caari-wu ɔn ko-yan-Gwu,
ko-yan-jit-o ɔn wan-guw-mo ɔn wu **Dawuda**.
- ⁷⁰ Wu essutu na ɔt-ma be-de ɔn yan-rwor ɔn ma-to
ɔn wu yan-ba-m-kukop-mo ur-hur n-ga n-ga,
- ⁷¹ remen wu guut na ɔn kom-to ɔn yan-yage-ut na,
be-de ɔn 'wons-mo ɔn kap ye conu na à.
- ⁷² Wu hogute 'won-de ɔn ya-n-ga-ye na
komo wu bakste swor o-nu o ba m-kukop o ɔn wu.
- ⁷³⁻⁷⁴ Wu tonte wua gu tato na **Ibrahi**.
Wua gu na ɔn kom-to ɔn yan-yage-ut na,
remen a nomote wu m-guw ba o-gyer,
- ⁷⁵ remen kashi ur-she'et ba m-kukop,
komo ba **ur-ba'as** be-de ɔn wu,
komo kashi ur-she'et ɔn be-de Shir
har ta-de ɔn hog-m na.”
- ⁷⁶ “Wo, wa re a eeg wo wan-Rwor
ɔn Ma-to Shir n-Ton.
Woa tek co, o ja'asute Gos-wu cow-yo ɔn wu,†
- ⁷⁷ o rurute hun-ne ye ɔn wu,
wua gu ye be-de ɔn soks ɔn **ba'as-de** ɔn ye.
- ⁷⁸ Shir na ro ur-'won ne.
Wua ru ho-de rwuun na ur-bon ne
- ⁷⁹ dea rwuun karara n-ton ɔn ye
she'ete ɔn comb-o m-mar à,
wua 'er na-ɔs na ɔn bu-yo ɔn gwugwu-mo ur-hur.”‡
- ⁸⁰ Ka wà-wu bo'osute, komo ur-beeb de ɔn **Kukt-o Shir** ne. Wu she'ete ɔn dak-o o-dakar, har se da-o wu rwuune cas be-de ɔn hun-ne ye o-**Isra**.

Bor-ɔs yoor

Mat-o Yeso

(Mati 1:18-25)

¹ Da-o ko-Gwomo **Sisar** Agusutu ko-wan-gwomo-to o-dak kap zee, a oog hun-ne ye ro ɔn dak-to **Roma** à. ² Da-o ɔn ka oog-de ur-takan de, Kwirinu ro ko-Gwamna ɔn dak-o o-Siriya. ³ Ko wu ke ka da-de haaru a oog wu ɔn bo-o ɔn wu.

† **Bor-o gaan:76** 1:76 Hyen komo: Mara 3:1. ‡ **Bor-o gaan:79** 1:79 Hyen komo: Isha 9:2.

⁴ **Yusuhu** ma wu ruuru un bo-o o-Nazaret n-me un dak-o o-Gariri, ha-mo o-Betarami n-me un dak-o o-Judiya, be-de a mate ko-Gwomo **Dawuda** à. **Yusuhu** haaru kané, remen so un baag-o **Dawuda** wu rwuune. ⁵ Wu Haag a ogt wu un **Meri** ne, ryap-de un wu. **Meri** ro ur-uub ne. ⁶ Bo ye ro'e o-Betarami à, da-o o-mat woonuru wu. ⁷ Wu maturu wa-wu co-o un wu, wan-campo. Wu hokkuru wu ut-magund, wu russuru wu un rii-o atte un ya-ut-gut ut-zan à, remen ye kum kuke-o m-she'et á.

Ya-ut-gut un yan-tom-ye Shir ne

⁸ Ya-ut-gut ro kon so un ka dak-o, ye ro un 'er-de un kur-to un ye met. ⁹ Ko-wan-tom-wu Wan-Koyan rwuunuru be-de un ye, seps-mo Shir daknuru un ye. Ye hoguru o-gyer deen. ¹⁰ Amba ko-wan-tom-wu **Shir** zeeru ye, "No hoge o-gyer á! Um hantute no **Ma-to m-Rerem**, to he m-hante caari-o o-zak o ur-hur be-de un hun-ne kap à. ¹¹ De ka ho-de n-me un bo-o **Dawuda**, a makt **Wan-Gwu** no, **Kiristi**,* Gqs-wu. ¹² Komo napa-o ka no, no hyen wan-yaar hokkuse ut-magund domb un rii-o atte un ya-ut-gut ut-zan à." ¹³ Un gyept-o un yish, buug-de un yan-tom-ye un Shir n-Ton rwuunuru, un ko-wan-tom-wu **Shir** ne, ye ro un hu'e un Shir sep-to ur-bongon:

¹⁴ "Sekemse-mo Shir n-Ton,
m-gwuwu mo ur-hur un ko wu ke be-de
un ka ye Shir ro o-zak un ye ne à!"

¹⁵ Da-o **yan-tom-ye Shir** arge, ye ro m-warag n-ton be-de Shir à, ya-ut-gut zeeru hi un de un ye, "A neke no o-Betarami a hyenet ka rii-yo nome à, yo Wan-Koyan ruru na à."

¹⁶ Ye ruuru hor-m-hor, ye 'wossuru **Meri** un **Yusuhu**, ye hyanuru wan-yaar domb un rii-o atte un ya-ut-gut ut-zan à. ¹⁷ Bo ya-ut-gut hyente wu à, ka ya-ut-gut ye ruru **Meri** ne un **Yusuhu**, yo ko-**yan-tom-ye Shir** ruru ye, mosse un ka wa-wu ne à. ¹⁸ Kap ye hoge ka ma-to ya-ut-gut rwore à, ye bopuru o-nu. ¹⁹ **Meri** baksuru kap, wu senguru us-barag remen to. ²⁰ Ya-ut-gut warguru be-de un gut-to un ye, ye ro Shir ur-bongon m-sek ne remen kap yo ye hoge, ye hyen komo à, yo nomog hond hond bo ko-wan-tom-wu **Shir** ruru ye à.

A egute Yeso ur-jin

²¹ Bo ho-ut eer arge à, da-o a he wu m-ko à, a eguru wu ur-jin Yeso ka jin-de ko-wan-tom-wu **Shir** ege wu ba a un nom uub-de un wu á.†

A heete Yeso un Pyo-q Shir

²² Bo da-o wonte o **Yusuhu** ne un **Meri** hette m-nom un rii-yo Shir zee a nom da-o un **karamsa-o Mosa** à. Remen kaane, ye haaru o-Urusharima ye tebbute wu be-de un Wan-Koyan. ²³ Bo a gene un **karamsa-o** un Wan-Koyan à, "Ko wu ke wa-wu co wu, wan-campo wu Shir wu, a koos wu a heet wu be-ur Yawe."‡ ²⁴ Ye Haag komo ye seketé Shir, gorop yoor, ko yan-tantabara yoor, bo **karamsa-o** un Wan-Koyan zee a nom à.§

²⁵ Un ka da-o wu ken net-wu ro kon jin-de un wu Simon wu ro ur-she'et o-Urusharima. Ko-wan-gyer-o Shir wu kashi un net komo, wu ro un 'er-de un wan-m-gwu'urse ur-hur de ya-o-Isra. Wu ro un **Kukt-q Shir** ne.

* **Bqr-qs yoor:11** 2:11 Wu Shir daagne à. † **Bqr-qs yoor:21** 2:21 Hyen komo: Rewi 12:3; Ruka 1:31. ‡ **Bqr-qs yoor:23** 2:23 Hyen komo: Rwu 13:2-12. § **Bqr-qs yoor:24** 2:22-24 Hyen komo: Rewi 12:6-8.

26 Komo **Kukt-o Shir** rurute wu, wua mer á, se wu hyanag Gq̄s-wu ka **Kiristi**, wu Shir zee à. 27 Bq̄ **Kukt-o Shir** kute wu à, Simq̄n cqwuru un **Pyo-o Shir**. Da-o ya-o-mat hante Yeso n-me un **Pyo-o Shir** ye nq̄mote wu bq̄ **karamsa-o Shir** zee à. 28 Simq̄n dekuru ka wà-wu un kom-to un wu, wu bq̄muru Shir:

29 “M-mq̄ka, ko-Gwq̄mo Wan-Koyan,
o shooste ma-ut ru,
wqa hoks m-yage un ko-guw ru meret gwugwu.

30 Remen yish re hyanag gwu ru.

31 Wu o tomne hun-ne kap ye gut à.

32 Ya wu ro untun cecas-mo o-ra,
mo he rwq̄ un ko wu ke m-haan be-de Shir à,
komo wu hantute m-seps be-de un hun-ne ru ya-o-**Isra**.”*

33 O-tato, o-inu ne, ye un ka wà-wu bq̄puru o-nu un rii-yo Simq̄n zee remen ka wà-wu à. 34 Simq̄n konuru ye o-kwum. Komo wu zee ru **Meri**, inu-o un ka wà-wu, “Ka wà-wu Shir daagne wu remen wu ye ken yea hye, komo ye ken yea ine n-me o-**Isra**. Wua es o-napa be-de Shir, wu hun-ne deen he m-nq̄m ma-to ut-yage à. 35 Remen kaane wua rwunte cas barag-se ye wuke à. Men-ut rim-to, untun magay-o m-rye, toa caat hur un du.”

36-37 Wu ken ko-mq̄ng-wu, **wan-Rwor un Ma-to Shir**, ko-gwor-wu un ne'a jin-de un wu Ana, wà Panure un so un baag-o Asher. Hak-ʉs ta'yoor bq̄ un ge-to un wu, campo un wu maruru, m-mq̄ka wu ro ko-gwor ʉs-hak kwq̄z-ut nass ʉs-nass [84]. Wu ru wu yage **Pyo-o Shir** á, m-how m-tet ne wu ro un guw-mo Shir, o-**swoot** un kon-se Shir ne. 38 Un ka da-o, wu woq̄nuru, wu nomuru Shir ur-bongon, wu nomuru ma-to un ka wà-wu be-de un kap ye ro ur-er de Shir rur o-Urusharima à.

M-muun o-Nazaret

39 Bq̄ **Meri** ne un **Yusuhu**, komoste m-nq̄m kap bq̄ un rii-yo **karamsa-o** un Wan-Koyan zee à, ye muunuru bq̄-o un ye o-Nazaret n-me o-Gariri.†
40 Ka wà-wu bq̄suru wu nomuru m-wq̄ns, wu dooru ʉs-nap, komo kwum-o Shir ro un hi-de un wu.

Ka wà-wu Yeso n-me un Pyo-o Shir

41 Ko q̄ ke hak-o, ye mate Yeso à ro m-ha o-Urusharima remen **Biki-o m-Pas**.‡ 42 Bq̄ Yeso wooste hak-ʉs qp̄ un hak-ʉs yoor à [12], ye dooru m-ha un ka biki-o bq̄ ye wete à. 43 Da-o a komse o-biki à, ye bq̄pnuru cqw-yo m-jo'on o-hur, amba ka wà-wu Yeso esnuru o-Urusharima. Ye mate wu à, ye nap á. 44 Ye ro m-zee ko wu ro n-me un hun-ne, ye hewte taas ur-hq̄, ka da-de ye taknuru hoob-o un wu be-de un yan-baag-o un ye un nay un ye ne ne. 45 Ye hyan wu á, ka da-o ye muunuru o-Urusharima hoob-o un wu. 46 Hq̄-ur atette-de ye wq̄ssu wu n-me un **Pyo-o Shir**, wu ro tara be-de un yan-yoose un **Yahuda-ne**, wu ro m-hoge un yo ye ro m-rwor à, wu ro ye m-cit komo. 47 Kap ye hoge wu à, ye bq̄puru o-nu, remen gon shas-o wu ro ye m-shas à, q̄ ʉs-nap. 48 Ye mate wu à, ye hyanu to ut-hyangan da-o ye hyane wu à, inu un wu zee ru wu, “Wà re, ʉremen yan o o nomtu te kaane? Men-ut nassute tato ru un me ne, te pu'ug un hoob-o ru.”

* **Bq̄-ʉs yoor:32** 2:32 Hyen komo: Isha 42:6; 49:6; 52:10. † **Bq̄-ʉs yoor:39** 2:39 Hyen komo: Mati 2:23. ‡ **Bq̄-ʉs yoor:41** 2:41 Hyen komo: Rwu 12:1-27; Kara 16:1-8.

⁴⁹ Wʉ shasurʉ ye, “¿Remen yan ɔ nɔ rotte me o-hoob? ¿Nɔ nap unze depete ʉm ma'as n-me ʉn hur-o Tato re á?” ⁵⁰ Amba ye nap gon ka shas-ɔ á.

⁵¹ Wʉ nomurʉ ye o-dɔrotte, wʉ wargurʉ ʉn ye ne o-Nazaret. Inu ʉn wʉ ɛssurʉ kap ka rii-yo ʉn hur-de ʉn wʉ. ⁵² Yeso bo'ossurʉ o-wur ʉs-weer ne, wʉ reeg ʉr-hɔ be-de Shir ʉn hun-ne ne. §

Bɔr-ʉs tet

Yohana Wa-m-Yo'os ʉn hun-ne m-hɔ

rwɔrog Ma-tɔ Shir

(Mati 3:1-12; Mark 1:1-8; Yoha 1:19-28)

¹ Hak-ʉs ɔp ʉs-taan [15] ʉn gwɔmo-ʉt ko-Gwɔmo **Sisar** Tiberiyos, Panti **Biratus** ro ko-Gwamna tɔ ʉn dak-ɔ o-Judiya, **Here** [Atipas] ro ko-Gwamna tɔ o-Gariri, komo heno ʉn wʉ Pirip ro ko-Gwamna dak-tɔ o-Ituriya ʉn o-Turakonitis ne, Bisaniyas ro ko-Gwamna tɔ Abirene. ² Komo Annas, ʉn Kepas ne, ye ro Gwɔmo-ne ye ʉn kon-se Shir. ʉn ka da-ɔ, **Yohana** wà Zakaraya hogute Ma-tɔ Shir be-de wʉ ro'e o-dákár à. ³ Ka da-de **Yohana** pa'uru riib-ɔ o-roog o-Joda kap, wʉ ro m-rure ʉn hun-ne Ma-tɔ Shir, “Yagu nɔ **ʉr-ba'as**, nɔ waktune be-de Shir, nɔ haan, a yo'os nɔ m-hɔ, Shir a soks **ba'as**-ur nɔ.” ⁴ Gense tɔ rɔ ʉn takurda-o **Ishayawan-Rwɔr ʉn Ma-tɔ Shir**: “Wʉ ken wʉ rɔ ʉs-eeg o-dákár.

‘Ja'ase Yawe o-cɔw,

ke'egse yo ʉr-bon ne hond hond bɔ wʉ he m-dɔre à!

⁵ Bish kɔ ɔ ke bun-ɔ,

o ke'egse kɔ de ke dor-de o-haag ne.

Cɔw-se nange à, o ke'egse se,

se rɔ hak hak à, o ja'as se pɔr pɔr.

⁶ Bɔ ʉn mat-ɔ ʉn hun-ne kap yea hyen gwu-o Shir! * ”

⁷ Buug-de ʉn hun-ne rwuunurʉ be-ʉr **Yohana** wʉ yo'os ye m-hɔ. Bɔ wʉ zee ye à, “Nɔ yege-herhyat! ¿Wa rurʉ nɔ, nɔ som swɔ ʉr-koob de Shir rɔ nɔ ʉn ma-tɔ m-hante à? † ⁸ Nɔm nɔ rii-yo ʉr-bon, yo a hette m-hyan nɔ yagute ka **ba'as-de** nɔ rɔ m-nɔm à, nɔ waktune be-de ʉn Shir untun 'yo-yo mate yakar-ye ʉr-bon à. Nɔ zee hi ʉn nɔ **Ibrahi** wʉ rɔ ko-yan-ga-ye nɔ. Me nɔ m-rure, Shir a hoks ka ta'ar-tɔ m-muut ʉn hun-ne ye rwuune sɔ ʉn baag-ɔ **Ibrahi** à! ‡ ⁹ Yar-ʉr rɔ ʉt-kom a kupste ka 'yo-se n-dak, kap 'yo-yo mate yakar-ye ʉr-bon á, a kups yo n-dak a jorbe yo o-ra.” §

¹⁰ Ka hun-ne ye citurʉ wʉ, “¿Ya ne te he ɔ ka m-nɔm?”

¹¹ Wʉ shasurʉ ye, “Wʉ rɔ ʉt-matuku ne ʉt-yoor à, wʉ 'ye wʉ rotte á ʉr-gaan, wʉ rɔ ʉn rii-yo m-re ne à, wʉ wong yo.”

¹² Yan-gɔks ʉn tar haanurʉ a yo'oste ye m-hɔ, ye citurʉ wʉ, “Wa-ʉr-Yoos, ¿ya ne te he m-nɔm?” *

¹³ Wʉ zee ye, “Bɔ a zee nɔ gɔks à, kaane nɔ he m-gɔks nɔ dɔ rii á.”

¹⁴ Karma-ne citurʉ wʉ, “Te ne komo, ¿ya ne te he m-nɔm?”

Wʉ zee ye, “Nɔ rumus hun-ne hwɔr m-'wɔns á, nɔ ce'e net ʉt-ma á. Es nɔ be-de ʉn hwɔr-ye o-reng ye a nɔ m-top à.”

§ **Bɔr-ʉs yoor:52** 2:52 Hyen komo: 1Sam 2:26; Swɔg 3:4. * **Bɔr-ʉs tet:6** 3:6 Hyen komo: Isha 40:3-5 (ʉt-Girik). † **Bɔr-ʉs tet:7** 3:7 Hyen komo: Mati 12:34; 23:33. ‡ **Bɔr-ʉs tet:8** 3:8 Hyen komo: Yoha 8:33. § **Bɔr-ʉs tet:9** 3:9 Hyen komo: Mati 7:19. * **Bɔr-ʉs tet:12** 3:12 Hyen komo: Ruka 7:29.

¹⁵ Hun-ɛ nɔmuru o-dish, ye takuru ɔs-barag ko **Yohana** wu ro **Kiristi**.
¹⁶ **Yohana** zeeru ye kap, “Um yo’ostu no m-ho, amba wu ken wu roon wu jiishɛ me à. Me bo’os ma um usse wu ut-ka’ante á. Wu yo’os no un **Kukt-o Shir** o-ra ne. ¹⁷ Wu ro un kok-de un wu ne de m-je; wu bu’ut hyo-ye un wu kap, wu ru’ut ye un byo-de un wu, amba wu tɔks ka gwop-mo ut-nu ne o-ra, o ba m-ryomse.”

¹⁸ Us-cow deen, se **Yohana** rurte ka **Ma-to m-Rerem** to be-de un hun-ɛ à, wu ro ye m-zee ye yage cow-se un ba ur-bon. ¹⁹ Amba **Yohana** rurte **Here** [Atipas] ko-Gwamna ut-ma m’wons ne remen wu gaag Herodiya, ne’a heno un wu, komo wu nomog rii-yo ba ur-bon deen. ²⁰ Ka da-o komo **Here** dooru m-nom un rii-yo ba ur-bon yo jiishɛ à, remen wu ka’ag **Yohana**.†

A yo’oste Yeso m-ho

(*Mati 3:13-17; Mark 1:9-11*)

²¹ Bɔ a komte yo’os un hun-ɛ m-ho à, wu ma Yeso a yo’osuru wu. Da-o wu ro un kon-se Shir à, Ton-o shir upsuru. ²² **Kukt-o Shir** haanuru be-ur Yeso untun o-tantabara. A hoguru o-cɔr n-Ton shir, “Wo ro wà re. Me gwugwu un wo ne um conog wo.”‡

Ya-n-ga-ye Yeso

(*Mati 1:1-17*)

²³ Da-o Yeso takne senge-mo un wu à, wu ro untun hak-ur kwooz ɔs-op [30]. Wu wà-wu, remen kaane hun-ɛ cekruru ye zeeru wà **Yusuhu**, wà Heri.

²⁴ Wà Matta wu ma **Rewi**,
 wà Meruci,
 wu ma Jannay,
 wà **Yusuhu**.

²⁵ Wà Mattayas,
 wu ma Emos,
 wà Nahum,
 wu ma Esuri,
 wà Naggay.

²⁶ Wà Maat,
 wu ma Mattayas,
 wà Semen,
 wu ma Joseci,
 wà Joda.

²⁷ Wà Jo’anan,
 wu ma Resa,
 wà Zerubaber,
 wu ma Shetiyer,
 wà Neri.

²⁸ Wà Meruci,
 wu ma Addi,
 wà Kosam,
 wu ma Ermadam,
 wà Er.

²⁹ Wà Josuwa,
 wu ma Eriyazer,

† **Bɔr-ɔs tet:20** 3:19-20 Hyen komo: Mati 14:3-4; Mark 6:17-18. ‡ **Bɔr-ɔs tet:22** 3:22 Hyen komo: Taka 22:2; Bɔng 2:7; Isha 42:1; Mati 3:17; Mark 1:11; Ruka 9:35.

wà Jorim,
 wu ma Matta,
 wà **Rewi**.
³⁰ Wà Simon,
 wu ma **Yahuda**,
 wà **Yusuhu**,
 wu ma Jonan,
 wà Eriyakim.
³¹ Wà Mereya,
 wu ma Menna,
 wà Mattaha,
 wu ma Natan,
 wà **Dawuda**.
³² Wà **Jesse**,
 wu ma Obed,
 wà Bo'az,
 wu ma Sarumon,
 wà Nashon.
³³ Wà Aminadab,
 wu ma Adumin,
 wà Aruni,
 wu ma Hezuron,
 wà Perez,
 wu ma **Yahuda**.
³⁴ Wà **Yakubu**,
 wu ma **Ishaku**,
 wà **Ibrahi**,
 wu ma Tera,
 wà Nahor.
³⁵ Wà Serug,
 wu ma Riw,
 wà Püre,
 wu ma Eber,
 wà Shera.
³⁶ Wà Kayinan,
 wu ma Arupazad,
 wà Shem,
 wu ma **Nuhu**,
 wà Ramek.
³⁷ Wà Metusera,
 wu ma Enok,
 wà Jaret,
 wu ma Mahararer,
 wà Kenan.
³⁸ Wà Enosh,
 wu ma Shitu,
 wà **Adamu**,
 Adamu wà-wu Shir.

Bor-uş nass

A megerte Yeşo
(Mati 4:1-11; Mark 1:12-13)

¹ Yēso waktuntē sō o-roog o-Joda shiishe cengceng un **Kukt-o Shir**, o tekeru wu co o heeturu wu o-dakār. ² Kane **ko-Gwomo-wu un ya-ut-kot** megrē Yēso hō-ut kwōqz-ut yoor [40]. Kap ka hō-tō Yēso wu rē rii á, remen kaane wu rō un hōgē un mēr da-ō wu taase o-**swoot** à.

³ **ko-Gwomo-wu un ya-ut-kot** zēeru Yēso, “Ūregē wō wà-wu Shir wu, rwō ka ta’ar-de barmē rii-yo m-rē.”

⁴ Amba Yēso shasuru, “Ma-tō Shir zēeg, ‘Net a nom hōog remen ut-ga un hōn-de un tō á.’* ”

⁵ Ka da-de **ko-Gwomo-wu un ya-ut-kot** deturu wu n-tōn. Un gyept-ō un yish, wu kuturu Yēso gwomo-tō o-dak pitip. ⁶ **ko-Gwomo-wu un ya-ut-kot** zēeru Yēso, “Man ya’as wō ka gwomo-tō kap un seps-mō un tō nē, remen a ya’astū mē tō kap, komo man hoks m-ya’as un wu um cōnē m-ya’as à. ⁷ Kap tōa warag-ut ma ru, ūregē wōa kwuktū mē, o ‘ye mē m-sēk.”

⁸ Yēso shasuru, “Ma-tō Shir zēeg, ‘Kwuktē Yawe Shir ru, wu wu cot o he m-nomē m-guw!’† ”

⁹ Ka da-de, **ko-Gwomo-wu un ya-ut-kot** dekeru Yēso, wu heteru wu o-Urusharima. Wū deturu Yēso un be-de jiishe m-pipir à, n-tōn un **Pyo-ō Shir**, wū zēeru Yēso, “Ūregē wō wà-wu Shir wū hukse n-dak, ¹⁰ remen Ma-tō Shir zēeg, ‘Shir a ru yan-tōm-ye un wū ye ‘er wō.’ ¹¹ Tō zēeg komo, ‘Yēa gōks wō un kom-tō un ye bō kō na-o ru oā hōgē m-hoog be-de ut-ta’ar à.’‡ ”

¹² Amba Yēso shaks, wū zee, “Ma-tō Shir zēeg, ‘Wō meger Yawe Shir ru á.’§ ”

¹³ Bō **ko-Gwomo-wu un ya-ut-kot** komtē meger-ut Yēso un kō yo ke cōw-yo à, wū yaguru wū sē o ken da-ō.

Yēso takantē

senge-mō un wū o-Gariri

(Mati 4:12-17; Mark 1:14-15)

¹⁴ Ka da-de Yēso warguru o-Gariri, komo ‘wōns-mō un **Kukt-o Shir** rō be-de un wū. Ma-tō un wū wōoru kō kenē sō un ka dak-ō. ¹⁵ Wū yooste n-mē un kuke-tō un yoos un Ma-tō Shir, komo kō wū ke bōmog wū.

A yagutē Yēso ut-yagē o-Nazaret

(Mati 13:53-58; Mark 6:1-6)

¹⁶ Ka da-de Yēso haaru o-Nazaret, be-de a ‘yonsē wū à, bō **Hō-de ur-Wuwē** wōonē à, wū haaru bō wū wetē m-ha un **kuke-ō un yoos un Ma-tō Shir** à. Wū inuru eso wū karantutē Ma-tō Shir. ¹⁷ Komo a tebburu wū takurda-ō **Ishayawan-Rwor un Ma-tō Shir**. Wū upsuru, wū hyanuru be-de a gēnē:

¹⁸ “Kukt-ō un Yawe rō un hi un de,
remen wū dagantē mē
um hantutē kōōb-nē ka **Ma-tō m-Rerem** tō.
Wū tōmuntē mē um kō’ot a us ka ye a gagē à,
komo un ups un yish-ye un pō-nē nē.
Um guut ye a mō’e à,
¹⁹ a kō’ot da-ō wōontē,
o Yawe hettē m-gu un hun-nē ye un wū à.”*

* **Bq̄-qs nass:4** 4:4 Hyen komo: Kara 8:3. † **Bq̄-qs nass:8** 4:8 Hyen komo: Kara 6:13.

‡ **Bq̄-qs nass:11** 4:10-11 Hyen komo: Bōng 91:11-12. § **Bq̄-qs nass:12** 4:12 Hyen komo:

Kara 6:16. * **Bq̄-qs nass:19** 4:19 Hyen komo: Isha 61:1-2 (ut-Girik).

²⁰ Yeso tigurū ka takurda-o, wū tebburū wū rō kanē à, wū she'eturū tara. Kap ka hun-nē yē, ro n-mē **kuke-o un yoos un Ma-to Shir** à tuurū wū yish, ²¹ ka da-de wū zēē yē, “Ka be-de un Ma-to Shir tō shiig caanē, bō nō hogē a karantūte à.”

²² Kap yē hogūte rerēm-mō un wū, yē bōpurū o-nu un gōn ka gom-tō wū rwōrē à. Yē zēerū, “¿Wà **Yusuhu** wū kaa?”

²³ Wū zēerū yē, “Um nak nōa rurū mē ka swōog-o ut-ma o, ‘Wa-ūs-baat ‘yons hi un du,’ komo nō rurū mē um nom kaanē un bō-o re ka rii-tō nō hogē um nōmog o-Kapanahum à.” ²⁴ Yeso doorū m-zēē, “Mē nō m-rurē o-nip, a cet m-goks un ko-yan-rwōr un Ma-to Shir un bō-o un wū á.†

²⁵ “Nip-o gwōr-nē nōmog deen un dak-o o-**Isra** un da-o **Ereja**, da-o a nōmē hak-ūs tet ur-purūg ba un kem à, komo a nōmog mēr un ka dak-o kap.‡ ²⁶ Shir tōm **Ereja** kō kenē un dak-o o-**Isra** á, amba sē be-de un wū ken ko-gwōr-wū un ne'a wū, ba ko-**Isra** á, wū rō o-Zaraha un sō un dak-o o-Sidon.§ ²⁷ Hun-nē deen rō un swō ur-kōob un gom-o ut-**cim** n-dak o-**Isra** da-o **Ereshawan-Rwōr un Ma-to Shir**, Yatt-wū ka gom-o ta'e un wur-o un wū á, sē **Na'aman** ko-ya-o-Siriya.”*

²⁸ Da-o hun-nē yē rō un **kuke-o un yoos un Ma-to Shir** hogē kaanē à, ryaab-ūs hōōrū yē. ²⁹ Yē inurū eso, yē nakurū Yeso yē ruuturū wū jim-de o-bō, yē deturū wū n-tōn ur-dor de a meetē bō-o un yē à. Yē rō un ma-tō yē jorbūte wū o-būng. ³⁰ Amba wū cōwurū un tete-o un hun-nē wū argurū arag-mō un wū.

Campō wū rō un wa-ut-kōt nē à (Mark 1:21-28)

³¹ Ka da-de nē Yeso haarū o-Kapanahum, o ken bō-o un dak-o o-Gariri, kanē wū rō m-yoose un hun-nē un **kuke-o un yoos un Ma-to Shir**, kō de ke **Hō-de ur-Wūwe** de. ³² Yē bōpurū nu-se un yē remen bō wū yoose yē à, wū rwōrōg ut-ma gwōmo-ut gwōmo.† ³³ N-mē un **kuke-o un yoos un Ma-to Shir**, wū ken nēt-wū rō kanē wū rō un wa-ut-kōt nē un hi-de un wū à, wū 'yonsurū ūs-cōr wū kanurū, ³⁴ “A! Yeso wū o-Nazaret, ¿ya nē o cōnē un tē nē? ¿Wō un haan o sabūrse tē? Um nepse wō, ko wan wū: Wō wū ba m-kūkop, wū Shir tōmnē à!”

³⁵ Yeso hururū ka wa-ut-kōt wū ut-gaag, “Res temb, komo ru be-de un ka nēt-wū!” Ka wa-ut-kōt wū sōrū ka nēt-wū n-dak, hun-nē rō gut, wū ruurū be-de un wū, wū hogūsse wū m-hōog á.

³⁶ Ka hun-nē yē bōpurū o-nu, yē zēerū hi un de un yē, “¿Yan gōn ma-tō nē tō ka? Ut-gwōmo ur-beeb nē ka nēt-wū zēē ka **ya-ut-kōt** yē ru, komo yē ruurū!” ³⁷ Komo ma-ut Yeso wōōrū kō kenē un ka raag-o.

Yeso taaste gom-se un hun-nē deen (Mati 8:14-17; Mark 1:29-34)

³⁸ Yeso ruurū be-de un **kuke-o un yoos un Ma-to Shir**, wū haarū hur-o Simōn. Wūr-o mō'on Simōn nē ne'a dengūte o-ra deen yē tepsurū Yeso yē kōnurū wū taas gom-o un wū. ³⁹ Yeso haarū wū esurū un riib-o kwūur-o un ka ne'a-wū, wū rwō'urū ka gom-o m-ru un wur-o un ka ne'a-wū. Ka gom-o ruurū, ka ne'a-wū inurū kagat. Wū jegurū yē rii-yo m-rē.

† **Bqr-qs nass:24** 4:24 Hyen komo: Yoha 4:44. ‡ **Bqr-qs nass:25** 4:25 Hyen komo: 1Gwm 17:1.

§ **Bqr-qs nass:26** 4:26 Hyen komo: 1Gwm 17:8-16. * **Bqr-qs nass:27** 4:27 Hyen komo: 2Gwm 5:1-14. † **Bqr-qs nass:32** 4:32 Hyen komo: Mati 7:28-29.

⁴⁰ Da-ɔ rim-m nɔmɛ à, kap yɛ rɔ ɔn hun-nɛ nɛ ɔs-gom nɛ à, hanturu yɛ be-ur Yɛso, wu sakuru kom-to ɔn wu n-ton ɔn kɔ wu ke, ka gom-se taaru.

⁴¹ Ya-ut-kɔt ruuru be-de ɔn hun-nɛ deen yɛ rɔ ɔn yɛ nɛ à, yɛ rɔ ɔn 'yons ɔs-cɔr; "Wɔ **Wà-wu Shir** wu!"

Yɛso huru yɛ ɔt-gaag, yɛ tɛpɛr á, remen yɛ nepɛ Shir daagne wu.

*Yɛso rwɔrɔg Ma-tɔ Shir n-mɛ
ɔn kuke-to ɔn yoos ɔn Ma-tɔ Shir
(Mark 1:35-39)*

⁴² Bɔ ish geste à, Yɛso yaguru o-bɔ wu haaru de ken be-de ba ɔn hun-ne de, ɔn hon-de ɔn wu. Hun-nɛ takuru hoob-ɔ ɔn wu, bɔ yɛ hyente wu à, yɛ cɔn wu arag, wu yage yɛ á. ⁴³ Amba wu zɛɛru yɛ, "Sɛ ɔm rwɔrɔg **Ma-tɔ m-Rerem** tɔ ɔn gwomo-to Shir ɔn tɔ ken bɔ-tɔ komo, remen yo Shir tomnu mɛ ɔm nɔm yo ka."

⁴⁴ Ka da-de wu rwɔruru Ma-tɔ Shir n-mɛ ɔn kuke-to ɔn yoos ɔn Ma-tɔ Shir hono dak-ɔ o-Judiya.

Bɔr-ɔs taan

*Yɛso ak yan-neke-mɔ
ɔn wu yɛ ɔr-takan*

(Mati 4:18-22; Mark 1:16-20)

¹ De ken hɔ-de Yɛso rɔ eso jit-de Mar-ɔ o-Gariri* ka da-ɔ hun-nɛ mɔruru wu, remen yɛ hogutɛ Ma-tɔ Shir. ² Wu hyanuru hat ɔt-voor, tɔ a ruute o-dor à, yan-ship ɔn jan yagutɛ tɔ yɛ rɔ m-so'os ɔt-ye. ³ Yɛso daaru hat-ɔ gaan, o ma Simɔn wu zɛɛru wu tudbe ɔ hiin n-mɛ m-sa. Yɛso she'eturu n-mɛ o-hat wu yoosuru ka buug-de ɔn hun-nɛ de.†

⁴ Bɔ wu komtɛ ɔt-ma à, wu zɛɛru Simɔn, "Tudbe ka hat-ɔ sɔ ɔr-duw, wɔ ɔn hun-nɛ ru nɛ, nɔ he'edbe o-yo, nɔ shipt jan."

⁵ Simɔn shasuru, "Gos-wu, tɛ sengutɛ m-tet kap, tɛ ship rii á. Amba bɔ o zette kaane, man he'edbe o-yo."‡ ⁶ Yɛ he'edburu o-yo yɛ shipuru jan deen har yo-ɔ rɔ ma-tɔ m-yishe.§ ⁷ Yɛ agnuru ɔr ɔn yɛ ya-ut-yo, yɛ rɔ ɔn ɔ ken hat-ɔ à, yɛ haan yɛ gu yɛ. Yɛ shoosuru ka hat-tɔ ɔt-voor ɔn jan, har tɔ rɔ ma-tɔ m-yi. ⁸ Da-ɔ Simɔn Bitrus hyane kaane à, wu kwukturu ɔn rwun-se ɔn wu be-ur Yɛso, wu zɛɛru, "Gos-wu, arag be ɔn de! Mɛ **ko-ya-ur-ba'as-wu!**"

⁹ Wu ɔn ɔr ɔn wu nɛ, yɛ bɔpuru o-nu remen yɛ shipk jan deen. ¹⁰ Kaane nɔmɛ Bitrus ɔn ɔr ɔn wu nɛ nɛ ya-ut-yo, **Yakubu ɔn Yohana** (yakar Zɛbedi). Yɛso zɛɛru Simɔn, "Wɔ hogɛ o-gyer á, m-mɔka wɔa warag wanhantɛ ɔn hun-nɛ be-de Shir, bɔ wɔ ɔn ship ɔn jan à."

¹¹ Yɛ ruuturu ka hat-tɔ ɔr-dor, yɛ yaguru ko yo ke rii-yo, yɛ doruru Yɛso.

Yɛso taaste gom-ɔ ɔn wu ken net-wu

(Mati 8:1-4; Mark 1:40-45)

¹² Bɔ Yɛso ro ɔn ɔ ken bɔ-ɔ à, wu ken net-wu ro ɔn swɔ ɔr-koob ɔn gom-ɔ ɔt-cim. Bɔ wu hyente Yɛso à, wu soru hi ɔn de ɔn wu n-dak wu konuru Yɛso, wu zɛɛru, "Gos-wu, wɔ cune, wɔa taas gom re."

¹³ Yɛso tapuru kom-ɔ ɔn wu, wu ci'uru wu. "Um cɔnog. Warag por por!" Da-ɔ gaan, ka gom-ɔ ta wu. ¹⁴ Yɛso nakuru wu ɔt-to, "Wɔ rure ko-wan-gaan

* **Bɔr-ɔs taan:1** 5:1 ɔt-Girik: Sa-mɔ o-Genesaret. † **Bɔr-ɔs taan:3** 5:1-3 Hyen komo: Mati 13:1-2; Mark 3:9-10; 4:1. ‡ **Bɔr-ɔs taan:5** 5:5 Hyen komo: Yoha 21:3. § **Bɔr-ɔs taan:6** 5:6 Hyen komo: Yoha 21:6.

á, amba neke be-de ʉn wan-**Cɔw ʉn kɔn-se Shir**, wʉ byarag wɔ, remen kɔ wʉ ke nept gom-o ru taag, o **seke** yar-mɔ **Mosa** zee a **seke** à.”*

¹⁵ Amba myet ʉn kaane, ma-ʉt Yeso wɔorʉ kɔ de ke ko'so-de, hun-ne haante deen ye hogute wʉ, komo wʉ taaste gom-se ʉn ye. ¹⁶ Amba Yeso rɔ m-ha de ken be-de ba hun-ne de, ʉn hon-de ʉn wʉ, wʉ konot Shir kaane.

Yeso yonste ko-ryam

(Mati 9:1-8; Mark 2:1-12)

¹⁷ De ken ho-de Yeso rɔ ʉr-yoos, **Parisa**-ne ʉn **yan-Yoos-de o-karamsa** ne rɔ tara tara ye rwuune kap bo-to n-dak o-Gariri, n-dak o-Judiya ne, o-Urusharima ne á. Wɔns-mɔ Wan-Koyan rɔ mɔsse ʉn wʉ ne remen Yeso taaste ya-ʉs-gom, gom-se ʉn ye. ¹⁸ Ye ken hun-ne ye sawnuru wʉ ken ko-ryam-wʉ, o-karanga, ye senguru ye tɔwutte wʉ ʉn hur-o Yeso rɔ á, ye este wʉ ʉn co-o ʉn wʉ. ¹⁹ Amba ye kum hek-de ye hette wʉ m-tuwut be-ʉr Yeso á, remen hun-ne nomog ʉt-moor deen. Remen kaane, ye deturu wʉ n-ton o-kuke, ye booru o-wu n-ton o-kuke. Ye rwonuru wʉ ʉn karanga-o ʉn wʉ har n-dak, ʉn tete-o ʉn hun-ne ʉn co Yeso. ²⁰ Bo Yeso hyente ye bok ma-to ʉn wʉ o-nip á, wʉ zee ru ka ko-ryam-wʉ, “Wan-yen de, a sokste **ba'as** ʉn du.”

²¹ Yan-Yoos-de o-karamsa ʉn **Parisa**-ne, ye zee ru hi ʉn de ʉn ye, “Wan wʉ ne ka net-wʉ, wʉ yo'ogte Shir! Shir ye cot he soks **ba'as-to** ʉn hun-ne!”

²² Yeso napuru men-to ye, wʉ zee ru ye, “¿Remen yan o nɔ cekerte kaane? ²³ ¿Jiishte a zee ba ʉr-kɔob, ‘Shir sokste **ba'as** ʉn du,’ ko ʉm zee, ‘Ine o neke ʉr-hew’? ²⁴ Man kutu nɔ ʉnze, **Wà-wʉ ʉn net** rɔ ʉt-gwomo ne n-dak wʉ sokste **ʉr-ba'as**.” Wʉ zee ru ko-ryam, “Me wɔ m-zee, ine eso, mos karanga-o ru, o neke jo!”

²⁵ ʉn gyept-o ʉn yish, wʉ inuru ʉn co-o ʉn ye kap, wʉ moturu karanga-o ʉn wʉ o wʉ rotte domb á, wʉ ji'uru o-hur wʉ rɔ ʉn bongon-de Shir. ²⁶ Ye hyanuru ʉt-hyat! Gyer-o shiishe ye, ye bomuru Shir, ye rɔ m-zee, “Yan gon hyat-to a hyanne caane!”

Yeso ak Rewi

(Mati 9:9-13; Mark 2:13-17)

²⁷ Bo ʉn de ka, Yeso ruuru n-do, wʉ hyanuru ko-**yan-gɔks ʉn tar** jin-de ʉn wʉ **Rewi**, wʉ rɔ tara be-de ʉn kuke-o ʉn senge-mɔ ʉn wʉ, Yeso zee ru wʉ, “Dond me.” ²⁸ **Rewi** inuru eso, wʉ dek rii á, wʉ doruru Yeso.

²⁹ Ka da-de **Rewi** nomuru caari-o o-biki ʉn hur-o ʉn wʉ rem Yeso, **yan-gɔks ʉn tar** rɔ deen ye haane á, ʉn ye ken hun-ne ye ne komo. ³⁰ **Parisa**-ne ʉn **yan-Yoos-de o-karamsa** ne ye rwuune kang-o gaan á, ye nomuru **yan-neke-m Yeso** ʉs-cenene. Ye cituru, “¿Remen yan o notte m-re m-swɔ ne mɔsse ʉn **yan-gɔks ʉn tar** ne, komo ʉn **ya-ʉr-ba'as** ne?”†

³¹ Yeso shasuru ye, “Hun-ne ye rɔ ba ʉs-gom á, ye rɔ ʉn hoob-o ʉn ko-ya-ʉs-baat á, amba ya-ʉs-gom. ³² Me haan remen kashi ʉn hun-ne á, amba remen **ya-ʉr-ba'as**-ye waktunte be-de Shir.”

Cot-o swoot

(Mati 9:14-17; Mark 2:18-22)

³³ Ye ken hun-ne ye zee ru Yeso, “Yan-neke-m **Yohana** rɔ m-nɔm o-**swoot** kɔ o ke da-o ye rɔ ʉn kɔn-se Shir komo. Ya-m-neke ʉn **Parisa**-ne rɔ m-nom kaane komo, amba yan-neke-m ru ye rɔ m-re m-swɔ ne.”

* **Bɔr-ʉs taan:14** 5:14 Hyen komo: Rewi 14:1-32. † **Bɔr-ʉs taan:30** 5:30 Hyen komo: Ruka 15:1-2.

³⁴ Yɛso shasurɔ, “ɛNɔa hoksusɛ m-wɛn ʊn ya-o-biki ɔ ʊt-ge m-rɛ m-swɔ nɛ, da-ɔ wa-ʊt-ge rɔ ʊn yɛ nɛ? Nɔa hoks á! ³⁵ Amba hɔ-ʊr rɔɔn de a hette m-dɛk ʊn wa-ʊt-ge á be-de ʊn yɛ, ka da-ɔ yɛ he m-nɔm o-**swɔot**.”

³⁶ Yɛso doorɔ yɛ m-rurɛ ka ma-tɔ ʊs-weɛr tɔ: “Yatt-wɔ he m-yiish matuku-ʊr pu-de remen wɔ dept matuku-ʊr-ut á. Wɔ nɔmɛ kaanɛ wɔ yiishɛ ɔ ka matuku-ʊr pu-de, komo ka dap-de a nom ʊr-bon be-de ʊn matuku-ʊr-ut á. ³⁷ Komo yatt-wɔ he wɔus m-kɛ m-pɔ mɔ ʊn tur-ɔ o-ka o-ut á, remen mɔ pu'ɛ mɔa caat tur o-ut ɔ o-ka, ka kɛ-mɔ ukɛ, komo ka tur-ɔ o-ka ɔ naase. ³⁸ Remen kaanɛ, a wɔus kɛ-m pu-mɔ ʊn tur-ɔ o-ka o-pɔ ɔ! ³⁹ Wɔ sɔusɛ kɛ-m ut à, wɔa cɔn wɔ sɔ m-pɔ mɔ komo á, wɔa zee, ‘Ka ut-mɔ jiiishɛ.’”

Bɔr-ʊs cind

Cot-ɔ ʊn Ho-de ʊr-Wuwe
(Mati 12:1-18; Mark 2:23-28)

¹ Yɛso rɔ m-nekɛ ʊn n-mɛ ʊn kat-tɔ ʊn hyo **Ho-de ʊr-Wuwe** de ʊn **Yahuda**-nɛ. Yan-nekɛ-mɔ ʊn wɔ taknɔrɔ m-horom ʊn hyo, yɛ pirmɔrɔ ʊt-kom tɔ ʊn yɛ, yɛ rɔ m-ti.* ² Yɛ ken **Parisa**-nɛ cituru, “ɛRemen yan nɔ rotte m-nɔm yo **karamsa**-o zɛɛ nɔ nɔm **Ho-de ʊr-Wuwe** á?”

³ Yɛso shasurɔ yɛ, “Nɔ karantɛ yo **Dawuda** nɔmɛ da-ɔ wɔ, ʊn hun-nɛ yɛ ʊn wɔ nɛ hɔgɛ mɛr à. ⁴ Wɔ cɔwɔg n-mɛ ʊn dɛpi-ɔ ʊn kɔn-se Shir, wɔ dekɔrɔ ga-de wan-**Cɔw ʊn kɔn-se Shirseke** Shir à, wɔ rɛɛrɔ de, komo wɔ ya'asurɔ hun-nɛ yɛ ʊn wɔ. Komo pas-mɔ o-**karamsa** mɔ wɔ ken nɛt-wɔ re ka ga-de, sɛ dɛ wan-**Cɔw ʊn kɔn-se Shir** wɔ he m-rɛ ʊn ka ga-de.”†‡

⁵ Komo Yɛso busuru m-zɛɛ, “Mɛ **Wà-wɔ ʊn nɛt** rɔ Gɔs-wɔ wɔ ʊn **Ho-de ʊr-Wuwe**.”

Ko-yan-kom-o margan
(Mati 12:9-14; Mark 3:1-6)

⁶ ʊn de ken **Ho-de ʊr-Wuwe** de komo, Yɛso cɔwɔrɔ **kuke-ɔ ʊn yoos ʊn Ma-tɔ Shir**, wɔ yoosuru. Wɔ ken nɛt-wɔ rɔ kanɛ wɔ kom-ɔ ʊr-rɛ marɛ à. ⁷ Yan-Yoos-de o-**karamsa** ʊn **Parisa**-nɛ nɛ cɔnɔrɔ o-teber a zeet Yɛso nɔmɔg **ʊr-ba'as**, yɛ tuuru yish, remen yɛ hyenet ʊrege wɔa taas gɔm **Ho-de ʊr-Wuwe**. ⁸ Amba Yɛso napuru barag-se ʊn yɛ, wɔ zɛɛrɔ ka nɛt-wɔ, “Inɛ eso o haan kanɛ co.” Ka nɛt-wɔ indunduru kanɛ. ⁹ Ka da-de Yɛso zɛɛrɔ yɛ, “ʊm cit nɔ: ɛYa nɛ **karamsa**-o na zɛɛ, a hoks m-nom **Ho-de ʊr-Wuwe**? ɛA gu ko a naase? ɛA gu hɔɔg-mɔ ʊn nɛt ko a ho?” ¹⁰ Wɔ gwɔturu yɛ kap, ka da-de wɔ zɛɛrɔ ka nɛt-wɔ, “Neks kom-o ru.” Wɔ nɔmuru bɔ Yɛso zɛɛ wɔ à, gɔm-ɔ ʊn kom-ɔ ʊn wɔ taaru.

¹¹ Ryaab-ʊs hɔɔrɔ yɛ, yɛ taknɔrɔ barag-se ʊn rii-yo yɛ he Yɛso m-nɔm à.

Yɛso dak yan-tɔm-yɛ ʊn wɔ ɔp ʊn yoor
(Mati 10:1-4; Mark 3:13-19)

¹² Ka da-ɔ Yɛso daaru ʊr-dor wɔ konot, wɔ kɔnɔrɔ Shir m-tɛt ʊr-bir. ¹³ Da-ɔ hɔ-ʊr rwuune à, wɔ agnuru yan-nekɛ-mɔ ʊn wɔ be-de ʊn wɔ, wɔ daaguru ɔp ʊn yoor [12] be-de ʊn yɛ, wɔ eguru yɛ ʊr-jin, **Yan-tɔm**. ¹⁴ Simɔn (wɔ Yɛso ege Bitrus à), ʊn hen-nɛ ʊn wɔ nɛ Andarawus, **Yakubu**, ʊn **Yohana**, Pirip ʊn Bataromi, ¹⁵ Matiyos, ʊn Tomas, **Yakubu**

* **Bɔr-ʊs cind:1** 6:1 Hyen komo: Kara 23:25. † **Bɔr-ʊs cind:4** 6:3-4 Hyen komo: 1Sam 21:1-6.

‡ **Bɔr-ʊs cind:4** 6:4 Hyen komo: Rewi 24:9.

(wà Arupayes), un Simon (wū a rō m-aag Wan-ya'as ur-hi), ¹⁶ Yahudas (wà **Yakubu**), un Yahudas Iskariyoti (wū babe Yeso un kom-to un yan-yage-to un wū à).

Yeso yooste, komo wū taas gōm

(Mati 4:23-25)

¹⁷ Da-o Yeso kergene n-ton ur-dor un yan-tom-ye un wū ne à, wū esuru eso un be-de rō cangam à, un yan-neke-mō un wū ne deen. Hun-ne deen ye rwuune hono dak-o o-Judiya à, o-Urusharima ne, un hebe-mō o-Taya, o-Sidon ne bō-to un riib-o m-sa. ¹⁸ Ye haante ye hogutē wū, komo remen wū taastē gōm-se un ye komo, ka ye **ya-ut-kōt** suwe à, ye ma ye haante Yeso taastē gōm-se un ye. ¹⁹ Hun-ne kap senguru ye ci'it wū, remen 'wōns-mō un taas un gōm rō be-de un wū. Komo gōm-se un ye taag kap.

O-zak un naasu-mō ut-mēn ne

(Mati 5:1-12)

²⁰ Yeso gwoturu yan-neke-mō un wū, wū zēeru, "Shir ya'ag nō o-kwum nō ye rō kōob-ne m-mōka à, remen gwōmo-to Shir tō ma nō tō!

²¹ Shir ya'ag nō o-kwum nō ye rō m-hogē m-mer m-mōka à, remen Shir a coks nō!

Shir ya'ag nō o-kwum, nō rō us-'wōn m-mōka à, remen nōa nemes!

²² Shir ya'ag nō o-kwum da-o hun-ne yage nō à, ye cōn nō á, yēa pyapar nō, ye zee nō un mēn-ut jaas-to ne, kap rem re **Wā-wū un net!**§

²³ "Nōm nō mēn-ut pus-to da-o nō hyene kaane, nō hew hew-se o-zak, remen Shir essutū nō caari-de ur-'yons n-ton. Nōm nō o-dish yēa nomo nō kaane, remen kaane ya-n-ga-ye nōmē yan-rwōr un Ma-to Shir.*

²⁴ "Nō ya-o-kwum m-mōka nōa warag rii-yo ur-'wōn, remen nō kumuste m-mōka, yo hōog-m nō cōnē à!

²⁵ Rii-yo ur-'wōn yo, nō ye cigse m-mōka à, remen nōa hogē mer!

Nōa warag rii-yo ur-'wōn, nō ya-ut-nemes m-mōka, nōa nōm tuk-mō ut-mēn har nō 'un.

²⁶ Nōa warag rii-yo ur-'wōn da-o hun-ne kap bōm nō à, ya-n-ga-ye, ye un ye bōmog yan-rwōr un Ma-to Shir ka bōngon-de cōw ye ut-mēn á.

Cōn ya-ut-yage

(Mati 5:38-48; 7:12)

²⁷ "Amba mē nō m-rure, nō ye hogē mē à, cōn nō yan-yage-ut nō, nō nome ye rii-yo ur-bon. ²⁸ Ye pyapu nō à, nō kōnē ye Shir 'ye ye o-kwum, komo nō kōnē ye nomo nō mēn-ut jaas-to à rii-yo ur-bon. ²⁹ Wū ken wū kenē wō o-raag, wakse wū o kuse à wū buse, urege wū ken wū deķ wō ur-matuku, ya'as wū cōp-o ru. ³⁰ Wū kōnū wō rii à, 'ya wū, komo wū rumsū wō rii à, wō zēē wū muuntū wō á. ³¹ Bō o cōnē hun-ne nomo wō à, nomo ye kaane.†

§ **Bqr-qs cind:22** 6:22 Hyen komo: 1Bit 4:14. * **Bqr-qs cind:23** 6:23 Hyen komo: 2Nom 36:16; Seng 7:52. † **Bqr-qs cind:31** 6:31 Hyen komo: Mati 7:12.

³² “Ürege ye çonu wə à, ye wə m-çon, wəa kum o ka ur-'yons be-de Shir á. Kə **ya-ur-ba'as**-ye rə m-çon un ye çonu ye à! ³³ Ürege ye nomo wə rii-yo ur-bon à, ye o he m-nome rii-yo ur-bon, wəa kum o ka ur-'yons á be-de Shir, çremen yan o o hette m-goks ur-'yons? Kə **ya-ur-ba'as**-ye rə m-nom kaane! ³⁴ Ürege komo o muugute ye o hyane ye he wə m-hoks m-tope à, çwəa kum ur-'yons be-de Shir? Kə **ya-ur-ba'as**-ye rə m-muge **ya-ur-ba'as**, remen a muuntute ye! ³⁵ Amba çon nə ye yagu nə à, nə nome ye rii-yo ur-bon, ya'as nə moog, nə dish a topo nə á. Ürege nə nomog kaane nəa kum 'yons-ur caari, be-de Shir komo nəa warag yakar-ye un Shir wu jiishe à. Nom nə kaane remen Shir rə m-'ya un yan-nu-o o-kiit un yan-men-ut jaas-tə ne. ³⁶ Həgu nə ur-'wəon bə tato nə rə ur-'wəon nə à.

Nə piishe hun-ne ut-ma á

(Mati 7:1-5)

³⁷ “Nə piishe hun-ne ut-ma á, komo Shir a piishu nə ut-ma á. Nə naas hun-ne á, komo Shir a naas nə á. Soks nə **ba'as-de** un hun-ne, komo Shir a soks **ba'as-ur** nə. ³⁸ Ya nə hun-ne, komo Shir a 'ye nə. Remen kaane nəa goks, me'es ut-shishe, Shir a dusu nə gwu caari hyo'ogse un kom-ut nə bə nəa hoks m-goks á. Bə o me'esse hun-ne à, kaane Shir he wə m-me'esse.”

³⁹ Yəso ruru ye ka ma-to us-weer to: “Ko-pə rə m-neke un ko-pə o-kə á, ye nome kaane yeə hebe n-me o-kuub kap.‡ ⁴⁰ Wu a m-yoose à, wu jiish wu rə wu m-yoose á, amba a komse wu m-yoose wu warag untun wu yoose wu à. §

⁴¹ “ÇRemen yan o wotte m-gwot un ya o-gwo yo rə un yish-ur or ru à, amba wə gwot cik-o o-ce o rə n-me un yish un du á? ⁴² ÇYa o hette m-zee un or ru, 'Hakkure, heno re, yage um hussutu wə ya o-gwo yo rə wə ur-yish à,' wə hoks m-hyan un cik-o rə un yish ru á? Nə ya-o-shepe! Takan nə m-hus un cik-o rə un yish nə à, ka da-de nə he m-hyan ur-bon nə ya o-gwo yo rə un yish or ru à o hussuru wu.

O-'yo un mat-de un yo ne

(Mati 7:16-20; 12:33-35)

⁴³ “Yo, yo ur-bon rə m-mat un yakar-ye ur-bon, kaane komo 'yo-yo ba ur-bon yo a met yakar-ye ba ur-bon. ⁴⁴ Kə wu ke net-wu nak kə yo ke 'yo-yo remen gon yakar-ye un yo. Wəa ke ut-rum be-de o-yokor á, komo wəa ke m-bugur be-de o-tuntun á.* ⁴⁵ Kashi un net rə m-rwunte kashi un rii un hur-de un wu, net yə-wu, komo rə m-rwunte rii 'yo-yo un hur-de un wu, remen nu-o rə m-rwəor un rii-yo rə ur-hur à.†

Ko-ya-us-weer un ko-raag ne

(Mati 7:24-27)

⁴⁶ “ÇRemen yan o nə rotte me m-aag, 'Gqs-wu, Gqs-wu,' amba nə m-nom yo um zee nə á? ⁴⁷ Kə wu ke wu haane be un de à, komo wu hoge ma-ut re wu dore to, man kutu nə bə wu rə à. ⁴⁸ Ya wu rə untun wu ken net-wu, wu ine ut-ma to o-hur à, wu kumu ur-dor, wu maaru ma-to un wu kaane. Rəog-o hanturu m-hə, mə tamuru ka hur-o amba o nukte á, remen wu maag o n-tən ur-dor. ⁴⁹ Amba wu hoge ma-ut re à, wu joruru to, ya wu rə untun net-wu ma'e hur-o un wu o-wak à, da-o ho-m taame ka hur-o à, o heeg un gyept-o un yish, komo o rugumsute kap.”

‡ **Bqr-qs cind:39** 6:39 Hyen komo: Mati 15:14. § **Bqr-qs cind:40** 6:40 Hyen komo: Mati 10:24-25; Yoha 13:16; 15:20. * **Bqr-qs cind:44** 6:44 Hyen komo: Mati 12:33. † **Bqr-qs cind:45** 6:45 Hyen komo: Mati 12:34.

Bɔr-ʊs ta'yoor

*Yɛso ta'astɛ ɡɔm-o ʊn ko-ya-m-ɡuw
mɔ ʊn caari-wʊ ʊn nɛt ko-Roma
(Mati 8:5-13)*

¹ Bɔ Yɛso komostɛ m-rurɛ ʊn ka hun-nɛ yɛ ka rii-yo à, wʊ haarʊ o-Kapanahum. ² Ko-caari-wʊ ʊn nɛt ko-Roma, rɔ ʊn ko-ɡuw nɛ kanɛ, wʊ hur-de ʊn wʊ rɔ be-de ʊn wʊ à, ka ko-ɡuw-wʊ, wʊ keɛsɛ á, wʊ rɔ ma-to m-mar. ³ Bɔ ka caari-wʊ ʊn nɛt-wʊ hogɛ ma-ʊt Yɛso à, wʊ tɔmuru yɛ ken sɛk-yɛ yɛ ʊn **Yahuda**-nɛ, yɛ kon Yɛso wʊ haan wʊ taas ɡɔm-o ʊn ko-yan-ɡuw-mɔ ʊn wʊ. ⁴ Yɛ haarʊ be-ʊr Yɛso yɛ saan wʊ ʊs-kɔn, “Ka nɛt-wʊ wɔɔɔ, o gu wʊ, ⁵ remen wʊ ɔnɔɔ hun-nɛ na komo wʊ ʊn hi ʊn de ʊn wʊ, wʊ meetɛ na **kukɛ-o ʊn yoos ʊn Ma-to Shir.**”

⁶ Ka da-de Yɛso haarʊ ʊn yɛ nɛ. Hew-ʊr rɔ kus a woot ʊn hur-o ʊn ka caari-wʊ ʊn nɛt-wʊ á, wʊ tɔmuru a rurɛ Yɛso, “Gɔs-wʊ, wɔ rangsɛ hi ʊn du á, remen mɛ bo'os o haan ʊn hur-o re á. ⁷ Komo mɛ dɛk ʊm bɔ'ostɛ ʊn habɛ be ʊn du ʊn hi ʊn de á. Wɔ dɛ nɔm ʊt-ma temb, komo ɡɔm-o ʊn ko-ɡuw re ɔa te. ⁸ Mɛ ma, nɛt-wʊ, wʊ a sagbɛ ʊt-ɡwɔmo n-tɔn ʊn caari-yɛ ʊn hun-nɛ à, ʊntɔn wɔ, komo mɛ ʊn karma-nɛ be ʊn de. Mɛ m-zɛɛ wan-gaan, ‘Neke!’ Komo wʊ neke. Mɛ zɛɛ wan-gaan ‘Haan!’ Wʊ haan komo, mɛ m-zɛɛ ʊn ko-ɡuw re, ‘Nɔm yo ka!’ Komo wʊ nɔm yo.”

⁹ Yɛso bɔpuru o-nu bɔ wʊ hogɛ kaanɛ à, wʊ wakturu ʊs-ajima nɛ wʊ zɛɛrʊ ka buɔɔ-de ʊn hun-nɛ yɛ rɔ wʊ m-dɔrɛ à. “Mɛ nɔ m-rurɛ, mɛ ro kumug wʊ dɛkɛ ma-ʊt re kaanɛ ʊntɔn ka nɛt-wʊ á, kɔ ʊn dak-o o-Isra.”

¹⁰ Yan-tɔm warguru ʊn hur-o ʊn ka caari-wʊ ʊn nɛt-wʊ, yɛ 'wossuru ka ko-ɡuw-wʊ ba ʊn ɡɔm.

Yɛso 'yonstɛ wà-wʊ ʊn ko-ɡwɔr

¹¹ Bɔ dootɛ à, Yɛso haarʊ o ken bɔ-o, a o m-zɛɛ o-Neen, yan-neke-mɔ ʊn wʊ shite wʊ ʊn hun-nɛ nɛ ʊt-mɔɔr nɛ. ¹² Bɔ ʊn wɔɔn-mɔ ʊn wʊ ʊn ish o-bɔ, yan-duk rɔ m-rwʊʊn ʊr-u nɛ. Ka wʊ marɛ à, wà-wʊ ʊn wʊ ken ko-ɡwɔr-wʊ nɛ'a, wʊ rɔ wʊ ɔt wan-gaan, komo hun-nɛ dɛɛn rɔ ʊn wʊ nɛ. ¹³ Da-o Gɔs-wʊ hyanɛ wʊ à, wʊ hoguru 'wɔn-de ʊn wʊ, Yɛso zɛɛrʊ wʊ, “Wɔ 'wɔn á!” ¹⁴ Wʊ nekuru wʊ ci'uru ka rii-o yɛ sawantɛ ʊr-u à, yɛ ɛssuru. Yɛso zɛɛrʊ, “Wan-campɔ, ʊm zɛɛɡ wɔ ine!” ¹⁵ Ka wʊ marɛ à, inuru tara, wʊ tɛpruru, Yɛso muuturu wʊ be-ʊr inu ʊn wʊ.

¹⁶ Kap mɔ ʊn yɛ hoguru o-gyer, yɛ bɔmuru Shir. Yɛ zɛɛrʊ, “Ko-caari-wʊ ʊn **wan-Rwɔr ʊn Ma-to Shir** haantɛ be-ʊr na! Shir haantɛ wʊ guut hun-nɛ yɛ ʊn wʊ.”

¹⁷ Ma-ʊt Yɛso ruuru hono dak-o o-Judiya ʊs-riib nɛ.

*Yan-tɔm Yohana Wa-m-Yo'os
ʊn hun-nɛ m-hɔ
(Mati 11:2-19)*

¹⁸ Da-o yan-neke-m **Yohana Wa-m-Yo'os ʊn hun-nɛ m-hɔ** rurɛ wʊ kap rii-yo yɛ hyanɛ à, wʊ aaguru nɛn yoor be-de ʊn yɛ. ¹⁹ Wʊ tɔmuru yɛ be-ʊr Yɛso remen yɛ cit wʊ: “¿Wɔ wʊ **Yohana** zɛɛ wʊ roonɛ, kɔ tɛ waasɛ wʊ ken wʊ?”

²⁰ Bɔ yɛ wɔntɛ be-ʊr Yɛso à, yɛ zɛɛrʊ, “**Yohana Wa-m-Yo'os ʊn hun-nɛ m-hɔ** tomontu tɛ, tɛ cit ʊrege ¿wɔ wʊ, wʊ zee wʊ roon, kɔ nɛ tɛ waasɛ wʊ ken wʊ?”

21 Ün ka da-o, Yešo taaste gom-se ün hun-ne deen, ün ye rō ün gom-se ün **ya-ut-kot** ne à, komo pō-ne kumug o-hyan. 22 Wū shasurū yan-tōm **Yohana**, “Warag nō, nō rūrē **Yohana** yo nō hyane, ün yo nō hogē ne à: Pō-ne hyanag, ryam-ne kumug ūs-na, **cim**-ne waragte pōr pōr, 'katō-ne rō m-hogē, margan-ne inute, komo kqōb-ne hogute ka **Ma-to m-Rerem** to.* 23 Ya-o-kwum-ye, ye esse ūr-hur be ün de à.”

24 Bō yan-tōm **Yohana** aragsute à, Yešo taknurū ma-to ün wū be-de ün ka buug-de ün hun-ne de. “Bō nō ruwe be-ur **Yohana** be-de o-dākār à, ζya nō ro zeege nō hyen? ζM-yó, m-nakt ut-pō ye? 25 ζYa nō ruwe m-hyane? Nō ün ru kanē remen nō hyenet net-wū cope saw-to ūr-bon à. Ye cope saw-to ūr-bon à ye rō ün pyo-q ut-gwōmo! 26 Nō ruug remen nō hyenet **wan-rwōr ün Ma-to Shir**. Eē, kaane o, **Yohanawan-Rwōr ün Ma-to Shir** wū amba nō hyanag yo arge **wan-Rwōr ün Ma-to Shir** à. 27 **Yohana** wū Ma-to Shir zee, ‘Shir zeege, gwōtbe man tōm wan-tōm re ün co ru wū tikshi wō o-cow.’† 28 Mē nō m-rūrē, **Yohana** jiište kō wū ke net-wū hōno o-dak pitip. Amba wū rō rek-wū be-de ün gwōmo-to Shir à, wū aragte **Yohana**.”

29 Hun-ne kap hogute wū, ün **yan-gōks ün tar**-ne. Ye dōrute yo Shir zee à, komo **Yohana** yo'oste ye m-hō. 30 Amba **Parisa**-ne, ün yan-Napse o-**karamsa** ne, ye yagute yo Shir hyenū ye à, remen ye cōn **Yohana** yo'os ye m-hō à.‡

31 Yešo sengurū m-zee, “M-mōka ün ζyan o ūm he m-hongse ün hun-ne ye ün caane? ζÜntün yan ye rō? 32 Ya ye rō üntün yakar-ye she'ete n-me ün be-de ut-baab à. Buug-ur gaan kangsurū de ken.

“Tē bu'utu nō dum-to ūr-ge,

amba nō hēw á!

Tē hutū nō sep-to m-mar,

amba nō 'wōn á!’

33 **Yohana** Wa-m-Yo'os ün hun-ne m-hō haante, wū nōmōg o-**swōot**, komo wū swō m-ke á, remen kaane nō zeege, ‘Ya-ut-kōt daag wū ūr-hi.’

34 **Wā-wū ün net** haante, wū reeg, wū sū, nō zeege, ‘Gwōt nō ka net-wū! Ko wa-o-hambo wū m-rē, m-swō ne, ko-nay-wū ün **yan-gōks ün tar**, ün **ya-ur-ba'as** ne.’ 35 Da-o hun-ne gōkse Shir à, a hyen weer-se ün Shir, nip-o.”

Yešo ün hur-o Simōn ko-Parisa

36 Ko-**Parisa** banag Yešo re ün ga-to m-rim, Yešo haarū ün hur-o ün wū, wū she'eturū wū reet ut-ga. 37 Kanē ün ka bō-q wū ken ne'a-wū rō kōn wū ro ün she'et-de **ur-ba'as** à. Wū hogute Yešo rō m-rē ün rii-yo m-rē ün hur-o ün ko-**Parisa**, wū hanturū ūr-batta de ün nōw-mō m-shi'igin mō ün hwōr deen. 38 Wū esurū ün jim-ur Yešo, ün na-se ün wū, ūs-'wōn wū rō m-mūse ün na-ūs Yešo ün yish-mō ün wū. Ka da-de wū pegurū na-ūs Yešo ün hi-se ün wū, wū hanturū na-ūs Yešo, wū hokmōrū ka nōw-mō ün na-ūs Yešo.§ 39 Bō ka ko-**Parisa**-wū hyente kaane à, wū zeeerū hi ün de ün wū, “Ürege de ka net-wū **wan-rwōr ün Ma-to Shir** wū, wūa nep ko-yan-gōn ne'a-wū rō wū m-ci, wūa nep gōn she'et-de ün ka ne'a-wū de **ur-ba'as**!”

40 Yešo rwunturū ut-ma wū zeeerū wū, “Simōn, mē ün rii ne ūm rūrū wō.”

* **Bqr-qs ta'voor:22** 7:22 Hyen komo: Isha 35:5-6; 61:1. † **Bqr-qs ta'voor:27** 7:27 Hyen komo: Mara 3:1. ‡ **Bqr-qs ta'voor:30** 7:29-30 Hyen komo: Mati 21:32; Ruka 3:12. § **Bqr-qs ta'voor:38** 7:37-38 Hyen komo: Mati 26:7; Mark 14:3; Yoha 12:3.

Wu zɛɛru, "Ee, Wa-ur-Yoos, ruru me."

⁴¹ Yɛso zɛɛru, "Nɛn yoor mok hwɔr be-de un wu ken wu. Wan-gaan mok zungu-ʉs taan [500] se un hwɔr, wan-gaan kwɔɔz-ʉt yoor un ɔp [50].

⁴² Kap mo un ye yatt-wu hokse m-top á, remen kaane wu yaksuru ye kap, nɛn yoor mo un ye, ¿wan wu ne he m-jiish m-con un ka wu muuge ye hwɔr?"

⁴³ Simɔn shasuru, "Man zee ka wu jiishɛ m-moog à."

Yɛso zɛɛru, "O shaks hond hond." ⁴⁴ Wu wakturu be-de un ka ne'a-wu, wu zɛɛru Simɔn, "¿O hyanag ka ne'a-wu? Um haante n-me un hur-o ru, wu 'ya me m-hɔ remen um so'ostɛ na-ʉs re á, amba ka ne'a-wu so'oste na-ʉs re un yish-mo un wu, wu peguru se un hi-se un wu. ⁴⁵ Wɔ hamat me da-o o barku me á, amba ka ne'a-wu, wu yage hamat un na-ʉs re á, da-o um cowne har m-moka. ⁴⁶ Wɔ es m-nɔw remen hi un de á, amba wu duusute na-ʉs re m-nɔw mo m-shi'igin. ⁴⁷ Me wɔ m-rure unze, ka con-mo, mo wu kutu me à, kutute unze Shir sokste **ba'as-de** un wu kap. Amba wu cone hiin à, Shir a soks **ba'as-de** un wu hiin."

⁴⁸ Ka da-de Yɛso zɛɛru ka ne'a-wu, "A sokste **ba'as-ut** ru."

⁴⁹ Ka ye ro tara kane à, taknuru m-zee, "¿Wan wu ne wu ro, wu sokste **ur-ba'as**?"

⁵⁰ Amba Yɛso zɛɛru ka ne'a-wu, "Shir guug wɔ remen o shereg be un de, arag un gwugwu-mo ur-hur."

Bɔr-ʉs eer

Ne'a-ne ye shiyɛ Yɛso à

¹ Bɔ da-o doote à, Yɛso dɔruru tɔ ken bɔ-ʉt caari-tɔ, ʉt-rek-tɔ ne, wu rɔ m-rwɔr un **Ma-tɔ m-Rerem** tɔ un gwɔmo-tɔ Shir. Yan-neke-mo un wu ɔp un yoor [12] rɔ un wu ne. ² Ye ken ne'a-ne ye, ye Yɛso ruute **ya-ʉt-kot** à, un se ken gom-se ne à, dɔruru wu. **Meri** (wu a m-aag *Magudarín*), wu a ruute **ya-ʉt-kot** ta'voor à. ³ Jonana wu campo un wu Cuza caari-wu un net be-de un piish ʉt-ma be-ur **Here**, komo Susana, un ye ken ne'a-ne ye ne deen. Ye yasuru rii-yo ye rotte à, remen a guut Yɛso un yan-neke-mo un wu ne.*

Sha-mo ʉt-ma tɔ un wa-ur-go (Mati 13:1-9; Mark 4:1-9)

⁴ Hun-ne masuru m-haan be-ur Yɛso bɔ-ʉt-bɔ, komo bɔ hun-ne morge deen à, Yɛso rwɔruru ka sha-mo ʉt-ma mo:

⁵ "Q ken da-o wu ken net-wu ruug kapu un pot. Bɔ wu keptɛ go un pot o-kat à, ye ken ye henuru un cow, a yawguru ye kane, yege-no reeru ye kap. ⁶ Ye ken ye henuru ʉt-ta'ar, bɔ ye pote à, ye hwo'uru remen ka be-de rott o-wus á. ⁷ Ye ken go-ye henuru be-de un yokor, ye bosuru amba ʉt-pɔ un ka yokor-ye ne hooru ye. ⁸ Ye ken go-ye henuru un dak-o ur-bon. Ye bosuru ye rwunturu pot, kɔ yo ke yish o-zungu [100]."

Yɛso komuru m-zee, "Hogu nɔ, ʉrege nɔ rɔ ʉt-tɔ ne!"

Yo hante ka sha-mo ʉt-ma mo à (Mati 13:10-17; Mark 4:10-12)

⁹ Yan-neke-mo un wu cituru wu, "¿Ya o conu te m-rure ne un ka sha-mo ʉt-ma mo?" ¹⁰ Wu shasuru, "Rii-yo a wuke be-de un gwɔmo-tɔ Shir à, yo

* **Bɔr-ʉs eer:3** 8:3 Hyen komo: Mati 27:55-56; Mark 15:40-41; Ruka 23:49.

rō un kom-ut nō, amba be-de un ye ken ye se a mōssutē un sha-mō ut-ma ne remen yeā gūt, amba yeā hyen á, komo yeā hogē amba yeā nep á.†

Yeso rūrūtē ye rii-yo ka sha-mō ut-ma

tō un wa-ur-go tō zēē à

(Mati 13:18-23; Mark 4:13-20)

11 “Ka sha-mō ut-ma tō mō ka: Ka gō-ye Ma-tō Shir tō. 12 Ka gō-ye hēne un cōw à, ye rō ye hogē à, amba **ko-Gwōmo-wū un ya-ut-kōt** Haag wū deks yo ye hogē à un hur-de un ye, remen wū wenet ye be-de m-gōks un ma-tō un gwū. 13 Ka gō-ye hēne ut-ta’ar à, ye rō ye hogē ut-ma à, ye gōksurū gwerger. Amba tō cōw ye ut-mēn á, ya o-da hiin ye gōkse, amba da-ō meger-ut wōqne à, ye hosurū. 14 Ka ye hēne be-de un yokor à, ye rō ye hogē à, komo ye gōks, amba yaane ye un ye nen á, remen cōn-tō un rii un tuk-mō ut-mēn ne, cōn-tō un hwor, un cōn-tō un hogē m-rerem ne. 15 Ka ye hēne un dak-ō ur-bon à, ye rō ye hogē ut-ma à, komo ye essurū tō un hur-de o-dōrotte komo ye sengurū m-nōm un rii-yo Shir cōn ne à.

Ur-pitirra hōkke o-kōk

(Mark 4:21-25)

16 “Hun-ne rō m-dō ur-pitirra ye hōkkurū de o-kōk á. Kō un kūs-ō o-kwūr á. Ye de m-dor n-tōn remen ya-m-cōwōn ye hyenet.‡

17 “Bō un yo nō wukē à, Shir a rwūntē yo cas, komo bō un yo nō hōkke à, Shir a hyen yo wū rwūntē yo cas.§

18 “Nōm nō cēn, bō nō rō m-hogē à, remen ye rō un rii ne à, ye a he m-do’e, amba ye rotte rii á, Shir a rumus ka yo ye hyane ye rō un yo ne à.”*

Inu Yeso un hen-ne ye un wū ne

(Mati 12:46-50; Mark 3:31-35)

19 Inu Yeso un hen-ne ye un wū ne haante be-de un wū, amba ye hoks wū m-dōrē á remen hun-ne nōmōg deen. 20 Wū ken wū zēerū Yeso, “Inu ru un hen-ne ru ne rō eso n-dō komo ye cōnōg wō m-hyan.”

21 Yeso zēerū ye kap, “Inu re un hen-ne re ne ye rō, ka ye hogē Ma-tō Shir à, ye nom bō ka ma-tō zee à.”

Yeso restē m-hō

(Mati 8:23-27; Mark 4:35-41)

22 De ken hō-de Yeso daarū o-hat, un yan-neke-mō un wū ne. Komo wū zēerū ye, “A pes nō de ka jit-de un caari-ō o-mar de.” Ye taknurū m-ru. 23 Bō ye rō m-neke à, Yeso ‘hebū m-rew. Ye rō kanē caari-mō m-yo hundurū n-tōn o-mar, komo hō-m taknurū m-shi o-hat, ye hyanurū m-mar un yish. 24 Yan-neke-m Yeso haarū be-de un wū, ye ‘yonsurū wū, ye rō m-zēē, “Gōs-wū, Gōs-wū! A ma-tō m-mar!”

Yeso inurū, wū hurū m-yo ut-gaag, m-hō ne mō rešurū temb. 25 Ka da-de wū zēerū yan-neke-mō un wū, “¿Remen yan o nō shertē un me á?”

Amba ye hōgutē o-gyer komo ye zēerū hi un de un ye, “¿Yan gōn net-wū ne wū ka? M-yo, m-hō ne mō rō wū o-dōrotte.”

† **Bqr-qs eer:10** 8:10 Hyen komo: Isha 6:9 (ut-Girik). ‡ **Bqr-qs eer:16** 8:16 Hyen komo: Mati 5:15; Ruka 11:33. § **Bqr-qs eer:17** 8:17 Hyen komo: Mati 10:26; Ruka 12:2. * **Bqr-qs eer:18** 8:18 Hyen komo: Mati 25:29; Ruka 19:26.

*Yeso ruutute**wu ken net-wu ya-ut-kot**(Mati 8:28-34; Mark 5:1-20)*

²⁶ Yeso un yan-neke-mo un wu ne pasuru riib-o dak-o o-Garasa, o ro pesto-de Mar-o o-Gariri à. ²⁷ Bô Yeso yawagte o-riib à, wu gonturu wu ken net-wu, ko-ya-o-Gedara, wu ro un **ya-ut-kot** ne à. Ka net-wu nomog us-hak deen wu ro m-neke ur-kor komo wu ro m-she'et o-hur á, se be-de un saag-se un margan-ne wu ro m-she'et. ²⁸ Bô wu hyente Yeso à, wu 'yonsuru us-cor wu kanuru, wu soru hi un de un wu n-dak un na-us Yeso komo wu nomuru o-zaaz, "Yeso, Wà-wu un Shir n-Ton! ¿Ya o cone un me ne? Um konog wo, wo 'ya me ur-koob á!" ²⁹ Wú zeeg kaane remen Yeso zeeg **ya-ut-kot** ye ru un hi-de un wu. Ye swoog wu m-so n-dak, komo hun-ne un wu ka'ag wu ba m-ru, ye ka'ag wu ut-kom us-na ne, wu kesemse. Ka **ya-ut-kot** ye ro wu m-ruut o-kot remen ye zungute wu.

³⁰ Yeso cituru wu, "¿Waané jin un du?"

"Jin un de 'Timb.' " Wú un shas kaane remen **ya-ut-kot** ro deen un hi-de un wu. ³¹ Ka **ya-ut-kot** ye konuru Yeso, "Wo 'ya te ur-koob un kuub-o ur-duw á."

³² Caari-o un kur-o un arede ro kane yow yow, ye ro ut-re n-riib ur-dor. Ka **ya-ut-kot** ye konuru Yeso yage ye tuwut be-de un arede, komo wu yaguru ye. ³³ Ye ruuru be-de un ka net-wu, ye warguru be-de un arede. Ka kur-o un arede o yirugburu o-bung se n-me un caari-o o-mar ho-m reeru ye kap.

³⁴ Bô yan arede hyane yo nome à, ye somuru o-rek. Ye ko'oturu hono o-bo ut-kat ne. ³⁵ Hun-ne ruuru ye hyenet yo nome à, komo bo ye wo'onte be-ur Yeso à, ye hanyu ka net-wu, wu **ya-ut-kot** ru'e be-de un wu à, wu ro tara un na-us Yeso, ut-gund ne to ur-bon tupsé komo wu ro ba un gom, ye hoguru o-gyer kap mo un ye. ³⁶ Ye hyane yo nome à, ye ruru hun-ne bo Yeso taase gom un wu à. ³⁷ Ka da-de hun-ne kap un ka raag-o konuru Yeso wu arag so wu he'e à, remen ye hogute o-gyer. Yeso daaru o-hat wu ro ma-to m-arag. ³⁸ Ka net-wu a ruute **ya-ut-kot** be-de un wu à, konuru Yeso, "Yage um dorute wo."

Amba Yeso zeru, ³⁹ "Ay, warag o-hur, o rure ye yo Shir nomo wo à."

Ka net-wu doruru hono o-bo, wu ro ye m-rure yo Yeso nome wu à.

*Wà Jaros wan-ne'a,**un wu ken ne'a-wu ne**wu ci'e gund-o Yeso à**(Mati 9:18-26; Mark 5:21-43)*

⁴⁰ Da-o Yeso muune de ka jit-de o-mar de à, hun-ne barkute wu, remen ye ro wu ur-'er. ⁴¹ Wú ken net-wu wqonuru, jin-de un wu Jaros, net wan-co un **kuke-o un yooos un Ma-to Shir**, o ro kane à. Wú soru hi un de un wu n-dak un na-us Yeso wu konuru Yeso remen wu heet un hur-o un wu. ⁴² Remen wà un wu wan-ne'a, wu ro wu wan-gaan à, hak-se un wu untun op us-voor [12] wu ro ma-to m-mar.

Yeso ro m-neke, hun-ne ro wu m-moor deen ko o ke raag-o. ⁴³ N-me un ye wu ken ne'a-wu ro kon wu swo ur-koob hyo-mo wu m-ru à har hak-us op us-voor [12], wu hoog kap yo wu rotte à un hoob-o ko-ya-us-baat, amba yatt-wu hokse taas un gom-o un wu á. ⁴⁴ Wú cowuru un buug-de un hun-ne n-jim Yeso, komo wu ci'uru riib-o un gund-o Yeso, ka hyo-mo ro wu m-ru à mo ka'uru. ⁴⁵ Yeso cituru, "¿Wan wu ne ci me?"

Ko wu ke she'uru, Bitrus zeeru, "Gos-wu, hun-ne ro un riib-ʊs ru kap ye ro wo m-megemse."

⁴⁶ Amba Yeso zeeru, "Wu ken wu ci'ig me, um nak remen 'wons-m ruug be un de." ⁴⁷ Ka ne'a-wu napuru Yeso nepste, wu ruwunuru ʊs-zap, wu heeru un na-ʊs Yeso. Un hyan-o un ko wu ke, wu ruru Yeso yo rwo'e wu ci'it Yeso a, komo wu ruru Yeso bo gom-o un wu ta hwew a. ⁴⁸ Yeso zeeru wu, "Wa re, Shir taaste gom ru, remen o shereg be un de. Arag gwugwu."

⁴⁹ Yeso ro m-zee un kaane, ko-yan-tom ro m-woon so un hur-o un wan-co un **kuke-o un yoos un Ma-to Shir**. Wu ruru Jaros, "Wa ru wan-ne'a mereste, wo su'e Wa-ur-Yoos a."

⁵⁰ Amba Yeso hoguru wu zeeru Jaros, "Wo hoge o-gyer a, wo de sher be un de, komo wa ru wua warag ba un gom."

⁵¹ Bo Yeso wone un ka hur-o a, wu zeeru ko wu ke wu es n-do, se Bitrus, **Yohana** un **Yakubu**, se komo tato un wa, o-inu ne. ⁵² Ko wu ke ro ʊs-'won remen ka wa-wu. Yeso zeeru, "No 'won a, ka wa-wu, wu mar a, rew-mo wu rotte!"

⁵³ Ye nemsuru wu kap, remen ye nepse wu mereste. ⁵⁴ Amba Yeso bopuru kom-o un ka wa-wu, wu zeeru, "Ine, wa re!" ⁵⁵ Hoog-mo un ka wa-wu muunuru, wu inuru kagat. Yeso zeeru ye, "Ya no wu rii-yo m-re."

⁵⁶ In-ne ye un wu bopuru o-nu, amba Yeso zeeru ye, "No rure net yo nome a."

Bor-ʊs jero

Yeso tomog yan-neke-mo un wu

op un yoor [12]

(Mati 10:5-15; Mark 6:7-13)

¹ Yeso agnuru yan-neke-mo un wu op un yoor [12] be-ur gaan, wu ya'uru ye ur-beeb, ut-gwomo ne, to un ruut un **ya-ut-kot**, komo un taas ʊs-gom ne. ² Ka da-de wu tomuru ye, ye rur ma-to un gwomo-to Shir komo ye taas ʊs-gom. ³ Wu zeeru ye, "No dek rii remen ka hew-de a, o-ko, ko o-ba, rii-yo m-re, ko hwor, ko matuku-de arge ur-gaan a. ⁴ She'et no be-de a barku no a, har no ruut un ka bo-o. ⁵ Be-de hun-ne barku no a, ru no un ka bo-o, komo no soks hu-mo un na-ʊs no, ye nept no hyste hi un no."*†

⁶ Yan-neke-mo un wu ruuru ye doruru ut-bo, ye ro m-rwor un ka **Ma-to m-Rerem** to komo un taas un gom-se un hun-ne ko kenē.

Here zo'orsute

(Mati 14:1-12; Mark 6:14-29)

⁷ Da-o **Here** [Atipas], ko-gwamna-wu o-Gariri, hoge kap rii-yo takan a, wu zo'oruru, remen ye ken hun-ne ye ro m-zee **Yohana** [Wa-m-Yo'os un hun-ne n-me m-ho] inute ut-marimar. ⁸ Ye ken ye ro m-zee, **Ereja** muune, komo ye ken ye zee **wan-Rwor un Ma-to Shir** n-ga muute un hoog ne.‡
⁹ **Here** zeeru, "Um kupste hi-ur **Yohana**, amba zwan wu ne wu ka net-wu, wu ro m-nom un gon se ka rem-se?" Komo wu ro m-senge wu hyenet Yeso.

Yeso cokste hun-ne

dugu-ʊs taan [5,000]

(Mati 14:13-21; Mark 6:30-44; Yoha 6:1-14)

* **Bor-ʊs jero:5** 9:3-5 Hyen komo: Ruka 10:4-11. † **Bor-ʊs jero:5** 9:5 Hyen komo: Seng 13:51.

‡ **Bor-ʊs jero:8** 9:7-8 Hyen komo: Mati 16:14; Mark 8:28; Ruka 9:19.

¹⁰ Yan-Tom Yešo muunuru komo ye ruru Yešo kap rii-yo ye nome à. Wu dekuru ye, komo ye ruuru ʉn hi ʉn de ʉn ye, ye cowuru o ken bo-o jin-de ʉn o o-Besayada. ¹¹ Da-o buug-de ʉn hun-ne hoge kaane à, ye doruru wu. Wu barkuru ye, wu ruru ye ma-to ʉn gwomo-to Shir, wu taasuru gom-se ʉn ye cone gom-se ʉn ye te à.

¹² Da-de ho-ur ro ma-to m-hebe à, yan-neke-mo ʉn wu nen op ʉn yoor [12] haaru be-de ʉn wu ye zeeru, “Zee ka hun-ne ye warag remen ye tuwut ut-hur, ut-kat ne ʉn riib kaane remen ye kumut rii-yo m-re ʉn be-de m-rew ne, remen kaane rii-yo m-re ʉn be-de m-rew ne ro kon á.”

¹³ Amba Yešo zeeru ye, “Ya no ye rii-yo ye he m-re à.”

Ye shasuru, “Kap yo te rotte à shon-to ʉt-ga ʉt-taan to ʉn jan ne yoor, ʉwo ʉn con o te he te one hon ʉn ka buug-de ʉn hun-ne de rii-yo m-re?”

¹⁴ (Campo-ne wooste dugu-ʉs taan [5,000] kaane.)

Yešo zeeru yan-neke-mo ʉn wu, “Zee no ye she'et buug-ʉt-buug, hun-ne kwooz-ʉt yoor ʉn op [50] ko de ke buug-de.”

¹⁵ Bo yan-neke-mo ʉn wu komte m-nom kaane à, ¹⁶ Yešo dekuru ka burodi-ʉt taan-to ʉn ka jan-ye ne yoor, wu gwoturu n-Ton ʉn shir, wu bomuru Shir, wu yeksuru ka ga-to bos-ʉt-bos ʉn jan ne. Wu yasuru yan-neke-mo ʉn wu, ye wonge hun-ne. ¹⁷ Kap mo ʉn ye, ye reeru, ye ciig, komo yan-neke-mo ʉn wu morogsuru to kwange à koor-ʉt op ʉt-yoor [12].

Bitrus rworog

ko-wa ʉn wu Yešo ro à

(Mati 16:13-19; Mark 8:27-29)

¹⁸ De ken ho-de Yešo ro ʉn kon-se Shir ʉn hon-de ʉn wu, yan-neke-mo ʉn wu haaru be-de ʉn wu. Yešo cituru ye. “ʉWan wu ne ka buug-de ʉn hun-ne de zee ʉn ro?”

¹⁹ Ye shasuru, “Ye ken ne zee **Yohana Wa-m-Yo'os ʉn hun-ne m-ho**. Amba ye ken ye zee **Ereja** wu, komo ye ken ye zee wan-gaan be-de ʉn yan-rwor ʉn Ma-to Shir n-ga wu muune ʉn hoog.”^S

²⁰ Wu cituru ye, “No ne ʉwa ʉn wu no zee ʉn ro?”^{*}

Bitrus shasuru, “Wo wu, **Kiristi**.”

²¹ Ka da-de Yešo nakuru ye ʉt-to, “No rure ko-wan-gaan ka rii-yo á.”

Yešo rworog swo ʉr-koob

ʉn mar-mo ʉn wu ne

(Mati 16:20-28; Mark 8:30—9:1)

²² Wu zeeru ye komo, “Me **Wà-wu ʉn net** a su ʉr-koob deen, komo sek-ye, ʉn Gwomo-ne ye ʉn kon-se Shir, komo ʉn **yan-Yoos-de o-karamsa** ne, ye kutu me ʉt-yage. Ye ho me, amba me nome ho-ʉt tet, man ine ʉn hoog ne komo.”

²³ Wu zeeru ye kap, “Bo ʉn wu cone m-neke ʉn me ne à, se wu, she'eg hi ʉn de ʉn wu, wu dek **kan-o** ʉn wu ko de ke ho-de, wu doru me.[†] ²⁴ Bo ʉn wu cone wuke ʉn hoog-mo ʉn wu à, mo ege wu, amba bo ʉn wu hoog-mo ʉn wu ege rem re à, wu kum mo.[‡] ²⁵ ʉYaane net kume, urege wu kumug saw-to ʉn hono o-dak kap, amba wu kum hoog-mo ʉn wu á? Wu kum rii á. ²⁶ Urege hun-ne ro m-hoge 'e-m re ʉn yoos ʉn de ne, kaane **Wà-wu ʉn net** he m-hoge 'e-mo ʉn ye da-o wu he m-muun ʉn sekemse-mo ʉn wu ne,

^S **Bor-ʉs jero:19** 9:19 Hyen komo: Mati 14:1-2; Mark 6:14-15; Ruka 9:7-8. ^{*} **Bor-ʉs jero:20** 9:20 Hyen komo: Yoha 6:68-69. [†] **Bor-ʉs jero:23** 9:23 Hyen komo: Mati 10:38; Ruka 14:27. [‡] **Bor-ʉs jero:24** 9:24 Hyen komo: Mati 10:39; Ruka 17:33; Yoha 12:25.

ʉn mɔ ʉn tato ʉn wʉ nɛ, ʉn mɔ ʉn yan-tɔm-se Shir nɛ à. ²⁷ Nip-o, yɛ ken yɛ be-ʉr nɔ kanɛ, yɛa mer á, se yɛ hyanag gwɔmo-tɔ Shir.”

Yɛso barmʉtɛ

(Mati 17:1-8; Mark 9:2-8)

²⁸ ʉntʉn hɔ-ʉt ta'yoor bɔ m-zɛɛ kaanɛ, Yɛso dɛkʉrʉ Bitrus, **Yohana** ʉn **Yakubu** nɛ yɛ nekerʉ ʉn wʉ nɛ n-ton ʉr-dor yɛ konot Shir. ²⁹ Bɔ wʉ rɔ ʉs-kɔn à, cɔ-o ʉn wʉ barmʉrʉ ʉn hɔn, komo saw-to ʉn wʉ wargurʉ ʉt-pus tɔ pyar. ³⁰ ʉn gyept-o ʉn yish, hun-nɛ yoor rwʉʉnʉrʉ, yɛ rɔ ʉt-ma ʉn wʉ nɛ. Ka hun-nɛ yɛ **Mosa** wʉ ʉn **Ereja**. ³¹ Yɛ rwʉʉnɛ ʉn sɛkɛmse-mɔ n-ton nɛ, komo yɛ nɔmʉrʉ ʉt-ma ʉn Yɛso nɛ. Hi-de ʉn ma-tɔ ʉn yɛ de ka, bɔ Yɛso he m-shoos ʉn Ma-tɔ Shir wʉ meret o-Urusharima à. ³² Bitrus ʉn ɔr ʉn wʉ nɛ, yɛ rɔ ʉn mar-mɔ m-rew, amba bɔ yɛ zʉtɛ à, yɛ hyanʉrʉ mɔk-o Yɛso ʉn ka hun-nɛ yɛ nɛ nɛn yoor. Yɛ rɔ eso ʉn Yɛso nɛ. ³³ Bɔ ka hun-nɛ yɛ aragte yɛ yage Yɛso à, Bitrus zɛerʉ wʉ, “Gɔs-wʉ, nɔmog ʉr-bon bɔ tɛ rɔ kanɛ à! Tɛa nɔm depi-ʉt tet, ʉr-gaan rem ru, ʉr-gaan de ma **Mosa**, ʉr-gaan komo, de ma **Ereja**.” (Wʉ nap yo wʉ rɔ m-zɛɛ á.)

³⁴ Bɔ wʉ rɔ m-senge mɔ tɛp à, ke'ente-ʉr rwʉʉnʉrʉ de hɔkkʉrʉ yɛ de nomʉrʉ yɛ m-wʉwʉr, **yan-neke-m Yɛso** hogurʉ o-gyer bɔ ka ke'ente-de hɔkke yɛ à. ³⁵ Cɔr-o rwʉʉnʉrʉ ʉn ka ke'ente-de o rɔ m-zɛɛ, “Wʉ ka, wʉ rɔ wà re, wʉ ʉm daage à, hɔgu nɔ ma-tɔ ʉn wʉ!”^{S*}

³⁶ Bɔ ka cɔr-o restɛ à, yɛ hyanʉrʉ Yɛso ʉn hɔn-de ʉn wʉ. Yan-neke-mɔ ʉn wʉ kamʉrʉ o-nu, yɛ rʉrɛ ko-wan-gaan yo yɛ hyanɛ ka da-o á.

Yɛso taaste gom-mɔ ʉn wa-ʉt-kɔt

(Mati 17:14-18; Mark 9:14-27)

³⁷ Bɔ ish geste à, Yɛso ʉn yan-neke-mɔ ʉn wʉ nɛ nɛn tet kergunʉrʉ n-ton ʉn ka dor-de, caari-de ʉn buug-de ʉn hun-nɛ wɔrʉ be-ʉr Yɛso. ³⁸ ʉn ka buug-de, wʉ ken net-wʉ 'yonsurʉ ʉs-cɔr, “Wa-ʉr-Yoos! ʉm konog wɔ, gu wà re, wʉ rɔ mɛ wan-campɔ ʉn hɔn-de ʉn wʉ!” ³⁹ Ko-**ya-ʉt-kɔt** bɔk wʉ, wʉ 'yonstɛ ʉs-cɔr wʉ sorʉ wʉ pak, kɔp-ʉt rɔ m-rwʉʉn o-nu, yɛ rɔ wʉ m-rangse kaanɛ, yɛ wʉ m-yage wʉ aragte á! ⁴⁰ ʉm konog yan-neke-m rɔ remen yɛ ruutɛ ka wa-ʉt-kɔt wʉ, amba yɛ hoks á.”

⁴¹ Yɛso shasurʉ, “Re nɔmɛ nɛ nɔ gokstɛ o-nip á, nɔ **ya-ʉr-ba'as!** ¿Har yan da-o ʉm he m-hakkʉrɛ ʉn nɔ nɛ?” Ka da-de wʉ zɛerʉ ka net-wʉ, “Hantɛ wà ru kanɛ.”

⁴² Bɔ ka wà-wʉ ro m-neknɛ à, ka wa-ʉt-kɔt wʉ kapsurʉ wʉ n-dak kak. Yɛso hurʉ wa-ʉt-kɔt ʉt-gaag. Wʉ taasurʉ gom-o ʉn ka wà-wʉ, wʉ tebburʉ ka tato-o. ⁴³ Ka hun-nɛ yɛ kap hyanʉrʉ o-made, ʉt-gɔs, ʉn 'wɔns-mɔ Shir nɛ.

Yɛso doog rwɔr-m ma-tɔ

ʉn mar-mɔ ʉn wʉ

(Mati 17:22-23; Mark 9:30-32)

Da-o hun-nɛ rɔ ʉn barag-se ʉn kap rii-yo Yɛso rɔ m-nɔm à, wʉ zee yan-neke-mɔ ʉn wʉ, ⁴⁴ “Tɔ-ʉt tɔ ka nɔ rii-yo ʉm he nɔ m-rʉrɛ á! A ya'as **Wà-wʉ ʉn net** be-de ʉn gwɔmo-tɔ ʉn hun-nɛ.” ⁴⁵ Amba yan-neke-mɔ ʉn wʉ yɛ nap yo wʉ rɔ yɛ m-rʉrɛ á. A rwʉntɛ tɔ cas bɔ yɛ he m-nap á, komo yɛ cit wʉ kɔ yan yo á, remen yɛ rɔ m-hoge o-gyer.

^S **Bɔr-ʉs jero:35** 9:28-35 Hyen komo: 2Bit 1:17-18. * **Bɔr-ʉs jero:35** 9:35 Hyen komo: Isha 42:1; Mati 3:17; 12:18; Mark 1:11; Ruka 3:22.

¿Wa jiishe ʉt-gossu ne?

(Mati 18:1-5; Mark 9:33-37)

⁴⁶ Ma-ʉt sunute **yan-neke-m Yeso** ye conog ye nep wu jiishe ʉt-gos à, be-de ʉn ye.[†] ⁴⁷ Yeso napuru yo ye ro m-ceker à, wu deknuru wa rek-wu, wu essuru wu n-riib o ʉn wu. ⁴⁸ Wu zeeru ye, “Ko wu ke barke ka wa-wu ʉn jin ʉn de, wu barkutu me, komo wu barku me à, wu barkute wu tomne me à. Remen kaane wu ro rek-wu be-ur no à, wu ro gos-wu kap.”[‡]

B̄o ʉn wu barku no à, wu ma no wu

(Mark 9:38-40)

⁴⁹ **Yohana** cepuru ʉt-ma, “Gos-wu, te hyanag wu ken net-wu, wu ro m-rut ʉn **ya-ʉt-kot** ʉn jin ʉn du, te zeeru wu yage, remen be-ur na wu ro á.”

⁵⁰ Yeso zeeru wu ʉn or ʉn wu ne, “No do wu m-wen á, remen ko wu ke wu yagu no á wu ma no wu.”

Ya-o-Samariya yagute goks ʉn Yeso

⁵¹ B̄o da-o woote yow yow o Shir hette Yeso m-dek n-ton à, wu zongsuru hur-de ʉn wu, wu bopuru cow-yo o-Urusharima. ⁵² Wu tomuru yan-tom-ye ʉn wu ʉn co, n-me b̄o-o o-**Samariya** remen ye esté ko yo ke rii-yo hond hond rem Yeso. ⁵³ Amba ka hun-ne ye reeno ye goks wu á, remen ye nepse wu bupse cow-yo o-Urusharima. ⁵⁴ Da-o yan-neke-mo ʉn wu **Yakubu** ʉn **Yohana** hyane kaane à, ye zeeru, “Gos-wu, zo conog te agan o-ra n-ton o saburse ye?”[§]

⁵⁵ Yeso wakturu wu kangsuru ye. ⁵⁶ Yeso ʉn yan-neke-mo ʉn wu ne haaru de ken b̄o-de.

Wan-dore-m Yeso

(Mati 8:19-22)

⁵⁷ B̄o ye aragte arag-mo ʉn ye à, wu ken net-wu zeeru Yeso, “Man dore wu ko ke so o ha’e.”

⁵⁸ Yeso zeeru wu, “Kondo ro ʉt-wu ne, yege-no ro ʉt-kur ne, amba **Wà-wu un net** rott be-de wu he m-rus ʉn hi-de ʉn wu á.”

⁵⁹ Wu zeeru wu ken net-wu, “Dond me.”
Amba ka net-wu zeeru, “Gos-wu, yage um ji’iste ur-takan remen um jukt tato re, da-o wu mere.”

⁶⁰ Yeso shasuru wu, “Yage margan-ne jukt u-de ʉn ye. Wo ha, o ko’ot gwomo-to Shir.”

⁶¹ Wu ken wu zeeru, “Gos-wu, man dore wo, amba se um kamasute hur-o re.”^{*}

⁶² Yeso zeeru wu, “Ko wu ke wu bop̄e kerem-de ʉn na à, ka da-de wu masuru m-wakte ʉs-ajima ne, hwaa-o wu ro be-de ʉn gwomo-to Shir.”

B̄or-ʉs op

Yeso tomog hun-ne

kwooz-ʉt tet ʉn op ʉn yoor [72]

¹ B̄o ʉn kaane, Yeso daaguru komo ye ken hun-ne ye kwooz-ʉt tet ʉn op ʉn yoor [72]. Wu tomuru ye yoor yoor, ye tek co-o ʉn wu ye t̄w̄w̄ ko o ke b̄o-o, ʉn kap be-de wu ro ma-to m-ha ne ʉn hi ʉn de ʉn wu à. ² Wu zeeru

[†] **B̄or-ʉs jero:46** 9:46 Hyen komo: Ruka 22:24. [‡] **B̄or-ʉs jero:48** 9:48 Hyen komo: Mati 10:40;

Ruka 10:16; Yoha 13:20. [§] **B̄or-ʉs jero:54** 9:54 Hyen komo: 2Gwm 1:9-16. ^{*} **B̄or-ʉs jero:61**

9:61 Hyen komo: 1Gwm 19:20.

ye, “Ce-m rō deen, amba ya-m-ce hiin. Kōn nō wa-o-kat-wū dōn ya-m-ce, remen ye komot ka ce-mō ūn wū mō.* 3 Neke nō! Mē nō m-tōm ūntūn ca be-de ūn yege-dur.† 4 Nō dek hwōr á, kō o-ba, kō nō dek ka'antē-tō arge na-o o-gaan á. Nō es nō gastē net ūn cōw á.

5 “Da-ō nō inē m-cōw ūn o ken hur-ō, takan nō m-zee, ‘Shir 'ye ka hur-ō m-gwugwū.’ 6 Ūrege ye barkutū nō, Shir a 'ye ye gwugwū-mō ūr-hur deen. Amba ūrege ye barkū nō á, Shir a 'ye ye gwugwū-mō ūr-hur á. 7 She'et nō ūn hur-ō ūn ye barkū nō á, nō rē nō sū yo ye ya'ū nō á, remen ya-m-senge a topo ye senge-mō ūn ye. Nō pa ūt-hur á.‡

8 “Da-ō nō tūwē n-mē o-bō, komo a barkū nō, rē nō yo a hantū nō à. 9 Taas nō ye, gōm-se ūn ye sē ye rōtē à ūn ka bō-ō. Nō zee ka hun-nē ye, ‘**Gwōmo-tō Shir** haantē yow yow be-ūr nō.’ 10 Amba da-ō nō tūwē n-mē o-bō komo a barkū nō á, ru nō ūn riib ūs-cōw nō zee, 11 ‘Kō hu-mō ūn bō-o nō mō daputē ūs-na á, tē sokstē mō ūn hi ūn nō. Amba nō baks gwōmo-tō Shir haantē yow yow ūn nō ne!’§* 12 Mē nō m-rurē, hō-de ūn piish ūt-ma, Shir a hōge 'wōn-de bō-ō o-**Sodom** wū yage ka bō-ō 'yarū nō á!†

Bō-tō 'yarē o-nip à
(Mati 11:20-24)

13 “Rii-yo ūr-'wōn yo nō ya-o-Korazin! Rii-yo ūr-'wōn yo nō komo ya-o-Besayada! Ūrege hyat-tō a nōmē be-ūr nō á, a nōmōg tō o-Taya o-Sidon nē, hun-nē ye ūn kanē otte she'ete, n-dak ye tūp gund-tō ūn naasū-mō ūt-mēn, ye aasē hi ūn de ūn ye m-cōw, a nept ye yagutē **ba'as-de** ūn ye.‡ 14 Nōa sū ūr-kōob arge o-Taya o-Sidon nē, hō-de ūn piish ūt-ma. 15 Komo rem ru, o-Kapanahum! ¿Wō ūn cōn jaks ūn hi ūn du n-Tōn ūn shir? Shir a jorbū wō ūn kuub-ō o-ra!”§

16 Yēsō zēerū yan-neke-mō ūn wū, “Kap wū hogū nō à, wū hogutē mē, komo wū 'yarē nō á, wū 'yarag mē, kaanē komo wū 'yarē mē à, wū 'yarag wū tōmne mē à.”*

Ka hun-nē ye kwōoz-ūt tet
ūn op ūn yoor [72] mūunte

17 Ka hun-nē ye kwōoz-ūt tet ūn op ūn yoor [72] campo-nē mūunte o-zak nē deen. Ye zēerū, “Gōs-wū, kō **ya-ut-kot** ye nomūtutē o-dōrotte ūn jin ūn dū!”

18 Yēsō shasurū ye, “Ūm hyanag **ko-Gwōmo-wū ūn ya-ut-kot** he'ente n-dak ūntūn ūs-myakt. 19 Hogū nō! Ūm ya'ag nō ūt-gwōmo, nō yawag hwō, ūn tot-nē, nō sabursē 'wōns-mō ūn wa-ut-yage, komo yea ci nō á.† 20 Amba nō nōm o-zak remen **ya-ut-kot** nomotū nō o-dōrotte á, nōm nō o-zak remen Shir genēg jin-ūt nō be-de wū n-tōn.”

Yēsō nōmōg o-zak
(Mati 11:25-27; 13:16-17)

* **Bq-qs qp:2** 10:2 Hyen komo: Mati 9:37-38. † **Bq-qs qp:3** 10:3 Hyen komo: Mati 10:16.

‡ **Bq-qs qp:7** 10:7 Hyen komo: 1Kor 9:14; 1Tim 5:18. § **Bq-qs qp:11** 10:4-11 Hyen komo: Mati 10:7-14; Mark 6:8-11; Ruka 9:3-5. * **Bq-qs qp:11** 10:10-11 Hyen komo: Seng 13:51. † **Bq-qs qp:12** 10:12 Hyen komo: Taka 19:24-28; Mati 11:24; 10:15. ‡ **Bq-qs qp:13** 10:13 Hyen komo: Isha 23:1-18; Izik 26:1—28:26; Jowe 3:4-8; Ešmos 1:9-10; Zēka 9:2-4. § **Bq-qs qp:15** 10:15 Hyen komo: Isha 14:13-15. * **Bq-qs qp:16** 10:16 Hyen komo: Mati 10:40; Mark 9:37; Ruka 9:48; Yoha 13:20. † **Bq-qs qp:19** 10:19 Hyen komo: Bōng 91:13.

²¹ Ûn ka da-ò **Kukt-o Shir** sho'oste Yeso o-zak, wu zeeru, "Tato re, Wan-Koyan n-Ton ùn dak ne, ùm bomog wò remen o kutute ye rotte ùs-nap á, rii-yo o wuke ya-ùs-weer ùn ya-ùs-nap ne à. Ee, tato re, kaane o cone o nom.

²² "Tato re, ya'ag me rii kap. Yatt-wu nape yo ka wa-wu ro á, se tato ùn wu, komo yatt-wu nape yo ka tato-ò ro á, se ka wa-wu, se komo ye ka wa-wu daage wu rurute ye à."[‡]

²³ Ka da-de Yeso wakturu be-de ùn yan-neke-mo ùn wu ùn riib ùn honde ùn ye wu zeeru ye, "No reeg ur-ho no hyenet rii-yo no hyane à! ²⁴ Me no m-rure, yan-rwor ùn Ma-to Shir deen ùn gwomo-ne ro conog ye hyen yo no hyane à, amba ye hoks á, komo ye ro conog ye hoge yo no hoge à, amba ye hoge á."

*Sha-mo ut-ma to ùn
ko-Samariya wan-hur-de ur-bon*

²⁵ Wan-napse o-karamsa haante remen wu ce'ept Yeso. Wu zee, "Wan-ur-Yoos, ðre ne ùm he m-nom ùm kumut hogog-o ba m-ta?"

²⁶ Yeso shasuru wu, "¿Ya ne karamsa-o Shir zee? ¿Re ne o wakse o?"

²⁷ Ka net-wu shasuru, "Con Yawe Shir ru ùn hur ùn du myet, ùn hogom ru ne kap, ùn 'wons-m ru ne kap, ùn weer-ùs ru ne kap, o cun wan-bor-o ru bo o cone hi ùn du à."§

²⁸ Yeso shasu wu, "O shaks hond hond, nom kaane, woa kum hogog-o ba m-ta."^{*}

²⁹ Amba ka **wan-Yoos-de o-karamsa** wu conog wu muut hi ùn de ùn wu ba **ur-ba'as**, remen kaane wu cituru Yeso, "¿Wa ne ro ko-wan-bor-o re?"

³⁰ Yeso shasuru wu, "Wu ken net-wu ro m-neke rwyun-mo o-Urusharima wu ro m-ha o-Jeriko, ya-ur-kwup kupuru wu, ye dekuru kap yo wu rotte à, ye buuguru wu, ye yagu wu ma-to m-mar. ³¹ Haanuru wu ken wan-**Cow ùn kon-se Shir**, wu ro m-dore ùn ka cow-yo, amba bo wu hyente ka net-wu à, wu pa'uru ùn riib. ³² Ûn ka cow-yo komo wu ken wu ko-**Rewi** donte yo wu arguru, wu gwoturu ka net-wu, ka da-de wu arguru arag-mo ùn wu o ka riib-o. ³³ Amba ko-**Samariya**-wu ro ur-hew ùn ka cow-yo à, wqonuru be-de ùn ka net-wu, bo wu hyente wu à, hur-de ùn wu hoguru 'won-de ùn ka net-wu. ³⁴ Wu haaru be-de ùn wu, wu sosuru wu ka nat-to, wu rwq'uru now-mo us-baat, wu yereru ut-magund, ka da-de wu deturu ka net-wu n-ton o-janka yo ùn wu, komo wu heeturu wu be-de ùn o ken hur-o, kané a gwote wu.[†] ³⁵ Bo ish geste à, wu rwunturu hwor-ye jir-ut yoor-to ur-guwus, wu yasuru wa-ur-gut. Wu ruru wa-ur-gut, 'Gwot wu ur-bon ne, da-o me muune ùn ka cow-yo, man top wo yo o hqe be-de ùn wu à.' "

³⁶ Yeso cituru, "Ùn hyan-o ru, be-de ùn ka hun-ne tet ye, ¿wa nome untun ko-yan-bor o-hur be-de ùn ka net-wu ya-ur-kwup buuge à?"

³⁷ Ko **wan-Yoos-de o-karamsa** shasuru, "Ka wu nome yo kute hun-ne wu hogute 'won-de ùn wu à."

Yeso zeeru, "Wo neke, o nom kaane."

Yeso heete Marta ne ùn Meri ut-tuw

‡ **Bqr-ús op:22** 10:22 Hyen komo: Yoha 3:35; 10:15. § **Bqr-ús op:27** 10:27 Hyen komo: Kara 6:5; Rewi 19:18. * **Bqr-ús op:28** 10:28 Hyen komo: Rewi 18:5. † **Bqr-ús op:34** 10:33-34 Hyen komo: 2Nom 28:15.

³⁸ B̄o Ȳeso ʉn yan-neke-m̄o ʉn w̄u ne aragte arag-m̄o ʉn ye à, w̄u haaru de ken b̄o-de w̄u ken ne'a-w̄u jin-de ʉn w̄u Marta, barkuru Ȳeso ʉn hur-o ʉn w̄u. ³⁹ W̄u r̄o o-heno ne, jin-de ʉn w̄u **Meri**, w̄u she'ete ʉn na-ʉs Ȳeso w̄u r̄o m-hoge yo Ȳeso r̄o ʉr-yoos à.† ⁴⁰ Marta hoge rerem-m̄o ʉn kaane á, remen senge-m̄o r̄o ʉn co-o ʉn w̄u à, w̄u haanuru w̄u zeeru, “Gos-w̄u, ¿w̄o hyan heno re yaksutu me m-senge ʉn hon-de à? Zee w̄u haan w̄u gu me!”

⁴¹ Gos-w̄u shasuru w̄u, “Marta, Marta! Hur ʉn du rut á, o zorute remen rii deen, ⁴² amba gaan-yo cot, jiishe ʉr-bon. **Meri** dak kashi ʉn rii. Komo a rumus w̄u yo á.”

B̄or-ʉs op o-gaan

Ȳeso yooste b̄o a he kon-se ʉn Shir à

(Mati 6:9-13; 7:7-11)

¹ De ken ho-de Ȳeso r̄o ʉn kon-se ʉn Shir ʉn de ken be-de. B̄o w̄u komte à, wan-gaan be-de ʉn yan-neke-m̄o ʉn w̄u zeeru w̄u, “Gos-w̄u, yoosu te b̄o te he kon ʉn Shir à, b̄o **Yohana** yoose yan-neke-m̄o ʉn w̄u à.”

² Ȳeso zeeru ye, “Da-o n̄o r̄o ʉn kon-se ʉn Shir à, zee n̄o kaane: “Tato te, te konog hun-ne sekemse jin ʉn du.

O yage gwomo-ut ru haante be ʉn te.

³ Ya te rii-yo m-re yo ʉn k̄o de ke ho-de, yo te o-hoob à.

⁴ Soksu te **ba'as** ʉn te,

remen te sokste **ba'as-de** ʉn k̄o w̄u ke w̄u

nomu te **ur-ba'as** à.

Komo w̄o yage te te heet be-de ut-meger á. ’ ”

⁵ Komo Ȳeso zeeru yan-neke-m̄o ʉn w̄u, “A zee wan-gaan be-ur n̄o haag hur-o nay ʉn w̄u m-tet da-o purge, w̄u zee, ‘Nay, muugu me shon-ut tet-to ut-ga. ⁶ W̄u ken nay re w̄u, w̄u rwuune ʉr-hew à, w̄u woonte ʉn hur-o re, amba mett rii-yo m-re yo um he w̄u m-ya á!’ ⁷ A zee komo nay ru shasunte n-me o-hur, ‘W̄o su me á! Um tegussute ish, komo me domb ʉn yakar re ne. Man hoks m-in̄e um ye'et w̄o rii á.’ ⁸ Me n̄o m-rure, urege ma w̄u in̄e remen w̄u ya'aste w̄o ka shon-to ut-ga to remen w̄o nay ʉn w̄u á, w̄u in̄e w̄u ya'aste w̄o kap rii-yo o cone à, remen w̄o hoge 'e-m̄o ʉn 'yons ʉn w̄u o sengute w̄u m-cit á.

⁹ “Remen kaane um zee n̄o: Kon n̄o, Shir a 'ye n̄o, hoob n̄o, n̄a kum, k̄o'ot n̄o ish, Shir a tikshe n̄o. ¹⁰ Remen kap ye kone à, Shir a 'ye ye, komo ye h̄obe à, yea kum, komo w̄u k̄o'ote ish à, Shir a tikshe w̄u. ¹¹ Hogu n̄o, n̄o tat-ne, da-o wà ru kone o-jan, ¿w̄o 'ye w̄u o-hw̄o? ¹² Komo da-o wà ru kone ʉr-ge, ¿w̄o 'ye w̄u o-tot? Ay! ¹³ N̄o yan-men-ut jaas-to, n̄o nak 'ya ʉn yakar n̄o rii-yo ʉr-bon. ¿Re he m-nom ʉn ne, tato n̄o n-ton rotte a 'ye ye kone w̄u Kukt-o ʉn w̄u á? Eba, w̄u 'ye ye!”

Ȳeso ʉn ko-Gwomo-w̄u

ʉn ya-ut-kot ne “Beruzabur”

(Mati 12:22-30; Mark 3:20-27)

¹⁴ W̄u ken net-w̄u ro m-hoks m-teper á, remen **ya-ut-kot** daag w̄u ʉr-hi. Ȳeso ruuturu ka **ya-ut-kot** ye, ka da-o ka net-w̄u hoksuru m-teper. ¹⁵ Amba

† **B̄or-ʉs op:39** 10:38-39 Hyen komo: Yoha 11:1.

ye ken hun-ne ye zeeru, “**Beruzabur wu, ko-Gwomo-wu un ya-ut-kot**, wu ya'e wu ur-beeb de un ruut un ye.”*

¹⁶ Komo ye ken ye conog ye ceeb Yeso. Remen kaane ye cituru, wu kutu ye ut-hyat ye nept Shir ya'e wu.[†] ¹⁷ Amba Yeso napuru yo ye ro us-barag a, wu zeeru ye, “Ko q ke dak-q wonge hi un de un q kwukur ur-kwukur ye ma'aste m-dum un hi un de un ye ka dak-q a she'et deen a. Hur-q wonge hi un de un q a, q he de m-es a.” ¹⁸ Urege gwomo-to un **ko-Gwomo-wu un ya-ut-kot** wongute, to ro m-dum un hi un de un to, ire he m-nom to she'ette? No zeeq um ruute **ya-ut-kot** remen **Beruzabur** ya'ag me ur-beeb de m-nom kaane. ¹⁹ Urege kaane q me ye m-ruut, re ne zyan-dore-m no ro ye m-ruute ne? Yan-dore-m no yea hyen no ba'asute no hond hond a! ²⁰ Ai ka rii-yo um nome un beeb-de Shir o rwo'e um ruute **ya-ut-kot**, kaane, komo a kutute no q ka gwomo-to Shir ro be-ur no.

²¹ “Da-q ko-beeb ro un 'er-de un hur-q un wu un por-to un wu ne, wua gu hur-q un wu un saw-to un wu ne. ²² Amba da-q wu jiishe wu m'wons hebe wu a, wua hoks wu, wua rumus wu saw-to un wu to ur-gun kap to wu sekte hur-de un wu a. Wu wonge ye ken ye saw-to un wu.

²³ “Ko wu ke wu ro un hon un me ne a, ko-yan-yage-ut re wu, ko wu ke wu yage me m-gu m-morogse a, cakarse-mo wu rotte.”‡

Muun-mo un ya-ut-kot

(Mati 12:43-45)

²⁴ “Da-q wa-ut-kot ru be-de un net, wu ro m-dore un dak-ut 'hwo'og-to un hoob-q un be-de m-cow wu wuwute. Urege wu kum a, wu ro m-zeeq un hi un de un wu, ‘Man warag un hur-o re.’ ²⁵ Wu warge wu 'wosse ka hur-q cas cas ur-bon ne. ²⁶ Ka da-de wu haaru wu banduru ye ken ye nen ta'oor-ye jiishe wu m-zom a, ye haaru ye she'eturu kane. Da-q ye komse kap a, gom-q un ka net-wu m-moka oa jiish q n-ga.”

Zak-q nip

²⁷ Bq Yeso komte m-zeeq kaane a, wu ken ne'a-wu teprunuru n-me un buug-de un hun-ne, wu zeeru Yeso, “Ko-wa-o-kwum-wu, ka ne'a-wu mate wu gut wq a.”

²⁸ Amba Yeso shasuru, “Ye ma ya-o-zak-ye, ye hoge Ma-to Shir ye dore to a!”

Cot-q ut-hyat

(Mati 12:38-42)

²⁹ Bq hun-ne morge be-ur Yeso a, wu senguru m-zeeq, “Hun-ne ye moka ro un men-ut jaas-to ne! Ye ro m-cit a kutu ye ut-hyat, amba ko o-gaan man kutu ye a se hyat-ut **Yunana**.[§] ³⁰ **Yunana** napa-q be-de un hun-ne ye o-**Neneba**, kaane komo **Wa-wu un net** napa-q be-de un hun-ne ye m-moka.* ³¹ Ho-de m-piish ut-ma, gwomo-de o-Sheba [ne'a] wua ine eso wu kutu ye **ba'as-de** un ye, remen wu neknute rwuun-mo un dak-q un wu, wu hogute yoos-de us-weer de ma ko-Gwomo **Suremanu**. Me no

* **Bor-us op o-gaan:15** 11:15 Hyen komo: Mati 9:34; 10:25. † **Bor-us op o-gaan:16** 11:16 Hyen komo: Mati 12:38; 16:1; Mark 8:11. ‡ **Bor-us op o-gaan:23** 11:23 Hyen komo: Mark 9:40.

§ **Bor-us op o-gaan:29** 11:29 Hyen komo: Mati 16:4; Mark 8:12. * **Bor-us op o-gaan:30** 11:30 Hyen komo: Yuna 3:4.

m-rurɛ, wu ken wu rɔ kɔn wu jiishɛ **Suremanu** à.† 32 Hɔ-de un piish ut-ma hun-nɛ yɛ o-**Neneba** yɛa inɛ yɛ cit nɔ, remen yɛ yagutɛ nɔm **ur-ba'as** da-ɔ yɛ hɔgɛ **Yunana** rɔ m-rwɔr un Ma-tɔ Shir à, mɛ nɔ m-rurɛ komo, wu ken wu rɔ kɔn kanɛ wu jiishɛ **Yunana** à!‡

Cecas-mɔ o-wur
(Mati 5:15; 6:22-23)

33 “Yatt-wu he dɔ ur-pitirra wu wukurɔ de á, kɔ wu hɔkkurɔ de o-shaar á, amba wua sek de n-tɔn remen hun-nɛ hyenet m-ccas bɔ yɛ rɔ m-cɔwɔn n-mɛ à. § 34 Ya yish nɔ rɔ untun ur-pitirra, un wur-o nɔ. Urege yish nɔ rɔ kerker, wur-o nɔ kap ɔa nɔm kyarkyar, amba yish nɔ ro ur-bon nɛ á, wur-o nɔ kap ɔa ma'as n-mɛ o-comb. 35 Ceker nɔ ur-bon nɛ, yo nɔ deke nip-ɔ à, nip-ɔ jip bɔ-tɔ á. 36 Kang-ɔ o-gaan, urege nɔ cɔnɔg nɔ nep Shir, wua rurɔ nɔ kap yo rɔ o-nip à. Urege kɔ raag-o gaan nɔ 'yar yo rɔ o-nip á, ɔa nɔm sa o zee nɔ rɔ ur-she'et be-de ur-pitirra.”

Yɛso cikt Parisa-nɛ
un yan-m-yoos o-karamsa nɛ
(Mati 23:1-36; Mark 12:38-40)

37 Bɔ Yɛso komtɛ ut-ma à, ko-**Parisa** banurɔ wu rɛ un rii-yo m-rɛ. Wu cɔwurɔ n-mɛ wu she'eturɔ tara wu reet. 38 Ka ko-**Parisa**-wu bɔpurɔ o-nu da-ɔ wu hyanɛ Yɛso wu sapt ut-kom á. 39 Kaanɛ Gɔs-wu zɛɛ wu, “M-mɔka nɔ **Parisa**-nɛ nɔ rɔ m-so'os jim-de ur-ibitte ut-kɔk nɛ, amba mɛ-ur nɔ rɔ cip un hu nɛ. 40 Raag-nɛ! Shir, wu nɔmɛ ur-dɔ à, wu nɔmɛ ur-mɛ! 41 Amba ya'as nɔ kɔɔb-nɛ yo rɔ n-mɛ ur-ibitte ut-kɔk nɛ à, Shir a so'osu nɔ kɔ yo ke rii-yo.

42 “Tu nɔ yish **Parisa**-nɛ, remen rii-yo o-gyer yo be-ur nɔ, nɔ m-ya'as un Shir o-gaan be-de un op un kɔ yo ke rii-yo nɔ m-kum da-ɔ m-ce kɔ yo rɔ deɛn á. Un hwɔr nɛ, un tɔ ken saw-tɔ nɛ, amba nɔ m-nɔm o-nip á, komo nɔ cɔn Shir á. Yoos nɔ kap, nɔ jore kɔ o-gaan á.*

43 “Tu nɔ yish **Parisa**-nɛ, remen rii-yo gyɛr-yo nɔ, nɔ cɔnɔg be-tɔ ur-she'et tɔ a ɛsɛ un hɔn à, n-mɛ un kuke-tɔ un yoos un Ma-tɔ Shir, nɔ cun hun-nɛ yɛ kwukt n-dak yɛ gas nɔ be-de ut-baab m-ɔ nɛ. 44 Tu nɔ yish remen rii-yo gyɛr-yo be-ur nɔ! Ya nɔ rɔ untun saag-se ba o-napa, se hun-nɛ rɔ m-yawag ba yɛ un nap á.”

45 Wan-gaan be-de un yan-Napɛ o-**karamsa** zɛɛrɔ wu, “Wa-ur-Yoos, da-ɔ o zɛɛ kaanɛ à, o ci'ig tɛ ur-hur!”

46 Yɛso shasurɔ, “Nɔ ma tu nɔ yish remen rii-yo gyɛr-yo yan-Napɛ o-**karamsa**! Nɔ sawsutɛ hun-nɛ ut-saw un hi-tɔ un yɛ, tɔ rɔ ba m-rɛrɛm mɔ m-saw á, amba nɔ un hi un nɔ, nɔ hoks m-neks o-jow nɔ guut yɛ m-saw un ka saw-tɔ á. 47 Tu nɔ yish remen rii-yo gyɛr-yo be-ur nɔ, nɔ ja'astɛ saag-se un yan-rwɔr un Ma-tɔ Shir, ka yan-rwɔr un Ma-tɔ Shir yɛ ya-n-ga-yɛ nɔ hɔ à. 48 Nɔ ma un hi un nɔ, nɔ gokstɛ yo ya-n-ga-yɛ nɔ nɛ nɔmɛ à, yɛ hɔgɛ yan-rwɔr un Ma-tɔ Shir, nɔ komo nɔ maag saag-se un yɛ ut-raks. 49 Remen kaanɛ, wɛɛr-se Shir zɛɛg, ‘Man tomɔ yɛ yan-rwɔr un Ma-tɔ Shir un yan-tɔm nɛ, yɛa ho yɛ ken yɛ, komo yɛ ke yɛ ken yɛ.’ 50 Shir a ‘ye hun-nɛ yɛ un ka da-ɔ ur-kɔɔb remen yɛ hɔgɛ yan-rwɔr un Ma-tɔ Shir kap, cin da-ɔ a

† **Bɔr-ɔs op o-gaan:31** 11:31 Hyen komo: 1Gwm 10:1-10; 2Nom 9:1-12. ‡ **Bɔr-ɔs op o-gaan:32** 11:32 Hyen komo: Yuna 3:5. § **Bɔr-ɔs op o-gaan:33** 11:33 Hyen komo: Mati 5:15; Mark 4:21; Ruka 8:16. * **Bɔr-ɔs op o-gaan:42** 11:42 Hyen komo: Rewi 27:30.

nɔmɛ hɔno o-dak à. ⁵¹ Da-ɔ **Keen** hɔ'ɛ **Eber** à ha-mɔ ʉn, da-ɔ hun-nɛ hɔ'ɛ Zakaraya, (wʉ a hɔ'ɛ ʉn tɛtɛ-ɔ o-**hana** ʉn be-de ba m-kʉkɔp nɛ n-mɛ ʉn **Pyo-o Shir**). Ɛɛ, mɛ nɔ m-rʉrɛ, hun-nɛ yɛ m-mɔka a sʉ ʉr-koɔb remen yɛ kap!†

⁵² “Tu nɔ yish remen rii-yo gʉr-yo be-ʉr nɔ yan-Napɛ o-**karamsa**! Nɔ wukutɛ rii-yo m-tiksh ʉn ish-ɔ ʉn hur-ɔ ʉs-nap. Nɔ cɔw á, nɔ wɛnɛg komo yɛ cɔnɛ m-cɔw à.”

⁵³ Da-ɔ Yɛso yagɛ ka be-de à, **yan-Yoos-de o-karamsa** ʉn **Parisa**-nɛ taknʉrʉ ya'as ʉn Yɛso **ʉr-ba'as** ba m-rɛrɛm. Yɛ citʉrʉ wʉ ʉs-cot deɛn remen ⁵⁴ yɛ cept wʉ, yɛ bʉpt wʉ m-zɛɛ ʉn rii-yo **ʉr-ba'as**.

Bɔr-ʉs ɔp ʉs-ʉoor

Kangɛ-de o-shepe

(*Mati 10:26-27*)

¹ Bɔ hun-nɛ deɛn mɔrgutɛ à, har yɛ ken yɛ rɔ m-yawag ʉn yɛ ken, ʉr-takan Yɛso zɛɛrʉ yan-neke-mɔ ʉn wʉ, “Tu nɔ **Parisa**-nɛ yish remen nɔ hyenɛt shepe-ɔ ʉn yɛ. Yɛ wekt m-zɛɛ ʉn rii komo yɛ nɔmʉrʉ yo ken yo ʉn hɔn.* ² Bɔ ʉn yo a hɔkɛ à, Shir a ʉpsʉsɛ yo, komo kap yo a wukɛ à, Shir a rwʉʉntɛ yo.† ³ Remen kaanɛ, bɔ ʉn yo nɔ rwɔrɛ o-comb à, a hɔgɛ yo ʉn nɔn-hɔ cangam, komo bɔ ʉn yo nɔ nɔmɛ pegessɛ ʉs-har n-mɛ o-kukɛ tigushe, a kɔ'ɔt yo n-tɔn ʉr-doɔb de o-kukɛ.

Wʉ nɔ he m-gʉr à

(*Mati 10:28-31*)

⁴ “Mɛ nɔ m-rʉrɛ, nay re nɛ, nɔ hɔgɛ gʉr-o ʉn yɛ he m-hɔ o-wʉr á, amba yɛa hoks m-nɔm yo arɛ kaanɛ á. ⁵ Man kutu nɔ wʉ nɔ he m-gʉr à: Gʉr nɔ Shir, wʉ he m-hɔ à, wʉ hɔ'ɛ komo wʉ rɔ ʉt-gwɔmo nɛ wʉ jorbʉtɛ ʉn den-ɔ o-ra. Dek nɔ ma-ʉt re, wʉ wʉ nɔ he m-gʉr!”

⁶ “Gorop taan yɛa rwʉʉntɛ hwɔr deɛn á. Kap ʉn kaanɛ nɛ, ko o-gaan yo ka Shir ʉt-tɔ á. ⁷ Kɔ hi-se ʉn hi-ʉt nɔ ogɛ sɛ rɔ kap. Remen kaanɛ nɔ hɔgɛ o-gʉr á, nɔ jiishte gorop deɛn ʉn hyan-ɔ Shir.

Yɛ ken yɛ gokstɛ Yɛso

yɛ ken yɛ 'yarag wʉ

(*Mati 10:32-33; 12:32; 10:19-20*)

⁸ “Mɛ nɔ m-rʉrɛ, bɔ ʉn yɛ rwʉʉntɛ cas yɛ zee yɛ ma re yɛ rɔ à, **Wà-wʉ ʉn net** wʉa nɔmɛ yɛ kaanɛ ʉn co-ɔ ʉn Shir ʉn yan-tɔm-yɛ ʉn wʉ nɛ. ⁹ Amba ka yɛ rwʉʉntɛ cas yɛ zee yɛ 'yarag mɛ à, **Wà-wʉ ʉn net** wʉa 'yer yɛ ʉn co-ɔ ʉn Shir ʉn yan-tɔm-yɛ ʉn wʉ nɛ.

¹⁰ “Bɔ ʉn wʉ zee gom-de ʉt-yagɛ tɔ ʉn **Wà-wʉ ʉn net**, Shir a hoks m-soks **ba'as-de** ʉn wʉ. Amba ka yɛ zee ma-tɔ o-yo'og ʉn **Kʉkt-o Shir** à, Shir a soks **ba'as-de** ʉn yɛ á.‡

¹¹ “Da-ɔ yɛ heetu nɔ ʉn kukɛ-tɔ ʉn yoos ʉn Ma-tɔ Shir remen yɛ megertʉ nɔ ko be-de ʉn ya-o-dak ʉn gwɔmo-nɛ, hur-ʉr nɔ wʉrɛ á, ʉn yo nɔ he m-shas á, ko m-zɛɛ á. ¹² Hur ʉn nɔ wʉrɛ á, remen **Kʉkt-o Shir** ʉn ka da-ɔ qa yoosu nɔ gɔ ʉn yo nɔ he m-zɛɛ à.”§

† **Bɔr-ʉs ɔp o-gaan:51** 11:51 Hyen komo: Taka 4:8; 2Nom 24:20-21. * **Bɔr-ʉs ɔp ʉs-ʉoor:1** 12:1 Hyen komo: Mati 16:6; Mark 8:15. † **Bɔr-ʉs ɔp ʉs-ʉoor:2** 12:2 Hyen komo: Mark 4:22;

Ruka 8:17. ‡ **Bɔr-ʉs ɔp ʉs-ʉoor:10** 12:10 Hyen komo: Mati 12:32; Mark 3:29. § **Bɔr-ʉs ɔp ʉs-ʉoor:12** 12:11-12 Hyen komo: Mati 10:19-20; Mark 13:11; Ruka 21:14-15.

*Sha-mɔ ʊt-ma tɔ ʊn
ko-ya-o-kwum ko-raag*

¹³ Wʊ ken nɛt-wʊ ʊn buug-de ʊn hun-nɛ zɛerʊ Yɛso, “Wa-ʊr-Yoos, rʊrɛ sɛk-wʊ re tɛ wong saw-tɔ tato tɛ yaksʊ tɛ à.”

¹⁴ Yɛso shasurʊ wʊ, “Wan-yen de, ʒwɔa ya'ʊ mɛ m-piish ʊt-ma ko ʊm wong nɔ ʊt-saw nɛn yoor?” ¹⁵ Wʊ doorʊ yɛ m-zɛɛ kap mɔ ʊn yɛ, “Gwɔt nɔ, nɔ 'er hi ʊn nɔ, ʊn kɔ yo ke cɔw-yo o-sʊʊb yo. Shir nɔm hoog-mɔ ʊn nɛt, remen wʊ morogʊsʊtɛ ʊt-saw á, ko-yan-kwum-o ʊn wʊ.”

¹⁶ Ka da-de Yɛso rʊrʊ yɛ ka sha-mɔ ʊt-ma mɔ: “A nɔmɔg wʊ ken nɛt-wʊ ko-ya-o-kwum-wʊ rɔ o-kat nɛ à, ɔ nɔmɔg ʊr-bon. ¹⁷ Wʊ taknʊrʊ ʊs-ceker ʊn hi ʊn de ʊn wʊ, ‘Mɛtt be-de ʊn ɛs ʊn hyo re á. ʒRe nɛ ɔ ka ʊm he m-nɔm? ¹⁸ Yo ʊm he m-nɔm à yo ka: Man bu'ʊg byo-ʊt re ʊm meet ʊt-caari, be-de ʊm he rwɔ ʊn hyo re ʊn tɔ ken saw-tɔ o-kat tɛ nɛ à. ¹⁹ Ka da-de man zee hi ʊn de, o rɛɛg ʊr-hɔ! O kumug kap rii-yo ʊr-bon yo o cɔnɛ à, har hak-se nɔmɔt dɛɛn. Dek m-hoog cɛɛn, rɛ ɔ sʊ, o hoɛ rɛrɛm-m ru.’

²⁰ “Amba Shir zɛerʊ wʊ, ‘Wɔ ko-raag! ʊn ka tɛt-mɔ ʊm cɔnɔg hoog-m ru, ʒwa ʊn wʊ nɛ he m-dɛk kap ka saw-tɔ o morogʊsɛ hi ʊn du à?’ ”

²¹ Yɛso busurʊ m-zɛɛ, “Kaane tɔ rɔ ʊn yɛ morogʊsɛ ʊt-saw remen hi ʊn de ʊn yɛ à, amba yan-rii yɛ á be-de Shir remen yɛ nɔm rii-yo Shir cɔnɛ á.”

Bɔp Shir

(Mati 6:25-34)

²² Ka da-de Yɛso zɛerʊ yan-neke-mɔ ʊn wʊ, “ʊn kaane, mɛ nɔ m-rʊrɛ, nɔ naas ʊt-mɛn remen rii-yo m-rɛ yo nɔ cɔnɛ nɔ kumut hoog, ko gund-tɔ m-cɔp o-wʊr á. ²³ Hoog-m jiishte rii-yo m-rɛ, komo wʊr-o aragɛ ʊr-matuku.

²⁴ Gwɔt nɔ yɛɛɛ-kanwo, yɛ m-gɔ á, yɛ nɛ m-ce á, yɛ rott ʊt-byo á. Shir rɔ yɛ m-rɛɛgɛ! Nɔ aragɛ kawon dɛɛn! ²⁵ Yatt-wʊ he hoks ʊn dowɛ hi ʊn de ʊn wʊ o-da hiin remen rii-yo suwɛ wʊ à. ²⁶ Ko nɔ suwɛ hi ʊn nɔ mɔa gu nɔ rii kɔ hiin be-de ʊn rii-yo jiishte yo nɔ cɔnɛ á ʊntʊn ʊt-ga ʊn saw-tɔ m-cɔp nɛ. ²⁷ Gwɔt nɔ bɔ ʊt-darag ʊt-mɔk nɛ rɔ ʊn m-bo'osɛ o-kɔt à. Tɔ rɔ m-gwɔw á, ko tɔ ce'ɛ hi ʊn de ʊn tɔ ʊt-matuku. Amba mɛ nɔ m-rʊrɛ, ko ko-Gwɔmo **Suremanu** kap ʊn kwum-o ʊn wʊ nɛ, wʊ cɔp saw-tɔ ʊr-bon ʊntʊn o-gaan yo ʊn ka mɔk-tɔ ʊt-darag tɔ á.* ²⁸ ʊrɛɛgɛ Shir rɔ m-tʊpɛ ʊn gwɔ-se o-kɔt ʊt-matuku gwɔ-se rɔ caane à, m-buk sɛ rɔ kɔn á, sɛ tʊksɛ. Nɔ aragɛ sɛ, ʒremen yan ɔ wʊ hetɛ nɔ m-wɛn ʊn rii-yo m-cɔpɛ? Nɔ sher be-de Shir dɛɛn á!

²⁹ “Nɔ zɔ'ɔrɛ ʊn rii-yo nɔ he m-rɛ m-swɔ nɛ á. ³⁰ (Yɛ yɛ nape Shir á, hoɔn o-dak rɔ m-rangɛ ʊn hi ʊn de ʊn yɛ remen ka saw-tɔ.) Tato nɔ nɛpsɛ nɔ cɔnɔg ka saw-tɔ remen nɔ kumut hoog. ³¹ Hoob nɔ gwɔmo-tɔ ʊn Shir, komo wʊa kumu nɔ ka saw-tɔ.

O-kwum n-Tɔn

(Mati 6:19-21)

³² “Nɔ hoɛ o-gyer á, nɔ kur-de ʊn ca re, amba myet ʊn kaane nɛ nɔ hoɛ o-gyer á. Tato nɔ rɔ o-zak, wʊ ye'et nɔ gwɔmo-tɔ ʊn wʊ. ³³ Baab nɔ kap yo nɔ rottɛ à, nɔ ya'as koɔb-nɛ hwɔr ʊn ka cɔw-yo nɔa kum o-kwum n-Tɔn be-de Shir. Nomo nɔ hi ʊn nɔ be-de ʊr-ess de ba m-ta, komo nɔ ɛs kwum-o nɔ n-tɔn, be-de ɔa heeb á, remen yatt ko-hyow-wʊ he m-ci á,

* **Bɔr-ʊs ɔp ʊs-ʊoor:27** 12:27 Hyen komo: 1Gwm 10:4-7; 2Nom 9:3-6.

komo rɛn a hoks ʉ m-naas á. ³⁴ Remen be-de kwum-o ru rʉ à, káne hur un du rʉ.

She'et nʉ zongse

³⁵ “She'et nʉ zongse remen rii-yo he m-haan à zongse remen nʉ nomot,† ³⁶ untun guw-ne ye rʉ 'er-de un wan-hur-ʉ un ye wu muunte be-de un biki-ʉ ut-ge à. Da-ʉ wu muune wu kʉʉte ish, yea tikshe wu ish hʉr-m-hʉr.‡ ³⁷ Ya-o-zak-ye ka guw-ne ye wan-hur-ʉ un ye 'wosse ye rʉ ur'er ba m-rew, ye rʉ zongse da-ʉ wu muune à! Nip-o me nʉ m-rure, wu pos matuku-de ut-ge, wu zee ye she'et tara, wu hantu ye ut-ga. ³⁸ Ya-o-zak-ye urege wu 'woste ye zongse, komo da-o purge wu he m-muun kʉ arge káne! ³⁹ Komo nʉ nep urege wa-o-hur nepse da-ʉ ko-hyow he m-haan à wu yage ko-hyow-wu cowonte n-me o-hur á. ⁴⁰ Komo nʉ ma'as zongse, remen **Wà-wu un net** a haan da-ʉ nʉ hwʉ wu haan á.”§

Ko-guw wa-m-goks kom-ut yoor

un wa-m-jore ne

(Mati 24:45-51)

⁴¹ Bitrus zeeru, “Gos-wu, ¿ka sha-mʉ ut-ma mʉ rem te ʉ, ko de remen kʉ wu ke?”

⁴² Gos-wu shasuru, “¿Wa ne rʉ, ko-guw wa-m-goks kom-ut yoor ʉs-weer ne? Wu rʉ wu wan-hur-ʉ un wu rwʉ'e gut-de o-hur à, komo wu ya'ag ye ka guw-ne ye rii-yo m-re ye un ye da-ʉ depe à. ⁴³ Da-ʉ wa-o-hur muune, wu 'osse ka ko-guw-wu rʉ m-nom kaane, zak-o a hʉ ka ko-guw-wu! ⁴⁴ Káne me nʉ m-rure, wan-hur-ʉ un wu a ru wu gwʉt un saw-to un wu kap. ⁴⁵ Amba urege ka ko-guw-wu zeege hi un de un wu, wan-hur-ʉ un wu she'et un de deen. Komo urege wu takante bu un ʉr un wu guw-ne, kap campo-ne un ne'a-ne ne, komo wu rees, wu suus har mʉ ho wu, ⁴⁶ da-ʉ wan-hur-ʉ un wu muune de ken hʉ-de da-ʉ ka ko-guw-wu rwʉ ye o-da á, komo ba wu un nap. Wan-hur-ʉ un wu a reese wu ur-koob deen, mosse un ka ye yage dor Yeso à.

⁴⁷ “Ko-guw-wu nepse rii-yo wan-hur-ʉ un wu cone wu nom à, amba wu zonge wu nomot yo á, wu su ur-koob un caari-se ʉs-sorog ne. ⁴⁸ Amba ko-guw-wu nape rii-yo wan-hur-ʉ un wu cone á, kap un kaane ne wu nomog rii-yo wʉ, a bu'ut wu à, a bu wu amba deen á. Shir cone deen be-de un wu Shir ya'ase deen à. Shir cone timb komo be-de un wu Shir ya'ase timb à.

Yeso rwʉ'og m-wonge

(Mati 10:34-36)

⁴⁹ “Me un haan remen un ja'asute Shir o-cow, yo wu hette m-reese un **ya-ur-ba'as** ur-koob à. Komo un cone ma a zee, wu ciriste piish un ma-to un ye un reese un ye ur-koob ne. ⁵⁰ Amba ur-takan, se un swoog ur-koob har m-mar. Un ru'usse ur-hi se un komog.* ⁵¹ ¿Zee-m nʉ me un haan ʉ remen dak-ʉ nomot gwugwu? Ay, ba gwugwu á, amba m-wonge. ⁵² Takan-mʉ m-moka hur-ʉ un hun-ne nen taan ʉa wonge, tet ʉs-ryaab, un yoor ne komo yoor ʉs-ryaab, un tet ne. ⁵³ Tat-ne ʉs-ryaab un yakar-ne, komo yakar ʉs-ryaab un tato un ye ne. In-ne ʉs-ryaab un yakar-ye un ye

† **Bqr-ʉs ʉp ʉs-ʉoor:35** 12:35 Hyen komo: Mati 25:1-13. ‡ **Bqr-ʉs ʉp ʉs-ʉoor:36** 12:36 Hyen komo: Mark 13:34-36. § **Bqr-ʉs ʉp ʉs-ʉoor:40** 12:39-40 Hyen komo: Mati 24:43-44. * **Bqr-ʉs ʉp ʉs-ʉoor:50** 12:50 Hyen komo: Mark 10:38.

nɛ yan-ne'a-nɛ, komo yakar yan-ne'a-nɛ ʉs-ryaab ʉn in-nɛ ʉn yɛ nɛ. Inu ʉn wà ʉs-ryaab ʉn ne'a-wʉ ʉn wà nɛ, ne'a-wʉ ʉn wà ʉs-ryaab ʉn inu ʉn campɔ ʉn wʉ nɛ.”†

Nap o-da

(Mati 16:2-3)

⁵⁴ Yɛso zɛɛrʉ hun-nɛ, “Da-ɔ nɔ hyenɛ ke'entɛ-o rɔ m-rwʉʉn sɔ ʉr-hɔran, nɔ m-zɛɛ kem a he, komo ɔ rɔ m-hɛ. ⁵⁵ Komo da-ɔ nɔ hyenɛ yo-mɔ m-rwʉʉn sɔ ʉr-hɔrim, nɔ m-zɛɛ hund a nɔm, komo ɔ rɔ m-nɔm. ⁵⁶ Ya-oshɛpɛ! Nɔ m-hoks ʉn gwɔt o-dak ʉn tɔn-o shir nɛ, komo nɔ rʉr rii-yo he m-nɔm à. Amba nɔ hoks m-nap ʉn rii-yo mɛ m-nɔm á, remen nɔ zɛɛg nɔ nak Shir amba o-nip nɔ nap wʉ á.

Hongɛ nɔ ʉn wan-shoos ʉn du nɛ

(Mati 5:25-26)

⁵⁷ “¿Remen yan ɔ nɔ rɔttɛ a piishɛ hi ʉn nɔ rii-yo ʉr-bon yo nɔ he m-nɔm á? ⁵⁸ ʉreɛ yɛ ken yɛ he'ettɛ wɔ be-de ʉn ko-Gwɔmo, sɛngɛ nɔ hongɛ ka ma-tɔ ʉn yɛ nɛ ba nɔ ʉn wɔ be-de ʉn ko-Gwɔmo. ʉreɛ nɔ nɔm káanɛ á, yɛa nek wɔ har be-de ʉn ko-Gwɔmo, wʉa bɔpsɛ yan-saw-tɔ ʉt-gwɔmo wɔ, komo yɛa ke wɔ. ⁵⁹ Wɔa she'et káanɛ, mɛ nɔ m-rʉɛ sɛ o komog m-top ʉn rii-yo yɛ rɛ wɔ à.”

Bɔr-ʉs ɔp ʉs-tet

Nɔa mer nɔ yagɛ nɔm ʉr-ba'as á

¹ ʉn ka da-ɔ yɛ ken hun-nɛ yɛ rɔ káanɛ, yɛ rʉrʉ Yɛso ma-tɔ ya-o-Gariri-yɛ Panti **Biratus** ho'ɛ da-ɔ yɛ haantɛ Shir ʉt-seke à. ² Yɛso shasʉrʉ yɛ, “¿Remen Panti **Biratus** hoog ka ya-o-Gariri-yɛ kaanɛ, nɔ ʉn zɛɛ ɔ yɛ jiishte yɛ ken ya-o-Gariri-yɛ nɔm **ʉr-ba'as** sɛ? ³ Ayyɔ, kɔ hiin! Komo mɛ nɔ m-rʉɛ, 'yar nɔ **ʉr-ba'as**, nɔ mʉʉn be-de Shir m-ba kaanɛ á nɔa mer bɔ yɛ marɛ á. ⁴ Baks nɔ ya-o-Sirom ɔp ʉn eer [18] yɛ kuke-o m-pipir homɛ à. ¿Nɔ ʉn zɛɛ **ba'as-de** ʉn yɛ jiishte de ʉn yɛ ken ʉn hun-nɛ yɛ o-ʉrusharima à? ⁵ Ayyɔ, kɔ hiin! Komo mɛ nɔ m-rʉɛ, 'yar nɔ **ʉr-ba'as**, nɔ mʉʉn be-de Shir ʉn ba kaanɛ á nɔa mer bɔ yɛ marɛ à.”

Sha-mɔ ʉn ma-tɔ o-rum yo matɛ á

⁶ Yɛso rʉrʉ yɛ ka sha-mɔ ʉt-ma mɔ: “Wʉ ken nɛt-wʉ ro o-rum nɛ ʉn kat-ɔ ʉn wʉ. Wʉ haarʉ hoob-ɔ ʉt-rum be-de ʉn yo, amba wʉ kum kɔ ʉr-gaan á. ⁷ Wʉ zɛɛrʉ wan-gut-de o-kat, 'Gwɔt, hak-ʉs tet mɛ m-haan kanɛ hoob-ɔ ʉt-rum be-de ʉn ka rum-yo, komo mɛ kum ko ʉr-gaan á. Kups yo ʉr-wʉn! ¿Remen yan ɔ yo hettɛ m-hogɛ rɛrɛm-mɔ o-dak?” ⁸ Amba wan-gut-de o-kat shasʉrʉ, 'Gɔs-wʉ, yagɛ yo temb, hak-o gaan a gut, man hiin riib-se ʉn yo, ʉm rʉ'e yo ʉt-wʉur. ⁹ ʉreɛ yo makt hak-yɛ roonɛ à, nɔmog ʉr-bon deɛn, ʉreɛ nɛ yo mat á, ka da-ɔ wɔa hoks yo m-kups.’ ”

Yɛso 'yonstɛ ne'a-wʉ

gom haw-se à Hɔ-de ʉr-Wʉwe

¹⁰ **Hɔ-de ʉr-Wʉwe**, Yɛso ro ʉr-ʉoos ʉn **kuke-ɔ ʉn ʉoos ʉn Ma-tɔ Shir**. ¹¹ Wʉ ken ne'a-wʉ ro kanɛ ʉn wa-ʉt-kɔt nɛ, wʉ rɛɛsɛ wʉ ʉr-koob à. Har hak-ʉs ɔp ʉs-eer [18] wʉ rɔ haw-se, wʉ m-hoks m-inɛ tɛtɛ á. ¹² Bɔ Yɛso

† **Bɔr-ʉs ɔp ʉs-ʉoor:53** 12:53 Hyen komo: Mika 7:6.

hyente wu à, wu agnuru wu, “Ne'a, gom ru ho'oste wo!” ¹³ Yeso sakuru kom-to un wu n-ton un ka ne'a-wu, wu inuru tete, wu bomuru Shir.

¹⁴ Wu ken wan-co-wu un **kuke-o un yooos un Ma-to Shir**, nomuru ʉs-ryaab unze Yeso taaste gom **Ho-de ur-Wuwe**. Wu nomuru ut-ma wu zeeru hun-ne, “Ho-ut cind-to ro to m-senge, haan no un ka ho-ut cind-to a taaste gom-ʉs no, ba **Ho-de ur-Wuwe** á!”*

¹⁵ Gos-wu shasuru wu, “No ya-o-shepe! Ko wu ke a morogse na-ye un wu, ko janka-ye un wu, komo wu ruut ye n-do wu ye'et ye m-ho **Ho-de ur-Wuwe**. ¹⁶ M-moka kané **ba'as-de** á, a taase gom-o un ka ne'a-wu **Ho-de ur-Wuwe**. Ko-yan-baag-o **Ibrahi** wu, komo **ko-Gwomo-wu un ya-ut-kot** ru'ute wu gom har hak-ʉs ɔp ʉs-eer [18]. Komo wu jiishte ut-gut be-de Shir.” ¹⁷ Shas-o un wu ya'ag yan-yage-to un wu m-'e, amba hun-ne ye ro kané à nomuru o-zak remen ka hyat-to wu nome à.

Sha-mo ut-ma to un ya'ane yo mosta

(Mati 13:31-32; Mark 4:30-32)

¹⁸ Yeso cituru, “¿Re ne gwomo-to Shir ro? ¿Un ya ne um he to m-hongse? ¹⁹ Kaane to ro. Wu ken net-wu dek go-yo **mosta** wu gooru un kat-o un wu. Yo poturu yo warguru o-yo, komo yege-no ceeru ut-kur un jet-se un yo.”

Sha-mo ut-ma to m-yist

(Mati 13:33)

²⁰ Yeso cituru komo, “¿Un ya ne um he m-hongse un gwomo-to Shir? ²¹ Kaane to ro. Ne'a dek m-**yist** wu wugsuru mo be-de un me'es kwooz-ut voor [40] to m-hyo se da-o mo kutukse kap à.”

Ya o-ish o-rek yo

(Mati 7:13-14,21-23)

²² Yeso doruru ut-bo un riib-o ut-bo ne, wu ro m-yoose un hun-ne, wu ro m-shogbe de o-Urusharima. ²³ Wu ken wu cituru wu, “Gos-wu, ¿hun-ne hiin o Shir he m-gu?”

Yeso shasuru ye, ²⁴ “Nom no m-senge no cuw ya o-ish o-rek yo, remen hun-ne deen a senge ye cuwut amba yea hoks á. ²⁵ Wa-o-hur a ine wu tigute ish, ka da-de no es n-do un ko'ot un ish no m-zee, ‘teksu te ish.’ Wu shes no, ‘Me nap no á!’ ²⁶ Ka da-de no shes, ‘Te reeg, te su un wo ne, o yoose un bo-o tel!’ ²⁷ Amba wua zee komo, ‘Me nap no á. Ine no be un de. Kap no yan-men-ut jaas-to!’† ²⁸ Kané no he ʉs-kan no ti-m yin da-o no he **Ibrahi** m-hyan à un **Ishaku, Yakubu** un kap **yan-Rwor un Ma-to Shir** ne n-me un gwomo-to Shir, amba Shir a 'ye no ish-o m-cow á!‡ ²⁹ Hun-ne a haan rwuun-mo ur-horan ur-horim ne, so o-ye'er un so o-baar ne, yea she'et be-de un biki-o un gwomo-to Shir.§ ³⁰ Nqa hyen, ka ye hun-ne 'yare à, Shir a goks ye, komo ka ye hun-ne gokse à, Shir a 'yarag ye.”*

Yeso conog o-Urusharima

(Mati 23:37-39)

³¹ Un ka da-o hond hond ye ken **Parisa**-ne ye haanuru be-ur Yeso, ye zeeru wu, “O cune, o yage, woa ru m-moka kané o warag de ken be-de, remen **Here** [Atipas] conog wo m-ho.”

* **Bor-ʉs ɔp ʉs-tet:14** 13:14 Hyen komo: Rwu 20:9-10; Kara 5:13-14. † **Bor-ʉs ɔp ʉs-tet:27** 13:27 Hyen komo: Bong 6:8. ‡ **Bor-ʉs ɔp ʉs-tet:28** 13:28 Hyen komo: Mati 22:13; 25:30.

§ **Bor-ʉs ɔp ʉs-tet:29** 13:28-29 Hyen komo: Mati 8:11-12. * **Bor-ʉs ɔp ʉs-tet:30** 13:30 Hyen komo: Mati 19:30; 20:16; Mark 10:31.

³² Yɛso shasuru yɛ, “Ha nɔ rurɛ **Herɛ** ká wɔ-yo o-tuk-yo, ‘Mɛ ʊn yan-se ʊn **ya-ʊt-kɔt** komo mɛ ʊn ta’as ʊs-gɔm caanɛ ʊn buk nɛ, hɔ-ʊr atettɛ-de man kom sɛngɛ-m re.’ ³³ Kap ʊn kaanɛ nɛ, man bʊp o-cɔw caanɛ, m-buk, n-yishɔ nɛ, ʊn nɔm ʊr-bon hun-nɛ ho **wan-rwɔr ʊn Ma-tɔ Shir** de ken be-de á sɛ o-Urusharima.

³⁴ “Ya-o-Urusharima, ya-o-Urusharima!

O hoɔg **yan-Rwɔr ʊn Ma-tɔ Shir**, o hoɔg yɛ Shir tɔmnu wɔ à! Sɔɔ re ɔ ʊm ro cɔngɛ sak ʊn kom-ʊt re n-tɔn ʊn hun-nɛ ru, bɔ kiit-o rɔ m-hɔk ʊn yakar-yɛ ʊn yo ʊn kʊkʊn-tɔ ʊn yo à, amba nɔ yagu mɛ m-nomot á.

³⁵ Remen kaanɛ Shir a ‘yer pyo-o ʊn kɔn-se ʊn Shir ru. Mɛ nɔ m-rurɛ, nɔa hyen mɛ á, sɛ da-o wɔɔntɛ ɔ nɔ hettɛ m-zɛɛ, ‘Shir huɔ wʊ ʊt-kom, wʊ haanɛ ʊn beɛb-ʊr Yawe à.’† ”

Bɔr-ʊs ɔp ʊs-nass

Yɛso 'yonstɛ wan-gɔm

¹ De ken **Hɔ-de ʊr-Wʊwɛ** de, Yɛso haag wʊ reet rii-yo m-rɛ ʊn hur-o ʊn wʊ ken caari-wʊ wʊ ʊn **Parisa**-nɛ, hun-nɛ rɔ Yɛso m-gwɔt mɛksɛ. ² Wʊ ken nɛt-wʊ, wʊ na-se ʊn wʊ, ʊt-kom nɛ ro huse à, haanuru be-ʊr Yɛso. ³ Yɛso cituru yan-Napɛ o-**karamsa ʊn Parisa**-nɛ nɛ, “¿**Karamsa**-o na zɛɛg a taas gɔm **Hɔ-de ʊr-Wʊwɛ** kɔ ɔ zɛɛ á?”

⁴ Amba yɛ zɛɛ rii á. Yɛso dekurɔ ka nɛt-wʊ, wʊ taasuru gɔm-o ʊn wʊ, komo Yɛso zɛɛrɔ wʊ arag. ⁵ Ka da-de wʊ zɛɛrɔ yɛ, “Urege ʊn be-ʊr nɔ, wà, kɔ o-na yo ʊn wan-gaan hebutɛ ʊr-dù **Hɔ-de ʊr-Wʊwɛ**, ¿nɔa hʊssunɛ yo ʊn **Hɔ-de ʊr-Wʊwɛ** ba ʊn naas o-da á?”*

⁶ Amba yɛ hoks wʊ m-shas ʊn ka cot-o á.

M-yar ʊn gwugwer-mɔ ʊr-hi nɛ

⁷ Yɛso wɛrɛg bɔ yɛ ken hamat-nɛ yɛ rɔ m-daag ʊn be-tɔ jiishɛ ʊr-bon à, wʊ rurɔ yɛ ka sha-mɔ ʊt-ma mɔ: ⁸ “Wʊ ken wʊ benɛ nɔ gwɔngɛ-ɔ ʊt-ge, nɔ she’et ʊn be-tɔ jiishɛ ʊr-bon á. A nom a banag wʊ jiishɛ nɔ ʊt-gɔs à. ⁹ Komo wa-ʊr-ben, wʊ banɔ nɔ à, wʊa haan wʊ zee wɔ, ‘Inɛ, o ‘ye wʊ ká be-de.’ Ka da-de wɔa hoɔg m-’ɛ komo o warag m-she’et ʊn de ken be-de n-dak. ¹⁰ Amba a benɛ nɔ, ha nɔ, nɔ she’et pakɛ, remen wʊ banɔ nɔ à wʊa haan be ʊn du wʊ zee, ‘Daan n-tɔn nay yo, ʊn be-de jiishɛ à.’ Wɔa rɛ ʊr-hɔ ʊn hyan-ɔ yɛ a banɛ à.† ¹¹ Remen kaanɛ, cɔw-o o-gaan yo ʊn wʊ deetɛ hi ʊn de ʊn wʊ n-tɔn nɛ à, Shir a kergunte wʊ n-dak. Komo wʊ esse hi ʊn de ʊn wʊ n-dak à, Shir a deet wʊ n-tɔn.”‡

¹² Ka da-de, Yɛso zɛɛrɔ wa-o-biki, “Wɔ band nay ru á, komo wɔ band hen-nɛ ru á kɔ baag-o ru á, komo wɔ band ya-o-kwum kɔ yan-bɔr-se ʊn hur-o ru á, remen yea topo wɔ yo o nome yɛ à. ¹³ Amba da-o wɔ inɛ o-biki, ban kɔɔb-nɛ, ʊn ryam-nɛ nɛ ʊn pɔ-nɛ nɛ. ¹⁴ Komo Shir a huɔ wʊ ʊt-kom, remen yea hoks wʊ m-topɛ á. Shir a huɔ wʊ be-de ʊn hun-nɛ kashi-yɛ marɛ à, hɔ-de yɛ he m-inɛ à.”

Sha-mɔ ʊt-ma tɔ ʊn caari-o o-biki (Mati 22:1-10)

† **Bɔr-ʊs ɔp ʊs-tet:35** 13:35 Hyen komo: Bɔng 118:26. * **Bɔr-ʊs ɔp ʊs-nass:5** 14:5 Hyen komo: Mati 12:11. † **Bɔr-ʊs ɔp ʊs-nass:10** 14:8-10 Hyen komo: Swɔɔ 25:6-7. ‡ **Bɔr-ʊs ɔp ʊs-nass:11** 14:11 Hyen komo: Mati 23:12; Ruka 18:14.

15 Bɔ wan-gaan be-de ʉn ka hun-nɛ yɛ rɔ tara, remen yɛ reet rii-yo m-rɛ hogʉtɛ kaanɛ à, wʉ zɛɛrʉ Yɛso, “Ya-o-zak-yɛ ka yɛ he m-she'et tara be-de ʉn biki-ɔ ʉn gwɔmo-tɔ Shir à!”

16 Yɛso zɛɛrʉ wʉ, “A nɔmog wʉ ken nɛt-wʉ, wʉ nɔmɛ caari-ɔ o-biki à, ɔ wʉ bentɛ hun-nɛ dɛɛn à. 17 Bɔ da-ɔ o-biki wɔontɛ à, wʉ tomurʉ guw-nɛ yɛ ʉn wʉ, yɛ rurɛ hamat-nɛ yɛ ʉn wʉ, ‘Rwuʉn nɔ, kɔ wʉ ke zɔngsʉtɛ!’ 18 Amba yɛ taknurʉ hoob-o ʉs-cow kap, gaan ʉn gaan. Wʉ taknɛ à zɛɛrʉ ko-guw, ‘ʉm ɔog o-kat, komo ʉm ɔonog m-ha ʉm gwɔton ɔ, hakkurɛ zɛɛ wʉ hogɛ kɔn-ʉs re!’ 19 Wʉ ken wʉ zɛɛrʉ, ‘ʉm ɔog na ɔp yɛ ʉt-kerem, ʉm ɔonog m-ha ʉm megertɛ yɛ, hakkurɛ zɛɛ wʉ hogɛ kɔn-ʉs re.’ 20 Wʉ ken wʉ zɛɛrʉ, ‘ʉm kɔmog ɔ ka biki-ɔ ʉt-ge, remen kaanɛ man hoks m-habɛ á.’

21 “Ka ko-guw-wʉ wargurʉ wʉ rurʉ wan-hur-ɔ ʉn wʉ. Wan-hur-ɔ ʉn wʉ swoorʉ ʉs-ryaab. Wʉ zɛɛrʉ ko-guw, ‘M-mɔka ru, o dɔrɛ ʉs-cow ʉs-bʉ nɛ se o-bɔ, o band kɔob-nɛ, ryam-nɛ, ʉn pɔ-nɛ nɛ.’ 22 Bɔ jimʉtɛ à, ko-guw zɛɛrʉ, ‘Gɔs-wʉ, ʉm hogʉtɛ ma-ʉt ru, ʉm nɔmog komo bɔ o zee à, amba be-ʉr kusse remen yɛ ken yɛ.’ 23 Wa-o-hur zɛɛrʉ ko-guw, ‘Ru ʉn ɔw-se o-bɔ, ʉs-bʉ nɛ, o zɛɛ hun-nɛ ɔwɔn n-mɛ remen hur-o re shiit.’ 24 Mɛ nɔ m-rurɛ ko-wan-gaan be-de ʉn yɛ ʉm ro bange à, wʉa rek rii-yo m-rɛ yo m-nɔmɛ á.”

Dor Yɛso rɔ ʉs-nʉ nɛ (Mati 10:37-38)

25 De ken hɔ-de bɔ buug-de ʉn hun-nɛ dɛɛn ro ʉn dɔrɛ ʉn Yɛso à, wʉ wakturʉ wʉ zɛɛrʉ yɛ, 26 “Yatt-wʉ he warag wan-nekɛ-m re yɛ á, se wʉ ɔonog mɛ argɛ tato ʉn wʉ, ʉn inu ʉn wʉ nɛ, nɛ'a ʉn wʉ, ʉn yakar nɛ, hen-nɛ ʉn sek-yɛ nɛ, ʉn hogɔ-mɔ ʉn wʉ nɛ komo. § 27 Ka yɛ 'yare dɛk ʉn **kan**-ɔ ʉn yɛ, yɛ dɔnd mɛ á, yan-nekɛ-m re yɛ á.*

28 “ʉrege wʉ ken wʉ be-ʉr nɔ ɔonog ʉt-mà, wʉ she'et tara wʉ neps yo wʉ he m-hɔ be-de ʉn ka mà-tɔ à, wʉ gut ʉrege wʉ rɔ ʉn hwɔr nɛ yɛ wʉ hettɛ kom ʉn ka mà-tɔ à. 29 ʉrege wʉ rott á, wʉa hoks kɔm ʉn ka mà-tɔ, tɔ wʉ taknɛ á, komo kap bɔn yɛ hyanɛ bɔ wʉ taknɛ à yɛa nemes wʉ. 30 Yɛa zee, ‘Wʉ ka nɛt-wʉ takantɛ ʉt-mà amba wʉ hoks m-kɔm á!’

31 “ʉrege ko-gwɔmo ruug ʉn hun-nɛ nɛ dugu-ʉs ɔp [10,000], yɛ dumut ʉn wʉ ken ko-gwɔmo-wʉ nɛ, wʉ heenɛ wʉ m-dum à ʉn hun-nɛ nɛ dugu ʉr-kwooz, [20,000] wʉa she'et ʉr-takan wʉ ceker, ʉrege wʉ rɔ m-wɔns nɛ wʉ dumut ʉn wʉ ka ko-gwɔmo-wʉ nɛ. 32 ʉrege wʉ rott á, wʉa tom yan-tɔm-yɛ ʉn wʉ be-de ʉn wʉ ka ko-gwɔmo-wʉ, wʉ kɔn wʉ yɛ she'et ba ʉt-ween cin ba yɛ ʉn 'gone. 33 ʉn ka bʉ-yo o-gaan, kɔ wan-gaan be-ʉr nɔ wʉa hoks mɛ m-dɔrɛ á, sɛ wʉ ya'astɛ kap bɔ ʉn rii-yo wʉ rottɛ à.”

Pɔr-mɔ o-hwaa (Mati 5:13; Mark 9:50)

34 “Pɔr-mɔ ʉr-bon nɛ, amba ʉrege rɛrɛm-mɔ ʉn mɔ teestɛ, ɔw rɔ kɔn, yo a hettɛ mɔ m-muut m-pɔr komo á. 35 Mɔ kus ʉr-bon nɛ o-dak á, kɔ be-de ʉt-wʉur, a mɔ m-uks. Hogʉ nɔ, ʉrege nɔ rɔ ʉt-tɔ nɛ.”

§ **Bɔr-ʉs ɔp ʉs-nass:26** 14:26 Hyen komo: Mati 10:37. * **Bɔr-ʉs ɔp ʉs-nass:27** 14:27 Hyen komo: Mati 10:38; 16:24; Mark 8:34; Ruka 9:23.

Bɔr-ʊs ɔp ʊs-taan

Ca-yo ege à

(Mati 18:12-14)

¹ De ken hɔ-de **yan-goks un tar**, un ye ken **ya-ur-ba'as** ne, ye haante, ye hogutɛ ma-ut Yeso. ² **Parisa-ne un yan-Yoos-de o-karamsa** ne taknuru ʊs-cenene, “Ka net-wu gokste **ya-ur-ba'as**, komo wu re un ye ne!”* ³ Kane Yeso ruru ye ka sha-mo ut-ma mo:

⁴ “Wu ken wu ro un ca-ne zungu-o gaan, [100] komo gaan-o eguru wu. ¿Ya ne wu he m-nom? Wu yage ye ka o-zungu ba o-gaan [99] ut-re, wu heet hoob-o un ka gaan-yo se wu hyante yo. ⁵ Da-o wu hyande yo, wu nom o-zak har wu sagbune yo ut-gar, wu jonte yo o-hur. ⁶ Wu deken yo o-hur. Ka da-de wu agan nay-ne un yan-bor-se un hur-o un wu ne, wu zee ye, ‘Me o-zak ne, um hyante ca-yo ege me à. Gu no me o-zak!’ ⁷ Me no m-rure, gon kaane, Shir a nom o-zak o jiishe o kaa n-ton, remen wangaan wa-**ur-ba'as**-wu waktune be-de Shir à, har zak-o jiishe o un hun-ne o-zungu ba o-gaan à [99], ye ro be-de Shir à.

Hwor-yo ege à

⁸ “Ko komo, ne'a-wu ro un hwor ne, ye a nome o-kwom à op, gaan-o eguru wu. ¿Ya ne wu he m-nom? Wu su ur-pitirra, wu wishe hur-o un wu kap, wu gut ko de ke ko'so-de se wu hyanag yo. ⁹ Da-o wu hyene yo, wu agan nay un wu ne, un yan-bor-se un hur-o un wu ne be-ur gaan, wu zee ye, ‘Me o-zak ne deen, um hyanag ka hwor-yo, ye ege me à. Gu no me o-zak!’ ¹⁰ Kang-o gaan kane, me no m-rure, **yan-tom-ye Shir** ro m-nom o-zak remen wangaan-wu waktune wu dore Shir à.”

Wa-wu ege à

¹¹ Yeso dooru m-zee, “Wu ken net-wu ro un yakar ne yoor, yan-campo-ne. ¹² Ka wu ro rek-wu à zeeru tato un wu, ‘Ya'as me yo ro yo ma re à, be-de un saw-ut ru m-moka.’ Ka tato-o wonguru ye saw-to un wu be-ut yoor. ¹³ Ut-ho hiin, ka wu ro rek-wu à baburu saw-to un wu to a wonge ye à. Wu ruuru un hwor ne wu yage o-hur. Wu haaru o ken dak-o ur-hew ne, kane wu saburse hwor-ye un wu, un she'et-de ba ur-bon. ¹⁴ Wu hogoru kap yo wu rotte à. Ka da-o mer 'henuru un ka dak-o, komo wu rott rii á. ¹⁵ Wu haaru ur-guwus be-de un wu ken net-wu un ka dak-o. Ka net-wu heeturu ka wa-wu be-de un yege-arede wu ye'et ye rii-yo m-re. ¹⁶ Ka wa-wu conuru wu re wu ciig un kuk-to un yoor-to un arede, amba yatt-wu ya'e wu rii-yo m-re á. ¹⁷ Ur-kom, wu muunuru un weer-se un wu cas cas. Wu zeeru, ‘Yan-nome un tato re m-senge, ye ro un rii-yo m-re ne kap, yo yea hoks m-kom á, amba me ka kane un mar-mo un mer! ¹⁸ Man ine m-warag be-ur tato re, um zee, ‘Tato re, um nomote Shir **ur-ba'as**, um nomo wo **ur-ba'as**. ¹⁹ Me bo'os o do me m-aag wa ru á, dek me untun wangaan be-de un guw-ne ru.’” ²⁰ Wu inuru kane wu bopuru o-cow wu ro m-warag be-ur tato un wu.

“Cin wu ro ur-hew ne o-hur ne, da-o tato un wu hyambe wu à, wu hoguru ur-'won un hur-de un wu, komo wu ruuru o-rek, wu hamturu wa un wu, wu paturu wu. ²¹ Ka wa-wu zeeru, ‘Tato re, um nomote Shir **ur-ba'as**, un wo ne. Me bo'os o do me m-aag wa ru á!’ ²² Amba ka tato-o agnuru guw-ne ye un wu. Wu zeeru, ‘Hor-m-hor! Hantu no gund-to jiishe

* **Bɔr-ʊs ɔp ʊs-taan:2** 15:1-2 Hyen komo: Ruka 5:29-30.

ur-bon à nɔ tɔpɛ wɔ. Tupɔ nɔ wɔ o-kwɔt ʊn jow-yo ʊn wɔ, komo nɔ tɔpɛ wɔ ʊt-ka'antɛ ʊn na-se ʊn wɔ. ²³ Ka da-de nɔ gɔt marikki-yo m-sɛm, nɔ pen yo, a nom nɔ biki-o o-zak! ²⁴ Remen ka wà re wɔ ro marag, amba m-mɔka wɔ rɔ ʊn hɔgɔ nɛ. Wɔ ro egɛtɛ, amba m-mɔka wɔ mɔuntɛ.' Remen kaanɛ komo yɛ taknɔrɔ o-biki.

²⁵ "ʊn ka da-o Wà-wɔ ro sɛk-wɔ à ro o-kat. Wɔ rɔ m-jo'on o-hur, bɔ wɔ wɔontɛ yow yow o-hur nɛ à, wɔ hogurɔ ʊt-dum ʊs-sɛp nɛ. ²⁶ Wɔ agnɔrɔ ko-gɔw wan-gaan wɔ citurɔ wɔ, '¿Ya a m-nɔm?' ²⁷ Ka ko-gɔw-wɔ shasurɔ wɔ, 'Heno ru wɔ jo'onɛ, komo tato ru panag marikki-yo m-sɛm, remen wɔ mɔuntɛ o-hur kɛrker.'

²⁸ "Ka sɛk-wɔ wɔ swɔrɔ ʊs-ryaab, wɔ tɔw ka hur-o á. Tato ʊn wɔ rwɔunurɔ wɔ konurɔ wɔ, wɔ cɔwɔn n-mɛ o-hur. ²⁹ Amba wɔ shasurɔ tato ʊn wɔ, 'Gwɔt, ka hak-se kap, mɛ m-sɛngɛ ʊntɔn ko-gɔw, komo mɛ nomo wɔ kɔɔb-de o-dɔrɔttɛ á. Wɔ 'ya mɛ ko ya o-gwɔr ʊm nomot o-biki ʊn nay re nɛ á. ³⁰ Amba ka wà ru wɔ sabɔrsɛtɛ saw-ʊt ru kap be-de ʊn ne'a-nɛ yɛ hwaa, komo da-o wɔ jo'onɛ o-hur à, o panag marikki-yo m-sɛm remen wɔ!' ³¹ Ka tato-o shasurɔ wɔ, 'Wà re, wɔ kanɛ kɔ o ke da-o ʊn mɛ nɛ, komo kap yo ma re yo ma ru yo. ³² Amba depɛtɛ a nɔm o-zak o-biki nɛ, remen heno ru ro marag, amba m-mɔka wɔ rɔ ʊn hɔgɔ nɛ, wɔ ro egɛtɛ, amba m-mɔka wɔ mɔuntɛ.' "

Bɔr-ʊs ɔp ʊs-cind

Wɛr-se ʊn wan-baab-tɔ ʊt-saw

¹ Yeso zɛrɔ yan-nekɛ-mɔ ʊn wɔ, "A nɔmog wɔ ken nɛt-wɔ ko-ya-o-kwɔm, wɔ rɔ ʊn ko-gɔw nɛ wan-bebɛ ʊn wɔ ʊt-saw. Wɔ ken wɔ rɔrɔtɛ ka ko-ya-o-kwɔm-wɔ ʊnze wan-bebɛ ʊn wɔ ʊt-saw rɔ wɔ ʊn sabɔrsɛ ʊn hwɔr. ² Remen kaanɛ wɔ agnɔrɔ wan-bebɛ ʊn wɔ ʊt-saw. Wɔ zɛrɔ wɔ, 'ʊm hogɛtɛ wɔ mɛ m-sabɔrsɛ ʊn hwɔr. Remen kaanɛ kamsɔndɔ mɛ saw-ʊt re, ʊm wɔngsɛtɛ wɔ ʊn baab-tɔ ʊn saw-ʊt re nɛ.' ³ Ka ko-gɔw-wɔ zɛrɔ hi ʊn de ʊn wɔ, 'A wɔngsɛ mɛ ʊn sɛngɛ-m re nɛ. ¿Ya nɛ ʊm he nɔm? Mɛt m-'wɔns mɔ tɔm á, komo mɛ m-hogɛ m-'ɛ mɔ ʊs-kɔn. ⁴ M-mɔka ʊm nak yo ʊm he nɔm à! Remen da-o sɛngɛ-m re te'e, man kum nay-nɛ, yɛ he mɛ m-barɛ yɛ gu mɛ ʊn hur-tɔ ʊn yɛ á.'

⁵ "Wɔ agnɔrɔ hun-nɛ kap yɛ ka wan-hur-o ʊn wɔ rɔ m-dɔrɛ ʊt-mɔgɔ à. Wɔ citurɔ wɔ ʊr-takan. '¿Re hɔ o a wɔ m-dɔrɛ ʊr-mɔgɔ?' ⁶ Wɔ shasurɔ, 'Tur-tɔ m-nɔw o-zungu [100].' Wan-baab-tɔ ʊt-saw zɛrɔ wɔ, 'Takɔrda-o ʊt-mɔgɔ o ka, she'et, o gen kwɔz-ʊt yoor ʊn ɔp [50] hɔr-m-hɔr.' ⁷ Wɔ doorɔ m-cit ʊn wɔ ken wɔ, 'Wɔ komo ¿re hɔ o a wɔ m-dɔrɛ?' Wɔ shasurɔ, 'ʊt-buhu tɔ ʊn hyo dugu-o gaan [1,000].' Wan-baab-tɔ ʊt-saw zɛrɔ wɔ, 'Takɔrda-o ʊt-mɔgɔ o ka, gen zungu-ʊs eer [800].'

⁸ "Remen kaanɛ bɔ ka ma-tɔ rwɔunɛ à, ka wa-o-kwɔm, wɔ bɔmog wan-bebɛ ʊn wɔ ʊt-saw ʊs-wɛr bɔ wɔ nɔmɛ ka wɛr-se ba ʊr-bon sɛ à. Kang-o gaan, hun-nɛ yɛ dɔrɛ Shir á, yɛ rɔ ʊs-wɛr nɛ be-de ʊn mɔrɔgɛ ʊt-saw tɔ yɛ hɛttɛ hogɛ m-rɛrɛm à, ka hun-nɛ yɛ jiishtɛ ka yɛ dɔrɛ Shir à, gun hi ʊn de ʊn yɛ, ʊn nɔm ʊn rii-yo Shir hɛttɛ m-nɔm o-zak ʊn yɛ nɛ à."

⁹ Yeso doorɔ m-zɛɛ komo, "Remen kaanɛ mɛ nɔ m-rɔrɛ, gu nɔ ɔr ʊn nɔ ʊn rii-yo nɔ rɔttɛ ʊn ka dak-o à, remen Shir barkɔtɔ nɔ n-mɛ ʊn hur-o ʊn wɔ, da-o yo teesɛ à. ¹⁰ Bɔ ʊn wɔ nɔmɛ o-nip ʊn rii hiin à, wɔ nɔm o-nip ʊn rii caari, komo bɔ ʊn wɔ wukɛ o-nip ʊn rii rɛk-yo à, wɔ wukɛ o-nip ʊn rii caari. ¹¹ ʊrɛgɛ, nɔ hoks m-nɔm o-nip ʊn rii-yo nɔ kumɛ ʊn ka dak-o

á, Shir a bɔpsʉ nɔ kashi ʉn rii n-Tɔn á. ¹² Komo ʉrege nɔ hoks m-nɔm o-nip ʉn rii-yo Shir bɔpsʉ nɔ ʉn ka dak-o á, wʉa bɔpsʉ nɔ rii n-Tɔn á.

¹³ “Ko-gʉw wan-gaan wʉa hoks nomɛ ʉn nɛn yoor m-gʉw á. Gɔ ʉn ka ko-gʉw wʉa yage wan-gaan, wʉ cʉn wan-gaan, ko wʉ nomɛ wan-gaan o-dɔrɔtɛ wʉ yage wan-gaan. Remen kaanɛ nɔa hoks m-nomɛ ʉn Shir m-gʉw nɔ nomɛ hwɔr komo á.”*

Yeso rwɔrog tɔ ken ma-tɔ

(Mati 11:12-13; 5:31-32; Mark 10:11-12)

¹⁴ Bɔ **Parisa**-nɛ hogʉtɛ kaanɛ á, yɛ hagarʉ Yeso remen yɛ rɔ ʉn cɔn-to ʉn hwɔr nɛ. ¹⁵ Yeso zɛɛrʉ yɛ, “Nɔ cɔnog hun-nɛ zee nɔ ʉn mɛn-ʉt pus-to nɛ, amba Shir nepɛ nɔ yan-mɛn-ʉt jaas-to yɛ. Remen rii-yo hun-nɛ bɔpɛ kom-ʉt yoor á, be-de ʉn Shir rii-yo á.

¹⁶ “**Karamsa**-o **Mosa** ʉn **yan-Rwɔr ʉn Ma-tɔ Shir** nɛ ro gwomo-tɔ ʉn kumu ʉn hoog rem na ʉn **Yahuda**-nɛ har da-o **Yohana** Wa-m-**Yo'os ʉn hun-nɛ m-hɔ**. Bɔ ʉn da-o **Yohana**, mɛ ʉn yan-nekɛ-m re nɛ rwɔrog, **Ma-tɔ m-Rerem** tɔ ʉn gwomo-tɔ Shir. Komo hun-nɛ deɛn sengʉtɛ yɛ gokstɛ tɔ.† ¹⁷ Amba jiishtɛ busbus a pɔrogɛ o-dak o-Tɔn nɛ, da a zee a jorotɛ gom-de jiishtɛ ʉs-rɛk á, de ʉn **karamsa**-ɔ Shir.‡

¹⁸ “Kɔ wʉ ke campɔ wʉ, ho'osɛ ne'a ʉn wʉ, wʉ gaarʉ wʉ ken ne'a-wʉ, wʉ nɔmog **ba'as-de** ʉn m-bʉkkʉn, komo kɔ wʉ ke campɔ-wʉ ga'e ka ne'a-wʉ a ho'osɛ á, wʉ ma wʉ nɔmog **ba'as-de** ʉn m-bʉkkʉn.§

Ko-ya-o-kwʉm ʉn Razarus nɛ

¹⁹ “A nɔmog wʉ ken net-wʉ ko-ya-o-kwʉm, wʉ cɔpɛ ʉt-gund tɔ rɔ pukpuk á tɔ ʉn hwɔr deɛn, wʉ rɔ m-hoge rɛrɛm-mɔ hoog-mɔ ʉn wʉ kɔ de ke hɔ-de. ²⁰ Wʉ ken ko-kɔɔb-wʉ ro komo káɛ, a wʉ m-zɛɛ **Razarus**. Wʉr-o ʉn wʉ kap nat-tɔ, a wʉ m-hantɛ ʉn ish-o hur-o ʉn ka wa-o-kwʉm-wʉ, ²¹ remen wʉ reet ga-tɔ rɔ m-he'ɛn ʉn ka ko-ya-o-kwʉm-wʉ n-dak á, da-o wʉ rɔ m-rɛ á. Yɛge-wɔ masʉrʉ m-haan yɛ rɔ m-rekem ʉn nat-tɔ ʉn wʉ.

²² “Ka ko-kɔɔb-wʉ marʉrʉ, **yan-tɔm-yɛ Shir** dekurʉ wʉ yɛ heeturʉ wʉ n-riib **Ibrahi**, be-de o-biki n-Tɔn ʉn Shir. Komo ka ko-ya-o-kwʉm-wʉ marʉrʉ, hun-nɛ jɔkurʉ wʉ. ²³ Komo n-mɛ o-kuub o-ra, wʉ rɔ ʉn swɔ ʉr-kɔɔb, wʉ dassʉrʉ ʉr-hi wʉ hyambʉrʉ **Ibrahi** ʉr-hew nɛ, ʉn Razarus nɛ ʉn riib-o ʉn wʉ. ²⁴ Wʉ aagarʉ, “Tato re **Ibrahi**, hogɛ 'wɔn ʉn de, o tɔmɔn Razarus wʉ rʉ jow-yo ʉn wʉ m-hɔ, wʉ haan, wʉ gwʉ'ʉrɛ rem ʉn de, remen mɛ m-swɔ ʉr-kɔɔb n-mɛ o-ra!”

²⁵ “Amba **Ibrahi** zɛɛrʉ, ‘Baks, wà re o, da-o ʉn hoog-m ru o hogʉtɛ m-rɛrɛm, Razarus komo swɔɔg ʉr-kɔɔb. Amba m-mɔka wʉ rɔ m-hoge rɛrɛm-mɔ ʉn wʉ káɛ, wɔ nɛ, wɔ ʉn swɔ ʉr-kɔɔb. ²⁶ Kanɛ komo, caari-o o-kuub rɔ kɔn ʉn tɛtɛ na, remen yɛ cɔnɛ m-pas be be-ʉr nɔ yɛa hoks á, káɛ komo, yatt-wʉ he hoks m-passan be-de nɔ rɔ wʉ haantɛ be-de tɛ rɔ á.’ ²⁷ Ka ko-ya-o-kwʉm-wʉ zɛɛrʉ, ‘ʉm kɔnog wɔ, tato re **Ibrahi**, tɔm Razarus ʉn hur-o tato re. ²⁸ Mɛ ʉn hen-nɛ nɛ taan campɔ-nɛ. Wʉ he wʉ nek yɛ ʉt-tɔ remen mɛ cɔn yɛ ma yɛ haan ʉn ka be-de ʉn swɔ ʉr-kɔɔb de á.’

* **Bɔr-ʉs ɔp ʉs-cind:13** 16:13 Hyen komo: Mati 6:24. † **Bɔr-ʉs ɔp ʉs-cind:16** 16:16 Hyen komo:

Mati 11:12-13. ‡ **Bɔr-ʉs ɔp ʉs-cind:17** 16:17 Hyen komo: Mati 5:18. § **Bɔr-ʉs ɔp ʉs-cind:18** 16:18 Hyen komo: Mati 5:32; 1Kor 7:10-11.

29 “Amba **Ibrahi** shasuru, ‘**Mosa** ʊn **yan-Rwɔr** ʊn **Ma-tɔ Shir** nɛ rɔ kɔn yɛ he nak ʊn hen-nɛ ru ʊt-tɔ à. Depetɛ hen-nɛ ru hogɛ ma-tɔ ʊn yɛ.’³⁰ Ka ko-ya-o-kwum-wu shasuru, ‘Tɔ ka bo’os á, tato re **Ibrahi!** Amba ʊrege wu ken wu inite be-de ʊn margan-nɛ wu he be-de ʊn yɛ, ka da-de yɛa yage nɔm **ʊr-ba’as.**’³¹ Amba **Ibrahi** zɛɛru wu, ‘ʊrege yɛ hogɛ **Mosa** ʊn **yan-Rwɔr** ʊn **Ma-tɔ Shir** nɛ á, yɛa hogɛ á kɔ wu ken wu inɛ be-de ʊn margan-nɛ.’ ”

Bɔr-ʊs op ʊs-ta'yoor

ʊr-ba’as

(Mati 18:6-7,21-22; Mark 9:42)

¹ Yɛso zɛɛru yan-neke-mɔ ʊn wu, “Meger-ʊt rɔ kɔn tɔ he hantɛ **ʊr-ba’as** à, amba Shir a tɔks ka wu hantɛ ka meger-tɔ à! ² A jiish wu ʊr-bon a gege wu ta’ar-de ʊr-na ʊn gekse-de ʊn wu a jorbɛ wu n-mɛ m-sa, da a zee wu rwɔ’e wan-gaan be-de ʊn ka yakar-yɛ nɔm **ʊr-ba’as.** ³ Remen kaanɛ gwɔt nɔ yo nɔ m-nɔm à!

“ʊrege ɔr ru wan-dor nomotɛ wɔ **ʊr-ba’as**, ruru wu, ʊrege wu yagutɛ dɔ ʊn nɔm **ʊr-ba’as** o nɔmɛ wu ʊr-hɔ.*⁴ ʊrege wu nomotɛ wɔ **ʊr-ba’as** hɔ-ʊr gaan o-ta’yoor, komo kɔ ɔ ke da-ɔ wu haan wu zee wɔ, ‘Man dɔ á,’ nɔmɛ wu ʊr-hɔ.”

Ess ʊt-ma

⁵ Yan-Tɔm Yɛso zɛɛru Gɔs-wu, “Do tɛ m-’wons remen tɛ estɛ ma-ʊt ru.”

⁶ Yɛso shasuru, “ʊrege nɔ rɔ ʊn ess ʊt-ma nɛ ʊntun go-yo jiishɛ ʊs-rɛk à ʊntun go-yo **mosta**, nɔa hoks m-zɛɛ ʊn ka ‘yo-yo, ‘Muuse ʊs-geer nɛ o shɛr hi ʊn du n-mɛ m-sa!’ Komo yo a nɔmɔ nɔ o-dɔrotte.”

Sɛnge-mɔ ʊn ko-guw

⁷ “A zee wu ken wu be-ʊr nɔ rɔ ʊn ko-guw nɛ, wu rɔ wu ʊt-kerem à, ko gwɔt ʊn ca. Da-ɔ wu muɔnɛ sɔ o-kat, wɔa zee wu rɛ ga-tɔ ʊn wu hɔr-m-hɔr á. ⁸ Kɔ hiin! Wɔa zee wu ma, ‘Rishnu mɛ ga ʊn de, o wasu mɛ, ʊm reet, ʊm suus, mɛ komɛ wɔa hoks m-rɛ ʊn yo ma ru rii-yo m-rɛ yo!’⁹ ¿ʊdepe a bɔm ko-guw remen wu nɔmog o-dɔrotte á, depetɛ a bɔm wu?¹⁰ Kang-o gaan ʊn nɔ nɛ, da-ɔ nɔ nɔmɛ yo Shir zɛɛ nɔ, nɔ nɔm à, zɛɛ nɔ, ‘Tɛ guw-nɛ yɛ temb, tɛ ʊn nɔm sɛnge-m tɛ.’ ”

Yɛso taastɛ gɔm-se ʊn nɛn op ya-ʊt-cim

¹¹ Bɔ Yɛso bupte cow-yo o-Urusharima à, wu dɔruru ʊn tɛ riib-se ʊn dak-ɔ o-**Samariya** ʊn dak-ɔ o-Gariri nɛ. ¹² Wu rɔ m-cow ʊn yo ken ya-o-bɔ yo, wu gonturu hun-nɛ op yɛ rɔ ʊn swɔ ʊr-koɔb ʊn gɔm-ɔ ʊt-cim. Yɛ esuru ʊr-hew nɛ. ¹³ Yɛ ‘yonsuru ʊs-cɔr, “Yɛso! Gɔs-wu! Hogɛ ‘wɔn ʊn tɛ!”

¹⁴ Yɛso hyanuru yɛ, wu zɛɛru yɛ, “Ha nɔ be-ʊr ko-wan-**Cow** ʊn **kon-se Shir** wu byarag nɔ.”†

Yɛ rɔ m-neke ʊn cow gɔm-se ʊn yɛ taaru. ¹⁵ Bɔ wan-gaan hyentɛ gɔm-ɔ ʊn wu taag à, wu muɔnuru ʊn bɔngɔn-de Shir ʊn cɔr caari. ¹⁶ Wu soru hi ʊn de ʊn wu n-dak be-de ʊn na-ʊs Yɛso, wu bɔmuru wu. Ka nɛt-wu ko-**Samariya**-wu. ¹⁷ Yɛso zɛɛru, “Nɛn op yɛ ka ʊm taase gɔm-se ʊn yɛ à, ¿kenɛ ka jero-yɛ rɔ? ¹⁸ ¿Remen yan ɔ bɔ ʊn ka ko-hamat-wu ʊn hɔn-de

* **Bɔr-ʊs op ʊs-ta'yoor:3** 17:3 Hyen komo: Mati 18:15. † **Bɔr-ʊs op ʊs-ta'yoor:14** 17:14 Hyen komo: Rewi 14:1-32.

ʊn wʊ muʊnɛ wʊ bumʊt Shir?" ¹⁹ Yɛso zɛɛrʊ wʊ, "Inɛ eso, o arag remen o shɛrɛg hur ʊn du be-de Shir, Shir taastɛ gɔm-o ru."

Haan-mo ʊt-gwomo
(Mati 24:23-28,37-41)

²⁰ Yɛ ken **Parisa**-nɛ yɛ citurʊ Yɛso da-o gwomo-to Shir he m-haan à. Yɛso shasurʊ: "**Gwomo-to Shir** a haan bɔ a he to m-hyan á. ²¹ Yatt-wʊ he m-zɛɛ, 'Gwot, to ka kanɛ!' Kɔ, 'To ka rɛɛno!' Remen gwomo-to Shir rɔ be-de nɔ rɔ à."

²² Ka da-de wʊ zɛɛrʊ yan-nekɛ-mo ʊn wʊ, "Da-o rɔon da-o nɔ he m-cɔn nɔ hyen hɔ-ʊr gaan be-de ʊn hɔ-to ʊn Wà-wʊ ʊn nɛt à, amba nɔa hyen de á. ²³ Yɛ ken hun-nɛ yɛ he nɔ m-zɛɛ, '**Wà-wʊ ʊn nɛt**, Wʊ ká rɛɛno!' Kɔ, 'Wʊ ká kanɛ!' Amba nɔ ru m-gwɔt á. ²⁴ Mɛ nɔ m-rurɛ ʊntʊn ʊs-myakt n-tɔn komo m-cecar nɛ, kaanɛ muʊn-mo ʊn **Wà-wʊ ʊn nɛt**, he m-nɔm ʊn hɔ-de ʊn wʊ. ²⁵ Amba ʊr-takan **Wà-wʊ ʊn nɛt** wʊa sʊ ʊr-koob deɛn hun-nɛ yɛ ʊn ka da-o, yea 'yarag wʊ. ²⁶ Bɔ hun-nɛ nɔmɛ da-o **Nuhu** à kaanɛ yɛ he m-nɔm da-o re **Wà-wʊ ʊn nɛt** he m-muʊn à.† ²⁷ Kɔ wʊ ke m-rɛ m-swɔ nɛ, campo-nɛ ʊn ne'a-nɛ nɛ ʊn sɛngɛ-mo ʊt-ge, har ʊn ka hɔ-de **Nuhu** tʊwɛtɛ o-hat à, komo hɔ-m haanurʊ mo rɛɛrʊ yɛ kap.§ ²⁸ Qa nɔm ʊntʊn da-o wʊ ken nɛt-wʊ jin-de ʊn wʊ Rɔt. Kɔ wʊ ke ʊn sɛngɛ-mo m-rɛ m-swɔ nɛ, ʊt-baab, m-o nɛ, ʊr-go, ʊt-ma nɛ. ²⁹ Hɔ-de **Rɔt** rwʊnɛ bɔ-o o-**Sodom** à, Shir hentʊtɛ o-ra ʊn kak-to o-ra nɛ ʊntʊn kem n-Tɔn ʊn shir o hɔorʊ yɛ kap.* ³⁰ Kaanɛ he m-nɔm hɔ-de ʊn muʊn-mo ʊn **Wà-wʊ ʊn nɛt** wʊa wɔs hun-nɛ ba m-zɔngɛ.

³¹ "ʊn ka hɔ-de wʊ rɔ n-tɔn ʊr-dɔɔb de ʊn kuke-o ʊn wʊ à, wʊ kergʊnɛ á, wʊ cʊw hur-o ʊn wʊ á, wʊ dekenɛtɛ yo ken rii-yo á, remen Shir a saburɛ ka yɛ cɔnɛ ruut ʊn saw-to ʊn yɛ à, kaanɛ komo bɔ ʊn wʊ rɔ o-kat à, wʊa warag o-hur á.† ³² Baks nɔ ne'a **Rɔt** wʊ naastɛ o-da komo wʊ wakte ʊs-ajima nɛ remen saw-to ʊn wʊ, Shir sabursʊtɛ wʊ.‡ ³³ Bɔ ʊn wʊ cɔnɛ wuke ʊn hɔog-mo ʊn wʊ à, wʊ yagɛ mɛ m-dɔrɛ moa ege wʊ, komo bɔ ʊn wʊ hɔog-mo ʊn wʊ ege rem re á, wʊa kum mo.§ ³⁴ ʊn ka tet-mo, mɛ nɔ m-rurɛ, hun-nɛ yoor m-rew be-ʊr gaan: Shir a dek wan-gaan, wʊ yagɛ wan-gaan n-jim. ³⁵ Ne'a-nɛ yoor ʊr-na be-ʊr gaan, Shir a dek wan-gaan, wʊ yagɛ wan-gaan n-jim."*

³⁷ Yan-nekɛ-mo ʊn wʊ citurʊ wʊ, "Gɔs-wʊ, ¿kenɛ ka rii-yo he m-kɔr?" Yɛso shasurʊ, "Be-de u-ʊr rɔ à, kanɛ sakra he m-mɔrge."

Bɔr-ʊs op ʊs-eer

Sha-mo ʊt-ma to ʊn
ko-gwɔr ʊn wan-piish ʊt-ma nɛ

¹ Yɛso rurʊ yan-nekɛ-mo ʊn wʊ sha-mo ʊt-ma wʊ yoosʊtʊ yɛ bɔ yɛ he m-sɛngɛ ʊn kɔn-se Shir ba m-kar á. ² "ʊn o ken bɔ-o a nɔmɔg wʊ ken wan-piish ʊt-ma wʊ, wʊ rɔ ʊn hɔge gyer-o Shir á, wʊ komo m-hyan hi-de ʊn

‡ **Bɔr-ʊs op ʊs-ta'yoor:26** 17:26 Hyen komo: Taka 6:5-8. § **Bɔr-ʊs op ʊs-ta'yoor:27** 17:27

Hyen komo: Taka 7:6-24. * **Bɔr-ʊs op ʊs-ta'yoor:29** 17:28-29 Hyen komo: Taka 18:20—19:25.

† **Bɔr-ʊs op ʊs-ta'yoor:31** 17:31 Hyen komo: Mati 24:17-18; Mark 13:15-16. ‡ **Bɔr-ʊs op**

ʊs-ta'yoor:32 17:32 Hyen komo: Taka 19:26. § **Bɔr-ʊs op ʊs-ta'yoor:33** 17:33 Hyen komo:

Mati 10:39; 16:25; Mark 8:35; Ruka 9:24; Yoha 12:25. * **Bɔr-ʊs op ʊs-ta'yoor:35** 17:35 Mɔ ken

gen-mo ʊn dɔ ci-o 36Hun-nɛ yoor a ma'as m-sɛngɛ o-kat: a dek wan-gaan, a yagɛ wan-gaan. Hyen: Mati 24:40.

net ʉs-shi ne á. ³ Wʉ ken ko-gwʉr-wʉ ne'a, ro kanē ʉn ka bʉ-q wʉ ma'asē m-ha be-de ʉn wʉ à ʉn hoob-q ʉn a ya'as wʉ yo rʉ yo ma ʉn wʉ à, wʉ rʉ m-zē, 'Gu mē be-de ʉn wan-ryaab-ʉs re.' ⁴ O-da deēn, wan-piish ʉt-ma yagē ʉn was, amba ʉr-kʉm wʉ zēerʉ hi ʉn de ʉn wʉ, 'Mēt̄t gyer-o Shir á, mē komo m-hyan hi-de ʉn net ʉs-shi ne á, ⁵ amba remen ka ko-gwʉr-wʉ sʉtʉ mē, man gʉt remen wʉ kumut yo rʉ yo ma ʉn wʉ à. ʉrege mē nʉm kaanē á, wʉa ma'as m-haan har wʉ bʉ mē.' "

⁶ Yēsʉ zēerʉ, "Hogʉ nʉ yo ka wan-piish ʉt-ma wʉ zēē à, wʉ rʉt̄tē gyer-o Shir á. ⁷ Wʉ hokstē nomē ʉn ká ko-gwʉr-wʉ kaanē, remen wʉ suutē wʉ, kaanē Shir a hoks nomē ʉn hun-nē yē wʉ daage à rii-yo ʉr-bon, ʉrege yē kʉnʉg wʉ, wʉa gu yē hʉr-m-hʉr. ⁸ Mē nʉ m-rʉrē, Shir a piish ma-tʉ ʉn yē hʉr-m-hʉr bʉ yē he hogē m-rerēm à. Amba **Wà-wʉ ʉn net** ¿wʉa 'wʉs hun-nē gʉkstē Ma-tʉ Shir da-q wʉ he m-mʉʉn ne?"

Sha-mʉ ʉt-ma tʉ ʉn

ko-Parisa ʉn wan-gʉks ʉn tar ne

⁹ Yēsʉ doog hun-nē m-rʉrē ka sha-mʉ ʉt-ma mʉ, yē nepšē she'et-de ʉn yē, kashi de á, komo yē rʉ ʉn muut ʉn yē ken yē n-dak. ¹⁰ "Da-q gaan hun-nē yoor haag ʉn **Pyo-o Shir** yē konot Shir: Wan-gaan ko-**Parisa**-wʉ, wʉ ka komo **wan-gʉks ʉn tar**. ¹¹ Ko-**Parisa** ēsʉrʉ ʉn hʉn wʉ kʉnʉrʉ, 'Shir, ʉn bʉmʉg wʉ remen mē ko-hyow á, mē ko-wan-men-ʉt jaas-tʉ wʉ á, mē ʉn rwʉr ʉt-bʉ á, mē ʉn hoob-q ʉn ne'a-nē ʉntʉn yē ken yē á. ʉm bʉmʉg wʉ remen mē ʉntʉn ka ko-**wan-gʉks ʉn tar** wʉ rēēnʉ á. ¹² ʉn hʉ-ʉt ta'yoor mē ʉn nʉm o-**swʉʉt** hʉ-ʉt yoor, mē kumē rii-yo wʉʉ ʉp à, mē wʉ m-ya'as o-gaan.'

¹³ "Amba ko-**yan-gʉks ʉn tar** ēsʉrʉ ʉr-hew ne komo wʉ jaks co-q ʉn wʉ n-tʉn á, amba wʉ wʉsʉrʉ be-de ʉn wʉ. Wʉ zēerʉ, 'Shir, hogē 'wʉn ʉn de, mē ko-wa-**ur-ba'as!**' " ¹⁴ Yēsʉ zēerʉ yē, "Mē nʉ m-rʉrē, ko-**yan-gʉks ʉn tar**, waragē o-hur hond hond be-de Shir, amba ko-**Parisa**-wʉ warag o-hur hond hond á. Remen kap yē jakšē hi ʉn de ʉn yē n-tʉn à, Shir à hēntē yē n-dak, komo kap bʉ ʉn yē hēntē hi ʉn de ʉn yē dak dak à, Shir a jaks yē n-tʉn."*

Yēsʉ hʉʉtē yakar nu-q ʉr-bon

(Mati 19:13-15; Mark 10:13-16)

¹⁵ Yē ken hun-nē yē hantʉrʉ yakar-yē ʉn yē be-ʉr Yēsʉ remen wʉ hʉʉtē yē nu-q ʉr-bon. Yan-nekē-m Yēsʉ teprʉrʉ yē bʉ yē nʉmē kaanē à, ¹⁶ Amba Yēsʉ agnʉrʉ ka yakar-yē be-de ʉn wʉ komo wʉ zēerʉ, "Yagʉ nʉ yakar rek-yē haantē be ʉn de, nʉ wēn yē á, remen gwʉmo-tʉ Shir rʉ be-de gʉn yē. ¹⁷ Baks nʉ de ka! Kap bʉ ʉn wʉ gʉksē gwʉmo-tʉ Shir ʉntʉn wà á, wʉa tʉw ʉn den-o Shir á."

Ko-ya-o-kwʉm

(Mati 19:16-30; Mark 10:17-31)

¹⁸ Net caari-wʉ ʉn **Yahuda**-nē citʉrʉ Yēsʉ, "Wa-ʉr-Yoos, wʉ kashi-wʉ, ¿ya ne ʉm he m-nʉm ʉm kumut hʉʉg-q ba m-ta?"

¹⁹ Yēsʉ citʉrʉ wʉ, "¿Remen yan q o zeetē mē 'kashi'? Yatt-wʉ rʉ kashi á se Shir cot. ²⁰ O nepšē ka **karamsa**-q: 'Wʉ cʉn ne'a-wʉ ʉn net á, wʉ hʉ

* **Bq̄-ʉs ʉp ʉs-eer:14** 18:14 Hyen komo: Mati 23:12; Ruka 14:11.

net á, wq hiw rii á, wq ce'e net ʊt-ma á, hyan tato ru ʊn inu ru ne ʊt-gos ne.[†]”

²¹ Ka net-wʊ shasuru, “Cin me rek-wʊ ʊm nomosse dorotte-o ʊn o kap.”

²² Bq Yeso hoge kaane à, wʊ zeeru wʊ, “Yo ken yo ro kon yo kuse o nom à: Baab rii-yo o rotte à kap, o ya'as koob-ne ka hwor-ye, komo woa kum rii-yo ʊr-bon n-Ton, ka da-o, o haan, o dore me.” ²³ Amba da-o ka net-wʊ hoge kaane à, wʊ hoge m-rerem ko hiin á, remen ko-ya-o-kwum-wʊ deen.

²⁴ Yeso hyanuru wʊ hoge m-rerem á, wʊ zeeru, “Ko-ya-o-kwum a tuw den-o ʊn gwomo-to Shir ʊn yish pus-ye á! ²⁵ Otte ko-ya-o-kwum-wʊ tuw den-o ʊn gwomo-to Shir à, jiište ba ʊn rem dorom-yo tuw ʊn ish-o o-ber.”

²⁶ Hun-ne ye hoge wʊ à cituru, “¿Wan wʊ ʊn ya Shir he m-gu?”

²⁷ Yeso shasuru, “Rii-yo hun-ne a hoks m-nom á, Shir a hoks yo m-nom.”

²⁸ Ka da-de Bitrus zeeru, “Gwot! Te yagnute den-ʊt te, te dorutu wq.”

²⁹ Yeso zeeru ye, “Ee, komo ʊm esutu no, ko wʊ ke wʊ yage hur-o ʊn wʊ, ko ne'a, ko hen-ne, ko ye mate wʊ à, ko yakar remen con-to ʊn den-o ʊt-gwomo to Shir, ³⁰ wʊa kum deen ʊn ka hak-se, komo wʊa kum hoog-o ba m-ta ʊn hak-se roone à.”

*Yeso rworog ma-to ʊn mar-mo
ʊn wʊ sq o-tet komo*

(Mati 20:17-19; Mark 10:32-34)

³¹ Yeso dekurʊ yan-neke-mo ʊn wʊ op ʊn yoor n-riib, wʊ zeeru ye, “Hogu no! A he no o-Urusharima, be-de kap rii-yo yan-Rworʊ ʊn Ma-to Shir gene ʊn **Wà-wʊ ʊn net** he m-shi à. ³² Wʊ a he'ebə ʊn kom-to ʊn ye ro **Isra**-ne á, yea pyapar wʊ, ye copse wʊ m-ta komo. ³³ Yea nome wʊ ʊs-sorog, ye ho wʊ amba ho-ʊr atette-de, wʊa ine ʊn hoog ne.”

³⁴ Amba yan-neke-mo ʊn wʊ ye nap ko o-gaan yo wʊ ro m-zeə á, remen a wukute ye ma-to wʊ ro m-rwor à, komo ye nap rii-yo Yeso ro m-rwor á.

Yeso upste yish-ye ʊn ko-po

(Mati 20:29-34; Mark 10:46-52)

³⁵ Yeso ro yow yow o-Jeriko ne, wʊ ken ko-po-wʊ ro tara n-riib ʊn cow, wʊ ro ʊs-kon. ³⁶ Da-o wʊ hoge hun-ne ro m-arag à, wʊ cituru, “¿Yan yo ne?”

³⁷ Ye ruru wʊ, “Yeso ko-ya-o-Nazaret ro m-arag.”

³⁸ Wʊ 'yonsuru ʊs-cqr, “Yeso! Baag-o **Dawuda!** Hoge 'won ʊn de!”

³⁹ Hun-ne ye ro co à, kangsuru wʊ ye zeeru wʊ res temb. Amba wʊ 'yonsuru ʊs-cqr deen, “Baag-o **Dawuda** hoge 'won ʊn de.”

⁴⁰ Ka da-o Yeso esuru wʊ zeeru, “Hantu no ka ko-po-wʊ be ʊn de.” Bq wʊ wo'onte yow yow à, Yeso cituru wʊ, ⁴¹ “¿Ya ne o cone ʊm nomo wo?”

Wʊ shasuru, “Gos-wʊ, ʊm conog m-hyen.”

⁴² Yeso zeeru wʊ, “Hyan! Remen sher-m ru be-de Shir rwo'og wq m-hyan.”

⁴³ ʊn gyept-o ʊn yish, wʊ hyanuru cas kanə, wʊ doruru Yeso, wʊ ro ʊn nome ʊn Shir ʊr-bongon. Da-o buug-de ʊn hun-ne hyane kaane à, ye bomuru Shir kap mo ʊn ye.

Bor-ʊs ʊp ʊs-jero

Yeso ʊn Zakka

1 Yešo ɔwuwu o-Jeriko wu ro m-arag. 2 Ko-Gwomo-wu un **yan-goks un tar** jin-de un wu Zakka, ko-ya-o-kwum-wu. 3 Wu ɔnog wu hyen ko wan wu ne Yešo. Amba wu hoks hyan un Yešo á, remen hun-ne nomog deen, komo wutt m-seeb á ko hiin. 4 Wu arguru o-rek un co-o un hun-ne wu daaru o-dirimi wu hyenet Yešo, wu ro m-arag ka so à. 5 Bɔ Yešo woote un ka be-de à, wu dassuru ur-hi n-ton wu zeeru Zakka, “Kergune hor-m-hor, remen un hur-o ru um he m-she’et caane.”

6 Zakka kergunuru hor-m-hor wu barkuru Yešo zak-o-zak. 7 Kap hun-ne ye hyane kaane à, taknuru us-cenene, “Ka net-wu Haag ur-hamat un hur-o un **ko-ya-ur-ba’as!**”

8 Zakka inuru eso wu zeeru Yešo, “Hoge, man ya’as koob-ne ur-purug de un rii re, urege komo um rumuste rii-yo un wu ken wu, man tope wu ka rii-yo so o-nass.”

9 Yešo zeeru wu, “Ka hur-o kumug gwu caane, remen ka net-wu gokste Ma-to Shir untun **Ibrahi**. 10 **Wà-wu un net** haante wu hobt, komo wu guut ye ege à.”*

Sha-mo ut-ma to un hwor un guw-ne op ne

(Mati 25:14-30)

11 Bɔ hun-ne ro m-hoge un to ka à, Yešo dooru ye m-rure sha-mo ut-ma. Un ka da-de, wu ro yow yow o-Urusharima ne, komo ye ro m-zee unze gwomo-to Shir ro ma-to m-rwuun. 12 Wu zeeru, “Wu ken net caari-wu, ro m-ha un o ken bo-o ur-hew ne, a sagbute wu ut-gwomo, a komse wu muunuru o-hur. 13 Bɔ wu ine m-neke à, wu agnuru guw-ne ye un wu nen op komo wu yasuru ko wu ke hwor. Wu ruru ye, ‘Sengu no, no gut yo no he m-hoks m-kum da-o me neke.’ 14 Amba hun-ne ye un wu yagute wu, ye tomuru n-jim de un wu unze, ‘Te ɔn ka net-wu reete ut-gwomo á.’

15 “Komo haanuru a sagburu ka net-wu ut-gwomo wu muunuru. Bɔ m-jo’on, wu zeeru guw-ne ye un wu ye rwuun, remen wu nept yo ye kume à. 16 Wu ur-takan haanuru wu zeeru, ‘Gos-wu, um kumug so o-op n-ton un ka ye o yasu me à.’ 17 Wu zeeru, ‘Keregen, wo ko-guw kashi-wu! O nomog m-senge un rii hiin, man sagbe wo ut-gwomo to un bo-ut op.’ 18 Ko-guw ayoore-wu, haanuru wu zeeru, ‘Gos-wu, um kumug so o-taan n-ton un ka ye o yasu me à.’ 19 Wu zeeru wu, ‘Komo wo a nom gwomo-to un bo-ut taan.’

20 “Komo wu ken ko-guw-wu haanuru wu zeeru, ‘Gos-wu, hwor ru ye ka, me un wuke ye ur-magund. 21 Me wo o-gyer, remen wo rii-yo o-gyer yo. Wo m-dek be-de wo esse á, komo wo m-ce be-de wo go ye á.’ 22 Wu zeeru wu, ‘Wo ko-guw-wu o-hwaa! Man dek gom-ut ru, m-sabursute wo! O nepste me rii-yo o-gyer yo, me m-dek be-de me esse á, komo me m-ce be-de me go á. 23 ;Remen yan o wo heete hwor re o-benki á, be-de um roa goksune m-sakne da-o um muune á?’

24 “Ka da-de wu zeeru ka ye ro eso kane à, ‘Rumus no ka hwor-ye be-de un wu, no ya’as ka ko-guw-wu ro un op ne à.’ 25 Amba ye zeeru wu, ‘Gos-wu, ay, wu ro un op ne!’ 26 Wu shasuru, ‘Me no m-rure, kap ka ye ro un rii ne à, Shir a do ye, amba ka ye rotte rii á, ka yo ye rotte hiin à, Shir a rumus ye yo.† 27 M-moka, ka yan-yage-ut re ye, ka ye ɔne a sagbe me ut-gwomo á, hantu no ye kane, ho no ye un hyan-o re!’‡ ”

* **Bor-ʉs ɔp ʉs-jero:10** 19:10 Hyen komo: Mati 18:10. † **Bor-ʉs ɔp ʉs-jero:26** 19:26 Hyen komo: Mati 13:12; Mark 4:25; Ruka 8:18. ‡ **Bor-ʉs ɔp ʉs-jero:27** 19:11-27 Hyen komo: Mati 25:14-30.

*Yan-bɔ-q o-Urusharima barkuɛ Yešo**(Mati 21:1-11; Mark 11:1-11; Yoha 12:12-19)*

²⁸ Bɔ Yešo komɛ ka ma-tɔ à, wu takuru co wu rɔ m-ha o-Urusharima yan-neke-mɔ un wu rɔ wu m-dɔrbe n-jim. ²⁹ Bɔ wu wɔntɛ yow yow o-Bapaji ne o-Betanya ne à, un 'wun-de o-haag o hun-ne m-zee, **Haag-o un 'yo-se o-Zetun** à, wu tomuru yan-neke-mɔ un wu nen yoor ³⁰ un ka ma-tɔ ne: "Ha nɔ un ka bɔ-de rɔ un co nɔ à. Da-o nɔ m-cow à, nɔa hyen wà-yo o-janka yo a ceɛ m-da á gego. Ussundu nɔ yo, nɔ hantɛ kane. ³¹ Urege wu ken wu cikt nɔ, '¿Remen yan o nɔ rotte yo m-us?' Zee nɔ wu, 'Gos-wu conog yo.'"

³² Ye dɔruru o-cow, ye 'wɔssuru hond hond, bɔ Yešo ruru ye à. ³³ Bɔ ye rɔ m-us un ka wà-yo o-janka yo à, wan-yo zee ru ye, "¿Remen yan o nɔ rotte yo m-us?"

³⁴ Ye shasuru, "Gos-wu conog yo." ³⁵ Ye dekuru ka wà-yo o-janka yo ye heeturu Yešo. Ka da-de, ye sakuru gund-tɔ un ye un cin-o un ka janka-yo, ye deturu Yešo n-ton. ³⁶ Bɔ wu da n-ton à, hun-ne neksuru gund-tɔ un ye un cow.

³⁷ Bɔ wu wɔntɛ yow yow o-Urusharima ne à, be-de ka cow-yo dɔre un 'wun-de un **Haag-o un 'yo-se o-Zetun** à, buug-de un hun-ne yan-neke-mɔ un wu takuru bongon-de Shir un 'yons ʉs-cɔr remen rii-yo o-made yo ye hyane kap à. ³⁸ Ye 'yonsuru ʉs-cɔr, ye zee ru, "Shir ru'ɛ ko-Gwomo o-kom wu haane un beeb-de un Yawe à, m-gwugwu n-ton kane

m-sekemse be-de Shir!"[§]

³⁹ Ka da-de ye ken **Parisa**-ne ye kane tepsuru Yešo. "Wa-ur-Yoos, zee yan-neke-m ru ye res temb!"

⁴⁰ Yešo shasuru, "Me nɔ m-rure, urege ye reks temb, ta'ar-ut toa takan tep."

Yešo 'wonog remen o-Urusharima

⁴¹ Bɔ Yešo wɔntɛ yow yow o-Urusharima ne à, komo bɔ wu hyente o à, wu 'wonuru un tuk-mɔ ut-men remen o, un hun-ne ne ye rɔ n-me à.

⁴² Wu rɔ m-zee, "Urege nɔ nak caane rii-yo he nɔ m-hantɛ she'et-de un gwugwu-mɔ ur-hur à! Amba m-mɔka Shir wukute nɔ yo, remen nɔ gɔks me á! ⁴³ Da-o roon da-o yan-yage-ut nɔ he nɔ m-rigumse à, ye wɔngsu nɔ komo ye hebutu nɔ kɔ o ke raag-o komo nɔa ru á. ⁴⁴ Yea ho nɔ un yakar nɔ ne, komo ye saburse bɔ-o nɔ, kɔ o-pam a yage yo n-ton un yo ken yo á, remen nɔ baks da-o Shir haane wu guut nɔ á!"

*Yešo yanag ya-ut-baab**(Mati 21:12-17; Mark 11:15-19; Yoha 2:13-22)*

⁴⁵ Ka da-de Yešo haaru n-me un **Pyo-o Shir**. Wu takuru yan-se un ya-m-o un ya-ut-baab ne. ⁴⁶ Wu rɔ ye m-zee, "A geneɛ un Ma-tɔ Shir, 'Hur-o re be-de ʉs-kɔn de' * amba nɔ muute o be-de un hyow-ne!"[†]

⁴⁷ Kɔ de ke hɔ-de Yešo yooste un **Pyo-o Shir**. Gwomo-ne ye un kɔn-se Shir, **yan-Yoos-de o-karamsa**, un sek-ye ne conuru ye ho wu.[‡] ⁴⁸ Amba ye

§ **Bor-ʉs ɔp ʉs-jerɔ:38** 19:38 Hyen komo: Bong 118:26. * **Bor-ʉs ɔp ʉs-jerɔ:46** 19:46 Hyen komo: Isha 56:7. † **Bor-ʉs ɔp ʉs-jerɔ:46** 19:46 Hyen komo: Irimi 7:11. ‡ **Bor-ʉs ɔp ʉs-jerɔ:47** 19:47 Hyen komo: Ruka 21:37.

hoks m-kum o-cɔw á, remen hun-ɲe kap rɔ wu m-hoge, ye cɔn ye **ba'as** ɔr-gom á.

Bɔr ɔr-kwooz

Wa ya'e Yeso gwomo-to wu rɔtte

un nɔm un ka hyat-to à

(Mati 21:23-27; Mark 11:27-33)

¹ De ken hɔ-de, Yeso rɔ un **Pyo-o Shir**, wu rɔ m-yoose un hun-ɲe, komo wu rɔ un rwɔr un ka Ma-to Shir to, **Ma-to m-Rerem**, Gwomo-ɲe ye un kɔn-se Shir un **yan-Yoos-de o-karamsa** ɲe, mɔsse un sek-ye ɲe, haanuru. Ye zeeru wu, ² "Ruru te, ¿kenɛ ɔ o kumɛ gwomo-to un nɔm un ka rii-yo wɔ m-nɔm à? ¿Wa ya'e wɔ ka 'wɔns-mɔ?"

³ Yeso shasuru ye, "M-mɔka yage um cit nɔ o ken cot-o: ⁴ Ruru nɔ me, ¿wa un wu ɲe tɔmɲe **Yohana** Wan-Yo'os un hun-ɲe n-me m-hɔ, 'hun-ɲe' ye, ko, 'Shir'?"

⁵ Ma-ut sunuru ye, "¿Ya ɲe a he m-zee? A ze'e, 'Shir,' wua zee, '¿Remen yan ɔ un ya nɔ gokste **Yohana**?' ⁶ Komo a ze'e, 'Hun-ɲe' ye, kap ka buug-de un hun-ɲe dea ho na, remen ye dekse **Yohanaw-Rwor un Ma-to Shir** wu." ⁷ Ka da-de ye shasuru, "Te nap be-de ɔ rwuunɛ á."

⁸ Komo Yeso zeeru ye, "Me ma man ruru nɔ ko kenɛ um kumɛ 'wɔns-mɔ um rɔtte un nɔm kaanɛ á."

Sha-mɔ ɔt-ma to un

ko-ya-o-kat un ya-tɔm-ɲe

(Mati 21:33-46; Mark 12:1-12)

⁹ Yeso ruru ka hun-ɲe ye ka sha-mɔ ɔt-ma mɔ: "Wu ken ɲet-wu goog o-kat, wu dekururu ya-tɔm, wu warguru o-hur wu she'etunduru deen.* ¹⁰ Bɔ da-o m-ce woontɛ à, wu tomuru ko-guw-wu un wu be-de un ka ya-tɔm-ye, a ya'sundɛ wu yo rɔ yo ma un wu à. Amba ka ya-tɔm-ye bunuru ka ko-guw-wu, komo wu muunuru ba un rii. ¹¹ Ka wa-o-kat-wu dooru m-tɔm un wu ken ko-guw-wu, amba ka ya-tɔm-ye bunuru wu komo, ye ya'u wu m-e, wu muunuru ba un rii. ¹² Ka da-de, wu tomuru atette-wu, ka ya-tɔm-ye hogussuru wu m-hoog, ye yanduru wu. ¹³ Ka da-de, ko-ya-o-kat zeeru, '¿Ya ɲe um he m-nɔm? Yage um tomat wà re wu me m-cɔn à un hi un de un wu, um nak yea nomo wu o-dɔrɔtte!' ¹⁴ Amba bɔ ka ya-tɔm-ye hyambuɛ wu à, ye zeeru hi un de un ye, 'Wà-wu un ko-ya-o-kat-wu ka. A ho nɔ wu, komo saw-to un ko-ya-o-kat myet a warag-ut ma na!' ¹⁵ Ye ruuturu wu n-riib o-kat, ye hɔru wu."

Yeso cituru ye, "¿Ya ɲe ka ko-ya-o-kat-wu he ka yan-tɔm-ye m-nɔm? ¹⁶ Wua haan wu ho ka yan-tɔm-ye, wu ya'as ye ken ya-tɔm-ye ka kat-o."

Bɔ hun-ɲe hoge kaanɛ à, ye zeeru, "Shir wen gon ka rii-yo!"

¹⁷ Yeso gwoturu ye, wu cituru, "¿Ya ɲe ka Ma-to Shir to rɔ m-zee? 'Ka pam-yo ya-ut-mà yage à, yo jiishte ye ka m-wɔns kap.'† ¹⁸ Kap bɔn wu 'hebe un ka pam-yo à wua cagme, urege komo ka pam-yo he'ente n-tɔn un ɲet, yo à rugumse wu."

Cot-o un top un tar

(Mati 22:15-22; Mark 12:13-17)

* **Bɔr ɔr-kwooz:9** 20:9 Hyen komo: Isha 5:1. † **Bɔr ɔr-kwooz:17** 20:17 Hyen komo: Bɔng 118:22.

19 Yan-Yoos-de o-**karamsa** ʊn Gwɔmo-ne ye ʊn kɔn-se Shir ne ɔnɔrɔ ye ship Yeso kaɛ remen ye nepse wu rwɔrɔg ka sha-mɔ ʊt-ma mɔ remen ye, amba ye rɔ o-gyer ɔ ʊn hun-ne. 20 Ye rɔ ʊn hoob-ɔ o-cɔw remen ye zeet Yeso rwɔrɔg gom-de **ʊr-ba'as**. Ye zwɔpɔrɔ ye ken ye o-nu, ye barag m-zee kashi ʊn hun-ne ye rɔ. Komo ye tɔmɔrɔ ka hun-ne-ye ceeb Yeso ʊs-cot, remen ye bɔbsɔtɔ wu, be-ʊr **Biratus**, ko-Gwamna-wu o-dak. 21 Ya-m-seger ʊn Yeso zeeru wu, "Wa-ʊr-Yoos, te nepse kap yo o zee, ʊn yo o yoosɛ ne à, hond hond ɔ. Te nepse wɔ ʊn gwɔt ʊn co á, amba rwɔr o-nip ɔ ʊn yo Shir ɔne ʊn hun-ne ne à. 22 Ruru te, ¿depete te top tar-ɔ ʊn ko-Gwɔmo **Sisar**, gwɔmo-tɔ o-dak o-Roma, ko te top á?"

23 Amba Yeso hyanuru weer-se ʊn ye, wu zeeru ye, 24 "Kutu nɔ me ka hwɔr-yo a nɔme o-kwɔm à. ¿Co-o wan ɔ, ʊn jin-ʊr wan ne rɔ kaɛ?"

Ye shasuru, "O ma **Sisar**, ko-Gwɔmo-wu o-Roma."

25 Yeso zeeru, "Remen kaane, ya'as nɔ ko-Gwɔmo **Sisar** yo rɔ yo ma ʊn wu à, nɔ ya'as Shir yo rɔ yo ʊn Shir à."

26 Ka hun-ne ye hoks Yeso m-ship ʊn ka ceeb-ɔ á, ye resuru temb, ye rɔ ʊn barag-se ʊn shas-ɔ ʊn wu.

Cot-ɔ ʊn ine-mɔ ʊn margan-ne

(Mati 22:23-33; Mark 12:18-27)

27 Ye ken **Saduki-ne** ye, (ye zee a ine ʊt-marimar á), ye haanuru be-ʊr Yeso. Ye cit wu, 28 "Wa-ʊr-Yoos, **Mosa** geneg ka **karamsa**-ɔ rem te. 'Urege net marag wu yage ne'a ba ʊn yakar, hen-ne ʊn ka net-wu a ge ka ne'a-wu, remen ye kumut yakar-ye a he m-zee yakar-ye ʊn ka wu mare à. 'S 29 A zee ye ken campo-ne ye ta'voor, tatɔ ʊn ye gaan, wu rɔ sek-wu à gaag ʊt-ge wu maruru ba wu ʊn mat yakar. 30 Wu donde wu à gaaru ka ne'a-wu, 31 Atette-wu kaane, ka rii gaan-yo kumuru ye kap ta'voor, ye marag ba ʊn wu kume wà á. 32 ʊr-kom kap, ka ne'a-wu maruru. 33 M-mɔka, ¿ho-de margan-ne he m-ine à, ne'a-wu waane ka ne'a-wu rɔ? Kap ta'voor mɔ ʊn ye, ye gaag wu."

34 Yeso shasuru ye, "Hond hond ɔ hun-ne ye m-mɔka ge ʊt-ge. 35 Amba campo-ne ʊn ne'a-ne ne ye Shir he m-'yons ʊt-marimar à, remen ye shereg ʊn wu, ye he de m-ga ʊt-ge, ʊn ká da-ɔ á. 36 Ye warag ʊntun **yan-tom-ye Shir**, ye mer á. Ye rɔ yakar-ye Shir, remen ye inute ʊt-marimar. 37 Komo **Mosa** rwɔrɔg cas cas, margan-ne a ine ʊn hoog ne. ʊn ka ma-tɔ wu gene bɔ Shir nɔme ʊt-ma ʊn wu ne à, ʊn ka be-de ʊn tuk-mɔ ʊr-ran-de. Wu geneg ʊnze Wan-Koyan, ak hi ʊn de ʊn wu, wu rɔ 'Shir **Ibrahi**, Shir **Ishaku**, komo Shir **Yakubu**.* 38 Wu rɔ Shir ɔ ʊn margan-ne á, amba Shir ɔ ʊn yan-hoog, remen be-de ʊn wu kap yan-hoog ye."

39 Ye ken **yan-Yoos-de o-karamsa** ye zeeru, "Wa-ʊr-Yoos ɔ, ka shas-ɔ rɔ ʊr-bon ne!" 40 Bɔ ʊn kaane, yatt-wu hokse Yeso m-cit komo á.

Kiristi wà Dawuda wu

(Mati 22:41-46; Mark 12:35-37)

41 Yeso zeeru ye, "¿Re ne ne ye zette **Kiristi** raag-o **Dawuda** ɔ? 42 **Dawuda** ʊn hi ʊn de ʊn wu zeeg ʊn takurda-ɔ ʊn Sep-tɔ ʊr-Bongon, " 'Yawe zeeg Gos-wu re:

"She'et ʊn ka be-de ʊt-gwɔmo de,

‡ **Bɔr ʊr-kwɔɔz:27** 20:27 Hyen komo: Seng 23:8. § **Bɔr ʊr-kwɔɔz:28** 20:28 Hyen komo: Kara 25:5. * **Bɔr ʊr-kwɔɔz:37** 20:37 Hyen komo: Rwuɔ 3:6.

43 Har ɔm ru'ut yan-yage-ut ru waragte rii-yo
o he m-yawag un na-ɔs ru à!" †

44 **Dawuda** ak wu 'Gos-wu,' komo ɔre o, wu hette m-warag 'wà un wu?'"

Yeso zeeɔ nom nɔ ja

un yan-Yoos-de o-karamsa ne

(Mati 23:1-36; Mark 12:38-40)

45 Bɔ hun-ne kap hogute wu à, Yeso zeeɔ yan-neke-mo un wu, 46 "Nom nɔ ja un **yan-Yoos-de o-karamsa** ne, ye ro m-con ye ma'as m-neke un cop-to ur-bon ne, komo ye conog a gas ye, a hyen ye ut-gos ne be-de m-o m-baab ne. Ye ro m-daag be-de ur-she'et de ur-bon un kuke-to un yoos un Ma-to Shir, un be-de jiishe ur-bon ne à da-o ut-biki. 47 Ye ro m-cow un hur-to un gwor-ne ye rumus ye saw-to un ye, ka da-de komo ye barguru naas o-da deen un kon-se Shir! KooB-de Shir he ye m-ya à dea jiish de un ko wu ke!"

Bɔr ɔr-kwooz o-gaan

Yar-mo un ko-gwor

(Mark 12:41-44)

1 Yeso riguru wu hyanuru hun-ne yan-rii ro un hwobe un yar-mo un ye un be-de ur-ess n-me un **Pyo-o Shir**. 2 Komo wu hyanuru wu ken ko-koob-wu un ko-gwor-wu ne'a jorbute nera yoor. 3 Wu zeeɔ, "Me nɔ m-rure, ka ko-gwor-wu jiishte ko wu ke m-yar, 4 remen ye ka gasunte ye yagne yo kuse à, amba wu, ko-koob untun wu, ya'aste kap yo ro wu à."

Yeso rworog a wuks den-o Shir

(Mati 24:1-2; Mark 13:1-2)

5 Ye ken ye **yan-neke-m Yeso** ro un ma-to un **Pyo-o Shir**, o ro ur-bon de o-gwot ne un ka ta'ar-to a meete o à un yar-mo a ya'e Shir ne à. Yeso zeeɔ, 6 "Kap ka yo nɔ hyane à, da-o roon a yage ur-ta'ar n-ton un de ken de á, a wuksusse ko de ke."

Swɔ ur-koob

(Mati 24:3-14; Mark 13:3-13)

7 Ye cituru wu, "Wa-ur-Yoos, ɔya un da-o a he m-nom kaane? Komo ɔya un gon napa-o te he m-hyan, te nept ka da-o woonte?"

8 Yeso zeeɔ, "She'et nɔ zongse, nɔ yage ko wu ke raks nɔ á. Hun-ne deen a haan un jin un de. Yea haan, ye zee, 'Me ro wu, wu Shir daagne à!' Komo, 'Ka da-o ro yow yow!' Amba nɔ dore ye á. 9 Nɔ hoge o-gyer á, da-o nɔ hoge ma-to ur-gun, m-barme ne, se a nomog gon to ur-takan, amba yan zee kom-ur ro yow yow á."

10 Wu dooru ye m-zee, "O-dak, o-dak ne a dum, ut-gwomo ut-gwomo ne komo kaane. 11 Dak-o a nukte o ho hun-ne, mer, us-gom ne ko kene, rii-yo o-gyer yo a take m-hyan á, a hyen yo rwunte n-Ton un shir. 12 Rii-yo ka rem-se nomot kaane, a ship nɔ a reesu nɔ ur-koob, a heet nɔ un kuke-to un yoos un Ma-to Shir be-de un piish ut-ma, a ke nɔ. A heet nɔ be-de un gwomo-ne un ya-o-dak-ne remen nɔ me m-dore. 13 Kane nɔ he m-kum o-da nɔ rurutu ye ma-ut re to ur-bon. 14 Zongu nɔ ba da-o un woon, nɔ was bo nɔ he hi un nɔ m-ruut á, urege ye ce'utu nɔ ut-ma. 15 Remen man 'ye nɔ ut-gom, us-weer ne, bo yan-yage-ut nɔ a hoks nɔ un wakse un yo

† **Bɔr ɔr-kwooz:43** 20:42-43 Hyen komo: Bɔng 110:1.

nɔ zee á.* 16 A heet cetente-ʊs nɔ be-de ʊn ye mate nɔ à, hen-ne nɔ ʊn baag-o nɔ ne, ʊn nay nɔ ne ne, komo yeà ho ye ken ye be-ʊr nɔ. 17 Kɔ wʊ ke wʊa yagʊ nɔ rem re. 18 Amba kɔ o-hi o-gaan ʊn hi ʊn nɔ yoà he'en á. 19 Nɔ shere be-de Shir nɔa kum hoog-o ba m-ta.

Yeso zeeɔ a saburse o-Urusharima

(Mati 24:15-21; Mark 13:14-19)

20 “Da-o nɔ hyene ya-ʊr-gʊn rigimsute o-Urusharima, ka da-de nɔa nep da-o rɔ yow yow a sabursute o. 21 Ka da-de ka ye rɔ ʊn dak-o o-Judiya ye som ʊt-haag, ka ye rɔ n-me o-bɔ à, ye som, komo ye rege ye ruuste n-dɔ à, ye warag n-me o-bɔ á. 22 Remen ka hɔ-to, ‘Hɔ-to ʊn swɔ ʊr-koob to,’ remen a sho'oste o-nip yo Ma-to Shir zee à.† 23 Rii-yo ʊr-'wɔn yo ne'a-ne ya-ʊt-uub ʊn ka da-o, ʊn ye rɔ ʊn yakar rek-ye ne à! Rii-yo o-gyer a haan ʊn ka dak-o, komo Shir a hante ryaab-se ʊn wʊ ʊn ka hun-ne ye remen **ba'as-de** ʊn ye. 24 A ho ye ken ye be-de ʊr-gʊn, komo a dek ye ken ye m-guw hɔno o-dak kap, komo ka ye nape Shir á yeà yawag o-Urusharima har da-o Shir he m-zee ye yage kaane á.”

Mʊʊn-m Yeso

(Mati 24:29-31; Mark 13:24-27)

25 Yeso aragturu m-zee, “A hyen saw-to ʊt-hyat n-tɔn ʊr-hɔ, o-reng ʊn regen-ne. ʊt-bɔ hɔno o-dak a nɔm o-zak á, hun-ne a hoɔe gyer-o ʊn nukte-mɔ m-sa ʊn ryaab-se ʊn a hu-se m-hɔ ne.‡ 26 Hun-ne a bonse remen gyer-o ʊn yo he m-haan hɔno o-dak à, Shir a nukt myet bɔ ʊn rii-yo rɔ ʊt-gwɔmo ne n-Tɔn ʊn shir à. 27 Ka da-de **Wà-wʊ ʊn net** a mʊʊn, ʊntʊn o-ke'ente m-'wɔns ne deen, komo o-mok ne.§ 28 Da-o nɔ hyene ka rii-yo cirig m-nɔm, ine nɔ eso nɔ sher ʊr-beɛb ne nɔ jaks hi-ʊt nɔ n-Tɔn, nɔ gut Shir remen wʊ rɔ ma-to ʊn gu ʊn nɔ.”

Yoos nɔ be-de 'yo-yo o-rum

(Mati 24:32-35; Mark 13:28-31)

29 Ka da-de Yeso ruru ye sha-mɔ ʊt-ma: “Ceker nɔ 'yo-yo o-rum ʊn se ken 'yo-se ne. 30 Da-o nɔ hyene se cirig m-tupe, nɔ nak sho-o nɔmɔg yow yow. 31 Kang-o gaan, da-o nɔ hyene ka rii-yo rɔ m-nɔm, nɔ nep ʊnze gwɔmo-to Shir rɔ ma-to m-wɔn.

32 “Me nɔ m-rure o-nip, hun-ne ye rɔ ʊn hoog ne m-moka à yeà wo m-mar kap á, se ka yo ʊm zee moose o-bɔ o o-Urusharima ne à shiig. 33 O-Tɔn o-dak ne a tees, amba ma-ʊt re a te á.

Depete a wer

34 “Wer nɔ! Nɔ shoos hi ʊn nɔ ʊt-biki á, m-swɔ ne komo ʊn ceker-se ʊn hoog ne á. Me ʊn zee kaane remen ka hɔ-de a 'wɔs nɔ ba nɔ ʊn nap 35 ʊntʊn ceɛb. Remen de a haan hɔno o-dak kap de 'wɔs kɔ wʊ ke wʊ rɔ ʊn hoog ne n-dak à. 36 Zongʊ nɔ, komo nɔ kɔn kɔ de ke hɔ-de, remen nɔ kumut beɛb-de m-ru ʊn kap yo he m-haan à, komo nɔ est ʊn co-o ʊn **Wà-wʊ ʊn net.**”

* **Bɔr ʊr-kwɔɔz o-gaan:15** 21:14-15 Hyen komo: Ruka 12:11-12. † **Bɔr ʊr-kwɔɔz o-gaan:22** 21:22 Hyen komo: Hose 9:7. ‡ **Bɔr ʊr-kwɔɔz o-gaan:25** 21:25 Hyen komo: Isha 13:10; Izik 32:7; Jowe 2:31; Hyan 6:12-13. § **Bɔr ʊr-kwɔɔz o-gaan:27** 21:27 Hyen komo: Dane 7:13; Hyan 1:7.

³⁷ Kɔ de ke hɔ-de Yɛso rɔ m-yoos ɔn **Pyo-o Shir**, kɔ mɔ ke rim-mɔ wɔ ro m-ha **Haag-o ɔn 'yo-se o-Zɛtun** taasɔ m-tɛt wɔ ro ɔn kɔn-se Shir.* ³⁸ Kɔ de ke hɔ-de n-sot hun-nɛ kap rɔ m-ha ɔn **Pyo-o Shir**, remen yɛ hogutɛ wɔ.

Bɔr ɔr-kwɔɔz ɔs-voor

A gamag ɔr-hi a yagutɛ Yɛso

(Mati 26:1-5; Mark 14:1-2; Yoha 11:45-53)

¹ Da-o rɔ yow yow ɔ ɔn **Biki-o ɔt-Burodi tɔ ba m-Yist** ɔ hun-nɛ m-aag **Biki-o m-Pas** à.* ² Gwɔmo-nɛ yɛ ɔn kɔn-se Shir ɔn **yan-Yoos-de o-karamsa** nɛ rɔ ɔn gyer-o ɔn hun-nɛ, remen kaanɛ yɛ cɔwɔrɔ hoob-o ɔn bu-se yɛ hɛtɛ hɔ ɔn Yɛso ba hun-nɛ ɔn nap à.

Yahudas ɛks wɔa beeb Yɛso

(Mati 26:14-16; Mark 14:10-11)

³ **Ko-Gwɔmo-wu ɔn ya-ɔt-kot** cɔwɔrɔ ɔn hur-ɔr Yahudas, wɔ a m-zɛɛ Iskariyoti à, wan-gaan be-de **yan-neke-m Yɛso** ɔp ɔn voor [12]. ⁴ Yahudas haaru, wɔ nɔmɔrɔ ɔt-ma ɔn Gwɔmo-nɛ yɛ ɔn kɔn-se Shir ɔn caari-nɛ nɛ yan-'er-de ɔn **Pyo-o Shir** bɔ wɔ he yɛ m-bɔpsɛ ɔn Yɛso à. ⁵ Zak-o hoɔrɔ yɛ, yɛ zɛerɔ yɛa top wɔ hwɔr. ⁶ Yahudas ɛsɔrɔ kaanɛ, komo wɔ taknɔrɔ hoob-o ɔn da-o jiiɛhɛ ɔr-bon à, ɔ wɔ hɛtɛ yɛ m-bɔpsɛ ɔn Yɛso à, ba hun-nɛ ɔn nap.

Yɛso zɔngutɛ wɔ reet Biki-o m-Pas

(Mati 26:17-25; Mark 14:12-21; Yoha 13:21-30)

⁷ Da-o ɔn **Biki-o ɔt-Burodi tɔ ba m-Yist** wɔɔnɔrɔ da-o a he pan ɔn ca-ɔ ɔr-seke ɔ ɔn rii-yo m-rɛ yo **Biki-o m-Pas** à. ⁸ Yɛso tɔmɔrɔ Bitrus ɔn **Yohana**, wɔ zɛerɔ, "Ha nɔ zɔngɛ nɔ nom rii-yo m-rɛ yo ɔn **Biki-o m-Pas** a reet nɔ!"

⁹ Yɛ citɔrɔ wɔ, "¿Ke nɛ ɔ, o cɔnɛ tɛ nom ka rii-yo m-rɛ yo?"

¹⁰ Wɔ shasɔrɔ, "Bɔ nɔ m-cɔw o-bɔ à, nɔa gontɛ wɔ ken nɛt-wɔ dɛknɛ dɛdɛ-o m-hɔ à. Dɔrɔ nɔ wɔ ɔn hur-o wɔ cɔwtɛ à. ¹¹ Nɔ zee ka wa-o-hur wɛ: 'Wa-ɔr-Yoos zɛɛg tɛ cit wɔ, ¿o ke kuke-o yan-neke-m re ɔn mɛ nɛ hɛtɛ m-rɛ rii-yo m-rɛ yo ɔn **Biki-o m-Pas**?' ¹² Wɔa kutu nɔ caari-o o-kuke ɔ a ma'ɛ n-tɔn ɔn ɔr ɔn ɔ à, kanɛ nɔ he na nɔmɛ ɔn rii-yo m-rɛ."

¹³ Yɛ ruurɔ komo yɛ 'wɔssɔrɔ rii hond hond bɔ Yɛso rɔrɔ yɛ à. Komo yɛ nɔmɔrɔ rii-yo m-rɛ yo **Biki-o m-Pas**.

Rii-yo m-rɛ yo ɔn Biki-o m-Pas

ɔn ɔn Wan-Koyan

(Mati 26:26-30; Mark 14:22-26; 1Kor 11:23-25)

¹⁴ Bɔ da-o wɔɔntɛ à, Yɛso she'ɛturɔ be-de ɔn rɛ rii-yo m-rɛ ɔn yan-tɔm-yɛ ɔn wɔ nɛ. ¹⁵ Wɔ zɛerɔ yɛ, "Um cɔnɔg dɛɛn, um re ka rii-yo m-rɛ yo ɔn **Biki-o m-Pas** ɔ ɔn nɔ nɛ, ka da-de um swɔɔrɔ ɔr-koɔb! ¹⁶ Mɛ nɔ m-rɔrɛ, man re yo komo á, sɛ da-o Shir komɛ gwɔ-o ɔn hun-nɛ yɛ ɔn wɔ à."

¹⁷ Ka da-de Yɛso dɛkurɔ ɔr-ibitɛ de m-mɔdi, wɔ bɔmɔrɔ Shir. Wɔ zɛerɔ, "Dɛk nɔ, nɔ wɔng. ¹⁸ Mɛ nɔ m-rɔrɛ m-mɔka har ma co, man sɔ ka 'wɔɔr-o á, sɛ gwɔmo-tɔ Shir wɔɔntɛ."

¹⁹ Ka da-de wɔ dɛkurɔ ɔr-burodi wɔ bɔmɔrɔ Shir, wɔ catɔrɔ de. Wɔ ya'sɔrɔ yɛ, wɔ rɔ m-zɛɛ, "Wur-o re ɔ ka ɔ um **seke**, rem nɔ à. Sɛngu

* **Bɔr ɔr-kwɔɔz o-gaan:37** 21:37 Hyen komo: Ruka 19:47.

Hyen komo: Rwɔɔ 12:1-27.

* **Bɔr ɔr-kwɔɔz ɔs-voor:1** 22:1

nq m-nqm kaane nq ma'aste me m-baks." 20 Kang-o gaan, wu yasü ye ka ibitte-de da-o ye reese rii-yo m-re à. Wu rø m-zee, "Ka ibitte-de swor o-nu o o-pu o dea es un hyo-m re, mo a wuuse rem nq à.†

21 "Gwot nq! Ka wu he me m-bopse be-de ya-ut-yage à, wu rø kanë un me ne be-de un rii-yo m-re!‡ 22 **Wà-wu un net** wua mer bø Shir esse à. Amba ka wu yase **Wà-wu un net**, wua warag rii-yo ur-won!" 23 Ye taknuru citun hi un de un ye, "¿Wan wu ne be-ur na, wu he nom un ka rii-yo à?"

Ma-ut sunute un wu he qos-wu à

24 Ma-ut sunute be-de un **yan-neke-m Yeso**, to un wu he qos-wu à, be-de un ye. § 25 Yeso zeeru ye, "Gwomo-ne ye un ya-o-dak, ye rø ye m-kute m-'wons. Komo ka gwomo-ne ye rø m-zee un hi un de un ye, 'Nay-ne ye un ka hun-ne ye.' 26 Kaane nq he m-nom, qos-wu be-ur nq, se wu waragte rek-wu, komo wa un co, se wu muute hi un de un wu untun ko-guw.*† 27 ¿Wa rø qos-wu ne, ka wu she'ete wu reete, ko wu nome wu hante à? Wu she'ette wu reet à. Amba um rø be-ur nq untun wu nome wu hante à.‡

28 "Nq rø un me ne kap bø un meger-ut re. 29 Komo bø Tato re sagbu me ut-gwomo à, kaane um sagbu nq. 30 Nqa re nqa sü da-o un gwomo-ut re, komo nqa she'et ut-comos remen nqa piish ma-to un ka baag-ut op ut-voor [12] to, to o-Isra. §

Yeso zeeq Bitrus a she wu

(Mati 26:31-35; Mark 14:27-31; Yoha 13:36-38)

31 "Bitrus, Bitrus! Hoge! **Ko-Gwomo-wu un ya-ut-kot** konog a 'ye wu o-da wu megertu nq kap, a wongte yo ur-bon, un yo ba ur-bon ne, bø yatom rø un wong un hyo un kwa ne à. 32 Amba um konog rem ru, bø wqa tuku me o-cin á. Komo o sher be un de, o ru or ru ne jaab-o ut-men."

33 Bitrus shasuru, "Gos-wu, um rø zongse a ke'et me un wø ne, um meret komo un wø ne!"

34 Yeso zeeru, "Bitrus, me wø m-rure, wqa nom she'-m re o-tet rii-o keeg-yo o-kiit kenet."

Ba-de un hwor; o-ba, o-magay ne

35 Ka da-de Yeso cituru yan-neke-mo un wu. "Bø um tomu nq ka da-de ba un ba-de un hwor, ba o-ba, ba ut-ka'ante, ¿ya un yo nq taage?"

Ye shasuru, "Ko rii.*"

36 Yeso zeeru, "Amba m-moka, bø un wu rø un ba-de un hwor ne à, ko o-ba, wu dek, komo bø un wu rø ba o-magay à wu beeb matuku-de un wu, wu o o-gaan. 37 Nom nq yo, remen Ma-to Shir to zeeq, 'A muut wu **ko-ya-ur-ba'as**,† se to waragte o-nip, remen to a gene ut-ma re à toa mit o-nip."

38 Yan-neke-mo un wu zeeru, "Gwot! Gos-wu, magay-ut voor-to ka!"

† **Bqr ur-kwqoz us-voor:20** 22:20 Hyen komo: Irimi 31:31-34. ‡ **Bqr ur-kwqoz us-voor:21**

22:21 Hyen komo: Bqng 41:9. § **Bqr ur-kwqoz us-voor:24** 22:24 Hyen komo: Mati 18:1;

Mark 9:34; Ruka 9:46. * **Bqr ur-kwqoz us-voor:26** 22:25-26 Hyen komo: Mati 20:25-27; Mark

10:42-44. † **Bqr ur-kwqoz us-voor:26** 22:26 Hyen komo: Mati 23:11; Mark 9:35. ‡ **Bqr**

ur-kwqoz us-voor:27 22:27 Hyen komo: Yoha 13:12-15. § **Bqr ur-kwqoz us-voor:30** 22:30

Hyen komo: Mati 19:28. * **Bqr ur-kwqoz us-voor:35** 22:35 Hyen komo: Mati 10:9-10; Mark

6:8-9; Ruka 9:3; 10:4. † **Bqr ur-kwqoz us-voor:37** 22:37 Hyen komo: Isha 53:12.

Wu shasuru, "To bo'osute!"

Yeso kqog Shir

(Mati 26:36-46; Mark 14:32-42)

³⁹ Yeso yaguru o-bo wu ruuru, bo wu wete m-nom a, n-ton **Haag-o un 'yo-se o-Zetun**, yan-neke-mo un wu nekuru un wu ne. ⁴⁰ Bo wu wo ka be-de a, wu zeeru ye, "Kon no bo a meger no a."

⁴¹ Ka da-de wu arguru wu yage ye untun hew-de un jor-o ur-ta'ar, komo wu kwukturu n-dak, wu konuru Shir. ⁴² Wu zeeru, "Tato re, urege o conog, wo yage me m-suut ka koob-de a. Anze un con-m re a, amba nom bo o cone a." ⁴³ Ko **wan-tom-wu Shir** haanuru be-de un wu, wu dooru wu m-wons. ⁴⁴ Un tuk-mo ut-men, wu kone Shir arge n-ga, susamb-mo un wu ro m-he'en n-dak untun m-hyo.

⁴⁵ Bo wu ine be-de us-kon a, wu warguru be-de un yan-neke-mo un wu. Wu 'wos ye ro m-rew, ye karag remen hur-de un ye naasute. ⁴⁶ Wu zeeru ye, "¿Remen yan o no rotte m-rew? Ine no, no kon Shir bo a meger no a."

A shik Yeso

(Mati 26:47-56; Mark 14:43-50; Yoha 18:3-11)

⁴⁷ Yeso ro ut-ma, buug-de un hun-ne woonuru. Wan-gaan be-de un ka op un yoor [12] ye, jin-de un wu Yahudas teknete ye co. Wu haanuru be-ur Yeso wu hamturu wu. ⁴⁸ Amba Yeso zeeru, "Yahudas, ¿ur-hamat o, o he bopse un ya-ut-yage **Wa-wu un net?**"

⁴⁹ Bo **yan-neke-m Yeso** ye ro kané a, hyane yo he m-nom a, ye cituru Yeso, "Gos-wu, ¿te dum un ye ne un magay-ut te?" ⁵⁰ Wan-gaan be-de un ye, kupsuru to-o un so un kom-o ur-re o un ko-guw-wu un ko-Gwomo-wu un kon-se Shir.

⁵¹ Amba Yeso zeeru, "Yagu no kaane!" Wu ci'uru to-o un ka net-wu, wu dapuru o.

⁵² Ka da-de Yeso zeeru ko-Gwomo-wu un kon-se Shir, un caari-wu un yan-er-de un **Pyo-o Shir** ne un sek-ye ne, ye haane kané ye shipt wu a. "¿Remen yan o no haante ut-magay ne, ut-ko ne, sa o zee me ko-hyow-wu?"

⁵³ Um ro un no ne, ko o ke da-o un **Pyo-o Shir**, komo no meger no shipt me a. Amba da-o no o ka da-o yan-men-ut jaas-to ro ut-gwomo a."[‡]

Bitrus she'eg Yeso

(Mati 26:57-58,69-75; Mark 14:53-54,66-72; Yoha 18:12-18,25-27)

⁵⁴ Ye shipuru Yeso, ye nekuru un wu ne, un hur-o un ko-Gwomo-wu un kon-se Shir, Bitrus ro ye m-dore n-jim ur-hew ne. ⁵⁵ Yan-hwo'ot o-ra do'og o-ra un tete-o un hur-o un ko-Gwomo-wu un kon-se Shir, komo Bitrus ro kané. ⁵⁶ Da-o wan-gaan ne'a be-de un guw-ne, hyane wu tara kané be-de o-ra a. Ka ne'a-wu tuuru wu yish. Wu zeeru, "Ka net-wu ma **wan-neke-m Yeso wu!**"

⁵⁷ Amba Bitrus she'uru, "Ne'a, me nap ka net-wu a!"

⁵⁸ O-da hiin, wu ken net-wu zeeru Bitrus, "Wo ma wan-gaan-wu be-de un ye!"

Amba Bitrus shasuru, "Ka net-wu, me wu a!"

⁵⁹ Bo da-o jimité komo a. Wu ken net-wu sheruru gung, wu zeeru. "She-m mo kon a, ka net-wu ro un dore un Yeso, remen wu ma ko-ya-o-Gariri-wu!"

⁶⁰ Amba Bitrus shasuru, "Ka net-wu, me nap yo wo m-rwor a!"

Da-o gaan, wu rɔ ʊt-ma, kiit-o kanuru. ⁶¹ Yeso wakturu ʊs-ajima ne wu gwɔturu Bitrus, komo Bitrus baksuru Yeso zeeɔ wu, "Wɔa nom she'e-m re o-tet rii-yo o-kiit yo kenet." ⁶² Bitrus joguru ʊs-kan.

Ye nomute Yeso ʊs-sɔrog,
ye yo'og wu

(Mati 26:67-68; Mark 14:65)

⁶³ Ka hun-ne ye, ye rɔ ʊn er-ur Yeso à, ye nomuru wu ʊr-ar, ʊs-sɔrog ne, ye cɔpsuru wu m-ta. ⁶⁴ Ye hɔkkuru wu ʊr-magund ʊn yish. Ye cituru wu, "¿Wa wɔsu wɔ? Rwor!" ⁶⁵ Komo ye nomuru wu ma-tɔ ʊn naas ʊt-men.

A heete Yeso be-de ʊn piish ʊt-ma

(Mati 26:59-66; Mark 14:55-64; Yoha 18:19-24)

⁶⁶ Bɔ ish geste à, sek-ye, ʊn Gwɔmo-ne ye ʊn kɔn-se Shir ne, ʊn **yan-Yoos-de o-karamsa** ne mɔrguru be-ur gaan, komo a hanturu Yeso be-de ʊn ka **Mɔrog-de ʊn Sek-ye** de. ⁶⁷ Ye zee, "Ruruɛ, ¿wɔ '**Kiristi**'?"

Wu shasuru, "Mɛ ruru nɔ, nɔa dek á. ⁶⁸ ʊrege komo ʊn cikt nɔ, nɔ hede mɛ m-shas á. ⁶⁹ Amba m-mɔka, har ʊn co, **Wà-wu ʊn net** a she'et ʊr-re de ʊn Shir be-de ʊt-gwɔmo."

⁷⁰ Ye zeeɔ kap, "¿Wɔ wu rɔ, **Wà-wu Shir**?"

Wu shasuru ye, "Nɔ zeeɔ hond hond."

⁷¹ Ye zeeɔ komo, "Tɛ cɔn ye he tɛ m-su'e á! Tɛ ʊn hi ʊn tɛ, tɛ hogute yo wu zee à!"

Bɔr ʊr-kwɔɔz ʊs-tet

A hette Yeso be-ur ko-Gwamna Biratus

(Mati 27:1-2,11-14; Mark 15:1-5; Yoha 18:28-38)

¹ Ka buug-de ʊn hun-ne de inuru kap ye heeturu Yeso be-ur **Biratus** ko-Gwamna. ² Kane ye takne wu sakke ʊt-**ba'as**. "Tɛ shipk ka net-wu, wu rɔ ʊn egusse ʊn hun-ne na, wu rɔ ye m-zee, ye top ko-Gwɔmo **Sisar** tar-o ʊn hono o-dak á, komo wu rɔ m-zee, wu rɔ ko-Gwɔmo te, **Kiristi**."

³ **Biratus** cituru wu, "¿Wɔ rɔ ko-Gwɔmo-wu ʊn **Yahuda**-ne?"

Yeso shasuru, "O zeeɔ kaane."

⁴ Ka da-de **Biratus** zeeɔ Gwɔmo-ne ye ʊn kɔn-se Shir ʊn buug-de ʊn hun-ne, "Mɛ hyan **ba'as-de** ʊn ka net-wu á."

⁵ Amba ye eks m-wɔns ne, "Yoos-de ʊn wu rɔ m-hante 'yons ʊr-hi be-de ʊn hun-ne ye o-Judiya. Wɔ takante o-Gariri wu ka wɔne komo kane."

A hette Yeso be-ur ko-Gwɔmo Here

⁶ Da-o ko-Gwamna **Biratus** hogɛ de ka à, wu cituru, "¿Ko-ya-o-Gariri-wu, ka net-wu?"

Ye shasuru, "Ee."

⁷ Bɔ wu nepte Yeso rwuunte sɔ ʊn dak-o ʊn gwɔmo-ʊt **Here** [Atipas] à, wu zeeɔ ye heet Yeso be-ur **Here**, wu ro o-Urusharima ka da-de à. ⁸ Bɔ **Here** hyente Yeso à, wu nomuru o-zak remen wu hogute ma-tɔ ʊn wu, komo wu rɔ ʊr-er deen wu hyenet wu. Wu hɔk wu hyenet Yeso rɔ ʊn nom ʊt-hyat. ⁹ **Here** cituru Yeso ʊs-cot deen, amba wu shas á. ¹⁰ Gwɔmo-ne ye ʊn kɔn-se Shir ʊn **yan-Yoos-de o-karamsa** ne rɔ co, ye hururu ʊt-gaag, ye zeeɔ Yeso nomog rii-yo depe á. ¹¹ **Here** ʊn karma-ne ʊn wu ne nomuru Yeso ʊr-ar. Ka da-de ye tupuru Yeso cɔp-o ʊt-gwɔmo ye muuturu wu be-ur **Biratus**. ¹² Ka hɔ-de **Here** ne ʊn **Biratus** nomuru ʊr-nay, n-ga ye ro m-she'et be-ur gaan á.

*Hun-ņe zeeḡ a ho Yešo**(Mati 27:15-26; Mark 15:6-15; Yoha 18:39—19:16)*

¹³ **Biratus** mōrōgsurū Gwōmo-ņe ye ũn kōn-se Shir ũn caari-ye ñe ũn hun-ņe ñe. ¹⁴ Wū zeeḡ ye, “Nō hantūte ka ñet-wū be ũn de. Nō zee wū rō ũn egusse ũn hun-ņe. M-mōka ũm me'este wū ũn co ño. Komo me hyan wū **ur-ba'as** ñe de ño zee á. ¹⁵ Komo **Here** wū hyan **ba'as-de** ũn wū á, wū hantūte wū be ũn na. Ka ñet-wū ñom rii-yo wōo m-mar á. ¹⁶⁻¹⁷ Remen kaañe man rū a nomū wū ũs-sōrōḡ, ũm ho'os wū.”

¹⁸ Buḡ-de ũn hun-ņe 'yonsurū ũs-cōr kang-o gaan, “Hō wū! Hosundū te Barabas!” ¹⁹ (A ũn ka Barabas remen wū hantūte ũr-gūn n-me o-bō, wū hoom komo hun-ņe.)

²⁰ **Biratus** ro cōḡog wū ho'os Yešo, wū rurū hun-ņe komo. ²¹ Amba ye 'yonsurū ũs-cōr, “A kem wū! A kem wū!”

²² **Biratus** zeeḡ ye atette-o, “Amba, ĩya ũn **ba'as-de** wū ñom? Me hyan rii-yo wū ñome yo wōo m-mar á! Man rū a nomū wū ũs-sōrōḡ a ho'os wū.”

²³ Amba ye doorū 'yons ũs-cōr n-tōn a kem Yešo, komo ka yan-'yons ũs-cōr ye reerū ũr-hō. ²⁴ Remen kaañe **Biratus** zeeḡ, a ñome Yešo, yo ye cōḡe à. ²⁵ Wū hosundurū ye wū ye cōḡe à, wū a ka'e remen gūn-de wū hantē o-bō à ũn hoom ũn hun-ņe ñe, komo wū yasurū ye Yešo, ye ñom yo ye cōḡe à ũn wū ñe.

*A kamag Yešo o-kan**(Mati 27:32-44; Mark 15:21-32; Yoha 19:17-27)*

²⁶ Karma-ņe dekurū Yešo ye ruurū ũn wū ñe. Bō ye ro m-ņeke à, ye gonturū wū ken ñet-wū rwuntē o-Kireni jin-de ũn wū Simōn, wū rō m-cōwōn o-bō ũn ka dak-o. Ye bōpurū wū, ye rwo'urū wū deḡ ũn ka **kan-o**, ũn jim-ur Yešo.

²⁷ Buḡ-de ũn hun-ņe deen dorurū wū, ye ken ne'a-ņe ye ro n-me ye rō ũs-kan. Ye rō m-hōḡe 'wōn-ur Yešo. ²⁸ Yešo wakturū, wū gwōturū ye. Wū zeeḡ ye, “Ne'a-ņe ye o-Urusharima! Nō 'wōn rem re á, amba 'wōn ño rem ño, ũn yakar ño ñe. ²⁹ Me ño m-rurē hō-ur rōḡn, da-o hun-ņe he m-zee, 'Ne'a-ņe ye kume yakar á, ye b̄um Shir remen ye mat wan-yaar á.’ ³⁰ Qa ñom da-o hun-ņe he m-zee ũt-haag à 'He'ēn ño te n-tōn!' Ye zee ũt-dor, 'Wuke te ño!'^{*} ³¹ Gōn ka rii-yo a nom, ũreḡe hun-ņe ñomōte me kaañe, me wū rō ba **ur-ba'as** à, ĩya ñe Shir he nome ũn **ya-ur-ba'as?**”

³² Ye ken hun-ņe ye yoor, kap mō ũn ye hyow-ņe, a ruute ye remen karma-ņe hoot ye ũn Yešo ñe. ³³ Bō ye wōḡe de ken be-de a m-zee, *Caar-o ũr-hi*, ye kamurū Yešo kañe o-**kan** ũn ka hyow-ņe ye ñe yoor, wan-gaan sō ũr-re, wan-gaan sō ũr-kwanta. ³⁴ Yešo zeeḡ, “Tato re, soks **ba'as-de** ũn ye! Ye nap yo ye rō m-ñom á.”

Ka da-de karma-ņe wōngurū gund-tō ũn wū o-gwambe.† ³⁵ Hun-ņe rō eso ye gūt, da-o caari-ye ye ũn **Yahuda**-ņe nome wū ũr-ar à. Ye zeeḡ, “Wū guug ye ken ye, ũreḡe wū rō **Kiristi** wū Shir tōmne à, wū gu hi ũn de ũn wū.”‡

³⁶ Karma-ņe abun ye, nomurū wū ũr-ar, ye haarū be-de ũn wū. Ye tepburū wū ke-mō o-zambo. Ye zeeḡ,§ ³⁷ “Gu hi ũn du ũreḡe wō ko-Gwōmo-wū ũn **Yahuda**-ņe wū!”

* **Bqr ur-kwooz us-tet:30** 23:30 Hyen komo: Hose 10:8; Hyan 6:16. † **Bqr ur-kwooz us-tet:34** 23:34 Hyen komo: Bōḡ 22:18. ‡ **Bqr ur-kwooz us-tet:35** 23:35 Hyen komo: Bōḡ 22:7. § **Bqr ur-kwooz us-tet:36** 23:36 Hyen komo: Bōḡ 69:21.

³⁸ Ye genuru ka gom-to ye kemuru wu to yow yow ɔr-hi ne: “Ko-Gwomo-wu un **Yahuda**-ne wu ka.”

³⁹ Wan-gaan be-de un ka hyow-ne ye, ye a kame kanɛ à, ruru Yeso ma-to ba ɔr-bon: “¿Wɔ wu ka ro **Kiristi** á? Gu hi un du un te ne!”

⁴⁰ Ka wan-gaan-wu, hururu wu ɔt-gaag, wu ro m-zɛɛ, “¿Wɔ un gyer un Shir á? A m-swɔ ɔr-koɔb hond hond un wu ne. ⁴¹ De ma na koɔb-de hond hond o be-ɔr na, remen a gokstɛ yo depe na à, amba wu, wu nom **ɔr-ba'as** á.” ⁴² Komo wu zɛɛru Yeso, “Yeso, baks un mɛ ne, da-o he m-muun ɔt-gwomo ne à!”

⁴³ Yeso shasuru wu, “Um esute wɔ caane, wɔa tuw **be-de o-zak** un mɛ ne.”

Mar-m Yeso

(*Mati 27:45-56; Mark 15:33-41; Yoha 19:28-30*)

⁴⁴⁻⁴⁵ Ho-ɔr ro ɔr-hi, comb-o swɔɔnuru hono o-dak har da-o de shatɛ à. Komo gund-o m-nu o wɔngsɛ **Pyo-o Shir** à caturu be-ɔt yoor un hi un de un o. ⁴⁶ Yeso 'yonsuru ɔs-cɔr, “Tato re! Um rustɛ kukt-to re un kom-ɔt ru!” Bɔ wu zɛtɛ kaane à, wu maruru.†

⁴⁷ Sek-wu wu un karma-ne hyanuru yo nome à, wu bomuru Shir, wu ro m-zɛɛ, “Nip-o ka net-wu net kashi-wu!”

⁴⁸ Da-o hun-ne ye mɔrgɛ kanɛ à, hyane yo nome à, ye ji'uru o-hur kap. Ye ro un wɔs un be-de un ye un tuk-mɔ ɔt-mɛn. ⁴⁹ Amba kap ye nape Yeso un hi un de un ye à, ye essuru ɔr-hew ne ye gut, mɔssɛ un ne'a-ne ne ye dɔnde wu so o-Gariri à.‡

A jok Yeso

(*Mati 27:57-61; Mark 15:42-47; Yoha 19:38-42*)

⁵⁰⁻⁵¹ Wu ken net-wu, wu a m-zɛɛ **Yusuhu** ko-ya-o-Aramatiya, un dak-o o-Judiya. Kashi un net-wu a m-hɔgɛ à, wu ro un 'er-de un haan-mɔ un gwomo-to Shir. Wu ma ko-caari-wu be-de un sek-ye un den-o Shir, myet un kaane wu dek ma-to un ye, un yo ye nome ne á. ⁵² Wu haaru be-ɔr **Biratus** wu konuru a ya'as wu u-ɔr Yeso. ⁵³ Wu dekurru ka u-de, wu yereru un o ken gund-o, wu rusuru un saag-o a bo'e be-de o-ta'ar à, o a ro jokke net á. ⁵⁴ Ho-de ɔr-Jaw de, **Ho-de ɔr-Wuwe** ro ma-to un wɔɔn.

⁵⁵ Ka ne'a-ne ye, ye dɔnde Yeso so o-Gariri à, nekurru un **Yusuhu** ne. Komo ye hyanuru ka saag-o, be-de a russe u-ɔr Yeso n-mɛ à. ⁵⁶ Ka da-de ye warguru o-hur, ye zɔnguru un saw-to m-nɔw mɔ m-shi'igin ne, remen wur-o Yeso. Ye wuwuru **Ho-de ɔr-Wuwe**, bo **karamsa**-o zɛɛ à.§

Bɔr ɔr-kwɔɔz ɔs-nass

Inɛ-m Yeso

(*Mati 28:1-10; Mark 16:1-8; Yoha 20:1-10*)

¹ N-sot, n-sot, ho-de o-Rahadi, ka ne'a-ne ye haaru be-de o-saag, ye ro un ka saw-to m-nɔw to ne. ² Ye 'wɔs a dostɛ ka ta'ar-o, o a hɔkte ish-o un saag à, ³ Ye cɔwuru n-mɛ, amba ye hyan u-ɔr Yeso Gos-wu á. ⁴ Ye esuru kanɛ ba un nap un yo ye he m-nom á, un gyept-o un yish campo-ne nen yoor un gund-to m-kukur ne wɔɔnuru yow yow un ye ne. ⁵ Gyer-o hoɔru ye, ka ne'a-ne ye kwukturu n-dak. Ka campo-ne ye zɛɛru, “¿Yan yo no rotte

* **Bɔr ɔr-kwɔɔz ɔs-tet:44-45** 23:44-45 Hyen komo: Rwuɔ 26:31-33. † **Bɔr ɔr-kwɔɔz ɔs-tet:46** 23:46 Hyen komo: Bɔng 31:5. ‡ **Bɔr ɔr-kwɔɔz ɔs-tet:49** 23:49 Hyen komo: Ruka 8:2-3. § **Bɔr ɔr-kwɔɔz ɔs-tet:56** 23:56 Hyen komo: Rwuɔ 20:10; Kara 5:14.

un hoob-o un wan-hoog be-de un margan-ne? ⁶ Wu ro kon kané á, Shir 'yonsute wu. Baks no yo wu zee no da-o wu ro'e o-Gariri à. ⁷ A bopse ya-ur-ba'as 'Wà-wu un net a kem wu o-kan komo ho-ut tet wua ine un hoog ne,* "

⁸ Ka da-de ka ne'a-ne ye baksuru ma-to un wu. ⁹ Ye yaguru be-de o-saag, ye haaru, ye ruru **yan-neke-m Yeso** op o-gaan, un ye ken ye ne kap ka rii-yo. ¹⁰ Ka ne'a-ne ye ka, **Meri** Magudarin, Jonana, un komo **Meri** ne (inu **Yakubu**), un ye ken ne'a-ne ye ne, ruru **yan-Tom Yeso**. ¹¹ Amba **yan-Tom Yeso** ro m-zee ka yo ka ne'a-ne ye rwore à ye nap rii-yo ye ro m-nom á, komo ye goks ma-to un ye á. ¹² Amba Bitrus inuru wu ruuru o-rek wu haaru be-de o-saag. Wu kakturu, wu hyanuru ka gund-o a yere Yeso á, amba u-ur Yeso ro kon komo á. Ka da-de wu warguru o-hur, wu ro us-barag-se un yo nome à.

M-ha o-Emmas
(Mark 16:12-13)

¹³ Ka ho-ur gaan-de **yan-neke-m Yeso** nen yoor ro m-ha de ken bo-de a m-zee o-Emmas à, untun mer-ut ta'oor [kiromita 11] rwun-mo o-Urusharima. ¹⁴ Ye ro ut-orom to un rii-yo nome à. ¹⁵ Bo ye ro tep ut-orom à, Yeso wounuru yow yow wu ro m-neke un ye ne. ¹⁶ Ye hyanuru wu, amba ye hoks wu m-nap á. ¹⁷ Yeso zee ru ye, "¿Yan yo no m-orome, bo no m-neke à?"

Ye esuru, co-us ro naase. ¹⁸ Wan-gaan-wu a m-zee Kurepas, cituru wu, "Wu wu cot ko-hamat kané o-Urusharima, wu nape rii-yo nome kané un ka ho-to á."

¹⁹ Yeso cituru, "¿Yo ke rii-yo?"

Ye shasuru, "Rii-yo nome Yeso ko-ya-o-Nazaret à. Ko-yan-Rworu un Ma-to Shir wu ka net-wu, komo Shir ya'ag wu ur-beeb be-de un hun-ne, kap yo wu zee, un yo wu nome ne à. ²⁰ Gwomo-ne ye un kon-se Shir be un te, un ya-o-dak-ne heete wu be-ur **Biratus** a ho, a kamag wu o-kan. ²¹ Komo kané te hwo ur-hur, wu he rwu un ya-o-**Isra** m-posse. A huse to ka ma, caane ro ho-ur atette-de bo un nom un kaane. ²² Ye ken ne'a-ne ye, un buug un te rwo'og te us-barag, ye haag un gas-o ish be-de un saag. ²³ Amba ye hyan u-de un wu á. Ye muunte, ye ro m-zee ye hyanag ut-hyangan **yan-tom-ye Shir** rurute ka ne'a-ne ye unze wu ro un hoog ne. ²⁴ Ye ken ye un buug un te haag un ka saag-o komo ye 'woste bo ka ne'a-ne ye zee à, amba ye hyan wu á."

²⁵ Ka da-de Yeso zee ru ye, "No m-raag ne, komo un ho'os o-wur ne be-de un goks un ko yo ke yo yan-Rworu un Ma-to Shir zee à! ²⁶ Amba Shir zee **Kiristi** wu su ur-koob de un ka rii-yo, ka da-de wu cowuru un sekemse-mo un wu." ²⁷ Yeso ruru ye yo Ma-to Shir zee mosse un wu ne à, wu taknuru un yo takurda-o **Mosa** un kap yo yan-Rworu un Ma-to Shir ne gene à.

²⁸ Bo ye wounte yow yow un ka bo-de ye ro m-ha ne à, Yeso nomuru sa o zee o-co wu arge. ²⁹ Amba ye muuntu wu jim ye ro m-zee, "She'et be un te, ho-ur teeste tet-m mo m-nom." Wu haaru wu she'ete un ye ne. ³⁰ Wu she'eturu wu reet rii-yo m-re un ye ne, wu dekuru ur-burodi, wu huru de nu-o ur-bon, ka da-de wu caturu de wu yasuru ye. ³¹ Ka da-de yish-ye un ye upsuru, ye napuru, unze Yeso wu, amba ye do wu m-hyan á. ³² Ye

* **Bqr ur-kwqoz us-nass:7** 24:6-7 Hyen komo: Mati 16:21; 17:22-23; 20:18-19; Mark 8:31; 9:31; 10:33-34; Ruka 9:22; 18:31-33.

zeerʋ hi ʋn de ʋn ye, “A nɔmog o-zak deen da-ɔ wʋ tɛpsʋ na ʋn cɔw à, komo wʋ rʋrʋ na yo Ma-tɔ Shir zee à.”

³³ Ye inʋrʋ da-o gaan, ye wargurʋ o-Urusharima. Kanɛ ye 'wɔsɛ **yan-neke-m Yeso** nen ɔp o-gaan kargutɛ be-ʋr gaan ʋn ye ken ye nɛ ³⁴ ye ro m-zɛɛ, “Nip-ɔ Gos-wʋ inʋtɛ! Simɔn hyanag wʋ!”

³⁵ Ka nen yoor-ye, doorʋ ye m-rʋrɛ ʋn yo nɔmɛ ʋn cɔw à, komo bɔ ye napɛ wʋ da-o wʋ caate ʋr-burɔdi à.

Yeso rwuntɛ cas be-de ʋn yan-neke-mɔ ʋn wʋ

(Mati 28:16-20; Mark 16:14-18; Yoha 20:19-23; Seng 1:6-8)

³⁶ Bɔ ka nen yoor-ye ro ye m-rʋrɛ kaanɛ à, kanɛ Gos-wʋ ʋn hi ʋn de ʋn wʋ ɛsurʋ eso be-de ʋn ye. Wʋ gassurʋ ye.

³⁷ Ye hogurʋ o-gyer, ye zee kɔ kʋkt-ɔ ʋn ko-marimar ɔ. ³⁸ Amba wʋ zeerʋ ye, “¿Remen yan ɔ nɔ rotte o-gyer? ¿Remen yan ɔ nɔ rotte das das? ³⁹ Gwɔt nɔ kom-ʋt re ʋn na-ʋs re nɛ, nɔa hyen mɛ wʋ ʋn hi ʋn de. Ci nɔ mɛ, nɔ nept, remen kʋkt-ɔ ʋn ko-marimar rott tɔ wur-ɔ m-ap ʋt-caar nɛ à, bɔ nɔ hyanɛ ʋm rɔ à.”

⁴⁰ Bɔ wʋ zette kaanɛ, komo wʋ kuturʋ ye kom-to ʋn wʋ ʋs-na nɛ. ⁴¹ Kap ʋn kaanɛ nɛ ye gɔks à, zak-o hoog ye, ʋt-hyat nɛ. Wʋ citurʋ ye, “¿Nɔ ʋn rii-yo m-rɛ nɛ kanɛ?” ⁴² Ye yasurʋ wʋ bek-ɔ o-jan hensɛ. ⁴³ Wʋ dekurʋ yo wʋ ti'urʋ ʋn hyan-o ʋn ye.

⁴⁴ Ka da-de wʋ zeerʋ ye, “Ka rii-yo ʋm rʋrʋ nɔ à, yo ro kon da-ɔ ʋm rɔ'e ʋn nɔ nɛ à: Kap yo a genɛ mɔsɛ ʋn mɛ nɛ à, be-de ʋn **karamsa-o Mosa**, gen-mɔ ʋn yan-Rwɔrʋ ʋn Ma-tɔ Shir, ʋn takurda-ɔ ʋn Sep-tɔ ʋr-Bongon nɛ komo, a shi o-nip.”

⁴⁵ Ka da-de wʋ upsurʋ ye ʋr-hur, ye nept ka gen-mɔ Shir mɔ. Komo wʋ zeerʋ ye, ⁴⁶ “Yo a genɛ à yo ka: **Kiristi** a sʋ ʋr-kɔɔb, komo wʋa inɛ be-de ʋn margan-nɛ ʋn ho-ʋr atette-de. ⁴⁷ Komo ʋn jin-de ʋn wʋ, ka tom-mɔ ʋn yagɛ ʋn nɔm **ʋr-ba'as** ɔ m-waktʋnɛ be-de Shir nɛ, ʋn soks **ʋr-ba'as** nɛ, a rʋr ɔ hono o-dak kap, ʋr-takan o-Urusharima. ⁴⁸ Nɔ rɔ ya-m-su'e ʋn ka rii-yo ʋn hi ʋn nɔ. ⁴⁹ Mɛ komo ʋn hi ʋn de man tomtʋndʋ nɔ kʋkt-o Shir, ɔ Tato re ɛsɛ ʋt-ma à. Amba wasʋ nɔ n-mɛ o-bɔ har da-ɔ ka kʋkt-o Shir ɔ shoosʋ nɔ ʋn beɛb-de rwʋʋnɛ n-Tɔn ʋn shir à.”†

A deƙ Yeso n-Tɔn ʋn Shir

(Mark 16:19-20; Seng 1:9-11)

⁵⁰ Ka da-de wʋ dekurʋ ye, ye ruurʋ o-bɔ ʋr-hew nɛ ha-mɔ o-Betanya. Kanɛ wʋ jakɛ kom-to ʋn wʋ, wʋ huurʋ ye nu-ɔ ʋr-bon. ⁵¹ Da-ɔ wʋ rɔ ye ʋn rʋ'e ʋn nu-ɔ ʋr-bon à, wʋ yagurʋ ye. Shir dekurʋ wʋ n-Tɔn ʋn shir.‡ ⁵² Ye kwʋkturʋ, ye ya'urʋ wʋ m-sɛk, ye wargurʋ o-Urusharima. Zak-o hoogʋ ye deen. ⁵³ Komo ye hoogʋ da-ɔ ʋn ye, n-mɛ ʋn **Pyo-ɔ Shir**, ye rɔ ʋn bongon-de Shir.

† **Bɔr ʋr-kwɔɔz ʋs-nass:49** 24:49 Hyen komo: Seng 1:4.

‡ **Bɔr ʋr-kwɔɔz ʋs-nass:51** 24:50-51

Hyen komo: Seng 1:9-11.

Takurda-o Yohana

Rem-se rɔ n-me à:

M-zantɛ 1:1-18

Yohana Wa-m-Yo'os un hun-nɛ m-hɔ un yan-dor Yeso nɛ wu ur-takan
1:19-51

Senge-m Yeso n-me un hun-nɛ yɛ o-Gariri 2:1—12:50

Hɔ-tɔ ur-kom yow yow o-Urusharima nɛ 13:1—19:42

M-inɛ ut-marimar un rwuun-mɔ un Wan-Koyan nɛ cas 20:1-31

Ma-tɔ ur-kom: Mɔ ken rwuun-mɔ cas mɔ un Wan-Koyan n-me o-Gariri
21:1-25

Gom-ur waragte net

¹ Cin da-de ur-takan Gom-ur ro kon. Ka Gom-de nɛ de ro mɔsɛ un Shir ne. Ka Gom-de komo de rɔ Shir. ² Wu rɔ mɔsɛ un Shir nɛ cin ur-takan.

³ Un ka Gom-de, Shir nomte koyan. Shir rɔ un nom yo ken rii-yo ba un wu á. ⁴ Wu wu rɔ wan-hoog, wu ya'e kɔ yo ke rii-yo hoog à. Ka hoog-o nɛ, cecas-mɔ un hun-nɛ mɔ. ⁵ Mɔ rɔ yɛ m-dosse o-comb. Mɔ rɔ cecas-mɔ un hun-nɛ. Ká comb-o hoks mɔ un ká cecas-mɔ á.*

⁶ Wu ken net-wu ro kon wu Shir tomne à, wu a m-aag **Yohana** Wa-m-Yo'os un hun-nɛ m-hɔ à.† ⁷ Wu un haan wu rurutɛ hun-nɛ un su'e un ká wa-m-cecas-wu, remen kɔ wu ke net-wu, wu sheret be-de un ka wa-m-cecas-wu. ⁸ Yanze **Yohana** wu rɔ ka wa-m-cecas-wu á. Wu un haan remen wu suute ma-tɔ un ka wa-m-cecas-wu. ⁹ Ka cecas-mɔ mɔ o-nip, mɔ carakse kɔ wu ke net-wu à, mɔ mɔ rɔ m-nekne n-me un hono o-dak.

¹⁰ Wu cowonte n-me un hono o-dak o wu nome à, amba hon dak un nap un wu nɛ á. ¹¹ Wu un haan be-de un hun-nɛ yɛ un wu, amba ka hun-nɛ yɛ 'yarɔ wu. ¹² Amba yɛ ken yɛ gokste wu. Yɛ shereg hi un de un yɛ be-de un wu. Bon yɛ gokse wu à, wu ya'ag yɛ o-cow, yɛ waragte yakar-yɛ Shir. ¹³ A ja'aste yɛ m-mat. Yanze mat-o un campɔ un ne'a-nɛ, kɔ mat-o un con-mɔ un campɔ á. Ay, mat-o un Shir o, wu muute yɛ yakar-yɛ un wu à.

¹⁴ Ka Gom-de waragte net har wu she'eturɔ be un na. A hyanag seps-mɔ un wu, seps-mɔ un wu komo un hon mɔ wan-gaan mɔ cot, wu rwuune be-de o-Tato shiishe m-yar o-nip nɛ à.

¹⁵ Wu wu **Yohana** rwore ma-tɔ un wu. Wu 'yonsuru us-cɔr. Wu zee, "Wu wu um ruru nɔ ma-tɔ un wu, wu um zee, 'Wu ron n-jim un de à, amba wu aragte me. Cin n-ga nɛ ma wu ro kon, cin ba a un makt me.' "

¹⁶ Be-de un moor-to un yar-mɔ un wu o wu huɔ na nu-o so-o bim-o-bim.

¹⁷ Un kom-ut **Mosa** a ya'asunde o-karamsa, amba m-yar o-nip nɛ, be-ur Yeso **Kiristi** a ya'asunde na mɔ. ¹⁸ Yatt net-wu take hyan un Shir cas á, se Wà un wu ur-mat un hon-de un wu. Wu rɔ ragaan un Shir nɛ. Wu rɔ tara un kom-o ur-re de Shir à, wu ruru na bɔ Shir rɔ à.

Yohana Wa-m-Yo'os un

hun-nɛ m-hɔ suute Yeso

(Mati 3:1-12; Mark 1:1-8; Ruka 3:1-18)

* **Bɔr-o gaan:5** 1:5 Kɔ: Comb-o hoks m-ryomos ka cecas-mɔ á. † **Bɔr-o gaan:6** 1:6 Hyen komo: Mati 3:1; Mark 1:4; Ruka 3:1-2.

19 Sw̄o-ʉs **Yohana** se ka, da-ŋ sēk-ye be-de ʉn **Yahuda**-ne, ye o-Urusharima tōm̄e yan-**Cw̄ ʉn k̄on-se Shir** ʉn **Rewi**-ne ne à. Ye he ye cit ʉn **Yohana**, “¿W̄o r̄o wan?” 20 **Yohana** yage ye m-rur̄u á. W̄u rw̄uune ye cas, w̄u zee, “M̄e w̄u r̄o **Kiristi**‡ á.”§

21 To, ye citur̄u w̄u, “¿W̄o r̄o wa? ¿W̄o **Ereja** w̄u?”

W̄u zeer̄u, “Ay.”

Ye zeer̄u w̄u, “¿W̄o w̄u r̄o ka **wan-rw̄or ʉn Ma-to Shir** w̄u, w̄u Shir zee w̄u a 'yonsundu te unt̄un **Mosa**?”

W̄u door̄u m-zee, “Ay.”

22 Ye zeer̄u w̄u, “To, ¿rur̄u te w̄o r̄o wa ne? Rur̄u te remen te rur̄ut̄e hun-ne ye tōm̄e te à, ¿ya w̄o m-zee ʉn hi ʉn du?”

23 **Yohana** zeer̄u ye, “M̄e w̄u r̄o ko-wan-eeg o ʉn hun-ne o-dákár, w̄u **Ishayawan-Rw̄or ʉn Ma-to Shir** rw̄ore ma-to ʉn w̄u à. **Ishaya** r̄o m-zee, ‘Zonḡu n̄o remen haan-m Yawe.’* ”

24 Ka ye a tōm̄e ye he, ye cit ʉn **Yohana** à, ye r̄o mos̄se ʉn **Parisa**-ne ne.

25 Ye zeer̄u w̄u, “¿Yan yo w̄otte ʉn yo'os ʉn hun-ne n-te m-h̄o, w̄o **Ereja** á, w̄o r̄o ne **Kiristi** á, ¿w̄o ne ko-**wan-rw̄or ʉn Ma-to Shir** á?”

26 **Yohana** zeer̄u ye, “M̄e n̄o de m-**yo'os m-h̄o** m-h̄o. W̄u ken r̄o ge be ʉn n̄o, w̄u n̄o nape ʉn w̄u ne á. 27 M̄e ʉn ba w̄u m-w̄oon be ʉn n̄o. M̄e bo'os ʉm us ka'ante-to ʉn w̄u á.”

28 To ka to ʉn k̄or ʉn be-de hun-ne r̄o m-aag o-Betanya, o r̄o pesto-de so ʉn h̄oran-de ʉn Rooḡ-o o-Joda à, be-de **Yohana** ro ʉn yo'os ʉn hun-ne n-te m-h̄o à.

Yēso Ca-yo Shir yo

29 B̄o ish geste à, **Yohana** hyanbur̄u Yēso r̄o m-nek̄e be-de ʉn w̄u. W̄u zeer̄u, “Gw̄ot n̄o **Ca-yo Shir** yo dēke **ba'as-to** ʉn hono o-dak à! 30 W̄u ʉm zee n̄o w̄u ken w̄u roon n-jim ʉn de. W̄u ʉm zee n̄o w̄u r̄o Wan-co re à, remen w̄u ro kon hono o-dak cin ba a ro makt me. 31 M̄e ʉn hi ʉn de, m-beerte w̄u, amba rii-yo rw̄o'e ʉm haante yo'os ʉn hun-ne m-h̄o à yo r̄o remen a rw̄unt̄ut̄e w̄u cas be-de ʉn **Isra**-ne.”

32 Ka da-ŋ **Yohana** nom̄u se ka sw̄o-se, w̄u zee: “ʉm hyanag o-Kukt m-ker̄gunde rw̄uun-m̄o n-ton unt̄un o-gorop o cirur̄u ʉn w̄u. 33 M̄e roa nep w̄u á, se de unt̄u ka w̄u tōm̄u me ʉm yo'os hun-ne m-h̄o rur̄u me à, ‘Ka w̄u o hyane Kukt-o kergunte o cirur̄u ʉn w̄u à, w̄u he yo'os ʉn hun-ne ʉn **Kukt-o Shir**.’ 34 ʉm hyanag komo ʉm nomoste suute, w̄u ka w̄u r̄o **W̄a-w̄u Shir**.”

Yan-neke-m Yēso

ye w̄u ba'e m-daag cas cas à

35 B̄o ish geste à, **Yohana** r̄o ge ʉn yan-neke-m̄o ʉn w̄u ne nen yoor. 36 B̄o Yēso ro m-arag à, **Yohana** ma'asur̄u w̄u m-gw̄otbe. W̄u zeer̄u ye, “Gw̄otbe n̄o **Ca-yo Shir**!”

37 B̄o ka yan-neke-m̄o ʉn w̄u ne nen yoor, hogute ma-to ʉn w̄u à, ye dorur̄u Yēso n-jim n-jim. 38 Yēso byandur̄u ʉs-ajima ne, w̄u hyanur̄u ka yan-neke-m **Yohana** ye nen yoor-ye r̄o w̄u m-d̄ond. W̄u citur̄u ye, w̄u zee, “¿Ya n̄o cone o?”

Ye zeer̄u w̄u, “Wa-ʉs-Nap, ¿ken̄e o o r̄o ʉr-she'et?”

‡ **Bq̄-o gaan:20** 1:20 W̄u Shir daagne à. § **Bq̄-o gaan:20** 1:20 Hyen komo: Mara 4:5; Kara 18:15-18. * **Bq̄-o gaan:23** 1:23 Hyen komo: Isha 40:3 (ʉt-Girik).

³⁹ Wʉ zɛɛrʉ ye, “Dond nɔ mɛ. Man kutɛ nɔ be-de ʉm rɔ à.” ʉn ká da-ɔ nɛ kwɔm-ʉs nass-se se m-rim, ye argʉ wʉ m-dɔrɛ, ye wɔɔrʉ be-de wʉ ro ʉr-she’et à. Ye bʉsʉrʉ taas ʉr-hɔ ʉn wʉ nɛ.

⁴⁰ Andarawus, heno Simɔn Bitrus nɛ, wan-gaan-wʉ be-de ʉn ká campɔ-nɛ ye hɔgɛ rii-yo **Yohana** ro m-rwɔr ye, dɔrʉtɛ Yeso à. ⁴¹ Andarawus nekʉrʉ, wʉ rurʉ sek-wʉ ʉn wʉ Simɔn Bitrus. Wʉ zee, “Caanɛ, tɛ hyanag **Mesaya,**†” (Ka gom-de, de a m-zɛɛ **Kiristi**‡). ⁴² Andarawus wootʉrʉ Bitrus be-ʉr Yeso. Yeso gwɔtʉrʉ Bitrus, wʉ zɛɛrʉ wʉ, “Wɔ wʉ rɔ Simɔn wà **Yohana**, amba a eeg wɔ Kɛpas.” (Gaan-tɔ ʉn jin-ʉr Bitrus nɛ ʉr-Ta’ar.)

Pirip nɛ ʉn Nataniyar

⁴³ Bɔ ish gestɛ à, Yeso ro ʉn ma-tɔ m-ha raag-ɔ o-Gariri. Wʉ hyanʉrʉ Pirip, wʉ zɛɛrʉ Pirip, “Haan, o dɔrʉ mɛ.”

⁴⁴ Ye nekʉrʉ ko-wan-bɔ-ɔ o-Besayada wʉ. Ye ro bɔ-o gaan Andarawus nɛ, Bitrus nɛ. ⁴⁵ Pirip haarʉ rurɛ ʉn Nataniyar. Wʉ zɛɛrʉ, “Tɛ hyanag wʉ, wʉ **Mosa** ʉn **yan-Rwɔr ʉn Ma-tɔ Shir** nɛ genɛ ma-tɔ ʉn wʉ à. Wʉ rɔ Yeso wà **Yusuhu**, ko-ya-o-Nazaret.”

⁴⁶ Nataniyar zɛɛrʉ Pirip, “¿Kashi ʉn rii a rwʉʉn ʉn bɔ-ɔ o-Nazaret?” Pirip zɛɛrʉ “Haan, o gʉt ʉn hi ʉn du.”

⁴⁷ Ye nekʉrʉ. Ye wɔɔnʉrʉ be-ʉr Yeso. Da-ɔ Yeso hyanɛ Nataniyar rɔ m-wɔɔn be-de ʉn wʉ à, wʉ zɛɛrʉ, “Nataniyar, ko-**Isra**-wʉ o-nip wʉ ka, wʉ take raks ʉn net á.”

⁴⁸ Nataniyar zɛɛrʉ wʉ, “Wuuu, ¿kenɛ o nape mɛ?”

Yeso zɛɛrʉ wʉ, “Rii-yo Pirip agantɛ wɔ, ʉm hyenestɛ wɔ, da-ɔ o ro ʉn ‘wʉn-de o-rum à.”

⁴⁹ Nataniyar zɛɛrʉ wʉ, “Wa-ʉs-Nap, wɔ wʉ rɔ **Wà-wʉ Shir**, ko-Gwɔmo-wʉ ʉn dak-ɔ o-**Isra**.”

⁵⁰ Yeso zɛɛrʉ wʉ, “¿Remen ʉm zɛɛg ʉm hyanag wɔ ʉn ‘wʉn-de o-rum, ɔ o shertɛ ka bɔ-se nɛ? ʉm rurʉtɛ wɔ wɔa hyen hyat-tɔ jiishɛ tɔ ka ʉt-mɔɔr à.” ⁵¹ Komo wʉ zɛɛrʉ ye, “Mɛ nɔ m-rurɛ o-nip, nɔa hyen a tikstɛ Tɔn-ɔ Shir, **yan-tɔm-ye Shir** ye rɔ m-kergende, ye rɔ m-da n-tɔn ʉn **Wà-wʉ ʉn net.**”§

Bɔr-ʉs yoor

Ma-tɔ ʉr-ge ʉn bɔ-ɔ o-Kana

¹ Bɔ a rewʉtɛ hɔ-ʉt yoor à, hɔ-ʉr atettɛ-de, a gak ʉr-ge o-Kana ʉn dak-ɔ o-Gariri. Reksʉtɛ inu-o Yeso ro kánɛ. ² A bandtɛ Yeso ʉn yan-nekɛ-mɔ ʉn wʉ nɛ ʉn ká ge-de. ³ Bɔ ye wɔɔbʉtɛ à, mɔdi-mɔ, ye ro m-swɔ à, ye swoɔrʉ mɔ, mɔ kendʉrʉ. Bɔ mɔ kendʉtɛ à, inu-o Yeso haarʉ be-de ʉn wʉ, wʉ zɛɛrʉ, “Ka mɔdi-mɔ o-biki mɔ teeste. Yɛtt m-mɔdi komo nɛ á.”

⁴ Yeso zɛɛrʉ wʉ, “Inu, ¿ya nu’ʉsu wɔ ʉn mɛ nɛ? Da-o re, ɔ ungo wɔ á.”

⁵ Inu Yeso haarʉ be-de ʉn ya-m-senge-mɔ ʉr-ge, wʉ rurʉ ye, “Kɔ yo ke rii-yo Yeso zɛɛrʉ nɔ, nɔ nom, nɔm nɔ yo.”

⁶ Kánɛ nɛ, **Yahuda**-nɛ ɛstɛ tur-tʉt cind-tɔ a shabɛ ʉt-ta’ar à. Tɔ ye rotte ʉt-sapt bɔ **karamsa**-o zɛɛ à. Ka tur-tɔ kɔ ɔ ke rɔ m-rɛ ʉt-dɛdɛ ʉr-kwɔɔz [20] ha-mɔ ʉr-kwɔɔz ʉt-ɔp [30].

⁷ Yeso zɛɛrʉ ya-m-senge, “Doorʉndɛ nɔ m-hɔ, nɔ shoos ka tur-tɔ.” Ye doorʉndʉrʉ m-hɔ. Ye shoosʉrʉ tɔ ʉn ish ʉn ish.

† **Bɔr-o gaan:41** 1:41 Wʉ Shir daagne à ʉn rem-de ʉt-Ibra. ‡ **Bɔr-o gaan:41** 1:41 Wʉ Shir daagne à, wʉ waragte wan-beɛs ʉn hun-ne. § **Bɔr-o gaan:51** 1:51 Hyen komo: Taka 28:12.

⁸ Ká da-de ne ʉeso zeeru ye, “lib no ka ho-mo, no heete gos-wu, wu ur-ge.” Ye iburu m-ho, ye heeturu gos-wu wu ur-ge. ⁹ Ká gos-wu, wu ur-ge wu swooru ka ho-mo, mo warge m-modi á. Wu hyanuru ka modi-mo jishte mo ur-takan m-rwuun. Wu napu ne be-de ka ho-mo rwuune á. Amba ka ya-m-guw-ye, ye ibne ka ho-mo á ye nepse. Wu agnuru wu a gege ur-ge á. ¹⁰ Wu zeeru wu, “Ko wu ke net-wu de wu ro un rwunte un modi-mo m-rerem ur-takan. Da-o hamat-ne suuse ye ciks, wu busturu un mo ba m-rwuun kyak, amba wo ne, o essunduru ka mo jishte á se m-moka o hante mo.”

¹¹ To ka to ro hyat-to ur-takan, to ʉeso nome o-Kana o un dak-o o-Gariri á. O wu rwuntute seps-mo un wu, yan-neke-mo un wu sheret un wu. ¹² Bo ye caagute be-de ur-ge á, wu arguru m-neke bo-o o-Kapanahum un inu un wu ne, un hen-ne ye un wu ne, un yan-neke-mo un wu ne. Ye rewuru ut-ho ka co-se ne hiin.*

ʉeso yanag ya-ut-baab un Pyo-o Shir

(Mati 21:12-13; Mark 11:15-17; Ruka 19:45-46)

¹³ **Biki-o m-Pas**† o un **Yahuda**-ne o ro yow yow, ʉeso nekuru o-Urusharima.‡ ¹⁴ Bo wu woobute o-Urusharima á, wu cowuru un **Pyo-o Shir**. Wu oss yan-baab-to un na, un ca-ne, un tantabara-ne. Komo wu hyanuru yan-shas-o un hwor ur-she'et tara tara. ¹⁵ ʉeso gaaru rak-yo o-hu, wu yanuru kap mo un ye un **Pyo-o Shir** un ca-ye un ye ne, un na-ye un ye ne. Wu cakarsuru hwor-ye un ya-o-shas. Wu tuturu tebur-to un ye. ¹⁶ Wu zeeru yan-baab-to un tantabara, “Dos no saw-ut no, no ruut to m-moka m-moka. No muut hur-o Tato re be-de ut-baab á!”

¹⁷ Yan-neke-m ʉeso baksuru unze gensé to ro rem **Kiristi** be-de un Ma-to Shir unze, “Shir, me m-hoge un reeb-o un hur-o ru deen.”§

¹⁸ Sek-ye be-de un **Yahuda**-ne shasuru wu, ye zee, “To, ʉto ke hyat-to to o he te m-kute, te nept unze Shir-ye zee wo o nom ka rem-se?”

¹⁹ ʉeso shasuru, wu zeeru ye, “Hees no ka **Pyo-o Shir** o, ho-ut tet man 'yons o.”*

²⁰ Sek-ye be-de un **Yahuda**-ne zeeru, “Se da-o a nome us-hak kwooz-ut yoor us-cind [46] á, a un ma-to un o, ʉo o he m-zee un ya ne wa 'yons o un ho-ut tet?”

²¹ Ye napu ne ma-to ʉeso rotte á. Amba da-o ʉeso tane **Pyo-o Shir** á, wur-o un wu wu rotte ut-ma. ²² Remen kaane da-de a 'yonse wu ut-marimar á, yan-neke-mo un wu baksuru unze wu zeeg kaane. Ye sheruru un Ma-to Shir ne to a gene á un ma-ut ʉeso ne to wu rure ye á.

²³ To, da-o wu ro'e o-Urusharima á, da-o un **Biki-o m-Pas**, hun-ne deen sheruru un jin-de un wu remen ye hyanag rem-se ut-hyat se wu ro m-nom á. ²⁴ Wu ne un hi un de un wu, ʉeso, wu ho'os o-wur un ye ne á, remen wu nepste hur-de un ko wu ke net-wu. ²⁵ Yanze se a rurute wu bo hur-de un net ro á. Wu nepste bo hur-de un hun-ne ro á.

Bq̄-ʉs tet

ʉeso un Nekodimu ne

* **Bq̄-ʉs yoor:12** 2:12 Hyen komo: Mati 4:13. † **Bq̄-ʉs yoor:13** 2:13 Biki-o Yahuda-ne rotte m-baks un ho-de Shir ruute ye o-Masar á. ‡ **Bq̄-ʉs yoor:13** 2:13 Hyen komo: Rwuun 12:1-27.

§ **Bq̄-ʉs yoor:17** 2:17 Hyen komo: Bong 69:9. * **Bq̄-ʉs yoor:19** 2:19 Hyen komo: Mati 26:61; 27:40; Mark 14:58; 15:29.

1 Wɔ ken ko-caari-wɔ ro kon be-de ɔn **Yahuda**-nɛ, wɔ rɔ ɔn kur-de ɔn **Parisa**-nɛ à, a wɔ m-zɛɛ Nekɔdimu. 2 Wɔ wɔ ha'e be-ɔr Yɛso m-tɛt. Wɔ zɛɛrɔ Yɛso, "Wa-ɔs-Nap, tɛ nepstɛ, wɔ ɔn rwɔɔn be-de Shir, o yoosutɛ hun-nɛ Ma-tɔ Shir, remen yatt-wɔ he hoks-m nom ɔn rem-se ɔt-hyat bɔ o rɔ se m-nom á, sɛ dɛ wɔ rɔ mɔsɛ ɔn Shir nɛ à."

3 Yɛso shasurɔ wɔ, "Mɛ wɔ m-rurɛ o-nip, o hogutɛ. ɔn ya a ja'astɛ mat ɔn nɛt á, wɔ hyen gwɔmo-tɔ Shir á."

4 Nekɔdimu zɛɛrɔ, "¿Re ka ma-tɔ he m-nomɛ, a ja'astɛ nɛt m-mat wɔ mɔngsɛ à? ¿Wɔ hoks m-warag ɔn mɛn-ɔt inu ɔn wɔ, wɔ ja'astɛ wɔ m-mat?"

5 Yɛso zɛɛrɔ wɔ, "Mɛ wɔ m-rurɛ o-nip. ɔn ba a makt nɛt mat-ɔ m-hɔ o-Kɔkt nɛ á, wɔ rott cɔw-yo wɔ hettɛ m-cɔw ɔn gwɔmo-tɔ Shir á. 6 Nɛt-wɔ a matɛ ɔn wur-ɔ ɔn ne'a ɔn campɔ nɛ à, nɛt-wɔ temb. Amba Kɔkt-o rɔ m-mat o-kɔkt. 7 Remen kaanɛ taase o hyen hyat-tɔ ɔm zettɛ wɔ kaanɛ á, 'Sɛ a ja'astɛ mat-o ru.' 8 Yo-m rɔ m-hur be-de mɔ cɔnɛ à. Wɔ m-hogɛ ras-ɔ ɔn mɔ temb, amba wɔ nap be-de mɔ rwɔɔnɛ á, yaguntɛ o nept be-de mɔ rɔ m-ha à. Kaanɛ ɔ komo be-de ɔn kap nɛt-wɔ **Kɔkt-ɔ Shir** ja'asɛ mat-ɔ ɔn wɔ à."

9 Nekɔdimu shasurɔ, wɔ zɛɛrɔ, "Tɔ ka ma-tɔ, ¿re ɔ tɔ he m-nomɛ?"

10 Yɛso shasurɔ wɔ, "Wɔ wɔ rɔ m-yoose ɔn **Isra**-nɛ à, tɔ ka ma-tɔ komo, ¿wɔ nap ɔn tɔ nɛ á? 11 Mɛ wɔ m-rurɛ o-nip. Sɛ rii-yo tɛ napɛ á, ɔn yo tɛ hyanɛ nɛ à, yo yo tɛ nɔ m-rurɛ ɔn ma-tɔ ɔn yo. Nɔ nɛ, nɔ m-goks ɔn rii-yo tɛ nɔ m-rurɛ á. 12 ¿Re ɔ ɔn ya? Mɛ nɔ m-rurɛ rem-se rɔ n-dak à, nɔ goks ma-tɔ ɔn se á. Yaguntɛ rem-se rɔ ɔn Tɔn-ɔ shir à, se se ɔm he nɔ m-rurɛ ma-tɔ ɔn se, nɔ gokstɛ? 13 Yatt-wɔ takɛ m-da n-Tɔn ɔn shir á, wɔ hyenet bɔ ka rem-se n-Tɔn se rɔ á, sɛ mɛ **Wà-wɔ ɔn nɛt**, wɔ Shir tɔmɛnɛ à. 14 Bɔ **Mosa** jakɛ hwɔ-yo o-kwɔm n-tɔn o-ce n-tɛ o-dákár à,* sɛ a jakstɛ mɛ **Wà-wɔ ɔn nɛt** kaanɛ n-tɔn. 15 Yɛa jaks mɛ n-tɔn o-kan, remen kap wɔ shɛrɛ hur-de ɔn wɔ be ɔn de à, wɔ kumut hogɔ-mɔ ba m-ta.

16 "Remen was-mɔ Shir wasɛ ɔn hɔno o-dak nɛ à, ɔ hantɛ wɔ tɔmɛntɛ mat-de ɔn Wà ɔn wɔ wan-gaan cɔt. Wɔ ɔn nɔm kaanɛ, remen bɔ ɔn nɛt-wɔ shɛrɛ hur-de ɔn wɔ be-de ɔn wɔ à, taase wɔ sabrɛ, amba wɔ kumut hogɔ-mɔ ba m-ta. 17 Shir ɔn tɔmɛn Wà ɔn wɔ hɔno o-dak, remen wɔ piishitɛ hun-nɛ ɔt-ma á, amba remen hun-nɛ possutɛ hɔ-de ɔn piish ɔt-ma ɔn bu-yo ɔn wɔ. 18 Kap bɔ ɔn nɛt-wɔ shɛrɛ hur-de ɔn wɔ ɔn **Wà-wɔ Shir** à, a piishi wɔ ɔt-ma á. Amba wɔ shɛrɛ hur-de ɔn wɔ ɔn **Wà-wɔ Shir** á, a regusutɛ a komsutɛ wɔ piishɛ ɔt-ma ɔ ka, remen wɔ shɛr hur-de ɔn wɔ ɔn **Wà-wɔ Shir** wan-gaan cɔt á. 19 Ká piish-de ɔt-ma de de kà: Cecas-mɔ Shir cɔwɔntɛ ɔn hɔno o-dak, amba hun-nɛ yagurɔ m-was ɔn ka cecas-mɔ nɛ. Yɛ jiiishtɛ m-cɔn o-comb, remen rem-se yɛ rɔ m-nɔm á, rem-ɔs yɔ-se se. 20 Kap wɔ rɔ m-nɔm ɔn rem-ɔs yɔ-se à, wan-yagɛ tɔ m-cecas wɔ. Wan-yagɛ tɔ m-cecas nɛ, wɔ rɔ m-ɛs m-ha be-de m-cecas á, ɔn taase **ba'as-tɔ** ɔn wɔ rwɔɔn cas, hun-nɛ hyen tɔ. 21 Wɔ rɔ m-nɔm ɔn rii-yo Shir cɔnɛ à, wɔ rɔ m-ma'as m-ha be-de m-cecas, remen a rwɔntutɛ rem-se ɔn wɔ ɔs-sɔ-se cas. Da-ɔ wɔ ro be-de m-cecas, hun-nɛ a nep ɔn zɛ ɔn gwɔ-ɔ Shir ɔ wɔ nomtɛ se."

*Yɛso ɔn Yohana Wa-m-Yo'os
ɔn hun-nɛ m-hɔ*

* **Bɔr-ɔs tet:14** 3:14 Hyen komo: Qɔg 21:9.

²² Bø Yeso komte ut-ma un Nekodimu ne à, wu arguru m-ha un dak-o o-Judiya un yan-neke-mo un wu ne. Wu she'etundurū ka ço se ne yan-ho hiin, wu rø m-yo'os un hun-ne n-me m-ho. ²³ Un ka da-o **Yohana** ro m-yo'os un hun-ne m-ho un de ken be-de de hun-ne rø m-aag o-Enon à yow yow un bo-o o-Sarim ne. Wu rø un yo'os un hun-ne un Røog-o o-Joda remen ho-m rø kon ka ço-se ne deen mo bo'ose yo'os un hun-ne à. Hun-ne ma'asuru m-ha káne, a ro ye m-yo'os. ²⁴ (Yo ka un kor rii-yo a ke'et **Yohana** o-kur o m-ke'et.)[†] ²⁵ To, ma-ut sunuru yan-neke-m **Yohana** un wu ken ko-**Yahuda**-wu ne, ma-to un so'os us-rem bo **karamsa**-o zee à. ²⁶ Yan-neke-m **Yohana** haaru be-ur **Yohana**. Ye zeeru wu, "Wa-us-Nap, te un haan, te rurutu wu ka net-wu, wu no rotte pesto-de o-Joda à, wu o ruru te ma-to un wu à, wu ka un yo'os un hun-ne n-te m-ho. Hun-ne deen ye rø m-ha be-de un wu."

²⁷ **Yohana** shasuru, "Yatt net-wu he kum un rii á, se yo Shir ya'anu wu rwuun-mo n-Ton à. ²⁸ No un hi un no yan-swo-us re ye, remen um zeeq, 'Me wu rø **Kiristi** á, amba a un tomøn me um ja'asute wu o-cow.'[‡] ²⁹ Be-de un biki-o ur-ge, wa-ur-ge-wu rø wan-ne'a un wu. Ko-nay-wu un wa-ur-ge-wu haane biki-o ur-ge à wu rø m-wase temb wu hogute cor-o un wa-ur-ge. Komo men-to un wu rø yaw yaw wu hoge wa-ur-ge teperte. Kaane o ka men-ut re shie m-yeyaw. ³⁰ Wu ne, gakte-mo wu waragte gos-wu, me ne gakte-mo um waragte rek-wu."

³¹ "Wu rwuune n-Ton à, wu jiishe ut-gos kap. Bø un wu rwuune n-dak à ko-ya-n-dak-wu, rem-se rø n-dak à, se se wu rø m-rwor. Amba wu rwuune n-Ton à, ³² wu rø m-rwor un ma-to un ka rem-se wu hyande n-Ton à, un yo wu hogne ne à. Yatt-wu gokse ne ka ma-to á. ³³ Wu gokse ne ma-to un wu à, wu ka este Shir nip-o. ³⁴ Wu Shir tomne à, Ma-to Shir to wu rø m-rwor, remen Shir rø wu m-ya un Kukt-o un wu ba ur-me'et. ³⁵ Tato-o wastu un Wà un wu ne. Wu bopsute wu ko yo ke rii-yo un kom-to un wu. ³⁶ Wu shere hur-de un wu un **Wà-wu Shir** à, wu kum hog-o Shir o ba m-ta. Ye nome ne o-dorotte un ka Wà-wu ne á, yea hyen hog á, ryaab-se Shir rø be-de un ye."

Bør-qs nass

Yeso un ne'a-wu un ko-Samariya-ne

¹⁻³ **Parisa**-ne hogute wu rø m-kum un hun-ne yan-dor komo wu rø m-yo'os un hun-ne n-te m-ho, arge **Yohana**. (Myet un kaane ne, Yeso wu yo'os ye m-ho un hi un de un wu á, yan-neke-mo un wu ne ye). Bø Yeso hogute yo hun-ne rø m-rwor à, wu yaguru dak-o o-Judiya, wu warguru dak-o o-Gariri un yan-neke-mo un wu ne.

⁴ Se wu dorute cow-yo caate dak-o o-**Samariya** à. ⁵ Bø wu woote un o ken bo-o o a m-zee o-Sekar un dak-o o-**Samariya** à, yow yow un ma-de un dak-o **Yakubu** ne, o wu ya'ase wà un wu **Yusuhu** à,* ⁶⁻⁸ káne du-ur rowe de ma **Yakubu**. Yan-neke-mo un wu ne haaru o un rii-yo m-re o-bo. Bø hew-ur bo'oste Yeso à, wu she'eturu n-riib ur-du, n-noonho, ho-ur ro ur-hi ge. Da-de wu ro kané tara à, se wu ken ne'a-wu ko-**Samariya**, wu woönuru o-tur ne. Wu haante iib m-ho. Yeso zeeru ka ne'a-wu, "Ya me m-ho um su."

[†] **Bør-qs tet:24** 3:24 Hyen komo: Mati 14:3; Mark 6:17; Ruka 3:19-20. [‡] **Bør-qs tet:28** 3:28 Hyen komo: Yoha 1:20. [§] **Bør-qs tet:35** 3:35 Hyen komo: Mati 11:27; Ruka 10:22. ^{*} **Bør-qs nass:5** 4:5 Hyen komo: Taka 33:19; Josu 24:32.

⁹ Ká ne'a-wu zeeru, "¿Ya mossu na cen na, wotte me un kon-se un ho-mo m-swø? Wø ko-Yahuda-wu, me ne ko-Samariya-wu." (Ka ne'a-wu zeeg Yeso kaane remen Samariya-ne ye ro m-mosse ut-kom un Yahuda-ne á.)[†]

¹⁰ Yeso zeeru ka ne'a-wu, "Wø ro nakke yar-mø Shir, un wu wu tomne ne à, o roa cit ka wu ro wø us-kon o 'ye wu m-hø wu su à, wu roa 'ye wø ne ho-mø un hoog o su."

¹¹ Ka ne'a-wu zeeru wu, "Gos-wu, wott rii-o m-iib m-hø á, du-de ka ne ur-duw ne. ¿Ke ne o o he kum un ká ho-mø mø ro un ya'u un hoog à, mø o he me m-ya um suut? ¹² ¿Wø un jiish o tato na Yakubu, wu ubu na ka du-de, yakar-ye un wu su, komo un gut-to un wu ne kap to su?"

¹³ Yeso zeeru ka ne'a-wu, "Bøn net-wu ro m-swø un ka du-de à, wua do m-høge o-swøot komo. ¹⁴ Amba net-wu he m-swø ho-mø um he wu m-ya à, wua do m-høge o-swøot á, har da-o ba m-ta. Remen ho-mø um he wu m-ya à, moa warag untun yish-to m-hø un men-to un wu. Moa 'ye wu hoog-mø ba m-ta."

¹⁵ Ka ne'a-wu zeeru, "Gos-wu, 'ya me ka ho-mø um su un taase um ma'as m-høge o-swøot, um ma'as m-haan iib m-hø."

¹⁶ Yeso zeeru wu, "Ha o agan campo ru, nø haan."

¹⁷ Ká ne'a-wu zeeru Yeso, "Mett campo á."

Yeso zeeru wu, "O rworog o Shir, ¹⁸ remen campo-ne taan gaag wø, ka wu o rotte ne m-møka o-hur à campo ru wu o-jip wu á."

¹⁹ Ka ne'a-wu zeeru Yeso, "Gos-wu, um nak m-møka wø ko-wan-rwor un Ma-to Shir o ro. ²⁰ Un ka Haag-o, tat-ne te ne ro m-nome Shir m-guw. Amba nø ne, Yahuda-ne nø zee, udepe a nome Shir m-guw kane á, se o-Urusharima."

²¹ Yeso zeeru wu, "Ne'a, goks ma-ut re, da-o roon, o atte a do nome un Shir m-guw un ka Haag-o á, ko ne o-Urusharima á. ²² Nø Samariya-ne, nø nap Shir ye nø m-nome m-guw á. Te ne, Yahuda-ne te nepste Shir ye te m-nome m-guw à, remen cow-yo un gwu be-de un Yahuda-ne o yo rwuune. ²³ Amba da-o roon, ko m-møka ma o nomoste, da-o a hette nome un Shir m-guw bø Kukt-o Shir dorutte à, komo un bu-yo un nip-o Shir. Remen gon ka hun-nye ye, ye he nome un Shir m-guw o-nip ne n-me o-Kukt à, gon un ye Shir o-Tato cone ye nome wu m-guw. ²⁴ Shir Kukt-o. Kap bø un wu ro wu m-nome m-guw à, se wu nomo wu m-guw un kukt-o o-nip ne."

²⁵ Ka ne'a-wu zeeru Yeso, "Um nepste Mesaya[‡] roon, da-o wu woone, wua ruru na ko yo ke rii-yo kap."

²⁶ Yeso zeeru wu, "Me ro wu, me wu ro ut-ma un wø ne à."

²⁷ A kane, ka yan-neke-m Yeso ye muunuru. Ye woone, ye 'wos ka ne'a-wu ro ut-rom un Yeso ne. Ye hyanuru hyat-to un kaane. Amba, yatt-wu hokse hak o-nu, wu cit wu, wu zet wu, "¿Ya wø o-hoob?" Ko, "¿Ya o cone be-de un wu?"

²⁸ Ka ne'a-wu ho'osuru o-tur n-riib ur-du. Wu arguru m-warag o-hur un ka bø-o o-rek o-rek. Wu wøbe, wu zeeru hun-ne, ²⁹ "Rwuun nø, haan nø gut net-wu ruru me kap bø un rem-se um wete m-nom à! ¿Kø wu ro Kiristi?" ³⁰ Hun-ne rwuunuru, ye ro wu un ha m-gwot.

³¹ Bø ka ne'a-wu heeste aag un hun-ne o-bø à, ka da-o yan-neke-m Yeso ye zeeru wu, "Wa-us-Nap, re rii-yo m-re."

³² Amba Yeso zeeru ye, "Um ro un rii-yo m-re ne, go un yo nø nape á."

[†] Bqr-qs nass:9 4:9 Hyen komo: Ezra 4:1-5; Nehe 4:1-2. [‡] Bqr-qs nass:25 4:25 Wu Shir daagne à un rem-de ut-lbra.

³³ Amba **yan-neke-m Yeso** ye ma'asuru ʉt-ma ʉn hi ʉn de ʉn ye. Ye ro m-zee, "¿K̄o wu ken net-wu ʉn hante wu rii-yo m-re o?"

³⁴ Yeso zee ru ye, "Rii-yo m-re re yo ka, ʉn nom o-dorotte ʉn ma-to ʉn wu tomnu me à, ʉn komot senge-mo wu yasʉ me à. ³⁵ ¿N̄o ka m-ma'as m-zee 'Kuks reng-ʉs nass a ceet m-ce'? ʉm zee n̄o, das n̄o ʉt-hi, n̄o gut ʉt-kat, n̄o hyen to neneste. To conog m-ce. ³⁶ B̄o ko-wa-m-ce ro m-karagse ʉn hyo à, káane o komo wu he woot ʉn hun-ne be-de Shir ye kumut hoog-o ba m-ta. Wa-ur-go ʉn wa-m-ce ne yea nom o-zak be-ur gaan. ³⁷ Ka ma-to ro o-nip ne, wu ken ro ur-go, wu ken ro m-ce. ³⁸ ʉm tomog n̄o be-de ʉn kat-o n̄o go ur-go ʉn o á, n̄o ce. Ye ken ye gwowog, n̄o ceeru ka go-de ʉn ye de."

Samariya-ne deen shereg

³⁹ To, **Samariya**-ne deen ʉn ka b̄o-o ye sheruru hur-de ʉn ye be-de ʉn wu remen ma-to ka ne'a-wu rwore à. Wu zee, "Ka net-wu rurutu me kap rii-yo ʉn nome à." ⁴⁰ Remen káane b̄o **Samariya**-ne woonte be-ur Yeso à, ye konuru wu, wu he wu rewe be-de ʉn ye. Yeso rewuru káne ho-ʉt yoor. ⁴¹ Ye ken ye dooru sher ʉn hur-de ʉn ye be-de ʉn wu deen remen ma-to wu rwore à.

⁴² Ka da-de ye zee ru ka ne'a-wu, "M-moka te hyanag wu ʉn hi ʉn te, te hogute ma-to ʉn wu. Te ro m-sheer hur ʉn te be-de ʉn wu, yanze remen rwor-m ru á. Nip-o, wu ka **Wan-Gwu**-o ʉn hono o-dak wu!"

Yeso dossute wa Gajem gom

⁴³ To, ka rew-mo ʉn ho-ʉt yoor mo, mo wu rewe káne à, wu inuru. Wu ro m-ha dak-o o-Gariri. ⁴⁴ (Remen Yeso rworog ʉn hi ʉn de ʉn wu, wu zee, "Wan-rwor ʉn Ma-to Shir, rott m-sek ʉn b̄o-o ʉn wu á.")[§] ⁴⁵ B̄o wu woote o-Gariri à, hun-ne goksuru wu ur-bon ne. Ye nomog kaane remen ye heeste ka **Biki-o m-Pas** o o-Urusharima, komo ye hyanag kap rem-se ʉt-hyat se Yeso nome à.*

⁴⁶ Wu dooru m-ha o-Kana ʉn dak-o o-Gariri be-de wu muute m-ho, m-modi à. Wu ken ko-Gajem wu ro kon káne wu wa ʉn wu ro ʉn gom à ʉn b̄o-o o-Kapanahum.[†] ⁴⁷ B̄o wu hogute Yeso rwuunte dak-o o-Judiya à, Yeso muunte dak-o o-Gariri, wu haaru be-ur Yeso. Wu ro wu ʉs-kon ʉnze wu haan wu dosse wa ʉn wu gom, wu ro ʉn ma-to m-mar à.

⁴⁸ Yeso zee ru wu, "Nott m-sheer ʉn hur-ur n̄o á k̄o wan-gaan, se n̄o hyanag rem-se ʉt-hyat."

⁴⁹ Ka Gajem-wu zee ru, "Gos-wu, hakkure haan rii-yo wa re meret."

⁵⁰ Yeso zee ru wu, "Jo'obe, gom wa ru teeste."

Ka net-wu sheruru ʉn ma-ʉt Yeso ne to wu rwore à, wu arguru jo. ⁵¹ B̄o wu rotte ʉn jo à, ba wu ʉn goshi wo o-hur, guw-ne ye ʉn wu gonturu wu. Ye rururu wu, ye zee, "Wa ro ʉn hoog ne. Gom teeste."

⁵² Wu cituru ye da-o ka gom-o ho'ose wa hond hond à. Ye zee ru wu, "M-ryo hond hond kwom-o gaan yo n-noonho gom ho'ose wu."

⁵³ Ka tato-o napuru ʉnze ʉn ka da-o Yeso zee ru, "Wa ru ro ʉn hoog ne. Gom teeste wu." Remen káane, wu ʉn yan-hur-o ʉn wu ne ke'ke sheruru ʉnze Yeso wu ro **Kiristi**.

§ **Bq̄-ʉs nass:44** 4:44 Hyen komo: Mati 13:57; Mark 6:4; Ruka 4:24. * **Bq̄-ʉs nass:45** 4:45 Hyen komo: Yoha 2:23. † **Bq̄-ʉs nass:46** 4:46 Hyen komo: Yoha 2:1-11.

54 Hyat-ut ayoore-to ka to Yeso nqme un dak-o o-Gariri, da-de wu rwuune dak-o o-Judiya.

Bør-qs taan

Yeso taasute wu ken net-wu gom un kaw-o o-Basayada

¹ Bø un káne, Yeso haaru o ken biki-o un **Yahuda**-ne o o-Urusharima. Yeso haaru o.

² O ken ish-o ro kon o a m-zee *Ish-o un Ca* à. O ken kaw-o ro kon kané yow yow un o ne a o m-zee o-Basayada à, un rem-de un **ut-Ibra**.^{*} A rigimshite o un sak-ut taan. ³ Ya-us-gom ro kon káne po-ne, un ryam-ne ne, un yan gom-o us-hwo ne. Ye ro domb domb.† ⁵ Wu ken net-wu be-de un ye wu nomog hak-ur kwooz un op us-eer [38] wu ro un ka gom-o. ⁶ Bø Yeso hyente wu à, wu nepste wu she'ete un ka gom-o ne. Yeso cituru wu, "¿Kø o conog a dossu wo ka gom-o?"

⁷ Ka wan-gom wu shasuru, "Gos-wu, ai, mett net-wu he me m-he'edbe m-ho, da-o **wan-tom-wu Shir** bure mo á. Da-o kap **wan-tom-wu Shir** he'ebe, wu bure m-ho, da-o me ine m-he'ebe, wu ken ba'uru me m-he'ebe."

⁸ Yeso zeeru wu, "Ine ge! Mos rii-o ur-rut o ru, o neke." ⁹ Un gyept-o un yish, ka gom-o arguru wu m-ho'os. Wu mossuru rii-o rut-o un wu. Wu arguru jo.

To, un ka Ho-de ne **Ho-de ur-Wuwe** de. ¹⁰ Remen kaáne, sek-ye ye un **Yahuda**-ne zeeru wu a taase gom à, "**Ho-de ur-Wuwe** de. Udepe o mos rii-o ur-rut o ru á."[‡]

¹¹ Wu shasuru ye, "Wu taasu me gom à, wu wu zee um mos rii-o ur-rut o re, um arag jo."

¹² Ye cituru wu, "¿Wan wu ne zee wo o mos rii-o ur-rut o ru, o neke?"

¹³ Amba wu a taase ka gom-o à, wu nap wu á, remen Yeso be'essute wu yagusute ka be-de remen moor-to un hun-ne.

¹⁴ Bø jimite à, Yeso hyanuru wu un **Pyo-o Shir**. Yeso zeeru, "A taasutu wo ka gom-o, o kumuste m-keker. Taase o do nom **ur-ba'as** á, untaase yo ken rii-yo yo jiishe yo ka à yo do wo m-kor."

¹⁵ Ka wu a taase gom à, wu haaru, wu ruru **Yahuda**-ne. Wu zee Yeso wu taasu wu ka gom-o.

Beeb-de un Wà-wu Shir

¹⁶ Bø wu rurute ye kaáne à, **Yahuda**-ne inuru Yeso tep, ye zee, "¿Ya hante o taasute wu ka gom-o un **Ho-de ur-Wuwe**?"

¹⁷ Yeso shasuru ye, "Tato re ro m-senge ko da un ke. Me un ce re me m-senge ko da un ke." ¹⁸ Ka da-de ne, **Yahuda**-ne inuru hoob-o un cow-yo ye bupt Yeso, ye hoot wu, remen ye hogute wu rworog kaáne, ye hyanag wu yo'ogte **Ho-de ur-Wuwe**. Komo wu zeeg Shir Tato un wu. Wu muutte hi un de un wu hond hond un Shir ne.

¹⁹ Yeso zeeru ye, "Me no m-rure o-nip, me wu ro Wà be-de Shir o-Tato à, man hoks nom un rii á, se rii-yo um hyane Tato-o ro m-nom à. Remen kap mo un rii-yo Shir o-Tato ro m-nom à, ka bo-se ne Wà ro m-nom un ce

* **Bør-qs taan:2** 5:2 Kø: rem-de ut-Arameki. † **Bør-qs taan:3** 5:3 Mø ken gen-mø un dø: Ye ro un 'er-de 4un wan-tom-wu Wan-Koyan wu he'ente. Wu burut m-ho, remen wan-tom-wu Wan-Koyan ro m-ma'as m-he'en o-da o-da. Da-o wu he'ene, wu bure m-ho, net-wu ba'e m-he'ebe n-me m-ho à, gom taaru wu. Koyan gon gom-o rotte wu o ho'osuru wu. ‡ **Bør-qs taan:10** 5:10 Hyen komo: Nehe 13:19; Irmí 17:21.

ʉn wʉ. ²⁰ Tato-o r̄o m-was ʉn Wà n̄e. Kap m̄o ʉn rii-yo Tato-o r̄o m-nom à, wʉa kut̄e yo Wà har rem-se jiis̄h̄e se ka rem-se ʉt-hyat à se n̄o hyan à, remen n̄o hun-n̄e n̄o hyenet ʉt-hyat. ²¹ Remen b̄o Tato-o r̄o m-'yons ʉn margan-n̄e ʉn h̄oog n̄e à, ka b̄o-se n̄e o komo Wà r̄o m-'yons be-de ʉn ye wʉ daage à. ²² Tato-o r̄o ʉn piis̄h̄e ʉn net ʉt-ma ʉn hi ʉn de ʉn wʉ á. Amba wʉ b̄ob̄s̄ute Wà ʉn wʉ b̄ēeb-de ʉn piis̄h̄e ʉt-ma, ²³ remen kap o ʉn hun-n̄e ye'et Wà m-s̄ek b̄o a ʉn 'ya o-Tato à. Amba b̄o ʉn wʉ yage 'ya ʉn Wà m-s̄ek à wʉ 'ya o ka o-Tato m-s̄ek wʉ t̄omn̄e Wà á. ²⁴ M̄e n̄o m-r̄ure o-nip, kap net-wʉ r̄o m-hoge ma-ʉt re à, wʉ r̄o m-sher ʉn hur-de ʉn wʉ, ʉn wʉ t̄omn̄e m̄e komo n̄e à, wʉ r̄o ʉn h̄oog-o ʉn ba m-ta n̄e. A piis̄h̄e wʉ ʉt-ma á, remen wʉ be'ess̄ute, wʉ possuss̄ute m-mar, wʉ w̄oog be-de ʉn kum ʉn h̄oog.

²⁵ "M̄e n̄o m-r̄ure o-nip, da-o r̄oon, m-m̄oka n̄e ma o nomoste, o margan-n̄e hette h̄oge ʉn ç̄o-r̄o ʉn **Wà-wʉ Shir** à. Ya-m-hoge n̄e yea nom h̄oog. ²⁶ Remen b̄o Tato-o r̄o wan-h̄oog à, wan-'ya ʉn hun-n̄e h̄oog, ka b̄o-se n̄e o n̄e Tato-o z̄ee Wà ʉn wʉ he m-warag wan-h̄oog wʉ r̄o ʉn 'ya ʉn hun-n̄e h̄oog komo à. ²⁷ Wʉ ya'ag wʉ komo n̄e ʉr-b̄ēeb de ʉn piis̄h̄e ʉt-ma, remen wʉ r̄o **Wà-wʉ ʉn net**.

²⁸ "Taase n̄o hyen hyat-t̄o ʉn ka ma-t̄o á, remen da-o r̄oon da-o margan-n̄e ye r̄o n-m̄e ʉs-saag he h̄oge ʉn ç̄o-r̄o ʉn **Wà-wʉ Shir** à. ²⁹ Ye h̄oge komo, yea rw̄ʉʉn. Ye n̄ome yo ʉr-bon à, yea in̄e ha-m̄o ʉn h̄oog. Ye n̄ome n̄e yo-o à, yea in̄e ha-m̄o ʉn piis̄h̄e ʉt-ma. ³⁰ Yatt-yo ʉm he hoks m-n̄om ʉn b̄ēeb ʉn de á. M̄e de m-piis̄h̄e ʉt-ma temb b̄o Shir z̄ee m̄e à. N̄o nak piis̄h̄e ʉn ma-ʉt re hond hond o, yanze s̄enge-m re m̄o ʉm nomot yo ʉm ç̄one á, amba ʉm nomot o rii-yo wʉ t̄omn̄e ç̄one à.

Ye s̄u'e Yeso à

³¹ "ʉrege m̄e s̄u'e hi ʉn de, t̄o sw̄o-ʉs se se o-nip se á. ³² Amba wʉ ken wʉ r̄o m̄e m-su'e. B̄o wʉ r̄o m̄e m-su'e à, ʉm nepst̄e ʉn ka t̄or-se n̄e, se o-nip se. ³³ N̄o t̄omog hun-n̄e be-ʉr **Yohana** Wa-m-**Yo'os ʉn hun-n̄e m-ho, Yohana** n̄e, wʉ wukunt̄e n̄o á. Wʉ rund̄ur̄u n̄o o-nip m̄oss̄e ʉn ma-ʉt re n̄e.* ³⁴ Amba kap ʉn kááne n̄e, sw̄o-se ʉm r̄ott̄e m-ya'as m-'w̄ons ʉn se n̄e à, sw̄o-se ʉn net se á. M̄en rw̄or kááne remen n̄o bakst̄e ʉn ma-ʉt **Yohana** n̄e t̄o wʉ rw̄ore à, n̄o kumut gw̄ʉ be ʉn de. ³⁵ **Yohana** n̄e sha-m̄o ʉr-pitirra m̄o, de ʉn 'ya ʉn n̄o m-ccas ʉr-bon n̄e à. N̄o ʉn r̄ēeb-o ʉn ma-t̄o ʉn wʉ ʉn ya o-da hiin.

³⁶ "Amba sw̄o-se ʉm r̄ott̄e à, se aragte se ma **Yohana** m-'w̄ons remen s̄enge-m̄o Tato-o ya'sund̄e m̄e ʉm nom à, m̄o m̄o m̄e m-nom. Ká s̄enge-m̄o n̄e m̄o m̄e m-n̄om à, m̄o m̄o s̄uʉ m̄e a hette m-nap ʉnze Shir o-Tato wʉ t̄omn̄e m̄e. ³⁷ O-Tato komo o t̄omn̄e m̄e à, wʉ s̄u'e m̄e ʉn hi ʉn de ʉn wʉ. N̄o n̄e, n̄o tak m-hoge ʉn ç̄o-r̄o ʉn wʉ á har n̄o hyenet sha-m̄o ʉn wʉ á.† ³⁸ Ma-t̄o ʉn wʉ komo, t̄o r̄o k̄on ʉn hur-ʉr n̄o á, remen n̄o sher hur-ʉr n̄o ʉn m̄e wʉ Shir t̄omn̄e be ʉn n̄o á. ³⁹ N̄o n̄e komo ʉn m-byarag ʉn Ma-t̄o Shir t̄o a gen̄e à. N̄o m-hyan sa o zee n̄qa kum h̄oog-o ba m-ta kan̄e n-m̄e. Ka takurda-t̄o n̄e t̄o r̄o m̄e m-su'e. ⁴⁰ Amba kap ʉn kaane n̄e, n̄o haan be ʉn de, n̄o kumut h̄oog á.

§ **Bq̄-ʉs taan:29** 5:29 Hyen komo: Dane 12:2. * **Bq̄-ʉs taan:33** 5:33 Hyen komo: Yoha 1:19-27; 3:27-30. † **Bq̄-ʉs taan:37** 5:37 Hyen komo: Mati 3:17; Mark 1:11; Ruka 3:22.

41 “Mę was ʉn bɔngɔn-de ʉn ko-hun-nę á. 42 Nɔ nę, ʉm nepstę nɔ was ʉn Shir nę ʉn hur-ʉr nɔ á. 43 Rii-yo hantę ʉm zet kááne à, ʉn beeb-de ʉn wʉ de ʉm haantę, nɔ gɔks mę á. Wʉ ken wʉ haane ʉn beeb-de ʉn hi ʉn de ʉn wʉ, nɔa gɔks wʉ o-zak o-zak. 44 ¿Nɔa sher hur-ʉt nɔ ʉn mę nę? Nɔ m-hogę zak-ɔ ʉn bɔngɔn-de ɔr nɔ nę rɔ nɔ m-nome à. Amba nɔ was ʉn bɔngɔn-de rwuʉnę be-de Shir nę ʉn hɔn-de ʉn wʉ á.

45 “Nɔ hyan nɔ zee mę wʉ he m-heet ʉn gyekt-ʉs nɔ be-de Shir á. Wʉ he gyekt-ʉs nɔ à wʉ rɔ kɔn, wʉ rɔ **Mosa**, wʉ nɔ ro o-saktɔ nɔ zee wʉ he nɔ m-bees à. 46 Nɔ ro bɔkke ma-ʉt **Mosa**, nɔ rɔa sher hur-ʉr nɔ be ʉn de, remen ma-ʉt re tɔ **Mosa** genę. 47 Nɔ sher hur-ʉr nɔ ʉn ma-ʉt **Mosa** nę á, ¿ke ɔ nɔ he hɔks m-sher ʉn hur-ʉr nɔ ʉn ma-ʉt re nę?”

Bɔr-ʉs cind

*Yęso reegtʉtę campɔ-nę
dugu-ʉs taan [5,000]*

(Mati 14:13-21; Mark 6:30-44; Ruka 9:10-17)

1 Bɔ Yęso komtę ʉt-ma ʉn **Yahuda**-nę nę à, wʉ inʉrʉ, wʉ haarʉ pesto-de ʉn Mar-ɔ o-Gariri, (mɔ a m-aag *Mar-ɔ o-Tiberiyos* à). 2 Hun-nę ʉt-moor nę argurʉ wʉ m-dɔrę remen yę hyanag rem-se ʉt-hyat se wʉ nɔmę be-de ʉn ya-ʉs-gom à. 3 Yęso nę, wʉ daarʉ n-tɔn o-haag ʉn yan-neke-mɔ ʉn wʉ nę. Wʉ she'etʉrʉ n-tɔn ʉn yę nę. 4 Yę rɔ káne, da-ɔ ʉn **Biki-ɔ m-Pas** ɔ ʉn **Yahuda**-nę wosontę yow yow.

5 Yęso dassurʉ ʉr-hi, wʉ hyanburʉ hun-nę ʉt-moor nę yę rɔ wʉ m-kawan. Wʉ zęerʉ Pirip, “¿Ke nę ɔ a he ɔon ʉn rii-yo m-rę yo a he m-ya'as ʉn ka hun-nę yę, yę reet?” 6 Wʉ ʉn zęę kááne remen wʉ megertę Pirip. Wʉ ʉn hi ʉn de ʉn wʉ, wʉ nepstę rii-yo wʉ he m-nom à.

7 Pirip shasurʉ wʉ, “Kɔ a ɔon rii-yo m-rę yo ʉn guwʉs-de ʉn reng-ʉs eer, yoa bo'os kɔ wʉ ke net-wʉ kumut, wʉ rę á.”

8 Wʉ ken wʉ ro kon be-de ʉn **yan-neke-m Yęso**, jin-de ʉn wʉ Andarawus (heno Simɔn Bitrus nę). Wʉ rʉrʉ yę, 9 “Wʉ ken wan-campɔ wʉ ro kon káne ʉn bos-tɔ ʉt-burɔdi nę ʉt-taan ʉn jan nę yoor. ¿Amba yan yę a bo'os hun-nę o-hakt bɔ yę rɔ ʉt-moor nę?”

10 Yęso zęerʉ yan-neke-mɔ ʉn wʉ, yę rʉrę hun-nę kɔ wʉ ke net-wʉ, wʉ she'et. Ká be-de nę de rɔ ʉn gwɔ-ʉt yar-tɔ nę dęę. Hun-nę she'etʉrʉ. Campɔ-nę woostę be-de ʉn dugu-ʉs taan [5,000]. 11 Bɔ yę she'ette à, Yęso dekʉrʉ ka bos-tɔ ʉt-burɔdi tɔ. Wʉ nɔmʉr ʉr-bɔngɔn be-de Shir. Bɔ wʉ nomtę ʉr-bɔngɔn à, wʉ wongurʉ ka hun-nę yę kap. Wʉ wongurʉ yę ka jan-yę komo. Yę reerʉ, kɔwan wʉ ciig.

12 Bɔ yę cikstę à, Yęso zęerʉ yan-neke-mɔ ʉn wʉ, yę karagsę ka tɔ kwange yę à, taase tɔ naasę. 13 Yę karagsurʉ tɔ kɔor-ʉt ɔp ʉt-yoor [12] be-de ʉn ka bos-tɔ ʉt-burɔdi ʉt-taan tɔ yę rę, tɔ kwange à.

14 Bɔ hun-nę hyentę ka rem-se ʉt-hyat se se Yęso nɔmę à, yę zęerʉ, “Nip-ɔ, wʉ ka wʉ rɔ ka **wan-rwɔr ʉn Ma-tɔ Shir** wʉ, wʉ he m-haan hɔno o-dak à!” 15 Yęso nę, bɔ wʉ nepstę yę rɔ ʉt-zongę yę dekentʉ wʉ ʉr-beeb, yę sagbutę wʉ ʉt-gwɔmo à, wʉ inʉrʉ káne. Wʉ argurʉ ja'as m-da o-haag ʉn hi ʉn de ʉn wʉ.

*Yęso hewetę n-tɔn m-hɔ
(Mati 14:22-33; Mark 6:45-52)*

16 Bq rim-m woonte à, **yan-neke-m Yeso** arguru m-neke, ye ro m-he'ebe o-mar. 17 Bq comb-o nomoste à, Yeso muun á. Ye cowuru o-hat. Ye conog m-pas de o-Kapanahum. Yeso ne wu cow o-hat un ye ne á. 18 Mar-o taknuru o-zungo remen mo ken caari-mo m-yo mo ro m-dussunde à. 19 Ye nak hat-o m-ho be-de un hew-de un mer-ut tet ko ut-nass [kiromita 5 ko 6]. Ye hanyuru Yeso wu ro ur-hew n-te m-ho. Wu ro m-nekne yow yow o-hat ne. Hur-ur huksuru yan-neke-mo un wu. 20 Ka da-de ne, Yeso zeeru ye, "No hoge o-gyer á, me wu." 21 Bq Yeso zette ye yage o-gyer, wu wu à, ka da-de ne ye esuru, ye dekuru wu o-hat. Bq wu cuwte o-hat à, ye gut, ye 'wos ye wooste n-riib n-dak o ye ro m-ha à.

Hun-ne deen hok Yeso

22 Bq ish geste à, ka moor-to un hun-ne ye ye Yeso reegte à, ye rewe kane à, ye ma'assuru un hoob-o Yeso. Ye hyan wu ne á. Ye nepste hat-o gaan-o ro'e kane. Yan-neke-m Yeso ne, ye cowe un ka hat-o un hon-de un ye. Yeso cow be-de un ka hat-o á. 23 Bq ye rotte un hoob-o Yeso à, to ken hat-to woönuru to rwuune o-Tiberiyos à. To woönuru yow yow un be-de Yeso nome Wan-Koyan ur-bongon un reegte hun-ne dugu-us taan [5,000] à. 24 Bq ka moor-to un hun-ne to hyente Yeso á, ye hanyu ne **yan-neke-m Yeso** á, ye cowuru ka hat-to ye argu m-neke o-Kapanahum. Ye ro un hoob-o Yeso.

Yeso burodi-to un hoog

25 Da-o ye pasne pesto-de o-mar à, ye woönuru, ye 'wossuru Yeso reeno. Ye zeeru wu, "Wa-us-Nap, ida un ke o o woone kane?"

26 Yeso shasuru ye, "Me no m-rure o-nip, un nak rii-yo hante no rotte me m-hoob à, remen no reeg ut-burodi, no ciig. Yanze remen no nak yo rem-se ut-hyat se m-nome à ro no m-kute wu un ro á. 27 Yagu no hoob-o un rii-yo m-re yo o-wur un hon-de un yo. Yo ro m-tees à. Se de no hoob rii-yo m-re yo ba m-ta, yo he 'ya un hun-ne hoog à, yo **Wa-wu un net** he no m-ya à. Remen káane o Shir o-Tato tomonte me."

28 Ka da-o ye cituru Yeso, "¿Re o un ya te he m-nom, te nomot senge-mo Shir cone à?"

29 Yeso shasuru ye, "Senge-mo Shir mo ka: no sher be-de un wu Shir tomne à."

30 Ka da-de ye cituru wu, "¿Yan gon rem-se ut-hyat se o he te m-nome, te hyenet se, te sheret be un du? ¿Ya o he m-nom? 31 N-ga n-ga, da-o tat te ne ro ur-hew o-kot à, ye reeru burodi-to rwuune n-Ton un shir à, to ye aage o-Mana à. A geneg ka ma-to be-de un Ma-to Shir, a zee, 'Wu ya'aste ut-burodi to rwuune n-Ton un shir à, ye re.'* "

32 Yeso zeeru ye, "Me no m-rure o-nip, burodi-to **Mosa** ya'e tat no ne à, ba **Mosa** wu ya'e tat-ne no ne ka burodi-to á. To un rwuun n-Ton be-ur Tato re, wu ro un 'ya un hun-ne burodi-to o-nip to rwuune n-Ton o-shir à. 33 Remen burodi-de Shir, de ro wu rwuune n-Ton shir wu ye'et hono o-dak hoog à."

34 Ye zeeru wu, "Gos-wu, senge te m-ya un ka burodi-to ko da un ke, te re."

35 Yeso zeeru ye, "Me ro burodi-to un hoog. Kowan wu haane be un de, wua arag un mer á. Wu shere un me à, wua do hoge o-**swoot** á. 36 No

* **Bqr-qs cind:31** 6:31 Hyen komo: Rwu 16:4,15; Nehe 9:15; Bong 78:24-25.

hyeneste me de, um ruruṭe no ne, amba kap un kaáne ne, no sher un me á.
³⁷ Kap ye Tato-o ya'e me à ye haan be un de. Komo bo un wu haane be un de à, man yen wu á. ³⁸ Me un kergene n-Ton un shir, ba remen um doruṭe barag-se un hi un de á, se de barag-se un wu tomne me à. ³⁹ Barag-se un wu tomne me ne à, se ka, taase ko wan-gaan be-de un ka hun-ne ye wu ya'asu me à ege á. Se de um 'yons ye ho-de ur-kom un hoog ne. ⁴⁰ Remen barag-se Tato re se ro, kap bo un net-wu gwote Wà komo wu sher un wu à, wu kum hoog-o ba m-ta. Komo man 'yons wu ho-de ur-kom un hoog ne."

⁴¹ Sek-ye ye un **Yahuda**-ne nomuru wu us-hwumug remen wu zeeḡ, "Me ro burodi-to un hoog to kergene n-Ton shir à." ⁴² Ye zeeru, "Yeso wu ka, ¿wà **Yusuhu** á? ¿Ko wu wu á? ¿A nepse ne tato un wu un inu un wu ne á? ¿Re o hante wu rotte m-zee m-moka, 'Me un kergene n-Ton un shir'?"

⁴³ Yeso zeeru ye, "Yagu no us-hwumug un hi un no un rii-yo um zee á.
⁴⁴ Remen yatt-wu he hoks m-haan be un de á, se de Tato-o tomne me à wu nakne wu be un de. Me ne komo, man 'yons wu ho-de ur-kom. ⁴⁵ N-me Ma-to Shir, **wan-Rwor un Ma-to Shir** zeeḡ, 'Kap mo un ye Shir he ye m-yoose.'† Bõn net-wu hoge Shir o-Tato un yoos-de un wu ne à, wu haan be un de. ⁴⁶ Yanze net ro kon wu hyane Shir o-Tato á, se wu wu rwuṭe be-de Shir o-Tato à. Wu wu cot, hyane o-Tato. ⁴⁷ Me no m-rure o-nip, ko wu ke net-wu, wu shere hur-de un wu be un de à, wu ro un hoog ne o un ba m-ta. ⁴⁸ Me wu ro burodi-to un hoog. ⁴⁹ Tato no ne reeg burodi-to **o-Mana** o-kot, amba ye marag. ⁵⁰ Burodi-to ka to rwuṭe n-Ton un shir à, remen kap mo un hun-ne ye reet to un taase ye mer. ⁵¹ Me wu ro ka burodi-to un hoog-to to rwuṭe n-Ton un shir à. Bõn net-wu re ka burodi-to à, wu nom hoog-mo ba m-ta. Ka burodi-to komo wur-o re o, o um he m-ya'as à, remen hono o-dak o nomot hoog."

⁵² Ma-ut sunuru n-hon n-hon be-de un **Yahuda**-ne un hi un de un ye. Ye zee, "¿Re o ka net-wu hette na hoks m-ya'as un ap-mo un wur-o un wu a ti?"

⁵³ Yeso zeeru, "Me no m-rure o-nip, un ba no ti'ig ap-m re, no su hyó-mo un wur-o re á, me **Wà-wu un net**, noa kum hoog á. ⁵⁴ Kap bo un wu ti'e ap-mo un wur-o re à, wu su hyó-mo un wur-o re, wu ro un hoog ne o un ba m-ta. Me komo, man 'yons wu un ho-de ur-kom un hoog ne. ⁵⁵ Me un zee kaane, remen ap-m re un hyó-m re ne, mo ro m-ya un kukt-o no rii-yo m-re un hoog-o ba m-ta ne. Nip-o o ka. ⁵⁶ Kap bo un net-wu ti'e ap-mo un wur-o re wu su hyó-m re komo ne à, man nom mosse un wu ne, wu komo mosse un me ne. ⁵⁷ Wo hyange bo Shir o-Tato wan-hoog tomne me à, um rotte un hoog ne remen wu à. Ka bo-o komo, wu ti'e ap-mo un wur-o re à, wu kum hoog rem re. ⁵⁸ Burodi-to rwuṭe n-Ton à to ka. Yanze gon burodi-to tat no ne re á. Remen bo ye reete to à, ye maruru. Amba wu re ga-ut re à, wu nom hoog-o un ba m-ta." ⁵⁹ To ka ma-to ne kap, wu un rwor to n-me un **kuke-o un yoos un Ma-to Shir**, n-me un bo-o o-Kapanahum.

Ye ken yan-neke-m Yeso ye somog wu

⁶⁰ Bo m-hoge kaáne, deen be-de un yan-neke-mo un wu zeeru, "Ka yoos-de ro un rem ne. ¿Wa he de hoks m-goks?"

⁶¹ Yeso nepste yan-neke-mo un wu ro us-hwumug remen yoos-de un wu. Wu zeeru ye, "Ka ma-to, ¿to un naas no o ut-men? ⁶² ¿Ka da-de ne, ya

† **Bqr-qs cind:45** 6:45 Hyen komo: Isha 54:13.

nò he ùs-barag ùrege nò hyanag me **Wà-wu ùn net**, m-warag n-Tòn ùn shir komo? ⁶³ Ai, **Kùkt-o Shir** o rò ùn 'ya ùn hòog. Bèèb-de ma-hun yo ken rii-yo yo á. Ma-tò ùm rùrù nò à toa hoks m-'ya ùn kùkt-o nò hòog-o ba m-ta. ⁶⁴ Amba ye ken ye rò kòn be ùn nò, ye shere hur-de ùn ye ùn ma-ùt re á." (Amba cin n-ga ne, Yèso nepste ka ye shere ùn Ma-tò ùn wu á. Komo wu neps ka wu he wu m-ya'as ùn kom-to ùn ya-ùt-yage à.) ⁶⁵ Wù doorù m-zèe, "Ò ùm zette nò, yatt-wù he hoks m-haan be ùn de à, se de wù Shir o-Tato ya'e còw-yo wù haante be ùn de à."

⁶⁶ Remen kááne, **yan-neke-m Yèso** ùt-moor ne, ye yaguru wù. Ye do m-neke ùn Yèso ne komo á.

⁶⁷ Yèso zèerù ka nen op yoor-ye [12], "¿Nò ma nò ùn còn nò yagu me m-dore?"

⁶⁸ Simòn Bitrus shasuru wù, "Gòs-wù, ¿be-ur wan o te he m-warag? Ma-ùt ru tò rò ùn 'ya ùn hòog-o ba m-ta! ⁶⁹ Te shereg hur ùn te be ùn du. Wò wù cot wù Shir, wù ba m-kùkòp."‡

⁷⁰ Yèso zèerù ye, "¿Mè daage nò ka nen op ùn yoor [12] á? Tò, wan-gaan be ùn nò **ko-Gwomo-wu ùn ya-ùt-kot** wù!" ⁷¹ Ùn Yahudas (wà Simòn Iskariyoti), Yèso ro ùt-ma remen wù nepste wù wù he wù m-ya'as kò de wù rotte be-de ùn ka nen op ùn yoor-ye à [12].

Bòr-ùs ta'voor

Yèso ùn hen-ne ùn wù ne

¹ Bò Yèso komte ùt-ma o-Kapanahum à, wù ma'asuru ùr-hew ùn dak-o o-Gariri. Wù do m-pa sò ùn dak-o o-Judiya á remen **Yahuda**-ne ye ro ùn hoob-o ye hoot wù. ² Biki-o ùn **Yahuda**-ne **Biki-o ùt-Depi** o ye rò m-nòm à, o wosonte yow yow.* ³ Hen-ne ye ùn wù ne zèerù wù, "Ine me, o neke dak-o o-Judiya be-de ùn **Biki-o ùt-Depi** remen ka rem-se ùt-hyat se se wò m-nòm à, ka ye rò wò m-dore ka cò-se à, ye hyenet se! ⁴ Ai, yatt-wù rò ùn nòm ùn rem-se ùr-bon wukusse á, ùrege ùnze o cònog jin ùn du ru be-de ùn hun-ne kap. Tò, depete, bò wò m-nòm ùn ka rem-se ùt-hyat se à, o rwunte hi ùn du be-de ùn hun-ne." ⁵ Hen-ne ye ùn wù, ye ùn zèe kááne remen ùn ka da-o, ye ro shereg hur-de ùn ye be-de wù á.

⁶ Yèso shasuru ye, "Da-o re, o ùn goshi nòm tò kòn á. Nò ne, kò o ke da-o hond hond o be-ur nò. ⁷ Còw-o rò kòn hòno o-dak ù yagute nò á. Mè wù de hòno o-dak rò ùt-yage remen me m-rwor ùn rem-se o rò m-nòm à, se ùn ba ùr-bon. ⁸ Nò de, neke nò be-de ùn biki-o nò. Mè ne, man he m-mòka á, remen da-o re, o ùn goshi nom á tokon." ⁹ Bò wù rùrute ye kaane à, ka da-de wù she'essuru ùn dak-o o-Gariri token.

Yèso Haag Biki-o ùt-Depi o-Urucharima

¹⁰ Bò hen ùn wù ne nekesse be-de ùn ka **Biki-o ùt-Depi** o à, ka da-o wù arguru ye m-dore ùs-ajima ne. Amba, wukusse. ¹¹ Ye ken sek-ye ùn **Yahuda**-ne ye ma'asuru ùn senge-mò ùn hoob-o ùn wù. Ye rò m-zèe, "¿Ke ne o wù rò?"

¹² Ka da-o moor-to ùn hun-ne ma'asuru ùs-har ùn ma-tò ùn wù. Ye ken ye rò m-zèe, "Ka net-wù kashi ùn net-wù."

‡ **Bòr-ùs cind:69** 6:68-69 Hyen komo: Mati 16:16; Mark 8:29; Ruka 9:20.
7:2 Hyen komo: Rewi 23:34; Kara 16:13.

* **Bòr-ùs ta'voor:2**

Ye ken ye zee, "Ai, ka net-wu, wu ro m-egusse un hun-ne." ¹³ Amba yatt net-wu hokse rwunte un ma-to un wu to ur-bon cas á, remen gyer-o un sek-ye ye un **Yahuda**-ne.

¹⁴ To, se da-de a rewusse ut-ho à, n-tete o o-biki, ka da-de Yeso cowuru un **Pyo-o Shir**. Wu yoosuru hun-ne Ma-to Shir. ¹⁵ **Yahuda**-ne hyanuru hyat-to un ka yoos-de. Ye zeeru, "¿Ya hante ka net-wu nept us-nap ka bo-se ne, ba a un wet wu m-yoose ne?"

¹⁶ Ka da-de Yeso zeeru ye, "Ka yoos-de de no hoge me m-yoose un hun-ne à, de ma re de á. Amba de un wu tomne me à de de. ¹⁷ Kap wu daage wu nomot rii-ye Shir cone à, wua nep urege be-de Shir yoos un de rwuune. Urege ne de un hi un de de, komo wua nep. ¹⁸ Ai, net-wu ro un nom ut-ma remen hi un de un wu à, ai, gos-to un hi un de un wu to wu ro o-hoob. Amba kap net-wu ro un rwunte un jin-de un wu tomne wu à, gos-to un wu tomne wu à, to wu ro o-hoob komo. Ko-wan-tom-wu o-nip wu ka, komo kashi un net-wu. ¹⁹ ¿**Mosa** wu ka ya'asu no o-**karamsa** á? Amba myet un kaáne ne yatt-wu ro un nom un dorotte-o un ka **karamsa**-o be-ur no á. ¿Ya hante notte me o-hoob no hoot?"

²⁰ Ka da-o ka moor-to un hun-ne to shasuru wu. Ye zeeru, "Zungo-o bok wo!† ¿Wan wu o hoge wu ro wo un hoob-o m-ho ne?"

²¹ Yeso zeeru ye, "Um nomog saw-to ut-hyat o-gaan, no kap, no hyanag ut-hyat. ²² To, **Mosa** rwog no de no **koot** yan-campo no ne. Wu zee, 'A meete wan-campo, ho-ur aeere-de a ko wu. (**Mosa** wu ne, takne no kute un ka cow-yo á, amba **Ibrahi**, **Ishaku**, un **Yakubu** ne.‡) ²³ To, urege ho-de m-ko un yakar no regete un **Ho-de ur-Wuwe** de, no m-ko un yakar no remen untaase no jet **karamsa**-o **Mosa** o ur-ko de un yan-campo-ne ho-ur aeere-de. ¿Remen yan notte us-ryaab un me ne remen um dossute net gom **Ho-de ur-Wuwe**?* ²⁴ No piish ut-ma bo un hyan-o un yish á, amba piish no ut-ma un rii-ye ro hond hond à."

¿Wu ro ka Kiristi o?

²⁵ Ye ken hun-ne ye ya-o-Urusharima, ye zeeru, "¿Ka net-wu wu ka, gwomo-ne ro o-hoob ye hoot á? ²⁶ Wu ka ne kane cas be-de un hun-ne, wu ro un tep ba ye un zee wu rii! ¿Ko sek-ye be-de un **Yahuda**-ne un dek wu ro **Kiristi**? ²⁷ Wu ka de jip te nepste be-de wu rwuune à, amba da-o **Kiristi** he m-haan à, yatt-wu he m-nap be-de wu he m-rwuun á."

²⁸ To, Yeso 'yonsuru us-cor deen be-de wu ro un yoose un hun-ne un **Pyo-o Shir** à, wu zeeru, "No m-hyan sa o zee no nepste me, no neps komo be-de um rwuune à. Amba, me haanu ne remen hi un de á. Se de um haante rem wu tomne me à, wu ne ko-ya-o-nip-wu. Amba, no nap wu á. ²⁹ Me ne, um nepste wu remen be-de un wu o um rwuune. Wu wu tomne me."

³⁰ Bo Yeso rurte ka ma-to à, ye hooburu, ye bupt wu. Amba, yatt-wu hokse wu m-ci á, remen da-o un wu o un go shi á. ³¹ Ye ken ye ne deen be-de un moor-to un hun-ne ye shereste un wu. Ye zeeru, "Da-de **Kiristi** haane, wua nom rem-se ut-hyat se arge se ka net-wu nom á!"

A tomog ya-ur-'er ye shipt Yeso

† **Bqr-qs ta'yoor:20** 7:20 ut-Girik: Ko-ya-o-kot daag hi un du! ‡ **Bqr-qs ta'yoor:22** 7:22 ut-Girik: tat no ne ye n-ga n-ga. § **Bqr-qs ta'yoor:22** 7:22 Hyen komo: Rewi 12:3; Taka 17:10. * **Bqr-qs ta'yoor:23** 7:23 Hyen komo: Yoha 5:9.

³² Bq **Parisa**-ne hogute moor-to un hun-ne ro us-har remen ka hyat-to to Yeso nome à. Gwomo-ne ye un kon-se Shir un **Parisa**-ne ye tomuru yan-'er-de un **Pyo-o Shir** ye ship un wu.

³³ Yeso zeeru ye, "Ya o-da yo kusu me hiin un no ne, rii-yo um waragte be-de un wu tomne me à. ³⁴ Nqa hoob me, no taage un hyan-o re. Remen be-de un he m-ha à, nqa hoks m-ha kane á."

³⁵ **Yahuda**-ne zeeru hi un de un ye, "¿Ke co-o ne wu he'e, har atte à hoks wu m-hyan á? ¿Wu ro m-ha be-de un **Yahuda**-ne ye ro cakarse un bo-ut hor-to, wu yoosute ya-o-**Girik**† ka co-se?" ³⁶ Ye zeeru, "¿Sa-de un wu ya ne da-o wu zee, a hoob wu a taage un hyan-o un wu, komo a hoks m-ha be-de wu he'e á?"

Yeso ho-mo un hoog

³⁷ Ho-de ur-kom de o-biki, ho-ur gos-de, Yeso rwuunuru, wu esuru, wu 'yonsuru us-cor. Wu zeeru, "Kap bo un wu ro un hoge un **swoot**-o m-ho à, wu haan be un de wu su.‡ ³⁸ Kap wu shere un me à, bo Ma-to Shir rwore à, 'Be-de un wu o ho-mo un hoog he m-rwuun bo roog-o ro m-ja à.'§ " ³⁹ **Kukt-o Shir** o, wu ro un ma-to un o, o yan-sher un hur-de un ye be-de un wu he m-goks be-de un wu à. Amba un ka da-o, a ro ya'aste o á, remen Shir o un goshi seps Yeso á.

Hun-ne wongute be-ut yoor rem Yeso

⁴⁰ Bq un hoge un ka ma-to ye ken ye be-de un moor-to un ye zeeru, "Nip-o, wu ka **wan-rwor un Ma-to Shir** wu!"

⁴¹ Ye ken ye zeeru, "**Kiristi** wu."

Ye ken ye zeeru, "¿Re ne **Kiristi** he m-nom wu rwuunte dak-o o-Gariri? ⁴² ¿Ma-to Shir un zee ka unze **Kiristi**, un baag-o **Dawuda** wu he m-rwuun à? ¿Cir-mo un bo-o o-Betarami a he wu m-mat un bo-o ko-Gwomo **Dawuda** rotte ur-she'et à?"* ⁴³ Hun-ne wonguru be-ut yoor rem Yeso. ⁴⁴ Ye ken ye conuru wu m-ship amba, yatt net-wu ci'e wu á.

Yan-co be-de un Yahuda-ne ye sher be-ur Yeso á

⁴⁵ A kane yan-'er-de un **Pyo-o Shir** muunuru be-de un Gwomo-ne ye un kon-se Shir un **Parisa**-ne ne. Gwomo-ne ye un kon-se Shir un **Parisa**-ne zeeru ka yan-'er ye, "¿Remen yan o, no boponte wu á?"

⁴⁶ Yan-'er-de un **Pyo-o Shir** shasuru. Ye zee, "Ai, yatt-wu take un rwor ut-ma untun ka net-wu á."

⁴⁷ **Parisa**-ne shasuru, "Ap, ¿har un no ne, wu egusse? ⁴⁸ ¿No tak un nap un wan-gaan be-de un Mrog-de Sek-ye ko ko-**Parisa**-wu shere un wu? ⁴⁹ Amba to ka moor-to un hun-ne to, ye nap **karamsa**-o un ma-ut **Mosa** á. Remen kane ai ryaab-se Shir ro ye un dor!"

⁵⁰ Nekodimu, wu ha'e be-ur Yeso n-ga à, wu ro wan-gaan be-de un Mrog-de Sek-ye, wu zeeru ye,† ⁵¹ "Ai, **karamsa**-o na o ro m-bop un net cin ba a un hoge nu-o un wu, a nep yo wu ro m-nom á."

† **Bqr-qs ta'yoor:35** 7:35 ya-o-Girik = ya-o-Yahuda-ne á. ‡ **Bqr-qs ta'yoor:37** 7:37 Hyen komo:

Rewi 23:36. § **Bqr-qs ta'yoor:38** 7:38 Hyen komo: Izik 47:1; ZeKa 14:8. * **Bqr-qs ta'yoor:42**

7:42 Hyen komo: 2Sam 7:12; Mika 5:2. † **Bqr-qs ta'yoor:50** 7:50 Hyen komo: Yoha 3:1-2.

⁵² Ye shasuru Nekodimu, “¿Wɔ ma, ko-ya-o-Gariri-wu? Ceker Ma-tɔ Shir ur-bon ne. Ay, **wan-rwɔr un Ma-tɔ Shir** rɔ kon wu he m-rwuun un dak-o-o-Gariri á.”

[Tɔ ken takurda-to m-gen mɔ mɔ Ma-tɔ Shir tɔ tɔ a gene ʉt-Girik à tɔ un n-ga tɔ rɔtt Yoha 7:53—8:11]

⁵³ Kɔ wu ke ji'uru un hur-o un wu.

Bɔr-ʉs eer

Ne'a wu a bope m-bukkun à

¹ Yeso daaru un **Haag-o un 'yo-se o-Zetun**. ² N-sot n-sot wu dooru m-cow un **Pyo-o Shir**. Kap moor-tɔ un hun-ne haanuru be-de un wu. Wu she'eturu, wu ciru ye m-yoose. ³ Ye ken yan-Yoos-de un **karamsa-o Mosa un Parisa**-ne ne ye hanturu wu, wu ken ne'a-wu, wu a bope m-bukkun un wu ken campɔ-wu ne à. Ye essuru ka ne'a-wu n-tete. ⁴ Ye zeeru Yeso, “Wa-ur-Yoos, ka ne'a-wu, te un bɔpon wu m-bukkun un wu ken campɔ-wu ne. ⁵ Tɔ, be-de un **karamsa-o Mosa** a zeeɔ te, te ho gon ka net-wu ʉs-jor ʉs-jor. Wɔ ne un ce ru, ¿ya o zee?”* ⁶ Ye un rwɔr kaane, remen ye cept wu remen ye kumut o-cɔw yo ye hette wu m-bɔp à.

Amba Yeso kakturu, wu genuru m-gen un jow-yo un wu n-dak. ⁷ Bɔ ye sengute cot-se un wu à, wu indunuru eso. Wu zeeru ye, “Bɔn net-wu rotte **ur-ba'as** be un nɔ á, wu takan ka ne'a-wu m-jir ur-ta'ar.” ⁸ Yeso dooru m-kakt n-dak. Wu genuru m-gen n-dak.

⁹ Ye ne, bɔ ye hogute ma-ut Yeso à, ye arguru m-arag n-gaan n-gaan. Shi'in-mɔ un sek-ye ha-mɔ un yakar, har ye yaguru Yeso un ka ne'a-wu ne eso. ¹⁰ Yeso indunuru eso. Wu cituru ka ne'a-wu, “Ne'a, ¿ke cɔ ye rɔ? ¿Yatt-wu piishe wɔ ma-tɔ m-mar á?”

¹¹ Wu shasuru, “Gos-wu, kɔ wan-gaan.”

Yeso zeeru wu, “Me un ce re, man piishe wɔ ma-tɔ m-mar á. Neke neke-m ru. Amba taase o do nom **ur-ba'as** á.”

Yeso cecas-mɔ un hono o-dak

¹² Yeso dooru ye m-zee, “Me wu rɔ cecas-mɔ un hono o-dak. Bɔn net-wu rɔ me m-dɔre à, wu do m-hewe ur-hew n-me o-comb á, amba wu kum cecas-mɔ un hɔg.”†

¹³ Bɔ Yeso rurutu ye kááne à, **Parisa**-ne zeeru wu, “Hi un du de wɔ m-su'e. Swɔ-ʉs ru ne se o-nip se á.”‡

¹⁴ Yeso shasuru ye, “Ai, kɔ um su'e hi un de, swɔ-ʉs re se o-nip se um nepste be-de um rwuune à un be-de um he'e ne à. Amba nɔ, nɔ nap be-de um rwuune á, kɔ be-de um he'e á. ¹⁵ Piish un ma-ut nɔ, tɔ ma-hun tɔ. Me ne, me un piishe kɔ wan-gaan ʉt-ma á. ¹⁶ Amba kɔ man piishe net ʉt-ma, piish un ma-ut re tɔ ur-bon tɔ. Yanze me wu rɔ m-nom un hon-de á. Te ye, te Tato re wu tomne me à. ¹⁷ Be-de un **karamsa**-o nɔ gense tɔ rɔ unze swɔ-se un nen yoor nip-o. § ¹⁸ Me wu rɔ un su'e un hi un de. Tato re komo ne wu tomne me à, wu rɔ me m-su'e.”

¹⁹ Ye zeeru, “¿Ke ne o tɔ ru rɔ?”

* **Bɔr-ʉs eer:5** 8:5 Hyen komo: Rewi 20:10; Kara 22:22-24. † **Bɔr-ʉs eer:12** 8:12 Hyen komo: Mati 5:14; Yoha 9:5. ‡ **Bɔr-ʉs eer:13** 8:13 Hyen komo: Yoha 5:31. § **Bɔr-ʉs eer:17** 8:17 Hyen komo: Kara 19:15.

Yeso shasuru, “Kq me kq Tato re, yatt-wu no nape á. No ro nepse me, no roa nep Tato re komo.” ²⁰ Yeso un rwor ka ma-to da-o wu ro ur-yoos un **Pyo-o Shir** yow yow un be-de hun-ne rotté m-ya m-yar remen **Pyo-o Shir** à. Kap un kááne ne, yatt-wu hokse wu m-bop á, remen da-o un wu o un goshi wo á.

Yeso zeeq, “Be-de um he’e à, noa hoks m-ha káne á”

²¹ Yeso dooru ye m-zee, “Men neke ur-hew, amba noa hoob me no taage un hyan-o re. Amba noa mer un **ba’as**-ut no ne. Be-de um he’e ne à, noa hoks m-ha á.”

²² Remen ka ma-to wu rwore kááne à, sek-ye be-de un **Yahuda**-ne zeequ, “¿Wua ho o hi un de un wu? ¿O wu zette ‘Be-de um he’e à, yatt-wu de hoks m-ha á?’”

²³ Wu zeequ ye, “No, un dak-o no ro’e. Me ne, n-Ton o um rwuune. No yan-hono-o-dak ye, me ne wan-hono-o-dak wu á. ²⁴ O hante um zet noa merme un **ba’as**-ut no ne. Un ba de no shereg hur-ur no unze me wu ro, wu um ro à, noa merme un **ba’as**-ut no ne.”

²⁵ Ye zeequ wu, “¿Wo ro wan?”

Yeso zeequ ye, “Bo um ruru no à, hond hond o bo um ruru no à. ²⁶ Rem-ur ro kon ut-moor ne, se um he m-rwor rem no komo se depe um piishi no ut-ma à. Amba man nom á. Remen wu tomne me à, wa-o-nip-wu. Rii-yo um hogne be-de un wu à, yo me un rure un hono o-dak.”

²⁷ Ye nap unze ma-ut Tato un wu, to wu ro ye m-rure á.

²⁸ Yeso zeequ ye, “Da-de no jakse **Wa-wu un net**, ka da-de ne, noa nep me ro wu um zee um ro à. Komo noa nep men nom un rii un hon-de à, amba me m-rwor un yo Tato re yoosu me à. ²⁹ Tato re wu tomne me ne à, wu ro mosse un me ne. Wu yage me un hon-de á, remen ko de ke da-de me un nom un rii-yo wu cone à.”

³⁰ Da-de Yeso rwore ka ma-to à, hun-ne ut-moor ne ye sheruru hur-de un ye be-de un wu.

Bq a he posse m-guw à

³¹ Yeso zeequ **Yahuda**-ne ye shere be-de un wu à, “Urege no sengute bop un ma-ut re, o-nip, noa she’et yan-neke-m re. ³² Noa nep o-nip, komo un ka nip-o no he m-posse.”

³³ Ye shasuru wu, “Ai, baag-o **Ibrahi** o te ro. Te tak nome un net m-guw á. ¿Re o un ya o zette te, ‘Noa posse m-guw?’”*

³⁴ Yeso shasuru ye, “Me no m-rure o-nip, bo un net-wu ro un nom **ur-ba’as** à, ko-guw-wu **ur-ba’as** wu. ³⁵ Ko-guw ba wan-gaan wu ro be-de un ya-o-hur á, amba wa-wu hur, ko-ya-o-hur-wu koyanda. ³⁶ **Wa-wu Shir**, u ruutu no, no possute o ka. ³⁷ Um nepste no de baag-o **Ibrahi** o, amba no un hoob-o no hoot me remen ma-ut re, to cow no á. ³⁸ Me ne m-rwor un rii-yo um hyande be-ur Tato re à. No ne un cin no, no un nom un rii-yo no hoge be-ur tato no à.”

³⁹ Ye shasuru wu, “Ai, **Ibrahi** wu ro tato te.”

Yeso shasuru ye, “No rotté yakar **Ibrahi**, no roa nom rem-se **Ibrahi** nome à. ⁴⁰ Un hek-o un kááne, no warguru hoob-o no hoot me remen um

* **Bqr-qs eer:33** 8:33 Hyen komo: Mati 3:9; Ruka 3:8.

rurutu nq o-nip, q um hogne be-de Shir à. Ba kaane **Ibrahi** nome rem-se un wu á. ⁴¹ Nq, nq un nom un senge-mq tato nq rj m-nqm à.”

Ye shasuru wu, “Te mat-ye ut-ran ye á. Tato-o te gaan-q, Shir.”

Yakar-ye un ko-Gwomo-wu un ya-ut-kot

⁴² Yeso zeeru ye, “U rotte Shir tato nq wu, nq roa was un me ne remen be-de o-Tato q um rwuune. Me ka ne, men haan remen hi un de á. Wu wu tomne me. ⁴³ ¿Remen yan q nq nepte yo me m-rwor á? Nq nap á, remen nq cñ nq dek ma-ut re á. ⁴⁴ Nq, tato nq **ko-Gwomo-wu un ya-ut-kot** wu. Cñ-m nq ne komo nq nom rii-yo tato nq cñe à. Wu, cin ur-takan wan-hq de un net-wu. Wu rj m-es un o-nip á, remen ho-mq un wu rj kñ be-de un q shir á. Bq-tq wu rotte m-wqns, remen wu wa-ut-bq-wu, tato-q un ya-ut-bq. ⁴⁵ Remen me nq m-rure o-nip, q hante, nq gokste á. ⁴⁶ Un be un nq ¿wan wu ne he me m-rure **ba'as** un de? Bq nq nepse nip-q me nq m-rure à, ¿remen yan q ne, nq sherte un me á? ⁴⁷ Wu rwuune be-de Shir à wu rj m-raks un Ma-tq Shir. Rii-yo hante notte un raks ut-to un Ma-tq Shir ne á, remen nq ye Shir ye á.”

Rii-yo a met Ibrahi Yeso ro kon

⁴⁸ Ye ken sek-ye ye be-de un **Yahuda**-ne ye shasuru wu, “Ashi, nip-q ka te zee wq ko-**Samariya**,† komo ne **ya-ut-kot** daag wq ur-hi.”

⁴⁹ Yeso shasuru ye, “Ya-ut-kot ye da me ur-hi á. Tato re wu me m-seps. Nq ne, nq yagu me m-seps. ⁵⁰ Me wu rj un sepe un hi un de á. Wu he me m-seps á wu rj kñ. Wu rj tomo ne wan-piish ut-ma. ⁵¹ Me nq m-rure o-nip, kowan wu rj m-nqm o-dorotte un ma-ut re ne, wu mer á har da-q ba m-ta.”

⁵² Sek-ye be-de un **Yahuda**-ne zeeru, “Q'o, te nak m-moka unze **ya-ut-kot** daag wq ur-hi. Ai, **Ibrahi** un **yan-Rwor un Ma-tq Shir** ne mereste. Wq ne komo, o zee bq un wu nome o-dorotte un ma-ut ru ne à, wu mer á har da-q ba m-ta. ⁵³ ¿Wq un jiish tato na **Ibrahi** q? Wu un **yan-Rwor un ma-tq Shir** ne, ye marag, yagunte wq. ¿Wan wu ne o musse hi un du?”

⁵⁴ Yeso shasuru ye, “Me cñ seps un hi un de á. Seps-mq un hi un de, a gu koyan á. Tato re, wu rj wan-seps-m re, wu nq m-zee unze Shir nq à. ⁵⁵ Nq nap wu á. Me ne, um nepse wu. Me ro zeege unze me nap wu á, um roa warag wa-ut-bq untun nq. Amba um nepse wu. Me ne tomo un nom o-dorotte un ma-tq un wu ne. ⁵⁶ Ko-ya-n-ga nq **Ibrahi** wu nomog o-zak deen da-q Shir rure wu rii-yo um he m-nqm à da-q me haane. Nomog sa o zee wu hyanag yo ne komo, wu nomuru o-zak.”

⁵⁷ Sek-ye be-de un **Yahuda**-ne shasuru wu, “Har m-moka, wq un goshi wq us-hak kwooz-ut yoor us-op [50] á, ¿wqa zee o hyanag **Ibrahi**?”

⁵⁸ Yeso zeeru ye, “Me nq m-rure o-nip, cin ba a un makt **Ibrahi**, ‘Um rj kñ.’‡ ” ⁵⁹ Bq Yeso zette kaáne à, ye ruuru, ye motrunte ut-ta'ar, ye jirit wu. Yeso wukuru, wu arguru m-ru un **Pyo-q Shir**.

Bor-us jero

*Yeso upste yish-ye un net
wu a mate ko-po á*

† **Bor-us eer:48** 8:48 Yahuda-ne ye rj n-mq un Judiya à, ye cñ ya-o-Samariya á. Ye m-hyan unze ya-o-Samariya peneg men-ut jaas-to, ye hun-ne 'yare à, ye nap bq a m-guw mq Shir á. Kap tq ka reeb-tq. ‡ **Bor-us eer:58** 8:58 Hyen komo: Rwuq 3:14.

1 Yēso ro m-arag, wū hyanurū net-wū a matē ko-po à. 2 Yan-neke-mō un wū citurū wū, “Wa-us-Nap, ζwan wū nē nōmē **ur-ba'as** a met ka net-wū ko-po? ζWū wū o? ζKō yan-mat-o un wū?”

3 Yēso shasurū, “Remen ka net-wū, kō tato un wū yē nōm **ur-ba'as** á, sē dē remen a kututé hun-nē nom-mō Shir be-de un wū. 4 Sē um nomog yo Tato re tomnē mē m-nōm à, cin ur-hō nē. Tet-m roon, da-o net a hoks nōm un rii á. 5 Bō um rō un hōno o-dak à, mē wū rō cecas-mō un hōno o-dak.”*

6 Bō wū rurte káané à, wū copsurū m-ta n-dak. Wū wurgurū m-hu, wū sukurū mō ko-po un yish. 7 Wū zēerū wū, “Neke, o sapt un kaw-o o-Sirom.” (Ka jin-de, de rō a un “tomontē.”) Kōm-de ka, wū nekūrū, wū sapturū, wū muunurū, wū rō un hyan-o un wū cas cas.

8 Yan-bq̄-se un wū, un yē nape wū nē n-ga, wū zēē us-kon à, yē zēerū, “ζKa net-wū wū ka ro'ē m-she'et un cōw, wū ro us-kon á?”

9 Yē ken yē zēerū, “Wū wū.”

Yē ken yē zēē, “Ay, sē dē wū sha'ag wū.”

Wū nē, wū sengurū m-zēē, “Mē wū.”

10 Yē zēerū, “ζRe o nōmē yish ru upsutē?”

11 Wū shasurū, “Ka net-wū, wū a m-zēē Yēso à, wū wū wurgē hu-mō n-dak, wū sukurū mē un yish. Wū zēē um neke rēno kaw-o o-Sirom um sapt. Um nekūrū, um sapturū, um kumūrū o-hyan.”

12 Yē zēerū wū, “ζKe nē o wū rō?”

Wū zēerū yē, “Mē nap á.”

Parisa-nē cekertē ma-to un net-wū a upse yish à

13 Yē heeturū **Parisa-nē** net-wū a upse yish à. 14 Un **Ho-de ur-Wuwe** de komo Yēso wurgē m-hu, wū upsutē wū yish. 15 **Parisa-nē** citurū wū bō a nōmē wū kumut o-hyan à. Wū zēerū yē, “Hu-mō n-dak mō wū wurgē à, mō mō wū sukē mē un yish. Um sapturū, um hyanurū cas.”

16 Remen káané, yē ken **Parisa-nē** yē zēerū, “Ka net-wū, be-de Shir o wū rō á, remen wū ku hō-de Shir zettē a wuwē un de á.”

Yē ken yē zēerū, “ζRe nē o ko-wa-**ur-ba'as** he nap un nōm un rem-se ut-hyat káané?”

Ma-ut sunūtū yē o ka.

17 Yē ja'asurū m-cit un ko-po, “Wō nē, ζya o hyané mōsse un wū nē wō wū a upse yish à?”

Wū zēerū, “Wan-rwōr un Ma-to Shir wū.”

18 Sēk-yē be-de un **Yahuda-nē**, yē shēr hur-de un yē unze ko-po-wū ro'ē n-ga á, komo nē wū kumūrū o-hyan m-mōka á, har yē agburū tat-nē yē un wū. 19 Yē citurū yē matē wū à, “ζWū ka wà nō wū, wū a zēē unze a un mat wū ko-po? ζTō, re o ka un ya wū hyentē m-mōka?”

20 Tat-nē yē un wū shasurū, “Tē nak wū ka wà tē wū komo ko-po-wū a matē wū. 21 Amba bō a nōmē wū kumut o-hyan à, tē nap á. Tē nap ma wū upse yish-yē un wū á. Cit nō wū. Ai, wū bō'ossutē m-rwōr un hi un de un wū.” 22 Tat-nē un wū un rwōr kaané remen gyer-o un Sēk-yē be-de un **Yahuda-nē**. Remen n-ga nē, Sēk-yē be-de un **Yahuda-nē** yē gekse unze kap bōn net-wū zēē, “Yēso rō **Kiristi** wū Shir tomnē à,” a ruut wū un **kuke-o un yoos un Ma-to Shir**, wūa do m-muun á. 23 Q hantē tato un wū nē zet, “Wū bō'ossutē. Cit nō wū.”

* **Bq̄-qs̄ jero:5** 9:5 Hyen komo: Mati 5:14; Yoha 8:12.

²⁴ Sek-ye ɔn **Parisa**-ne ja'asuru agbe ɔn ka net-wu wu ro ut-po n-ga à. Ye zeeru wu, "Ya Shir m-seps, o rur o-nip.† Te de te nepste ka net-wu **ko-ya-ur-ba'as**-wu."

²⁵ Wu zeeru ye, "Ko **ko-ya-ur-ba'as**-wu, me de me nap á. Rii gaan-yo ɔn nape à, n-ga me ko-po-wu, m-moka komo me m-hyan."

²⁶ Ye zeeru wu, "¿Ya wu nomu wo ne? ¿Re o wu nome wu upsutu wo yish?"

²⁷ Ko-po shasuru ye, "Um russute no. No hoge á. ¿Remen yan o no cunte m-hoge tomso? ¿Ko no ɔn cen no, no ɔn con o no warag yan-neke-mo ɔn wu?"

²⁸ Ye he'enuru wu ut-reeb. Ye ro wu m-zee, "Wo wu de ro wan-dor-o ɔn ka net-wu, te yan-dor **Mosa** ye. ²⁹ Te nepse Shir nomog ut-ma ɔn **Mosa** ne, amba wu ka, te nap be-de wu rwuune á."

³⁰ Ka net-wu shasuru ye, "Caane hyat-to ka! No nap be-de wu rwuune á, amba ne wu upsussute me yish! ³¹ A nepste, Shir ro ɔn rege ɔn ya-ut-**ba'as** ut-to á. Amba kap wu hoge gyer-o Shir à, wu ro ɔn nom ɔn rii-yo Shir zee à, Shir ro wu m-hoge. ³² Cin da-o Shir takne nom ɔn hono o-dak à, a tak m-hoge net-wu upse yish-ye ɔn net-wu a mate ko-po á. ³³ A rotte unze ka net-wu, be-de Shir o wu rwuune á, yatt-yo wu roa hoks m-nom á."

³⁴ Ye shasuru wu, "Wo wu a mate n-me ɔn comb-o ut-**ba'as** à, ¿yan yo ne o he na m-rure?" Ye yanuru wu be-de ɔn ye.

Po-to ɔn yish-ye o-kukt

³⁵ Bɔ Yeso hogute unze ye yanag ka wu a upse yish à, wu hyanuru wu. Wu zeeru, "¿O shereg hur ɔn du ɔn **Wà-wu ɔn net** ko?"

³⁶ Wu shasuru wu, "Gos-wu, ruru me wu, wu ro à, ɔn sheret hur ɔn de be-de ɔn wu."

³⁷ Yeso zeeru wu, "Ai, o hyanag wu. Wu wu ro ut-ma ɔn wo ne."

³⁸ Wu zeeru, "Wan-Koyan, ɔn shereg hur ɔn de be-de ɔn du." Wu kwukturu ɔn co-o ɔn wu.

³⁹ Yeso zeeru, "Me ɔn cowon ɔn hono o-dak, remen ɔn piishté hun-ne ye ɔn hono o-dak ut-ma. Um haante remen ye ro m-hyan á, ye hyenet, komo ye ro m-hyanu ne à, ye waragte po-ne."

⁴⁰ Ye ken **Parisa**-ne ye ro mosse ɔn wu ne. Bɔ ye hogute kaáne à, ye zeeru, "¿Wata po-ne ye te ro'e?"

⁴¹ Yeso zeeru ye, "Ai, u rotte unze po-ne ye no ro, **ba'as**-ut no roa ma'as be-ur no á. Amba bɔ no zee no m-hyan à to, **ba'as**-ut no ro kané timb."

Bor-ɔs op

Sha-mo ut-ma mo ɔn

wa-ur-gut ɔn kur-o ɔn ca-ne

¹ "Me no m-rure o-nip, net-wu cuwe so ɔn ish-o ɔn kuke-o ɔn ca á, wu daanuru raag-o ur-hek, ka net-wu ko-hyow-wu, ko-wa-ur-kwup. ² Net-wu cowne ne so ɔn ish à, wan-gut-de ɔn ca wu. ³ Wan-'er-de ɔn ish wu ro wu m-tikse. Yege-ca komo ne ye ro ɔn raag ut-to ɔn cor-o ɔn wu. Wu ro ɔn aag ɔn jin-to ɔn ca-ye ɔn wu, wu ruut ye n-do. ⁴ Wu ruuse kap ye ma ɔn wu n-do, wu gaaru co-o ɔn ye. Komo ca ro ɔn dond ɔn jim-de ɔn wu remen ye nepste cor-o ɔn wu. ⁵ Yeà dore wu ro ko-hamat á. Se songon-mo ɔn wu ye hette, remen, ye nap cor-o ɔn wu á."

† **Bor-ɔs jero:24** 9:24 'Ya Shir m-seps = Ruru o-nip! Hyen: Josu 7:19.

6 Yeso nomute ye sha-mo ut-ma, amba ye nap ka ma-to á.

Yeso wu ro wa-ur-gut-wu o-nip

7 Remen kaáne Yeso zeeru ye, “Me no m-rure o-nip me wu ro ish-o un kur-o un ca. 8 Kap wu ba'e me m-woon be-de un ca à, ko-hyow-wu, wan-kuwup-de un hun-ne. Amba, ca ro m-was un wu ne á. 9 Me wu ro ish. Kowan net-wu cowne be un de, man gu wu. Wu she'et sasa, wu kum ut-re. 10 Ko-hyow ro m-haan temb rem ur-hyow, ur-ho ne m-naas ne. Me un haan, remen hun-ne kumut hoog-m shiishe.

11 “Me wu ro wa-ur-gut-wu o-nip. Wa-ur-gut-wu o-nip komo wu ro un ya'as un hoog-o un wu remen ca-ye un wu. 12 Wa-ur-guwus wan-gut-de ur-bon wu á. Ca tomsó, ye ma un wu ye á. Da-o wu hyene o-dur, wu ho'osuru ca. Wu arguru m-som, wu guut hoog-o un wu. Dur-o shipuru ye ken be-de un ye. Ye kuse à, ye cakkuru un hon un hon. 13 Wu wa-ur-guwus, wu ro m-was un ca ne á.

14 “Me wu ro wa-ur-gut-wu ur-bon. Um nak ye ma re. Ye ma re komo ne, ye nepse me. 15 Bo Tato-o nape me à, ka bo-se ne o um nape wu. Men ya'as un hoog re remen ca re.* 16 Me un ye ken ca-ye ne ye ro un o ka kur-o á. Se um hantute ye. Yea hoge cor re. Ka da-de, yea she'et kur-o gaan, wa-ur-gut wan-gaan. 17 Remen kaáne o, Tato re waste un me ne remen mar-mo um he'e, remen um ineté komo à. 18 Yatt-wu he rumus un hoog re á, amba un con-m re o um hette mo m-ya'as. Me o-cow ne, um ya'aste mo. Me o-cow ne komo yo um hette mo m-deken à. Tato re zee um nom kaáne.”

19 Komo ma-ut sunuru be-de un sek-ye un **Yahuda**-ne remen ma-ut Yeso. 20 Hun-ne ut-moor ne be-de un ye zeeru, “Ai, wu ro un **ya-ut-kot** ne. Ko-wa-o-zungo wu. ¿Remen yan o notte wu m-ke'e ut-to?”

21 Ye ken ye zeeru, “Ka ma-to hwaá, ma-to un **ya-ut-kot** to á. ¿Ya-ut-kot ro ur-beeb ne, ye upste yish-ye un ko-po?”

Sek-ye be-de Yahuda-ne yagute Yeso

22 Da-o o-huw o, **Yahuda**-ne ro un **Biki-o m-Baks un da-o a dotte tiks un Pyo-o Shir** o-Urusharima à. 23 Yeso ro m-arag un sak-o **Suremanu un Pyo-o Shir**. 24 Sek-ye be-de un **Yahuda**-ne rigumsuru wu. Ye zeeru wu, “¿Har de ke ho-de o te he yage o ryegen? Urege wo wu **Kiristi**, o ruru te o-nip cas.”

25 Yeso shasuru ye, “Um russutu no, amba no sher á. Rem-se ut-hyat se me m-nom à, me m-nom un beeb-ur Tato re. Se ro me m-su'e. 26 Amba no, no dek ma-ut re á, remen no n-me un ca re á. 27 Ca re ye ro un raks un cor re. Um nepste ye. Ye ro me tomsó ne m-dore. 28 Me ye m-ya un hoog-o ba m-ta. Yea sabre á, har da-o ba m-ta. Wan-rumus-mo un ye ro kon un kom-ut re á. 29 Tato re wu ya'ase me ka ca-ye à, wu jiishte kowan kap ut-gos. Yatt-wu he hoks m-rumus un ye un kom-ut Tato re á. 30 Un me un Tato re, gaan te ro.”

31 Sek-ye be-de un **Yahuda**-ne dooru mot ut-ta'ar, ye jirit wu. 32 Yeso zeeru, “Um kutute no rem-se ur-bon deen se un Tato re. ¿Be-de un se ke rem-se, se ne no hette me m-jir?”

* **Bqr-qs op:15** 10:15 Hyen komo: **Mati 11:27**; **Ruka 10:22**.

³³ Ye zɛɛrɛ, “Yanze remen rem-ɔs ru se ɔr-bon se tɛ hette wɔ m-jir á, se de remen o yo'ogte Shir. Wɔ ka ne net-wɔ, amba wɔ m-mus un hi un du Shir.”†

³⁴ Yeso zɛɛrɛ ye, “Gense tɔ rɔ n-mɛ un **karamsa**-o nɔ. A zee Shir nɔmog ut-ma un ye ken sek-ye ye un hun-nɛ ye ne, wɔ aagurɛ ye ‘yege-shir.’‡

³⁵ To, a nepste Ma-tɔ Shir tɔ rɔ o-nip ba m-ta. Komo Shir ak ka hun-nɛ ye ‘yege-shir,’ ka hun-nɛ ye wɔ ya'ase Ma-tɔ un wɔ à. ³⁶ Mɛ wɔ Shir daage à, wɔ tomɔn un hono o-dak à, ¿Ya nɔ hette m-zɛɛ um yo'ogte Shir remen um ak hi un de ‘**Wà-wɔ Shir**’? ³⁷ Urege mɛ m-nɔm bɔ Tato re rɔ m-nɔm á, tɔ, nɔ jar nɔ sher hur-ut nɔ un mɛ á. ³⁸ Amba urege ne nɔ hyanag mɛ m-nɔm bɔ Tato re rɔ m-nɔm à, ¿remen yan o nɔ sherte hur-ut nɔ un mɛ ne á? Kɔ gon senge-mɔ mɛ m-nɔm à, mɔ bɔ'ossute nɔ nept m-sɔk ne, unze Tato re rɔ be un de, mɛ komo ne be-de o-Tato.” ³⁹ Ye ja'asurɛ m-senge, ye shipt wɔ. Wɔ possurɛ un kom-tɔ un ye. Ye hoks wɔ m-bɔp á.

⁴⁰ Ka da-de ne, wɔ doorɛ m-warag un pesto-de un Rɔɔg-o o-Joda be-de **Yohana** takne yo'os un hun-nɛ n-mɛ m-hɔ à. Wɔ she'eturɛ kanɛ. ⁴¹ Hun-nɛ haanurɛ be-de un wɔ ut-moor ne. Ye dekurɛ m-zɛɛ, “Nip-o, **Yohana**, wɔ nɔm se ken rem-se ɔt-hyat se har wɔ kututu na Shir ye tomne wɔ á, amba ma-tɔ wɔ ro m-rwɔr mɔsse un ka net-wɔ ne à, nip-o.” ⁴² Káne o hun-nɛ ut-moor ne shere hur-de un ye be-de un wɔ.

Bɔr-ɔs ɔp o-gaan

Yeso yonste Razarus

¹ Wɔ ken net-wɔ jin-de un wɔ Razarus rɔkt gom. Wɔ she'ette un bɔ-o o-Betanya, mɔsse un **Meri** ne un hen un wɔ Marta.* ² Ka **Meri**-wɔ, wɔ wɔ hokmɛ Gos-wɔ m-nɔw mɔ m-shi'igin ɔs-na. Wɔ sokmurɛ mɔ un hi-se un hi-de un wɔ. To, de ken hɔ-de Razarus rɔturɛ gom.† ³ Ka ne'a-ne ye, sek-ye ne un wɔ ne tomurɛ be-ur Yeso, ye zɛɛrɛ, “Gos-wɔ, ka net-wɔ, wɔ o rɔ m-was un wɔ ne à, wɔ hoge m-rɛrɛm á.”

⁴ Bɔ Yeso hogute kááne à, wɔ zɛɛrɛ, “Ka gom-o, gom-o m-mar o á, remen a sekemsute Shir o, a sekemse tomso ne **Wà-wɔ Shir**.” ⁵ Yeso ro un was un Marta ne un **Meri** ne, Razarus wɔ. ⁶ To, bɔ wɔ hogute Razarus ɔ hoge m-rɛrɛm á, wɔ rewurɛ hɔ-ut yoor.

⁷ Ka da-de, wɔ zɛɛrɛ yan-neke-mɔ un wɔ, “A warag nɔ dak-o o-Judiya.”

⁸ Yan-neke-mɔ un wɔ ye zɛɛrɛ, “Wa-ɔs-Nap, un ka hɔ-tɔ sek-ye‡ rɔ un hoob-o ye jirit wɔ, ¿o doorɛ m-warag rɛɛnɔ komo?”

⁹ Yeso shasurɛ, “¿Rwɔun-mɔ ɔr-hɔ un ‘hebe-ma un de ne taase ɔr-hɔ o ka ka? Bɔn wɔ rɔ ɔr-hew m-hɔw à wɔ rɔ m-ma'as ɔt-pukse á, remen wɔ rɔ m-hyan cas. ¹⁰ Amba bɔn wɔ rɔ ɔr-hew m-tet à wɔ ma'as ɔt-pukse remen cecas-m rɔ kon á.”

¹¹ Bɔ wɔ rɔrte kááne à, wɔ doorɛ m-zɛɛ, “Wan-yen na Razarus rɔ m-rew, amba mɛ m-ha m-yons wɔ.”

¹² Yan-neke-mɔ un wɔ zɛɛrɛ wɔ, “Gos-wɔ tɛ, urege de unze rew-mɔ kwɔsɔ wɔ, ai, mɔa pyesse.” ¹³ Ye napɔ ne unze, ma-tɔ un mar-m Razarus Yeso rotte á. Ye dekurɛ unze rew-mɔ wɔ rotte.

† **Bɔr-ɔs ɔp:33** 10:33 Hyen komo: Rewi 24:16. ‡ **Bɔr-ɔs ɔp:34** 10:34 Hyen komo: Bɔng 82:6.

§ **Bɔr-ɔs ɔp:40** 10:40 Hyen komo: Yoha 1:28. * **Bɔr-ɔs ɔp o-gaan:1** 11:1 Hyen komo: Ruka 10:38-39.

† **Bɔr-ɔs ɔp o-gaan:2** 11:2 Hyen komo: Yoha 12:3. ‡ **Bɔr-ɔs ɔp o-gaan:8** 11:8 Yahuda-ne.

14 Remen kaane Yeso ruru ye cas, "Razarus mereste. 15 Me o-zak bo me rokne kane be-de un wu á, remen no sheret. Amba a neke no be-de un wu."

16 Se Toma, wu a m-zee ko-Pese à, wu zeeru or un wu ne, "A neke no un cen na no a meret no mosse un wu ne."

Yeso ya'ag ka ne'a-ne ye jaab-o ut-men

17 Bo Yeso woote à, wu 'woss Razarus nomoste ho-ut nass un saag. 18 O-Betanya yow yow o-Urusharima ne o, o ro untun mer-ut yoor [kiromita 3].

19 **Yahuda**-ne haanuru ut-moor ne. Ye haante remen ye gasté Marta ne un **Meri** gas-de un mar-m hen un ye. 20 Bo Marta hogute unze Yeso roon à, wu haaru wu m-gonte. **Meri** daaguru wu she'et o-hur.

21 Bo wu go'one un Yeso ne à, Marta zeeru Yeso, "Gos-wu, wo rokote, heno te Razarus wu roa mer á. 22 Amba ko m-moka um nepste koyan o kone be-de Shir, wua nomo wo."

23 Yeso zeeru wu, "Heno ru a inusse komo."

24 Marta zeeru wu, "Um nepste wua inusse ine-mo m-margan ne ho-de ur-kom."

25 Yeso zeeru wu, "Ai, me wu ro ine-mo un margan-ne. Me wu ro hoog. Net-wu shere hur-de un wu un me à, ko wu mer, wua inusse. 26 Net-wu ro ne un hoog ne à, wu shere hur-de un wu be un de à, wu he de m-mar á har da-o ba m-ta. ¿Wo Marta wo m-sher un ma-ut re?"

Yeso 'wonog

27 Marta zeeru wu, "Oho, Gos-wu, um sheruste hur un de, wo ro **Kiristi**, **Wa-wu Shir** wu a tomne un hono o-dak à."

28 Bo Marta rurte kaane à, wu haaru, wu agnuru sek-wu un wu **Meri**. Wu ruru wu us-har, wu zeeru, "Wa-ur-Yoos na haante. Wu ro un eeg-us ru." 29 **Meri** ne komo, bo wu hogute kane à, wu inuru hor-m-hor, wu kawuru be-de Yeso ro à. 30 Yeso un go woon o-bo tokon á. Har m-moka wu ro be-de Marta gonte wu à. 31 Hun-ne ro be-ur **Meri**, o-hur ye ro wu ur-gas à, ye hyanuru wu inute hor-m-hor, wu ruuru. Ye doruru wu, ye ro o-gwot ye zee un saag o wu heye wu unut.

32 **Meri** wooru be-de Yeso ro à. Bo wu hyente Yeso à, wu heeru un na-se un wu. Wu zeeru Yeso, "Gos-wu, u rotte unze o rokon kane hen te roa mer á."

33 Bo Yeso hyente wu ro us-'won à, **Yahuda**-ne tomso ne ye haane mosse un wu ne à, ye ro us-'won. Men-ut naasuru wu. 34 Yeso zeeru ye, "¿Ke ne o no jokw wu?"

Ye zeeru Yeso, "Gos-wu, haan o gut."

35 Yeso 'wonuru.

36 Remen kane hun-ne zeeru, "Gwot bo wu wasse un wu ne à!"

37 Ye ken ye be-de un ka hun-ne ye zeeru, "¿U nom te ka, ka net-wu, wu ka upse yish-ye un ko-po á? ¿Wu roa hoks wen un Razarus m-mar á?"

Yeso 'yonste Razarus ut-marimar

38 Yeso dooru hyan ur-'won un men-to un wu. Wu woonyuru un saag. Ka saag-o ne pak-o ut-ta'ar o un o ken ta'ar-o a tige un ish-o un o. 39 Yeso zeeru, "Dos no ka ta'ar-o."

Marta, wu sek-wu un wu mare à, wu zeeru, "Gos-wu re, wua nomos wus m-moka, remen ho-ut nass to ka wu caane bo m-mar."

40 Yeso zeeru, "¿Me ruru wo o á, um zee wo sher hur un du un me ne, wua hyen seps-mo Shir à?"

⁴¹ Ye dossuru o-ta'ar. Yeso dassuru ur-hi n-ton. Wu zeeru, "Tato re, um bomog wo remen o regute me ut-to. ⁴² Um nepste ko da un ke o ro me un ke'e ut-to. Amba me un rwor remen hun-ne ye ro kane eso eso a, remen ye sheret hur-de un ye unze wo wu tomnu me."

⁴³ Bo wu rurte kaane a, wu 'yonsuru us-cor deen, wu zeeru, "Razarus, rwuun!" ⁴⁴ Wu mare a wu argu m-rwuun, na-se un wu ut-kom ne gegurse un wa-de o-gund, co-o un wu yeresse un gund-de un duk.

Yeso zeeru, "Us no wu, wu arag!"

A nomute Yeso geeg-de ut-yage

(Mati 26:1-5; Mark 14:1-2; Ruka 22:1-2)

⁴⁵ Ka **Yahuda**-ne ye dore **Meri** be-de un saag a, ye hyang rii-yo Yeso nome a, moor-to un ye sheru hur-de un ye un wu. ⁴⁶ Amba ye ken ye be-de un ye arguru m-ha be-de un **Parisa**-ne, ye ruru ye rii-yo Yeso nome a. ⁴⁷ Remen kaane Gwomo-ne ye un kon-se Shir un **Parisa**-ne ne ye aaguru **Moroq-de un Sek-ye** remen ye piishtu ut-ma.

Ye zeeru, "¿Ya un yo ne a no m-nom? Gwot no saw-to ut-hyat to wu ro m-nom a! ⁴⁸ A yage wu kaane, kowan wu sher ur-hur un wu. **Roma**-ne a haan, ye sabarse hun-ne na un **Pyo-o Shir** ne un dak-o na ne."

⁴⁹ Amba wan-gaan be-de un ye, wu a m-zee Kepas a, wu wu ro ko-Gwomo-wu un kon-se Shir un ka hak-o, wu zeeru, "No de no nap to no m-rwor a ⁵⁰ ¿No m-gwot a? Ai, jishtu no wan-gaan mer otte kap mo un hun-ne merme a."

⁵¹ Yanze remen con-mo un wu o wu rurte kaane a, se de untun wu ro ko-Gwomo-wu un kon-se Shir a, Shir un kute wu, wu rur ka ma-to wu zee Yeso a mer remen **Yahuda**-ne. ⁵² Yanze ne remen **Yahuda**-ne un hon-de un ye a, amba remen wu morgunsute yakar-ye Shir ye ro cakarse ko kene a, ye she'ete kang-o gaan.

⁵³ Bo un ka ma-to un ka ho-de, ye tooru ut-hun remen ye hoot Yeso. ⁵⁴ Remen kaane, Yeso do m-rwuun ur-buk cas be-de un **Yahuda**-ne a. Amba wu inuru kane, wu nekuru un dak-o ro o-zang a. Wu cowuru un o ken bo-o o a m-zee o-Eparam a. Wu she'eturu kane un yan-neke-mo un wu ne.

⁵⁵ A kane, **Biki-o m-Pas** o un he de m-woon. Hun-ne ut-moor ne ye haaru o-Urusharima remen ye kooste hi un de un ye ye she'ete ba m-kukop rii-yo **Biki-o m-Pas** woonte. ⁵⁶ Ye zeeru hoob-o Yeso, ye ro eso eso un **Pyo-o Shir**. Ye m-zee, "¿Ya un yo ne no hyane? ¿Wu roon o-biki?" ⁵⁷ Hun-ne ma'asu hoob-o Yeso, remen Gwomo-ne ye un kon-se Shir un **Parisa**-ne ne ye rwo'og unze bo un wu hyane be-de Yeso ro a, wu haan, wu rur, ye shipt wu.

Bor-qs op us-voor

Meri hokmote Yeso now-mo

m-shi'igin un bo-o o-Betanya

(Mati 26:6-13; Mark 14:3-9)

¹ **Biki-o m-Pas*** kuks ho-ut cind, Yeso haanuru bo-o o-Betanya be-de Razarus ro'e a, wu Yeso 'yonse ut-marimar a. ² Ye nomuru rii-yo m-re yo m-tet remen ye hwoog Yeso ur-keer. Marta wu nome rii-yo m-re. Razarus

§ **Bor-qs op o-gaan:55** 11:55 Biki-o Yahuda-ne rotte m-baks un ho-de Shir ruute ye o-Masar a.

* **Bor-qs op us-voor:1** 12:1 Biki-o Yahuda-ne rotte m-baks un ho-de Shir ruute ye o-Masar a.

ne ye ro m-re be-ur gaan un Yeso ne. ³ Ka da-de ne, **Meri** dekurú batta-de un now-mo m-shi'igin. Ka now-mo woog purug-de o-rita, mo o-**nardi**, komo a mosse mo un rii ne á, mo un hwor mo deen. Wu hokmurú mo Yeso us-na, wu pe'eguru ka now-mo un hi-se un hi-de un wu. Kur-o kutuksuru un m-shi'igin.†

⁴ Amba Yahudas Iskariyoti, wu ro wan-gaan be-de un **yan-neke-m Yeso** wu he m-ya'as un Yeso a ho à. Wu zeeru, ⁵ “¿Ya un yo ne wene **Meri** beeb ka now-mo, a wonge koob-ne ka hwor-ye? Ai, ká hwor-ye ro wooste guwus-de un hak.”‡ ⁶ Yahudas Iskariyoti un rwor kaáne yanze remen wu ro m-was un koob-ne ne o á, se de wu ko-hyow-wu. Komo ne wu ro wan-bop-to un ba-de un hwor, wu ro ye m-ma'as m-hiw.

⁷ Yeso zeeru, “A yage **Meri**, wu un hokmo me m-now remen ho-de a he me jok à. ⁸ Ai, ko de ke da-de no mosse un koob-ne ne, amba ba ko da un ke o no he m-ma'as un me ne á.”§

A nomute Razarus geeg-de ut-yage

⁹ Da-o hun-ne hogute unze Yeso ro un bo-o o-Betanya, **Yahuda**-ne ut-moor ne ye haanuru be-de un wu. Yanze rem Yeso un hon-de un wu á, har remen ye hyenet un Razarus ne wu Yeso 'yonse be-de m-mar à. ¹⁰ Gwomo-ne ye un kon-se Shir ye gamuru ut-hi ye hoot Razarus un ce un wu, ¹¹ remen un wu o **Yahuda**-ne ut-moor ne yagute doré un gwomo-ne ye un kon-se Shir. Ye shere hur-de un ye be-ur Yeso.

Hun-ne ye o-Urusharima barkute Yeso

(Mati 21:1-11; Mark 11:1-11; Ruka 19:28-40)

¹² Bo ish geste à, caari-de ur-morog de un ye ha ka **Biki-o m-Pas** à, hoguru unze Yeso roon o-Urusharima. ¹³ Ye deknuru jet-se o-kerem. Ye zeeru m-ru ye gontute wu, ye ro un 'yons us-cor, ye ro m-zee,

“Ur-bongon be-de Shir!* Shir huute wu nu-o so-o wu, wu haane un beeb-ur Yawe à.†

Shir huute wu nu-o so-o

wu ro ko-Gwomo-wu un **Isra**-ne à!”

¹⁴ Yeso ro m-nekne n-ton un ya o-janka bo ro gense be-de un Ma-to Shir à unze,

¹⁵ “No ya-o-Urusharima‡ taase no hoge o-gyer á,

Ko-Gwomo no wu ka roone n-ton un ya o-janka.”§

¹⁶ Ur-takan, yan-neke-mo un wu ro nak un ka rem-se ne á, se da-o a sepe Yeso à. Ká da-o, ye bakse unze gense ma-to un wu ro, komo to koruru kaáne hond hond bo a gene to à.

¹⁷ Da-de wu aage Razarus wu rwuun un saag à, komo wu 'yonstu wu un hoog ne à, buug-de un hun-ne de ro mosse un wu ne à, ye ye rure hun-ne ka ma-to. ¹⁸ Rii-yo hante morog-ur heet gonte de un wu à yo ro, remen ye hogute wu nomog ká rii-yo ut-hyat yo. ¹⁹ Bo **Parisa**-ne hogute

† **Bqr-ús op ús-voor:3** 12:3 Hyen komo: Ruka 7:37-38. ‡ **Bqr-ús op ús-voor:5** 12:5 ut-Girik: denari 300. § **Bqr-ús op ús-voor:8** 12:8 Hyen komo: Kara 15:11. * **Bqr-ús op ús-voor:13** 12:13 ut-Girik: “Hosanna!” Gom-o ut-Ibra gaan-to ut-Hun “Gu te!” Hun-ne zeeru kaáne da-o ye cone m-ya'as Shir ur-bongon. † **Bqr-ús op ús-voor:13** 12:13 Hyen komo: Bong 118:25-26. ‡ **Bqr-ús op ús-voor:15** 12:15 ut-Girik: Sihiyona. § **Bqr-ús op ús-voor:15** 12:15 Hyen komo: Zeka 9:9.

ya-o-Urusharima Haag ye gontute Yeso à, ye zeeru hi un de un ye, "Yatt-yo a hokse m-nom á! Ai, hono o-dak dorussute wu!"

Ye ken Girik-ne ye hok Yeso

²⁰ Káne, be-de un ye haane ká biki-o à **Girik-ne** ro kon. Ye un haan remen ye nomoté Shir ur-bongon. ²¹ Ye haanuru be-ur Pirip (wu ko-wa-o-Besayada un dak-o o-Gariri). Ye konuru wu, ye zeeru, "Gos-wu, te conog hyan-o Yeso." ²² Pirip haaru, wu ruru Andarawus. Andarawus un Pirip ne haanuru, ye ruru Yeso.

²³ Yeso zeeru ye, "Da-o nomoste o a hette me m-seps à, me **Wà-wu un net**. ²⁴ Me no m-rure o-nip, go-yo o-hyo hene n-dak se yo mereste, go-o-gaan-yo ro m-ma'as. Amba da-o yo potne, yo maturu deen. ²⁵ Wan-con-to un hoog-o un káne un hono o-dak, wua taage un hoog-o ro be-de Shir à. Net-wu yage ne hoog-o un káne un hono o-dak à, wua kum hoog-o Shir o ba m-ta.* ²⁶ Kap wu he me nome m-guw à, wu doru me be-de um ro à, káne o wu he m-she'et un cen wu. Kowan wu nomo me m-guw, Tato re a seps wu."

Yeso rworog ma-to un mar-mo un wu

²⁷ "M-moka me un hoge un nu-se un hoog re. ¿Ya um he m-zee? ¿Um zee "Tato re dossu me ka swo ur-koob de"? Ay, ko n-ga, me un haan remen ka da-o. ²⁸ O-Tato, yage a hyenet sekemse-m ru." Bo Yeso rurte kaane à, a hoguru o ken cor-o n-ton shir, o ro m-zee, "Um be'essute, um sekemssute hi un de. Man do hi un de m-sekemse komo ne."

²⁹ Moqr-to un hun-ne ye ro káne eso eso à, ye hoguru ka cor-o. Ye zeeru, "Ai, dákàr-o."

Ye ken ye zeeru, "Wu ken ko-wan-tom-wu Shir wu wu tepsu wu."

³⁰ Yeso zeeru, "Rem re o no hogute ka cor-o á, se de rem no. ³¹ M-moka o Shir he piishe un hono o-dak ut-ma. M-moka o Shir he m-ruut un beeb-de un gwomo-to **ko-gwomo-wu un ya-ut-kot** wu ro gwomo-to un ka hono o-dak à. ³² Amba me, da-o a kame me n-ton o-kan à, remen káne man ru hun-ne m-haan be un de." ³³ Rwor-mo un wu káne mo mo kute gon mar-mo wu hette à.

³⁴ Moqr-to un hun-ne shasuru wu, "Ro gense be-de un Takurda-o un Ma-to Shir, a zee **Kiristi** a she'et ko da un ke. To, ¿re o un ya o zet 'A kem **Wà-wu un net o-kan**? ¿Wan wu ne ka **Wà-wu un net** wu?"†

³⁵ Yeso zeeru ye, "M-moka ya o-da hiin káne un co, cecas-m ro mosse un no ne. Nom no ur-hew cin cecas-m ro mosse un no ne, taasú tet-mo rew no n-cow. Wu tet-m rewé à, wua hyen cow-yo m-dore á. ³⁶ Sher no m-cecas ne da-de no ro un mo ne à, remen no waragte hun-ne ye m-cecas." Bo Yeso rurte káne à, wu arguru m-neke, wu wukuru ye.

Koob-de m-she

³⁷ Ko de rotte wu swoog ye kute un rem-se ut-hyat ut-moqr ne un yish-ye un ye à, kap un kaane ne, ye sher unze wu wu ro **Kiristi** á. ³⁸ Káne o, a shoosé rwor-m **Ishayawan-Rwor un Ma-to Shir**. Wu zee,

"Yawe, ¿wan wu ne shere un ma-ut te ne?

¿Be-ur wan o ne Yawe rwunte beeb-de un wu?"‡

* **Bqr-qs qp us-voor:25** 12:25 Hyen komo: Mati 10:39; 16:25; Mark 8:35; Ruka 9:24; 17:33.

† **Bqr-qs qp us-voor:34** 12:34 Hyen komo: Bng 110:4; Isha 9:7; Izik 37:25; Dane 7:14. ‡ **Bqr-qs qp us-voor:38** 12:38 Hyen komo: Isha 53:1 (ut-Girik).

³⁹ Q hante, ʉe hokstę m-shęř á remen **Ishaya** doog m-zęę, ʉn de ken be-de.

⁴⁰ “Shir ʉoostę yish-ʉe ʉn ʉe,
komo wʉ ʉoog hur-de ʉn ʉe,
taasʉ ʉe hyen ʉn yish-de ʉn ʉe,
ʉe nept komo ʉn hur-de ʉn ʉe,
har ʉe mʉuntę be ʉn de,
ʉm dossʉtʉ ʉe ʉo-tq̄ ʉr-hur.”§

⁴¹ **Ishaya** ʉn rwq̄r kááne remen wʉ hyanag sekemse-m ʉeso, wʉ rqrq̄g ma-tq̄ ʉn wʉ.

⁴² Kap ʉn koob-de ʉn shęř ʉn hur-de ʉn ʉe ʉn wʉ ne, ʉt-moor ne be-de gos-ʉe ʉe ʉn **Yahuda**-ne, ʉe shęřęg ʉn wʉ. Amba ʉe es m-rwuntę á, ʉn gʉer-q̄ ʉn taase **Parisa**-ne ruut ʉe ʉn **kuke-q̄ ʉn yoos ʉn Ma-tq̄ Shir**. ⁴³ ʉe jiishte m-cq̄n hun-ne bʉm ʉe otte Shir bʉm ʉe à.

Gom-ʉr ʉeso de a hette piishe ʉn hun-ne ʉt-ma

⁴⁴ ʉeso 'yonsurʉ ʉs-cq̄r deęn, wʉ zeerʉ, “Wʉ shęře be ʉn de à, me wʉ ʉn ʉon-de wʉ shęřtę á. Amba wʉ rq̄ m-shęř ʉn wʉ tomnʉ me ne à. ⁴⁵ Net-wʉ rq̄ me m-hyan à, wʉ rq̄ m-hyan ʉn Tato re wʉ tomne me ʉn ʉono o-dak à. ⁴⁶ Me ʉn haan ʉono o-dak remen ʉm ʉe'et hun-ne m-ccas. Wʉ shęře ʉn me ne à, taase wʉ she'et o-comb á.

⁴⁷ “Bq̄n wʉ ʉoge ma-ʉt re, wʉ dq̄re tq̄ á, man piishe wʉ ʉt-ma á. Yanze remen ʉm piishte ʉono o-dak ʉt-ma q̄ ʉm haante á, se dq̄ remen ʉm guut ʉono o-dak. ⁴⁸ Net-wʉ yage me à, wʉ goks komo ne ma-ʉt re á, wan-piish ʉn wʉ ʉt-ma rq̄ kq̄n. Ma-ʉt re tq̄ ʉm rwq̄re à, tq̄ a hette net piishe ʉt-ma ʉn ʉq̄-de ʉr-kq̄m. ⁴⁹ Yanze ka ma-tq̄, ma-tq̄ ʉn hi ʉn de tq̄ á. Tato re wʉ tomne me à, ʉn hi ʉn de ʉn wʉ, wʉ ʉa'e me cq̄w-yo ʉn tq̄, ʉn bq̄ ʉm he tq̄ m-rwq̄r ne à. ⁵⁰ ʉm nepste ka **karamsa-q̄** rq̄ na m-woot ʉn ʉoog-q̄ ba m-ta. Remen kááne, kap bq̄ ʉn rii-yo ʉm rwq̄re à, Tato re zęę me ʉm rʉr yo.”

Bq̄-ʉs op ʉs-tet

ʉeso saptę na-se ʉn yan-neke-mq̄ ʉn wʉ

¹ A káne, da-o **Biki-q̄ m-Pas*** ro ʉn he de m-woq̄n à, ʉeso nepste ne da-o woostę q̄ wʉ hette m-inę ʉn ka ʉono o-dak q̄ wʉ waragte be-ʉr Tato ʉn wʉ, wʉ n-Tq̄n à. Wʉ wastę ʉe, ʉe rq̄ ʉe ma ʉn wʉ n-me ʉn ʉono o-dak à, m-mq̄ka wʉ kutute ʉe bq̄ wʉ wassę ʉn ʉe ne à har da-o ʉr-kq̄m.

² Bq̄ ʉq̄-ur he'ebute à, ʉeso ne ʉn yan-neke-mq̄ ʉn wʉ ne ʉe morguru remen ʉe reet rii-yo m-re. **Ko-Gwq̄mo-wʉ ʉn ʉa-ʉt-kq̄t** be'essute wʉ cq̄wustę ʉn hur-ʉr Yahudas Iskariyoti wà Simq̄n, wʉ ʉa'aste ʉeso ʉn kom-tq̄ ʉn yan-yage-tq̄ ʉn wʉ. ³ ʉeso nepste Tato ʉn wʉ be'essute wʉ ʉa'assute wʉ gwq̄mo-tq̄ ʉn kq̄ yo ke rii-yo. Wʉ nepste ne be-de Shir q̄ wʉ rwʉune, be-de Shir q̄ tomsq̄ ne wʉ he m-warag. ⁴ Wʉ inurʉ be-de wʉ ro tara à, wʉ possurʉ cq̄p-q̄ ʉn wʉ. Wʉ dq̄knurʉ ʉr-bojq̄, wʉ yapurʉ de ʉn byon. ⁵ Ka da-de ne, wʉ duusurʉ m-ʉq̄ o-jaw. Wʉ ma'asurʉ ʉn saptę ʉn yan-neke-mq̄ ʉn wʉ ʉs-na. Bq̄ wʉ saptute ʉe ʉs-na à, wʉ ussurʉ bq̄jq̄-de ro yepo ʉn byon-q̄ ʉn wʉ à, wʉ sokmurʉ ʉe ʉs-na ʉn de.

§ **Bq̄-ʉs op ʉs-ʉoor:40** 12:40 Hyen komo: Isha 6:10 (ʉt-Girik). * **Bq̄-ʉs op ʉs-tet:1** 13:1 Biki-q̄ Yahuda-ne rotte m-baks ʉn ʉq̄-de Shir ruute ʉe o-Masar à.

⁶ Bɔ wu woote be-ur Simɔn Bitrus à, Simɔn Bitrus zɛɛrɔ wu, “Wɔ, Gɔs-wu, ashi, ɔwɔ wu he mɛ saptɛ ɔs-na?”

⁷ Yɛso zɛɛrɔ wu, “M-mɔka wɔ nap rii-yo mɛ m-nom á, amba ɔjime wɔa neps.”

⁸ Simɔn Bitrus zɛɛrɔ, “Ay, wɔa cɛt mɛ ɔn saptɛ ɔs-na á.”

Yɛso zɛɛrɔ wu, “Mɛ saptɛ wɔ nɛ ɔs-na á, yatt-yo nu'ɔsɛ mɛ ɔn wɔ nɛ á.”

⁹ Ka da-de nɛ, Simɔn Bitrus zɛɛrɔ wu, “Gɔs-wu, ɔrɛgɛ kaanɛ ɔ, na-se ɔn hon-de ɔn se o he mɛ m-saptɛ á, saptɛ mɛ ɔt-kom ɔr-hi nɛ.”

¹⁰ Yɛso zɛɛrɔ wu, “Zorse-o rɔ ɔn hoob-ɔ m-zɔr komo nɛ á, sɛ dɛ sapt ɔs-na temb, remen wu be'essɔtɛ wu ja'assɔtɛ cas cas. Nɔ nɛ ja'assɛ nɛ yɛ, amba kap-m nɔ ɔ á.” ¹¹ Yɛso nepstɛ wu he wu m-ya'as á, de de wu zettɛ kap-m nɔ ɔ nɔ rɔ ja'assɛ á.

¹² Bɔ wu komtɛ sapt ɔn na-se ɔn yɛ à, wu ɔɔpɔrɔ ɔɔp-ɔ ɔn wu. Wu wargurɔ be-de wu ro'e tara à, wu zɛɛrɔ, “ɔNɔ nepstɛ rii-yo ɔm nomɔ nɔ?”

¹³ Nɔ mɛ m-aag ‘Wa-ur-Yoos,’ komo ‘Gɔs-wu’ nɔ. Hond hond ɔ nɛ komo. Ka bɔ-se ɔ ɔm rɔ. ¹⁴ Bɔ mɛ Gɔs-wu, ɔn Wa-ur-Yoos nɛ à, har ɔm saptɔtɛ nɔ ɔs-na à, depɛtɛ ɔn cen nɔ nɛ nɔ sapt na-ɔs ɔr nɔ nɛ. ¹⁵ Nom nɔ kaanɛ remen ɔm nomɔtɔ nɔ o-bɔ remen nɔ nomot bɔ ɔm nomɔ nɔ à.† ¹⁶ Mɛ nɔ m-rurɛ o-nip, guw-nɛ rɔ m-jiish ɔn gɔs-yɛ yɛ ɔn yɛ nɛ á. Wan-tɔm komo wu rɔ m-jiish ɔn nɛt-wu tɔmnu wu á.‡ ¹⁷ ɔrɛgɛ nɔ nepstɛ ɔn kaanɛ nɛ, nɔ tomso nɛ m-nɔm o-dɔrotte, Shir a huɔ nɔ nu so-ɔ. ¹⁸ Kap-m nɔ ɔ mettɛ á. ɔm nepstɛ yɛ ɔm degɛ à. Kap remen a shoostɛ ma-tɔ rɔ gɛnsɛ n-mɛ ɔn Ma-tɔ Shir à, ‘Nɛt-wu rɔ m-rɛ mɔsɛ ɔn mɛ nɛ à, wu rɔ mɛ ɔt-yagɛ.’§

¹⁹ “Mɛ nɔ m-rurɛ m-mɔka cin ba ka rii-yo ɔn nɔm, remen da-ɔ yo nomɛ, nɔ shɛrɛtɛ mɛ wu rɔ **Kiristi, Wan-Gwu** wu Shir tɔmnɛ hono o-dak á. ²⁰ Mɛ nɔ m-rurɛ o-nip, bɔ ɔn nɛt-wu gokɛ wu ɔm tɔmbɛ à, wu gokstɛ mɛ ɔ ka. Wu gokɛ mɛ nɛ à, wu gokstɛ Shir ɔ ka wu tɔmnɛ mɛ à.”*

Yɛso rwɔrɔg ɔnze a ya'as wu ɔn kom-tɔ ɔn yan-yagɛ-tɔ ɔn wu

(Mati 26:20-25; Mark 14:17-21; Ruka 22:21-23)

²¹ Bɔ Yɛso rurɛtɛ káánɛ à, wu hogurɔ ɔs-nu ɔn hur-de ɔn wu. Wu rurɔ yan-nekɛ-mɔ ɔn wu cas, wu zɛɛrɔ, “Mɛ nɔ m-rurɛ o-nip, wan-gaan be ɔn nɔ, wu ya'as mɛ ɔn kom-tɔ ɔn yan-yagɛ-ɔt re.”

²² Yan-nekɛ-mɔ ɔn wu gutrurɔ hi ɔn de ɔn yɛ, yɛ nap wu Yɛso rɔttɛ á. ²³ Wu ken be-de ɔn yan-nekɛ-mɔ ɔn wu, wu Yɛso wassɛ ɔn wu nɛ dɛɛn à, wu ro ɔn hɛr-o Yɛso. ²⁴ Simɔn Bitrus zɛɛrɔ wu ɔs-har, “Citɔ na Yɛso ɔnze, ɔWan wu nɛ wu rɔttɛ?”

²⁵ Ka wu ro ɔn hɛr-o Yɛso à, wu kaksunurɔ, wu zɛɛrɔ, “Gɔs-wu, ɔwan wu nɛ?”

²⁶ Yɛso shasurɔ, “Wu ka, wu ɔm he m-huwɛ ɔr-burɔdi ɔm ya'as wu à.” Bɔ wu huute nɛ hwɛ-de ɔr-burɔdi à, wu ya'asurɔ Yahudas Iskariyoti wà Simɔn. ²⁷ Bɔ wu gokstɛ ka hwɛ-de à, **ko-Gwɔmo-wu ɔn ya-ɔt-kɔt** ɔwɔrɔ ɔn hur-de ɔn wu.

Yɛso zɛɛrɔ wu, “Nom yo o ɔnɛ à kyak.” ²⁸ Amba yɛ ka yɛ rɔ ɔn rɛ ɔn rii-yo m-rɛ à yatt-wu napɛ rii-yo hantɛ Yɛso zeet wu káánɛ á. ²⁹ Yɛ ɛssurɔ ɔnze Yɛso ɔn tɔm Yahudas ɔn rem-se o-biki, kɔ nɛ wu ya'as kɔɔb-nɛ yo

† **Bɔr-ɔs ɔp ɔs-tet:15** 13:12-15 Hyen komo: Ruka 22:27. ‡ **Bɔr-ɔs ɔp ɔs-tet:16** 13:16 Hyen komo: Mati 10:24; Ruka 6:40; Yoha 15:20. § **Bɔr-ɔs ɔp ɔs-tet:18** 13:18 Hyen komo: Bɔng 41:9.

* **Bɔr-ɔs ɔp ɔs-tet:20** 13:20 Hyen komo: Mati 10:40; Mark 9:37; Ruka 9:48; 10:16.

ken rii-yo, remen Yahudas wu ro un ba-de un hwɔr-ye un ye ne. ³⁰ Tet-mo ne komo, bo wu gokste hwu-de ur-burodi à, wu arguru m-ru but.

Karamsa-o pu-o

³¹ Bo Yahudas ruute à, Yeso zeeru, “Da-o wooste o **Wà-wu un net** hette cow un seps-mo un wu à. Komo a seps Shir remen wu. ³² Urege a sekemsete Shir un me, Shir a sekemse me tomsa ne ha-mo un be-de un wu. Hɔr-m-hɔr o ne wu he me m-sekemse.

³³ “Nɔ yakar re rek-ye rek-ye, o-da hiin o um ro mosse un no ne. Nɔa hoob me, amba bo um rure Sek-ye be-de un **Yahuda**-ne unze be-de um he'e à nɔa hoks m-ha káne á, ka o me no m-rure m-moka.†

³⁴ “**Karamsa**-o pu-o o me no m-rure. Was no un or no ne. Bo um wasse un no ne à, ka bo-se ne o un cen no ne no was un or no ne.‡ ³⁵ Káne o kowan he m-nap unze yan-neke-m re ye no ro, urege de unze no m-was un or no ne ne.”

Yeso rurutɛ Bitrus wu nom she-mo un nap-o un wu

(Mati 26:31-35; Mark 14:27-31; Ruka 22:31-34)

³⁶ Simɔn Bitrus zeeru wu, “Gos-wu te, ¿ke co-o o he?”

Yeso shasuru wu, “Be-de um he'e à, wɔa hoks me m-dɔre m-moka á. Amba ujime kanɛ un co hiin, wɔa dɔru me.”

³⁷ Bitrus zeeru wu, “Gos-wu, ¿remen yan o mette à hoks wɔ m-dɔre m-moka á? Ai, man ya'as hoog re rem ru.”

³⁸ Yeso zeeru, “¿Har wɔa ya'as hoog ru rem re? Me no m-rure o-nip, rii-yo keeg-o kiit-yo kenet, wɔa nom she-mo un nap-o re har so o-tet.”

Bɔr-ɔs ɔp ɔs-nass

Yeso wu ro cow-yo m-ha be-de Shir

¹ Yeso zeeru ye. “Taase hur-ur no naase á. Sher no be-de Shir. No sher be un de tomsa ne. ² Un hur-o Tato re kuke-ut ro kon deen. U rotte káne o á, um roa ruru no á. Komo neke-mo um he'e reeno um ja'asute no ur-be. ³ Men neke, me ja'asunse no ur-be tomsa ne, um dooru m-muun um degbutɛ no un be-de un hi un de remen no she'ette be-de um ro à. ⁴ Be-de um he'e à, tomsa ne no nepste o-cow.”

⁵ Tomas zeeru wu, “Gos-wu, te nap be-de o he'e á. ¿Re o te he m-nom te nept o-cow?”

⁶ Yeso zeeru wu, “Me wu ro o-cow, me wu ro o-nip, me wu ro hoog. Wa m-ha be-ur Tato re ro kon á, se wu dontɛ be un de remen me wu ro o-cow yo m-ha be-ur Tato re. ⁷ No ro nepstu me, no roa nep Tato re tomsa ne. Amba kanɛ un co, nɔa neps wu har no hyen wu tomsa.”

⁸ Pirip zeeru wu, “Gos-wu, kutu te o-Tato. Bo'ossutu te.”

⁹ Yeso zeeru wu, “Pirip, honu a she'ete no cen no ne à, ¿o zeeru har m-moka wɔ nap me á? Ai, kap net-wu hyane me à, ai wu hyanag o-Tato. ¿Re o un ya o zette, ‘Kute te o-Tato?’ ¹⁰ ¿Wɔ sher unze me n-me o-Tato, o-Tato tomsa ne n-me un me á? Ma-to um ruru no à, be un de o to rwuune á, se de be-de o-Tato o to rwuune, o ro mosse n-me ne à, o ro m-nom m-senge be un de à. ¹¹ Sher unze un me un Tato re, gaan-to te ro. Urege ne no hoks m-sher, remen ma-ut re á, sher no remen senge-mo ut-hyat mo um nome

† **Bɔr-ɔs ɔp ɔs-tet:33** 13:33 Hyen komo: Yoha 7:34. ‡ **Bɔr-ɔs ɔp ɔs-tet:34** 13:34 Hyen komo: Yoha 15:12,17; 1Yoh 3:23; 2Yoh 5.

à. ¹² Mē nō m-rurē o-nip, kap wū shere ʊn mē à, senge-mō mē m-nom à, mō mō wū he m-nom. Har ma wū arag mē, remen ha-mō ʊm hette be-ʊr Tato re. ¹³ Tomso nē kap bōn yo nō kōnē ʊn jin ʊn de à, man nomo nō yo remen a sekemsutē Tato re be ʊn de. ¹⁴ Kōyan yo nō kōnē ʊn jin ʊn de, man nomo nō yo.”

Ess ʊt-ma tō ʊn haan-mō ʊn Kukt-o Shir

¹⁵ “Urege de nō waste ʊn mē nē, nōa dore **karamsa**-ʊt re. ¹⁶ Mē nē, man kon o-Tato, wū 'ye nō wū ken Wa-ʊt-Orom wū wū he m-she'et be ʊn nō har da-o ba m-ta à. ¹⁷ Wū wū rō **Kukt-o Shir** wū he nō m-kutē nip-o Shir. Hun-nē ye ʊn hōno o-dak, ye hoks wū m-gōks á, remen ye hoks wū m-hyan, har ye nept wū á. Nō nē, nō nepstē wū remen nō be-ʊr gaan ʊn wū nē. Wūa she'et tomso nē n-mē ʊn nō. ¹⁸ Remen kááne, nō nep ʊnze mē hede nō m-yage ʊntun kōbi-nē á. Man heesunē be ʊn nō. ¹⁹ Ya o-da yo kuse hiin, hōno o-dak o wongutē ʊn hyan-o re nē. Amba nō nē, nōa hyen mē, remen mē ʊn hoog nē, nō komo, nōa nom hoog. ²⁰ Hō-de, nō he kum ʊn **Kukt-o Shir** à, ka hō-de o nō he m-nap ʊnze mē ʊn Tato re nē gaan-tō tē rō. Ka hō-de a warag nō gaan. ²¹ Kap bōn net-wū hoge **karamsa**-ʊt re, wū dorū tō à, wū rō wan-m-was ʊn mē nē. Wan-m-was ʊn mē nē nē, Shir a was ʊn wū nē. Mē tomso nē, man was ʊn wū nē. Wūa hyen mē cas, tē she'ette ʊn wū nē.”

²² Ka da-de Yahudas (amba yanze Yahudas Iskariyoti á) wū shasurū wū. Wū zēerū, “Gos-wū, ʊya hantē nē o hette rwuntē ʊn hi ʊn du cas be ʊn tē cot, amba wō kutē hōno o-dak á?”

²³ Yēso zēerū wū, “Bōn wū wassē ʊn mē nē à, wūa dore ma-ʊt re. Tato re a was ʊn wū nē. Tēa haan, tē Tato re be-de ʊn wū tē she'et mōsse ʊn wū nē. ²⁴ Net-wū rō ʊn bōp ʊn ma-ʊt re á, wū rō m-was ʊn mē nē o ka á. Ma-tō nō hoge ʊn nu-o re à, ma-ʊt re tō á. Ma-ʊt Tato re tō, wū tōmnu mē à.

²⁵ “Mē nō m-rurē ʊn tō ka myet, ʊn ka da-o mē be-ʊr gaan ʊn nō nē. ²⁶ Amba Wa-ʊt-Orom, **Kukt-o Shir** wū Tato re he m-tōmōn ʊn jin ʊn de à, wū he nō yoosē ʊn kōyan, wū baksū nō rii-yo ʊm rurū nō à. ²⁷ ʊm yaksutū nō gwugwū-mō ʊr-hur. Gwugwū-mō ʊr-hur mō ʊm yaksū nō à, yar-m re mō ʊntun yar-mō ʊn hōno o-dak á. Taasū mēn-ʊt nō naasē á, taasū tomso nē nō hoge o-gyer á.

²⁸ “Nō hogussutē de ʊm zēeg mēn neke ʊm dott m-muun be ʊn nō. Nō wassē ʊn mē nē, nōa nom o-zak remen mē m-ha be-ʊr Tato re wū jiishe mē à. ²⁹ Tō, m-mōka ʊm rurutū nō cin ba da-o ʊn wōon remen da-o wōone nō sheret. ³⁰ Mē hede nō m-rurē ʊt-ma deen á, remen wan-gwōmo-tō ʊn hōno o-dak rōon, **ko-Gwōmo-wū ʊn ya-ʊt-kot**. Yatt-yo wū he nē hoks m-dos be ʊn de á. ³¹ Amba remen hōno o-dak nept ʊnze ʊm waste o-Tato nē, mē ʊn nom ʊn kap rii-yo Tato re zēē á.

“A inē nō kane, da-o woostē o a hette nō m-neke à.”

Bor-ʊs ʊp ʊs-taan

Yēso wū rō 'wun-o o-'yo

¹ Yēso doorū m-zēē yan-neke-mō ʊn wū, “Mē rō 'wun-de o-'yo yo o-nip. Tato re wū rō yo m-ma'as m-ja'as. ² Kō yo ke jet-yo be-de ʊn yo, yo matē á, Tato re a kups yo. Kō yo ke yo rō ʊr-mat à, a rō yo m-ja'as remen yo ja'astē ʊr-mat deen. ³ Nō nē, bō an ja'as ʊn ka 'yo-yo à, ka bō-se nē o ma-ʊt re ja'asē hur-ʊt nō. ⁴ She'et nō kang-o gaan ʊn mē nē, mē nē man she'et be

ʉn nq̄. Bq̄ o-jet r̄q̄ m-mat ʉn yakar ʉn h̄on-de ʉn yo á, s̄e d̄e yo ro m̄osse o-'yo n̄e. Kááne q̄ ʉn cen nq̄, n̄qa hoks n̄om ʉn rii á, s̄e nq̄ she'ette m̄osse ʉn m̄e n̄e.

⁵ “M̄e r̄q̄ 'w̄un-de o-'yo. Nq̄ r̄q̄ ʉs-jet. Bq̄ ʉn n̄et-w̄u she'ette be ʉn de à, man she'et be-de ʉn w̄u, w̄u met yakar d̄een. ʉn ya m̄osse ʉn m̄e n̄e á, n̄qa hoks n̄om ʉn koyan á. ⁶ Kap n̄et-w̄u she'ette be ʉn de á, a ruut w̄u ʉntun bq̄ a m-kups ʉn jet-yo ba ʉr-mat á. A jore, a kamas gon ka jet-se be-ʉr gaan. Se hu'ʉse, a su se o-ra. ⁷ Amba ʉrege ʉnze nq̄ she'ette be ʉn de, ma-ʉt re komo, nq̄ gokst̄e t̄q̄, t̄q̄, kon nq̄ koyan, a nomu nq̄ yo. ⁸ Ka bq̄-se n̄e q̄ ka an sekemse ʉn Tato re ʉrege nq̄ ʉr-mat d̄een. Ka bq̄-q̄ tomso nq̄ he m-kute ʉnze yan-neke-m re nq̄ r̄q̄.

⁹ “Bq̄ Tato re wasse ʉn m̄e n̄e à, ka bq̄-se n̄e q̄ ʉm wasse ʉn nq̄ n̄e. Tq̄, she'et nq̄ be-de ʉn was-m re. ¹⁰ ʉrege de ʉnze nq̄ o-dorotte ʉn **karamsa**-ʉs re n̄e, man kutu nq̄ was-m re, bq̄ ʉm dore ma-ʉt Tato re à, komo ʉm she'ette n-m̄e ʉn was-mq̄ ʉn w̄u. ¹¹ M̄e ʉn rure nq̄ ká rem-se remen zak-o re she'ette ʉn nq̄ n̄e, komo zak-o nq̄ waragt̄e shiis̄e. ¹² **Karamsa**-o re q̄ ʉnze nq̄ was ʉn qr̄ nq̄ n̄e, bq̄ ʉm wasse ʉn nq̄ n̄e à.* ¹³ Was-mq̄ jiis̄e be-de ʉn hun-n̄e à, m̄q̄ r̄q̄: n̄et ya'as h̄ogq̄-q̄ ʉn w̄u remen nay-n̄e ye ʉn w̄u. ¹⁴ Nq̄ nay re n̄e ye nq̄ r̄q̄ ʉrege nq̄ nomog o-dorotte ʉn ma-ʉt re n̄e tq̄ ʉm ruru nq̄ à. ¹⁵ Man do nq̄ m-aag guw-n̄e á, remen ko-guw-w̄u nap m̄en-tq̄ ʉn wan-hur-q̄ w̄u á. Amba m̄e nq̄ m-aag nay-n̄e re, remen ʉm ruru nq̄ kap rii-yo ʉm h̄oḡn̄e be-ʉr Tato re à. ¹⁶ Nq̄ ye daage m̄e á, m̄e daage nq̄. ʉm rwo'oḡ nq̄ h̄e nq̄ met yakar rem re, yakar-ye he komo m-she'et har da-q̄ ba m-ta á. Ka da-q̄ a 'ye nq̄ kap q̄ ʉn rii-yo nq̄ kon̄e n-m̄e ʉn jin ʉn de à. ¹⁷ Remen kááne, ʉm z̄eeḡ: Was nq̄ ʉn qr̄ nq̄ ne!”

Yage-tq̄ ʉn h̄ono o-dak he yan-dor à

¹⁸ “ʉrege h̄ono o-dak yagutu nq̄, nq̄ baks ʉnze m̄e w̄u q̄ ba'̄e m-yage rii-yo q̄ yagutu nq̄. ¹⁹ Nq̄ rotte yan-h̄ono-o-dak, ye roa cun nq̄. Amba remen nq̄ yan-h̄ono-o-dak ye á, tomso n̄e m̄e daage nq̄ ʉn h̄ono o-dak, q̄ hante yan-h̄ono-o-dak yagutu nq̄. ²⁰ Baks nq̄ ma-tq̄ ʉm rure nq̄ à, ʉnze ko-guw r̄q̄ m-jiis̄h ʉn wan-hur-q̄ ʉn w̄u á.† Ye rangsute m̄e, ka bq̄-se n̄e q̄ ye he nq̄ m-rangse ʉn cen nq̄ n̄e. Ye ro dorute ma-ʉt re, ye roa dore ʉt-ma nq̄.‡ ²¹ Ye rangsu nq̄ kááne remen jin ʉn de, remen ye nap n̄et-w̄u tom̄n̄e m̄e á. ²² M̄e ro haante, ʉm nome ye ʉt-ma á, ye roa nep **ba'as-to** ʉn ye á. Amba ʉn haan-m re yett be-de m-posse be-de ʉn **ba'as-to** ʉn ye á. ²³ W̄u yage m̄e á, w̄u yagute Tato re ma. ²⁴ A ro z̄eeḡe m̄e nom ka rem-se ʉt-hyat se, se n̄et tak̄e m-hyan á, **ba'as-ur** r̄q̄ roa h̄up ye á. Amba m-m̄ka ye hyeneste rem-se ʉm nome à, amba myet ʉn kááne n̄e, ye yagutu m̄e ye yage komo Tato re. ²⁵ Tq̄, tq̄ ʉn nom kááne remen a shoost̄e ma-tq̄ r̄q̄ gens̄e n-m̄e ʉn Ma-tq̄ Shir à ʉnze, ‘Ye ʉn yage m̄e ba ʉt-ma.’§

²⁶ “Baks nq̄ ʉnze Wa-ʉt-Orom a haan, w̄u ʉm he nq̄ m-tom̄n̄e, r̄wuun-mq̄ ʉn be-de o-Tato à. **Kukt-q̄ Shir** w̄u he m-r̄wuun be-de o-Tato à, w̄u he nq̄ m-kute o-nip à, w̄u he nq̄ wan-sw̄o-ʉs. ²⁷ Nq̄ ʉn cen nq̄ n̄e, ya yan-sw̄o-ʉs re ye, remen cin ʉr-takan ʉn s̄enge-m re kane, nq̄ m̄osse ʉn m̄e n̄e.

* **Bq̄-ʉs op ʉs-taan:12** 15:12 Hyen komo: Yoha 13:34; 15:17; 1Yoh 3:23; 2Yoh 5. † **Bq̄-ʉs op ʉs-taan:20** 15:20 Hyen komo: Yoha 13:16. ‡ **Bq̄-ʉs op ʉs-taan:20** 15:20 Hyen komo: Mati 10:24; Ruka 6:40; Yoha 13:16. § **Bq̄-ʉs op ʉs-taan:25** 15:25 Hyen komo: B̄ong 35:19; 69:4.

Bɔr-ɔs ɔp ɔs-cind

¹ “Mɛn rɔrɔ nɔ ka ma-tɔ remen taase nɔ nɔ egé á. ² Yɛa ruut nɔ ɔn kuke-tɔ ɔn yoos ɔn Ma-tɔ Shir. Nip-ɔ da-o rɔɔn ɔ yɛ hette nɔ m-hɔ à, yɛ hyenɛ yɛ zee Shir-ɔ yɛ rɔ m-nɔmɛ ɔr-seke. ³ Yɛa nom káánɛ komo remen yɛ nap o-Tato kɔ mɛ á. ⁴ Mɛn rɔrɔ nɔ káánɛ remen da-ɔ ka rem-se kɔrɛ, nɔ kasté ɔnze ɔm be'esté ɔm neksté nɔ ɔt-tɔ.

Senge-mɔ ɔn Kukt-ɔ Shir

“Mɛ rɔrɔ nɔ ka rem-se cin n-ga nɛ á, remen mɛ mɔsɛ ɔn nɔ nɛ. ⁵ M-mɔka nɛ, mɛn warag be-de ɔn wɔ tɔmɛ mɛ à. Kap ɔn káánɛ nɛ, n-mɛ ɔn nɔ yatt nɛt-wɔ citɔ mɛ be-de ɔm he'e á. ⁶ Amba mɛn-ɔt naasɔtɔ nɔ deɛn remen ɔm rɔrɔtɛ nɔ ka rem-se. ⁷ Kap ɔn káánɛ nɛ, mɛ nɔ m-rɔrɛ, nip-ɔ: jiištɛ nɔ nɛ komo ɔm neke. Mɛ neke á, ka Wa-ɔt-Orom wɔ a haan be-ɔr nɔ á. Mɛ neke nɛ, man tɔmɔn wɔ be ɔn nɔ. ⁸ Da-ɔ ka Wa-ɔt-Orom wɔ haanɛ, wɔa kutɛ hun-nɛ yɛ hɔno o-dak ɔnze barag-se ɔn yɛ mɔsɛ **ur-ba'as** nɛ hond hond se rɔ á. Komo Shir wɔ rɔ kashi. Wɔa baksɔ yɛ ma-tɔ ɔn piish ɔt-ma tɔ Shir tomsɔ nɛ. ⁹ Wɔa kutɛ yɛ ɔnze yɛ nɔmɔg **ur-ba'as** remen yɛ yagɔtɛ m-shɛr be ɔn de. ¹⁰ Barag-se ɔn yɛ hond hond ɔ se rɔ mɔsɛ ɔn kashi ɔr-she'et nɛ á, remen mɛ m-warag be-ɔr Tato re. Nɔa hyen mɛ komo á. ¹¹ Wɔa kutɛ yɛ ɔnze barag-se ɔn yɛ hond hond ɔ be-de ɔn ma-tɔ ɔn piish ɔt-ma á, remen a komostɛ piishɛ ɔn **ko-Gwɔmo-wɔ ɔn ya-ɔt-kɔt** ɔt-ma. Ka ko-Gwɔmo-wɔ wɔ rɔ wan-gwɔmo tɔ ɔn ka hɔno o-dak ɔ.

¹² “Um rɔ'surɔ ɔt-ma nɛ deɛn tɔ ɔm he nɔ m-rɔrɛ à tokon, amba nɔa hoks tɔ m-dɛk m-mɔka á. ¹³ Da-de **Kukt-ɔ Shir** haanɛ, Wa-ɔr-Yoos de o-nip, wɔa dɔrɔttɔ nɔ be-de o-nip. Wɔ rɔ ɔn he de nɔ rɔrɛ ɔt-ma be-de ɔt-gwɔmo á. Wɔ rɔ ɔn he-de m-zɛɛ kɔ rii, sɛ de kap tɔ wɔ hɔgɛ be-de Shir à, tɔ tɔ wɔ he m-rwɔr. Wɔa rɔrɔ nɔ rem-se he m-takan à. ¹⁴ Wɔa sɛkemɛ mɛ, remen ma-ɔt re tɔ wɔ he nɔ m-hi'e á. ¹⁵ Kap yo rɔ be-de o-Tato à, yo ma re yo. Q hantɛ ɔm zeet **Kukt-ɔ Shir** wɔa goksɔnɛ yo ɔm rɔrɔ wɔ à, wɔ rɔrɔ nɔ ɔn ce nɔ.”

Naasɛ-mɔ ɔt-mɛn a warag o-zak

¹⁶ “Man nekɔsɛ tokon, amba ɔjime kanɛ ɔn co hiin nɔa hyenes mɛ.”

¹⁷ Yɛ ken yan-neke-mɔ ɔn wɔ nɛ yɛ citɔrɔ hi ɔn de ɔn yɛ, yɛ zee, “¿Yan yo nɛ rɔ barag-se ɔn wɔ, wɔ zeet, ‘Man nekɔsɛ tokon, amba ɔjime nɔa hyenes mɛ’? ¿Ya hantɛ komo wɔ zeet ɔm rɔ m-ha be-de o-Tato?”

¹⁸ Yɛ ma'asurɔ m-zɛɛ, “¿Yan yo nɛ wɔ baragɛ wɔ zeet kanɛ ɔn co hiin? Ay, a nap ma-tɔ wɔ rɔ m-rwɔr á.”

¹⁹ Yɛsɔ nepstɛ yɛ ɔnɔg wɔ m-cit, wɔ zɛɛrɔ yɛ, “¿Nɔ ɔ hoob-ɔ m-nap ɔn ma-ɔt re be-ɔr ɔr nɔ nɛ remen ɔm zɛɛg ɔnze, ‘Man nekɔsɛ tokon amba ɔjime kanɛ ɔn co hiin nɔa hyenes mɛ’? ²⁰ Mɛ nɔ m-rɔrɛ o-nip, nɔa ɔnɔs, amba hɔno o-dak a nom o-zak. Nɔ nɛ, nɔa nom naasɛ-mɔ ɔt-mɛn, sɛ de naasɛ-mɔ ɔn mɛn-ɔt nɔ mɔa warag o-zak. ²¹ Da-de ne'a rɔ ɔn 'yong-se o-mat, wɔ rɔ ɔn hyan ɔr-kɔɔb deɛn remen da-ɔ o-mat woosɔntɛ wɔ. Amba da-de wɔ mesɛ wan-yaar-wɔ ɔn wɔ à, wɔa do m-baks ɔnze wɔ swɔɔg ɔr-kɔɔb á, remen o-zak ɔ wɔ mettɛ wan-yaar ɔn hɔno o-dak à. ²² Ka bɔ-se ɔ, nɔ ɔn cen nɔ nɛ, m-mɔka nɔ ɔn naasɛ-mɔ ɔt-mɛn nɛ. Amba a dos nɔ m-hyendɛ. Ka da-de nɛ ɔ mɛn-ɔt nɔ he nɔm o-mɔk puu ɔntɔn ɔt-gwɛrɛ o-zak. Yattɔ nɛ wɔ he rumus ɔn zak-o nɔ á. ²³ Hɔ-de nɔ he kum ɔn **Kukt-ɔ Shir** à, ka hɔ-de nɛ nɔ he m-wuwɛ ɔn cot-ɔs re nɛ remen koyan a kutɔ nɔ yo cas ɔn co-o nɔ. Mɛ nɔ m-rɔrɛ o-nip, koyan yo nɔ kɔnɛ o-Tato ɔn

beɛb-de ʉn jin ʉn de, wʉa 'ye nɔ yo. ²⁴ Har m-mɔka nɔ ʉn goshi kɔn rii ʉn beɛb ʉn de á. Kɔn nɔ, nɔa kum remen zak-o nɔ shiit cɛngcɛng.”

Yeso reeg ʉr-hɔ hɔno o-dak

²⁵ Yeso doorʉ ʉt-ma ʉn yan-neke-mɔ ʉn wʉ nɛ nɛ. Wʉ zeeru ye, “Kap ka ma-tɔ mɛn rurʉ nɔ tɔ riig-m-riig ʉn sha-mɔ ʉt-ma nɛ. Da-o roon ɔ mettɛ a rurʉ nɔ ʉt-ma riig-m-riig á, sɛ dɛ ʉm rurʉ nɔ ma-tɔ o-Tato cas cas. ²⁶ Hɔ-de mɛ neke, ka hɔ-de nɛ ɔ nɔ he m-kɔn o-Tato ʉn jin ʉn de. Sɛ ʉm konʉtu nɔ ʉn nu-o re tomso nɛ á, ²⁷ remen Tato-o rɔ ʉn was ʉn nɔ nɛ remen nɔ wastɛ ʉn mɛ nɛ, nɔ shereg ʉnze be-de o-Tato ɔ ʉm rwʉʉnɛ. ²⁸ Ka ɔ nɛ komo, be-de o-Tato ʉm rwʉʉnɛ, ʉm cɔwɔntɛ hɔno o-dak. M-mɔka nɛ komo mɛ ʉn hede ɔ m-yagɛ ʉm waragɛ reɛnɔ be-de o-Tato.”

²⁹ Yan-neke-mɔ ʉn wʉ zeeru, “M-mɔka wɔ ʉn rwɔr ʉt-ma cas cas, yanze m-riig nɛ á. ³⁰ M-mɔka ɔ tɛ napɛ ʉnze o nak koyan, kɔ tɛ citʉ wɔ á, o rurʉtu tɛ cas cas. De de tɛ shertɛ ʉnze be-de Shir-ɔ o rwʉʉnɛ.”

³¹ Yeso zeeru ye, “Ashi, nɔ ro shereg á, sɛ m-mɔka! ³² Tɔ, ai, da-o roon, kɔ m-mɔka ma ɔ nomostɛ, ɔ a hettɛ nɔ m-cakarsɛ à. Kɔ wʉ ke wʉa warag ʉn hur-ɔ ʉn wʉ, nɔ yagɛ mɛ ʉn hɔn-de. Mɛ hede m-she'etʉ nɛ ʉn hɔn-de á, remen Tato re rɔ mɔsɛ ʉn mɛ nɛ. ³³ Mɛ ʉn rurʉ nɔ ka ma-tɔ remen hur ʉn nɔ gwʉ'urʉtɛ bɔ nɔ dapɛ mɛ à. Nɔa sʉ ʉr-kɔɔb be-de ʉn hun-nɛ ye ʉn hɔno o-dak amba 'mɔ nɔ ʉr-hur! ʉm reeg ʉr-hɔ ʉn hɔno o-dak nɛ!”

Bɔr-ʉs ɔp ʉs-ta'voor

Kɔn-ʉs Yeso remen hi ʉn de ʉn wʉ

¹ Bɔ Yeso rurɛ kááne à, wʉ dassuru ʉr-hi n-Tɔn shir. Wʉ zeeru, “Tato re, da-o woostɛ ɔ o hettɛ mɛ m-sɛkɛmsɛ à, remen mɛ ʉn cere ʉm sɛkɛmsʉtɛ wɔ. ² O ya'ag mɛ ʉt-gwɔmo ʉn hi-de ʉn kɔwan, remen ʉm ye'et hoog-ɔ ba m-ta be-de ʉn yan-dor-ye o ya'asʉ mɛ à. ³ Cɔw-yo hun-nɛ hettɛ m-kum hoog-ɔ ba m-ta à, yo rɔ, ye nep ʉnze wɔ wʉ rɔ Shir gaan, o-nip, komo ye nep ʉnze mɛ, Yeso, mɛ rɔ **Kiristi**, wʉ o tɔmnɛ à. ⁴ ʉm kussʉtɛ hun-nɛ gos-ʉt ru káne ʉn hɔno o-dak remen ʉm shoostɛ sɛngɛ-mɔ o zɛɛ mɛ ʉm nɔm à. ⁵ M-mɔka komo nɛ, Tato re, do mɛ m-sɛkɛmsɛ, ʉn ka sɛkɛmsɛ-mɔ nɛ mɔ ʉm rottɛ mɔsɛ ʉn wɔ nɛ à, rii-yo a nomot hɔno o-dak.

Kɔn-ʉs Yeso remen yan-neke-mɔ ʉn wʉ

⁶ “ʉm rwʉntʉtɛ jin ʉn du be-de ʉn hun-nɛ ye o ya'asʉ mɛ ʉn ka hɔno o-dak ɔ à. Ye ma ru ye. O ya'ag mɛ ye nɛ, ye dɔrutɛ nɛ ma-ʉt ru. ⁷ M-mɔka ye nepstɛ kap bɔ ʉn yo o ya'asʉ mɛ à, be ʉn du ɔ yo rɔ. ⁸ Ma-tɔ o rurʉ mɛ nɛ à, ʉm rurʉtɛ ye tɔ. Ye goksusse, ye nepse nɛ ʉnze be ʉn du ɔ ʉm rwʉʉnɛ, ye shereg ʉnze wɔ tɔmnʉ mɛ.”

⁹ “Mɛ nɛ kɔn-se mettɛ remen ye, yanze hun-nɛ ye ʉn hɔno o-dak ɔ mɛ m-kɔnɛ á, sɛ dɛ remen ye o ya'asʉ mɛ à, remen ye ma ru ye. ¹⁰ Kap ye ma re, ye ma ru ye. Ye ma ru komo nɛ ye ma re ye. A mɛ m-sɛkɛmsɛ komo nɛ remen ye. ¹¹ M-mɔka tomso nɛ ʉm robɛ be ʉn du, mɛ kus ʉr-she'et nɛ kanɛ hɔno o-dak á. Amba ye ka, hɔno o-dak ɔ ye rɔ. Tato-ɔ ba m-Kʉkɔp, o 'er ye ʉn beɛb-de ʉn jin ʉn du, beɛb-de ʉn jin-de o ya'asʉ mɛ à, remen ye she'ettɛ kang-o gaan bɔ a gaan à. ¹² Kap da-de tɛ ro mɔsɛ be-ʉr gaan à, ʉm ɛreg ye ʉn bu-yo ʉn beɛb-de ʉn jin ʉn du de o ya'as mɛ à. ʉm ɛreg ye.

Yatt neɣ-wʉ nebe be-de ʉn ye á, se de ka ko-nebesse wʉ, remen a shoosté Ma-tɔ Shir tɔ rɔ gense à.*

¹³ “M-mɔka, ʉm rɔbe be ʉn du. Men rwɔr ʉn ka ma-tɔ cin ʉm rɔ ʉn hono o-dak remen zak-o re nomot deen bɔ ɔ he shoos ʉn hur-de ʉn ye à. ¹⁴ ʉm rurute ye ma-ʉt ru. Hun-ne ye ʉn hono o-dak yaguru ye, remen ye ba ye ma hono o-dak ye á, ʉntun bɔ ʉm rɔ wʉ ma hono o-dak á. ¹⁵ Me ʉn kon-ʉs ru, o dos ye n-me ʉn hono o-dak á, se de o 'er ye be-de ʉn ka wan-men-ʉt jaas-tɔ wʉ. ¹⁶ Ye, yan ʉn hono o-dak ye á, bɔ ʉm rɔ wʉ ʉn hono o-dak wʉ á. ¹⁷ Yoos ye ma-ʉt ru, rɔ tɔ nip-o. Muut ye hun-ne ye ba m-kukop ʉn bu-yo ʉn nip-o ru. ¹⁸ Bɔ o tomnu me hono o-dak à, ka bɔ-se ne ɔ, ʉn ce re, ʉm tomɔ ye be-de ʉn hun-ne ye rurute ye ma-ʉt ru. ¹⁹ ʉm ya'asté hi ʉn de ʉntun kashi ʉr-seke de ba m-kukop remen ye. ʉm nomog kaane remen ye waragte ba m-kukop remen nip-o ru.

Kon-ʉs Yeso

remen yan-dor ɔ ʉn wʉ kap

²⁰ “Yanze remen ye ka ʉn hon-de ʉn ye mette ʉn kon-ʉs ru á. Me wɔ ʉs-kon remen myet ʉn ye ka ne, ye shere me ne à. Ka ye, shere remen ye hogute ma-ʉt re be-de ʉn yan-neke-m re à. ²¹ Tato re, ʉm conog kap mɔ ʉn ye, ye warag gaan, bɔ a gaan à. ʉm conog ye warag gaan ʉn na ne, bɔ wɔ n-me re, komo me n-me ru à. Ka da-de ɔ hono o-dak he m-goks ma-ʉt re unze wɔ tomnu me. ²² Bɔ o sekemse me à, ka bɔ-se ne ɔ, ʉm sekemse yan-dor re, remen ye she'ette gaan bɔ a gaan à. ²³ Me be-de ʉn ye, wɔ tomso ne be ʉn de, remen a she'ette kang-o gaan. Nom kaane remen hun-ne ye ʉn hono o-dak nepste unze wɔ tomnu me ʉn hono o-dak, komo unze o wastu ye bɔ o wasse ʉn me ne à.

²⁴ “Tato re, ʉm conog ka hun-ne ye o ya'asu me à, ye ʉn cen ye, ye she'et mosse ʉn me ne kɔ de ke be-de ʉm rɔ. Ka da-de ye hyenet sekemse-m re mɔ o sekemse me à, remen o conog me cin ba a ʉn nom hono o-dak.

²⁵ “Kashi o-Tato, hun-ne ye ʉn hono o-dak, ye nap wɔ á, amba ʉm nepste wɔ. Yan-dor re komo, ye nepste unze wɔ tomnu me. ²⁶ ʉm rwuntute jin ʉn du be-de ʉn ye, komo man re co m-nom kaane. Men nom kaane remen bɔ o wasse ʉn me ne à, ye ma'asté, ʉn cen ye ne, m-was ne, komo remen ʉm she'ette be-de ʉn ye.”

Bɔr-ʉs ɔp ʉs-eer

A ya'asté Yeso, a ship wʉ

(Mati 26:47-56; Mark 14:43-50; Ruka 22:47-53)

¹ Bɔ Yeso komte kon-se Shir à, wʉ arguru m-neke ʉn yan-neke-mɔ ʉn wʉ ne ha-mɔ ʉn pesto-de ʉn bur-yo o-Kidurun be-de ye rɔ m-rwuuɔn yette m-hur m-yo à. ʉn ɔ ka riib-o tuk-o ʉn 'yo-se o-zetun rɔ kon. Wʉ cowuru kané ʉn yan-neke-mɔ ʉn wʉ ne.

² Yahudas ne, wʉ he wʉ m-ya'as à, wʉ nepste ka be-de, remen Yeso weste m-go'one ʉn yan-neke-mɔ ʉn wʉ ne kané. ³ Yahudas haaru be-de ʉn Gwomo-ne ye ʉn kon-se Shir ʉn **Parisa-ne** ne. Wʉ deknuru kur-de ʉn karma-ne ʉn ye ken yan-'er-de ʉn **Pyo-q Shir** ye ne. Wʉ haanuru ʉn ye ne, be-de Yeso ro ʉn yan-neke-mɔ ʉn wʉ ne à. Ye woɔnuru ʉn ka be-de ʉt-pitirra ne, ʉn gwɔ-tɔ o-ra ne, ʉt-magay ne ʉt-kom.

* **Bɔr-ʉs ɔp ʉs-ta'yoor:12** 17:12 Hyen komo: Bɔng 41:9; Yoha 13:18.

⁴ Yeso ne, wu nepste kap bo un rii-yo he wu m-kum a. Wu gaanuru co, wu zeeru ye, “¿Wan wu ne no o-hoob?”

⁵ Ye zeeru, “Yeso ko-ya-o-Nazaret-wu.”
Yeso zeeru ye, “Me ka.”

Yahudas ne, wu ya'asu wu a, wu ro eso mosse un ye ne. ⁶ Bo Yeso zette ye, “Me ka” a, ye warguru jim jim, ye heeru n-dak.

⁷ Yeso ja'asuru ye m-cit, “¿Wan wu ne no o-hoob?”
Ye zeeru, “Yeso ko-ya-o-Nazaret-wu.”

⁸ Yeso zeeru, “Um russutu no, um zee, ‘Me ka.’ Urege me wu no o-hoob, no yage ye ka aragte.” ⁹ Yeso un rwor kaane remen ma-to wu rwor a to shiit unze, “Shir be-de un ye o ya'asu me a, me ho'os ko wan-gaan a.”*

¹⁰ Simon Bitrus ro o-magay ne. Wu mu'usuru o, wu ceturu ko-guw-wu un ko-Gwomo-wu un kon-se Shir. Wu kupsuru wu to-o un so ur-re. Jin-de un ka ko-guw-wu Marukus.

¹¹ Bo Bitrus cete to-o Marukus a, Yeso zeeru Bitrus, “Muut ka magay-o o-rwoponte. ¿Wo m-hyan man su ur-koob de Tato re zee me um su a?”†

Yeso un her-o Annas

¹² To, ka buug-de un karma-ne de un wan-co o un ye ne un yan-'er-de un **Yahuda**-ne, ye shipiru Yeso. Ye gaguru wu. ¹³ Ye nekuru un wu ne be-ur Annas ur-takan. Wu ne ko-moon Kepas wu. Kepas ne wu ro ko-Gwomo-wu un kon-se Shir be-de un kon-se Shir un ka hak-o. ¹⁴ Wu Kepas komo ne, wu wu nome **Yahuda**-ne ut-ma unze, “Jiishtu no wan-gaan mer remen hun-ne kap.”‡

Bitrus nomog she-mo m-nap un Yeso

(Mati 26:69-70; Mark 14:66-68; Ruka 22:55-57)

¹⁵ Bo ye neketu un Yeso ne be-ur Annas a, Simon Bitrus un wu ken ne **wan-neke-m Yeso** doruru jim-ur Yeso. Bo ye wootu un hur-o un ko-Gwomo-wu un kon-se Shir a, wu Bitrus ro mosse un wu ne a, wu cowuru har o-'woog mosse un Yeso ne remen ko-Gwomo-wu un kon-se Shir nepste un wu ne. ¹⁶ Bitrus esuru un ish o-hur n-do. Se wu ka **wan-neke-m Yeso** wu, untun nepse yo wu ro'e be-de un ko-Gwomo-wu un kon-se Shir a, wu ruuru n-do, wu nomuru ut-ma un wan-ne'a ne wu ro un 'er-de un ish a. Ka da-de ne, wu cowonuru un Bitrus ne.

¹⁷ Ka wan-ne'a-wu ro un 'er-de un ish a, wu zeeru Bitrus, “Ashi, un ce ru, be-de un yan-neke-mo un ka net-wu o ro a?”

Bitrus zeeru wu, “Ay, me be-de un ye a.”

¹⁸ Guw-ne ye un ko-Gwomo-wu un kon-se Shir un yan-'er-de un **Pyo-o Shir** ne, ye dapsuru o-ra remen da-de o-huw o. Ye ro eso eso, ye ro m-hwo'ot o-ra mosse un Bitrus ne.

Annas cikt Yeso us-cot

(Mati 26:59-66; Mark 14:55-64; Ruka 22:66-71)

¹⁹ Ko-Gwomo-wu un kon-se Shir cituru Yeso ma-to un yan-neke-mo un wu un yo yoos-de un wu ro ye ne m-nome a.

²⁰ Yeso shasuru Annas, “Ai, um rurute hun-ne ye un hono o-dak ut-ma cas. Um yooste komo ne un kuke-to atte m-yoos un Ma-to Shir a un **Pyo-o Shir** ne, be-de **Yahuda**-ne ro m-morge kap a. Yatt-yo um rwore wukusse

* **Bqr-qs op us-eer:9** 18:9 Hyen komo: Yoha 6:39. † **Bqr-qs op us-eer:11** 18:11 Hyen komo: Mati 26:39; Mark 14:36; Ruka 22:42. ‡ **Bqr-qs op us-eer:14** 18:14 Hyen komo: Yoha 11:49-50.

á. ²¹ ¿Remen yan o wotte me us-cot? Cit ye hoge ma-to um ruru ye à cit yo um ruru ye à. Ye nape ma-to um rure ye à."

²² Bø Yeso rurte kááne à, se wu ken ko-wa-er-de un **Pyo-o Shir** wu, wu ro káne eso un Yeso ne à, wu kanuru Yeso o-raag. Wu zeeru, "¿Ka bo-se ne o ka o he m-shasu un ko-Gwomo-wu un kon-se Shir?"

²³ Yeso zeeru wu, "Urege um ruru to no ma-ut yo-to, o cit ye be-de m-ba'ase à. Urege ne unze hond hond o, me **ba'as** á. ¿Ya hante un ya o kenet me o-raag?"

²⁴ Annas zeeru, "A neke un wu ne ka bo-se ne gekse be-ur Kepas ko-Gwomo-wu un kon-se Shir."

Bitrus doog nom-m she-mo

un nap-m Yeso

(Mati 26:71-75; Mark 14:69-72; Ruka 22:58-62)

²⁵ Simon Bitrus ro eso, un hwot o-ra. Ye zeeru wu, "¿Wo un ce ru, ba be-de un yan-dor ye un wu o ka o ro á?"

Wu zeeru, "Ay, me be-de un ye á."

²⁶ Se wu ken be-de un guw-ne ye un ko-Gwomo-wu un kon-se Shir, baag-o un wu Bitrus kupse o-to à. Wu zeeru, "Ashi ka, ¿me hyan wo mosse un wu ne reno be-de un **Haag-o un 'yo-se o-Zetun** á?"

²⁷ Bitrus dooru nom m-she, wu zeeru, "Me wu á." Bø wu zette kááne à, keeg-o o-kiit kanuru.

Yeso un her-o Biratus

(Mati 27:1-2,11-14; Mark 15:1-5; Ruka 23:1-5)

²⁸ Ye inuru n-sot n-sot, ye ruuturu Yeso un hur-o Kepas komo ye heeturu Yeso un ish un hur-o **Biratus** ko-Gwamna-wu o-**Roma** wu a ya'ase gwomo-to un **Yahuda**-ne à. Ye **Yahuda**-ne un hi un de un ye, ye cow á, remen ye o-gyer taase ye kokkuse hi un de un ye, taase rii-yo m-re yo un **Biki-o m-Pas**,[§] yo kwangu ye m-re. ²⁹ Remen kááne, **Biratus** un rwuun un co-o un ye, wu zeeru, "¿Ya un **ba'as-de** no bupte ka net-wu?"

³⁰ Ye zeeru, "U rotte unze ma-to **ur-ba'as** to á, te roa hante wu be un du á."

³¹ **Biratus** zeeru ye, "Neke no un wu ne un hi un no, no he no piishe wu ut-ma un hi un no bo **karamsa**-o zee à."

Yahuda-ne zeeru wu, "Ay, tett gwomo-to un piishe un net ut-ma a hoot wu á." ³² Ka ma-to ne remen a shoosté o Ma-to Yeso rwore à, to kute gon mar-mo wu he m-mar à.*

³³ **Biratus** warguru n-me o-hur. Wu agburu Yeso, wu zeeru, "¿Wo ro ko-Gwomo-wu un **Yahuda**-ne?"

³⁴ Yeso shasuru wu, "¿Ka cot-o o un hi un du o? ¿Ko ye ken ye ruru wo ma-ut re?"

³⁵ **Biratus** shasuru wu, "¿Ap, me ko-**Yahuda**-wu o? Ai, hun-ne ru un Gwomo-ne ye un kon-se Shir ne ye hante wo be un de. ¿Ya o nom?"

³⁶ Yeso zeeru, "Gwomo-ut re to un hon dak-o to á. U rotte unze to un hono o-dak to, yan-neke-m re roa nom ur-gun taase a ya'as me be-de un **Yahuda**-ne, yan-yage-ut re. Amba gwomo-ut re káne o to ro á."

³⁷ **Biratus** zeeru wu, "¿Ko-Gwomo-wu o ro?"

§ **Bqr-qs qp us-eer:28** 18:28 Biki-o Yahuda-ne rotte m-baks un ho-de Shir ruute ye o-Masar à.

* **Bqr-qs qp us-eer:32** 18:32 Hyen komo: Yoha 3:14; 12:32.

Yeso zeerʊ wʊ, “Bq̄ o zee à, mę ko-Gwomo-wʊ. Remen kááne ʊ a mette mę. Remen kááne ʊ komo nę, ʊm cʊwontę hõno o-dak remen ʊm rʊrʊt o-nip. Koyan cõn-tõ o-nip nę, wʊ rʊ ʊn raag ʊn cõr re.”

³⁸ **Biratus** zeerʊ wʊ, “¿Ya ʊn yo nę a m-zęę o-nip?”

A kupsutę Yeso ʊt-ma a kemet wʊ

(Mati 27:15-31; Mark 15:6-20; Ruka 23:13-25)

Bq̄ wʊ zette kááne à, wʊ ja'asurʊ m-rwʊʊn be-de ʊn **Yahuda**-nę, wʊ zeerʊ ye, “Mę dę, mę hyan **ba'as-de** wʊ nõmę á. ³⁹ Amba nõ ʊn ʊ ken jor-ʊ nę, a nomę **Biki-ʊ m-Pas**, mę nõ m-ho'osbę ʊn net wan-gaan wʊ rʊ gego à. ¿Kõ nõ cõnog ʊm ho'osbʊ nõ ko-Gwomo-wʊ ʊn **Yahuda**-nę?”

⁴⁰ Ye 'yonsurʊ ʊs-cõr yokõkõ, ye zee, “Ay, wʊ ka wʊ á! Sę dę Barabas!” (Barabas nę wan-kwʊp-de ʊn hun-nę wʊ rowe.)

Bq̄-ʊs op ʊs-jero

¹ Ka da-de nę, **Biratus** zeerʊ, “A neķę ʊn Yeso nę. A bu'urʊ wʊ ʊs-sorog deęn.” ² Karma-nę yerurʊ wʊ gond-ʊ ʊn yokor ʊr-hi. Ye cʊpurʊ wʊ cõp-o jaas-ʊ ʊ ʊt-gwomo. ³ Ye zeerʊ m-ha be-de ʊn wʊ, ye rʊ m-zęę, “Hoog ru she'et, ko-Gwomo-wʊ ʊn **Yahuda**-nę!” Ye rʊ wʊ ʊn hwõõge ʊt-raag.

⁴ **Biratus** doorʊ m-rwʊʊn, wʊ zeerʊ ye, “Gwõt nõ, wʊ ka ʊm he nõ m-rwʊntę remen nõ nept ʊnze mę kum wʊ ʊn de ken **ba'as-de** nę á.” ⁵ Ka da-de nę Yeso rwʊʊnʊrʊ eso ʊn gond-ʊ ʊn yokor nę ʊn cõp-o jaas-ʊ nę. **Biratus** zeerʊ ye, “Tõ, wʊ ka.”

⁶ Bq̄ Gwomo-nę ye ʊn kõn-se Shir ʊn dõrog-nę nę yan-'er-de ʊn **Pyo-õ Shir** hyente wʊ á, ye 'yonsurʊ ʊs-cõr yokõkõ. Ye rʊ m-zęę, “A kem wʊ o-kan! A kem wʊ o-kan!”

Biratus zeerʊ ye, “Neķę nõ ʊn hi ʊn nõ, nõ he nõ kem wʊ. Amba mę hyan wʊ ʊn de ken **ba'as-de** nę á!”

⁷ **Yahuda**-nę shasurʊ, “Ai, tę rʊ o-karamsa nę. Ka karamsa-ʊ nę depete a ho wʊ remen wʊ muute hi ʊn de ʊn wʊ **Wà-wʊ Shir**.”

⁸ Bq̄ **Biratus** hogutę ka ma-tõ à, wʊ ja'asurʊ hogę o-gyer. ⁹ Wʊ wargurʊ m-cõw ʊn pyo ʊn Yeso nę. Wʊ zeerʊ Yeso, “¿Ke nę ʊ nę o rwʊʊn?” Amba Yeso shas wʊ á. ¹⁰ Remen Yeso yagutę wʊ m-shas, **Biratus** zeerʊ Yeso, “¿Wõa shes mę ʊt-ma á? ¿Wõ nap ʊnze mę ʊr-beęb nę de ʊn ho'os-m rʊ á, mę tomso nę ʊr-beęb nę de ʊn kam-m rʊ o-kan á?”

¹¹ Yeso zeerʊ wʊ, “Wõtt de ken beęb-de be ʊn de á, yadę ʊrege ʊnze Shir-ye ya'anʊ wõ de rwʊʊn-mõ n-tõn á. Remen kááne net-wʊ hante mę be ʊn du à, **ba'as-de** ʊn wʊ jiishtë **ba'as** ʊn du.”

¹² Bq̄ **Biratus**, hogę kááne à, wʊ hoqburʊ cõw-yo wʊ ho'ostę wʊ. **Yahuda**-nę ja'asurʊ 'yons ʊs-cõr yokõkõ. Ye rʊ m-zęę, “ʊrege dę o ho'oste wʊ ka, wõ cõn ko-Gwomo **Sisar** ʊ ka á. Ai, bõ ʊn wʊ musse hi ʊn de ʊn wʊ ko-Gwomo à, wʊ yagutę **Sisar** ʊt-yagę ʊ ka.”

¹³ Bq̄ **Biratus** hogutę ka ma-tõ à, wʊ rwʊʊnʊrʊ ʊn Yeso nę. Wʊ she'eturʊ ʊn kwʊur-ʊ ʊn piish ʊt-ma. Ka kwʊur-ʊ rʊ n-tõn ʊn “Gon ʊ a gone ʊt-ta'ar à,” ʊ ye rʊ m-zęę o-Gabbata à, ʊn rem-de **ʊt-Ibra** à.* ¹⁴ Ka hõ-de nę, hõ-de m-zõngę de remen **Biki-ʊ m-Pas**.†

Hõ-ʊr rʊ ʊr-hi, wʊ zeerʊ **Yahuda**-nę, “Ko-Gwomo nõ wʊ ka!”

* **Bq̄-ʊs op ʊs-jero:13** 19:13 Kq̄: ʊt-Arameki. † **Bq̄-ʊs op ʊs-jero:14** 19:14 Biki-ʊ Yahuda-nę rotte m-baks ʊn hõ-de Shir ruute ye o-Masar à.

15 Ye ja'asuru 'yons ʉs-kan yɔkɔkɔ. Ye rɔ m-zee, "A nom ʉn wu ne! A nom ʉn wu ne! A kem wu o-kan!"

Biratus zeeru, "¿A kem ko-Gwɔmo nɔ o-kan?"
Gwɔmo-ne ye ʉn kɔn-se Shir ye zeeru wu, "Ai, tett ko-Gwɔmo á, se **Sisar.**"

16 Ka da-de ne, wu ya'asuru Yeso be-de ʉn ye, ye kemet wu o-kan.

A kamag Yeso o-kan

(Mati 27:32-44; Mark 15:21-32; Ruka 23:26-43)

17 Ye nekuru ʉn Yeso ne. Yeso dekuru **kan**-o a hette wu m-kam à, ha-mɔ ʉn be-de a m-zee *Caar-o ʉt-hi* à (**ʉt-Ibra**† ne ye rɔ o m-zee, *o-Gorogota*).

18 Kanɛ ɔ, ye kame wu o-kan. A kamag nen yoor tomsɔ ne, Yeso dooru ye tet, wan-gaan ʉn kom-o ʉr-kwanta, wan-gaan ʉn kom-o ʉr-re. Yeso rɔ ʉn tete-o ʉn ye.

19 **Biratus** genuru m-gen, wu kamuru n-te o-kan ɔ a keme Yeso à. Rii-yo wu gene à, yo ka ʉnze, "Yeso wu o-Nazaret, ko-Gwɔmo-wu ʉn **Yahuda**-ne."

20 Ka gen-mɔ a keme Yeso à, **Yahuda**-ne karantute mɔ deen remen be-de a kame Yeso à, yow yow o-bɔ ne ɔ. A geneg to **ʉt-Ibra**§, ʉt-Roma ne, **ʉt-Girik** ne. 21 Gwɔmo-ne ye ʉn kɔn-se Shir haaru be-ur **Biratus**. Ye zeeru Biratus, "Tasse o gen 'Ko-Gwɔmo-wu ʉn **Yahuda**-ne' á, se de o gen 'Ka net-wu zeeɛ hi ʉn de ʉn wu ko-Gwɔmo-wu ʉn **Yahuda**-ne.' "

22 **Biratus** shasuru, "Ai, rii-yo ʉm gene à, ʉm geneg ɔ ká."

23 Bɔ karma-ne komte kam ʉn Yeso o-kan à, ye wonguru ɔp-to ʉn wur-o ʉn wu. Ye cooguru to kwukur-ʉt nass. Kɔ wu ke ko-karma-wu, wu dekuru kwukur-ʉr gaan. Ye dekuru matuku-de ʉn wu. Ka matuku-de ne komo, de ʉn wa-ʉr-gaan de ʉn hon-de ʉn de.

24 Ye zeeru hi ʉn de ʉn ye, "Taase a yoog-de, se de a nom nɔ o-gwambe, a gut net-wu he de m-re à. Wu re ne à, wu wu rɔ wa-ʉr-matuku." An nom káane remen a shooste rii-yo a gene n-me Ma-to Shir à, ʉnze, "Ye wongute hi ʉn de ʉn ye ɔp-ʉt re.

Matuku ʉn de ne, ye nɔmuru o-gwambe ʉn de."*

Ka bɔ-se ne ka karma-ne ye nɔme.

25 To, yow yow ʉn be-de a kame Yeso o-kan à, inu Yeso ʉn hen-ne inu ʉn wu ne, **Meri** ne ne'a Kirogɔs, **Meri** Magudarín wu, ye ro eso eso. 26 Bɔ Yeso hyente inu ʉn wu káne à, ʉn wan-gaan ne be-de yan-neke-mɔ ʉn wu, ʉn wu wu rɔ m-ɔn ne à, yow yow ʉn wu ne. Wu zeeru inu-o ʉn wu, "Inu, wu ka waragte caane wà ru." 27 Ka da-de ne, wu zeeru wan-neke-mɔ ʉn wu, "Wu rɔ inu ru." Cin bɔ ʉn ka da-de ne, ka wan-neke-mɔ ʉn wu wu dekuru wu, wu jituru wu ʉn hur-o ʉn wu.

Mar-m Yeso

(Mati 27:45-56; Mark 15:33-41; Ruka 23:44-49)

28 Bɔ ʉn wrɔr ʉn ka ma-to Yeso nepse a komoste koyan, se de remen a shooste ma-to a gene be-de ʉn Ma-to Shir à, ka da-de ne, wu zeeru, "Me ʉn hoge o-**swoot** ɔ m-hɔ."† 29 De ken gora-de ro kon shoosse ʉn hɔ-mɔ o-zambo ne káne. Ye musuru o-pɔɔg ʉn hɔ-mɔ o-zambo, ye ɔpuru ka pɔɔg-o n-te o-kang, ye tabburu ʉn nu-o ʉn wu. 30 Bɔ Yeso suute ka hɔ-mɔ o-zambo mɔ à, wu zeeru, "A komoste koyan." Ka da-de ne, wu kwumsuru ʉr-hi n-dak, wu argu m-mar.

‡ **Bɔr-ʉs ɔp ʉs-jero:17** 19:17 Kɔ: ʉt-Arameki. § **Bɔr-ʉs ɔp ʉs-jero:20** 19:20 Kɔ: ʉt-Arameki.
* **Bɔr-ʉs ɔp ʉs-jero:24** 19:24 Hyen komo: Bɔng 22:18. † **Bɔr-ʉs ɔp ʉs-jero:28** 19:28 Hyen komo: Bɔng 69:21; 22:15.

A duug Yeso n-te o-tak

³¹ Untu ro ka ho-de, ho-de m-zonge remen **Biki-o m-Pas** de komo ne taase a yage u-to un ye n-te **o-kan** kemo **Ho-de ur-Wuwe** à, remen ka **Ho-de ur-Wuwe** de ho-ur gos-de de. **Yahuda**-ne konuru **Biratus** a jetem na-se un ye, ye meret hor-m-hor a jukt ye. ³² Karma-ne haanuru, ye jetemsuru na-se un ka nen yoor-ye ye a kame un Yeso ne à. ³³ Bq ye woonte be-ur Yeso à, ye 'woss wu be'essute wu mereste. Ye jet na-se un wu à. ³⁴ Se de wan-gaan be-de un ka karma-ne ye, wu duuru wu o-tak n-te n-gen. Hyó-m rwuunuru m-ho ne. ³⁵ (Net-wu hyane à, wu nomuru swo-se un ka ma-to remen no sheret un ce un no ne. Ka swo-se ne nip-o. Wu nepste komo ne nip-o wu ro m-rwor.) ³⁶ An nom kááne, remen a shooste Ma-to Shir unze, "Kq daar-yo un wu o-gaan a he de yo m-jet á."† ³⁷ N-me un de ken be-de un Ma-to Shir to zeeq, "Ka net-wu wu ye duu à, yea gwot wu."§

Juk Yeso

(Mati 27:57-61; Mark 15:42-47; Ruka 23:50-56)

³⁸ Ka da-de ne, **Yusuhu** wu o-Aramatiya wu ro **wan-neke-m Yeso** wukusse remen gyer-o un **Yahuda**-ne à, wu konuru **Biratus** cow-yo wu dekt u-ur Yeso. **Biratus** ya'uru wu o-cow. Wu dekurú u-ur Yeso. ³⁹ Nekodimu komo ne, net-wu haane haan-mo ur-takan m-tet be-ur Yeso à. Wu haanuru ut-po'og ne to un 'yo-se m-shi'igin se a m-aag us-**mur** à, un to ken to ne to a m-aag **arro** à, kutukse un rigiza-o gaan.*† ⁴⁰ Ye dekurú u-ur Yeso, ye yeruru de un gund-ur pus-de mosse un ka rii-yo m-shi'igin to ne bo **Yahuda**-ne ro m-nom da-o un duk à. ⁴¹ Be-de a kame Yeso **o-kan** à, de ken wak-de us-'yo de ro kon, yo hun-ne rotte m-hur m-yo à. Ka wak-de ne saag ro kon kane o-pu o, o a take he'edbe un net un o á. Pak-o o-ta'ar o. O wooste kuke-ur rek-de de o-kur. ⁴² Untu ro ho-de ut-zonge de remen **Biki-o m-Pas** o un **Yahuda**-ne de à, komo ne saag ro yow yow un kane ne un ka be-de a kemte Yeso ne **o-kan** à, ye neksuru Yeso kane.

Bor ur-kwooz

Ine-m Yeso ut-marimar

(Mati 28:1-8; Mark 16:1-8; Ruka 24:1-12)

¹ Ho-de o-Rahadi, **Meri** Magudarin haaru un saag tet-m-tet. Wu hyanuru a dosste o-ta'ar un ish un saag. ² Wu somnuru o-rek be-ur Simon Bitrus un ka **wan-neke-m Yeso** wu ne, wu Yeso ro m-was un wu ne à. Wu zeeru, "A dekste u-ur Gos-wu un saag. Te napu ne be-de a heete de á."

³ Se Bitrus un ka **wan-neke-m Yeso** wu ne, wu Yeso ro m-was un wu ne à, ye ruuru, ye ro un kaw un saag. ⁴ Kap mo un ye yoor-ye ruuru us-rek. Ka wan-gaan-wu, wu Yeso ro m-was un wu ne à, wu takuru Bitrus co. Wu ba'uru wu m-wo be-de un saag. ⁵ Wu kakturu, wu ro m-segbe n-me. Wu hyanuru ka gund-o pus-o o, o a hokke u-ur Yeso à, o ro esse. Wu ne wu cow á. ⁶ Ka da-de ne, Simon Bitrus woounuru un n-jim de un wu, wu cowuru un saag. Wu hyanuru ka gund-o pus-o o esse. ⁷ O ro mosse un ka gund-ur pus-de de ne de a ro yerute Yeso ur-hi à. Ka gund-de pussuru un

† **Bor-qs op us-jero:36** 19:36 Hyen komo: Rwu 12:46; Qog 9:12; Bng 34:20. § **Bor-qs op us-jero:37** 19:37 Hyen komo: Zeka 12:10; Hyan 1:7. * **Bor-qs op us-jero:39** 19:39 ut-Girik: Nu-se un ka rigiza-o woosse kiroguram-ut ur-kwooz un op-ut taan [35]. † **Bor-qs op us-jero:39** 19:39 Hyen komo: Yoha 3:1-2.

hi un de un de, de yage ká gund-o un juk-o un hon. ⁸ Se ka wu Yeso ro un was à, wu ba'e m-wo un saag à, wu cowuru un ce un wu ne. Wu hyanuru, wu sheruru unze Yeso inute un hoog ne. ⁹ Ye ro nak unze Ma-to Shir ro gensé unze wua ine un hoog ne á.

*Yeso rwuntute hi un de un wu
be-ur Meri Magudarin*

(Mati 28:9-10; Mark 16:9-11)

¹⁰ Ká **yan-neke-m Yeso** ye nen yoor-ye argu jo o-hur. ¹¹ **Meri** ro eso un ish un saag us-'won. Wu ro un ka 'won-se, wu kakturu, wu segburu ish un saag. ¹² Wu 'wossuru **yan-tom-ye Shir** nen yoor un cup-to un gund-ut pus-to ne tara be-de u-ur Yeso ro'e russe à, wan-gaan so ur-hi, wan-gaanu ne so us-na.

¹³ Ká **yan-tom-ye Shir** ye, ye cituru **Meri**, "¿Remen yan o wotte us-'won?"

Wu zeeru ye, "Ai, a dekste Gos-wu re, me napu ne be-de a heete wu á." ¹⁴ Bq wu rurte káane à, wu byanduru, wu 'wos Yeso wu ka eso. Amba wu nap unze Yeso wu á.

¹⁵ Yeso cituru wu, "¿Ne'a, remen yan o wotte us-'won? ¿Wan wu ne wo o-hoob?"

Meri ro o-gwot wu hyene wu zee wa-o-kat-wu cite wu, wu zeeru wu. "Gyer Shir, urege wo deke wu, o ruru me be-de o esse wu à, um dekt wu."

¹⁶ Yeso zeeru wu, "**Meri.**"

Wu zeeru **ut-Ibra**,* "Rabboni!" (Unze Wa-ur-Yoos).

¹⁷ Yeso zeeru wu, "Wo bq me á, har m-moka me un go da be-ur Tato re á tokon. Se de o neke be-ur or re ne, o ruru ye unze man de be-ur Tato re, komo ne Tat no, Shir re wu ro, komo ne Shir no."

¹⁸ Se **Meri** Magudarin wu haaru, wu zeeru **yan-neke-m Yeso**, "Um hyanag Gos-wu!" Komo wu ruru ye ma-to Yeso ruru wu à.

*Yeso rwuntute hi un de un wu
be-de yan-neke-mo un wu*

(Mati 28:16-20; Mark 16:14-18; Ruka 24:36-49)

¹⁹ Ka de ur-ryot, ká ho-de o-Rahadi de, ish-se ut-kuke se un **yan-neke-m Yeso**, ro tigusse, remen un gyer-o un yan-co o un **Yahuda**-ne. Se Yeso wu wqonuru, wu esuru n-tete o un ye, wu zeeru, "M-gwugwu be un no!" ²⁰ Bq wu zette káane à, wu kuturu ye ut-kom un gen-yo un wu ne. Yan-neke-mo un wu nomuru zak-o un hyan-mo un wu.

²¹ Yeso dooru m-zee, "M-gwugwu be un no! Bq Tato re tomne me à, ka bo-se ne, o um tome no." ²² Bq wu rurte káane à, wu hururu ye **Kukt-o Shir**. Wu zeeru ye, "Goks no Yo-mo un **Kukt-o Shir**. ²³ Kap bq un ye no sokse **ba'as-to** un ye à, Shir soksite ye to. Ye no sokse ne **ba'as-to** un ye á, Shir sokse ye to á."†

Yeso un Tomas ne

²⁴ Da-de Yeso haane be-de yan-neke-mo un wu à, Tomas ro mosse un ye ne á. Tomas ro wan-gaan be-de un ka nen op un yoor-ye, (wu a m-aag *ko-Pese* à). ²⁵ Ye ken **yan-neke-m Yeso** ye, ye zeeru wu. "Te hyanag Gos-wu na!"

* **Bqr ur-kwqoz:16** 20:16 Kq: ut-Arameki. † **Bqr ur-kwqoz:23** 20:23 Hyen komo: Mati 16:19; 18:18.

Amba wu zeeru, "Un ya um hyanag wu-yo o-kusa un kom-to un wu, um ru o-jow un yo á, um ru tomso ne kom-o re un riib-o un gen-ye un wu á, man sher á."

²⁶ Bq a rewute ho-ut eer à, yan-neke-mo un wu ro o-hur mosse un Tomas ne. Ye tigusse us-ish. Yeso haanuru, wu esuru n-tete o un ye. Wu zeeru, "Sarruma-o no!" ²⁷ Wu zeeru Tomas, "Rwo jow-o ru kane, o gut kom-o re. Tapan kom-o ru kane komo ne o ci gen-o re. Taase o she'et wan-koob-de m-she á, amba sher unze me m-hoog ne komo."

²⁸ Tomas shasuru, wu zeeru, "Gos-wu re! Shir re!"

²⁹ Ka da-de ne, Yeso zeeru wu, "¿Remen o hyanag me o hante o shete? Ya-o-kwum-ye, ye hyane me á, amba ye shereg."

Yo hante a genet ka takurda-o á

³⁰ Yeso nomog rem-se ut-hyat deen un hon-n-hon un yish-ye un yan-neke-mo un wu se a gene un ka takurda-o á. ³¹ Amba men gen to ka remen no sheret Yeso wu ro **Kiristi, Wà-wu Shir**, no kumut hoog no shere un jin-de un wu.

Bqr ur-kwooz o-gaan

Yeso un ship un jan-ye ut-hyat ne

¹ Ka da-de ne, Yeso rwunuru be-de yan-neke-mo un wu komo, n-riib un Mar-o o-Gariri.* Ka bq-se ne, o wu rwunte hi un de un wu. ² Simon Bitrus ne un Tomas (wu a m-zee ko-Pese à), un Nataniyar ne (ko-wa-o-Kana dak-o o-Gariri), un yakar ne ye ma Zebedi, un ye ken yan-neke-mo un wu ye ne nen yoor, kap mo un ye ye ro mosse. ³ Simon Bitrus zeeru ye, "Men ha ship un jan."

Ye zeeru wu, "Ko te tea doru wo." Ye ruuru. Ye heburu m-ho o-hat ne. Amba ye hoks ship un rii un ka tet-mo á.†

⁴ So un gas-o un ish, ye ro n-me o-mar, ye hyanburu net-wu ka eso n-riib, amba ye nap unze Yeso wu á. ⁵ Yeso zeeru ye, "Yan-yen-de ne, ¿ko no hoog jan?"

Ye shasuru wu, "Ay."

⁶ Wu zeeru ye, "Jorbu no o-yo un kom-o ur-re de o-hat. Noa kum jan." Ye jorburu o-yo n-te m-ho har ye hoks m-nakan á, remen moor-to un jan.‡

⁷ Se ka yan-neke-mo un wu mo wu, wu Yeso ro m-was un wu ne à, wu zeeru Bitrus, "Gos-wu na wu hwaa!" Bq Simon Bitrus hogute unze Gos-wu wu un ye wu à, wu copuru cop-o un wu remen wu ro possussute cop-o un wu da-de wu ro'e m-senge, wu hebutu o-mar à. ⁸ Ye ka yan-neke-mo un wu ye, ye kuse n-me o-hat à, ye ro n-me un jan ne doru doru remen yett ur-hew o-riib ne á. Hew-de un ye n-riib m-ho ne us-na zungu-us tet-se. ⁹ Bq un rwun-mo un ye o-zang, ye 'wossuru eng-to o-ra o-jan ne n-ton kane, komo burodi-ur ro kon kane.

¹⁰ Yeso zeeru ye, "Hante no ye ken jan-ye be-de un ye no bopne m-moka à."

¹¹ Simon Bitrus cowuru o-hat, wu nakuru o-yo shoosse un jan-ne nu-ye nu-ye zungu-o gaan un kwooz-ut yoor un op un tet [153]. Amba kap un nu-se un ka jan-ye ne ka yo-o q yooge á. ¹² Yeso zeeru ye, "Haan no, no beks." Be-de yan-neke-mo un wu ne komo ba un wu nome jaab-o ut-men,

* **Bqr ur-kwooz o-gaan:1** 21:1 ut-Girik: Mar-o o-Tiberiyos. † **Bqr ur-kwooz o-gaan:3** 21:3 Hyen komo: Ruka 5:5. ‡ **Bqr ur-kwooz o-gaan:6** 21:6 Hyen komo: Ruka 5:6.

wu cit wu kowan wu wu ro à remen ye nepste Gos-wu un ye wu. ¹³ Yeso haaru, wu deknuru ka burodi-o, wu ya'asuru ye o o-jan ne. ¹⁴ Haan-m atette-mo ka Yeso rwuntute hi un de un wu be-de un yan-neke-mo un wu cin da-de a 'yonse wu ut-marimar à.

Yeso ne un Bitrus

¹⁵ Bo ye komte ur-beks à, Yeso zeeru Simon Bitrus, "Simon, wa **Yohana**, zwò jishè or ru ne un con-ut re?"

Simon Bitrus zeeru wu, "Qho, Gos-wu re qho, ko wo de, o nepste um conog wo."

Yeso zeeru wu, "Nom gut-de un yan-dor re bo a un gut-de un ca à."

¹⁶ Wu dooru wu m-zee ayoore-o, "Simon, wa **Yohana**, zo conog me, ko?" Wu zee, "Qho, Gos-wu re qho, ko wo, o nepste um conog wo."

Yeso zeeru wu, "To, nom gut-de un yan-dor re."

¹⁷ Yeso dooru wu m-cit kaane har atette-o, "Simon, wa **Yohana**, zwò me m-con?"

Bitrus naasuru ut-men remen ka rwor-m atette-mo mo Yeso zee, "Zwo me con?"

Wu ne, wu zeeru, "Gos-wu re, ai, o nepste koyan kap. O nepste ne unze me wo m-con."

Yeso zeeru wu, "To, nom gut-de un yan-dor re. ¹⁸ Me no m-rure o-nip, da-de un yakar-ut ru o ro un cuye un hi un du ut-matuku, o arguru co-o o cone à. Amba wo mongse, se wo tabbe ut-kom wu ken wu cupu wo, wu nek wo be-de wo cone à." ¹⁹ (Wu un rwor kaane remen wu ro m-me'es un gon mar-mo Bitrus hette wu sekemste Shir à). Bo Yeso komte m-rwor kaane à, wu zeeru Bitrus, "Dond me."

Yeso un ye ken yan-neke-mo un wu ye ne

²⁰ Bitrus byanduru, wu 'woss ka **wan-neke-m Yeso** wu, wu Yeso ro mas à. (Ka net-wu ro tosse un her-o Yeso un ka biki-o à. Komo ka net-wu cituru Yeso, "Gos-wu, zwon-wu ne he wu m-ya'as?")[§] ²¹ Bo Bitrus hyente wu à, wu zeeru Yeso, "Gos-wu re, zwu ka net-wu ne? Zya he wu m-kor?"

²² Yeso zeeru wu, "Ko me zee wua nom hooq har um muunte, zya daaru wo? Wo de, dond me." ²³ Remen kaane ka ma-to yasuru be-de un or un ye ne unze ka **wan-neke-m Yeso** wu, wu he de m-mar á. Amba Yeso zee kaane wu he de m-mar á. Wu un zee, "Ko men zee wua nom hooq har um muunte, zya daaru wo?"

²⁴ Wu, ka **wan-neke-m Yeso** wu, wu ro Yeso m-su ye un ka ma-to. Wu gene to tomso ne. Te nepste ne unze su'e-mo un wu hond hond o.

Se ken rem-se ut-moor ne

²⁵ Se ken rem-se ro kon ut-moor ne se Yeso nome à. U rotte unze a geneg ma-to un se un gaan un gaan, me um hyan ko hono o-dak un hi un de un o, o roa hoks dek un ka takurda-to a he m-gen á.

Senge-mo un yan-Tom Yeso

Rem-se ro n-me à:

Ut-zongɛ remen ko'ot-m Ma-to Shir 1:1-26

a. Karamsa-o Yeso o ur-kom un swor o-nu ne 1:1-14

b. Wu suge Yahudas à 1:15-26

Ko'ot-m Ma-to Shir o-Urusharima 2:1—8:3

Ko'ot un Ma-to Shir n-me o-Judiya, o-Samariya ne 8:4—12:25

Senge-m Burus 13:1—28:31

a. Hew-ur Burus de un remen takan ko'ot un Ma-to m-Rerem 13:1—14:28

b. Morog-de un sek-ye yan-dor n-me o-Urusharima 15:1-35

c. Hew-ur Burus o-ayooɛ-o remen ko'ot un Ma-to m-Rerem 15:36—18:22

d. Hew-ur Burus o-atette-o remen ko'ot un Ma-to m-Rerem 18:23—21:16

e. Burus wu a ka'e à n-me o-Urusharima, o-Kaseriya, o-Roma ne 21:17—28:31

Yeso daag n-Ton o-shir

(Mark 16:19; Ruka 24:49-51)

¹ Tiyaporus, un takurda-o re o ur-takan, um genutu wo ma-to un kap o un bo un rem-se Yeso ba'e m-nom à, komo un se wu ba'e m-yoos ne à,*
² har ha-mo un ho-de a deke wu ha-mo n-Ton shir à. Rii-yo a dekt wu n-Ton, wu nomsute yan-Tom-ye un wu ut-ma, ye wu daage à. Beeb-de un **Kukt-o Shir** guuru ye m-sher un nap un ka rem-se Yeso ruru ye à. ³ Bo wu suute ur-koob, wu meret n-ton o-kan à, wu rwuunuru un hoog ne be-de un ye. Wu nomog ut-ho kwooz-ut yoor [40], wu kutu ye us-rem go-us-go unze ma-to un ine-mo un wu nip-o. Wu ro m-rwor un ma-to un **Gwomo-to Shir**. ⁴ Da-o wu ro be-ur gaan un ye ne à, wu nomo ye ut-ma. Wu zee, “No jar no yage o-Urusharima á. Wasu no se nu-o Tato re swore à shiig o-nip, ka o um ruru no un nu-o re à, unze,[†] ⁵ **Yohana** yo'oste hun-ne m-ho, amba kané ut-ho ha-mo co, a yo'os no un **Kukt-o Shir**.”[‡]

A dek Yeso n-Ton shir

⁶ Bo **yan-Tom Yeso** morgute à, ye citu Yeso. Ye zee, “Wan-Koyan, umoka o o he muute un **Isra**-ne ut-gwomo?”

⁷ Yeso zeru ye, “Tato-o cot wu ro wan-gwomo to un hongse o-da, amba no a 'ya no beeb-de un nap un to ka á. ⁸ Amba noa kumus ur-beeb da-o **Kukt-o Shir** o kyergundu no. Noa warag yan-swose un ma-ut re o-Urusharima, un kap o n-me un dak-o o-Judiya ne, o-**Samariya** ne, har ha-mo un ma-de un hono o-dak.”[§]

⁹ Bo wu rurte kaane à, ye o-gwot, a argu wu m-dek n-Ton shir. O ken ke'ente-o hokkuru wu. Ye do wu m-hyan á.*

* **Bor-o gaan:1** 1:1 Hyen komo: Ruka 1:1-4. † **Bor-o gaan:4** 1:4 Hyen komo: Ruka 24:49.

‡ **Bor-o gaan:5** 1:5 Hyen komo: Mati 3:11; Mark 1:8; Ruka 3:16; Yoha 1:33. § **Bor-o gaan:8**

1:8 Hyen komo: Mati 28:19; Mark 16:15; Ruka 24:47-48. * **Bor-o gaan:9** 1:9 Hyen komo: Mark 16:19; Ruka 24:50-51.

¹⁰ Bq ye rotte un hor un yish n-ton à, wu komo wu ro m-arag, un gyept-o yish. Ye gwoturu ye 'wos **yan-tom-ye Shir** yoor eso un her-o un ye, ye cupste matuku-ut pus-to. ¹¹ Ye zeeru, "Nq hun-ne ye o-Gariri, zremen yan q nqte eso eso un gwot-o n-Ton shir? Ka Yeso wu a deke be un nq ha-mq n-Ton à, wua do m-muun bq nq hyane arag-mq un wu à."

A dak Matiyas wu dek con-ur Yahudas

¹² Yan-Tom Yeso yagute "**Haag-o un 'yo-se o-Zetun,**" ye argu m-warag o-Urusharima, un hew-de un hohond-mq un purug-de ur-mer [kiromita 1]. ¹³ Bq ye cuwte o-bo à, ye daaru kuke-o a ma'e n-ton un or un q be-de ye ur-she'et à. Ye ro'e kanè à, ye ro, Bitrus ne, **Yohana** ne, **Yakubu** ne, Andarawus ne, Pirip ne, Tomas ne, Bataromi ne, Matiyos ne, **Yakubu** ne (wà Arupayes), Simon ne (wu a m-aag ya'as ur-hi à), komo un Yahudas ne (wà **Yakubu**).[†] ¹⁴ Kap ye ka ye hwoog ur-hi un nom us-kon, barag-se un ye us-gaan mosse un ye ken ne'a-ne ye ne, un **Meri** ne inu Yeso, komo un hen-ne Yeso ne.

¹⁵ Un ka da-o, **yan-dor Yeso** morgute (be-de un hun-ne zungu-o gaan ur-kwooz ne [120]). Bitrus inuru eso, wu zee, ¹⁶ "Or re ne, se Ma-to Shir shiig o-nip to **Kukt-o Shir** rwore n-ga un nu-o ko-Gwomo **Dawuda** mosse un Yahudas ne à, wu hante bu-se a shipte Yeso à. ¹⁷ Remen Yahudas n-ga wan-gaan wu be-ur na yan-ko'ot un Ma-to Shir, a ya'assutu wu komo gwuug-de un wu n-me un ka senge-mq."

¹⁸ (Un 'yons-de un senge-mq un wu ne m-yo mq, Yahudas oorū q ken pup-o. Wu heeru ur-boog, men-o un wu nupsuru, saw-to ut-men to un wu kap to rwuunu n-dq. ¹⁹ Kap ya-ur-she'et o-Urusharima ko wu ke nepste rii-yo kore à, har atte m-aag un ka pup-o "Akardama" un rem-de un ye, q ro *Pup-o m-Hyó*.)[‡]

²⁰ Bitrus zeeru, "Remen gense to ro n-me un takurda-o un Sep-to ur-Bongon unze,

" 'A ginim hur-o un wu,

taase netu she'et n-me á.'[§]

A zeste komo,

'Con-de un wu, wu ken net-wu dek.'^{*}

²¹ Remen kaane, se a deeg wu ken wu be-de un ka hun-ne ye, wu ro be-ur gaan un na ne à, kap un ho-to Wan-Koyan Yeso ro m-ma'as ur-hew un na ne à. ²² Depete wu ka net-wu warag wa-us-swo be-ur gaan un na ne cin da-o **Yohana** ro m-yo'os un Yeso m-ho à har ha-mq un ho-de a deke Yeso be-ur na ha-mq n-Ton shir à. Dore-o wan-gaan n-me un ka hun-ne ye est be-de un rwor un ma-to un ine-mq un wu ut-marimar be-ur gaan un na ne."[†]

²³ Ye hanturu hun-ne yoor:

Yusuhu wu a m-aag Barusabas à

(wu a komo m-aag Justus à),
komo un Matiyas ne.

²⁴ Ye nomu us-kon: Ye zee, "Wan-Koyan, o nepste hur-de un ko wu ke. Kutu te wu o daage be-de un ka hun-ne yoor-ye à, ²⁵ remen wu waragte ko-**yan-Tom Yeso**, un ka senge-mq Yahudas yage wu nekute ka be-de Shir

[†] **Bqr-o gaan:13** 1:13 Hyen komo: Mati 10:2-4; Mark 3:16-19; Ruka 6:14-16. [‡] **Bqr-o gaan:19**

1:18-19 Hyen komo: Mati 27:3-8. [§] **Bqr-o gaan:20** 1:20 Hyen komo: Bng 69:25. ^{*} **Bqr-o**

gaan:20 1:20 Hyen komo: Bng 109:8. [†] **Bqr-o gaan:22** 1:22 Hyen komo: Mati 3:16; Mark 1:9; Ruka 3:21; Mark 16:19; Ruka 24:51.

daage remen wu à." ²⁶ Ye nom ur-barag. Barag-ur he'enuru Matiyas. A rwo'u wu komo wu wargu ko-**yan-Tom Yeso** mosse un ka nen qp o-gaan ye ne.

Bqr-qs yoor

Haan-mq un Kukt-o Shir

¹ Bq ho-de un **Biki-o o-Pentekos** woonte à, myet **yan-dor Yeso** ro be-ur gaan.* ² Da-o gaan, a hoguru o ken zaaz-o n-ton untun o un caari-mq m-yo, o shoosuru kap o un ka hur-o ye rotte ur-morog n-me à. ³ Ye hyanuru to ken rii-to sa o zee rem-to o-ra. To comsuru be-de un ye, to ro m-cire un hi-de un kq wu ke.

Hq-to un haan-mq un Kukt-o Shir

⁴ A shoosu ye kap un **Kukt-o Shir**. Ye ciru m-teper un rem-ut hor-to bq Kukt-o ya'u ye cow-yo m-teper à. ⁵ To, un ka hq-to, **Yahuda**-ne deen ro ur-she'et o-Urusharima. Ye ro un dor-o o-**karamsa** m-sok ne ne. Ye un haan rwun-mq un kq kene un hono o-dak remen ye nomot **Biki-o o-Pentekos**. ⁶ Bq ye hogute zaaz-o un ka yo-mq à, hun-ne morguru deen. Kap mq un ye ye bopuru o-nu, remen kap mq un ye hogute morog-de **yan-dor Yeso** ro m-teper un rem-de un dak-o un ye. ⁷ Ye bopu o-nu m-sok ne, ye zeeru, "Ashi, zmyet-o un ka ye ro tep à, ya-o-Gariri-ye ka á? ⁸ zNomu un ya re ne ko wu ke be-ur na rotte m-hoge ye ro m-teper un rem-ut na? ⁹ Myet-m na ro m-hoge. Ye ken ye be-ur na:

Ya-o-Patiya-ye, un
Ya-o-Madi-ne, un
Ya-o-Eram-ne, un
Ya-o-Mesopotami-ne, un
Ya-o-Judiya-ne, un
Ya-o-Kapadoki-ne, un
Ya-o-Pantus-ne, un
Ya-o-Asiya-ne, un

¹⁰ Ya-o-Pirijiya-ne, un
Ya-o-Bampiriya-ne, un
Ya-o-**Masar**-ne, un
Ya-o-Kireni-ne sq un dak-o o-Ribiya, un

Ya-o-**Roma**-ne, ye ro haante ur-hamat o-Urusharima ¹¹ (Ka ye ro m-hoge un rem-de **ut-Ibra** un ut-Girik ne à, ye a mate n-me un jor-se **Yahuda**-ne un ye waktune ye cuw gon jor-qs na ne à).

Un ya-o-Kirit-ne, un
Ya-o-Raraba-ne.

Kap a m-hoge ye ro m-teper un rem-ut na caari-se us-rem se Shir nome à!" ¹² Myet ye bopu nu-se un ye, ye nap yo m-nom á, ye zeeru hi-de un ye, "zYa un yo ne yo ka?"

¹³ Amba ye ken ye nomo ye ur-ar ye zee, "Ke-mq ye swo'e mq bopu ye."

Rwor un ma-ut Bitrus

tq wu rwore Biki-o o-Pentekos à

¹⁴ Bitrus inu eso un ka qp un wan-gaan ye ne, wu 'yonsu us-cqr. Wu zeeru ka buug-de un hun-ne de, "No qr re ne, **Yahuda**-ne un kap o un ya-ur-she'et o-Urusharima ne, hogu no m-sok ne. Komo no was un rii-yo un he no m-rure ne à. ¹⁵ Ka hun-ne ye ye swo m-ke bq no us-barag á. No

* **Bqr-qs yoor:1** 2:1 Hyen komo: Rewi 23:15-21; Kara 16:9-11.

nak m-moka kwom-qs jero se cot se n-sot. Komo kanę a m-swq n-sot á.

16 To ka, ai, to to Jower **wan-Rwor un Ma-to Shir** rwore unze,

17 “ ‘Shir zeeg: Un ho-to ur-kom,
man duusunę myet o un hun-ne Kukt-o re.

Yakar no yan-campo-ne un yan-ne'a-ne ne
yea ko'ot ma-ut re,
hyangan-ut a haan yan-campo no ne,
mong-ne ye un campo-ne no bo-qs a re ye.

18 O-nip, har ma un ka ho-to man duusunę Kukt-o re
be-de un guw-ne re campo-ne un ne'a-ne ne,
yea ko'ot ma-ut re.

19 Man rwunte saw-to ut-hyat un kus-o n-ton,
un saw-to o-made ne kanę n-dak,
to ro m-hyo, o-ra ne, un hye-ur rim-de ne.

20 A mus ur-ho o-comb,
o-reng komo yoa wakte o-jaas yo untun m-hyo,
rii-yo ho-de un muun-m Yawe de wqonte,
ka caari-de ur-ho de, de m-sekemse.

21 Komo kowan wu aage un jin-ur Yawe, wua kum gwu.'†

22 “No or re ne **Isra**-ne, hogu no to ka ma-to. Yeso ko-ya-o-Nazaret net-wu, wu Shir rurų no o-nip unze wu gokste wu á. Shir rwuntute to ka be-de un rem-se o-made, un rem-se ut-hyat ne, qs-napa ne se wu kutu na be-ur Yeso á, untun bo, kap no nepste un to ka ne. 23 Ka net-wu, a un ya'as no wu un bo Shir ro este á. Komo un nap-o un wu ne, no kamu wu, no hoot wu un kom-to **ya-ur-ba'as** n-ton o-kan.‡ 24 Amba Shir rurug wu be-de un gwomo-to m-mar. Wu 'yonstu wu ut-marimar remen yatt-yo he m-nome komo mar-mq bupt wu á. § 25 Remen ko-Gwomo **Dawuda** nomog ma-to un wu, wu zee,

“ ‘Ur-ho bi me m-hyan un Yawe
wu ro be-ur gaan un me ne.

Remen wu ro un kom-o un re un de,
yatt rii-yo he me 'ya o-gyer á.

26 Remen kaane hur un de ro o-zak,
me un men-ut pus-to puu,
myet un kaane ne me net-wu ko-ya-m-mar,
man she'et o-saktę ne.

27 Remen wqa yage hogg-m re un saag á,
wqa yage ne wu ro Wu ba m-Kukop á,
wu meret wu wumut á.

28 O yoosutu me cow-yo un hogg.
Wqa shoos me o-zak be-de m-she'et
be-ur gaan un me ne.*

29 “Or re ne **Isra**-ne, man hoks no nome un ma-ut tato na ko-yan-ga'e **Dawuda**. **Dawuda** mereste, a juks wu, saag-o un wu komo o ro kon be-ur na har caane. 30 **Dawudawan-Rwor un Ma-to Shir** wu, komo wu nepste Shir essussute ut-ma un wu ne mosse qs-tonđ ne, unze wua sagbe wu ken wu ut-gwomo n-te baag-o un wu, bo wu sagbu to **Dawuda** á.†

† **Bqr-qs yoor:21** 2:17-21 Hyen komo: Jowe 2:28-32 (ut-Girik). ‡ **Bqr-qs yoor:23** 2:23 Hyen komo: Mati 27:35; Mark 15:24; Ruka 23:33; Yoha 19:18. § **Bqr-qs yoor:24** 2:24 Hyen komo: Mati 28:5-6; Mark 16:6; Ruka 24:5.

* **Bqr-qs yoor:28** 2:25-28 Hyen komo: Bqng 16:8-11 (ut-Girik).

† **Bqr-qs yoor:30** 2:30 Hyen komo: Bqng 132:11; 2Sam 7:12-13.

31 Bø **Dawuda** hyente yo ro co à, wu nomu ut-ma to un ine-m **Kiristi**† ut-marimar, unze a yagu wu un saag á, wur-o un wu komo o a wum á.
 32 Shir 'yonste ka Yeso wu ut-marimar, na komo ya-us-tor-ye kap un to ka.
 33 A ya'ag Yeso m-sek wu she'et un kom-o ur-re o Shir. Komo wu gokste **Kukt-o Shir** be-de o-Tato, bo a swore o-nu à. Wu duusu na **Kukt-o un wu**, o hante rii-yo no m-hyan à, un yo no m-hoge ne. 34 Ba **Dawuda** wu da'e n-Ton á, amba wu un hi un de un wu, wu zeeq,
 " 'Yawe zeeq Wan-Koyan re,

"She'et so un kom-o re o ur-re,

35 har um ru'ut yan-yage-ut ru waragte rii-yo
 o he m-yawag un na-us ru à."§ '

36 "Remen kaane, kap o un hun-ne ye o-Isra ye nep unze ka Yeso-wu a kame o-kan à, Shir muutu wu Wan-Koyan, komo un **Kiristi**."

37 Bø hun-ne hogute kaane à, ka ma-to do'uru ye ut-men, ye zeeq Bitrus un ye ka yan-Tom-ye Yeso ye ne, "Or re ne **Isra**-ne, zya a he no m-nom?"

38 Bitrus zeeq ye, "Waktun no be-de Shir, a yo'os no m-ho n-me un jin-ur Yeso **Kiristi** remen a soksutu no **ba'as**-ut no. Nqa kum yar-mo un **Kukt-o Shir**. 39 Remen Shir un ess ka swor o-nu o rem no un yakar no ne, komo un ye ro **Yahuda**-ne á, kap o un ye Wan-Koyan Shir na he m-aag be-de un wu à."

40 Wu ma'asuru ye un rure ut-ma deen to ye hette bop o-nip à, wu nakuru ye ut-to wu ro m-zee, "Ruut no hi un no be-de un swo ur-koqb o ro un hi-de un ka yan-men-ut jaas-to ye, ka ye 'yare Yeso à." 41 Ye deke ma-ut Bitrus à, a yo'osuru ye m-ho. Un ka ho-de komo ye doqru ut-moor be-de un hun-ne dugu-us tet [3,000].

Bø she'et-de yan-dor Yeso ro à

42 Ye essu ur-hi kap o un ye be-de un yoos-de yan-Tom-ye Yeso ro m-yoos à. Ye ro m-re Rii-yo m-Re yo m-Pas yo un Wan-Koyan, un kon-se Shir ne.

43 Kq wu ke bopuru o-nu, remen Shir ro un nom un rem-se o-made us-napa ne deen be-de un **yan-Tom Yeso**. 44 Myet o **yan-dor Yeso** she'eturu be-ur gaan ba m-koos, koyan yo ye rotte à ye wonguru.* 45 Ye baburu rii-yo ye rotte à, ye wongu ka ye rotte á. 46 Kq de ke ho-de komo ye ro morge un **Pyo-o Shir**. Ye ro m-re Rii-yo m-Re yo m-Pas yo un Wan-Koyan un hur-to un ye, ye ro m-re m-swog ne un men-ut pus-to, un hur-ur gaan ne. 47 Ye ro un bongon-de Shir. Ye ro komo un jin-ur so-de ne be-de un hun-ne kap. Kq de ke ho-de komo Wan-Koyan ro ye m-do'e un ye ro un kum un gwu à.

Bor-us tet

A taasute ko-ryam gom-o un ryam-to un wu un ish-o un Pyo-o Shir

1 De ken ho-de Bitrus ne un **Yohana** ye ro m-neke un **Pyo-o Shir** un da-o un kon-se Shir, so un kwom-us tet-se m-rim. 2 Un ish-o a m-zee *Ish-o ut-Ayowe* à, wu ken net-wu ro kon wu cin bo un mat-o un wu ryam-to wu rotte. Kq de ke ho-de a wu m-hante un ish-o un **Pyo-o Shir**, remen wu konot hwor be-de un ya-m-cow.

† **Bor-us yoor:31** 2:31 Wu Shir daagne à. § **Bor-us yoor:35** 2:34-35 Hyen komo: Bong 110:1.

* **Bor-us yoor:44** 2:44 Hyen komo: Seng 4:32-35.

³ Bq wu hyente Bitrus ne un **Yohana** ro m-cow un **Pyo-o Shir** à, wu argu ye m-kon un hwor. ⁴ Bitrus ne un **Yohana** tuuru wu yish, Bitrus zeeru wu, "Gwot te." ⁵ Hur-de un ko-ryam argu m-warag be-de un ye, wu ro o-dish yea ya'as wu hwor.

⁶ Amba Bitrus zeeru, "Me rott hwor á. Amba rii-yo um rotte à, yo um he wu m-ya. N-me jin-ur Yeso **Kiristi** wu o-Nazaret, ine eso, o hewe ur-hew!" ⁷ Bitrus shipuru kom-o un wu o ur-re, wu jaksu wu. Ba un rem, da-to us-na se un wu un yish-to un na-se un wu ne nomu m-wons. ⁸ Wu gurgu kagat! Wu inuru eso, wu ciru ur-hew, un cowu un **Pyo-o Shir** da-o gaan un ye ne. Wu ro ur-hew, wu ro ut-nosse, wu ro komo un bongon-de Shir. ⁹ Bq hun-ne myet hyane wu ro ur-hew un bongon-de Shir ne à, ¹⁰ ye nape komo unze wu wu ro ur-she'et n-riib un *Ish-o ut-Ayowe* un **Pyo-o Shir** us-kon à. Ye bopu o-nu m-sok ne remen rii-yo ut-hyat yo ye hyane yo nomog mosse un wu ne à.

Rwor un Ma-to Shir to ma Bitrus ayoore-o

¹¹ Bq ka wa-ut-ryam-wu gamte Bitrus ne un **Yohana** à, kap o un hun-ne haanuru be-de un ye us-rek n-me un sak-o **Suremanu** à, ye ro un bopu un nu-se un ye. ¹² Bq Bitrus hyente kaane à, wu nomu hun-ne o-ko'ot. Wu zeeru, "No hun-ne ye o-**Isra**, zremen ya un o no bupte us-nu un to ka? Komo zremen ya un notte te o-gwot, sa o zee un beeb-de un hi un te o, ko remen senge-m te be-de un dor-o Shir o te ru'ute ka net-wu hewute ur-hew?" ¹³ Shir **Ibrahi**, un **Ishaku**, un **Yakubu** ne, Shir tat-ne te, wu sepse ko-guw-wu un wu Yeso. **Biratus** ko-Gwamna nomu sakt-o wu ho'ostu wu. Amba un hek-o un kaane, no yo'ogte Yeso, no yagu wu komo ut-yage un co Biratus.* ¹⁴ Amba no yagu ka wan-ba-m-kukop wu ut-yage, Kashi un Net, no kon a ho'osundu no ka wan-ho un hun-ne wu.† ¹⁵ No hqoru wu ro shi'it-de un hooq-o un ba m-ta à. Amba Shir 'yonstu wu ut-marimar, te komo te un swo-se un wu un to ka. ¹⁶ To, un beeb-de un jin-ur Yeso o, be-de m-sheer un wu, o ya'e ka net-wu m-wons. Net-wu ka, no nepstu wu. Be-de un m-sheer be-ur Yeso, ka net-wu waragte kerker. Myet-m no, no hyeneste.

¹⁷ "Or re ne, um nepste un koob-de us-nap no nome to ka, kaane sek-ye no nome. ¹⁸ Amba un kaane Shir shooste rii-yo wu rwore un nu-o un yan-rwor un ma-to un wu à kap unze, **Kiristi**, wua su ur-koob. ¹⁹ Un remen kaane se, no yage **ur-ba'as**, no waktune be-de Shir remen a so'osté **ba'as**-ut no, ²⁰ komo remen Wan-Koyan wu he no do ye un jaab-o ut-men. Wua tomon no **Kiristi** dagan-mo un cin n-ga, wu ro Yeso. ²¹ Depete se Yeso she'essute n-Ton shir, har da-o a he muut us-rem us-pu se kap à, bq Shir rwore cin un n-ga à, un nu-o un yan-rwor un Ma-to Shir ye un ba m-kukop. ²² Remen **Mosa** zeeg, 'Yawe Shir no wua tomon no wu ken wan-rwor un Ma-to Shir wu kané be-ur or no, untun me. Raks no kap o un rii-yo wu he no m-rure à.‡ ²³ Komo bon wu yage raks un ka wan-rwor un Ma-to Shir wu à, a ruut wu n-me un buug-de un hun-ne ye Shir.'§

²⁴ "O-nip, bq un yan-rwor un Ma-to Shir ye nome ut-hyangan à, cin un Sama'era, un ye donde ne n-jim à, myet ye nomoste ma-to un ka ho-to.

²⁵ Hyangan-to a nome be-de un yan-rwor un Ma-to Shir à, rem no o, no

* **Bor-us tet:13** 3:13 Hyen komo: Rwuu 3:15. † **Bor-us tet:14** 3:14 Hyen komo: Mati 27:15-23; Mark 15:6-14; Ruka 23:13-23; Yoha 19:12-15. ‡ **Bor-us tet:22** 3:22 Hyen komo: Kara 18:15,18

(ut-Girik). § **Bor-us tet:23** 3:23 Hyen komo: Kara 18:19.

ye komo he re un cim-yo tat-ne no, yo Shir swore o-nu un ye ne à. Ka to wu zette **Ibrahi**, 'Un baag-o ru a hette 'ya un baag-to un hun-ne ye un hono o-dak o-kwum.*' ²⁶ Bo Shir daage ko-guw-wu un wu à, wu ciru wu m-tomqon be-ur no remen wu ye'et no o-kwum, wu rwuntute ko wu ke be-de un cow-se un men-ut jaas-to."

Bor-us nass

Bitrus ne un Yohana un co-o un Morog-de un Sek-ye

¹ Da-o Bitrus ne un **Yohana** ro ut-ma un hun-ne ne à, yan-**Cow un kon-se Shir** un ko-caari-wu un yan-'er-de un **Pyo-o Shir** ne, un **Saduki**-ne ne haanuru be-de un ye. ² Ye hogute us-ryaab remen **yan-neke-m Yeso** ro un yoose un buug-de un hun-ne unze marimar-ne a ine un hoog ne bo Yeso ine à. ³ Ye argu m-ship un Bitrus un **Yohana**. Ye tigi ye se gas-o ish, bo rim-m ro nomoste à. ⁴ Amba hun-ne deen be-de un ye hoge ma-ut Yeso à ye sheru o-nip. Kap moqr-to **yan-dor Yeso** woqru untun campo-ne dugu-us taan [5,000].

⁵ Gas-o ish, gwomo-ne un sek-ye ne un ye ne, un yan-yoos-de un **karamsa**-to un ye ne, ye morguru o-Urusharima. ⁶ Annas, ko-Gwomo-wu un kon-se Shir, wu ro kanè be-ur gaan un Kepas, **Yohana** ne, un Arekanda, komo un ye ro ne baag-o un Gwomo-ne ye un kon-se Shir à. ⁷ Ye rwo'u Bitrus ne un **Yohana** m-es un tete-de un ye. Ye cituru ye, ye zee, "¿Un to ke gwomo-to o, ko ne un de ke jin-de no nomte ka senge-mo?"

⁸ Bitrus shiishe un **Kukt-o Shir** ne, wu citu ye. Wu zee, "No gwomo-ne un sek-ye ne ye un hun-ne! ⁹ Caane sok-mo a nome ka ko-ryam-wu à, ¿mo mo no te us-cot o? ¿Komo no un con no nep wu dosse wu ka gom-o? ¹⁰ Te congo no nep un kap o un hun-ne ye o-**Isra**-ne o-nip. Yo hante ka net-wu rotte eso nek'ker un co-o no à, n-me un jin-ur Yeso **Kiristi** ko-Nazaret o, wu no kame à, wu Shir 'yonse ut-marimar à. ¹¹ Ka Yeso-wu, wu ro:

"Ka pam-yo, yo ya-ut-ma yage à,
 amba m-moka yo yo komo arge ur-bon
 be-de un pam-ye ut-ma.*"

¹² Yatt komo be-de a he kum un gwu á, be-de un jin-to a ya'e hun-ne ye un hono o-dak kap à. Yatt jin-de a ya'ase de a zee se be-de un de a he kum un gwu á, se be-ur Yeso."

¹³ To, bo sek-ye hyente jaab-o un men-ut Bitrus un **Yohana** ne à, komo ye napuru unze ye ya-us-nap-ye deen á, koob-ne ye komo, ye bopu o-nu, ye napuru ye she'ete un Yeso ne. ¹⁴ Amba bo sek-ye hyente ka net-wu a taase ut-ryam à, wu ro eso be-ur gaan un **yan-Tom Yeso** ne, ye taagu gom-de m-cep. ¹⁵ Ye zeeru **yan-Tom Yeso** ye ru un ka be-de un **Morog-de un Sek-ye** de, ye nomuru ut-orom un or un ye ne ne. ¹⁶ Ye zeeru, "¿Re o a he no m-nom un ka hun-ne ye ne? Remen cen o bo un kap o un ya-ur-she'et o-Urusharima nepste unze a nomog yo ken rii-yo o-made yo be-de un ka hun-ne ye. Yatt komo bo a he m-zee 'Ba kaane o á.' ¹⁷ Amba un cen o taase ka rii-yo senge-m wo n-me un hun-ne, se a nek ye ut-to, taase ba'asu ye, ye do nome un net ut-ma n-me un ka jin-de."

* **Bor-us tet:25** 3:25 Hyen komo: Taka 22:18; 26:4.

* **Bor-us nass:11** 4:11 Hyen komo: Bqng

18 Ye dooru agbe un **yan-Tom Yeso**, ye naku ye ut-to, taase ba'asu ye, ye nome net ut-ma, ko ye do ur-yoos n-me un jin-ur Yeso. 19 Amba Bitrus ne un **Yohana** shasuru, ye zee, "To, zkq hond hond o be-de Shir te jiish m-hoge un ma-ut no arge Ma-to Shir? Ceker no ur-bon ne. 20 Tea hoks m-she'et temb un rii-yo te hogusse, komo te hyenes a."

21 Bo ye dotte ye nak ut-to a, ye argu ye m-ho'os. Ye taaguru bo ye he m-nom ye ye'et ye ur-koob a, remen kap o un hun-ne ro un sekemse un jin-de Shir remen rii-yo kore a. 22 Ye bomog Shir remen ka net-wu a taase gom, o-made a, wu aragte us-hak kwqoz-ut yoor [40] bo o-mat.

Yan-dor Yeso konog ye kumut

*jaab-o ut-men o un
ko'ot ut-ma ba o-gyer*

23 Bo a ho'oste Bitrus ne un **Yohana** a, ye argu m-neke be-de un hun-ne ye un ye. Ye argu ye m-rure kap o un bo un rii-yo Gwomo-ne ye un kon-se Shir, un ye ro sek-ye ne ruru ye a. 24 Bo ye hoge kaane a, ye daku cor-se un ye n-ton Shir. Ye zegeru, "Wan-Koyan, Wa-ut-Gwomo kap, wo wu nome o-Ton o-dak ne, m-sa ne, komo un kap o un rem-se ro n-me un to a.† 25 Un **Kukt-o Shir** o nome ut-ma un ko-guw ru ne wu ro, tato te **Dawuda** a, o zee,

" 'Remen ya un o ye ro **Yahuda**-ne a ye nomte us-ryaab?
Hun-ne komo ye nom barag-se un cow-se o-hwaa?

26 Gwomo-ne ye un hono o-dak dek zonge-to m-dum,
sek-ye ye un ye komo ye mossu ut-hi,
us-ryaab un Yawe ne, komo un **Kiristi**.‡

27 Nip-o, un bo-o Urusharima ko-Gwomo **Here** [Atipas] un Panti **Biratus** ne ye mossute ut-hi un ye ro **Yahuda**-ne a, un hun-ne ye o-Isra-ne, ye ro us-ryaab un ko-guw ru ne Yeso, wu ba m-kukop, wu o daagne a.§ 28 Ye un nom un yo beeb un du un hur un du ne esse m-nom a cin n-ga ne ne. 29 M-moka komo, Wan-Koyan, gwot bo ye ro un senge-mo ye ye'et te ur-koob a, 'ya guw-ne ru beeb-de us-rwun de un rwor un ma-ut ru ba o-gyer. 30 Senge tapan un kom-o ru o un taas us-gom, nom komo rem-se o-made, un rem-se ut-hyat ne un jin-ur ko-guw ru Yeso wu ro ba m-kukop a."

31 Bo ye nomte kon-se Shir a, ka be-de ye rotte ur-morog a, de nukuru. Kap mo un ye argu m-shi un **Kukt-o Shir**, ye sengu rwor un ma-to Shir ba o-gyer.

Koyan yo un yan-dor Yeso ye ro m-wong

32 Myet **yan-dor Yeso** hur-to un ye ro kang-o gaan un barag-se un ye ne. Yatt-wu zee rii-yo wu rotte a, yo ma un wu yo un hon du un wu a, amba ye ro m-wong un or un ye ne myet yo ye rotte a.* 33 Un beeb-de un **Kukt-o Shiryan-Tom Yeso** senguru rwor un ma-to un ine-m Wan-Koyan Yeso ut-marimar. Yar-mo Shir hokuru **yan-dor Yeso** myet-mo un ye. 34 Har yatt-wu taage un yo ken rii-yo be-de un ye a. Remen kap ya-ut-kat ko ya-ut-hur ye sengu to m-baab, ye un hante hwor. 35 Ye ro m-ess be-de un **yan-Tom Yeso**, komo a ma'asu m-wong a ya'as kowan wu taage un yo ken rii-yo ur-she'et yo a.

† **Bqr-qs nass:24** 4:24 Hyen komo: Rwu 20:11; Nehe 9:6; Bng 146:6. ‡ **Bqr-qs nass:26** 4:25-26

Hyen komo: Bng 2:1-2 (ut-Girik). § **Bqr-qs nass:27** 4:27 Hyen komo: Ruka 23:7-11; Mati 27:1-2;

Mark 15:1; Ruka 23:1; Yoha 18:28-29. * **Bqr-qs nass:32** 4:32 Hyen komo: Sng 2:44-45.

³⁶ Kaane wu ken wu nome jin-de un wu **Yusuhu**. Wu ko-**Rewi**-wu, takande un wu ko-ya-o-Sayipurus-wu, wu **yan-Tqm Yeso** ro m-aag Barnabas à, (Unze, *Wan-do'e ur-hur jaab-o ut-men.*) ³⁷ Wu komo wu bak o ken kat-o un wu o, wu hanturu hwor, wu essuru be-de **yan-Tqm Yeso**.

Bq-qs taan

Hananiya ne un Sapiratu

¹ Amba wu ken net-wu jin-de un wu Hananiya un ne'a un wu ne Sapiratu, bak rii-yo ye rotte à. ² Wu wukuru ye ken hwor-ye be-de un ka hwor-ye un nap-o ne'a un wu ne. Wu hanturu o-gyes cot, wu ya'asuru **yan-Tqm Yeso**.

³ Bitrus zeeru, "Wq Hananiya, zre nome o yagute **ko-Gwomo-wu un ya-ut-kot** cuwut un hur un du, har o nomote **Kukt-o Shir** ut-bo, komo o wukute ye ken ye be-de un ka hwor-ye o-kat ye? ⁴ Rii-yo o bept o, zo maru o ka? Bq o bese à, za un mq wq us-cq o hante hwor? zRe o nome o nomot se ka barag-se un hur un du ne? Ay, net-wu o nome ut-bo á, Shir-o o nome."

⁵ Bq un hoge un ka ma-to, Hananiya heeru n-dak, wu maruru. Hun-ne ye hoge ka ma-to à, gyer-o hooru ye deen. ⁶ Beeb-ye inuru ye yeru u-de un wu o-gund. Ye ruutu wu n-do, ye jokuru.

⁷ Hohond-mq un awa-qs tet se arge à, ne'a Hananiya cownuru. Wu nap yo kore á. ⁸ Bitrus zeeru wu, "zRuru me kom-de ka rii-yo a topu no un ka kat-o?"

Wu zeeru, "Ee, ta-de un ye de ka."

⁹ Amba Bitrus zeeru wu, "zRe nome no mossute o-nu no megerte Kukt-o Wan-Koyan? Ka hun-ne ye joke campo ru à, ye un her-o un ish, dek-mq ye he wq komo ye ruut wq."

¹⁰ Ba un naas o-da, wu heeru un na-se un wu, wu maruru. Bq beeb-ye cqwonte à, ye 'wqs wu mereste. Ye argu wu m-keps, ye ruuturu wu, ye joku wu n-riib campo un wu. ¹¹ Gyer-o hooru kap o un hun-ne **yan-dor Yeso** un bq un ye hoge ka ma-to un ka rem-se ne à.

Yan-Tqm Yeso nomog rem-se o-made ut-moor ne

¹² Yan-Tqm Yeso nomog us-napa un rem-se o-made ne ut-moor ne be-de un hun-ne. Myet-mq **yan-dor Yeso** ro wetse m-morge un sak-o **Suremanu** un be-de un **Pyo-o Shir**. ¹³ Amba n-me gyes-o un hun-ne, yatt-wu nome jaab-o ut-men o wu mossute ur-hi un **yan-dor Yeso** ne á. Myet un kaane ne, komo hun-ne ro ye un 'ya m-sek.

¹⁴ Myet un kaane ne, ya-m-sher o-nip be-de un Wan-Koyan ye sengu m-do ut-moor, campo-ne un ne'a-ne ne. ¹⁵ Har wooru hun-ne ro m-rwuun un ya-us-gom ne us-cow, ye ro ye m-neks n-te ut-put, ut-karanga ne. Ye o-saktq ye zee Bitrus wu arge, horomte-o un wu a ci ye ken ye. ¹⁶ Hun-ne ut-moor ne ma'asuru m-morge un ka bq-to ro un her-o o-Urusharima à. Ye ro un hante un ya-us-gom un ye **ya-ut-kot** ro ne un ya-ur-kqob à, myet-mq un ye, a taasq ye gom-se un ye.

Yan-Tqm Yeso swoog ur-kqob remen sher-mq un ye be-ur Yeso

¹⁷ Ko-Gwomo-wu un kon-se Shir un ka ye wu rotte ne be-ur gaan à, (a ye m-zee, buug-de un **Saduki**-ne), ye shiiru un shoob-de un **yan-Tqm Yeso**

deen. ¹⁸ Remen kaane, ye shipuru **yan-Tom Yeso**, ye rwo'uru ye n-me un kur-o m-ke'et. ¹⁹ Amba bo tet-m woonte à, wu ken wan-tom-wu Wan-Koyan wu tikshiru ish-o un kur-o a ke'ete ye à. Wu rwuntu ye, wu zeeru, ²⁰ "Neke no, no es n-me un **Pyo-o Shir** no rure hun-ne ma-to un ka hoog-m pu-mo mo."

²¹ Bo ye hogute kaane à, ye cowuru **Pyo-o Shir** n-sot, ye ro m-yoose un hun-ne.

Bo ko-Gwomo-wu un kon-se Shir un ye ro be-ur gaan un wu ne morgute à, ye agnuru **Morog-de un Sek-ye**, un kap o un sek-ye ye o-Isra-ne, ye tomuru un kur-o m-ke'et a haante **yan-Tom Yeso**. ²² Amba bo yan-'er-de un **Pyo-o Shir** heete à, ye 'wos ye un kur-o m-ke'et á. Ye muunuru. Ye rworuru, ye zeeru, ²³ "Te un 'wos a tigusute ish deen deen, yan-'er-de o-kur komo ye ro un 'er-de us-ish. Amba bo te tikshe à, te 'wos ko net n-me á." ²⁴ Bo caari-wu un yan-'er-de un **Pyo-o Shir** un Gwomo-ne ye un kon-se Shir ne hogute kaane à, hur-ur do'uru ye deen. Ye ro un barag-se un rii-yo to ka he m-hante à.

²⁵ Wu ken wu haanuru, wu zeeru ye, "Ai, ka hun-ne ye ka reeno ka ye no tige un kur-o m-ke'et à, ye eso eso n-me un **Pyo-o Shir**, ye ro m-yoose un hun-ne." ²⁶ Caari-wu un yan-'er-de un **Pyo-o Shir** un ya-ur-'er ne, ye haaru ye deknü **yan-Tom Yeso**, amba yanze ur-beeb á, un remen ye ro o-gyer taase hun-ne jir ye ut-ta'ar.

²⁷ Bo ye dekenye **yan-Tom Yeso** à, ye rwo'u ye m-es un co-o un **Morog-de un Sek-ye**. Ko-Gwomo-wu un kon-se Shir cituru ye. ²⁸ Wu zeeru, "Te nak no ut-to deen deen taase no do ur-yoos un ka jin-ur Yeso de. Amba kowan o-Urusharima nepste rii-yo no ur-yoos à, har ma hoob-o notte no duusutu te ra-o un hyo-mo un ka net-wu."*

²⁹ Amba Bitrus un **yan-Tom Yeso** ne shasuru, ye zee, "Jip o te nomote Shir o-dorotte arge bo te he nome un net à! ³⁰ Shir tat-ne na 'yonste Yeso ut-marimar, ka wu no ho'e kunkam un ogo-kan o-ce à. ³¹ Shir deete wu un re-de un wu, Yeso waragte Sek-wu komo ko-**Wan-Gwu**, remen wu tiksute **Isra-ne** cow-yo m-waktune be-de Shir, komo ye kumut a soksu ye **ba'as-to** un ye. ³² Te komo te ro yan-swq-se un to ka, **Kukt-o Shir** komo kaane, o Shir ya'ase yan-dorotte-o un wu à."

³³ Bo sek-ye hogute kaane à, ye hogu us-ryaab deen, har ye cun ye ho **yan-Tom Yeso**. ³⁴ Amba wu ken ko-**Parisa**-wu ro kon. Jin-de un wu Gamariyer. Wan-Yoos-de o-**karamsa**, hon un hun-ne ye ro wu un ya'as m-sek. Wu inu eso n-me un ka **Morog-de un Sek-ye** de, wu zeeru a ruut ka hun-ne ye n-do un ya o-da hiin. ³⁵ Ka da-o wu zeeru ka **Morog-de un Sek-ye** de, "No or re **Isra-ne**, nom no ja un rii-yo no cone nome un ka hun-ne ye à. ³⁶ Hak-se n-jim se arge à, wu ken net-wu ru ur-jin à, jin-de un wu Tudas. Wu hwoog hi un de un wu ur-keer. Be-de un hun-ne zungu-us nass [400] ye doruru wu, amba a hooru wu. Komo a caas yan-dor-o un wu, to ka komo to nome kom-de un ye. ³⁷ Bo un nom un to ka komo, wu ken wu ru ur-jin, jin-de un wu Yahudas, ko-ya-o-Gariri. Da-o a ro un oog-de un hun-ne à, wu rwo'uru hun-ne ye doru wu. Wu ma a hooru wu, yan-dor-o un wu komo a caastu ye kap. ³⁸ To, ko m-moka me no m-rure, yagu no ma-to un ka hun-ne ye, yagu no ye. Urege de sakt-o un ye, ko senge-mo un ye mo un net o, ai, moa saburse. ³⁹ Amba urege ka senge-mo mo Shir

* **Bør-us taan:28** 5:28 Hyen komo: Mati 27:25.

mō, nōa hoks mō, ka hun-ñe ye m-wen á. A 'wqs na hi un na ut-ween un Shir ne á!" Ye argu dek un ma-to un wu.

⁴⁰ Ye agbu **yan-Tom Yeso** ye nomu ye us-sorog. Ye nakuru ye ut-to taase ye do nom ut-ma n-me un jin-ur Yeso á. Ka da-o ye argu ye m-ho'os.

⁴¹ Yan-Tom Yeso inuru un ka **Morog-de un Sek-ye** de, ye ro o-zak remen a hyanag ye, ye bo'ose ye dek o-yo'og un remen un jin-ur Yeso. ⁴² Ko de ke ho-de, ko un **Pyo-o Shir**, ko o-hur, ye yage ur-yoos un ko'ot un **Ma-to m-Rerem** ne á. Ye senge m-zee Yeso wu ro **Kiristi**.

Bor-us cind

A dak yan-m-Senge nen ta'voor

¹ To, un ka ho-to, hun-ñe ut-moor ne warguru **yan-dor Yeso**. **Yahuda**-ne yan-hoge ut-Girik nomuru **Yahuda**-ne us-hwumug ye ro un hoge un remde **ut-Ibra** á.* Ye un nom kaane remen a m-was un ye man ye gwor-ñe ye un ne'a-ñe da-o un wong un rii-yo m-re yo un ko de ke ho-de á. ² Ka op un nen yoor-ye agburu hun-ñe kap **yan-neke-m Yeso**. Ye zeeru, "Ai, u nom ur-bon a yage ko'ot-m un Ma-to Shir a ma'aste ma-to un rii-yo m-re á. ³ Remen kaane, or re ne daag no hun-ñe nen ta'voor be un no, ye ro un kashi ur-hur ne de ur-bon à, ye shiishe un **Kukt-o Shir** komo us-weer ne à, ye a he m-ya'as un ka senge-mo à. ⁴ Te komo tea muut ur-hi un nom un kon-se Shir un yoos un Ma-to Shir ne."

⁵ Hun-ñe kap hoguru rerem-mo un ma-to ye rwore à. Ye daagu Istipanus (wu ken net-wu wu shereg un Yeso ur-beeb ne, komo **Kukt-o Shir** garamsute wu), un Pirip ne, un Burokoras ne, Nikano ne, un Timon ne, Barminas ne, Nikoras (ko-ya-o-Antakiya, n-ga wu ba ko-**Yahuda**-wu á amba wu waragte ko-**Yahuda**). ⁶ Ye ka ye a daage un co-o **yan-Tom Yeso**. Bo ye nomoste kon-se Shir à, ye sekuru ye ut-kom.

⁷ Ma-to Shir komo to senguru m-bo'ose. Moor-to **yan-dor Yeso** komo n-me o-Urusharima sengu m-do hor-m-hor, yan-**Cow un kon-se Shir** ut-moor ne komo ye goksuru ka sher-mo un ma-to o-nip mo.

A shik Istipanus

⁸ To, Istipanus, wu net-wu shiishe un yar-mo Shir ne ur-beeb ne. Wu ro m-nom un rem-se o-made ut-hyat ne n-me un hun-ñe. ⁹ Ye ken ye be-de un kuke-o ur-morog o a m-zee *Kuke-o un ye Possusse* à, ye he'eburu Istipanus ut-ween. Ye ka komo **Yahuda**-ne ye ye o-Kireni un ye o-Arekzandiriya ne, komo un ye un dak-o o-Kirikiya ne, un ye o-Asiya ne. ¹⁰ Amba, ye bo'os ut-ween un wu ne á, remen ma-to un wu to us-nap to, **Kukt-o Shir** ciriru un hi-de un wu.

¹¹ Ye swowuru ye ken hun-ñe ye wukusse un remen ye zeet, "Te hogute wu un reeb-ut **Mosa**, komo wu ro Shir un nome un ma-to o-yo'og."

¹² Un kaane, ye 'yonsu hur-de un hun-ñe, un sek-ye ne, un **yan-Yoos-de o-karamsa** ne. Ye komo ye daaru wu, ye shipu wu. Ye heeturu wu be-de un **Morog-de un Sek-ye**. ¹³ Ye ken sek-ye be-de un hun-ñe haaru ye deknuru yan-swog-se ut-bo, ye ken ye zeeru, "Ka net-wu ko de ke ho-de wu ro un hun-to o-saa n-te un ka be-de ba m-kupok de komo un **karamsa-o Mosa** ne. ¹⁴ Te hogute wu m-zee unze ka Yeso-wu o-Nazaret-wu wua wurumse ka be-de, komo wu wakse kap o un jor-se **Mosa, wan-Rwor un Ma-to Shir**, yaksu na à."

* **Bor-us cind:1** 6:1 Kq: ut-Arameki.

¹⁵ Myet bō un ye ro tara tara be-de un **Morog-de un Sek-ye** à, ye ro wu un tu un yish-ye hyanu co-o un wu waksute untun **wan-tom-wu Shir**.

Bqr-us ta'voor

Ma-ut Istipanus

¹ Ko-Gwomo-wu un kon-se Shir cituru Istipanus wu zee, “¿Ka rem-se, nip-o?”

² Istipanus zeeru, “No or re ne un tat-ne ne, raks me no. Shir wan-seps-mo ut-gwomo wu rwuunte be-ur tato na **Ibrahi** da-o wu ro'e un dak-o o-Mesopotami à, cin ba wu ro she'ette bo-o o-Haran. ³ Shir zeeru wu, ‘Ine un dak-o ru, o yage hen-ne ru ne, o neke dak-o um he wo m-ya'as à.’* ”

⁴ “Tato na **Ibrahi** argu m-inē un dak-o o-Kardiya, wu argu m-she'et un bo-o o-Haran. Bon kanē komo, bo tato un wu mereste à, Shir hanturu wu un ka dak-o notte ur-she'et m-moka à.† ⁵ Amba ne Shir 'ya **Ibrahi** ko rii gaan-yo un ka dak-o á, ko o-gaan. Amba wu sworog o-nu un **Ibrahi** wua 'ye wu ka dak-o wu un baag-o he m-dond un jim-de un wu ne à. Shir sworog o-nu ko de nomte à **Ibrahi** rott wà un ka da-o á.‡ ⁶ Shir komo wu rwore unze baag-o **Ibrahi** a nom ur-hamat un o ken dak-o, hun-ne ye un ka dak-o komo yea mus ye guw-ne, yea 'ye ye ur-koob har us-hak zungu-ys nass [400]. ⁷ Shir zeeru wua 'ye ka dak-o ye hette m-guw à ur-koob, kaane nomse komo baag-o **Ibrahi** a rwuun ye nome Shir m-guw un ka be-de.§* ⁸ Shir komo wu esste ut-ma un **Ibrahi** ne, ma-to ur-ko. O rwo'e bo **Ibrahi** mate **Ishaku** à, wu koot wu ur-ko un ho-ur aeere-de. **Ishaku** matu **Yakubu**, komo wu matu tat-ne na ka op un nen yoor-ye.† ”

⁹ “Remen ka ya-n-ga-ye ro un shoob-ur heno un ye **Yusuhu**, ye babu wu. A heetu wu dak-o o-**Masar**. Amba Shir ro mose un wu ne.‡ ¹⁰ Komo wu ruutu wu be-de un kap o un swo ur-koob o un wu. Shir rwu'uru komo wu wakturu ko-ya-us-nap. Wu reeg ur-ho be-ur ko-Gwomo-wu o-**Masar**. Ko-Gwomo-wu o-**Masar** ya'asu wu gwomo-to o-**Masar**. Komo wu rwu'uru kap o un hun-ne ye un hur-o un wu un kom-ut **Yusuhu**.§ ”

¹¹ “A kanē mer he'enuru un myet o un dak-o o-**Masar** un o-**Kan'ana** ne, mose un swo ur-koob ne de m-yo, har tat-ne na taage un rii-yo m-re.* ”

¹² Amba bo **Yakubu** hogute yege-hyo ro kon o-**Masar** à, wu tomuru yakar-ye un wu, tat-ne na ha-mo o-**Masar**. De ka de ro hew-de un ye de ur-takan.

¹³ Un hew-de un ye de o ayoore-de, **Yusuhu** rwuntu hi un de un wu kas be-ur sek-ye ne ye un wu ne, ka da-o ko-Gwomo-wu o-**Masar** napuru baag-o **Yusuhu**.† ¹⁴ **Yusuhu** tomuru tato un wu **Yakubu** wu haan, komo un kap o un sekke-ne ye un wu ne. War war-mo un ye komo hun-ne kwooz-ut tet un op un taan ye [75].‡ ¹⁵ **Yakubu** argu m-neke o-**Masar**, reeno wu mare un tat na ne.§ ¹⁶ A kamsunu ye a muutu ye o-Shekem, a rwu'uru

* **Bqr-us ta'voor:3** 7:2-3 Hyen komo: Taka 12:1. † **Bqr-us ta'voor:4** 7:4 Hyen komo: Taka 11:31;

12:4. ‡ **Bqr-us ta'voor:5** 7:5 Hyen komo: Taka 12:7; 13:15; 15:18; 17:8. § **Bqr-us ta'voor:7**

7:6-7 Hyen komo: Taka 15:13-14. * **Bqr-us ta'voor:7** 7:7 Hyen komo: Rwu 3:12. † **Bqr-us**

ta'voor:8 7:8 Hyen komo: Taka 17:10-14; 21:2-4; 25:26; 29:31—35:18. ‡ **Bqr-us ta'voor:9** 7:9

Hyen komo: Taka 37:11; 37:28; 39:2,21. § **Bqr-us ta'voor:10** 7:10 Hyen komo: Taka 41:39-41.

* **Bqr-us ta'voor:11** 7:11 Hyen komo: Taka 42:1-2. † **Bqr-us ta'voor:13** 7:13 Hyen komo:

Taka 45:1,16. ‡ **Bqr-us ta'voor:14** 7:14 Hyen komo: Taka 45:9,10,17,18; Taka 46:27 (ut-Girik).

§ **Bqr-us ta'voor:15** 7:15 Hyen komo: Taka 46:1-7; 49:33.

ye un saag-o **Ibrahi** o'e un hwor-ye o-azorpa à, be-ur yakar Hamor kane o-Shekem.*

¹⁷ "Amba bo da-o nomte yow yow o Shir hette shoos un ka ma-to wu esse un **Ibrahi** ne à, hun-ne na dooru. Ye nomu ut-moor deen un dak-o o-Masar. ¹⁸ Ka da-de a nomu wu ken ko-Gwomo-wu o-Masar, wu nape net-wu a m-zee **Yusuhu** á.† ¹⁹ Ka ko-Gwomo-wu reeg ra-o un hun-ne na. Wu rangsute tat-ne na. Wu ro m-rwo a jorog yan-yakar-ye un ye un remen ye meret.‡

²⁰ "Un ka da-o o ka, a mate **Mosa**, wa-wu ut-campo. A nomu gut-de un wu reng-us tet un hur-o tato un wu.§ ²¹ Bo a ruutu wu n-do à, wa wan-ne'a ko-Gwomo-wu o-Masar deku wu, wu gwothu wu untun wa un wu.* ²² A yoosuru **Mosa** kap o un nap-se un ya-o-Masar. Wu komo net-wu ur-beeb ne be-rwor ur-ta, un rii-yo wu ro m-nom ne à.

²³ "Bo wu woose hak-us kwooz-ut yoor [40] à, wu nomu us-barag wu he wu gas or un wu un **Isra**-ne. ²⁴ Bo wu hyente wu ken ko-ya-o-Masar-wu, wu ro un dum-mo un ko-**Isra** à, wu haaru, wu guut ko-**Isra**, wu topotu wu, wu wosu ko-ya-o-Masar. Wu hooru wu. ²⁵ Wu hwooru o-sakto wu zee or un wu ne a neps unze Shir daage wu remen wu guut ye. Amba hun-ne ye nap á. ²⁶ Bo ish geste komo à, wu hyanuru ye ken **Isra**-ne ye m-dum, wu conu ye m-hongse. Wu zeeru, 'Campo-ne, no hun-ne gaan-ye no ro, zyan yo notte hi un no m-dum?'

²⁷ "Amba ka wu ro or un wu m-dum à, wu tudbu **Mosa** n-riib, wu zeeru, 'zWa sagbu wo ut-gwomo be un te o piishitu te ut-ma? ²⁸ Ashi, zwu un con o hoot me bo o ho'e ka net-wu wu m-ryo?† ²⁹ Bo **Mosa** hogute kaane à, wu somuru wu she'eturu she'et-de ur-hamat un dak-o o-Midiyan. Reeno wu mate yakar yoor yan-campo-ne.‡§

³⁰ "To, bo a nomte us-hak kwooz-ut yoor [40] à, wu ken **wan-tom-wu Shir** wu haanuru be-ur **Mosa** un rem-de o-ra, un ya-o yo ken 'yo-yo un o ken kot-o yow yow un Haag-o o-Sinay ne. ³¹ Bo **Mosa** hyente kaane à, wu bopu o-nu un rii-yo wu hyane à. Bo wu hyoknute yow yow wu gut à, wu hoguru cor. Yawe zeeq. ³² 'Me wu ro Shir tat-ne ru ne, Shir **Ibrahi** un **Ishaku**, un **Yakubu** ne.' Wur-o **Mosa** ciru us-zap, ko m-gwot ken wu hoks á.

³³ "Yawe zeeru wu, 'Pos ka'ante-ut ru, un remen ka be-de wotte eso à, be-de ba m-kukop de. ³⁴ O-nip, um hyanag koob-de a un 'ya un hun-ne re ye ro o-Masar à. Um hogute 'won-se un ye, komo me un kergune um guut ye. To, m-moka se o zonge um tomot wo ha-mo o-Masar.*

³⁵ "To, ka Mosa-wu, wu ye yage, ye zee, 'zWa sagbu wo ut-gwomo be-ur na o piishitu na ut-ma? Wu Shir tomne wu re co, wan-ruut-wu, un bu-yo un **wan-tom-wu Shir** wu rwuune be-de un wu un ka ya o-'yo yo à.† ³⁶ Da-o wu komse nom un rem-se o-made un dak-o o-Masar à, wu rwuntu ye.

* **Bor-us ta'yoor:16** 7:16 Hyen komo: Taka 23:3-16; 33:19; 50:7-13; Josu 24:32. † **Bor-us ta'yoor:18** 7:17-18 Hyen komo: Rwuu 1:7-8. ‡ **Bor-us ta'yoor:19** 7:19 Hyen komo: Rwuu 1:10,11,22. § **Bor-us ta'yoor:20** 7:20 Hyen komo: Rwuu 2:2. * **Bor-us ta'yoor:21** 7:21 Hyen komo: Rwuu 2:3-10. † **Bor-us ta'yoor:28** 7:28 Hyen komo: Rwuu 2:14. ‡ **Bor-us ta'yoor:29** 7:23-29 Hyen komo: Rwuu 2:11-15. § **Bor-us ta'yoor:29** 7:29 Hyen komo: Rwuu 18:3-4. * **Bor-us ta'yoor:34** 7:30-34 Hyen komo: Rwuu 3:1-10. † **Bor-us ta'yoor:35** 7:35 Hyen komo: Rwuu 2:14.

Komo un saw-tq̄ ut-hyat ne un dak-q̄ o-Masar, un Roog-o Jaas-q̄ ne komo n-me o-kqt̄ ne har us-hak kwq̄oz-ut yoor [40].‡

37 “Ka Mosa-wu, wu zeq̄ Isra-ne, ‘Shir a deeg wu ken wan-rwq̄r un Ma-tq̄ Shir wu be-de un hun-ne nq̄, untun me.’§ 38 Mosa wu, wu karakse hun-ne ye o-Isra o-kqt̄. Wu ro kane un tat-ne na ne komo un ka wan-tom-wu Shir wu ne wu nome ut-ma un wu ne un Haag-o o-Sinay à. Wu wu komo goksune ma-to yan-hoq̄g be-de Shir wu hantu na.*

39 “Amba tat-ne na yagu wu nome o-dorotte, ye 'yarag wu. Ye hogu gop-de m-warag un dak-q̄ o-Masar. 40 Ye zeq̄r Haruna, ‘Nomo na shir-ye he na teke co à. O nak ka Mosa-wu, wu rwuntu na es-mo un dak-q̄ o-Masar à, a nap rii-yo koru wu á.’† 41 Un ka da-q̄, ye zworu ye ken shir-ye untun wur-q̄ o-na. Ye seku ka gir-mo ur-seke, ye bopu o-zak un senge-mo ye nome un kom-to un ye à.‡ 42 Remen kaane Shir tuku ye ur-jim, wu mussu ye yan-guw-mo un yege-regen. To ka nomog hond hond un rii-yo ro gense ne un takurda-q̄ un yan-Rwq̄r un Ma-tq̄ Shir à unze,

“ Nq̄ hun-ne ye o-Isra,
 ζme wu nq̄ penē ut-gut nq̄ seke ur-sake,
 har us-hak kwq̄oz-ut yoor [40] n-me o-kqt̄?

43 Ay, ko kene nq̄ ha nq̄ ut-tuw un depi-q̄ un toog-o Morek,
 un regen-yo toog-o Ripan,
 ka toog-se nq̄ nome à remen nq̄ kwuktutē se.
 Remen kaane, man ru a dek nq̄ m-guw ur-hew ne

co-q̄ o-Babira.§

44 “N-ga, tat-ne na ro ur-depi de ro un kute un hun-ne unze Shir ro mosse un ye ne o-dakar à. A un nom de bo Shir rure Mosa wu nom de à, hond hond bo Shir kute Mosa à.* 45 Da-q̄ Josuwa rumse o-dak un kom-to ka hun-ne ro ur-she'et un ka dak-q̄ à, Shir yanē ye un yish-ye un Yahuda-ne. Ka depi-de tat-ne na 'woose be-de un ya-n-ga-ye na à, ye hanturu de un ka dak-q̄. Ka depi-de komo de ro kon har haan-mo un da-o ko-Gwomo Dawuda.† 46 Dawuda komo wu kumug ur-ho be-de Shir, har wu nomog us-kon be-de Shir remen wu meet Pyo-q̄ Shir rem Shir Yakubu.‡ 47 Amba Suremanu wu me'e Shir ut-ma.§

48 “Myet un kaane ne, Wa-ut-Gwomo kap wu ro m-she'et un hur-to hun-ne ma'e á. Bo wan-Rwq̄r un Ma-tq̄ Shir zeq̄ à,

49 “ Yawe zeq̄g, “O-Ton o ro deeg-q̄ un gwomo-ut re,
 o-dak ne o ro rii-q̄ un es un na-us re.
 ζYan gon hur-q̄ nq̄ he me m-me'e?

Kq̄ komo ζyan gon be-de ne ro be-de un wuwē un de?

50 ζMe wu ka nome kap se ka rem-se á?”*

51 “Nq̄ ya-o-cimi, yan-hur-ur hwo'og-de, yan-to-to un caar. Ur-ho bi, nq̄ un yage o-dorotte un Kukt-q̄ Shir, bo tato nq̄ ne nome à, ka nq̄ m-nom un ce nq̄. 52 ζN-me un yan-rwq̄r un Ma-tq̄ Shir, wu tato nq̄ ne yage m-rangse

‡ Bqr-us ta'yoor:36 7:36 Hyen komo: Rwuq̄ 7:3; 14:21; Qog 14:33. § Bqr-us ta'yoor:37 7:37

Hyen komo: Kara 18:15,18. * Bqr-us ta'yoor:38 7:38 Hyen komo: Rwuq̄ 19:1—20:17; Kara 5:1-33.

† Bqr-us ta'yoor:40 7:40 Hyen komo: Rwuq̄ 32:1. ‡ Bqr-us ta'yoor:41 7:41 Hyen komo: Rwuq̄

32:2-6. § Bqr-us ta'yoor:43 7:42-43 Hyen komo: Emos 5:25-27 (ut-Girik). * Bqr-us ta'yoor:44

7:44 Hyen komo: Rwuq̄ 25:9,40. † Bqr-us ta'yoor:45 7:45 Hyen komo: Josu 3:14-17. ‡ Bqr-us

ta'yoor:46 7:46 Hyen komo: 2Sam 7:1-16; 1Nom 17:1-14. § Bqr-us ta'yoor:47 7:47 Hyen komo:

1Gwm 6:1-38; 2Nom 3:1-17. * Bqr-us ta'yoor:50 7:49-50 Hyen komo: Isha 66:1-2.

à, wu rō kōn? Ye hōog ka ye nōmē ut-ma un haan-mō un ka wan-Kashi ur-she'et wu ne à. Nō komo, nō ya'aste wu un kom-tō un ya-o-Roma, bō nō hō wu à. ⁵³ Nō ye ne gōkse o-karamsa be-de un **yan-tom-ye Shir**, amba nō dōru o á."

A jirig Istipanus us-jor har wu mer

⁵⁴ Bō ye hōgūtē kaane à, ye nōmū us-ryaab deen har ye hew us-jow remen us-ryaab. ⁵⁵ Amba Istipanus ro shiishe ceng un **Kukt-o Shir**. Wu tuuru yish, wu ro un gwōt o-Ton shir, wu hyanuru seps-mō Shir, komo un Yeso ne eso un kom-o ur-re o Shir. ⁵⁶ Istipanus zeeru, "Gwōt nō, me un hyan o-Ton tikshishe, komo un **Wà-wu un net** ne eso un kom-o ur-re o Shir."

⁵⁷ Amba ye ciru kan-se o-zaaz deen deen, ye zwopu to-to un ye, ye moru wu da-o gaan. ⁵⁸ Ye ruutu wu sō n-jim de o-bō. Ye sengu wu us-jor ut-ta'ar. Ya-us-tor komo ye essu matuku-to un ye be-de un wu ken ko-beeb-wu, jin-de un wu Shawuru.

⁵⁹ Ye ro un jor-qs Istipanus, wu ne, wu nōmū us-kōn wu zee, "Yeso Wan-Koyan, dek kukt-o re." ⁶⁰ Wu kwukturu, wu damu cor m-'wōns ne wu zee, "Wan-Koyan, taase o piishe ye ut-ma un de ka **ba'as-de** á." Bō wu rurte kaane à, wu argu m-mar.

Bor-qs eer

¹ Shawuru komo wu shesu ka ye hō'e Istipanus à.

Shawuru rangsute yan-dor Yeso

Un ka hō-to, a ro un rangse un **yan-dor Yeso** ye ro o-Urusharima à ur-koqb. Ye argu m-caage sō un dak-to o-Judiya un o **o-Samariya** ne, **yan-Tom Yeso** kuse cot. ² Ye ken yan-guw-mō Shir ye, ye jōke Istipanus. Ye 'wōn us-'wōn deen deen remen mar-mō un wu.

³ Amba Shawuru sengu rangse un hun-ne **yan-dor Yeso** ba m-sōk. Wu ro m-cōw ut-hur, wu rō un ship un campo-ne un ne'a-ne ne, wu ro ye m-ka un kur-to m-ke'et.*

Pirip kō'otte Ma-to m-Rerem

un bō-o o-Samariya

⁴ Ka **yan-dor Yeso** ye a cakarse à, senguru m-pa, ye ro un senge-mō un kō'ot un **Ma-to m-Rerem** kō keñe ye ha'e. ⁵ Pirip nekuru bō-o o-Samariya, wu ro ye un kō'ote ma-ut **Kiristi**. ⁶ Bō hun-ne deen hōgūtē ma-ut Pirip à, ye hyanuru komo rem-se o-made se wu rō m-nōm à, un gop-de ye muute ur-hi n-te un rii-yo wu ruru ye à. ⁷ Ya-ut-kōt komo ut-mōor ne ye sengu m-rwūun un wur-to un hun-ne un jōog us-kan. Ye rō un hōks ur-hew un na-se ye á un ryam-ne nē, a taasū ye gom-se un ye myet. ⁸ Remen kaane, hun-ne ye un ka bō-o nōmū o-zak deen.

Sima ko-wa-o-gwōt

⁹ Wu ken net-wu ro kon jin-de un wu Sima. N-ga wu ro ye un nome un rem-se ut-hyat un ka bō-o, har wu ru **Samariya**-ne bōp us-nu. Wu ma'asuru m-zee wu caari-wu un net-wu. ¹⁰ Hun-ne kap komo ye muuturu ur-hi be-de un wu, yakar ha-mō un mōng-ne, ye rō m-zee, "Ka net-wu, ai, beeb-de Shir de, wu a m-zee 'Wà-ut-gōs' à." ¹¹ Ye muutu ur-hi be-de un wu m-sōk ne, un remen wu rewesute wu ro ye un nōmē o-made o ro m-rwō

* **Bor-qs eer:3** 8:3 Hyen komo: Seng 22:4-5; 26:9-11.

ye bop o-nu à. ¹² Amba bop ye dekte ka **Ma-to m-Rerem** to Pirip nome to un gwomo-to Shir à, komo un jin-ur Yeso **Kiristi** ne, kap mo un ye a yo'osuru ye m-ho, ne'a-ne un campo-ne ne. ¹³ Har Sima un hi un de un wu, wu shereg be-de Shir. Bop a yo'osu wu m-ho à komo wu mqsu Pirip o-wur. Bop wu hyente Pirip ro un nom ut-hyat un caari-to us-saw to o-made ne à, wu bopu o-nu.

¹⁴ Bop **yan-Tom Yeso** ye ro o-Urusharima hogute **Samariya**-ne gokste Ma-to Shir à, ye tomuru Bitrus ne un **Yohana** be-de un ye. ¹⁵ Bop Bitrus ne woote o-**Samariya** à, ye nomuru hun-ne us-kon ye gokste **Kukt-o Shir**. ¹⁶ Remen **Kukt-o Shir** un ro cirite be-de un ye ko wan-gaan á, a yo'oste ye m-ho kot un jin-ur Yeso Wan-Koyan. ¹⁷ Bitrus ne un **Yohana, seke** ye kom-to o-kwum, ye gokste **Kukt-o Shir**.

¹⁸ Bop Sima hyente, ashi un rwop un kom-to un **yan-Tom Yeso** atte un kum o-Kukt à, wu zonguru wu ya'astu ye hwor. ¹⁹ Wu zeeru, "Me un cere, 'ya me no ka beeb-de, remen bop un nef-wu me **seke** kom-ut re, wu kumut **Kukt-o Shir**."

²⁰ Amba Bitrus zeeru wu, "Wo un hwor ru ne noa sabre! ¿Wo m-hyan o o zee un hwor-o o he kum un yar-mo Shir? ²¹ Ho-m ru ro kon un to ka ma-to á ko hiin, un remen hur un du ro hond hond be-de Shir á. ²² Se o wonge un ka sakt-o yo-o o ne o wotte à, kon Wan-Koyan ko wua soksu wo **ba'as-de** un ka rii-yo o nome barag-se m-nom un hur un du à. ²³ Remen un hyanag wo un shoob-ur yo-de ne, wo gekse n-me **ur-ba'as**."

²⁴ Sima shasuru wu zee, "Kono no me no Wan-Koyan taase ko o-gaan be-de un ka saw-to no ogme à yo kum me."

²⁵ Bop Bitrus ne un **Yohana** nome us-swop rem Yeso un ko'ot un ma-ut Wan-Koyan à, ye argu m-warag o-Urusharima. Bop ye waragte o-Urusharima à, ye sengu m-ko'ot **Ma-to m-Rerem** un kot-to o-**Samariya** ut-moor ne.

Pirip un ko-ya-o-Itiyopiya ne

²⁶ A kane, wu ken wan-tom Wan-Koyan, wu zeeru Pirip, "Ine, o dore so o-baar, ka cow-yo rwuune o-Urusharima à, ha-mo o-Gaza, cow-yo o-dakar." ²⁷ Wu argu m-ine wu nekuru. Wu hyanuru wu ken nef-wu o-Itiyopiya wu. Wu ro un caari-de ur-con ne[†] un gwomo-to o-Kandis,[‡] wu un dak-o o-Itiyopiya. Wu ro komo wa-ur-es un ka Gwomo-to. Wu un haan o-Urusharima remen wu sekemsute Shir. ²⁸ Bop wu rotte un jo o-hur à, tara n-te un keke-de un jok-yo un wu, wu upsuru takurda-o **Ishayawan-Rwor un Ma-to Shir** wu ma'asuru m-karante. ²⁹ Kukt-o zeeru Pirip, "Hyogbe o wo yow yow un ka keke-de o-jok de ne."

³⁰ Pirip bu'ugu o-rek, wu wooru un her-o un wu, wu hoguru wu m-karante un takurda-o **Ishayawan-Rwor un Ma-to Shir**. Pirip cituru wu, "¿O nepste rii-yo wo m-karante?"

³¹ Wu shasuru, "Ay, me hoks m-nap á, se me kume wu ruru me à." Wu zeeru Pirip wu de keke-de un jok wu she'et un her-o un wu.

³² Ka Ma-to Shir to komo to wu ro m-karante à to ro:

"A naku wu untun o-ca a neketé be-de m-pan.

Bop ya o-rwuug o-ca ro m-ma'as temb

un kom-to un wan-or-o un can-se un wur-o un yo à,

kaane ko nu-o un wu, wu hak á.

[†] **Bqr-us eer:27** 8:27 ut-Girik: Wu a mate ba m-campo à ko ne wu a pesme à. [‡] **Bqr-us eer:27** 8:27 Kandis ne'a-wu komo ko-gwomo-wu.

³³ A nomotu wu rem-se ba ur-bon

har a wen wu yo ro yo ma un wu à.

¿Wan wu ne he hoks un cep un ma-to un baag-o un wu?

Remen a dossussute hooq-mo un wu un ka dak-o.”[§]

³⁴ Ka ko-ya-o-Itiyopiya-wu zeeru Pirip, “¿Wan wu ne ka **wan-Rwor un Ma-to Shir** wu rotte ut-ma? ¿Wu un hi-de un wu, ko net hox-wu?” ³⁵ Pirip haku nu-o un wu, wu shi'nuru raag-o un ka gen-mo un Ma-to Shir, wu ro wu un rure **Ma-to m-Rerem** to ma Yeso.

³⁶ Bo ye rotte ur-hew à, ye wooru be-de m-ho, ka ko-ya-o-Itiyopiya-wu zeeru, “Gwot, m-ho! ¿Yan yo ne he m-wen a yo'os me n-me m-ho?”^{*}

³⁸ Wu zeeru a ess ka keke-de un jok de. Kap mo un ye yoor-ye kergunduru ye he'ebu m-ho, Pirip yo'osuru ka net-wu m-ho. ³⁹ Bo ye rwuunte m-ho à, Kukt-o Wan-Koyan deku Pirip. Ka ko-ya-o-Itiyopiya-wu do Pirip m-hyan á. Wu argu arag-mo un wu o-zak. ⁴⁰ Amba Pirip hyanu hi un de un wu un bo-o o-Azotus. Wu rigu kap o ut-bo, wu ro m-rwor un **Ma-to m-Rerem**, har wu wooru o-Kaseriya.

Bor-us jero

Waktung-m Shawuru be-de Shir
(Seng 22:6-16; 26:12-18)

¹ Shawuru sengute re co un rangse un yan-neke-m Wan-Koyan deen, har m-zee wua ho ye. Wu argu m-ha be-de un ko-Gwomo-wu un kon-se Shir.

² Wu konu wu genu wu ut-takurda wu heet un kuke-to un yooos un Ma-to Shir to ya-o-Damaskus, remen urege wu kumug **yan-dor Yeso** un Ka Cow-yo, campo-ne ko ne'a-ne, wu hantu ye un bo-o o-Urusharima a ke'et ye. ³ Wu ro ur-hew, wu wooru yow yow o-Damaskus ne. Da-o gaan, wu hyanuru m-cecar n-ton mo caragsuru un wu. ⁴ Wu argu m-he n-dak, komo wu hoguru o ken cor-o ro wu m-zee, “Shawuru, Shawuru ¿ya wotte me m-rangse?”

⁵ Shawuru zeeru, “¿Wan wu ne o ro Wa-ut-Gos?”

Cor-o shasuru o zee, “Me ro Yeso ka wu wo m-rangse à. ⁶ Ine m-moka, o cuw n-me o-bo, reeno a he wo m-rure rii-yo o he m-nom à.”

⁷ Yan-ur-hew de un wu komo ye hoks tep á, cor-o ka ye hogusse amba ye hyan net á. ⁸ Shawuru argu m-ine n-dak, amba bo wu upste yish à, wu do m-hyan á. Ye shipu wu o-kom, ye hantu wu o-Damaskus. ⁹ Wu nomu ho-ut tet, ba m-hyan, ba m-re, ba m-swq, komo.

¹⁰ Wu ken **wan-neke-m Yeso** wu ro kon o-Damaskus, jin-de un wu Hananiya. Wan-Koyan nomo wu ut-ma n-te ut-hyangan, wu zee, “Hananiya!”

Wu komo wu shasuru, “Me ka, Wan-Koyan o.”

¹¹ Wan-Koyan zeeru wu, “Ine, o dore ka cow-yo a m-zee Cow-o Te'te à. O neke un hur-o Yahudas, o cit wu ken net-wu un bo-o o-Farsus wu, wu ro kane à, jin-de un wu Shawuru. Wu ro kane us-kon un ka be-de. ¹² Har n-me ut-hyangan wu hyanu wu ken net-wu jin-de un wu Hananiya cowonte, wu sekuru wu kom-to o-kwum remen wu doot kumun hyan-o o-bo.”

¹³ Amba Hananiya shasuru, “Wan-Koyan, um suuste hoge un ma-to un ka net-wu be-de un hun-ne deen, n-te un moor-to un men-ut jaas-to to wu

§ **Bor-us eer:33** 8:32-33 Hyen komo: Isha 53:7-8 (ut-Girik). * **Bor-us eer:36** 8:36 Mo ken gen-mo un do ci-o 37Pirip zeeru, “Urege o shereg hur-ur gaan, ay, a argu wo m-nome.” Wan-ba-m-campo zeeru, “Um shereg Yeso Kiristi Wa-wu Shir wu.”

nome yan-dor ru o-Urusharima à. ¹⁴ Wù ka komo Gwomo-ne ye un kon-se Shir ya'ag wù ur-beeb wù ship un bo un wù ro un nom us-kon un jin un du à."

¹⁵ Amba Wan-Koyan zeeru Hananiya, "Neke remen wù net-wu, wù um daagne wù nomot senge-m re remen wù ko'otte jin un de be-de un ye ro **Yahuda**-ne á, un gwomo-ne un ye ne, komo un **Isra**-ne ne. ¹⁶ Me un hi un de, man kussu wù koob-de wù he m-swo ba wù un con un remen jin un de à."

¹⁷ Hananiya haaru, wù cowu o-hur. Wù tabbu o-kom wù ci'uru Shawuru. Wù zeeru, "Wan-yen de Shawuru, Wan-Koyan wù tomnu me. Yeso ka wù rwuune be un du un ka cow-yo o donde à. Wù conog o do m-hyan, remen komo **Kukt-o Shir** garamsuté wo." ¹⁸ Ba un naas o-da, yo ken rii-yo untun kuk-o o-jan he'enuru Shawuru un yish, wù jamsu m-hyan. Ka da-o wù inuru a yo'osuru wù m-ho. ¹⁹ Wù reeru rii-yo m-re wù jamsu kum m-wons.

Shawuru ko'ote Ma-to Shir un bo-o o-Damaskus

Shawuru nomuru ut-ho hiin un **yan-neke-m Yeso** ne o-Damaskus. ²⁰ Ba m-jime, Shawuru ciru ko'ot un ma-ut Yeso un kuke-to un yoos un Ma-to Shir. Wù ro m-zee Yeso wù ro **Wa-wu Shir**. ²¹ Myet bon ye hogu wù à, ye bopu nu-se un ye. Ye zeeru, "Ashi, zwu wù ka hoome hun-ne komo wù caas yan-nom us-kon un ka jin-de o-Urusharima á? zwu un neke kané ka un sakt-o un heet-mo un ye be-de un Gwomo-ne ye un kon-se Shir a ke'et ye á?"

²² Amba Shawuru dooru ko'ot un Ma-to Shir ur-beeb ne. Wù senguru 'yons un hur-de un **Yahuda**-ne ye ro ur-she'et o-Damaskus à, wù ro ye m-rure o-nip unze Yeso wù ro **Kiristi**.

Shawuru possote Yahuda-ne

²³ Bo a nomte ut-ho hiin à, **Yahuda**-ne zonguru ye hoot Shawuru. ²⁴ Amba wù hoguru ma-to un yo ye cone m-nom à. M-tet, m-how ne ye ro un tu un yish un ish-se o-bo remen ye hoot wù. ²⁵ Amba m-tet yan-neke-mo un wù deku wù, ye kerguntu wù un o ken ish-o un wur-o un o-bo n-me un caari-o o-koor.*

Shawuru waragte o-Urusharima

²⁶ Bo Shawuru wqnté o-Urusharima à, wù ma'asuru m-senge wù cwut n-me un morge-de un **yan-dor Yeso**, amba kap mo un ye hogu o-gyer un remen ye dek wù untun ko-**yan-neke-m Yeso** á. ²⁷ Amba Barnabas deku Shawuru wù heet be-de un **yan-Tom Yeso**. Wù ruru ye bo Shawuru hyane Wan-Koyan un cow à, un bo Wan-Koyan nomo wù ut-ma ne à, komo un bo Shawuru ko'ote jin-ur Yeso o-Damaskus à, ba o-gyer. ²⁸ Bo un kané, Shawuru sengu neke-mo un wù sak un **yan-dor Yeso** ne o-Urusharima. Wù ro m-ko'ot un jin-ur Wan-Koyan ba o-gyer. ²⁹ Komo ma-ut sengu wù m-suune un **Yahuda**-ne yan-hoge ut-Girik, wù ma'asuru ut-ma un ye ne, amba ye sengu hoob-o ur-taab ye hoot wù. ³⁰ Bo or un wù ne nepte kaane à, ye argu wù m-heet o-Kaseriya. Ka da-de, ye tomu wù ha-mo un bo-o o-Tarsus.

³¹ Bo un ka da-o hun-ne kap **yan-dor Yeso** ye ro un dak-to o-Judiya à, o-Gariri ne, o-**Samariya** ne, ye kumu she'et-de un gwugwu-mo ur-hur.

* **Bor-us jero:25** 9:25 Hyen komo: 2Kor 11:32-33.

Hun-ne **yan-dor Yeso** kumu ur-beeb, un jaab-o ut-men ne, ye dooru ut-moor un bu-yo un **Kukt-o Shir**, da-o ye senge ur-she'et n-me un gyer-o Wan-Koyan à.

Bitrus taasute Iniyas gom

³² Bø Bitrus dorokte ut-dak kap à, komo wu haaru be-de un ka **yan-dor Yeso** ye, ye ro ur-she'et un bo-o o-Ridda à. ³³ Un ka be-de, wu go'onuru un wu ken net-wu ne jin-de un wu Iniyas, wu ro domb hak-us eer un gom-o us-ryam. ³⁴ Bitrus zeeru wu, "Iniyas, Yeso **Kiristi** taaste gom ru. Ine, o pus rii-o ur-ru't o ru." Ba un rem, Iniyas argu m-inē. ³⁵ Kap hun-ne ye ro ur-she'et n-me un bo-to o-Ridda un Sharon ne hyanu ka wu a taase gom à. Ka da-o ye waktunu be-ur Wan-Koyan.

Bitrus 'yonste Tabita ut-marimar

³⁶ Un bo-o o-Jopa, wu ken ne'a-wu ro kon **wan-neke-m Yeso** jin-de un wu Tabita, wu a m-zee Dorkas à. Ka Dorkas wu ya'aste hi un de un wu sak n-me un nom un rii-yo ur-bon, komo wu ro un gu un koob-ne. ³⁷ Un ka da-o, wu ru't o-wur, wu maruru. Bø ye zorte wu à, ye neksu u-de un wu un kuke-o n-ton. ³⁸ Komo bo-o o-Ridda ro yow yow un bo-o o-Jopa ne. Bø **yan-dor Yeso** hogute Bitrus ro kon o-Ridda à, ye tomuru hun-ne yoor be-de un wu, ye kon wu wu haan be-de un ye hor-m-hor.

³⁹ Bitrus argu m-inē wu nekuru un ye ne. Bø wu woonte à, ye heetu wu un kuke-o n-ton. Myet-mo un ne'a-ne ye campo un ye ne merme à, ye esuru yow yow un wu ne, ye ro us-won, ye ro Bitrus m-kute ut-matuku, ut-gund ne to Dorkas cee ye cin da-o wu rokne un hoog à.

⁴⁰ Bitrus ruutu ye n-do kap un ka kuke-o, wu kwukuru wu kon us-kon. Wu byanduru be-de ur-u, wu zeeru, "Tabita, ine." Wu argu ups un yish. Bø wu hyente Bitrus à, wu argu m-inē wu she'eturu. ⁴¹ Bitrus tebbu wu o-kom wu guuru wu, wu inute. Wu agbu **yan-dor Yeso**, un ne'a-ne ye campo un ye ne merme ne à, wu tebbu ye Tabita un hoog ne. ⁴² Ka ma-to semuru kap o o-Jopa, hun-ne komo deen ye argu m-sheer be-ur Wan-Koyan. ⁴³ Bitrus rewu ut-ho deen o-Jopa, un hur-o un wu ken ko-yan-swom-to ut-ka to ut-gut wu, wu a m-zee Simon à.

Bor-us op

Bitrus ne un Koneriyus

¹ Wu ken net-wu ro kon un bo-o o-Kaseriya jin-de un wu Koneriyus. Wu ro ko-caari-wu un karma-ne wu un **Roma**-ne wu un buug-de un karma-ne de a m-aag *Buug-de o-Itariya* à. ² Wu conog Shir un hur-ur gaan, komo wu ro "Wan-seps un Shir,"* kap un yakar-ye un wu ne. Wu ro m-senge deen be-de un gwu-o un **Yahuda**-ne ye ro koob-ne à, komo ko de ke ho-de wu ro us-kon be-de Shir. ³ De ken ho-de, hohond-mo un kwom-us tet-se m-rim, wu hyanuru **wan-tom-wu Shir** cas n-te ut-hyangan. **Wan-tom-wu Shir** haante be-de un wu, wu zeeru, "Koneriyus!"

⁴ Koneriyus tuuru wu yish gyer-o-gyer, wu zeeru, "Wa-ut-Gos, zyan yo ne?"

* **Bor-us op:2** 10:2 Yahuda-ne ya'aste ka jin-de "Wan-seps un Shir" be-de un net-wu, wu un dorotte-o un yoos-de un Yahuda-ne à, amba ba ur-ko. Remen a ko wu á, Yahuda-ne us-barag wu ba ko-Yahuda-wu á.

Wan-tom-wu Shir zeeru wu, “Kon-us ru se un gwu-o un koob-ne ne se wo m-nom a, se woog be-de Shir, rem-se m-baks se komo be-de un Shir. ⁵ Tom hun-ne m-moka ha-mo o-Jopa ye agante Simon, wu a m-aag Bitrus a. ⁶ Bitrus she’ete un hur-o un wu ken net-wu jin-de un wu komo Simon, wan-swom-to ut-ka. Hur-o un wu ro n-riib m-sa a.”

⁷ **Bo wan-tom-wu Shir** ka wu nomo wu ut-ma aragte a, Koneriyus agnu guw-ne ye un wu nen yoor, un wu ken ko-karma-wu ne wu shere un Shir n-me un ka ye ro wu un nome m-senge ur-ho bi a. ⁸ Bo wu komoste ye m-rure un koyan kap a, wu tomuru ye ha-mo o-Jopa.

⁹ Bo ish geste a, ho-ur ro yow yow ur-hi ne, guw-ne Koneriyus ro ur-hew. Da-o ye woone yow yow un bo-o o-Jopa ne a, Bitrus daaru n-ton o-kuke, wu nomot us-kon. ¹⁰ Mer shipi wu, har wu cun wu re yo ken rii-yo. Amba bo a ro un ma-to un nom un rii-yo m-re a, wu hyanu ut-hyangan. ¹¹ Wu hyanu Ton-o shir tiksute, o ken rii-o o ro m-kergune untun un caari-o o-gwod. A o m-kyergunte n-dak un pa’aso-to un o ne ut-nass. ¹² N-me un o, koyan gon gut-de, de ro kon. Ye un na-us nass ro kon, un ye ro m-nak o-ub ne a, un yege-no ye ut-koq ne. ¹³ Wu hoguru o ken cor-o zeeq wu, “Bitrus, ine, o pen, o ti.”

¹⁴ Amba Bitrus zeeru, “Ay! Wan-Koyan o, me wet m-ti m-ap mo **karamsa-o Mosa** zee a ti a.”

¹⁵ Wu dooru hogu un cor-o ayoore-o, o zeeq, “Rii-yo Shir nome ba mukop a, taase o eeg yo rii-yo m-kukop.”

¹⁶ Bo korte kaane so-o o-tet a, da-o gaan ka saw-to argu m-da n-Ton shir ba m-rem.

¹⁷ Bitrus ro o-ryegen deen, wu ro m-zee koyan yo ka hyangan-to kute wu. Ka hun-ne ye Koneriyus tomne a woquru. Ye cituru hun-ne be-de hur-o Simon ro a. Ye hyanuru o-hur, ye ro eso eso un ish. ¹⁸ Ye ro m-ko’ot o-ish, ye ro o-cot, “¿Ko Simon wu a m-aag Bitrus a consute kane?”

¹⁹ Cin Bitrus ro un barag-se un ka hyangan-to, **Kukt-o Shir** zeeru wu, “Hun-ne nen tet ye ka kane un hoob-o ru. ²⁰ Ine, o kerge hor-m-hor, o doru ye. Taase o hoge o-gyer a, remen me tombu ye.”

²¹ Bitrus kyerguru, wu nekuru be-de un ka hun-ne ye. Wu zeeru ye, “Me wu no o-hoob. ¿Yan yo hantu no?”

²² Ye zeeru, “Wu ken ko-caari-wu un ko-karma-wu un **Roma**-ne wu, jin-de un wu Koneriyus, wu tomnu te. Wu kashi un net-wu, ‘Wan-seps un Shir.’[†] Ka wu kap o un hun-ne ye o-**Yahuda** ro m-rwor un ma-to un wu ut-kashi a. Wu wu, wu ken **wan-tom-wu Shir** wu ba m-kukop wu rwo’e wu tomonte o habu un hur-o un wu, wu hogute to o he m-cep a.” ²³ Bitrus agnuru ye, wu ya’aru ye be-de m-rew.

Bitrus un hur-o Koneriyus

Bo ish geste a, Bitrus inuru, wu nekuru un ye ne. Ye ken **yan-dor Yeso** ye komo yan-bo-o o-Jopa ye shiiru wu. ²⁴ Gas-o ish komo ye cqwuru o-Kaseriya. Ko n-ga ma Koneriyus hwoog yea heesune, har wu agburu or un wu ne kap un nay-ne ye un wu ne. ²⁵ Bitrus ro m-cow o-hur, Koneriyus ‘wossuru wu. Wu heeru un na-se un Bitrus, wu kwuktu wu. ²⁶ Amba Bitrus zeeru wu ine, wu zeeru, “Ine! Ai, me ma net-wu.”

[†] **Bor-us op:22** 10:22 Yahuda-ne ya’aste ka jin-de “Wan-seps un Shir” be-de un net-wu, wu un dorotte-o un yooos-de un Yahuda-ne a, amba ba ur-ko. Remen a ko wu a, Yahuda-ne us-barag wu ba ko-Yahuda-wu a.

²⁷ Bitrus ro ut-ma un wu ne, wu cowuru wu 'wossuru hun-ne deen morgute. ²⁸ Wu zeeru ye, "No un hi un no, no nepste unze udepe ko **Yahuda** mosse ur-hi ko ne wu gas, ko ha ur-hamat be-de un net-wu ro ko **Yahuda** a. Amba Shir zegg taase um zee net, 'Shir a goks wo a.' ²⁹ Remen kaane, bo a tombe um haan a, me zee ay a. To, m-moka um conog um nep rii-yo rwo'e no agantu me a."

³⁰ Koneriyus zeeru, "Ho-ut nass-to arge a, gon ka da-o, kwom-us tet-se m-rim me un kon-se Shir un hur-o re. Wu ken net-wu woonuru wu esu un co re. Saw-to wu cope a, to m-cucas to m-sok ne. ³¹ Ka net-wu zeeru, 'Koneriyus, a gokste kon-us ru, ka koob-ne ye wo m-gu komo a, ka ma-to a wakte rii-yo m-baks be-de Shir. ³² Remen kaane, tom ha-mo o-Jopa a agan Simon, wu a m-aag Bitrus a, wu comse un hur-o Simon wan-swom-to ut-ka, wu hur-o un wu ro n-riib m-sa a.' ³³ Q rwo'e, um tombute a agan wo, komo nomog ur-bon bo o haane a. To, te myet te morgute un co-o Shir, remen te rakste kap o un yo Shir Wan-Koyan zee wo a."

Bitrus ko'otte ut-ma un hur-o Koneriyus

³⁴ Bitrus ciru ye nome ut-ma, wu zee, "O-nip, m-moka um cire m-nap Shir ro un kute un hun-ne m-koos a. ³⁵ Amba wu ro m-goks un hun-ne ye un ko o ke dak-o bo un wu ro un hoge un gyer-o un wu a, komo un kowan wu nome kashi rii ne a. ³⁶ No nepste tom-o wu tomunte hun-ne ye o-**Isra** a. Shir ya'ag te **Ma-to m-Rerem** to rwo'e na she'et-de ba ut-ween un Shir ne a. Wu un nom kaane un bu-o Yeso **Kiristi**, komo wu ro Wan-Koyan be-de un ko wu ke net-wu. ³⁷ No nepste bo ka ma-to seme kap o n-me de un dak-o o-Judiya a, cir-mo n-me o-Gariri wu shi'ine, da-o **Yohana** ko'ote ma-to un yo'os-de hun-ne m-ho a. ³⁸ No nepste Shir daage Yeso wu o-Nazaret, bo Shir ya'ase wu **Kukt-o Shir** a, komo ur-beeb ne. Remen Shir ro mosse un wu ne, wu sengu m-pa wu ro un nom un senge-mo m-sok, wu ro un taase un kap ye **ko-Gwomo-wu un ya-ut-kot** shipe a, gom-se un ye.

³⁹ "Te ro yan-swō-se un wu komo te hyanag un yish te kap o un rii-yo Yeso nome n-dak o o-Judiya a, komo o-Urusharima ne. Q ye hootu wu n-te un ton-o cik-o o-**kan**. ⁴⁰ Amba Shir 'yonsu wu un ho-ur atette-de, komo wu rwo'uru ye ken hun-ne ye hyenet wu. ⁴¹ Wu rwuun be-de un myet o un hun-ne a, se be un te ye Shir daage cin n-ga remen te waktute ya-o-sorog a. Te reeg, te su be-ur gaan un wu ne, da-o wu ine ut-marimar a. ⁴² Shir rwo'og te komo te ko'ote hun-ne **Ma-to m-Rerem**, komo te rur unze Yeso wu Shir rwo'e wu wakte wan-piishe un yan-hoog un margan-ne ne ut-ma. ⁴³ Kap o un **yan-Rwor un Ma-to Shir** ye nomoste ut-ma un wu unze un jin-de un wu o kap o un wu shere be-de un wu a, he kum un soks ut-**ba'as**."

Ye ro ya-Yahuda-ne a,

a ya'ag ye Kukt-o Shir

⁴⁴ Bitrus ro un rwor ut-ma, **Kukt-o Shir** argu m-cire un hi-de un kap o un bo un ye ro m-hoge un ma-to un wu a. ⁴⁵ **Yahuda**-ne ye a koe a, **yan-dor Yeso**, ye nekne un Bitrus ne a, ye bopu nu-se un ye un hyan-o un ye ro **Yahuda**-ne a, ye ma ye kumug yar-mo un **Kukt-o Shir**. ⁴⁶ Remen ye hogute ye m-teper un rem-ut hor-to, komo ye ro un sekemse un Shir.

Ka da-de Bitrus zeeru, ⁴⁷ "¿Wu ken wu ro kon wu he m-wen a yo'os ka hun-ne ye m-ho? Ai, ye ma ye kumuste **Kukt-o Shir** bo te kume a."

48 Bitrus rwq'uru a yo'os ye m-ho n-me un jin-ur Yeso **Kiristi**. Ka da-de ne, ye konu wu wu doqbe ya un ho hiin be-de un ye.

Bq-qs op o-gaan

Bitrus nomote yan-dor Yeso ut-ma

1 O-da hiin ka ma-to woqru **yan-Tom Yeso** un ye ken **yan-dor Yeso** ye ne un dak-o o-Judiya unze ye ro **Yahuda**-ne á gokste Ma-to Shir. 2 Bq Bitrus heete o-Urusharima à, ye ken sek-ye ye un **Yahuda**-ne ye **yan-dor Yeso**, ye ese be-de un jor-se ur-ko à, ye tepruru wu. 3 Ye zeeru, "¿Remen yan o o wotte be-de yan-ba-ut-ko, har o reet rii-yo m-re be-ur gaan un ye ne?"

4 Bitrus ciru ye nome ut-ma cas cas, wu zee: 5 "Me un bo-o o-Jopa me us-kon, um hyanu ut-hyangan. Um hyanu o ken rii-o m-kyergune untun caari-o o-gwodo. A kyerguntute o n-Ton shir, pa'aso-to un o ut-nass, o wqonu yow yow un me ne. 6 Bo um guttu o m-sok ne à, um hyanu gut-to un na-us nass, un rii-ye ut-kot ne, un ye ro m-ja ne à, komo un yege-no ye ut-kot ne n-me. 7 Um hoguru o ken qor-o zeeq me, 'Bitrus, ine, o pen, o ti.'

8 "Amba um zeeru, 'Ay! Wan-Koyan o, yo **karamsa**-o **Mosa** zee a ti á, me wet yo m-he'edbe un nu re á!'

9 "Ka qor-o shasuru n-Ton shir o nomu ut-ma ayooqe-o, o zee, 'Rii-yo Shir nome a reet à, taase o zee yo rii-yo m-kuqop.' 10 Bq korte kaane so-o tet à, ka da-de, a deku ka rii-o n-Ton shir.

11 "Un hohond-mo un ka da-o, hun-ne tet esuru un ish-o un hur-o um rotte à, a un tomon ye be un de rwun-mo o-Kaseriya. 12 **Kukt-o Shir** zeeru me um dooru ye, taase um kutu ye m-koos á. Ka or re ne ye nen cind ye, komo ye shinu me, har te cowu un hur-o un ka net-wu. 13 Wu argu te m-rure bo wu hyane **wan-tom-wu Shir** eks un hur-o un wu à. Wu zeeru, 'Tom ha-mo o-Jopa a agan Simon, wu a m-aag Bitrus à. 14 Wu he wo hante un tom-o o hette kum un gwu à, wo un hun-ne ye un hur-o ru ne kap.'

15 "Cir-mo ka um cire ye nome ut-ma. **Kukt-o Shir** argu ye m-he'en, hond hond bo o he'enu na ur-takan à. 16 Um baksu ma-ut Wan-Koyan, bo wu zee, '**Yohana** yo'oste hun-ne m-ho, amba no un **Kukt-o Shir** a he no m-yo'os.* 17 To, urege Shir ya'ag ye m-yar hond hond un mo ma na ne, da-de a shere un Wan-Koyan Yeso **Kiristi**, me bo'os um wen Shir á!'

18 Bq **Yahuda**-ne **yan-dor Yeso** hogute kaane à, ye taagu bo ye he m-zee à, ye bomu Shir. Ye ma'asuru m-zee, "Ashi, har un ye ro **Yahuda**-ne á, Shir nomsute ye cow-yo m-waktune be-de un wu un yo un kum m-hoog ne."

Hun-ne yan-dor Yeso un bo-o o-Antakiya

19 Da-o mar-m Istanus kore à, ye ken **yan-dor Yeso** ye deen ye arguru m-caage remen ka range-o ine à. Ye ken ye nekuru har ha-mo un dak-to o-Pinikiya o-Sayipurus† ne, un bo-o o-Antakiya ne. Ye ro un yoos-de un **Ma-to m-Rerem**, amba be-de un **Yahuda**-ne cot.‡ 20 Amba ye ken **yan-dor Yeso** ye ro kon so o-Sayipurus, o-Kireni ne, ye neke bo-o o-Antakiya ye nomote ye ro **Yahuda**-ne á ut-ma, ye ro ye un nome un **Ma-to m-Rerem**

* **Bq-qs op o-gaan:16** 11:16 Hyen komo: Seng 1:5. † **Bq-qs op o-gaan:19** 11:19 o-Sayipurus dak-o q ro n-tete q m-sa à. ‡ **Bq-qs op o-gaan:19** 11:19 Hyen komo: Seng 8:1-4.

tō ma Yēso Wan-Koyan. ²¹ Bēeb-de Shir ro mōsse un ye ne, har hun-ne deen shereg be-de Shir. Ye argu m-warag ye ma Wan-Koyan.

²² Ma-tō un rii-yo kōrē o-Antakiya à, tō woōru un tō-tō un hun-ne **yan-dor Yēso** ye ro o-Urusharima à. Hun-ne **yan-dor Yēso** komo ye tomuru Barnabas ha-mō un reņo o-Antakiya.

²³ Bō wu woōntē à, wu hyanuru komo sok-mō Shir nomo ye à. Wū nomuru o-zak. Wū doo ye kap jaab-o ut-men unze ye ma'as m-sheer ne n-mē un Wan-Koyan un hur-ur gaan. ²⁴ Barnabas komo kashi un neŋ-wū, shiishe un **Kukt-o Shir** m-sheer ne. Hun-ne ut-moōr ne argu m-waktune be-ur Wan-Koyan.

²⁵ Bō un kane Barnabas argu m-neke o-Tarsus remen wu hōbontē Shawuru. ²⁶ Bō wu hyantu wu à, wu hanturu wu o-Antakiya. Hak ur-bir, ye m-morge un hun-ne ne **yan-dor Yēso**, ye ro un yoose un hun-ne ut-moōr ne. Kaane un bō-o o-Antakiya o a cete m-aag un **yan-neke-m Yēso** un ka jin-de "**Kiristi-ne.**"

²⁷ Tō, un ka da-o ye ken **yan-rwoŋ un Ma-tō Shir** ye haante o-Antakiya rwuun-mō o-Urusharima. ²⁸ Wan-gaan be-de un ye, jin-de un wu Agabus, wu inuru eso. Wū nomuru ut-ma un bēeb-de o-Kukt unze a nom o ken caari-o un mer-o un hōno o-dak kap (Tō ka komo tō nomog un da-o ko-Gwōmo **Sisar** Karadiyos nōmē gwōmo-tō un dak-tō o-**Roma** kap à). §

²⁹ Yan-neke-m Yēso kupsu ut-ma unze ye tomte or re un ye ne gwu ye rō n-mē dak-o o-Judiya à, kō wu ke hōn un 'wōns-mō un wu. ³⁰ Ye nōmu kaane, ye tomuru yar-mō m-gu un hun-ne **yan-dor Yēso** o-Judiya un bu-yo un kom-ut sek-ye Barnabas ne un Shawuru.

Bor-us op us-voor

*A doog rangse un hun-ne
yan-dor Yēso*

¹ Un ka da-o ko-Gwōmo **Here** [Agirippa] wu ciru rangse un ye ken ye be-de un hun-ne **yan-dor Yēso**. ² **Here** rwo'og a ho **Yakubu**, (heno **Yohana**), o-magay. ³ Bō wu hyente **Yahuda**-ne hogute rerem-mō un rii-yo wu nōmē à, wu shipi Bitrus un cen wu. A un nōm tō ka un da-o un **Biki-o ut-Burodi to ba m-Yist**. ⁴ Bō **Here** shipte Bitrus à, wu cuwtu wu un kur-o m-ke'et un kom-tō un karma-ne op un cind [16] ye eret wu. Wū ro o-saktō wu hantutu wu n-mē un hun-ne wu piishitu Bitrus ut-ma a komse **Biki-o m-Pas**.* †

⁵ Bō Bitrus rotte n-mē un kur-o m-ke'et à, **yan-dor Yēso** sengu us-kōn be-de Shir remen wu.

Bitrus pōssutē be-de un kur-o m-ke'et

⁶ Un ka tet-mō rii-yo **Here** piishite Bitrus ut-ma, Bitrus komo wu ro gego n-te kwōm-ut yoor. Wū ro m-rew n-tete o un karma-ne nen yoor. Yan-'er-de un kur-o m-ke'et komo ye zupste ish ye ro ur-'er. ⁷ Da-o gaan, wu ken wan-tōm-wu Wan-Koyan wu rwuunuru, mō ken cecar-mō caraksu ka kuke-o. Ka da-de ka **wan-tōm-wu Shir** wu ci'uru Bitrus n-rii wu 'yonsuru wu. Wū zeeru, "Ine kusse." Komo ka kwōm-tō argu m-porme un kom-ut Bitrus.

§ **Bor-us op o-gaan:28** 11:28 Hyen komo: Seng 21:10.
Yahuda-ne rotte m-baks un hō-de Shir ruute ye o-Masar à.
komo: Rwuŋ 12:1-27.

* **Bor-us op us-voor:4** 12:4 Biki-o
† **Bor-us op us-voor:4** 12:4 Hyen

⁸ **Wan-tom-wu Shir** zeeru Bitrus, “Çop matuku un du, komo o çup ka’ante-ut ru.” Wu nomuru kaane. **Wan-tom-wu Shir** zeeru wu, “Yap gwod-o ru, o dond me.” ⁹ Bitrus argu m-rwuun wu doru wu. Wu nap unze ka rii-yo **wan-tom-wu Shir** ro m-nom à, nip-o á, wu hyene wu zee bo-o re wu. ¹⁰ Bo ye arge yan'-er-de ye ur-takan un ye ur-buste ne à, ye wqoru ish-o o-kwom o un çow-mo o-bo. Ka ish-o komo o tikshiru un hi un de un o. Ye argu m-ru. Woon-mo ka ye woone un yo ken çow-yo bo ye ro m-neke à, da-o gaan **wan-tom-wu Shir** argu m-ge.

¹¹ Ka da-de Bitrus muunuru un weer-se un wu. Wu zeeru, “O-nip, m-koka um nak unze Wan-Koyan-wu tomne wan-tom-wu gu me un kom-ut **Here**, komo un kap o un men-ut jaas-to ne, to **Yahuda**-ne ro o-sakto ye nomotu me à.”

¹² Bo Bitrus nepte un kaane ne à, wu haaru un hur-o **Meri**, inu **Yohana** Markus,‡ be-de hun-ne morge deen ye ro us-kon à. ¹³ Bo Bitrus rasté ish-o un pyo à, wu ken wan-ne'a-wu, wu ro m-senge un ka hur-o à, jin-de un wu Roda wu haanuru wu hyenet ko wan wu à. ¹⁴ Bo wu hogute çor Bitrus à, wu warguru n-me o-rek remen wu rurute ye. Amba wu baks m-tiks un ish á remen o-zak. Wu ruru ye unze Bitrus wu ka un ish-o un pyo eso. ¹⁵ Ye zeeru wu, “Zungo-o wotte!”

Wu ne wu sengu m-zee, “Bitrus wu ge.”

Ye ne ye zeeru, “**Wan-tom-wu Shir**-wu un wu wu o!”

¹⁶ Bitrus sengu m-ko'ot un ish. Bo ye tikshte à, ye hyanuru wu, ye bopu nu-se un ye. ¹⁷ Wu nomu ye o-napa o-kom ye rest temb. Ka da-de wu ruru ye bo Wan-Koyan rwuntu wu n-me un kur-o m-ke'et à. Komo wu zeeru, “Ruru no **Yakubu** un hen-ne ne ye kuse à ka ma-to.” Ka da-de wu inuru wu nekuru de ken be-de.

¹⁸ Bo ish geste à, rwuk-mo ur-hur mo ine be-de un karma-ne à, ba hiin o á, un remen rii-yo kume Bitrus à. ¹⁹ Bo **Here** hobtu wu à, wu kum wu á. Wu senguru ye m-cit us-cot remen wu hyenet o-nip, wu zeeru a hoom ye.

Mar-m Here

Bo un to **Here** inuru dak-o o-Judiya, wu nekuru o-Kaseriya, wu nomuru yan-ho reeno. ²⁰ Un ka da-o, **Here** ro un ryaab-se un hun-ne ye o-Taya un ye o-Sidon ne deen. Ye haanuru be-ur **Here** un hur-de un ye ur-gaan, komo ye hooburu o-sorog be-ur Birastus wan-co-o pyo-o ko-Gwomo, wu ne wu deku ma-to un ye wu gu ye. Ka da-de ye haaru be-ur **Here**, ye hoobu wu she't-de ba ut-ween, remen dak-o un ka ko-Gwomo-wu ye rotte ur-beeb, remen o yette un kum un rii-yo m-re.

²¹ Ho-de a hongse à, **Here** copu saw-to un wu to ut-gwomo, wu she'eturu un deeg-o ut-gwomo, wu nomu ye ut-ma. ²² Bo buug-de hun-ne hogute wu à, ye 'yonsu us-çor. Ye ma'asuru m-zee, “Hogu no wu ka ha! Çor-o un o ken shir-o o, o un net o á!” ²³ Da-o gaan, wu ken wan-tom-wu Wan-Koyan wu wosu **Here**, remen wu yagute sekemse un Shir. Yege-zwo sengu wu m-re har wu maruru.

²⁴ Ma-to Shir sengu re co komo, to sengu m-nom deen.

²⁵ Da-o Barnabas ne un Shawuru komse senge-mo a rwo'u ye m-nom à, ye jo'onuru so o-Urusharima. Bo ye jo'onte à, ye neknuru un **Yohana** Markus.

‡ **Bor-us op us-voor:12** 12:12 ut-Girik: Yohana wu a m-zee Markus à.

Bor-us op us-tet

A dak komo a tom

Barnabas ne, un Shawuru

¹ To, be-de un hun-ne **yan-dor Yeso** ye ro o-Antakiya à, ye ken **yan-Rwor un Ma-to Shir** ye ro kon un yan-Yoos-de un Ma-to Shir ne. Ye ro:

Barnabas, un

Simon ne (wu a m-aag *Rim-wu* à), un

Rushiyos ne (ko-ya-o-Kireni), un

Manayen ne (wu bo'ose be-ur gaan un **Here** [Atipas] ne à), komo un Shawuru ne.

² Da-de ye ro Wan-Koyan un nome ur-bongon à, komo ye ro un nom o-**swoot**. **Kukt-o Shir** zeeru, "Hussu me no Barnabas ne, un Shawuru remen senge-mo um agu ye ye nom à." ³ Bo ye nomoste o-**swoot** us-kon ne à, ye ru'uru Barnabas ne, un Shawuru kom-to o-kwum, ye sarrumsu ye.

Barnabas ne, un Shawuru o-Sayipurus

⁴ Barnabas ne, un Shawuru komo, **Kukt-o Shir** tomuru ye. Ye nekuru o-Sarukiya, komo reeno ye cowe hat-o m-ho ha-mo o-Sayipurus.* ⁵ Bo ye wooto o-Saramis à, ye ko'ote Ma-to Shir un kuke-to **Yahuda**-ne to un yoos un Ma-to Shir. **Yohana** komo wu ro mosse un ye ne, wu ro ye m-gu.

⁶ Bo ye tuwusute ut-bo un ka dak-o ho-m rigimse kap à, ye wooru bo-o o-Bapos. Ye go'onuru un wu ken ko-**Yahuda**-wu ne ko-ya-o-gwot, wan-rwor un ma-to shir ye ut-bo, jin-de un wu Bar-Yeso. ⁷ Wu ro ko-nay ko-Gwamna Sarjiyus Burus. Gwamna Sarjiyus Burus komo net-wu ko-ya-us-weer. Ko-Gwamna agburu Barnabas ne, un Shawuru remen wu conog wu hoge Ma-to Shir. ⁸ Amba ka ko-ya-o-gwot-wu Arimos (jin-de un wu de ka un rem-de ut-Girik), wu shesu ye á, wu ro un o-hoob wu miktute hi-de un ka ko-Gwamna-wu taase wu dek ka ma-to o-nip. ⁹ Amba Shawuru, ka wu a m-zee Burus à, wu shiiste un **Kukt-o Shir**, wu tuuru Arimos yish. ¹⁰ Wu zeeru, "Wo wa-wu un **ko-Gwomo-wu un ya-ut-kot!** Ko de ke ho-de wo hun-ne un nome ut-bo, un rem-us yo-se ne. Yage m-muut nip-o Wan-Koyan ut-bo. ¹¹ M-moka ha, ryaab-se un Wan-Koyan ro un hi un du, woa warag ko-po. A dek ya o-da, ba wo un hyan cucas-mo ur-ho."

Da-o gaan, o ken rar-o o-comb ne biti yish-ye un wu. Wu sengu ut-tagab wu un hoob-o un wu he wu m-nak à. ¹² Bo ko-Gwamna hyente rii-yo nome à, wu argu m-sher o-nip. Wu hyanag made-o un yoos-ur Wan-Koyan.

Burus ne un Barnabas n-me o-Antakiya (o-Bisidiya)

¹³ Burus un ya-ur-hew de un wu ne ye inuru o-Bapos n-me un hat-o m-ho. Ye nekuru o-Perga so un dak-o o-Bampiriya. **Yohana**† yaguru ye, wu warguru o-Urusharima. ¹⁴ Ye ne ye inuru cir-mo o-Perga o-Antakiya ne so un dak-o o-Bisidiya. **Ho-de ur-Wuwe** de, ye cowuru un **kuke-o un yoos un Ma-to Shir**, ye she'eturu. ¹⁵ Bo a karante takurda-to un Ma-to Shir‡ à, sek-ye ye un ka **kuke-o un yoos un Ma-to Shir** o wooturu ye tom unze, "No or te ne, urege no ut-ma ne to no hette te do ye un jaab-o ut-men à, nq nom."

* **Bor-us op us-tet:4** 13:4 o-Sayipurus dak-o q ro n-tete q m-sa à. † **Bor-us op us-tet:13** 13:13 ut-Girik: Yohana Markus. ‡ **Bor-us op us-tet:15** 13:15 ut-Girik: "o-karamsa un yan-Rwor un Ma-to Shir ne" = kap takurda-to Mosa un yan-Rwor un Ma-to Shir ne gene à.

16 Burus inu eso, wu jaksu o-kom a resuru ceen. Wu zeeru, “No or re un **Isra-ne**, komo no ye ro un ‘Wan-seps un Shir,’[§] raks no! 17 Shir ye un hun-ne o-**Isra** dagante tat-ne te, wu muute ka hun-ne ye caari-o o-dak un da-o ye ro’e un dak-o o-**Masar** a. Komo wu rwuntu ye un ka dak-o ur-beeb ut-gwomo ne.* 18 Wu mo’og ur-hur un ye ne be-de us-hak kwooz-ut yoor [40] n-me o-kot.† 19 Da-o wu sabarse dak-ut ta’yoor un dak-o o-**Kan’ana** a, wu ya’asuru hun-ne ye o-**Isra** saw-to o-dak.‡ 20 To ka dek be-de us-hak zungu-us nass un kwooz-ut yoor us-op [450].

“Bo un kaane komo Shir sagbu ye con-ne yan-piish ut-ma har ha-mo un da-o Sama’era **wan-Rwor un Ma-to Shir**.[§] 21 Ka da-de, ye konuru a sagbu ye ko-Gwomo, Shir argu ye m-ya’as un Shawuru wa Kish, net-wu un baag-o **Banyamin**, wu nome ye ut-gwomo har us-hak kwooz-ut yoor [40].* 22 Bo Shir ruute Shawuru a, wu rwo’u **Dawuda** wu warag ko-Gwomo-wu un ye. Un tor-se Shir nome **Dawuda** ne a, wu zeeru, ‘Um kumug **Dawuda** wa **Jesse**, net-wu, wu um cone m-sok ne a. Wu he m-nom kap o un bo un yo um cone a.’†

23 “Raag-o un baag-o un ka net-wu Shir hantute **Isra-ne Wan-Gwu**, Yeso, bo wu esse ut-ma a. 24 Rii-yo Yeso haante, **Yohana Wa-m-Yo’os un hun-ne m-ho** ko’otute hun-ne ye o-**Isra** Ma-to Shir, kap ye waktune be-de Shir komo a yo’os ye m-ho.‡ 25 Bo **Yohana** nomte ma-to m-kom un senge-mo un wu a, wu zeeru, ‘Wan wu ne no esse um ro? Me wu ha ro ka wu ka wu a. Amba wu ken wu ro kon wu he m-haan un jim un de a, wu ro ko rii-se m-gaag un ka’ante-to un wu me bo’os m-us a.’§

26 “No or re ne, baag-o **Ibrahi**, komo un ye ro **Yahuda-ne** a ‘Wan-seps un Shir’* be un no, na ye ha a tomne ma-to un ka gwu-o. 27 Remen ya-ur-she’et o-Urusharima un sek-ye ye un ye ne, ye nap unze wu ro **Wan-Gwu** a. Komo ye nap ma-to un **yan-Rwor un Ma-to Shir** to a m-karante un ko de ke **Ho-de ur-Wuwe** de a. Amba ye shooste ka ma-to **yan-Rwor un Ma-to Shir** to be-de un ‘ya un Yeso ur-koob. 28 Ko de nomte ye ship wu un **ba’as-de** wo’e a hoot wu a, myet un kaane ne ye konu **Biratus** a ho wu.† 29 Bo ye shoossute kap o un bo un rii-yo a gene mosse un wu ne a, ye kergunturu wu n-dak un cik-o o-ce, ye rwo’u wu n-me un saag.‡ 30 Amba Shir ‘yonstu wu ut-marimar. 31 Ut-ho komo deen wu ro m-rwuun cas be-de un ka ye doru wu ha-mo o-Urusharima a, so o-Gariri. Ye ro m-moka yan-swo-se un ma-to un wu be-de un hun-ne na.§

§ **Bor-us op us-tet:16** 13:16 Yahuda-ne ya’aste ka jin-de “Wan-seps un Shir” be-de un net-wu, wu un dorotte-o un yoos-de un Yahuda-ne a, amba ba ur-ko. Remen a ko wu a, Yahuda-ne us-barag wu ba ko-Yahuda-wu a. * **Bor-us op us-tet:17** 13:17 Hyen komo: Rwu 1:7; 12:51. † **Bor-us op us-tet:18** 13:18 Hyen komo: Qog 14:34; Kara 1:31. ‡ **Bor-us op us-tet:19** 13:19 Hyen komo: Kara 7:1; Josu 14:1. § **Bor-us op us-tet:20** 13:20 Hyen komo: Piis 2:16; 1Sam 3:20. *

† **Bor-us op us-tet:21** 13:21 Hyen komo: 1Sam 8:5; 10:21. ‡ **Bor-us op us-tet:22** 13:22 Hyen komo: 1Sam 13:14; 16:12; Bng 89:20. § **Bor-us op us-tet:24** 13:24 Hyen komo: Mark 1:4; Ruka 3:3.

§ **Bor-us op us-tet:25** 13:25 Hyen komo: Yoha 1:20; Mati 3:11; Mark 1:7; Ruka 3:16; Yoha 1:27.

* **Bor-us op us-tet:26** 13:26 Yahuda-ne ya’aste ka jin-de “Wan-seps un Shir” be-de un net-wu, wu un dorotte-o un yoos-de un Yahuda-ne a, amba ba ur-ko. Remen a ko wu a, Yahuda-ne us-barag wu ba ko-Yahuda-wu a. † **Bor-us op us-tet:28** 13:28 Hyen komo: Mati 27:22-23; Mark 15:13-14; Ruka 23:21-23; Yoha 19:15. ‡ **Bor-us op us-tet:29** 13:29 Hyen komo: Mati 27:57-61; Mark 15:42-47; Ruka 23:50-56; Yoha 19:38-42. § **Bor-us op us-tet:31** 13:31 Hyen komo: Seng 1:3.

³² “Te ma te hantutu no **Ma-to m-Rerem**, unze ka Ma-to Shir swore o-nu un tat-ne na ne a. ³³ Da-de wu 'yonse Yeso ut-marimar a, wu shoosutu na ka swor o-nu o, na ye ro yakar-ye un ye a. Untun bo to ro gense be-de un sep-o ayoo-re o n-me Sep-to ur-Bongon a unze,
“ ‘Wq Wa re wu,

Caane um waragte Tato ru.’* ”

³⁴ Shir 'yonste Yeso ut-marimar, Shir essussute Yeso a mer har wu wumut a. O-nip ge, Shir shooste to ka ma-to mosse un ine-mo un wu ne unze, 'Man ya'as wo ka kwum-o, o ba m-kukop o um nome **Dawuda** ma-to un o a.†

³⁵ Remen n-me un o ken Sep-to ur-Bongon to wu zeeq,
‘Wq yage Wan-ba-m-kukop ru wumut a.‡

³⁶ “Bo un da-o **Dawuda** komse m-shoos un senge-mo Shir ya'asu wu un da-o un wu a, wu argu m-mar. A jokw wu un tat-ne ye un wu ne, wur-o un wu wumuru komo. ³⁷ Amba Yeso wu Shir 'yonse ut-marimar a wu wum un saag a.

³⁸ “Remen kaane, or re ne, um conog no nep unze n-me Yeso o a m-soks **ur-ba'as** bo me no m-rure a. ³⁹ Komo be-de un wu o kap bo un wu shere o-nip a, wu waragte kashi un net un hyan-mo Shir, rii-yo **karamsa-o Mosa** kuse ba o un pya keer-de un to a. ⁴⁰ Remen kaane muut no ur-hi, taase ka rii-yo Shir rwore nu a, n-me un takurda-to un **yan-Rwor un Ma-to Shir** a, yo nom un no ne:

⁴¹ “ ‘Raks no, no yan-nom ur-ar,
made-o a ruk no, no mer!

Remen man nom mo ken senge-mo,
un ho-ut no, senge-m no a sher un mo ne a,
ko wu ken wu ruru no!§ ”

⁴² Bo Burus ne, un Barnabas ro m-rwun un **kuke-o un yoos un Ma-to Shir** a, hun-ne konuru, ye do ye nome ut-ma n-te un ka rem-se komo un **Ho-de ur-Wuwe** de roone a. ⁴³ Bo hun-ne caagute a, **Yahuda**-ne ut-moor ne, komo un **Girik**-ne ye muute hi un de un ye **Yahuda**-ne a, un ye doru Burus ne, un Barnabas. Ye komo ye nome ye ut-ma ye doru m-wons remen ye reet co ur-she'et n-me un yar-mo Shir.

⁴⁴ Bo **Ho-de ur-Wuwe** riginte a, sa o zee hono o-bo karguru be-ur gaan remen ye hogute Ma-ut Wan-Koyan. ⁴⁵ Amba bo **Yahuda**-ne hyente mrog-de un hun-ne deen a, shoob-ur hooru ye. Ye dek ma-to Burus rwore a, ye ro un reeb-to un wu.

⁴⁶ Amba Burus ne, un Barnabas ye nomu ut-ma ba o-gyer. Ye zeeru. “No **Yahuda**-ne no depe a cire nome un Ma-to Shir. Amba bo no yagu to a, no rwuntute o ka no depe no kum hoog-mo ba m-ta a. To, te un neke be-de un ye ro **Yahuda**-ne a. ⁴⁷ Remen Wan-Koyan be'esute wu ru'uste te bo wu zee a,

“ ‘Um rwog wo o wakte m-cecas
be-de un ye ro **Yahuda**-ne a.

Remen o hantute gwu o un hono o-dak.’* ”

* **Bor-us op us-tet:33** 13:33 Hyen komo: Bong 2:7. † **Bor-us op us-tet:34** 13:34 Hyen komo: Isha 55:3 (ut-Girik). ‡ **Bor-us op us-tet:35** 13:35 Hyen komo: Bong 16:10. § **Bor-us op us-tet:41** 13:41 Hyen komo: Haba 1:5 (ut-Girik). * **Bor-us op us-tet:47** 13:47 Hyen komo: Isha 42:6; 49:6.

48 Bø ye rø **Yahuda**-ne á hogute kaane à, ye hogu m-rerem deen. Ye bomu ma-ut Wan-Koyan. Kap ye Shir daage remen ye kumut hoog-mo ba m-ta komo ye sheru o-nip.

49 Ma-ut Wan-Koyan komo to semuru un ka dak-o kap. 50 Amba **Yahuda**-ne swowuru ye ken ne'a-ne ye "Yan-seps un Shir,"† ye a m-ya ut-gos à, komo un ye ken campo-ne ye ne un caari-ye un hun-ne ne ye un bo-o un ye ne. Ye 'yonsu ut-ween un Burus ne, un Barnabas, ye yanu ye un bo-o un ye. 51 Ye kukturu hu-mo un na-se un ye un rem o-napa be-de un hun-ne ye o-bo, ye nekuru bo-o o-Ikoniya.‡ 52 Yan-neke-m Yeso ye o-zak deen, komo ye ro shiishè ceng un **Kukt-o Shir**.

Bor-us op us-nass

Burus ne, un Barnabas

haag bo-o o-Ikoniya

1 Komo, un bo-o o-Ikoniya, Burus ne, un Barnabas ye cowuru kuke-o **Yahuda**-ne o un yoos un Ma-to Shir bo ye wete à. Ye ko'oturu Ma-to Shir un beeb-de **Kukt-o Shir**, har hun-ne deen **Yahuda**-ne un ye rø **Yahuda**-ne á, ye shereg be-de Shir. 2 Amba **Yahuda**-ne ye yage m-sher be-de Shir à, ye argu m-swowog un ye rø **Yahuda**-ne á, ye naasu she'et-de un ye un **yan-dor Yeso** ne.

3 Myet un kaane ne, Burus un Barnabas ye she'etu kanè deen, ye ro un ko'ot un Ma-to Shir ba o-gyer bo Wan-Koyan zee ye à. Wan-Koyan komo wu spute ma-to un wu m-yar, a nomot us-napa un saw-to o-made ne un kom-to un ye. 4 Amba hun-ne ye un bo-o o-Ikoniya wongu be-ut yoor, ye ken ye ro un shas-o **Yahuda**-ne, ye ken ye komo un shas-o un **yan-Tom Yeso**.

5 Ye ro **Yahuda**-ne á un **Yahuda**-ne ne mosse un sek-ye ye un ye ne, ye argu m-zonge ye yo'ogte **yan-Tom Yeso**, ye jirit ye ut-ta'ar. 6 Bø **yan-Tom Yeso** hogute kaane à, ye somuru ha-mo un bo-to o-Risiya o-Darbe ne, un bo-to ro o-her à. Ka to ro un dak-o o-Rikoniya. 7 Un ka be-to ye ro ko'otte **Ma-to m-Rerem**.

Burus ko'otte Ma-to Shir

un bo-o o-Risiya

8 Un bo-o o-Risiya, komo wu ken net-wu ro kon ko-ryam, wu wet ur-hew á cin bo a matu wu à. Wu ro tara, 9 wu ro un raks un ko'ot-o Burus. Burus tuuru wu yish. Bø Burus hyente wu ro m-sher ne mo wq'e a taaste gom-o un wu à, 10 wu 'yonsu qor m-wons ne. Wu zee, "Ine, o es un na-us ru!" Ka net-wu argu m-inè ut-nosse komo wu taknu ur-hew.

11 Bø buug-de un hun-ne hyente rii-yo Burus nome à, ye 'yonsu us-cor. Da-o gaan ye ma'asu m-zee un rem-de ut-Rikoniya, "O-nip, yege-shir haantu na un sha-mo un hun-ne!" 12 Ye egu Barnabas ur-jin **Zeyus**, Burus ne, ye egu wu **Hermes**, remen wu ro co-o ut-ma. 13 Wan-Cow un kon-se shir **Zeyus**, wu pyo-o un wu ro un jim-de o-bo à. Wan-cow-wu un kon-se shir **Zeyus**, wu hanturu yege-na, ut-mok ne un ish-o o-bo. Ka wan-cow-wu un kon-se shir **Zeyus** wu mosse un hun-ne ne, ye conog ye nome **yan-Tom Yeso ut-seke**.

† **Bor-us op us-tet:50** 13:50 Yahuda-ne ya'aste ka jin-de "Wan-seps un Shir" be-de un net-wu, wu un dorotte-o un yoos-de un Yahuda-ne à, amba ba ur-ko. Remen a ko wu á, Yahuda-ne dek wu ko-Yahuda á. ‡ **Bor-us op us-tet:51** 13:51 Hyen komo: Mati 10:14; Mark 6:11; Ruka 9:5; 10:11.

14 Amba b̄q ka **yan-Tom Yešo** ye, Barnabas ne ʉn Burus, hogute kaane à, ye yoogu matuku-to ʉn ye. Ye haaru ʉn buug-de ʉn hun-ne ʉs-rek, ye ʉn 'yons ʉs-c̄qr m-'wons ne ye ro m-zee, ¹⁵ "¿Remen ya notte m-nom kaane? Ai, te ma hun-ne ye untun nq, **Ma-to m-Rerem** te hantu nq, remen nq tukutè ka rem-se o-hwaa se o-cin, komo nq waktunte be-de Shir wan-hoog, wu nqme o-Tqn, o-dak ne à, m-sa ne, komo ʉn kap o ʉn rii-yo r̄q ne n-me ʉn to à.* ¹⁶ ʉn da-o n-ga, wu yagute kap o ʉn hun-ne ye nom b̄q ye hyane m-sok à. ¹⁷ Kap ʉn kaane ne komo, wu wet ʉn yage ʉn hi ʉn de ʉn wu ba o-napa á. Wu wu r̄q nq ʉn 'ya ʉn kem, o-gos ʉn rem-se o-kat ne. Wu r̄q nq m-coks ʉn rii-yo m-re, wu r̄q nq komo ʉn rw̄q ʉn zak-o ʉt-men." ¹⁸ Myet ʉn to ka ma-to ne, ba ʉn yish pus-se ye hokse ka hun-ne ye m-wen ʉn nom ʉt-seke remen ye á.

¹⁹ Amba ye ken **Yahuda**-ne ye haanuru rwuun-mo o-Antakiya o-Ikoniya ne, ye hoksuru hun-ne ye jiruru Burus ʉt-ta'ar ye naku wu ha-mo ʉn jim-de o-bq, ye hyene ye zee wu mereste. ²⁰ Amba b̄q **yan-neke-m Yešo** morge ye rikt̄ wu à, wu inuru wu warguru n-me o-bq. Gas-o ish komo wu nek̄ b̄q-o o-Darbe ʉn Barnabas ne.

M-warag o-Antakiya n-me dak-q o-Siriya

²¹ Bq̄ Burus ne ʉn Barnabas k̄o'otte **Ma-to m-Rerem** o-Darbe à, komo ye kumuru **yan-neke-m Yešo** ʉt-moor ne, ye warguru o-Risiya, o-Ikoniya ne, komo o-Antakiya ne,† ²² ye ro m-do'e ʉn **yan-neke-m Yešo** ur-beeb, ye ro ye m-'ya m-'wons be-de m-sher be-de Shir. Ye r̄q m-zee, "Se mosse ʉn sw̄q ur-kqb ne deen a hette c̄w ʉn gw̄mo-to Shir." ²³ Komo b̄q ye degursute ye sek-ye ʉn k̄o de ke buug-de ʉn **yan-dor Yešo** de à, mosse ʉs-kqn ne o-sw̄ot ne à, ye tabbu ye be-ur Wan-Koyan, wu ye shere be-de ʉn wu à. ²⁴ Ye doruru so ʉn dak-q o-Bisidiya ha-mo o-Bampiriya. ²⁵ Komo b̄q ye rurte Ma-to Shir ʉn b̄q-o o-Perga à, ye argu m-neke b̄q-o o-Attariya.

²⁶ Bq̄ ʉn kanè komo ye daaru hat-q m-hq ye wargu o-Antakiya. Yan-dor Yešo sekuru ye ʉt-kom remen ka senge-mq Shir ya'u ye à. ʉn bu-yo ʉn yar-mo Shir, ye komoste ka senge-mq. ²⁷ Bq̄ ye wq̄nte à, ye morogsu hun-ne **yan-dor Yešo** ye rw̄qr kap rii-yo Shir nqme be-de ʉn ye à, komo ʉn b̄q wu tikshe ye r̄q **Yahuda**-ne á ish-o m-sher o-nip à. ²⁸ Ye she'etunduru reeno o-da ne deen mosse ʉn **yan-neke-m Yešo** ne.

Bq̄-ʉs op ʉs-taan

Mqrog-de ʉn Sek-ye yan-dor n-me o-Urusharima

¹ Ye ken hun-ne ye haanuru komo o-Antakiya rwuun-mo dak-q o-Judiya. Ye ro m-yoose ʉn **yan-dor Yešo**, ye m-zee, "Urege a k̄o nq ur-kq b̄q jind-o **Mosa** zee á, nqa hoks kum ʉn gw̄ á."* ² Ma-ut sunuru Burus ʉn Barnabas ne ʉn ka hun-ne ye ne remen ʉn ka ma-to. Amba a rw̄'u Burus ne ʉn Barnabas komo ʉn ye ken ye ne, ye neke o-Urusharima be-de ʉn **yan-Tom Yešo** ʉn sek-ye ye ʉn hun-ne ne **yan-dor Yešo** remen ye oromte ʉn ka ma-to.

* **Bq̄-ʉs op ʉs-nass:15** 14:15 Hyen komo: Rwu 20:11; Bq̄ng 146:6. † **Bq̄-ʉs op ʉs-nass:21** 14:21 o-Antakiya n-me dak-q o-Bisidiya. * **Bq̄-ʉs op ʉs-taan:1** 15:1 Hyen komo: Rewi 12:3.

³ Hun-**ne yan-dor Yeso** o-Antakiya shiiru ye, ye nekuru ye doruru sq un dak-o o-Pinikiya o-**Samariya** ne, ye ro m-rwor bo ye ro **Yahuda**-ne á shere o-nip à. To ka rwo'u kap **yan-dor Yeso** nom un zak-o ut-men deen.

⁴ Bo ye woote o-Urusharima à, kap o un hun-**ne yan-dor Yeso**, un **yan-Tom Yeso** ne, un sek-ye ye un hun-**ne yan-dor Yeso** ne, ye barku ye. Burus ne un Barnabas ruru ye kap rii-yo Shir nome be-de un ye à.

⁵ Amba ye ken **Parisa**-ne ye waragte **yan-dor Yeso**, ye inu eso, ye zeeru, "Depete ye ro yan-**Yahuda**-ne á m-dore **karamsa**-o **Mosa** komo se a koog ye."

⁶ Yan-Tom Yeso un sek-ye ne be-de un hun-**ne yan-dor Yeso** ye morguru remen ye pu'usté ut-orum n-te un ka ma-to. ⁷ Bo ma-ut sunute ye m-sok ne o-da ne deen à, Bitrus inu eso. Wu zeeru ye, "Or re ne, no nepste cin o-da ne Shir daagu me be un no, unze ye ro **Yahuda**-ne á he hoge un **Ma-to m-Rerem**, komo ye sher o-nip.† ⁸ Shir komo wu nape hur-de un kowan à, wu rwuntute unze wu gokstu ye bo wu ya'u ye **Kukt-o Shir** à, bo wu ya'u na à.‡ ⁹ Komo wu kutu na m-koos un ye ne á, un remen wu muute hur-to un ye cas cas be-de m-sheer o un ye. ¹⁰ ¿Yan yo ne notte un meger-to Shir? A m-meger un Shir urege a gaktute ye ken ye dorotte-o o-**karamsa**. Ko na un tat na ne, a jesusute ka **karamsa**-o koyanda! ¹¹ Amba a shereg unze be-de un yar-m Wan-Koyan Yeso a kum gwu, untun ye ma bo ye kume à."

¹² Myet o un morog-de un hun-**ne reesu** ceen, ye raksuru Barnabas ne un Burus. Ka da-de, Barnabas ne un Burus rwore ma-to us-napa, un rem-se o-made ne se Shir nome be-de un ye à, n-me un ye ro **Yahuda**-ne á.

¹³ Bo ye komoste ut-ma à, **Yakubu** shasuru. Wu zee, "Or re ne, raag no me. ¹⁴ Simon rworog bo Shir cire con-to un ye ro **Yahuda**-ne á, be-de un dek un ye ken hun-**ne ye** be-de un ye, ye waragte ye ma un wu. ¹⁵ To ka komo to nomog ur-hond un ma-to **yan-Rwor un Ma-to Shir** ne. Bo to ro gense à unze,

¹⁶ " 'A nomse kaane man muun
um ja'as ma un hur-o **Dawuda** o bu'uge à,

Ko de nomte o bu'ugsute à, man ja'assu o m-ma,
komo um 'yons o.

¹⁷ Kaane ges-o un hun-**ne hette** me m-hoob me Yawe,
ye ro **Yahuda**-ne á ye um daage
ye waragte ye ma re à.

Kaane Yawe rwore, wu rwore bo un se,

¹⁸ um rwo'og hun-**ne re** ye nep ka rem-se cin n-ga.'§

¹⁹ "Remen kaane um hyanag udepe a su'e ye ro **Yahuda**-ne á ye ro un waktune be-de Shir à. ²⁰ Un sugede un kaane ma a genu ye o-takurda a ruru ye taase ye re rii-yo m-re yo a tebbe pyo-o m-gir á, taase ye nom o-ás, ko ye ti ap-mo un gut-de a pane á, komo m-hyo ne.* ²¹ Remen hun-**ne ko'ote karamsa**-o **Mosa** un ko o ke bo-o. Cin un zaman-yo n-ga, ye nomoste kaane un kuke-to un yoos un Ma-to Shir un ko de ke **Ho-de ur-Wuwe** de."

Shas-o un sek-ye yan-dor

† **Bor-qs op us-taan:7** 15:7 Hyen komo: Seng 10:1-43. ‡ **Bor-qs op us-taan:8** 15:8 Hyen komo: Seng 10:44; Seng 2:4. § **Bor-qs op us-taan:18** 15:16-18 Hyen komo: Emos 9:11-12 (ut-Girik); Isha 45:21. * **Bor-qs op us-taan:20** 15:20 Hyen komo: Rwu 34:15-17; Rewi 18:6-23; 17:10-16.

²² Yan-Təm Yešo un sek-ye ne, mōsse un kap o un hun-ne ne yan-dor, ye hyanuru depete ye deeg ye ken ye be-de un ye, ye tomot ye ha-mo o-Antakiya mōsse un Burus ne un Barnabas. Ye dagnu Yahudas (wu a m-zeə Barusabas à), komo un Siras ne, ye ro gos-ye be-de yan-dor à. ²³ Ye ya'asuru takurda-o ro m-zeə à:

“Be-de un or nō ne, **yan-Təm Yešo** un sek-ye ne ye un hun-ne yan-dor, ha-mo un yan-dor ye ro baag-o un ye, **Yahuda**-ne ye á, un bo-o o-Antakiya, komo un dak-to o-Siriya ne un o o-Kirikiya ne, te ur-gas.

²⁴ A kumug m-hoge unze ye ken be un na ye ya'ag nō ur-koob un ma-to un ye. Ye zo'ogsutu nō, kō de nomte à a rwō ye m-nōm kaane á. ²⁵ Remen kaane, bō te pu'uste ut-rom à, te hyanuru nōmog ur-bon te deger ye ken ye te tombu nō ye, un or na ne, ye ro, Barnabas ne un Burus. ²⁶ Ye ya'ase hoog-mo un ye remen jin-ur Wan-Koyan na Yešo **Kiristi**. ²⁷ Remen kaane, te tombute Yahudas un Siras. Ye un hi un de un ye ya rwuntu nō nip-o un ka rem-se un nu-o un ye. ²⁸ **Kukt-o Shir** hyanag nōmog ur-bon, kaane komo te hyanē nōmog ur-bon, taase a ru'u nō se ken nu-se arge se ka rem-se se a ya'asu nō à. ²⁹ Taase nō re rii-yo a tebbe pyo-o m-gir á, m-ap mo a **seke** à, mōsse m-hyó ne, un ti-m ap-mo ur-gut ne de a miggre ur-geks à, komo o-ás ne. Urege nō ereg hi un nō be-de un se ka rem-se, nō nōmog o ka rii-yo ur-bon. She'et nō gwugwu.”

³⁰ A tomuru ye, ye nekuru o-Antakiya. Bō ye karaksute hun-ne **yan-dor Yešo** à, ye ya'asuru o-takurda. ³¹ Bō hun-ne karantute o-takurda komo à, ye nōmuru zak-o ut-men un remen sorog-yo ye kume à.

³² Yahudas un Siras komo, remen ye hi un de un ye **yan-Rwor un Ma-to Shir** ye, ye nakuru or un ye ne ut-to ut-ma ne deen, ye dooru ye m'wons.

³³ Bō ye nomoste ut-ho hiin un ka be-de à, a argu ye m'yons gwugwu, ye warguru be-de un ye tomnu ye à.† ³⁵ Burus ne un Barnabas rewuru ut-ho hiin o-Antakiya. Ye ro un ye ken hun-ne ye ne deen, ye ro ur-yoos, ye ro komo un rwor un **Ma-to m-Rerem** to ma Wan-Koyan.

Burus wongute un Barnabas ne

³⁶ Bō a nomte ut-ho hiin à, Burus zeeru Barnabas, “Haan a dore kap bo-to a rurte **Ma-to m-Rerem** to ma Wan-Koyan n-ga à, a gasté or na ne, a hyenet bō ye ro à.” ³⁷ Barnabas conuru ye dek **Yohana** Markus ye nekuté un wu ne. ³⁸ Amba Burus hyanuru u nōm ur-bon ye neke un Markus ne á remen n-ga wu ro yagusutu ye un dak-o o-Bampiriya, komo wu yagute re co m-senge be-ur gaan un ye ne.‡ ³⁹ Koob-de o-acunde nōmog ye deen har wooru ye m-wonge. Barnabas dekeru Markus, ye cowuru hat-o m-ho ha-mo o-Sayipurus.§ ⁴⁰ Amba Burus daagu Siras. Da-o yan-dor ru'usu ye n-me un yar-m Wan-Koyan mo eret ye à, ye inuru. ⁴¹ Ye doruru so un dak-to o-Siriya o-Kirikiya ne, ye ro hun-ne **yan-dor Yešo** un do ye ur-beeb.

Bər-üş op us-cind

Timoti dorute Burus ne un Siras

¹ Burus haaru o-Darbe, o-Ristira ne. Wu ken ko-ya-neke-m Yešo wu ro n-me o-Risiya à, jin-de un wu **Timoti**, wà-wu un wu ken ne'a-wu ko-**Yahuda**

† **Bər-üş op us-taan:33** 15:33 Tō ken takurda-to: Ci-o 34Amba Siras daaguru m-she'et káne.

‡ **Bər-üş op us-taan:38** 15:38 Hyen komo: Seng 13:13. § **Bər-üş op us-taan:39** 15:39 o-Sayipurus dak-o ro n-tete q m-sa à.

ko-yan-dor. Tato un wu komo ko-**Girik**-wu. ² Yan-dor ye ro un bo-to o-Risiya o-Ikoniya ne à, komo ye un bongon-ur **Timoti**. ³ Burus conuru **Timoti** shii wu. Remen kaane, wu deku wu, wu koru wu ur-ko. Wu un nom kaane remen ka **Yahuda**-ne ye ro un to ka be-to à, kap ye nepste tato un wu ko-**Girik**-wu.

⁴ Da-o Burus ne un Siras ro ur-hew à, ye ro m-dorog bo-ut-bo, ye sengu m-rure un hun-ne ko'ot-o **yan-Tom Yeso** un sek-ye ne be-de un hun-ne yan-dor cone o-Urusharima à, ye ruru yan-dor-ye dore ka ko'ot-o. ⁵ Un kaane hun-ne yan-dor doote m-'wons be-de m-sheer o-nip, ye ro m-do ut-mor ko de ke ho-de.

*N-me ut-hyangan, net konog Burus
wu haan un dak-o o-Makidoniya*

⁶ Ye pa'uru dak-to o-Pirijiya o-Garatiya ne, remen **Kukt-o Shir** weneg ye nom un ma-ut Wan-Koyan dak-o o-Asiya. ⁷ Bo ye woote dak-o o-Misiya à, ye nomu m-senge ye heet dak-o o-Bitaniya, amba Kukt-o Yeso o 'ya ye á. ⁸ Ye doruru riib-se un dak-o o-Misiya ye yirguru ha-mo o-Toruwat. ⁹ M-Tet, Burus hyanu ut-hyangan. Be-de un ka hyangan-to komo wu hyanuru wu ken net-wu un dak-o o-Makidoniya wu ro eso, wu ro wu us-kon wu ro m-zee, "Haan o-Makidoniya, o gu te." ¹⁰ Bo Burus hyente ka hyangan-to à, da-o gaan, te nomu m-senge te pest ha-mo o-Makidoniya. Te un nom kaane, remen te nepste unze Shir agu te, remen te ko'otte **Ma-to m-Rerem**.

Ridiya shereg be-ur Wan-Koyan

¹¹ Te argu m-ine n-me un hat-o m-ho o-Toruwat te inuru se o-Samutarkiya.* Gas o-ish, komo se o-Niyaporis. ¹² Bo un kanu komo te argu m-arag ha-mo o-Piripi o ro un kus-o un gwomo-to o-**Roma** à, komo o ro caari-o o-bo un raag-o o-Makidoniya. Te nomu kanu ut-ho.

¹³ **Ho-de ur-Wuwe**, te ruuru un ish-o o-bo, te nekuru n-riib o-roog be-de te ro hwooge te zee be-de un nom us-kon ro kon remen **Yahuda**-ne à. Te she'eturu te nomuru ne'a-ne ut-ma ye morge un ka be-de à. ¹⁴ Wu ken ne'a-wu ro kon jin-de un wu Ridiya, "Wan-seps un Shir,"† wu ro te m-hoge. Wu ko-yan-bo-o o-Tiyatira wu, wu ro m-baab un gund-ut jaas-to to un hwor. Wan-Koyan tikshte hur-de un wu, har wu este ur-hi wu raks rii-yo Burus rwore à. ¹⁵ Bo a yo'ostu wu m-ho un hun-ne ye un hur-o un wu ne à, wu konuru te. Wu zee, "Urege no dek me wan-sheer o-nip be-ur Wan-Koyan to, haan no un hur-o re, no she'et." Wu kokorsuru te, te argu m-dek un ma-to un wu.

A ka'ag Burus ne un Siras

¹⁶ De ken ho-de, te m-neke be-de un nom us-kon, te go'onuru un wu ken wan-ne'a-wu ne ko-guw, ko-ya-o-gwot-wu ro un wa-ut-kot ne. Yan ka ko-guw-wu komo ye ro un kum un hwor deen be-de un ka gwot-o wu rotte à. ¹⁷ Wu sengu te m-dore, te Burus ne, wu ro o-zaaz. Wu ma'asuru m-zee, "Ka hun-ne ye guw-ne Shir ye wu ro Wa-ur-Beeb Kap à, ye ro no un kute un cow-yo un gwu!"

¹⁸ Wu senguru m-nom kaane ut-ho deen. Men-ut naasuru Burus deen, wu wakturu. Wu zee, wa-ut-kot, "Um zee wu n-me un jin-ur Yeso

* **Bor-us op us-cind:11** 16:11 o-Samutarkiya dak-o o ro n-tete o m-sa à. † **Bor-us op us-cind:14** 16:14 Yahuda-ne ya'aste ka jin-de "Wan-seps un Shir" be-de un net-wu, wu un dorotte-o un yoos-de un Yahuda-ne à, amba ba ur-ko. Remen a ko wu á, Yahuda-ne dek wu ko-Yahuda á.

Kiristi, wonge un wu ne.” Un gyept-o un yish, wa-ut-kot wonge un wu ne.

¹⁹ Bø yan-wan-ne'a hyente cqw-yo ye rotte un kum un hwor kessute ye à, ye shipuru Burus ne un Siras. Ye naku ye har n-me un be-de ut-baab un co-o un yan-piish ut-ma. ²⁰ Bø ye woote ye un co-o un yan-piish ut-ma à, ye zeeru, “Ka **Yahuda**-ne ye suute bo-o na. ²¹ Ye m-yoos un jind-se depe a goks ko a dore á, remen te **Roma**-ne ye.”

²² Hun-ñe karguru be-de un ye da-o gaan. Yan-piish ut-ma yooguru matuku-ut Burus ne komo ye rwo'uru a bu ye us-rak. ²³ Bø a bu'ute ye deen à, a ka'uru ye be-de un kur-o m-ke'et. A zeeru wa-ur-'er de un ka kur-o wu 'er ye m-sok ne. ²⁴ Wu komo bo wu gokste to ka ma-to à, wu rwo'u ye reeno n-me n-me de o-kur, wu kamturu na-se un ye un caari-to ut-ce.

²⁵ Da-o purge, Burus ne un Siras ro us-kon ye ro us-sep to un bongon-de Shir. Ye ken yan-m-ke'et ye komo ye ro ye m-hoge. ²⁶ Da-o gaan, dak-o nukturu deen, har hwuk-o un ka kuke-o nukte. Da-o gaan ish-se un o kap argu m-tikshe, bo un ye a ka'e à, ka rii-se a ke'etu ye à ussuru. ²⁷ Bø wan-'er-de un ka kur-o zutute be-de m-rew à, wu hyanuru ish-se o-kuke tikshishé, wu mu'usunu magay-o un wu, wu ro un zongé-to wu hoot hi un de un wu, un remen wu hyanag sa o zee ye a ka'e à ye un som. ²⁸ Amba Burus yonsu cor m-wons ne. Wu zeeru, “Taase o hogusse hi un du m-hoog á. Ai, myet-m te te ro kon!”

²⁹ Wan-'er-de un ye a ka'e à zeeru unze a hante ut-pitirra. Wu cowuru n-me, wu heeru un co Burus ne un Siras. Wur-o un wu ro us-zap se o-gyer. ³⁰ Ka da-o, wu rwunturu ye n-do. Wu zeeru, “Sek-ye, ¿re um he m-nom um kumut gwu ne?”

³¹ Ye komo ye zeeru, “Sher un Wan-Koyan Yeso, wo un yakar ru ne, noa kum gwu.” ³² Ka da-de, ye ruru wu ma-ut Wan-Koyan, wu, un hun-ne ye ro un hur-o un wu ne kap à. ³³ N-me un ka tet-mo, wu deku ye, wu sosuru ye nat-to un ye. Ba m-jime, a yo'osuru wu m-ho un yan-hur-o un wu ne kap. ³⁴ Ka da-de, wu tuwturu ye un hur-o un wu, wu hantu ye rii-yo m-re. Wu un yan-hur-o un wu ne kap zak-o hooru ye remen kap mo un ye ye shereg be-de Shir.

³⁵ Bø ish geste à, yan-piish ut-ma tomnuru yan-tom-ye un ye. Ye ruru ko-wan-ur-'er, “A ho'os ka hun-ne ye.” ³⁶ Wan-'er-de un ye a ka'e à wontu Burus ka tom-o, wu zee, “Yan-piish ut-ma tomonte a ho'os no. Remen kaane m-moka, rwuun no, no arag keez keez.”

³⁷ Amba Burus zeeru ye, “Ai, be-de un hun-ne ye nomo te us-sorog, ba a m-piishi te ut-ma, ko de nomte te **Roma**-ne ye à. Ye jorbu te komo n-me un kur-o m-ke'et, m-moka komo ¿yea ruut te wukusse? Ay! Se de ye haan un hi un de un ye, ye ruut te.”

³⁸ Yan-toob-ut rim-to nekuru. Ye ruru yan-piish ut-ma to ka ma-to. Yan-piish ut-ma komo hoguru o-gyer bo ye hoge unze Burus ne un Siras **Roma**-ne ye à. ³⁹ Ka da-de, ye haanuru ye konuru Burus ne un Siras ye soks **ba'as-de** un ye. Bø un kaane, ye ruutu ye ye konuru ye yage ka bo-o. ⁴⁰ Bø Burus ne un Siras ruusunte un kur-o m-ke'et à, ye argu m-neke hur-o Ridiya. Bø ye hyenuste yan-dor à, komo ye dooru hur-de un ye jaab-o ut-men, ye arguru.

Bor-us op us-ta'yoor

A yonste hun-ne ur-hur o-Tasaronika

¹ Burus ne un Siras ye doruru so un bo-to o-Ampiboris o-Aporoniya ne. Ye wooru bo-o o-Tasaronika, be-de ro un **kuke-o un yoos un Ma-to Shir** ne a o un **Yahuda**-ne. ² Bo wu wete a, Burus cowu **kuke-o un yoos un Ma-to Shir**. Ho-to ur-Wuwe ut-tet, wu ro ut-ma n-me un gen-mo un Ma-to Shir. ³ Wu ro ye m-kute cas, wu ro ye komo un rure o-nip be-de Ma-to Shir zee **Kiristi** a su ur-koob, komo wua ine ut-marimar. Komo Burus zee ru, "Ka Yeso-wu um ruru no a, wu ro ka **Kiristi**-wu." ⁴ Ye ken hun-ne ye un **Yahuda**-ne komo un **Girik**-ne ne "Yan-seps un Shir"* mosse un caari-ye un ne'a-ne ne ut-moor ne deen, kap ye deku ma-ut Burus ne un Siras, komo ye mossuru ut-hi un ye ne.

⁵ Amba **Yahuda**-ne nomu ur-shoob, ye karagsuru ye ken hun-ne ye o-saa ye be-de a ut-baab a m-o ne. Bo ye kargute kap o un ye a, ye 'yonsuru hur-de un hun-ne ye o-bo. Ye ruuru us-rek n-me un hur-o Jason. Ye ro un hoob-o Burus ne un Siras remen ye hantutu ye be-de un hun-ne. ⁶ Bo ye hyente ye 'wos ye a, ye naknuru Jason un ye ken yan-dor-ye ne, ye wooturu ye har un her-o un yan-piish ut-ma. Ye o-zaaz, ye m-zee, "Ka hun-ne ye, ye ro m-'yons un hur-de un hun-ne ko kene hono o-dak a, ye ka haane har kane. ⁷ Har ma Jason 'ye ye be-de ur-she'et. Myet-mo un ye ne komo ye ro m-jetem un **karamsa**-o ko-Gwomo **Sisar**. Ye ro m-zee wu ken ko-Gwomo-wu ro kon, unze jin-de un wu Yeso." ⁸ Bo hun-ne ya-o-bo un yan-piish ut-ma ne hogute to ka a, hur-de un ye inuru. ⁹ Ye ho'os Jason un ye ka ne a, se da-o ye gokse hwor-ye o-beri un kom-to un ye a.

Burus ne un Siras o-Biriya

¹⁰ Bo tet-m rewte a, yan-dor shiiru Burus ne un Siras ye neke bo-o o-Biriya. Bo ye wooto reeno a, ye cowuru kuke-o un **Yahuda**-ne o un yoos un Ma-to Shir. ¹¹ To ye ka **Yahuda**-ne ye, ye aragte ye o-Tasaronika us-weer, un remen ye gokste ut-ma kom-ut yoor-ut-yoor. Ye ro un ceker-se un gen-mo un Ma-to Shir ko de ke ho-de, ye hyenet ko rii-yo Burus rwore, ko nip-o a. ¹² Remen kaane hun-ne deen be-de un **Yahuda**-ne bopuru o-nip, har un ye ken ne'a-ne ye ne ye un **Girik**-ne gos-ye, gos-ye komo un campo-ne ne ye un **Girik**-ne deen.

¹³ Amba bo **Yahuda**-ne ye ro o-Tasaronika hogute unze Burus ro un rwor un Ma-to o-Shir o-Biriya a, ye haaru ma ye swowu hun-ne un ye reeno, ye ro un 'yons un hur-de un ye. ¹⁴ Da-o gaan, komo yan-dor rwo'uru Burus wu neke n-riib m-sa. Amba Siras ne un **Timoti** ye esuru kane to kon. ¹⁵ Ka yan-dor-ye shie Burus a, ye wootu wu har o-Atina. Bo ye inite m-muun a, Burus tomnu ye be-ur Siras ne un **Timoti** unze ye haan ye hyen wu hor-m-hor, ye argu m-neke.

Burus un bo-o o-Atina

¹⁶ Bo Burus rotte un 'er-ur Siras ne un **Timoti** un bo-o o-Atina a, men-to un wu tukuru deen bo wu hyane bo-o shiig un pyo-se m-gir a. ¹⁷ Remen

* **Bor-us op us-ta'yoor:4** 17:4 Yahuda-ne ya'aste ka jin-de "Wan-seps un Shir" be-de un net-wu, wu un dorotte-o un yoos-de un Yahuda-ne a, amba ba ur-ko. Remen a ko wu a, Yahuda-ne dek wu ko-Yahuda a.

kaane wu ro ut-ma n-me un **kuke-o un yoos un Ma-to Shir un Yahuda-ne**, un ye ken ye ne "Yan-seps un Shir.†" Ko de ke ho-de wu ro ut-ma un ye wu ro m-kum ne be-de ut-baab a. 18 Kaane komo ye ken Abikuri-ne ye un Sitokiya-ne ya-us-nap nomog ut-ma un wu ne. Ye ken ye zeeru, "¿Yan yo ne ka wa-o-zaaz-wu cone m-zee?" Ye ken ye zeeru, "Yo ro sa o zee unze ka net-wu ro un ko'ot shir-ye un un be-ut hor-to." Ye un rwor kaane remen Burus ro un rwor un Ma-ut Yeso to m-Rerem, komo m-ine ne be-de ut-marimar. 19 Remen kaane, ye heeturu wu un dor-de o-Arepagus. Buug-de yan-co un ka bo-o zeeru wu, "¿Ko woa ruru te ka yoos-ur pu-de de o wotte? 20 Remen te wet m-hoge un gon to ka ma-to a. Te conog te nep bo to ro a." 21 (Myet Atina-ne un hamat-ne ne ye ro ur-she'et o-Atina a, ye juishte m-con ye hoge rii pu-yo komo ye cep ma-to un yo, arge koyan.)

22 Burus inu eso un her-o un morog-de un ya-us-nap,‡ wu zeeru, "No hun-ne ye o-Atina, um nak unze no yan-con-to un dor-o shir-ye m-sok ne un ko yo ke riib-yo. 23 Remen da-o um m-pa'e n-me o-bo a, um gwot remse no un nome m-guw a, har ma um hyanag un o ken **hana-o o ur-seke** m-gen ne n-ton un o a geneg unze, 'Remen Shir ye a nape a.' To, ka wu no m-kwukte ba no un nap wu a, ma-to un wu me no m-rwuunte cas.

24 "Shir ye nome hono o-dak un kap o un rii-yo ro ne n-me un o a, wu wu ro Wan-Koyan wu o-Ton o-dak ne. Wu ro m-she'et un pyo-o net ma'e a. 25 Kaane komo wu ro un hoob-o un gwu be-de un net a. Wu ro un hoob-o un yo ken rii-yo a, remen wu ro un 'ya un kap o un hun-ne hoog, m-shik ne un kap o un rii-yo ye ro ne o-hoob a. § 26 Wu wu komo nome kap o ut-dak be-de un net wan-gaan, remen ye she'ette un kap o un hek-o un hono o-dak. Cin un n-ga ne wu essusute o-da, un da-o ye he m-nom m-hoog m-mar ne a, un bo un be-to hun-ne ye un ko o ke dak-o hette m-she'et ne a. 27 Shir un nom kaane remen ye hobt wu, ko a nap a. O-da ye kum wu, ko de nomte wu nom ur-hew un ko wu ke ne be un na a. 28 Ai, 'Be-de un wu a ro no un nom m-hoog, atte m-nukte, atte komo un m-neke un nom un rii-yo a m-nom ne,' bo ye ken yan-sep-ut no ye rwore a unze, 'O-nip, na ma yakar-ye un wu ye.'

29 "To, bo a ro no baag-o Shir o a, ai, udepe a nom us-barag a zee Shir ro m-sha ne untun mo o-zinariya, ko mo o-azorpa, ko mo ur-ta'ar a, de net zwo'e un weer-se un hi un de un wu a. 30 N-ga Shir ro m-was un **ba'as-to** un hun-ne ne a, remen koob-de un nap-o un ye. Amba m-moka, wu zee kap o un hun-ne ye un ko kene ye yage **ba'as-to** un ye, ye waktune be-de Shir. 31 Remen wu essusute ur-ho de wu he m-haan wu piishite hun-ne hono o-dak ut-ma to o-nip be-de un wu ken wu, wu wu daage a. Shir rwuntye nip-o un nom-mo un to ka cas be-de un 'yons un ka net-wu ut-marimar."

32 Bo ye hogute ma-to m-ine ut-marimar a, ye ken ye argu wu nome ur-ar. Amba ye ken ye zeeru, "Te conog te do m-hoge rii-yo o he m-rwor mosse un ka ma-to ne a." 33 Kane o ka Burus wonge un ye ne. 34 Amba ye ken ye warguru be-ur Burus ye sheru un ma-to un wu, n-me un ye har un Diyonisius ne, wan-gaan be-de un ka morog-de un ya-us-nap de, un wu ken ne'a-wu ne jin-de un wu Damaris, un ye ken ye ne komo.

† **Bor-us op us-ta'yoor:17** 17:17 Yahuda-ne ya'aste ka jin-de "Wan-seps un Shir" be-de un net-wu, wu un dorotte-o un yoos-de un Yahuda-ne a, amba ba ur-ko. Remen a ko wu a, Yahuda-ne dek wu ko-Yahuda a. ‡ **Bor-us op us-ta'yoor:22** 17:22 ut-Girik: o-Arepagus. § **Bor-us op us-ta'yoor:25** 17:24-25 Hyen komo: 1Gwm 8:27; Isha 42:5; Seng 7:48.

Bor-us op us-eer

Burus un bo-o o-Korinti

¹ Bø un to ka, Burus yagu bo-o o-Atina wu neku bo-o o-Korinti. ² Reeno wu 'wosse wu ken ko-Yahuda-wu jin-de un wu Akira, ko-yan-bo-o o-Pantus. Akira un ne'a un wu ne Biskira, ye she'et m-haan ne un bo-o o-Korinti á, ye un rwuun dak-o o-Itariya. Ye un yage o-Itariya remen ko-Gwomo **Sisar** Karadiyos nong o-karamsa, wu zee kap o un **Yahuda**-ne ye ru n-me bo-o o-Roma. Burus argu m-ha be-de un ye o-Korinti. ³ Hongsuru senge-mo un ye ragaan mo un mo ma Burus ne, ye ro un jor-o ut-depi, wu she'etu be-ur gaan un ye ne. Ye senguru senge-mo un ye be-ur gaan. ⁴ Ko de ke **Ho-de ur-Wuwe** de komo, Burus ma'asuru ut-ma un **kuke-o un yoos un Ma-to Shir** wu ro m-senge wu nakante **Yahuda**-ne un ye ro **Yahuda**-ne á.

⁵ Da-o Siras ne un **Timoti** woone rwuun-mo o-Makidoniya á, Burus ya'u kap o un da-o un wu un ko'ot un Ma-to Shir. Wu ro **Yahuda**-ne m-rure o-nip unze, Yeso wu ro **Kiristi**. ⁶ Amba ye esuru wu un suno-mo ut-ma ye ma'asu wu ut-reeb. Remen kaane, wu kukturu matuku-to un wu, wu zeeru ye, "Ra-o no ro un hi-ut no! Me mett **ur-ba'as** á. Shi-mo un caane be-de un ye ro **Yahuda**-ne á um he'e."

⁷ Wu argu m-ino un ka be-de, wu nekuru un hur-o un wu ken net-wu jin-de un wu Titus Justus, wu ro "Wan-seps un Shir."* Hur-o un wu komo o ro m-yow yow ne deen un **kuke-o un yoos un Ma-to Shir** ne. ⁸ Kiribus, wu ro wan-co-o un ka morog-de á, sheruru be-ur Wan-Koyan, wu un hun-ne ye un hur-o un wu ne kap. Ye ken Korinti-ne ye komo deen ye hoge ma-ut Burus á, ye sheruru un to, a yo'osu ye m-ho.

⁹ De ken ho-de m-tet, Wan-Koyan kutu Burus ut-hyangan. Wu zeeru wu, "Wo hoge o-gyer á, senge m-rure un hun-ne ma-ut re. Wo she'et temb á, ¹⁰ remen me be-ur gaan un wo ne. Yatt-wu he wo m-ru'e ut-kom wu nomotu wo yo ken rii-yo á, remen me un hun-ne ne deen un ka bo-o." ¹¹ Burus she'eturu un ka be-de har hak-o gaan un reng-us cind. Wu ro ye m-yoose un Ma-to Shir.

¹² Amba da-o Gariyo ro ko-Gwamna un dak-o o-Akaya á, **Yahuda**-ne gamu ut-hi ye katu Burus, ye heetu wu be-de yan-piish ut-ma. ¹³ Ye zeeru, "Wu ka net-wu wu ro m-senge wu ru'ut hun-ne guw-mo Shir unte un cowo **karamsa**-o te wene á."

¹⁴ Bø Burus rotte un ma-to un cept ut-ma á, Gariyo zeeru **Yahuda**-ne, "A ro zeege ma de ken **ba'as-de** wu nome, ko caari-de **ur-ba'as**, um roa hoge ma-ut no. ¹⁵ Amba nomog un ya unze ma-to sunu no un hon-de un to be-de ut-gom, ut-jin ne, komo un **karamsa**-o no ne, ai se no hongse hi un no. Me kam, me nom sakt-o um piishite wu ut-ma un gon se ka rem-se á."

¹⁶ Wu yanu ye n-me un kuke-o m-piish ut-ma. ¹⁷ Kap o un ye, ye shipuru Sostanus wu ro co be-de un **kuke-o un yoos un Ma-to Shir** á. Ye nomu wu us-sorog un her-o un kuke-o m-piish ut-ma. Amba Gariyo ko m-was wu was á.

Burus waragte o-Antakiya (o o-Siriya)

* **Bor-us op us-eer:7** 18:7 Yahuda-ne ya'aste ka jin-de "Wan-seps un Shir" be-de un net-wu, wu un dorotte-o un yoos-de un Yahuda-ne á, amba ba ur-ko. Remen a ko wu á, Yahuda-ne dek wu ko-Yahuda á.

18 Burus doqburu ut-ho hiin un bo-q o-Korinti. Ka da-o, wu zeeru yan-dor se de ken ho-de. Biskira ne, un Akira shiiru Burus. Ye conog m-dek hat-o m-ho ha-mo un dak-o o-Siriya. Remen kaane, ye nekuru bo-q o-Kakiriya remen ye cowut o-hat. Amba rii-yo ye inute o-Kakiriya, Burus oroste hi-de un wu remen wu sworog o-nu. Ye daaru hat-o m-ho.† 19 Bo ye woote o-Apisu a, reeno Burus ho'ose Biskira ne un Akira. Wu ne, wu cowuru un **kuke-o un yoos un Ma-to Shir**, wu nomot ut-ma un **Yahuda**-ne. 20 Ye konuru wu, wu do m-dobe ut-ho be-de un ye, amba wu dek ma-to un ye a. 21 Amba bo wu inu ye m-yage a, wu zeeru, "Man muusune be un no urege Shir zeeg." Ka da-de, wu inuru o-Apisu un hat-o m-ho.

22 Bo wu kergunte bo-q o-Kaseriya a, wu nekuru wu gassuru hun-ne yan-dor. Ka da-o wu arguru so o-Antakiya.

23 Bo wu she'ete hiin o-Antakiya a, wu inuru wu pa'uru dak-o o-Garatiya un dak-o o-Pirijiya ne. Wu ro m-dore bo-ut ut-bo, wu ro m-do'e un kap o un **yan-neke-m Yeso** m-'wons.

Aporos ko'ote Ma-to Shir o-Apisu

24 A kanu wu ken ko-**Yahuda**-wu haanuru o-Apisu, jin-de un wu Aporos. Wu ko-yan-bo-q o-Arekzandiriya. Wu wan-nap ut-ma, wu nepste gen-mo un Ma-to Shir m-sok ne. 25 A yoosute wu n-me un cow-yo un Wan-Koyan. Wu reeg ur-ho be-de un nome un ye ken ye ut-ma, komo wu ro m-yoos o-nip be-de un ma-ut Yeso. Amba myet un kaane ne, wu nap war war ma-ut Yeso a, remen myet wu nepste ma-to yo'os un hun-ne m-ho, wu nape be-de un nu-o **Yohana** Wa-m-Yo'os cot. 26 Wu taknu m-ko'ot ba o-gyer, un **kuke-o un yoos un Ma-to Shir**. Bo Biskira ne un Akira hogute wu a, ye naku wu n-riib. Ye jamsu wu m-rure Cow-yo Shir m-sok ne, m-sok ne.

27 Bo Aporos cunte wu pes ha-mo un dak-o o-Akaya a, **yan-dor Yeso** dooru wu jaab-o ut-men. Ye genuru **yan-neke-m Yeso** o-Akaya o-takurda remen ye gokstu wu kom-ut yoor-ut-yoor. Bo wu woote reeno a, wu ro un do ye un yan-m-sher jaab-o ut-men. Ye ma'asuru m-nap yar-mo Shir remen wu ro kon kane. 28 Aporos ro ye m-rure o-nip n-me un Ma-to Shir unze Yeso ro **Kiristi**. Wu rurute ye ut-ma m-'wons ne komo wu kapste **Yahuda**-ne deen un yish-de un hun-ne.

Bor-us op us-jero

Ha-m Burus un bo-q o-Apisu atette-q

1 Da-o Aporos ro'e o-Korinti a, Burus pa'uru n-me un ka dak-o. Ur-kom wu wooru bo-q o-Apisu, be-de wu 'wosse **yan-neke-m Yeso** deen a. 2 Wu zeeru ye, "iNo goksusute **Kukt-o Shir** da-o no shere un ma-to o-nip?"

Ye zeeru wu, "Ay, yatt-wu rurute ma-to un **Kukt-o Shir** a."

3 Wu zeeru, "iYan gon yo'os-de m-ho de ne a yo'osu no?"

Ye shasuru "Gon de ma **Yohana**."

4 Burus zeeru, "**Yohana** un yo'os hun-ne m-ho remen ye yagute nom **ur-ba'as** ye waktune be-de Shir. **Yohana** un hi un de un wu rurute hun-ne ye sher un Yeso, wu **Yohana** zee 'Wu roon' a."* 5 Bo m-hoge kaane, a argu ye **m-yo'os m-ho** n-me un jin-ur Wan-Koyan Yeso. 6 Ka da-de, Burus sake kom-to un wu un ye, **Kukt-o Shir** ciriru un ye. Ye tepruru un rem-ut

† **Bor-us op us-eer:18** 18:18 Hyen komo: Qog 6:18. * **Bor-us op us-jero:4** 19:4 Hyen komo: Mati 3:11; Mark 1:4,7,8; Ruka 3:4,16; Yoha 1:26-27.

hor-to, ye ro m-rwor komo ma-to **Kukt-q Shir** kutu ye, ye rur à. ⁷ Kap mq un ye untun nen op un yoor-ye [12].

Burus kq'otte un bq-q o-Apisu

⁸ Burus cowuru un **kuke-q un yoos un Ma-to Shir**. Wu ro m-ko'ote un Ma-to Shir un beeb-de ur-hur har reng-us tet. Komo wu ro ye m-nakan us-weer be-de un ma-to un **Gwomo-to Shir**. ⁹ Amba ye ken ye essu cikt-de ur-hur, ye yage m-sheer o-nip. Har ye nomuru yan-dore un ka Cow-yo Shir yo hun-to o-saa n-me un hun-ne. Remen kaane Burus wongu un ye ne. Wu arguru un **yan-neke-m Yeso** ne, wu ro ur-yoos ko de ke ho-de un be-de ur-yoos de o-Tiranus. ¹⁰ Kaane wu senge m-nom har hak-us yoor, har kap o un ya-ur-she'et un dak-q o-Asiya hoguru ma-ut Wan-Koyan, **Yahuda**-ne un kap ye ro **Yahuda**-ne ne a.

Yakar Siba

¹¹ Un kom-ut Burus komo Shir nomuru se ken rem-se ut-hyat se, us-caari se a wete m-hyan a. ¹² Har ma ko magund-de un soks un susamb-mq un wu, ko matuku-de un wur-o un wu ci'e wur-o un ya-us-gom ka gom-o taaru, komo a wongsu ye un **ya-ut-kot** ne.

¹³ Ye ken **Yahuda**-ne ye ya-m-pa'ag ut-tuw bq-ut-bq m-ruut un **ya-ut-kot** ye nomu m-senge un jin-ur Wan-Koyan Yeso be-de un ye ro un **ya-ut-kot** ne a. Ye ro m-zee, "Um ruutu no un jin-ur Yeso wu Burus ro m-ko'ot un wu a." ¹⁴ Yakar Siba ko-Gwomo-wu un kon-se Shir wu un **Yahuda**-ne nen ta'oor, kap mq un ye, ye ro m-nom kaane.

¹⁵ De ken ho-de, wa-ut-kot shasu ye, wu zee, "Yeso de um nepstu wu, komo um neps Burus, to, no komo zwan ne ye ne?"

¹⁶ Ka wan-**ya-ut-kot**-wu nossuru, wu mo'uru ye. Wu reeru 'wons-mq un ye kap, har ye ruuru ka hur-q us-rek ut-kor, kap o un wur-to un ye hoog-mq.

¹⁷ Bo kap o un ye ro ur-she'et o-Apisu a, **Yahuda**-ne un ye ro **Yahuda**-ne a, hogute ma-to un ka rii-yo kore a. Gyer-o hooru ye, ye sekemsuru jin-ur Wan-Koyan Yeso. ¹⁸ Ut-moor ne be-de un ka ye shere o-nip a, ye haanuru ye ro m-rwor un senge-mq un ye mo un men-ut jaas-to cas. ¹⁹ Hun-ne deen komo, yan-gute un hun-ne o-gwot, ye morogsuru takurda-to un ye to mq, ye tuksuru to hun-ne gut ye kap. Bq ye nomte ceker-se un ka hwor-ye un ka takurda-to a, ye wooste hwor-ye ko-ya-ur-guwus he m-kum un senge-mq ut-ho dugu-us kwooz-ut yoor un op a [50,000]. ²⁰ Un kaane ma-ut Wan-Koyan rige hono o-dak kap komo to ci'uru hun-ne m-sok ne.

²¹ Bo un nom-mq un se ka rem-se, Burus zongsuru hur-de un wu unze wu he o-Urusharima, amba se wu dorute so un dak-to o-Makidoniya o-Akaya ne. Wu zeeru, "Komo me heese reeno, man gagte hi un de m-ha um hyante bq-o **o-Roma**." ²² Wu tomuru yan-gwu-o un wu nen yoor, ye ro, **Timoti** ne un Erastus, ha-mq o-Makidoniya, wu ne wu dooburu ya o-da un dak-q o-Asiya.

Yons un hur-de un hun-ne o-Apisu

²³ Un ka da-o, a nomog rii-yo 'yonse hun-ne ur-hur deen a, remen un Cow-o un Wan-Koyan. ²⁴ Ka ma-to un cir be-de un wu ken ko-ya-o-pyap-wu jin-de un wu Dumituriyas. Wu ro un zwq un azorpa a, wu ro m-zwq un sha-mq un pyo-o un toog-o Artemis. Wu un yan-senge-mq o-pyap ne ro un kum un hwor deen.

²⁵ Wu karagsuru ye kap yan-nom un gon ka senge-mq. Wu zeeru, "No hun-ne, no nepste un ka senge-mq ne atte no m-kum un hwor. ²⁶ Komo no

hyanag nō hogusse, ba kanē o-Apišu cot á, se um zee kap dak-o o-Asiya ma. Ka Burus-wu rō hun-nē m-nakbē ut-moor nē deen. Wu waksute hur-de un ye, wu rō m-zēē ka shir-o a nomē ut-kom à, ba shir-o á. ²⁷ Ma-ut a nom m-yo. A naas jin-de un senge-m na, komo har un pyo-o un caari-wu un shir Artemis. A mus o hwaā, har komo a wongse ka shir-o un con-de un o nē. Wu myet dak-o o-Asiya har un hono o-dak nē rō wu m-kwukte à.”

²⁸ Bō ye hogute kaanē à, ye swoorū us-ryaab deen, ye 'yonsu us-cōr da-o gaan ye ro m-zēē, “Artemis ko-caari-wu, shir-wu un Apisu-nē!” ²⁹ Ba un naas o-da, bō-o argu m-rukre. Hun-nē nupuru us-rek ha-mō un ka be-de atte m-morge à. Ye ro m-huk un Gayas nē un Aristarkus, hun-nē ye o-Makidoniya, ye ro nay-nē un yan-hew-ur Burus nē à. ³⁰ Burus conū m-cōw un ka mōrog-de, amba **yan-dor Yeso** wenū wu. ³¹ Ye ken caari-nē ye un sek-ye un gwomo-nē ye un dak-o o-Asiya, ye ro ur-nay un wu nē à. Ye ma ye tomturu wu ut-ma, ye konuru wu taase wu cūw be-de un ka mōrog-de á.

³² Ka mōrog-de un hun-nē de ro zo'ogse, remen ye nap ma rii-yo rwo'e ye mōrgute á. Ye ken ye ro un 'yons us-cōr ye ro m-rwōr un yo ken rii-yo, ye ken komo ye ro m-rwōr un yo ken rii-yo un hon. ³³ Ye ken **Yahuda**-nē ye tudburū wu ken wu un co, jin-de un wu Arekanda. Wu senguru ut-ma un jaksu un kom-o wu, remen hun-nē rest temb, wu nomute ye ut-ma. Wu cōngō wu rurutu ye unze **Yahuda**-nē ye hante 'yons ur-hi á. ³⁴ Amba bō ye nepte unze ko-**Yahuda**-wū à, ye 'yonsu us-cōr. Da-o gaan ye ro m-zēē, “Gos-ut kumute be-ur Artemis un Apisu-nē!” Ye nomog kaanē har awa us-yoor.

³⁵ Amba ko-ya-m-gen-wu un ka bō-o rwo'u ye m-rēs ceen. Wu zēerū, “Nō hun-nē ye o-Apišu! Ai, kō wu ke nepste unze bō-o o-Apišu o rō m-was un pyo-o Artemis nē wa-ut-gos, komo un ka ta'ar-de nē de he'ene es-mō n-Tōn à. ³⁶ M-mōka yatt-wu he m-she un tō ka á, remen kaanē ess nō ur-hi be-ur gaan, nō nom rem-se o-saa á. ³⁷ Nō hantute kà hun-nē ye kaanē. Ye hiw ur-hyow un kuke-o un shir na á, komo ye yo'og Artemis á. ³⁸ Amba, urege Dumituriyas un yan-senge-mō un wu nē ye rō un o ken ryegen-o nē mōsse un wu ken wu nē, ai, kuke-tō un piish ut-ma tō ka, ye hoks heet ur-gyekt. ³⁹ Amba urege yo ken rii-yo rō kon un hon, yo nō conē m-hante à, ai a argu m-hongse un yo be-de un piish ut-ma. ⁴⁰ Remen ka mōrog-de ro depete á. Ye ken gwomo-nē piishitē na ut-ma remen ka gun-de. Komo a hoks m-shas yan-piishē ut-ma á.”

⁴¹ Bō wu rurte kaanē à, wu yaguru kowan wu neke hur-o un wu.

Bor ur-kwooz

Burus waragte dak-to o-Makidoniya o-Girik ne

¹ Bō ka ween-to hebussute à, Burus agnū **yan-dor Yeso**, wu dooru ye jaab-o ut-men. Wu zēerū ye se hō-ur hōr-de, wu arguru dak-o o-Makidoniya. ² Bō wu pa'agsute ka raag-o à, wu sengu do ye un yan-dor jaab-o ut-men un bō-tō wu dōre à. Ka da-de, wu argu m-wō dak-o o-**Girik**.

³ Wu nomū reng-us tet kanē. Wu ro ut-zonge wu deet hat-o m-hō wu waragte dak-o o-Siriya. Ka da-de, wu nape unze **Yahuda**-nē rewesute wu rew-ur yō-de. Remen kaanē, wu gwōturū wu zee warag-mō un bu-yo o-Makidoniya a jiish wu. ⁴ Hun-nē deen ro m-neke un wu nē. Ye ro Supata (wà Pirus ko-ya-o-Biriya), mōsse un Aristarkus nē un Secundus nē (hun-nē

ye o-Tasaronika), un Gayas ne (ko-ya-o-Darbe), un **Timoti** ne, har ma un Tikokos ne un Taropimus ne (hun-ne ye o-Asiya), ye shiiru wu. ⁵ Ye be'estu te m-arag. Ye waasuru te o-Toruwas. ⁶ Bo un kom-mo un **Biki-o ut-Burodi to ba m-Yist**, te komo te inuru o-Piripi un hat-o m-ho. Bo un rew-mo un ho-ut taan, te 'wossu ye o-Toruwas. O-Toruwas te nomu ho-ut ta'voor.

Gas-ur Burus de ur-buste o-Toruwas

⁷ Un ho-de ur-takan de un ho-ut ta'voor, te morguru remen te reet Rii-yo m-Re yo m-Pas yo un Wan-Koyan. Burus nomo ye ut-ma. Wu sengu ye ut-ma har da-o purge, remen wu ro un zonge-to m-arag gas-o ish. ⁸ Pitiirra-ut ro kon komo deen un kuke-o n-ton o ut-dokor o te morgute a. ⁹ Wu ken wan-campo-wu jin-de un wu Yutikus wu ro tara n-te ur-hek. Rew-m reeru wu deen remen Burus ro un ko'ot-o un wu nomog m-seeb. Har rew-m kwosuru Yutikus, wu argu m-he'en es-mo un reeno n-ton, cin un da-m atette-mo. Komo a kepsuru wu merse. ¹⁰ Amba Burus kergunduru n-dak, wu kakturu, wu kuusunuru wu un kom-to un wu. Wu zeeru, "No ryegen a, ai, wu ro un hoog ne." ¹¹ Burus argu m-warag n-ton. Ka da-de, kap mo un ye warguru un kuke-o n-ton. Ye reeru Rii-yo m-Re yo m-Pas yo un Wan-Koyan. Wu reeru co un nom ut-ma har ish gasuru. Ka da-de ne, wu arguru. ¹² Ye warguru un ka wan-campo-wu ne o-hur un hoog ne, ye nomuru o-zak deen.

¹³ Burus argu ha-mo un bo-o o-Asus us-na, be-de wu zonge te go'one un wu ne a, te nekuru un hat-o m-ho. ¹⁴ Bo wu 'wostu te o-Asus a, te deku wu o-hat te wooru bo-o o-Mitirin. ¹⁵ Bo un kanee komo te sengu ur-hew n-me un hat-o m-ho. Gas-o ish komo te wooru n-riib o o-Kiyos.* Gas-o ish komo te wooru o-Samos.† Gas-o ish komo se o-Miritus. ¹⁶ Ko n-ga Burus ru'uste ur-hi wua kergune o-Apisi a, untaase wu naas o-da o-Asiya. Wu ro m-hor, urege a nome wu woot o-Urusharima rii-yo un ho-de un **Biki-o o-Pentekos** woonte.

Burus go'onute un sek-ye ne yan-dor Yeso ye un bo-o o-Apisi

¹⁷ Amba bo te wooto o-Miritus a, Burus tomuru ha-mo o-Apisi a egnu wu sek-ye ye un hun-ne yan-dor. Ye haan ye go'onute un wu ne. ¹⁸ Bo ye woonte be-de un wu a, wu zeeru ye, "No un hi un no nepste me cin ho-de un rwo'e na-us re un dak-o o-Asiya a har ca. ¹⁹ Me m-nom un senge-m Wan-Koyan un gwugwer-mo ur-hi deen har m-yish ne. Un mo'og ur-hur be-de un meger-to haanu me a be-de un rew-ur yo-de de **Yahuda**-ne swo me m-nome a. ²⁰ Me wuku no o-nip a, ko be-de yish-de un hun-ne, komo un yoos un de un hur-ut no. ²¹ Um nak **Yahuda**-ne un ye ro **Yahuda**-a ut-to kap ma-to m-waktune be-de Shir, komo ye m-sher o-nip be-ur Wan-Koyan na Yeso.

²² "M-moka **Kukt-o Shir** garamsute me, um he o-Urusharima. Man he ba un nap un yo he me um kor kanee a. ²³ Se de **Kukt-o Shir** ro me m-rwunte ut-ma cas un ko o ke bo-o unze m-ke'et, un swo ur-koob ne ro me ur-'er. ²⁴ Amba me dek hoog-m re untun yo ken rii-yo a, urege de man hoksosse kom un senge-mo Wan-Koyan Yeso yasu me a, um rur **Ma-to m-Rerem** to un yar-mo Shir.‡

* **Bor ur-kwooz:15** 20:15 o-Kiyos dak-o o ro n-tete o m-sa a. † **Bor ur-kwooz:15** 20:15 o-Samos dak-o o ro n-tete o m-sa a. ‡ **Bor ur-kwooz:24** 20:24 Hyen komo: 2Tim 4:7.

25 "To, m-moka um nepste myet-m no nga do me m-hyan a, no ye um pa'e hur-ut no me no m-rure **Ma-to m-Rerem** to un **Gwomo-to Shir** a. 26 Remen kaane me no caane m-rure cas cas, urege net hogute ko'ot-o un ma-ut re wu mere ba wu un sher be-ur Yeso ho-m re ro kon a. 27 Remen um russutu no kap o un yo Shir cone a. 28 Gwot no hi un no, komo kap o un hun-ne ye **Kukt-o Shir** rwo'u no m-gwot a. Ye ro untun kur-o un ca. Komo no he yan-gut-de un hun-ne yan-dor ye Shir kumne hi un de un wu un hyo-m Wa un wu a.

29 "Um nepste me aragse, ye ken yan-yoos-de ut-bo ye, yea cowon be un no. Ye ro untun yege-dur, ye cone m-ho kur-o un ca a. 30 Har ma un be-ur no, ye ken yea indune ye cep ma-to ut-bo, remen ye nakante **yan-neke-m Yeso** un her-o un ye. 31 Remen kaane, no she'et zongse. Baks no ha, me yagu no m-nak ut-to kap-m no a, m-tet m-how ne, har m-yish. Um nomog kaane hak-us tet.

32 "M-moka komo um bopstu no be-de Shir yage ma-to un yar-mo un wu eret no. To he no m-yons, komo to 'ye no o-cim be-ur gaan un yan-ba-m-kukop ne. 33 Me nom gwop-de un hwor ko matuku-to un hun-ne a. 34 No un hi un no no nepste um nomog m-senge un kom-ut re remen um nomote hi un de rii-yo um cone a un yo ye ro be-ur gaan un me ne ne cone ne a. 35 Myet rem-se um nome a, um kututu no unze un gon ka senge-mo a he no gu un yan-ba-m-'wons. No komo m-baks un ma-ut Wan-Koyan Yeso, to wu zee, 'Shir a ya'as ur-ho be-de un wan-ya'as m-yar, jiishe wan-goks m-yar.' "

36 Bo Burus komte m-rwor kaane a, wu argu m-kwukt, wu nomuru us-kon mosse un ye ne kap. 37 Ye argu wusse us-kan kap mo un ye, ye masu wu m-hamat. 38 Ye ro un tuk-mo ut-men remen ka ma-to wu zette unze yea do wu m-hyan a. Bo un kan ye shiiru wu har be-de o-hat.

Bor ur-kwooz o-gaan

Hew-ur Burus ha-mo o-Urusharima

1 Bo te yagutu ye a, te daaru hat-o m-ho te arguru se o-Kos.* Gas-o ish komo te arguru se o-Rodus,† bo un kan komo se bo-o o-Patara. 2 Bo te kumte hat-o ro m-ha dak-o o-Pinikiya a, te daaru te arguru. 3 Bo te cirte hyanbe o-Sayipurus‡ a, te muutu o kwanta un te. Te sengu ur-hew dak-o o-Siriya, te wworu bo-o o-Taya, remen ka be-de hat-o he m-kergunte un saw-to un o. 4 Bo te kergunte o-hat a, te 'wossuru **yan-neke-m Yeso** kane. Te she'eturu kane ho-ut ta'oor. **Kukt-o Shir** rurute ka **yan-neke-m Yeso** ye unze Burus a su ur-koqb n-me o-Urusharima. Remen kaane, ye nakuru Burus ut-to taase wu neke kane. 5 Da-o te warge be-de un hat-o m-ho a, un kom-de un ho-ut ta'oor, morog-de un hun-ne kap ne'a-ne un yakar-ye un ye ne shiiru te har jim-de o-bo. Ka da-o te kwukturu n-riib m-ho, te nomuru us-kon. 6 Te zeeru or te ne, se ho-ur hor-de. Ka da-o, te daaru o-hat, ye komo ye ji'uru o-hur.

7 Bo un rwuun-m te un bo-o o-Taya, te es ko kene a, se bo-o o-Putoremayas. Kane, te gasse or te ne, komo te rewu ho-ur gaan be-de un ye. 8 Gas-o ish, te inuru te haaru bo-o o-Kaseriya. Te cowuru hur-o Pirip ko-ya-m-Rwor un **Ma-to m-Rerem**. Wu wan-gaan-wu be-de un ka

* **Bor ur-kwooz o-gaan:1** 21:1 o-Kos dak-o o ro n-tete o m-sa a. † **Bor ur-kwooz o-gaan:1** 21:1 o-Rodus dak-o o ro n-tete o m-sa a. ‡ **Bor ur-kwooz o-gaan:3** 21:3 o-Sayipurus dak-o o ro n-tete o m-sa a.

nen ta'oor-ye a daage remen ye wongte rii-yo m-re be-de un senge-mo un hun-ne yan-dor o-Urusharima. Te comsuru be-de un wu.[§] 9 Wu ro un yakar-ne nass yan-ne'a-ne, ye a jiite ut-ge á. Ye **yan-Rwor un Ma-to Shir** ye.

10 To, bo te rewete ut-ho kané à, wu ken ko-**yan-Rwor un Ma-to Shir** wu jin-de un wu Agabus. Wu haanuru rwuun-mo un dak-o o-Judiya.*

11 Da-o Agabus haane ur-hamat be un te à, wu dekurü hap-yo un byon-yo ma Burus. Agabus gagu to ma un wu kom-to un na-se un wu ne. Ka da-de wu zeeru, "Rii-yo **Kukt-o Shir** zee à yo ka, 'Kaane **Yahuda**-ne ye o-Urusharima he m-ka un wan ka hap-yo, komo ye bopsu wu un kom-to un ye ro **Yahuda**-ne á.' "

12 Bo te hogute yo ka à, te un hun-ne ye un ka be-de ne, te konuru Burus taase wu he o-Urusharima á. 13 Burus shasuru, "¿Ya notte m-nom kaane? ¿Ya rwote no us-'won nottu me un naas ur-hur? Ai, zongse um ro yanze ma a ke'et me cot á, har ma a hoot me o-Urusharima remen jin-ur Wan-Koyan Yeso."

14 Bo te nepte tea hoks wu á, te ho'osuru komo te zeeru, "Yage Wan-Koyan wu nomot bo wu cone à."

15 Ya o-da hiin, te zonguru bo m-wo, te nekurü o-Urusharima. 16 Ye ken **yan-neke-m Yeso** ye, ya-o-Kaseriya, ye shiiru te. Ye wootu te hur-o Munason. Munason ko-ya-o-Sayipurus-wu, wan-gaan-wu be-de un **yan-neke-m Yeso** ur-takan.

Burus woonte o-Urusharima

17 Bo te woonte o-Urusharima à, or te ne goksu te o-zak o-zak. 18 Bo ish geste à, Burus un te ne haaru be-ur **Yakubu**. Sek-ye ye un hun-ne yan-dor ro kané kap. 19 Bo ye gassunsute à, Burus ruru ye cas cas rem-se Shir nome n-me un ye ro **Yahuda**-ne á be-de un senge-mo Burus nome à.

20 Bo ye hogute kaane à, ye nomuru Shir ur-bongon. Ye zeeru Burus, "To, wo or te, o hyenuste dugu-se un hun-ne n-me un **Yahuda**-ne ye shereste o-nip, myet-mo un ye ne komo ya-m-senge-ye be-de un dor-o **karamsa-o Mosa**. 21 A rusutu **Yahuda**-ne kané yan-dor unze wo m-yoose un kap **Yahuda**-ne, ye ro n-me un ye ro **Yahuda**-ne á unze ye jore **karamsa-o Mosa**. Unze wo **Yahuda**-ne m-yoose taase ko yakar-ye un ye ur-ko, ko komo ye dore ges-o un jind-se un **Yahuda**-ne. 22 To, ¿re te he m-nome? O nak ko re nome yea hogusse ma-to un haan-m ru. 23 Remen kaane, se o nom rii-yo te he wo m-rure à. Te un hun-ne nass ne kané ye esse ut-ma à, komo ye ro zongse ye orot hi-to un ye. 24 Dek ye no neke un **Pyo-o Shir**, nom no ka rem-se un ye ne, noa warag ba m-kukop remen no bumut Shir, komo o topo ye hwor remen a orot ye. Un kaane ko wu ke a nep unze kap ma-to a ruru ye mosse un wo ne à bo-to, a hyen a zee wo un dore **karamsa-o Yahuda**-ne.† 25 Amba ma-to un ye ro **Yahuda**-ne á ye shere o-nip à, te regussute te tomoste o-takurda. Te kupsu ye ut-ma unze, taase ye ti rii-yo a pené pyo-o m-gir à, taase ye ti m-hyó, taase ye ti ap-mo un gut-de a miggre us-cor à, taase ye nom o-ás."‡

26 Burus hoguru kon-se un ye. Bo ish geste à, Burus un ka campo-ne nass-ye ne sapturu hi un de un ye bo **karamsa-o Mosa** zee à. Ka da-de

§ **Bqr ur-kwooz o-gaan:8** 21:8 Hyen komo: Seng 6:5; 8:5. * **Bqr ur-kwooz o-gaan:10** 21:10 Hyen komo: Seng 11:28. † **Bqr ur-kwooz o-gaan:24** 21:23-24 Hyen komo: Qog 6:13-21. ‡ **Bqr ur-kwooz o-gaan:25** 21:25 Hyen komo: Seng 15:29.

ne, wu cowuru un **Pyo-q Shir** remen wu rurut ho-de un swor o-nu o un ye he m-ta a. Ho-de a he **seke ur-seke** remen ko wu ke be-de un ye kap a.

A shik Burus n-me un Pyo-q Shir

²⁷ Bo ka ho-ut ta'voor-to nomte ma-to m-woon a, ye ken **Yahuda**-ne ye ya-o-Asiya hyanuru Burus un **Pyo-q Shir**. Ye swowuru morog-de un hun-ne. Ye shipiru wu. ²⁸ Ye ro us-kan o-zaaz ne, ye ma'asu m-zee, "No hun-ne ye o-Isra! Haan no gwu! Ka net-wu wu ka wu ro m-dorog ko kene wu ro un reeb-to un hun-ne kap a, un **karamsa**-ut na ne, komo un pyap un **Pyo-q Shir** na. Har ma wu hantute ye ro **Yahuda**-ne a n-me un **Pyo-q Shir** wu naaste ka be-de ba m-kukop de." ²⁹ Ye un zee kaane remen n-ga, ye hyanag Burus ne un Taropimus, net-wu o-Apistu, n-me o-bo. To ka to rwo'e ye zee sa o zee Burus un cowon un **Pyo-q Shir** un wu ne.^S

³⁰ Bo-o argu m-rukre kap remen ka ma-to, hun-ne argu m-indune. Us-rek, ye shipu Burus, ye ruutu wu un ka **Pyo-q Shir** o, komo a tigurū us-ish hor-m-hor. ³¹ Bo ye rotte m-senge ye hoot wu a, ma-ut wooru be-de un gos-wu wu un buug-de un karma-ne ye o-**Roma** a, unze Urusharima-o nuktute ba m-sok. ³² Bo m-hoge un kaane, wu gasu ya-ur-gun un caari-ye un karma-ne ne ye o-**Roma**. Ye nekuru us-rek un ka be-de. Bo hun-ne hyambuete wu ro gos-wu a, roon o-rek un karma-ne a, ye yaguru wosor-ut Burus.

³³ Ka gos-wu wu woonoru, wu shipu Burus. Wu zeeru a ke wu un kwom-ut yoor. Ka da-de, wu citu buug-de un hun-ne o-cot ko wan wu, komo un rii-yo wu nome ne a. ³⁴ Morog-ur ma'asu o-zaaz, ye ken ye zee yo ka, ye ken ye yo ken yo un hon. Remen o-zaaz un moor-to ut-ma ne ka gos-wu wu hoks m-da hi-de un shi'it-de ut-ma a. Wu rwo'uru a heet Burus un bariki-o un karma-ne. ³⁵ Bo Burus woonte yow yow un bon-de ish ne a, se da-o karma-ne kepsu wu a remen ween-to un ka morog-de nomog deen. ³⁶ Buug-de un hun-ne, ye ro m-dond a, senguru us-kan o-zaaz ne, ye ma'asuru m-zee, "Ho no wu, ho no wu!"

Burus nomote ur-morog ut-ma

³⁷ A wu un he-de m-cuwut o-bariki o un karma-ne, Burus zeeru ka gos-wu wu, "¿Ko man un hoks wu m-cepe ut-ma?"

Gos-wu zeeru, "Ashi! ¿O nepste ut-Girik? ³⁸ ¿Wo wu ka ka net-wu o-**Masar**-wu wu hante hun-ne 'yons ut-hi un hak-se n-jim a, har wu nek ka yan-ho-m un hun-ne ye dugu-us nass [4,000] n-te o-dakar?"

³⁹ Burus shasuru wu, "Ay, me ko-**Yahuda**-wu wu o-Tarsus un dak-o o-Kirikiya. Me wa-wu un ka kashi bo-o o, o nepse. Me wo us-kon, yagu me un nomote ka hun-ne ye ut-ma."

⁴⁰ Wu ya'u wu ur-beeb, ka gos-wu, wu un karma-ne wu ya'uru wu o-cow. Burus esuru n-te un rii-o m-yawag ur-doob, wu jaksuru hun-ne o-kom, ye res ceen. Bo ye reste zot a, wu nomoru ye ut-ma un rem-de ye de **ut-Ibra**.^{*†}

Bor ur-kwooz us-yoor

¹ Burus zeeru, "No or re ne un tat-ne ne, raks no ut-to, un ruru no yo nome a, remen un kututu no unze mett **ur-ba'as** a." ² Bo ye hogute wu cepute ye ut-ma un rem-de **ut-Ibra** a, ye jamsuru m-rest temb.

^S **Bor ur-kwooz o-gaan:29** 21:29 Hyen komo: Seng 20:4. * **Bor ur-kwooz o-gaan:40** 21:40 Ko: ut-Arameki. † **Bor ur-kwooz o-gaan:40** 21:40 Hyen komo: Mati 22:2.

Ka da-o, Burus zeeru: ³ “Me ko-Yahuda-wu. Tarsus-o a matu me, un dak-o o-Kirikiya, amba un ka bo-o o-Urusharima um bo’ose. Um yooste m-karanta un kus-o Gamariyer, wu yoosu me koyan be-de un ma-to un **karamsa**-ut tat na ne. Me m-senge ne be-de un guw-mo Shir, bo no m-nom kap-m no caane a.* ⁴ Har um rangsute yan-dore un ka Cow-yo a hoomtu ye deen. Um ka’ag hun-ne campo-ne un ne’a-ne ne, un kur-o m-ke’et. ⁵ Har ma ko-Gwomo-wu un kon-se Shir ma un kap o un **Morog-de un Sek-ye** ne, yea hoks me m-su’e. Be-de un ye um gokse ut-takurda haan-mo un or na ne **Yahuda**-ne n-me bo-o o-Damaskus. Me m-ha un ka be-de remen um shipt yan-dore un ka cow-yo ye ro reno a, um hantutu ye o-Urusharima remen a piishite ye ut-ma, a ‘ye ye ur-kqob.†

Burus rworog bo wu nome

wu waktunte be-de un dor-o Shir a
(Seng 9:1-19; 26:12-18)

⁶ “Me m-neke, um ro yow yow um woot o-Damaskus, ho-ur ro ur-hi. Mo ken caari-mo m-cecar mo cir-mo n-Ton mo caragsuru be-de um ro’e a. ⁷ Um argu m-he n-dak, komo um hoguru o ken cor-o, o ro me m-zee, ‘Shawuru, Shawuru, zremen yan o wottu me m-rangse?’

⁸ “Um cituru, ‘Wa-ut-Gos, zWu wu wa ne?’

“Wu zeeru me, ‘Me ro Yeso ko-ya-o-Nazaret ka wu wo m-rangse a.’ ⁹ To, ka yan-hew un de ye, ye hyenuste ka cecar-mo, amba ye nap cor-o un wu ro un tep un me ne a.

¹⁰ “Um cituru, ‘Wa-ut-Gos, zya um he m-nomu ne?’

“Wan-Koyan zeeru me, ‘Ine, o cuw o-Damaskus, reno a he wo m-rure rii-yo a esse wo o nom a.’ ¹¹ Yan-hew un de naku me ut-kom. Ye tuwtu me o-Damaskus, remen me ro m-hoks m-hyan a remen ka cecar-mo nomog deen.

¹² “Wu ken net-wu jin-de un wu Hananiya, wu haanuru wu hyenet me. Wan-dor-o o-**karamsa** m-sok ne, kap **Yahuda**-ne ro wu m-ya m-sek deen. ¹³ Wu essuru un riib-o re, wu zeeru me, ‘Or re Shawuru, goks o-hyan.’ Da-o gaan, yish re upsuru, um hyanu wu komo.

¹⁴ “Wu zeeru, ‘Shir o un Tat na ne dagantu wo o nep yo wu cone a, o hyenet ka Kashi un Net-wu, komo o hogute ma-to un nu-o un wu. ¹⁵ Remen wqa wakte wan-su’e un wu be-de un hun-ne un kap mosse un rii-yo o hyane ne a, komo un yo o hoge ne a. ¹⁶ To, m-moka zya wo ur-er? Ine, a yo’os wo m-ho a so’oste **ba’as**-ut ru be-de un aag un jin-ur Wan-Koyan.’

Eeg Burus ha-mo un

be-de un ye ro Yahuda-ne a

¹⁷ “Bo um musunte o-Urusharima a, me us-kon n-me un **Pyo-o Shir**, um hyanu ut-hyangan. ¹⁸ N-me un ka hyangan-to komo um hyanu Yeso. Wu ma’asu me m-zee, ‘Nom kusse! Ine, o yage o-Urusharima hor-m-hor. Me un zee kaane, remen ka hun-ne ye kane, yea dek ma-to o he me m-su’e a.’

¹⁹ “Me komo um zee, ‘Wan-Koyan, ai ka hun-ne ye ma un hi un de un ye, ye nepste unze un ko o ke **kuke-o un yoos un Ma-to Shir** o um ka’ag ye shere un wo ne a. Komo um bu ka ye shere be un du a. ²⁰ Da-o a wuuse hyo-m Istipanus wu ro wo m-su’e a, me un hi un de, um ro kon kane eso,

* **Bqr ur-kwqoz us-yoor:3** 22:3 Hyen komo: Seng 5:34-39. † **Bqr ur-kwqoz us-yoor:5** 22:4-5 Hyen komo: Seng 8:3; 26:9-11.

me un swo-se un rii-yo a nome à, har ma me ro un 'er-de un matuku-to un ka ye ho wu à.[‡]

²¹ “Ka da-o, Wan-Koyan zeeru me, ‘Ine o arag, man tom wo reno ur-hew ne be-de un hun-ne ye ro **Yahuda**-ne á.’ ”

²² Morog-ur senguru regen Burus ut-to har wu zeeru yo ka. Ye daku us-cor, ye zeeru, “A ho wu! A wongse gon ka net-wu un hono o-dak ne, udepe wu nom hogg á!” ²³ Bo ye ro un dak us-cor ye un jore un cop-to un ye, ye un aas m-hu n-ton m-yo. ²⁴ Remen kaane ka gos-wu wu un karma-ne wu rwo'uru a woot Burus un bariki-o un karma-ne. Wu rwo'uru a nome wu us-sorog, remen wu nept rii-yo rwo'e hun-ne rottu wu un deke us-cor kaane à. ²⁵ Amba bo ye gage wu remen ye bu'ut wu à, Burus zeeru caari-wu un ko-karma-wu un **Roma**-ne wu ro eso yow yow à, “Ashi, zhond hond o n-te o-**karamsa** a nome mat-de un ko-**Roma** us-sorog ba a un piishi wu ut-ma?”

²⁶ Bo caari-wu un ko-karma-wu un **Roma**-ne hogute kaane à, wu nekuru be-de un gos-wu wu karma-ne. Wu zeeru wu, “¿Ya wo un sakt-o m-nom o? Ka net-wu ha mat-de un ko-**Roma**-wu.”

²⁷ Gos-wu un karma-ne woonuru wu cituru Burus, “Ruru me o-nip, ¿wo ko-**Roma**-wu?”

Burus shasuru, “Eba.”

²⁸ Gos-wu un karma-ne zeeru, “Me un ya'as hwor deen um kumut ka rii-yo, yo zee me ko-o-**Roma** um ro à.”

Burus zeeru, “Me ne mat-de jip un to ne a matu me.”

²⁹ Remen kaane ye ro o-sakt ye cit wu à, da-o gaan ye wargu jim. Wu ma gos-wu wu un karma-ne bo wu nepte unze Burus mat-de un ko-**Roma**-de à wu hoguru o-gyer, wu ka ne regu wu ke'estu wu.

Burus be-de yan-piish ut-ma

³⁰ Bo ish geste à, gos-wu wu un karma-ne conu wu nep urege nip-o gyekt-se **Yahuda**-ne ro m-hante un Burus à. Wu ussuru wu, wu rwo'uru Gwomo-ne ye un kon-se Shir un kap **Morog-de un Sek-ye** ne ye morge. Ka da-de wu deknu Burus, wu zeeru Burus wu es un co-o un ye.

Bor ur-kwooz us-tet

¹ Burus tuuru **Morog-de un Sek-ye** yish, wu zeeru, “No or re ne, um komoste senge-mo Shir yaksu me à komo hur un de kaps me á har de ka ho-de.” ² Bo m-hoge kaane, Hananiya, ko-Gwomo-wu un kon-se Shir, rwo'uru ye ro eso eso yow yow un Burus ne à ye wos nu-o un wu. ³ Ka da-de, Burus zeeru wu, “Wo ma Shir a wos wo, wo wur-o tem o o-hwaa, o a suke jojo-o o-pus-o à, wa-o-shepe! O she'ette wo me m-piishe ut-ma bo **karamsa**-o zee à, amba wo ka rwo'e a wos me, bo nome hond hond be-de o-**karamsa** á.”*

⁴ Ye ro kane yow yow un Burus ne à zeeru, “¿Ko-Gwomo-wu un kon-se Shir wu o he m-pyap?”

⁵ Burus shasuru, “Or re ne, me nap unze wu ro ko-Gwomo-wu un kon-se Shir á. Remen a genuste unze, ‘Taase o rure wu ro co be-de un hun-ne à ma-ut yo-to.’”

⁶ Bo Burus nepte unze ye ken ye **Saduki**-ne ye à, ye ken ye komo **Parisa**-ne ye, wu 'yonsu us-cor be-de un **Morog-de un Sek-ye**. Wu zee, “Or re ne,

‡ **Bor ur-kwooz us-yoor:20** 22:20 Hyen komo: Seng 7:58. * **Bor ur-kwooz us-tet:3** 23:3 Hyen komo: Mati 23:27-28. † **Bor ur-kwooz us-tet:5** 23:5 Hyen komo: Rwu 22:28.

mę ma un cere ko-**Parisa**-wu, wà-wu un **Parisa**-ne. Gwot komo remen um este ur-hur be-de un ine-mo un margan-ne, o ka rwo'e attu me m-piishe ut-ma."‡

⁷ Bq wu rurte kaane à ma-ut sunuru **Parisa**-ne un **Saduki**-ne, har mrog-ur wonguru be-ut yoor. ⁸ Remen **Saduki**-ne zeeg ine-mo un margan-ne ro kon á, **yan-tom-ye Shir** ro kon á, ko to ken kukt-to. Amba **Parisa**-ne ne ye este to ro kon kap ut-tet. §

⁹ Caari-to ut-ween argu m-ine. Ye ken **yan-Yoos-de o-karamsa** ye un buug-de un **Parisa**-ne inuru eso, ye sengu ut-ween. Ye zeeru, "Te te bop ka net-wu un **ba'as-de** un rii á. Q ken da-o o ken kukt-o, ko **wan-tom-wu Shir** wu nomo wu ut-ma."

¹⁰ Bq ma-ut sunute ye deen à, gos-wu, wu karma-ne hogu o-gyer taase ye setem Burus. Wu rwo'uru karma-ne kergune ye rumus Burus ur-beeb be-de un ye, ye heet wu un bariki-o un karma-ne.

¹¹ Bq tet-m nomte à, Wan-Koyan esuru yow yow un Burus ne, wu zeeru, "Senge nom un jaab-o men-ut ru, remen bq o rwo'e ma-ut re ba o-gyer o-Urusharima à, komo se o rwo'rog to kaane **o-Roma**."

A toog ut-hun a hoot Burus

¹² Bq ish geste à, **Yahuda**-ne zonguru ye hoot Burus. Ye tonduru us-tond unze yea re á, yea su á, se ye hoog Burus. ¹³ Ye rewesse de ka rew-ur yo-de de à, ye aragte hun-ne kwooz-ut yoor [40]. ¹⁴ Ye haaru be-de un Gwomo-ne ye un kon-se Shir un sek-ye un gwomo-ne ne. Ye zeeru, "Te tonte caari-se us-tond unze tea re á, tea su á se te hoog Burus. ¹⁵ Remen kaane m-moka, no un **Morog-de un Sek-ye** ne, zee no gos-wu wu un karma-ne hantu no wu, untun no un con no do byarag un ma-to un wu m-sok ne. Te komo zongse te ro te hoot wu rii-yo wu woonte."

¹⁶ To, bq wà heno* Burus ne hogute ma-to un yo ye rewesse wu à, wu argu m-neke. Wu cowuru o-bariki, wu ruru Burus.

¹⁷ Burus komo wu agnuru wu ken caari-wu un ko-karma-wu un **Roma**-ne wu, wu zeeru, "Woot ka wan-campo-wu be-ur gos-wu wu un karma-ne, wu ro un to ken ma-to ne to wu he wu m-rwor à." ¹⁸ Ko-caari-wu un ko-karma-wu un **Roma**-ne deku ka wan-campo-wu, wu heete be-ur gos-wu wu un karma-ne.

Ko-caari-wu un ko-karma-wu un **Roma**-ne zeeru, "Burus wu ro ke'o à konog me, um hante ka wan-campo-wu kane be un du, remen ka wan-campo-wu ro un yo wu he wo m-rure ne à."

¹⁹ Gos-wu un karma-ne shipuru kom-o un wan-campo-wu naku wu riib-o gaan. Wu cituru wu, un hond un wu, "¿Ya o he me m-rure?"

²⁰ Wan-campo zeeru, "Gwomo-ne un **Yahuda**-ne este yea kon wo, o heet Burus be-de un **Morog-de un Sek-ye** m-buk, untun ye un con m-jamas byarag un ma-to un wu m-sok ne. ²¹ Amba taase o deke ye to á. Me un ruru wo to ka remen arge hun-ne kwooz-ut yoor [40] be-de un ye ro o-hoob ye hoot wu. Komo ye tondsute us-tond unze yea re á, yea su ne á se ye hoog wu. M-moka komo zongse ye ro temb, ye ro un 'er-de un da-o o hette wu m-heet be-de un **Morog-de un Sek-ye** à."

²² Gos-wu un karma-ne naku wu ut-to. Wu zeeru, "Taase o rure net unze o rurutu me to ka ma-to." Wu zeeru wan-campo arag arag-mq un wu.

‡ **Bqr ur-kwooz us-tet:6** 23:6 Hyen komo: Seng 26:5; Piri 3:5. § **Bqr ur-kwooz us-tet:8** 23:8

Hyen komo: Mati 22:23; Mark 12:18; Ruka 20:27. * **Bqr ur-kwooz us-tet:16** 23:16 Heno Burus ne'a wu.

A tomqog Burus be-ur Gwamna Peris

²³ Ka da-de, gos-wu wu un karma-ne agburu caari-ye un karma-ne ye un **Roma**-ne nen voor. Wu zeeru ye, “Zongsu no karma-ne zungu-us voor [200], un karma-ne kwooz-ut tet un op [70] ya-m-da un jok, un karma-ne ne zungu-us voor [200] yan-dum-mq us-tak, ye heet bo-q o-Kaseriya kwom-us jero se m-tet. ²⁴ No kumne komo Burus jok-ye wu he m-da à. No wottu wu be-ur ko-Gwamna Peris ba ut-ween.”

²⁵ Gos-wu un karma-ne genuru o-takurda kaane komo:

²⁶ Cir-mq o-Karadiyos Risiyas, ha-mq un Wa-ut-gos Gwamna Peris.

Ur-Gas!

²⁷ Ka net-wu, **Yahuda**-ne shik wu. Ye ro wu un ma-to m-ho. Um nomu hor-m-hor un karma-ne re ne, um rumsuntu wu, remen um hogute wu mat-de un ko-**Roma**-wu. ²⁸ Remen um conog um nep yo ye shipte wu à, un heeturu wu be-de un **Morog-de un Sek-ye** de un **Yahuda**-ne. ²⁹ Um 'wossuru rii-yo ye shipte wu à ro mosse o-**karamsa** o un ye ne. Amba **ba'as**-ur ro kon be-de un wu de woq a hoot wu, ko a ke'et wu à. ³⁰ Bo a rurutu me unze rew-ur yo-de ro kon de ye rewesse wu à, da-o gaan, um tombu wu be un du. Um zegg yan-gyekt-se un wu, ye rur be un du **ba'as-de** ye hyane wu nomog à.

³¹ Remen kaane, karma-ne deku Burus, bo a zee ye à. Ye wooturu wu bo-q o-Antipatiris tet-m-tet. ³² Bo un gas-o ish, ye yaguru karma-ne yan-da-se un jok, ye tek co un wu ne, ye ne, ye warguru un bariki-o un ye. ³³ Bo karma-ne yan-da-se un jok wooto o-Kaseriya à, ye ya'asuru ko-Gwamna o-takurda, komo ye yaguru Burus un kom-to un wu.

³⁴ Ko-Gwamna karanturu o-takurda, wu cituru Burus ko o ke raag-o wu rwuune. Bo wu hogute unze Kirikiya-o wu rwuune à, ³⁵ wu zeeru, “Da-o yan-gyekt-us ru woone, man raks ma-ut ru.” Ka da-de, ko-Gwamna komo wu zeeru a 'er wu n-me hur-o un ko-Gwamna, o ko-Gwomo **Here** ma'e à.

Bqr ur-kwooz us-nass

Yahuda-ne heete us-gyekt be-de un ko-Gwamna Peris

¹ Bo a nomte ho-ut taan à, ko-Gwomo-wu un kon-se Shir, Hananiya, wu haaru o-Kaseriya mosse un ye ken sek-ye ye ne, komo un wu ken wa-ys-nap-wu ne se un piish ut-ma, jin-de un wu Tarturus, remen ye heete gyekt-us Burus be-ur ko-Gwamna. ² Da-o a cowonte Burus à, Tarturus ciru heet un geeg-ur Burus be-de un ko-Gwamna. Wu zee, “Wa-ut-gos, rem ru a kumte she'et-de ba ut-ween m-sok ne, remen hyanbe o ru komo she'et-de un ka dak-o jamsute. ³ Ko kené komo un ko yo ke cow-yo, wo Peris, wo jiiشه kap, komo te gokste yo wo m-nom à ur-bongon. ⁴ Amba taase un naas wo o-da, me wo us-kon, n-me un senge-m ru m-kashi raks hiin rii-yo te he wo m-rure à.

⁵ “Komo te 'woste ka net-wu ko-ya-o-a-gegense-wu. Wu ro un haante m-dum n-me un **Yahuda**-ne, ko kené n-me un hono o-dak. Komo wu ro co be-de un derika-o un Nazaret-ne yan-dore un Yeso. ⁶⁻⁷ Har ma hoob-o wu rotte wu yo'ogte **Pyo-o Shir**, amba te shik wu. ⁸ Urege* komo o byaraktu

* **Bqr ur-kwooz us-nass:8** 24:6-8 Mq ken gen-mq m-zee: wu wu conuru a piishé wu ut-ma bo karamsa-o na zee à. ⁷Amba gos-wu, Risiyas, haanuru wu kutu te ur-beeb deen ne wu rumsuru wu un kom-ut te 8wu rwo'uru yan-çetente-se un wu ye haan be un du.

wu un hi un du, woa hoks m-nap be-de un wu bo un ka rem-se a zee wu ro m-nom a.”

⁹ **Yahuda**-ne ma ye daaru cin-o un wu. Ye esuru ye zee kaane to ro.

Ma-ut Burus be-ur ko-Gwamna Peris

¹⁰ Bo ko-Gwamna pyeete Burus keer-de un rwor ut-ma a, Burus shasuru. Wu zee ru, “Um nepste o nomoste us-hak deen wo m-piishe un **Yahuda**-ne ut-ma. Remen kaane me o-zak um muute ma-to he me m-ruut a be un du. ¹¹ Ai, wo gute woa hyen u arag ho-ut op ut-voor ho-de um neke o-Urusharima um kwuktute Shir a. ¹² Ka yan-gyekt-us re ye komo ye wet me m-wos ut-ween un net ne un **Pyo-o Shir** a, ko ne gaag un hun-ne m-dum un kuke-to un yoos un Ma-to Shir a, ko be-to ye m-morge a, ko n-me o-bo a. ¹³ Bon rem-se ye zee me m-nom a m-moka ma yea hoks wo m-rwunte unze nip-o a. ¹⁴ Amba, me un con m-ruru wo o-nip. Me m-kwukte un Shir wu un tat na ne. Nip-o komo me m-dore un ka Cow-yo yo ka hun-ne ye ro m-zee nip-o a. Komo me m-sheer o-nip un rii-yo ro gense a kap bo **karamsa**-o zee a, komo un takurda-to **yan-Rwor un Ma-to Shir** ne. ¹⁵ Me un ka sakt-o ne be-de Shir, bo ka ye ka ye ro m-nom a, unze, Shir a 'yons marimar-ne, kashi un ye ro kashi ne a. ¹⁶ O rwo'e ur-ho bi mette m-senge un hur-ur gaan be-de un Shir un hun-ne ne.

¹⁷ “To, bo a nomte us-hak hiin a, um muunuru o-Urusharima remen um hantute hun-ne re koob-ne m-yar komo um seketu ut-**seke**. ¹⁸ Da-o ye 'wossu me un **Pyo-o Shir** a, um dorutte jind-se un hun-ne re remen um kwuktte ba un hu. Morge-de un hun-ne ro kon be un de a, komo me 'yons hur-de un hun-ne a.† ¹⁹ Amba ye ken **Yahuda**-ne ro kon so un dak-o o-Asiya, ye ro depete ye haan kane be un du ye hante gyekt-us re urege ye ro un to ken ma-to ne un me ne. ²⁰ Ko ne yage ye ro kane a, ye rur rii yo-yo ye hyan be un de a, da-o um ine eso be-de un **Morog-de un Sek-ye** a. ²¹ Se de remen ka ma-to ut-gaan cot to um rwore da-o um ro eso be-de un ye a, to um 'yonste cor a um zee, 'Remen ma-to un ine-mo un margan-ne to rwo'e attu me un piishe ut-ma be un no caane.’”‡

A ereg Burus o-Kaseriya

²² Peris komo wu nepste se ken rem-se m-mahun mosse un Cow-o Yeso ne. Wu esuru ye, wu zee ru, “Da-o Risiyas gos-wu wu un buug-de un karma-ne wu haane kane, man kupsu no ut-ma.” ²³ Peris zee ru ko-caari-wu un ko-karma-wu un **Roma**-ne, wu gut Burus, amba taase wu suu wu deen, taase komo wu wen nay-ne ye un wu m-ha be-de un wu ye nomotu wu yo wu cone a.

²⁴ Bo a nomte ut-ho hiin a, Peris un ne'a un wu ne Durusira, wu ken ko-**Yahuda**-wu wu, ye haanuru. Wu tomuru a hante Burus, wu hogute wu un rwor un ma-to m-sheer be-ur Yeso **Kiristi**. ²⁵ Bo Burus takante rwor un ma-to un kashi un hun-ne, un garamse ur-hi ne, komo un piish ut-ma ne da-o roone a, Peris hoguru o-gyer. Wu zee ru Burus, “Wooste kaane! M-moka de warag. Urege um kumug ur-keer, man agbu wo.” ²⁶ Wu hwoog ur-hur Burus a 'ye wu m-re mo un hwor, o rwo'e Peris sengutu wu us-eeg deen, wu rotte ut-orum un wu ne.

²⁷ Amba bo hak-us yoor aragsute a, Pokiyus Pestus reeru ut-Gwamna to ma Peris. Peris ne remen wu ro un hoob-o un jin-ur so-de be-de un **Yahuda**-ne, wu yagu Burus ke'o.

† **Bqr ur-kwooz us-nass:18** 24:17-18 Hyen komo: Seng 21:17-28. ‡ **Bqr ur-kwooz us-nass:21** 24:21 Hyen komo: Seng 23:6.

Bor ur-kwooz us-taan

*Burus heete ut-ma un co
be-ur ko-Gwomo Sisar*

¹ To, bo a nomte ho-ut tet à, da-o Pestus haane wu dekt senge-mo ut-Gwamna à, wu inuru o-Kaseriya wu nekuru o-Urusharima. ² Kaane Gwomo-ne ye un kon-se Shir un ya-ut-con-ne be-de un **Yahuda**-ne, ye heetu Burus us-gyekt be-de un wu. Ye konu wu. ³ Ye konuru Pestus hor-m-hor wu 'ye ye ur-ho, wu zee a muut Burus o-Urusharima. Ye un kon wu kaane remen ye tooste ut-hun, ye eret wu, ye hoot wu un cow. ⁴ Pestus shasuru, "A 'er Burus o-Kaseriya, me un hi un de me he m-ha reno ba m-jime. ⁵ Remen kaane daag no sek-ye no remen ye haante un me ne. Urege komo ka net-wu ro un de ken **ba'as-de** ne, kane yea hoks hante gyekt-se un ka net-wu."

⁶ Wu pas ho-ut eer ko ut-op be-de un ye á, wu muunuru o-Kaseriya. Bo ish geste komo à, wu she'etu un deeg-o un piish ut-ma, wu rwo'u a hante Burus un her-o un wu. ⁷ Bo Burus haante à, **Yahuda**-ne ye haane es-mo o-Urusharima à, ye inuru, ye rigimsuru wu. Ye sengu hante us-gyekt deen, se ba ur-bon mosse un wu ne. Ye hoks m-kute Pestus unze gyekt-se un ye se o-nip se á.

⁸ Amba Burus un muut un ma-to wu, wu zee "Me, me nome **karamsa**-o un **Yahuda**-ne **ur-ba'as** á, me nome komo **Pyo-o Shir**, ko ko-Gwomo **Sisarur-ba'as** á ko hiin." ⁹ Amba Pestus conog wu gwu'urse **Yahuda**-ne ur-hur, wu cituru Burus, "¿Ko o eks woa neke o-Urusharima a piishitu wo ut-ma reno mosse un se ka rem-se ne?"

¹⁰ Amba Burus shasuru, "Ai, be-de un piish un ma-ut ko-Gwomo **Sisar**, un ro eso, kane depe a piishi me ut-ma. Me nome ne **Yahuda**-ne de ken **ba'as-de** á, wo ma, o nepete un kaane ne m-sok ne. ¹¹ Urege me **ko-ya-ur-ba'as**-wu, har un nomog **ba'as-de** wo a hoot me à, ay, man som a ho me á. Amba urege nip-o ro kon n-me un ka gyekt-se ye m-hante à, to, yatt-wu he me m-hoks m-bopse un kom-to un ye á. Um konog a heet ma-ut re co be-ur ko-Gwomo **Sisar**."

¹² Bo Pestus tooste ut-hun un yan-guw-mo un wu ne à, wu shasuru. Wu zee, "Kon a heet ma-ut ru un co be-ur ko-Gwomo **Sisar**, be-ur **Sisar** komo o he m-neke."

Agirippa ne un Banis

¹³ Bo a nomte yan-ho à, ko-Gwomo Agirippa ne un Banis haanuru o-Kaseriya ye barkute Pestus. ¹⁴ Cin da yea rewesse ut-ho reno deen à, Pestus hanturu ma-ut Burus be-de un ko-Gwomo. Pestus zeeru, "Wu ken net-wu ro kon wu Peris yaksu me ke'o à. ¹⁵ Da-o um ro o-Urusharima à, Gwomo-ne ye un kon-se Shir un sek-ye ne ye un **Yahuda**-ne hantu me ma-to un ka net-wu. Ye konu me, um kupsutu wu ut-ma.

¹⁶ "Amba um rurutu ye unze, te **Roma**-ne te wet m-piishe un **wa-ur-ba'as** ut-ma á se a hantutu wu un co-o yan-hantu un wu m-ke'et, komo se a peesutu wu ur-keer wu muusute ma-to un wu remen ka gyekt-se a heetu wu à. ¹⁷ Remen kaane, bo ye woonte kane un me ne à, me naas o-da á. Bo ish geste á, um daaru deeg-o un piish ut-ma temb, komo um zeeru a hante ka net-wu. ¹⁸ Bo ye hante wu us-gyekt inite à, ye hante de ken caari-de **ur-ba'as** de, de um hyane wu nomog á. ¹⁹ Un sugge-de un kaane ma, ye ro un sunge-mo ut-ma remen jind-se mosse un Shir o un ye ne à. Komo ye zee wu ken Yeso wu wu mare à, wu Burus senge m-zee wu ro

un hoog ne à. ²⁰ Me komo bo um taagute bo um he m-nom um byaragte ka rem-se. Um cituru Burus ko wu eks wu neke o-Urusharima a piishitu wu ut-ma reeng mose un ka rem-se ne. ²¹ Amba bo Burus konte a yage ma-to un wu remen caari-wu un ko-Gwomo **Sisar** wu kupsutu wu ut-ma à. Um rworu a 'er wu har ha-mo un da-o um he wu m-tomte be-ur ko-Gwomo **Sisar** à."

²² Ko-Gwomo Agirippa zeeru Pestus, "Me ma um conog um raks ma-to un ka net-wu un hi un de."

Pestus zeeru, "Woa hogussu wu komo m-buk."

Burus un co Agirippa ne un Banis

²³ To, bo ish geste à, Agirippa ne un Banis ye cownuru gon cown-mo ut-gwomo. Ye cownuru mose un ye ro gos-ye ne be-de ya-ur-gun à komo un sek-ye ye o-bo ne. Pestus rworu a conte Burus. ²⁴ Pestus zeeru, "Ko-Gwomo Agirippa, un kap o un hun-ne ne ye ro kané be-ur gaan un te ne à, net-wu ka wu kap o un hun-ne un **Yahuda**-ne hantu me gyekt-se un wu o-Urusharima à, komo un kané ne, har ma ye ro m-senge o-zaaz ne unze udepe a yagu wu un hoog ne á. ²⁵ Amba me, me hyan yo ken rii-yo wu nome yo wo a hoot wu á, amba remen wu konog komo wu un hi un de un wu, wu hobe a heet ma-to un wu be-ur ko-Gwomo **Sisar**, um zeeru to man tom a heet wu. ²⁶ Amba mett ma-to o-nip to um he gene un ko-Gwomo **Sisar** mose un ka net-wu ne á. Remen kaane, um hantutu wu be un no har un co-o ru, ko-Gwomo Agirippa, remen da-o a komsu wu m-byarag, ko man kum rii-yo um he m-gen á. ²⁷ Remen me un hyan-o re, koob-de us-weer de a heet net be-ur **Sisar** ba an rwunte **ba'as-de** wu nome á."

Bor ur-kwooz us-cind

Burus muute ma-to un wu

¹ Ka da-de Agirippa zeeru Burus, "A ya'ag wo o-da o muute ma-ut ru un hi un du."

Ka da-o Burus jaksu o-kom, wu ciru ut-ma: ² "Ko-Gwomo Agirippa, um kumug ur-ho caane, bo a zee um muut ma-ut re be un du to **Yahuda**-ne cetu me à. ³ Remen wo keeg-yo be-de un nap un jind-o un **Yahuda**-ne un ka rem-se ma-ut sunute ye à. Remen kaane, um konog wo, 'mo ur-hur, o raks ma-ut re.

⁴ "Kap o un **Yahuda**-ne ye nepste gon she'et-de um she'ete cin me wan-campo à, de ro cin ur-takan un dak-o re komo o-Urusharima ne har haan-mo un caane. ⁵ Ye nepste me cin un ga'ane, har ma urege ye conog yea hoks me m-su'e unze o-nip me ko-**Parisa**-wu be-de ka derika-o o jishé us-cenene à n-me un hun-ne te, yan-dor Yawe.* ⁶ M-moka, um ro eso un her-o no a piishite me ut-ma remen um hwoog ur-hur n-te un shoos ut-ma to Shir nome tat na ne à. ⁷ Ka ma-to to baag-ut na op ut-yoor [12] hwo ur-hur yea hyen shi-mo un to, har ye ro m-senge, ye ro un guw-mo Shir m-tet m-how ne. Kwó ut-gwomo, remen um hwoog ur-hur un ka shoos ut-ma o, o rwo'e **Yahuda**-ne hyenet **ba'as** un de! ⁸ No hun-ne shereg unze Shir a hoks m-'yons un ye mare à, ye ine un hoog ne komo. Remen kaane, no yage m-sheer unze wu 'yonste Yeso ut-marimar á!

⁹ "To, me un hi un de ma n-ga, um ro hyanag untun bo sek-ye ye un **Yahuda**-ne ro hyange à. Um nom us-rem ut-moor ne, um wenet ma-ut

* **Bor ur-kwooz us-cind:5** 26:5 Hyen komo: Seng 23:6; Piri 3:5.

Yeso ko-wa-o-Nazaret re co. ¹⁰ Rii-yo um nome o-Urusharima à yo ka. Har Gwomo-ne ye un kon-se Shir pye me ur-keer remen um ke'et yan-ba-m-kukop ut-moor ne. Har ma da-o a ro ye m-hom à, me un sorog-o un kaane. ¹¹ O-da deen, um dorogte komo kap o un kuke-to un yoos un Ma-to Shir, me ye un ya-ur-koob, me m-senge um ru'ut ye yo'og jin-ur Yeso. Me un nom kaane remen komo um ro us-ryaab un ye ne deen. Um sengu ye m-dore har ha-mo ut-bo to un to ken dak-to um ye'et ye ur-koob."†

Ma-to un waktune-m Burus be-ur Yeso
(Seng 9:1-19; 22:6-16)

¹² "De ken ho-de me ur-hew ha-mo o-Damaskus, un beeb-de un Gwomo-ne ye un kon-se Shir, ye ya'asu me o-takurda o zee ye ya'aste me ut-gwomo m-hoob **yan-dor** Yeso. ¹³ Shir do wo m-hoog! Ho-ur ro ur-hi n-cow, me ur-hew un cow. Um hyanuru mo ken cecar-mo arge cecar-mo ur-ho mo cargunsute cir-mo n-ton, mo rigimsuru te un yan-ur-hew un de ne. ¹⁴ Bo te hyeete n-dak kap-m te à, um hoguru o ken cor-o o zegg me un rem-de **ut-Ibra**, 'Shawuru, Shawuru, zremen yan o wottu me m-rangse? Hi un du wo un ya-ur-koob un ka yage-to wottu me à.'

¹⁵ "Ka da-de, um cituru, '¿Wo wu ro wa ne Wa-ut-Gos?'

"Wan-Koyan shasuru me, 'Me wu ro Yeso ka wu wo m-rangse à. ¹⁶ Amba m-moka ine eso. Me un rwun be un du cas o nept Shir ye daagu wo o waragte ko-wan-guw un ko-wan-swq-se un wu ne. Komo o rurut ma-to un rem-se o hyane mosse un me ne à ba o-gyer, komo un rem-se, um he wo m-rure ne kaane co à. ¹⁷ Man gu wo be-de un hun-ne ru, komo un ye ro **Yahuda**-ne á. Me wo m-tom be-de un ye ro **Yahuda**-ne á. ¹⁸ Woa upsu ye yish-ye un ye, ye yagne be-de o-comb ye muun be-de m-cucas, ye yagne komo gwomo-to un **ko-Gwomo-wu un ya-ut-kot** ye muun be-de un **Gwomo-to Shir**. Un kaane ye hette m-kum a soksu ye ut-**ba'as**, komo o-**cim** ne mosse un ye warge ba m-kukop ne à kap remen ye shereg be un de.'

Burus rworog ma-to senge-mo un wu

¹⁹ "Remen kaane, ko-Gwomo Agirippa, me yage sher o-nip un ka hyangan-to haanu me es-mo n-Ton shir á. ²⁰ Um cirig nome un hun-ne ye o-Damaskus o-ko'ot. Ka da-de um nomuru hun-ne ye o-Urusharima un myet-o un yan-her-o un dak-o o-Judiya ne. Ka da-de, komo um nomuru ye ro **Yahuda**-ne á um zeeru ye yage **ur-ba'as** ye muun be-de Shir, komo ye nom rem-se a hette m-nap ye yagute **ur-ba'as** à.‡ ²¹ O rwqe **Yahuda**-ne shipt me n-me un **Pyo-o Shir** ye m-senge ye hoot me. ²² Amba Shir guuru me har m-moka. O rwqe mette kaane un rwor un ma-ut re ba o-gyer be-de un sek-ye un yakar-ne. Ba yo ken rii-yo me m-rwor un hon á se de rii-yo **yan-Rwor un Ma-to Shir** un **Mosa** ne zee yoa kor à. ²³ Ye geneg unze, hun-ne a rangse **Kiristi**. Wu warag wu ur-takan wu he m-ine ut-marimar à. Un kaane wu he hante m-cecas be-de un kap o un hun-ne, **Yahuda**-ne un ye ro **Yahuda**-ne á."§

²⁴ Burus ro n-me un su'e hi un de un wu, ka da-de Pestus 'yonsuru us-cor ur-beeb ne wu zee, "Burus, o zungute! Moor-to un karante-m ru waksute wo ur-hi!"

† **Bor ur-kwooz us-cind:11** 26:11 Hyen komo: Seng 8:3; 22:4-5. ‡ **Bor ur-kwooz us-cind:20**

26:20 Hyen komo: Seng 9:20,28,29. § **Bor ur-kwooz us-cind:23** 26:23 Hyen komo: 1Kor 15:20; Isha 42:6; 49:6.

²⁵ Amba Burus zeeru, "Pestus, Wa-ut-Gos, me zunge á. Nip-o me m-rwor cas. ²⁶ Ai, ko-Gwomo nepste ka rii-yo, me wu komo un nome ut-ma ba o-gyer. Um nepste wu nepste to ka saw-to kap, o nak yo ka rii-yo ba wukusse o a nomu yo á. ²⁷ Ko-Gwomo Agirippa, zo shereg un **yan-Rwor un Ma-to Shir** ne? Um nepste o shereg un ye."

²⁸ Ka da-de, Agirippa zeeru Burus, "¿Un ka ya o-da yo hiin o cone me m-hoks dore un **Kiristi**?"

²⁹ Burus zeeru, "Ko ya o-da hiin, ko deen, Shir zee ba wo un hon du á, har ma un ye ro me m-rege ut-to ne à kap caane, ye barme bo um ro à, se de ba ke'o á."

³⁰ Ko-Gwomo inuru, kaane komo ko-Gwamna un Banis ne, un ye ro ne tara tara be-ur gaan un ye ne à. ³¹ Bo ye ruute be-de un piish ut-ma à, ye zeeru or re un ye ne, "Ai, ka net-wu nom yo ken rii-yo woe a ke'et wu ko a hoot wu á."

³² Agirippa zeeru Pestus, "Ka net-wu ro heete ma-to un wu be-ur ko-Gwomo **Sisar** á, a roa ho'ose wu."

Bqr ur-kwooz us-ta'voor

Burus cowog hat-o m-ho ha-mo o-Roma

¹ Bo a hongute da-o m-neke à, te zonguru ha-mo n-dak o o-Itariya n-me o-hat o m-ho. Ko-Gwamna Agirippa rworu Burus un kom-to un wu ken caari-wu un ko-karma-wu un **Roma**-ne wu. Jin-de un wu Juriyos. Wu ro wan-gaan be-de un karma-ne ye un Buug-ur ko-Gwomo **Sisar**. Komo ko-Gwomo Agirippa ya'asuru Juriyos ye ken hun-ne ye a ka'e à. ² Bo te cuwte o ken hat-o à o o-Adiramiyum, o ro ma-to m-ha to ken bo-to to ro n-riib o-Asiya à, te ciri m-neke. Aristarkus, wu ken net-wu ko-ya-o-Tasaronika-wu so n-dak o o-Makidoniya, wu ro be-ur gaan un te ne.

³ Bo ish gesté à, te woru bo-o o-Sidon, komo Juriyos ya'u Burus ur-'won, Burus yagu wu, wu he wu hyenet nay-ne ye un wu, ye nomotu wu yo wu cone à. ⁴ Bo te inute kane un hat-o m-ho à, yo-m ro te m-munte n-jim n-co te. Remen kaane, te pa'uru so o-ye'er o o-Sayipurus* so yo-m rotte m-wons á. ⁵ Bo te peste sa-mo ro yow yow n-dak o o-Kirikiya ne à, o-Bampiriya ne, te woru bo-o o-Mira un dak-o o-Rikiya. ⁶ Kane, caari-wu un ko-karma kume o ken hat-o o-Arekszandiriya o ro m-ha o-Itariya à, wu rworu te n-me. ⁷ Te nomuru ho-ut ut-ho te ur-hew ceen ceen, un yish jaas-ye te woo yow yow o-Kinidusa ne. Bo yo-m wentu te m-ha co à, te pa'uru riib-o un ba m-yo, so un jim-de un o-Kirit† yow yow o-Sarmoni ne. ⁸ Te pasu o un yish jaas-ye, har te woru de ken be-de a m-aag be-de ur-Wuke de ur-Bon yow yow un bo-o o-Rasiya ne.

⁹ Te hooste o-da un ka be-de deen, hew-ur mossu te m-yo ne, remen da-o o-swoot‡ aragsute. Burus ya'u ye ut-ma. ¹⁰ Wu zeeru ye, "Hun-ne, um hyanag ka hew-de a nom na m-yo ne, komo naase-m a kor na deen, ba naase-mo us-saw o-hat ne cot á, har un hog-m na ne." ¹¹ Amba Juriyos wu dek rii-yo Burus woré á. Un hek-o un kaane, wu raksu ma-to un wan-nak-o-hat komo un to un wa-o-hat ne. ¹² Ye un nom kaane remen ka be-de ur-wuke de o-Rikiya de nom ur-bon hat-to re o-gos kane á. Ye ken ye deen

* **Bqr ur-kwooz us-ta'voor:4** 27:4 o-Sayipurus dak-o o ro n-tete o m-sa à. † **Bqr ur-kwooz us-ta'voor:7** 27:7 o-Kirit dak-o o ro n-tete o m-sa à. ‡ **Bqr ur-kwooz us-ta'voor:9** 27:9 Q ka ho-de m-Pas (Yom Kippur).

be-de un ye zeeru a senge ur-hew, a senge komo a woot o-Pinikiya, urege a nome, remen ye reet o-gos reeno. O-Pinikiya ne be-de un es ut-hat to o-Kirit, o gwote so un baar-o ur-horim a, komo un raag-o ye'er-o ur-horim ne.

Ur-pigip n-te m-sa

¹³ Bq yo-mo o-baar cirte m-dusune a hun-ne hyanuru ye zee con-mo un ye kumute, ye naknuru kwom-o ro un bop o-hat a, ye doruru riib-yo o-Kirit, yow yow un riib m-sa ne. ¹⁴ Ba m-jime yo-mo ur-pigip indunduru deen so o-ye'er un so ur-horan ne mo wosnu raag-o o-Kirit. ¹⁵ Bq yo-m wosnte o-hat a, har o hoks kwange m-yo a. Te argu m-yage temb yo-m sengu te m-huk. ¹⁶ Bq te dorute un jim-de un o ken dak-o ro n-tete m-sa a, te naknu hat-o rek-o n-ton un hat-o o-caari un yish jaas-ye. Jin-de un ka dak-o o-Kawuda. Te un dore jim-de un ka dak-o remen yo-m mott m-wons ka raag-o a. ¹⁷ Bq ye nakante hat-o rek-o ye he'edburu n-me o-caari a, ye nomu us-weer, ye gegru us-hu, ye rigumsuru ka caari-o o-hat o, taase o bu'uge. Ye he'edburu us-gegete. Ye yaguru yo-mo tutute o-hat remen ye hoks o m-nak a. Ye un nom kaane remen ye un gyer-o un a jorbe ye un hyereg-mo o-Sirtis mo ro un saburse o-hat a. ¹⁸ Remen ho-m doog o-zungo, mo ro te m-nukt deen deen. Bq ish geste a, ye ciru kamas un saw-to ro n-me o-hat a, ye jorburu n-me m-ho. ¹⁹ Ho-ur atete-de komo, ye un kom-to un ye, ye jorburu to ken saw-to m-senge mo o-hat to. ²⁰ Bq te nomte ut-ho m-mahun a, te hyan ur-ho ko o-regen a, komo caari-o un kem m-yo ne ro te us-bu. Te hussuru o-sakto unze tea ru.

²¹ Remen ye she'essute ba ye un re rii-yo m-re, Burus inuru eso un tete-de un ye. Wu zeeru, "Hun-ne, no ro hogute ma-ut re to um zee no cin o-Kirit a, to ka rem-se naase un ka yo-mo ne roa kor no a. ²² Amba moka, me no m-kewes nom no jaab-o ut-men, remen yatt-wu he m-nebe be un no a, se de a taage o-hat. ²³ Me un zee kaane remen tet-mo m-ryo wu ken **wan-tom-wu Shir** wu, wu un ro un kom-o un wu a, wu me komo un guw-mo un wu a, wu eks un her-o re. ²⁴ Wu zeeru, 'Burus, wo hoge o-gyer a. O-nip wqa es be-ur ko-Gwomo **Sisar**. Gwot un rem ru komo Shir un sok-mo un wu ne, wua gu myet yan-hew un du.' ²⁵ Remen kaane nom no jaab-o ut-men, no hun-ne, um shereg be-de Shir bq a ruru me a, kaane he m-nom. ²⁶ Amba kap un kaane ne, ka yo-mo a jorbe o-hat un hyereg-mo un de ken dor-de, o sabre."

Hat-o naasute

²⁷ Un tet-mo un op ut-nass [14], yan-se a rottu na un Sa-mo o-Adiriya. O-da da purge, ya-m-nak-o-hat essu us-barag ye zee a nomoste yow yow o-dak ne. ²⁸ Ye ma'uru duw-de m-ho ye hyanuru de wooste us-na o-zungu ur-kwooz [120]. Bq te tekte co hiin a, ye dooru m-ma, ye hyanuru us-na kwooz-ut nass us-op [90]. ²⁹ Remen un gyer-o taase hat-o te cemne un ta'ar-ut caari-ne, ye ho'osburu kwom-to us-nu ut-nass un jim-de o-hat remen a wenet o-hat m-arag. Ye tuuru yish, ye konu Shir ish-o ges. ³⁰ Amba ya-m-nak-o-hat ma'asuru un senge-mo ye somot. Ye kergunturu hat-o rek-o us-weer sa o zee kwom-o us-nu ye he m-kergunte un co-o un caari-o o-hat. ³¹ Burus zeeru ko-caari-wu un ko-karma-wu un **Roma-ne** un ye ka karma-ne ye ne komo, "Urege ka hun-ne ye, ye es n-me un ka hat-o a, yatt bq no he m-nom no ruut a." ³² Bq m-hoge kaane, karma-ne kupuru hu-se un hat-o rek-o, ye yaguru o doruru m-ho.

³³ Bø ish nomte un hede m-gas à, Burus konu ye, ye reebe rii-yo m-re. Wu zeeru, "Caane, ho-ut op-ut nass-to ka no un she'et-de o-regen, no re rii á. ³⁴ Remen kaane, me no us-kon re no rii-yo m-re remen no nomot hoog ko hi-o gaan-yo a husse un hi-ut no á." ³⁵ Bø wu rurte kaane à, wu argu mos ur-burodi, wu nomuru ur-bongon be-de Shir un her-o un ye kap, wu wonguru wu ciri m-re. ³⁶ A dooru ur-wun-se un ye ur-beeb ko wu ke reeru rii-yo m-re. ³⁷ Te kap n-me o-hat hun-ne zungu-us yoor un kwooz-ut tet un op un cind [276]. ³⁸ Bø ye reeste ye ciks à, ye haburu nu-se o-hat be-de un jorogbe un saw-to un ye n-me m-ho.

Jok-ye m-ho bu'ugte o-hat

³⁹ Bø ish gestè à, ya-m-nak-o-hat ye hoks m-nap dak-o ye rotte á, amba ye hyanag o ken riib-o dak-o, o m-hyereg. Ye zonguru ye wotte o-hat be-de m-hyereg urege a nome. ⁴⁰ Ye kupru us-hu se un kap o un ka kwom-to us-nu to, ye yagu to n-me m-ho. Hohond-mo un ka da-o komo ye usse gegette-yo un gaag un rii-yo un kwus o-hat. Ka da-de, komo ye yonse pirapira-to o-hat to ro o-co à hond hond bo yo-m he o m-tute o-co à. Ye rwou'ur-hi ha-mo n-riib yo m-sa. ⁴¹ Amba bo te wote de ken be-de ho-m mo m-karge à, hat-o tamu m-hyereg, har hi-o o-hat cowu n-me m-hyereg o hoks m-nukte á. Hat-o ciri m-bu'uge so n-jim un remen zungo-o un jok-ye m-ho.

⁴² Karma-ne zonguru, ye hoomte ye a ka'e a taase wu ken wu nom us-waag wu som. ⁴³ Amba haanuru ka caari-wu un ko-karma-wu o-Roma wu conog gu un Burus, wu wenu ru ye. Wu zeeru komo kap o un bo un ye nape m-ho à, ye me'es m-nosse, ye he'ebe n-me m-ho ye nom us-waag ha-mo n-riib o m-sa, ⁴⁴ ka ye kuse à, ye de ce-se o-hat, ko ne ye de kep-to o-hat. Un kaane kap mo un ye woq riib-yo m-sa pee.

Bor ur-kwooz us-eer

Burus un dak-o o-Marta

¹ Bø te possute à te hoguru, ashi, jin-de un ka dak-o* o-Marta. ² Hun-ne ye un ka be-de nomo te ur-ho deen. Ye goksu te kap, ye dapsu te o-ra remen kem-o ro ut-he à, komo o-huw ne. ³ Burus kamsunduru ut-ce wu ma'asu m-toob o-ra. Yo ken hwo-yo m-raab yo argu m-rwuun remen hund-o o-ra, yo kamturu kom-o Burus. ⁴ Bø hun-ne ye un ka be-de hyente o-hwo depo un kom-ut Burus à, ye zeeru or un ye ne, "O-nip ka net-wu ko-yanhom un hun-ne wu. No hyanag myet bo wu possune be-de m-sa à, kap un kaane ne, ra-o ro wu un dor se wu marag." ⁵ Amba myet un kaane ne, Burus wishuru kom-o un wu, wu jorburu ka hwo-yo n-me o-ra, ko m-hoog, wu hoge á. ⁶ Ye ro us-barag ye zee ka kom-o a hu ko wua hye ba m-jime wu mer. Amba bo ye she'ete à, ye hyan rii-yo nome wu á. Ye warguru barag-us hor-se, ye zeeru unze wu o ken shir-o o.

⁷ Kane yow yow kat-ut ro kon, to un ko-Gwomo-wu un ka dak-o† jin-de un wu Pubiriyu. Wu goksu te, wu ya'u te be-de ur-she'et de ur-bon, har ho-ut tet. ⁸ Tato-o Pubiriyu wu ro domb wur-o un wu piishe á, o-wur o-ra un ryam-o ut-men ne. Burus cowuru be-de un wu, wu konuru Shir remen wu. Burus saku ut-kom un hi-de un ko-wan-gom, net pyeesuru cas. ⁹ Bø a nomte kaane à, kap o un ye kuse ya-us-gom à un ka dak-o n-tete o m-sa

* **Bor ur-kwooz us-eer:1** 28:1 o-Marta dak-o o ro n-tete o m-sa à. † **Bor ur-kwooz us-eer:7** 28:7 o-Marta dak-o o ro n-tete o m-sa à.

sengu m-haan a ye m-taase us-gom. ¹⁰ Ye ya'u te m-yar deen. Bq da-o m-ine wootu te komo a un hat-o m-hq, ye kamsunduru te kap o un bq un saw-to te cone a.

Burus woog un bq-o o-Roma

¹¹ Bq a nomte reng-us tet a, te inuru n-me un hat-o rwuune bq-o o-Arekszandiriya. Ka hat-o reeg o-gos un ka dak-o o ro n-tete o-m sa a. A nomsutu o komo o-napa untun sha-mo un shir yoor pese-ne Kasto un Porus ne. ¹² Bq te woonte bq-o o-Sirakus a, te rewu ho-ut tet kan. ¹³ Bq un kan komo te arguru te wooru bq-o o-Rigiyum. Rew-mo un ho-ur gaan, yo-m indundur sqa o-baar, un gas-o ish komo te wooru bq-o o-Puteyori. ¹⁴ Kan o ka te go'one un ye ken yan-dor-ye ne. Ye konu te te nom ho-ut ta'voor un ye ne. Un kaane te wooru o-Roma. ¹⁵ Bq yan-dor kan hogute unze te robe a, ye haanuru, ye barkutu te har un be-de a ut-baab a o-Appiyus, komo un ka be-de ne de a m-zee Kur-ut Tet-to un Hamat-ne a. Bq Burus hyente ka hun-ne ye a, wu bomuru Shir. Komo wu dooru kum un beeb-de us-rwun. ¹⁶ Bq te cwute o-Roma a, a ya'u Burus wu neke un hi un de un wu, wu she'et un o ken hur-o, komo wu ken ko-karma-wu ro wu ur'er.

Kq'ot-o Burus o-Roma

¹⁷ Bq a rewete ho-ut tet a, Burus agu sek-ye ye un **Yahuda**-ne. Bq ye karaksute a, wu zeeru ye, "No or re ne, ko de nomte me nome hun-ne na **ur-ba'as** a, ko **ur-ba'as** mosse un jind-o un tat na ne. Myet un kaane ne a shik me o-Urusharima a ya'asu me un kom-to un **Roma**-ne ye ke'e me. ¹⁸ Ye komo bq ye byaraktu me a, ye conog me m-ho'os, remen ye hyan me un de ken **ba'as-de** ne de wq'e a hoot me a. ¹⁹ Amba bo **Yahuda**-ne kwangute dek un ka ma-to a, a gaktu me, um heet ma-ut re be-ur ko-Gwomo **Sisar**, ko de me ro conog m-hante us-gyekt be-de un hun-ne na a. ²⁰ Q rwo'e um hobt um hyen no. Um conog no nep rii-yo rwo'e me un ka be-de ke'o un ka kwom-to. Me ka kan remen um dek unze **Kiristi** heesunte. Wu ro sakt-o na."

²¹ Ye zeeru wu, "Te de te kum o ken takurda-o o rwuune sq dak-o o-Judiya mosse un ma-ut ru ne a. Yatt or na komo wu haane kan wu rur ma-ut ru a, ko wu rur ma-to ba ur-bon mosse un wq ne a. ²² Amba te cong te hoge yo o cone a un nu-o ru, remen bq un rii-yo te nape de a yo ro, ka derika-o pu-o o ko ken a m-cep un ma-to un o ut-yo to."

²³ Ye rwo'uru ho-de ye hette m-gone un Burus ne a. Ye haanuru be-de wu ro ur-she'et a, komo ye haante deen ut-moor ne. Cir-mo n-sot har m-rim, wu senguru ye nome ut-ma wu ro ye m-rure ma-to un **Gwomo-to Shir**. Wu ro m-senge, wu nakantu ye be-ur Yeso un bu-yo un Ma-to Shir. Wu un nom kaane, remen wu kututu ye **Kiristi** bq wu karante ka rem-se **Mosa un yan-Rwor un Ma-to Shir** ne gene a. ²⁴ Ye ken ye argu dek un ma-to un wu, amba ye ken ye dek a. ²⁵ Remen kaane, ye ho'ose or un ye ne o-wur a. Rii-yo ye yagute ka be-de Burus nomo ye ma-ut gaan, wu zee, "Ashi, **Kukt-o Shir** rworog o-nip, bq o nome tat no ne ut-ma a un nu-o **Ishayawan-Rwor un Ma-to Shir** o zee,

²⁶ " 'Neke be-de un ka hun-ne ye, o zee,

"Nqa senge m-hoge un yo me m-zee koyanda a,
 amba no hoks m-nap a.

Nqa ma'as m-hyan un yo me m-nom a,

amba no hoks m-nap un yo um cone á.”

²⁷ Remen hur-de un ka hun-ne ye nomoste m-hwogon,
ye zupste to-to un ye,
ye bifisse yish-ye un ye,
Taase ye hyen un yish-ye un ye,
ye hoge un to-to un ye,
ye kergute komo un hur-de un ye,

har ye waktunte be un de um soksutu ye **ur-ba'as.**'§

²⁸ “To, nap no, Shir tomsunte ma-to un gwu har ha-mo un ye ro **Yahuda-**
ne á. Ye komo ye a raks ut-to!”*

³⁰ Burus she'etu un ka hur-o wu moge à har hak-us yoor, wu ro un goks
un kap o un ye ro m-haan be-de un wu à. ³¹ Yanze a wen wu m-ko'ot á, wu
senguru ko'ot un **Gwomo-to Shir**. Wu ro ur-yoos mosse un Wan-Koyan
ne Yeso **Kiristi** ba o-gyer.

---

§ **Bqr ur-kwooz us-eer:27** 28:26-27 Hyen komo: Isha 6:9-10 (ut-Girik).
 § **us-eer:28** 28:28 Mo ken gen-mo un do ci-o 29Bq to ka ma-to ro à, Yahuda-ne inuru, ye arguru,
 ma-ut sunuru ye deen un hi un de un ye. * **Bqr ur-kwooz**

Takurda-o Burus o wu gene yan-dor Yeso n-me bq-o o-Roma

Rem-se rō n-me à:

M-zante un hi-de ut-ma ne 1:1-17

Hun-ne ye un hono o-dak conog gwu 1:18—3:20

Cow-yo Shir yo un gwu 3:21—4:25

Hoog-m pu-mo n-me un Kiristi 5:1—8:39

Zonge-to Shir mosse un Ya-o-Isra ne 9:1—11:36

She'et-de un ko-yan-dor Yeso 12:1—15:13

M-tige un gas-ur Burus ne de un hi un de un wu 15:14—16:27

Ur-gas

¹ Me, Burus, wan-guw-m **Kiristi*** Yeso, genbe ka takurda-o. Shir ak me ko-yan-Tom Yeso remen um ko'ottē **Ma-to m-Rerem** to un wu. ² Ka **Ma-to m-Rerem** to, to Shir surte o-nu cin n-ga à, to yan-rwor un Ma-to Shir zee un Takurda-o Shir o un ba m-kukop à. ³ Ka **Ma-to m-Rerem** to, to un Wà un wu to, wu rwuune sq un baag-o ko-Gwomo **Dawuda** à, be-de un mat-o o-wur. ⁴ Amba un kqob-de un kukop-mo un wu, **Kukt-o Shir** kututu na ur-beeb ne unze, Yeso **Wà-wu Shir** wu remen wu inute ut-marimar. Yeso **Kiristi**, wu rō Wan-Koyan na. ⁵ Remen yo Yeso nome me à, Shir ya'ag me m-yar un o-cow yo um waragte **ko-yan-Tom Yeso**, wan-ko'ot un Ma-to un wu. Wu un nom kaane remen hun-ne kap ye un dak-ut-dak, hono o-dak ye sheret un wu, komo ye nome wu o-dorotte. ⁶ No ma, no mosse un hun-ne ye un Shir daagne à ye she'ete kang-o gaan un Yeso **Kiristi** ne.

⁷ Ka takurda-o, o ma no o myet yan-dor-ye rō un bq-o o-Roma à:

Shir wastē un no ne. Wu degsu no, no waragte hun-ne ye un wu. Me us-kon Shir Tato na un Yeso **Kiristi**, Wan-Koyan na wu 'ye no gwugwu-mo ur-hur un yar-mo un wu ne.

Kon-se ur-bongon

⁸ Ur-takan, um bomog Shir re un jin-ur Yeso **Kiristi** rem no kap, remen hono o-dak hun-ne rō un m-hoge un ma-to un sher-m no. ⁹ Shir, wu me un guw-mo un wu un hur-ur gaan un ko'ot un **Ma-to m-Rerem** to un Wà un wu Yeso à, wu rō wan-swq-us re, wu hyeneste bq me us-kon koyanda rem no à. ¹⁰ Me us-kon koyanda, Shir 'ye me o-cow um habute be-ur no, urege Shir conog.

¹¹ Me un reeb-o um hyenet no, bq um he no m-gu un yar-mo Shir ya'asu me à, remen no bo'osute un yo no shere à. ¹² Rii-yo um cone m-zee à, um conog um do no jaab-o ut-men un sher-m no, komo um conog no do me jaab-o ut-men be-de un sher-m re. ¹³ Or re ne, um conog no nep um sengute deen un habute be-ur no. Amba me kum o-cow á. Um ro conog um guut no bq sher-m no he m-dq m-wons be-ur **Kiristi** à. Um ro conog m-gu no, um bo'ose un rem-se Shir, bq um gu'e hun-ne un to ken be-to à.†

* **Bqr-o gaan:1** 1:1 Wu Shir daagne à. † **Bqr-o gaan:13** 1:13 Hyen komo: Seng 19:21.

14 Mē m-hoge ʊn hur ʊn de nʊ-se ʊn hun-ņe kap rʊ ʊn hi ʊn de, ya-n-mē ʊt-bʊ ʊn ya-ʊs-riib ņe, ya-ʊs-nap ʊn ya-ba-ʊs-nap ņe. 15 Q rwo'e ʊm ro cʊntē m-ko'otʊ nʊ **Ma-to m-Rerem** nʊ yan-bʊ-ʊ o-Roma.

Bēeb-de ʊn ma-ʊt Yēso

16 Mē ʊn hoge ʊn 'e-mʊ ʊn rwʊr ʊn **Ma-to m-Rerem** á. Mē ʊn zēē kaanē remen tʊ rʊ na m-kutē ʊn bēeb-de Shir. Ka bēeb-de de rʊ ʊn gwʊ-ʊ ʊn myet yē shērē be-de ʊn wʊ à, **Yahuda**-ņe ʊr-takan, ka da-de yē rʊ **Yahuda**-ņe á. † 17 Ka **Ma-to m-Rerem** tʊ kututʊ na bʊ hun-ņe he m-warag kashi be-de ʊn Shir à. A cirē m-shēr be-de Shir, a komʊrʊ komo m-shēr be-de ʊn Shir. Bʊ Ma-tʊ Shir zēē à, "Net kashi wʊa kum hoog remen wʊ shērēg be-de ʊn Shir."§

Hun-ņe myet ba'asʊte

18 Ryaab-se Shir rwʊntē cas cir-mʊ n-tʊn remen yan-men-ʊt jaas-tʊ ʊn rii-tʊ ʊn ba ʊr-bon tʊ hun-ņe rʊ m-nʊm ņe à. Yē hoktē o-nip ʊn men-ʊt jaas-tʊ tʊ ʊn yē. 19 Depetē yē nep myet rii-yo rʊ yo Shir à, remen Shir kututʊ yē yo cas. 20 Cin da-ʊ Shir nʊmē hoño o-dak á, rem-se Shir, se a m-hyan ʊn yish á, bēeb-de ʊn wʊ de ba m-ta, ʊn bʊ wʊ rʊ ņe à, cas a rʊ se m-hyan be-de ʊn rii-tʊ Shir nʊmē à a tʊ m-nap. Net rott be-de m-ru á.

21 Yē nepstē Shir, amba yē ro wʊ m-'ya ʊn sēk-mʊ depe á, yē ro wʊ m-bʊm á. Remen yē nʊmʊg kaanē, barag-se ʊn yē warag o-hwaa, hur-de ʊn yē, komo shiishē de rowē o-comb.* 22 Yē ro m-hyan ʊn hi ʊn de ʊn yē ya-ʊs-weer amba ņe raag-mʊ yē rotte. 23 Qtte yē ya'as m-seps be-de Shir wʊ ʊn ba ʊr-kʊm à, yē sēngurʊ ʊs-toog ʊn rii-tʊ net nʊmē à. Ka rem-se net shabē à, ʊntʊn sha-mʊ ʊn net, ʊn sha-mʊ ʊn yēge-no ņe, ʊt-gʊt ņe, ʊn rii-yē rʊ ʊt-kurub ņe à. Myet ka rem-se rʊ m-ta.†

24 Remen kaanē, Shir yagurʊ yē, yē nʊmʊrʊ rii-yo hur-de ʊn yē cʊņē à, yē nomʊrʊ saw-tʊ m-'e ʊn wur-ʊt ʊr ʊn yē ņe. 25 Yē yagurʊ Shir wʊ o-nip, yē bʊpʊrʊ ʊt-bʊ. Yē ma'asʊ m-kwʊktē ʊn ya'asʊ m-gʊw ņe be-de ʊn rii-tʊ Shir nʊmē à, amba yē yage Shir wʊ nʊmē koyan à, wʊ a he ʊr-bʊngʊn de ʊn ba m-ta à, **amin**.

26 Remen kaanē, Shir yagurʊ yē. Yē nomot rii-yo yē cʊņē à yo m-'e. Ne'a-ņe yē ʊn yē yagurʊ rew-mʊ ʊt-ge bʊ a wētē à. Yē sēngurʊ nʊm ʊn rii-yo a 'wʊssē á. Ne'a-ņe rʊ m-rew ʊn ʊr ʊn yē ņe ne'a-ņe. 27 Campo-ņe komo yē yagurʊ rew-mʊ ʊt-ge ʊn ne'a-ņe ņe bʊ a wētē à. Yē sēngurʊ cʊn-tʊ ʊn hi ʊn de ʊn yē, campo-ņe rʊ m-rew ʊn ʊr ʊn yē ņe campo-ņe. Remen kaanē ʊ hantē a ye'et yē ʊr-koʊb de rekse hond hond ʊn **ba'as-de** ʊn yē ņe à.

28 Bʊ yē yage nap ʊn Shir à, Shir yagurʊ yē, yē he'eburʊ ʊn barag-se o-hwaa, yē sēngutē nʊm ʊn rii-yo depe á.

29 Yē shiishē ʊn nʊm ʊn men-ʊt jaas-tʊ koyanda.

Yē rʊ ʊn nʊmē hun-ņe rem-ʊs yo-se.

Yē penēg o-sʊub.

Yē m-nʊm ʊn rem-se he naas ʊn hur-de ʊn net à.

Yē penēg ʊr-shoob.

Yē rʊ ʊn hoom ʊn hun-ņe.

Yē penēg ʊt-ween.

Yē m-raks ʊn hun-ņe.

‡ **Bqr-o gaan:16** 1:16 Hyen komo: Mark 8:38. § **Bqr-o gaan:17** 1:17 Hyen komo: Haba 2:4.

* **Bqr-o gaan:21** 1:21 Hyen komo: Apis 4:17-18. † **Bqr-o gaan:23** 1:23 Hyen komo: Kara 4:16-18.

Ye rō un ess un net ur-hur.

Ye rō ut-we.

³⁰ Ye rō un m-ti un jin-tō un hun-ņe.

Ye yaguru Shir.

Ye jiite yo'og-o un hun-ņe.

Ye jiite m-gwōn.

Ye peneg ūs-ses.

Barag-se un ye yō-se se.

Ye rō un koob-de o-dorotte o un ye mate ye à.

³¹ Ye rott ur-hi á.

Ye m-shoos un ma-tō ye surte o-nu á.

Ye m-was kō hyan un 'wōn-de un hun-ņe á.

³² Ye nepste jind-o Shir zēeg myet net-wū nōme gon ka saw-tō à, wū woog m-mar. Amba ye rō senge-mō un nōm un rii-yo ba ur-bon, ka ye rō m-nōm kaane komo à, ye rō ye m-do'e jaab-o ut-mēn un rii-yo ba ur-bon.

Bqr-ūs yoor

Shir rō un m-piish ut-ma hond hond

¹ ¿Qr re, wō un hyan un **ba'as**-ur or ru ne? Wott be-de m-ru á. Wō un piishe un hun-ņe ut-ma komo wō m-nōm un rii-yo ká hun-ņe ye rō m-nom à, hi un du wō m-hō.* ² Tē nepste piish ut-ma tō Shir hond hond o be-de un ye rō m-nōm un gon ká rem-se o-saa se à. ³ Wō un piishe hun-ņe ut-ma. Wō mat-de un net, wō wū rō m-nōm un gon ká rem-se wū ken wū rō m-nōm à, ¿Wō m-hyan o zee Shir a 'ye wō ur-koob á? ⁴ ¿Kō de wō un gini un caari-mō un yar-mō Shir un 'wōn-de un wū ne, un mō un hur-de un wū ne? Nap ūze Shir un kutē wō 'wōn-de un wū remen o waktunté o muun be-de un wū.

⁵ Amba remen cikt un du un koob-de un waktunē-m ru ne be-de Shir, wō un egne un hi un du ryaab-se Shir. Un hō-de ryaab-se Shir, wūa kute hun-ņe kashi un piish ut-ma cas cas. ⁶ Shir "a top kō wū ke net-wū hond hond un gon senge-mō wū nōme à."[†] ⁷ Shir a 'ye hun-ņe hoog-o un ba m-ta ye mō'e ur-hur un senge-mō un nōm un rii-yo ur-bon à, ye rō un saktō-o un kum m-seps, m-sek ne, un hoog-o ba m-ta ne. ⁸ Un cen o ye ken hun-ņe ye rō un cōn-tō ur-hi ne, ye yage o-nip à, ye rō un nōm un rem-se un ba ur-bon, ryaab-se Shir rō un hi-de un ye, komo yea sū ur-koob deen. ⁹ Swō ur-koob un tuk-mō ut-mēn ne rō un 'er-de un kō wū ke net-wū wan-nōm un mēn-ut jaas-tō, ur-takan be-de un **Yahuda**-ne, ka da-de, ye rō **Yahuda**-ne á. ¹⁰ Amba Shir a 'ye kō wū ke wū rō m-nōm un senge-mō ur-bon à, m-seps, m-sek ne, un gwugwū-mō ur-hur ne. Wūa nōm yo ka, ur-takan **Yahuda**-ne, ka da-de, ye rō **Yahuda**-ne á. ¹¹ Remen Shir rott m-koos á.‡

¹² Kap ye nōme **ur-ba'as** rii-yo **karamsa-o Mosa** woonte à, Shir a piishe ye ut-ma ba o-**karamsa**. Ye nōme komo **ur-ba'as** un neps un **karamsa-o Mosa** à, n-te un **karamsa-o Mosa**, Shir he ye piishe ut-ma. ¹³ Shir a hyen hun-ņe kashi remen ye hogute o-**karamsa** á, amba se ye nōmog o-dorotte o un yo **karamsa-o** zēē à. ¹⁴ Ye rō **Yahuda**-ne á, ye rott o-**karamsa** á, amba da-o ye nōme yo **karamsa-o** zēē à, barag-se un hur-de un ye rō ye m-kutē rii-yo ur-bon un yo un ba ur-bon ne, kō de yette **karamsa-o Mosa**

* **Bqr-ūs yoor:1** 2:1 Hyen komo: Mati 7:1; Ruka 6:37. † **Bqr-ūs yoor:6** 2:6 Hyen komo: Bqng 62:12; Swōq 24:12. ‡ **Bqr-ūs yoor:11** 2:11 Hyen komo: Kara 10:17.

á. ¹⁵ Senge-mo ۇn ye kutute ye ۇnze ye ro o-**karamsa** ne gense ۇn hur-de ۇn ye. Da-o ye nome rii-yo ۇn ba ۇr-bon, hur-de ۇn ye naasuru, amba ye nome rii-yo ۇr-bon ye ro ۇn hoęe o-zak. ¹⁶ Remen kaane, bo ka **Ma-to m-Rerem** to me m-rwor zee á, kaane he m-warag ۇn ho-de Shir he piishe ۇn hun-ne ۇt-ma á, n-me ۇn Yeso **Kiristi**. Shir a piishe hun-ne ۇt-ma, myet ۇn barag-se ye nome wukusse á.

Yahuda-ņe ۇn karamsa-o Mosa ne

¹⁷ M-moka me ۇn yo ken rii-yo ne yo me wo m-gene á. Wo m-aag ۇn hi ۇn du ko-**Yahuda**. Wo m-'wons ۇn **karamsa-o Mosa**. Wo komo m-gwon ۇn she'et ۇn du ۇn Shir ne. ¹⁸ Wo m-zee o nepste yo Shir cone á. Komo wo m-daag ۇn yo ro hond hond á remen o nepste o-**karamsa**. ¹⁹ O nepste jip ۇnze wo he neken po-ņe o-ko, wo m-dek untun wo ro m-cucas be-de ۇn ye ro o-comb á. ²⁰ Wo m-dek wo ro wan-yoose ۇn raag-ņe, ۇn yakar-ņe, remen o nepse **karamsa-o Mosa** shiishe o ro ۇs-nap ne, o-nip ne. ²¹ Wo wan ۇn yoose ۇn ye ken ye, ıwoa yoose hi ۇn du? Wo wu ro m-ko'ot ۇnze hun-ne hiw ۇr-hyow á. Wo, ıwo ۇr-hyow á? ²² Wo wu ro m-zee net nom o-ás á, wo, ıwo m-nom ۇn rii-yo o-ás á? Wo wu cone m-gir á. Wo, ıwo m-hiw ۇr-hyow ۇn pyo-o m-gir? ²³ Wo wu ro m-gwon ۇn **karamsa-o Mosa** á. Amba wo m-naas ۇn jin-de Shir be-de ۇn koob-de o-dorotte o o-**karamsa**. ²⁴ Ma-to Shir zeeę, "Hun-ņe ro ۇn yo'og ۇn jin-de Shir ko kene remen she'et-de ۇn men-ut jaas-to-ut no."§

²⁵ Urege o dorute o-**karamsa**, ko-ur a gu wo, amba urege wo m-dore yo **karamsa-o zee** á, ko de a ko wo á, Shir a hyen wo ba ۇr-ko. ²⁶ Urege ye ro ba ۇr-ko á, ro m-dore ۇn yo **karamsa-o zee** á, Shir a dek ye untun ye ro ۇr-ko ne á. ²⁷ Ye ro ba ۇr-ko o-wur á, amba ye ro m-dore ۇn yo **karamsa-o zee** a nom á, yea piishe wo ۇt-ma. Wo wu ro o-**karamsa** ne gense á, wu ro ۇr-ko ne á, amba wo ۇn koob-de o-dorotte ۇn **karamsa-o Shir**.

²⁸ Remen ko-**Yahuda** jip ba net-wu, wu ro ko-**Yahuda** o-wur cot á. Komo ko-de o-nip ba de o-wur de á, ko kups o-ka á. ²⁹ Ko-**Yahuda**-wu o-nip hur-de ۇn wu ro tete ۇn Shir ne. **Kukt-o Shir** o ro ۇn m-ja'as ۇn hur-de ۇn net. Shir-ye ro wu m-bom, yanze net á. **Karamsa-o** ro m-ja'as ۇn hur-de ۇn net á.*

B̄or-ųs tet

Koyanda Shir ro ۇn nom ۇn yo wu zee wua nom á

¹ ıUn yan-**Yahuda**-ņe jiishe ye ro **Yahuda**-ņe á? ıYan yo net he m-kum urege a **koog** wu? ² Rii ro kon hun-ne ۇn ko yo ke bu-yo! ۇr-takan, be-de ۇn **Yahuda**-ņe Shir bopse Ma-to ۇn wu.

³ Amba ye ken **Yahuda**-ņe ye, ye sher ۇn Ma-to ۇn wu á. Myet ۇn kaane ne, qa ru Shir yagute ess ۇn swor o-nu o ۇn wu á. ⁴ Cow-yo ۇn kaane ro kon á! Shir wa-o-nip-wu ko hun-ne myet warag ya-ut-bo, bo ko-Gwomo **Dawuda** rure Shir ۇn Ma-to Shir á:

"Hun-ņe a hyan o ka, ma-ut ru shiig o-nip,

o warag komo o-keęe a piishe ma-ut ru."**

§ **B̄or-ųs yoor:24** 2:24 Hyen komo: Isha 52:5 (ut-Girik); Izik 36:22. * **B̄or-ųs yoor:29** 2:29 Hyen komo: Kara 30:6. * **B̄or-ųs tet:4** 3:4 Hyen komo: Bong 51:4 (ut-Girik).

⁵ Amba, ye ken ye a zee, “Ba’as-ut na nɔmɔg ʉr-bon, remen tɔ rwɔ’og hun-ŋe hyenet bɔ Shir rɔ kashi à m-mɔka. ¿Ba’as-de Shir nome ʉs-ryaab ʉn na nɛ wʉ ‘ye na ʉr-kɔɔb?” Raag-mɔ a cite kaane. ⁶ Kaane ɔ á kɔ hiin! ʉrege Shir rɔ kashi á ¿re nɛ wʉ he m-nɔm wʉ piishite hun-ŋe ʉt-ma hono o-dak? ⁷ Wʉ ken wʉa hoks m-zee, “ʉrege bɔ-ut re mosse **ur-ba’as** nɛ rwɔ’og a nept nip-ɔ Shir cas, ka **ba’as-de** warag komo rii-yo ʉn ‘ya ʉn Shir m-seps, ¿remen yan ɔ nɛ har m-mɔka Shir hette me piishe ʉt-ma ʉnze me ko-wa-**ur-ba’as** wʉ?” ⁸ Ye ken hun-ŋe ye weeg na, ye rurute kɔ wʉ ke ʉnze a zeeɔ, “Dɔ nɔ ʉt-**ba’as** remen Shir kumut m-sɛk ʉt-mɔɔr nɛ!” Amba Shir kashi-wʉ, wʉa piishi ye ʉt-ma hond.

Yatt-wʉ rɔ kashi ʉn net be-de Shir á

⁹ ¿Yan tɔ nɛ a he m-zee? ¿Na **Yahuda**-nɛ a ʉn jiish ɔ ka ye rɔ **Yahuda**-nɛ á? Ay! Kɔ hiin! ʉn **Yahuda**-nɛ ʉn ye rɔ **Yahuda**-nɛ á, myet ragaan ye rɔ remen beɛb-de **ur-ba’as** rɔ ʉn gwɔmo-ʉt na. ¹⁰ Gense tɔ rɔ bɔ Ma-tɔ Shir zee à:

“Kashi ʉn net rɔ kɔn á, kɔ wan-gaan,

¹¹ yatt-wʉ rɔ ʉs-nap nɛ á.

Yatt-wʉ rɔ ʉn hoob-ɔ ʉn Shir á.

¹² Hun-ŋe myet yagute bu-yo Shir, ye waragte hwaaw.

Yatt-wʉ rɔ ʉn nɔm ʉn kashi ʉn rii á,
kɔ wan-gaan.”†

¹³ “Nu-ɔ ʉn ye ya ɔ rɔ sa o zee saag-ɔ rɔ tikshisse à,
Rem-de ʉn ye shiig ʉt-bɔ zak zak,”‡

“Ma-tɔ ʉn ye sa o zee raab-mɔ ʉn hwɔ,”§

¹⁴ “Nu-se ʉn ye shiig ʉn ma-ʉt yɔ-tɔ,
ʉt-reɛb nɛ.”*

¹⁵ “Ye ʉn jime m-hɔ ʉn net á.

¹⁶ Kɔ kenɛ ye neke se ye sabursute rii,
komo ye ru hun-ŋe tuk-mɔ ʉt-mɛn.

¹⁷ Ye nap bɔ a he m-she’et ʉn
gwugwʉ-mɔ ʉr-hur nɛ á.”†

¹⁸ “Ye ʉn gyɛr-ɔ ʉn Shir á, kɔ hiin.”‡

¹⁹ M-mɔka a nepste myet yo **karamsa**-o zee à, a ʉn gen rem na **Yahuda**-nɛ ye Shir ya’ase o-**karamsa** à. Wʉ ʉn ya’as ɔ bɔ hun-ŋe a kum keɛr-de m-ru ye nome rii-yo ʉn ba ʉr-bon á. ʉn kaane ɔ Shir he piishe ʉn hun-ŋe hon o-da ʉt-ma. ²⁰ Remen yatt-wʉ Shir he m-hyan kashi ba **ur-ba’as** ʉn co-ɔ ʉn wʉ á, remen dorɔtte-ɔ ʉn yo **karamsa**-o zee à. Yo **karamsa**-o wɔ m-nɔm à yo rɔ kute ʉn hun-ŋe **ba’as-de** ʉn ye.§

Cɔw-yo Shir rɔ ʉn hongse

ʉn hun-ŋe be-de ʉn wʉ à

²¹ Amba m-mɔka a kututu na yo ken cɔw-yo a hette m-warag kashi ʉn hun-ŋe be-de Shir à. Bɔ ma-tɔ Shir kutu na gense ʉn **karamsa**-o **Mosa**, ʉn yo yan-rwɔr ʉn ma-tɔ Shir rwɔre nɛ à. Cɔw-yo o-**karamsa** yo á. ²² Shir sokste **ba’as-to** ʉn kɔ wʉ ke wʉ shere ʉn yo Yeso **Kiristi** nɔme remen

† **Bɔr-ʉs tet:12** 3:10-12 Hyen komo: Bɔng 14:1-3; 53:1-3 (ʉt-Girik); Kɔ’ɔ 7:20. ‡ **Bɔr-ʉs tet:13** 3:13 Hyen komo: Bɔng 5:9 (ʉt-Girik). § **Bɔr-ʉs tet:13** 3:13 Hyen komo: Bɔng 140:3. * **Bɔr-ʉs tet:14** 3:14 Hyen komo: Bɔng 10:7 (ʉt-Girik). † **Bɔr-ʉs tet:17** 3:15-17 Hyen komo: Isha 59:7-8.

‡ **Bɔr-ʉs tet:18** 3:18 Hyen komo: Bɔng 36:1. § **Bɔr-ʉs tet:20** 3:20 Hyen komo: Bɔng 143:2; Gara 2:16.

wu à. Shir rõt m-koos á.* ²³ Hun-ņę myet ba'asute, ye nomog m-pupa un seps-mo Shir ne. ²⁴ Amba myet un kaane ne Shir ya'ag na yar-mo un wu hur-ur gaan. Wu un nom kaane un bu-o **Kiristi** Yeso, bo wu rure na be-de swor ur-koob un na de ut-**ba'as**. ²⁵ Shir un ya'as Yeso ur-**seke** remen **ur-ba'as**. A muutte hun-ņę ba **ur-ba'as** be-de Shir da-o ye shere unze Yeso sekete hoog-o un wu un bu-yo un wuys un hyo-mo† un wu à. Ka **seke**-de kutute unze Shir rõt m-koos á da-o wu yage ka ye nome **ur-ba'as** n-ga piishe ut-ma á, ²⁶ remen wu kutute na kashi-wu ro. Un kaane, a nep Shir kashi-wu komo myet wu shere un Yeso à, wua warag kashi un net.

²⁷ Yatt-yo a hette us-ses á! ¿A nom us-ses remen a nomote o-**karamsa** o-dorotte? Ay! Amba Shir so'oste **ba'as**-ut na remen a shereg. ²⁸ A nep Shir ro m-hyan un hun-ņę untun kashi-ye remen sher-mo ye cot, yanze remen dorotte-o o-**karamsa** á. ²⁹ Shir-o un **Yahuda**-ņę ye cot á. ¿Wu ro ka Shir o un hun-ņę kap? Eba, wu ro Shir ye un hun-ņę kap. ³⁰ Shir gaan ye, wu ro un muut un **Yahuda**-ņę tete be-de un wu remen sher-mo un ye. Wu ro komo m-muut un ye ro **Yahuda**-ņę á tete be-de un wu remen sher-mo un ye.‡ ³¹ ¿A muut o-**karamsa** hwa a remen a shereg o-nip? Ko hiin, un suge-de un kaane ma, te nepste jip unze **karamsa**-o ro ur-bon ne.

Bõr-qs nass

Sher-m Ibrahi

¹ ¿Ya a he m-zee ne mosse un **Ibrahi** ne, ko-yan-ga'e na, un ma-to m-sher? ² Urege Shir hyanag **Ibrahi** kashi un net-wu, **Ibrahi** kumug rii-yo un uk o-cin, amba yanze be-de Shir á. ³ Ma-to Shir zeeq, "**Ibrahi** shereg be-de Shir, o rwõ'e Shir egt wu kashi un net."*

⁴ Wu ro un nom un senge-mo un hwõr-ye a tope wu à, yar-mo á. Kaane ro remen senge-mo un wu mo. ⁵ Amba Shir ro muut un **ya-ur-ba'as** kashi be-de un wu remen sher-mo un ye, yanze remen senge-mo un ye á. ⁶ Un Ma-to Shir, **Dawuda** rwõrog ma-to un kwum-o ro be-de un net-wu ro kashi be-de Shir à, yanze remen senge-mo net nome mo á. **Dawuda** zeeu:

⁷ "Ya-o-kwum-ye, ye a sokse **ba'as-to** un ye à,

Shir a baks un **ba'as-to** un ye ne á.

⁸ Wa-o-kwum-wu, wu Yawe a do m-baks un rii-to un ba ur-bon ne, to wu nome á."†

⁹ ¿Yan ka kwum-o, o un **Yahuda**-ņę o, ye a koq à cot? ¿Ko myet un ye ro **Yahuda**-ņę á, ye a koq á? Yo te m-zee à, yo ro, "**Ibrahi** shereg be-de Shir," o rwõ'e a zett "wu kashi un net be-de Shir."‡ ¹⁰ ¿O ke da-o ne a zee **Ibrahi** kashi un net be-de Shir? ¿Rii-yo a koot wu o ko se da-o a koq wu à? Ma-to o-nip to ro rii-yo a koot wu o. ¹¹ Cin ba a ro **koog** wu, Shir goste wu kashi un net remen **Ibrahi** shereg un wu. Ka **ko**-de ro m-sha, o-napa ne sa o zee sher-mo un wu. Remen kaane, **Ibrahi** waragte tato-o ya-m-sher be-de Shir, ye a esse untun kashi un hun-ņę à, ko de nomte à a ko ye á.§ ¹² Un kaane, komo **Ibrahi** waragte tato-o un ye a koq, ye shere be-de Shir

* **Bõr-qs tet:22** 3:22 Hyen komo: Gara 2:16. † **Bõr-qs tet:25** 3:25 Ka gom-to to ro na muut m-jim remen a bakste unze n-ton o-akwati o swor o-nu o Shir. Yan-Cqw be-de un kon-se Shir ro wuys m-hyo n-ton o-gaan cot ko o ke hak-o. ‡ **Bõr-qs tet:30** 3:30 Hyen komo: Kara 6:4; Gara 3:20.

* **Bõr-qs nass:3** 4:3 Hyen komo: Taka 15:6; Gara 3:6. † **Bõr-qs nass:8** 4:7-8 Hyen komo: Bõq 32:1-2. ‡ **Bõr-qs nass:9** 4:9 Hyen komo: Taka 15:6. § **Bõr-qs nass:11** 4:11 Hyen komo: Taka 17:10.

à. Ba remen kò-de a kò ye ûn hond ûn de á. Amba bõ **Ibrahi** nõmê cin ba a ûn kò wû à, ye dëkürû sha-mò ûn sher-m **Ibrahi** mò wû rotte à.

Swõr o-nu o Shir be-de ûn hun-nê ye shere à

¹³ Shir swõrõg o-nu ûn **Ibrahi** nê ûn baag-o ûn wû nê ûnze wua ya'as ye hõno o-dak. Ka swõrõr nu-o Shir ûn nõm o ba remen **Ibrahi** nõmog o-dorõtte o o-**karamsa** á, amba remen sher-mò ûn wû be-de Shir. Shir hyanag wû kashi ûn net.* ¹⁴ Urege yan-dore o-**karamsa** ye a he m-ya ûn hõno o-dak, ai sher-mò ûn net waktutê o ka hwaa, komo nu-o Shir swõrê à o m-zar o.† ¹⁵ Shir rõ ûn nõm us-ryaab a pesse **karamsa**-o ûn wû. Amba be-de rõ ba o-**karamsa** à, yatt bõ a he m-nõm a nomot kqõb-de o-dorõtte kanê á.

¹⁶ Remen kaanê, sher-mò rõ 'wun-de ut-ma kap. Shir ûn ya'as na swõr o-nu o ûn wû m-yar, hur-ur gaan. A gokstê o, yanze remen a nõmog o-dorõtte o o-**karamsa** á, amba remen sher-m na untun sher-m **Ibrahi**. **Ibrahi** wû rõ tato na kap.‡ ¹⁷ Ma-tõ Shir zeeg, "**Ibrahi** a warag tato-o ûn hun-nê ye ut-dak deen."§ Ka swõrõr nu-o a hyenustê o cas be-de Shir wû **Ibrahi** shere ûn wû à. Wû rõ ûn 'ya ûn margan-nê hõog à, gom-tõ ûn wû komo tõ rõ beeb nê de un nõm ûn rii-yo rokne á, a hyen yo.

¹⁸ Kõ de nomtê saktõ-o **Ibrahi** waragtê sa o zee hwaa, kap ûn kaanê nê wû reeg co ûn saktõ-o ûn wû, komo wû sher har wû wargurû tato-o ûn hun-nê ye ut-dak deen. Tõ ka komo kaanê Shir rurû wû, ûnze, "Baag-o ru a nom ut-mõor deen."* ¹⁹ Sher-m **Ibrahi** mò muun jim á, kò da-o wû wõõse us-hak o-zungu à [100], wû nepstê beeb-de ûn wû teestê, **Saratu**, ne'a un wû, komo da-o o-mat aragsutû wû.† ²⁰ Amba be-de un swõr o-nu o Shir, **Ibrahi** wong hur-de un wû be-ut yoor á. Wû doorû m-sher be-de Shir, wû ya'asurû Shir m-seps. ²¹ **Ibrahi** shereg un hur-de un wû, ûnze, Shir a hoks m-shoos un swõrõr nu-o un wû. ²² Remen sher-mò un wû, wû wargurû kashi un net be-de Shir. ²³ Bõ a gene un Ma-tõ Shir à, "A zeeurû wû kashi un net be-de Shir." Rem **Ibrahi** o cot a gentê á. ²⁴ Amba a un gen tõ ka rem na, na ye Shir he m-muut kashi un hun-nê be-de un wû à, na ye shere un wû 'yonse Yeso Wan-Koyan be-de ut-marimar à. ²⁵ Remen **ba'as**-ut na o rwõ'e Shir ya'astê Yeso wû meret a 'yons wû un hõog nê remen a waragtê ba **ur-ba'as** be-de Shir.‡

Bõr-ûs taan

Tètê un Shir nê

¹ Remen kaanê, bõ a warge kashi remen a shereg be-ur Yeso à, m-mõka a kumug gwugwû-mò ur-hur be-de Shir. Mõ haanê be-ur na remen ka rii-yo Yeso **Kiristi** Wan-Koyan na nõmê à. ² Remen a shereg un wû, **Kiristi** ya'ag na keer-de un kum un yar-mò Shir. A she'et un cõw-yo un ka yar-mò komo a nõm o-zak un saktõ-o un seps-mò Shir. ³ Amba ka o cot á, a o-zak un kqõb-ur na, remen a nepstê kqõb-ur a do na ur-jõõse. ⁴ Jõõse-ur rõ mhantê un kashi ur-she'et, kashi ur-she'et komo de rõ mhantê o-saktõ. ⁵ Ka

* **Bõr-ûs nass:13** 4:13 Hyen komo: Taka 17:4-6; 22:17-18; Gara 3:29. † **Bõr-ûs nass:14** 4:14 Hyen komo: Gara 3:18. ‡ **Bõr-ûs nass:16** 4:16 Hyen komo: Gara 3:7. § **Bõr-ûs nass:17** 4:17 Hyen komo: Taka 17:5. * **Bõr-ûs nass:18** 4:18 Hyen komo: Taka 15:5. † **Bõr-ûs nass:19** 4:19 Hyen komo: Taka 17:17. ‡ **Bõr-ûs nass:25** 4:25 Hyen komo: Isha 53:4-5.

saktō-ō komo ŋa 'ye na m-ē á kō hiin, remen Shir kututē na was-mō ūn wū wassē ūn na nē à deēn, ūn beēb-de ūn **Kukt-o Shir** ō wū ya'ū na à.

⁶ A hoks m-gu hi ūn na á. Bō da-ō Shir eesse nōmē à, **Kiristi** marag remen **ba'as-ūt** na. ⁷ Rō rem nē wū ken wū mer remen wū rō kashi ūn nēt à, amba a taage ūn wū ken wū, wū he m-mar remen nēt-wū rō ūn nōm ūn rii-yo ūr-bon à. ⁸ Amba Shir kututū na wū wastē ūn na nē, cin da-ō a ro ya-ūt-**ba'as** à, **Kiristi** marag rem na.

⁹ M-mōka bō a waragē kashi ūn hun-ŋe be-de Shir remen mar-m Yēso à, Yēso a ruut na be-de ūn ryaab-se Shir. ¹⁰ Ūrege cir-mō ūn n-ga da-ō a ro ūn yage-tō Shir à, Shir hongsu na ūn wū nē, ūn mar-m Wā ūn wū. Yaguntē m-mōka bō a rō nay-ŋe yē ūn wū à, a kum gwū be-de ūn hoog-m Yēso. ¹¹ Amba arge kaanē, komo a o-zak ūn rii-yo Wan-Koyan Yēso **Kiristi** nōmē wū hongsutū na ūn Shir nē à.

*Ba'as-ūr Adamu hantutē m-mar,
mar-m Kiristi hantutē m-hoog*

¹² Bō **ba'as-ūr** cōwne ūn hōno o-dak remen wan-gaan **Adamu** à, ka **ba'as-de** hantē m-mar. Mar-m rō ūn hi-de ūn kō wū ke nēt-wū, remen myet a ba'asutē.* ¹³ Ba'as-ūr ro kon ūn hōno o-dak rii-yo **karamsa-o Mosa** woonte, amba a m-ōog **ūr-ba'as** be-de **karamsa-o** rokne á. ¹⁴ Myet ūn kaanē nē, mar-m nōmog ūt-gwōmo tō ūn hun-ŋe myet cir-mō ūn da-o **Adamu** har da-o **Mosa**. Mar-m rō ūt-gwōmo tō ūn hun-ŋe kap, ūn myet ūn yē jesse ka jin-ō Shir bō **Adamu** jesse ō à. Ūn yo ken cōw-yo **Adamu** sha-m **Kiristi** mō, wū he hantē ūn yar-mō Shir à.

¹⁵ Amba yar-mō Shir ya'ē na à rō ūn hōn ūn **ba'as-ūr Adamu** nē. Remen **ba'as-de** ūn ka wan-gaan-wū rwō'og hun-ŋe deēn marag. Amba yar-mō Shir nōmog deēn, ūn ka wan-gaan-wū, Yēso **Kiristi**, wū Shir ya'asē m-yar à. Yēso sokstē **ba'as-tō** ūn hun-ŋe deēn. ¹⁶ Komo yar-mō Shir ūn hōn mō rō ūn **ba'as-ūr Adamu** nē. Ka **ba'as-ūr** gaan-de hantutē m-sabre, amba yar-mō Shir muutu na ba **ūr-ba'as** kō de a nōmtē ūt-**ba'as** deēn à. ¹⁷ Mar-m nōmog ūt-gwōmo tō ūn hun-ŋe remen **ba'as-ūr Adamu**. Amba a hongse mō ūn hongse-mō Yēso **Kiristi** hongse na ūn Shir nē á. Shir ya'astē na yar-mō ūn wū. Wū gokstē na rem Yēso, a waragte kashi ūn hun-ŋe be-de Shir. A nom ūt-gwōmo m-hoog nē ūn Yēso **Kiristi** nē.

¹⁸ Ūr-kōm, bō **ba'as-de** ūn wan-gaan hantē o-sabre ūn hōno o-dak kap à, kaanē ka rii gaan-yo kashi, yo **Kiristi** nōmē à, yo hantē gwū remen kōwan, bō Shir muute hun-ŋe kashi ūn hoog pu-ō à. ¹⁹ Bō hun-ŋe deēn warge ya-ūt-**ba'as** remen kōob-de o-dōrotte ō ūn wan-gaan à, kaanē komo hun-ŋe deēn he m-warag kashi remen dōrotte-ō ūn wan-gaan.

²⁰ Shir ūn ya'as **Mosa** o-**karamsa** remen **ba'as-de** rwūuntē cas. Amba da-ō **ba'as-ūt** dō ūt-mōor à, yar-mō Shir dōrō ūt-mōor deēn. ²¹ Wū ūn nom kaanē, remen bō **ba'as-ūr** nōmē ūt-gwōmo m-mar à, kaanē yar-mō Shir rō ūt-gwōmo m-mōka. Mō he na m-hantē ūn hoog-ō ba m-ta remen kashi m-hoog, ūn bō-ō Yēso **Kiristi** Wan-Koyan na.

Bor-ūs cind

Kiristi jetemte beeb-de ūr-ba'as

* **Bor-ūs taan:12** 5:12 Hyen komo: Taka 3:6.

¹ ¿Ya a he m-zee ne? ¿A senge nom **ur-ba'as** remen Shir ma'astú na un sokse **ur-ba'as** komo wu dootú na m-yar? ² Ay! A mereste **ur-ba'as**, ¿re he m-nom a senguŋe nom **ur-ba'as**? ³⁻⁴ Bɔ a yo'ose na n-me m-hɔ à, a marag komo a bish na un **Kiristi**. A un yo'os na n-me m-hɔ remen a she'ette she'et-de un hoog pu-o, bɔ a 'yonse Yeso ut-marimar à, un seps-mɔ Shir Tato na. Kaane a kume no hoog.*

⁵ Bɔ a warge gaan un mar-mɔ un wu à, kaane a he m-warag gaan un wu ne un ine-mɔ un wu ut-marimar. ⁶ Remen a nepste unze wur-ut na, ut-ut a kamag to n-ton o-ce un wu ne, remen a dosste wur-to **ur-ba'as**. A un nom kaane, untaase a senge guw-mɔ **ur-ba'as**. ⁷ Urege net marag un **Kiristi** ne, wu possute be-de un beeb-de **ur-ba'as**.

⁸ Bɔ a marɛ un Yeso **Kiristi** à, a shereg a she'et un **Kiristi** ne komo. ⁹ A nepste Shir 'yonste **Kiristi** ut-marimar, komo wu do m-mar á. Mar-m mɔ kus ur-beeb ne be-de un wu á. ¹⁰ Ka mar-mɔ wu marɛ à, wu un mar so-o gaan cot remen wu jeste beeb-de **ur-ba'as**. Amba m-mɔka wu dek hoog-mɔ un 'ya un Shir m-seps.

¹¹ Un bu-o gaan, hyan no hi un no merse bɔ **ba'as-ur** a garamse no á, amba hyan no hi un no m-hoog ne be-de Shir n-me un **Kiristi** Yeso. ¹² Remen kaane, no yage **ba'as-de** nomot ut-gwomo un wur-ut no to he m-mar á, har no dorute ayewe-to un rii 'yo-yo un con-to o-wur á. ¹³ No yage dok-to un wur-ut no nomot **ur-ba'as**, har to waktute rem-se men-ut jaas-to á. Amba ya'as no Shir wur-ut no, sa o zee ye a rwunte be-de m-mar ye kumuru hoog à, komo no ya'as wur-ut no myet remen kashi m-senge. ¹⁴ No jar **ba'as-de** nom ut-gwomo be-ur no á, remen **karamsa-o** rott ur-beeb be-ur no á, se yar-mɔ Shir.

Guw-ŋe be-de Shir remen a nomotu wu kashi m-senge

¹⁵ ¿Re o ka ne? ¿A senge nom **ur-ba'as** remen a un kus-o o-**karamsa** á, se yar-mɔ Shir? Ay! Kɔ hiin! ¹⁶ ¿No nap unze no ya'aste hi un no be-de un wu ken, wu no he m-nome o-dorotte untun guw-ne? No guw-ne ye no ro be-de un wu no m-nome o-dorotte à. No guw-ŋe ye be-de **ur-ba'as**, de ro m-woot un net be-de m-mar à, kɔ ne be-de o-dorotte o ro m-woot un net be-de un kashi ur-she'et be-de Shir. ¹⁷ Amba ur-bongon be-de Shir, remen n-ga no guw-ŋe ye **ur-ba'as** ye, amba m-mɔka, hur un no ro un nom o-dorotte o un myet gon yoos-de no kume á. ¹⁸ M-mɔka Shir uste no be-de guw-mɔ **ur-ba'as**, no waragte guw-ŋe ye Shir be-de un nom un kashi m-senge.

¹⁹ Me un kutu no sha-mɔ guw-ŋe remen no nept, remen kende-ur no. N-ga no weste m-ya'as un dok-to un wur-ut no un nom un rii-yo un ergen un yo ba ur-bon ne. M-mɔka ya'as no wur-ut no myet un guw-mɔ un kashi m-senge be-de Shir, remen Shir muutu no ba **ur-ba'as**. ²⁰ Da-o no ro un guw-mɔ **ur-ba'as** à, ho-m no ro kon un kashi m-senge á. ²¹ ¿Ya no kume ne un rem-se no nome se warge no se m-'e à? Ur-'yons de un ka rem-se mar-mɔ. ²² Amba m-mɔka, no possute be-de **ur-ba'as**, no waragte guw-ŋe ye Shir. Kwum-o no he m-kum kanɛ à o ro hoog-mɔ ba m-kuɔp, o he no m-rwɔ no kumut hoog-mɔ ba m-ta. ²³ 'Yons-de **ur-ba'as** mar-mɔ, amba yar-mɔ Shir hoog-mɔ ba m-ta mɔ ro be-ur **Kiristi** Yeso Wan-Koyan na.

* **Bɔr-ʉs cind:3-4** 6:3-4 Hyen komo: Koro 2:12.

Bɔr-ʉs ta'yoor

Untun sha-mo ʉt-ge

a ro no un Kiristi ne à

¹ Or re ne, bo no nepse yo **karamsa**-o ro à, noa jiish m-nap yo um he m-rwor à, **karamsa**-o ro m-nom ʉt-gwomo to un net-wu ro un hoog ne à cot. ² A gute m-sha be-de un ne'a-wu ʉt-ge, wu ro un kus-o un **karamsa**-o campo un wu, wu ro un hoog ne. Amba urege campo un wu marag, wu possute un **karamsa**-o gagu wu be-ur campo un wu à. ³ Remen kaane, urege wu gaag wu ken campo-wu, ba campo un wu un mar, a zee wu ko-wa-o-ás. Amba urege campo un wu mereste, wu ro ur-keer ne be-de o-**karamsa** hor-wu geet wu, wu ken wu ge'e wu a eeg wu "Ko-wa-o-ás" á.

⁴ Kaane no ro or re ne, mar-m **Kiristi** n-ton o-**kan** mo rwo'og no waragte margan-ne be-de o-**karamsa**. Un kaane no waragte kang-o gaan, un ka wu Shir 'yonse ne ʉt-marimar à remen a nomote Shir senge-mo ur-bon. ⁵ Remen da-o a ro un she'et-de un con-to o-wur, **karamsa**-o senguru na ʉt-swow be-de un saw-to un rerem-mo o-wur cone à, a senguru nom un yo he na hante m-mar à. ⁶ Amba m-moka Shir ruutu na o-**karamsa**, remen a mereste un yo ro gaku na à. M-moka a hoks nome un Shir m-senge un cow-yo un hoog-m pu-mo mo un Kukt-o un wu. Senge-m 'wutum mo a gene o-**karamsa** n-ga à mo aragsute.

Karamsa-o Mosa

un beeb-de ur-ba'as ne

⁷ To, ʉya a he m-zee ne? ʉ**Karamsa**-o waragte o ka **ba'as-de**? Ay! Me roa nep yo **ba'as**-ur ro á, se da-o **karamsa**-o Shir ruru me à. **Karamsa**-o ro zeege me, me nom shoob-de un rii-yo un net á. Me roa nep yo shoob-de un rii-yo un net ro á.* ⁸ Amba remen ka **karamsa**-o Shir o, o hante **ba'as**-ur kumut o-cow yo un 'yons un gop un de un kap ka yo Shir wene be un de à! A ro zeege **karamsa** ro kon á, **ba'as**-ur roa kum ur-beeb á. ⁹ Um ro un hoog ne n-ga, me ro nak yo **karamsa**-o ro á, amba da-o um nape un o ne à, **ba'as**-ur inuru un hoog ne, ¹⁰ um maruru. **Karamsa**-o depe o hante hoog à, o hanturu me m-mar mo wongsu me un Shir ne à.

¹¹ Ba'as-ur kumuru ka keer-de, de raksu me un bu-yo o-**karamsa** de hooru me.† ¹² Remen kaane, o-**karamsa** un hi un de un o ba m-kukop o ro, ka **karamsa**-o kashi-o komo o ro ur-bon ne. ¹³ ʉA zee o ka, ka **karamsa**-o, o ur-bon o, o hantu me m-mar? Ay, ko hiin! Ba'as-de hantu me to ka. Be-de un ka **karamsa**-o ur-bon o **ba'as**-ur hantu me m-mar, remen a nept 'wun-de **ur-ba'as**. Kaane o ka **ba'as**-ur rwuune cas un kom-de un yo-mo un de ne.

Gun-de ro be-de un net

remen ba'as-de un wu à

¹⁴ A nepste unze **karamsa**-o Shir ya'ase **Mosa** à, o un rwuun un **Kukt-o Shir**. Amba me net-wu temb, komo a bak me untun ko-guw-wu **ur-ba'as**. ¹⁵ Me nap yo me m-nom á, remen yo hoog-m re cone um nom à, yo yo me m-nom á. Komo yo me cone um nom á, yo me m-nom.‡ ¹⁶ Urege me m-nom yo me cone m-nom á, um gokste ma-to o-**karamsa** nip-o. ¹⁷ Me wu un hi un de ro un nom un ka rii-yo á, amba **ba'as-de**, de ro be un

* **Bɔr-ʉs ta'yoor:7** 7:7 Hyen komo: Rwu 20:17; Kara 5:21. † **Bɔr-ʉs ta'yoor:11** 7:11 Hyen komo: Taka 3:13. ‡ **Bɔr-ʉs ta'yoor:15** 7:15 Hyen komo: Gara 5:17.

de à. ¹⁸ Ûm nepste, me m-nòm ûn rii-yo ur-bon á, ûn barag-ús re se ûn ko-hun. Remen me ûn zak-o ûn nòm ûn rii-yo ur-bon, amba me hoks yo m-nòm á. ¹⁹ Me o-saktô ne ûm nomot rii-yo ur-bon, amba me m-nòm ûn men-ut jaas-to, to me cone ûm nòm á. ²⁰ Urege ûm nomog yo me cone m-nòm á, waragte o ka me wu ro yo m-nòm ûn hi ûn de á, ka **ba'as-de** de ro ur-she'et be ûn de á, de de ro yo m-nòm.

²¹ Ûm hyanuru yo waragte me ur-wet me cone m-nòm ûn rii-yo ur-bon, amba ûm hyanuru yo me hoks m-nòm à men-ut jaas-to to temb. ²² N-me ûn duw-de ûn hur ûn de me m-hyan ûn bon-de ûn **karamsa-o** Shir. ²³ Amba ûn wur-o re me m-hyan ûn yo ken rii-yo ro ut-mur ûn hur ûn de. Yo garamsute me, yo muutu me ko-guw-wu **ur-ba'as**. ²⁴ Ûm tuk! Ûm waragte rii-yo ur-'won! ¿Wa he me m-gu ûn ka wur-o he me ro m-mar à? ²⁵ Ûm bomog Shir wu gu me à ûn beeb-ur Yeso **Kiristi** Wan-Koyan na!

Amba m-moka ka ûm ro, n-me barag-ús re ûm conog m-nome **karamsa-o** Shir o-dorotte, amba wur-o ma-hun rwog me guw-mo **ur-ba'as**.

Bor-ús eer

Ur-she'et ûn beeb-de ûn Kukt-o Shir

¹ Remen kaane m-moka, piish ut-ma to m-mar to kus á, be-de ûn ye ro ûn gam-o ur-hi ûn **Kiristi** Yeso ne à. ² Remen be-ur **Kiristi** Yeso, **karamsa-o** o-Kukt ka o ro ûn 'ya ûn hoog à, o rwog me* m-posse be-de ûn beeb-de **ur-ba'as** m-mar ne. ³ Yo **karamsa-o** wo hokse m-nòm á remen kende-de ûn wur-o ma-hun, yo yo Shir nome. Shir tomonte Wa ûn wu wan-gaan cot ûn sha-mo ûn wur-ut na to **ur-ba'as** remen wu waragte rii-yo ur-seke rem **ur-ba'as**, Yeso doste komo beeb-de **ur-ba'as** ûn wur-ut na. ⁴ Shir ûn nom kaane, remen myet kashi ûn rii-yo **karamsa-o** zee a nom à, Shir shooste yo ûn na, ye ro ur-she'et ûn beeb-de ûn **Kukt-o Shir** à, yanze ûn barag-se ma-hun á.

⁵ Ye ro ur-she'et bo barag-se ûn ye se ma-hun zee ye à, hur-de ûn ye shiise ûn yo barag-se ûn ye se ma-hun cone à. Amba ye ro ur-she'et bo **Kukt-o Shir** zee ye à, hur-de ûn ye shiig ûn yo **Kukt-o Shir** cone à. ⁶ Muut ur-hi ûn barag-se ma-hun ro ûn hante m-mar, amba muut ur-hi ûn rem-se **Kukt-o Shir** ro ûn hante ûn hoog, ûn gwugwu-mo ur-hur ne. ⁷ Myet wu muute hi-de ûn wu ûn barag-se ma-hun ne à, wu waragte wa-ut-yage to Shir o ká. Remen wu nome **karamsa-o** Shir o-dorotte á, komo wua hoks á. ⁸ Ye ro m-nòm o-dorotte ûn yo barag-se ma-hun ye zee à, Shir a hoge rerem-mo ûn gon ka hun-ne ye á.

⁹ Myet ûn kaane ne, **ba'as-de** ma-hun de gamsu no á. Amba **Kukt-o Shir** o gamsu no, urege **Kukt-o Shir** ro ur-she'et n-me hur ûn no. Myet wu rotte Kukt-o **Kiristi** á, **Kiristi** nap wu á. ¹⁰ Urege **Kiristi** ro ur-she'et be-ur no, ko de wur-ut no ro ûn cow-yo m-mar remen **ur-ba'as** à, **Kukt-o Shir** a 'ye no hoog remen Shir gokste no kashi ûn hun-ne. ¹¹ **Kukt-o Shir**, o 'yonse Yeso ut-marimar, ro ûn hur-ur no. Wu wu 'yonse **Kiristi** ut-marimar à, wua 'ye no hoog ûn wur-ut no to m-mar ûn bu-yo ûn **Kukt-o** ûn wu o ro ûn wur-ut no à.†

¹² Remen kaane, or re ne, a us-nu ne a sew, a dore yo barag-se ma-hun na cone a nom á. ¹³ Urege ûn she'et-ur no, yo barag-se ma-hun zee no

* **Bor-ús eer:2** 8:2 To ken takurda-to ûn ut-Girik zee wo. † **Bor-ús eer:11** 8:11 Hyen komo: 1Kor 3:16.

nŋ nŋm à, yo nŋ m-nŋm, nŋa mer. Amba urrege nŋ un she'et-de o-dorŋtŋe o un yo **Kukt-o Shir** zee à, nŋ yage komo nŋm **ur-ba'as**, nŋa nŋm hoog. ¹⁴ Ye **Kukt-o Shir** rŋ un teke co à, yakar-ye Shir ye. ¹⁵ **Kukt-o Shir** o a ya'u nŋ à, o un guw-ŋe o á, remen kaanŋ nŋ she'et o-gyer nŋ á. Amba ka Kukt-o o he na m-rwŋ a waragte yakar-ye Shir, un beeb-de un ka Kukt-o a hette aag un Shir a zee, "Abba!† Tato na."§ ¹⁶ **Kukt-o Shir** un o ma na kukt-o nŋ rŋ na m-rurŋ cas unze na yakar-ye Shir ye. ¹⁷ Bŋ a rŋ yakar-ye Shir à, a waragte ya-ur-gwuug o ka. Yan-re un gwuug-de un kwum-o Shir, un nay-ŋe nŋ ye un re ur-gwuug moŋŋe un **Kiristi** nŋ. A su'e ur-koob un **Kiristi** nŋ, a sekeŋsu na moŋŋe un wu nŋe.*

Shir a 'ye yakar-ye un wu m-seps

¹⁸ Um nepŋte o-nip, a hongŋe seps-mŋ Shir he na m-ya kanŋ n-co un koob-de a m-swŋ nŋ m-mŋka á. ¹⁹ Myet yo Shir nŋme à, rŋ un o-dish nŋ o m-hyan un da-o Shir he m-rwunŋte un ye rŋ yakar-ye un wu à. ²⁰ Yo Shir nŋme à, yo hyanag ra-o ut-men, yanze un con-mŋ un yo á, amba remen kaanŋ Shir conŋ, a nŋm yo o-saktŋ nŋ.† ²¹ Yo Shir nŋme à un hi un de un yo a poŋŋe un guw-mŋ ur-wum, yo a kum ur-keer de m-poŋŋe m-seps nŋ mŋ a he m-ya un yakar-ye Shir à.

²² A nepŋte har caanŋ yo Shir hwoŋŋe à rŋ us-'yong sa o zee ne'a-wu rŋ un ma-to o-mat à. ²³ Ba yo Shir hwoŋŋe à rŋ us-'yong un hon-de un yo á, har un na nŋ. Na ye gokŋe **Kukt-o Shir** o a taknŋ na m-ya'a a us-'yong un hoog-m na, a ur-'er ur-gop nŋ deen remen Shir muutu na yakar-ye un wu hond hond komo wu rur wur-ut na, wu 'ye na komo keer-de m-poŋŋe.‡ ²⁴ Remen ka saktŋ-o o a kumte gwu na. Amba a hyenŋe yo a o-saktŋ un yo à, ai, saktŋ-o o kuse á. ¿Wan wu nŋ rŋ saktŋ-o un yo wu kumŋe à? ²⁵ Amba a rŋ un saktŋ un rii-yo a kumŋe á, a m-'er un yo un jaab-o ut-men.

²⁶ Un kaanŋ **Kukt-o Shir** rŋ na m-gu un koob-de un beeb-ur na. A nap bo depe a kon á, **Kukt-o Shir** rŋ us-kon be-de Shir rem na us-'yong nŋ se ba un hoks m-rwunŋte ut-gom. ²⁷ Shir komo, wu nape hur-de un net à, nepŋte barag-se o-Kukt, remen Kukt-o rŋ m-kon remen yakar-ye Shir un bu-yo Shir conŋ à.

A aragte ye re na ur-gun

²⁸ A nepŋte un hon un rii kap Shir rŋ un nŋm un rii-yo ur-bon, remen ye wasse un wu nŋ à. Wu nŋm komo kaanŋ un bu-yo un zongŋe-to un wu. ²⁹ Remen ye Shir ekŋe à, ye wu m-hus ye waragte untun Wà un wu, remen Wà un wu waragte mat-de co wu o-hur be-de un hen-ŋe ye ut-moor. ³⁰ Remen ye Shir daage à, ye wu aage. Ye wu aage à, ye wu rŋ m-muut yan-ba-**ur-ba'as** be-de un wu. Ye kumŋe she'et-de un ba **ur-ba'as** be-de un wu à, ye ye komo wu sepsŋe.

Was-mŋ Shir n-me un Yŋso Kiristi

³¹ Un gwot-o un ka ma-to, ¿ya a he m-zee nŋe? ¿Urege Shir rŋ na m-toŋe wa he nŋm ur-hwu'us un na nŋe? ³² Shir wen na Wà un wu à, amba wu ya'astu wu rem na kap. ¿Wu hoks na ya'as un koyan kom-ut yoor á? ³³ ¿Wa he m-heet us-cetente se un ye Shir daage à? Kŋ net! Shir un hi

‡ **Bqr-ŋs eer:15** 8:15 ut-Arameki: Abba. § **Bqr-ŋs eer:15** 8:15 Hyen komo: Mark 14:36; Gara 4:6. * **Bqr-ŋs eer:17** 8:15-17 Hyen komo: Gara 4:5-7. † **Bqr-ŋs eer:20** 8:20 Hyen komo: Taka 3:17-19. ‡ **Bqr-ŋs eer:23** 8:23 Hyen komo: 2Kor 5:2-4.

ʊn de ʊn wʊ muute ye yan-ba-**ʊr-ba'as** be-de ʊn wʊ. ³⁴ ʔWa bo'ose na m-kaps? Kʊ nɛt! Yeso **Kiristi** marag, kʊ a zee, Shir 'yonste wʊ ʊt-marimar, m-mʊka wʊ rʊ tara ʊr-rɛ de Shir. Wʊ rʊ ʊs-kʊn be-de Shir rem na. ³⁵ ʔYa he na m-wongse ʊn was-m **Kiristi** ne? ʔRange-o? ʔKʊ swʊ ʊr-kʊob, kʊ mɛr, kʊ kʊob-de ʊn rii, kʊ o-ra, kʊ m-mar? Kʊ rii! ³⁶ Bʊ Ma-tʊ Shir zɛɛ à, "Rem ru tɛ m-swʊ ʊr-kʊob de m-mar koyanda.

A na m-nak ʊntʊn ca-yo a heete be-de ʊn pan à."§

³⁷ ʊn ka rem-se a argute hun-ŋe zee na, a reeg ʊr-hʊ cot remen was-mʊ **Kiristi** wasse na à. ³⁸⁻³⁹ ʊm nepste kʊ hiin sea wʊongsʊ na ʊn was-mʊ Shir rʊ na m-was ʊn **Kiristi** Yeso Wan-Koyan na á:

kʊ m-mar,

kʊ hoog,

kʊ **yan-tʊm-ye Shir,**

kʊ **ko-Gwomo-wʊ ʊn ya-ʊt-kʊt,**

kʊ m-mʊka,

kʊ da-o rʊone à,

kʊ yan-gʊ ʊn gwomo-tʊ,

kʊ m-pipir,

kʊ ʊr-dʊw,

kʊ yo ken rii-yo ʊn hʊn,

myet se bo'os se wʊngse na ʊn was-mʊ Shir ne á.

Bʊr-ʊs jero

Shir dak hun-ŋe ye o-Isra

¹ ʊn essente ʊn de wʊ ma **Kiristi**, yage ʊm rurʊtʊ nʊ yo ken rii-yo, komo **Kiristi** Yeso wʊ rʊ mɛ m-su'e, ʊnze ka ma-tʊ nip-o. Komo hur ʊn de ʊn **Kukt-o Shir** ne nepste kaane o. ² Hur ʊn de rʊ m-naase, ʊn tʊk-mʊ ʊt-mɛn ne deen, ba ʊr-me'et. ³ Mɛ m-hyan remen ʊr re ne yan-baag-o re **Isra-ŋe** yan-campʊ-ŋe ʊn yan-ne'a-ŋe ne, man hoks m-ess Shir wʊ wongsʊ mɛ be-ʊr **Kiristi**, wʊ huʊ mɛ nu-o yo-o ʊrege o he m-rwʊ ye kumut gwʊ. ⁴ Ye **Isra-ŋe**, ye Shir muute yakar-ye ʊn wʊ à, wʊ kutute ye seps-mʊ ʊn wʊ. Wʊ swʊrog ʊs-nu ʊn ye ne. Wʊ ya'asurʊ ye **karamsa-o Mosa**. Wʊ kutʊ ye bu-yo ye hette wʊ m-kwʊkt mʊ, o-nip à. Wʊ doorʊ ye sure ʊs-nu.* ⁵ **Ibrahi, Ishaku, ʊn Yakubu** ne rʊ mong-ne ʊn ye ne ya-n-ga-ye, **Kiristi** ʊn ce ʊn wʊ ko-**Isra-wʊ** ʊn mat-de ʊn ko-hun. Komo, wʊ Shir wʊ. Wʊ rʊ gwʊmo-tʊ ʊn koyan à, komo wʊ wooste a 'ye wʊ ʊr-bʊngʊn har da-o ba m-ta, **amin!**

⁶ Yanze swʊr o-nu o Shir ʊn warag hwaa á, remen myet o ʊn hun-ŋe ye o-**Isra** ye rʊ hun-ŋe ye Shir á. ⁷ Komo yanze myet yan-baag-o **Ibrahi** ye rʊ yakar-ye Shir á. Remen kaane, Shir zɛɛg **Ibrahi**, "Be-ʊr **Ishaku**† o o he m-kum ʊn ka yakar-ye ʊm surʊte wʊ nu à."‡ ⁸ Yakar-ye a mate o-wʊr à, ye rʊ yakar-ye Shir á, amba ye a m-kum ʊn bu-yo ʊn swʊr o-nu à, ye rʊ yakar-ye Shir ye o-nip. ⁹ Baks nʊ yo Shir zɛɛ à, da-o wʊ sure **Ibrahi** o-nu à, "Da-o wo'e, man muusʊne, **Saratu** komo a met wan-campʊ."§

§ **Bʊr-ʊs eer:36** 8:36 Hyen komo: Bʊng 44:22. * **Bʊr-ʊs jero:4** 9:4 Hyen komo: Rwʊ 4:22.

† **Bʊr-ʊs jero:7** 9:7 Ibrahi rʊog ʊn ye ken yakar-ye amba Ishaku wʊ wà-wʊ Shir surʊtʊ o-nu wʊa 'ye Ibrahi à. ‡ **Bʊr-ʊs jero:7** 9:7 Hyen komo: Taka 21:12. § **Bʊr-ʊs jero:9** 9:9 Hyen komo: Taka 18:10,14.

10 Mɔ ken sha-mɔ rɔ kɔn komo. Yakar **Rebeka** tato-o gaan ye rɔ, wu rɔ tato na **Ishaku**. 11-12 Amba rii-yo a met ka peŋe-ŋe ye, Shir ruŋsute **Rebeka** unze, “Seŋ-wu a noŋe wà m-guw.”* Kaane tɔ noŋe rii-yo ye nomot rii-yo ur-bon kɔ yo un ba ur-bon. Shir un zee kaane a nept wu rɔ un daag un net bɔ wu cone à yanze remen senge-mɔ un net á. 13 Bɔ Ma-tɔ Shir zee à, “Um coneŋ **Yakubu**, um ginumte **Iso**.”†

14 ¿Ya a he m-zee ne? ¿A zee ɔ Shir rɔ m-koos ne? Ay! Kɔ hiin! 15 Remen Shir zeeŋ **Mosa**,

“Wu um coneŋ um hyen 'wɔn-de un wu à,
man kutu wu ur-'wɔn,
Wu um coneŋ um noŋe wu ur-ho à,
man noŋe wu ur-ho.”‡

16 Yanze remen cone-mɔ un net kɔ senge-mɔ un wu á, amba un 'wɔn-de Shir cot. 17 Ma-tɔ Shir zeeŋ ko-Gwomo-wu o-**Masar**, “Me un sagbu wɔ ut-gwomo remen um kutute hun-ŋe beeb un de be un du, komo a ko'ote jin un de kɔ kene un hono o-dak.”§ 18 Un kaane Shir rɔ un hoge ur-'wɔn de un wu wu cone à, wu rɔ un rwo ur-cikt un hur-de un wu cone nom ur-cikt à.

Ryaab-se Shir un 'wɔn-de un wu ne

19 Wu ken wua hoks me m-zee, “Urege kaane ɔ, ¿remen yan ɔ Shir hette hyan un **ba'as**-ur na? ¿Wa he m-wen un yo Shir cone à?” 20 ¿Amba wɔ rɔ wa ne mat-de un net har ma-tɔ sunutu wɔ un Shir ne? Rii-yo a noŋe à, yo wet m-zee wu noŋe yo à, “¿Ya o nomte me kaane?”* 21 Wu rɔ un ma-tɔ ut-tur à wua hoks m-nom ut-ba bɔ wu cone à. Wua hoks m-nom un ba-ut gaan wu nom tɔ ken tur-tɔ remen ho-de o-biki, komo wu nom tɔ ken tur-tɔ remen duus ut-gwo.

22 Kaane gwomo-tɔ Shir rɔ, wua cun wu ruuunte ryaab-se un wu, un beeb-de un wu ne cas. Amba wu rɔ ur-joose, komo wu 'mo ur-hur be-de un ye depe wu nom us-ryaab un ye ne à. Ye Shir rɔ ur-'er wu saburse à. 23 Kaane wu coneŋ komo wu ruuunte seps-mɔ un wu be-de un ye wu hoge 'wɔn-de un ye à, ye wu esse cin ur-takan remen ye kumut seps-mɔ un wu à. 24 Na ye Shir aage à, yanze be-de un **Yahuda**-ne cot á, amba myet un ye rɔ **Yahuda**-ne á. 25 Bɔ a rwoŋe un takurda-o Hoseya à unze: “Ye rɔ hun-ŋe re á, man zee ye 'Hun-ŋe re.’

Komo baag-ɔ um ro ginumte n-ga à,
man zee ɔ 'Baag-ɔ me m-con à.’ ”†

26 Komo,

“Un ka be-de a zee ye: ‘Nɔ hun-ŋe re ye á,’
un ka be-de a he ye m-zee,
'Yakar-ye Shir wu un hoog.’ ”‡

27 **Ishaya** rwoŋog ma-ut **Isra** un caari-o o-coŋ, wu zee,
“**Isra**-ne rɔ ut-moor ne
sa o zee hyereg-mɔ un riib-ɔ m-sa,
amba un be-de un ye kusse à,
hun-ŋe hiin cot a he m-gu.

* **Bɔr-ɔs jero:11-12** 9:11-12 Hyen komo: Taka 25:23. † **Bɔr-ɔs jero:13** 9:13 Hyen komo: Mara 1:2-3. ‡ **Bɔr-ɔs jero:15** 9:15 Hyen komo: Ruwɔ 33:19. § **Bɔr-ɔs jero:17** 9:17 Hyen komo: Ruwɔ 9:16 (ut-Girik). * **Bɔr-ɔs jero:20** 9:20 Hyen komo: Isha 29:16; 45:9. † **Bɔr-ɔs jero:25** 9:25 Hyen komo: Hose 2:23. ‡ **Bɔr-ɔs jero:26** 9:26 Hyen komo: Hose 1:10.

28 Yawe a piishe hɔno o-dak ʉt-ma,
kap ba ʉn naas o-da.”§

29 Bɔ **Ishaya ko-wan-Rwɔr ʉn Ma-tɔ Shir** n-ga zee à:
“A ro zeege Yawe wʉ jiishe ʉr-beeb à
yaksʉtʉ na ye ken ye n-me ʉn baag-o na á,
A roa wishe na ʉntʉn bɔ-o o-**Sodom**,
a roa sabarse na ʉntʉn bɔ-o o-**Gomora**.”*

Isra-ŋe sher be-de Shir á

30 Tɔ, ʉre o ka ʉn ya? Ka ye ro **Yahuda**-ŋe á, ye ro m-senge ye kumut ʉr-keer de ʉn warag kashi hun-ŋe be-de Shir á, amba m-mɔka ye kumug, ka keer-de ye kume komo à, gon de a m-kum be-de m-sheer à de de. 31 Amba **Isra**-ŋe ye ro conge, ye warag kashi ʉn bu-yo o-**karamsa** à, ye kum de á.
32 ʉYa rwɔ'e kaane? Yo rɔ remen ʉn bu-yo m-sheer yo ye kume á, se senge-mɔ ʉn hi ʉn de ʉn ye. Ye pʉksurʉ ʉn “ka ta'ar-de rɔ m-'rwɔ ʉr-pʉkse à.”

33 Bɔ rɔ gense ʉn Ma-tɔ Shir à unze:

“Gwɔt ʉm rwɔ'og ta'ar-de ʉr-pʉkse
n-me o-Urusharima.†
Dea kaps hun-ŋe deen.

Amba myet wʉ shere ʉn wʉ à, wʉa nom m-'e á.”‡

Bɔr-ʉs op

1 Qr re ne, yo hur ʉn de jiishe m-con à, ʉn kon-ʉs re ne be-de Shir yo rɔ, **Isra**-ŋe ye kum gwʉ. 2 ʉm nepste ye ya'aste hi ʉn de ʉn ye deen remen guw-mɔ Shir. Amba mɔ ka guw-mɔ ʉn ye mɔ ba ʉn bu-yo ʉn nap-o nip-o á. 3 Remen ye nap bu-yo Shir rotte ʉn muut ʉn hun-ŋe kashi be-de ʉn wʉ á, o rwɔ'e ye dorute barag-se ʉn hi ʉn de ʉn ye. Ye sengurʉ m-dore ʉn bu-yo o-**karamsa**. 4 **Kiristi**, wʉ rɔ kom-de o-**karamsa**, remen a waragte kashi be-de Shir, se a shereg be-de ʉn wʉ.

Gwʉ remen hun-ŋe o myet

5 **Mosa** zeege unze net a hoks m-warag kashi be-de Shir n-me ʉn dorotte o-**karamsa**. Wʉ ʉn nom kaane da-o wʉ gene à, “ʉrege o conog o nom m-hoog, se o nomog kap yo **karamsa**-o zee à.”* 6 Amba yo Ma-tɔ Shir zee à yo ka, ʉn bu-yo m-sheer net he m-warag kashi. “Wɔ zee ʉn hur ʉn du á, ‘ʉWa he m-da n-Ton?’ ” (Remen wʉ kyerguntute **Kiristi**) 7 ko ne o zee, “ʉWa he m-cow ʉn kus-o o-dak?” (Wʉ 'yonsunte **Kiristi** ʉt-marimar). 8 Yo Ma-tɔ Shir zee à, yo ka:

“Ma-tɔ Shir rɔ yow yow ʉn wɔ ne,
tɔ rɔ ʉn nu ru, ʉn hur ʉn du ne.”†

Ka ma-tɔ rɔ tom-o m-sheer o te m-ko'ot à. 9 ʉrege o rworog ʉn nu-o ru unze Yeso wʉ rɔ Wan-Koyan, o shereg komo ʉn hur ʉn du unze Shir 'yonste wʉ ʉt-marimar, wɔa kum gwʉ. 10 Nip-o ka ma-tɔ remen n-te ʉr-hur net rɔ m-sheer wʉ waragte ba **ur-ba'as** be-de Shir, komo o-nu net rɔ m-cep unze Yeso wʉ rɔ Wan-Koyan wʉ kumut gwʉ. 11 Bɔ Ma-tɔ Shir zee à, “Myet wʉ shere ʉn wʉ à, wʉa nom m-'e á.”‡ 12 Shir rott m-kooos á. Wʉ rɔ m-hyan

§ **Bɔr-ʉs jero:28** 9:27-28 Hyen komo: Isha 10:22-23 (ʉt-Girik). * **Bɔr-ʉs jero:29** 9:29 Hyen komo: Isha 1:9 (ʉt-Girik). † **Bɔr-ʉs jero:33** 9:33 ʉt-Girik: o-Sihiyona. ‡ **Bɔr-ʉs jero:33**

9:33 Hyen komo: Isha 8:14; Isha 28:16 (ʉt-Girik). * **Bɔr-ʉs op:5** 10:5 Hyen komo: Rewi 18:5.

† **Bɔr-ʉs op:8** 10:6-8 Hyen komo: Kara 30:12-14. ‡ **Bɔr-ʉs op:11** 10:11 Hyen komo: Isha 28:16 (ʉt-Girik).

ko-**Yahuda** ʉn wʉ rɔ ko-**Yahuda** á, gaan-tɔ. Wʉ rɔ Wan-Koyan be-de ʉn hun-ŋe myet. Shir rɔ m-'ya o-kwum deen ʉn myet ye ha be-de ʉn wʉ à. 13 Mɛ ʉn zɛɛ kaanɛ remen, "Myet wʉ aage ʉn jin-ʉr Yawe à, wʉa kum gwʉ."§

14 ¿Amba re ye he m-aag ʉn wʉ ye shɛrɛ be-de ʉn wʉ á? ¿Re ye he m-shɛr ʉn wʉ ye hogɛ ma-tɔ ʉn wʉ á? ¿Re ye he m-hogɛ ʉrɛɛ a kum wʉ he ye m-ko'otɛ á? 15 ¿Re yan-ko'ot ʉn Ma-tɔ Shir he m-ko'ot a tɔm ye á? Bɔ tɔ rɔ gɛnɛ ʉn Ma-tɔ Shir à ʉnze, "Woon-mɔ ʉn yan-ko'ot ʉn **Ma-tɔ m-Rerɛm** rii-yo ʉr-bon yo deen."*

16 Amba yanze myet hun-ŋe ye o-**Isra** gokɛ ka **Ma-tɔ m-Rerɛm** tɔ á. Bɔ **Ishaya** zɛɛ à, "Yawe, ¿wa gokɛ ma-ʉ na?"† 17 Remen kaanɛ, shɛr-m rɔ m-haan be ʉn na ʉn bu-yo ʉn hogɛ ʉn Ma-tɔ Shir, komo a m-hogɛ ʉn Ma-tɔ Shir ʉn bu-yo ʉn yan-ko'ot ʉn ma-ʉt **Kiristi**. 18 Amba mɛ o-cot nɛ, "¿Nip-ɔ ye hogɛ á?" Ye hogʉsʉtɛ. Bɔ tɔ rɔ gɛnɛ ʉn Ma-tɔ Shir à: "A hogʉsʉtɛ ɔr-se ʉn ye hono o-dak, Ma-tɔ ʉn ye woosɛ komo kɔm-de o-dak."‡

19 Man do m-cit, "¿Hun-ŋe ye o-**Isra** ye nap ɔ á?" **Mosa** ba'ɛ m-shas, wʉ zee, Shir zɛɛɔ:

"Man rʉ **Isra**-ŋe nom ʉr-shoob de ʉn hun-ŋe ye o-hwaa.

Man rʉ nɔ nɔm ʉs-ryaab remen hun-ŋe ye ʉn ba ʉs-wɛɛr, ye rɔ **Yahuda**-ŋe á."§

20 **Ishaya** rwɔrɔg Ma-tɔ Shir ʉn jaab nɛ:

"Hun-ŋe ye hoobʉ mɛ á, ye kumug mɛ.

ʉm rwʉntʉtɛ hi ʉn de cas be-de ʉn ye cite

bɔ ye he mɛ m-kum á."*

21 Amba mɔsɛ o-**Isra**-ŋe, Shir doorʉ m-zɛɛ,

"ʉr-hɔ bi, ʉm ɔnɔg ye m-hongɛ ʉn mɛ nɛ,

ʉm barkʉtɛ yan-ko'ob-de o-dɔrɔtte

ʉn ya-ʉr-cikt nɛ."†

Bɔr-ʉs ɔp o-gaan

Shir hyanag 'wɔn-de ʉn hun-ŋe ye o-Isra

1 ʉrɛɛ wʉ ken wʉa cit mɛ: ¿Shir ʉn yagɛ hun-ŋe ye ʉn wʉ ɔ ka? Ay! Kaanɛ ɔ á, mɛ ʉn hi ʉn de ko-**Isra**-wʉ, baag-o **Ibrahi**, mɛ ko-wan-jit-ɔ **Banyamin** wʉ.* 2 Shir 'yar hun-ŋe ye ʉn wʉ á, ye wʉ daagɛ ʉr-takan à. Baks nɔ yo Ma-tɔ Shir zee, mɔsɛ ʉn **Ereja** nɛ à, bɔ wʉ heetɛ ɔɛtɛtɛ-se ʉn **Isra**-ŋe be-de Shir à, wʉ zee, 3 "Yawe, ye hoomsʉtɛ yan-Rwɔr ʉn Ma-ʉt ru. Ye wurumɛ **hana**-o ru. Mɛ wʉ ɔt kʉsɛ, komo ye rɔ mɛ o-hoob ye hoot."† 4 ¿Yan gɔ ʉn shas-ɔ Shir shasʉ wʉ? Wʉ shaks wʉ zee, "ʉm essʉtɛ hi ʉn de hun-ŋe dugu-ʉs ta'yoor [7,000] ye yagɛ kwʉktɛ ʉn ka shir-ɔ wa-ʉr-jin **Ba'ar** á."‡ 5 Kɔ m-mɔka kaanɛ rɔ. Hun-ŋe kuks ye Shir daagɛ remen

§ **Bɔr-ʉs ɔp:13** 10:13 Hyen komo: Jowe 2:32. * **Bɔr-ʉs ɔp:15** 10:15 Hyen komo: Isha 52:7.

† **Bɔr-ʉs ɔp:16** 10:16 Hyen komo: Isha 53:1 (ʉt-Girik). ‡ **Bɔr-ʉs ɔp:18** 10:18 Hyen komo: Bɔng 19:4 (ʉt-Girik). § **Bɔr-ʉs ɔp:19** 10:19 Hyen komo: Kara 32:21. * **Bɔr-ʉs ɔp:20** 10:20 Hyen komo: Isha 65:1 (ʉt-Girik).

† **Bɔr-ʉs ɔp:21** 10:21 Hyen komo: Isha 65:2 (ʉt-Girik). * **Bɔr-ʉs ɔp o-gaan:1** 11:1 Hyen komo: Piri 3:5. † **Bɔr-ʉs ɔp o-gaan:3** 11:3 Hyen komo: 1Gwm 19:10,14.

‡ **Bɔr-ʉs ɔp o-gaan:4** 11:4 Hyen komo: 1Gwm 19:18.

yar-mo un wu à. ⁶ Ka daag-mo Shir daage à remen yar-mo un wu o, yanze remen senge-mo ye nome á. A ro zeege kaane á, yar-mo Shir roa warag kashi m-yar á.

⁷ ¿Yan yo ka ne? Hun-ņe ye o-**Isra** u kume yo ye o-hoob á. Ye a daage be-de un ye à, ye kume yo ye ro o-hoob à. Amba ye kuse à, ye peneg ur-cikt. Kaane to ro, hun-ņe ye o-**Isra** ye hok ur-she'et tepe un Shir ne. Amba ye kum á, ko de nomte à, ye hok un hur-ur gaan. Ye ken hun-ņe ye hiin, Shir ya'ag ye ur-ho, ka ye Shir daage à. Amba ye kuse à, ye peneg ur-cikt.

⁸ Bq to ro gense un Ma-to Shir à: Unze
"Shir muute ye raag-ņe un koob-de m-nap ne.

Wu ya'ag ye yish amba ye m-hyan á,
ut-to ne to m-hoge, ye m-hoge á,
kaane ha co har ca."§

⁹ Komo **Dawuda** zee ru,
"Yage biki-to un ye waktute ye ceeb, ur-teeb ne.
Yage ye nomot ut-pukre,
to he ye m-hante un swo ur-koob à.

¹⁰ Yage yish-ye un ye rimit,
ye senge komo swo ur-koob deen ba m-ta."*

Ye ro Yahuda-ņe á yea kum gwu

¹¹ Me o-cot ne har m-moka. Bo **Isra**-ņe pukse à, zepe un he he-de o-caks? Ay! Ye hoks m-ine. Remen **ba'as-to** un **Isra**-ņe, o hante gwu woot be-de un ye ro **Yahuda**-ņe á, remen a ru'ut **Isra**-ņe hoge un shoob-de un ye.

¹² Ba'as-de un **Isra**-ņe hantute caari-o o-kwum hono o-dak. Komo koob-de o-dorotte de un ye hantute o-kwum be-de un ye ro **Isra**-ņe á. Ur-kom, da-o **Isra**-ņe shere be-de Shir, myet-m na a she'et be-ur gaan remen a nomot o-zak un caari-o kwum-o Shir.

¹³ Me ut-ma un no ne m-moka no ye ro **Yahuda**-ņe á. Ko yan-tom wu un be-de ye ro **Yahuda**-ņe á, man nom m-gwon un senge-m re. ¹⁴ N-me un kaane, hun-ņe ye un baag-o re **Isra**-ņe he m-hoge ur-shoob, un kaane man hoks gu ne ye ken ye. ¹⁵ Da-o a jore ye à, cow-o tiksuru a hongsuru hun-ņe un Shir ne. Da-o a he ye m-goks à, a nom o ka sa o zee margan-ņe muunte un hoog ne! ¹⁶ Urege a huste rwop-ur gaan-de un hyo be-de un jir-de un hyo, a sekuru Shir, de waraguru ba m-kukop. Myet o ka ka jir-de waragte ba m-kukop. Kang-o gaan, urege a **seketu** Shir geer-yo o-'yo, yo waragte ba m-kukop. Myet un jet-se un ka 'yo-yo ne waragte ba m-kukop.

¹⁷ A kupruru se ken jet-se un 'yo-se o-**zetun** se a m-go à, a dekururu jet-yo un 'yo-yo o-**zetun** yo o-kot, a geeru se ut-ge. No ye ro **Yahuda**-ņe á, sa o zee 'yo-se o-**zetun** se o-kot no ro, no a mosse ur-'wun ne, **Yahuda**-ņe, ye no kume kwum-o Shir remen ye. ¹⁸ Remen kaane, taase no nom m-gwon un ka jet-se a kupre à. Urege ne no m-gwon, no baks unze, ka 'wun-de de muut ur-beeb be-ur no á, amba no ro muut ur-beeb be-de ur-'wun.

¹⁹ Amba no hoks m-zee, "Shir un kupur ka jet-se se un **Yahuda**-ņe se remen wu dapansutu te ur-'wun ne." ²⁰ Nip-o, amba remen koob-de m-sher un **Yahuda**-ņe o rwo'e Shir kupurte se un ka 'wun-de, no komo remen m-sher o no kumte ur-keer no hette m-she'et un ka 'wun-de. Remen kaane, no nom m-gwon á, amba un sugde un kaane hoge o-gyer. ²¹ Urege Shir wu yage **Yahuda**-ņe ye ro takan-de us-jet á, no ma wua yagu no á.

§ **Bqr-qs op o-gaan:8** 11:8 Hyen komo: Kara 29:4; Isha 29:10. * **Bqr-qs op o-gaan:10** 11:9-10 Hyen komo: Bng 69:22-23 (ut-Girik).

22 Kaane Shir a hoks m-kute was-mo ʉn wu, ʉn ryaab-se ʉn wu ne. Wu kutute ye nome **ur-ba'as** à ryaab-se ʉn wu, amba wu ya'uru wo yar-mo ʉn wu. Amba se o gokste kom-ʉt yoor. ʉrege wo goks kom-ʉt yoor á, wo ma a kups wo ʉn ka 'wun-de. 23 ʉrege **Isra**-ne ye senge ʉn koob-de m-sher mo ʉn ye á, a mosse ye ʉn ka 'wun-de ne, remen Shir a hoks ye m-muut ʉn ka 'wun-de. 24 No ye **Yahuda**-ne á, ya no ro sa o zee 'yo-yo o-**zetun** yo o-kot yo a kupsune, Shir gege yo ʉt-ge ʉn 'yo-yo o-**zetun** ne yo a go'e à. **Yahuda**-ne ye ro sha-mo ʉn 'yo-yo a go ye à, Shir a su ʉr-koob ʉn muut ʉn jet-se Shir ro kupste ʉn 'wun-de ʉn se á.

*Shir ro ʉn hoge ʉn 'won-de
ʉn hun-ŋe kap*

25 Or re ne, ʉm conog no nep ka ka rii-yo ro wukusse à. Taase no warag yan-uku-cin. Cikt-de ʉr-hur korog be-de ʉn **Isra**-ne har myet moor-to ʉn ye ro **Yahuda**-ne á, ya kum m-cow be-de Shir. 26 Kaane a he m-gu ʉn **Isra**-ne myet. Bɔ Ma-to Shir zee à:

“Wan-gwu roon rwuun-mo o-ʉrusharima,†

wu doste koob-de o-dorotte be-de ʉn baag-o **Yakubu**.‡

27 Q ka o ro swor nu-o re ʉn ye ne,

da-o ʉm he soks **ba'as-de** ʉn ye à.”§

28 **Yahuda**-ne ro ʉr-hwu'ʉs ʉn Shir ne remen **Ma-to m-Rerem** to ye gine à, myet remen rerem-m no mo. Amba remen Shir dak ye, hun-ŋe ye wu ro m-was à. Wu ʉn nom kaane remen ya-n-ga-ye, ye ʉn ye. 29 A nepste Shir sengute m-was ʉn ye ne remen wu ro ʉn rumus ʉn yar-mo wu á, ko ne to-ʉt ke wu hun-ŋe ye wu daage à. 30 N-ga no ye ro **Yahuda**-ne á, no yan-koob-de o-dorotte o Shir ye; amba m-moka, no kumug 'won-de Shir remen koob-de o-dorotte o ʉn **Yahuda**-ne. 31 M-moka **Yahuda**-ne ʉn cen ye, ye waragte yan-koob-de o-dorotte o Shir, remen ye kumut ʉr-'won ʉn 'won-de Shir ro no m-kute à. 32 Shir muute hun-ŋe myet sa o zee ye ro ke'o à remen koob-de o-dorotte. Wu ʉn nom kaane remen wu kutute hun-ŋe kap 'won-de ʉn wu.

ʉr-bongon be-de Shir

33 Nip-o duw-de ʉn weer-se Shir

ʉn nap-se ʉn wu ne rot ʉr-ma á,
piish ʉt-ma to ʉn wu argute m-cit.

Rii-yo wu ro m-nom à peste nap-se ʉn net.*

34 Bɔ Ma-to Shir zee à:

“¿Wan wu nape hur-ʉr Yawe?

¿Wa ro nay ʉn wu, wu cete wu m-heete ʉt-ma?”†

35 “Yatt-wu take m-'ya ʉn Shir yo ken rii-yo

ka yo wu wette m-kum be-de Shir á.

Remen kaane, yatt-wu he m-gakte ʉn Shir

wu topote wu yo ken rii-yo á.”‡

36 Remen seps-mo ʉn wu, wu nome ko yo ke rii-yo.

Komo ko yo ke rii-yo ro ʉn kom-to ʉn wu,

† **Bɔr-ʉs ɔp o-gaan:26** 11:26 ʉt-Girik: o-Sihiyona. ‡ **Bɔr-ʉs ɔp o-gaan:26** 11:26 Hyen komo: Isha 59:20-21 (ʉt-Girik). § **Bɔr-ʉs ɔp o-gaan:27** 11:27 Hyen komo: Isha 27:9 (ʉt-Girik); Irm

31:33-34. * **Bɔr-ʉs ɔp o-gaan:33** 11:33 Hyen komo: Isha 55:8. † **Bɔr-ʉs ɔp o-gaan:34** 11:34 Hyen komo: Isha 40:13 (ʉt-Girik). ‡ **Bɔr-ʉs ɔp o-gaan:35** 11:35 Hyen komo: Ayub 41:11.

komo remen wū.

Yage sēps-mq waragte be-de Shir ba m-ta, **amin**.[§]

Bqr-ūs op ūs-voor

She'et-de m-hqog ūn senge-mq Shir

¹ Remen kaane, q̄r re ne, me nq ūs-kon remen ka 'wōn-de Shir de, ya'as nq wur-ūt nq ūt-**seke**, tō rō tō ūn hōog à, tō ūn ba m-kukop, tō Shir cōne à. Kaane rō cōw-yo o-nip yo nq hette m-sekemse ūn Shir à. ² Nq dōre ma-tō ūn hun-ņe ye m-mōka ye ūn barag-se ūn ye ne á. Amba yagu nq Shir muutu nq yo wū cōne à, wū 'ye nq hur-ur pu-de. Ka da-de nq he m-nap ūn yo Shir cōne à, rii-yo ūr-bon, yo Shir cōne à ūn yō rō shiishe cas cas à.

³ Remen yar-mq Shir nomū me à, myet-m nq, me nq ūn nak ūt-tō, nq woot hi ūn nq ūn be-de nq wō á. Amba muut nq ūr-hi ūn bō nq ūn gwōt ūn hi ūn nq à, kō wū ke gut hi ūn de ūn wū ūn beeb-de ūn sher-mq Shir ya'e wū à. ⁴ Dōk-ūt rō kon deen ūn wur-o gaan, komo kō de ke dōk-de ūn senge-mq ūn de ne ūn hōn. ⁵ Kō de atte ūt-moor ne à, na dōk-tō ūn wur-o o-gaan tō n-me ūn **Kiristi**, kō de ke dōk-de komo gaan-tō de rō ūn q̄r ūn de ne.* ⁶ Remen kaane, depete a nom m-senge ūn yar-mq Shir ya'ū na à, go-ūs-go, hond hond ūn gōn ka yar-mq ne mq Shir ya'a na à. Ūrege yar-m ru rwōr ūn Ma-tō Shir tō, o rūr Ma-tō Shir bō ūn sher-m ru. ⁷ Ūrege yar-m ru mq m-guw mq, o nom m-guw. Ūrege mq ūr-yoos mq, o yoos ūr-yoos.

⁸ Ūrege yar-m ru mq ūn do ūn hun-ņe jaab-q ūt-men mq, o warag yand-ō'e ūn hun-ņe jaab-q ūt-men. Ūrege ne yar-m ru mq ūn 'ya ūn hun-ņe ūs-rem mq, remen kqōb-de ūn ye q, o nom kaane hur-ur gaan. Ūrege mq ūt-gwōmo mq, o nom tō hur-ur gaan. Ūrege mq ūn hyan ūr-'wōn mq, o nom kaane ūn men-ūt pus-to.†

Bq a he nap ūn yan-dor-ye o-nip à

⁹ Was nq ūn q̄r nq ne o-nip. Nq ginim myet rii yō-yo, amba bōp nq rii-yo rō ūr-bon ne à kom-ūt voor. ¹⁰ Was nq ūn q̄r nq ne sa o zee yan-hur-o gaan, nq hyen ye ken jiishtū nq. ¹¹ Taase nq taage m-senge á, amba muut nq ūr-hi be-de ūn guw-mq Wan-Koyan. ¹² Nom nq o-zak bō nq m-rwō ūr-hur à. 'Mq nq ūr-hur ūn kqōb ūn nq. Nq senge ūs-kon koyanda. ¹³ Wong nq yo nōtte à ūn hun-ņe ye Shir ne ye rō o-hoob à. Nq senge barke ūn hamat-ne hur-ur gaan.

¹⁴ Ye rō nq ūn ya-ur-kqōb à, hūy nq ye nu-o ūr-bon. Taase nq hūy ye nu yō-q.‡ ¹⁵ Nom nq o-zak ūn ye rō o-zak ne à, 'wōn nq ūn ye rō ūs-'wōn ne à. ¹⁶ She'et nq ba ūt-ween ūn q̄r nq ne ne. Nq nom m-gwōn á, amba nom nq ūr-nay ūn ye a wasse ne á. Taase nq hyen nq zee nq nepste koyan kap.§

¹⁷ Ūrege wū ken wū nomote nq men-ūt jaas-tō, nq muute wū men-ūt jaas-tō á. Senge nq nom yo hun-ņe he m-hyan sq-yo à. ¹⁸ Nom nq yo nq he m-hoks à, nq she'et ba ūt-ween ūn kōwan ne. ¹⁹ Nq top yo q̄r nq ne nomū nq á, amba yagu nq Shir topotū nq ūn ryaab-se ūn wū. Me ūn zee kaane remen gensē tō rō ūn Takurda-q Shir ūnze, "Me wū Yawe, man topē kō wū ke hond hond

§ **Bqr-ūs op o-gaan:36** 11:36 Hyen komo: 1Kor 8:6. * **Bqr-ūs op ūs-voor:5** 12:4-5 Hyen komo: 1Kor 12:12. † **Bqr-ūs op ūs-voor:8** 12:6-8 Hyen komo: 1Kor 12:4-11. ‡ **Bqr-ūs op ūs-voor:14** 12:14 Hyen komo: Mati 5:44; Ruka 6:28. § **Bqr-ūs op ūs-voor:16** 12:16 Hyen komo: Swōq 3:7.

bɔ ʉn rii-yo wʉ nɔmɛ à.”*

20 Ma-tɔ Shir doorʉ m-zɛɛ,

“ʉrege wan-yage-ʉt ru rɔ ʉn mer, 'ya wʉ rii-yo m-rɛ.

Wʉ rɔ m-hoge o-**swɔot**, 'ya wʉ m-hɔ wʉ sʉ.

Wɔ nɔmɛ kaanɛ waragɛ sa o zee

wɔ ʉn karakɛ ʉn eng-tɔ o-ra ʉn hi-de ʉn wʉ.

ʉn ka cɔw-yo, wɔa rʉ wʉ hoge m-ɛ

remen wʉ yagʉɛ wɔ.”†

21 Nɔ yagɛ rem-ʉs ʉɔ-se rɛ ʉr-hɔ be-ʉr nɔ á, amba rɛ nɔ ʉr-hɔ ʉn rem-ʉs ʉɔ-se be-de ʉn nɔm ʉn rii sɔ-yo.

Bɔr-ʉs op ʉs-tet

Nɔmɛ ʉt-gwɔmo o-dɔrotɛ

1 A gaktʉɛ kɔ wʉ ke wʉ nɔmɛ yɛ rɔ ʉt-gwɔmo à o-dɔrotɛ. Yatt-wʉ he rɛ ʉt-gwɔmo á, sɛ wʉ Shir daage à. Komo myet yɛ rɔ ʉt-gwɔmo à, Shir yɛ sagbʉ yɛ. 2 Remen kaanɛ, myet wʉ nɔmɛ kɔɔb-de o-dɔrotɛ ɔ ʉn yɛ rɔ ʉt-gwɔmo à, wʉ nɔmog kɔɔb-de o-dɔrotɛ ɔ ka ʉn yo Shir shɛɛ nɛ á. Yɛ rɔ m-nɔm kaanɛ à, yɛa egne hi ʉn de ʉn yɛ caari-ɔ ʉn piish ʉt-ma. 3 Be-de ʉn yɛ rɔ m-nɔm ʉn ʉn rii sɔ-yo nɛ à, yɛ m-hoge gyer-ɔ ʉn gwɔmo-nɛ á, sɛ de ka hun-nɛ yɛ rɔ ʉn m-nɔm ʉn rii 'yɔ-yo à. ¿O cɔnɔg o dos gyer-ɔ ʉn ko-Gwɔmo? Nɔm rii-yo ʉr-bon, wʉ bɔmʉrʉ wɔ. 4 Wʉ bɔmʉrʉ wɔ remen wʉ ko-gʉw-wʉ Shir wʉ rem ru. Amba ʉrege wɔ ko-yan-mɛn-ʉt jaas-tɔ wʉ, wɔa hoge o-gyer, remen hwaa-ɔ ka ko-gwɔmo-wʉ rɔ o-magay nɛ ʉt-kom á. Wʉ ko-gʉw-wʉ Shir wʉ, koma be-de ʉn wʉ Shir rɔ m-rwʉntɛ ʉn ryaab-se wʉ remen yan-mɛn-ʉt jaas-tɔ. 5 Remen kaanɛ a gaktʉɛ nɔ nɔmɛ gwɔmo-nɛ o-dɔrotɛ. Yanze remen nɔ pɔssʉɛ ryaab-se Shir cot á, amba taase hur ʉn nɔ kapstɛ nɔ.

6 Q rwɔ'ɛ notɛ ʉn top ʉn tar, remen yɛ rɔ ʉt-gwɔmo à, gʉw-nɛ yɛ Shir yɛ. Yɛ rɔ ʉn ya'as ʉn da-ɔ ʉn yɛ myet remen sɛnge-mɔ ʉt-gwɔmo. 7 Top nɔ yo a nɔ n-dor à. Top nɔ tar ɔ depe à. ʉrege nɛ ɔ ʉn saw-ʉt nɔ ɔ, top nɔ. Hogʉ nɔ gyer-ɔ ʉn wʉ depe a hoge gyer-ɔ ʉn wʉ à. Nɔ 'ye m-sɛk be-de ʉn wʉ depe a 'ye wʉ m-sɛk à.*

Sɛnge-mɔ depe a nɔmɛ ɔr na à

8 Taase net dɔrʉ nɔ ʉr-mɔog á. Sɛ de ka yo a gaktʉ nɔ m-nom à, yo rɔ nɔ was ʉn ɔr nɔ nɛ nɛ. Mɛ ʉn zɛɛ kaanɛ remen wʉ rɔ m-was ʉn ɔr ʉn wʉ nɛ à, wʉ nɔmog ɔ ká dɔrotɛ o-**karamsa**. 9 Ka **karamsa**-tɔ zɛɛɛ, “Nɔ jar nɔ hoob ne'a-wʉ ʉn net á. Nɔ jar nɔ ho net á. Nɔ jar nɔ hiw ʉr-hyow á. Nɔ jar nɔ nɔm shoob-de rii-yo ʉn net á.”† ʉn myet **karamsa**-tɔ atɛ à, a ʉn kum tɔ m-shoos n-mɛn ʉn ka ma-tɔ zɛɛ, “Was ɔr ru ʉntʉn hi ʉn du à.”‡ 10 ʉrege wɔ m-was ʉn net nɛ, wɔa nɔmɛ wʉ rii 'yɔ-yo á. Waragɛ ɔ ka, wɔ m-was ʉn ɔr ru nɛ, o shoostɛ yo o-**karamsa** zɛɛ à.

Hɔ-de Kiristi he m-mʉʉn à

11 Da-ɔ **Kiristi** he m-haan remen wʉ gokstʉ na à, ɔ wosontɛ yow yow arge ʉn da-ɔ a taknɛ m-shɛɛ à. Remen kaanɛ, muut nɔ ʉr-hi be-de yo he

* **Bɔr-ʉs op ʉs-ʉoor:19** 12:19 Hyen komo: Kara 32:35. † **Bɔr-ʉs op ʉs-ʉoor:20** 12:20 Hyen komo: Swɔq 25:21-22 (ʉt-Giriki). * **Bɔr-ʉs op ʉs-tet:7** 13:6-7 Hyen komo: Mati 22:21; Mark 12:17; Ruka 20:25. † **Bɔr-ʉs op ʉs-tet:9** 13:9 Hyen komo: Rwʉʉ 20:13-15,17; Kara 5:17-19,21.

‡ **Bɔr-ʉs op ʉs-tet:9** 13:9 Hyen komo: Rewi 19:18.

m-kɔr ʊn bɔ nɔ she'et à. Q nɔ hette inɛ m-rew à. ¹² Tet-m rɔ ʊn ma-tɔ m-ta, ish rɔ ʊn ma-tɔ m-gas. Remen kaane, a yagʊ nɔ sɛnge-mɔ o-comb. Amba she'et nɔ hond hond ʊn cecar-mɔ Shir remen kaane nɔ hette kwangɛ **ko-Gwomo-wʊ ʊn ya-ʊt-kot**. ¹³ A she'et nɔ she'et-de ʊr-bon bɔ hun-nɛ rɔ m-she'et da-ɔ m-cecar à. Taase nɔ he'ebɛ ʊn kargɛ de ya-m-swɔ á, kɔ de ya-o-ás á, kɔ ya-m-dum, ʊr-shoob nɛ á. ¹⁴ Amba 'ya nɔ Wan-Koyan Yɛso **Kiristi** ʊr-be wʊ wɔontɛ yow yow ʊn nɔ nɛ sa o zee saw-tɔ nɔ m-cɔp à. Taase nɔ 'ye gɔp-de ma-hun ʊr-hek.

Bɔr-ʊs op ʊs-nass

Nɔ piishɛ ɔr nɔ ʊt-ma á

¹ Gɔks nɔ yan-dor yɛ sher-mɔ ʊn yɛ rotte ʊr-beeb á. Nɔ jar ma-tɔ sunʊ nɔ ʊrege barag-se ʊn yɛ nomog ʊn hon ʊn se ma nɔ nɛ á. ² Sha-mɔ ka, ʊn raag-o gaan, wʊ ken ko-wan-dor-wʊ rɔ m-hyan, wʊa hoks m-rɛ ʊn kɔ yo ke rii-yo m-rɛ yo. Q ken raag-o komo ko-wan-dor-wʊ rotte m-sher ʊn hur-ʊr gaan be-de ʊn rem-se Shir cɔnɛ á, rɔ m-hyan Shir wɛnɛg na m-ti m-ap. ³ Wʊ rɔ m-hoks m-rɛ ʊn kɔ yo ke rii-yo m-rɛ yo á, mɔsɛ m-ap nɛ, taase wʊ muut wʊ á hoks m-rɛ á hwaá. Komo wʊ rɔ m-hoks m-rɛ ʊn kɔ yo ke rii-yo m-rɛ yo á, taase wʊ piishɛ wʊ rɔ m-hoks m-rɛ á ʊt-ma, remen Shir gɔkstɛ wʊ. ⁴ ¿Wɔ rɔ wa nɛ o piishitɛ wan-guw-mɔ ʊn wʊ ken wʊ ʊt-ma? Kɔ wʊ nomog kashi m-sɛnge be-de Shir, kɔ wʊ nom á tɔ ma ʊn ko-ya-o-hur tɔ ka wʊ piishitɛ wʊ ʊt-ma. Wʊa hoks m-ɛs, Wan-Koyan 'ye wʊ ʊr-hɔ.

⁵ Mɔ ken sha-mɔ mɔ ka, wʊ ken wʊ rɔ m-hyan ʊn de ken hɔ-de ʊr-bon nɛ arge de ken hɔ-de. ʊn hyan ɔ ʊn wʊ ken wʊ nɛ ʊt-hɔ myet gaan tɔ. Kɔ wʊ ke wʊ sher ʊn yo rɔ ʊn hur-de ʊn wʊ á. Nom nɔ kaane ba ʊn piishɛ yɛ ken ʊt-ma. ⁶ Yɛ rɔ m-zɛɛ de ken hɔ-de jiištɛ de ken á, yɛ rɔ m-nom kaane yɛ ye'et Wan-Koyan m-sɛk. Yɛ rɔ m-rɛ ʊn koyan á, rɔ m-nom kaane yɛ ye'et Wan-Koyan m-sɛk, remen yɛ ʊr-bongon de Shir ʊn ka rii-tɔ m-rɛ tɔ. Yɛ rɔ m-rɛ ʊn koyan á, rɔ m-nom kaane yɛ ye'et Wan-Koyan m-sɛk, yɛ rɔ komo ʊn bongon-de Shir.* ⁷ Yanze remen hi ʊn na cot a rotte m-hoog á, komo yanze remen morya-o ʊn hi ʊn na cot a rotte m-mar á. ⁸ ʊrege a m-hoog nɛ, a ʊn nom mɔ remen a ye'et Wan-Koyan m-sɛk. ʊrege nɛ mar-mɔ, a mer remen a ye'et Wan-Koyan m-sɛk. Remen kaane, kɔ a ʊn hoog nɛ, kɔ ba ʊn hoog, na yɛ ma Wan-Koyan yɛ.

⁹ **Kiristi** marag, wʊ inɛ komo ʊn hoog nɛ remen wʊ waragtɛ Wan-Koyan be-de ʊn yɛ rɔ margan-nɛ à ʊn yɛ rɔ ʊn hoog nɛ à. ¹⁰ Nɔ piishɛ net ʊt-ma á. Nɔ komo, taase kɔ wan-gaan be-ʊr nɔ, wʊ rɔ m-ti m-ap á, wʊ piishɛ ɔr ʊn wʊ ʊt-ma wʊ rɔ ʊn ti m-ap á. Remen myet-m na a es be-de Shir wʊ he na m-piishɛ ʊt-ma à.† ¹¹ Ma-tɔ Shir zɛeg:

“Mɛ rɔ Yawe, ʊm tɔntɛ,
kɔ se ke rwʊn-se a kwʊkt be ʊn de,
kɔ de ke rem-de, a rʊr ʊn nu-o ʊn de
ʊnze mɛ rɔ Shir.”‡

¹² Cas ma-ʊt rɔ, kowan be-ʊr na a rʊrɛ Shir rii-yo wʊ nome á. A yaksuru Shir piish ʊt-ma.

Wɔ rwɔ ɔr ru ʊr-ba'as á

* **Bɔr-ʊs op ʊs-nass:6** 14:1-6 Hyen komo: Koro 2:16. † **Bɔr-ʊs op ʊs-nass:10** 14:10 Hyen komo: 2Kor 5:10. ‡ **Bɔr-ʊs op ʊs-nass:11** 14:11 Hyen komo: Isha 45:23 (ʊt-Girik).

13 Remen kaane, bɔ rɔ Shir wɔ cot, wɔ he ɔn piishɛ ɔn kɔwan ɔt-ma à. A yagɔ nɔ sabɔrsɛ ɔn ɔr na nɛ yan-dor. Amba hwɔ nɔ hur-ɔt nɔ ɔnze nɔa nɔm rii-yo he rwɔ ɔn ɔr nɔ nɛ nɔm **ur-ba'as** á. 14 Bɔ ɔm rɔ wɔ ma Yeso Wan-Koyan à, mɛ nɔ m-rurɛ ɔn ka rem-se. ɔm nak ɔn hur ɔn de kɔ yo ke rii-yo m-rɛ yo, rɔ ur-bon nɛ. Amba ɔrɛɛ wɔ ken wɔ zɛɛɛ, "Mɛ re'ɛ ka rii-yo m-rɛ yo, man nɔm rii-yo ba ur-bon be-de Shir." Ba'as-de wɔ re'ɛ ka rii-yo. 15 ɔrɛɛ wɔ ɔn naas ɔn hur-de ɔn wɔ ken wɔ remen rii-yo wɔ m-rɛ à, wɔ was ɔn wɔ nɛ ɔ ka á. Taase rii-yo wɔ m-rɛ à yo warag wɔ cow-yo ɔn sabɔrsɛ ɔn ɔr ru, wɔ **Kiristi** mare remen ɔn wɔ à. 16 Taase nɔ yagɛ rii-yo nɔ o-hyan yo ur-bon yo à, a cept ma-ɔt yo-tɔ tɔ ɔn yo. 17 **Gwomo-tɔ Shir** ba ma-tɔ m-rɛ m-swɔ nɛ tɔ á, ma-tɔ ɔn kashi ur-she'et de, ɔn gwugwɔ-mɔ ur-hur nɛ, ɔn mɛn-ɔt pus-tɔ nɛ tɔ **Kukt-ɔ Shir** rɔ m-'ya à. 18 Myet wɔ rɔ m-nɔmɛ ɔn **Kiristi** m-sɛnɛ ɔn ka bu-yo à, wɔ rɔ m-gwu'ɔrsɛ ɔn Shir ur-hur, komo hun-ŋe a ho'os ur-hur ɔn wɔ nɛ.

19 Remen kaane, a nom nɔ sɛnɛ-mɔ ɔn rii-yo he m-hantɛ she'et-de ɔn ba ɔt-ween à. A nom nɔ sɛnɛ-mɔ ɔn rii-yo he m-hantɛ ɔr na nɛ jaab-ɔ ɔt-mɛn à. 20 Nɔ naas yo Shir nɔmɛ remen rii-yo m-rɛ á. A hoks m-rɛ ɔn kɔyan, amba wɔ nɛpsɛ rii-yo o he m-rɛ à, yoa warag rii-yo ur-pɔksɛ **ur-ba'as** nɛ be-de ɔn wɔ ken yagɔ yo. 21 A jiish ur-bon wɔ yagɛ ti m-ap, ɔn swɔ m-kɛ nɛ, kɔ nɔm ɔn yo ken rii-yo yo he m-rwɔ ɔn ɔr ru **ur-ba'as** à.

22 Myet bɔ ɔn yo sher-m ru rɔ mɔsɛ ɔn ka rem-se nɛ à, ɛs ɔn hur ɔn du cot sɛ Shir. Ko-ya-o-zak-wɔ wɔ hur-de ɔn wɔ kapsɛ wɔ á, mɔsɛ ɔn rem-se wɔ dɛkkɛ ba'as-tɔ á. 23 Amba nɛt-wɔ hur-de ɔn wɔ rɔ ho'osɛ sak ɔn yo wɔ rɔ m-rɛ nɛ á, wɔ rɔ ɔn egɛn ɔn hi ɔn de ɔn wɔ o-sabrɛ be-de Shir. Mɛ ɔn zɛɛ kaane remen rii-yo wɔ rɔ m-nɔm à wɔ ɛs be-de m-shɛr á. Komo myet rii-yo ɛsɛ be-de m-shɛr á, **ba'as-de**.

Bɔr-ɔs op ɔs-taan

Gwu'ɔrsɛ yɛ ken yɛ ur-hur

yanze hi ɔn du á

1 Na yɛ rɔ ur-beɛb nɛ ɔn sher-m na à, depete a gu yɛ rotte ur-beɛb á ɔn dɛk ɔn nu-se ɔn yɛ. Taase a nɔm ɔn-tɔ ɔn hi ɔn na cot á. 2 Yagɛ kɔwan wɔ gwu'ɔstɛ ɔr ru ɔn wɔ ur-hur remen wɔ ye'et wɔ jaab-ɔ ɔt-mɛn n-mɛ m-shɛr. 3 Remen kɔ **Kiristi**, wɔ nɔm ɔn-tɔ ur-hi á. Bɔ Ma-tɔ Shir zɛɛ à, "Shir, rɛɛb-tɔ a pyapurɔ wɔ à, mɛ m-hyan sa o zee mɛ a pyaprɛ."* 4 Myet yo a genɛ ɔn Ma-tɔ Shir n-ga à, a ɔn gen remen tɔ yoosú na ur-joosɛ ɔn do ɔn jaab-ɔ ɔt-mɛn nɛ remen a kumut o-saktɔ.

5 Mɛn kɔn-se Shir wɔ rɔ m-'ya ɔn 'mɔ ur-hur ɔn jaab-ɔ ɔt-mɛn nɛ à, remen nɔ she'ettɛ be-ur gaan ɔn barag-ɔs gaan nɛ, bɔ depɛ hun-ŋe she'et yɛ dɔrɛ bu-o **Kiristi** Yeso à. 6 Nɔ nɔmɛ kaane, ma-ɔt nɔ ɔn barag-ɔs nɔ nɛ a warag ragaan remen nɔ bɔmɔt Shir wɔ rɔ Tato-o Wan-Koyan na, Yeso **Kiristi** à.

Ma-tɔ m-Rɛrɛm tɔ ɔn Yahuda-ŋe yɛ

ɔn yɛ rɔ Yahuda-ŋe á

7 Bɔ **Kiristi** gɔksɔ nɔ kom-ɔt yoor à, gɔks nɔ ɔr nɔ nɛ kom-ɔt yoor. Nɔm nɔ kaane remen nɔ hantɔtɛ Shir m-sɛps. 8 Mɛ nɔ m-rurɛ ɔnze yo rwɔ'ɛ **Kiristi** nomot m-sɛnɛ be-de ɔn **Yahuda**-ŋe à, yo rɔ a kututú yɛ nip-ɔ ɔn

* **Bɔr-ɔs op ɔs-taan:3** 15:3 Hyen komo: Bɔnɛ 69:9.

Ma-tɔ Shir. Komo, ʉn kɔr kaane, remen Shir shoosutú yɛ swooru nu-o a nɔmɛ tat-ŋe yɛ ʉn yɛ n-ga à. ⁹ Wɔ ʉn haan komo remen yɛ ro **Yahuda-ŋe** á, remen yɛ ye'et Shir m-seps remen 'wɔn-de ʉn wɔ. Bɔ Ma-tɔ Shir zɛɛ à: "Remen kaane, man bɔm wɔ
be-de ʉn yɛ ro **Yahuda-ŋe** á.

Man hu sep-tɔ ʉn bɔngɔn-de ʉn jin ʉn du."[†]

¹⁰ Komo Ma-tɔ Shir dooru m-zɛɛ:

"Nɔm nɔ o-zak, nɔ yɛ ro **Yahuda-ŋe** á,
ʉn hun-ŋe yɛ Shir nɛ."[‡]

¹¹ A dooru m-zɛɛ:

"Bɔm nɔ Yawe nɔ yɛ ro **Yahuda-ŋe** á myet,
bɔm nɔ wɔ hun-ŋe kap."[§]

¹² Komo **Ishaya** zɛɛru:

"Wɔ ken wɔ a rwɔʉn ʉn hur-o **Jesse**,
wɔa haan wɔ nɔm gwɔmo-tɔ ʉn yɛ ro **Yahuda-ŋe** á.

Komo yɛa huɔ saktɔ-o ʉn yɛ be-de ʉn wɔ."^{*}

¹³ Mɛ ʉs-kɔn, Shir wɔ ro 'ya o-saktɔ à, wɔ ye'et nɔ o-zak ʉn gwugwɔ-mɔ ʉr-hur nɛ, nɔ yɛ ro m-sher ʉn wɔ à. Da-o Shir nɔmɛ kaane, saktɔ-o nɔ he m-bɔ'ɔsɛ ʉn bɛɛb-de ʉn **Kukt-o Shir**.

*Senge-m Burus be-de ʉn
yɛ ro Yahuda-ŋe á*

¹⁴ Or re nɛ, mɛ ʉn hi ʉn de ʉm nepstɛ ʉnze nɔ ʉn hi ʉn nɔ, nɔ shiig ʉn nɔm ʉn rem-se ʉr-bon, komo nɔ ʉs-nap nɛ deɛn, sɛ bɔ'ɔsɛ nɔ yoosɛ or nɔ nɛ à. ¹⁵ Amba ʉn ka takurda-o mɛ ʉn rwuntu nɔ ma-ʉt re cas. ʉn se ken rem-se, se ʉm cone nɔ m-bakɛ à. Mɛ ʉn nɔm kaane remen yar-mɔ Shir ya'ʉ mɛ à. ¹⁶ ʉm waragɛ wan-senge-m **Kiristi** Yeso be-de ʉn yɛ ro **Yahuda-ŋe** á. Mɛ ʉn senge-mɔ ʉn kɔn-se Shir ʉn bu-yo m-kɔ'ot ʉn **Ma-to m-Rerem** tɔ Shir remen yɛ ro **Yahuda-ŋe** á, yɛ waragɛ rii-yo ʉr-seke yɛ Shir he m-gɔks à. Yɛa warag ba m-kukɔp ʉn bu-yo ʉn **Kukt-o Shir**.

¹⁷ Remen kaane, man hoks nɔm m-gwɔn mɔsse ʉn **Kiristi** Yeso nɛ ʉn senge-mɔ mɛ ʉn nɔmɛ ʉn Shir à. ¹⁸ Man hoks nɔm ʉn jaab ʉm nomot ʉt-ma ʉn yo ken rii-yo á, sɛ de yo **Kiristi** nɔmɛ be ʉn de à. Yo ka rii-yo komo yo ro bɔ a hantɛ yɛ ro **Yahuda-ŋe** á yɛ nomot dorutte-o Shir, ʉn bu-yo ʉn ma-ʉt re ʉn senge-m re nɛ. ¹⁹ Shir ʉn nɔm ka senge-mɔ, ʉn bɛɛb-de ʉn nɔm ʉt-hyat, o-madɛ nɛ, ʉn bɛɛb-de ʉn **Kukt-o Shir** nɛ. Cir-mɔ ʉn bɔ-o o-Urusharima ʉm riguru ha-mɔ ʉn raag-o o-Iririkum, ʉm kɔ'otɛ **Ma-to m-Rerem** tɔ mɔ ʉn **Kiristi**, har ʉm kɔmog ka senge-mɔ kap. ²⁰ Duw-de ʉn cɔn-m re koyanda, mɔ ro, ʉm kɔ'ot ka **Ma-to m-Rerem** tɔ Shir tɔ myet be-de hun-ŋe yɛ hogɛ ma-ʉt **Kiristi** á. Mɛ ʉn nɔm kaane, taase ʉm me ʉt-ma ʉn 'wɔn-de wɔ ken wɔ shɛrɛ à. ²¹ Bɔ Ma-tɔ Shir zɛɛ à: "Yɛ a ro nomotɛ ma-tɔ ʉn wɔ á, yɛa hyen.

Komo yɛ ro hogutɛ ma-tɔ ʉn wɔ á, yɛa nɛp."[†]

²² Yo ka yo rwɔ'e o-da deɛn a wenet mɛ m-haan be-ʉr nɔ à.[‡]

[†] **Bɔr-ʉs op ʉs-taan:9** 15:9 Hyen komo: 2Sam 22:50; Bɔng 18:49. [‡] **Bɔr-ʉs op ʉs-taan:10** 15:10 Hyen komo: Kara 32:43. [§] **Bɔr-ʉs op ʉs-taan:11** 15:11 Hyen komo: Bɔng 117:1. ^{*} **Bɔr-ʉs op ʉs-taan:12** 15:12 Hyen komo: Isha 11:10 (ʉt-Girik). [†] **Bɔr-ʉs op ʉs-taan:21** 15:21 Hyen komo: Isha 52:15 (ʉt-Girik). [‡] **Bɔr-ʉs op ʉs-taan:22** 15:22 Hyen komo: Roma 1:13.

*Zɔnge-ɔt Burus tɔ wɔ heet ɔr-hamat
un bɔ-ɔ o-Roma*

²³ M-mɔka ɔm komoste senge-mɔ me m-nom à remen hun-ne hogussute ka **Ma-to m-Rerem** to ɔn sɔ ɔn ka jit-ɔ ɔm rɔ à. Komo ɔs-hak deen ɔm rɔ ɔr-gop ɔm habute be-ur nɔ remen ɔm hyenet nɔ. ²⁴ M-mɔka me o-saktɔ, ɔm habute ɔr-hamat be-ur nɔ. Da-ɔ me ro m-ha raag-ɔ o-Asbaniya, man dɔnd raag-o nɔ ɔr-hamat. Me hoge rerem-mɔ ɔr-she'et be-ur nɔ ɔn ya o-da. Me o-saktɔ komo, man senge m-neke mosse ɔn gwɔ nɔ ne. ²⁵ Amba rii-yo ɔm habute, man hees bɔ-ɔ o-Urusharima ɔm heetute hun-ne ye Shir ye rɔ reno à gwɔ. ²⁶ Ye gokse Yeso **Kiristi** ye rɔ ɔn raag-o o-Makidoniya ɔn ye rɔ ɔn raag-o o-Akaya ne à, hogute rerem-mɔ ɔn 'ya m-yar ye guut koob-ne be-de ɔn hun-ne ye Shir ye rɔ ɔn bɔ-ɔ o-Urusharima à. ²⁷ Ye hogute rerem-mɔ m-nom ɔn kaane, kɔ de nomte yo ka sa o zee nɔ-se, ɔn hi-tɔ ɔn ye. Remen ye rɔ **Yahuda**-ne á kumug o ma ɔn ye kwum-o n-me ɔn **Kukt-o Shir** be-de ɔn **Yahuda**-ne, nomog ye sa o zee ɔr-moog o ka, ye nom m-senge ɔn kwum-o ɔn ye ɔn ka bɔ-ɔ remen ye guut **Yahuda**-ne ɔn koob-de ɔn ye. ²⁸ Da-ɔ me komse ka senge-mɔ, komo ɔm bobusse ye ka hwɔr-ye a kume remen ye à, man bɔp cow-yo ɔn raag-o o-Asbaniya. Da-ɔ me ro m-neke o-Asbaniya, ɔm hesburu, ɔm gastu nɔ. ²⁹ ɔm nepste unze me habɛ be-ur nɔ, man wobɛ shiishe ɔn caari-o o-kwum ne o ma **Kiristi**. ³⁰ ɔr re ne, rem Yeso **Kiristi** Wan-Koyan na ɔn was-mɔ Kukt-o rɔ na m-'ya ne à, hakkure nɔ gu me nɔ ɔn kon-ɔs nɔ be-de Shir. ³¹ Kon nɔ bɔ ɔm he m-posse ɔn kom-tɔ ɔn ye yage goks ɔn Yeso à, ye rɔ ɔn dak-o o-Judiya. Nɔ kon komo bɔ gwɔ-ɔ ɔm he m-heet o-Urusharima à, he m-warag rii-yo m-goks be-de ɔn **yan-dor Yeso**, ye rɔ ɔn ka be-de à. ³² Kaane urege Shir zeeɔ, man wobɛ be-ur nɔ ɔn men-ɔt pus-tɔ, komo man kum ɔr-wuwe ɔn nɔ ne. ³³ Me ɔn kon-se Shir, wɔ ye'et na gwugwu-mɔ ɔr-hur. Shir rɔ ɔn nɔ ne! **Amin**.

Bɔr-ɔs op ɔs-cind

Ur-gas

- 1 Wɔ ken ne'a-wɔ robe, jin-de ɔn wɔ Pibi. ɔm ho'oste ɔr-hur ɔn wɔ ne. Wa-m-senge-wɔ be-de ɔn **yan-dor Yeso** ɔn bɔ-ɔ o-Kakiriya. ² Goks nɔ wɔ ɔn jin-ɔr Wan-Koyan, bɔ depe a goks hun-ne ye Shir à. Nɔ 'ye wɔ myet gwɔ-ɔ wɔ hobe be-ur nɔ à, remen wɔ ɔn hi ɔn de ɔn wɔ, wɔ guug hun-ne deen myet ɔn me ne.
- 3 Gassu me nɔ Biskira ɔn Akira ɔr re ne be-de ɔn senge-m **Kiristi** Yeso.* ⁴ Ye ya'aste hi ɔn de ɔn ye, har ɔn ma-to m-mar rem re. Me wɔ cot rɔ ye ɔr-bongon á, myet ɔn **yan-dor Yeso** ne, ye rɔ **Yahuda**-ne á.
- 5 Gas nɔ **yan-dor Yeso** ye rɔ ɔr-morog ɔn hur-o ɔn ye à. Gas nɔ nay re Apanitus, wɔ ba'e goks ɔn **Kiristi** ɔn raag-o ɔn dak-o o-Asiya.
- 6 Gas nɔ **Meri** wɔ nome m-senge deen rem nɔ à.
- 7 Gas nɔ Andaronikus ɔn Yuniya, ye **Yahuda**-ne ye bɔ ɔm rɔ à, ye ro ke'o ɔn me ne à. Yan-dor Yeso rɔ ye m-ya ɔt-gos deen, a nepstu ye be-de ɔn **yan-Tom Yeso**, ye ba'ag me goks ɔn **Kiristi**.

§ **Bɔr-ɔs op ɔs-taan:26** 15:25-26 Hyen komo: 1Kor 16:1-4. * **Bɔr-ɔs op ɔs-taan:27** 15:27 Hyen komo: 1Kor 9:11. * **Bɔr-ɔs op ɔs-cind:3** 16:3 Hyen komo: Seng 18:2.

8 Gassu me nɔ nay re Ampiriyatus, wu me m-was n-me un Wan-Koyan à.

9 Gas nɔ Urbanus ɔr na wu rɔ un senge-m **Kiristi** à, un ɔr re ne Sitakis.

10 Gas nɔ Apiris, kashi un ko-guw-wu **Kiristi** hose ur-hur be-de un wu à.

Gas nɔ Aristoburus un yan-hur o un wu ne.

11 Gas nɔ Hirudiyen ɔr re ko-**Yahuda**.

Nɔ gas ye gokse Wan-Koyan un hur-o Narkisus à.

12 Gas nɔ Tirayipina un Tirayipusa ne. Ka ne'a-ne ye, ye rɔ un senge-m Wan-Koyan à.

Nɔ gas ka ne'a-wu Pɔrosi, ɔr re be-de m-senge, wu me m-was un wu ne à. Wu nomog m-senge deen mo un Wan-Koyan.

13 Gas nɔ Rupus, wu Wan-Koyan daage be-de un wu à. Komo nɔ gas inu un wu, wu deku me sa o zee wa un wu à.†

14 Gas nɔ Asinikiritus, un Pirigona, un Hermes, un Paturubas, un Haramasa un ɔr un na ne ye rɔ be-ur gaan à.

15 Gas nɔ Pikorogus, un Juriya ne ne'a, un Niriyus ne un heno un wu ne wan-ne'a, un Orimpas ne un myet o un ye gokse Yeso ne ye rɔ kanè à.

16 Gas nɔ ɔr nɔ ne m-was ne.

Myet yan-dor **Kiristi** rɔ nɔ m-gas.

Burus nak ya-o-Roma ut-to

17 ɔr re ne, un conog m-nek nɔ ut-to un ye he nɔ hante m-koos ne à. Nom nɔ ja un ye rɔ nɔ m-rwo ut-pukse ne à, ye rɔ komo ut-yage un yoos-de nɔ kume ne à. 18 Ye rɔ m-nom un ka rem-se à, senge-m **Kiristi** Wan-Koyan ye rɔ m-nom á, amba gop-de un wur-to un ye. Un bu-yo un rerem-mo nu-o un ye, un bongon-de ut-bo ne, ye rɔ un rax un ye ke'e ye ut-to à. Ye rɔ ye un ke'e ut-to à, yan-barag-se un yakar se. 19 Hun-ne myet hogute bo nɔ o-dorotte un ka **Ma-to m-Rerem** to à. Me o-zak rem nɔ remen kaane. Amba un conog nɔ warag ya-ʊs-weer un rii-yo rɔ ur-bon ne à. Nɔ warag komo yan-koob-de **ur-ba'as** un myet yo rɔ rii yo-yo à.

20 Shir wan-ya un gwugwu-mo ur-hur wu kaps **ko-Gwomo-wu un ya-ut-kot**. Wu 'ye nɔ ur-beeb de jiishe wu à, ba m-jime. Yar-m Yeso Wan-Koyan rɔ un nɔ ne!

21 **Timoti** ɔr re be-de m-senge rɔ nɔ m-gas. Kaane komo Rushiyos, un Jason ne, un Sosipata ne rɔ nɔ m-gas, myet-mo un ye ɔr re un **Yahuda**-ne ye.‡

22 Me Tertiyus, wu gene Burus ka takurda-o à, me nɔ ur-gas ye ma Wan-Koyan.

23 Gayas rɔ nɔ m-gas. Wu barkutu me un hur-o un wu, komo **yan-dor Yeso** rɔ ur-morog un hur-o un wu.

Erastus, wan-ess-de un hwor un ka bo-o, un ɔr na Kwartus ne rɔ nɔ m-gas.§

24 Yar-m Wan-Koyan na Yeso **Kiristi** rɔ un nɔ ne kap! **Amin**.*

Ur-bongon be-de Shir

† **Bor-ʊs ɔp ʊs-cind:13** 16:13 Hyen komo: Mark 15:21. ‡ **Bor-ʊs ɔp ʊs-cind:21** 16:21 Hyen komo: Seng 16:1. § **Bor-ʊs ɔp ʊs-cind:23** 16:23 Hyen komo: Seng 19:29; 1Kor 1:14; 2Tim 4:20.

* **Bor-ʊs ɔp ʊs-cind:24** 16:24 Deen be-de un takurda-ut ut a gen ka ci-yo á.

²⁵ Yage a ye'et Shir m-seps! Wṽ rṽ ṽr-beeb ṅe de nṽ hette m-es eso n-te m-sher à, remen ka **Ma-to m-Rerem** tṽ mṽ m-ko'ot à, tṽ ma Yeṽo **Kiristi**. Ka **Ma-to m-Rerem** tṽ a ṽn wukṽ tṽ cin n-ga. ²⁶ Amba m-mṽka a rwuntṽtṽ tṽ cas ṽn bṽ-yo ṽn gen-mṽ ṽn **yan-Rwṽr ṽn Ma-to Shir**. Bṽ Shir ba m-ta ko'otṽ à, komo a rwuntṽtṽ tṽ cas be-de ṽn hun-ṅe kap, remen ye rṽ **Yahuda-ṅe** á ye gokstṽ Yeṽo, komo ye ṅm o-dṽrotte. ²⁷ Shir wṽ rṽ wa-ṽs-ṽp-wṽ ṽn hṽn-de ṽn wṽ. A seps nṽ wṽ ba m-ta ṽn bṽ-o Yeṽo **Kiristi! Amin.**

Takurda-o Burus aco o wu gene yan-dor Yeso n-me bo-o o-Korinti

Rem-se ro n-me à:

M-zante 1:1-9

Ur-wong n-me un kur-o yan-dor Yeso 1:10—4:21

Ma-to o-ás un she'et-de o-den ne 5:1—7:40

Yan-dor Yeso un ye yage wu m-goks ne á 8:1—11:1

Ur-she'et be-de un yan-dor Yeso un kwukte un Shir ne 11:2—14:40

Ine-m Yeso ut-marimar un mo un yan-dor Yeso ne 15:1-58

Yar-mo yan-dor Yeso o-Judiya 16:1-4

Ma-ut Burus to un hi un de un wu m-tige ne 16:5-24

Ur-gas

¹ Me Burus mosse un Sastanis ne or na, genbe ka takurda-o. Me wu Yeso **Kiristi** daage, um waragte ko-yan-Tom-o un wu à, remen kaane Shir cone.

² Te no m-gas hun-ne yan-dor-o un Shir ye ro o-Korinti à. Shir ak no hun-ne ye un wu ye ba m-kuƙop. Wu un muut no ba m-kuƙop un bu-o Yeso **Kiristi**, mosse un hun-ne ye un ko ke so ne bo un ye ro us-eeg un jin-ur Yeso **Kiristi** Wan-Koyan à. Wan-Koyan wu un ye wu, Wan-Koyan na wu komo.*

³ Um konog Shir Tato na un Wan-Koyan ne Yeso **Kiristi**, wu 'ye no m-yar un gwugwu-mo ur-hur ne.

Burus bomog Shir

⁴ Me m-bom un Shir ko de ke ho-de rem no, remen yar-mo wu nomo no n-me un **Kiristi** Yeso à. ⁵ No nak a ya'ag no o-kwum un ko yo ke cow-yo remen no gamag ur-hi un Yeso ne. Wu rwo'og no, no hokste rure un ye ken ye Ma-to Shir cow us-cow. Komo wu ya'aste no us-nap kap remen no nept yo Kukt-o un wu ro no m-kute à. ⁶ Yo ka kututu na unze ma-to te ruru no mosse un **Kiristi** ne à, nip-o. Komo no dek to m'wons ne. ⁷ Remen kaane, ko mo ke yar-mo o-Kukt mo, mo no cone no nomote Shir m-guw à, no ro un mo ne. Komo no sher yish un 'er-de un muun-m Wan-Koyan na Yeso **Kiristi**. ⁸ Wu a dowe kukt-o no ur-beeb har kom-de o-da, remen no waragte ba **ur-ba'as** da-de Wan-Koyan na Yeso **Kiristi** he m-muun à. ⁹ Shir un daag no. No gemet ur-hi un Wa un wu ne, Wan-Koyan na Yeso **Kiristi**. Komo Shir ro m-shoos un yo wu rwo're à.

Koob-de ur-she'et kang-o gaan n-me hun-ne yan-dor

¹⁰ M-moka or re ne, yan-dor, Wan-Koyan na Yeso **Kiristi**, ya'ag me gwomo-to un nom ut-ma. Remen kaane, um conog no hogu me m-moka. Um konog no no warag kang-o gaan. Me con no wonge be-ut-be á. Um konog no, she'et no be-ur gaan un or no ne barag-us gaan un yo no he m-nom ne à gaan. ¹¹ Or re ne, um nepse yo wongsu no à, remen hun-ne ye un hur-o Kuruwi ruru me unze no ut-ween un hi un no yan-dor. ¹² Rii-yo me m-rwo'r à yo ro, ko wu ke be un no wu ro un rwo'r ut-ma un hon un to un or un wu ne. Wu ken wu ro m-zee, "Me wu ma Burus wu." Wu ken

* **Bor-o gaan:2** 1:2 Hyen komo: Seng 18:1.

wu rō m-zee, "Mē wu ma Apōrōs wu." Wu ken wu komo wu rō m-zee, "Mē wu ma Bitrus† wu." Wu ken wu zee, "Mē wu ma **Kiristi** wu."‡

¹³ Ashi, nō wongtē ō ka **Kiristi** ciw-ūt-ciw. Mē Burus, mē mar n-tōn o-**kan** rem nō á. Kō de a yo'osū nō m-hō à un jin un de Burus ō á. ¹⁴ Ūm bōmōg Shir, mē yo'os wu ken wu m-hō be un nō á, sē Kiribus nē un Gayas,§ ¹⁵ Mē un nōm kaanē, remen yatt-wu he hoks m-zee un jin un de a yo'osū wu m-hō, har wu waragtē wan-dor re á. ¹⁶ (Ūm bakstē komo un yo'ostē yan-hur-o Istipanus m-hō, amba hūsse ka hun-nē yē mē baks kō um yo'ostē nēt m-hō komo á.)* ¹⁷ Ai, **Kiristi** tōmōn mē remen un yo'ostē hun-nē m-hō á, sē dē un nom sēnge-mō un kō'ot un Ma-tō un wu tō m-Rerēm. Mē rwōr Ma-tō Shir mōsse un nap-se un ko-hun nē á remen hun-nē dekt yo mē m-rwōr á. Mē nomē kaanē, a warag ō ka sa o zee mar-m Yēso n-tōn o-**kan** rōtt ō ka ūr-beēb á.

Yēso Kiristi beēb-de Shir de un nap-se un wu nē

¹⁸ Da-ō hun-nē hoge ka ma-tō unze Shir so'ostē **ba'as**-ūt na remen Yēso marag n-tōn o-**kan** à, yē ken yē rō m-zee tō ka ma-tō o-hwaa tō. Ka yē rō ūs-barag kaanē à, yē rō m-yirigbē n-mē un den-ō o-ra. Amba na yē shere un ka ma-tō à Shir guug na un beēb-de un wu. ¹⁹ Remen a genūstē a zee: "Man naas nap-se un yē rō m-hyan

yē zee yē rō ūs-nap nē à.

Komo man durumse wēer-se un yē rō m-hyan

yē zee wēer-se yē rōtte à."†

²⁰ Yatt-wu he nap un Shir remen wēer-se un wu á. ¿Kenē yan-nap-se un **karamsa**-o **Mosa** rō? ¿Kenē yē rō nē yē rō m-hyan yē zee yē nepstē ūs-rem kap à? Shir kututū na unze yē rō ūs-nap nē se ma-hun á, raag-nē yē.

²¹ Shir rō ūs-wēer nē komo zongē-tō un wu tō ka. Kō ya-ūs-wēer be-de un hun-nē yē rō m-zee kō'ot un Ma-tō Shir na raag-mō, yēa hoks nap un Shir be-de un se man yē nap-se á. Un hek-ō un kaanē Shir daagurū wu gu hun-nē ya-ūt-**ba'as** ūrege yē shereg be-ur Yēso **Kiristi**.

²² **Yahuda**-ņe conog yē hyen rem-se ūt-hyat tō kutu yē unze ka ma-tō be-de Shir tō rwūņē à. Yē rō **Yahuda**-ņē á komo yē un hoob-ō ūs-nap. ²³ Amba na a m-kō'ot un ka ma-tō unze **Kiristi** marag n-tōn o-**kan** remen wu topt **ba'as-tō** un hun-nē.

Yahuda-ņe 'yarag Yēso remen un hyan-ō un yē **Kiristi** a mer á. Komo yē rō **Yahuda**-ņē á yē rō m-hyan sa o zee kō'ot-m ma-ūt na raag-mō atē.

²⁴ Amba ma-tō tē m-rwōr à tō rō, **Kiristi** beēb-de Shir de un nap-se un wu nē be-de un yē a aage à, kō **Yahuda**-ņe, kō yē rō **Yahuda**-ņē á. ²⁵ Yē ken hun-nē yē rō m-zee yo Shir nomē à da-ō wu yage Yēso meret n-tōn o-**kan** à raag-mō. Amba yo Shir nomē à aragtē nap-se un nēt. Komo yo a m-hyan sa o zee kende-de be-de Shir à, aragtē kap 'wōns-mō un nēt.

²⁶ Ūr re nē, baks nō bō nō rō'ē da-ō Shir agū nō à, nō waragtē hun-nē yē un wu à. Un hyan-ō ma-hun, yē rō ūs-nap nē à, hiin ō be-ur nō. Komo yē rō bōkkē caari-tō ūt-con à yē rō deen á. Yē tat-nē un yē rō gwōmo-ņē à yē deen á. ²⁷ Shir un daag hun-nē yē hōno o-dak rō m-hyan raag-ņē à. Wu un nom kaanē remen wu yē'et ka yē rō m-hyan yē rō ūs-nap nē à

† **Bqr-o gaan:12** 1:12 ūt-Girik: Kēpas. ‡ **Bqr-o gaan:12** 1:12 Hyen komo: Sēng 18:24. § **Bqr-o gaan:14** 1:14 Hyen komo: Sēng 18:8; 19:29; Roma 16:23. * **Bqr-o gaan:16** 1:16 Hyen komo: 1Kor 16:15. † **Bqr-o gaan:19** 1:19 Hyen komo: Isha 29:14 (ūt-Girik).

m-'e. Shir ʉn daag ye hun-ṅe ye ʉn hɔno o-dak rɔ m-hyan ye rɔtt m-'wɔns á, remen wʉ ye'et ko-ya-m-'wɔns m-'e. ²⁸ Ka hun-ṅe ye Shir daage à, ye waragté hun-ṅe ye ʉn wʉ à ye ʉn rwʉʉn ʉn hur-tɔ ʉn kɔɔb-ṅe. Ka hun-ṅe ye a musse hwaà à, kɔ komo ye a nape ʉnze rii-yo á. Wʉ ʉn nom kaane remen wʉ kututé hun-ṅe ʉnze rii-yo ye hwɔ ʉr-hi be-de ʉn yo à, yoa hoks ye m-gu be-de **ʉr-ba'as** á. ²⁹ Shir ʉn nom kaane taase net jaks ʉr-hi ʉnze remen con-de ʉn wʉ, Shir degt wʉ. ³⁰ Ba rii-yo ʉs-ses yo á, Shir o gu nɔ bɔ wʉ mossʉ nɔ ʉn Yeso **Kiristi** ṅe à. Be-ʉr Yeso o, ʉn yo wʉ nome ṅe à o rwɔ'e Shir guut na. ʉn bʉ-o Yeso Shir muute na kashi, yan-ba-m-kʉkɔp, ʉn hun-ṅe ye wʉ ruute be-de ʉn **ba'as-tɔ** ʉn ye à. ³¹ ʉn sugde-de ʉn kaane, se a nom yo a geṅe ʉn takurda-o Shir à. "ʉrege net rɔ m-nom m-gwɔn, yo depe wʉ nom à, wʉ nom m-gwɔn ʉn rii-yo Yawe nomʉ wʉ à."‡

Bɔr-ʉs yoor

*Tom n-me ʉn Yeso
wʉ a kame n-tɔn o-kan à*

¹ Qr re ṅe yan-dor, da-o ʉm habé o-Korinti à, ʉm pe'esute Ma-tɔ Shir rʉrʉ na à. Mɛ hwɔ caari-tɔ ʉt-gom n-me ʉn ka ma-tɔ á, mɛ kutu nɔ ʉs-nap á. ² Remen ʉm nomog o-saktɔ ʉn hur ʉn de, ʉm zɛɛ da-o mɛ she'ete ʉn nɔ ṅe man yooʉ nɔ rii hɔr-yo á se ma-ʉt Yeso **Kiristi**, wʉ a kame n-tɔn o-kan à. ³ Da-o ʉm habé be ʉn nɔ à, mett m-'wɔns á. Wʉr-o re ro ʉs-zap, rem o-gyer.* ⁴ Da-o ʉm nomo nɔ ʉt-ma à, ʉm rʉrʉtʉ nɔ yo haadbʉ mɛ à, ba ʉn weer-ʉs re á. Mɛ kweemsʉ nɔ remen nɔ goksté ma-ʉt re á. ʉn sugde-de ʉn kaane da-o ʉm rʉrʉ nɔ Ma-tɔ Shir à, **Kʉkt-o Shir** ʉn gwɔmo-tɔ ʉn o kututʉ nɔ ʉnze nip-o, ⁵ taase sher ʉn nip-o nɔ ya'as m-'wɔns be-de ʉn nap-se ʉn net á, se de remen ʉn beeb-de Shir.

Nap-se Shir

⁶ Da-o tɛ ya-m-senge-mɔ Shir tɛ ro'e ʉn ye sher-se ʉs-geer be-de ʉn dor Yeso à, tɛ ye m-rurɛ ma-tɔ ʉs-nap. Amba ba gon nap-se ʉn ka zaman-yo á, ba komo gon nap-se ʉn yan-gwɔmo-tɔ ʉn ka zaman-yo m-ta yo á. Kap ka gwɔmo-ṅe ye a taage ʉn gwɔmo-tɔ ʉn ye. ⁷ Amba tɛ ʉt-ma ʉn nap-se Shir wukusse, se hun-ṅe ro nakke á, se rɔ nap-se Shir se wʉ daage remen seps-m na cin ba a rɔ nomog hɔno o-dak à. N-ga Shir kuté kɔ wan-gaan ka napse á. ⁸ Be-de ʉn yan-gwɔmo-tɔ m-mɔka tɔ yatt-wʉ nape zongɛ-tɔ Shir á, remen ye ro nakke yo Shir zongɛ m-nom à ye roa kem Wa-ʉt-Hyat Wan-Koyan o-kan ye hoot wʉ á. ⁹ Amba ka tɔ rɔ gense ʉn takurda-o Shir ʉnze:

"Rii-yo Shir he nome yan-con-tɔ ʉn wʉ à
yatt-wʉ takʉ yo m-hyan á,
yatt-wʉ take m-hoge á,
yatt komo wʉ take barag-se ʉn yo á."†

¹⁰ Amba Shir kututʉ na se ká rem-se remen na yan-senge-mɔ ʉn wʉ ye be-de ʉn Kʉkt-o ʉn wʉ o rʉrʉ na. **Kʉkt-o Shir** a hoks na rurɛ ʉn ka rem-se remen Kʉkt-o rɔ m-byarag o nep rem-se Shir se a hoks m-nap á. ¹¹ ¿Wan wʉ ṅe he hoks m-nap ʉn ma-tɔ ʉn hur-de ʉn net ʉn ba kʉkt-o ʉn net o rɔ n-me ʉn net á? Kang-o gaan yatt-wʉ nape barag-se rɔ ʉn hur-de Shir

‡ **Bɔr-o gaan:31** 1:31 Hyen komo: Irimi 9:24.

* **Bɔr-ʉs yoor:3** 2:3 Hyen komo: Seng 18:9.

† **Bɔr-ʉs yoor:9** 2:9 Hyen komo: Isha 64:4.

á, se **Kukt-o Shir**. ¹² Na komo ba kukt-o ɔn kà hɔno dak-o ɔ a gɔksunɛ á, se de Kukt-o rwuɔnɛ be-de Shir à. Wɔ ya'ag na Kukt-o ɔn wɔ remen a nept rii-yo Shir ya'asɔ na hur-ɔr gaan à. ¹³ Remen kaanɛ tɛ rotte ɔn rɔrɛ ɔn ye ken ye. Da-o tɛ rɔrɛ hun-ŋe ka **Ma-to m-Rerem** tɔ, tɛ m-rwɔr ɔn gom-to ɔs-nap se tɛ yooɛ ɔn nap-se ɔn net á, se de ɔn gom-to Kukt-o rɔrɛ tɛ á, se o-nip mɔsɛ ɔn Shir ne. ¹⁴ Bɔn net-wɔ rotte o-Kukt á wɔa tɔn wɔ hogɛ rem-se **Kukt-o Shir** rɔrɛ hun-ŋe á, remen be-de ɔn wɔ se ka rem-se o-hwaa se. Wɔa hoks m-nap bɔ ka rem-se rɔ á, remen **Kukt-o Shir** ɔ rɔ ɔn hantɛ ɔn nap-se Shir. ¹⁵ Net-wɔ rɔ ɔn **Kukt-o Shir** ne à, wɔa hoks nap ɔn me'es ɔn kɔ yo ke rii-yo ne, yo **Kukt-o Shir** rɔ wɔ m-yooɛ à. Amba hun-ŋe ye rotte **Kukt-o Shir** á yɛa hoks m-nap ɔn me'es ɔn yo Kukt rɔ na m-yooɛ á.

¹⁶ “¿Wa nape barag-ɔs Yawe?

¿Har wɔ hokstɔ wɔ m-yooɛ?”[‡]

Amba na yan-dor rɔ m-nap ɔn yo rɔ n-me ɔn hur-ɔr **Kiristi** à.

Bɔr-ɔs tet

Yan-gɔw-mɔ Shir

¹ Ɔr re ne, da-o ɔm ro o-Korinti à, me nomo nɔ ɔt-ma bɔ ɔm nome ye Kukt-o rɔ m-dorutɛ á, se de me ɔn nomo nɔ ɔt-ma ɔntɔn hun-ŋe ye ɔn hɔno o-dak. Ya nɔ ro ɔntɔn yakar yan-yaar ɔn ka da-o, be-de ɔn dor **Kiristi**. ² Ɔm reɛgtɔtɔ nɔ m-yɔw m-yɔw yanze ɔn rii-yo m-re yo m-hwogɔn á, remen nɔ bɔ'os re ɔn rii-yo m-re yo m-hwogɔn á. Har m-mɔka ma nɔ ɔn gɔ wɔɔ á.* ³ Remen har m-mɔka nɔ ɔn hur-de ma-hun ne. Remen nɔ ɔn shoob-de ɔn ɔr nɔ ne yan-dor, komo nɔ m-dum ɔn hi ɔn nɔ ɔn hi ɔn nɔ. Da-o nɔ nome gɔn ka rem-se, ai har m-mɔka nɔ rɔsɔrɔ ɔn hur-de ma-hun ne ɔ ka. Nip-o nɔ rɔ m-nom ɔntɔn hun-ŋe ye nape Shir á. ⁴ ¿Re nome ɔm nept yo ká? Remen ɔrege wɔ ken wɔ zɛeg, “Me wɔ ma Burus wɔ,” wɔ ken wɔ komo wɔ zee, “Me wɔ ma Apɔrɔs wɔ.” ¿Nɔ rɔ m-nom ɔ ka ɔntɔn hun-ŋe ye nape Shir á?[†]

⁵ ¿Wan wɔ rɔ Apɔrɔs? ¿Wan wɔ Burus? Myet tɛ gɔw-ŋe tɛ rɔ be-de Shir temb. Tɛ ɔn gu nɔ nɔ sheret o-nip be-ɔr Wan-Koyan Yeɛso. Kɔ wɔ ke ɔn rii-yo Wan-Koyan ya'asɔ wɔ m-nom ne à. ⁶ Me go ɔr-go, Apɔrɔs ya'ɔ m-hɔ, amba Shir ɔ rwɔ'e ká go-de m-bɔ'ɔsɛ, tɛ ye á.[‡] ⁷ Remen kaanɛ wɔ gɔ ɔr-go à, ɔn wɔ ya'e m-hɔ ne à ye ɔn keɛr-de ɔn rii á, se Shir cot wɔ rwɔ'e ka ɔr-go m-bɔ'ɔsɛ à. ⁸ Wa-ɔr-go ɔn wan-ya m-hɔ ne barag-se ɔn ye gaan-se. Ko wɔ ke wɔa kum 'yons-de ɔn senge-mɔ ɔn wɔ be-de Shir. ⁹ Remen tɛ yan-gɔw-mɔ Shir ye, komo nɔ yan-dor ɔn bɔ-o o-Korinti kat-o Shir ɔ. Mâ-to Shir nɔ rɔ komo.

¹⁰ Be-de ɔn yar-mɔ Shir nomo me à, wɔ ya'ag me ɔs-nap ɔm nomot senge-mɔ ɔn wɔ. Ɔm huk hwɔk-o ɔt-mà ɔntɔn keɛg-yo ɔt-mà, cin ɔn ka da-o ye ken ya-ɔt-mà ye rɔ ɔt-mà ɔn ka hwɔk-o ɔm huke à. Se kɔ wɔ ke ko-ya-ɔt-mà wɔ nom ceɛn ɔn go ɔn mà-to wɔ he m-mà n-tɛ ɔn ká hwɔk-o à. ¹¹ Remen yatt-wɔ he hoks ɔn huk ɔn hwɔk hɔr-o arge ɔ a hukɛ á, ɔ rɔ Yeɛso **Kiristi**. ¹² Ye ken ya-ɔt-mà ye rɔ ɔn mà ɔt-mà ɔn saw-to ɔr-bon ɔn tɔ ɔn hwɔr ne tɔ rɔ m-tɔk ɔn ka yish-ye á ɔntɔn zinariya, kɔ azorpa,

[‡] **Bɔr-ɔs yoor:16** 2:16 Hyen komo: Isha 40:13 (ɔt-Girik).

* **Bɔr-ɔs tet:2** 3:2 Hyen komo: Yahu 5:12-13.

[†] **Bɔr-ɔs tet:4** 3:4 Hyen komo: 1Kor 1:12.

[‡] **Bɔr-ɔs tet:6** 3:6 Hyen komo: Seng

18:4-11,24-28.

kę kashi ųt-ta'ar, ye ken ye, ųt-ce ne, kę ųs-gwę, ųt-kang ne ye rę tę ma ųn ye mą-tę. ¹³ De ken hę-de a hyen senęe-mę ųn kę wų ke ko-ya-ųt-mą wų. Remen da-ę Yeso he m-mųn à, wų rwųntę ko yo ke rii-yo cas. Remen o-ra o-ra a he rwųntę ųn senęe-mę ųn kęwan, komo ra-ę he meęer ųn gę o kę mę ke senęe-mę kęwan nomę à. ¹⁴ Ȳreęe mą-tę a ma'e ųn ká hwųk-ę à tę tųk á, tę, wų mą ká ma-tę à wų kum ųr-'yons. ¹⁵ Ȳreęe ne ká mą-tę tųk, wų mą ká mą-tę à wų taagųte ųn tę, amba wų kumus gwų, amba sa o zee n-mę o-ra wų zwęn-de.

¹⁶ ĘNę nap ųnze nę ųn hi ųn nę **Pyo-ę Shir** ę nę rę á, be-de Shir rę m-she'et?[§] ¹⁷ Ȳreęe wų ken ne-twų naaste **Pyo-ę Shir** ę rę ba m-kųkęp à, Shir a naas ka ne-twų. Remen **Pyo-ę Shir** ętt m-kųkęp á, komo nę ye rę ka Pyo-ę. ¹⁸ Taase kę wų ke ne-twų raks hi ųn de ųn wų, wų rę m-zęę wų ko-ya-ųs-weęer wų m-męka, se wų muss hi ųn de ųn wų ųntųn ko-raag remen wų waragtę ko-ya-ųs-weęer. ¹⁹ Remen kaane weęer-se ųn hęno o-dak raag-mę ųn co-ę Shir. Mę ųn zęę kaane, remen genęe tę rę ųnze, "Wų rę ųn bęp ųn ya-ųs-weęer be-de ųn weęer-se ųn ye."^{*} ²⁰ Komo genęe tę rę ųnze, "Yawe nepste ųnze barag-se ųn ya-ųs-weęer hwaa-se rę."[†] ²¹ Remen kaane, taase wų ken wų ma'as m-gwęn ųn rii-yo ne-t he hoks m-nom à! Remen hon ųn rii kęp yo ma nę yo: ²² Kę Burus, kę Apęręs, kę Bitrus[‡], kę hęno o-dak, kę m-hęęę, kę m-mar, kę rem-se m-męka se, kę ųn se ręęęę ų-co à, ai myet se ma nę se, ²³ nę komo ye ma **Kiristi** ye, **Kiristi** komo wų Shir wų.

Bęř-ųs nass

Yan-senęe-m Kiristi

¹ Hun-nę dek, Apęręs ųn mę ne yan-gųw-m **Kiristi** tę rę. Shir ya'astų te senęe-mę ųn rwęř ųn ma-tę ųn wų, tę o-nip tę rę wukusse à. ² Rii gaan-yo a cęnę be-de ųn gę ųn ka gųw-nę ye, ye nom yo wan-co-ę ye cęnę à, hur-ųr gaan. ³ Yatt-yo da mę kę nę, kę yan-piish ųt-ma be ųn nę, zęęę ųnze ųm nęmęg senęe-m re mę ųn Shir ne, kę mę nęm á. Nip-ę, mę ųn piisęę ųn hi ųn de ųt-ma męsse ųn kaane ne á. ⁴ Mę nap kę mę ųn de ken **ba'as-de** ne á, myet ųn kaane ne, man zee ųm taagųte **ur-ba'as** kę hiin á. Wan-Koyan wų he gwęř ųn senęe-m re à wų he m-zęę ųm nęmęg ųr-bon ne kę ba ųr-bon. ⁵ Remen kaane, taase nę kupęę wų ken wų ųt-ma ba da-ę ųn węę. Ka da-ę ręęn, da-ę Wan-Koyan he mųn à. Wų he rwųntę ųn rem-se rę wukusse o-comb à, komo wų rwųntę saktę-ę rę ųn hur-de ųn ne-t à. Ka da-ę ę ka kęwan he gęks ųr-bęngęn be-de Shir hond hond Shir nepste ka rii-yo rę n-mę hur-de ųn ne-t à.

⁶ Tę, ęr re ne, be-de ųn rųre ųn nę kę rem-se ųn ya-ųr-yoos se, ųm rwę'ęg nę ųs-barag n-mę ųn Apęręs ne remen ka sha-mę guut nę ųn ka bų-yo. Nę yoos be-de ųn ka yoor-m tę mę ųm cęnęg nę nep yo ka: "Taase nę pes rii-yo a genę à ųn takųrda-ę Shir." Taase wų ken wų nom m-gwęn remen wų rę wų m-yoosę à, har wų yo'ęg wų ken wų. ⁷ ĘWan wų zęę o aragtę ye ken ye? ĘYan yo ne o rętte yo ųn hi ųn du hųsse rii-yo Shir ya'ų wę à? Tę, ųreęe har kaa ę, Ęya hantę o rętte ųn jaks ųr-hi sa o zee ba yar-mę a ya'ų wę á?

§ **Bęř-ųs tet:16** 3:16 Hyen komo: 1Kor 6:19; 2Kor 6:16.
 5:13. † **Bęř-ųs tet:20** 3:20 Hyen komo: Bęng 94:11.
 ‡ **Bęř-ųs tet:22** 3:22 ųt-Girik: Kepas (jin-ųr Bitrus de).

* **Bęř-ųs tet:19** 3:19 Hyen komo: Ayub
 † **Bęř-ųs tet:22** 3:22 ųt-Girik: Kepas

⁸ Nȳ m-nȳm sa o zee nȳ nepse kap. Yatt-wų he nȳ m-yoose á. Nȳ m-nȳm sa o zee nȳ kumustę yar-mȳ o-Kukt. Nȳ ųr-she'et sa o zee gwȳmo-ņe nȳ rȳ ųn **Kiristi** ņe amba te ye rȳ nȳ m-yoose á te ųr-she'et kaane á. A ro zeege ma nȳ gwȳmo-ņe ye, te argų nȳm ųt-gwȳmo be-ųr gaan ųn nȳ ne!
⁹ Remen ųn hyan-o re, Shir rwųntųte na **yan-Tȳm Yeso** cas. Te rȳ kȳm-de ųn kȳyan, ųntųn ye a kupse ma-tȳ m-mar à. Remen te waragte rii-yo hȳno o-dak kap, ųn yan-tȳm ye Shir ne, ųn hun-ņe ne he shere ųn yish à.
¹⁰ Hun-ņe ye ųn hȳno o-dak rȳ m-hyan sa o zee tett ųs-weer á remen te rȳ m-nȳm ųn **Kiristi** m-gųw. Amba nȳ, nȳ m-gwȳn sa o zee nȳ ųs-weer ne n-me ųn **Kiristi!** Hun-ņe ye ųn hȳno o-dak rȳ te m-hyan tett beeb-de m-nȳm ųn rii á. Amba nȳ, nȳ ųr-beeb ne de m-nȳm ųn rii. Hun-ņe ye ųn hȳno o-dak rȳ nȳ ųn 'ya m-sek, amba te ne ye rȳ te m-yo'og!
¹¹ M-moka kaane te ųn hogę ųn mer ųn **swȳot-o** m-hȳ ne, te ųn cȳp ųn kashi ųt-saw á, a te m-dum tett o-hur á.
¹² Se te rangųte te kumut rii-yo ųn hi ųn te. Ye pyepe te, te ru'ųru ye nu-o sȳ-o, a ye'e te ųr-kȳob te m-'mȳ ųr-hur.*
¹³ Hun-ņe re ra-o te, te nomo ye ųt-ma ųn hur-de m-gwųgwų. Te waragte sa o zee buse-ȳ ųn hȳno o-dak, rii-yo kȳwan rȳ m-'yar à, ka rȳ hȳ-ųr bi.

¹⁴ Mę ųn gene nȳ tȳ ka yanze remen ųm ru'ųt nȳ hogę m-'e á, se de remen ųm kywestų nȳ remen nȳ yakar re ye, ye mę m-cȳn komo à.
¹⁵ Man rees nȳ m-dek ųntųn yakar re. Kȳ nȳ nom ųn ya-ųr-yoos ne n-me ųn Wan-Kȳyan har ye wȳȳ dugu-ųs ȳp [10,000] à, wan-gaan wų cot he m-nȳm ųntų o-tato. Q shir n-me Yeso **Kiristi** mę rȳ tato nȳ be-de ųn hante ųn **Ma-tȳ m-Rerem**.
¹⁶ Remen kaane mę ųs-kȳn nȳm nȳ bȳ ųm nȳme á.†
¹⁷ Remen ųm guut nȳ m-nȳm kaane ȳ rwȳ'e ųm tȳmbųte **Timoti** wà re wų mę m-cȳn à. Ko-yan-ess ųt-ma wų ųn Wan-Kȳyan. Komo wųa baksų nȳ bȳ mę ųn dor Yeso **Kiristi** à bȳ mę ųr-yoos n-me ųn kȳ ye ke hun-ņe ye yan-dor à.

¹⁸ Amba ye ken ye hyanag sa o zee man habę be ųn nȳ ųm tepertų ye ųn rem-se ye á, har ye ųn wȳs ųr-be ųs-ses sa o zee ye nepse kȳyan.
¹⁹ Amba ųm rwȳbe o-Korinti ųn beeb-de ųn Wan-Kȳyan ųn ka hȳ-tȳ be ųn nȳ. Da-ȳ mę habę man hyen ųn hi ųn de yo ka ya-ųs-ses ye rȳ m-nȳm à. Man nep komo ųrege ye kumug ųr-beeb be-de Shir, kȳ ne ma-tȳ o-hwaa ye rȳ m-nȳm.
²⁰ Baks nȳ ųnze Shir rȳ m-piishe hun-ņe ųt-ma ųn bȳ ye yage wų nȳmte ųt-gwȳmo ųn hur-de ųn ye á, ba n-me raks ųn bȳ ye rȳ tep á, amba n-me m-gwȳt kȳ beeb-de ųn wų rȳ n-me hur-tȳ ye à.
²¹ Tȳ, ȳya nȳ husse ųm nomo nȳ da-o mę wȳbe, ųm negbe o-sȳrog ne kȳ de ųm kutu nȳ ųt-cȳn ųn gwųgwer-mȳ ųr-hi ne?

Bȳr-ųs taan

Ruut nȳ ya-o-ás be ųn nȳ

¹ ȳm hogųte hun-ņe rȳ ųn ma-ųt nȳ. Ye zeege wų ken campo-wų rȳ kȳn be ųn nȳ. Wų rȳ ųn nȳm ųn yo depe á, ųn wų ken ne'a-wų ne. Kȳ be-de ųn ye nape Shir á, ye rȳ m-nȳm ųn gȳ ųn ka rem-se ka net-wų nȳme á. Wų ken wų muute ne'a tato ųn wų ųntųn ne'a ųn wų.*
² Har rii-yo m-gwȳn yo ká nȳ kumę! Ashi, ȳudepe men-tȳ tųk ųn, nȳ ruut ká wų nȳme gȳ ųn ká rem-se be ųn nȳ á? Depete nȳ ruut wų be ųn nȳ.
³ Kȳ de nomte à, mę be-ųr gaan ųn nȳ ne o-wųr á, mę be-ųr gaan ųn nȳ ne n-me o-kukt. ȳm kupsųsųte net-wų nȳme gȳ ųn ká rem-se à ųt-ma sa o zee be-ųr gaan ųm

* **Bȳr-ųs nass:12** 4:12 Hyen komo: Sęng 18:3. † **Bȳr-ųs nass:16** 4:16 Hyen komo: 1Kor 11:1;

Piri 3:17. * **Bȳr-ųs taan:1** 5:1 Hyen komo: Kara 22:30.

rɔ ʉn nɔ nɛ. ⁴ Be-de nɔ mɔrge kukt-o re rɔ m-she'et káṅe, komo ʉn beeb-ur Yeso Wan-Koyan, ʉm ɔnɔg nɔ nom kɔ yo ke rii-yo sa o zee mɛ kaane be ʉn nɔ. ⁵ Ya'as nɔ **ko-Gwɔmo-wu ʉn ya-ʉt-kot** ká campo-wu. Nɔm nɔ kaane remen **ko-Gwɔmo-wu ʉn ya-ʉt-kot** naaste wur-o ʉn wu ɔ ma-hun, amba Wan-Koyan a guus hoog-mɔ ʉn wu ho-de wu muṅe.

⁶ Gwɔn-mɔ notte à rii-yo ʉr-bon yo á, remen nɔ yagute net-wu depe á be-ur nɔ. Ashi, ʉnɔ nap ʉnze, ya o-**yist** o-rek yo rɔ ʉn hundunse ʉn hon ʉr-burodi á? ⁷ Ruut nɔ ká **yist**-m 'wutun-mɔ remen nɔ waragté burɔdi-ur pu-de ba m-**yist** bɔ nɔ ro á. Nɔm nɔ kaane remen Shir so'ostu nɔ, be ʉn nɔ a peneste rwuug o-ca yo ʉn **Biki-o m-Pas**. **Kiristi** rɔ rwuug-o ca-o na. ⁸ Cinda nip-o à, ma'as nɔ m-baks ʉnze na hun-ṅe ye Shir ye. A joro nɔ bu-ʉs na ʉs-ut se n-ga. A ginim nɔ ʉt-yage. A nom nɔ dɔrotte-o ʉn Ma-tɔ Shir a yage men-ʉt jaas-tɔ bɔ **Yahuda**-ṅe yage burɔdi-tɔ m-**yist** à da-o ʉn **Biki-o m-Pas**. A dɔru nɔ **Kiristi** hur-ur gaan ʉn nɔm o-shir nɛ. ⁸

⁹ ʉm genutu nɔ n-mɛ ʉn takurda-o re, ʉm zee taase nɔ mɔsse ʉr-hi ʉn ya-o-ás nɛ. ¹⁰ Ba hun-ṅe ye nape Shir á ʉm zee nɔ á, kɔ ya-o-suub, kɔ ya-ur-hyow, kɔ yan-guw-mɔ ʉs-toog. Kɔ de nomte ye nap Shir á nɔ som ye á. Remen ʉrege kaane ɔ se nɔ ruug ʉn ká hono o-dak o war war. ¹¹ Yo ká yo mɛ nɔ m-rure: taase nɔ mɔsse ʉr-hi ʉn kap o ʉn bon wu zee ɔr nɔ wu ko-yan-dor à, ʉrege wu rɔ ʉn hur-de o-ás ne, kɔ ko-ya-o-suub, kɔ ko-yan-guw-mɔ ʉs-toog, kɔ wa-ʉt-reeb, kɔ ko-ya-m-swɔ, kɔ ko-hyow. Nɔ jar nɔ re rii-yo m-re ʉn gɔ ʉn ye nɛ á.

¹² Mett gwɔmo-tɔ ʉn piishe ʉn hun-ṅe ye rɔ ʉn dor ɔ ʉn Shir á ʉt-ma á. Amba nɔa hoks piishe ʉn yan-dor ɔ Shir ʉt-ma. ʉKɔ nɔ hoks á? ¹³ Shir ɔ ʉn hi ʉn de ʉn ɔ he piish ʉn ma-tɔ ʉn ye yage wu m-dɔre á. “Ruut nɔ ko-yan-men-ʉt jaas-tɔ be-ur nɔ”* bɔ Ma-tɔ Shir zee à.

Bɔr-ʉs cind

*Taase yan-dor Yeso heet
ɔr ʉn ye nɛ be-de ʉt-gwɔmo*

¹ ʉrege wu ken wu rɔ ʉt-ma nɛ ʉn ɔr ʉn wu nɛ ko-yan-dor, wu jar wu heet tɔ be-de ʉn ko-yan-piish ʉt-ma wu rɔ ko-yan-dor á. Yo depe à, ko-yan-napse Shir wu hongsu nɔ ka ma-tɔ. Nɔ heete yan-ba ʉn dor á. ² ʉNɔ nap ʉnze yan-ba-m-kukop ye he piishe ʉn hono o-dak ʉt-ma á? ʉrege har nɔ ye he piishe ʉn hono o-dak ʉt-ma, depete nɔ yoos hongse ʉn ma-ʉt rek-tɔ ba nɔ ʉn band ye ken ye, ye rɔ yan-dor á. ³ ʉNɔ nap ʉnze a he nɔ piishe ʉn **yan-tɔm-ye Shir** ʉt-ma á? ʉYagunte rem-se haane mɔsse ʉn she'et-de ʉn ká hono dak-o nɛ? ⁴ ʉrege yan-dor kumug ʉt-ma mɔsse ʉn ɔr re ʉn ye ne, ya hante notte ha be-de ye rɔ yan-dor á ye piishe nɔ ʉt-ma? ⁵ Mɛ ʉn rwɔr tɔ kaane remen nɔ hogute m-ʉe. ʉM-mɔka kɔ net wan-gaan wu rɔ kɔn ɔ ká be ʉn nɔ ko-ya-ʉs-weer wu he nɔ hoks caas ʉr-hoon á? ⁶ Gwɔt nɔ yo nɔ m-nɔm à. Wu ken wu be-ur nɔ rɔ m-heet ʉn ɔr re ʉn wu be-de ʉt-gwɔmo a piishté wu ʉt-ma. Har ma be-de ʉn yan-ba ʉn dor! Rott ʉr-bon kaane á.

† **Bɔr-ʉs taan:6** 5:6 Hyen komo: Gara 5:9. ‡ **Bɔr-ʉs taan:7** 5:7 Hyen komo: Rwuɔ 12:5.

§ **Bɔr-ʉs taan:8** 5:8 Hyen komo: Rwuɔ 13:7; Kara 16:3. * **Bɔr-ʉs taan:13** 5:13 Hyen komo: Kara 13:5; 17:7; 19:19; 21:21; 22:21,24; 24:7 (ʉt-Girik).

⁷ Da-ɔ nɔ heete ɔr nɔ ko-yan-dor be-de ɔn ko-gwɔmo, **ko-Gwɔmo-wu ɔn ya-ut-kot** reeg nɔ. Jiishte ɔ 'mo ɔr-hur kɔ a wɛn wɔ sɔsamb-m ru. ⁸ Amba nɔ wargu hi ɔn nɔ m-nongon, nɔ ɔn ɔre ɔn sɔsamb-m ɔr nɔ ne, har ma ɔr nɔ ne yan-dor!

⁹ ɔAshi, nɔ nap unze hun-ne ye nome rii-yo ɔn ba ɔr-bon à, ye cɔw ɔn **Gwɔmo-to Shir** á? Taase a egussu nɔ, be-de ɔn rure ɔn nɔ yo ken rii-yo ɔn hon. Me nɔ m-rure, ko-ya-o-ás, kɔ ko-yan-guw-mo ɔs-toog, kɔ ko-yan-hoob-ɔ ɔn ne'a-ne, kɔ campo-ne yan-baramse ɔn wur-ɔ ɔn ye, kɔ campo-ne yan-m-rewe ɔn ɔr ɔn ye campo-ne ne, ¹⁰ kɔ hyow-ne, kɔ ya-ɔsuub, kɔ ya-m-swɔ, kɔ yan-naas ɔn jin-to ɔn hun-ne, kɔ ya-ut-rum, be-de ɔn ye yatt-wu he m-cɔw ɔn **Gwɔmo-to Shir** á. ¹¹ Kaane ye ken rowe be ɔn nɔ n-ga, da-ɔ nɔ ro nakke **Kiristi** á. Amba m-mɔka, Shir sokste **ba'as-ut** nɔ, komo a muutu nɔ yan-ba-**ur-ba'as** komo wu hongsutu nɔ ɔn wu ne. Wan-Koyan Yeso **Kiristi**, wu nome kaane ɔn beeb-de ɔn **Kukt-ɔ Shir**.

Sekemsu nɔ Shir ɔn wur-ut nɔ

¹² Ye ken ye rɔ m-zee, "Shir ya'ag na nom ɔn koyan remen na yan-dor ye ɔn wu ye." Ee, man hoks nom ɔn yo um cone à, amba ba koyan yo Shir ya'u na keer-de m-nom à yo rɔ na m-gu á. Ye ken ye rɔ m-zee, "A ya'ag me nom ɔn koyan," amba me man yage yo ken rii-yo muut me wan-guw-mo ɔn yo á. ¹³ Wu ken a hoks m-zee, "A ɔn nom rii-yo m-re remen ut-men, ut-men komo remen rii-yo m-re," Nip-ɔ, amba kaane ɔn co Shir a saburse rii-yo m-re ut-men ne. Amba rii-yo ɔr-bon yo a naas wur-ut na be-de ɔn hoob-ɔ ɔn ne'a-ne á. Shir ut na to ɔn Wan-Koyan to Wan-Koyan komo wu ɔn wur-ut na wu. ¹⁴ Shir 'yonste Wan-Koyan ut-marimar, kaane komo wu he na m'yons ɔn beeb-de ɔn wu. ¹⁵ ɔAshi, nɔ nap unze myet dok-to ɔn wur-ut nɔ to ma **Kiristi** to á? Cinda kaane ɔ à, man dek dok-ut Wan-Koyan um muutu to dok-to ɔn ko-kaar á. Kɔ hiin! ¹⁶ ɔNɔ nap unze kap bon wu mosse wur-ɔ ɔn wu ɔn ko-kaar ne à, ye waragte wur-ɔ o-gaan ɔn wu ne á? Remen a zeste, be-de ɔn takurda-ɔ Shir, "Yoor-mo ɔn ye, ye waragte wur-ɔ o-gaan."† ¹⁷ Amba kap wu mosse hi ɔn du ɔn wu ɔn Wan-Koyan ne à, ye warag gaan n-me o-kukt.

¹⁸ Nom nɔ já ɔn cɔw-yo o-ás ne! Da-ɔ hun-ne nome **ba'as-ur** hor-de, ba wur-ɔ ɔn ye, ye nome **ur-ba'as** á. Ko-ya-o-ás wu rewe ɔn ne'a-ne à ba ne'a ɔn wu á, wu nomote wur-ɔ ɔn wu **ur-ba'as**. ¹⁹ ɔKɔ nɔ nap unze wur-ut nɔ pyo-ɔ ɔn **Kukt-ɔ Shir** ɔ, ɔ rɔ be ɔn nɔ, komo ɔ rwuune be-de wu á? Komo nɔ ye yan-beeb-de ɔn hi ɔn nɔ á, amba Shir.‡ ²⁰ Shir ɔn ɔ nɔ. Wu tops, remen kaane sekemsu nɔ Shir ɔn wur-ut nɔ.

Bɔr-ɔs ta'voor

Yoo-ur Burus mosse ut-ge ne

¹ Ma-to ɔn rii-yo nɔ gende me à, ɔr-bon ne, net she'et ba ɔn ne'a.* ² Amba remen nɔ wongute o-ás ne, kɔ wu ke net-wu, ge ne'a ɔn wu. Komo ko wu ke ne'a-wu ɔn campo ɔn wu ne. ³ Hond hond ɔ campo rewe ɔn ne'a ɔn wu ne, wu nom ne'a ɔn wu rii-yo depe wu nom à. Ne'a komo wu nome campo ɔn wu kaane. ⁴ Remen ne'a rotte beeb-de ɔn wu zeet campo ɔn wu, "Me wu

* **Bɔr-ɔs cind:12** 6:12 Hyen komo: 1Kor 10:23. † **Bɔr-ɔs cind:16** 6:16 Hyen komo: Taka 2:24.

‡ **Bɔr-ɔs cind:19** 6:19 Hyen komo: 1Kor 3:16; 2Kor 6:16. * **Bɔr-ɔs ta'voor:1** 7:1 ut-Girik: Rɔ ɔr-bon ne campo yagute ci ɔn ne'a.

cot he m-ṅom yo wʉr-o re cɔṅe à." Kaane komo campɔ rott beeb-de ʉn wʉr-o ʉn wʉ á se de ne'a ʉn wʉ. ⁵ Nɔ ye geese ʉt-ge à, taase wan-gaan wen ɔr re ʉn wʉ á, se de ʉrege kaane nɔ orme nɔ nom ʉt-hɔ m-ɔɔg remen nɔ nomot ʉs-kɔn be-de Shir. Ka da-de, nɔ doot m-go'one. Taase **ko-Gwɔmo-wu ʉn ya-ʉt-kɔt** wʉ durumsʉ nɔ, remen nɔa hoks m-garamse wʉr-ʉt nɔ á. ⁶ Ma-tɔ me nɔ m-ya ba **karamsa**-ɔ á. ⁷ ʉm ro cɔṅa a zee yan-dor ye ga ʉt-ge á bɔ ʉm rɔ à ba ʉt-ge. Amba Shir ya'ag ye ken yan-dor ye beeb-de m-she'et ba ʉt-ge. Komo wʉ 'ye ye ken yan-dor ye mɔ ken yar-mɔ. Kɔ wʉ ke ko-yan-dor-wʉ rɔ m-yar ne mɔ Shir ya'ʉ wʉ á, komo wʉ 'ye ye ken yan-dor-ye mɔ ken yar-mɔ ʉn hɔn bɔ ye he wʉ nome m-senge à.

⁸ Ma-tɔ ʉn ye ga ʉt-ge á ʉn ye campɔ ʉn ne mare ne à, me m-hyan a jiish ʉr-bon ye she'et ba ʉt-ge ʉntʉn bɔ ʉm rɔ à. ⁹ Amba ʉrege nɔ hoks garamse ʉn hi ʉn nɔ á, depete kɔ wʉ ke wʉ kum campɔ ʉn wʉ kɔ ne'a ʉn wʉ. Remen jiishte a ge ʉt-ge ɔtte ás-o re beeb ʉn du.

¹⁰ Nɔ yan-dor ye rɔ ʉn campɔ-ṅe kɔ ne'a-ṅe ne à, **karamsa**-ɔ ka ʉm rʉrʉ nɔ (Komo me wʉ á, amba Wan-Koyan wʉ jip, rʉrʉ na ka **karamsa**-ɔ): Taase ne'a caas ʉt-ge ʉn campɔ ʉn wʉ ne á. ¹¹ Komo ʉrege ye caagute ʉn campɔ ʉn wʉ, taase wʉ ge ʉt-ge á, se de ye jama ge-to ʉn ye ʉn campɔ ʉn wʉ ne. Campɔ komo taase wʉ ho'os ne'a ʉn wʉ á.[†]

¹² M-mɔka, ʉm zeege tɔ ka be-de nɔ ye kuse à, (me wʉ yanze Wan-Koyan á), ʉrege wʉ ken wʉ rɔ ʉn ne'a ne ko-yan-ba ʉn dor, ʉrege wʉ eks ye she'et she'et-de ʉt-ge ʉn wʉ ne taase campɔ ho'os wʉ á. ¹³ Komo ʉrege wʉ ken ne'a-wʉ rɔ ʉn campɔ ne ko-yan-ba ʉn dor, amba wʉ eks ye she'et she'et-de ʉt-ge ʉn wʉ ne, tɔ, taase ká ne'a-wʉ ho'os wʉ á. ¹⁴ Me ʉn zee kaane, remen campɔ wʉ shere be-ʉr Yeso á, Shir a so'os wʉ rem ne'a ʉn wʉ, wʉ shere be-ʉr Yeso à. Kaane komo, ne'a wʉ shere be-ʉr Yeso á, Shir a so'os wʉ rem campɔ ʉn wʉ, wʉ shere be-ʉr Yeso à. ʉn ya kaane á, Shir a goks yakar ʉn ye á. Amba remen Shir so'oste tatɔ ʉn ye ne, m-mɔka Shir gokste yakar ʉn ye.

¹⁵ ʉrege komo wʉ yage m-she' á cɔṅog m-wonge ʉn wʉ shere à, yea hoks m-wonge. N-me ʉn kaane, campɔ kɔ ne'a wʉ shere à, a gakte wʉ ʉr-she'et ʉn wʉ yage m-she' ne á. Shir wʉ ʉn aag na remen she'et-de ba ʉt-ween. ¹⁶ Wɔ ne'a, ʉo nepste kɔ wɔa gu campɔ ru? ʉWʉ sheret be-ʉr Wan-Koyan bɔ o shere? Wɔ campɔ, ʉo nepste kɔ wɔa gu ne'a ru wʉ sheret be-ʉr Wan-Koyan bɔ o shere?

Go ʉn she'et-de Wan-Koyan cɔṅe a she'et à

¹⁷ Cin da-o Shir daage ye yan-dor à, depete kɔ wʉ ke ko-yan-dor-wʉ she'et go ʉn she'et-de Wan-Koyan cɔṅe wʉ she'et à. Ka rii gaan-yo yo me m-rʉre ʉn yan-dor kɔ kene ʉm ha be-de ʉn ye. ¹⁸ Kap bon wʉ Shir aage à, wʉ ro kɔ n-ga ʉr-ko ne à, tɔ taase wʉ hoob she'et-de ʉn ba ʉr-ko á. Wʉ Shir aage komo ba ʉr-ko à, wʉ warag ko-yan-dor **Yeso** à, tɔ, taase wʉ hoob se a kɔɔg wʉ á. ¹⁹ ʉr-ko, kɔ ba ʉr-ko, ba rii-yo á. Amba nɔm o-dɔrotte ʉn **karamsa**-ɔ Shir jiishte ʉr-bon. ²⁰ Ko wʉ ke wʉ she'et bɔ Shir 'wossʉ wʉ a ekt wʉ ko-yan-dor à. ²¹ ʉrege wɔ ko-gʉw-wʉ o rowe da-o Shir agu wɔ o waragte ko-yan-dor o ʉn wʉ à, taase o ryegen á. ʉrege komo wʉ essʉ wɔ à ho'ostʉ wɔ, tɔ arag. ²² Kap wʉ rɔ ko-gʉw à, da-o Wan-Koyan aage wʉ à, Wan-Koyan poste wʉ ʉn kom-to **ko-Gwɔmo-wu ʉn ya-ʉt-kɔt**. Kaane

[†] **Bɔr-ʉs ta'yoor:11** 7:10-11 Hyen komo: Mati 5:32; 19:9; Mark 10:11-12; Ruka 16:18.

komo wu ro sak à da-ō a aage wu à, ko-guw **Kiristi** wu. ²³ A un o nō, komo a tops, taase nō warag guw-mō un hun-ņe á. ²⁴ Tō, or re ne, yan-dor myet bō a 'wōsse net da-ō a agū wu à, wu she'et kaane un Shir ne.

*Yan-ba-ūt-ge un ye campo
un ye ne mare ne à*

²⁵ Ma-tō un yan-ne'a-ņe ye ga ut-ge á, yo ye he m-nōm à, Wan-Koyan Yešo wu rurū na yo ye he m-nōm á. Amba me un 'ya un tō ma re ma-tō, um nak me net-wu, wu hun-ņe rō m-dek un ma-tō un wu à, remen Wan-Koyan hogutē 'wōn un de wu ya'ag me us-nap. ²⁶ Mē m-hyan a jiish ur-bon net she'et bō wu rō à, remen a ciristē m-cōw un da-ō un rē ur-koob. ²⁷ Ūrege o geestē ut-ge, taase o caas tō á. Ūrege ne wu nō go ga ut-ge á, taase o ge ut-ge. ²⁸ Amba urege o geestē ut-ge, **ba'as-de** á, komo wan-ne'a ge'e ut-ge, **ba'as-de** á. Amba de ye ga ut-ge à yea sū ur-koob de un nekette un hogō-mō un ye. Komo um cōnog um hebe nō swō un ka koob-de.

²⁹ Or re ne yan-dor, rii-yo me ut-ma à, yo ka: A kus o-da ne un ka hōno o-dak o á. Cīn un m-mōka, ya-ūt-ge ye nōmē Wan-Koyan m-guw sa o zee ye ga ut-ge á. ³⁰ Yan-dor ye rō un tūk-mō ut-mēn à, ye warag sa o zee yett tūk-mō ut-mēn á, ye rō o-zak à ye warag sa o zee yan-tūk-mō ut-mēn. Komo yan-dor yan o ut-saw ye warag ye rōtt rii á. ³¹ Yan-dor ye rō m-senge mō mōrōgse saw-tō un hōno o-dak à, taase ye she'et un 'wōns-mō un tō á, remen ka hōno o-dak o a rō n-mē un o à, o m-ta o.

³² Um cōnog nō yage regen-o un bō nō he m-she'et à. Wu ga ut-ge á wu rō un ess ur-hi be-de un Ma-tō Shir ur-bon ne, bō wu he rwō un Wan-Koyan hogē m-rerem à. ³³ Amba wu rō ne ut-ge ne à, wu un ess ur-hi un saw-tō un hōn un ka dak-o, bō wu he rwō un ne'a un wu hogē m-rerem à. ³⁴ Barag-se un wu purgutē o ka be-ut yoor. Komo ne'a wan-ba-ūt-ge kō wan-ne'a, wu rō un ess ur-hi be-de un ma-ūt Wan-Koyan ur-bon ne remen wu waragtē ba m-kukop n-mē o-wur o-kukt ne. Ne'a-wu ut-ge ne wu rō un ess ur-hi kō de ke hō-de be-de un saw-tō un hōno o-dak, bō wu he m-nōm campo un wu hogutē m-rerem à. ³⁵ Mē un cōn nō m-gu, remen nō she'ettē bō Wan-Koyan cōņe hun-ņe ye un wu she'et à, ye nom wu m-guw un hur-ur gaan à. Mē cōn nō m-gakte be-de un nom un yo ken rii-yo kō yo ken yo á.

³⁶ Amba urege net nōmog us-barag unze wu rō un nōm un yo depe á be-de un wan-ne'a-wu wu rō ur-ryap à, komo cōn-tō un wu rō m-bose, yage wu geet wu, **ba'as-de** á. ³⁷ Amba urege net zōngsutē ba wu ken wu un zee wu nom kaane, ba se wu gaag ut-ge á. Wu rō o-cōw ne wu nomot yo wu cōņe á. Komo urege de wu hoksusse bōp un hi un de un wu, har wu dek un hur-de un wu, wu a ge wu á, tō, tō ka hond o tō rō. ³⁸ Remen kaane, kaane ka cōw-se us-yoor se rō ur-bon ne urege net zōngsutē wu a ge wan-ne'a-wu wu rō ur-ryap à, wu nōmog rii-yo ur-bon. Amba urege wu dek un hur-de un wu wu a ge ut-ge á, wu nōmog rii-yo jiishē à. ³⁹ Taase ne'a-wu ut-ge wonge un campo un wu ne á, urege campo un wu rō un hogō ne. Amba urege campo un wu marag, wu rō o-cōw ne, wu hur-de un wu cōņe à, wu geet wu. Amba ko-yan-dor, he wu m-ga cot. ⁴⁰ Amba un hyan-o re, wu a jiish un hogē m-rerem wu she'etē kaane ba wu un ga ut-ge. Mē gwōt-o kaane **Kukt-ō Shir** zee me um zee.

Bɔr-ʊs eer

Rii-yo m-re yo a seke pyo-o m-gir à

¹ Tò, ma-tò ʊn rii-yo m-re yo a **seke** pyo-o m-gir à, a nepstɛ kap-m na ya-ʊs-nap-ye. Nap-ʊs na rɔ ʊn hantɛ ʊs-sɛs, amba was-m rɔ m-rwɔ **yan-dor Yɛso** m-bo'ose. ² Kap wɔ rɔ m-hyan wɔ zee wɔ nepstɛ rii à, tɔ har m-mɔka wɔ nap yo depe wɔ nep á. ³ Amba myet bon nɛt-wɔ rɔ ʊn cɔn-tɔ Shir à, Shir nepstɛ ʊn wɔ nɛ. ⁴ M-mɔka ma-tò ʊn rɛ ʊn rii-yo m-re yo a **seke** pyo-o m-gir à, a nepstɛ ʊnze, m-gir mɔ rɔ ʊn hɔ-mɔ rii á. Komo shir o o-nip o á, a nepstɛ komo ʊnze Shir gaan-o cot. ⁵ ʊn hyan-o ʊn ye ken ye, rem-ʊs rɔ kɔn deen se ye rɔ m-aag "shir-ye" à ʊn "yan-koyan-ne" n-tɔn kɔ n-dak. ⁶ Amba na a nepstɛ Shir gaan-o. Wɔ rɔ o-Tato, wɔ nɔmɛ koyan komo remen ʊn wɔ attɛ ʊn hoog nɛ. Wan-Koyan, wan-gaan wɔ, komo Yɛso **Kiristi**. Be-de ʊn wɔ o komo Shir nɔmɛ koyan, be-de ʊn wɔ o komo a ya'ʊ na hoog.

⁷ Amba de ba kap yan-dor ye nape kaane á. Har m-mɔka ye ken ye rɔ hyan m-gir nip-o, remen kaane da-o ye re'e yo a **seke** m-gir à, ye rɔ m-hyan sa o zee guw-mɔ shir-ye o-nip ye rɔ m-nɔm. Barag-se ʊn ye ʊn hur-de ʊn ye kapsurɔ ye ʊnze ye nɔmɔg ʊr-ba'as. ⁸ Rii-yo a m-re à yoa hyokontɔ nɔ yow yow ʊn Shir nɛ á. A taage ʊn koyan remen a yagutɛ yo m-re á. Komo a kum rii, remen a rɛeg yo á.

⁹ Amba nɔm nɔ cɛen taase de ka keer-de ko-**yan-dor Yɛso** warag cɔw-yo rwɔ ʊn wɔ ken wɔ rɔttɛ ʊr-beeb be-de m-sher á wɔ nɔm rii-yo wɔ nap kɔ Shir cɔnɔg yo á. ¹⁰ Remen ye ken ye ye rɔttɛ ʊr-beeb be-de m-sher á hyene wɔ, wɔ wɔ rɔ ʊr-beeb nɛ be-de m-sher à, wɔ ʊn rɛ ʊn rii n-mɛ ʊn pyo-o m-gir, tɔ ka ma tɔa rɔ ye har ye reet rii-yo m-re yo a **seke** m-gir à, komo yɛa sabre ʊn hur-de ʊn ye. ¹¹ Remen kaane ka nap-ʊs ru se, se a waktɛ shi't-de ʊn kaps ʊn wɔ ken ko-yan-dor-wɔ, wɔ Yɛso **Kiristi** mare remen wɔ à. ¹² Da-o nɔ ye rɔ m-rwɔ mɛn-tɔ ʊn ye m-naase ʊn barag-se ʊn ye nɛ à, nɔ nomtɛ ʊn ɔr nɔ nɛ ʊt-**ba'as**, kaane nɔ ʊn nomɛ ʊn **Kiristi-ur-ba'as**. ¹³ Remen kaane, urege rɛ ʊn rii-yo m-re a rɔ ɔr re ko-yan-dor nɔm **ur-ba'as**, man do ti ʊr-ap komo á, taasɔ ʊm rɔ ɔr re nɔm **ur-ba'as**.

Bɔr-ʊs jero

ʊr-beeb ʊn senge-mo ʊn ko-yan-Tɔm Yɛso nɛ

¹ ¿Mɛ ʊn ya mett ʊr-beeb á? ¿Mɛ ko-**yan-Tɔm Yɛso** wɔ ka á? ¿Mɛ hyan o Yɛso Wan-Koyan á. Ba remen senge-m re o ka nɔ waragte ye ma Wan-Koyan? ² Urege mɛ ko-**yan-Tɔm Yɛso** wɔ be-de ʊn ye ken hun-nɛ á, ko-**yan-Tɔm Yɛso** ʊm rɔ be ʊn nɔ remen nɔ ʊn dorɛ Wan-Koyan ʊn bu-yo ma-ʊt re. Remen kaane, depete kɔwan wɔ nep cas ko-**yan-Tɔm Yɛso** wɔ ʊm rɔ.

³ Shas-o re o ka be-de ʊn ye rɔ m-cɔn ye nep kɔ mɛ ko-**yan-Tɔm Yɛso** wɔ à. ⁴ ¿Tɛtt keer-de ʊn a ye'et tɛ m-re m-swɔ nɛ ʊn den-ʊt nɔ á? ⁵ ¿Tɛtt keer-de m-neke ʊn ne'a tɛ nɛ yan-dor ye rɔ ʊt-ge nɛ à, ʊntun bo ye ka yan-Tɔm-ye Yɛso ye, Bitrus* ʊn hen-nɛ Wan-Koyan nɛ nɔmɛ á? ⁶ ¿Kɔ de mɛ ʊn Barnabas nɛ, tɛ ye he senge-mɔ ʊn rɛegte ʊn hi ʊn tɛ?

* **Bɔr-ʊs jero:5** 9:5 ʊt-Girik: Kepas.

7 ĶWan wƳ nę he guw-mȳ Ƴt-karma, ká da-de nę wƳ waragte reegte Ƴn hi Ƴn de Ƴn wƳ? Ka ye go o-kat á, rȳ m-re Ƴn hyo-ye ye go á da-ȳ ka hyo-ye nene. Ka ye rȳ gut-de Ƴn ca á, rȳ m-swo m-yow mȳ Ƴn ka ca-ye. 8 To ka ma-tȳ Ƴn net ȳ á. **Karamsa-ȳ** ȳ Shir ȳ zee kaane. 9 Remen a geneste Ƴn **karamsa-o Mosa** a zee, "Taase o bite nu-ȳ Ƴn na-yo Ƴt-kerem da-ȳ yo door-mȳ Ƴn hyo á."† ĶNa-ye Ƴn ya Shir he m-was Ƴn ye nę Ƴn hon-de Ƴn ye cot bȳ wƳ zee kaane? 10 ĶKá ma-tȳ na ye ka Shir rotte á? Rem na ȳ Shir zette kaane. Remen depete ko-ya-tȳm Ƴn ko-ya-m-dor nę ye nom dish-ȳ Ƴn gwuug-de Ƴn rii-yo o-kat. Yan-ko'ot Ƴn Ma-tȳ Shir depete ye re ye sƳ be-de Ƴn senge-mȳ Ƴn ye. 11 Ƴrege te goog Ma-tȳ Shir Ƴn hur-Ƴr nȳ, to, ȳyo ken caari-yo Ƴn rii-yo ka te cite bȳ te zee nȳ 'ye te rii-yo m-re Ƴn saw-to m-cȳp nę bȳ ko-ya-o-kat rȳ ce-mȳ Ƴn hyo-ye Ƴn wƳ?‡ 12 Ƴrege nȳ torog ye rƳrƳ nȳ Ma-tȳ Shir á, Ķte jiish ye Ƴn keer-de Ƴn nȳ nomotƳ te kaane á?

Kap Ƴn kaane nę, te gaktƳ nȳ á. Amba te dungute be-de Ƴn koyan otte ma-tȳ Ƴn rii-yo he wen Ƴn senge-mȳ Ƴn **Ma-tȳ m-Rerem** tȳ ma **Kiristi** á. 13 ĶNȳ nap ka unze ya-m-senge Ƴn **Pyo-ȳ Shir** káne ye he kum Ƴn rii-yo Ƴn re-mȳ Ƴn ye be-de Ƴn saw-to a m-hante á? ĶYa-m-senge komo Ƴn o-hana ȳr-seke, káne ȳ ka ye he kum Ƴn gwuug-de Ƴn ye be-de Ƴn rii-yo a hante Ƴr-seke á?§ 14 Kaane tȳ rȳ komo, Wan-Koyan rwȳrog wƳ zee yan-senge-mȳ Ƴn ko'ot Ƴn **Ma-tȳ m-Rerem** ye kum rii-yo Ƴn reegte Ƴn hoog-mȳ Ƴn ye káne.*

15 Amba kȳ o-gaan me hwȳ Ƴr-yish a nomotƳ me yo **karamsa-o** zee á. Komo me gen tȳ ka remen nȳ nomotƳ me kaane m-mȳka á. Ay, jiishte Ƴm mer, otte Ƴm taage Ƴn ka gwȳn-mȳ. 16 Da-ȳ me m-ko'ot á, me Ƴn hoks m-gwȳn á, remen Shir gaktƳ me m-nȳm ká senge-mȳ Ƴn ko'ot Ƴn **Ma-tȳ m-Rerem**. Komo man warag rii-yo Ƴr-'wȳn me yagu mȳ m-nȳm! 17 A ro zeege Ƴn ȳn-m re me m-nȳm Ƴn ka rii-yo, Ƴm zeerƳ se Shir topk me. Amba remen Shir daagu me wƳ bȳpsƳ me ka senge-mȳ, remen kaane mette yo m-daag á. 18 To, ȳya Ƴn yo nę rȳ top-o re? Ka zak-ȳ me m-kum be-de Ƴn rwȳr Ƴn **Ma-tȳ m-Rerem** á ba wƳ ken wƳ Ƴn top á. Cip me ȳn m-gakte yan-dor á, ye nak yo depe m-top Ƴn ko-yan-ko'ot Ƴn Ma-tȳ Shir á. 19 Kȳ de nomte me ko-guw be-de Ƴn hun-nę á, amba Ƴm muste hi Ƴn de ko-guw be-de Ƴn hun-nę, remen Ƴm wontƳtƳ ye be-Ƴr **Kiristi**. 20 Da-ȳ me ro be-de Ƴn **Yahuda-nę**, Ƴm wargƳrƳ ƳntƳn ko-**Yahuda** remen Ƴm wontƳtƳ ye be-Ƴr **Kiristi**. Da-ȳ me ro be-de Ƴn ye rȳ m-dȳre Ƴn **karamsa-ȳ** Ƴn **Yahuda-nę** á, kaane me m-nȳm, (kȳ de nomte a gakte me Ƴn dor-ȳ ko **karamsa-ȳ** á), amba remen Ƴm wontƳtƳ ye be-Ƴr **Kiristi**. 21 Da-ȳ me ro be-de Ƴn ye rȳ **Yahuda-nę** á, ye rotte **karamsa-ȳ** Ƴn **Yahuda-nę** á Ƴm rwȳ'ƳrƳ hi Ƴn de be-de Ƴn ye. Ƴn ka ȳw-yo Ƴm re hi-de Ƴn ye, har Ƴm wontƳtƳ ye be-de Ƴn **Kiristi**. Amba me jore **karamsa-ȳ** Shir á. Ƴm dorute **karamsa-o Kiristi**. 22 Be-de Ƴn ye rotte m-'wȳns Ƴn sher-mȳ Ƴn ye á, Ƴm waragƳrƳ ƳntƳn ko-yan-ba-m-'wȳns remen Ƴm wontƳtƳ ye be-Ƴr **Kiristi**. Ee, Ƴm sengute Ƴm waragte kȳ yo ke rii-yo be-de Ƴn kȳ wƳ ke net-wƳ remen Ƴm guut ye† Ƴm wontƳtƳ ye be-Ƴr **Kiristi**. 23 Myet me Ƴn nȳm kaane remen ko'ot Ƴn **Ma-tȳ m-Rerem**, komo remen me Ƴn yan-dor nę kumut rem-se Ƴr-bon se Shir sƳrte o-nu wƳ ya'as na á.

† **Bȳr-Ƴs jero:9** 9:9 Hyen komo: Kara 25:4; 1Tim 5:18. ‡ **Bȳr-Ƴs jero:11** 9:11 Hyen komo: Roma 15:27. § **Bȳr-Ƴs jero:13** 9:13 Hyen komo: Kara 18:1. * **Bȳr-Ƴs jero:14** 9:14 Hyen komo: Mati 10:10; Ruka 10:7. † **Bȳr-Ƴs jero:22** 9:22 Ƴt-Girik: guug ye ken hun-nę ye.

²⁴ ɛAshi nɔ baks be-de ɔn se'er-mɔ ɔs-rek, ya-ɔs-rek rɔ m-nɔm m-senge ye aragte ɔr ɔn ye ne, amba wan-gaan wu cot rɔ ɔn kum m-yar? Nɔ ma sengu nɔ ɔs-rek bɔ nɔ he re ɔr-hɔ ɔ.

²⁵ Kap ya-m-se'er, ye rɔ ɔn yoose ɔn hi ɔn de ɔn ye bɔ ye he garamse ɔn hi ɔn de ɔn ye ɔ. Ye rɔ m-nɔm kaane remen ye reet m-yar mɔ he m-tees ɔ, amba mɔ ma na yar-mɔ mɔ m-ta mɔ ɔ. ²⁶ Remen kaane rek-o re ɔ o-hwaa ɔ ɔ. Ba ɔntun ko-ya-m-dum wu rɔ m-wosor m-yo ɔ. ²⁷ Amba wur-o re ɔ me m-pu'us, ɔn muutu ɔ ɔntun ɔ ɔn ko-ya-o-rek, remen ɔ nomot yo depe ɔ. ɔn ba kaane ɔ, me o-gyer taase me komse rure ɔn ye ken ye **Ma-to m-Rerem** tɔ Shir me ne a mussu me hwaa.

Bɔr-ɔs ɔp

Nak ut-tɔ mɔsse ɔs-tɔog ne

¹ ɔr re ne, me ɔn tɔ-tɔ ke nɔ rii-yo kɔre ya-n-ga-ye na o-kɔt reɔnɔ n-ga ɔ. Shir ereg ye ɔn kus-o o-ke'ente. Wu rɔ ɔn co-o ɔn ye. Komo wu rwuntute ye ɔn hɔ-mɔ m-sa har ɔn dak-o hwo'og-o rii-yo ci ye ɔ.* ² N-me ut-ke'ente m-sa ne a yo'osu ye kap yan-dor **Mosa**. ³ Myet-mɔ ɔn ye komo ye reeru ká rii-yo m-re yo Shir ya'ase ye ɔn bu-yo ut-hyat ɔ.† ⁴ Myet-mɔ ɔn ye swooru ká hɔ-mɔ Shir ya'ase ye ɔn bu-yo ut-hyat ɔ. Kap mɔ ɔn ye swoog be-de ɔn ká ta'ar-o, mɔ Shir ya'ase ye ɔn bu-yo ut-hyat ɔ. Ká ta'ar-o ne sha-m **Kiristi** mɔ.‡ ⁵ Myet ɔn kaane ne, Shir hoge rerem-mɔ ɔn ye ken ye deen n-me ɔn ye ɔ, wu homuru ye o-kɔt.§

⁶ Tɔ, se ká rem-se ɔn kɔr remen a nekt na ut-tɔ, taase a nom rem-ɔs yo-se bɔ ye nɔme ɔ,* ⁷ kɔ komo a nɔme pyo-se m-gir m-guw bɔ ye ken ye nɔme ɔ. Remen Ma-tɔ Shir zeeg, "Ka hun-ne ye nɔmog biki-o m-re m-swɔ ne, komo ye inuru ye hewuru ɔs-hew m-jiib."† ⁸ Taase a nom nɔ o-ás bɔ ye ken ye be-de ɔn ye nɔme ɔ, har hun-ne dugu ɔr-kwooz ɔs-tet [23,000] maruru hɔ-ur gaan.‡ ⁹ Taase komo a taks **Kiristi** bɔ ye ken ye nɔme, har yege-hwo hoomte ye ɔ.§ ¹⁰ Taase a nom ɔs-hwumug bɔ ye ken ye nɔme, har **wan-tɔm-wu Shir** wan-hɔ ɔn hun-ne eestu ye ɔ.*

¹¹ Ká rem-se kɔru ye ɔ sha-mɔ ut-ma mɔ komo a ɔn gen-tɔ remen a kewestu na, na ye kom-de ɔn ta-mɔ o-dak 'wɔsse ɔ. ¹² Remen kaane urege o hyanag o eks m-'wɔns ne, tɔ, nɔm ceen taase o hye. ¹³ Yatt meger-tɔ wetu nɔ m-kum tɔ kuse ba a ɔn nomo tɔ net ɔ. Shir ko-ya-o-nip-wu, wua yage a megertu nɔ arge 'wɔns-m nɔ ɔ, amba be-de ɔn ká meger-tɔ, wua kutu nɔ ɔw-yo m-posse remen nɔ hokste m-dungune.

Biki-o m-gir ɔn Biki-o m-Pas mɔ ma Wan-Koyan ne

¹⁴ Remen kaane nɔ nay-ne re, nɔm nɔ já ɔn guw-mɔ m-gir ne. ¹⁵ Me nɔ m-gwɔt, gwɔt-o ɔn ya-ɔs-nap. Dege nɔ hi ɔn nɔ urege rii-yo me m-rwor ɔ nip-o. ¹⁶ Ká ibitte-de a ru'e o-kwum be-de ɔn re-mɔ ɔn Wan-Koyan ɔ, ashi, ɛde de ka rɔ m-hante atɛ m-warag gaan n-me ɔn hyó-m **Kiristi** mɔ

* **Bɔr-ɔs ɔp:1** 10:1 Hyen komo: Rwuu 13:21-22; 14:22-29. † **Bɔr-ɔs ɔp:3** 10:3 Hyen komo: Rwuu 16:35. ‡ **Bɔr-ɔs ɔp:4** 10:4 Hyen komo: Rwuu 17:6; Qog 20:11. § **Bɔr-ɔs ɔp:5** 10:5 Hyen komo: Qog 14:29-30. * **Bɔr-ɔs ɔp:6** 10:6 Hyen komo: Qog 11:4. † **Bɔr-ɔs ɔp:7** 10:7 Hyen komo: Rwuu 32:6. ‡ **Bɔr-ɔs ɔp:8** 10:8 Hyen komo: Qog 25:1-18. § **Bɔr-ɔs ɔp:9** 10:9 Hyen komo: Qog 21:5-6. * **Bɔr-ɔs ɔp:10** 10:10 Hyen komo: Qog 16:41-49.

a wuuse ur-**seke** un mar-mo un wu rem na à? Burodi-de a m-yotor komo à, ıde de ka ro na m-rwo a waragte gaan n-me un wur-o un **Kiristi** á?†
 17 A reeg no ka burodi-de ur-gaan na ye ro ut-moor ne à. Kaane kutute na wur-o gaan a ro, remen burodi-ur gaan-de a re myet-m na.

18 Gwot no hun-ne ye o-**Isra**. Kap ka ye re yo a **seke** à, gaan-ye ro un or un ye ne be-de un re un **seke** to a **seke** Shir un **hana**-o ur-**seke** à.‡ 19 ıYa un yo ne um cone m-rwor kane? ıMe un zee o rii-yo a **seke** m-gir à kashi un rii-yo? ıKo m-gir yo ken rii-yo? 20 Ay, ko hiin, yo me m-zee à yo ro, ka rem-se **ya-ut-kot** ye a **seke** ba Shir á. Komo, me con no warag gaan un **ya-ut-kot** ne á. § 21 Keer-ur ro kon no suut un ibitte-ur Wan-Koyan, komo un ibitte-de **ya-ut-kot** ne á. Keer-ur ro kon no reet rii-yo m-re yo ma Wan-Koyan komo un yo un **ya-ut-kot** ne á. 22 ıKo de sugum-yo atte Wan-Koyan Wu hogute ur-shoob bo **Isra**-ne nome? ıA un arag wu m-'wons o?*

Nom no koyan remen seps un Shir

23 No m-zee, "Shir ya'ag yan-dor ye un wu beeb-de m-nom koyan" amba ba ko yo ke rii-yo ro ur-bon ne á. "Shir ya'ag yan-dor ye un wu beeb-de m-nom koyan" amba ba koyan o ro m-gu hun-ne á.† 24 Taase o was un hi un du ne cot á, amba o was un or ru ne yan-dor komo.

25 Nom no yo ka: Ti no kap bo un rii-yo a m-baab be-de a m-baab m-ap à, ba se no cit á, taase no boog be-de ka ap-de rwuune à, bo hur un noa kaps no á. 26 Remen Ma-to Shir zee, "Hono o-dak un rii-yo ro n-me un o ne à myet to ma Wan-Koyan to."‡

27 Urege ko-yan-ba un dor banag no re un rii-yo m-re, no zee noa he, re no myet bo a ya'u no à, ba se no cikt á, remen taase no boog un ma-to un so ka rii-yo rwuune à, bo hur un noa kaps no á. 28 Amba urege wu ken wu zee no, "Ka rii-yo gir-mo a peno yo." To, taase no ti á, remen nu-se un ka wu ruru no à, komo taase hur un no kapste no. 29 Barag-se un hur-de un wu mette se ma no se á. To, wu ken wu a hoks m-zee "Remen ıya un o barag-se un hur-de un wu ken wu hette me m-kaps un rii-yo um cunse un men-ut re?" 30 Urege um bomog Shir remen rii-yo m-re, ıremen ya un o ka a hette me ut-reeb un remen rii-yo um re un bongon-de Shir à?

31 To, kap un o un rii-yo no m-nome à, ko yo no m-re à, nom no koyan remen seps-mo un Shir. 32 Taase no warag shi't-de **ur-ba'as** be-de un **Yahuda**-ne, ko ye ro **Yahuda**-ne á, ko hun-ne yan-dor un Shir. 33 Nom no bo me m-nom à. Me m-senge um ru'ut kowan hoge m-rerem n-me un kap o un rii-yo me m-nom à, ba rii-yo um cone à yo me m-nom á, se de remen hun-ne kap ye kumut gwu.

Bır-us op o-gaan

1 Doru no sha-m re bo me un dore un sha-m **Kiristi** à.*

Ur-yoos un ma-to un hok ur-hi

2 Me no m-bom remen no me m-baks be-de un koyan, no komo m-bop un ka yoos-de deen, hond hond bo um yoosu no de à.

† **Bır-us op:16** 10:16 Hyen komo: Mati 26:26-28; Mark 14:22-24; Ruka 22:19-20. ‡ **Bır-us op:18** 10:18 Hyen komo: Rewi 7:6. § **Bır-us op:20** 10:20 Hyen komo: Kara 32:17 (ut-Girik). * **Bır-us op:22** 10:22 Hyen komo: Kara 32:21. † **Bır-us op:23** 10:23 Hyen komo: 1Kor 6:12. ‡ **Bır-us op:26** 10:26 Hyen komo: Bong 24:1. * **Bır-us op o-gaan:1** 11:1 Hyen komo: 1Kor 4:16; Piri 3:17.

³ Amba Ƴm ƳonƳ nƳ nep rii gaan: **Kiristi** wƳ rƳ Ƴo-Ƴ Ƴn ko wƳ ke nƳt-wƳ, ƳampƳ komo wƳ rƳ Ƴo be-Ƴr ne'a Ƴn wƳ, Shir komo Ƴ rƳ Ƴo **Kiristi**.
⁴ Myet bƳn ƳampƳ-wƳ kƳnƳ Ƴs-kƳn kƳ rwrƳ Ƴn Ma-tƳ Shir hin de Ƴn wƳ rƳ Ƴr-tƳƳb nƳ  , wƳ yo'ogtƳ Ƴ ka hi-de Ƴn wƳ. ⁵ Amba bƳn ne'a-wƳ kƳnƳ Ƴs-kƳn kƳ rwrƳ Ƴn Ma-tƳ Shir ba Ƴn yerƳ Ƴn rii-de Ƴr-hi, wƳ yo'ogtƳ Ƴ ka hi-de Ƴn wƳ, ka rƳ kang-o gaan Ƴn ne'a-wƳ a ƳrƳ shi-sƳ Ƴn wƳ nƳ  .
⁶ Ƴrege ne'a yagutƳ yerƳ Ƴn rii-de Ƴr-hi, tƳ, wƳ or hi-de Ƴn wƳ Ƴr-kuug. Amba rii-yo m-  yo ne'a or hi-de Ƴn wƳ, remen kaanƳ se wƳ yerƳ rii-de Ƴr-hi. ⁷ Da-Ƴ ƳampƳ rƳ Ƴt-ma Ƴn Shir nƳ  , wƳ hede hƳk Ƴn hi-de Ƴn wƳ  , remen wƳ wƳ a hwƳnƳ sha-mƳ Shir Ƴn k  seps-mƳ nƳ. Amba ne'a seps-mƳ Ƴn ƳampƳ mƳ.† ⁸ Remen ƳampƳ wƳ a taknƳ m-nƳm, ba be-de Ƴn ne'a-wƳ rwiƳnƳ  . Amba ne'a-wƳ Ƴr-takan, n-mƳ Ƴn ƳampƳ-wƳ rwiƳnƳ.
⁹ Komo a nƳm ƳampƳ remen ne'a  , sƳ dƳ ne'a-wƳ a nƳmƳ remen ƳampƳ.‡
¹⁰ Remen kaanƳ se ne'a yeretƳ rii-de Ƴr-hi a hyenet Ƴs-tƳ wƳ ya'Ƴ ƳampƳ  , remen **yan-tƳm-ye Shir** rƳ wƳ m-gwƳt.

¹¹ Myet Ƴn kaanƳ nƳ, n-mƳ Ƴn Wan-KƳyan, ne'a ba pegesƳ wƳ rƳ be-de Ƴn ƳampƳ  . KaanƳ komo, ƳampƳ ba pegesƳ wƳ rƳ be-de Ƴn ne'a  . ¹² KƳ de nomtƳ ne'a-wƳ Ƴr-takan wƳ Ƴn rwiƳn be-de Ƴn ƳampƳ-wƳ Ƴr-takan  , amba m-mƳka, kap ƳampƳ-nƳ, ne'a-nƳ matƳ ye, amba kƳyan be-de Shir yo rwiƳnƳ. ¹³ GwƳt nƳ nƳ hyen Ƴn hi Ƴn nƳ,  nƳmƳ Ƴr-bon ne'a kon Shir hi-de Ƴn wƳ rƳ Ƴr-hek? ¹⁴ Rii-yo m-  yo ƳampƳ-wƳ yagƳ hi-de Ƴn wƳ ba o-or, Ƴrege hi-Ƴs se Ƴn wƳ rƳ m-sƳeb nƳ. ¹⁵ Ƴrege nƳ ne'a rƳ Ƴn hi-se m-sƳeb nƳ kashi Ƴn rii-yo be-de Ƴn wƳ o-zak nƳ, remen a Ƴn nomo wƳ Ƴs-shi remen hƳk Ƴr-hi. ¹⁶ Ƴrege nƳ wƳ ken wƳ ƳonƳ hantƳ o-nakantƳ Ƴn tƳ ka ma-tƳ, yo Ƴm he hoks m-zƳ    yo rƳ, yatt yo ken Ƴw-yo yo arge kaane be-de yan-dor kap  .

RƳ Ƴn Rii-yo m-rƳ yo Ƴn Biki-Ƴ m-Pas yo Ƴn Wan-KƳyan

¹⁷ N-mƳ Ƴn ka ma-tƳ Ƴm ƳonƳ m-rwrƳ m-mƳka  . MƳ bƳm nƳ   remen mƳrƳƳ Ƴn nƳ de Ƴr-hi de  . Da-Ƴ nƳ mƳrge, rem-Ƴs sƳ-se rƳ m-rwiƳn   se dƳ rem-Ƴs yo-se. ¹⁸ Ƴr-takan cas, Ƴm hogutƳ n-hƳn n-hƳn nƳ ro be-de Ƴn mƳrƳƳ-Ƴr nƳ yan-dor, Ƴm hogutƳ a zee puruƳ-Ƴr rƳ kƳn be Ƴn nƳ, har Ƴm ro dekstƳ tƳ ken ma-tƳ Ƴm hogƳ  . ¹⁹ NƳ m-wong Ƴn hi Ƴn nƳ kur-Ƴt Ƴt-kur remen nƳ kututƳ hun-nƳ Ƴnze kur Ƴn nƳ jiishtƳ kƳ de ke kur-de. Ƴ depe kaanƳ  . ²⁰ Ba remen nƳ reet Rii-yo m-rƳ yo m-Pas yo Ƴn Wan-KƳyan nƳ mƳrƳtƳ  . ²¹ Ƴm nepstƳ Ƴn tƳ ka nƳ remen be-de Ƴn rƳ Ƴn Rii-yo m-rƳ yo m-Pas yo Ƴn Wan-KƳyan, kƳ wƳ ke wƳ rƳ m-hƳr remen wƳ reet rii-yo m-rƳ yo Ƴn wƳ ba wƳ Ƴn 'ya ye ken ye. Remen Ƴn kaanƳ ye ken ye rƳ m-ji m-mer, ye ken ye nƳ se ye swƳƳ swƳ-m ho ye. ²²  Nott den-tƳ nƳ hette m-she'et nƳ re nƳ sƳ n-mƳ tƳ  ?  KƳ komo nƳ Ƴn hyan Ƴ hun-nƳ yan-dor ye Shir ba rii  , Ƴ nottƳ Ƴn rangsƳ Ƴn kƳƳb-nƳ? TƳ,  re Ƴm he nƳ m-zƳ  nƳ Ƴn tƳ ka?  Ƴm bƳm nƳ Ƴn tƳ ka? Ay, man bƳm nƳ  .

Rii-yo hantƳ atƳ m-rƳ Rii-yo m-rƳ yo Ƴn Biki-Ƴ m-Pas yo Ƴn Wan-KƳyan  

²³ Ka rii-yo Ƴm ya'asƳ nƳ komo  , be-Ƴr Wan-KƳyan Ƴm goksƳn yo. ƳsƳo Wan-KƳyan k  tƳt-mƳ a bƳpsutƳ wƳ Ƴn kom-tƳ Ƴn yan-yage-tƳ Ƴn wƳ  ,

† **Bǝr-Ƴs Ƴp o-gaan:7** 11:7 Hyen komo: Taka 1:26-27. ‡ **Bǝr-Ƴs Ƴp o-gaan:9** 11:8-9 Hyen komo: Taka 2:18-23.

wų ȳekųrų ųr-burođi. ²⁴ Bȳ wų komȳ ųr-bȳngȳn ha-mȳ Shir à, wų argu m-bosor, wų zee, “Q ka wųr-o re ȳ, ȳ a ya’asȳ rem nȳ à. Sȳngu nȳ m-nȳm kàanȳ remen nȳ ma’astų mȳ m-baks.” ²⁵ Kaanȳ komo bȳ ȳȳ reesȳ à, wų mossurų ųr-ibittȳ wų zȳȳ, “Ka ibittȳ-de swȳr o-nu pų-ȳ, ȳ ųn hyȳ-m re. Nȳm nȳ kàanȳ kȳ ȳ ke da-ȳ nȳ inȳ m-swȳ, remen nȳ ma’astų mȳ m-baks.” [§] ²⁶ Remen kȳyanda nȳ inȳ rȳ ųn ka burȳđi-de, m-swȳ nȳ ųn ka ibittȳ-de nȳ ȳ kȳ ųn kȳ’ȳt ųn mar-m Wan-Kȳyan har wų muųntȳ.

Rȳ ųn Rii-ȳo m-rȳ

ȳo ųn Biki-ȳ m-Pas

ȳo ųn Wan-Kȳyan ba m-depȳ

²⁷ Remen kaanȳ bȳn wų rȳ ųn kȳ burȳđi-de à, kȳ wų swȳ ųn kȳ ibittȳ-ųr Wan-Kȳyan de ba m-depȳ à, ka nȳt-wų wų nȳmȳg **ųr-ba’as** be-de ųn wųr-o Wan-Kȳyan ųn hyȳ-mȳ ųn wų nȳ. ²⁸ Sȳ ȳȳ ko wų ke wų cekȳrȳ hi ųn du ųn wų, kȳ da-de wų reet kȳ burȳđi-de wų sų ųn ka ibittȳ-de. ²⁹ Kap bȳn wų rȳ kȳ burȳđi-de, wų sų ųn kȳ ibittȳ-de ba m-sȳkȳmȳ sȳ ųn wųr-o **Kiristi** à, wų sųȳtȳ hi ųn du ųn wų piish ųt-ma. ³⁰ Q hantȳ ȳȳ ken ȳȳ rȳttȳ be ųn nȳ ba m-wȳns, ųs-gȳm nȳ, ȳȳ ken ȳȳ har ȳȳ merestȳ. ³¹ Amba ųrege a cekȳrsųtȳ hi ųn na, Shir hede na piishȳ ųt-ma á. ³² Wan-Kȳyan ya’ag na ųr-kȳȳb remen wų ja’astȳ na. Wų ųn nom kaanȳ remen wųa piishȳ na ųt-ma ragaan ųn hȳno o-dak nȳ á.

³³ Remen kaanȳ ȳr re nȳ, yan-dor, da-ȳ nȳ mȳrge nȳ reet Rii-ȳo m-rȳ ȳo m-Pas ȳo ųn Wan-Kȳyan nȳ waasȳ ȳr nȳ nȳ. ³⁴ ȳrege nȳ wų ken wų rȳ ųn hȳge ųn mȳr wų reesųnȳ rii-ȳo m-rȳ cin o-hur, taase wų nekȳ hi ųn ȳ ųn wų piish-de ųt-ma da-ȳ nȳ mȳrge.

Ma-tȳ kȳsȳ komo à mȳ habȳ man bȳsȳ nȳ tȳ m-rȳrȳ.

Bȳr-ųs ȳp ųs-ȳoor

M-ȳar ȳȳn mȳ Kųkt-ȳ Shir ya’asȳ na à

¹ Tȳ, m-mȳka komo ȳr re nȳ ųn ma-tȳ ųn yar-mȳ **Kųkt-ȳ Shir** rȳ m-’ȳa à, mȳ ȳȳ nȳ ma’as ųn kȳȳb-de ųs-nap nȳ á. ² Nȳ nepstȳ da-ȳ nȳ ro yan-ba ųn dor á, a ȳgussųtų nȳ, nȳ ȳųwųt gųw-mȳ ųn gir-mȳ rȳttȳ hȳȳg á komo mȳ rȳ tȳp á. ³ Remen kaanȳ ųm ȳȳnȳ nȳ nep bȳ nȳ he m-daag ȳo rȳ nip-ȳ Shir à. Yatt-wų **Kųkt-ȳ Shir** rȳ m-dȳrųttȳ wų he pȳap ųn ȳȳso á. Komo yatt-wų he m-zȳȳ, “ȳȳso Wan-Kȳyan wų á,” sȳ wų **Kųkt-ȳ Shir** rȳ m-dȳrųttȳ à.

⁴ Tȳ, yar-mȳ ųn **Kųkt-ȳ Shir** rȳ kȳn gȳ-ųs-gȳ, amba **Kųkt-o Shir** o-gaan, ȳ rȳ mȳ m-’ȳa ųn hun-nȳ. ⁵ ȳȳw-ųs rȳ kȳn n-hȳn n-hȳn se ųn nȳm m-sȳngȳ, amba Wan-Kȳyan gaan, wų a m-nȳmȳ m-gųw. ⁶ Shir rȳ ųn nȳm ųn sȳngȳ-mȳ ųn wų be-ųr na ųs-ȳȳw n-hȳn n-hȳn ųn hȳȳg-m na. Amba Wan-Kȳyan wan-gaan, wų rȳ mȳȳt-m na ųn ȳa-ųr-beȳȳ ųn nȳm mȳ ųn kȳ sȳngȳ-mȳ kap.

⁷ Shir rȳ ųn ‘ȳa ųn kȳ wų ke ko-ȳan-dor-wų Kųkt-ȳ ųn wų, remen kȳwan wų guut **ȳan-dor ȳȳso**. ⁸ ȳȳ ken ȳȳ **Kųkt-ȳ Shir** ya’ag ȳȳ yar-mȳ ųn wȳȳr-se Shir, be-de ųn ȳȳ ken ȳȳ komo a ya’ag ȳȳ nap ųn ȳo Kųkt-o kutų ȳȳ à, ųn kȳ Kųkt-o gaan-ȳ. ⁹ Wų ken wų komo a ya’ag wų yar-mȳ m-shȳr o-nip nȳ be-de ųn kȳ Kųkt-ȳ. Wų ken wų komo a ya’ag wų yar-mȳ ųn taas ųs-gȳm ųn kȳ Kųkt-ȳ. ¹⁰ Wų ken wų komo a ya’ag wų yar-mȳ ųn nȳm ųn rem-se

ʉt-hyat, wu ken wu komo kɔ'ot un ma-to rwuune be-de Shir à. Shir ro m-'ya un wu ken wu nap-se un nap un urege kukt-o Shir o, wu ken wu nap-se tep un rem-ʉt hɔr-to go-ʉs-go, wu ken wu komo muut m-rwɔr un yo a rwɔre un rem-ʉr hɔr-de à. ¹¹ Kap Kukt-o gaan-o ro m-wong un ka yar-mo. Ka Kukt-o ro m-daag un yar-mo o he 'ya un kɔ wu ke net-wu.*

Myet-m na dok-to un wur-o gaan-o

¹² Wur-o un net ro ʉt-dok ne, amba ka dok-to nome ka wur-o o-gaan o. To, kaane **Kiristi** ro.† ¹³ Remen kap-m na un Kukt-o gaan a yo'ostu na m-ho ha-mo un wur-o gaan, kɔ **Yahuda**-ne kɔ ye ro **Yahuda**-ne á, kɔ guw-ne kɔ yakar kap-m na a rwɔ'og na m-wong un ka Kukt-o gaan-o.

¹⁴ O-wur ba dok-ur gaan-de á, o ro ʉt-dok ne deen. ¹⁵ Urege na-o zeeɔ, "Me kom-o á, remen kaane me dok-de o-wur de á." To ka a wen o m-warag dok-de o-wur á. ¹⁶ Kaane komo urege to-o zeeɔ, "Me yish-de á, remen kaane me dok-de o-wur de á," to ka wen o m-warag dok-de o-wur á. ¹⁷ A ro zeege hon o-wur kap yish-de, ɔun yan a roa hogɛ? A ro zeege hon o-wur caari-o o-to o, ɔun yan a roa hogɛ wus? ¹⁸ Amba Shir nomog wur-ʉt na dok-ʉt-dok, komo wu ru kɔ de ke dok-de be-de wu cone à. ¹⁹ A ro zeege hon o-wur dok-ur gaan-de, o roa warag o-wur á. ²⁰ Ee, dok-ʉt ro kon deen, amba wur-o gaan-o.

²¹ Cɔw-o ro kon yish-de zeet o-kom, "Ho-m re ro kon un wo ne á," kɔ komo hi-de zeet ʉs-na, "Ho-m re ro kon un wo ne á." ²² Husɛ to ka ma, ka dok-de a m-hyan a zee dett m-'wɔns á, to de jiishe ur-bon. ²³ Dok-to o-wur komo to a m-hyan a zee to woɔ ɔr un to ne ur-bon á to a jiishe m-seps. Kaane komo dok-to rotte bon-de m-gwɔt un wur-ʉt na á, a to m-hok. ²⁴ To ken dok-to ba se a nomote to kaane á. Amba Shir nomog o-wur be-ur gaan bo a he m-gwɔt a seps to ken dok-to rotte m-'wɔns á. ²⁵ Shir un nom kaane remen taase kɔɔb-de un gam-o ur-hi she'et n-me o-wur, se de dok-to o-wur was un ɔr un to ne ragaan. ²⁶ Remen kaane urege dok-ur gaan hogute m-hoog, kap to ka dok-to ro m-swɔ ur-kɔɔb un de ne. Kaane komo urege a bomog dok-ur gaan, myet-o un to ka ro un nom o-zak.

²⁷ M-moka kap no wur-o **Kiristi** o. Kɔ wu ke komo be-ur no dok-de un wu de. ²⁸ Ogom-de un dok-to Shir rwɔ'e un wur-o un yan-dor ye un wu à to ká:

Ur-takan, **yan-Tom Yeso**.

Yoor, **yan-Rwɔr un Ma-to Shir**.

Tet, ya-ur-Yoos.

Nass, yan-nom un rem-se ʉt-hyat.

Taan, yan-yar-mo un taas ʉs-gom.

Cind, yan-Gwu.

Ta'yoor, yan-gut-de ya-m-senge-mo un yan-dor.

Eer, yan-cep un rem-ʉt hɔr-to go-ʉs-go.‡

²⁹ ¿Kɔ wu ke ko-**yan-Tom Yeso** wu? ¿Kɔ wu ke ko-**yan-Rwɔr un Ma-to Shir** wu? ¿Kɔ wu ke ko-ya-ur-Yoos wu? ¿Kɔ wu ke ko-yan-nom un rem-se ʉt-hyat wu? ³⁰ ¿Kɔ wu ke ko-yan-yar-mo un taas ʉs-gom wu? Ay, ¿Kɔ wu ke ko-ya-m-cep un rem-ʉt hɔr-to wu? ¿Kɔ wu ke a hoks m-muut m-rwɔr un yo a rwɔre un rem-ʉr hɔr-de? Ay. ³¹ Nom no dish-o un yar-mo jiishe à.

Komo man kutu no cɔw-yo jiishe ur-bon à.

* **Bɔr-ʉs ɔp ʉs-yoor:11** 12:4-11 Hyen komo: Roma 12:6-8. † **Bɔr-ʉs ɔp ʉs-yoor:12** 12:12 Hyen komo: Roma 12:4-5. ‡ **Bɔr-ʉs ɔp ʉs-yoor:28** 12:28 Hyen komo: Apis 4:11.

Bɔr-ʉs op ʉs-tet

M-was

- 1 Kɔ ʉm hoks nap ʉn tɛp
 ʉn rem-tɔ ʉn hun-ṅe hɔr-yɛ ʉn tɔ
 ʉn **yan-tɔm-yɛ Shir** ṅe,
 amba ʉrege mɛ m-was ʉn ɔr re ṅe á,
 ʉm waragte ɔ ká ʉntʉn o-jeger yo
 ʉn zaaz-ɔ o-hwaa,
 kɔ ṅe o-kanga ɔ ʉn kaas ʉn hun-ṅe ʉt-tɔ o-zaaz.
- 2 Kɔ mɛ ʉn yar-mɔ ʉn kɔ'ɔt ʉn ma-tɔ rwʉʉṅe be-de Shir ṅe á,
 ʉm nep komo rii-yo rɔ wukusse á,
 ʉm nep komo hɔn ʉs-nap kap.
 Komo mɛ m-shɛr ṅe deɛn,
 mɔ wɔɔ wugur ʉt-haag á,
 amba mɛtt m-was á, tɔ,
 mɛ rii-yo á.*
- 3 Kɔ ʉm ya'as kap ɔ
 ʉn rii-yo ʉm rotte á,
 remen ʉm reegtutɛ kɔɔb-ṅe,
 ʉm ya'as wʉr-o re a tʉks,
 ʉrege mɛtt m-was á,
 ai kap tɔ ka tɔa gu mɛ á.
- 4 Was-mɔ rɔ m-hante m-mɔ ʉr-hur, ʉr-'wɔn ṅe.
 Was-m rɔ m-hante ʉr-shoob á,
 gwɔn-m rɔ kɔn á, kɔ nʉ-mɔ ʉr-hi á.
- 5 Jaks ʉr-hi rɔ kɔn á.
 Was-m rɔ ʉn cʉṅe ʉn hi ʉn de ʉn mɔ á.
 Was-m rɔ m-hante o-sugum á,
 Was-m rɔ m-hum
ʉr-ba'as ʉr-hur á.
- 6 Was-m rɔ ʉn hɔge ʉn rɛrɛm-mɔ
 ʉn mɛn-ʉt jaas-tɔ á,
 amba mɔ rɔ ʉn hɔge-m rɛrɛm-mɔ ʉn a rʉr o-nip.
- 7 Was-m rɔ ʉn hante ʉn 'mɔ ʉr-hur
 be-de ʉn kɔ yo ke rii-yo.
 Was-m rɔ m-hante m-shɛr n-mɛ ʉn kɔyan,
 Was-m rɔ m-hante o-saktɔ
 ʉn hwɔ ʉr-hur ṅe be-de ʉn kɔyan.
- 8 Was-m rɔ m-ta á har da-ɔ ba m-ta.

Amba kɔ'ɔt ʉn ma-tɔ rwʉʉṅe be-de Shir á a tees,
 Nap-ɔ ʉn rem-ʉt hɔr-tɔ komo tɔa ege,
 ʉs-nap sea tees.

9 O-nip nap-ʉs na shiishe se á,
 Komo yo Shir nape á, a hoks yo m-nap kap á.

10 Da-ɔ shiishe wɔɔṅe,
 ká yar-mɔ mɔ rɔ
 Shiishe se á
 mɔ argʉ m-ta.

* **Bɔr-ʉs op ʉs-tet:2** 13:2 Hyen komo: Mati 17:20; 21:21; Mark 11:23.

11 Da-ɔ ʉm ro wà à,
 ʉm ro ʉn nɔm ʉt-ma
 ʉntʉn tɔ ʉn wà,
 ʉm ro ʉn nɔm ʉs-barag ʉntʉn se ʉn wà,
 nap-ʉs re ʉntʉn se ʉn wà.
 Amba da-ɔ ʉm wɔɔ nɛt sek-wʉ à
 ʉm yagurʉ rem-se ma wà.

12 Remen kaane, m-mɔka,
 Rim rim a m-hyan
 ʉntʉn ʉr-madipi,
 Amba ka hɔ-de wɔɔne
 ka da-de a he m-hyan cas.
 M-mɔka nap-ʉs re ba shishe-se á,
 amba ká hɔ-de wɔɔne
 Man nep koyan hond hond
 bɔ Shir napʉ me à.

13 Tɔ, rem-ʉs tet rɔ kɔn se rɔ:
 Sher o-nip,
 O-saktɔ ne,
 M-was ne,
 amba yo jiishe kap à yo rɔ m-was.

Bɔr-ʉs op ʉs-nass

*Yar-mɔ ʉn cep ʉn rem-ʉt hɔr-tɔ
 ʉn kɔ'ot ʉn ma-tɔ rwuʉne
 be-de Shir ne à*

¹ Sengu nɔ m-was ʉn ɔr nɔ ne, komo nɔ nom dish-ɔ ʉn yar-mɔ Kukt-o rɔ m-ya à. Yo jiishe à, yo rɔ nɔ nom reeb-ɔ ʉn kɔ'ot-ɔ ʉn ma-tɔ rwuʉne be-de Shir à arge kɔ mɔ ke yar-mɔ à. ² ʉrege yar-m nɔ mɔ ʉn nap ʉn tep mɔ ʉn rem-ʉt hɔr-tɔ, Shir-ɔ o he nome ʉt-ma, ba hun-ne á, remen yea hoks m-nap ʉn yo wɔ m-rwor á. ʉn beeb-de o-Kukt o rɔ ʉt-ma. ³ Amba wʉ rɔ ʉn kɔ'ot-ɔ ʉn ma-tɔ rwuʉne be-de Shir à rɔ m-gu ʉn ye ken ye m-bɔ'ose be-ur Wan-Koyan. Wʉ 'ye ye jaab-ɔ ʉt-men wʉ gwʉ'urse hur-de ʉn ye. ⁴ Wa-m-teper ʉn rem-ur hɔr-de hi ʉn de ʉn wʉ ɔ wʉ rɔ m-bɔ'ose. Amba wʉ rɔ ʉn kɔ'ot-ɔ ʉn ma-tɔ rwuʉne be-de Shir à yan-dor ye wʉ rɔ m-bɔ'ose. ⁵ Tɔ, ʉm conog a zee kap-m nɔ, nɔ tep ʉn rem-ʉt hɔr-tɔ. Amba ʉm jiishte m-con a zee nɔ ye rɔ ʉn kɔ'ot-ɔ ʉn ma-tɔ rwuʉne be-de Shir à. Wʉ rɔ ʉn kɔ'ot-ɔ ʉn ma-tɔ rwuʉne be-de Shir à, wʉ aragte wʉ rɔ ʉn cep ʉt-ma ʉn rem-ur hɔr-de à, se de urege wa-m-muut m-rwor ʉn yo wʉ rwore à rɔ kɔn remen hun-ne **yan-dor Yeso** bɔ'osuté.

⁶ Tɔ, ɔr re ne, urege ʉm woobute ʉm sengu nɔ m-tepse ʉn rem-ur hɔr-de, ʉya yo he nɔ m-gu? Amba urege ʉm rurute nɔ yo Shir kute me à, kɔ ʉm kutu nɔ kashi ʉs-nap, kɔ ʉm rurʉ nɔ yo Shir zee à, kɔ de ken yoos-de, yo yo he nɔ m-gu. ⁷ Hond hond-ɔ bɔ rem-se ba ʉn hɔɔg rɔ à, ʉntʉn rem-se a m-hur à, ʉntʉ o-sherewa kɔ ʉr-moro. ʉrege ɔr-ɔ ʉn tɔ rwuʉn kár kár á, ʉre nɛt he m-nɔm ne wʉ nept sep-ɔ a takne à? ⁸ ʉrege wa-m-hur o-kar ɔ ʉr-gʉn wʉ hur ɔ bɔ a he ɔ m-hoge á, ʉre ne karma-ne he m-nap a ak ye remen ʉr-gʉn ne? ⁹ Kaane ɔ komo tɔ rɔ be ʉn nɔ. ʉrege nɔ cek ʉt-ma ʉn rem-ur hɔr-de de a nape á, ʉre a he m-nɔm a nept yo o cone à? Nɔ rworog ɔ ka ʉt-ma be-de ʉn ba ʉn nɛt. ¹⁰ Rem-ʉt rɔ kɔn ʉn hono o-dak go-ʉs-go,

kȳ de ke komo de rȳ Ƴr-bon nȳ be-de Ƴn yȳ rȳ tȳ m-nap ȳ. ¹¹ Ƴreġe mȳ nap rem-de wȳ ken wȳ rȳ m-ĉȳp ȳ, wȳ ko-hamat-wȳ be Ƴn de, komo mȳ ko-hamat-wȳ be-de Ƴn kȳ net-wȳ. ¹² Kaanȳ komo tȳ rȳ be Ƴn nȳ. Bȳ nȳ Ƴn hoob-ȳ Ƴn kum Ƴn yar-mȳ o-Kukt ȳ, kȳn nȳ Shir ȳ 'ye nȳ rem-se he m-gu Ƴn yan-dor ȳ.

¹³ Remen kaanȳ, kap wan-ĉȳp Ƴt-ma Ƴn rem-Ƴr hȳr-de, sȳ wȳ kȳnȳg Shir 'ye wȳ nap-se Ƴn muut m-rwȳr Ƴn yo wȳ ĉȳpȳ ȳ, remen wȳ rȳrȳtȳ yȳ ka yo wȳ ĉȳpȳ Ƴn de ka rem-de ȳ. ¹⁴ Ƴreġe Ƴm kȳnȳg Ƴs-kȳn Ƴn rem-Ƴr hȳr-de, kukt-o re ȳ kȳnȳ Ƴs-kȳn, amba hur Ƴn de de kum riȳ ȳ. ¹⁵ Tȳ, ȳya Ƴm he m-nȳm? Man kon Ƴn bȳ-yo o-kukt komo man kon Ƴn gom-tȳ napȳ ȳ Ƴn hur Ƴn de. Man hu sȳp-tȳ Ƴn bȳngȳn-de Shir Ƴn kukt-o re, komo man hu Ƴn gom-tȳ Ƴm napȳ ȳ Ƴn hur Ƴn de. ¹⁶ Remen wȳ bȳmȳ Shir o-kukt Ƴn hond Ƴn ȳ cot, ȳre nȳ ka yȳ napȳ yo wȳ m-nȳm ȳ he bȳm Ƴn Shir Ƴn wȳ nȳ? ȳRe nȳ yȳ he wȳ m-tȳsȳ bȳngȳn-de Shir ba yȳ Ƴn nap yo wȳ m-rwȳr ȳ? ¹⁷ Nip-ȳ, da-ȳ wȳ ro Ƴn bȳngȳn-de Shir Ƴn Ƴn rem-Ƴr hȳr-de, rȳ Ƴr-bon nȳ. Amba Ƴreġe hun-nȳ hȳr-yȳ nap yo wȳ m-rwȳr ȳ, de rȳ yȳ Ƴn gu ȳ.

¹⁸ Ƴm bȳmȳg Shir remen Ƴm aragȳ myet-m nȳ ĉȳp Ƴt-ma Ƴn rem-Ƴt hȳr-tȳ. ¹⁹ Amba be-de Ƴn mȳrȳg-de Ƴn hun-nȳ yan-dor, Ƴm ȳiisȳtȳ m-ĉȳn Ƴm rȳr gom-Ƴt taan-tȳ hun-nȳ napȳ ȳ tȳ he yȳ m-gu ȳ, ȳttȳ Ƴm rȳr Ƴt-gom dugu-Ƴs ȳp [10,000] Ƴn rem-Ƴr hȳr-de ȳ.

²⁰ ȳr re nȳ, yagȳ nȳ nomot Ƴs-barag Ƴntȳn yan-yakar mȳsȳ m-yar nȳ mȳ **Kukt-ȳ Shir** rȳ m-'ya ȳ. Sȳ dȳ, nȳm nȳ Ƴs-barag Ƴntȳn sȳk-yȳ Ƴn ġȳn ka ma-tȳ. Ƴreġe nȳ ĉȳnȳg m-warag Ƴntȳn yan-yakar, nom nȳ mȳn-Ƴt jaas-tȳ hiȳn hiȳn Ƴntȳn bȳ yan-yakar rȳ m-nȳm ȳ. ²¹ Gensȳ tȳ rȳ n-mȳ Ƴn ġȳn-mȳ Ƴn Ma-tȳ Shir: Yawe zee, "Man nomȳ hun-nȳ re Ƴt-ma Ƴn rem-Ƴt hȳr-tȳ, komo Ƴn ġȳp-tȳ Ƴn hamat-nȳ nȳ,

Amba kap Ƴn kaanȳ nȳ, yȳa ke'ȳ ma-Ƴt re Ƴt-tȳ ȳ."*

²² Tȳ ashi, nȳ hyanag ĉȳp Ƴt-ma Ƴn rem-Ƴr hȳr-de napa-ȳ ba remen yan-dor ȳ, amba remen yan-ba Ƴn dor ȳ. Wa Ƴn kȳ'ȳt Ƴn ma-tȳ rwȳȳnȳ be-de Shir ȳ remen yan-dor ȳ, yanze yan-ba Ƴn dor ȳ. ²³ Remen kaanȳ, Ƴreġe yan-ba Ƴn dor kȳ hun-nȳ yȳ napȳ ka rem-se ȳ haantȳ be-de Ƴn mȳrȳg-Ƴr nȳ, komo yȳ hogurȳ kȳwan rȳ m-ĉȳp Ƴt-ma Ƴn rem-Ƴr hȳr-de, yȳa zee nȳ ya-o-zȳngȳ yȳ. ²⁴ Amba Ƴreġe ko-yan-ba Ƴn dor, kȳ net-wȳ wȳ napȳ ka rem-se ȳ, haantȳ be-de Ƴn mȳrȳg-Ƴr nȳ, komo wȳ hogurȳ **yan-dor Yeso** m-rwȳr Ma-tȳ Shir. Myet-m ka ma-tȳ a ci hur-de Ƴn wȳ har wȳa nȳp Ƴn ze Shir a piishi wȳ Ƴt-ma remen mȳn-Ƴt jaas-tȳ Ƴn wȳ. Wȳ hoob m-waktȳnȳ be-de Shir. ²⁵ Ƴn nom-mȳ Ƴn kaanȳ wȳ he m-kwȳkt n-dak, wȳ m-rwȳr riȳ-yo rȳ wukusȳ n-mȳ Ƴn mȳn-tȳ Ƴn wȳ ȳ, wȳa zȳȳ, "O-nip Shir rȳ be-Ƴr nȳ!"

A bȳm Shir bȳ depe ȳ

²⁶ Tȳ, ȳr re nȳ yan-dor, a kȳps nȳ kutt yo mȳ m-rwȳr ȳ: Da-ȳ nȳ kargȳ, wȳ ken wȳ rȳ Ƴn hu Ƴn sȳp-tȳ Ƴn bȳngȳn-de Shir, wȳ ken wȳ Ƴr-yoos, wȳ ken wȳ Ƴr-pees Ƴn yo Shir kutȳ wȳ ȳ, wȳ ken wȳ tȳp-ȳ Ƴn rem-Ƴr hȳr-de, wȳ ken wȳ wakȳ m-rwȳr Ƴn yo a rwȳrȳ ȳ, sȳ dȳ nom nȳ kȳyan remen kȳwan wȳ bȳ'ȳsȳtȳ. ²⁷ Ƴreġe har yȳ ken yȳ a ĉȳp Ƴt-ma Ƴn rem-Ƴr hȳr-de, taase yȳ pes hun-nȳ yȳr kȳ tet, komo yȳ nom n-gaan n-gaan, wȳ ken wȳ wakȳ yo yȳ rwȳrȳ ȳ. ²⁸ Ƴreġe nȳ ko-wan-wakȳ Ƴn ka tȳ ka net-wȳ rȳ

* **Bȳr-Ƴs ȳp Ƴs-nass:21** 14:21 Hyen komo: Isha 28:11-12.

m-rwɔr rɔ kɔn á, depetɛ ka wɔ rɔ ʉn cep ʉt-ma ʉn rem-ʉr hɔr-de à wɔ rɛs temb n-mɛ ʉn hun-ŋe yan-dor. Wɔ nome hi ʉn de ʉn wɔ ʉt-ma ʉn Shir nɛ bɔ ʉn ɔ cot.

²⁹ Yan-kɔ'ot ʉn ma-tɔ Shir komo nɛn yoor kɔ nɛn tet yɛ he nɔm ʉt-ma, yɛ ká hongɛ yo a rwɔrɛ à. ³⁰ ʉrege komo Shir peesutɛ wɔ ken wɔ, wɔ rɔ kanɛ tara à, ka ma-tɔ tɔ ka net-wɔ rɔ m-rwɔr à, tɔ, ká wɔ rɔ tɛp à sɛ wɔ rɛs temb. ³¹ Be-de ʉn nɔm ʉn kaanɛ ka yɛ rɔ m-rwɔr ʉn Ma-tɔ Shir à, yɛa kum hek-de m-rwɔr gaan n-gaan, har kɔwan kumut ʉr-yoos ʉn jaab-ɔ ʉt-mɛn nɛ. ³² Baks nɔ ʉnze hun-ŋe yɛ rɔ m-rwɔr ʉn Ma-tɔ Shir à, yɛ hoksussutɛ kukt-ɔ ʉn yɛ komo yɛa hoks m-wasɛ ʉn da-ɔ ʉn yɛ. ³³ ɔ ka nip-ɔ remen Shir na ba Shir ɔ ʉn durumɛ ʉn na wɔ á, amba wɔ ko-yan-m-gwɔgwɔ-wɔ.

Kaanɛ tɔ rɔ komo be-de ʉn kap ɔ ʉn hun-ŋe yan-dor. ³⁴ Depetɛ ne'a-ne she'et temb n-mɛ ʉn mɔrɔg-de yan-dor. Udepɛ yɛ cep ʉt-ma á. Sɛ dɛ yɛ dɔrɛ, bɔ **karamsa-o Mosa** zɛɛ à. ³⁵ ʉrege yɛ rɔ ʉn yo ken rii-yo o-cot yo nɛ, yɛ cit campɔ ʉn yɛ nɛ o-hur. Remen rii-yo m-ɛ yo ne'a-nɛ cep ʉt-ma n-mɛ ʉn mɔrɔg-de hun-ŋe yan-dor.

³⁶ Nɔ yɛ rɔ co-ɔ m-kɔ'ot Ma-tɔ Shir be-de ʉn hun-ŋe ʉn hɔno o-dak á. Nɔ yɛ nape Ma-tɔ Shir hɔn ʉn nɔ á. Hun-ŋe deɛn ʉn tɔ ken be-tɔ gokstɛ Ma-tɔ Shir. ³⁷ ʉrege wɔ ken wɔ muutɛ hi ʉn de ʉn wɔ ko-yan-rwɔr ʉn Ma-tɔ Shir, kɔ komo wɔ muut hi ʉn de ʉn wɔ kɔwan **Kukt-ɔ Shir**, wɔ nep ʉnze, ká yo mɛ nɔ m-genɛ à ma-ʉt Wan-Koyan tɔ ʉn hi ʉn de ʉn wɔ. ³⁸ ʉrege komo wɔ ken wɔ hwɔ tɔ ʉr-hur á, wɔ ma a huɔ wɔ ʉr-hur á.

³⁹ Remen kaanɛ, ɔr re nɛ, nɔm nɔ gɔp-de ʉn rwɔr ʉn Ma-tɔ Shir. Taase komo nɔ wɛn cep ʉn ma-tɔ ʉn rem-ʉt hɔr-tɔ á. ⁴⁰ Sɛ dɛ nɔ nom kɔyan bɔ depɛ à, hond hond komo.

Bɔr-ʉs ɔp ʉs-taan

Kiristi inetɛ ʉt-marimar

¹ M-mɔka komo, ɔr re nɛ, man baksɔ nɔ **Ma-tɔ m-Rerem** tɔ ʉm rɔrɔ nɔ n-ga à, nɔ gokstɔ tɔ, nɔ tɔ komo m-dɔrɛ. Remen kaanɛ sher-m nɔ rɔ m-bɔsɛ. ² Komo Shir a gu nɔ ʉn bu-yo ʉn ka **Ma-tɔ m-Rerem** tɔ, ʉrege nɔ gokstɛ kom-ʉt yoor. ʉn ba ka á, sher-m nɔ be-ʉr **Kiristi** mɔ waragte hwaa.

³ ʉm bɔbsussutɛ nɔ rii-yo jiiɛɛ à, komo yo a bɔbsɔ mɛ à, ʉnze: **Kiristi** marag remen **ba'as**-ʉt na, bɔ gen-mɔ ʉn Ma-tɔ Shir rwɔrɛ à.* ⁴ A jok wɔ komo a 'yons wɔ ʉn hɔ-ʉr atette-de, bɔ gen-mɔ ʉn Ma-tɔ Shir rwɔrɛ à,† ⁵ Bitrus‡ hyanag wɔ komo ka ɔp ʉn nɛn yoor-yɛ [12] hyanag wɔ.§ ⁶ Ka da-de nɛ, yan-dor yɛ ʉn wɔ arɛ zungu-ʉs ʉs-taan [500] yɛ hyanag wɔ da-o o-gaan, be-de ʉn yɛ komo yɛ ken yɛ kusɛ deɛn har m-mɔka ʉn hɔg nɛ, amba yɛ ken yɛ merestɛ. ⁷ Ka da-de nɛ **Yakubu** hyanag wɔ, komo kap ka yan-tɔm yɛ hyanag wɔ. ⁸ ʉr-kɔm komo, ʉn hyanag wɔ ʉn hi ʉn de, a ʉn nom kaanɛ sa o zee mɛ net-wɔ, wɔ a matɛ da-ɔ depɛ á.*

* **Bɔr-ʉs ɔp ʉs-taan:3** 15:3 Hyen komo: Isha 53:5-12. † **Bɔr-ʉs ɔp ʉs-taan:4** 15:4 Hyen komo: Bɔng 16:8-10; Mati 12:40; Sɛng 2:24-32. ‡ **Bɔr-ʉs ɔp ʉs-taan:5** 15:5 ʉt-Girik: Kepas. § **Bɔr-ʉs ɔp ʉs-taan:5** 15:5 Hyen komo: Ruka 24:34; Mati 28:16-17; Mark 16:14; Ruka 24:36; Yoha 20:19.

* **Bɔr-ʉs ɔp ʉs-taan:8** 15:8 Hyen komo: Sɛng 9:3-6.

9 Remen me wu jiishe ʉs-rek be-de **yan-Tɔm Yeso**, me bo'os ma a eeg me ko-**yan-Tɔm Yeso** á, remen um reesute hun-ṅe yan-dor o Shir ʉr-kɔɔb.† 10 Amba kowan wu um ro m-moka remen yar-mo Shir mo hante um waragte bo um ro caane à, ba hwaa-o á. Remen um nomog m-senge arge ko wu ke ko-**wan-Tɔm Yeso** wu. Ko de nomte me wu á, amba yar-mo Shir nome senge-mo un wu be-ur gaan un me ne. 11 Remen kaane she-m ro kon á, ko me ko'ote ko ye. Yo jiishe de à yo ro no gokste yo te ko'ote à.

Ine-mo un margan-ne

12 Amba urege te ko'ote unze a 'yonste **Kiristi** ʉt-marimar, to ʉre nome ye ken ye rotte m-zee margan-ne a ine á? 13 Ay, urege margan-ne a ine á, ashi, **Kiristi** wu ine o ka ʉt-marimar á. 14 Urege ne komo **Kiristi** wu ine ʉt-marimar á, ashi, kap ko'ot-m te, hwaa o. Sher-m no komo mo o-hwaa mo. 15 Urege nip-o, unze margan-ne a ine á, te waragte yan-tor-se ʉt-bo. Me un zee kaane remen te ko'ote unze Shir 'yonste **Kiristi** be-de un saag, komo bo-to ka, urege nip-o margan-ne ro m-ine á. 16 Urege ine-mo un margan-ne ro kon á, ashi, **Kiristi** ma, Shir wu 'yons wu o ka á. 17 Urege komo a 'yons **Kiristi** á ashi, sher-m no hwaa-o, har m-moka komo no n-me un **ba'as**-ʉt no. 18 Un ka bu-yo, ashi, ye mare n-me **Kiristi** à ye nebetete o ka. 19 A ro zeege hwo un hur-ur na be-ur **Kiristi** remen ka hoog-mo mo cot, ay, a roa jush kowan m-warag rii-yo ʉr-won.

20 Amba nip-o a 'yonssute **Kiristi** be-de un margan-ne. To ka, kututu na o ka unze wu ro takan-de m-ine be-de un ye a he m-'yons un hoog ne à komo. 21 Bo mar-m rwuune be-de un net à **Adamu**, kaane ma ine-mo un margan-ne takne be-de un wu ken net-wu, **Kiristi**. 22 Ko wu ke a mer remen kap na baag-o **Adamu** o net-wu a takne m-nom à. Amba ye ro baag-o gaan un **Kiristi** ne à, wu ka net-wu, a 'ye wu hoog pu-o. 23 Amba a 'yons kowan n-gaan n-gaan. **Kiristi** wu a takne m-'yons, ka da-de komo ye ro ye man wu à un ho-de wu he m-muun à a he ye m-'yons. 24 Da-o **Kiristi** dosse ko de ke con-de un ko to ke gwomo-to ne, ka da-de ne kom-ur he m-won, ka da-de ne **Kiristi** he m-muute un Shir o-Tato ʉt-gwomo. 25 Ko ba net un con, se **Kiristi** nom ʉt-gwomo har wu yawag yan-yage-to un wu kap ʉs-na.‡ 26 Wa-ʉt-yage-wu ʉr-kom wu a he buste m-ho à wu ro m-mar. 27 Remen Ma-to Shir zeege, “Shir a muut hon un rii un kus-o un gwomo-to un wu.”§ Amba bo a zee, “Hon un rii un kus-o un gwomo-to un wu” à, ba un Shir ne wu ya'ase **Kiristi** gwomo-to un wu o á.* 28 Da-o Shir muute hon un rii kap un kus-o un wu, ka da-de, Wà warguru un kus-o Shir o muute koyan un kus-o un Wà à. Ka da-de, Shir he m-garamse un koyan kap, ko kene.

29 Urege a 'yons margan-ne á, ʉya ka ye a yo'ose m-ho un hek-o un margan-ne à he m-nom? Urege ma a un 'yons un margan-ne á, ʉremen yan o atte un yo'os un hun-ṅe m-ho un hek-o un ye ne? 30 Komo ʉremen yan o ne atte un jore ʉr-hi ko o ke da-o? 31 Or re ne yan-dor, ko de ke ho-de me m-swɔ m-mar. O-nip or re ne, me m-gwon remen yo **Kiristi** Yeso Wan-Koyan na nome be-ur no à. 32 Urege margan-ne a ine á, man ya'as hoog-m re rem **Kiristi** á. No nepste ka hun-ṅe ye o-Apisu ye, ye indundute

† **Bor-ʉs ɔp ʉs-taan:9** 15:9 Hyen komo: Seng 8:3. ‡ **Bor-ʉs ɔp ʉs-taan:25** 15:25 Hyen komo:

Bong 110:1. § **Bor-ʉs ɔp ʉs-taan:27** 15:27 Hyen komo: Bong 8:6. * **Bor-ʉs ɔp ʉs-taan:27** 15:27 Hyen komo: Bong 8:6.

mɛ ʉntʉn nem-ye ʉt-kɔt! ʉrege margan-ṅe a ine á, ka da-de, man kɔ'ɔt kɔ wʉ ke wʉ,

“Sɛngu nɔ nɔm ʉt-biki tɔ m-rɛ m-swɔ nɛ,
bɔ a nepse mar-m rɔɔn m-buk à.”†

33 Taase ka ye rɔ m-zɛɛ kaanɛ à ye raks nɔ! “ʉr-she'et ʉn yan-mɛn-ʉt jaas-tɔ nɛ de rɔ ʉn naas ʉn net sɔ-wʉ.” 34 Muun nɔ ʉn barag-se ʉr-bon, nɔ wonge ʉn nɔm **ur-ba'as** nɛ. Rii-yo m-ɛ yo ye ken ye be ʉn nɔ ye nap Shir á. Mɛ ʉn rwɔr tɔ ka remen nɔ hogutɛ m-ɛ.

Inɛ-mɔ o-wʉr

35 Amba ye ken ye a cit o-cot ye zee, “¿Re nɛ a he 'yons ʉn margan-ṅe? ¿ʉn gɔ ʉn ɔ ke wʉr-ɔ ye he m-rwʉʉn?” 36 Cot-ɔ m-raag ɔ ka! Da-ɔ wɔ go'ɛ rii n-dak, yoa pot á sɛ yo mereste. 37 O-gɔ, ʉntʉn yo o-arkama, yo rɔ m-nɔm ʉn hɔn o-kang nɛ ɔ rɔ m-pɔtɔn be-de ʉn yo à. 38 Ka da-de, Shir baramsurʉ ka go-yo, ʉn ɔ ken wʉr-ɔ bɔ wʉ ɔnɛ à, kɔ yo ke go-yo ʉn wʉr-ɔ ʉn yo nɛ. 39 Bɔ gɔ rɔ ʉn hɔn ʉn hɔn ʉs-pɔt nɛ à: Kaanɛ ɔ komo wʉr-ʉt rɔ tɔ ʉn hun-nɛ, ʉt-gʉt nɛ ʉn no-nɛ ʉn yege-jan-nɛ. 40 Rem-ʉs rɔ kɔn n-tɔn, se ʉn hɔn o-dak rɔ kɔn komo. Amba seps-mɔ ʉn rem-se n-tɔn rɔ ʉn hɔn, seps-mɔ ʉn rem-se ʉn hɔn o-dak rɔ ʉn hɔn komo. 41 Mɔk-ɔ ʉr-hɔ rɔ ʉn hɔn, mɔk-ɔ o-rɛng komo ʉn hɔn, mɔk-ɔ ʉn rɛgen komo ʉn hɔn. Kɔ rɛgen-yo ken yo rɔ m-juish ʉn ɔr re ʉn yo o-mɔk.

42 Kaanɛ komo tɔ rɔ be-de ʉn ine-mɔ ʉn margan-ṅe. Rii-yo a go'ɛ à yo rɔ m-wʉm, amba yo a 'yonsɛ à yo rɔ m-wʉm á. 43 Wʉr-ʉt na kanɛ n-dak rɔ na ba m-seps, amba da-ɔ a 'yonsʉ tɔ a tɔ m-'yons m-seps nɛ. Tɔ rɔtt m-'wɔns m-mɔka á. Amba da-ɔ a 'yonsʉ tɔ, tɔa kum m-'wɔns. 44 Wʉr-tɔ temb tɔ ma-hun tɔ rɔ m-mɔka, amba da-ɔ a 'yonsʉ tɔ, wʉr-tɔ o-kʉkt tɔ he m-warag. Wʉr-ɔ ma-hun rokɛ kaanɛ tomso nɛ wʉr-ɔ o-kʉkt rɔ kɔn. 45 Kaanɛ tɔ rɔ gense, “Net-wʉ ʉr-takan, **Adamu**, wʉ waragɛ net-wʉ ʉn hogɔ.”‡ Amba **Adamu** wʉ ʉr-kɔm Yeso **Kiristi**, Kʉkt-ɔ ɔ ʉn 'ya ʉn hogɔ ɔ. § 46 ɔ takɛ m-wɔɔn à, wʉr-ɔ ma-hun ɔ temb, ka da-de, wʉr-ɔ o-kʉkt ɔ Shir ɔ ʉn hogɔ haante. 47 Net-wʉ ʉr-takan **Adamu**, ʉn hu-mɔ n-dak a nɔmɛ wʉ. Ayoore-wʉ nɛ, Yeso **Kiristi** n-Tɔn shir wʉ rwʉʉnɛ. 48 Kɔ wʉ ke net-wʉ rɔ ʉn wʉr-ɔ o-dak nɛ ʉntʉn **Adamu**, amba wʉr-ʉt na tɔ n-Tɔn shir tɔa warag ʉntʉn ɔ ma **Kiristi**. 49 Bɔ a deke sha-mɔ ʉn ká wʉ m-hu wʉ à **Adamu**, kaanɛ komo a he deɔ ʉn sha-mɔ ʉn ka wʉ n-Tɔn shir wʉ, Yeso **Kiristi**.

50 Rii-yo mɛ nɔ m-rʉrɛ à ɔr re nɛ, yatt bɔ he m-nɔmɛ wʉr-o na ɔ ma-hun ɔ kumut m-cɔw ʉn den-ɔ ʉn gwɔmo-tɔ Shir á. Wʉr-ʉt na tɔ m-wʉm tɔ tɔa she'et har da-ɔ m-ta á. 51 Raag nɔ man pyeesʉ nɔ rii-yo rɔ wukusse à! Ba myet-m na mɔ he m-mar á, amba myet-m na a baramsusɛ sha-m na. 52 Yo he m-kɔr à, da-o o-gaan, ʉn gyept-ɔ ʉn yish, ʉn hogɛ ʉn 'won-ɔ ʉn kar-ɔ ʉr-kɔm. Remen da-ɔ a hurɛ o-kar, **yan-dor Yeso** ye marɛ à, he m-ine o-wʉr nɛ gɔ ʉn ɔ rɔ m-wʉm á, komo a baramsɛ sha-m na.* 53 Kɔ re nɔmɛ, sɛ ká wʉr-tɔ rɔ m-wʉm á tɔ sugutɛ ká tɔ rɔ m-wʉm à, komo ka tɔ rɔ m-mar á sugɛ tɔ rɔ m-mar à. 54 Da-ɔ ka rii-yo kɔrɛ da-ɔ a baramsɛ wʉr-ʉt na tɔ m-sabrɛ tɔ n-dak ha-mɔ ʉn wʉr-ɔ n-tɔn ɔa mer á, ka da-de, ɔ

† **Bɔr-ʉs ɔp ʉs-taan:32** 15:32 Hyen komo: Isha 22:13. ‡ **Bɔr-ʉs ɔp ʉs-taan:45** 15:45 Hyen komo: Taka 2:7. § **Bɔr-ʉs ɔp ʉs-taan:45** 15:45 Hyen komo: † Taka 2:7. * **Bɔr-ʉs ɔp ʉs-taan:52** 15:51-52 Hyen komo: 1Tas 4:15-17.

ká, ká ma-tõ rõ gense à he shi o-nip, unze, "A cõrõte m-mar, a reeg ur-hõ be-de m-mõ."[†]

⁵⁵ "M-mar, ¿kenõ o re ur-hõ ñe?

¿Kenõ raab-m ru rõ ñe?"[‡]

⁵⁶ Ai, **ur-ba'as** de rõ raab-mõ m-mar. Ba'as-ur kumug ur-beeb remen o-karamsa. Karamsa-o rwunte **ur-ba'as** cas cas. ⁵⁷ Ur-bõngõn be-de Shir remen a reeg ur-hõ be-de **ur-ba'as** un 'wõns-m Wan-Koyan na Yeso **Kiristi**.

⁵⁸ Remen kaanõ õr re ñe ye mẽ m-was à, es nõ m-'wõns ñe gung. Nõ senge o-zak n-mõ un senge-m Wan-Koyan, nõ nepse senge-mõ nõ rotte rem Wan-Koyan à mõ o-hwaa mõ á.

Bõr-õs õp õs-cind

Gõks m-yar remen tomottõ yan-dor Yeso ye ro o-Urusharima à

¹ M-mõka, ma-tõ un ka hwõr-ye a karakse, remen yan-dor ye o-Urusharima à. Dorõ nõ cõw-o o-gaan bõ um zee yan-dor ye un dak-o o-Garatiya ye nom à. * ² Un kõ de ke hõ-de o-Rahadi de, ko wõ ke be un nõ wõ ma'as un hõs un ye ken hwõ-ye be-de un hwõr-ye wõ rõ m-kum à. Wõ ma'as m-es hõn un 'wõns-mõ un wõ remen ka gwõ-o. Nõ waasõ se um woõbõtõ nõ karagsõtõ á. ³ Da-de mẽ wõbõ um tomurõ ye nõ daage à, mõsse ut-takurda ñe, tõ he m-rwõr unze nõ tomnõ ka hun-ñe ye heet yar-m nõ o-Urusharima. ⁴ Urege ma depetõ um he un ye ñe, tõ, tẽ nekurõ.

Zõge-tõ ur-hew

⁵ Um rõbõ nõ ur-gas, da-o mẽ pa'agõ dak-o o-Makidoniya. Mẽ un zõge-tõ um m-dõrbõtõ ka cõ-se ñe.[†] ⁶ A nom man she'esõ be un nõ m-mahun har ta-de o-gõs. Man she'et un nõ ñe remen nõ guut mẽ bõ um he m-ha de ken be-de à. ⁷ Un ka da-o, mẽ cõn um hyen nõ temb um argurõ á. Um cõngõ um rewẽ ut-hõ be un nõ, urege Wan-Koyan zeege. ⁸ Amba m-mõka man es o-Apiu har hõ-de un **Biki-o o-Pentekos**.[‡] ⁹ Man she'et kãne remen a tikshõtõ mẽ cõw-yo un nõm un kashi m-senge komo hun-ñe deen rõ m-gõks, kõ de nomtõ à ya-ut-yage rõ kõn deen.[§]

¹⁰ Da-o **Timoti** habẽ, nõ barkõ wõ ur-bõn ñe remen senge-m Wan-Koyan wõ rotte untõn mẽ. * ¹¹ Remen kaanõ taase nõ yage ñet yo'og wõ á. Shini nõ wõ hõr-m-hõr wõ muuntõ be un de, un yar-m nõ ñe, remen mẽ un gwõt-o un cõw-yo un wõ mõsse un õr na ñe.

¹² Ma-ut õr na Aporõs komo, um kõngõ wõ m-sõk ñe wõ habẽ be un nõ mõsse un ye kã õr na ye ñe ye kuse à. Amba wõ nõm saktõ-o m-habẽ m-mõka á. Wõ rõbõ da-o wõ kumẽ ur-keer à.

Ma-tõ ur-busste

¹³ She'et nõ zõngõse, nõ es m-sõk ñe ñe n-mõ un sher-m nõ. She'et nõ m-ciiz ñe. Komo m-'wõns ñe. ¹⁴ Yage myet-o un rii-yo nõ he m-nõm à, nõ nomot yo m-was ñe.

¹⁵ Tõ, õr re ñe, nõ nepstõ de Istipanus un hur-o un wõ ñe ye rõ hun-ñe ye ur-takan ye ba'ẽ gõks un Yeso un dak-o o-Akaya, komo ye ya'astõ hi un de

[†] **Bõr-õs õp õs-taan:54** 15:54 Hyen komo: Isha 25:8. [‡] **Bõr-õs õp õs-taan:55** 15:55 Hyen komo:

Hosõ 13:14 (õt-Girik). * **Bõr-õs õp õs-cind:1** 16:1 Hyen komo: Roma 15:25-26. [†] **Bõr-õs õp õs-cind:5** 16:5 Hyen komo: Seng 19:21. [‡] **Bõr-õs õp õs-cind:8** 16:8 Hyen komo: Rewi 23:15-21;

Kara 16:9-11. [§] **Bõr-õs õp õs-cind:9** 16:8-9 Hyen komo: Seng 19:8-10. * **Bõr-õs õp õs-cind:10**

16:10 Hyen komo: 1Kor 4:17.

ɔn ye be-de ɔn nome ɔn yan-dor[†] m-senge. Me nɔ ɔs-kɔn[‡] 16 nomo nɔ ká hun-ŋe ye o-dɔrotte, har ma myet ɔn ye ken ye ne untun ye. 17 Ʋm hogute rɛrem-mɔ ɔn haan-m Istipanus, ɔn Partunatus, ɔn Akaikus ne. Haan-mɔ ɔn ye guug me sa o zee nɔ ye gu me. 18 Remen ye doote rwun-ɔs re ɔr-beeb, bɔ ye doo nɔ à. Gɔ ɔn ká hun-ŋe ye depete a 'ye ye m-sek.

19 Hun-ŋe yan-dor ye ɔn dak-o o-Asiya rɔ nɔ ɔr-gas, ɔr-hur sak be-de ɔn Wan-Koyan. Akira ne ɔn Biskira, ɔn hun-ŋe ne yan-dor ye rɔ ɔr-morog ɔn hur-o ɔn ye à, ye rɔ nɔ ɔr-gas deen. § 20 Kap ɔr na ne yan-dor kaane ye rɔ nɔ ɔr-gas. Gas nɔ kɔ wu ke wan-dor-wu gas-de m-was.

21 Me, Burus, me genbe ká gas-de ɔn kom-ut re.

22 Myet bon wu rɔ ɔn yage-ut Wan-Koyan à, a 'yer wu! Ʋm kɔnog unze Wan-Koyan wu haan ba m-naas o-da.

23 Yar-m Yeso Wan-Koyan mɔ nom mɔsse ɔn nɔ ne!

24 Me nɔ m-was kap, n-me ɔn Yeso **Kiristi. Amin.***

[†] **Bɔr-ɔs ɔp ɔs-cind:15** 16:15 yan-dor ɔt-Girik: ya-ba-m-kukɔp. [‡] **Bɔr-ɔs ɔp ɔs-cind:15** 16:15 Hyen komo: 1Kor 1:16. [§] **Bɔr-ɔs ɔp ɔs-cind:19** 16:19 Hyen komo: Seng 18:2. * **Bɔr-ɔs ɔp ɔs-cind:24** 16:24 Tɔ ken takurda-tɔ m-gen tɔ tɔ Ma-tɔ Shir tɔ a gene ɔt-Girik à tɔ rott "Amin" á.

Takurda-o Burus ayoore-o o wu gene yan-dor Yeso n-me bo-o o-Korinti

Rem-se ro n-me à:

M-zante 1:1-11

Burus un yan-dor Yeso ne n-me o-Korinti 1:12—7:16

Gokso m-yar remen yan-dor Yeso n-me o-Judiya 8:1—9:15

Burus nomog ut-ma mosse un con-de un wu ne de ko-yan-Tom Yeso 10:1—13:10

Ur-kom 13:11-13

Ur-Gas

¹ Be un de, Burus, mosse un **Timoti** or na ne, genbe ka takurda-o. Shir muute me **wan-Tom YesoKiristi** remen wu conog kaane.

Ha-mo un be-de un yan-dor o Shir ye ro n-me bo-o o-Korinti mosse kap un ye ro n-me un dak-o o-Akaya ne à.*

² Me us-kon Shir Tato na un Wan-Koyan ne Yeso **Kiristi**, wu 'ye no m-yar un gwugwu-mo ur-hur ne.

Burus bomog Shir

³ A ya'as ur-bongon be-de Shir Tato-o Wan-Koyan na Yeso **Kiristi**. Wu ro Tato-o ur-'won un Shir o un gwu'urse ur-hur ne kap à. ⁴ Wu ro na gwu'urse ur-hur be-de un swo un kqob-ur na kap, remen a hokste gwu'urse un hur-ut or na be-de un kqob-de ye ro m-swo à, un ka gwu'urse ur-hur o Shir ya'u na ne à. ⁵ Untun bo a un swo ur-kqob bo **Kiristi** swo à, kaane komo, remen a ro ye ma **Kiristi**, Shir ro na gwu'urse ur-hur un bu-o **Kiristi**. ⁶ Ko m-moka te m-swo ur-kqob rem no, te gwu'ursutu no ur-hur, komo no sengete m-she' un ka Shir-o gu no à. Urege ne gwu'ure-mo un hur un te doog, no ma gwu'ure-mo un hur-ur no a doo bo no he kum m-'wons mo m-dungune un ka swo ur-kqob de no m-swo bo te swo à. ⁷ Komo dish-o te ro gung be-ur no. No swoog ur-kqob deen bo te swo à, te nak komo unze Shir a gwu'ursu no ur-hur bo wua gwu'ursu te à.

⁸ Or te ne, te conog no nep gon kqob-de te swo un dak-o o-Asiya à. Ka swo ur-kqob de nomog deen har te hyen sa o zee tea nom hooq á.† ⁹ Te un hooq ne, amba sa o zee a un piishe te ut-ma to woose m-mar à. Amba yo ka un kor remen taase te tor un beeb-de un hi un te, se de te tor be-de Shir, wu ro m-'yons un margan-ne à. ¹⁰ Shir ruutu te un ka mar-m yo-mo mo, te nak wua do te m-ruut komo ne. Be-de un wu o te ya'ase ur-beeb remen wua gu te. ¹¹ Te conog no sengu te m-gu un bu-yo kon-se Shir. Nom no kaane remen hun-ne deen bumut Shir, remen wu shaks ka kon-se rem te.

Burus ja'aste zonge-to

un wu to ur-hew

¹² Rii-yo ro te m-rwo m-gwon à: Yo ro hur un te kaps te á, de ro te m-rure unze te she'ette she'et-de un ba m-kuop n-me un hono o-dak un hur-ur gaan ne to rwuune be-de Shir à. Yagunte ma she'et-de te she'ette un no

* **Bqr-o gaan:1** 1:1 Hyen komo: Seng 18:1. † **Bqr-o gaan:8** 1:8 Hyen komo: 1Kor 15:32.

ne á. Man zee te nomog kaane n-me un o Shir. Te un nom kaane n-me kwum-o Shir, ba be-de un weer-se un hono o-dak á. ¹³⁻¹⁴ Te genu no rii-yo noa hoks m-karante no nep á. Komo um rwo'og ur-hur kané o-co noa nep te bo depe à, ko no nap te m-moka á. Ka da-de, da-de ho-de Wan-Koyan Yeso he m-muun à, noa nom m-gwon un te ne, bo te m-nom m-gwon un no ne à.

¹⁵ Um nak un kaane ne, o rwo'e um cunte m-habe be un no ur-takan, remen no kumut o-kwum o-yoor. ¹⁶ Um zongute um donte raag-o no me ro m-ha dak-o o-Makidoniya um dont komo da-o me muune, remen um kumut gwu no. Ka da-de noa hoks me m-tom ha-me un dak-o o-Judiya.‡

¹⁷ No m-hyan no zee ime un nom to ka zonge-to ba m-nap un yo me m-nom? ¿Ko ne no m-hyan me un nom ka zonge-to n-me un barag-se ma-hun ne, remen da-o me zee "Ee," um warag m-zee "Ay"?

¹⁸ Bo Shir ro wan-ess ut-ma à, kaane komo ma-to te nomu no à, ba to un "Ee, tea nom yo ka" amba ne, "Ay" o te ut-ma á. ¹⁹ Remen **Wà-wu Shir**

Yeso **Kiristi**, wu, me un Siras§ ne un **Timoti** ne ruru no ma-to un wu à, ba net-wu un "Ee" wu da-o wu ro ma-to un "Ay" á. Amba n-me un wu "Ee" o ho-ur bi.* ²⁰ Remen n-me un wu o Shir shooste kap ma-to wu surte o-nu à, n-me un Yeso **Kiristi** atte m-zee, "Ee" Kaane komo un cow-yo un wu atte m-zee, "**Amin**" remen seps-mo Shir. ²¹ Shir o un hi un de un o nomu te un no ne ragaan, sher nom gung be-ur **Kiristi**, wu wu daage na komo. ²² Wu ru'uru na napa-o un wu unze na ye ma un wu ye. Wu ya'uru na Kukt-o un wu. Komo Kukt-o un wu ro na m-ese n-me un hur-ur na remen mo kutute na unze wu 'ye na rii-yo wu swore o-nu à.

²³ M-moka, yage um ruruté no yo hante um waksute hur un de um yagute m-dorbe raag-o no á. Yo ro, me dorbe raag-o no un bo-o o-Korinti, remen untaase um tepru no mosse un **ba'as-de** no nome ne à. Shir un hi un de un o nak unze ba bo-to um mette á. ²⁴ Yanze te un con te garamse no bo no she'ete un bu-yo sher-m no á. Amba te conog te senge kang-o gaan un no ne, remen no nomot o-zak. Te con no m-gakte á, amba te conog m-hyan sher-m no kum m-'wons deen.

Bɔr-ɔs yoor

¹ Remen kaane um este un hur un de man do m-habe be un no um ru'ut no tuk-mo ut-men á. ² ¿Urege um rwo'og no tuk-mo ut-men, wa kusse wu he me m-rwo um hogute o-zak? Amba no ye kusse, no ye um rwo'e tuk-mo ut-men à. ³ Yo hante um genbuté no o ka takurda-o à, yo ro, remen me con da-o me habe um 'wos hun-ne ye depe ye ru me o-zak à, ye naas me ut-men á. Remen um nak da-de me nomu o-zak, no ma kap noa nom o-zak. ⁴ Me un genbu no, n-me un swo ur-koob un tuk-mo ut-men ne deen, har m-yish ne deen. Yanze remen um ru'ut no tuk-mo ut-men á, amba remen no nept bo um wasse un no ne à deen.

*Soks ur-ba'as be-de un wu
nome ur-ba'as à*

⁵ Urege wu ken wu nomog rii-yo rwo'e hun-ne tuk-mo ut-men à, ba me wu rwo'e tuk-mo ut-men á. No ye wu rwo'e tuk-mo ut-men. ⁶ Koob-de ka net-wu swo un ka cow-yo be-de un ye ken ye be-ur no à, wooste wu kaane.

‡ **Bɔr-o gaan:16** 1:16 Hyen komo: Seng 19:21. § **Bɔr-o gaan:19** 1:19 ut-Girik: Sirabanus.

* **Bɔr-o gaan:19** 1:19 Hyen komo: Seng 18:5.

7 M-mɔka, depete nɔ sokse wu **ba'as-de** un wu, nɔ dɔ wu jaab-o ut-men taase nɔ yagu wu, har tuk-mɔ ut-men mɔ arag 'wɔns-mɔ un wu. ⁸ Remen kaáne me nɔ ʉs-kɔn nɔ kutu wu unze nɔ m-was un wu ne deen. ⁹ Men genbu nɔ ká takurda-o remen um gut, kɔ nɔa hoks m-she'et zongse nɔ nom dorotte-o un kɔ yo ke rii-yo à. ¹⁰ Myet bon rii-yo wu cone um soksu wu **ba'as-de** un yo à, um soksutɛ wu, komo **Kiristi** nepstɛ um soksutɛ wu de hur-ur gaan. Me un nom yo ka remen um guut nɔ remen na cen na nɔ a doot nɔ mosse ur-hi komo un ka wu nome **ur-ba'as** ne à. ¹¹ Taase **ko-Gwomo-wu un ya-ut-kɔt** wu kum keer-de wu hette na m-raks à, remen a nak weer-se un wu kap.

Kɔob-de un rut-mɔ ur-hur de ma Burus n-me o-Tɔruwas

¹² Da-o um ha bɔ-o o-Tɔruwas à um kɔ'otɛ **Ma-tɔ m-Rerem** tɔ ma **Kiristi** Yeso, um 'wɔstɛ Wan-Koyan tiksutɛ me ish um nomot senge-mɔ un wu káne. ¹³ Myet un kaáne ne hur un de de rut á, remen me hyan ɔr re Titus reŋɔ á. Remen kaáne um zɛerɔ ye se ho-ur hor-de, um arguru ha-mɔ o-Makidoniya.*

Re ur-hɔ un bu-o Kiristi

¹⁴ Amba ur-bongon be-de Shir, wu rɔ na un teke o-co koyanda à, te reeg ur-hɔ n-me un Yeso **Kiristi**. Wu ya'ag na ur-beeb a rurut bɔ hun-ne he nap un Yeso **Kiristi** à kɔ kene, untun nɔw-mɔ m-shi'igin mɔ a taame à. ¹⁵ Remen na be-de Shir rii-yo m-shi'igin yo a rɔ, yo Yeso **Kiristi** tebbe Shir à, yo nekse be-de un ka ye a un gwu à, komo un ye rɔ ne un cow-yo m-sabre à. ¹⁶ Ye rɔ un cow-yo m-sabre à, ka wus-o, wus-o m-mar o, o rɔ m-hante m-mar à. Amba be-de un ka ye kume gwu à, shi'igin-mɔ un hoog-mɔ. ¿Wu ken wu rɔ kon wu he hoks m-dek un nu-se un ka senge-mɔ? ¹⁷ Na ba untun ye ken hun-ne ye a rɔ á, ye rɔ m-rwor un Ma-tɔ Shir remen ye suut m-hɔ á. Kaane o be un te á, bɔ te guw-ne **Kiristi** à, te nepstɛ unze Shir rɔ te o-gwot, te m-yoos o-nip ne ma-tɔ Shir tomute m-rwor à.

Bɔr-ʉs tet

Ya-m-senge-mɔ un swɔr-o o-nu pu-o

¹ ¿Te un cir o bom un hi un te komo? ¿Kɔ ne te un hoob-o un takurda be-ur nɔ kɔ rem nɔ o he te m-su'e bɔ ye ken ye rɔ m-nom? ² Nɔ un hi un nɔ, nɔ ye rɔ takurda-o te, o a gene un hur-ur nɔ à, remen kowan wu hyenet, wu karante komo. ³ Nɔ kutute hun-ne unze nɔ takurda-o **Kiristi** o, o rɔ suge-de un senge-m na. Ka takurda-o ba a un gen o un ce-yo m-gen á, amba a un gen o un **Kukt-o Shir** o un hoog. Ba un wur-o ut-ta'ar á, amba un hur-de un hun-ne.*

⁴ Te un rwɔr kaane remen te ʉs-nap ne un co-o Shir un bu-o Yeso **Kiristi**. ⁵ Te un hi un te tett beeb-de un nom un ka senge-mɔ á. Yatt-wu he m-zee be un te **yan-Tom Yeso**, "Men baramse hoog-mɔ un ka hun-ne á." Shir ye yasɔ te ka beeb-de. ⁶ Wu rwɔ'e te hokstɛ m-warag ya-m-senge-mɔ un swɔr o-nu o-pu o, ba o o-karamsa á, amba o o-Kukt. Ka **karamsa**-o rɔ m-hɔ, amba Kukt-o rɔ un 'ya un hoog.†

* **Bɔr-ʉs yoor:13** 2:12-13 Hyen komo: Seng 20:1. * **Bɔr-ʉs tet:3** 3:3 Hyen komo: Rwuɔ 24:12; Irmɔ 31:33; Izik 11:19; 36:26. † **Bɔr-ʉs tet:6** 3:6 Hyen komo: Irmɔ 31:31.

⁷ A ɔn ɔen **karamsa**-o **Mosa** n-te ɔn wur-o ɔt-ta'ar, komo seps-mo Shir nomog mosse ɔn ka seps-mo ne da-o a yase o a. Yanze ma ka cecar-mo ro ɔn co-o **Mosa** a mo m-gos-mo a. Myet ɔn kaane ka cecar-mo nomog deen har hun-ne ye o-**Isra** ye hoks wu m-tuwe ɔn yish a. Urege yoos-de ro m-hante m-mar a haante m-seps ne kaane,[‡] ⁸ ɔre o ka ɔn ya seps-mo o-Kukt? Ka seps-mo o-Kukt mo a arag kaane. ⁹ Urege rii-yo ro m-hante m-mar a, kumug m-seps. Kaane o yo ro m-muut ɔn net kashi be-de Shir a, aragte yo ur-hew ne. ¹⁰ O-nip, rii-yo ro m-seps ne n-ga a, yo kus m-seps ne m-moka a, urege a hongsuete mo ɔn seps-mo ɔn swor-o nu-o pu-o ne. ¹¹ Urege ka rii-yo ro m-gos a, haante m-seps ne, seps-mo ɔn ka yo ro m-gos a, a jiish kaane.

¹² Remen kaane, bo a o-dish ne kaane a, o hante atte ɔn jaab-o ut-men ne deen. ¹³ Te ba untun **Mosa** o a, wu bite co-o ɔn wu ur-gund a, taase hun-ne ye o-**Isra** ye hyen ta-mo ɔn ka seps-mo ro m-gos a.[§] ¹⁴ Amba a birimsute hur-de ɔn ye. Har ha-mo ɔn ca ka gund-de rosu kane da-o ye ro m-karante ɔn swor o-nu ut a, a hoks m-hops ɔn ka gund-de cot ɔn bu-yo m-sheer ɔn **Kiristi**. ¹⁵ Amba har ca, koyanda o a karante takurda-o **Mosa**, ka gund-de ro ɔn hok ɔn hur-de ɔn ye. ¹⁶ Amba da-o wu ken wu waktunde be-ur Wan-Koyan, a hopsuru ka gund-de.* ¹⁷ Wan-Koyan Kukt-o, komo be-de ɔn Kukt-o Wan-Koyan ro a, posse-m ro kon. ¹⁸ Te m-moka kap ye a bite co-ɔs te a, ro ɔn kute ɔn hun-ne seps-m Wan-Koyan untun ur-madipi. Ka mus-mo, mo **Kukt-o Shir** mussu na a, mo ro m-do m-seps ha-mo m-seps mo rwuune be-ur Wan-Koyan a, wu ro o-Kukt a.

Bɔr-ɔs nass

Kwum-o Shir n-me wur-ut na

tɔ ro untun ɔn tur-o ut-ba a

¹ Remen kaane, te hus ur-hur a remen Shir ya'astu te ka senge-mo ɔn bu-yo ɔn 'won-de ɔn wu. ² Amba a 'yer yo ro wukusse a, ka rem-se m-'e se. Yatt-yo da te ut-raks ne, ko te nom ut-bo ɔn Ma-to Shir a. Amba te m-rwor ɔn o-Shir m-how cas. N-me ɔn kaane kowan he m-su'e nip-o te ɔn co-o Shir n-me ɔn hur-de ɔn wu. ³ Urege **Ma-to m-Rerem** to te m-rure ɔn hun-ne ma-to ɔn to a wukusse to ro, to ro wukusse be-de ɔn ye ro ɔn cow-yo m-sabre a. ⁴ Ye sheer be-de Shir a, remen wan-gwomo-to ɔn ka hono o-dak o pposute hur-de ɔn ye. Wu wenege ye, ye hyen m-cucas mo ro m-dakan n-te ɔn hur-de ɔn ye a, ka cucas-mo ro m-rwuun n-me ɔn **Ma-to m-Rerem** n-te ɔn seps-m **Kiristi**, wu ro sha-mo Shir a. ⁵ Remen ba ma-to ɔn hi ɔn te to te m-rwor a, amba to ma Yeso **Kiristi** Wan-Koyan. Te ne guw-ne no te ro rem Yeso. ⁶ Remen Shir, o rwore, "Yage m-cucas mo dakante n-te o-comb,"* Wu rwog cucas-mo ɔn wu mo ma'as m-dakan n-te ɔn hur ɔn te, mo ye'et hun-ne m-cecas ye nept seps-mo Shir be-ur Yeso **Kiristi**.

⁷ Myet ɔn kaane ne, na ye ro o-kwum o-Kukt ne a. Wur-ut na ro untun tur-o ut-ba, komo o-kwum o-Kukt ne to ro n-me tur-o ut-ba. A ɔn warag kaane remen a kutute unze Shir ro ur-beeb ne, ba na a. ⁸ A te ɔn ya-ur-koob ɔn ko yo ke cow-yo, amba myet ɔn kaane ne, a hoks te rwog ur-kyende ɔn ka senge-mo a. O ken da-o te m-nom sa o zee te ruut ur-hur, amba te

‡ **Bɔr-ɔs tet:7** 3:7 Hyen komo: Rwuɔ 34:29.

§ **Bɔr-ɔs tet:13** 3:13 Hyen komo: Rwuɔ 34:33.

* **Bɔr-ɔs tet:16** 3:16 Hyen komo: Rwuɔ 34:34.

* **Bɔr-ɔs nass:6** 4:6 Hyen komo: Taka 1:3.

ruut ɔr-hur á. ⁹ A tɛ m-rangse, amba Shir yagɔ tɛ á. Q ken da-ɔ a tɛ hogusse m-hoog, myet ɔn kaane nɛ a hoks tɛ m-sabarse á. ¹⁰ Koyanda tɛ m-neke m-mar nɛ ɔn wur-ɔt tɛ mar-m Yeso, remen a kututɛ hun-nɛ hoog-m Yeso ɔn wur-ɔt na. ¹¹ Kap ɔ ɔn ho-ɔt na ɔn hono o-dak a ɔn kom-tɔ m-mar rem Yeso, remen a hyenet hoog-m Yeso ɔn wur-ɔt na tɔ m-mar. ¹² Remen kaane, mar-m mɔ m-senge be ɔn tɛ, remen nɔ kumut hoog.

¹³ Gen-mɔ ɔn Ma-tɔ Shir zɛeg, “Um shereɛ, remen kaane ɔ um nomtɛ ɔt-ma.”† Cinda a ɔn kukt-o gaan nɛ ɔ m-sheɛ, kaane tɛ ma tɛ m-sheɛ, remen kaane komo tette tɛp. ¹⁴ Remen tɛ nak unze ka wɔ 'yonsɛ Wan-Koyan Yeso be-de ɔn m-mar à, wɔ 'yons tɛ mɔsse ɔn Yeso nɛ, wɔ tabbu tɛ mɔsse ɔn nɔ nɛ ɔn co-o ɔn wɔ. ¹⁵ Kap tɔ ka remen nɔ ɔ, remen ka yar-mɔ, mɔ rɔ m-wɔ be-de ɔn hun-nɛ ɔt-moor nɛ. Mɔ rɔ bongon-de Shir, komo remen a sepstɛ wɔ.

Ur-she'et n-mɛ m-sheɛ

¹⁶ Remen kaane, tɛ ruut ɔr-hur á. Amba urege wur-ɔt tɛ rɔ m-sabre, myet ɔn kaane nɛ a ɔn muut ɔn kukt-o na ɔ o-pɔ ɔ kɔ de ke ho-de. ¹⁷ Remen ka koob-de a m-swɔ m-mɔka à, dea gos á. Dea heet na be-de m-seps mɔ ɔn ba m-ta. Mɔ arage nap-ɔ ɔn net à. ¹⁸ Remen ba rem-se yish rɔ m-hoks m-hyan à, tɛ tuwe yish á, se de ɔn rem-se a m-hoks m-hyan á. Remen rem-se a m-hyan à, se rɔ m-arag ba ɔn rem, amba rem-se a m-hoks m-hyan á, se rɔ m-arag á.

Bɔr-ɔs taan

Wur-ɔt pu-tɔ

¹ Remen tɛ nepse unze urege a wurumtɛ ka hur-ɔ tɛ rotte ɔr-she'et n-mɛ ɔn ɔ à, (wata wur-ɔt tɛ, tɔ ɔn ka hono o-dak ɔ), Shir ɔn hi ɔn de ɔn ɔ ɔa me tɛ o-hur n-Tɔn shir. Ka hur-ɔ ba ɔt-kom a ma ɔ á. Komo ɔa she'et ba m-ta. ² Kane ɔn hono o-dak a ɔn swɔ ɔr-koob. A ɔs-yong remen gop-de m-ha n-tɔn ɔ Shir be-de Shir he na 'ya ɔn wur-ɔt na ɔt-pɔ tɔ à. ³ Urege nɛ a hokte tɛ, a 'wos tɛ ɔr-kor á. ⁴ Bɔ tɛ ɔr-she'et n-mɛ ɔn ka wur-ɔ ɔn hono o-dak ɔ à, tɛ ɔs-yong remen a sutu tɛ. Ba tɛ ɔn con tɛ wonge ɔn ka wur-o tɛ ɔ nɛ ɔn hono o-dak á, amba tɛ ɔn con tɛ hokte wur-o pu-ɔ n-Tɔn shir, remen rii-yo ɔn hoog-ɔ ba m-ta yo hokte ka rii-yo yo rɔ m-mar myet à. ⁵ Shir ɔn hi ɔn de ɔn wɔ zongse na ka barme-mɔ, komo wɔ ya'ag na Kukt-ɔ ɔn wɔ bɔ wɔ swore nu-ɔ ɔn wɔ à remen wɔ kututɛ na yo wɔ he na m-nome kanɛ o-co à.

⁶ Remen kaane tɛ rotte ɔn beeb-de ɔr-hur nɛ kɔ ɔ ke da-ɔ, komo tɛ nepse unze urege de tɛ rɔ o-hur nɛ ɔn ka wur-ɔ ɔn hono o-dak ɔ, tɔ, tett o-hur ɔn Wan-Koyan nɛ á. ⁷ She'et-de m-sheɛ tette, ba be-de ɔn rii-yo a m-hyan ɔn yish á. ⁸ O-nip, tɛ rɔ ɔn beeb-de ɔr-hur nɛ, komo tɛ jiište m-con tɛ wonge ɔn ɔ ka wur-ɔ nɛ, tɛ she'etɛ mɔsse ɔn Wan-Koyan nɛ Yeso n-Tɔn shir. ⁹ Arge koyan, tɛ jiište m-con wɔ hoge rɛrem-m tɛ, kɔ tɛ rɔ n-mɛ ɔn ka hono o-dak ɔ kɔ n-Tɔn shir. ¹⁰ Nip-ɔ, **Kiristi** a piishe kɔ wɔ ke net-wɔ ɔt-ma. Remen kɔ wɔ ke wɔa goks 'yons-de ɔn senge-mɔ wɔ nome ɔn wur-ɔ ɔn wɔ ɔn ka hono o-dak ɔ à, kɔ mɔ ɔr-bon, kɔ komo mɔ ɔn ba ɔr-bon.*

She'et-de ɔn hongse ɔn hun-nɛ

† **Bɔr-ɔs nass:13** 4:13 Hyen komo: Bɔng 116:10 (ɔt-Girik).
Roma 14:10.

* **Bɔr-ɔs taan:10** 5:10 Hyen komo:

11 Remen tɛ nepstɛ gyɛr-o Wan-Koyan, ɔ hantɛ tɛ rotte m-senge te nakantɛ yɛ ken yɛ be-de Shir. Shir nepse bɔ tɛ rɔ à kap, komo mɛ m-hyan nɔ nak tɔ ka ʊn hur-ʊr nɔ. 12 Ba tɛ m-cɔn tɛ bʊm hi ʊn tɛ ʊn co-o nɔ á, amba tɛ nɔ m-'ya ʊr-hek nɔ nomot ʊs-sɛs ʊn tɛ, remen nɔ hokstɛ shassu ʊn ka yɛ rɔ ʊs-sɛs ʊn yo a m-hyan à ʊn sugɛ-de ʊn ʊn rɔ ʊn hur-de ʊn yɛ à. 13 ¿Tɛ ʊn zunge, bɔ yɛ ken yɛ zɛɛ? Kɔ tɛ zunge, tɛ m-nɔm remen seps-mɔ Shir. ʊrege komo ba zungo á, ɔ ka rem nɔ ɔ. 14 Koyan tɛ rɔ m-nɔm, tɛ yo m-nɔm ba remen hoog tɛ á, amba remen was-m **Kiristi** mɔ rɔ tɛ, m-gakte à. Remen tɛ shɛreg o-nip ʊnze **Kiristi** marag remen hun-nɛ kap, remen kaanɛ hun-nɛ kap marag. 15 Wʊ marag remen hun-nɛ kap, remen yɛ rɔ ʊn hoog nɛ à, taase yɛ she'et she'et-de ʊn yo hur-de ʊn yɛ cɔnɛ à. Sɛ de yɛ she'et remen wʊ marɛ rem ʊn yɛ à, a 'yonstɛ wʊ komo remen yɛ.

16 Remen kaanɛ, kanɛ ʊn co a do m-gwɔt ʊn wʊ ken ʊn hyan-ɔ ʊn nɛt á, remen kɔ de nomtɛ a ro ʊn gwɔt-o **Kiristi** ʊn hyan-ɔ ʊn nɛt, m-mɔka a do wʊ m-gwɔt kaanɛ á. 17 Remen kaanɛ, ʊrege nɛt rɔ n-mɛ ʊn **Kiristi**, wʊ waragte mat-o pʊ-ɔ ɔ ka, ka ut-ɔ taag, m-mɔka kɔ yo ke rii-yo waragte o-pʊ yo. 18 Tɔ ka kap nɔm-mɔ Shir mɔ, wʊ ja'astɛ she'et-ʊr na ʊn wʊ nɛ ʊn bʊ-o Yɛso **Kiristi**. Komo wʊ ya'urʊ na senge-mɔ ʊn ja'as ʊn she'et-de ʊn yɛ ken yɛ ʊn wʊ nɛ. 19 ʊnze Shir rɔ m-ja'as ʊn she'et-de ʊn hun-nɛ ʊn wʊ nɛ ʊn bʊ-o **Kiristi**, Shir rɔ m-sak ʊn **ba'as-de** ʊn hun-nɛ ʊn hi-de ʊn yɛ á. Wʊ ya'astɛ na senge-mɔ ʊn ja'as ʊn she'et-de ʊn hun-nɛ ʊn wʊ nɛ. 20 Remen kaanɛ, tɛ m-essɛ ʊn **Kiristi** sa o zee Shir ʊn hi ʊn de ʊn ɔ rɔ ʊt-ma n-mɛ ʊn tɛ. ʊn jin-ʊr **Kiristi**, tɛ nɔ ʊs-kɔn ɔ ja'as she'et-ʊr nɔ ʊn Shir nɛ nɔ warag nay-nɛ yɛ ʊn wʊ, yanze yan-yage-tɔ ʊn wʊ á. 21 Yɛso **Kiristi** cɛt nɔm **ʊr-ba'as** á! Amba **ba'as**-ʊt na Shir sawsɛ wʊ. ʊn kaanɛ ɔ, n-mɛ ʊn Yɛso **Kiristi**, a hoks she'et ʊn she'et-ʊr kashi be-de Shir.

Bɔr-ʊs cind

1 Be-de ʊn senge-m na mosse ʊn Shir nɛ, tɛ kɔnog nɔ, taase nɔ gɔks yar-mɔ Shir, nɔ muut mɔ hwaa. 2 Hoɔg nɔ yo Shir zɛɛ à, "ʊm hogʊstɛ nɔ ʊn hohond-mɔ o-da.

Da-ɔ ho-de ʊn gwʊ woɔnɛ, ʊm guug nɔ."*
Hogʊ nɔ! ɔ ka ɔ rɔ da-ɔ nɔ he gɔks ʊn kwum-ɔ Shir, caanɛ ɔ ho-de ʊn m-posse!

Swɔ ʊr-koɔb de ma Burus

3 Tɛ cɔn wʊ ken wʊ kum rii-yo ʊr-pukse ʊn senge-m tɛ á. Remen kaanɛ, tɛ rwɔ rii-yo ʊr-pukse ʊn cɔw á. 4 Amba ʊn hek-de ʊn kaanɛ, kap yo tɛ m-nom á, tɛ yo m-nom remen tɛ kututɛ hun-nɛ ʊnze tɛ ya-m-senge-mɔ Shir yɛ. Tɛ m-nom kaanɛ n-mɛ ʊr-joose, ʊn swɔ ʊr-koɔb nɛ, m-rangse nɛ, myet ʊn kɔ de ke swɔ ʊr-koɔb de. 5 A bu'ug tɛ m-dum, a rʊ tɛ n-mɛ ʊn kuke-ɔ m-ke'et, komo a hoogʊstɛ tɛ m-hoog ʊn 'yons ʊr-hur nɛ; tɛ nɔmɔg senge-mɔ arage 'wɔns-m tɛ à, tɛ taagutɛ m-rew komo tɛ rewɛ ʊn mer.† 6 N-mɛ ʊn she'et-de ba m-kʊkɔp, ʊs-nap nɛ se tɛ rotte à, ʊn 'mɔ ʊr-hur ʊn gu hun-nɛ nɛ, tɛ kututɛ ʊnze tɛ yan-senge-mɔ Shir yɛ be-de ʊn **Kʊkt-ɔ Shir**, komo m-was nɛ mɔ o-nip. 7 Be-de m-rwɔr ʊn ma-ʊt tɛ tɔ o-nip, beɛb-de Shir rɔ m-senge n-mɛ ʊn tɛ. Kashi ʊr-she'et rɔ ʊntʊn saw-tɔ ʊr-gun ʊn tɛ, ʊn kom-ɔ ʊr-rɛ ʊr-kwanta ʊn tɛ nɛ. 8 A tɛ m-seps, a tɛ komo nɛ m-yo'og, a tɛ bɔm, a tɛ komo nɛ ʊt-rɛɛb. A mustʊ tɛ ya-ʊt-bɔ, myet ʊn kaanɛ nɛ,

* **Bɔr-ʊs cind:2** 6:2 Hyen komo: Isha 49:8. † **Bɔr-ʊs cind:5** 6:5 Hyen komo: Seng 16:23.

tɛ m-rwɔr o-nip. ⁹ Sa o zee a nap tɛ á, a nepstɔ tɛ nɛ ʉr-bon nɛ, ʉntʉn yɛ rɔ ʉn kom-tɔ mar à tɛ ro, tɛ ka nɛ ʉn hoɔg nɛ, a tɛ m-'ya ʉr-koɔb, amba a hɔ tɛ á, ¹⁰ N-mɛ ʉn naasɛ-mɔ ʉt-mɛn, tɛ ʉn kum rii-yo o-zak. Kɔ dɛ nomtɛ tett rii á, kap ʉn kaanɛ nɛ, rem tɛ hun-nɛ dɛɛn kumug rii be ʉn tɛ, sa o zee tett rii á, amba koyan yo ma tɛ yo.

¹¹ Tɛ rʉrʉtɔ nɔ ʉt-ma ʉr-hur sak nɔ Korinti-nɛ, komo tɛ ʉpsʉtɔ nɔ hur-ʉr tɛ cas. Tɛ wukɛ nɔ yo ken á, komo tɛ kututɛ nɔ ʉnze tɛ waste ʉn nɔ nɛ dɛɛn. ¹² Ay, tɛ yagɛ nɔ á, nɔ yɛ yagɛ ho'os ʉr-hur nɔ gɔks tɛ. ¹³ Mɛ ʉn ka ma-tɔ ʉn nɔ nɛ bɔ tato-o rɔ ʉn nomɛ ʉn yakar-yɛ ʉn wɔ à. Nɔ ʉn cen nɔ, kutu tɛ nɔ was-m nɔ.

Nɔ mɔsɛ ʉt-hi ʉn yɛ rɔ yan-dor Yɛso nɛ á

¹⁴ Nɔ mɔsɛ ʉt-hi ʉn hun-nɛ nɛ yɛ rɔ ʉn dɔr ɔ Shir á. ¿Kashi ʉn nɛt a hɔks m-she'et ba ʉt-ween ʉn nɛt yo-wɔ nɛ? ¿Kɔ nɛ ya mɔsɛ m-cucas o-comb nɛ? ¹⁵ ¿Ya mɔsɛ **Kiristi ʉn ko-Gwɔmo-wɔ ʉn ya-ʉt-kɔt** nɛ? ¿Kɔ nɛ ya mɔsɛ wan-dor ɔ Shir ʉn wɔ rɔ ʉn dɔr ɔ Shir nɛ á? ¹⁶ ¿Ya mɔsɛ **Pyo-o Shir** ʉn pyo-o m-gir nɛ? Na **Pyo-o Shir** ɔ, ɔ ʉn hoɔg. Bɔ Shir zɛɛ à, “Man she'et mɔsɛ ʉn yɛ nɛ, ʉm tʉwɛ n-mɛ ʉn yɛ. Man warag Shir ɔ ʉn yɛ, yɛ komo yɛa warag hun-nɛ re.”§

¹⁷ “Yawe zɛɛg kaanɛ,

Remen kaanɛ, sɛ nɔ rwʉʉn be-de ʉn yan-ba ʉn dor,

nɔ wɔngsɛ hi ʉn nɔ ʉn yɛ nɛ,

Taase nɔ ci rii-yo m-kʉkɔp,

ʉn kaanɛ ʉm he nɔ m-gɔks.”*

¹⁸ “Yawe, wɔ rɔ Wa-ʉt-Gwɔmo kap à,

wɔ zɛɛ yo ka:

Man warag Tato nɔ,

nɔ komo nɔa warag yakar re campɔ-nɛ ʉn ne'a-nɛ nɛ.”†

Bɔr-ʉs ta'voor

¹ Or re nɛ, yɛ mɛ m-was à, cinda a ɛssɛtɛ na ʉt-ma à, yagɛ a ɛsstɛ hi ʉn na ba m-kʉkɔp, be-de kap rii-yo he m-rwɔ o-wʉr ʉr-hur nɛ nom ba m-kʉkɔp á. Yagɛ komo a waragɛ shiishɛ ba m-kʉkɔp n-mɛ ʉr-she'et de ʉn gyer-o ʉn Shir.

Burus nɔmqɔg o-zak remen ya-o-Korinti waktʉntɛ be-de Shir

² Kutu nɔ tɛ ʉnze nɔ tɛ m-was ʉn hur-ʉt nɔ. Tɛ nomɛ kɔ nɛt gaan **ʉr-ba'as** á, komo tɛ naas kɔ nɛt gaan á, yaguntɛ a zet tɛ rɛɛg ra-o ʉn wɔ ken.

³ Ba **ba'as-de** mɛ nɔ m-sakɛ remen ʉm zɛɛg kaanɛ á. Bɔ ʉm rʉrʉ nɔ n-ga à, ʉnze nɔ ʉn hur-ʉr tɛ, yatt rii-yo he na m-hɔks m-wongsɛ á, kɔ n-mɛ m-mar kɔ m-hoɔg. ⁴ ʉm ho'ostɛ ʉr-hur sak ʉn nɛ, mɛ komo m-gwɔn ʉn nɔ nɛ. Hur ʉn de kumug jaab dɛɛn. Kap ʉn koɔb-de a swɔ nɛ à, ʉm rɔ o-zak nɛ dɛɛn.

⁵ Remen da-ɔ tɛ wɔɔ o-Makidoniya à, ka wʉr-o tɛ ɔ kum ʉr-wʉwɛ á. Kɔ kenɛ tɛ ha, hwʉ'ʉs-de zak, ʉt-ween ʉn yɛ ken yɛ nɛ, o-gyer nɛ n-mɛ ʉn

‡ **Bɔr-ʉs cind:15** 6:15 ʉt-Girik: Beriar. § **Bɔr-ʉs cind:16** 6:16 Hyen komo: 1Kor 3:16; 6:19; Rewi 26:12; Izik 37:27; Irmí 32:38. * **Bɔr-ʉs cind:17** 6:17 Hyen komo: Isha 52:11; Izik 20:34,41.

† **Bɔr-ʉs cind:18** 6:18 Hyen komo: 2Sam 7:8,14; 1Nom 17:13; Isha 43:6; Irmí 31:9.

hur-ʉt tɛ.* 6 Amba Shir, ɔ rɔ ʉn gwɔ'ʉrsɛ ʉn hur-de ʉn yɛ rɔttɛ jaab-ɔ ʉt-mɛn á, haan-m Titus hur-ʉt tɛ gwɔ'ʉrsɛtɛ. 7 Ba remen haan-mɔ ʉn wɔ temb mɔ rwo'ʉ tɛ o-zak á, amba ma-tɔ wɔ rɔrɔ tɛ à. Bɔ nɔ do wɔ jaab-ɔ ʉt-mɛn à. Wɔ rɔrɔtɛ tɛ ʉnze nɔ ɔnɔg hyan-m re deɛn, komo ʉn bɔ nɔ nomɛ tɔk-mɔ ʉt-mɛn à, ʉn rii-yo kɔrɛ à. ʉn bɔ nɔ nomɛ m-sɛngɛ nɔ guut mɛ à. Yo ka yo rwo'ɛ zak-o re aragɛ ɔ n-ga deɛn.

8 Kɔ ʉm rɔ ʉn tɔk-mɔ ʉt-mɛn, mɛ was á. N-ga ʉm ro nɔmɔg tɔk-mɔ ʉt-mɛn, remen ʉm hyanag ká takurda-ɔ ʉm tɔmɔntɛ nɔ n-ga à, ɔ naaste mɛn-ʉt nɔ, kɔ de nomtɛ ya o-da hiin. 9 ʉn kaanɛ m-mɔka ʉm rɔ o-zak nɛ. Kɔ de nomtɛ mɛ hogɛ rɛrɛm-mɔ ʉn bɔ ʉm naasɛ mɛn-ʉt nɔ á, amba naasɛ-mɔ ʉn mɛn-ʉt nɔ rwo'og nɔ waktɔntɛ be-de Shir. Remen nɔ nɔmɔg tɔk-mɔ ʉt-mɛn bɔ Shir ro ɔngɛ à, remen kaanɛ tɛ nomo nɔ **ʉr-ba'as** á. 10 Tɔk-mɔ ʉt-mɛn mɔ ʉn ko-hun rɔ nɛt m-woot be-de m-mar. Amba gɔn mɔ Shir rɔ m-rwo nɛt m-waktɔntɛ be-de Shir, ʉn kaanɛ komo a kum gwɔ. Komo wanakke-o a do m-kus á, remen Shir sokstɛ **ba'as-tɔ** ʉn yɛ. 11 Gwɔt nɔ nɔ hyen rii-yo naasɛ-mɔ ʉt-mɛn gɔn mɔ Shir mɔ wɔ rwo'ɛ ʉn mɛn-ʉt nɔ á, yo mɔ haantɔ nɔ à. Mɔ rwo'og nɔ gop-de ʉn nom ʉn rii-yo a ɔnɛ nɔ nom à. Nɔ ɔnɔg mɛ m-kutɛ ʉnze nɔ nɔmɔg rii-yo ʉr-bon. Mɔ rwo'og nɔ nom ʉs-ryaab, komo nɔ hogɛ o-gyer. Mɔ rwo'og nɔ rwo ʉr-hur, komo nɔ nom m-sɛngɛ. Mɔ rwo'og nɔ m-zɔngɛ. Mɔ rwo'og nɔ m-she'et zɔngɛ nɔ hyen a ya'ag nɔ kɔɔb-de rege á. N-mɛ ʉn ka orom-tɔ n-mɛ ʉn kɔ yo ke ɔw-yo nɔ kutɛtɛ mɛ ʉnze nɔ m-neke ʉn ɔw-yo ʉr-bon. 12 Da-o ʉm m-genbe nɔ ká takurda-ɔ à, mɛ was ko-wan-wɔ nomɛ **ʉr-ba'as** á, kɔ ka wɔ a nomɛ **ʉr-ba'as** à. ʉn hek-de ʉn kaanɛ mɛ ʉn gen remen ʉm kututɔ nɔ cas cas ʉnze Shir nak ʉnze nɔ ho'ostɛ ʉr-hur ʉn tɛ nɛ deɛn. 13 Ka rem-se kap rwo'og tɛ jaab-ɔ ʉt-mɛn.

Mɔsɛ ʉn ɔ ma tɛ jaab-ɔ ʉt-mɛn ɔ nɛ, har caanɛ tɛ doog kum o-zak deɛn remen zak-ɔ Titus rɔ ʉn ɔ nɛ á, remen nɔ kap nɔ rwo'og ʉt-kom n-mɛ ʉn ka jaab-ɔ ʉr-hur ɔ wɔ kumɛ à. 14 Remen ʉm be'estɛ ʉm rɔssɛtɛ wɔ ʉnze mɛ m-gwɔn rem nɔ, nɔ rɔ mɛ m'ɛ á. Remen kap yo tɛ rɔrɛ nɔ à nɔp-o, remen kaanɛ gwɔn-m tɛ mɔsɛ ʉn nɔ nɛ be-ʉr Titus shiig o-nɔp. 15 Was-mɔ Titus rɔ nɔ m-was à mɔ rɔ m-dɔ deɛn, kap da-ɔ wɔ bakɛ dɔrɔttɛ-o nɔ kap, ʉn gɔn gɔs-tɔ nɔ kutɛ wɔ da-ɔ nɔ gɔkɛ wɔ à. 16 Mɛ o-zak m-mɔka remen ʉm ho'ostɛ ʉr-hur ʉn nɔ nɛ sak.

Bɔr-ʉs eer

Kamas nɔ hwɔr remen yan-dor ʉn dak-ɔ o-Judiya

1 Ɔr re nɛ, m-mɔka komo tɛ ɔnɔg nɔ nep rii-yo yar-mɔ Shir nomɛ n-mɛ ʉn yan-dor yɛ Shir n-mɛ ʉn dak-ɔ o-Makidoniya. 2 Yɛ swoog ʉr-kɔɔb deɛn remen yɛ ɔwɔg o-range ʉn kom-tɔ ʉn yɛ rɔ dor á har de warag yɛ o-zak. Komo de rɔ yɛ ken yɛ ya ʉn caari-mɔ m-yar sak, kɔ de nomtɛ yɛ rɔ n-mɛ ʉr-kɔɔb à. 3 ʉm nak ʉnze yɛ ya'astɛ bɔ ʉn 'wɔns-mɔ ʉn yɛ, har ma arage kaanɛ. Yɛ nɔmɔg kaanɛ ʉn ɔn-mɔ ʉr-hur ba remen a ʉn gaktɔtɛ yɛ á. 4 Yɛ kɔnɔg tɛ, tɛ 'yɛ yɛ o-ɔw yɛ hɔt ʉt-kom be-de ʉn sɛngɛ-mɔ ʉn gu ʉn yan-ba-m-kɔkɔp n-mɛ ʉn dak-o o-Judiya.* 5 Yɛ ya'astɛ arge yo tɛ hwɔ yɛa ya'as à. ʉr-takan, yɛ ya'astɛ hi ʉn de ʉn yɛ be-ʉr Wan-Kɔyan, ka da-de nɛ

* Bɔr-ʉs ta'yoor:5 7:5 Hyen komo: 2Kor 2:13.

* Bɔr-ʉs eer:4 8:1-4 Hyen komo: Roma 15:26.

ye ya'asuru hi un de un ye be un te, bę Shir cęņę à. ⁶ Un hyan-o un kaane, te konuru Titus wu he co, wu buse un morogse un ka yar-mę un cęn-mę ur-hur mę be-ur nę, bę wu takne à. ⁷ Amba bę nę re co be-de un koyan à, be-de m-sher, be-de un rwoř ųt-ma, be-de un nap-se Shir, kę n-me m-senge, komo m-was ne mę nę wasse un te ne à. M-męka, te cęnog nę do m-ya'as un hwęř nę remen ka ye rę un swę ųr-kęęb un dak-o o-Judiya.

⁸ Ba me un gakte nę o á, amba de me nę m-kute bę ye ken ye rę m-nęm m-senge à. Yo ka he m-kute un gęn was-mę nę rotte un or nę ne à.

⁹ Remen nę nepse yar-m Wan-Koyan Yeso **Kiristi** rem na. Kę de nomte wu rę un kę yo ke rii-yo ne à, myet un kaane ne, wu waragte ko-kęęb rem nę. Remen ko-kęęb-wu wu warge à, o rwo'e nę kumut kę yo ke rii-yo un co-o Shir.

¹⁰ Ma-tę um he nę m-ya à tę ká: A jiish ųr-bon nę kęm rii-yo nę takne un hak-o arge à, ba nę un ya cot à, ay, nę un hwęř ųr-hur komo nę nomot kaane. ¹¹ Buse nę ka senge-mę hur-ųr nę takne à, nęm nę bę un 'węns-m nę he m-hoks à. ¹² ųrege hwęř ųr-hur de m-ya rę kęn, Shir a hogę m-rerem, ųrege nę ya'aste bę un 'węns-m nę. Shir cęn nę ya'as rii-yo 'węns-m nę węę á.

¹³ Ba me un cęn um hebe ye ken ye ųs-nu á, ka da-de ne um dooru nę ųs-nu á. Amba me un zeę kaane remen a wongte ka senge-mę hond hond bę depe à. ¹⁴ Se nę gu ye m-męka bę nę un o-cęw yo un gwu ne à. Nę komo da-o nę taage un yo ken rii-yo, ye komo ye rę un yo ne, ye a gu nę. Un kaane koyan he m-nom hond hond. ¹⁵ Gense yo rę: "Wu morogse deęn à, ka yo wu morogse à, yo arag 'węns-mę un wu á. Wu morogse hiin à, ka hiin yo wu morogse à, yo kendu wu á."†

Titus un nay-ne ye un wu ne

¹⁶ Amba ųr-bęęęn be-de Shir, o rwo'e Titus dekt un hur-de un wu, cęn-mę un wu guut nę, ųntun bę um ro cęęę à. ¹⁷ Remen Titus wu un deķ wu habute be un nę remen te kęnog wu á, amba wu robe be-ųr nę ųntun bę wu esse ųr-hur à. ¹⁸ Te a tęmbe męsse un wu ne, un ka heno-o ne wu ru ųr-jiin à, be-de un kap yan-dor remen ko'ot-mę un wu mę un **Ma-to m-Rerem** tę Shir. ¹⁹ Arge kaane ma, yan-dor ye Shir dak wu remen wu ma'aste m-neke męsse un te ne. Te a kamas yar-mę un hwęř be-de un **yan-dor Yeso** remen yan-dor ye o-ųrusharima. Te un nęm kaane remen te ya'aste ųt-gęs be-de un Wan-Koyan un hi un de un wu komo remen te kutute unze te ru'uste ųr-hur te guut hun-ne. ²⁰ Te o-gyer taase wu ken wu kum gom-de ųr-reęb be un te n-me un bę te m-nekete un ka yar-mę a ya'asu te mę un cęn-mę ųr-hur à. ²¹ Cęn-m te te nomot yo jiishe m-bon à, ba un co-o un Wan-Koyan cot á, amba har un co-o un hun-ne.‡

²² Komo te m-tęmbe un ye ne, heno te ka wu te megre te hyen bę wu esse un hur-de un wu n-me un rii un hęn un hęn à. M-męka komo wu ho'oste ųr-hur un nę ne, wu cęnog wu ru ųt-kom deęn. ²³ Baks nę unze Titus, ko-nay-wu m-senge wu, me un wu ne te un ka senge-mę rem nę. Ka ye nę hyane męsse un wu ne à, yan-dor ye Shir ye tęmbu ye, senge-mę un ye rę m-hante m-seps be-ųr **Kiristi**. ²⁴ Remen kaane kutu nę ka hun-ne ye kap gęn was-m nę un rii-yo hante te rotte un uku o-cin rem nę à, remen yan-dor ye hyenet.

† **Bęř-ųs eer:15** 8:15 Hyen komo: Rwęę 16:18. ‡ **Bęř-ųs eer:21** 8:21 Hyen komo: Swęę 3:4 (ųt-Girik).

Bɔr-ʉs jero

¹ Ba sɛ ʉm gendʉtɛ nɔ ma-tɔ ʉn gu ʉn yan-dor yɛ Shir o-Urusharima á. ² Remen ʉm nak nɔ ɛstɛ ʉr-hur nɔ guut, har mɛ ʉn uku o-cin remen kaanɛ be-de ʉn hun-ŋɛ yɛ o-Makidoniya. Mɛ yɛ m-rurɛ nɔ hun-ŋɛ yɛ o-Akaya nɔ zongʉsɛ m-yar nɛ cin ʉn mɔnce. Gɔ ʉn ka inɛ-mɔ nɔ inɛ eso à, mɔ rwo'og yɛ ma yɛ inɛtɛ. ³ Amba mɛ ka m-tɔmbɛ ʉn ɔr re nɛ, taase uku cin-o tɛ rem nɔ warag hwaa. Amba nɔ ma'as zongʉsɛ bɔ ʉm rusɛ ya-o-Makidoniya ʉnze nɔ zongʉsɛ à. ⁴ Remen ʉrege ʉm habʉtɛ mɔsse ʉn yɛ ken ya-o-Makidoniya yɛ nɛ, taase yɛ 'wɔs nɔ ba m-zongɛ, har tɛ taage ʉn rii-yo m-zɛɛ, myet-m na a hoɛ m-'ɛ remen tɛ ukɛ o-cin ʉn nɔ nɛ. ⁵ Remen kaanɛ ɔ ʉm hyentɛ a nom ʉr-bon, mɛ tɔmbɛ ɔr re nɛ yɛ hyen nɔ rii-yo ʉm habʉtɛ, remen nɔ mɔrɔgsɛtɛ rii-yo nɔ zɛɛ nɔ he m-ya'as à, a 'wɔs yo zongʉsɛ. Kaanɛ he m-kutɛ ʉn hun-ŋɛ ʉnze ʉn cɔn-mɔ ʉn hur-ʉr nɔ ɔ, nɔ ya'aste, ba a ʉn gakte nɔ ɔ á.

M-gɔ ʉr-hur sak

⁶ Baks nɔ yo ká: Nɛt-wʉ gɔ'e hiin à, wʉa ce hiin; amba wʉ gɔ'e deɛn à wʉa ce deɛn. ⁷ Ko wʉ ke nɛt-wʉ, wʉ ya'as bɔ wʉ ɛsɛ ʉn hur-de ʉn wʉ à, ba mɔsse ʉn naase-mɔ ʉt-mɛn nɛ á, kɔ wʉ a gakte à. Mɛ ʉn zɛɛ kaanɛ remen Shir rɔ m-cɔn ʉn wa-m-ya'as ʉr-hur sak. ⁸ ʉn yar-mɔ Shir, Shir a hoks nɔ m-ya kap rii-yo he nɔ m-gu ʉn hoog-m nɔ à, remen kɔ ɔ ke da-ɔ ʉn kɔ yo ke rii-yo nɔ kumut kap rii-yo nɔ o-hoob à, har arɛ kaanɛ, remen nɔ nomot kɔ mɔ ke sɛnge-mɔ ʉr-bon nɛ. ⁹ Bɔ rɔ gɛnsɛ ʉn Ma-tɔ Shir à: "Wʉ ya'ag kɔɔb-ŋɛ, ʉr-hur sak.

Kashi ʉn sɛnge-mɔ ʉn wʉ mɔa te á."*

¹⁰ Mɛ ʉn zɛɛ kaanɛ remen Shir ɔ rɔ m-ya ʉn ko-wa-ʉr-go gɔ wʉ goot, komo ɔ rɔ m-ya ʉn rii-yo m-rɛ. Remen kaanɛ, Shir a 'ye nɔ gɔ remen nɔ goot, wʉ rɔ m-rwɔ gɔ rotte m-bo'osse, har nɔ ɛɛrʉ deɛn remen kashi-m sɛnge-m nɔ mɔ m-yar.† ¹¹ A muut nɔ ya-o-kwum ʉn kɔ yo ke cɔw-yo remen nɔ ma'astɛ m-ya ʉr-hur sak kɔ ɔ ke da-ɔ a hoɔbɛ be-ʉr nɔ. ʉn cɔw-o tɛ sɛnge-mɔ ʉn yar-m nɔ a warag mɔ ʉn bɔngɔn-de Shir.

¹² Remen ka sɛnge-mɔ m-yar mɔ nɔttɛ à, ba yan-dor yɛ temb nɔ rɔ m-gu á, amba rɔ m-kaprunde har m-dɔ ʉn cɔw-se ʉr-bɔngɔn be-de Shir. ¹³ Remen ka sɛnge-mɔ nɔ rwuntɛtɛ hi ʉn nɔ cas, hun-ŋɛ a bʉm Shir remen dɔrotte-o nɔ. Nɔ gokstɛ ka **Ma-tɔ m-Rerem** tɔ, tɔ ma **Kiristi**, komo remen yar-m nɔ bɔ nɔ wɔngɛ ʉn yɛ nɛ komo ʉn kɔ wʉ ke nɛ à. ¹⁴ Be-de ʉn kɔn-se ʉn yɛ be-de Shir, yɛ ma'as nɔ komo m-konɛ ʉs-barag n-mɛ ʉn hur-de ʉn yɛ remen ka yar-mɔ aragɛ m-ɛɛp, mɔ Shir nomo nɔ à. ¹⁵ A 'ye nɔ Shir ʉr-bɔngɔn remen ka yar-mɔ, yar-mɔ arɛ beɛb-de ʉn ɛɛp ʉt-ma à.

Bɔr-ʉs ɔp

Burus ko-yan-Tɔm Yɛso wʉ o-nip wʉ

¹ Mɛ Burus, mɛ nɔ ʉs-kɔn ʉn hi ʉn de, mɛ wʉ a m-zɛɛ, *Yan-gwegwer-mɔ ʉr-hi, ʉr-'wɔn nɛ ʉntʉn mɔ ma Kiristi* ʉrege mɛ be-ʉr gaan ʉn nɔ nɛ à. Amba hun-ŋɛ rɔ mɛ m-aag *Wa-m-ciiz*, ʉrege mɛ mɔsse ʉn nɔ nɛ á. ² Mɛ nɔ ʉs-kɔn, taase nɔ gaktʉ mɛ ʉm suu nɔ da-de mɛ habe, remen ʉm nak man hoks su'e ka yɛ rɔ m-zɛɛ ʉnze rii-yo tɛ m-nom à, rem-se ma-hun se. ³ Tɛ ʉr-she'et n-mɛ ʉn hɔno o-dak, amba tɛ dum ʉr-gʉn bɔ hɔno o-dak rɔ m-dum

* **Bɔr-ʉs jero:9** 9:9 Hyen komo: Bɔng 112:9. † **Bɔr-ʉs jero:10** 9:10 Hyen komo: Isha 55:10.

á. ⁴ Remen saw-tȳ Ƴr-gƳn Ƴn tȳ ba gȳn tȳ hȳno o-dak tȳ á, tȳ Ƴn bȳeb-de Shir tȳ, tȳ tȳttȳ m-naas Ƴn saw-tȳ Ƴr-gƳn tȳ m-'wȳns tȳ Ƴn yan-yage-Ƴt na. ⁵ Tȳ m-sabarse Ƴn sȳņȳ-mȳ Ƴt-ma kap Ƴn rii-yo he m-wȳn hun-ņȳ nap Ƴn Shir nȳ à, mȳn yoȳse Ƴn hun-ņȳ yȳ 'ke barag-se Ƴn yȳ Ƴs-yȳ-se, sa o zee se rȳ be-de m-ke'et, remen yȳ hokstȳ nȳmȳ Ƴn **Kiristi** o-dȳrtȳttȳ Ƴn bȳ-yo Ƴn barag-se Ƴn yȳ. ⁶ Da-o nȳ nȳmȳ o-dȳrtȳttȳ bȳ depe à, tȳ zȳngsȳ tȳ yȳ'et kȳ wȳ ke Ƴr-kȳȳb wȳ yage m-nȳm o-dȳrtȳttȳ à.

⁷ Gwȳt nȳ rii-yo rȳ cas à! Ƴrege wȳ ken zȳeg wȳ, wȳ ma **Kiristi** wȳ, yage ka nȳt-wȳ ja'aste nȳm Ƴs-barag, wȳa nȳp Ƴnze tȳ ma yȳ ma **Kiristi** yȳ. ⁸ Kȳ mȳ ukȳ o-cin remen ka gwȳmo-tȳ Wan-Koyan ya'Ƴ tȳ à, ka gwȳmo-tȳ remen tȳ bȳ'ȳsȳtȳ nȳ o, ba remen tȳ sabarsȳtȳ nȳ á. Remen kaanȳ, yatt-wȳ he mȳ m-rwȳ m-'ȳ á, be-de Ƴn kutȳ Ƴn hun-ņȳ Ƴnze Yeȳso wȳ 'ya mȳ Ƴt-gwȳmo á. ⁹ Mȳ cȳn Ƴn hyen sa o zee gyȳr-o mȳ nȳ m-'ya á be-de Ƴn takurda-tȳ mȳ nȳ m-genbȳ á. ¹⁰ Remen yȳ ken yȳ rȳ m-zȳe, "Takurda-Ƴt Burus tȳ rȳ Ƴs-nȳ nȳ Ƴr-bȳeb nȳ, amba Ƴrege wȳ rȳ be Ƴn na Ƴn hi Ƴn de Ƴn wȳ, wȳtt tȳp-o Ƴr-bȳeb á, komo ma-tȳ Ƴn wȳ ba rii-yo á." ¹¹ Yage gȳn ka hun-ņȳ yȳ, yȳ nept yo ka: Yo tȳ zȳe n-mȳ Ƴn takurda-Ƴt tȳ à, tȳ rokȳnȳ á, ka tȳ he m-nȳm da-o tȳ ro be-ur nȳ.

¹² Tȳ bo'os tȳ hongstȳttȳ kȳ tȳ dekt hi Ƴn tȳ Ƴntȳn hun-ņȳ yȳ rȳ m-hyan yȳ zee yȳ aragtȳ kȳ wan á! Ka hun-ņȳ yȳ, yȳ rȳ m-hongȳ hi Ƴn de Ƴn yȳ Ƴn ȳr re Ƴn yȳ nȳ, komo yȳ rȳ Ƴn hoob-o Ƴn wȳ jiishȳ à n-mȳ Ƴn hi Ƴn de Ƴn yȳ, yȳ nȳp Ƴnze yȳ rȳtt Ƴs-wȳer á. ¹³ Teȳ uk o-cin arge gwȳmo-tȳ Shir ya'Ƴ tȳ á, sȳ de tȳ uk o-cin Ƴn ka gwȳmo-tȳ Shir essȳtȳ tȳ remen tȳ kȳ'ȳttȳ **Ma-tȳ m-Rerem** á, ka gwȳmo-tȳ woostȳ har be-de nȳ rȳ à. ¹⁴ Mȳ Ƴn uk o-cin Ƴn raag-o Shir ya'Ƴ mȳ Ƴr-keȳr Ƴn nomot m-senge á. Rii-yo yan-gin Ƴn ma-Ƴt re zȳe mȳsse Ƴn taage-o Ƴn gwȳmo-Ƴt re nȳ tȳ Ƴn kaanȳ a rees m-warag o-nip mȳ ro haantȳ raag-o nȳ á. Amba nip-o rȳ kȳn á remen Ƴm hantȳttȳ nȳ **Ma-tȳ m-Rerem** o ma **Kiristi** rii-yo yȳ hantȳttȳ. ¹⁵ Komo tȳ pas be-de a zȳe tȳ á, Ƴn uk o-cin Ƴn senge-mȳ yȳ ken yȳ nȳmȳ á. Amba tȳ m-hwȳ Ƴr-hur, shȳr-m nȳ a he co, remen ma-de Ƴn senge-m tȳ n-mȳ Ƴn nȳ sengȳttȳ m-dȳ deȳn. ¹⁶ Ƴrege nȳ nomog kaanȳ, ka da-de teȳ hoks m-kȳ'ȳt Ƴn **Ma-tȳ m-Rerem** Ƴn tȳ ken dak-tȳ n-co nȳ. Remen tȳ cȳn uku o-cin Ƴn senge-mȳ wȳ ken wȳ rege wȳ nȳmȳ Ƴn be-de a rwȳ'e wȳ à. ¹⁷ Amba "Kap wȳ he uku o-cin n-mȳ Ƴn yo ken rii-yo à, wȳ uku o-cin Ƴn rii-yo Yawe nȳmȳ à."* ¹⁸ Mȳ Ƴn zȳe kaanȳ remen ba wȳ rȳ bȳm Ƴn hi Ƴn de Ƴn wȳ, wȳ wȳ a Ƴn ho'os Ƴr-hur Ƴn Ƴn nȳ á, amba wȳ Wan-Koyan rȳ m-bȳm à.

Bȳr-Ƴs ȳp o-gaan

Burus Ƴn yan-Tȳm Yeȳso nȳ yȳ Ƴt-bȳ

¹ Mȳ o-saktȳ nȳa dȳngȳnȳ Ƴn mȳ nȳ da-o mȳ zȳe tȳ ken ma-tȳ hiin sa o zee mȳn bȳm Ƴn hi Ƴn de Ƴntȳn bȳ ko-raag rȳ m-nȳm à. Sȳ nȳ dek mȳ kaanȳ! ² Mȳ Ƴr-shoob rem nȳ, gȳn shoob-de m-was de Shir rȳ nȳ m-nȳmȳ à. Ƴm sȳrȳttȳ nȳ o-nu Ƴn campȳ gaan, **Kiristi**, remen Ƴm ji'ittȳ nȳ Ƴt-ge be-de Ƴn wȳ ba m-kȳkȳp. ³ Amba mȳ Ƴn hȳge o-gyȳr taase rii-yo kȳre **Hawa** à, yo kȳr nȳ. Hwȳ-o rakstȳ wȳ Ƴn wȳer-se Ƴn yo har wȳ nomȳ **Ƴr-ba'as**. Kaanȳ nȳ ma, mȳ Ƴn hȳge o-gyȳr barag-Ƴs nȳ a hoks nȳ m-muut ba Ƴr-bon, Ƴn kaanȳ, nȳa kum ya'as Ƴr-hi bȳ a cȳne, o-nip nȳ ba m-kȳkȳp

* **Bȳr-Ƴs ȳp:17** 10:17 Hyen komo: Irmu 9:24.

be-ur **Kiristi** á.* ⁴ Nɔ m-goks un ye rɔ m-habe be un nɔ à ba m-rem. Nɔ bupse yoos-de un ye un Yeso, kɔ de nomte de rɔ un hon un de te rurte **Ma-to m-Rerem** à. Nɔ bupse go un kukt-o ye rurɔ nɔ à, kɔ de nomte ka **Kukt-o Shir** o nɔ ro gokste o á. Nɔ goks ye kɔ ne ma-to rerem-to un ye á. ⁵ Me dek unze ka ye nɔ m-zee, “Caari-ŋe ye un **yan-Tom Yeso**” à, ye aragte me un yo ken rii-yo á. ⁶ Me ko-kyangan-wu ut-ma wu á, amba me us-nap ne. Te kutute nɔ yo ka cas cas un kɔ yo ke cow-yo.

⁷ ¿Ba'as-de me gweregse hi un de remen a jakste nɔ be-de un kɔ'ot un **Ma-to m-Rerem** to Shir m-yar? ⁸ Um rumsunte hwɔr o ka be-de un ye ken yan-dor ye Shir ye remen um nomot senge-m re be un nɔ. ⁹ Da-o um ro be un nɔ à, mett hwɔr á. Myet un kaane ne me sawsu nɔ us-nu ka da-o á. Qr na yan-dor ye rɔ n-me un dak-o o-Makidoniya à ye hante kap yo me m-con à. Me sawsu nɔ us-nu ka da-o á, komo man senge-m nom un kaane.† ¹⁰ Nip-o **Kiristi** o rɔ be un de à, o rwɔ'u me m-zet net rɔ kon wu wɔɔ wu wenet me uku o-cin un myet dak-o o-Akaya á. ¹¹ ¿Ya rwɔ'u me m-zee kaane? ¿Remen me nɔ m-con o á? Ay, Shir nak unze um conog nɔ! ¹² Man he co n-me un yo me m-nom à, un yage un goks un gwɔ'u un hwɔr be-ur nɔ, remen um wenet ká “Caari-ye un **yan-Tom Yeso** ye” uku o-cin unze, ye ma ye rɔ m-senge hond un te ne. ¹³ Go un ka hun-ŋe ye ba **yan-Tom Yeso** ye o-nip ye á, amba yan-senge-mɔ ut-bɔ ye. Ye rɔ un muut un hi un de un ye yan-Tom **Kiristi**. ¹⁴ Ba rii-yo ut-hyat yo á, remen **ko-Gwomo-wu un ya-ut-kot** ma un cen wu rɔ m-muut un hi un de un wu untun **wan-tom-wu Shir** wu m-cucas. ¹⁵ Remen kaane ba rii-yo ut-hyat yo á urege guw-ŋe ye un wu ye muste hi un de un ye untun yan-kashi m-senge mɔ Shir. Ur-kom yea kum ur-yons de nɔme hond hond un ye ne à.

*Koob-de Burus swɔ à n-me
un senge-mɔ un wu*

¹⁶ Um ja'aste m-zee, taase wu ken wu zee me ko-raag-wu. Amba nɔ deke unze kaane o, to, nɔ ho'os ur-hur un me ne untun ko-raag, remen me ma um kumut rii-yo uku o-cin hiin. ¹⁷ Go un ka uku cin-o me m-nom à, ba Wan-Koyan wu zee um zee kaane á. Ay, un ka ma-to, men uk o-cin untun ko-raag. ¹⁸ Ye ken ye rɔ kon yan-uku-cin bɔ yan-hono-o-dak rɔ m-nom à, me ma yage um nomot kaane. ¹⁹ Bɔ nɔ us-barag à, nɔ m-hyan nɔ us-weer ne deen, zak-o-zak nɔ m-dugune un raag-ŋe ne! ²⁰ Remen urege wu ken wu rwɔ'og nɔ m-guw, nɔ m-dungune un wu ne, kɔ wu rumse nɔ rii, kɔ wu re ra-o nɔ, kɔ wu kutu nɔ m-wons, wu ken nɔ o-raag. ²¹ Me m-hoge m-e um zet koob-de un 'wons-m te o hante te nomte ka rem-se á!

Amba urege wu ken wu rɔ un uku o-cin, remen yo ken rii-yo, kɔ me man nom jaab-o ut-men um uku o-cin, amba me ut-ma kaane untun ko-raag. ²² Urege ye **Yahuda**-ŋe ye, me ma ko-**Yahuda**-wu. Urege ne **Isra**-ŋe ye, me ma ko-**Isra** um rɔ. Urege ne yan-baag-o **Ibrahi** ye, me ma ko-yan-baag-o **Ibrahi** um rɔ. ²³ Urege yan-senge-m **Kiristi** ye, um aragte ye! (Me ut-ma sa o zee net-wu rɔ o-zungo à!) Ai, um aragte ye m-senge o-nip, swɔ m-geeg o ka, um swɔog m-dum deen, um swɔog m-cow o-darem o m-mar deen.‡ ²⁴ Sɔ o-taan **Yahuda**-ŋe bu'u me us-sɔrog kwɔoz-ut yoor ba o-gaan [39].§

* **Bɔr-ɔs ɔp o-gaan:3** 11:3 Hyen komo: Taka 3:1-5,13. † **Bɔr-ɔs ɔp o-gaan:9** 11:9 Hyen komo:

Piri 4:15-18. ‡ **Bɔr-ɔs ɔp o-gaan:23** 11:23 Hyen komo: Seng 16:23. § **Bɔr-ɔs ɔp o-gaan:24**

11:24 Hyen komo: Kara 25:3.

25 O-tet yan-piish ʉt-ma ye ʉn **Roma-ŋe** nomu me ʉs-sɔrog. A jirig me ʉt-ta'ar sɔ o-gaan. Sɔ o-tet hat-tɔ m-hɔ caate ʉn me ne n-me m-sa. Komo ʉm taaste ʉr-hɔ ʉm rewe n-me m-sa rii-yo a guut me.* 26 Kɔ ɔ ke da-ɔ me ʉr-hew. ʉm gontʉtɔ o-darem n-me ʉt-rɔog, o-darem ʉn kom-tɔ ʉn ya-ʉr-kuwɔp. O-darem ʉn kom-tɔ ʉn ye rɔ yan-dak-o re à, o-darem be-de ʉn ye rɔ **Yahuda-ŋe** á, o-darem n-me o-bɔ, o-darem n-me o-kɔt, o-darem n-me m-sa, komo o-darem be-de ʉn ɔr re ne yan-dor ye ʉt-bɔ.† 27 ʉm swoog o-darem, ʉr-koɔb ne, ʉn koɔb-de m-rew, ʉn mer ne, o-**swoot** ɔ m-hɔ ne. Ba o-gaan á ʉm taage rii-yo m-re, ʉm swoog o-huw, ʉm taage ʉn ɔp-ɔ m-ɔp. 28 Se ken rem-se ʉt-moor ne se ʉm taage á komo, kɔ de ke hɔ-de me ʉn nʉ-se ʉn yan-dor ye Shir ne kap. 29 ʉrege wu ken wu taagute m-'wɔns me m-hyan sa o zee me wu taage m-'wɔns. ʉrege komo a rwo'og wu ken wu ʉr-he n-me **ʉr-ba'as**, yo ka yo rɔ me rees ʉs-ryaab deen.

30 ʉrege se ʉm uk o-cin, man uku o-cin be-de ʉm hyane ʉm kendete à. 31 Shir o-Tato ɔ ʉn Wan-Koyan Yeso, wu a he m-bɔm ba m-ta à, nepse ʉnɛ ba bɔ-tɔ ʉm rotte á. 32 N-me o-Damaskus, ko-gwamna-wu rɔ ʉn kus-ʉn ko-Gwɔmo Aretas á wu sanag ish-ye ʉn bɔ-o o-Damaskus remen wu shipt me. 33 Amba nay-ŋe re kyerguntʉ me n-me o-koor ʉn jim-de o-bɔ ʉn hek-de ʉn wur-ɔ o-bɔ, ʉm possute wu.‡

Bɔr-ʉs ɔp ʉs-voor

Hyangan-tɔ Yeso kute Burus

n-te ʉn m-bo á

1 Kɔ de nomte uku o-cin a 'ye rii á, man he co ʉn uku o-cin. M-mɔka, man re co ʉn rwɔr ʉn rii-yo Wan-Koyan Yeso rwunte me cas untun m-bo ʉt-hyangan ne komo. 2 ʉm nak wu ken net-wu, wan-dor **Kiristi** caane hak-ʉs ɔp-ʉs nass-se ka, se arge à, a deke wu ha-mɔ Tɔn-o atette-ɔ be-de Shir rɔ à. Kɔ n-me o-wur ɔ kɔ ba n-me o-wur á me nap á, Shir ɔ cot nape. 3 ʉm nak ka net-wu, a ʉn dek wu ha-mɔ ʉn Tɔn-o atette-ɔ, kɔ o-wur kɔ ba n-me o-wur á me nap á, Shir ɔ cot nape. 4 Ree ɔ wu hogɛ tɔ ken ma-tɔ tɔ a hoks m-rwɔr á, go ʉn tɔ mat-de ʉn net a hoks nom ʉt-ma ʉn tɔ á. 5 Man uku o-cin remen ka net-wu, amba man uku o-cin remen hi ʉn de á, se de n-te ʉn kende-m re. 6 Kɔ ʉm uku o-cin, man warag ko-raag á, remen man ma'as ʉn rwɔr o-nip. Amba man uku o-cin á, remen me ɔn wu ken wu dek me arge bɔ wu rɔ me m-hyan á, ʉn bɔ wu rɔ me m-hoge ne á.

7 Taase ʉm uku o-cin, remen ka rem-se ʉt-hyat se se ʉm hyane à, se ʉr-beeb, a tomnu me ɔ ken gom-ɔ untun hoog-mɔ o-yokor o-wur. Yo ka yo ʉn nom sa o zee wu **ko-Gwɔmo-wu ʉn ya-ʉt-kɔt** tomne remen wu ye'et me ʉr-koɔb ba m-sɔk, komo remen mɔ wenet me uku o-cin à. 8 Sɔ o-tet ʉm kɔne Wan-Koyan wu dossu me ɔ ʉn wur-o re. 9 Amba wu zeeɔ me, "Yar-m re bo'ossute wɔ, remen n-me kende-m ru ɔ atte m-hyan ʉn beeb ʉn de." Remen kaane man uku o-cin o-zak ne remen ʉm kendete remen beeb-ʉr **Kiristi** kumut ʉr-she'et be ʉn de. 10 Da-ɔ hun-ŋe ye ro me ʉt-reeb, kɔ ye 'ye me ʉr-koɔb, kɔ ye rangse me, kɔ ye egnutu me ʉr-koɔb remen ʉm dore **Kiristi** à, me m-nɔm o-zak. Me ʉn zee kaane remen da-ɔ me kende ka da-ɔ ɔ me ʉn kum ʉr-beeb de rwuune be-de Shir á.

* **Bɔr-ʉs ɔp o-gaan:25** 11:25 Hyen komo: Seng 16:22; 14:19. † **Bɔr-ʉs ɔp o-gaan:26** 11:26 Hyen komo: Seng 9:23; 14:5. ‡ **Bɔr-ʉs ɔp o-gaan:33** 11:32-33 Hyen komo: Seng 9:23-25.

*Naase-mo ʉn men-ʉt Burus remen
yan-dor-ye Shir ye ro n-me o-Korinti a*

¹¹ ʉm nomog m-raag, amba no ye rwo'u me. No ye depe no bum me. Ka ye no aage "Caari-ye ʉn **yan-Tom Yeso**" a, ye jiishe me a. Ko de nomte ba yo ken rii-yo ʉm ro a. ¹² Shir nomog rem-se o-made ʉt-hyat ne ʉn me be ʉn no. Ka rem-se kutu no ʉnze **wan-Tom Yeso** ʉm ro. ¹³ iN-te ʉn yo ke bu-yo ne ʉm kutu no ʉnze no ʉr-hond ʉn ye ken yan-dor ye Shir ne a? iKo de remen me sawsu no nu-ʉs re o a? Soksʉ me no ka **ba'as-de**!

¹⁴ Me zongse ʉm habute be ʉn no o atette-o. Man ru'u no se ken nu-se a, remen no ye ʉm cone, ba hwor no a. Remen ʉdepe yakar-ye dek nu-se ʉn tat ʉn ye ne a se de tat-ne ye dek nu-se ʉn yakar-ye ʉn ye. ¹⁵ Man nom o-zak ʉm hootu no kap yo ro me a, myet ʉn hi ʉn de ne. ʉrege ʉn wastu no deen, iŋoa was me hiin ye a? ¹⁶ Noa su'e me ʉnze me warag no o-caar o-sʉt a. Amba wu ken wua zee me ʉn nomo no ʉs-weer, ʉm hokstu no mosse ʉt-bo ne. ¹⁷ iMe ʉn re ra-o no be-de ʉn ka ye ʉm tombu be ʉn no? ¹⁸ ʉm konog Titus wu habu be-ur no, komo ʉm tombute wu ken or te ko-yan-dor o Shir mosse ʉn wu ne. iNoa zee o Titus reeg ra-o no? iMe ʉn wu ne rii gaan-yo ka te m-nom a?

¹⁹ No m-zee o ka da-o kap, senge-mo te rotte te ruute hi ʉn te be-de geeg-ur no. Shir o ro te m-su'e, nip-o Shir o te m-rwor n-me ʉn **Kiristi** a. Or re ne, te m-nom ʉn koyan remen no doot m-wons ʉn sher-m no. ²⁰ Me o-gyer taase da-o me habu ʉm wos no bo ʉm hwu o-sakto a, ko komo no hyen me bo no hwu o-sakto a. Me o-gyer o ʉt-ween, ʉr-shoob ne, ʉs-ryaab ne, ʉn con-to ʉr-hi ne, o-agegensu ne, ʉt-reeb ne, ʉn nu-mo ʉr-hi ne, o-da rem ne komo. ²¹ Me o-gyer ʉnze me do m-habu komo, Shir a ru ʉm hoge m-e ʉn co no. Me o-gyer taase men-ʉt re naase remen hun-ne deen ye ro ʉn nom **ur-ba'as** n-ga a, ye waktune be-de Shir a, ye yage nomo o-as ʉn she'et-de ʉn ba ʉr-bon ne de ʉr-gop ka rem-se ye ro m-nom a.

Bɔr-ʉs ɔp ʉs-tet

Nak ʉt-to

¹ Me habu be-ur no m-moka, atette-o ka. ʉntun bo gen-mo ʉn Ma-to Shir zee a, "A dek ko to ke ma-to ʉn nu-o ʉn nen yoor ko nen tet ye hyane yo nome a."* ² ʉm be'este, ʉm nekste no ʉt-to da-o ʉm ro be-ur no habu-m ayoore-mo a. ʉm doog no nake ʉt-to m-moka me be-ur no a: Da-o me muube man kuse ka ye nome **ur-ba'as** n-ga a ko ye ken ye. ³ Man kutu no yo no cone m-hyan a. No nept ʉnze **Kiristi** wu ro ʉt-ma ba me a. Wu kende wu nomot ʉn no ne a. Wu ro ʉr-beeb ne be-ur no. ⁴ Ko de nomte a ʉn kam wu sa o zee wu rott ʉr-beeb a, myet ʉn kaane ne wu ro ʉn hooq ne be-de Shir. Kang-o gaan, na yan-ba-ur-beeb ye n-me ʉn wu, amba ʉn beeb-de Shir a she'et ʉn wu ne remen a nomot m-senge rem no. ⁵ Me'es no hi ʉn no, no gut remen no nept ko no be-de m-she' a. Ma-as no me'es ʉn hi ʉn no. iNo nap ʉnze **Kiristi** Yeso wu ro be ʉn no a? O-nip wu ro kon be ʉn no, se de ʉrege no heeg be-de ʉn ka me'es-de. ⁶ ʉm rwo'og ʉr-hur noa nep ʉnze te he a. ⁷ Te ʉn kon-se Shir ʉnze noa nom rii-yo ba ʉr-bon a. Ba remen hun-ne hyenet ʉnze te reeg ʉr-ho a, amba remen no nomot yo depe a ko de nomte hun-ne a hyen sa o zee te heeg. ⁸ ʉrege no m-nom ka rem-se se depe a, tea ja'as no a. Tea hoks wen o-nip a, ʉn sugu-de ʉn

* **Bɔr-ʉs ɔp ʉs-tet:1** 13:1 Hyen komo: Kara 17:6; 19:15.

kaane ma, tea gu hun-ṅe she'et ʋn bu-yo o-nip. ⁹ Zak-ɔ te m-nom te ro ba ʋr-beeb, amba no ne no ʋr-beeb ne. Komo te ʋs-kon be-de Shir remen no bo'ossete shero shero ʋn sher-m no. ¹⁰ Q hante ʋm gendute no se ka rem-se cin me be-ur no a. Me nom kaane remen da-o me habe, taase ʋm kutu no ryaab-ʋs re, ʋn gwomo-to Wan-Koyan ya'u me a. To m'-yonste no to ba to m-kaps a.

Ma-to ʋr-kom

¹¹ Or re ne, bo ʋm komoste ka takurda-o, nom no o-zak! Nom no bo ʋn nom-m no, no she'ete shiishu. Doo no or no ne jaab-o ut-men, komo she'et be-ur gaan ʋn ye ne. Urege no nom kaane, ka Shir-o o ya'as no m-was, ʋn gwugwu-mo ʋr-hur ne a, wu nom mosse ʋn no ne.

¹² No gas or no ne hunhamat. ¹³ Kap yan-dor-ye Shir ro no ʋr-gas.

¹⁴ Men kon-se Shir unze no nept unze yar-m Wan-Koyan Yeso **Kiristi**, con-mo rwuune be-de Shir, ʋn morge-de ʋn **Kukt-o Shir** ne, mo ro mosse ʋn no ne kap!

Takurda-o Burus o wu gene yan-dor Yeso n-me un dak-o o-Garatiya

Rem-se ro n-me à:

M-zanté 1:1-10

Gwomo-ut Burus to un ko-yan-Tòm Yeso 1:11—2:21

Ma-to m-Rerem to un yar-mo Shir 3:1—4:31

M-posse mo un ko-yan-dor Yeso un yo depe wu nom à 5:1—6:10

Ur-kom 6:11-18

¹ Me, Burus, genbe no ka takurda-o, um baksutu no unze, me ko-yan-Tòm-wu. Ba remen buug-de un hun-ne dak me, ko na hun-ne tomog me o rwo'e um waragte ko-yan-Tòm Yeso á. Amba Yeso **Kiristi** daagu me mosse Shir ne Tato na wu n-Ton shir, wu rwo'e Yeso meret wu muunte un hoog ne à. Wu daagu me komo wu tomu me um waragte ko-yan-Tòm Yeso. ² Kap o un or re ne, ye ro kané à, mossute ut-hi un me ne be-de un tombe ut-gas be-to un yan-dor un dak-o o-Garatiya.

³ Um konog Shir Tato na un Wan-Koyan ne Yeso **Kiristi**, ye ye'et no m-yar un gwugwu-mo ur-hur ne. ⁴ No nak Yeso **Kiristi** ya'aste hi un de un wu remen **ba'as**-ut na, remen wu guut na un ka da-o yo-o o. Wu un nom yo ka remen kaane Shir Tato na cone m-nom. ⁵ Yage a ye'et Shir m-seps ba m-ta! **Amin**.

Ma-to m-Rerem ut-gaan

⁶ Um hyang o-made. Un ya o-da hiin, no conog m-yage dor-o un wu agu no à, be-de un yar-m **Kiristi** har m-warag be-de un yoos-ur hor-de, de **Ma-to m-Rerem**. ⁷ Amba **Ma-to m-Rerem** to á, ko hiin. Ye ken ye ro kon ye ro no m-rukurse à, ye ro m-senge ye sugute **Ma-to m-Rerem** ut-ma **Kiristi**. ⁸ Amba me no m-rure, urege wu ken wu be un te a ruru no to ken **Ma-to m-Rerem** to un hon un to te rege te russutu no à, ko **wan-tom-wu Shir**, ko te un hi un te, to, Shir huu wu nu-o yo-o! ⁹ Untun bo te rege te russutu no n-ga à, me no m-ja'as m-rure m-moka unze kap bon wu ruru no to ken **Ma-to m-Rerem** to un hon un to no rege no hogussute à, to Shir ranu wu!

Bq Burus warge ko-yan-Tòm Yeso à

¹⁰ ¿Ko a un zee o, ka ma-to me no m-rure à me to m-rwor remen hun-ne gokstu me? Ay, rii-yo um cone à, yo ro, um ru'ut Shir o-zak un rii-yo me m-nom à. ¿No m-zee o me m-senge remen um ye'et hun-ne o-zak? Ay, a ro zeege hun-ne ye me m-ya o-zak, me ro à warag wan-guw-m **Kiristi** á. ¹¹ Or re ne, yage um rurutu no unze ka **Ma-to m-Rerem** to, to Shir to me no m-rure à, to rwutu be-de un net á. ¹² Me goksune to be-de un net á. Komo yatt-wu yoosu me to á. Yeso **Kiristi** un hi un de un wu kutu me to.

¹³ No hogussute gon she'et-de um she'ette un dor-o un jor-se un **Yahuda**-ne à, bo um ya'e hun-ne **yan-dor Yeso** ur-kooq deen à, har um nomog m-senge um hoot ye.* ¹⁴ No nepste komo be-de un dor-o jor-se un **Yahuda**-ne um jiishte or re ne **Yahuda**-ne m-senge ye te bosute caara-o gaan à. Um nomog senge-mo un dor-o un bu-se un ya-n-ga-ye se n-ga m-sok ne.†

* **Bør-o gaan:13** 1:13 Hyen komo: Seng 8:3; 22:4-5; 26:9-11. † **Bør-o gaan:14** 1:14 Hyen komo: Seng 22:3.

¹⁵ Amba be-de ɔn yar-mo, Shir wu daagu me cin ba a ɔn m-makt me, wu agu me, har wu eks, ¹⁶ wu upsutu me yish, um nept Wa ɔn wu Yeso, remen um rurut **Ma-to m-Rerem** be-de ɔn ye ro **Yahuda**-ne a. Bo wu nome kaane a, me hoob netu 'ye me to ken ma-to a, † ¹⁷ komo me ha o-Urusharima be-de ɔn ye ba'u me m-warag **yan-Tom Yeso** a. Rii-yo um nome a, yo ro, um haaru dak-o ɔn Raraba-ŋe, ka da-de um muunuru bo-o o-Damaskus.

¹⁸ Bo hak-us tet nomte a, um haaru o-Urusharima remen um hyenet Simoŋ Bitrus^S. Um nomuru ho-ut op-ut taan [15] be-de ɔn wu.* ¹⁹ Un kom-de ɔn kaane komo, me hyan ko wan-gaan be-de ɔn **yan-Tom Yeso** ye kuse a, se **Yakubu** heno Wan-Koyan. ²⁰ Ka rii-yo me no m-gene a, bo-to a, nip-o. Un co-o Shir me m-rwor. ²¹ Bo jime a, um haaru dak-to o-Siriya un o-Kirikiya ne. ²² Amba un o ka da-o, yan-dor o ɔn **Kiristi** ye ro n-me dak-o o-Judiya, ye nap me un yish un yish a. ²³ Ye m-hoge de temb a m-zee, "Ka net-wu ro un 'ya un na ur-koob a, wu ka m-moka un rworu un Ma-to m-Rerem mo wu ro m-naas a!" ²⁴ Remen kaane, ye bomuru Shir remen rii-yo Shir nome rem re a.

Bor-us yoor

Yan-Tom Yeso gokste Burus

n-me o-Urusharima

¹ Bo hak-us op us-nass [14] nomte a, um dooru m-warag o-Urusharima. Un ka da-o, um nekuru un Barnabas ne komo un Titus ne.* ² Shir ye kutu me ut-hyangan unze um neke. Da-o um wooreeno a, te morguru un sek-ye ne un **yan-dor Yeso**. Um rururu ye bo me m-ko'ot un **Ma-to m-Rerem** be-de un ye ro **Yahuda**-ne a. Um rururu ye ka ma-to pakse, taase senge-mo me m-nom a, ko mo um rege um nomoste a, mo je hwaa. ³ Ye tosutu me, komo yatt-wu gakte a ko-wan-hew wu un de Titus a, ko de nomte wu ko-ya-o-**Girik**† wu a. ⁴ Ma-to ur-ko to un indune, remen ka ya-ur-ar ye yan-dor, ye cow ne wukusse a, remen ye wenet na ur-she'et sasa be-ur **Kiristi** Yeso. Ye ro m-con ye muut na guw-ne. ⁵ Amba te 'ya ye ur-hek a, ko hiin. Remen te rurutu no **Ma-to m-Rerem** to o-nip.

⁶ Amba ka hun-ŋe ye ro yan-co a, ye do rii be-de un yoos-de me m-yoos a. (Un hyan-o re ko ye ro wan-ŋe kap gaan to be un de, remen Shir rott m-koos a.) ‡ ⁷ Ye de un hi un de un ye hyeneste bo Shir cone wu ya'astu me senge-mo un rworu un **Ma-to m-Rerem** be-de un ye ro **Yahuda**-ne a, untun bo wu ya'ase Bitrus m-senge wu rure **Yahuda**-ne a. ⁸ Shir nome m-senge n-me un hur-ur Bitrus remen wu waragte **wan-Tom Yeso** be-de un **Yahuda**-ne a, wu wu komo nome m-senge n-me un hur-ur un de remen un waragte **wan-Tom Yeso** be-de un ye ro **Yahuda**-ne a. ⁹ Un hyan o un bo Shir ya'u me yar-mo un wu a, **Yakubu**, Bitrus^S un **Yohana** ne goksuru me. Ye, ye a esse ye ro ko be-de un hun-ŋe **yan-dor Yeso** a, ye goksuru te te Barnabas un hur-ur gaan. Myet-m te, te dek hi un te unze te un Barnabas tea he be-de un ye ro **Yahuda**-ne a. Ye ka komo ye he be-de un

‡ **Bor-o gaan:16** 1:15-16 Hyen komo: Seng 9:3-6; 22:6-10; 26:13-18. § **Bor-o gaan:18** 1:18

ut-Girik: Kepas. * **Bor-o gaan:18** 1:18 Hyen komo: Seng 9:26-30. * **Bor-us yoor:1** 2:1 Hyen

komo: Seng 11:30; 15:2. † **Bor-us yoor:3** 2:3 Ko-ya-o-Girik = ko-Yahuda-wu a. ‡ **Bor-us yoor:6**

2:6 Hyen komo: Kara 10:17. § **Bor-us yoor:9** 2:9 ut-Girik: Kepas.

Yahuda-ŋe. ¹⁰ Amba ye baksutu te unze taase to-to ke te un koob-ŋe ne ye ro be-de un ye a. Me ne cin n-ga ka rii-yo ro un hur un de.

*Burus nak Bitrus ut-to
un bo-o o-Antakiya*

¹¹ Da-o Bitrus* woone bo-o o-Antakiya, um nakuru wu ut-to yish-ye horo horo remen **ba'as-de** un wu wukusse o de ro a. ¹² Ur-takan, wu ro m-re un rii-yo m-re mosse un yan-dor ne ye ro **Yahuda-ŋe** a. Amba da-o nay-ne **Yakubu** woone es-mo o-Urusharima a, Bitrus koosuru un hon wu do m-re mosse un ye ro **Yahuda-ŋe** ne a. Wu un nom kaane remen wu ro un gyer-o un **Yahuda-ŋe** ye ro m-con a **ko** ko wu ke net-wu ur-ko a. ¹³ Kaane ma ye kusse be-de un **Yahuda-ŋe** a yan-dor ye nomog ka senge-mo **ur-ba'as** mo untun Bitrus, har ye swogg hi-ur Barnabas be-de un koob-de un rwor o-nip.

¹⁴ Da-o um hyane ye ro m-dore nip-o un **Ma-to m-Rerem** to Shir a, um zeeru Bitrus un yish-ye un kowan. "Wo ko-**Yahuda**-wu, amba wo ur-she'et untun wu ro ko-**Yahuda** a. Amba wo m-dore un jor-se ye ro un **Yahuda-ŋe** a. zM-moka wqa ru ye ro **Yahuda-ŋe** a ye dore jor-se un **Yahuda-ŋe**?"

*Shir guug Yahuda-ŋe
un ye ro Yahuda-ŋe ne a*

¹⁵ "Ko de nomte na **Yahuda-ŋe** ye be-de o-mat, ba ye ro **Yahuda-ŋe** a, komo ba 'ya-ut-**ba'as'** a, ¹⁶ a nepse net a warag ba **ur-ba'as** un co-o Shir be-de un dore o-**karamsa** a, se de wu shereg be-ur Yeso **Kiristi**. Remen kaane, na ma a ya'aste hi un na be-ur Yeso **Kiristi**. A un nom kaane remen a kumut m-warag ba **ur-ba'as** un co-o Shir be-de m-sheer be-ur **Kiristi**, ba be-de m-dore o-**karamsa** a. Remen yatt-wu he m-warag ba **ur-ba'as** un co-o Shir remen dor-o o-**karamsa** a.†

¹⁷ "Urege, bo a cone m-warag ba **ur-ba'as** un co-o Shir be-de m-sheer un **Kiristi** a, a 'wostu na **ya-ur-ba'as** remen a jorote o-**karamsa**, zko nom un kaane kututu na **Kiristi** ro un tor-se un nom **ur-ba'as**? Ay, ko hiin! ¹⁸ Urege um inute, me komo m-jamas un ma-to um wugurse a, um waragte o ka ko-yan-jet o-**karamsa**. ¹⁹ Bo um ro m-senge um kumut hoog be-de Shir un bu-yo un ess o-**karamsa** a, **karamsa** zeeru me, ko-wan-jet o-**karamsa** wu um ro komo se um marag. Bo um hyente kaane a, um yagu m-sheer be-de o-**karamsa** um kumut m-hoog be-de Shir. Um gwoturu **Kiristi** un hond de un wu um kumut hoog. A kamag wu remen wu dek swo ur-koob un de komo wu ya'ag me hoog. ²⁰ A kamag me be-ur gaan un **Kiristi** ne. M-moka me un hoog ne, amba me wu un hi un de a. **Kiristi** wu ro hoog-mo un hur un de. Ka hoog-mo un wur-o re mo, hoog-mo be-de m-sheer un **Wa-wu Shir**. Wu kutu me m-con a har wu mer rem re. ²¹ Man ginim yar-mo Shir a. Amba urege net a hoks m-kum un she'et-de ba **ur-ba'as** un co-o Shir un bu-yo un dore o-**karamsa**, yo ka kututu na unze mar-m **Kiristi**, waragte hwaa o ka."

Bor-us tet

*Dor-o o-karamsa
ko m-sheer be-ur Kiristi*

* **Bor-us yoor:11** 2:11 ut-Girik: Kepas. † **Bor-us yoor:16** 2:16 Hyen komo: Bng 143:2; Roma 3:20,22.

1 Nɔ raag-ŋe ya-o-Garatiya! ɛWa zungsu nɔ ɔ? ɛKɔ wu ken wu un nomo nɔ us-baat? Um rurutu nɔ cas cas unze Yeso **Kiristi** marag n-ton o-kan.

2 M-mɔka um conog um nep rii gaan be-ur nɔ. ɛ**Kukt-o Shir** un haan nɔ remen nɔ dorute o-**karamsa**, kɔ remen nɔ shereg un ma-to nɔ hoge à? 3 M-mɔka ɛyan-gon koob-de us-barag de koru nɔ? Nɔ ka teksune un **Kukt-o Shir**, amba m-mɔka ɛnɔ conog m-buse un 'wons-mɔ un ma-hun?

4 ɛAshɛ koob-de nɔ swoo go-us-go à, waragte hwaa ɔ ka? ɛA nome kaane?

5 Wata, Shir ye ya'u nɔ **Kukt-o** un wu à, wu rɔ komo m-nom un rem-se ut-hyat be-ur nɔ à. ɛNɔ un zee ɔ wu rɔ m-nom kaane remen nɔ m-dore o-**karamsa**, kɔ remen nɔ hogute ma-ut **Kiristi**, nɔ sher komo un to?

6 Gwot nɔ hew-ur **Ibrahi**. A geneg unze, "Wu shereg be-de Shir, remen kaane Shir zette wu kashi un net.*" 7 To, yage nɔ nept unze ya-m-sheer be-de Shir ye rɔ "Yakar **Ibrahi**" remen ye shereg be-de Shir bo **Ibrahi** sher à.† 8 Ma-to Shir gense, to rworog cin n-ga unze, ye rɔ **Yahuda-ŋe** á yea hoks m-kum ur-con ur-kashi be-de m-sheer un co-o Shir. Remen cin n-ga a rurute **IbrahiMa-to m-Rerem** unze, "Be un du, Shir a ru'e hun-ŋe kap o-kwum.‡" 9 **Ibrahi** gokste Shir o-nip ne, komo a ya'ag wu o-kwum. Kaane ɔ komo kap wu gokse Shir o-nip à, a 'ye wu o-kwum mosse un **Ibrahi** ne.

10 Remen kap ye rɔ o-saktɔ Shir a goks ye remen ye rɔ m-sheer un **karamsa-o Mosa** à, a huɔ ye nu-o yo-o. Remen Ma-to Shir gense to zeeɔ, "Kap wu m-dore un kap ɔ un rii-yo rɔ gense un takurda-o o-**karamsa** á, a husute wu nu-o yo-o.§" 11 M-mɔka cangam to rɔ, yatt-wu he m-hoks m-warag kashi un co-o Shir un dor-o o-**karamsa** á, remen a gense unze, "Wu rɔ kashi à, be-de m-sheer ɔ wu he kum un hoog.*" 12 Yatt-yo mosse dor-o o-**karamsa** un sher o-nip ne á, untun bo a gene à, "Wu nome kap rii-yo **karamsa-o** rwore à, be-de un ɔ wu he kum m-hoog.†" 13 Ka nu-o yo-o ɔ, ɔ o-**karamsa** a possussute ɔ, remen **Kiristi** rurug na be-de un ka nu-o yo-o ɔ, remen a muute wu rii-yo yo, rem na. Remen kaane a geneg, "Kap bon wu a kame n-te un **kan-o** o-ce à, a huutu wu ɔ ka nu-o yo-o.‡"

14 **Kiristi** rurug na remen ka kwum-o a hu'e **Ibrahi** à, ye rɔ **Yahuda-ŋe** á ye kumut ka kwum-o be-ur **Kiristi** Yeso. Un kaane, na ma, be-de m-sheer, a hoks m-kum un ka **Kukt-o Shir** swore o-nu à.

O-karamsa un swor o-nu ne

15 Or re ne, yage um ruutuɔ nɔ sha-mɔ un rii-yo nɔ nepse un yo ne à. Urege hun-ŋe yoor sworog o-nu komo ye rwo'uru ut-kom remen ye este ka sworɔru nu-o yatt-wu he ɔ m-soks á, yatt komo wu he m-do un yo ken rii-yo á. 16 M-mɔka Shir surute **Ibrahi** un wa un wu ne o-nu. A geneg unze, un "Yakar-ye" á. Urege kaane ɔ, ye rɔ deen ɔ ka. Ay, a un zee, "Wa ru," net gaan wu ka, wata **Kiristi**.§ 17 Rii-yo me m-zee à yo ka, Shir surute **Ibrahi** o-nu wu shooste ka nu-o. Rii-yo ka **karamsa-o** a haante us-hak zungu-us nass, un hak-ur kwooz us-op [430] da-o wu sure **Ibrahi** o-nu à. Ka **karamsa-to** rwo swor nu-o waragte o-hwaa á, har m-mɔka swor nu-o

* **Bor-ɔs tet:6** 3:6 Hyen komo: Taka 15:6; Roma 4:3. † **Bor-ɔs tet:7** 3:7 Hyen komo: Roma 4:16.

‡ **Bor-ɔs tet:8** 3:8 Hyen komo: Taka 12:3; 18:18; 22:18. § **Bor-ɔs tet:10** 3:10 Hyen komo: Kara 27:26 (ut-Girik). * **Bor-ɔs tet:11** 3:11 Hyen komo: Haba 2:4. † **Bor-ɔs tet:12** 3:12 Hyen komo: Rewi 18:5.

‡ **Bor-ɔs tet:13** 3:13 Hyen komo: Kara 21:23 (ut-Girik). § **Bor-ɔs tet:16** 3:16 Hyen komo: Taka 12:7; 13:15.

Shir rɔ gung.* 18 A ro zeege a gɔks cim-yo Shir ɔn bu-yo o-karamsa, ka da-de a roa kum yo ɔn bu-yo ɔn swɔr o-nu á. Amba Shir ya'aste **Ibrahi** ka cim-yo ɔn bu-yo ɔn ka swɔr o-nu ɔ.†

19 Tɔ ɔrege káané ɔ, ¿remen yan ɔ a hantɔte o-karamsa? A ɔn dɔ o-karamsa remen a rwɔntɔte **ur-ba'as** cas. A ɔn hantɔ ɔ remen a nomot m-senge ɔn ɔ har ka hɔ-de ka wà-wu Yeso‡ he m-haan à. Ká wà-wu haante remen ká swɔr o-nu ɔ. **Yan-tom-ye Shir** ye hantɔ **Mosa** ká **karamsa-ɔ**. Komo **Mosa** wu ro n-tetɔ ɔ Shir ɔn hun-ŋe ne à, wu ro m-nɔm ka senge-mɔ m-hongse be-de ɔn Shir ɔn hun-ŋe ne. 20 A m-con ɔn wa-m-hongse ɔrege hun-ŋe arge yoor conog esse ut-ma. Amba Shir ɔn nɔm kaané ɔn hon-de ɔn wu. Wu rott wa-m-hongse ut-ma da-ɔ wu sure **Ibrahi** nu á.

Yo hantɔ o-karamsa à

21 ¿Yo ka ɔn warag ɔ unze **karamsa-ɔ** rɔ ur-hwu'us ɔn swɔr o-nu ɔ Shir ne? Ay, kɔ hiin! A ro zeege **karamsa-ɔ** wa 'ye na hɔog pu-ɔ, a roa kutu na unze a kum kashi m-yar be-de Shir ɔn cɔw-yo ɔn dɔre ɔ. 22 Ʋn suge-de ɔn kaané, gense tɔ rɔ ɔn Ma-tɔ Shir unze, hono o-dak kap rɔ ɔn kus-ɔ **ur-ba'as**. ¿Remen ya? Shir ɔn yage yo ka korot remen wu ya'aste swɔrɔru nu-ɔ wu nɔm, be-de ye shere be-ur Yeso **Kiristi** à.

23 Rii-yo bu-yo m-sher ɔn **Kiristi** wɔontɔ na, **karamsa-ɔ** ro na m-hɔk, ɔ ro bɔbse na be-de m-ru rɔ kon á se da-ɔ a kutu na bu-yo m-sher ur-kom à. 24 A bɔbsutu na ɔn kom-tɔ o-karamsa remen ɔ eret na har **Kiristi** haante. Ʋn kaané, be-de m-sher a warge ba **ur-ba'as** ɔn co-ɔ Shir. 25 M-mɔka ne bɔ da-ɔ sher-m woosune à, a ɔn kus-ɔ o-karamsa á.

Be-tɔ m-sher myet-m nɔ

muune yakar-ye Shir

26 Remen nɔ sherege be-ur Yeso **Kiristi**, kap-m nɔ nɔ warge yakar-ye Shir. 27 Remen myet-m nɔ a ɔn yo'ostu nɔ m-hɔ nɔ waragte ye ma **Kiristi**, nɔ cok hi ɔn nɔ n-me ɔn **Kiristi**, untun bɔ a m-cɔp ɔn saw-ut pu-tɔ à. 28 Remen kaané koos-m rɔ kon á be-de ɔn **Yahuda-ŋe** ɔn ye rɔ **Yahuda-ŋe** ne á. § Komo koos-m mɔ kus be-de ye rɔ ur-mat ɔn guw-ŋe ne á, kɔ be-de ɔn ne'a-ŋe ɔn campɔ-ŋe ne. Kap gaan nɔ rɔ be-de ɔn mosse ur-hi ɔn **Kiristi** Yeso. 29 Ʋrege nɔ ye ma **Kiristi** ye, nɔ waragte yakar **Ibrahi** ye o-nip, komo nɔa gɔks ka cim-yo Shir swɔre o-nu à.*

Bɔr-ɔs nass

A guw-ŋe ye tomso á

amba a waragte yakar-ye Shir

1 Wà wan-re o-cim da-ɔ wu ro ya o-wà o-rek yo, wu ɔn ko-guw ne gaan tɔ, kɔ de nomte kap ɔ ɔn rii-yo ɔn ka hur-ɔ yo ma ɔn wu yo à. 2 Da-ɔ wu ro'e ya o-rek yo, ye ken ye rɔ kon ye rɔ wu o-gwɔt à har da-ɔ tato-ɔ ɔn wu rwɔ'e à. 3 Kaané tɔ ro be ɔn na, n-ga rii-yo **Kiristi** haante, a ro untun yakar rek-ye. A ro untun guw-ŋe, a ɔn hoob-ɔ ɔn a reet ur-hɔ be-de Shir ɔn bu-yo ɔn jind-se ɔn **Yahuda-ŋe**. 4 Amba bɔ da-ɔ Shir esse à woote à, Shir tomnuru Wà ɔn wu. Wu haante ɔn bu-yo ɔn mat-ɔ ɔn ne'a. Wu dɔrute ka **karamsa-ɔ** Shir ya'ase **Mosa** à. 5 Wu ɔn nɔm kaané remen wu rurut

* **Bɔr-ɔs tet:17** 3:17 Hyen komo: Rwuɔ 12:40. † **Bɔr-ɔs tet:18** 3:18 Hyen komo: Roma 4:14.

‡ **Bɔr-ɔs tet:19** 3:19 ut-Girik: wà-wu a surte o-nu. § **Bɔr-ɔs tet:28** 3:28 ut-Girik: Girik-ŋe.

* **Bɔr-ɔs tet:29** 3:29 Hyen komo: Roma 4:13.

ye rō ūn kūs-ō o-**karamsa** à, komo wū muut ye ūr-mat be-de Shir. ⁶ Shir tōmontē Kukt-o Wà ūn wū n-mē ūn hur-ūt na remen a nept na yakar-ye Shir ye. **Kukt-ō Shir** o rō ūn eeg-se Shir ūnze, “Abba,* Tato re!” ⁷ Remen kaanē wō ko-guw-wū komo á, wō wà-wū. Remen wō mat-de ūn wū de, Shir a rū o rē kwum-ō ūn cim-yo ūn wū.†

Burus wastē ūn Garatiya-ņe ne

⁸ N-ga da-ō nō ro nakke Shir á, nō ro m-dōre ūn m-gir ūn nome ūn ye ken shir-ye ne m-guw, amba gir-mō rō Shir-wū o-nip á. ⁹ Amba m-mōka nō nepse Shir, kō na a zee Shir nepse ūn nō ne. †Remen yan o nō hette m-warag be-de ūn bū-yo ūn jor-se ūn **Yahuda**-ņe se o-hwaa? †Nō ūn cōn o nō warag guw-mō ūn se komo? ¹⁰ Nō cōnog nō re ūr-hō be-de Shir, be-tō m-kooš ūn tō ken hō-tō ūn se ken reng-se ne ūn o ken da-ō ne, ūn se ken hak-se ne. ¹¹ Ka rii-yo nō m-nōm à ya'ag me o-gyer, remen waragte sa o zee o ka koōb-de ūm swō rem nō à jaag o-hwaa!

¹² Or re ne, hakkur nō she'et nō sasa bō ūm rō es-mō ūn ká rem-se à, remen ūm waragte bō nō rō à, (nō ye rō **Yahuda**-ņe á), sasa es-mō ūn ká **karamsa**-tō. Nō yo'og me da-ō ūm ko'otū nō ka ma-tō á. ¹³ Nō nepse gōm-ō ūm nome à. O tikshi me cōw-yo ūm hantutū nō **Ma-tō m-Rerem** à ūr-takan. ¹⁴ Kō de nomte me keese á komo hur-ūt nō naasute deen, kap ūn kaanē ne, nō mus me hwaa á. Komo nō gwōkt me ūr-bon ne. Nō gokstū me ūntūn **wan-tōm-wū Shir** n-Tōn, kō komo bō nō gokse **Kiristi** Yeso ūn hi ūn de ūn wū à. ¹⁵ Nō nōmog o-zak deen ūn ka da-ō! M-mōka ūn ya, †yan gon zak-ō nō nōmē rem re? Ūm nepste ūn ka da-ō, rii-yo m-nome rotte, nō rōa hurūm yish nō, nō ya'as me! ¹⁶ Ashi, †m-mōka me ūn warag o ka wan-yage-ūt nō, remen ūm rurūtū nō yo rō o-nip? ¹⁷ Ye ka hun-ņe ye hamattū nō ūr-bon ne, amba yo ye cōne à yo rōtt ūr-bon á. Ka yo ye cōne à yo rō ye wongsū nō ūn me ne, remen nō hamattū ye bō ye hamtū nō à. ¹⁸ Ka hamat-mō rō ūr-bon ne ūrege ka cōn-mō rō ūr-bon ne, koyanda, ba se me be-ūr nō á. ¹⁹ Yakar re ye me m-cōn à, ayoore-ō ka me m-hoge reeten-mō ūn mat-o nō. Komo me ūn senge-mō ūn swōr ūr-koōb har da-ō **Kiristi** bō'ose n-mē nō bō wan-yaar rō m-bō'ose ūn men-ūt inu ūn wū à. ²⁰ Ūm ro cōnog ūm rō ūn nō ne m-mōka, ka da-de ūm roa ja'as cōr re. Ay, hur ūn de naasute rem nō!

Sha-m Hajaratu ūn Saratu

²¹ Yage ūm cit nō, †nō ye rō m-cōn m-dōre o-**karamsa** à, nō nepste o ka yo **karamsa**-o zee? ²² Remen gense tō rō ūnze, **Ibrahi** rō ūn yakar ne nen yoor yan-campō-ņe, ka wà gaan-wū ko-guw-wū ūn ne'a matū wū, wū ka komo ba ko-guw matū wū á. ²³ Ka wà-wū ka ko-guw-wū mate à, **Ibrahi** ūn kum wū bō a wette m-kum ūn yakar à. Amba wū ka wà-wū rō be-de ūn ne'a-wū ūt-ge à, mat-ō ūn wū o ūt-hyat o, remen swōr o-nu o Shir sure **Ibrahi** à. ²⁴ Mō ka sha-mō, ka ne'a-ņe ye yoor kutute swōr o-nu o yoor. **Hajaratu**‡ he mat ūn guw-ņe, wū rō sha-mō ūn swōr o-nu§ o a nōmē ūn Haag-ō Sinay à. ²⁵ **Hajaratu** sha-mō ūn Haag-ō o-Sinay o rō ūn dak-ō ūn Raraba-ņe à. Wū rō sha-mō ūn bō-ō o-Urusharima o m-mōka, remen wū ūn yakar-ye ūn wū ne kap guw-ņe ye ūn kūs-ō o-**karamsa**. ²⁶ Amba

* **Bør-ūs nass:6** 4:6 ūt-Arameki: Abba. † **Bør-ūs nass:7** 4:5-7 Hyen komo: Roma 8:15-17.

‡ **Bør-ūs nass:24** 4:22-24 Hyen komo: Taka 16:1-16; 21:8-9,12-17; 25:12. § **Bør-ūs nass:24** 4:24 swōr o-nu = o-karamsa.

Urusharima-o pu-ḡ rḡ kḡn n-tḡn, na ye m-ha kaṅe à ya a rḡ sasa be-de ṡn dor-ḡ o-karamsa. Na ye m-ha kaṅe à, a ḡ ṡn gwḡt-ḡ o-bḡ ṡnze ḡ rḡ inu na remen na yakar-ye Shir ye ye o-nip. **Saratu**, ba ko-guṡ-wu á, wu rḡ sha-mḡ ṡn ka Urusharima-o pu-ḡ ḡ. ²⁷ Gense tḡ rḡ ṡnze,

“Ko-maktan-wu ṡn ne'a ṡm o-zak,
 kan **kan**-ḡ o-zak wḡ wu nape reeten-mḡ o-mat á.
 Men zeḡ kaane remen ne'a, wu ro ko-maktan n-ga à,
 wu makt yakar deṅ,

arḡe ne'a-wu wette m-mat á.*”

²⁸ M-mḡka nḡ ḡr re ne, ṡm ma yakar-ye Shir ye be-de ṡn swḡr o-nu ṡntṡn **Ishaku**. ²⁹ ṡn ka da-ḡ komo ka wà-wu a mate ṡn bḡ a wette m-mat á, wua reḡe wà-wu a mate ṡn beḡb-de ṡn **Kukt-ḡ Shir** à ur-kḡb. Kaane tḡ rḡ har m-mḡka.† ³⁰ Amba gense tḡ rḡ be-de ṡn Ma-tḡ Shir ṡnze, “Yan ka ko-guṡ-wu ṡn ne'a-wu ṡn wà ṡn wu ne, ye ru. ṡm kaane remen wà-wu ṡn ko-guṡ-wu ṡn ne'a a wong o-cim ṡn wu kà wà-wu ne á. Ká wà-wu wu inu ṡn wu rḡ ko-guṡ á.”‡ ³¹ Remen kaane ḡr re ne, na yakar-ye ṡn ka ko-guṡ ne'a-wu wu á. A rḡ yakar-ye ṡn ka ne'a-wu wu rḡ ko-guṡ á.

Bṛ-ṡs taan

Ur-she'et sasa be-ur Kiristi

¹ **Kiristi** ustṡ na remen a she'ette sasa. Remen kaane she'et ṡsasa, taase ṡḡ she'et she'et-de ṡn guṡ-ṅe komo á.

² M-mḡka hoḡu nḡ me. Me, Burus, me nḡ m-rure, ureḡe nḡ gokste a nomṡ nḡ ur-kḡ, yo ka kutuṡ na ṡnze **Kiristi** hwaa wu rḡ be-ur nḡ ḡ ka. ³ Me ṡn jama m-bakse ṡnze kap wu gokse wua doḡe **karamsa**-ḡ ur-kḡ à, a gakte wu doḡe o-karamsa kap ḡ ka. ⁴ Nḡ ye rḡ m-senge ṡḡ she'ette ba **ur-ba'as** ṡn co-ḡ Shir ṡn bu-yo m-doḡe o-karamsa à, ṡḡ regussute ṡḡ ruussute hi ṡn ṡḡ be-de ṡn dor **Kiristi**. Nḡ pa'ag ḡ ka yar-mḡ Shir. ⁵ Te de te ru'usse ur-hur Shir a hongse te ṡn wu ne, Amba a senge m-sher ṡn moḡse ṡn gwu-ḡ ṡn **Kukt-ḡ Shir**. Komo a senge ur'er o-dish ne, ṡnze **Kiristi** a muut na kashi ṡn hun-ṅe ṡn co-ḡ Shir. ⁶ Remen a ro n-me ṡn **Kiristi** Yeso, kḡ ur-kḡ kḡ ba ur-kḡ yo ken rii-yo yo á be-ur na. Amba rii-yo Shir coṅe cot à yo rḡ net sher be-ur **Kiristi**, komo hoḡg-mḡ ṡn wu rḡ m-kute wu coṅḡ Shir ṡn hun-ṅe ne.

⁷ Nḡ ro m-ha co ur-bon ne, ¿Wa wenu nḡ dor-ḡ o-nip? ⁸ Shir ye á, remen wua gu nḡ nḡ ma'aste sasa. ⁹ Ka yoos-de ut-bḡ de ya de rḡ ṡntṡn “Ya o-yist o-reḡ yo, yo rḡ m-rwḡ ut-burḡdi rotte m-hundunde deṅ.”* ¹⁰ Remen gam-ḡ hi-ut na n-me ṡn senge-m Wan-Koyan, ṡm nepse ṡḡ doḡe yo ken coṡ-yo yo a kutu nḡ ṡn hoṅ hesse-de ṡn yo ma re á. Komo wu rḡ nḡ m'yons ur-hur à wua su ur-kḡb kḡ wan wu. ¹¹ ḡr re ne, ureḡe har m-mḡka me m-ko'ot ṡnze depete a **ko** kowan, ¿ya hante m-mḡka hun-ṅe rottu me m'ya ur-kḡb? Ureḡe me ṡs-tḡ ṡnze a ko ur-**ko**, ai, ma-ut re moḡse ṡn mar-m **Kiristi** ne n-tḡn o-kan, ro a warag rii-yo ur-pukse be-de ṡn kḡ wu ke net-wu á! ¹² Ay, ka yan'yons ṡn nḡ ut-hi ye, ye ka ye coṡu nḡ gaktu ur-kḡ à, jiishte ye re co ye peḡem hi ṡn de ṡn ye!

¹³ ḡr re ne, Shir coṅḡ nḡ she'et sak komo sasa. Amba wer nḡ taase ka she'et-ur nḡ de o-sasa de warag nḡ bu-yo ṡn doḡe ṡn rem-se wur-o coṅe à.

* **Bṛ-ṡs nass:27** 4:27 Hyen komo: Isha 54:1.

† **Bṛ-ṡs nass:29** 4:29 Hyen komo: Taka 21:9.

‡ **Bṛ-ṡs nass:30** 4:30 Hyen komo: Taka 21:10.

* **Bṛ-ṡs taan:9** 5:9 Hyen komo: 1Kor 5:6.

Ṽn sṅe-de Ṽn kaane, yaḡu nṅ ka she'et-de o-sasa de wootu nṅ Ṽn nome Ṽn ye ken ye m-guṅ n-me m-was. ¹⁴ Remen myet-mṅ o-**karamsa** a Ṽn moṣṣe Ṽn **karamsa**-o gaan, ṅ rṅ, "Was wan-bṛ-o ru Ṽntṅ hi Ṽn du."[†] ¹⁵ Amba ureḡe nṅ rṅ m-dum Ṽn hi Ṽn nṅ, nṅ ṅs-haw, nṅ Ṽn t'in hi Ṽn nṅ Ṽntṅ nem-ye o-kṅt, muut nṅ ṅr-hi, taase nṅ sabreḡ kap!

Dṛṅ nṅ o-Kṅkt ba ṅr-ba'as á

¹⁶ Yo me m-zee à yo ka, yaḡu nṅ **Kṅkt-o Shir** ṅ kututu nṅ o-cṅw. Nṅ nome kaane nṅ hede m-dṛe Ṽn she'et-de ma-hun á. ¹⁷ Me Ṽn zee kaane remen she'et-de ma-hun rṅ m-honge o-Kṅkt ne á, o-Kṅkt komo ṅ rṅ m-honge Ṽn she'et-de ma-hun ne á. Ka rem-se ṅs-voor rṅ ṅt-yage ne. ṅ rwo'e noṡte m-hoks m-nṅm Ṽn yo nṅ cṅe m-nom á.‡ ¹⁸ Amba ureḡe **Kṅkt-o Shir** ṅ rṅ nṅ m-dṛoṡte, nṅ Ṽn kṅs-ṅ o-**karamsa** ṅ ka á.

¹⁹ Senge-mṅ she'et-de ma-hun rṅ m-nṅm à, ya mṅ rṅ cas:

Kṅob-de m-'e, Ṽn

She'et-de o-ás ne, Ṽn

Nṅm Ṽn rem ṅs-yṅ-se ne, Ṽn

²⁰ Guṅw-mṅ ṅs-tṅog ne, Ṽn

Mṅr-ne,

Hun-ne yan-yage-ṅt ṅr Ṽn ye ne m-dum ne, komo,

Ye m-nome Ṽn ṅr Ṽn ye ne ṅr-shoob,

Ryaab-se, komo Ṽn

Cṅn-tṅ ṅr-hi ne,

Ye rṅ m-eṣ be-ṅr gaan á, Ṽn

Cakarṣe Ṽn hun-ne ne,

²¹ ṅr-shoob ne,

Mar-mṅ m-swṅ komo,

Ye rṅ Ṽn moṣṣe ṅt-hi be-de m-nṅm o-ás Ṽn bu-yo Ṽn su swṅog ne, Ṽn

Se ken rem-se ne Ṽntṅ kaane.

Me nṅ m-kewes, Ṽntṅ bṅ Ṽm kewse nṅ n-ga à, Ṽnze ye rṅ m-nṅm Ṽn go Ṽn ka rem-se à, yeḡa kum m-cṅw n-me Ṽn **Gwṅmo-to Shir** á.

²² Da-ṅ **Kṅkt-o Shir** garamṣe na à, hun-ne a hyen ka rem-se Ṽn she'et Ṽn na, se rṅ:

m-was,

men-ṅt pus-tṅ,

gwṅgwṅ-mṅ ṅr-hur,

'mṅ ṅr-hur,

gu Ṽn hun-ne,

Ṽn shoos Ṽn rii-yo ṅr-bon ne,

Ṽn ṅ shir ne,

²³ gwṅgwer-mṅ ṅr-hi,

hoks m-garamsa ṅt-ma Ṽn rem-se wṅ m-nom à.

Ṽreḡe nṅ nṅm Ṽn ka rem-se, yatt-yo da'e **karamsa**-ṅ zet nṅ nṅmog **ṅr-ba'as** á. ²⁴ Komo kap ye rṅ ye ma **Kiristi** Yeṣo à, ye ho'oste she'et-de ma-hun Ṽn rem-ṅs yṅ-se ne go-ṅs-go se wur-o rṅ m-cṅn à. ²⁵ Yage **Kṅkt-o Shir** dṛuttu na n-me Ṽn kṅ yo ke rii-yo Ṽn she'et-ṅr na, remen Kṅkt-ṅ ya'ṅ na m-hṅog à. ²⁶ Taase a warag yan-'yons ṅr-hi kṅ yan-'yons Ṽn hur-de Ṽn hun-ne, kṅ yan-shoob-de Ṽn ye ken ya á.

† **Bṛ-ṅs taan:14** 5:14 Hyen komo: Rewi 19:18.

7:15-23.

‡ **Bṛ-ṅs taan:17** 5:17 Hyen komo: Roma

Bør-üş cind

A dek nõ nu-üş or na ne

¹ Qr re ne, a shipe wu ken wu rø un nõm un rii-yo depe á, nõ ye rø un **Kukt-o Shir** ne à se nõ muunte wu n-cow. Amba nõm nõ kaane un gwugwer-mø ur-hi ne, komo taase remen senge-mø un muunte un or nõ, nõ komo nõ hebe n-me un ka meger-to. ² Gu nõ or nõ ne be-de un dek un nu-se un ye. Un kaane nõ he m-shoos un **karamsa-o Kiristi**. ³ Urege wu ken rø un uku o-cin unze wu yo ken rii-yo yo, ashi ne wu yo ken rii-yo yo á, hi un de un wu wu rø m-raks. ⁴ Yage kø wu ke net-wu me'este senge-mø un wu, wu hyen. Urege mõ nõmog ur-bon, ka da-o wua hoks m-uku o-cin un rii-yo wu nõme un hi un de un wu à. Myet un kaane ne, yo depete ba se wu hongsutø hi un de un wu un wu ken un net-wu ne á. ⁵ Mø un zee kaane remen depete ke un wu ke net-wu dek nu-se un hi un de un wu.

Wqa ce yo o go'e à

⁶ Kap bøn wu a yoose ma-ut **Kiristi** se wu ya'as wu yoose wu à, de ma un wu kwukwur-de de un rii-yo m-yar.

⁷ Taase nõ raks hi un nõ, yatt-wu he m-hoks un raks un Shir á. Kap bøn yo net go'e à, yo wu he m-ce. ⁸ Urege net goog un bu-yo ma-hun, yoa woot wu m-mar. Urege ne wu goog un bu-yo o-Kukt, wua kum hoog-mø ba m-ta. ⁹ Remen kaane taase a ker un nõm un rii-yo ur-bon. Urege a karag a yage nõm m-senge á, da-o roon o a hette ce un ce-mø o-kwum à. ¹⁰ Remen kaane, koyanda a kume o-da, se a nome kø wu ke net-wu rii-yo ur-bon, yo jiishø ma à, ka ye rø or na ne ye atte sher-m gaan à.

Nak o-to q ur-kom un ma-to ur-ko

¹¹ Gwot nõ gon caari-mø m-gen mõ um genu nõ un kom-ut re à.

¹² Ka hun-ne ye conu nõ m-gakte ur-ko à yan-nu-mø ur-hi ye, ye un con a muut ye yo ken rii-yo. Ye rø m-nom kaane remen ye rø m-hoge o-gyer. Ye rø us-barag hun-ne a 'ye ye ur-koob urege ye sher be-de un **seke-ur Kiristi** de n-ton o-kan cot á. ¹³ Kø ka ye rø ur-ko ne à, ye m-dore o-karamsa un hi un de un ye á. Ye de ye conog a ko nõ remen nu-mø ur-hi, ye rø m-zee ye rwo'e a koot nõ. ¹⁴ Amba mẽ kø hiin, man nõm nu-mø ur-hi á. Kø man nom nu-mø ur-hi, se de remen **kan-o** Wan-Koyan na Yeso **Kiristi**. Mar-mø un wu n-ton o-kan o rwo'e con-to un rii-yo un hono o-dak merte un hur un de. Mø komo um marag. Mø con rii-yo un hono o-dak á. ¹⁵ Ur-ko ne, un ba ur-ko ne kap hwaa-o. Rii-yo jiishø à yo rø Shir muut na untun net pu-wu. ¹⁶ Mø us-kon Shir wu 'ye gwugwu-mø ur-hur ur-won ne. Kap nõ ye rø m-dore un ka **karamsa-o** pu-o o à, wata kap hun-ne ye Shir ye o-nip.

M-tige un hoos-de ur-kom ne

¹⁷ Ur-kom, taase kø wu ke do mẽ m-rangse un yo ken rii-yo, remen mẽ un napa-to us-sorog ne se a nomo mẽ un wur-o re à, to kututø unze mẽ ko-guw Yeso wu.

¹⁸ Qr re ne, yar-m Wan-Koyan na Yeso **Kiristi**, mõ nom mossø un nõ ne!
Amin.

Takurda-o Burus o wu gene yan-dor Yeso n-me bɔ-o o-Apisu

Rem-se ro n-me à:

M-zantɛ 1:1-2

Kiristi un yan-dor ne 1:3—3:21

Hooq-m pu-mo n-me un Kiristi 4:1—6:20

Ur-kom 6:21-24

Ur-gas

¹ Mɛ wu Burus, ko-wan-Tom YesoKiristi,* remen Shir cone kaane. Mɛ no m-gene un ka takurda-o, no hun-ne ye Shir un bɔ-o o-Apisu, ye ro un dore un Yeso Kiristi hur-ur gaan à.†

² Um konog Shir Tato na, un Wan-Koyan Yeso Kiristi, wu ye'et no ur-ho un gwugwu-mo ur-hur ne.

Shir ya'ag kukt-o na ur-ho

rem Yeso Kiristi

³ A bum no Shir, Tato-o Wan-Koyan na, Yeso Kiristi. Wu ya'asu na myet rii-yo ur-bon yo rwuune n-Ton un shir à. Wu un nom kaane remen wu guut kukt-ut na. Wu un nom kaane remen a mossute hi-ut na be-ur gaan un Kiristi ne. ⁴ Rii-yo Shir nomot o-Ton o-dak ne, wu daagu na, remen wu conog na, a waragte kashi un hun-ne komo ba ur-ba'as be-de Shir.

Remen Shir waste un na ne, ⁵ wu degsu na cin n-ga n-ga bɔ a he m-warag yakar-ye un wu à, remen rii-yo Yeso Kiristi nome à. Shir un nom kaane remen kaane wu cone m-nom. ⁶ Remen kaane, yage a bumut Shir bɔ wu kutu na yar-mo un seps-mo un wu à. Wu kututu na yar-mo un wu deen remen yo Wa un wu Yeso nome à, Wa-wu Shir ro m-was ne. ⁷ Shir rurug na remen hyo-mo Yeso wuuse da-o wu mare à, komo wu sokste ba'as-ut na. Wu un nom kaane remen yar-mo un wu ro deen.‡ ⁸ Komo wu duusutu na myet us-weer, us-nap ne deen, remen ka yar-mo. ⁹ Shir rwog'og na a nep yo ro wukusse un hur-de un wu à, un hoge un rerem-mo un yo wu zongse un Kiristi à. ¹⁰ Rii-yo Shir ro ut-zongɛ wu nomot da-o wog'e à, yo ro wu mosse us-rem kap o-Ton o-dak ne be-ur gaan be-de un ko-Gwomo wan-gaan. Ka ko-Gwomo-wu ro Yeso Kiristi.

¹¹ Un bu-o Kiristi komo, Shir daagu na a waragte hun-ne ye un wu. Cin ur-takan wu zongse yo ka. Wu wu ro un nom un ko yo ke rii-yo bɔ wu cone à. ¹² Wu un nom kaane remen te§ esste o-saktɔ be-ur Kiristi, te bumut Shir remen seps-mo un wu.

¹³ M-moka no un ce no, no hogussute o-nip, ka Ma-to m-Rerem to, to Shir guute no à. Da-o no shere un Kiristi à, wu muuttu no ye ma un wu un 'ya un no Kukt-o Shir, o wu este ut-ma cin n-ga à. ¹⁴ Kukt-o Shir o rwuntute na cas unze Shir a 'ye na rii-yo wu swore o-nu à, yo rwog'og na m-nap kane un co Shir a gu ye ro ye ma un wu à. Yo ka komo remen bongon-de un seps-mo un wu o.

* Bɔr-o gaan:1 1:1 Wu Shir daagne à. † Bɔr-o gaan:1 1:1 Hyen komo: Seng 18:19-21; 19:1.

‡ Bɔr-o gaan:7 1:7 Hyen komo: Koro 1:14. § Bɔr-o gaan:12 1:12 te = Yahuda-ṅe.

Kɔn-ʉs Burus

¹⁵ Remen kaane kap yo Shir nome à, me un kon-se Shir rem no. Cin da-
o um hoge sher-m no be-ur Yeso Wan-Koyan à un was-m no ne be-de un
yan-dor Yeso à, ¹⁶ koyanda me un bongon-de Shir rem no. Me no m-baks
da-o un kon-ʉs re be-de Shir. ¹⁷ Me us-kon be-de Shir ye un Wan-Koyan na,
Yeso **Kiristi**. Wu ro Tato na wan-caari-mo m-seps. Me us-kon be-de Shir
wu 'ye no nuk-t-o us-nap, bo yish no he m-upse à, remen no nept wu ur-bon
ne. ¹⁸ Me us-kon Shir tiksh hur-ut no, no hyenet nip-o rwuune be-de un
wu à remen no nept ka sakt-o wu swore o-nu da-o wu dagnu no à. Komo
no nept unze seps-mo Shir ro ut-moor ne o wu surte o-nu wua 'ye hun-ne
ye un wu à. ¹⁹ Me us-kon komo no nept beeb-de un wu jishte kap, de ro
na m-gu ye shere be-de un wu à. Ka beeb-de ro be-ur na à gaan-to, ²⁰ un
de 'yonse **Kiristi** ne ut-marimar à. Komo Shir rwou'uru wu un be-de jishe
m-sek à n-Ton shir.* ²¹ **Kiristi** ro un gwomo-to un gwomo-ne, ur-beeb ne
m-'wons ne ut-gwomo ne. Wu ro ur-jin ne de arge ko de ke jin-de à de a he
m-aag à, ba un hon m-moka cot à, har da-o roone à. ²² Shir ya'ag **Kiristi**
ut-gwomo to un ko yo ke rii-yo. Shir rwou'uru wu co-o un kap **yan-dor**
Yeso.† ²³ Yan-dor Yeso ye ro untun wur-o **Kiristi**. Yan-dor ro un kum un
beeb-de un ye be-de wu. **Kiristi** ro un nom us-rem n-me un na, untun bo
wu nome us-rem un beeb-de un wu un hono o-dak à.‡

Bɔr-ʉs yoor

Shir guug na remen yar-mo un wu

¹ N-ga da-o no ro sherge un **Kiristi** á, untun margan-ne no ro'e un bu-yo
no ro ur-she'et à, remen no nome Shir koob-de o-dorotte ut-**ba'as** ne.
² Ka da-o no un nom un rem-se un ba ur-bon se hun-ne ye nape Shir á
ro m-nom à. No o-dorotte o un **ko-Gwomo-wu un ya-ut-kot** wu ro ut-
gwomo to un ya-ut-yage to un Shir be-to n-ton à. Ka **ko-Gwomo-wu un**
ya-ut-kot wu ro m-moka m-senge wu garamsute hun-ne ye ro un nome
un Shir koob-de o-dorotte à. ³ Myet un na ne kaane a ro'e n-ga, a ro un
nom un yo a cone à. A un nom un yo hur-ut na un wur-ut na ne zee a
nom, yo ro ba ur-bon à. A un mat na **ur-ba'as** ne. Ryaab-se Shir ro un
hi-ut na untun bo ko wu ke ro à.

⁴ Amba remen Shir wastu un na ne deen komo 'won-de un wu ro deen
o rwou'e, ⁵ da-o a ro untun margan-ne remen ba'as-ut na à, Shir ya'ag na
hoog pu-o bo wu 'yonse **Kiristi** ut-marimar un hoog pu-o ne à. Wu guug
na remen yar-mo un wu cot.* ⁶ Komo Shir 'yonste na ut-marimar mosse un
Kiristi ne. Komo wu she'esse na n-Ton o-shir be-ur gaan un Yeso **Kiristi**
ne. ⁷ Wu un kutu na yar-mo un wu un bu-yo ur-'won be-ur Yeso **Kiristi**,
remen hoog-mo roone à hun-ne nept yar-mo un wu ro deen mo jishte ko
yo ke rii-yo komo. ⁸ Wu un gu no ba remen rii-yo ur-bon yo no nome á,
amba remen yar-mo Shir. Komo wu un nom kaane remen no shereg un
yo Yeso nome à, ba remen hi un no á, yar-mo Shir mo. ⁹ Shir un gu no ba
remen senge-m no mo ur-bon mo no nome á, remen kaane, yatt-wu he uk
o-cin wu bumut hi un de un wu á. ¹⁰ Na nom-mo Shir mo. Wu un nom

* **Bɔr-o gaan:20** 1:20 Hyen komo: Bong 110:1. † **Bɔr-o gaan:22** 1:22 Hyen komo: Bong 8:6.
‡ **Bɔr-o gaan:23** 1:22-23 Hyen komo: Koro 1:18. * **Bɔr-ʉs yoor:5** 2:1-5 Hyen komo: Koro 2:13.

na pu-ye un Yeso **Kiristi**, remen a nomot rem-se ur-bon se wu zongse cin n-ga a.

Kiristi gamag hi-to un hun-ne kap

¹¹ Remen kaane, baks no bo no ro n-ga a, no **Yahuda**-ne ye un mat-o no a. **Yahuda**-ne ye a **ko'e** a, ro no m-aag "Yan-ba-ur-**ko**." Ka ko-de de o-wur de, de a m-nom ut-kom to un hun-ne a, ba ko-de ur-hur a. ¹² Baks no ka da-o no ro nak **Kiristi** a. No rott ur-con be-de un hun-ne ye Shir a. No n-me be-de un ka swor nu-o Shir nome hun-ne un ye un wu **Isra**-ne a. Kaane no ro temb un ka hono o-dak o ba o-saktō komo no nap Shir a. ¹³ N-ga no ro nomog m-pupa un Shir ne, amba m-moka bo no mosse ur-hi un Yeso **Kiristi** ne a, Shir hantutu no yow yow un wu ne. Wu un nom yo ka un bu-yo un hyo-mo†**Kiristi** wuyuse rem no a. ¹⁴ **Kiristi** hantute she'et-de un gwugwu-mo ur-hur be-ur na **Yahuda**-ne un ye ro **Yahuda**-ne a. Bo ye m-she'et untun hun-ne gaan a, ba ye un wonge un or un ye ne, to wongsu ye a, Shir dossussute ka yo woongsu ye a un mar-m **Kiristi o-kan**. ¹⁵ **Karamsa**-to un **Yahuda**-ne ro ut-moor ne, amba mar-m **Kiristi** kapste to. Wu un nom yo ka remen wu mossute **Yahuda**-ne un ye ro **Yahuda**-ne ne a be-de un wu. Ye waragte ragaan, un kaane **Yahuda**-ne un ye ro **Yahuda**-ne a hongē un or un ye ne ne.‡ ¹⁶ Un mar-mo un wu n-ton o-kan, wu mossute **Yahuda**-ne un ye ro **Yahuda**-ne a be-ur gaan. Komo wu hongsu ye un Shir ne. Bo un kaane ye do yage un or un ye ne komo a.§ ¹⁷ **Kiristi** haante wu ko'ote **Ma-to m-Rerem** to ro m-hante gwugwu-mo ur-hur be-ur no ye nome m-pupa* un Shir ne a, m-gwugwu be-de un ye ro yow yow† a.‡ ¹⁸ Rem **Kiristi**, a hoks m-ha myet-m na (**Yahuda**-ne un ye ro **Yahuda**-ne a) be-de un Shir Tato na un bu-yo un **Kukt-o Shir** gaan.

Kiristi muute na ragaan

¹⁹ Remen kaane, m-moka no ye ro **Yahuda**-ne a no kus hamat-ne komo a, amba no waragte ragaan un hun-ne ye Shir ne. Komo m-moka no waragte hun-ne ye un den-o Shir. ²⁰ A un sher no un shi'it-de **yan-Tom Yeso**, un **yan-Rwor un Ma-to Shir** ne. Yeso **Kiristi** un hi un de un wu, wu ro ka ta'ar-o o-kwunt o a meete ka hur-o a. ²¹ Wu wu bope ka hur-o be-ur gaan. Wu mossute ka hur-o waragte caari-o Pyo-o ba m-kukop, remen Wan-Koyan she'ete n-me. ²² Remen a mossute un **Kiristi** ne, a m-ma no mosse un ye ken ye ne remen no waragte o-hur be-de Shir ro ur-she'et a un **Kukt-o un wu**.

Bqr-us tet

Burus ruyute ye ro Yahuda ne a

Ma-to m-Rerem

¹ Remen kaane, me, Burus, un ro un kon-se Shir rem no. Me ke'o remen me m-nome un Yeso **Kiristi** m-guw, un bu-yo un ko'ot un ma-ut Yeso be-ur no ye ro **Yahuda**-ne a. ² Um nepste no hogute unze Shir ya'astu me senge-mo un ko'ot un ma-ut Yeso remen gwu no. Wu un ya'as me ka senge-mo remen yar-mo un wu. ³ Shir ye hante um nept zonge-to wu nome un hur-de

† **Bqr-us yoor:13** 2:13 hyo-mo un Kiristi = mar-mo un Kiristi. ‡ **Bqr-us yoor:15** 2:15 Hyen komo: Koro 2:14. § **Bqr-us yoor:16** 2:16 Hyen komo: Koro 1:20. * **Bqr-us yoor:17** 2:17 m-pupa = Yahuda-ne a. † **Bqr-us yoor:17** 2:17 ye ro yow yow = Yahuda-ne. ‡ **Bqr-us yoor:17** 2:17 Hyen komo: Isha 57:19.

ɔn wu à, ɔn cɔw-yo ɔt-hyangan. Ʋm ro gensɔtu nɔ ka ma-tɔ kut. ⁴ Da-ɔ nɔ karunte yo ɔm genbe nɔ à, nɔa nep unze ɔm nepste zonge-tɔ Shir mɔsse ɔn **Kiristi** ne. ⁵ N-ga, Shir kute hun-ne ye ɔn ka da-ɔ ka zonge-tɔ wu nɔme á. Amba m-mɔka wu kutusute **yan-Tom Yeso**, ɔn yan-Rwɔr ɔn ma-tɔ ɔn wu ne ɔn bu-yo ɔn **Kukt-o Shir**. ⁶ Yo Shir wuke à yo rɔ: be-de ɔn rwɔr ɔn **Ma-tɔ m-Rerem** tɔ ma **Kiristi** Yeso, ye rɔ **Yahuda**-ne á, **yan-dor Yeso** yea kum ɔr-gwuug hond hond ɔn te ne **Yahuda**-ne. Nɔ ɔn te ne a waragte untun hun-ne gaan. Nɔ ye rɔ **Yahuda**-ne á nɔ rɔ ɔn de ma nɔ gwuug-de ne de ka yo Shir suru na o-nu ɔn bu-o Yeso **Kiristi** à.*

⁷ Remen yar-mɔ Shir, wu ya'astu me ka senge-mɔ, ɔm waragte ko-guw, wan-ko'ot ɔn ma-ut Yeso, bɔ wu rwo'e beeb-de ɔn wu be ɔn de à. ⁸ Me bo'os ɔm es be-de ɔn kap hun-ne ye Shir á. Amba myet ɔn kaane ne, Shir ya'ag me senge-mɔ ɔn ko'ot ɔn ma-ut Yeso be-de ɔn ye rɔ **Yahuda**-ne á, **Ma-tɔ m-Rerem**, ɔn **Kiristi**. Ka **Ma-tɔ m-Rerem** tɔ aragte nap-se ɔn net. ⁹ Komo remen ɔm rurute hun-ne myet, bɔ Shir rɔ m-nekette ɔn ka zonge-tɔ rɔ wukusse à, hak-ɔs hak yo rɔ wukusse be-de ɔn wu. Wu wu nɔme rii kap à. ¹⁰ Yo Shir cone à yo rɔ: **yan-dor Yeso**, ye ko'ot nap-se Shir, se aragte ɔs-nap myet. M-mɔka, ye rure kap ya-ut-gwomo ɔn ya-ur-beeb ne ɔn be-tɔ n-ton. ¹¹ Rii-yo Shir nomot hono o-dak, wu zongsute unze **yan-dor Yeso** a nom kaane. Komo wu nomog kaane ɔn beeb-ur **Kiristi** Yeso, Wan-Koyan na. ¹² Remen a shereg ɔn **Kiristi**, komo a mɔssute ɔt-hi ɔn wu ne, a kum cɔw-yo m-ha be-de Shir ɔn jaab ne ba o-gyer. ¹³ Me nɔ m-kɔn, hakkure, nɔ naas men-ut nɔ remen koob-de me m-swɔ rem nɔ á, amba 'ku nɔ o-cin ɔn kaane.

Burus konog remen hun-ne ye o-Apisi

¹⁴ Remen kaane, ɔm kwukte be-de Shir Tato na, ɔm konog rem nɔ. ¹⁵ Wu hwoone ko yo ke rii-yo ɔn hoog-yo myet n-Ton o-dak ne. ¹⁶ Seps-mɔ Shir rɔ ɔt-moor ne remen hun-ne ɔn wu. Remen kaane, me ɔs-kɔn bɔ **Kukt-o** ɔn wu he nɔ m-'ya ɔr-beeb à, bɔ hur-ut nɔ he nom m-'wons à. ¹⁷ Komo me ɔs-kɔn se Shir, bɔ **Kiristi** he m-she'et koyanda ɔn hur-ut nɔ remen nɔ shereg ɔn wu à. Me ɔs-kɔn nɔ cun Shir, ɔn ɔr nɔ ne. Ka con-tɔ a doo nɔ m-'wons. ¹⁸ Remen kaane, me ɔs-kɔn myet hun-ne ye Shir a hoks m-nap bɔ wu wasse ɔn na ne à. Wu conog na ba ɔr-ma. Komo yatt-wu he tɔ hoks m-me'es á remen mɔ rɔ deen. ¹⁹ Komo nɔa nep was-m **Kiristi** mɔ arge be-de m-nap à. Ka da-de a shoos nɔ shi-mɔ ɔn hoog ɔr-beeb ne rwuun-mɔ be-de Shir.

²⁰ A bum nɔ Shir wu rɔ Wa-ur-Beeb de ɔn nom ɔn rii-yo arge barag-ɔs na à. Wu nom komo rii-yo arge ka yo a kone wu à. Wu ɔn nom kaane ɔn beeb-de ɔn **Kukt-o** ɔn wu o rɔ ɔn hur-ut na à. ²¹ Remen kaane, yage na ye rɔ hun-ne ye Shir à, komo ye mɔsse ɔr-hi ɔn **Kiristi** Yeso ne à, a bumut nɔ Shir har da-ɔ ba m-ta! **Amin!**

Bɔr-ɔs nass

Mɔsse ɔt-hi ɔn Yeso ne

¹ Remen kaane, me wu rɔ ɔn kur-o m-ke'et à, remen dor Wan-Koyan à. Me ɔn kɔn-ɔs nɔ nɔ she'et she'et-de rege hond hond bɔ hun-ne ye Shir rɔ m-she'et à, remen Shir wu daagu nɔ hun-ne ye ɔn wu. ² Koyanda ma'as nɔ yan-gwegwer-mɔ ɔr-hi, ɔn 'mɔ ɔr-hur ne, komo nɔ geeg ɔt-men ɔn ɔr nɔ

* **Bɔr-ɔs tet:6** 3:4-6 Hyen komo: Koro 1:26-27.

ne ne be-de m-was.* 3 Nqm nq bq un yo nq he m-hoks à nq she'ette Kukt-o gaan un qr nq ne m-was ne bq Kukt-o ya'u nq à. 4 Kap na yan-dor wur-o gaan-q, komo **Kukt-o Shir** o-gaan. Kaane komo Shir ya'ag na sakt-o gaan rem Yeso. 5 A gem nq ut-hi cinda Wan-Koyan gaan wu atte à, sher-m gaan, komo yo'os-de m-hq m-gaan un Yeso. 6 Shir gaan-wu, wu rq Tato na. Wu rq na ut-gwomo myet, wu rq m-senge be-ur na, komo wu she'et un hur-ut na myet.

7 Ko wu ke be-ur na a ya'ag wu go un mo ma un wu yar-mo bq **Kiristi** cone à. 8 Bq Ma-to Shir zee à,

“Da-q wu da n-ton à,

wu dekurq yan-yage-to un wu, ye wu re ur-gun à.

Komo wu ya'uru hun-ne m-yar go-qs-go.”†

9 Da-q Ma-to Shir zee, “Wu daag n-ton à,” yo Ma-to Shir ro m-zee à, yo rq: n-ga **Kiristi** ro heesunte un ka dak-q rii-yo wu deet n-Ton shir. 10 Ka net-wu haane rwun-mq n-Ton haan-mq n-dak à, wu rq **Kiristi**. Wu warge n-Ton shir be-de jiishe m-pipir à, remen wu shiit hono o-dak kap. 11 **Kiristi** ya'ase hun-ne m-yar. Wu daaguru:

Ye ken ye, ye warag **yan-Tom Yeso**,

Ye ken ye **yan-Rwor un Ma-to Shir**,

Ye ken ye yan-Rwor un **Ma-to m-Rerem**,

Ye ken ye yan-Gut-de un hun-ne ye Shir, un

Ye ken ye ya-ur-Yoos ne.

12 Wu un nqm kaane remen wu zongsute hun-ne ye Shir bq ye he m-nome un qr un ye ne m-guw à, remen **yan-dor Yeso** waragte ur-beeb ne ye bq'ose un dor-o un **Kiristi**. 13 Yo wu cone be-ur na myet à, yo rq a mosse ut-hi un bu-yo un sher-m na un nap-se un **Wà-wu Shir** har a shiit mat-de un **yan-dor Yeso**. Wu conog kap na yan-dor a gem nq ut-hi remen na kap a shereg un **Wà-wu Shir** komo remen na kap a nepse wu. Wu conog kukt-o na warag shiishe untun **Kiristi**. 14 Ka da-q a warag untun wan-yaar komo á. Yan-yoos-de ut-bq yea hoks na m-raks á, ko ye nqm yo a hette m-sheer un rii-yo un ba ur-bon á. A warag untun hat-o caari, q jok-ye m-hq ro m-tute ko q ke raag-q n-ton m-hq á. 15 Otte kaane à jiishte, a rur o-nip un bu-yo o-acunde, bq a he m-warag shiishe untun **Kiristi** un ko yo ke rii-yo a m-nqm à. Wu rq ko-Gwomo na. 16 **Kiristi** mossete myet yan-dor ye un wu untun bq 'rwq-qs mosse myet dqk-to un wur-q un net à. Urege ko de ke dqk-de nomog yo depe de nom à, ka da-de o-wur myet q bo'osuru q waraguru m-'wons ne, da-q ko de ke dqk-de o-wur de wasse un qr un de ne à.‡

Hqog-m pu-mq n-me un Kiristi

17 Remen kaane, me nq m-zee komo me un nak un to-ut nq un beeb-de un Wan-Koyan: Nq she'et untun hun-ne ye nape Shir á. Barag-se un ye myet se o-hwa se. 18 Ye nap rem-se Shir á. Ye rott ur-kwukur be-de un hqog pu-q q Shir ya'ase á, remen kqob-de un nap-se un ye un cikt-de un ye ne. 19 Ko ye nqm rem-se un ba ur-bon ye un hoge m-'e á. Ye rq un naas o-da q un ye myet un nqm un rem-se un ba ur-bon un wur-to un ye bq ye cone m-nqm à. Ye un nqm un rem-se o-ás o-suub ne, komo ye rq m-ha co un nqm un gon ka rem-se.

* **Bqr-qs nass:2** 4:2 Hyen komo: Koro 3:12-13. † **Bqr-qs nass:8** 4:8 Hyen komo: Bqng 68:18.

‡ **Bqr-qs nass:16** 4:16 Hyen komo: Koro 2:19.

20 Amba da-ɔ nɔ nape **Kiristi**, a yoosu nɔ, nɔ nom kaane á. 21 Ʋm nepste unze nɔ hogute ma-to un wu. Komo a yoosutu nɔ yoos-de o-nip de ma Yeso. 22 Yo a yoosu nɔ à, yo rɔ yagu nɔ gon she'et-de nɔ ro m-she'et n-ga à. Un ká da-ɔ nɔ ro m-con un nom un myet gon rem-se un ba ur-bon. Ká rem-se rɔ nɔ m-egusse komo se rɔ un saburse un hoog-m nɔ. § 23 M-moka yagu nɔ **Kukt-o Shir** garamsute she'et-ur nɔ un barag-ʊs nɔ ne. 24 Shir ya'astu nɔ hur-ur pu-de untun de ma un wu. Remen kaane she'et nɔ ur-she'et un bu-yo un ka hur-ur pu-de de, nɔ warag kashi un hun-ṅe ye o-nip komo ba **ur-ba'as** bɔ Shir cone nɔ warag à.*

Karamsa-ɔ un hoog-m pu-mo

25 Remen kaane, nɔ do nom ut-bɔ komo á. Amba rurɔ nɔ or nɔ ne o-nip, remen na dok-to un wur-o gaan to.†

26 Ʋrege “nɔ nomog ʊs-ryaab, nɔ yage nɔ nomot **ur-ba'as** á.”‡ Nɔ jar nɔ nom ʊs-ryaab har ho-ur hebe nɔ á. 27 Nɔ rɔ ʊs-ryaab, nɔ ya'ag ɔ ka **ko-Gwomo-wu un ya-ut-kot** ur-keer wu rakstu nɔ.

28 Net-wu rɔ ur-hyow à, wu jar wu do hiw ur-hyow komo á. Amba wu kum kashi un rii-yo m-nom yo un kom-to un wu. Kaane wu he m-gu hi un de un wu, wu gu koob-ne komo.

29 Nɔ jar nɔ nome or nɔ ma-to un ba ur-bon á. Amba cep nɔ ma-to he m-do'e or nɔ ne jaab-ɔ ut-men à, remen ye bo'osute m-sheer ne be-de Shir remen ma-ut un nɔ. Rwor nɔ ma-to depe à, to he gu un hun-ṅe à.

30 Nɔ jar nɔ naas hur-de un **Kukt-o Shir** á. Shir un 'ya nɔ Kukt-o un wu ɔ rɔ o-napa unze nɔ hun-ṅe ye un wu ye. Ka **Kukt-o Shir** ɔ qa senge ur-she'et un hur un nɔ har da-ɔ Shir he nɔ m-rur war war à. 31 Yagu nɔ ka rem-se myet:

Tuk-mo ut-men,
Ur-shoos ne, un
Mar-mo ʊs-ryaab ne,
Ut-ween ne, un
Naas-de un hun-ṅe ne, un
Ko de ke gon she'et-de ba ur-bon de ne.

32 Un sug-de un kaane, hoɔ nɔ 'won-ur or nɔ ne, nɔ was or nɔ ne. Soksu nɔ or nɔ ne **ba'as-to** un ye, bɔ Shir soksu nɔ **ba'as-ut** nɔ rem **Kiristi** à.§

Bor-ʊs taan

Was nɔ or nɔ ne

1 Doru nɔ bu-yo un Shir remen nɔ rɔ yakar-ye un wu, komo wu rɔ nɔ m-was deen. 2 Con nɔ hun-ṅe koyanda, untun bɔ **Kiristi** cone nɔ à. Wu marag rem na. Wu ya'aste Shir hoog-mo un wu ut-seke to m-shi'igin, un nom un kaane wu gwu'ursute Shir ur-hur.*

3 Amba remen nɔ un hun-ṅe ye Shir ye, nɔ jar nɔ nom rem-se ma saa ko rii-yo m'e á, komo nɔ nom o-suub á. Go un ka **ba'as-to** depe be-de un hun-ṅe ye Shir á. 4 Komo nɔ jar nɔ nom ma-to m'e ko ma-to o-hwaa, ko ar-de un ba ur-bon á. Otte kaane à, jiiishe nɔ senge bongon-de Shir un rii-yo wu nome à. 5 Nap nɔ o-nip unze ko-wa-o-ás, un ko-wan-nom un

§ **Bor-ʊs nass:22** 4:22 Hyen komo: Koro 3:9. * **Bor-ʊs nass:24** 4:24 Hyen komo: Koro 3:10; Taka 1:26. † **Bor-ʊs nass:25** 4:25 Hyen komo: ZeKa 8:16. ‡ **Bor-ʊs nass:26** 4:26 Hyen komo: Bong 4:4 (ut-Girik). § **Bor-ʊs nass:32** 4:32 Hyen komo: Koro 3:13. * **Bor-ʊs taan:2** 5:2 Hyen komo: Rwu 29:18; Bong 40:6.

saw-to m-e ne, un ko-wa-o-suub ne, ye rott ur-kwukur be-de un rii-yo ur-bon yo un gwomo-ut **Kiristi**, un gwomo-to un Shir ne á. Ko-ya-o-suub un ko-wa-m-gir ne gaan-ye ro, remen ye kwuktute ka rem-se un hono o-dak se. ⁶ No jar no yage hun-ne raks no un ma-to o-saa to ye m-rwor á. Remen go un ka rem-se ro m-hante un ryaab-se Shir be-de un ye nome koob-de o-dorotte à. ⁷ Remen kaane, no jar no mossé ur-hi un gon ka hun-ne ye ro un nom un gon ka rem-se un ba ur-bon se ne á. ⁸ N-ga no ro n-te o-comb, amba m-moka no cowog be-de m-cecar be-de un Wan-Koyan. Kaane she'et no she'et-de m-cecar. ⁹ Me un zee kaane remen urege hun-ne ro ur-she'et be-de m-cecar, yea nom she'et-de ur-bon, she'et-ur kashi, un nom un o-nip ne. ¹⁰ Nom no bo un nom-m no, no nept rem-se Wan-Koyan cone no senge m-nom á, komo no nom ka rem-se. ¹¹ No jar no mossé ur-hi un nom un rem-se o-saa ne se ye ro m-nom o-comb á. Otte kaane à rwuntu no ye, unze gon ka rem-se ye ro m-nom à, se rott ur-bon á. ¹² Rii-yo m-e yo a rurut rem-se ka hun-ne ye ro m-nom wukuse à. ¹³ Amba da-o a hante us-rem be-de m-cecas, ka da-de, kowan he se m-nap bo se ro à. ¹⁴ Cucar-m rwuntu ke ko ye ke rii-yo cas cas. Q a zette, "Wa-m-rew ine!

Ine be-de un margan-ne,
Ine komo **Kiristi** a 'ye wo m-cecas."

Ur-she'et n-me un beeb-de un Kukt-o Shir

¹⁵ Remen kaane nom no cen un she'et-ur no ne. No jar no she'et untun raag-ne á, amba she'et no untun ya-us-nap. ¹⁶ Myet da-o no kume keer-de un nom un kashi un rii à, nom no yo. Nom no remen ka ho-to atte m-moka à, hun-ne ro m-nom un rem-us yo-se.† ¹⁷ Remen kaane no jar no warag raag-ne á, amba nom no bo un nom-m no, no nept rii-yo Wan-Koyan cone no nom à, komo no nom yo.

¹⁸ No yage ke-m ho no á. Yo ka cow-yo m-sabre yo. Un sugé-de un kaane, shi no un **Kukt-o Shir**. ¹⁹ Tepse no or no ne un Sep-to ur-Bongon to Shir. Komo no hu'e Wan-Koyan ut-sep ut-dum ne to ur-bongon un hur-ut no. ²⁰ Koyanda no bum Shir Tato na un ko yo ke rii-yo, remen Wan-Koyan na Yeso **Kiristi**.‡

Campo-ne un ne'a-ne ne

²¹ Nome no or no ne o-dorotte remen sek-mo no un m-ya un **Kiristi** à. ²² Ne'a-ne nome no campo no ne o-dorotte, bo no m-nome un Wan-Koyan à. § ²³ Nom no yo ka remen campo ro co be-de un ne'a un wu, bo **Kiristi** ro co un be-de un **yan-dor Yeso**, ye ro wur-o un wu. Wu un hi un de un wu, wu ro **Wan-Gwu** un ka wur-o. ²⁴ Bo **yan-dor Yeso** ro o-dorotte be-de un **Kiristi**, kaane o no ne'a-ne he nome un campo no ne o-dorotte un ko yo ke rii-yo.

²⁵ No campo-ne con no ne'a no ne, bo **Kiristi** cone yan-dor à, komo wu ya'asuru hi un de un wu be-de m-mar rem yan-dor.* ²⁶ Wu un nom kaane remen wu muute ye cas cas be-de Shir, wu so'os ye m-ho un Ma-to un wu. ²⁷ Wu un nom kaane remen da-o wu he deke un hi un de un wu yan-dor à, ye waragte m-seps ne, ba ut-ri'in, ko hiin, komo ba m-kukop, ye warag

† **Bor-us taan:16** 5:16 Hyen komo: Koro 4:5. ‡ **Bor-us taan:20** 5:19-20 Hyen komo: Koro 3:16-17. § **Bor-us taan:22** 5:22 Hyen komo: Koro 3:18; 1Bit 3:1. * **Bor-us taan:25** 5:25 Hyen komo: Koro 3:19; 1Bit 3:7.

pɔr pɔr, ba a ʊn kum be-de a he m-pyap à. ²⁸ Kaane depe komo campo-ne cun ne'a ʊn ye ne bɔ ye m-con ʊn hi ʊn de ʊn ye à. Wʊ cone ne'a ʊn wʊ ne à, hi ʊn de ʊn wʊ, wʊ rɔ m-con. ²⁹ ʊr-kom, yatt-wʊ take yage ʊn wur-o wʊ á, amba wʊ rɔ ʊn m-was ʊn o ne ʊr-bon ne. Kang-o gaan, **Kiristi** rɔ ʊn con ʊn yan-dor ye ʊn wʊ. ³⁰ Wʊ waste ʊn na ne remen na dok-to ʊn wur-o ʊn wʊ to. ³¹ Bɔ to rɔ gense ʊn Ma-to Shir à, "Net a yage inu ʊn wʊ, ʊn tato-o ʊn wʊ ne, wʊ mɔmsute ne'a ʊn wʊ o-wur, nen yoor-mɔ ʊn ye, yea warag wur-o gaan."[†] ³² Caari-to ʊt-ma rɔ wuke kanɛ. Mɛ men dek to ʊn essente-de ʊn **Kiristi** ʊn hun-ne yan-dor ne. ³³ Kap ʊn kaane ne, ka ma-to rem nɔ to kap. Yage kɔ wʊ ke campo-wʊ cunʊt ne'a ʊn wʊ, bɔ wʊ rɔ ʊn conʊ ʊn hi ʊn de ʊn wʊ à. Ne'a ne, komo wʊ 'ye campo ʊn wʊ ʊt-gos.

Bɔr-ʊs cind

She'et-de ʊn yakar, tat-ne, ʊn in-ne ne

¹ Nɔ yakar nɔme nɔ inu nɔ ʊn tat-ne nɔ ne o-dorotte. Kaane depe nɔ nɔm remen nɔ ye ma Wan-Koyan ye.* ² **Karamsa**-o ʊr-takan o a mɔsse ʊn swɔrɔ o-nu ne à zɛɛg, "Ya tato ru, ʊn inu ru ne m-sek, ³ remen o hogutɛ sok-mɔ ʊn yo wɔ m-nɔm à, komo hogɔ-m ru nɔmut m-seɛb o-dak."[†]

⁴ Tat-ne, nɔ jar nɔ nɔme yakar nɔ o-susok bɔ ye he nɔm ʊs-ryaab á. Amba kutɛ yakar ru bɔ ye he m-bɔ'osɛ ʊs-nap à, ʊn yoos-de ʊn ma-ʊt Wan-Koyan.‡

Guw-ne ʊn yan-hur-to ʊn ye ne

⁵ Guw-ne, nɔme nɔ yan-hur-ʊt nɔ ye ʊn ka dak-o o-dorotte, nɔ 'ye ye m-sek, nɔ gyer ye. Nɔm nɔ kaane ʊn hur-ʊr gaan. Nɔm nɔ ye o-dorotte, bɔ nɔ ʊn nɔme ʊn **Kiristi** o-dorotte à. ⁶ Nɔ nɔm saw-to ʊn gwɔt-o ʊn yish cot remen ye bumut nɔ á. Amba nɔme nɔ ye o-dorotte sa o zee **Kiristi**, nɔ m-nome, nɔm nɔ yo Shir cone à ʊn hur-ʊr gaan. ⁷ Nɔm nɔ senge-mɔ ʊn guw-m nɔ ʊn hur-ʊr gaan, ʊntʊn Wan-Koyan nɔ m-nɔme m-guw, yanze hun-ne cot á. ⁸ Baks nɔ ʊnze Wan-Koyan a 'ye kɔ wʊ ke net-wʊ ʊr-'yons ʊn myet rem-se ʊr-bon se wʊ nɔme à, kɔ ko-guw-wʊ rɔ kɔ ko-guw á.§

⁹ Nɔ ya-o-hur-ye ʊn guw-ne, gwɔt nɔ guw-ne nɔ komo bɔ depe à. Nɔ 'ya ye o-gyer á. Nap nɔ ʊnze myet nɔ ʊn ye ne rɔ ʊn Wan-Koyan ne n-Tɔn o-shir, komo wʊ rɔtt m-koos á.*

A dek nɔ kap saw-to ʊr-gʊn to Shir

¹⁰ ʊr-buste, tɔr nɔ ʊn Wan-Koyan Yeso ʊn kɔ o ke da-o, wʊ doote kukt-o nɔ m-'wɔns n-me 'wɔns-mɔ ʊn beɛb-de ʊn wʊ. ¹¹ Cɔp nɔ myet saw-to ʊr-gʊn to Shir ya'asʊ nɔ à, remen nɔ kwangutɛ **ko-Gwɔmo-wʊ ʊn ya-ʊt-kɔt**. Nɔm nɔ kaane taase wʊ hoks nɔ m-raks. ¹² Mɛ ʊn zɛɛ kaane remen gʊn-ʊr na de ʊn hun-ne de á. Amba dum-mɔ atte ʊn yan-dak-ye rim-ye ne ʊn myet gwɔmo-ne ye ʊn **ya-ʊt-kɔt** ye rɔ be-to rɔ n-tɔn à. Komo ye rɔ ʊt-gwɔmo ʊn ka dak-o o-comb o. ¹³ Remen kaane, cɔp nɔ myet saw-to ʊr-gʊn to Shir ya'asʊ nɔ à. Nɔm nɔ kaane remen da-o ka hɔ-ʊr yɔ-de de

† **Bɔr-ʊs taan:31** 5:31 Hyen komo: Taka 2:24. * **Bɔr-ʊs cind:1** 6:1 Hyen komo: Koro 3:20.
 † **Bɔr-ʊs cind:3** 6:2-3 Hyen komo: Rwʊʊ 20:12; Kara 5:16. ‡ **Bɔr-ʊs cind:4** 6:4 Hyen komo: Koro 3:21. § **Bɔr-ʊs cind:8** 6:5-8 Hyen komo: Koro 3:22-25. * **Bɔr-ʊs cind:9** 6:9 Hyen komo: Koro 4:1; Kara 10:17; Koro 3:25.

wɔṅṅe nɔ hokstɛ m-ɛs eso. Da-ɔ nɔ komɛ nɔm nɔ kɔ yo ke rii-yo, a 'wɔs nɔ eso.

¹⁴ Kááne zongu nɔ ʉr-gun! Nɔ kum nip-ɔ Shir ɔ waktɔ nɔ ʉntun o-hap yo nɔ gage ʉn byon-ʉs nɔ à. Yage kashi ʉr-she'et warag be-ʉr nɔ ʉntun matuku-de o-kwom de ʉr-gun de he m-hok ʉn wur-ʉt nɔ à.† ¹⁵ Zonge-to ʉn kɔ'ot ʉn **Ma-to m-Rerem**, to rɔ m-rwɔ ʉn hun-ṅe m-she'et she'et-de ʉn gwugwu-mɔ ʉr-hur ʉn Shir nɛ. Toa warag ʉntun ʉt-ka'ante ʉn na-ʉs nɔ.‡

¹⁶ Myet ʉn kaane nɛ, yage sher-mɔ waragtu nɔ o-tum ɔ nɔ he m-bop à, nɔ hokte hi ʉn nɔ, remen nɔ senet eer-ye o-ra ye ʉn ka **ko-Gwomo-wu ʉn ya-ʉt-kot** wu. ¹⁷ Ka nap-se ʉnze Shir guug na be-de m-mar, ya se rɔ ʉntun toqb-ɔ ʉr-gun, ɔ nɔ he m-cɔp à. Ship nɔ Ma-to Shir n-mɛ hur-ʉt nɔ. Ya to rɔ ʉntun magay-ɔ **Kukt-ɔ Shir** ya'asɔ na to guut na à. § ¹⁸ Kɔ de ke ho-de nɔ nɔm ʉs-kon ʉn beeb-de ʉn **Kukt-ɔ Shir** ʉn kɔ yo ke rii-yo nɔ m-nɔm à. Sengu nɔ kon-se Shir ʉn rii-yo nɔ o-hoob à. Kon nɔ kɔ ɔ ke da-ɔ, bɔ **Kukt-ɔ Shir** kutu nɔ à. Nɔ gyept yish á, senge nɔ kon-se Shir remen hun-ṅe ye Shir myet. ¹⁹ Kon nɔ rem re bɔ Shir he mɛ m-'ya kashi ʉt-ma à, bɔ ʉm he m-kɔ'ot ʉn **Ma-to m-Rerem** ba o-gyer à, bɔ ʉm he rure ʉn hun-ṅe ma-to o-nip to rɔ wukuse n-mɛ ʉn **Ma-to m-Rerem** à. ²⁰ Mɛ ke'o m-moka, myet ʉn kaane nɛ mɛ m-kɔ'ot ʉn **Ma-to m-Rerem**, mɛ wan-tom **Kiristi** wu. Kon nɔ rem re bɔ Shir he mɛ m-'ya ʉn jaab ʉm kɔ'otɛ **Ma-to m-Rerem**, bɔ depe à.

Gas-de ʉr-buste

²¹ ʉm conɔg nɔ nep rew-m re ʉn yo mɛ m-nɔm nɛ à. Tikokos, wu ruru nɔ myet ma-ʉt re. Wu rɔ heno na wu a m-con à. Wu nomote Wan-Koyan m-guw ʉn hur-ʉr gaan.* ²² Mɛ ʉn tombe wu be-ʉr nɔ remen wu rurutu nɔ bɔ te rɔ à, wu do nɔ komo jaab-ɔ ʉt-mɛn.†

²³ Or re nɛ, mɛ ʉn kon-se Shir Tato na ʉn Wan-Koyan Yeso **Kiristi** nɛ, ye 'ye nɔ gwugwu-mɔ ʉr-hur. Komo ye ru nɔ m-was ʉn or nɔ nɛ, nɔ senge m-she nɛ, be-ʉr **Kiristi**. ²⁴ Yar-mɔ Shir nom be-de ʉn myet ye rɔ m-con ʉn Wan-Koyan Yeso **Kiristi** con-mɔ ʉn ba m-ta à.

---

† **Bɔr-ʉs cind:14** 6:14 Hyen komo: Isha 11:5; 59:17. ‡ **Bɔr-ʉs cind:15** 6:15 Hyen komo: Isha 52:7. § **Bɔr-ʉs cind:17** 6:17 Hyen komo: Isha 59:17. * **Bɔr-ʉs cind:21** 6:21 Hyen komo: Seng 20:4; 2Tim 4:12. † **Bɔr-ʉs cind:22** 6:21-22 Hyen komo: Koro 4:7-8.

Takurda-o Burus o wu gene yan-dor Yeso n-me bɔ-o o-Piripi

Rem-se rɔ n-me à:

M-zantɛ 1:1-11

Rem-ɔs Burus se un hi un de un wu 1:12-26

M-hoog n-me un Kiristi 1:27—2:18

Zonge-ut Burus rem Timoti ne un Eparaditus 2:19-30

Ur-kewes un ma-tɔ un ya-ut-yage o-darem ne 3:1—4:9

Burus un nay un wu ne wu un bɔ-o o-Piripi 4:10-20

Ur-kom 4:21-23

Ur-gas

¹ Me, Burus un **Timoti** ne yan-guw-m Yeso **Kiristi**,* rɔ nɔ m-gas, kap nɔ ye rɔ n-me un bɔ-o o-Piripi à, ye gokse Yeso **Kiristi** à. Komo te m-gas un yan-gut-de un **yan-dor Yeso**, un yan-m-senge ne.† ² Me un kon-se Shir Tato na un Wan-Koyan ne Yeso **Kiristi**, wu 'ye nɔ ur-ho un gwugwu-mo ur-hur ne.

Bom un Shir un kon-se Shir ne

³ Ko o ke da-o um nome us-barag un nɔ ne, me un bom un Shir rem nɔ. ⁴ Da-o um nome us-kon be-de Shir rem nɔ à, zak-o rɔ me m-re myet. ⁵ Bɔ un ka ho-de nɔ gokse ma-ut Yeso à, nɔ sengute m-mosse ut-hi un me ne, un ko'ote un hun-ne ka **Ma-tɔ m-Rerem** to ne, har m-moka. ⁶ Um nepse Shir wu takne nom un rii-yo ur-bon un n-me un hur-ut nɔ à, wya senge m-nom har wu komot kap, da-o Yeso **Kiristi**, muune be-ur na komo à.

⁷ Komo hond hond o um hoge bɔ um hoge un nɔ ne à, o rwo'e mettu nɔ m-hwo ur-keer, remen nɔ rɔ un mosse ut-hi un me ne, un rwor un ka **Ma-tɔ m-Rerem** to, to Shir ya'su me m-rur à. Da-o um ro ke'o à, nɔ mossute ut-hi. Komo da-o um ro be-de un yan-piish ut-ma à, um shereg o-nip un rwor un ka **Ma-tɔ m-Rerem** to un kutɛ un hun-ne ka **Ma-tɔ m-Rerem** to nip-to.

⁸ Um wastɛ un nɔ ne deen, hyange bɔ **Kiristi**, Yeso wasse deen un nɔ ne à. Shir nepse ma-ut re nip-o.

⁹ Yo ka yo me us-kon be-de Shir rem nɔ, remen nɔ sengute m-was un or nɔ ne arge bɔ nɔ nome n-ga à. Me us-kon nɔ bɔ'ose us-nap se Shir us-weer ne, ¹⁰ komo nɔa hoks m-daag yo jiishe à un be-de yo ur-bon un yo ba ur-bon ne. Komo nɔ waragte kashi un hun-ne, nɔ nom rii-yo hun-ne hette nɔ m-pyap à, har da-o **Kiristi**, muune à. ¹¹ Um konog bɔ hoog-m nɔ un hur-ur nɔ ne he m-do m-kashi à, un beeb-ur Yeso **Kiristi**, kap yo ka yo me us-kon remen da-o hun-ne nape unze nɔ us-barag nɔ nom kaane, yea 'ye Shir m-sek, ye bum wu.

Ke'et-m re doog ko'ot un ka Ma-tɔ m-Rerem to

¹² Or re ne, yan-dor, um conog nɔ nep rii-yo nomu me à un ka ho-to, yo zwop ka **Ma-tɔ m-Rerem** to à, amba hun-ne deen gokste ma-ut Yeso.

* **Bɔr-o gaan:1** 1:1 Wu Shir daagne à. † **Bɔr-o gaan:1** 1:1 Hyen komo: Seng 16:12.

13 Ke'et-m re rwɔ'og karma-ne, ye rɔ ɔr-'er de ɔn den-o ɔt-gwɔmo à, ɔn ye ken ye ne kaɛ m-nap ɔnze me wan-dɔre ɔn Yeso **Kiristi** wu.† 14 Remen ke'et-m re, rwɔ'og yan-dɔr Yeso deɛn bɔ'osute ɔn jaab-o ɔt-men. Komo ye doste o-gyer ɔn rwɔr ɔn Ma-to Shir.

15-17 Nip-o, ye ken ye rɔ m-ko'ot ɔn ma-ut **Kiristi**, remen ye rɔ ɔr-shoob. Ye ko'ote ma-ut Yeso ɔn cɔn-mɔ ɔr-hur, ye rɔ m-cɔn ɔm sɔ ɔr-koɔb ke'o à. Amba ye ken ye ko'otte ma-ut **Kiristi**, ɔn hur-ɔr gaan, ye ka, ye rɔ m-ko'ot remen ye cɔnɔg me, komo ye nepste Shir rwɔ'og me kaane a kutute hun-ne ɔnze ka **Ma-to m-Rerem** tɔ nip-o. 18 Ko m-was! Me o-zak remen kaane ko yo ke cɔw-yo, hun-ne hoge ma-ut **Kiristi**. Ko ye ken ye ko'ot ɔn hur-ɔt yoor, ko ye ken ye ko'ot ɔn hur-ɔr gaan, ɔm hogute o-zak, remen hun-ne hogute ma-ut **Kiristi**.

Komo man nɔm o-zak, 19 ɔm nepse a ho'osu me remen kɔn-ɔs nɔ be-de Shir, komo ɔn gwɔ ne o rwɔune be-de ɔn Kukt-o Yeso **Kiristi** à. 20 Duw-de ɔn cɔn-m re ɔn saktɔ re ne ɔm re ɔr-hɔ ba m-'e ɔn senge-mɔ Shir ko o ke da-o, ɔm kum beeb-de ɔs-rwɔn, remen m-mɔka ɔn ko o ke da-o ne, **Kiristi** wu hoge me ɔn sek-mɔ ɔn wu, ko ɔm nɔm hoog, ko ɔm mer. 21 Hoog-m re rɔ myet be-ut **Kiristi**, me rɔ ɔn hoog ne, me mere, komo jiište be ɔn de. 22 Man hoks o ka m-nap yo m-daag á. Urege me ɔn hoog ne, man senge senge-mɔ m-nɔm ɔn rii-yo depe à. 23 Hur-ɔr ɔn de wɔngute be-ut yoor. ɔm cɔnɔg deɛn ɔm mer ɔm waragte be-ur **Kiristi** jiište me kaane. 24 Amba me rɔ kaɛ be-ur nɔ ɔn hoog ne jiište rem nɔ. 25 ɔm nepse jiište ɔr-bon rem nɔ me rɔ ɔn hoog ne, man she'et ɔn nɔ ne, a doto nɔ ha co, komo nɔ nɔm o-zak, nɔ sher be-de Shir; 26 remen me ro be ɔn nɔ ne komo nɔa kum 'wɔns-mɔ ɔn bɔp ɔn Shir o-zak ne ɔn dɔre ɔn Yeso **Kiristi** ne, komo nɔ nom ɔs-sɛs rem re.

27 M-mɔka rii-yo jiište à, nɔm nɔ bɔ **Ma-to m-Rerem** tɔ ma **Kiristi**, cɔne à, ko ɔm habe m-hyen nɔ, ko me habe á, man hoge nɔ eks m-'wɔns ne, kang-o gaan, komo cɔw-o gaan nɔ ine eso remen ye cɔne naas ɔn ka **Ma-to m-Rerem** tɔ à. 28 Nɔ hoge gyer-ɔ ɔn yan-yage-ut nɔ á. Es nɔ m-'wɔns ne ko o ke da-o. Nɔm ɔn kaane, nɔa kute ye ɔn Shir a saburse ye. Amba wu gu nɔ remen Shir nɔ a deet nɔ n-tɔn. 29 ɔm zeeg yo ka, remen Shir ya'ag nɔ da-o ɔn goks ɔn ma-ut **Kiristi**, komo Shir ya'ag nɔ o-da nɔ sɔ ɔr-koɔb ɔn wu ne. 30 M-mɔka nɔ ɔn swɔ ɔr-koɔb, bɔ ɔm swɔɔ n-ga à, komo nɔ hyanag ɔn hi ɔn nɔ. Komo m-mɔka nɔ hogute ɔnze har m-mɔka me ɔn senge-mɔ ɔn swɔɔ ɔn ka koɔb-de ke'o.§

Bɔr-us yoor

Ma ɔn gwugwer-mɔ hi-ur Yeso

1 Remen **Kiristi**, ya'ag nɔ jaab-o ɔt-men, komo wu hamat nɔ, remen nɔ ɔn mɔrge-de ɔr-bon ɔn **Kukt-o Shir** ne, komo ɔn hoge 'wɔn-ɔr ɔr ɔn nɔ ne, Yeso rɔ ɔr-'wɔn ne, wu cɔnɔg nɔ komo. 2-4 Barag-ɔs nɔ ɔs-gaan, cɔn-m gaan, komo hur-ɔr gaan. Nɔ nɔm cɔn-tɔ ɔr-hi á, ko ɔs-sɛs. Amba ess nɔ ɔr-hi gwergwer ɔn ɔr nɔ ne. Nɔ gwɔt nɔ jiište net á, amba gwɔt nɔ ɔnze a jiište nɔ. Gwɔt nɔ ɔr nɔ ne, ba hi ɔn nɔ cot á. Nɔ nɔme yo ka, zak-o a ho me:

5 Barag-ɔs nɔ nom ɔntun se ma Yeso **Kiristi**, kaane:

6 Ya wu rɔ gaan ɔn Shir ne,

amba wu dek hi un de un wu hond hond un Shir ne á.

7 Amba wu muute hi un de un wu hwaá,
wu warguru ko-guw untun net.

Komo bo wu haante á, un wur-o un net,
8 wu gweregsuru hi-de un wu.

Komo wu nomuru o-dorotte o woote wu m-mar á,
n-ton o-kan.

9 Remen wu nomog kaane, Shir jakste wu
un be-de jiishe á,
wu sagburu wu ut-gwomo to jiishe
ko to ke gwomo-to á.

10 Shir un nom kaane, remen ko se ke rwun-se a kwukt,
se 'ye Yeso m-sek,
ko n-ton, ko n-dak, ko ne n-me o-dak.

11 Ko wu ke ne a zee,
"Yeso **Kiristi** ro Wan-Koyan,"
nom un kaane, a hante m-seps be-de Shir Tato na.*

M-ccas untun yege-regen

12 Or re ne, yan-dor, ma no Yeso, dorotte-o no ro m-nom da-o um ro be-ur
no á. Um conog m-moka dorotte-o no jiish o n-ga. She'et no kaane, remen
no ye'et Shir ut-gos, un gyer-o un wu remen wu guug no. 13 Remen Shir
ro un senge-m un no ne, no cun m-nom ne, komo nga hoks m-nom rii-yo
wu cone no nom á.

14 Nom no ko yo ke rii-yo ba us-cenene, ko sune-mo ut-ma. 15 Bo hur-
ut no he ut-pus to, ba ut-reeb, no warag kashi un yakar-ye Shir n-tete o
un yan-hur-ut rim-to un kaane yea hyen no m-ccas ne untun yege-regen
kyarkyar n-te o-comb.† 16 No ko'ot ka ma-to ro un 'ya m-hoog á, remen
um nomot us-ses rem no, um nept senge-m re ja m-ho á, un ho-de **Kiristi**,
he m-muun á. 17 Amba ko a duus me untun rii-yo m-swo yo ur-seke un
guw-mo ro m-rwuun ne be-de un sher-m no á, me m-hoge m-rerem o-zak
ne un no kap. 18 Un remen kaane no ma nom no o-zak un me ne.

Timoti un Eparaditus ne

19 Me o-sakto unze Wan-Koyan Yeso a toso me m-tombe **Timoti** ba un
naas o-da be-ur no, remen wu ye'et me jaab-o ut-men, da-o wu waktune
komo wu ruru me rii-yo ur-bon yo no m-nom á. 20 Yatt-wu arge wu kane
be un de á, wu conu no untun **Timoti** á. Hur-de un wu ro co co be-ur no.
21 Um zegg yo ka remen ko wu ke wu conog hi un de un wu, hur-de un
ye ro co co be-ur Yeso **Kiristi** á. 22 Amba no nepste **Timoti** kutute hun-ne
unze wu bo'oste. Bo wa ro un nom m-senge un tato un wu ne á, wu ko'ote
ka **Ma-to m-Rerem** to un me ne. 23 Me o-sakto, man tombe wu, da-o um
nape be-de um ro á. 24 Um nepste un hur un de, o ka: Wan-Koyan a gu
me komo man habe be-ur no ba un naas o-da.

25 Amba um waksute hur un de, ur-takan, man tombe or re wan-dor,
Eparaditus, wu warage be-ur no. Wu nomog m-senge un me ne, un rwor
un ka **Ma-to m-Rerem** to. Komo wu rangute un me ne be-de yan-yage-to
un Ma-to Shir. No tomonte wu rem no, komo wu haante, wu guug me un
yo um cone á. 26-27 No hogute unze wu piishe á, har wu ba'aste m-mar.
Bo wu nape unze no hogute wu piishe á, hur-de un wu nassute. Wu con

* **Bor-ʉs yoor:11** 2:10-11 Hyen komo: Isha 45:23 (ut-Girik). † **Bor-ʉs yoor:15** 2:15 Hyen komo:
Kara 32:5.

nø naas ur-hur remen wu á. Man tømbe wu remen hur-ur nø gwurute. O-nip, wu ro piishete á. Amba Shir wu yage wu meret á, Shir muuntute wu kerker. Ba wu Shir kutu ur-'won cot á, amba un me ne. Wu con me um kum penem-se un men-ut rim-to, komo un do o un yo um rotte á ²⁸ Q hante um tunut deen um tømbe wu warage be-ur nø, remen nø hyenet wu, komo nø nomot o-zak, komo barag-ús re hept. ²⁹ Remen kaane, gøksbe nø wu o-zak ne un cow-yo Wan-Koyan he m-con nø nom á. 'Ya nø wu m-sek komo un ye ken ye ne untun wu, ³⁰ remen wu ba'aste m-mar remen senge-m **Kiristi**, un jore un hi-de un wu. Wu un nom yo ka remen wu guut me bø nqa hoks me m-nome á, remen nø ro kané á.

Bør-ús tet

Me sher un senge-m re á

¹ Ko ya nome, or re ne, yan-dor. Yeso um konog Wan-Koyan wu 'ye nø o-zak un rii-yo nø m-nom á. Man ker un gene un nø tomso ne, rii-yo um ro genetü na n-ga á, remen yo he nø m-gu be-de yan-raks-ut nø. ² Ine nø eso un go un ka hun-ne ye ro sa o zee yege-sakra à, ye ro shiishe un men-ut jaas-to à, un ye ro un ceturu ut-wur ne à, ye zee se a koog nø, nø kumut gwu.

³ Ye ro m-zee ye ro hun-ne ye Shir*, amba na ro hun-ne kashi-ye Shir, remen **Kukt-o Shir** ro na m-gu un bongon-de Shir, komo te shereg un rii-yo **Kiristi**, Yeso nome à. Te us-ses un rii-yo Yeso nome à, a sher un yo a nome a hante á. ⁴ Nø nepste unze man hoks m-wos ur-be remen rii-to nome untun ur-ko à. Amba me nom á. Urege ye ken ye ro us-ses remen rii untun ur-ko, um conog ye m-kute unze um aragsute ye. ⁵ Ho-ur aeere-de un mat-o re, a koog me, bø Shir rure ya-n-ga-ye à. Me ko-**Isra**-wu, komo un baag-o **Banyamin**. Me ko-Ibra wu zak. Me ko-**Parisa**-wu, remen kaane, me o-dorotte o un **karamsa**-o te, o un **Yahuda**-ne hond hond.† ⁶ Um ya'ag **yan-dor Yeso** ur-koob remen men dor o o-**karamsa** kom-ut yoor. Me m-zee ko net kashi um ro remen me m-dore myet rii-yo **karamsa**-o zee à. Me ku ko o-gaan á.‡ ⁷ Ka rii-yo um ro m-zee yo ro me m-gu à, m-moka um nepste myet hwaa-o, remen um nak rii-yo **Kiristi** nome à. ⁸ Komo um nepste ko yo ke rii-yo hwaa-o, nap-ús Yeso **Kiristi**, Wan-Koyan aragte koyan. M-moka um jorete kap ko yo ke rii-yo n-te o-buse, remen um she'ette un **Kiristi** ne, be-ur gaan.

⁹ Komo um nept me kang-o gaan un wu ne, me m-ooq un rii-yo ur-bon yo um nome á ko dorotte-o un **karamsa**-o Shir. Amba um shereg be-ur **Kiristi** wu guut me, remen cow-yo Shir hette na muut tete un wu ne à, se a shereg un wu. ¹⁰ Myet yo um cone à, yo ro um nep **Kiristi**, komo um nept beeb-de 'yonse wu un hoog à. Um hokste m-yoos un swo ur-koob un wu ne, um waragte untun wa o-dorotte har o wo m-mar à. ¹¹ Remen kaane, un yo ken cow-yo um nept ine-mo un margan-ne.

Senge-mo m-senge um reet ur-ho à

¹² Me zee um nak ko um reeg ur-ho un kap ka rii-yo á. Komo me zee Shir komoste ma-ut re á. Amba me m-senge deen, um waktute kap yo Yeso **Kiristi**, cone um wakte da-o wu daage me à. ¹³ Or re ne, yan-dor, me

* **Bør-ús tet:3** 3:3 hun-ne ye Shir ut-Girik: ya-ur-ko. † **Bør-ús tet:5** 3:5 Hyen komo: Roma 11:1; Seng 23:6; 26:5. ‡ **Bør-ús tet:6** 3:6 Hyen komo: Seng 8:3; 22:4; 26:9-11.

zee keeg-yo um rø á, untun wu á. Amba rii gaan um cone m-nom kap: um conog to-to ke me yo aragse à, amba um senge un yo rø co à. ¹⁴ Bø wa-ut-mur rø m-senge, wu reet ur-hø be-de ut-mur à, man ru beeb un de kap remen um reet wan-mur-ut re, remen Shir ru'ut me be-de un keeg ne. Um she'ete n-ton be-de Shir remen **Kiristi**, Yeso ya'ag me ur-hø.

¹⁵ Remen kaane, kap nø, ye nape rii-yo nø rø m-nom à, nqa huu ur-hur un ka rii-yo me ut-ma remen yo à. Komo urege nø dek ka rii-yo me m-zee á, Shir a gu nø m-ceker hond hond. ¹⁶ Amba a nom nø o-dorotte o o-nip o un yo a rege a yoosute à.

¹⁷ Or re ne, yan-dor, mossu nø ut-hi un ma-ur Yeso **Kiristi**, bø me m-nom à. Komo nø wer ka ye rø ur-she'et un gon ka cow-yo te yoosu nø à. ¹⁸ Remen um russutu nø co co n-ga, komo um zeeq yo yish-m yish, ye ken hun-ne ye rø kon-ye rø m-nom un rii-yo kute unze ye rø yan-yage-ut **Kiristi**, wu meret n-ton o-kan à. ¹⁹ Ur-kom, Shir a saburse ye remen ye rø m-nom un rii-yo ye cone à, kut-o un ye rø Shir o un ye, ye rø un nom us-ses da-o ye nome rii-yo depe ye hoge m-e à. Ye shooste hi-de un ye un barag-se gon hun-ne ye 'yare Shir à. ²⁰ Amba na, hur-ur na rø n-Ton un shir komo na ur-er de un **Wan-Gwu** rwuunte reeno Wan-Koyan, Yeso, ka **Kiristi**-wu, wu Shir swore o-nu rem na à. ²¹ Da-o wu muune wua baramse wur-ut na kane n-dak remen a kumut wur-ut pu-to gon o ma un wu o ur-beeb da-o Shir 'yonse wu ut-marimar à. Wua baramse wur-ut na un mure un ka 'wons-mø wu hette garamse un kø yo ke rii-yo à.

Bør-üş nass

¹ Or re ne, yan-dor, um waste un nø ne, komo me o-saktø m-hyenet nø, hakkure nø sengu nø o-dorotte un Wan-Koyan, nø senge m-sheer un wu, nø ru me o-zak, un ses-üş ne.

Ma-to m-Rerem

² Etutodi un Sinutike nø hakkure nø yage m-suune un ma-ut nø, amba ess nø ur-hi be-ur gaan, bø nø rø yan-dore un Wan-Koyan à. ³ Wan-yen de, um konog o gu ka ne'a-ne ye, remen ye un Kurement ne, nomog m-senge un me ne, un myet un yan-ko'ot un **Ma-to m-Rerem** ne, ye ka, Shir geneg jin-to un ye un takurda-o un hoog-mø ba m-ta.

⁴ Nom nø o-zak un Wan-Koyan koyanda, komo me nø m-zee zak-o re nø. ⁵ Yage myet hun-ne hyen gwugwer-mø ur-hi un nø, un kap yo nø m-nom à, remen Wan-Koyan røon ba un naas o-da. ⁶ Nø hø hi un nø un barag-se un rii á. Amba ruru nø Shir rii-yo nø cone à, nom nø us-kon un hur-de ur-bongon. ⁷ Nø senge kaane, Shir a 'ye nø gwugwu-mø ur-hur, mø jiishe napse un net à. Wua dossu nø rii-yo rangsu nø à, remen nø shereg be-ur Yeso **Kiristi**.

⁸ Un to ka ma-to, or re ne, yan-dor, um conog nø ess hur-ut nø un kø yo ke rii-yo rø: o-nip à, rii-yo depe à, rii-yo rø kashi à, rii-yo rø ba m-kukop à, rii-yo hun-ne he m-was à, yo a he m-rwor **Ma-to m-Rerem** à, rii-yo jiishe ur-bon à, un rii-yo wøø ur-bongon ne à. ⁹ Nom nø myet yo um yoosu nø à, un yo nø gokse ne à. Kø yo nø hoge be un de à, kø yo nø hyane me m-nom à. Nom nø gon kaane, Shir wa-m-'ya un gwugwu-mø ur-hur, wua she'et un nø ne.

Me ur-bongon un yar-m nø

10 Ʋr-kɔm, bɔ nɔ bakse ɔn me ne à, me Ʋr-bɔngɔn deen be-de Shir. Komo bɔ nɔ hwo me Ʋr-hur à, ɔm nepste me ka nɔ ɔt-to á. Amba nɔ kum Ʋr-keer nɔ kutute me á. 11 Yanze me nɔ ɔm rure ɔn ka ma-to remen ɔm ɔnɔg yo ken rii-yo á. Ʋm yooste bɔ ɔm he m-sher ɔn rii-yo ɔm rotte à. 12 Ʋm nepste yo koob-ur rɔ à, komo ɔn yo kwum-o rɔ ne à, ɔm yooste bɔ ɔm he m-sher ɔn kɔ yo ke rii-yo koru me à, ko me ɔn coog ne kɔ m-mer, ɔm nepste bɔ ɔm he o-zak à, kɔ ɔm rɔ o-kwum ne kɔ da-o Ʋr-koob. 13 Man hoks m-nɔm ɔn kɔ yo ke rii-yo, remen **Kiristi**, ya'ag me Ʋr-beeb. 14 Myet ɔn kaane ne, me Ʋr-bɔngɔn bɔ nɔ me m-gu m-mɔka bɔ me ɔn swo Ʋr-koob à. 15 Nɔ ya-o-Piripi nɔ nepste Ʋr-takan yo ɔm he nɔ m-rure à, bɔ ɔm nape yo à. Ʋr-takan, da-o nɔ hoge **Ma-to m-Rerem** à, to ma Yeso **Kiristi**, wu ɔm rwore ma-to ɔn wu à, da-o ɔm rwuune ɔm yagne dak-o nɔ o-Makidoniya, yatt **yan-dor Yeso** ye gu me ɔn hwɔr ne remen yo ɔm ɔne á, se nɔ cot. 16 Kɔ da-o ɔm ro'e o-Tasaronika, n-me ɔn dak-o o-Makidoniya, nɔ tomsunte me yar-mɔ ɔn hwɔr ba o-gaan á, amba o-yoor, da-o ɔm ɔne gwu à.*† 17 Ba remen ɔm ɔnɔg nɔ 'ye me m-yar á, amba ɔm ɔnɔg nɔ 'ye m-yar remen Shir topote nɔ. 18 Nap nɔ unze yo nɔ tomunte me à woonte be ɔn de, komo yo aragte bɔ ɔm ɔne à, cin da-o Eparaditus hante me ka saw-to nɔ tomonte wu à. Ya rɔ sa o zee nɔ ya'ag Shir nɔw-mɔ m-shi'igin, mɔ Ʋr-seke, Shir gokste, komo wu hogute m-rerem.‡ 19 Komo Shir wu me ɔn dor à, wu 'ye nɔ myet rii-yo he nɔ m-gu ɔn she'et-ur nɔ à. Wu nɔm yo Ʋr-hur sak ɔn mɔk-o ɔn wu, o-kwum ne ɔn **Kiristi**, Yeso. 20 Koyanda, a sekemse nɔ Shir, Tato na n-Tɔn ba Ʋr-ma. Shir zee kaane!

Gas-de Ʋr-buste

21 Gas nɔ bɔ ɔn wu gokse wu sher ɔn Yeso **Kiristi** à. Qr re ne, yan-dor, ye rɔ me m-gu kaane à, ye tombute gas-de ɔn ye be-ur nɔ. 22 Kap yan-dor ye Shir, ye rɔ ɔn ka bɔ-o à, ye rɔ nɔ m-gas ɔn ka guw-ne ye ne, ye rɔ ɔn hur-o ɔn ko-Gwomo **Sisar** à.

23 Me ɔs-kɔn be-ur Wan-Koyan Yeso **Kiristi**, wu 'ye nɔ Ʋr-hɔ kap.

* **Bɔr-ɔs nass:16** 4:15-16 Hyen komo: 2Kor 11:9. † **Bɔr-ɔs nass:16** 4:16 Hyen komo: Seng 17:1.

‡ **Bɔr-ɔs nass:18** 4:18 Hyen komo: Rwuu 29:18.

Takurda-o Burus o wu gene yan-dor Yeso n-me bɔ-o o-Korosiya

Rem-se rɔ n-me à:

M-zantɛ 1:1-8

Nɔm-mɔ Shir un senge-m Kiristi ne 1:9—2:19

Hɔg-m pu-mɔ n-me un Kiristi 2:20—4:6

Ur-kɔm 4:7-18

¹ Me Burus, me genbe ka takurda-o. Me **wan-Tɔm Yeso Kiristi** wu,* remen Shir daagu me um waragtɛ ko-**yan-Tɔm Yeso**. Me kanɛ un ɔr na ne **Timoti** ko-yan-dor.

² Me nɔ m-tɔmbe un ka takurda-o, nɔ hun-ne ye Shir un **Kiristi** ne. Komo ɔr te ne yan-dor un bɔ-o o-Korosiya. Shir mustu nɔ ba m-kukɔp, komo nɔ rɔ yan-ess ut-ma ye be-de un wu. Um kɔnɔg unze Shir o-Tato na wu sengu nɔ m-gu, wu 'ye nɔ m-yar un gwugwu-mɔ ur-hur ne.

Ur-bongɔn us-kɔn ne

³ Kɔ o ke da-o te us-kɔn rem nɔ, te un bɔm un Shir rem nɔ. Te us-kɔn be-de Shir wu rɔ Tato-o Wan-Koyan na Yeso **Kiristi** à. ⁴ Te bɔmog Shir rem nɔ remen te hogute ma-to un sher-m nɔ be-ur Yeso **Kiristi**, komo nɔ m-was un kap hun-ne ye Shir ne. ⁵ M-shɛr m-was ne mɔ rɔ m-rwunte dish-o un rii-yo o-kwum yo Shir he nɔ m-bɔpɔse yo wu essu nɔ reɛ n-Tɔn shir à. Nɔ hogusute cin n-ga ne rem-se ur-bon se Shir swɔre o-nu wu nomo nɔ à. Nɔ hogusute ka rem-se da-o hun-ne habɛ ye ruru nɔ **Ma-to m-Rerem** ma-to o-nip mosse un **Kiristi** ne à. ⁶ Kɔ kenɛ hun-ne ut-moor ne rɔ m-hoge un ka **Ma-to m-Rerem** to, komo hun-ne ut-moor ne rɔ m-warag un yan-dor. Komo ye rɔ m-nɔm un rii-yo Shir hette o-zak à. Yo ka yo un kor hond hond bɔ nɔmɛ be un nɔ da-o nɔ hoge ka ma-to ur-takan à. Komo nɔ nak o-nip un yar-mɔ Shir ne, unze Shir rɔ m-soks un **ba'as-to** un ye shere be-ur **Kiristi** à. ⁷ Eɓaparas wu yoosu nɔ ka ma-to. Wu rɔ m-nome un **Kiristi** m-guw, komo te wu m-ɔn. Wu nomote Wan-Koyan m-guw un ess ut-ma. Un sugu un te, wu nomte kaane.† ⁸ Wu wu komo ruru te bɔ **Kukt-o Shir** ya'u nɔ m-was un kap hun-ne ye Shir ne à.

⁹ Remen kaane cin ho-de te hoge ma-ut nɔ to ur-bon à, te yage us-kɔn rem nɔ á. Kɔ o ke da-o te us-kɔn unze Shir kutu nɔ myet rii-yo wu cone nɔ nom à. Te un kɔn-se Shir wu 'ye nɔ us-weer us-nap ne se un **Kukt-o Shir**. ¹⁰ Te un kɔn-se Shir unze nɔ she'et, bɔ depe ka ye dɔre Wan-Koyan ye she'et á. Komo nɔ senge wu un gwu'urse ur-hur un nom un rii-yo ur-bon ne. Te us-kɔn komo bɔ nɔ he m-ma'as un nɔm un bɔ un rii-yo ur-bon koyanda à, nɔ nep Shir ur-bon ne. ¹¹ Te komo us-kɔn be-de Shir wu tor kukt-o nɔ wu 'ye nɔ m-wɔns, be-de un do ye un nɔ beeb-de un wu de rotte ur-me'et á. Te us-kɔn Shir kaane remen nɔ hokstɛ m-joose o-zak m-gaag ut-men ne be-de un swɔ ur-koob. ¹² Te komo us-kɔn be-de Shir nɔ senge bongɔn-de Shir Tato-o na. Wu wu muutu nɔ hun-ne ye un wu, remen nɔ bɔ'ostɛ kum un ka cim-yo wu 'ye hun-ne ye un wu, ye rɔ ur-she'et m-ccas à. ¹³ Shir

* **Bɔr-o gaan:1** 1:1 Wu Shir daagne à. † **Bɔr-o gaan:7** 1:7 Hyen komo: Koro 4:12; Pmɔn 23.

ruutu na un kom-to un **ko-Gwomo-wu un ya-ut-ko**, be-de un she'et-de o-comb. M-moka wu rwo'og Wa un wu Yeso wu wu ro m-was deen a, wu nom gwomo-ut na. ¹⁴ Remen Wa un wu, wu hokste nom un yo wu nome a. Kaane Shir rumsu na un kom-to un **ko-Gwomo-wu un ya-ut-ko**, wu sokste **ba'as**-ut na.[‡]

Kiristi jiiše

¹⁵ Yatt-wu ro m-hyan un Shir a, amba da-o Wa un wu barme net a, wu kutute hun-ne Shir. Wu ro un gwomo-to un koyan yo Shir nome a. ¹⁶ Un bu-yo ka Wa-wu, Shir nome koyan yo ro n-Ton komo o-dak ne a, myet yo a m-hyan ne komo un yo a m-hyan ne a. Mose un wu ne a nome hun-ne ye ro ut-gwomo a. Yagunte **yan-tom-ye Shir** un to ken kukt-to ne. Komo koyan un cow-yo un wu a nomte yo, remen koyan yo ye'et wu m-sek. ¹⁷ **Wa-wu Shir** ro kon cin ba a un nom ko yo ke rii-yo, komo un wu ne ko yo ke rii-yo neke kang-o gaan. ¹⁸ Komo wu, **Kiristi**, wu ro un gwomo-to un hun-ne ye un wu. Komo wu ro ye m'er. Bo hi-ur ro un gwomo-to o-wur a, wu wu ro takan-de un hogog pu-o remen hun-ne ye un wu. Wu wu Shir takne m'yons da-o wu mare a, komo wua do m-mar a. Remen wu ro ur-takan un koyan.[§] ¹⁹ Remen Shir ye zongse unze ko de **Kiristi** waragte net a, wu ro hond hond un Shir ne un ko yo ke bu-yo. ²⁰ Komo **Kiristi** wu Shir nomte cow-yo m-muunte un koyan yo wu nome a, be-de m-hongse un wu ne. Yo ka mossute myet-mo un rii-yo ro n-Ton a un hono o-dak ne. Shir nomog o-cow remen ko yo ke rii-yo ma'aste ba ut-ween un wu ne. Shir nomog yo ka un bu-yo un ya'as un Wa un wu, a wuuste hyo-mo un wu, wu meret n-ton o-kan.*

²¹ N-ga no ya-o-Korosiyane, no ro nomog m-pupa un Shir ne. Barag-us no rwo'og no waragte yan-yage-to Shir, komo no ro m-nom un rii yo-yo. ²² Amba m-moka, Shir hongsite she'et-ur so-de be-ur no un wu ne. Wa un wu waragte net komo wu mer n-ton o-kan. Shir hongsite no bo wu yage **Kiristi** meret rem no a. Wu un nom kaane remen da-o no he m-es un co-o Shir a wua goks no hun-ne ye ba m-kukop ba **ur-ba'as**. Komo yatt-wu he m-ze no nomog rii yo-yo a. ²³ Nip-o urege no ma'aste m-she be-de un **Ma-to m-Rerem**. Se no shereg ur-beeb ne untun hur-o a ma'e n-ton un shi'it-de m-wons a. Taase no yage ko wu ke net-wu wen no hw o-dish un rii-yo Shir swore o-nu un **Ma-to m-Rerem** to un wu a. No be'esute no hogussute ka ma-to. A russute hun-ne ka **Ma-to m-Rerem** to hono o-dak kap. Komo me Burus un hi un de wan-gaan wu be-de un guw-ne ye Shir ya m-ko'ot un ka ma-to.

Guw-m Burus be-de un yan-dor o Shir

²⁴ M-moka, me o-zak remen koob-de me m-swore rem no a. Un con-m re, men swoon ka koob-de. **Kiristi** conog um su ur-koob remen un wu remen um guut hun-ne ye un wu, **yan-dor Yeso**. ²⁵ Me wan-gaan wu be-de un nome un Shir m-senge remen gwu-o yan-dor kap. Remen Shir un daag me, wu ya'astu me ka senge-mo remen um guut no. Shir tomog me um yoosu no ma-to un wu ut-shishe. ²⁶ Shir wukute ka zonge-to n-ga, wu un nom kaane us-hak deen. Shir 'ya hun-ne us-nap a, amba m-moka upsusse yo ro be-de un hun-ne ye Shir. ²⁷ Shir daagte m-kute hun-ne un wu zonge-to un wu. Ka zonge-to to ro wukute. Shir conog m-gu ka ye ba **Yahuda**-ne

‡ **Bor-o gaan:14** 1:14 Hyen komo: Apis 1:7.

§ **Bor-o gaan:18** 1:18 Hyen komo: Apis 1:22-23.

* **Bor-o gaan:20** 1:20 Hyen komo: Apis 2:16.

á. Wɔ ɔnɔg ʊnze **Kiristi** she'et ʊn nɔ nɛ. Wɔ ɔnɔg nɔ ships ká dish-ɔ ʊnze nɔa kum seps-mɔ ʊn wɔ, mɔ wɔ swɔrɛ o-nu à. Tɛ m-rurɛ ʊn kɔwan kwɔm-ɔ rɔ wukusse mɔsse seps-m **Kiristi** nɛ à.

²⁸ Tɛ kɔ'otɛ ʊn kɔwan wɔ dɔrɛ **Kiristi**. Komo tɛ ʊn yoosɛ ʊn kɔwan ʊn myet-ɔ ʊs-weɛr nɛ. Yo a ɔnɛ be-de ʊn yoos-ur tɛ à yo rɔ, bɔ myet-mɔ ʊn yan-dor yɛ ʊn **Kiristi** he m-es shiishe da-o yɛ he m-es ʊn co-o Shir à. ²⁹ O rwo'ɛ metɛ m-senge mar-m-mar. Komo ʊn nɔmɔg bɔ ʊn nɔm-m re ʊn nomot ka senge-mɔ be-de ʊn rwo ʊn 'wɔns-mɔ **Kiristi** ya'ʊ mɛ à.

Bɔr-ʊs yoor

¹ ʊm ɔnɔg nɔ nep gɔn mar-mɔ m-senge mɔ ʊm rɔtte remen ʊm guut nɔ à, hun-nɛ yɛ o-Korosiya ʊn yɛ ʊn bɔ-o o-Rawudikiya nɛ, komo ʊn yɛ ken yan-dor yɛ nɛ yɛ wɛtɛ mɛ m-hyan á. ² Mɛ m-nɔm ʊn yo ka remen ʊn dootɛ kɔkt-o nɔ jaab-o ʊt-mɛn, komo remen was-m ɔr nɔ nɛ dootɔ nɔ gam-o ʊr-hi. ʊn kaanɛ nɔ he kum ʊn caari-o o-zak o-nip nɛ o hun-nɛ rotte yɛ napɛ Ma-tɔ Shir à, remen nɔ nept tɔm-o Shir wukɛ à, wata, **Kiristi** ʊn hi ʊn de ʊn wɔ. ³ **Kiristi**, wɔ wɔ cot he nɔ m-gu nɔ waragɛ ya-ʊs-weɛr nɔ nept ka tɔm-o ʊr-bon tɔ, tɔ Shir rwɔntɛ m-mɔka cas tɔ rɔ ʊntɔn kashi o-kwɔm à. ⁴ Mɛ nɔ m-rurɛ ʊn yo ka taase wɔ ken wɔ raks nɔ ʊn rɛrɛm-mɔ o-nu. ⁵ Kɔ de nomtɛ mɛ hi ʊn de mɛ kanɛ mɔsse ʊn nɔ nɛ á, amba hur ʊn de rɔ mɔsse ʊn nɔ nɛ. Mɛ o-zak deɛn bɔ ʊm hogɛ nɔ ɛks cak à, komo ʊn gam-o ʊr-hi nɛ. Komo nɔ shɛrɛg be-ʊr **Kiristi**.

Dor Wan-Koyan hantɛ hɔog-m pu-mɔ

⁶ Nɔ gokstɛ ka tɔm-o ʊnze **Kiristi** Yeso wɔ rɔ Wan-Koyan nɔ. M-mɔka sɛngu nɔ nɔm ʊn yo wɔ ɔnɛ nɔ nɔm à, kɔ o ke da-o cinda nɔ gemtɛ ʊr-hi be-de ʊn wɔ à. ⁷ Sher nɔ geer-ʊs nɔ n-mɛ ʊn **Kiristi**, komo nɔ senge m-dɔ be-de ʊn nap-se ʊn wɔ. Komo sɛngu nɔ m-shɛr ʊr-beɛb nɛ be-de ʊn yo hun-nɛ yoosu nɔ à mɔsse ʊn **Kiristi** nɛ à. Komo nɔ senge bongɔn-de Shir.

⁸ Nɔm nɔ ceen! Taase wɔ ken wɔ raks nɔ, nɔ dɔrɛ bu-yo ʊn wɔ á. Yo yɛ rɔ m-yoos à, a nom sa o zee o-nip, amba bɔ-tɔ komo rii-yo o-hwaa. Ka yoos-de ʊn tɔr temb ʊn yo hun-nɛ ɔwɔntɛ à. Yɛ rɔ m-yoosɛ ʊn hun-nɛ, ʊnze yɛ m-dɔrɛ ʊn jor-se ma-hun komo beɛb-de kɔkt-ʊt yɔ-tɔ, ʊn sugɛ-de ʊn yoosɛ ʊn hun-nɛ mɔsse ʊn **Kiristi** nɛ.

⁹ Kɔ de nomtɛ **Kiristi** barmɛtɛ wɔ warag ʊntɔn hun-nɛ à, wɔ Shir wɔ jip. ¹⁰ Komo a mɔssɛtɛ nɔ ʊn **Kiristi**, remen kaanɛ nɔ rɔ ʊn koyan nɛ, yo nɔ ɔnɛ à yo o-Kɔkt. Wɔ wɔ rɔ ʊn gwɔmo-tɔ ʊn koyan yo rɔ ʊt-gwɔmo à.

¹¹ Remen nɔ gamag ʊr-hi be-ʊr **Kiristi**, ya nɔ rɔ ʊntɔn yɛ a nome ʊr-**kɔ** à. Mɛ ʊn zɛɛ kaanɛ remen **Kiristi** dostɛ **ba'as**-ʊt nɔ. Ba kɔ-de o-wur de á, amba **kɔ-de Kiristi** rɔ m-nɔm à. ¹² Da-o a yo'osɔ nɔ m-hɔ à, kutute na ʊnze a jɔk she'et-de ʊn **ba'as**-ʊt nɔ bɔ a jɔkɛ **Kiristi** à. A 'yonstɔ nɔ bɔ a 'yonse **Kiristi** ʊn hɔog-m pu-mɔ à. Yo ka ʊn nome remen nɔ shɛrɛg ʊnze Shir yɛ 'yonse **Kiristi** ʊn hɔog, wɔ rɔ komo ʊn gwɔmo-tɔ ʊn nɔm ʊn kaanɛ nɛ.*

¹³ Nɔ yɛ rɔ **Yahuda**-nɛ á, a ro wongsɔtɔ nɔ ʊn Shir nɛ remen nɔ jɛkt **karamsa**-o Shir. Nɔ jɛkt **karamsa**-o Shir, komo remen Shir possɔtɔ nɔ be-de ʊn beɛb-de ʊt-**ba'as** á. Myet ʊn kaanɛ nɛ Shir 'yonstɔ nɔ ʊn hɔog-m pu-mɔ nɛ ʊn **Kiristi**, Shir sokstɔtɔ na **ba'as**-ʊt na kap.† ¹⁴ Shir ʊn nɔm yo

* **Bɔr-ʊs yoor:12** 2:12 Hyen komo: Roma 6:4. † **Bɔr-ʊs yoor:13** 2:13 Hyen komo: Apis 2:1-5.

ka da-ɔ wɔ sokɛ ka takurda-ɔ a gente **ba'as**-ɔt na kap à. Shir dostɛ ka takurda-ɔ a gente **ba'as**-ɔt na à da-ɔ a kame **Kiristi** n-tɔn o-kan har wɔ mer à.‡ ¹⁵ Ba **ba'as**-ɔt na Shir sokɛ cot á amba komo wɔ jestɛ gwɔmo-tɔ un ko-caari-wɔ un gwɔmo-tɔ ɔt-kukt yɔ-tɔ. Wɔ kututɛ kɔwan cas cas unze wɔ reeg yɛ ɔr-gun un bu-yo **Kiristi** mertɛ n-tɔn o-kan à.

Dɔrɛ ɔt-karamsa ɔ bo'os á

¹⁶ Nɔ rege net ɔt-tɔ á, urege wɔ piishitu nɔ ɔt-ma tɔ un:

Rii-yo nɔ m-rɛ,

Rii-yo nɔ m-swɔ,

Hɔ-tɔ nɔ nɔm ɔt-biki á,

Kɔ nɛ nɔm o-zak un reŋg-o pu-yo, un

Hɔ-de ɔr-Wɔwe nɛ á.‡

¹⁷ Nɔ rege yɛ ɔt-tɔ á, remen ká **karamsa**-tɔ kap horomtɛ-ɔ. Remen **karamsa**-tɔ tɔ horomtɛ-ɔ un rii-yo ɔr-bon yo o-nip yo rwoŋɛ à. Komo **Kiristi** un hi un de un wɔ rɔ ka nip-ɔ. ¹⁸ Remen kaane nɔ yage yangwegwer-mɔ ɔr-hi mɔ ɔt-bo, un yan-kwukte un **yan-tɔm-yɛ Shir** nɛ gaktɔ nɔ nɔm bɔ yɛ rɔ m-nɔm á. Nɔ dɔrɛ yoos-de un yɛ nɔ he de kumu un yar-mɔ Shir ɛsu nɔ á. Gɔn ka hun-nɛ yɛ ro m-zɛɛ yɛ jiishte kɔwan un nap un Shir remen yɛ hyanag ɔt-hyangan. Weer-se un wɔ kap se un hur-de un wɔ se, komo se rɔ wɔ m-rwɔ ɔs-sɛs. Amba o-nip wɔ rott cɔw-yo un nɔm ɔs-sɛs á. ¹⁹ Wɔ yagɔsɔtɛ dor-ɔ un yoos-de o-nip mɔsɛ un **Kiristi** nɛ, wɔ rɔ hi-de o-wur à. Bɔ hi-ɔr rɔ m-kutɛ o-wur o-cɔw à, kaane **Kiristi** rɔ m-kutɛ un hun-nɛ yɛ un wɔ o-cɔw, remen yɛ gemet ɔr-hi be-ɔr gaan bɔ rwɔ-ɔs rɔ m-bɔp o-wur à. Komo ɔ bɔ'ɔsɛ bɔ Shir cɔɛ à.*

Hɔog-m pu-mɔ n-mɛ un Wan-Koyan

²⁰ Bɔ rem-se ma-hun nɔ merse n-mɛ un **Kiristi** à, m-mɔka beɛb-de un hɔno o-dak, a garemɛ nɔ á. ¿Remen yan ɔ notte un nome un ka **karamsa**-tɔ o-dɔrotte sa o zee hɔno o-dak ɔ rɔ nɔ m-garamɛ? ²¹ Ka yɛ rɔ nɔ m-yoosɛ un ka **karamsa**-tɔ à, rɔ nɔ m-zɛɛ, “Wɔ jar o-jar o ci gɔn ka rii-yo á! Wɔ jar o-jar o rek gɔn ka rii-yo m-rɛ yo á! Wɔ jar o-jar o bup gɔn ka rii-yo á!” ²² Gɔn ka **karamsa**-tɔ rɔ untun rem-se rɔ m-gɔs á. A komɛ un tɔ nɛ a argu tɔ m-jore. Nɔm mɔ un net-mɔ, mɔ un rwuun un yoos-de un net. Nɔ nome gɔn ka rem-se o-dɔrotte á. ²³ Un yish-yɛ un hun-nɛ, gɔn ka **karamsa**-tɔ rɔ un sha-mɔ ɔs-nap nɛ, tɔ rɔ m-hante m-senge deen un gwugwer-mɔ ɔr-hi nɛ a kututɛ hun-nɛ unze yɛ torog be-de Shir. Har yɛ rɔ un reese un wur-tɔ un yɛ ɔr-koob. Yɛ rɔ m-zɛɛ kɔ Shir a hɔge o-zak. Amba o-nip ka **karamsa**-tɔ rott de ken beɛb-de tɔ hette gu un hun-nɛ yɛ garamsɔtɛ wur-tɔ un yɛ á.

Bɔr-ɔs tet

She'et-de un ba m-kuƙop

¹ Remen Shir ya'ag nɔ hɔog-m pu-mɔ sa o zee a un 'yons nɔ un **Kiristi** nɛ à, remen kaane sɛngu nɔ hoob un ka rii-yo rɔ n-Tɔn shir à. Tu nɔ yish be-de **Kiristi** rɔ tara à be-de jiishe m-sɛkemɛ à un kom-ɔ ɔr-rɛ de Shir.*

² Remen kaane, sɛngu nɔ barag-se un rem-se rɔ n-Tɔn shir à. Nɔ nɔm barag-se un ka rem-ɔs yɔ-se se un kane un o-dak á. ³ Nɔ nɔm barag-se

‡ **Bɔr-ɔs yoor:14** 2:14 Hyen komo: Apis 2:15. § **Bɔr-ɔs yoor:16** 2:16 Hyen komo: Roma 14:1-6.

* **Bɔr-ɔs yoor:19** 2:19 Hyen komo: Apis 4:16. * **Bɔr-ɔs tet:1** 3:1 Hyen komo: Bɔng 110:1.

un ka rem-se un hono o-dak se á, remen no mereste un se, hoog-m no m-moka mo ro wukusse be-ur **Kiristi** be-de Shir. ⁴ Da-o **Kiristi**, wu ya'u no hoog á, wu muune un ka da-o, noa es un wu ne no kum seps-mo un wu.

⁵ Remen kaane yagu no nom un rem-se ba ur-bon, se mosse un she'et-de ma-hun ne á. No nom rem-se o-ás á, ko ne she'et-de un yish o-voor á. Taase no nom suub-o un morogse us-rem un gop-de un rem-us yo-se ne. No nome kaane, no waragte o ka kwukte un ka rem-se. ⁶ Remen hun-ne ye ro m-nom un ka rem-us yo-se se á, Shir a 'ye ye ur-kqob deen remen kqob-de o-dorotte. ⁷ Gon ka rem-se no ro m-nom n-ga da-o no ro ur-she'et un bu-yo ma-hun á. ⁸ Amba m-moka taase no nom gon ka rem-se komo á. Taase no nom us-ryaab á. Yagu no naas un hun-ne ut-men un gon rii-yo no m-nom ko m-zee á. Taase no rwuunte gom-ut yo-to. ⁹ Tomso ne, no yage nome un or no ne ut-bo cinda no yagusute 'wutum-to un rii-to no ro m-nom á. Nom no kaane remen no kus bo no ro n-ga cin ba no un gokste **Kiristi** á.† ¹⁰ Shir muutu no hun-ne pu-ye komo wu ro no m-jamas remen no waragte untun wu, remen no nept wu o-nip.‡ ¹¹ Remen Shir muutu no hun-ne pu-ye m-moka koos-m mo kus á. Un ko-**Yahuda**, un wu ro ko-**Yahuda** á, myet gaan-to. Ko a kqog net, ko a ko wu á, myet gaan-to. Koos-m mo kus á, ko ko-hamat ko ko-yan-ba-us-weer ne, ko ne ko-guw, ko ne wu ro ko-guw á. **Kiristi** wu jiishe koyan, wu wu ro tomso ne n-me un hun-ne ye un wu myet.

¹² Shir daagu no remen no waragte kashi hun-ne ye un wu remen wu ro no m-was. Remen kaane sengu no hoge 'won-ur or no ne, no un 'ya m-yar, no nom gwugwer-mo ur-hi, no zee se ye ken ye nomog rii-yo no cone á. Hongsu no bo depe á no dungune. ¹³ 'Mo no ur-hur un **ba'as**-ut or no ne. Urege wu ken wu n-me no nomote wu ken wu **ur-ba'as**, no sokse wu. Hyange bo Wan-Koyan soksu no **ba'as**-ut no á, kaane tomso no he sokse un or no ne.§* ¹⁴ Yo arge yo ka ma á, was no or no ne. Remen no wasse or no ne, noa she'et no gem ur-hi be-ur gaan.

¹⁵ Yage she'et-de un ba ut-ween de **Kiristi** yosu no á, de doruttu no bo no cone á. Nom no yo ka remen Shir daagu no, no she'ete no nom m-senge be-ur gaan ba ut-ween untun wur-o gaan. No senge bongon-de Shir un ko o ke da-o. ¹⁶ Yage ma-ut **Kiristi** to she'ete n-me un hur-ut no ko o ke da-o, to reet hi-de un yo no m-nom á un yo no us-barag ne á. Nom no yo ka be-de un yoose un or no ne us-weer ne, no un or no ne myet ut-ma weer-us-weer. Tomso ne, no un hu un Sep-to ur-Bongon to Shir, komo no hu'e ut-sep, ut-dum ne to mosse **Kiristi** remen no kutute Shir unze hur-ut no ya'ase wu ur-bongon. ¹⁷ Myet bo un rii-yo no m-zee un yo no m-nom ne á, nom no yo n-me un jin-ur Wan-Koyan Yeso. No senge bongon-de Shir o-Tato un bu-yo un Wan-Koyan Yeso.†

Kashi-ur she'et-de un yan-dor Yeso

¹⁸ No ne'a-ne ye ut-ge, nome no campo no ne o-dorotte, remen yo yo depe yan-dor-ye un Wan-Koyan ye nom.‡

† **Bqr-us tet:9** 3:9 Hyen komo: Apis 4:22. ‡ **Bqr-us tet:10** 3:10 Hyen komo: Apis 4:24; Taka 1:26. § **Bqr-us tet:13** 3:12-13 Hyen komo: Apis 4:2. * **Bqr-us tet:13** 3:13 Hyen komo: Apis 4:32. † **Bqr-us tet:17** 3:16-17 Hyen komo: Apis 5:19-20. ‡ **Bqr-us tet:18** 3:18 Hyen komo: Apis 5:22; 1Bit 3:1.

19 Nq campo-ṅe, nq was un ne'a nq ṅe. Was nq ye nq kutu ye ut-gagar á. §

20 Nq yakar, nome nq inu nq un tat-ṅe nq ṅe o-dorotte un ko yo ke rii-yo nq m-nom à. Remen kaane Wan-Koyan cone nq nom.*

21 Nq tat-ṅe, nq su'e yakar nq á, un ko yo ke rii rek-yo yo ye nome yo ba ur-bon á, taasū ye ruut ur-hur be-ur nq. Nq nome ye kaane yea nom us-ryaab ye yage nom un yo depe à. †

22 Nq guw-ṅe, nq nom o-dorotte o un yan-hur-ut nq ye un hono o-dak, un ko yo ke rii-yo yo nq m-nom à. Taase nq nom senge-mo un hyan-o un yish, untun yan-hoob-o ur-jin be-de un hun-ṅe, un sūge-de un kaane nom nq senge-m nq hur-ur gaan, remen nq m-'ya un Wan-Koyan m-sek. 23 Myet-mo un rii-yo nq m-nom à, nom nq yo zak-o-zak un hur-ut nq, untun ye ro m-nome un Wan-Koyan m-senge à. Ba ye ro m-senge remen net á. 24 Nom nq kaane, nq nep ha unze Wan-Koyan Yeso a top nq. Remen kaane, nom nq senge-m nq ur-bon ṅe. Wu'a 'ye nq rem-se ur-bon se wu esse hun-ṅe ye un wu à. Baks nq unze **Kiristi** wu ro Wan-Koyan nq wu nq m-nome m-guw à. 25 Urege wu ken wu be-ur nq ro un nom un rii-yo ba ur-bon, Shir a 'ye wu ur-koob bo wu cone à. Remen koos-mo ur-hi ro kon be-de Shir á. ‡ §

Bqr-ṅs nass

1 Nq ya-ut-hur, bop nq guw nq ṅe ur-bon ṅe. Nq nomo ye rii-yo depe à. Baks nq, nq ma nq un nome un Wa-o-Hur m-guw n-Ton shir.*

Se ken karamsa se

2 Sengu nq us-kon be-de Shir koyanda. Da-o nq us-kon à, sengu nq ur-'er ur-bongon ṅe. 3 Nq baks te tomso ṅe da-o nq ro us-kon. Kon nq unze Shir tekse te cow-yo un ko'ot un ma-to un wu à, remen te ko'otute hun-ṅe ka ma-to mosse un **Kiristi** ṅe, ka ma-to to Shir wuke n-ga à. Remen un ko'otte ka ma-to o rwo'e mette ke'o. 4 Kon nq rem re, bo um he m-senge m-ko'ot un ka **Ma-to m-Rerem** to cas cas à, bo depe um nom à. 5 Da-o nq ro mosse un hun-ṅe ṅe ye shere be-ur Yeso á, rwo nq us-weer be-de un rii-yo nq he m-nom à. Nq nom yo bo nq he hoks m-nom à un da-o nq kume à. † 6 Nomo nq ye ut-ma gwerger, remen ye hogute rerem-mo un regen nq ut-to un yo nq m-zee à. Da-o nq m-rwor à, nom nq ceen remen nq nept bo depe nq shes wu à weer-us-weer.

Gas-de ur-kom

7 Tikokos a ruru nq yo koru me kané à. Wu or na wu ko-yan-dor-wu me m-was un wu ne deen à. Wu ko-yan-ess ut-ma be-ur Wan-Koyan komo wu ro m-nome un Wan-Koyan m-guw mosse un me ne. ‡ 8 Yo rwo'e, um tombute wu be-ur nq, wu hyen nq à, remen nq nept o bo te ro à. Tomso ṅe, wu dootú nq jaab-o ut-men un sher-m nq. § 9 Wu robe mosse un Onesimus ṅe. Onesimus or na wu ko-yan-dor komo, ko-yan-ess ut-ma ko-yan-bo-o nq

§ **Bqr-ṅs tet:19** 3:19 Hyen komo: Apis 5:25; 1Bit 3:7. * **Bqr-ṅs tet:20** 3:20 Hyen komo: Apis 6:1. † **Bqr-ṅs tet:21** 3:21 Hyen komo: Apis 6:4. ‡ **Bqr-ṅs tet:25** 3:22-25 Hyen komo: Apis 6:5-8.

§ **Bqr-ṅs tet:25** 3:25 Hyen komo: Kara 10:17; Apis 6:9. * **Bqr-ṅs nass:1** 4:1 Hyen komo: Apis 6:9. † **Bqr-ṅs nass:5** 4:5 Hyen komo: Apis 5:16. ‡ **Bqr-ṅs nass:7** 4:7 Hyen komo: Seng 20:4; 2Tim 4:12. § **Bqr-ṅs nass:8** 4:7-8 Hyen komo: Apis 6:21-22.

wu, te m-was un wu ne. Yoor-mo un ye a ruru no koyan yo qoru te kane a.*

¹⁰ Aristarkus, wu ro mosse un me ne kane ke'o a, wu zeeg um gas no. Kaane komo Markus wu ro heno[†] Barnabas a wu ma wu zeeg um gas no. (Um nomsutu no ma-ut Markus remen kaane no nepste yo m-nom, da-o wu wobe be-ur no, goks no wu kom-ut yoor.)[‡] ¹¹ Yeso, wu a m-aag Justus a, ro no m-gas eb un wu ne. Ka hun-ne tet-ye cot ye ro **Yahuda**-ne ye shere kane a. Ye ro m-senge un me ne ye rurut **Ma-to m-Rerem** mosse un gwomo-to Shir ne. Ye dootu me jaab-o ut-men deen.

¹² Komo Epararas, ko-yan-bq-o no ro no m-gas. Wu ko-yan-guw-m **Kiristi** Yeso wu. Wu ro us-kon be-de Shir deen ko o ke da-o rem no, untun net-wu wu ro ut-mur a. Wu ro us-kon bq no he m-ha co no es cak un beeb-de o-Kukt a, komo no nom yo Shir cone no nom a.[§] ¹³ Um hyennesse hon un koob-de wu swo rem no a, komo un yan-dor ne n-me un bq-to o-Rawudikiya, o-Hiriporis ne. ¹⁴ Ruka, ko-ya-us-baat, nay te, wu te m-was a, wu ro no m-gas, kaane tomso ne Dimas.* ¹⁵ No gassu me myet-mo un or na ne yan-dor ye ro un bq-o o-Rawudikiya a. Gassu me no ka ne'a-wu Nimpa mosse un hun-ne yan-dor ne ye ro m-morge un hur-o un wu a.

¹⁶ A komsu no karante un ka takurda-o um genbu no a, no heete hun-ne yan-dor ye ro o-Rawudikiya, remen ye karantute o. No tomso ne, no karante takurda-o um gene yan-dor ye o-Rawudikiya a.

¹⁷ Ruru no Arkibus, "Kom ka senge-mo mo Wan-Koyan boosu wo a."[†]

¹⁸ Me, Burus, me genbe ka gen-mo ur-buste mo un hi un de um gastu no, remen no nept unze me genbe ka takurda-o. Baks no unze um ro ke'o, taase to-to ke no unze no kon Shir rem re. Yar-m **Kiristi** Yeso ro un no ne!

---

* **Bqr-qs nass:9** 4:9 Hyen komo: Pmqn 10-12. † **Bqr-qs nass:10** 4:10 Tato Markus ne un tato Barnabas ne, tato-o gaan mate ye. ‡ **Bqr-qs nass:10** 4:10 Hyen komo: Seng 19:29; 27:2; Pmqn 24; Seng 12:12,25; 13:13; 15:37-39. § **Bqr-qs nass:12** 4:12 Hyen komo: Koro 1:7; Pmqn 23. * **Bqr-qs nass:14** 4:14 Hyen komo: 2Tim 4:11; Pmqn 24; 2Tim 4:10; Pmqn 24. † **Bqr-qs nass:17** 4:17 Hyen komo: Pmqn 2.

Takurda-o Burus aco o wu gene yan-dor Yeso n-me bo-o o-Taronika

Rem-se ro n-me à:

M-zante 1:1

Ur-bongon ut-sep ne 1:2—3:13

Do ye un jaab-o ur-hur un she'et-de yan-dor 4:1-12

Ur-kewes un ma-to un haan-m Kiristi 4:13—5:11

Do ye un jaab-o ur-hur o ur-buste 5:12-22

Ur-kom 5:23-28

Burus ro ur-gas

1 Be un de Burus mosse un Siras* un **Timoti** ne, genbe ka takurda-o, ha-mo un be-de un **yan-dor Yeso** ye un bo-o o-Taronika,† ye ro ye Shir, o-Tato un Wan-Koyan ne Yeso **Kiristi**.‡

Un konog Shir wu ye'et no m-yar un gwugwu-mo ur-hur ne.

Yan-dor un bo-o o-Taronika

shereg ur-beeb ne

2 Koyanda te m-bomu un Shir rem no kap, te no m-tan un kon-us te. 3 Te m-baks un senge-m no ne mo m-sheer un co-o Shir Tato na un senge-mo notte à remen no was hun-ne. Da-o hun-ne ya'u no ur-koob à, no un 'mo ur-hur ne remen no ro o-saktò ne n-me un Wan-Koyan na Yeso **Kiristi**.

4 Or te ne, te nak unze Shir ro m-was no ne, komo wu daagu no. 5 Remen da-o te hantu no **Ma-to m-Rerem** à, ba ut-ma temb á, amba ur-beeb ne. **Kukt-o Shir** o komo dossute no das-mo ur-hur no nept unze yo te rwore à nip-to. No nak gon she'et-de te she'ete n-me un no à remen te guut no. 6 No yooste gon she'et un te un de ma Wan-Koyan ne komo, no goksuru Ma-to Shir; **Kukt-o Shir** ye'et no zak-o ur-hur, ko de nomte no swoog ur-koob deen à. § 7 Remen un kaane o no waragte rii-yo ur-yoos be-de un hun-ne ye un dak-to o-Makidoniya o-Akaya ne. 8 Remen be un no o, hun-ne ye rigimse raag-o no à hoge ma-ut Wan-Koyan to cuwut ko kené un ka raag-o, ba un dak-to o-Makidoniya un o o-Akaya ne o cot á. A nak un sher-m no ne be-de Shir ko kené, ba ma se te rworog á. 9 Remen hun-ne un hi un de un ye, ye ro m-rwor bo no goksú te à. Komo un bo no yage m-gir, no waktunte be-de Shir à, remen no nomute Shir wu o-nip un o un hoog ne m-guw. 10 Ye rurutu te unze m-moka waase no m-mun mo un Wa un wu Yeso o-dish ne un hono o-dak es-mo n-Ton o-shir. Ka Yeso wu Shir 'yonse ut-marimar à, wu he na m-ruut n-me un ka ryaab-se roone à.

Bɔr-ɔs yoor

Burus baksute ya-o-Taronika

mosse un hamat-de un wu ne be-to un ye

1 Or te ne, no nak unze habe-m te be un no, mo ja hwaa á. 2 Ko de nomte te suuste ur-koob o-yo'og ne n-me un bo-o o-Piripi, bo no nape à. Amba

* **Bɔr-o gaan:1** 1:1 ut-Girik: Sirabanus. † **Bɔr-o gaan:1** 1:1 Hyen komo: Seng 17:1. ‡ **Bɔr-o gaan:1** 1:1 Wu Shir daagne à. § **Bɔr-o gaan:6** 1:6 Hyen komo: Seng 17:5-9.

un gwu-q un Shir na, te kumug no rure un **Ma-to m-Rerem**, ko de nomte to swog m-shakt a.* ³ Da-o te konu no m-goks un ka **Ma-to m-Rerem** to a, te rure no ut-bo a, ko a zee te un con m-kum saw-ut no a, ko te con no m-raks a. ⁴ Te ro m-yoose un hun-ne, yo ye cone m-hoge a ba yo te m-rwor temb a. Un hek-o un kaane, te m-rwor un yo Shir zee te ruru ye a, remen wu ro un m-byarag un ko yo ke rii-yo n-me un barag-us na wu nep yo a cone a. ⁵ Bo no nape a, ma-ut te ba to un rerem-mo nu to a, komo ba te un yo ken cow-yo ur-gop yo ne wuke a. Shir wu ro te m-su'e. ⁶ Ba te un hoob-o ur-bongon be-de un hun-ne, ko be un no, ko ye ken ye un hon a.

⁷ Bo te ro yan-Tom **Kiristi** a, te roa warag saw-to us-nu be un no. Amba te kutute hun-ne gwugwer-mo ur-hi n-me un no, untun bo inu-o ro un gwot un yakar-ye un wu a. ⁸ Remen te waste un no ne deen, o rwo'e te kotutu no ko'ot-o un **Ma-to m-Rerem** to Shir un hon-de un to a, amba te hogute m-rerem mo un ya'as un hog-m te rem no, remen no cowog te ur-hur deen. ⁹ Or te ne, baks no un senge-m te ne un range-o te ne o te range a. Te nomog m-senge m-how m-tet ne taase te ru'e ko-wan us-nu, da-o te ko'ote no ka **Ma-to m-Rerem** to, to rwuune be-de Shir a.

¹⁰ No te m-su'e, Shir ma wu ro te m-su'e mosse un gon she'et-de te kutu no yan-dor a. Te she'ette ba m-kukop, un men-ut pus-to ne, ba un be-de m-pyap. ¹¹ Untun bo no nape a, te doruttute ko wu ke be un no bo tato-o ro m-dorutte un yakar-ye un wu a. ¹² Te nak no ut-to, te ya'ag no jaab-o ut-men, te kon no, no she'et she'et-de depe a, de ur-bon un co-o Shir, ka wu agu no n-me un gwomo-to un wu un seps-mo un wu ne a.

Burus bomog Shir komo ne remen bo

yan-bo-o o-Tasaronika gokse

Ma-to m-Rerem a

¹³ Remen kaane o tette un bom un Shir koyanda, remen, da-o no gokse Ma-to Shir, to no hoge be un te a, no goks to untun ma-to un net a. Un sug-de un kaane ma, no gokstu to bo to ro a, Ma-to Shir. Ka Ma-to Shir to, to ro m-senge n-me un hur-ur no, no ye shere a. ¹⁴ Or te ne, no yooste be-de yan-dor ye Shir n-me un **Kiristi** Yeso, ye ro n-me un dak-o o-Judiya a. Un zeeg kaane remen no swog ur-koob be-de un hun-ne ye un dak-o no, untun bo ye swo un kom-to un **Yahuda**-ne a.† ¹⁵ **Yahuda**-ne ye ho Wan-Koyan Yeso un **yan-Rwor un Ma-to Shir** ne, ye yenguru te komo. Ye un naas un Shir ut-men deen. Ye ut-yage un kowan ne!‡ ¹⁶ Te un ko'ot Ma-to Shir be-de un ye ro **Yahuda**-ne a remen ye kumut gwu. Amba ye ken **Yahuda**-ne conog m-wen un ko'ot un ka **Ma-to m-Rerem** to. N-te un kaane o yette m-do **ur-ba'as** n-ton **ba'as-to** un ye. Amba ryaab-se Shir be'esute se kergunsute n-te un ye.

Burus este ur-hur

wu heet o-Tasaronika

¹⁷ Amba, or te ne, da-o a gaktu te m-wonge un no ne a n-me un ya o-da hiin a, wonge-mo o-wur yanze 'mo ur-hur a. Te o-reeb, te m-senge te hyenet no yish-ye ka yish-ye. ¹⁸ Te este ur-hur te habute be un no ba un das-mo ur-hur. Me, Burus, un nomog m-senge un habute be un no ba o-gaan a, ba o-yoor a, amba **ko-Gwomo-wu un ya-ut-kot** wenege te. ¹⁹ Te

* **Bqr-qs yoor:2** 2:2 Hyen komo: Seng 16:19-24 2:2b Seng 17:1-9. † **Bqr-qs yoor:14** 2:14 Hyen komo: Seng 17:5. ‡ **Bqr-qs yoor:15** 2:15 Hyen komo: Seng 9:23,29; 13:45,50; 14:2,5,19; 17:5,13; 18:12.

un hoge un reeb-o nɔ. Tɛ conog m-habe be un nɔ remen nɔ hantute tɛ o-saktɔ o-zak nɛ. Nɔ rɔ gwɔn-m tɛ un 'yons un tɛ nɛ un gond-o tɛ nɛ, bɔ tɛ he m-ɛs un co-o un Wan-Koyan na Yeso da-o wu he m-muun à. ²⁰ O-nip, nɔ yɛ rɔ rii-yo un gwɔn-m tɛ, un rii-yo un zak-o tɛ nɛ.

Bɔr-ɔs tet

¹ Remen kaane bɔ tɛ hokse 'mɔ ur-hur á, tɛ hyanuru nomog ur-bon a yagu mɛ tɛ Siras n-mɛ un bɔ-o o-Atina un hon tɛ.* ² Amba tɛ tombute **Timoti**. **Timoti** rɔ un senge-mɔ Shir be-ur gaan un tɛ nɛ mɔ un kɔ'ot un **Ma-to m-Rerem** tɔ ma **Kiristi**. Tɛ tombute wu remen wu dootɔ nɔ ur-beɛb komo wu ye'et nɔ jaab-o ut-men mosse un sher-m nɔ nɛ. ³ Tɛ un nom kaane remen un taase ka range-o ru wu ken wu dos ur-hur. Nɔ un hi un nɔ, nɔ nepse unze Shir essute na swɔ ur-koob un ká bu-yo. ⁴ O-nip nɛ, da-o tɛ ro mosse un nɔ nɛ à, tɛ rurute nɔ n-ga'ane nɛ unze, range-o roon, komo ka nome, bɔ nɔ nape à. ⁵ Remen kaane, bɔ mɛ hokse 'mɔ ur-hur á, o hante um tombute **Timoti** remen um hogute ma-to un sher-m nɔ. Um ro o-gyer ka wa-ut-meger-wu, be'esse wu raks nɔ, komo senge-mɔ tɛ nome be un nɔ à mɔ warag hwa.

*Timoti Haag ur-hamat o-Tasaronika,
wu hanturu Burus jaab-o ut-men*

⁶ Amba m-moka, bɔ **Timoti** muunte raag-o nɔ à, wu rurute tɛ ma-ut nɔ tɔ m-rerem mosse un sher-m nɔ nɛ, un was-m nɔ nɛ. Wu rurute tɛ unze da-o nɔ bakse ka ho-to tɛ she'et un nɔ nɛ à, nɔ un hoge o-zak. Nɔ o-reeb nɔ hyenet tɛ, bɔ tɛ o-reeb tɛ hyenet nɔ à.† ⁷ Remen kaane, or tɛ nɛ n-mɛ swɔ ur-koob un tɛ un range-o tɛ nɛ, tɛ kumug jaab-o ut-men remen sher-m nɔ un Yeso. ⁸ M-moka, komo tɛ zutute, bɔ nɔ ese 'ge m-'wons nɛ n-mɛ un Wan-Koyan à. ⁹ Ya un gon bongon-de bɔ'ose tɛ nome Shir rem nɔ, n-tɛ un zak-o ur-hur o tɛ m-nom n-co o Shir tɛ rem nɔ? ¹⁰ M-how, m-tɛt nɛ tɛ m-joose us-kɔn be-de Shir deen remen tɛ kumut nɔ m-hyan yish-yɛ ka yish-yɛ, bɔ tɛ he nɔ m-gu nɔ sheret be-ur **Kiristi** m-sok nɛ à.

¹¹ Tɛ us-kɔn be-de Shir, wu rɔ Tato-o na à, un Wan-Koyan na nɛ Yeso, unze yea tikste o-cɔw yo m-muube be un nɔ. ¹² Nɔ komo, tɛ us-kɔn Wan-Koyan Yeso wu gu nɔ was un or nɔ nɛ, un yɛ ken hun-nɛ nɛ deen deen, untun bɔ tɛ nɔ senge-m was deen deen à. ¹³ Tɛ konog unze, Wan-Koyan na Yeso wu do rem nɔ ur-beɛb, nɔ waragte ba **ur-ba'as** komo ba m-kukop n-co o Shir wu rɔ, Tato na à da-o Wan-Koyan na Yeso he m-muun mosse un yan-dor yɛ un wu nɛ kap à.

Bɔr-ɔs nass

Gɔ un she'et-de Shir cone à

¹ Ur-kom komo, or tɛ nɛ, tɛ nak nɔ ut-to rem Yeso Wan-Koyan na un bɔ nɔ he m-she'et un she'et-de Shir hette hoge un rerem-m nɔ à, untun bɔ tɛ yoosu nɔ à. Kɔ de nomte nɔ un gɔ un ka she'et-de à, se nɔ do m-senge deen. ² Remen nɔ nak gɔ un ma-to tɛ rure nɔ, un bu-yo un gwomo-ut Yeso Wan-Koyan à.

³ Remen kaane, o rɔ con-mɔ Shir, nɔ warag ba m-kukop, unze nɔ som she'et-de o-ás. ⁴ Kowan wu nep bɔ wu he garamse un wur-o un wu à,

* **Bɔr-ɔs tet:1** 3:1 Hyen komo: Seng 17:15. † **Bɔr-ɔs tet:6** 3:6 Hyen komo: Seng 18:5.

un cōw-yo ba m-kukop un 'ya ut-gos ne. ⁵ Ba she'et-de un yish-ye o-yoor, untun yan-ba un dor ye nape Shir á. ⁶ N-me un ka ma-to komo, taase wu ken wu nome or un wu **ur-ba'as** á. Kō ne wu re ra-o or un wu á. Wan-Koyan a 'ye campo-ne un ne'a-ne ne ur-koop remen go un ka **ba'as-de**, bō te rure nō à un bō te nake nō ut-to ne à. ⁷ Remen Shir wu aag na remen a waragte ya-m-kukop á, amba a she'ete she'et-de ba m-kukop. ⁸ Remen kaane, wu yage dorute o un ka ma-to à, ba net-wu wu yage á, amba Shir wu yage, wu ya'asu nō **Kukt-o Shir**.

⁹ M-mōka mōsse un was un or nō ne ne komo, ba se wu ken wu genete nō á, remen nō un hi un nō Shir o yoosu nō, nō was un or nō ne ne. ¹⁰ Ka o komo, nō un was un or nō ne ne kap n-me un dak-o o-Makidoniya. Kap un kaane ne, te conog nō do m-nom un kaane deen.

¹¹ Nom nō m-senge nō she'et she'et-de ba ut-ween, nō gut senge-mō rō un co nō à ba o-hebe gwuw. Nō nom m-senge un kom-ut nō bō te zee nō nō nom à. ¹² Ká da-de hun-ne ye rō yan-dor á ye a hyen bon-de un cōw-yo nō m-dore à, komo udepe nō shere ye ken ye yish á.

Muun-m Wan-Koyan

¹³ Amba or te ne, te con nō she'et ba m-nap mōsse un ye mare ne á, taase nō nom tuk-mō ut-men untun hun-ne ye rotte o-sakto á. ¹⁴ Bō a shere Yeso marag, wu inute à, ka o komo n-me un Yeso, Shir he muunte ka ye mare mōsse un Yeso ne à. ¹⁵ Te nō m-rure n-me un ma-ut Wan-Koyan unze, na ye rō un hoog ne da-o Wan-Koyan he m-muun à, a be ye mare à m-ine á, kō hiin. ¹⁶ Remen Wan-Koyan un hi un de un wu, wu he m-kergunde rwuun-mō n-Ton shir, us-eeg ne se ur-bebe, un cor-o un caari-wu un koyan-tom-wu Shir ne, un hur-mō un kar-o Shir ne. Ka ye mare n-me un **Kiristi** à, ye he m-ba m-ine. ¹⁷ Ka da-de, na ye rō un hoog ne à, a dek na mōsse un ye ne n-me ut-ke'ente, remen a go'onute un Wan-Koyan ne n-Ton. A ma'as be-ur gaan un Wan-Koyan ne har da-o ba m-ta.* ¹⁸ Remen kaane, se nō ma'as or nō ne un 'ya un jaab-o ut-men un kà ma-to ne.

Bqr-qs taan

She'et nō zongse remen haan-m Wan-Koyan

¹ M-mōka, or te ne, mōsse o-da ne kō ur-hō de ka rem-se he m-kor à, ba se te genute nō á. ² Remen nō ma nō nepse unze hō-ur Wan-Koyan Yeso a haan untun haan-mō un ko-hyow m-tet.* ³ Da-o hun-ne rō m-zee, "Te un she'et-de ba ut-ween un gwugwu-mō ur-hur ne," ba m-naas o-da, sabre-o he ye m-'wos, untun bō mat-o rō m-bop un ne'a-wu ur-uub à, cōw-yo m-pōsse rō kon á.

⁴ Amba nō, or te ne, nō she'et n-me o-comb á. Remen hō-de Yeso he m-muun à, um nak ka hō-de a cōwse nō untun ko-hyow á. ⁵ Remen kap-m nō yakar-ye m-cucar-ye, ye ur-hō komo. Na ba ya-m-tet ye, kō ya-o-comb á. ⁶ Remen kaane, taase a rewe bō ye ken ye m-rewe á. Se de a she'et nō zongse un garamse un hi un na ne. ⁷ Remen ye rō m-rew à tet-mō ye rō m-rewe, ka ye swō-m mō m-hō komo à, tet-mō mō rō ye m-hō. ⁸ Amba bō a hun-ne ye ur-hō à, se a garamse hi un na, a cup nō matuku-o o-kwom, o m-sher, m-was ne. Rwo ur-hur be-de un kum un gwu komo o warag na

* **Bqr-qs nass:17** 4:15-17 Hyen komo: 1Kor 15:51-52.
24:43; Ruka 12:39; 2Bit 3:10.

* **Bqr-qs taan:2** 5:2 Hyen komo: Mati

toɔb-o o-kwɔm.† 9 Remen Shir wu daag na a suɔt ur-koɔb un ryaab-se un wu á, se de remen a kumut gwu be-ur Yeso **Kiristi** Wan-Koyan na. 10 Wu marag rem na remen a waragté mosse un wu ne ko a m-hoog ne, ko a margan-ne, da-o wu muune à. 11 Remen kaane se no 'ye or no ne jaab-o ut-men. No ma'as m-'yons un or no ne, untun bo no m-nom m-moka à.

Nak ut-to ur-gas ne

12 M-moka te no us-kon, or te ne, 'ya no ye ro m-senge be-ur no à ut-gos, ye ro sek-ye no n-me un Wan-Koyan à, ye ro no m-nak ut-to à. 13 No hyen ye us-shi ne m-was ne remen senge-mo un ye. No she'et ba ut-ween un or no ne. 14 Te no us-kon komo, or te ne, no teper ka yan-she'et-de o-hwaa ye. No 'ye yan-ba un duw-de ur-hur jaab-o ut-men. No gu ye rotte ur-beeb á. No 'mo ur-hur un kowan ne. 15 War no taase kowan top men-ut jaas-to un men-ut jaas-to á, se de koyanda no nom m-senge no nomote or no ne rii-yo ur-bon un hun-ne ye kuse ne à, komo.

16 Ma'as no o-zak koyanda. 17 No ma'as us-kon be-de Shir ur-ho bi. 18 N-me un koyan yo kumu no à, no bum Shir, remen ka Shir cone be un no n-me un Yeso **Kiristi**.

19 Taase no ryomos ra-o un **Kukt-o Shir** á. 20 No 'yar ma-to un ko-yam-Rwor un Ma-to Shir rwore à. 21 Se de no me'es koyan, no bup rii-yo ro ur-bon ne à. 22 No nom dorotte-o un kap ma-to un men-ut jaas-to á.

Burus konog Shir hu'e

ya-o-Tasaronika nu-o ur-bon

23 Me un kon-se Shir un hi un de un wu, wu ro m-gwugwu mo ur-hur ne à. Me un kon-se un wu remen wu muutu no war war ba m-kykop, wu 'er kukt-o no, un hoog-m no ne, un wur-ut no ne kap, no waragté ba ur-reeb un har da-o Wan-Koyan na Yeso **Kiristi** he m-muun à. 24 Bo Shir bande no remen no waragté hun-ne un wu, komo wu ko-yan-ess ut-ma à, noa hoks m-sheer unze wua shoos ma-to un wu.

25 Or te ne, kono te no Shir. 26 Gas no or na ne kap un gamat-de m-was. 27 Um konog no n-me un jin-ur Wan-Koyan, no karante ka takurda-o be-ur or na ne kap.

28 Yar-m Wan-Koyan na Yeso **Kiristi** ro un no ne!

† **Bɔr-ɔs taan:8** 5:8 Hyen komo: Isha 59:17; Apis 6:13-17.

Takurda-o Burus ayoore-o o wu gene yan-dor Yeso n-me un bo-o o-Tasaronika

Rem-se ro n-me à:

M-zante 1:1-2

Ur-bongon us-tor ne 1:3-12

Ur-kewes un ma-to un haan-m Kiristi 2:1-17

Do ye un jaab-o ur-hur un she'et-de un yan-dor 3:1-15

Ur-kom 3:16-18

Ur-gas

¹ Be un de Burus, mosse un Siras ne,* un **Timoti** ne, genbe ka takurda-o, ha-mo un be-de un hun-ne yan-dor un bo-o o-Tasaronika ye ro hun-ne ye Shir à Tato na un Wan-Koyan ne Yeso **Kiristi**.†‡

² Um konog Shir o-Tato un Wan-Koyan ne Yeso **Kiristi** remen ye ye'et no m-yar un gwugwu-mo ur-hur ne.

Ur-bongon ur-gas ne

³ Or te ne, depete te bum Shir ko de ke ho-de rem no, komo kaane ro ur-bon ne, remen sher-m no ro m-bo'ose, komo was-mo no wasse or no ne à mo ro m-do. ⁴ Remen kaane, kap un n-me un hun-ne yan-dor-ye Shir, no ye tette un uk o-cin remen gaag un men-ut no un sher-m no ne un ka range-o kumu no ut-meger ne amba no 'mo ur-hur à.

⁵ Kap yo ka kutute unze Shir ro un piish ut-ma ur-bon ne, yo ka komo rwuntute cas unze no bo'oste m-she'et un gwomo-to Shir remen ka gwomo-to, o notte un swo ur-koob. ⁶ Shir ro un men-ut pus-to ne, remen kaane, ka ye ro no m-ya ur-koob à wua tope ye un reesu un ye ur-koob ebe un ye. ⁷ Amba no ye ro un swo ur-koob à wua wuwussu no, har ma un te ne. Yo ka a kor un ho-de Wan-Koyan Yeso he m-rwuun n-Ton shir un rem-de o-ra à, mosse un **yan-tom-ye Shir** ye un wu ne ye ur-beeb. ⁸ Wua rangse ka ye nape Shir á un ka ye yage nome un **Ma-to m-Rerem** o-dorotte à to ma Wan-Koyan na Yeso. ⁹ A 'ye ye koob-de ba m-ta, a dos ye un co-o Wan-Koyan un seps-mo un beeb-de un wu ne. § ¹⁰ Un ka da-o, wu he m-muun a ye'et wu m-sek à, yan-ba-**ur-ba'as** yea seps wu. Kap yan-dor komo yea hyen made-o un wu un ka ho-de mosse un no ne, remen no shereg un ka ma-to te ruru no à.

¹¹ Un yo ka ne ur-hur, o rwo'e tette us-kon rem no koyanda, remen no ya'aste Shir ur-bongon. Te us-kon noa she'et un ka cow-yo Shir cone à. Nom no kaane remen no waragte rii-yo Shir dektu no à. Komo te us-kon Shir a ya'as no beeb-de m-shoos un ko yo ke rii-yo ur-bon yo remen no m-sher be-ur Yeso **Kiristi**. ¹² Te us-kon un bo a he seps un jin-ur Wan-Koyan na Yeso n-me un no à, no komo n-me un wu, hond hond un yar-mo Shir na, un Wan-Koyan ne Yeso **Kiristi**.

* **Bqr-o gaan:1** 1:1 ut-Girik: Sirabanus. † **Bqr-o gaan:1** 1:1 Wu Shir daagne à. ‡ **Bqr-o gaan:1** 1:1 Hyen komo: Seng 17:1. § **Bqr-o gaan:9** 1:9 Hyen komo: Isha 2:10.

Bɔr-ʉs yoor

Ko-Gwɔmo-wʉ o-zang

¹ M-mɔka, ɔr re ne, ʉm ɔnɔg ʉm rʉrʉ nɔ se ken rem-se mɔsɛ ʉn mʉʉn-m Wan-Koyan na Yeso **Kiristi** ʉn komo bɔ a he na m-mɔrogɛ ne be-de ʉn wʉ à, tɛ nɔ ʉs-kɔn:* ² Taase hur-ʉr nɔ nukte hɔr-m-hɔr, kɔ komo can-yo ʉn wur-o nɔ ine ʉnze hɔ-de ʉn Wan-Koyan rege de woosunte á. A nom wʉ ken wʉ a hoks m-rwɔr n-mɛ ʉn ma-tɔ o-Kukt, kɔ be-de ʉn rwɔr ʉt-ma, kɔ gengen sa o zee be ʉn tɛ tɔ rwʉʉne. ³ Nɔ jar o-jar nɔ yage wʉ ken wʉ raks nɔ ʉn yo ken ɔw-yo á. Mɛ ʉn zɛɛ kaane remen ka hɔ-de a wɔn á sɛ a inite zang komo ká ko-gwɔmo-wʉ o-zang wʉ rusune cas, wata ka wʉ a nome den-ɔ o-ra à. ⁴ Wʉ rɔ ka wa-ʉt-yage-wʉ. Wʉ rɔ ʉn sɛps ʉn hi ʉn de ʉn wʉ ʉn yage-tɔ ʉn kap rii-yo piye jin-de Shir à, kɔ komo wʉ a m-kwʉkte á. Har ma wʉ rɔ m-she'et ʉn kwʉʉr-ɔ Shir ʉn **Pyo-ɔ Shir** wʉ rɔ m-zɛɛ ʉnze wʉ rɔ Shir.†

⁵ ʉNɔ baks, da-ɔ ʉm ro ʉn nɔ ne à, ʉm rʉrʉtʉ nɔ tɔ ká kap á? ⁶ M-mɔka nɔ nepɛ rii-yo wɛnɛ tɔ m-kɔr à, taase yo kor cin ba da-o wɔ ʉn wɔn. ⁷ Remen ka ko-Gwɔmo-wʉ o-zang wʉ tɛksunte m-senge wukusse. Amba ka wʉ rɔ m-wɛn à wʉa re co m-wɛn har da-ɔ Shir he wʉ m-doss o-ɔw à. ⁸ ʉN ká da-ɔ a he ka ko-Gwɔmo-wʉ o-zang wʉ m-rwʉntɛ cas, amba ʉn mʉʉn-m Wan-Koyan Yeso, Yeso a ho wʉ ʉn shik-mɔ ʉn nu-ɔ ʉn wʉ, wʉ sabre wʉ ʉn sɛps-mɔ ʉn wʉ ne.‡ ⁹ A nep haan-mɔ ʉn ko-Gwɔmo-wʉ o-zang be-de ʉn senge-mɔ ʉn **ko-Gwɔmo-wʉ ʉn ya-ʉt-kɔt**. Wʉa nom rem-se o-made, ʉt-napa ne, ʉt-hyat ne tɔ ʉt-bɔ go-ʉs-go.§ ¹⁰ Wʉ rɔ m-raks ʉn ye rɔ ʉn bu-yo ʉn den-ɔ o-ra à remen ye ginimte m-was ʉn yo rɔ o-nip à, komo remen kaane yea kum gwʉ á. ¹¹ Remen kaane Shir a tomnuntʉ ye caari-tɔ ʉt-raks remen ye sheret be-de ʉt-bɔ. ¹² Wʉ ʉn nom kaane remen a kupsutɛ kap ye yage m-she'et be-de o-nip à ʉt-ma, ye rɔ komo m-hoge ʉn zak-ɔ m-nom ʉn men-ʉt jaas-tɔ à.

Es nɔ m-'wɔns ne

¹³ Depetɛ tɛ bʉm Shir rem nɔ, ɔr re ne nɔ ye Wan-Koyan wasse ʉn nɔ ne à, remen cin ʉr-takan Shir daagu nɔ, nɔ kumut gwʉ ʉn bu-yo ʉn **Kukt-ɔ Shir** muutu nɔ ba m-kʉkɔp ʉn komo bu-yo ʉn sher o-nip ne à. ¹⁴ Wʉ ʉn agan nɔ ʉn bu-yo ʉn ka **Ma-tɔ m-Rerem** tɔ, tɔ tɛ ya'ʉ nɔ à, remen nɔ kumut sɛps-m Wan-Koyan na Yeso **Kiristi**. ¹⁵ Remen kaane, ɔr re ne, ɛs nɔ ʉr-beɛb ne, komo nɔ bʉp ka nip-ɔ tɛ yoosu nɔ à, kɔ ʉn ma-tɔ nu, kɔ komo gengen.

¹⁶ Tɛ ʉs-kɔn be-ʉr Wan-Koyan na Yeso **Kiristi** ʉn hi ʉn de ʉn wʉ, ʉn Shir ne Tato na rem nɔ. Wʉ wasʉ na à, ʉn yar-mɔ ʉn wʉ, wʉ 'ye na jaab-ɔ ʉt-mɛn ɔ ʉn ba m-ta, o-saktɔ ne ɔ ʉr-bon ʉn bu-yo yar-mɔ ʉn wʉ. ¹⁷ Komo tɛ ʉn kɔn-se Shir ʉnze wʉ 'ye nɔ jaab komo wʉ dowɛ rwʉn-ʉs nɔ m-'wɔns, n-mɛ ʉn kɔ mɔ ke senge-mɔ, mɔ m-nom m-ɛɛp ne à.

Bɔr-ʉs tet

Kɔn nɔ Shir rem tɛ

* **Bɔr-ʉs yoor:1** 2:1 Hyen komo: 1Tas 4:15-17. † **Bɔr-ʉs yoor:4** 2:4 Hyen komo: Dane 11:36;

Izik 28:2. ‡ **Bɔr-ʉs yoor:8** 2:8 Hyen komo: Isha 11:4. § **Bɔr-ʉs yoor:9** 2:9 Hyen komo: Mati 24:24.

¹ Ʋr-kom ɔr re ne, kon no rem te remen ma-ut Wan-Koyan nomot hor-mo m-wɔ ko kene, komo to kum m-seps bo to kume be-ur no a. ² Komo no kon bo a he na m-gu un kom-to un hun-ne yan-men-ut jaas-to a, remen ba kap mo un hun-ne ye shere a. ³ Amba Wan-Koyan wu ro ko-yan-ess ut-ma, wua dowe rwun-us no ur-beeb, wu 'er no be-de un ka wan-men-ut jaas-to wu. ⁴ Ya te ro sasa un Wan-Koyan ne, remen no m-dore un yo te ruru no a, komo no he co m-dore un yo te rwo'u no a.

⁵ Te us-kon unze Wan-Koyan na Yeso wua ru no sengute, be-de un was-mo Shir, un 'mo-mo ur-hur ne mo **Kiristi** ro m-'ya a.

Ʋr-kewes taase a she'et

she'et-de o-hwaa

⁶ Ʋr te ne, te ka'agte no un jin-ur Wan-Koyan na Yeso **Kiristi**, ru no cow-yo un ko wu ke, wu ro un she'et-de o-hwaa a, wu ro un dorotte-o un ka rii-yo te yoosu no a. ⁷ Ai, no un hi un no, no nepse depete no dore sha-m te, remen da-o te ro be un no a, te ya-m-zar-ye a, ⁸ komo te re rii-yo m-re m-yar be-de un net a. Amba te swoog ur-koob, te m-senge m-how, m-tet ne, taase te sawse wu ken wu be-ur no us-nu. ⁹ Te un nom yo ka, ba remen tett o ur-beeb te hobot gwu a, te un nom kaane remen te kututu no bu-yo m-dore. ¹⁰ Da-o te ro be-ur no a, te ro no m-rure un yo ka: "Kap bon wu yage nom m-senge a taase wu re a."

¹¹ Te hogute unze ye ken ye be-ur no ya-m-zar-ye, komo ye ro m-nom un yo ken rii-yo a se o-hebe gwuw. ¹² Un jin-ur Wan-Koyan Yeso **Kiristi** gon ka hun-ne ye, ye jar a. Te ka'agte ye, ye nom m-senge un ess ur-hi ne, remen ye reegtute hi un de un ye. ¹³ Amba no ɔr re ne, taase no ker un nom un rii-yo ur-bon.

¹⁴ Ʋrege wu ken wu yagute nom o-dorotte un rii-yo te rwo're n-me un ka takurda-o a, ruru no **yan-dor Yeso** wu. Nom no ja un wu ne m-sok ne, komo no som wu remen wu hogute m-'e. ¹⁵ Amba no muut wu wa-ut-yage a, amba nak no gon wu ut-to remen ɔr na wu wan-dor.

Gas-de ur-kom

¹⁶ Te un kon-us Wan-Koyan un hi un de un wu, remen wu ye'et no mgwugwu koyanda komo un ko yo ke bu-yo. Wu ro takan-de un gwugwu-mo un hur-ut na a. Wan-Koyan wu ro un no ne kap.

¹⁷ Un kom-ut re, Burus, um genbe ka gas-de. Un gon ka bu-yo me m-gen un ko o ke takurda-o. Kaane me m-gen.

¹⁸ Yar-m Wan-Koyan na Yeso **Kiristi** ro un no ne kap!

Takurda-o Burus aco o wu gene Timoti

Rem-se ro n-me à:

M-zante 1:1-2

Ur-kewes mosse yan-dor Yeso ne un sek-ye ye un o ne 1:3—3:16

Ur-kewes ha-mo un be-ur Timoti mosse un senge-mo un wu ne 4:1—6:21

Ur-gas

1-2 Timoti, Burus ro wo m-gene un ka takurda-o. Wo m-moka kashi un wa re wu, remen un yoosutu wo m-sheer be-de Shir. Me, Burus, wan-Tom Yeso **Kiristi**,* un beeb-de Shir, **Wan-Gwu** na un **Kiristi** Yeso, wu ya'u na o-saktò à.

Me un kon-se Shir Tato na, un Yeso **Kiristi**, Wan-Koyan na. Me un kon-se ye 'ye wo yar-mo un ye, ur-'won ne, un gwugwu-mo ur-hur ne.†

Nak ut-to remen un yan-yoos-de ut-bo

3 Da-de um ro un cow-o re ha-mo o-Makidoniya à, um rurute wo o she'et n-me bo-o o-Apisu. She'et kané remen o nekt ye ken hun-ne ye ut-to kané, ye yage yoos-de ut-bo. 4 Rure ye, ye yage naas un da-o hun-ne be-de un yoos-de ut-zwom, un ogo-de un ya-n-ga-ye ne. Ye yage remen gon ka ma-to ro m-hante sunu-mo ut-ma. To un gu un hun-ne nom un she'et-de m-sheer be-de Shir á. 5 Yo a cone ko wu ke wan-dor o Shir wu nom à, yo ro m-was un or un wu ne ne. Ka was-mo a rwuun un hur-ur pus-de, un hur-ur gaan ne, komo ur-hur ne de m-sheer be-de Shir cot. 6 Amba ye ken ye jorute ka rem-se Shir cone a nom à, ye warguru be-de un ma-to ba ur-hi. 7 Ye conog ye warag ya-ur-yoos-de un **karamsa**-o **Mosa**. Ye m-campo un hyan-o un ye, unze ye nak. Amba ye nap yo ye ur-yoos á.

8 A nak **karamsa**-o ro ur-bon ne, urege a nak rii-yo rwote Shir hantute o à. 9 A nak komo, Shir ya'as o-**karamsa** remen o ja'asté kashi un hun-ne á. Amba Shir un ya'as o remen o ja'asté:

Yan-koob-de un gyer-o un wu,

Un yan-koob-de o-dorotte ne,

Un ya-ut-**ba'as** ne,

Un yan-yage un nom un rii-yo **karamsa**-o zee ne à,

Un ye ro m-yage she'et-de m-kukop ne á,

Yan-koob-de o-dorotte o un Ma-to Shir,

Un ye ro un ho un tat-ne ye un ye ne à,

Un ye ro un ho un in-ne ye un ye ne à,

Myet un yan-ho un hun-ne ne,

10 Un campo-ne ne ye ro un hoob-o un ne'a-ne à, un ne'a-ne ye ro hoob-o un campo-ne ne à,

Un campo-ne ye ro m-rew un or un ye ne campo-ne bo ye ro m-rew un ne'a-ne un ye ne à,

Ko ne'a-ne ye ro m-rewe un or un ye ne ne'a-ne bo ye ro m-rewe un campo-ne un ye ne à,

Ko ye ro un baab un hun-ne,

Ko ya-ut-bo,

* **Bor-o gaan:1-2** 1:1-2 Wu Shir daagne à. † **Bor-o gaan:1-2** 1:1-2 Hyen komo: Seng 16:1.

Kɔ hun-nɛ yɛ rɔ m-yagɛ m-nom ɔn yo yɛ zɛɛ yɛa nom à, ɔn Hun-nɛ nɛ yɛ rɔ ɔn nɔm ɔn kɔ se ke rem-se ɔn ba ɔr-bon se à, Da-de yɛ nɔmɛ kà rem-ɔs yo-se se, yɛ rɔ ɔ ka o-dɔrɔtɛ ɔn yoos-de o-nip á. ¹¹ Ka yoos-de ɔn **Ma-to m-Rerɛm** tɔ ɔn rwuɔn be-de Shir wa-m-seps, o-kwum nɛ. Shir bɔbsɔ mɛ m-kɔ'ɔt tɔ.

Yar-mɔ Wan-Koyan kutɛ Burus à

¹² Ʋm bɔmog **Kiristi** Yɛso, Wan-Koyan na, wu ya'ɔ mɛ ɔr-beɛb ɔm nomot ka sɛngɛ-mɔ à, remen wu nak mɛtt m-sɛ'er á. Wu daagu mɛ ɔn kà sɛngɛ-mɔ. ¹³ N-ga ɔm ro m-pyap ɔn Shir, ɔn yagɛ-tɔ ɔn **yan-dor Yɛso** nɛ, ɔn 'ya ɔn yan-dor ɔr-kɔɔb nɛ dɛɛn. Shir hoguru 'wɔn ɔn de remen mɛ ro nak yo ɔm ro m-nom á, komo ɔm ro ɔn kɔɔb-de m-shɛr nɛ be-ɔr Yɛso.‡ ¹⁴ Wan-Koyan na ya'ag mɛ yar-mɔ Shir dɛɛn. Wu ya'uru mɛ m-shɛr, m-was nɛ, mɔ rwuɔnɛ be-ɔr **Kiristi** Yɛso à.

¹⁵ Ka ma-tɔ, bɔ-ɔt tɔ kɔn n-mɛ ɔn tɔ á, komo tɔ wɔɔg a gɔkstɛ tɔ kap ɔnze, “**Kiristi** Yɛso haantɛ ɔn hono o-dak wu guut ya-ɔt-**ba'as**, bɔ yɛ he m-pɔsɛ den-ɔ o-ra à.” Ʋm nak komo ɔm aragtɛ hun-nɛ kap **ɔr-ba'as**. ¹⁶ Amba Shir hogutɛ 'wɔn ɔn de, mɛ wu arge hun-nɛ **ɔr-ba'as** à. **Kiristi** Yɛso kututɔ na mɔ ɔn hur-de ɔn wu remen ɔm waragtɛ rii-yo m-sha be-de ɔn kap yɛ he m-shɛr kanɛ n-co à. Ka hun-nɛ yɛa kum hogɔ-o ba m-ta. ¹⁷ Kɔn-ɔs re se rɔ hun-nɛ kap yɛ 'ye Shir m-seps, ɔt-gos nɛ, ba m-ta. Wu rɔ ko-Gwɔmo ba m-ta. Wu ɔn ba ɔr-kɔm. Wu a m-hyan á. Shir ɔ ɔn hon-de ɔn ɔ. **Amin**.

Burus dootɛ Timoti jaab-ɔ ɔt-mɛn

¹⁸ Wà re **Timoti**, yo mɛ m-zɛɛ o nɔm à, hond hond yo rɔ ɔn yo yan-rwɔr ɔn Ma-tɔ Shir ruru wɔ nɛ à. Shir ɔ daagu wɔ o kɔ'ɔtɛ ma-tɔ ɔn wu. Baks ɔn kà ma-tɔ yan-rwɔr ɔn Ma-tɔ Shir ruru wɔ nɛ à, tɔa do wɔ jaab-ɔ ɔt-mɛn ɔn nɔm ɔn yo Shir zɛɛ o nɔm à. ¹⁹ Da-ɔ wɔ ro ɔn kɔ'ɔt ɔn Ma-tɔ Shir, ma'as n-tɛ m-shɛr, komo hur ɔn du kaps wɔ á. Yɛ ken hun-nɛ yɛ hur-de ɔn yɛ kapstɛ yɛ. Remen kaanɛ yɛ hoks m-shɛr be-de Shir á. ²⁰ Himeniyus ɔn Arekanda rɔ n-mɛ ɔn ka hun-nɛ yɛ, yɛ hur-de ɔn yɛ rɔ be-ɔr gaan á. Ʋm koostɔ yɛ be-de ɔn mɔrɔg-de ɔn **yan-dor Yɛso**. Ʋm ya'ag **ko-Gwɔmo-wu ɔn ya-ɔt-kɔt** ɔr-keɛr wu nom yo wu ɔnɛ ɔn yɛ nɛ à. Mɛ ɔn nɔm kaane remen yɛ yoostɛ yagɛ ɔn yo'og-ɔ Shir.

Bɔr-ɔs yoor

Karamsa-ɔ ɔn bɔ a he bɔngɔn-de Shir à

¹ Ʋr-takan, ɔm ɔnɔg ɔm 'ye wɔ jaab-ɔ ɔt-mɛn ɔn **yan-dor Yɛso** nɛ, ɔnze nɔ sɛngɛ ɔs-kɔn Shir remen hun-nɛ kap. Da-ɔ nɔ ro ɔn kɔn-se Shir remen wu guut nɔ, komo kɔn nɔ Shir hogɛ 'wɔn-de ɔn hun-nɛ. Da-ɔ nɔ ro ɔs-kɔn Shir, nɔ 'ye Shir ɔr-bɔngɔn remen rem-se wu nɔmɛ à. ² Kɔn nɔ Shir remen gwɔmo-nɛ, ɔn yan-caari-tɔ ɔt-comos nɛ, remen a she'etɛ ba ɔt-ween be-de ɔn hun-nɛ. Komo ɔn nɔm ɔn kɔ yo ke kashi ɔn rii-yo bɔ Shir ɔnɛ à. ³ Da-ɔ a ro ɔs-kɔn kaanɛ, rɔ ɔr-bon nɛ, komo Shir, ɔ rɔ **Wan-Gwu** na à, rɔ m-hogɛ rɛrɛm-mɔ ɔn kaanɛ dɛɛn. ⁴ Rii-yo rwo'e Shir rɔtɛ ɔn hogɛ m-rɛrɛm à, Shir ɔnɔg kɔ wu ke nɛt-wu kum gwu ɔn nap-ɔ o-nip nɛ ɔn Yɛso. ⁵ Shir gaan-ɔ. Wan-hongɛ ɔn hun-nɛ ɔn Shir nɛ komo gaan. Ka nɛt-wu, wu rɔ **Kiristi** Yɛso. ⁶ Yɛso ya'astɛ hi ɔn de ɔn wu har be-de

‡ **Bɔr-o gaan:13** 1:13 Hyen komo: Sɛng 8:3; 9:4-5.

m-mar, remen wu rurut na kap. Ma-to un mar-m **Kiristi**, Shir ya'ag na m-moka o-da o m-rure hun-ne ka ma-to unze Shir conog ko wu ke net-wu kum gwu. ⁷ Remen ka o Shir tomnu me um waragte wa-o-ko'ot un ko-yan-Tom Yeso ne. Um waragte Wa-ur-Yoos, wan-yoose un ye ro **Yahuda**-ne a, n-me m-she, o-nip ne. Nip-o me m-rwor ba bo-to a.*

⁸ Da-o no morge remen bongon-de Shir, um conog campo-ne ko kene, ye jaks kom-to un ye un kon-se Shir. Da-o ye jakse kom-to un ye, yage hur-de un ye ma'aste ur-kashi be-de Shir, ba us-ryaab ko sun-mo ut-ma.

⁹ Um conog ne'a-ne ye cupe hi un de un ye saw-to m-cop to depe a. Ye cup saw-to he un hok un wur-to un ye ur-bon ne a. Taase ne'a-ne cup saw-to campo-ne hette ye m-gwot un yish-ye o-yoor a. Taase ye muut ur-hi be-de un saw-to un hwor, rem-se un zinariya, us-rwuumb ne un ga-se un ye a.† ¹⁰ Amba kashi m-senge mo depe ne'a-ne a, mo ro nom un rem-se ur-bon un da-o ye kume a, un hwor-ye un ye ne un nom un rem-se ur-bon be-de un hun-ne. Ye ro m-nom kaane ya kutu hun-ne unze ye yan-gyer-o Shir ye.

¹¹ Da-o yan-dor morge be-de ur-yoos, yage ne'a-ne ke'et ut-to, ye ma'as un nom o-drotte un yo a yoose ye a. ¹² Yan-dor Yeso morge, me 'ya ne'a cow-yo wu yoosute campo-ne a. Komo me 'ya wu cow wu waragte hi-de un campo a, amba wu ma'as temb. ¹³ Yo rw'e um zet kaane a, remen **Adamu** wu Shir ba'e m-nom, ka da-de a nomu **Hawa**.‡ ¹⁴ Komo ba **Adamu** wu **ko-Gwomo-wu un ya-ut-kot** rakse a, ne'a-wu a rakse har wu waragte wa-ur-ba'as.§ ¹⁵ Myet un kaane ne, Shir a gu ne'a-ne un bu-yo un o-mat, urege ye shereg be-ur Yeso, un was un or un ye ne ne, un she'et-de ba m-kukop ne, ur-she'et ne bo depe a.

Bqr-qs tet

Yan-gut-de un yan-dor Yeso un yan-m-senge ne

¹ Hun-ne ro m-zee, "Urege net ro ur-gop wu waragte ko-wan-gut-de un **yan-dor Yeso**, wu nomog gop-de un kashi m-senge." Ka ma-to nip-o.

² Remen kaane, myet net-wu cone wan-gut-de un **yan-dor Yeso** a, kaane she'et-de un wu he m-ma'as:

Untaase a kum gom-de ur-reeb be-de un wu,

Wu ese be-de un ne'a un wu cot a,

Wu hokse garamse un hi un de un wu a,

Wan-barag-se ur-bon,

Hun-ne ya as wu ut-gos, remen wu she'ette ur-bon ne,

Wa-m-was un hamat-ne ne n-me un hur-o un wu,

Wu he m-hoks ur-yoos a,

³ Ba ko-wa-m-swq a,

Wu ro un hoob-o ut-ma a,

Amba yan-gwegwer-mo ur-hi,

Wu ro ut-ween a,

Wu rotte yish-ye un hwor a,

⁴ Wu ro un hoks m-garamse un hur-o un wu ur-bon ne a,

* **Bqr-qs yoor:7** 2:7 Hyen komo: 2Tim 1:11. † **Bqr-qs yoor:9** 2:9 Hyen komo: 1Bit 3:3.

‡ **Bqr-qs yoor:13** 2:13 Hyen komo: Taka 2:7,21,22. § **Bqr-qs yoor:14** 2:14 Hyen komo: Taka 3:1-6.

Wu rɔ m-rwɔ ɔn yakar-ye ɔn wu ye nɔmu wu o-dɔrotte, ye 'ye wu ɔt-gɔs n-mɛ ɔn kɔ yo ke rii-yo à. ⁵ (Urege net hoks m-garamsɛ hur-ɔ ɔn wu á, ɔre wu he m-nom wu hokstɛ gɔt-de ɔn hun-nɛ ye Shir?)

⁶ Ba wu gokse Yeso ba m-gɔs á. (Un ya ka á, nu-mɔ ur-hi a ru wu cuwɔt swɔ ur-koɔb untun **ko-Gwomo-wu ɔn ya-ɔt-kɔt**.)

⁷ Wu rotte be-de ɔt-reɛb á. Kaane depe komo hun-nɛ ye rɔ **yan-dor Yeso** á, ye rɔ wu m-tan ɔn jin-ur sɔ-de. Wu ma'as kaane remen untaase wu he'ɛbe n-mɛ ɔn ceɛb-ɔ ɔn **ko-Gwomo-wu ɔn ya-ɔt-kɔt**, wu hoge m-'e.*

Ya-m-gu ye depe senge-mɔ Shir à

⁸ Yan-m-senge be-de yan-dor ɔn ce ɔn ye, kaane she'et-de ɔn ye he m-ma'as:

Ye hokse garamsɛ ɔn hi ɔn de ɔn ye á.

Ye warag yan-ma-ɔt gaan.

Ye rɔ m-swɔ á.

Ye rotte suub-ɔ ɔn hwɔr á.

⁹ Komo ye bɔp sher-mɔ ɔn ye ɔn hur-ur gaan.

¹⁰ Rii-yo nɔ degt net ko-wan-m-senge se a me'este wu, nɔ hyane wu rott be-de ɔt-reɛb á, ka da-de wɔa hoks m-nɔm ɔn senge-mɔ ɔn yan-m-senge.

¹¹ Kaane komo ne'a-nɛ ye ɔn ye warag kashi ɔn ne'a-nɛ ye ɔn ba ur-reɛb, ba komo ya-ɔt-we á. Amba ye hokse she'et-de ɔn ye à. Hun-nɛ rɔ ye m-'wɔs ɔn ma-ɔt gaan nɛ koyanda.

¹² Ko-wan-m-senge n-mɛ ɔn den-ɔ Shir, kɔ wu ke wu es be-de ɔn ne'a ɔn wu cot. Komo wu hoks garamsɛ ɔn hur-ɔ ɔn wu ɔn yakar-ye ɔn wu nɛ ur-bon nɛ. ¹³ Hun-nɛ rɔ m-'ya ɔn yan-m-senge-ye nɔmɛ senge-mɔ ur-bon à m-sɛk. Remen kaane, ka yan-m-senge-ye, yea hoks rure ɔn hun-nɛ ma-to m-sher be-ur **Kiristi** Yeso, ba o-gyer.

Ma-tɔ rɔ wukusse

n-mɛ yan-dor Yeso à

¹⁴ Da-ɔ mɛ wɔ ɔn gene ɔn kà takurda-ɔ à, mɛ o-saktɔ ɔ m-habe ɔn hyenet wɔ ba m-gɔs. ¹⁵ Amba mɛ nomɛ m-it, kà takurda-ɔ he wɔ m-kute bɔ hun-nɛ he m-she'et à be-de yan-dor o-Shir. Hun-nɛ ye Shir ye rɔ ɔn den-ɔ Shir wan-hoɔg à. Kà hun-nɛ ye, ye rɔ untun caar-yo o-cin ɔn 'wun-de o-nip nɛ. ¹⁶ Nip-ɔ, m-sher be-de Shir rɔ m-'wɔns nɛ kɔ de nomte se ken rem-se rɔkɔn wukusse á:

Yeso haante n-mɛ o-wur untun ɔ ma na,

Kukt-ɔ Shir kutute na wu kashi ɔn net-wu.

Yan-tɔm-ye Shir ye hyanag wu.

Yan-dor Yeso kɔ'ɔte ma-tɔ ɔn wu

be-de hun-nɛ kap hono o-dak.

Hun-nɛ gokstɛ kà kɔ'ɔt-ɔ be-ɔt-be hono o-dak kap.

Shir deku wu ha-m ɔ n-Tɔn be-de m-seps.

Bɔr-ɔs nass

Ya-ur-yoos-de ɔt-bɔ

¹ **Kukt-ɔ Shir** rurɔtu na cas unze ɔn kà hɔ-tɔ ur-kɔm tɔ, ye ken ye a yage m-sher be-de ɔn yoos-de o-nip de ɔn Ma-tɔ Shir. Yea sher be-de ɔn

* **Bɔr-ɔs tet:7** 3:2-7 Hyen komo: Titu 1:6-9.

yoos-de ɔn ya-ut-bɔ, tɔ rwuɔnɛ be-de ɔn **ya-ut-kot** à. ² Ka hun-nɛ yɛ rɔ m-nɔm sa o zee nip-o yɛ m-rwɔr, amba bɔ-tɔ yɛ he sɛngɛ m-kupur. Yea was á, kɔ yo yɛ rɔ ɔr-yoos à nip-o kɔ ɔt-bɔ á, remen hur-de ɔn yɛ kapstɛ yɛ. ³ Bɔ **Kukt-ɔ Shir** rwɔrɛ à, hun-nɛ yɛ ɔt-bɔ rɔ kɔn kɔ m-mɔka:

Yɛ rɔ ɔr-yoos de ɔt-bɔ ɔnze taase hun-nɛ ge ɔt-ge.

Komo yɛ rɔ m-zɛɛ taase hun-nɛ rɛ tɔ ken rii-tɔ m-rɛ tɔ.

Amba Shir nɔmɛ ɔt-ge ɔn kɔ yo ke rii-yo m-rɛ yo nɛ. Shir ɔnɔg ya-m-sher yɛ nep nip-o ɔn wu, komo yɛ 'ye wu ɔr-bɔngɔn remen ka rii-tɔ, ɔtɛ m-zɛɛ tɔ rott ɔr-bon á. ⁴ Myet rii-yo Shir nɔmɛ à rɔ ɔr-bon nɛ, taase a yagɛ kɔ rii á. Amba a gɔks yo kom-ɔt yoor ɔn hur-de ɔr-bɔngɔn nɛ. ⁵ A nepstɛ Ma-tɔ Shir tɔ he yo m-muut ba m-kukɔp ɔs-tɔɔg nɛ.

Ko-yan-m-guw wu ɔr-bon

wu ma Yeso Kiristi

⁶ Ʋrege o yoosutɛ ɔr ru nɛ yan-dor gɔn ka ma-tɔ, wɔa warag kashi ɔn ko-ya-m-Rwɔr ɔn ma-ɔt **Kiristi** Yeso, komo Shir a ru wɔ o bɔ'osutɛ ɔn ma-tɔ m-shɛr remen yoos-de ɔr-bon de wɔ m-nɔmɛ o-dɔrɔtɛ har m-mɔka à. ⁷ Nɔm ja ɔn yoos-de ɔt-bɔ nɛ, taase o shɛr hɔɔg ru be-de ɔt-zwɔm tɔ o-hwaa tɔ rɔ ɔn gu ɔn hun-nɛ ye'et Shir m-sɛk á. O yoosɛ hi ɔn du bɔ o he ɔr-she'et de Shir ɔnɛ o she'et à n-mɛ ɔn kɔ yo ke rii-yo. ⁸ Nɔm kaanɛ o nak hun-nɛ rɔ m-zɛɛ, "Rɔ ɔr-bon nɛ nɛt sɛngɛ nukt ɔn wur-o ɔn wu bɔ o he nɔm m-'wɔns á." Remen wur-o rɔ m-'wɔns nɛ à, rɔ ɔn gu ɔn nɛt da-o ɔn hɔɔg-mɔ ɔn wu. Amba jiishtɛ ɔr-bon nɛt she'et gɔn she'et-de Shir ɔnɛ wu she'et á. Remen she'et-de Shir ɔnɛ hun-nɛ she'et á, rɔ ɔn gu ɔn nɛt da-o ɔn hɔɔg-mɔ ɔn wu ɔn ka hɔnɔ o-dak o kɔ nɛ da-o nɛt mare á.

⁹ Ka ma-tɔ, tɔ hun-nɛ rɔ m-rwɔr à, nip-o komo tɔ woosɛ a gɔks-tɔ kom-ɔt yoor. ¹⁰ Remen kaanɛ a nom nɔ bɔ m-nɔm na. A she'etɛ ɔn bu-yo ɔn ka ma-tɔ, a nom kaanɛ remen a hwɔɔg saktɔ-o na be-de Shir ɔn hɔɔg. Wu rɔ **Wan-Gwu** ɔ ɔn hun-nɛ kap, yaguntɛ ma yɛ shɛrɛ à.

¹¹ Yoosɛ yan-dor myet ka ma-tɔ ɔn genɛ à, komo rwɔ yɛ nom o-dɔrɔtɛ ɔn ká ma-tɔ. ¹² Taase o yagɛ hun-nɛ gut hi ɔn du ba ɔs-shi á, remen wɔ mɔngɛ á. Amba sɛngɛ yoos ɔn du. Komo yagɛ she'et ɔn du ma'as rii-yo ɔr-yoos be-de ɔn **yan-dor Yeso** bɔ depe yɛ she'et à: Ʋɛp ma-tɔ ɔr-bon. Nɔm rii-yo ɔr-bon. Was ɔn hun-nɛ nɛ. Shɛr be-de Shir. Komo o ma'as ɔn hur-ɔr pus-de nɛ. ¹³ Rii-yo ɔn wɔɔbutɛ, o sɛngɛ m-karantɛ Ma-tɔ Shir be-de ɔn hun-nɛ da-o yɛ mɔrgɛ. O do yɛ jaab-o ɔt-mɛn. O yoosɔ yɛ **Ma-tɔ m-Rerem** ɔn yo Shir zɛɛ yɛ nom á. ¹⁴ Baks da-o sɛk-yɛ ɔn yan-dor nɛ hwɔ kom-tɔ ɔn yɛ tɔ o-kwum be ɔn du yɛ ɔs-kɔn à. Bɔ sɛk-yɛ nɔmɛ kaanɛ à, Shir ya'ag wɔ yar-mɔ o-Kukt remen o nomot sɛngɛ-mɔ ɔn wu. Shir ɔn bu-yo ɔn Kukt-o ɔn wu rwɔ'og yɛ rurutu wɔ ɔnze wu gu wɔ ɔn ká sɛngɛ-mɔ. Wɔ jar o yagɛ ka sɛngɛ-mɔ Shir zɛɛ wu gu wɔ m-nɔm á.

¹⁵ Ma'as m-nɔm ɔn ka sɛngɛ-mɔ ɔn hur-ɔr gaan. Ka da-de nɛ, hun-nɛ myet a hyen wɔ m-nɔm ɔn yo Shir ɔnɛ o nom á. ¹⁶ Nɔm ɛɛn o sɛngɛ nɔmɛ ɔn Shir o-dɔrɔtɛ ɔn kɔ yo ke rii-yo. Komo yoos ɔn du ma'as de o-nip. O sɛngɛ m-nɔm ɔn ka rem-se, remen Shir guut wɔ ɔn yɛ dɔrɛ ka yoos-de nɛ à.

Bɔr-ɔs taan

*Bɔ o he she'et-de ɔr-bon
ɔn hun-nɛ nɛ à*

¹ Wɔ kwɔs nɛt sek-wu ɛt-gaag á, amba nom wu ɛt-ma sa o zee tato ru. Komo o gut campɔ-ne sa o zee hen-ne ru. ² O gut ne'a-ne ye mɔngsɛ à, sa o zee in-ne ru. Yan-ne'a-ne komo o gut ye untun hen-ne ru ne. O nom kaane un men-ɛt pus-to puu.

Bɔ depe a was un gwɔr-ne ne à

³ Was un gwɔr-ne ne, ye campɔ un ye ne mare à, ye rotte ye he ye m-gwɔt á. ⁴ Amba ɛrege ka ko-gwɔr-wu rɔ un yakar-ne, kɔ ne hes-ne, yage ye dekt nu-se un wu. Yoosɛ ye, ye nom kaane be-de un baag-o un ye. Un ka bu-yo, ye he m-top un rii-yo tat-ne ye un ye ne mɔng-ne nomu ye à. Da-o hun-ne nome kaane, Shir rɔ un hoge o-zak deen. ⁵ Amba gu nɔ ko-gwɔr-wu rotte net-wu he wu m-gu á. Wu rwɔ'e saktɔ-o un wu be-de Shir à. Wu rɔ un kɔn-se Shir m-hw, m-tet ne, remen wu kumut gwu à. ⁶ Amba taase nɔ gu ko-gwɔr-wu rɔ un nom yo men-to un wu cone à, yanze yo Shir cone wu nom á. Ka ko-gwɔr-wu sa o zee ko-margan-wu rɔ, kɔ de nomte wu rɔ un hoog ne à. ⁷ Yoosɛ **yan-dor Yeso** ka ma-to remen taase hun-ne kum rii-yo ɛt-reeb be-de un ye. ⁸ Amba ɛrege wu ken nɛt-wu rɔ un was un yan-baag-o un wu ne á, kɔ ne yan-hur-o un wu, rii yo-yo yo. Ka nɛt-wu she'eg sher-mɔ un wu o ka, komo wu aragte wu shere be-ur Yeso á m-naase.

⁹ Un mɔrog-de un **yan-dor Yeso**, yage ye kum o-takurda, un ka takurda-o ye gen jin-to un gwɔr-ne. Taase nɔ gen ko-gwɔr se:

Wu wɔog us-hak kwɔoz-ɛt tet [60].

Wu ɛsɛ be-de un campɔ un wu cot, da-o campɔ un wu rɔ un hoog ne à.

¹⁰ Wu hun-ne rɔ un 'ya m-sek remen wu rɔ m-nom rii-yo ur-bon à.

Wu rɔ un yoosɛ un yakar-ye un wu ur-bon ne ne à.

Wu rɔ un barke un hamat-ne un hur-o un wu à.

Wu rɔ un nome un **yan-dor Yeso** m-guw un gwugwer-mɔ ur-hi ne à.

Wu rɔ un gu un or un wu ne yan-dor à ye rɔ ur-koob à.

Komo n-me un koyan wu ya'aste hi un du un wu be-de un nom un rii-yo ur-bon.

¹¹ Untaase nɔ gen jin-de ne'a wu wɔ us-hak kwɔoz-ɛt tet [60] á. Nɔ gen ye á, remen da-de con-to un wur-o un ye hokse ye, yea cun ye ge ɛt-ge komo. Da-o ye ga ɛt-ge á. ¹² Ka da-de ne hur-de un ye a kaps ye, remen ye shakte swɔr o-nu o un ye o n-ga. ¹³ Rii-yo rwo'e komo un zet taase nɔ gen jin-to gwɔr-ne ye haks-se un ye arge kwɔoz-ɛt tet [60] á, yo rɔ yea hoks m-yoos un she'et-de o-hwaa. Ye un naas un da-o un ye un dorog-to un hur-to un hun-ne. Yanze she'et-de o-hwaa temb á, amba ɛt-we ne, komo ye rɔ m-hwɔ un nu-se un ye un ma-to un hun-ne. Ye rɔ komo un cep un ma-to depe ye cep á. ¹⁴ O rwo'e un rurute gwɔr-ne ye haks-se un ye arge kwɔoz-ɛt tet [60] á, ye ge ɛt-ge, ye met yakar. Komo yea ma'as un gut-de un hur-to un ye, remen taase a 'ye yan-yage-ɛt na o-cow ye nomotu na ma-to o-yo'og. ¹⁵ Me m-rwɔr un ka ma-to, remen ye ken gwɔr-ne ye be'essute, ye waktussute, yan-dore un **ko-Gwɔmo-wu un ya-ɛt-kot**.

¹⁶ Bɔ um rɔ zeege un ka da-o à, ɛrege wu ken ne'a-wu ko-yan-dor, rɔ un ko-gwɔr ne be-de un baag-o un ye, wu gu ye. Wu yakse **yan-dor Yeso** nu-se un ye á. Ka da-de ne **yan-dor Yeso** he kum un beeb-de un gu un gwɔr-ne ye rotte yan-gwu á.

*Yoos-de un sek-ye ya-m-guw
un den-o Shir*

¹⁷ Sek-ye, ye nɔmɛ senge-mɔ ʉn dɔrotte ʉn **yan-dor Yeso** bɔ depe à, depete komo a 'ye ye m-sɛk, ʉr-'yons ne m-sɔk ne. Ka ye senge-mɔ ʉn ye rɔ ʉr-yoos, ʉn kɔ'ot ʉn Ma-tɔ Shir ne à. ¹⁸ Ma-tɔ Shir zɛɛg, "Wɔ bitɛ nu-ɔ o-janka da-de yo rɔ m-door á."* Komo "Wa-m-senge depete a ya'as wʉ 'yons-de ʉn wʉ."† ¹⁹ ʉrege net wan-gaan zɛɛg wʉ ken ko-sɛk-wʉ nɔmog **ur-ba'as**, wɔ dek ka ma-tɔ hɔr-m-hɔr á. Sɛ o kumug ya-ʉs-tɔr, nen yoor kɔ nen tet, ka da-de, o dekt ka ma-tɔ.‡ ²⁰ Wɔ nepse unze nip-ɔ wʉ ken ko-sɛk-wʉ nɔmog **ur-ba'as**, o kwɔs wʉ ʉn yish-ye ʉn kɔ wʉ ke **wan-dor Yeso** wʉ. Nɔm kaane remen ye kuse à, ye hogute o-gyer ɔ ʉn nɔm **ur-ba'as**.

²¹ Kwɔs net-wʉ nɔmɛ **ur-ba'as** à, taase o was ʉn con-de ʉn wʉ ne. ʉm mɔssute wɔ ʉn Shir ne, ʉn **Kiristi** Yeso ne, ʉn yan-tɔm ye Shir ne, ye rɔ wɔ m-gwɔt komo ya piishi wɔ ʉt-ma ʉrege o yagute m-nɔm kaane.

²² Wɔ cʉne m-daag ʉn sek-wʉ, wɔ nɔm m-hɔr á. Rii-yo o huutu wʉ kom-ut ru tɔ o-kwum, o ceke kɔ kashi ʉn net-wʉ à. Wɔ nɔmɛ ceen á, wɔa deeg ko-wa-**ur-ba'as**. Komo hun-ne a hoks m-zɛɛ wɔ was ʉn **ba'as-de** ʉn wʉ ne á. Amba wɔ, she'et she'et-de ʉn ba m-kukop.

²³ Wɔ ma'as ʉn swɔ m-hɔ ʉn hɔn-de ʉn mɔ á, amba o sʉ mɔdi-m ut hiin remen hoog-mɔ men-ʉt ru ʉn gom-ʉs ru ne co co.

²⁴ Ba'as-tɔ ʉn ye ken ye cas tɔ rɔ, komo kɔwan nepse Shir a piishi ye ʉt-ma. Amba ye ken ye sɛ o-co **ba'as-tɔ** ʉn ye rotte m-rwuun cas. ²⁵ Ka ɔ komo senge-mɔ ʉr-bon ya mɔ rɔ cas, kɔ a nɔm mɔ wukusse, da-ɔ rɔ kɔn ɔ mɔ hette m-rwuun cas à.

Bɔr-ʉs cind

*Bɔ depe guw-ne 'ye yan-hur-ɔ
ʉn ye m-sɛk á*

¹ Ye rɔ guw-ne à, ye 'ye yan-hur-ɔ ʉn ye m-sɛk koyanda bɔ depe à. Yage ye ye'et ye m-sɛk taase hun-ne pyep jin-de Shir, komo ye zee yoos-ur na rott ʉr-bon á. ² ʉrege yan-hur-o ʉn ye yan-dor ye, tɔ guw-ne taase ye nɔm kɔɔb-de o-dɔrotte remen yan-dor ye. Amba ye dɔ rwɔ ʉr-hi be-de ʉn nɔmɛ ʉn ye m-senge. Yo rwɔ'e ye hette m-nɔm kaane à, da-ɔ ye rɔ yan-hur-ɔ ʉn ye m-gu, ye ɔ ka m-gu ʉn ɔr ye ne **yan-dor Yeso**.

Yoos-de ʉt-bɔ ʉn kwum-ɔ o-nip ne

Ka ma-tɔ o he ye m-yoose à, o do ye jaab-ɔ ʉt-men ye dɔre tɔ. ³ Ye ken hun-ne ye rɔ ʉn yoos-de ʉt-bɔ ʉn rem-se Shir. Ye rɔ m-she ʉn yoos-de o-nip ʉn ma-ʉt Yeso **Kiristi** ne, Wan-Koyan na. Yoos-de ʉn ye rɔ ʉn gu ʉn hun-ne she'et-de Shir cone á. ⁴ Ka hun-ne ye peneg uku o-cin. Ye rɔ m-hyan sa o zee ye nepse koyan, amba ye nap rii-yo ye ʉr-yoos á. Ye rɔ ʉn hoge ʉn rerem-mɔ ʉn sunɛ-mɔ ʉn Ma-tɔ Shir, sa o zee yan-hoob-ɔ ʉt-ween. Gɔ ʉn kaane rɔ m-hante ʉr-shoob, ʉt-reeb ne, ʉn ma-ʉt yo-tɔ ne, ye rɔ ʉs-barag hun-ne rɔ ʉn nɔm ʉn rem-ʉs yo-se. ⁵ Ka hun-ne ye peneg moor-tɔ ʉt-ween. Ye rɔ ʉn barag-se o-hwaa ne, ye kus o-nip ne á.

Ka hun-ne ye rɔ m-hyan dɔr-ɔ Shir yo ken cɔw-yo yo, yo ʉn kum ʉn hwɔr. ⁶ Amba hwɔr-o rɔ na m-rwɔ o-zak á. Zak-o jiiشته na m-hɔ, da-ɔ a nɔmɛ o-dɔrotte be-de Shir, komo a bupe rii-yo a rotte à kom-ʉt yoor. ⁷ Remen da-ɔ a matʉ na à, a haan ʉn rii ne á, komo da-ɔ a mere, a warag ʉn rii ne á. ⁸ Remen kaane, ʉrege a ʉn rii-yo m-re ne ʉn saw-tɔ m-cɔp ne,

* **Bɔr-ʉs taan:18** 5:18 Hyen komo: Kara 25:4. † **Bɔr-ʉs taan:18** 5:18 Hyen komo: Mati 10:10; Ruka 10:7. ‡ **Bɔr-ʉs taan:19** 5:19 Hyen komo: Kara 17:6; 19:15.

a nom o-zak. ⁹ Amba hun-ñe ye rō ur-gop ye kumut hwōr à, ye m-hebe n-mē ut-meger un cēeb ñe be-de un rem-se o-hwaa. Çon-tō un rii yo-yo rō un jorbē un hun-ñe un bu-yo m-sabrē. ¹⁰ Ūm zēeg kaanē remen çon-tō un hwōr rō takan-de un kō yo ke çow-yo yo un men-ut jaas-tō yo. Ye ken ye ho'oste sher-mō un ye remen çon-tō un nom un hwōr hōr-m-hōr. Bō ye nōmē kaanē à, m-mōka ye rō un swō ur-koob, sa o zee net-wū a m-dwūure ur-wan à.

Burus nak Timoti ut-to

¹¹ Amba wō **Timoti** o shereg be-de Shir. Bō hun-ñe rō m-sōm be-de un rii yo-yo à, sōm be-de un çon-tō un hwōr deen. O ma'as m-gwōt un hun-ñe ur-bon ñe. O senge nom un rii-yo rō ur-bon ñe à. Myet yo wō m-nōm à, she'et bō Shir çonē o she'et à. Sher be-de Shir. Was un hun-ñe ñe. Nōm jaab-o ut-men un dor-o Shir. Nōmē hun-ñe ut-ma un gwugwer-mō ur-hi ñe.

¹² Bō wa-ut-mur rō m-rwō un beeb-de un wū da-o m-sha ut-mur à, ma'as m-sher be-de Shir komo o nomē wū o-dōrotte hur-ur gaan. Bōp kom-ut yoor ka 'yons-de un hoog o ba m-ta o. Baks unze Shir çonog o she'et un wū ñe har da-o ba m-ta. Komo baks unze o rwōrōg ka ma-tō be-de un hun-ñe deen ye hogutu wō. ¹³⁻¹⁴ Mē wō m-rurē o nom o-dōrotte un ka ma-tō. Shir o rō wan-torse un ma-tō um rurū wō à. Shir o rō un 'ya un kō yo ke rii-yo hoog. Yešo **Kiristi** rō komo us-tōr. Yešo rurute Panti **Biratus*** ma-tō o-nip tō ma un wū. Ūrege o nōmōg o-dōrotte un ka ma-tō un hur-ur pus-de, yatt-wū he hyan un rii-yo o-yo'og be un du á. Nom kaanē se da-o Yešo **Kiristi** Wan-Koyan na he m-mūun à. ¹⁵ Wūa mūun hō-de Shir Tato na daage remen wū mūunte à. Shir o rō o hun-ñe ye un wū rō wū m-'ya ur-bōngon à. Wū rō un gwōmo-tō un kō yo ke rii-yo. Wū rō ko-Gwōmo-wū un gwōmo ñe, wū jiishe m-sek be-de un sek-ye. ¹⁶ Shir o cot rō m-mar á. Wū rō ur-she'et be-de m-cecar. Remen kaanē yatt net-wū he m-ha un her-o un wū á. Net rō kon wū take m-hyan un Shir á, komo yatt-wū he wū hoks m-hyan á. Yage hun-ñe kap ya'aste wū ut-gos, ut-gwōmo ñe, tō ba m-ta. **Amin.**

Yoos-de m-sher be-de Shir yanze be-de un hwōr á

¹⁷ O rurē hun-ñe yan-hwōr taase ye deç unze ye jiishte or un ye hun-ñe. O rurē yan-hwōr komo taase ye nom us-barag unze rii-yo ye kumē à, remen hwōr un ye o. Mē un zēē kaanē remen hwōr a hoks m-ta hōr-m-hōr. Amba yage ye sheret be-de Shir o guut ye. Shir o rō na m-'ya un kō yo ke rii-yo yo a rotte à, un hur-ur gaan. Shir un ya'as na kō yo ke rii-yo remen a hogute rerem-m na. ¹⁸ Rurē ye, ye nomē hun-ñe rem-se ur-bon un hwōr un ye. O bakse yan-hwōr ye ma'as m-yar kom-ut yoor, komo ye senge wong un rii-yo ye rotte à. ¹⁹ Da-o yan-hwōr nomē kaanē, sa o zee ye rō un gu un hi un de un ye o ka un hō-de m-buk, remen ye she'ette kashi ur-she'et de Shir çonē a she'et à.

Ma-tō ur-kom

²⁰ **Timoti**, bōp kom-ut yoor remen Shir ya'astū wō senge-mō un yoose un hun-ñe Ma-tō un wū. O ma'as un yoos un ka **Ma-tō m-Rerem** ñe bō un yoose wō à. Taase o hoçe yan-ma-tō o-hwaa. Tō rō un 'ya un Shir m-sek á, komo ma-tō un ka hun-ñe ye tō ragaan un ma-tō o-nip ñe tō Shir á. Ye rō m-zēē yo ye ur-yoos à, ma-tō o-nip tō, tō Shir, amba bō-tō. ²¹ Ye ken

* **Bqr-qs cind:13-14** 6:13-14 Hyen komo: Yoha 18:37.

hun-ne ye gokste gon ka yoos-de. Remen kaane, ye kus m-sheer un yoos-de
o-nip de Shir á.

Yar-mo Shir ma'as un no ne!

Takurda-o Burus ayoore-o o wu gene Timoti

Rem-se ro n-me à:

M-zante 1:1-2

Ur-bongon, un do ye un jaab-o ur-hur ne 1:3—2:13

Ya-ut-ma ur-kewes ne 2:14—4:5

Ma-ut Burus to un hi un de un wu 4:6-18

Ur-kom 4:19-22

Ur-gas

1-2 **Timoti**, me Burus, ko-yan-tom **Kiristi*** Yeso, ro wo genen ka takurda-o. Me Burus, ko-yan-tom **Kiristi** Yeso, remen Shir conog kaane. Shir tomog me, um ko'oté ma-to un swor o-nu o un hoog. Ka hoog-o ro be-ur **Kiristi** Yeso.

Timoti, wa re, me m-was un wo ne deen. Me us-kon Shir Tato na un **Kiristi** ne Yeso Wan-Koyan na rem ru. Me us-kon wu kutu wo yar-mo Shir, wu gut wo ur-'won ne. Komo wu 'ye wo gwugwu-mo ur-hur.†

Burus doote Timoti jaab-o ut-men, wu nomot senge-mo Shir ya'ase wu à

3 Me m-bom un Shir, wu me m-nome m-guw à. Bo tat-ne re ye n-ga nome wu m-guw à, um nomotu wu m-guw un hur-ur gaan. Koyanda me ro us-kon rem ru, m-how, m-tet ne, me un bongon-de Shir. 4 Me bakse naase-mo un men-ut ru, un yish-m ru ne, da-o a caage à. Me m-hoge un reeb-o un hyan-o ru komo, remen un nak woa ru zak-o hoot me. 5 Um bakste unze o shereg be-ur Yeso **Kiristi**, un hur-ur gaan. Wu mate inu ru Yunis à, un inu un wu, Royis, ye ba'ag wo m-sher un hur-ur gaan. Um dek un hur un de, unze o shereg be-de un wu tomso ne.‡ 6 Remen kaane o, me wo m-bakse o nom m-'wons un ka myot-se Shir ya'u wo à, tomso ne, o ma'as un nom un senge-mo Shir ya'u wo à, kom-ut yoor. Da-o um huu wo kom-to o-kwum à, Shir ya'ag wo beeb-de un nom un ka senge-mo. 7 Me un zee kaane remen **Kukt-o Shir** ya'u na à, o na m-rwo a hogute o-gyer á. Amba o na m-'ya ur-beeb de un guw-mo Shir, un was un hun-ne ne, un bo a he garamse un hi un na ur-bon ne à.

8 Remen kaane, wo hoge 'e-mo un rwor un ma-ut Wan-Koyan na á. Komo wo hoge 'e-m re, me wu a ka'e remen Wan-Koyan á. Amba joose un me ne, be-de un swor ur-kooob remen ka **Ma-to m-Rerem** to. Shir a 'ye wo 'wons-mo m-nom kaane. 9 Shir guug na, wu bandu na, a she'etté she'et-de un ba m-kukop. Wu un band na, yanze remen senge-mo ur-bon mo a m-nom á. Amba wu un band na, remen wu un hi un de un wu zongsute wu nomot kaane, komo remen wu kututu na yar-mo Shir un ka bu-yo. Rii-yo Shir nomot hono o-dak, wu kututu na yar-mo un wu, un bu-yo un tom un **Kiristi** Yeso un ka dak-o. 10 Amba m-moka, Shir kutute na yar-mo un wu, be-de un haan-m **Kiristi** Yeso **Wan-Gwu** na. Yeso wu saburse 'wons-mo m-mar. Komo da-o Yeso ruru na **Ma-to m-Rerem** à, wu kutu na ka hoog-o ba m-ta o cas. 11 Remen ka **Ma-to m-Rerem** to, o Shir daaguntu me. Shir

* **Bor-o gaan:1-2** 1:1-2 Wu Shir daagne à. † **Bor-o gaan:1-2** 1:1-2 Hyen komo: Seng 16:1.

‡ **Bor-o gaan:5** 1:5 Hyen komo: Seng 16:1.

un daag me um waragte ko-yan-ko'ot un Ma-to un wu, ko-yan-Tom Yeso, un komo wan-yoose un hun-ne ne bo a he dore un Yeso **Kiristi** à. § 12 Remen me un rure hun-ne Ma-ut Yeso **Kiristi**, o rwo'e um rotte m-swo ur-koob kan'e ke'o. Amba myet un kaane ne, me m-hoge m-e á. Remen um nepste un wu um sherte á. Komo um nak wua was un me ne, un kap rii-yo wu yase me ur-gut à, har ha-mo un ka ho-de un piish ut-ma de.

13 Bop ka yoos-de o-nip de, kom-ut yoor, ka de o hoge be un de à. O dore sha-mo un yoos un de. Nom kaane m-sheer, m-was ne, mo **Kiristi** Yeso ya'su wo à. 14 Bop ka yoos-de o-nip de kom-ut yoor, de Shir ya'su wo à. **Kukt-o Shir** o ro ur-she'et n-me un hur-ur na à, oa gu na m-was un ka yoos-de o-nip de ne.

15 O nepse unze **yan-dor Yeso** kap, ye ro un dak-o o-Asiya tukute me o-cin. Har un Pajerus ne un Hamojenis ne, ye tukute me o-cin.

16 Me us-kon Wan-Koyan kute yan-hur-o Onesiporus ne 'won-de un wu. Me us-kon kaane, remen koyanda wu ro me un 'ya un jaab-o ut-men. Komo wu hoge 'e-mo m-haan wu hyenet me ke'o á. 17 Amba bo wu woone bo-o o-Roma à, wu hooburu me ba m-naas o-da, se da-o wu hyane me á. 18 Remen kaane, me us-kon Wan-Koyan kute wu 'won-de un wu un ka ho-de un piish ut-ma de! Wo un hi un du o nepse, da-o um ro un bo-o o-Apistu à, wu guug me.

Bor-us yoor

Ko-karma Yeso Kiristi, wu o-nip

1 **Timoti**, wo untun wa re wu. O ma'as un nom un jaab-o ut-men be-de un yar-mo Shir, mo **Kiristi** Yeso ya'u wo à. 2 O hogute me un yoose un hun-ne ma-ut **Kiristi**. Um yoosute hun-ne ka ma-to un co-o un ya-us-tor deen. Um conog o yoose hun-ne ye o-nip gon ka ma-to. Ye he m-hoks un yoose un ye ken hun-ne komo à. 3 Nom ur-joose un te ne, be-de un swo ur-koob, untun ko-karma-wu ur-bon, wu ma Yeso **Kiristi**. 4 Ko-karma ro'e be-de un senge-mo un wu. Wu ro m-rwo un hi un de un wu, n-me un rem-se ro se un karma-ne á. Amba con-mo un ko-karma mo, wu ru wan-co o un wu hoge rerem-mo un wu. 5 Ka ro tomso ne be-de ut-mur, yatt-wu a he m-aag o-keeg á, se wu dorute jor-se un ka mur-to. 6 Ka ro tomso ne ko-wa-o-kat wu nome senge-mo un wu bo a cone à. Wu depe wu be m-kum kwukwur-de un rem-se o-kat. 7 Nom us-barag un to ka ma-to un gendu wo à. Urege o nomog kaane, Wan-Koyan wua 'ye wo us-nap, un ka ma-to kap.

8 Baks un bo Yeso **Kiristi** ro à. Wu Shir 'yonse ut-marimar à, wu rwuune un baag-o **Dawuda** à, ka **Ma-to m-Rerem** to, to ma **Kiristi**, to me m-ko'ote un hun-ne à. 9 Remen me un ko'ot un ka **Ma-to m-Rerem** to, o hante um rotte un swo ur-koob. M-moka me ke'o untun wu nome **ur-ba'as** à. Amba yatt-wu he hoks m-gaag un Ma-to Shir á. 10 Remen kaane, um nomog ur-joose un swo ur-koob un ko yo ke rii-yo. Um ko'ote ka ma-to, remen hun-ne ye Shir daage à. Remen ye, un ce un ye, ye kumut gwu o a m-kum be-ur **Kiristi** Yeso à, komo ye cuw be-de un ka seps-mo un ba m-ta mo.

11 Ka ma-to nip-o, to ro m-zee,
Urege net marag un **Kiristi**,
wua nom m-hoog un Yeso ne tomso ne.

12 Urege net nomog ur-joqse un swo ur-koob rem Yeso,
wua nom ut-gwomo un Yeso ne.

Amba urege net nomog she-mo un nap un Yeso,
Yeso a nom she-mo un nap un ka net-wu.*

13 Urege net ko-wa-o-nip-wu be-ur Yeso á,
Yeso ro m-barme á, wu ro ko-wa-o-nip.
Remen Yeso a nom she-mo un hi un de un wu á.

Ko-ya-m-senge-wu Shir ro m-hoge

un rerem-mo un wu á

14 O ma'as yan-dor m-bakse un ka ma-to um zee á, komo o nek ye ut-to remen Shir. Taase ma-to sunu ye, remen yo gom-ut ro m-zee á. Remen gon ka sunge-mo ut-ma mo ro m-hante rem-se o-hwaa. Komo to ro un hante un naase-mo ut-men be-de un ye ro to m-hoge á. 15 Nom bo un nom-m ru, bo Shir hette m-ho'os o-wur un wo ne á. O warag ko-ya-m-senge, wu ro m-hoge 'e-mo un senge-mo un wu á. Komo o ma'as un yoos un gom-de o-nip hond hond. 16 O som nom un ma-to o-hwaa to un ba ur-hi. Hun-ne ye ro un nom un ma-to o-hwaa á, ro m-warag yan-koob-de o-dorotte o Shir. 17 Yoos-de un ye ro m-ha ko kené untun caari-q o-nat, o ro m-ti un ap-mo o-wur á. Himeniyus un Peretus ne, ye ro un gon ka yoos-de. 18 Ka nen yoor-ye, yagute sher-mo o-nip mo ye rotte á. Ye zee unze Shir be'este wu 'yonsute yan-dor ut-marimar. Remen kaane, ye ro un rwq un ye ken yan-dor ye yage m-sheer be-ur **Kiristi**. 19 Amba hun-ne ye Shir sa o zee shi'it-de ro m-nukte á ye ro. Be-de un ka shi'it-de Shir geneg: "Yawe nak hun-ne ye ro ye ma un wu á."† Komo Ma-to Shir zeeq, "Da-q wu ken, wu zee ye, 'Yawe wu ro Wan-hur re.' Ka net-wu, se wu yage nom **ur-ba'as**."‡

20 N-me un den-o un ko-wan-hwor, sheend-ut ro kon to un ma-to o-zinariya, to ken sheend-to ro kon komo to ut-ba. Ka sheend-to o-zinariya to, hun-ne un ess-to remen senge-mo un ho-de o-biki. Ka to ut-ba to ne hun-ne un ess-to remen senge-mo un ho-de o-hwaa. 21 Kaane ro be-de un ko-yan-dor-wu wongse hi un de un wu be-de un ka rem-se o-hwaa se á, wua warag sa o zee sheend-to Shir esse remen ho-de o-biki á. Wu waragte ba m-kukop, Shir a hoks nom m-senge un wu ne. Komo zongse wu ro remen wu nomot ko mo ke gon senge-mo ur-bon mo.

22 **Timoti** nom ja, un nom un rem-qs yo-se ne, se yan-campo-ne ro m-con m-nom á. Ma'as un nom un rii-yo ro so-yo á. Senge m-sheer be-de Shir, m-was ne, un she'et-de ba ut-ween ne. Nom un gon ka rem-se, un myet ye ro us-kon be-ur Wan-Koyan un hur-ur gaan á. 23 Da-o hun-ne ro un sunge-mo ut-ma to o-hwaa to rotte ur-hi á, o nom ja un ye ne. Nom ja remen wo un hi un du o nepse gon ka ma-to ro m-hante ut-ween. 24 Taase wan-senge-m Wan-Koyan wu ma'as un moor-to ut-ween á. Amba wu gut kowan un gwugwer-mo ur-hi ne, komo wu hoks m-yoos yo Ma-to Shir zee á, un mo un hur-de un wu ne. 25 Ka da-de, n-me un gwugwer-mo ur-hi, wu kewes ye ro un yage-to un yoos-de un wu á. Q ken da-o Shir a 'ye ye o-da, ye waktune be-de un wu, ye nep yo nip-o ro á. 26 Ka da-de, yea muun un barag-se un ye, ye kumut m-posse be-de un ceeb-o un **ko-Gwqmo-wu un ya-ut-kqt**. Wu ro shikke ye un o á, remen ye nomot yo wu cone á.

* **Bqr-qs yoor:12** 2:12 Hyen komo: Mati 10:33; Ruka 12:9. † **Bqr-qs yoor:19** 2:19 Hyen komo: Qqg 16:5. ‡ **Bqr-qs yoor:19** 2:19 Hyen komo: Isha 52:11.

Bqr-us tet

She'et-de un hun-ŋe un kom-de o-da

¹ **Timoti**, um conog o nep unze un ho-to ur-kom, hun-ŋe a su ur-kqob deen. ² Yo rwo'e um zeet kaane à, remen:

Hun-ŋe ya ma'as yan-con-to un hi un de un ye temb.

Ya ma'as yan-con-to un hwor,

Ya-us-ses,

Yan-nu-mo ur-hi,

Ya-ut-reeb,

Yan-kqob-de o-dorotte o un ye mate ye à,

Yan-nu-se un o-kiit,

Yan-kqob-de un gyer-o Shir.

³ Yan-kqob-de m-was un hun-ŋe ne,

Ya-m-ees un or re un ye ne ur-hur,

Yan-we-to hun-ŋe,

Yan-kqob-de un garamse un hi un de un ye,

Ya-m-zwom,

Ya-ur-shoob un kap rii-yo ro sq-yo à.

⁴ Ya-m-re o-ra,

Ye ro un nom un rii ba m-ceker un yo he m-kor à,

Ye ro shiishe un nu-mo ur-hi ne,

Yan-con-to un hoge un rerem-mo un hi un de un ye arge con-to Shir,

⁵ Ye ro m-nom sa o zee ye un dorotte-o Shir. Amba ye m-con Shir ja'as rem-us yo-se, se ye ro m-nom á.

Nom ja un gon ka hun-ŋe ye ne.

⁶ Yo rwo'e um zeet o nom ja un gon ka hun-ŋe ye ne à, remen ye ken ye ro m-raks hun-ŋe remen ye tuwut hur-to un ye. Ye m-nom un kaane remen ye garamsute ne'a-ŋe ye m-raag. Ka ne'a-ŋe ye **ba'as-ut** daag un

hi-to un ye, komo con-to un nom un rem-us yo-se garamsute ye. ⁷ Koyanda a ro ye m-yoose, amba myet un kaane ne, ye wo m-nap un yooos-de o-nip á.

⁸ Ye ro untun Jenis un Jambaras ne ye nome **Mosa** ur-shoob n-ga n-ga á. Ka bo-se o, ka hun-ŋe ye ro ur-shoob un rii-yo ro o-nip à. Barag-se un ye

rott ur-bon á, sher-mo un ye komo mo ut-bo mo.* ⁹ Amba ya hoks raks un hun-ŋe un ya o-da hiin. Remen ba m-jime deen, kowan he m-hyan un

rem-se o-hwaa se un ye cas, untun bo kore un Jenis ne un Jambaras á.

Burus nak Timoti ut-to

¹⁰ Amba wo, **Timoti**, o nepse ur-bon ne, yo me m-yoose un hun-ŋe à. O nepse komo bo um nome she'et un de à. O neps yo um cone um nom à. O nepse um shereg be-de Shir. O nepse me un 'mo ur-hur un hun-ŋe

ne, komo me un was un hun-ŋe. Komo o nepse um joosute us-rem deen.

¹¹ O nak hun-ŋe ya'ag me ur-kqob. O nak komo rem-us yo-se se kumu me n-me bo-to o-Antakiya, o-Ikoniya ne, o-Risiya ne. O nak hun-ŋe ya'ag me ur-kqob, amba um joosute, Wan-Koyan Yeso guug me be-de un ye kap.†

¹² Kap wu cone wu nom gon she'et-de Shir cone à, wu sher be-ur **Kiristi** Yeso, wu su ur-kqob be-de un hun-ŋe. ¹³ Amba yan-men-ut jaas-to, un

ya-ut-raks ne, she'et-de un ye ur-yo-de a do m-ha n-co n-co. Ye ro un raks un hun-ŋe, un ce un ye, a ye ut-raks. ¹⁴ Amba wo, senge m-sher be-de

o-nip o a yoose wo à. O sher hur un du un o ne deen, remen o nepse ka

* **Bqr-us tet:8** 3:8 Hyen komo: Rwu 7:11. † **Bqr-us tet:11** 3:11 Hyen komo: Seng 13:14-52; Seng 14:1-7; Seng 14:8-20.

ye yoos̄e w̄o à, w̄o hoks w̄os ur-b̄e un ye ne. ¹⁵ O nak Ma-t̄o Shir cin da-o o ro'e w̄a r̄ek-wu à. Ma-t̄o Shir a hoks w̄o m-'ya us-nap unze s̄e o sh̄er̄eg ur-hur be-ur **Kiristi** Yeso, ka da-de ne wu he w̄o m-gw̄u. ¹⁶ Kap Ma-t̄o Shir t̄o r̄o gense à, t̄o un rw̄un be-de Shir. T̄o r̄o un gw̄u ne be-ur na:

Be-de un yoos̄e un hun-n̄e,
un kw̄os un ye ba'as̄e ne à,
un ja'as un ye n̄ome **ur-ba'as** à,
un yoos̄e hun-n̄e b̄o ye he she'et-de ur-bon à.

¹⁷ Shir un ya'as na Ma-t̄o un wu remen kap n̄et-wu r̄o wu Shir à, w̄a ma'as zonḡe, wu nomot k̄o m̄o ke gon s̄enge-m̄o ur-bon m̄o.

Bq̄-qs nass

¹ Um moss̄ute w̄o un Shir ne, un **Kiristi** Yeso ne. Baks wu he piis̄he un yan-hoog un margan-n̄e ut-ma à. Komo baks wu r̄oon wu nomot ut-gw̄omo t̄o un hono o-dak. ² M̄e, Burus, r̄o w̄o m-z̄ee o k̄o'ot Ma-t̄o Shir. Zonḡe o k̄o'ot Ma-t̄o Shir, da-o hun-n̄e cone m-hoge à, komo un da-o ye cone ye hoge á. O rure hun-n̄e ye ja'as, da-o ye n̄ome yo depe á, o kw̄os ye. O do ye jaab-o ut-m̄en, ye s̄enge un n̄om un rii so-yo. N̄om ka rem-se un 'm̄o ur-hur, komo o ma'as ye m-yoos̄e un Ma-t̄o Shir. ³ M̄e w̄o m-rure un ka ma-t̄o remen da-o r̄oon, o hun-n̄e a cun ye hoge yoos-de o-nip á. Amba ȳea n̄om rem-us yo-se se hur-de un ye cone à. Komo ȳea raks t̄o-t̄o un ye be-de yan-yoos-de ut-b̄o. Ka yoos-de r̄o ye m-rure yo t̄o-t̄o un ye cone m-hoge à. ⁴ Hun-n̄e a n̄om gop-de un hoge o-nip un Ma-t̄o Shir á, amba ȳea ke t̄o-t̄o un ye be-de ut-zw̄om t̄o o-hwaa. ⁵ Amba w̄o **Timoti**, o garams̄e hi un du koyanda. O 'm̄o ur-hur, da-o un sw̄o ur-koob. O n̄om s̄enge-m̄o un ko-ya-m-Rw̄or un **Ma-t̄o m-Rerem**, t̄o Shir. O n̄om s̄enge-m ru ur-bon ne, m̄o Shir ya'as̄u w̄o, o nom à.

⁶ Hoog-m re, a ya'ast̄e m̄o untun ur-**seke** de m-sw̄o be-de Shir. Da-o um he m-yage un m̄o ka hoog-m̄o à, nomost̄e. ⁷ Um sha'ag kashi ut-mur, un komog s̄enge-m̄o Yeso **Kiristi**, yase m̄e um n̄om à. Komo, um ma'ast̄e m-bop un **Ma-t̄o m-Rerem** kom-ut yoor. ⁸ M-m̄oka Shir ̄ess̄ute m̄e 'yons-ur kashi n-t̄on o-shir, remen un s̄engute m-sh̄er be-de un wu. Wan-Koyan wan-piish ut-ma wu o-nip, w̄a ya'as m̄e ur-'yons un ka ho-de un piish ut-ma de. M̄e wu cot Wan-Koyan he m-ya'as un ka 'yons-de un hon-de á. Amba Shir a 'ye hun-n̄e ka 'yons-de, komo myet un ye r̄o ur-gop ye hyenet muun-m̄o un wu à.

Burus c̄onog Timoti gu wu

⁹ **Timoti**, koyan w̄o m-n̄om, o n̄om kyak, o haan be un de h̄or-m-h̄or. ¹⁰ Um c̄onog o haan remen Dimas wongute un m̄e ne. Wu wongute un m̄e remen gop-de un rem-se un hono o-dak. Wu neket̄e b̄o-o o-Tasaronika. Komo Kirezens Haag raag-o o-Garatiya. Titus komo wu haaru raag-o o-Darmatiya.* ¹¹ Ruka wu cot r̄o kan̄e un hon-de un wu be un de. O hoob Markus, n̄o haan n̄o un wu ne remen w̄a hoks m̄e m-gu deen, n-m̄e un s̄enge-m re kan̄e.† ¹² Um t̄omog Tikok̄os ha-m̄o un b̄o-o o-Apisu.‡ ¹³ Da-o um she'ete un b̄o-o o-Toruw̄as à, um yagnute cop-o o-huw un kom-ut

* **Bq̄-qs nass:10** 4:10 Hyen komo: Koro 4:14; Pm̄qn 24; 2Kor 8:23; Gara 2:3; Titu 1:4. † **Bq̄-qs nass:11** 4:11 Hyen komo: Koro 4:14; Pm̄qn 24; S̄eng 12:12,25; 13:13; 15:37-39; Koro 4:10; Pm̄qn 24.

‡ **Bq̄-qs nass:12** 4:12 Hyen komo: S̄eng 20:4; Apis 6:21-22; Koro 4:7-8.

Karbus. Hakkure, da-de o he m-haan à, o deknũ me o. Komo o deknũ me takurda-ut re. Wõ bõpre ka to a nõme un ka-to un gwõor á. §

¹⁴ Ka ko-ya-o-pyap-wũ Arekanda nomotu me rem-ús yõ-se. Wan-Koyan a top wũ bõ un rem-ús yõ-se se wũ nõme à. * ¹⁵ Wõ ma o nõm ceen un wũ ne, remen wũ rõ ut-yage un yoos-ur na ne deen.

¹⁶ Da-de a taknũ me m-hante be-de un ko-wan-piish ut-ma kanẽ un bõ-o o-Roma à, um ruute hi un de be-de un ye rõ me us-cetente à, yatt-wũ su'e me á. Ye tukute me o-cin kap mõ un ye. Um konõg Shir sokse ye ka **ba'as-de**. ¹⁷ Myet un kaane ne, Wan-Koyan rõ eso un me ne. Wũ ya'ag me ur-beeb, har um hokste k'o'ot un ka **Ma-to m-Rerem** to, to ma Yeso **Kiristi**. Hun-ne ye rõ **Yahuda**-ne á rõ kanẽ ye hogute to. Komo Wan-Koyan guug me sa o zee wũ posse m-mar un nu-o o-zur à. ¹⁸ Um nepste Wan-Koyan wua ruut me un kõ yo ke rii yõ-yõ yo. Wua 'er me, wũ woot me be-de un gwõmo-to un wũ to n-Tõn o-shir. Yage a bumut Wan-Koyan, har da-o ba m-ta! **Amin**.

Gas-de ur-kõm

¹⁹ Hakkure o gassu me Biskira, un campõ un wũ ne Akira.

O gassu me komo, yan-den-o Onesiporus ne. †

²⁰ Erastus rõ kon har m-mõka n-me bõ-o o-Korinti, komo um yagnute Taropimus n-me bõ-o o-Miritus wũ piishe á. ‡ ²¹ Koyan wõ m-nõm, o nõm kyak, o haan be un de rii-yõ huw-o woõnte. Or na ne yan-dor kap, rõ nõ ur-gas. Yuburus un Pudens ne, un Rayinus ne, un Karawudiya ne, ye rõ nõ ur-gas komo. ²² Wan-Koyan rõ un wõ ne! Yar-mõ Shir rõ un nõ ne!

---

§ **Bõr-ús nass:13** 4:13 Hyen komo: Seng 20:6. * **Bõr-ús nass:14** 4:14 Hyen komo: 1Tim 1:20; Bõng 62:12; Roma 2:6. † **Bõr-ús nass:19** 4:19 Hyen komo: Seng 18:2; 2Tim 1:16-17. ‡ **Bõr-ús nass:20** 4:20 Hyen komo: Seng 19:22; Roma 16:23; Seng 20:4; 21:29.

Takurda-o Burus o wu gene Titus

Rem-se rɔ n-mɛ à:

M-zante 1:1-4

Ya-ut-con un yan-dor Yeso 1:5-16

Senge-mo un buug-to un hun-ne un hon un hon n-mɛ un yan-dor Yeso 2:1-15

Do ye un jaab-o ur-hur, ur-kewes ne 3:1-11

Ur-kom 3:12-15

Ur-gas

¹ Me, Burus, wan-guw-mo Shir, me gendu wo ka takurda-o. Komo Yeso **Kiristi*** tomnu me um nomot senge-mo Shir. Yeso un tomon me bo sher-mo un hun-ne ye Shir daage à, he m-bo'ose m-'wons ne à. Komo ye nep yoos-ur Yeso ur-bon ne. Ye nepe yoos-ur Yeso ur-bon ne, ye she'et gon she'et-de Shir cone à. ² Ka da-de, ye kum sakt-o un hog-o ba m-ta o Shir surte o-nu rii-yo wu nomot hono o-dak à. Remen Shir rɔ m-rwor ut-bo á, hun-ne rɔ m-sheer un swo-ur o-nu o un wu. ³ Da-o Shir hyane nomog hond hond à, Shir rwo'og hun-ne ye nep Ma-to un wu, be-de un senge-m re mo un ko'ot un **Ma-to m-Rerem**. Shir **Wan-Gwu** na ya'asu me ka senge-mo.

⁴ Titus, me wo m-gende un ka takurda-o. Wa re o rɔ remen myet-m na a shereg be-ur Yeso **Kiristi**. Um konog Shir Tato na, un komo **Kiristi** Yeso ne, **Wan-Gwu** na. Me us-kon wu 'ye wo yar-mo un wu, komo wu 'ye wo gwugwu-mo ur-hur!†

Senge-m Titus o-Kirit

⁵ Da-o um yagnu wo n-mɛ o-Kirit‡ à, me un yagnu wo remen o busute senge-mo a shie à. Komo yo depe o nom ur-takan à, yo rɔ: o deeg sek-ye ye he dorotte un yan-dor n-mɛ un ko o ke bo-o, bo um rurɔ wo à. ⁶ Um russtu wo gon net-wu a he m-daag à. Ko-sek:

Udepe a kum rii-yo ur-reeb be-de un wu á.

Depute wu ese be-de un ne'a un wu cot á.

Yakar-ye un wu komo, **yan-dor Yeso** ye. (Ye rott jin-ur yo-de á, komo yan-dorotte-o un ye mate ye à).

⁷ Taase hun-ne kum rii-yo o-yo'og be-de un wu á. (Remen ko-wan-gut-de un **yan-dor Yeso**, wu rɔ m-rwo un yish be-de un senge-mo Shir.)

Taase wu nome or un wu ne us-ses,

Wu rotte hor-mo us-ryaab á,

Wu rɔ un yage swo-mo ho wu á.

Wu rɔ un hoob-o ut-ma á.

Wu rɔ o-suub remen hwor á.

⁸ Amba wu ma'as ko-wan-goks un hamat-ne ur-bon ne.

Wu rɔ un hoge un zak-o un nom un rii-yo ur-bon à.

Wan-barag-se ur-bon.

Wu rɔ un nom un kashi un rii-yo depe à.

* **Bɔr-o gaan:1** 1:1 Wɔ Shir daagne à. † **Bɔr-o gaan:4** 1:4 Hyen komo: 2Kor 8:23; Gara 2:3; 2Tim 4:10. ‡ **Bɔr-o gaan:5** 1:5 o-Kirit: dak-o n-tete o m-sa.

Wan-ba-m-kukop un kukop-mo ur-hur.

Wan-hoks un garamse un hi un de un wu.

⁹ Wu shere ur-bon ne be-de un **Ma-to m-Rerem** to te yoose wu à, to ma Yeso **Kiristi**.

Ka da-de wua hoks m-wos ur-be unze ka ma-to nip-o komo yatt-wu he to m-kwus á. Wu nome kaane wua hoks m-gu un hun-ne ye nomot o-dorotte be-de un ka yoos-de o-nip de, de un **Ma-to m-Rerem**. Wua kute hun-ne ye yage m-sheer un yoos-de o-nip à, ye nep unze ye ba'asute.[§]

Nak ut-to remen yan-yoos-de ut-bo

¹⁰ Me un zee kaane remen ye ken ye ro kon deen, ye ro m'ya un sek-ye be-de un yan-dor m-sek á. Komo ye ro m-raks un ye ken un hun-to o-saa. Yan gon ka yoos-de ye ken ye un rwuun so un buug-de un hun-ne de ro m-zee: myet yan-dor se a **koog** ye bo jind-o un **Yahuda**-ne zee à.

¹¹ Taase no 'ye gon ka hun-ne ye ur-keer de ur-yoos á. Yan no ye, remen ye ro un yoos-de yo depe ye yoos á, ye ro naas un sher-mo un hur-to un hun-ne deen. Ye ro un ka yoos-de ut-bo to remen ye kumut hwor be-de un hun-ne. ¹² Wu ken net-wu ro kon wa-us-nap, wu ro she'ete n-ga n-ga un o-Kirit. Wu zee: "Hun-ne ye o-Kirit ro un rwor ut-bo koyanda. Ye peneg men-ut jaas-to, m-dum ne untun nem-ye o-koj. Ye peneg m-zar amba se o-suub be-de m-re deen." ¹³ Ka ma-to un ka wa-us-nap-wu rwore à, korog o-nip be-de un hun-ne ye un o-Kirit. Remen kaane um conog o kangse yan-dor ye ro un dore un yoos-de ut-bo à. Ruru ye bo ye he m-sheer be-de un yoos-de o-nip de ma Yeso à. ¹⁴ Komo taase ye do m-was un zwom-to un **Yahuda**-ne á, ko ne ye dore **karamsa**-to un hun-ne ye yage yoos-de o-nip de ma Yeso **Kiristi**. ¹⁵ Hun-ne ye hur-to un ye ro ut-pus to puu à, yatt-yo ro be-de un ye yo un ba ur-bon á. Amba yan-men-ut jaas-to un ye yage m-sheer be-ur Yeso à, koyan ye nome yoa nom ur-bon á. Ye ro un ma'as un barag-us yo-se, komo hur-de un ye kapste ye. ¹⁶ Gon ka yan-yoos-de ut-bo ye, ye ro un rure un hun-ne unze ye nepse Shir. Amba yo ye ro m-nom à yo ro na m-kute unze ye nap Shir á. She'et-de un ye de un rem-se o-hwaa de. Ye ro m-nome un Shir o-dorotte á. Komo yea hoks un nom un rii-yo ur-bon á, ko hiin.

Bq̄-ús yoor

Bq̄ yan-dor he she'et-de ur-bon

un hun-ne ne à

¹ Amba Titus, wo senge yoose un yan-dor rem-se ro hond hond un yoos-de o-nip ne de ma Yeso **Kiristi**. ² Yoose mong-ne campo-ne ye hoks garamse hi un de un ye. Komo ye she'et she'et-de hun-ne hette ye 'ya m-sek à, ye senge nom un barag-se ur-bon. Ye ma'as m-sheer be-de Shir un hur-ur gaan, ye was un hun-ne ne, komo ko ya koru ye, ye ma'as un nom o-dorotte be-ur Yeso.

³ Un cen o yoose mong-ne ne'a-ne, ye she'et gon she'et-de he 'ya un Shir m-sek à, un ko yo ke rii-yo ye ro m-nom à. O ruru ye taase ye we net á, ko ne ye yage swo-mo ho ye á. Amba ruru ye, ye yoose ye ken ye nom un rem-se ur-bon. ⁴ Be-de un nom un kaane, yea yoose ne'a-ne rek-ye bo ye he she'et-de depe à. Ye yoose ye:

[§] **Bq̄-o gaan:9** 1:6-9 Hyen komo: 1Tim 3:2-7.

Bq ye he m-was un campo un ye ne, komo un yakar-ye un ye ne ur-bon ne à.

⁵ Bq ye he garamse hi un de un ye,
Bq ye he she'et-de un ba m-kukop à,
Bq ye he m-was un hur-to un ye ne,
Bq ye he m-hoge un 'won-de un hun-ne à,
Bq ye he nome un campo un ye ne o-dorotte à.

Ye nom kaane bq yatt-wu he yo'og un Ma-to Shir ya'asu na á.

⁶ Un cen o rure campo-ne beeb-ye, ye hoks garamse un hi un de un ye
⁷ un ko yo ke rii-yo. Wo un hi un du ma'as un nome un hun-ne rem-se ur-bon. Bq o he warag rii-yo m-sha be-de un yan-campo-ne á. Wo ro un yoose un hun-ne Ma-to Shir, o yooos un hur-ur gaan komo ba m-se'er. ⁸ Yooos rii-yo ro o-nip à, yo yatt-wu he hoks m-yo'og á. Nom kaane bq yan-yage-ut ru he m-hoge m-e à, remen yea kum rii-yo ye hette wo m-yo'og á.

⁹ Yoose guw-ne ye ma'as nome un yan-hur-o un ye o-dorotte. O rure guw-ne, ye nom rem-se yan-hur-o un ye hette o-zak à. Komo o rure ye taase ma-to suune ye un yan-hur-o un ye ne. ¹⁰ Taase ye hiw ur-hyow be-de un yan-hur-o un ye. Amba ye kute yan-hur-o un ye unze ye kashi un hun-ne ye, komo yea hoks hwq ur-hur be-de un ye. Ye nom kaane remen koyan ye ro m-nom yea ru hun-ne rakste ut-to be-de un yooos-de un Ma-to Shir **Wan-Gwu** na.

Yar-mq Shir, komo un hoog pu-o ne

¹¹ Shir kututu na yar-mq un wu, wu haante wu guut hun-ne kap un bu-yo ye hette m-posse be-de **ur-ba'as** à. ¹² Remen yar-mq un wu, Shir yoosutu na a yage gon she'et-de wu ro m-con á, a yage komo gop-de un rem-se un hono o-dak. Komo Shir yoosutu na bq a he she'et-de ur-bon un kashi o-bu à, ko m-moka un ka cow-yo a hette m-nap unze a m-'ya un Shir m-sek. ¹³ A nom kaane, ko de a ro un 'er-de un saktq, o he na m-rwo o-zak à. Un ka ho-de Yeso **Kiristi**, wu ro na caari-wu Shir, **Wan-Gwu** na, wu he m-muun un ka dak-o un seps-mq un wu ne. ¹⁴ Yeso ya'aste hi un de un wu har m-mar rem na. Wu un nom kaane, remen wu rurut na be-de un beeb-de **ur-ba'as**, komo remen wu sokste **ba'as**-ut na. Wu un nom kaane bq a he m-warag kashi un hun-ne ye un Shir à, komo bq a he m-warag hun-ne yan-gop-de un nom un rem-se ur-bon be-de Shir.*

¹⁵ Remen kaane Titus, un conog o yoose yan-dor ye un o-Kirit ka rem-se um ruru wo à. Do ye jaab-o ut-men ye nom myet ka rem-se, o nek ye ut-to, o baks unze wo ur-beeb ne de un nom un kaane. Taase o yage wu ken wu muut ma-ut ru hwaa á.

Bor-qs tet

Nom un rii-yo un gwu

¹ Titus, senge bakse un **yan-dor Yeso** ye nome ye ro ut-gwomo à un sek-ye ne o-dorotte. O baksu ye komo, ye ma'as zongse remen ye nomote or un ye ne rem-se ur-bon. ² Komo taase ye we net á, amba ye she'et ba ut-ween un hun-ne ne, ye kutu ye gwugwer-mq ur-hi. Komo un she'et-de un ye, ye muut hi un de un ye hwaa be-de un hun-ne myet.

³ A ro m-raag ne n-ga, sa o zee hun-ne ye yage m-sheer be-ur Yeso m-moka à. A ro un koob-de o-dorotte, komo hun-ne ro rakstu na. Sa o zee guw-ne

* **Bqr-qs yoor:14** 2:14 Hyen komo: Bqng 130:8; Rwuq 19:5; Kara 4:20; 7:6; 14:2; 1Bit 2:9.

a ro'e, ye gop-de ʉn nom ʉn rem-se ʉn men-ʉt jaas-to garamse à, se ye ro m-hoge rere-mo m-nom à. N-ga a ro shiishe ʉn men-ʉt jaas-to, ʉr-shoob ne, ye kututu na ʉt-yage, na ʉn cen na, a ro ʉt-yage ʉn ye ne. ⁴ Amba da-o haanuru o Shir **Wan-Gwu** na kutu na ʉnze wu ro ʉr-'won ne, komo wu waste ʉn kowan ne. ⁵ Wu rurug na be-de ʉn swo ʉr-koob de ʉn **ba'as-ʉt** na, wu ʉn nom kaane ba remen kashi ʉn rii-yo a nome á. Amba remen 'won-de ʉn wu. Shir ya'astu na hoog-m pu-mo. Wu sokste **ba'as-ʉt** na, Wu kutu na bo a he she'et-ʉr pu-de à, ʉn beeb-de ʉn **Kukt-o Shir**, o wu ya'ʉ na à. ⁶ Shir tomonte Yeso **Kiristi, Wan-Gwu** na, wu ye'et na Kukt-o ʉn wu. ⁷ Remen yar-mo Shir wu ak na kashi ʉn hun-ne, komo a wost ʉr-be remen wu essutu na hoog-m ba m-ta. Wu ʉn nom yo ka remen na m-moka yakar-ye ʉn wu ye. ⁸ Ka ma-to, ma-to o-nip to. Um conog wo o es eso, se o hyanag hun-ne dorute to, bon kap wu shere be-de Shir à, wua nep ʉnze wua ma'as ʉn nom rem-se ʉr-bon. Ka yoos-de ro ʉr-bon ne komo ʉn gwu ne remen kowan.

⁹ Amba nom ja be-de ʉn yan-ma-to o-saa ʉn ma-to ʉn ya-n-ga-ye ne, o nom ja ʉn sune-mo ʉt-ma ne, ʉt-ween ne to ma-to ʉn **karamsa-o Mosa**. Gon ka sunu-mo ʉt-ma mo, ma-to o-hwaa to, to ro ʉn gu ʉn net á. ¹⁰ Urege net ro kon wu ro ʉn wongse ʉn **yan-dor Yeso** à, nak wu ʉt-to, o ruru wu, wu yage m-nom kaane. Wu yage m-yage, o nek wu ʉt-to ayooore-o. Ka da-de wu yage m-hoge, o nom ja ʉn ka net-wu ne. ¹¹ Woa nep cas ʉnze ka net-wu tukute o-nip jim, komo remen wu ba'asute, wu ʉn hi ʉn de ʉn wu nepste **ba'as-to** ʉn wu kapste wu.

¹² Man tombe Atanas ko Tikokos be ʉn du, wu dek senge-m ru. Wu wobusse, hakkure nom yo o he m-hoks à, o 'wostu me ʉn bo-o o-Nikopori. Me o-sakto man kom da-o o-huw kane.* ¹³ Nom bo ʉn nom-m ru o guut Zenas (Wan-nap-o ʉn piish ʉt-ma) ʉn Aporos ne ʉn hew-de ʉn ye. Gu ye, taase ye nom koob-de ʉn ko yo ke rii-yo.† ¹⁴ Yanze wo ʉn hon du o he m-nom kaane á, amba ma'as yoose **yan-dor Yeso** ye muut ʉr-hi be-de ʉn nom ʉn senge-mo ʉr-bon be-de ʉn hun-ne ye ro ʉn hoob-o ʉn gwu à. Da-o yan-dor nome kaane ya yage she'et-de o-hwaa.

¹⁵ Myet yan-dor ye ro kane à, ro wo m-gas. Te wo m-zee o gas or na ne yan-dor kane ʉn o-Kirit, ye wasse ʉn na ne à.

Yar-mo Shir ro ʉn no ne kap!

* **Bɔr-ʉs tet:12** 3:12 Hyen komo: Seng 20:4; Apis 6:21-22; Koro 4:7-8; 2Tim 4:12. † **Bɔr-ʉs tet:13** 3:13 Hyen komo: Seng 18:24; 1Kor 16:12.

Takurda-o Burus o wu gene Pirimõn

Rem-se rō n-mē à:

M-zantē 1-3

Bom un Pirimõn 4-7

Kõnē un Onesimus us-kõn 8-22

Ur-kõm 23-25

Ur-gas

¹ Ka takurda-o un rwuun be un de Burus, wu rō ke'o à, ha-mo un be-ur Pirimõn. A un ka mē remen um rworog ma-ut **Kiristi*** Yeso to ur-bon. Mē un **Timoti** nē or na rō wō m-gas.

Pirimõn wō ko-nay-wu, komo or tē n-mē un senge-m **Kiristi**. ² Tē komo m-gas un **yan-dor Yeso**, yē rō m-morge un hur-o ru remen bongon-de Shir à. Tomso tē m-gas un or na ne'a, jin-de un wu Apiya, un Arkibus ko-karma be-de un rwor un **Ma-to m-Rerem** to ma **Kiristi**.†

³ Um kõnõg Shir Tato na un Wan-Koyan nē Yeso Kiristi, yē ye'et nõ m-yar un gwugwu-mo ur-hur nē.

Was-m Pirimõn m-sheer nē

⁴ Or re Pirimõn, kō o ke da-o um kõnē, mē wō m-tan um 'ye Shir re ur-bongon, ⁵ remen um hogutē wō m-was un hun-nē yē Shir nē kap, m-sheer nē mō wotē à, be-ur Wan-Koyan Yeso. ⁶ Kõn-us re se rō, mōrog-ur nõ de ur-bon de un yan-dor o un **Kiristi**, de gu wō o nept rii-yo ur-bon, yo o yoose be-ur Yeso **Kiristi**. ⁷ Wan-henem re, was-m ru ya'ag mē o-zak un caari-o un jaab-o ut-men nē! Mēn-to un yan-dor nõmog o-zak rem ru.

Us-kõn rem Onesimus

⁸ Remen kaanē, rem **Kiristi**, man nom jaab-o ut-men, um rurutu wō yo o he nom yo depe à untun wan-dor. Amba man gaktu wō á, ⁹ remen mē wō m-was. Mē, Burus, ko-mõng kanē ke'o, rem **Kiristi** Yeso, um jiiشته m-çõn um kon wō. ¹⁰ Mē wō us-kõn o nome Onesimus‡ rii-yo ur-bon, wu warge wà re bō um ro ke'o à.§ ¹¹ N-ga wu ro hwaà be un du, amba m-mõka ko-yan-gwu-wu be un du un mē nē.

¹² Mē wu m-muutbē be un du, amba hur un de rō be-de un wu. ¹³ Bō um rō ke'o kànē à, remen rworun un Ma-ut m-Rerem à, um ro çõnog um yagu wu kànē un mē nē remen wu guut mē un sugē un du. ¹⁴ Kap un kaanē nē, mē çõn um ru wō nõm un yo ken rii-yo ba wō un çõn á. Amba man çun o nom yo un çõn-m ru ba m-gakte. ¹⁵ Q ken da-o, Onesimus ro wongutē un wō nē un ya o-da hiin, remen o doot wu m-gõks ba m-ta. ¹⁶ Wō gõks wu untun ko-guw á, amba arge kaanē, gwot wu untun or ru ko-yan-dor, wu o çõnē à. Mē wu m-was deen. Depetē o was un wu nē arge kaanē, un es-de un wu ko-guw-wu Shir, un wu shere nē be-ur Wan-Koyan à.

¹⁷ Un kaanē, uregē wō us-barag, mē or ru wu, gõks Onesimus bō o he mē m-gõks à. ¹⁸ Uregē Onesimus nomotu wō **ur-ba'as**, sokse wu. Uregē wō wu m-dorē ur-moog, muut ka moog-de un hi un de. ¹⁹ Mē genbē un

* **1:1** 1:1 Wu Shir daagne à. † **1:2** 1:2 Hyen komo: Koro 4:17. ‡ **1:10** 1:10 Jin-ur Onesimus de rō "Net sō-wu." § **1:10** 1:10 Hyen komo: Koro 4:9.

kom-ut re: Më, Burus, man topso wõ kap yo wõ Onësimus m-dõrë à. (Man nom ma-tõ un hoog pü-o, o o kumë be un de á.) ²⁰ Un kaanë heno re, hakkurë, um konog yo ka be un du, rwõ mën-ut re nom m-gwugwü! Nom yo ka remen jin-ur Wan-Koyan na, na hen-në yë be-ur **Kiristi**.

²¹ Um nepse dõrotte-o ru, wõa nom har ma arge yo um konë wõ à.

²² Komo har m-mõka, kum o-kukë rem re n-më un hur-o ru, remen më o-saktõ, Shir a gõks kon-üs nõ kap wü muutbü më be-ur nõ.

Gas-de ur-kõm

²³ Epararas, wü rõ ke'o un më në à, remen wü rõ un dor **Kiristi** Yëso, tombütü wõ gas-de un wü.* ²⁴ Kaanë komo or re në yan-senge-mõ un rwõrõ un ma-ut Yëso, Markus, un Aristarkus, un Dimas, un Ruka në, or re në n-më m-senge yë wõ ur-gas.†

²⁵ Yar-mõ Wan-Koyan Yëso **Kiristi** ma'as un wõ në!

---

* **1:23** 1:23 Hyen komo: Koro 1:7; 4:12. † **1:24** 1:24 Hyen komo: Seng 12:12,25; 13:13; 15:37-39; 19:29; 27:2; Koro 4:10,14; 2Tim 4:10-11.

Takurda-o a gene Ibra-ne à Yahuda-ne

Rem-se rō n-me à:

M-zante: Kiristi rō myet hyangan-mō Shir 1:1-3

Gos-ut Kiristi arge yan-tōm-ye Shir 1:4—2:18

Gos-ut Kiristi arge Mosa un Josuwa 3:1—4:13

Gos-ut Kiristi arge wan-Cōw un kōn-se Shir 4:14—7:28

Gos-tō un ess un ma-ut Kiristi 8:1—9:22

Gos-ut seke-ut Kiristi 9:23—10:39

Sher-mō jiishe à 11:1—12:29

Nom un yo Shir cone à 13:1-19

Kōn-se ur-kōm 13:20-21

Ma-tō ur-buste 13:22-25

Ma-tō ka Shir tōmmonte

Wà un wū Yēso rem na

¹ N-ga N-ga, Shir nōmog ut-ma un tat-ne na ne be-tō un yan-Rwōr un Ma-tō Shir o-da ut-mōor ne, us-cōw ne un hōn un hōn. ² Amba m-mōka un kà da-o ur-buste o, wū nomūtū na ut-ma be-ur Wà un wū Yēso, wū Shir nōme hōno o-dak un bu-yo un wū à, da-o ur-kōm tomso Yēso warguru wan-gwōmo-tō un kō yo ke rii-yo remen Shir daagne wū. ³ Wō gute **Wà-wū Shir**, o hyanuru seps-mō Shir. Wō hyene wū, ragaan-wū rō un Shir ne. Wū rō bok hōno o-dak un ma-tō un wū tō ur-beeb. Bō wū soksutū na **ba'as-ut** na à, wū daaru n-Tōn un shir, wū she'eturū un be-de ut-gwōmo n-riib o un Shir Wa-ut-Hyat.

Wà-wū Shir jiishte yan-tōm-ye Shir

⁴ **Wà-wū Shir** jiishte **yan-tōm-ye Shir**. Shir ak wū Wà un wū. Kane wū jiishe ye be-de un ka jin-de. ⁵ Shir zēerū wū,

“Wō Wà re wū,

Caane un waragte Tato ru.”*

Komo Shir doog m-rwōr un ma-tō un wū un nu-o un wū ken wū, wū zee,
“Man warag Tato un wū,

Wūa warag Wà re.”†

Amba wū tak m-zēe un yan-tōm-ye un wū kaane á. ⁶ Da-o Shir tōmne Wà un wū, wū co, un hōno o-dak à, wū zēerū,

“Yage **yan-tōm-ye Shir** kap ye kwuktutū wū,

ye nomote wū ur-bōngon.”‡§

⁷ Shir rurūtū na ma-tō un yan-tōm-ye un wū. Wū zēerū,

“Wū rō m-muut un yan-tōm-ye un wū untun m-yo,

Guw-ne ye un wū untun rem-de o-ra.”*

⁸ Amba un ma-ut Wà un wū, wū zee,

“Wō Shir, gwōmo-ut ru tō m-ta tō á.

Piish un ma-tō o-nip,

tō rō gwōob-yo un gwōmo-ut ru.

* **Bqr-o gaan:5** 1:5 Hyen komo: Bōng 2:7. † **Bqr-o gaan:5** 1:5 Hyen komo: 2Sam 7:14; 1Nom

17:13. ‡ **Bqr-o gaan:6** 1:6 Hyen komo: Bōng 97:7. § **Bqr-o gaan:6** 1:6 Hyen komo: Kara 32:43

(ut-Girik). * **Bqr-o gaan:7** 1:7 Hyen komo: Bōng 104:4 (ut-Girik).

- 9 O bok o-nip. Wō ūn nōm **ur-ba'as** á.†
Remen kaane o, me, Shir ru, ūm dagantu wō,
Ūm sagabutu wō ūt-gwōmo arge or ru ne o-zak ne."‡
- 10 Wū zeeru wū komo,
"Wan-Koyan o, cin ūr-takan,
wō nōme o-ton o-dak ne.
- 11 Komo toa tees. Wō ne, wōa te á.
O-dak o-ton ne toa tees untun bō o-gund rō m-ta à.§
- 12 Wōa putum tō untun ūt-gund,
Wōa sugu tō bō net rō m-suge matuku-ūt ut à.
Amba wō, wōa barme á.
Komo hak-ūs ru se a te á."*
- 13 Shir dooru m-zee ūn Wā ūn wū,
"She'et ūn ka be-de ūt-gwōmo de,
har ūm ru'ūt yan-yage-ūt ru waragte
rii-yo o he m-yawag ūn na-ūs ru à."†
- Shir tak m-zee yan-tōm-ye ūn wū kaane á. 14 Ye **yan-tōm-ye Shir** guw-ņe ye cot. Ye kukt-to tō Shir tōmne remen ye nōmuté hun-ņe ye he kum ūn gwū à, m-gwū.

Bqr-us yoor

Raag nō ūt-tō ūn Ma-ūt Yeso

- 1 Tō, bō a hyane **Wā-wū Shir** jiište **yan-tōm-ye Shir** m-sek à, se a muut nō ūr-hi be-de ūn ma-tō ūn wū tō a hogē à. A jar a ho'os tō, tō possu na á.
- 2 Ma-tō rwūne ūn nu-se ūn **yan-tōm-ye Shir** à, a hyanag 'wōns-mō ūn tō. Kap ye yage tō m-dore à, ye swōog ūr-kōob hond hond ūn **ba'as-tō** ūn ye ne. 3 A ru á, urege a yagute m-was ūn ka caari-tō ūt-ma tō ūn gwū tō ne. Tō rwūne ūn nu-o ūn **Wā-wū Shir** à. **Wā-wū Shir**, wū rō na Wan-Koyan à, Yeso ūn hi ūn de ūn wū, wū ruru na tō. Ká da-de ne, ye hogē tō ūn nu-o ūn wū à, ye dooru na m-rure ūn nip-o ūn tō. 4 Ye rō m-rwōr ūt-ma, **Kukt-o Shir** o rō ye m-'ya m-yar ūn hōn n-hōn, kō wū ke ūn gō ūn mō ma ūn wū yar-mō ne, bō Shir cōņe à. Komo Shir tosutu ye ūn bu-se ūn nōm ūn rem-se o-napa, ūt-hyat, ūn rem-se mōor-tō ūt-made ne.

Yeso Wā-wū ūn net

- 5 O-Tōn, o-dak ne tō rōņe à, tō a ūn ma-tō ūn tō m-mōka à, ba **yan-tōm-ye Shir** ye a ya'e ūr-beeb ye nomot gwōmo-tō ūn tō á. 6 Wū ken geneņ ūn de ken be-de ūn Ma-tō Shir, wū zeeru;
"¿Ya rwo'e wōtte m-was ūn te ne hun-ņe,
har wōtte net* m-hwō n-me ūn barag-ūs ru?"
- 7 Ūn ya o-da hiin,
o rwo'og net ūn con-de wō de ūn **yan-tōm-ye Shir** á.
Komo o sagbū wū m-sek mōsse m-seps ne.
- 8 O ya'ag wū gwōmo-tō ūn kō yo ke rii-yo, yo o nōme à."†
Yatt-yo kuse ba wō ūn ya'as wū á.

† **Bqr-o gaan:9** 1:8-9 Hyen komo: Bōņg 45:6-7. ‡ **Bqr-o gaan:9** 1:9 Hyen komo: Isha 61:1,3.
§ **Bqr-o gaan:11** 1:11 Hyen komo: Isha 51:6. * **Bqr-o gaan:12** 1:10-12 Hyen komo: Bōņg 102:25-27 (ūt-Girik). † **Bqr-o gaan:13** 1:13 Hyen komo: Bōņg 110:1. * **Bqr-us yoor:6** 2:6 Wā-wū ūn net. † **Bqr-us yoor:8** 2:6-8 Hyen komo: Bōņg 8:4-6.

Amba m-mɔka a ʉn go hyan net hokstɛ bɔp ʉn ka rem-se kap se Shir ya'asɛ wʉ á. ⁹ Wʉ a m-hyan à wʉ rɔ Yɛso, ʉn ya o-da hiin a muutɛ wʉ, wʉ wɔɔ **yan-tɔm-yɛ Shir** á. Remen yar-mɔ Shir, Yɛso marag remen hun-nɛ kap. Komo m-mɔka bɔ wʉ sʉutɛ ʉr-kɔɔb har wʉ meret à, a sagabʉtʉ wʉ m-seps, m-sɛk nɛ.

¹⁰ Shir nɔmɛ kɔyan, komo kɔyan remen seps-mɔ Shir mɔ. Shir nɔmɔg kashi ʉn rii bɔ wʉ muutɛ Yɛso shiishe hond hond ʉn bu-yo ʉn swɔ ʉr-kɔɔb à, bɔ Yɛso kutɛ yakar-yɛ Shir dɛɛn bu-yo ʉn gwʉ à, komo heeturʉ yɛ be-de ʉn seps-mɔ ʉn wʉ. ¹¹ Yɛso rɔ ʉn soksɛ ʉn hun-nɛ **ba'as-to** ʉn yɛ. Komo ʉn Yɛso ʉn yɛ a soksɛ **ba'as-to** ʉn yɛ à, myet Tato o-gaan yɛ rɔ. O rwɔ'e Yɛso rottɛ m-hogɛ m-'e á, wʉ zeet yɛ hen-nɛ yɛ ʉn wʉ. ¹² Wʉ zɛerʉ Tato ʉn wʉ,

“Man bʉm jin ʉn du be-ʉr hen-nɛ re nɛ.

N-mɛ ʉn mɔrɔg-de ʉn hun-nɛ ru,

man hu sɛp-to ʉn bɔngɔn ʉn du.”[‡]

¹³ Komo wʉ zɛerʉ hun-nɛ,

“Man shɛr be-de Shir.”

Komo wʉ doorʉ m-zɛɛ,

“Mɛ ka kanɛ ʉn yakar-nɛ yɛ Shir ya'u mɛ à.”[§]

¹⁴ Cin da ka yakar-yɛ yɛ Shir ya'e Yɛso à, hun-nɛ yɛ, yanze o-Kʉkt á, wʉ, ʉn cen wʉ Yɛso, wʉ waragɛ net ʉntʉn yɛ, remen wʉ meret, wʉ sabʉrsʉtɛ **ko-Gwɔmo-wʉ ʉn ya-ʉt-kɔt**, wʉ hantɛ m-mar à. ¹⁵ Komo wʉ waragɛ ʉntʉn yɛ, remen wʉ ustɛ yɛ, yɛ roa ma'as m-gʉw ʉn hɔ-tɔ ʉn hɔɔg-mɔ ʉn yɛ remen gʉr-o m-mar à. ¹⁶ Net a hyen cas ʉnze Yɛso ʉn haan remen wʉ guut **yan-tɔm-yɛ Shir** á, amba wʉ ʉn haan wʉ guut yakar-yɛ ʉn baag-o **Ibrahi**.^{*} ¹⁷ Remen kaanɛ yo ken bu-yo rɔ kɔn á, sɛ Yɛso waragɛ ʉntʉn hen-nɛ yɛ ʉn wʉ nɛ, remen wʉ waragɛ ko-wa-o-nip, ʉn wa-ʉr-'wɔn nɛ be-de ko-Gwɔmo-wʉ ʉn kɔn-se Shir, be-de ʉn nɔmɛ Shir m-gʉw, remen wʉ he soksɛ ʉn hun-nɛ **ba'as-to** ʉn yɛ tɔ yɛ nɔmɛ Shir à. ¹⁸ M-mɔka kaanɛ, Yɛso swɔɔg ʉr-kɔɔb komo bɔ a megertɛ wʉ à, wʉa rees gun kɔwan wʉ a ʉt-meger à.

Bɔr-ʉs tet

Yɛso jiishtɛ Mosa

¹ Remen kaanɛ, tu nɔ yish be-ʉr Yɛso, wʉ Shir tɔmnɛ, wʉ waragɛ na ko-Gwɔmo-wʉ ʉn kɔn-se Shir ʉn rʉrʉ ʉn yɛ ken yɛ nɛ ʉn yo tɛ shɛrtɛ à.

² Yɛso nɔmɔg o-nip be-de Shir wʉ daagɛ wʉ à, ʉn kɔ yo ke rii-yo, yo Shir zee wʉ nom à, bɔ **Mosa** nɔmɛ o-nip be-de ʉn sɛnge-mɔ Shir à, be-de ʉn hur-o Shir.^{*} ³ A 'wɔstɛ sɛk-m Yɛso aragɛ mɔ ma **Mosa**, bɔ a rɔ ʉn bɔm ʉn ko-yan-mà-tɔ o-hur, arge hur-o wʉ ma'e à. ⁴ Kɔ o ke hur-o, o rɔ ʉn wʉ ma o nɛ à. Amba Shir nɔmɛ kɔ yo ke rii-yo. ⁵ **Mosa** nɔmɔg o-nip ʉn gʉw-mɔ ʉn hur-o Shir kap, komo wʉ rɔ ʉn rʉrɛ hun-nɛ rii-yo Shir he m-zɛɛ ʉ co à.

⁶ Amba **Kiristi**[†] nɔmɔg o-nip bɔ wʉ rɔ Wà ʉn hur-o Shir à. Shir rɔ m-shɛr ʉn wʉ ʉn gwɔmo-tɔ ʉn hun-nɛ yɛ Shir. Komo a rɔ ká hun-nɛ yɛ, ʉrɛgɛ a rɔ ʉn jaab-o ʉt-mɛn nɛ, komo a nom ʉs-sɛs ʉn saktɔ-o na nɛ, ka o rɔ n-mɛ **Kiristi**.

[‡] **Bɔr-ʉs yoor:12** 2:12 Hyen komo: Bɔng 22:22. [§] **Bɔr-ʉs yoor:13** 2:13 Hyen komo: Isha 8:17-18

(ʉt-Girik). ^{*} **Bɔr-ʉs yoor:16** 2:16 Hyen komo: Isha 41:8-9. ^{*} **Bɔr-ʉs tet:2** 3:2 Hyen komo:

Qɔg 12:7. [†] **Bɔr-ʉs tet:6** 3:6 Wʉ Shir daagne à.

A nak yan-koob-de m-sher ut-to

⁷ To, yo **Kukt-o Shir** zee à, yo rō:

“Caane, urege nō hogute cōr-o Shir,

⁸ nō jar-o jar nō nom cikt-de ur-hur
bō tat-ne nō nē inē mē zang,

da-de ye megre mē o-dákár á.

⁹ Reeno o ya-n-ga-ye nō megre mē,

Kō de ye hyente senge-mō um nōmē à, mō ut-hyat ¹⁰ us-hak ur-kwooz ut-
yoor [40].

O rwo'e um nomot us-ryaab un ká zaman-yo nē, um zee:

‘Koyanda ye este hur-de un ye ur-hew nē un mē nē,

ye nap komo cōw-us re á.’

¹¹ O rwo'e um tondutu ye un ryaab-us re.

‘Yea tūw be-de un wuwe un de á,

de um ro zongsutu ye, ye wuwute á.’”[‡]

¹² Nom nō ceen, or re nē, taase kō wan-gaan be un nō wū nom barag-us
‘yo-se un hur-de un wū, kō nē koob-de m-sher, wū tūke Shir o un hogō

o-cin. ¹³ Sengu nō do ye un or nō nē jaab-o ut-men kō de ke hō-de, nō
senge m-nom kaane nō kumē ur-keer. Taase **ba'as-de** raks wū ken be un

nō, wū nom ur-cikt. ¹⁴ Remen a sengutu nō m-sher gung gung be-de Shir
bō a ro m-nom ur-takan à, har ur-kom, bō a he m-warag kang-o gaan un

Kiristi nē à. ¹⁵ A geneg be-de un Ma-to Shir, a zee,

“Caane, urege nō hogute cōr-o Shir,

nō jar-o jar nō nom cikt-de ur-hur,

bō tat-ne nō nē inē mē zang á.”[§]

¹⁶ Barag nō ur-bon nē nē ma-to un ká hun-nē ye: Ka hun-nē ye hogute
Ma-to Shir, ye hyanag rem-se ut-hyat da-o **Mosa** rwuntu ye dak-o **o-Masar**

à, myet un kaane nē, ye tuku to o-cin. ¹⁷ Shir nomog us-ryaab un ye nē hak-
ur kwōoz-ut yoor [40], komo ye nomute wū koob-de o-dōrotte ye maruru

n-te o-dákár. ¹⁸ Ká hun-nē ye yage Ma-to Shir remen koob-de o-dōrotte,
Shir tondutu ye un ryaab-us un wū. Yea tūw be-de un wuwe-de un wū

á.* ¹⁹ Te nepste ká hun-nē ye kum m-cōw be-de un ká wuwe-de á, remen
koob-de un sher-mō un ye be-de Shir.

Bqr-us nass*Swor o-nu o ur-wuwe**remen hun-nē ye Shir*

¹ Har caane swor o-nu o Shir o m-cōw ur-wuwe de Shir rō kon. Sē a nom
nō ceen, untaase wū ken wū be-ur nō, wū taage m-cōw un ká wuwe-de.

² A hogussute kō'ot un **Ma-to m-Rerem** to Shir bō a ruru ye ka à. Amba
ka hoge-mō ye hoge à, mō gu ye á, remen ye sher un ka ma-to ye hoge á.

³ Komo, na ye shere à cot, a he m-cōw un ká wuwe-de. Untun bō Shir zee
à,

“Um tondutu ye un ryaab-us re.

‘Yea tūw wuwe un de á.’”*

Shir un zee kaane kō de wū be'este wū komoste senge-mō un wū cin da-de
wū nomē koyan à. ⁴ Un de ken be-de de un Ma-to Shir, Shir nomog ut-ma,

[‡] **Bqr-us tet:11** 3:7-11 Hyen komo: Bōng 95:7-11 (ut-Girik). [§] **Bqr-us tet:15** 3:15 Hyen komo:

Bōng 95:7-8 (ut-Girik). * **Bqr-us tet:18** 3:16-18 Hyen komo: Qog 14:1-35. * **Bqr-us nass:3** 4:3

Hyen komo: Bōng 95:11.

ma-tṽ ṽn **Hq-de ṽr-Wṽwe**, wṽ zee, "Hq-ṽr ata'yoore-de, Shir wṽwe be-de ṽn senge-mṽ ṽn wṽ mṽ wṽ nṽme à kap."[†] 5 A karṽntṽssṽte komo be-de wṽ zee kaane à,

"Yeà tṽw wṽwe ṽn de á, de ṽm ro zṽngsutṽ ye,
ye wṽwṽte á."[‡]

6 Wṽwe-de Shir rṽ kṽn remen hun-ṅe tṽwṽt, amba ka ye takṅe m-hoge ṽn **Ma-tṽ m-Rerem** tṽ Shir à, ye kum ka wṽwe-de á remen kṽṽb-de o-dṽrotte ṽn ma-tṽ ye hoge à. 7 Shir este ṽ ken da-ṽ ṽ m-cṽw be-de ṽn wṽwe-de ṽn wṽ, komo kà da-ṽ caane ṽ. N-ga n-ga, wṽ rṽrṽte **Dawuda** wṽ do swṽr ṽn ka nu-ṽ, bṽ ṽm ro zeege à,

"Caane, ṽrege nṽ hogṽte cṽr-ṽ Shir,

nṽ jar-o jar nṽ nom cikt-de ṽr-hur á."[§]

8 ṽrege Josuwa ro ya'ag hun-ṅe ṽr-wṽwe, Shir roa do m-tan ṽn de ken **Hq-de ṽr-Wṽwe** de á.^{*†} 9 Har m-mṽka de de ken wṽwe-de kuste esseṣe de hun-ṅe ye Shir hette m-wṽwe à, bṽ Shir wṽwe hq-ṽr ata'yoore-de à. 10 Kowan wṽ cṽwe ṽn kà wṽwe-de, wṽa wṽwe be-de ṽn senge-mṽ ṽn wṽ, bṽ Shir wṽwe da-ṽ wṽ kṽme nṽm ṽn hono o-dak à.[‡] 11 A sengu nṽ a tṽwṽt nṽ ṽn kà wṽwe-de. Taase wṽ ken wṽ taage m-cṽw remen kṽṽb-de ṽn dṽrotte-ṽ ṽn wṽ, bṽ ye ka taage m-cṽw à.

12 Remen Ma-tṽ Shir tṽ ṽn hoog ne. Tṽ rṽ m-'wṽns ne. Tṽ rṽ m-senge ṽntṽn o-magay ṽ m-rye jit-ṽr-jit. ṽntṽn magay-ṽ rṽ m-caat ṽr-ap ṽt-caar ne, ṽ kutṽ na rii-yo rṽ n-me na à, ka bṽ-ṽ Ma-tṽ Shir rṽ m-cṽw ṽn hur-de ṽn neṽ, tṽ kutṽ na barag-ṽs na se ṽr-bon ṽn se ṽn ba ṽr-bon ne. 13 Yatt-yo rṽ wukusse be-de Shir á. Kṽ yo ke rii-yo cas ṽ yo rṽ be-de ṽn wṽ, komo a rṽrṽ wṽ myet yo a nṽme à.

Yeṣo caari-wṽ ṽn ko-Gwṽmo-wṽ ṽn kṽn-se Shir

14 A ṽn caari-wṽ ṽn ko-Gwṽmo-wṽ ṽn kṽn-se Shir, wṽ ha'e re n-Tṽn à, wṽ wṽ rṽ Yeṣo **Wà-wṽ Shir**. Remen kaane yaḡe a buṽt sher-m na ṽt-kom ṽt-yoor tṽ a rotte à. 15 Wṽ wṽ rṽ ṽn hyan ṽn 'wṽn ṽn na be-de ṽn kṽṽb-de ṽn beḡb-ṽr na. Remen yan á, da-de wṽ she'ete she'et-de ṽn neṽ hono o-dak à, a ro megerte Yeṣo ṽn kṽ yo ke rii-yo bṽ a rṽ na ṽt-meger à, amba wṽ nṽm **ṽr-ba'as** á. 16 Yaḡe a heet nṽ sasa be-de ṽn kwṽr-de ṽn yar-mṽ Shir, remen a kumut ṽr-'wṽn komo a kum yar-mṽ Shir mṽ he na m-gu da-ṽ a rṽ m-swṽ ṽr-kṽṽb à.

Bṽr-ṽs taan

Ko-Gwṽmo-wṽ ṽn kṽn-se Shir

1 Kṽ wṽ ke ko-Gwṽmo-wṽ ṽn kṽn-se Shir, a wṽ m-daag be-de ṽn ṽr ṽn wṽ ne seḡ-ye. Wṽ sugṽte wan-heet m-yar, **ṽr-seke** ne tṽ ṽn hun-ṅe be-de Shir remen **ba'as-tṽ** ṽn ye. 2 Komo ṽn cen wṽ ṽntṽ nṽme neṽ-wṽ à, wṽa hoks ṽr-she'et ṽn hun-ṅe raag-ṅe ne ṽn ya-ṽt-**ba'as** ne ṽn bu-yo gwṽgwṽr-mṽ

[†] **Bṽr-ṽs nass:4** 4:4 Hyen komo: Taka 2:2. [‡] **Bṽr-ṽs nass:5** 4:5 Hyen komo: Bṽng 95:11.

[§] **Bṽr-ṽs nass:7** 4:7 Hyen komo: Bṽng 95:7-8 (ṽt-Girik). ^{*} **Bṽr-ṽs nass:8** 4:8 Josuwa wṽ teke hun-ṅe ye o-Isra o-cṽw ha-mṽ ṽn dak-ṽ Shir swṽre ye o-nu à. Dawuda ceṽru kà ma-tṽ ṽntṽn hak-ṽs zungu-ṽs nass [400] m-jim, bṽ ṽn cṽw-mṽ ye ṽn kà dak-ṽ. [†] **Bṽr-ṽs nass:8** 4:8 Hyen komo: Kara 31:7; Josu 22:4. [‡] **Bṽr-ṽs nass:10** 4:10 Hyen komo: Taka 2:2.

ur-hi mɔ ɔn wɔ. Remen wɔ ɔn cen wɔ, wɔa hoks m-he. ³ Remen kaane, se wɔ nomoste ur-**seke** remen hun-ŋe, komo wɔ nomo hi ɔn de ɔn wɔ.*

⁴ Komo yatt-wɔ he m-dege ɔn hi ɔn de ɔn wɔ m-sek wɔ waragte Wan-co be-to ɔn Gwɔmo-ŋe ye ɔn kɔn-se Shir á. Se wɔ Shir aage à, bɔ wɔ aage **Haruna** n-ga wɔ waragte Wan-co be-to ɔn Gwɔmo-ŋe ye ɔn kɔn-se Shir á.† ⁵ Kaane ɔ komo **Kiristi** wɔ dege hi ɔn de ɔn wɔ m-seps, remen wɔ waragte ko-Gwɔmo-wɔ ɔn kɔn-se Shir á. Shir daage wɔ. Shir zeeg wɔ, “Wɔ Wà re wɔ.

Caane ɔn waragte Tato ru.”‡

⁶ Shir zeeru wɔ ɔn de ken be-de komo,

“Wɔ ko-wan-**Cow** ɔn **kɔn-se Shir** wɔ, wɔ ɔn ba m-ta.

Wɔ rɔ ɔntɔn **Markisadik**.”§

⁷ Da-de Yeso ro'e ɔn hono o-dak à, wɔ konog ɔs-kɔn deen har ɔs-'wɔn m-yish m-yish be-de Shir wan-gwɔmo-to ɔn gwɔ be-de m-mar. Shir hoguru wɔ remen sek-mɔ Yeso ya'u wɔ à, komo wɔ nomote Shir o-dɔrotte.* ⁸ Kɔ de Yeso rotte **Wà-wɔ Shir** à, wɔ yooste nom o-dɔrotte be-de Shir be-de ɔn kɔɔb-de wɔ swɔ á. ⁹ Swɔ ɔr-kɔɔb rwo'og Yeso wɔ shiig hond hond, komo m-mɔka wɔa hoks m-gu ɔn myet ye nomu wɔ o-dɔrotte à, har da-ɔ ba m-ta. ¹⁰ Shir ɔn daag wɔ ko-Gwɔmo-wɔ ɔn kɔn-se Shir ɔntɔn **Markisadik**.

A nak yan-yage ɔn dore ɔn Yeso ɔt-to

¹¹ Te ɔn rii ne deen yo te he m-zeɛ mɔsse ɔn ka ma-to ne à, amba to rɔ ɔs-nu ne a rurute nɔ bɔ to rɔ à remen nott hor-mɔ nap ɔn rii á. ¹² Cin ya ca á, nɔ ɔn dor Yeso har m-mɔka, wooste nɔ senge yoose ɔn ye ken. Kap ɔn kaane ne, nɔ ɔn conog wɔ he nɔ m-yoose rem-se yan-dor pu-ye rɔ m-yoos be-de ɔn Ma-to Shir á. Nɔ ɔntɔn yan-yaar ye, ye rɔ m-swɔ m-yow à, yea hoks m-re ɔt-ga á. ¹³ O nepste wan-yaar shi á, remen de-de wɔ rɔ m-su cot. Wan-dor Yeso shi á urege wɔ nap nom ɔn kashi rii á.† ¹⁴ Rii-yo m-re yo m-'hwo'ogon yo ɔn ye bo'ose à yo. Kaane ɔ komo yoos-de ɔn rem-ɔs gos-se se ɔn **Kiristi**, se ma ye bo'ose be-de ɔn **Kukt-o Shir** ye cot, ye rɔ m-senge mɔ ɔn nap rii-yo ɔr-bon ɔn yo ɔn ba ɔr-bon ne, komo ye nom kashi ɔn rii.

Bɔr-ɔs cind

¹ To remen kaane, nɔ ma'as bɔ ɔn yoos-de a yoosu nɔ da-de nɔ waktune be-de Shir á. Deɔ nɔ yoos-de nɔ hette m-bo'ose à.

Nɔ yage muut ɔn rem-se o-hwaa se rɔ ɔn hante m-mar à,

Shɛr nɔ be-de Shir. ² Nɔ nepste ma-to ɔn:

Yo'os ɔn net n-te m-hɔ ne, ɔn

Hwɔ ɔt-kom ne ɔn hi-de ɔn net, ɔn

Inɛ-mɔ margan-ŋe ne, ɔn

Piish ɔt-ma ne to ba m-ta.

³ Yage a bo'osutu nɔ, urege Shir zeeg.

⁴⁻⁶ Ka ye shere be-de Shir à, ka da-de ye 'yaruru yo Yeso nomu ye à n-ton o-**kan**, yea hoks m-waktune be-de Shir komo á, ra nome á.

Ka ye nape nip-ɔ Shir à,

* **Bɔr-ɔs taan:3** 5:3 Hyen komo: Rewi 9:7. † **Bɔr-ɔs taan:4** 5:4 Hyen komo: Rwɔu 28:1.

‡ **Bɔr-ɔs taan:5** 5:5 Hyen komo: Bɔng 2:7. § **Bɔr-ɔs taan:6** 5:6 Hyen komo: Bɔng 110:4.

* **Bɔr-ɔs taan:7** 5:7 Hyen komo: Mati 26:36-46; Mark 14:32-42; Ruka 22:39-46. † **Bɔr-ɔs taan:13** 5:12-13 Hyen komo: 1Kor 3:2.

Ka ye rake yar-mo un Ton-o shir n-me un Ma-to un Shir à,
 Komo ye gokste wong-de un ye de **Kukt-o Shir**, un beeb-de a he ye m-ya
 à, n-me un hoog-o roone à,
 ya hoks m-waktune be-de Shir komo á. Yea hoks m-waktune komo á,
 remen ye 'yarag Yeso ur-seke de un wu ne. Ye ro untun ka hun-ne, ye
 kame Yeso ton-o ce à. Ye ro untun ka hun-ne, ye yo'oge Yeso be-de hun-ne
 komo à.

⁷ Kem-o a m-he hond hond à, o ro m-muse o-dak, yan-tom gooru ur-go.
 Ye gwowuru tom, a kumuru rii-yo m-re be-de un wu gwowe o-kat à. Shir
 ro m-rwunte o-kwum un ka kat-o.

⁸ Amba urege dak-o ro m-pot un yokor un to-to un wo ne, yatt rii-yo o he
 m-kum be-de un o á. Shir ro un ma-to un huu ka kat-o nu-o yo-o. Ur-kom,
 komo tuk-mo a he o.*

⁹ Or re ne, ko te ruru no ut-ma untun to ka, te nepste no m-nom un ka
 rem-se ur-bon se hun-ne ro m-nom à da-o ye kume gwu-o Shir. ¹⁰ Taase
 no zee Shir ro m-was un senge-m no ne á. Wu ro m-was un mo ne. Wu
 top ko wu ke net-wu senge-mo un wu. No ye ro m-was un wu ne à, no
 ye kutu wu m-was be-de un yan-dor ye un wu à. Har m-moka no ro ye
 m-gu. ¹¹ Rii-yo te cone à, ko wu ke wan-gaan no wu, wu senge go un ka
 senge-mo har a woot ho-de Shir. A kum rii-yo a o-sakto à be-de wu. ¹² No
 nom m-zar á. Doru no bu-yo un ye bope Ma-to Shir à. Bo ye bope to à, ye
 mo'uru ur-hur be-de un wu, har wu shoosuru ye rii-yo wu zee ye à.

Shir a shoos yo wu zee à

¹³ Yatt-wu jiishe Shir á, un kaane wu swore o-nu un **Ibrahi**. Wu tonduu
 un jin-de un wu, ¹⁴ bo wu zee **Ibrahi**, "Me, Shir, jip man huu wo nu so-ye.
 Um 'ye wo yakar deen."† ¹⁵ Kaane o, bo **Ibrahi** mo'e hur-de un wu à, Shir
 ya'asuru wu yo wu swore o-nu wu a kum à.

¹⁶ Urege wu ken conog wu hongse suno-mo ut-ma, ye ro m-tond un jin-de
 un wu jiishe ye à. ¹⁷ Ka ye roa goks yo wu swore o-nu à, Shir un con ye
 nept unze wu à kuse á, remen kaane wu dooru m-tond un ka sworu nu-o.

¹⁸ Shir ro m-rwor ut-bo á! Remen kaane ton-d-o un wu un swooru nu-o
 un wu ne yatt-wu he to m-shakt á. A teere o-rek ha-mo be-de Shir **Wan-
 Gwu** à. M-moka ton-d-o un wu un swooru nu-o un wu ne, a 'ye na jaab-o
 ut-men a bupt ka sakt-o, o ro be-ur na à. ¹⁹ Ka sakt-o ya o ro untun
 kashi o-hu, yo ur-beeb, komo o na m-cow n-me ur-hur. Sakt-o na caate ka
 gund-o sané depi-o Shir à, har o heet na n-me un be-de jiishe ba m-kukop
 à.‡ ²⁰ Yeso be'estu na m-wo kane, komo wu un cow un sugu-ur na. Wu ro
 komo ko-Gwomo-wu un kon-se Shir wu un ba m-ta untun **Markisadik**.§

Bor-us ta'yoor

Wan-Cow un kon-se Shir

¹ **Markisadik** ko-Gwomo-wu un bo-o o-Sarem wu ro'e. Wu ro wan-**Cow**
 un kon-se Shir o jiishe à. Da-o **Ibrahi** ro'e m-jo'on so ur-gun à de a
 hooté gwomo-ne à, **Markisadik** gontu **Ibrahi**, wu huuru **Ibrahi** nu-o ur-
 bon. ² **Ibrahi** ya'asuru wu ur-gwuug de un rem-se wu jo'onté so ur-gun

* **Bor-us cind:8** 6:8 Hyen komo: Taka 3:17-18. † **Bor-us cind:14** 6:14 Hyen komo: Taka 22:16-17.

‡ **Bor-us cind:19** 6:19 Hyen komo: Rewi 16:2. § **Bor-us cind:20** 6:20 Hyen komo: Bong 110:4.

à. Wù hussuru rii gaan be-de un op un ko yo ke rii-yo wù kumne à, wù ya'asuru wù. Jin-de un wù ur-takan de ro, "Ko-Gwomo Kashi," tomso ne "Ko-Gwomo-wù o-Sarem," de ro "Ko-Gwomo-wù un Gwugwu-mo ur-Hur."*

³ Wutt o-tato á. Wutt o-inu á. A napu ne baag-o un wù á. A napu ne ho-de a mate wù á. Komo a nap ho-de wù mare á. Wù waragte untun Yeso **Wà-wù Shir**, wan-**Cow un kon-se Shir** wù un ba m-ta.

⁴ War no go un gos-to un wù, har tato na **Ibrahi** ya'aste wù o-gaan be-de un op un rem-se ur-gun! ⁵ Ye ka yan-kon-se Shir ye, yakar **Rewi**, **karamsa-o Mosa** zegg yea ma'as un goks o-gaan be-de un op be-to un hun-ne, or un ye ne, ko de rotte kap mo un ye yakar **Ibrahi** ye à.† ⁶ Ko de, **Markisadik** ro baag-o gaan un **Rewi** ne á, amba wù gokste o-gaan be-de op be-ur **Ibrahi**, har **Markisadik** huuru **Ibrahi** nu-o so-o, **Ibrahi** wù Shir swore o-nu un wù ne à. ⁷ Kowan torusse nu unze net-wù hu'e wù ken nu-o so-o à, jishte ka wù a hu'e nu-o so-o à ut-gos.

⁸ Myet kowan kon-se Shir a mer, amba ye ro m-goks o-gaan be-de un op be-de un hun-ne, **Markisadik** wù cot gokse o-gaan be-de op komo wù ro un mar á. Komo Ma-to Shir yoosutu na wù ro un hoog ne. ⁹⁻¹⁰ Ko bo **Ibrahi** ya'aste **Markisadik** o-gaan be-de un op à, da-de wù jo'one ur-gun à, cin a ro makt **Rewi** á. Kap un kaane ne sa o zee **Rewi** a ya'ase ka gaan-yo be-de un op, wù wù yakar-ye un wù ro m-goks o-gaan be-de un op, myet un kaane ne, **Rewi** ro n-me un wur-o **Ibrahi** ko-ya-n-ga-ye-wù un wù da-o **Markisadik** gonte wù á.

Yeso untun Markisadik

¹¹ Ko de **karamsa-o Mosa** zette se un baag-o **Rewi** a he, kum un wan-**Cow un kon-se Shir** à, yea hoks muut un net kashi hond hond á. Remen kaane se a kumug wù ken wan-**Cow un kon-se Shir** wù untun **Markisadik**, otte wù ken wù so un baag-o **Haruna**. ¹² Urege a kumug sek-wù pu-wù wan-**Cow un kon-se Shir** pu-wù, ka da-o **karamsa-o** he m-barme. ¹³ Yeso wù a un ma-to un wù m-moka à, yatt-wù take nom un guw-mo un **seke**-de o-**hana** un baag-o un wù á. ¹⁴ Kowan nepste Wan-Koyan na un baag-o **Yahuda-ne** o a mate wù. Da-de **Mosa** ro'e m-rure un Ibra-ne ma-to un yan-**Cow un kon-se Shir** à, wù tan baag-o **Yahuda** á, remen a un daag un yan-**Cow un kon-se Shir** un ka baag-o á.

¹⁵ Myet to ka ma-to ro m-rwuun cas, da-o a dege wù ken wù untun **Markisadik**, wù waragte wan-**Cow un kon-se Shir**. ¹⁶ A sagab Yeso wan-**Cow un kon-se Shir** ba remen **karamsa-o** nomog ma-to un baag-o un wù á, amba Shir un sagab wù remen hoog-o un wù o m-ta o á. ¹⁷ Kaa a gene be-to un Ma-to Shir, a zee,

"Wò wan-**Cow un kon-se Shir** wù un ba m-ta.

Wò ro untun **Markisadik**."‡

¹⁸ A esste ka **karamsa-o** n-ga o n-riib o ka, remen ot m-wons á, komo o waragte hwa. ¹⁹ Ka **karamsa-o** hoksu ne muut un net kashi hond hond be-de Shir á. Remen kaane ne, Shir nomuru na cow-yo o-dish yo jishe ur-bon à, komo yo he na m-muut yow yow un Shir ne.

²⁰⁻²¹ Shir un hi-de un wù tondte, da-o wù daage Yeso wan-**Cow un kon-se Shir** à. Amba wù tak m-tond da-de a daage ye ken yan-**Cow un kon-se Shir** á. Ka ma-to wù tonde à to ro:

* **Bqr-qs ta'yoor:2** 7:1-2 Hyen komo: Taka 14:17-20. † **Bqr-qs ta'yoor:5** 7:5 Hyen komo: Qog 18:21. ‡ **Bqr-qs ta'yoor:17** 7:17 Hyen komo: Bng 110:4.

“Me, Yawe, um tɔndte,
man wakse ne ma-ut re á.

‘Wɔ wan-**Cɔw un kɔn-se Shir** wu un ba m-ta wu.’ ”§

²² Remen tɔnd-ɔ Shir tɔndɛ à, ɔ rwo'e Yeso waragte esunte de un shoos un ká ma-to, tɔ jiishe ur-bon á.

²³ Yan-**Cɔw un kɔn-se Shir**, yakar **Rewi**, ye rɔ ut-moor ne remen marm weneg ye m-she'et deen be-de un senge-mo un ye. ²⁴ Yeso rɔ m-mar á. Remen kaane, senge-mo un wu mo un wan-**Cɔw un kɔn-se Shir** mo un ba m-ta. ²⁵ Remen kaane, wu hoks ca un ko de ke ho-de ne, gu un ye rɔ m-hyokne yow yow be-de Shir un raag-ɔ un wu à, remen wu rɔ un hoog ne ɔ ba m-ta, wu rɔ komo m-ha co be-de un kɔn-se Shir remen ye.

²⁶ Gɔn ka ko-Gwomo-wu un kɔn-se Shir wu, wu a m-hoob, wu rɔ ba mukop à, ba un rii-yo ut-reeb, ba **ur-ba'as**, Shir huste wu un hon remen wut **ur-ba'as** á be-de un **ya-ur-ba'as**. Shir ya'aste Yeso m-sek arge ko yo ke rii-yo n-Tɔn shir. ²⁷ Wu ba untun ka Gwomo-ŋe ye un kɔn-se Shir ye, wu rɔ á. Ye un hoob-ɔ, ye ma'aste un **seke ur-seke** kɔ de ke ho-de. Ye **seke** de ma un ye **seke**-de **ur-ba'as** de, ka da-de ye **seketɛ** de un **ba'as-tɔ** un hun-ŋe. Amba wu un **seke** de ma un wu **seke**-de o-gaan cot, da-ɔ wu ya'ase hi un de un wu à. * ²⁸ **Karamsa-o Mosa** zeeg, a deeg net be-to un ɔr un wu un hun-ŋe yan-koob-de ur-beeb remen ut-**ba'as**. A ya'as wu ko-Gwomo-wu un kɔn-se Shir. Amba un bu-yo un ka tɔnd-ɔ, ɔ woone un jim-de un ka **karamsa-ɔ** à, ɔ zeeg a deeg **Wá-wu Shir**, wu Shir muute shiishe hond hond à, har da-ɔ ba m-ta.

Bɔr-ɔs eer

*Yeso wu rɔ na ko-Gwomo
be-de un kɔn-se Shir*

¹ 'Wup-de un ma-ut na de rɔ a rɔ un ko-Gwomo-wu un kɔn-se Shir ne, wu rɔ tara un be-de ut-gwomo n-riib ɔ Shir Wa-ut-Hyat n-Tɔn shir à.* ² Kane wu rɔ m-nom un senge-mo un wu mo un kɔn-se Shir un depi-ɔ o-nip ɔ Wan-Koyan nome à, yanze un depi-ɔ hun-ŋe nome á.

³ Bɔ Shir cone kɔ wu ke ko-Gwomo-wu un kɔn-se Shir, wu 'ye m-yar ut-**seke** ne à. Wu ma na ko-Gwomo-wu gos-wu un cen wu se wu **seketɛ** yo ken rii-yo. ⁴ A ro zeegɛ Yeso rɔ un ká hɔno o-dak ɔ, wu roa warag wan-**Cɔw un kɔn-se Shir** á, kɔ hiin, remen yan-**Cɔw un kɔn-se Shir** rɔ kɔn ye rɔ un heet un yar-mo un hun-ŋe bɔ **karamsa-o Mosa** zee a nom á.

⁵ Senge-mo ye rotte à horomte-ɔ un sha-mo un rem-se rɔ n-tɔn à, ɔ rwo'e Shir keweste **Mosa** da-ɔ wu ro un zonge-tɔ wu meet depi-ɔ un kɔn-se Shir à. Ka da-ɔ Shir kewsu wu, Shir zee, “Nom ceen, o nom koyan bɔ um kutu wɔ n-tɔn un ká Haag-ɔ à.”† ⁶ Amba m-moka Yeso caari-wu un ko-wan-co be-de un Gwomo-ŋe ye un kɔn-se Shir na. Shir ya'aste wu senge-mo jiishe ka mo ye nome m-guw be-de un **karamsa-ut** ut à, remen wu hongsu na un ess ut-ma un Shir ne. Yo jiishe à un bu-yo un swooru o-nu, ɔ jiishe à.

⁷ A ro zeegɛ a hyanag yo-mo un ká ess ut-ma tɔ ur-takan tɔ á, a roa do ess ut-ma o-ayoore-ɔ á. ⁸ Shir hyanuru m-yo mo un hun-ŋe, “Yawe zee, ‘Da-o roon ɔ um hette ja'as un ess un ma-ut pu-tɔ,

§ **Bɔr-ɔs ta'voor:20-21** 7:20-21 Hyen komo: Bɔng 110:4.

* **Bɔr-ɔs ta'voor:27** 7:27 Hyen komo:

Rewi 9:7. † **Bɔr-ɔs eer:1** 8:1 Hyen komo: Bɔng 110:1. † **Bɔr-ɔs eer:5** 8:5 Hyen komo: Rwuu 25:40; 26:30.

un hun-ŋe ye un baag-to o-**Isra**-ŋe,‡

un hun-ŋe ye un baag-to o-**Yahuda**-ŋe.‡

9 Ba go un ka ess ut-ma ut-ut to,
to um nome un tat-ŋe un ye ne,

da-o um nakŋe ye un kom-ut re,
um rwuntutu ye un dak-o o-**Masar** á.

Bɔ ye wasse un ka ess ut-ma to ne á,
o hante um tukutu ye o-cin.

Yawe zee, 10 amba m-moka um rɔssute hun-ŋe ye o-**Isra**,
To ka ro ess un ma-ut re ut-pu to:

Yawe zee da-o rɔon,
man ru **karamsa**-ut re n-me men-to un ye.

Man gen to komo un hur-de un ye.

Man warag Shir o un ye,
ye komo ye warag hun-ŋe re.

11 Yatt-wu he yoose un kowan á.

Yatt-wu he zee un or un wu, "Nep Yawe" á.

Remen un yakar un sek-ye ne,
kowan wua nep me.

12 Man hyen 'won-de un ye,
um sokse ye **ba'as-to** un ye.

Man do m-baks un to ne á.' "‡

13 Da-o Shir cepe ma-to un ess ut-ma ut-pu to à, wu muutte o ka o ur-takan o-'wutum. Komo bo un rii-yo ro untun yo n-ga à, yo ro komo m-wutme à, yoa tees ba m-jime.

Bor-ɔs jero

Depi-de n-dak untun kuke-o Shir n-Ton

1 Ma-to Shir esse ur-takan un hun-ŋe ye o-**Isra**-ŋe à, to ro **karamsa**-to kutɛ hun-ŋe bo ye he ur-kwukt be-de Shir à. Un depi-de a hette ur-kwukt be-de Shir kanɛ o-dak à. 2 Be-de a takŋe m-cow un ka depi-de à, a de m-zee, "Be-de Shir, de un ba m-kukop." Komo a este ur-pitirra, o-teebur ne, ut-burodi ne to ye esse remen Shir à. * 3 A pyese o-gund, o a purugte ka depi-o à, kur-o ayoore-o, a de m-zee, "Be-de Shir de jiishe ba m-kukop à." †

4 N-me un ka kur-o rem-ɔs yoor ro kon: **hana-o** o-zinariya (o atte m-tuks un nɔw-mo m-shi'igin à), ka **ba-o un ess ut-ma**, o a hokke un zinariya à. Rem-12 tet ro kon n-me un ka ba-o:

Yo ro tur-de o-zinariya (de un ess un rii-yo m-re, yo Shir ya'as ye n-ga o-kot à, yo a m-zee o-*Mana* à),

Un ko-o **Haruna** ne (yo ro un rwunte ut-mok à),

Ut-ta'ar ne to Shir genute ye ka **karamsa**-to à. ‡

‡ **Bor-ɔs eer:8** 8:8 Baag-ut o-Isra ro baag-ut op hɔsse baag-o Banyamin un baag-o Yahuda ne.

§ **Bor-ɔs eer:8** 8:8 Baag-ut o-Yahuda ro baag-o Banyamin un baag-o Yahuda ne. * **Bor-ɔs**

eer:12 8:8-12 Hyen komo: Irmí 31:31-34 (ut-Girik). * **Bor-ɔs jero:2** 9:2 Hyen komo: Rwɔɔ 26:1-30; 25:31-40; 25:23-30. † **Bor-ɔs jero:3** 9:3 Hyen komo: Rwɔɔ 26:31-33. ‡ **Bor-ɔs jero:4**

9:4 Hyen komo: Rwɔɔ 30:1-6; 25:10-16; 16:33; Qog 17:8-10; Rwɔɔ 25:16; Kara 10:3-5.

⁵ N-ton ʉn ka ba-o a maag sha-mo ʉn **yan-tom-ye Shir** ye a m-zee *Cerebim* à. Ye ro m-seps ʉn Shir à, ye ro ʉn 'ya m-wuwur be-de ʉn she'et-de ʉr-'won. Amba m-moka kaane a hoks cep ʉt-ma cas ʉn ka ma-to á. [§]

⁶ Bo ye komte seebse ʉn ka rem-se à, yan-**Cow ʉn kon-se Shir** ma'asuru m-cow ʉr-ho bi n-me ʉn ka kur-o ʉr-takan o, ye nomot senge-mo ʉn ye.*

⁷ Amba kur-o ayoore-o, yatt-wu ro m-cow ʉn o á, se ko-Gwomo-wu ʉn kon-se Shir ʉn hon-de ʉn wu. Cow-mo ʉn wu ne gaan-o cot ʉn hak-o gaan. Da-o wu ine m-cow, ye panuru ʉr-gut, wu cowuru ʉn hyo-mo ʉn de ne, wu kapruru m-hyo, wu konuru Shir remen **ba'as-de** ʉn hi ʉn de ʉn wu, ʉn to ʉn hun-ne ne, to ye nome Shir ba ye ʉn nap á. [†] ⁸ **Kukt-o Shir** yoosutu na cas ʉnze bu-yo m-cow n-me ʉn "Be-de Shir de jiishe ba m-kukop à" a seneste de cin n-ga urege de ka depi-de ʉr-takan de ro'osuturu eso.

⁹ Myet ka depi-o, ya o ro ʉntun sha-mo ʉt-ma be-ur na m-moka, o kutu na ʉnze yar-m na ʉn **seke-ur** na ne to a m-ya'as à, to bo'os so'os ʉn hur-de ʉn yan-kwukte ʉn Shir be-de **ur-ba'as** cas cas á. ¹⁰ To ka ma-to m-re to m-swq ne, ʉn soso'os ne gos-ʉs go, to hun-ne 'wosse à. Ka rem-se komo jind-o o-wur o, o a senge m-nom cin ba a ro hantute jamas-ur pu-de à.

Hyó-m Kiristi

¹¹ Amba m-moka **Kiristi**, regussute wu heesunte. Wu ro ko-Gwomo-wu jiishe à be-to ʉn yan-kon-se Shir, ʉn rem-se ʉr-bon se haane à. Komo wu cowog be-de ʉn ka depi-o jiishe à ba ur-reeb n-Ton, hun-ne nome o á, komo ʉn ka dak-o a nome o á. ¹² **Kiristi** cowog so o-gaan cot "Be-de ʉn Shir de jiishe ba m-kukop à," komo wu rurug na be-de **ur-ba'as** har da-o ba m-ta. Wu ʉn nom kaane bo wu ya'ase mo ma ʉn wu hyo-mo à, otte hyo-mo ʉn gwor ʉn mo ʉn marikki-ne à.

¹³ ʉn **karamsa-o Mosa**, hyo-mo ʉn gwoor ʉn mo ʉn gwon-ne ye ʉn na ʉn cow-mo ʉn so-ne ye ʉn na-ne mo a kapre hun-ne à, moa hoks muut ʉn hun-ne ya-m-kukop, ye warag yan-ba-m-kukop ʉn wur-to ʉn ye. [‡] ¹⁴ Nom no ʉs-barag, hyo-m Yeso **Kiristi** argte hyo-mo ʉt-gut! Hyo-mo ʉn wu moa so'os ri'in-to **ur-ba'as** ʉn hur-ur na be-de ʉn nom ʉn rem-se o-hwaa se ro m-hante m-mar à. Wu ʉn nom kaane remen a nomote Shir o ʉn hoog, m-guw. Yeso **seke** Shir hi ʉn de ʉn wu kashi ʉr-**seke** komo remen **ba'as-ut** na. Wu nom kaane ʉn gwu-o ʉn Kukt-o ba m-ta.

¹⁵ Remen kaane, Yeso ro wan-hongse ʉn hun-ne ʉn Shir ne be-de ʉn ess ʉt-ma to Shir swore o-nu ʉn hun-ne ne o-pu o à. M-moka ye ka ye Shir aage à, ya kum cim-yo ba m-ta, yo Shir nomu ye ʉt-ma à. Remen Yeso marag wu rurut ye be-de ʉn swq ʉr-koob de ʉn **ba'as-to** ye nome ʉn ess ʉt-ma to ʉr-takan à.

¹⁶⁻¹⁷ Net-wu gene o-takurda à, wu ro m-rwo ʉn jin-to ʉn hun-ne ye he m-re ʉn cim-yo ʉn wu à wu mere. Yea dek ka cim-yo cin wu ro ʉn hoog ne á. Se wu marag, ye dekuru cim-yo ʉn wu. Urege ka net-wu ro ʉn hoog ne, ka takurda-o sa o zee hwaa o ro, amba wu mere a wassuru ʉn o ne.

¹⁸ O rwo'e ess ʉt-ma to ʉr-takan to nomte ʉr-beeb á, se da-o a wuuse m-hyo à. ¹⁹ Bo **Mosa** russute hun-ne kap **karamsa-to** Shir ya'ase ye à, wu ibinuru m-ho, wu weret hyo-mo ʉn marikki ʉn mo ʉn gwor ne. Bo wu

§ **Bor-ʉs jero:5** 9:5 Hyen komo: Rwu 25:18-22. * **Bor-ʉs jero:6** 9:6 Hyen komo: Qog 18:2-6.

† **Bor-ʉs jero:7** 9:7 Hyen komo: Rewi 16:2-34. ‡ **Bor-ʉs jero:13** 9:13 Hyen komo: Rewi 16:15-16; Qog 19:9,17-19.

werte m-hyó à, wu satnuru ya o-jet yo o-zoppa, wu mossuru un gwere-o o-jaas yo ne, wu kapruru ka takurda-o o-karamsa o, un hun-ŋe ne kap m-hyó m-ho ne. ²⁰ Bó wu kaparte m-hyó à, wu zeeru, “Hyó-mo ka mo un este ut-ma un no ne, to Shir ruru no, no dorute à.” § ²¹ Kaane o komo, wu kapruru ka depi-o o a shere à, un saw-to ro n-me ne à, to ye ro m-mure be-de un bongon-de Shir à.* ²² Nip-o, be-de un karamsa-o Mosa, sa o zee ko yo ke rii-yo m-hyó a ro yo m-so'os, remen wuus m-hyó rokne á, soks ur-ba'as ro qon á.†

Seke-ur Kiristi sokste ut-ba'as

²³ Ro ur-bon ne, a so'os rem-se un hono o-dak ur-seke remen se sha-mo temb mo un rem-se n-Ton shir, amba rem-se n-Ton shir un hi un de un se, se a so'oste se ut-seke, to jiishe to n-ga à.

²⁴ Remen Kiristi wu cow be-de un depi-o hun-ŋe ma'e un kom-to un ye, o ro sha-mo un o n-Ton á. Amba wu haag n-Ton shir komo, m-moka wu ro be-de Shir remen wu guut na. ²⁵ Ko-Gwomo-wu un qon-se Shir wu un Yahuda-ŋe ro m-cow “Be-de Shir de jiishe ba m-kukop à” ko o ke hak-o m-hyó ne mo ur-gut. Amba Yeso wu cow n-Ton shir remen wu sekute hi un de un wu bim-m-bim á. ²⁶ Urege se a nomog kaane, wu roa senge m-mar bim-m-bim, cin da-o a nome hono o-dak à. Amba, ay, wu un haan so o-gaan cot, bo un ka da-o kom-de ka. Wu huste beeb-de ur-ba'as har da-o ba m-ta un bu-yo un seke-de un hi-de un wu har m-mar rem na.

²⁷ A hwoonte mar-mo un net o-gaan cot. Komo un ra-o m-mar se piish ut-ma. ²⁸ Kaane o komo Yeso Kiristi ya'ase hi un de un wu so o-gaan remen wu dekt ba'as-to un hun-ŋe deen. Wua do m-muun, se de yanze remen wu doot dek un ba'as-to un hun-ŋe komo á, amba remen wu guut hun-ŋe ye un wu ye ro un 'er-de un muun-mo un wu á.‡

Bor-us op

Seke-ur Kiristi, so o-gaan o cot

¹ Karamsa-to Shir ya'ase Mosa à, ya to ro untun horomte-o un rem-se ur-bon se roone à. Ka horomte-o, o ro ka rem-se ur-bon se hi un de un se á. Yo hante kaane à, yo ro, remen o sokse hun-ŋe ba'as-to un ye un bu-yo ur-seke ho-ur bi ko o ke hak-o á. Ka seke-to to ro m-muut un ya-ur-kwukt be-de Shir, ba ur-ba'as cas cas á. ² Ka seke-to, to rotte ur-beeb ne to so'oste hur-de un net, a roa ma'as ut-seke ko o ke hak-o, remen ya-ut-ba'as á. Ba'as-to un ye to roa do ye m-su'e á.

³⁻⁴ Amba myet un kaane ne, hyó-mo un yege-gwon-ŋe gwon-ŋe ye un na, un yege-gwoor ne a hoks so'os ur-ba'as á. Amba o ro un bakse un hun-ŋe ba'as-to un ye ko o ke hak-o.

⁵ Remen kaane, da-o Kiristi haane un hono o-dak à, wu zeeru Shir, “Ut-seke m-yar ne mo o cone á,
Amba o ya'aste wur-o re.

⁶ Seke-de un tuntuks un seke-de un so'os ur-ba'as ne,
Shir ro m-hoge un reren-mo un to á.

⁷ Ka da-de Kiristi zeeru,
‘Shir re, me ka haane m-nomot rii-yo o cone á,

§ Bor-us jero:20 9:19-20 Hyen komo: Rwu 24:6-8. * Bor-us jero:21 9:21 Hyen komo: Rewi 8:15. † Bor-us jero:22 9:22 Hyen komo: Rewi 17:11. ‡ Bor-us jero:28 9:28 Hyen komo: Isha 53:12.

Bɔ tɔ rɔ gense Ƴn Ma-tɔ Shir à.' ”*

8 **Kiristi** taknƳ m-zee, “Wɔ cɔn **seke**-tɔ Ƴt-gut á, kɔ yar-mɔ Ƴn yege-hyo á, kɔ nɛ gut-tɔ a tɔkse n-te o-**hana** á, kɔ mɔ ken yar-mɔ remen so'os Ƴt-**ba'as** á. Shir rɔ m-hoge Ƴn rɛrem-mɔ Ƴn ká senge-mɔ á.” (Kɔ de **karamsa**-o **Mosa** zette a nɔm ka rem-se à). 9 Ka da-de **Kiristi** doorƳ m-zee, “Shir re, mɛ ka haanɛ m-nomot rii-yo o cone à.”† Yešo dostɛ ka ma-tɔ swɔr nu-o Ƴr-takan ɔ, remen wƳ esté swɔr o-nu ayoore-o. 10 A waragte ba m-kukop remen Yešo **Kiristi** nomote Shir o-dɔrotte. Komo wƳ ya'aste wur-o Ƴn wƳ sɔ o-gaan cot, remen **ba'as**-Ƴt na.

11 Kɔ de ke hɔ-de, kɔ wƳ ke wan-**Cow Ƴn kon-se Shir** wƳ, wƳ rɔ m-ɛs wƳ nom senge-mɔ Ƴn wƳ; bim-m-bim komo ragaan-wƳ rɔ Ƴn **seke** Ƴn ka **seke**-de de Ƴn ba Ƴn hɔks Ƴn soks **ur-ba'as** de.‡ 12 Amba da-o ka wan-**Cow**-wƳ Ƴn **kon-se Shir** na, wƳ **seke** hi Ƴn de Ƴn wƳ o-gaan cot remen **ba'as**-Ƴt na à, ká **seke**-de a gu na har da-o ba m-ta. Ka da-de wƳ argƳ m-she'et Ƴn be-de Ƴt-gwɔmo n-Tɔn shir. 13 Bɔ wƳ she'ette Ƴn be-de Ƴt-gwɔmo à, wƳ rɔ Ƴn 'er-de Ƴn hɔ-de wƳ hette m-yawag Ƴn yan-yage-tɔ Ƴn wƳ Ƴn na-se Ƴn wƳ à.§ 14 Be-de Ƴn ya'as-mɔ wƳ ya'ase hi Ƴn de Ƴn wƳ sɔ o-gaan cot Ƴr-**seke** à, kaane ɔ ka wƳ ya'e ye m-warag ba **ur-ba'as** cas cas, har da-o ba m-ta. WƳ Ƴn nɔm yo ka remen ka ye a m-muut ba m-kukop à.

15 Ka senge-mɔ Yešo nɔme à, **Kukt-o Shir** rɔ na m-rure ka senge-mɔ nip-o. **Kukt-o Shir** zeeƳ,

16 “Yawe zee, ‘Da-o rɔɔn ɔ, ma-tɔ Ƴn he m-ess Ƴn ye nɛ à,
tɔ ka,

man ɛs **karamsa**-o re n-mɛ Ƴn hur-de Ƴn ye,
man gen ɔ komo n-mɛ men-tɔ Ƴn ye.’ ”

17 WƳ doorƳ m-zee komo,
“Man do m-baks Ƴn **ba'as-tɔ** Ƴn ye nɛ,
Ƴn men-Ƴt jaas-tɔ tɔ Ƴn ye nɛ á.”*

18 Da-o Shir soksusɛ Ƴt-**ba'as**, **seke** Ƴr-hɔr-de rɔ kon de a he m-nɔm, remen **ur-ba'as** á.

Dɔ Ƴn jaab-o Ƴt-men Ƴn nak Ƴt-tɔ nɛ

19 Qr re nɛ, remen kaane a rɔ o-cɔw nɛ a tƳwƳt “Be-de Shir de jiishe ba m-kukop à” hur-Ƴr gaan remen hyó-m Yešo. 20 Yešo tikshitu na cɔw-o pu-yo yo Ƴn hoog be-de Ƴn wur-o Ƴn wƳ ɔ wƳ ya'ase à. Wur-o Ƴn wƳ ɔ waragte ƳntƳn gund-o a purugte ka depi-o n-mɛ à, ɔ yiishe à. Bɔ ɔ yiishute à, hun-ŋe kumuru m-cɔw Ƴn ka be-de de a m-zee be-de Ƴn she'et-de Shir à.

21-22 M-mɔka bɔ a rɔ Ƴn caari-wƳ Ƴn wan-**Cow Ƴn kon-se Shir** nɛ à, wƳ rɔ Ƴn gwɔmo-tɔ Ƴn hun-ŋe ye Shir à. A he nɔ be-de Shir Ƴn hur-Ƴr pus-de komo hur-Ƴr rɔ sak. A sher be-de Ƴn wƳ komo, remen hur-Ƴt na tɔ a so'oste barag-Ƴs na se m-kukop, Ƴn hyó-mɔ Ƴn wƳ à. Komo remen wur-Ƴt na waragte Ƴr-bon nɛ bɔ Shir cone à, a waragte hun-ŋe ye a zɔre Ƴn hɔ-mɔ Ƴr-bon à.†

23 A bƳp nɔ gung dish-o a zee ɔ ma na ɔ à, taase a ho'os á remen Shir wƳ swɔre o-nu Ƴn na nɛ à, wa-m-shoos wƳ. 24 Nɔm nɔ bɔ Ƴn nɔm nɔ, nɔ doote **yan-dor Yešo** jaab-o Ƴt-men, remen ye sengute cɔn-tɔ Ƴn hun-ŋe Ƴn

* **Bor-Ƴs op:7** 10:5-7 Hyen komo: Bɔng 40:6-8 (Ƴt-Girik). † **Bor-Ƴs op:9** 10:9 Hyen komo: Bɔng 40:8. ‡ **Bor-Ƴs op:11** 10:11 Hyen komo: RƳwƳ 29:38. § **Bor-Ƴs op:13** 10:12-13 Hyen komo: Bɔng 110:1. * **Bor-Ƴs op:17** 10:16-17 Hyen komo: Irmí 31:33-34. † **Bor-Ƴs op:21-22** 10:21-22 Hyen komo: Rewi 8:30; Izik 36:25.

senge-mo nɔm ʉn rem-se ʉr-bon ne. ²⁵ Sengu nɔ m-morge ʉn morog-de ʉn **yan-dor Yeso**. Nɔ yage m-morge á, bo ye ken ye ro m-nom à. Amba nɔ do ye or nɔ ne jaab-o ʉt-men, bo nɔ nepse ho-de ʉn muun-m Yeso nomog yow yow à.

²⁶ ʉrege na ye nepse o-nip à, komo a senguru nom **ur-ba'as** bunbarag. Yatt **seke**-de he soks ʉn **ba'as**-ʉt na komo á. ²⁷ Se 'er-de ʉn piish ʉt-ma de o-gyer o-ra ne o m-hoog o he tuks ʉn ye yage Shir à. † ²⁸ Kap bo ʉn net-wu pase **karamsa**-o **Mosa** à, a wu m-ho, ba ʉr-'won. Ye m-nom kaane, ʉrege ya-ʉs-tor ro kon ye yish-ye ʉn ye hyane à, nen yoor ko tet. § ²⁹ Yagunte ma net:

Wu yo'oge **Wà-wu Shir** à,

Wu 'yarag ma-to ʉn hyo-mo a este ʉt-ma ʉn wu ne, ka mo so'osu wu à,
Komo wu yo'ogte Kukt-o m-Yar mo Shir!

Net-wu nome kaane à, Shir a 'ye wu ʉr-koob arge ka ye pase **karamsa**-o **Mosa** à.*

³⁰ Remen a nepste wu zeeq,

"Senge-m re mo, ʉm topt.

Man top ko wu ke net-wu." †

Ma-to Shir dooru m-zee komo,

"Yawe, wu piishe hun-ŋe ye ʉn wu ʉt-ma." ‡

³¹ Rii-yo o-gyer yo a he'ebe be-de ʉn kom-to Shir o ʉn hoog.

³²⁻³³ To-ʉt to ka nɔ caari-de ʉr-koob de nɔ swo'e da-o nɔ takne m-goks m-cecar á. O ken da-o hun-ŋe pyapartu nɔ komo ye bu nɔ be-to ʉn hun-ŋe, de ken da-de nɔ swoog ʉr-koob ʉn or nɔ ne. ³⁴ Nɔ hyanag 'won-de ʉn ye a gage remen dor-o Shir à, nɔ nom o-zak da-de a rumse kap saw-ʉt nɔ à, remen nɔ nepste nɔ ro ʉs-saw ne to jishe to ka à, to a naase á, har da-o ba m-ta.

³⁵ Remen kaane, nɔ jore campo-m nɔ á, sher nɔ hur-ʉr gaan be-ʉr ʉn Wan-Koyan, myet yo koru nɔ à, baks nɔ caari-de ʉr-'yons de nɔ he m-kum à. ³⁶ Depete nɔ joose, remen kaane nɔ hette m-nom yo Shir cone à. Nɔ nome kaane komo nɔ kumuru rii-yo Shir swore o-nu ʉn yo á.

³⁷ Ma-to Shir zeeq:

"Kuks hiin, Shir haante. Wu nom m-it á.

³⁸ Kashi ʉn net a nom hoog ʉn cow-yo ʉn sher o-nip.

Amba wu tuku me o-cin à,

man hoge rerem-mo ʉn wu á." §

³⁹ Amba na, a untun ye wongse hi-de ʉn ye n-me m-sher be-ʉr Yeso á. Ka ye Shir he m-jorbe n-me o-ra à. A ro ka ye shere har da-o a he kum ʉn gwu à.

Bɔr-ʉs ɔp o-gaan

Hun-ŋe ye shere be-de Shir à

¹ Sher-m ro na m-'ya ʉr-beeb unze a kum rii-yo a o-dish à. Komo a neps rii cin ba a ʉn hyan yo ʉn yish. ² Remen sher-mo ʉn ya-n-ga-ye be-de Shir o rwo'e Shir hogute rerem-mo ʉn ye.

‡ **Bɔr-ʉs ɔp:27** 10:27 Hyen komo: Isha 26:11 (ʉt-Girik). § **Bɔr-ʉs ɔp:28** 10:28 Hyen komo:

Kara 17:6; 19:15. * **Bɔr-ʉs ɔp:29** 10:29 Hyen komo: Rwu 24:8. † **Bɔr-ʉs ɔp:30** 10:30 Hyen

komo: Kara 32:35; Bng 135:14. ‡ **Bɔr-ʉs ɔp:30** 10:30 Hyen komo: Kara 32:36. § **Bɔr-ʉs ɔp:38**

10:37-38 Hyen komo: Haba 2:3-4 (ʉt-Girik).

³ Remen shēr-m na, ɔ rwo'ɛ a nept unze Shir un nɔm hɔno o-dak un ɔp ut-ma un nu-ɔ un wu. A neps komo unze yo a m-hyan à, a un nɔm yo be-de un ka rii-yo a m-hyan á.*

⁴ Remen **Eber** shereg be-de Shir, ɔ rwo'ɛ wu ye'et Shir m-yar mɔ jiishe mɔ ma **Keen** ur-bon à. Shir hoguru rerem-mɔ un wu un yar-mɔ un wu ne. Kɔ de, wu merte cin ya ca á, har m-mɔka a un kum un jaab-ɔ ut-men ɔ m-sher be-de Shir remen **Eber** shereg be-de Shir.†

⁵ Remen Enok shereg be-de Shir, wu hyan m-mar un yish-ye un wu á. Hun-ŋe nepste Shir hogute rerem-mɔ un wu. Ka da-de, wu dekuru wu n-Tɔn shir un hoog ne.‡ A do wu m-hyan o-dak komo á, remen Shir dekste wu n-Tɔn shir. ⁶ Komo un ba mɔsse m-sher ne á, yatt-wu Shir he hoge un rerem-mɔ un wu á. Kowan wu cone wu hyokne be-de Shir, se wu shereg ur-hur Shir rɔ kon. Se komo wu shereg Shir rɔ m-'ya ur-'yons be-de un ye rɔ wu m-hoob à.

⁷ Remen **Nuhu** shereg be-de Shir, Shir nakuru wu ut-to unze wua he kem-ɔ he hɔ un hun-ŋe à. Kɔ de hun-ŋe tak m-hyan un gɔ un ka kem-ɔ á, **Nuhu** shereg hur-de un wu be-de Shir unze a hante ka kem-ɔ. Wu nomote o-dorotte, wu nomuru o-hat remen wu guut hi un de un wu un ya-o-hur ɔ un wu ne. Kaane wu kute hun-ŋe **ba'as-to** un ye, wu ne wu kumuru cim-yo un men-ut pus-to be-de Shir remen wu shereg be-de Shir.§

⁸ Remen **Ibrahi** shereg be-de Shir, ɔ rwo'ɛ wu nomote Shir o-dorotte da-ɔ Shir aage wu à. Shir zeru wu, "Ine, o neke dak-ɔ um swore o-nu, man 'ye wo à." Wu yaguru dak-ɔ un wu. Wu nomuru o-dorotte un ka ma-to ne. Wu inuru, kɔ de wu nepte dak-ɔ wu he m-neke á.* ⁹ Remen **Ibrahi** shereg be-de Shir, bɔ wu wootɛ un ka dak-ɔ ɔ Shir zee wua ya'as wu á, wu she'eturu kanɛ untun ko-hamat un dak-ɔ un hun-ŋe. Wu she'eturu kanɛ n-me ur-depi, komo kanɛ **Ishaku** un **Yakubu** ne she'ete, ye Shir ya'ase gɔ un ká sworu nu-ɔ à.† ¹⁰ **Ibrahi** un nɔm o-dorotte remen wu rɔ un 'er-de bɔ-ɔ Shir huke wu shi á, komo wu ma' ɔ, bɔ-ɔ ba m-ta.

¹¹ Remen **Saratu** shereg be-de Shir, wu nepste Shir a nɔm yo wu swore o-nu à. Shir zeru wua kum o-mat, kɔ de wu mongute arge hak-se o-mat à. Komo wu messe wan-campɔ.‡ ¹² Remen kaane Shir ya'uru **Ibrahi** wà be-ur ne'a un wu **Saratu**, kɔ de **Ibrahi** mongute, wu aragsute o-mat à. Be-de un ka wà-wu wu kumuru baag-ɔ un yakar-ye un yakar-ye un wu ut-moor ne, untun moor-to un yege-regen, un hyereg-mɔ m-sa ne.§

¹³ Ye ka ye shere be-de Shir á, ye marag n-me m-sher mɔ un hur-de un ye be-de Shir. Ye gɔks ka rem-se Shir zee wua nomu ye á, amba ye hyambute ka rem-se ur-hew ne, ye nomuru o-zak be-to un se. Komo ye ruru cas unze ye hamat-ŋe ye, ba ya-o-dak á, un hɔno o-dak.* ¹⁴ Hun-ŋe ye zee kaane à, kutute na unze ye rɔ un hoob-ɔ un ɔ ma un ye dak-ɔ. ¹⁵ Ye ro wastɛ un be-de ye rwuŋe ne à, ye roa kum o-da ye waragte. Amba ye was á. ¹⁶ Ye rɔ un hoob-ɔ o-bɔ ɔ jiishe ɔ n-dak à, ka bɔ-ɔ, ɔ rɔ n-Tɔn shir.

* **Bɔr-ʊs op o-gaan:3** 11:3 Hyen komo: Taka 1:1; Bɔng 33:6,9; Yoha 1:3. † **Bɔr-ʊs op o-gaan:4** 11:4 Hyen komo: Taka 4:3-10. ‡ **Bɔr-ʊs op o-gaan:5** 11:5 Hyen komo: Taka 5:21-24 (ut-Girik).

§ **Bɔr-ʊs op o-gaan:7** 11:7 Hyen komo: Taka 6:13-22. * **Bɔr-ʊs op o-gaan:8** 11:8 Hyen komo: Taka 12:1-5. † **Bɔr-ʊs op o-gaan:9** 11:9 Hyen komo: Taka 35:27. ‡ **Bɔr-ʊs op o-gaan:11** 11:11 Hyen komo: Taka 18:11-14; 21:2.

§ **Bɔr-ʊs op o-gaan:12** 11:12 Hyen komo: Taka 15:5; 22:17; 32:12. * **Bɔr-ʊs op o-gaan:13** 11:13 Hyen komo: Taka 23:4; 1Nom 29:15; Bɔng 39:12.

Remen kaane, Shir a hyen m-ę a zee wu rō Shir o un ye á, remen wu nomsutu ye o-bō n-Tōn.

¹⁷ Remen **Ibrahi** shereg be-de Shir, o rwo'e wu ya'aste wà un wu **Ishaku** ur-seke, da-o a ro wu m-meger à. **Ibrahi** gokste swooru nu-o Shir. Wu zongsute wu ya'aste wà un wu **Ishaku** wu ro wu wan-gaan à cot ur-seke.†

¹⁸ Shir zeeg **Ibrahi**, "So un raag-o wà ru **Ishaku**, baag-o ru he m-rwuun, bō un swore o-nu à."‡ ¹⁹ **Ibrahi** shereg hur-de un wu be-de Shir. Wu zee wu penę **Ishaku**, Shir a rees wu m-'yons be-de m-mar, wu ine un hoog ne. To a hoks o ka m-zeę wu un goksune **Ishaku** be-de un margan-ne.

²⁰ Remen **Ishaku** shereg hur-de un wu be-de Shir, un cen wu, wu huuru **Yakubu** ne un **Iso** nu-o ur-bon. Wu ruru ye, ma-to rem-se ur-bon se Shir he ye m-hante à.§

²¹ Remen **Yakubu** shereg be-de Shir, da-o wu rō un he de m-mar à, wu nomog yo ka: Wu huuru yakar **Yusuhu** nu-o ur-bon, kap mo un ye nen voor. Wu rō tosse un ko-yo un wu, wu bomuru Shir.*

²² Remen **Yusuhu** shereg hur-de un wu be-de Shir, wu nomog yo ka: Kō de hō-to un mar-mō un wu woosune yow yow à, wu nomog yo kà: Wu tanuru ine-mō un **Isra-ņe** un dak-o o-**Masar**. Wu zeeru, "Da-de nō ine o-**Masar**, nō dek caar-ut re, nō jiiit tō un bō-o na."†

²³ Remen tato **Mosa** un inu un wu ye shereg be-de Shir, ye nomoru yo ka: Ye wukuru **Mosa** har reng-ųs tet remen wu nomog ut-campo arge or un wu ne yakar. Komo ye hōge gyer-o un pas un **karamsa**-o ko-Gwomo-wu un dak-o o-**Masar** á.‡

²⁴ Remen **Mosa** shereg be-de Shir, o rwo'e da-de wu bō'ose à, wu yagute m-ęs a zee wu ko-hes ko-Gwomo-wu o-**Masar**.§ ²⁵ Wu jiište m-cōn wu su ur-koob un hun-ņe ye Shir ne, otte wu senge hōge un rerem-mō **ur-ba'as** mō a jime m-ta á. ²⁶ Wu jiište m-cōn wu su o-yo'og rem **Kiristi**, otte hwor un kwum-to un dak-o o-**Masar**, remen wu hwōog ur-hur Shir a top wu senge-mō ur-bon mō wu nōme à. ²⁷ Remen **Mosa** shereg be-de Shir, wu yaguru dak-o o-**Masar**. Wu hōge gyer-o un ryaab-se un ko-Gwomo-wu o-**Masar** á. Wu mō'uru ur-hur, sa o zee wu rō un hyan un Shir wu hun-ņe rō m-hoks m-hyan á. ²⁸ Remen **Mosa** shereg be-de Shir, wu este m-nōm **Biki-o m-Pas** a a rotte m-baks un hō-de Shir ruute ye o-**Masar** à. **Mosa** zeeru **Isra-ņe** ye hoom yege-ca, ye kapuru m-hyó un ish-o o-hur. Wu zeeru taasu **wan-tom-wu Shir** wu m-mar wu hoom **Isra-ņe** yakar-ye n-co.*

²⁹ Remen **Isra-ņe** shereg be-de Shir, ye pase Roog-o Jaas-o un dak-o hwō'og-o. Amba bō **Masar-ņe** nomte m-senge ye pest à, hō-m reeru ye kap.†

³⁰ Remen **Isra-ņe** shereg be-de Shir, o rwo'e ye riigte bō-o o-Jeriko hō-ut ta'voor komo gagan o o-Jeriko heeru n-dak kap.‡

† **Bør-ųs op o-gaan:17** 11:17 Hyen komo: Taka 22:1-14. ‡ **Bør-ųs op o-gaan:18** 11:18 Hyen komo: Taka 21:12. § **Bør-ųs op o-gaan:20** 11:20 Hyen komo: Taka 27:27-29,39,40. * **Bør-ųs op o-gaan:21** 11:21 Hyen komo: Taka 48:1-20; 47:31 (ut-Girik). † **Bør-ųs op o-gaan:22** 11:22 Hyen komo: Taka 50:24-25; Rwųų 13:19. ‡ **Bør-ųs op o-gaan:23** 11:23 Hyen komo: Rwųų 2:2;

Rwųų 1:22. § **Bør-ųs op o-gaan:24** 11:24 Hyen komo: Rwųų 2:10-12. * **Bør-ųs op o-gaan:28** 11:28 Hyen komo: Rwųų 12:21-30. † **Bør-ųs op o-gaan:29** 11:29 Hyen komo: Rwųų 14:21-31. ‡ **Bør-ųs op o-gaan:30** 11:30 Hyen komo: Josu 6:12-21.

³¹ Remen **Rahab** ko-kaar-wʉ shereg be-de Shir, ɔ rwo'e wʉ merte, mosse ʉn yan-koob-de o-dɔrotte ñe á, remen wʉ gokste ya-m-seger o-bo **Isra**-ñe n-me ʉn hur-o ʉn wʉ, wʉ gokste ye ʉntʉn nay-ñe ye ʉn wʉ. §

³² Yatt-yo ʉm he do m-zee komo á. Da-o kendutu me ʉm rurutu no mat: Gidiyan ñe, ʉn Baraka ñe, ʉn Shamsuna ñe, ʉn Yaptaha ñe, **Dawuda** wʉ, Sama'era wʉ, ʉn yan-rwoʉ ʉn Ma-to Shir ñe.* ³³ Be-de m-sheʉ ʉr-hur be-de Shir ɔ rwo'e ye reet gwomo-ñe be-de ʉr-gun, ye piishte ʉt-ma o-nip ñe, Shir ya'asuru ye ʉs-rem deen se wʉ swore o-nu wʉa ya'as ye à. Shir hokkuru nu-se ʉn yege-zur remen sheʉ-mo ʉn ye.† ³⁴ A jorbutu ye o-ra, amba ra ɔ tuks ye á. Ye posse mar-mo o-magay. Ko de ye rotte ba ʉr-beeb à, Shir dooru ye ʉr-beeb. Ye nomuru m-campo be-de ʉr-gun, ye yanuru buug-de ʉn karma-ñe ye ʉn to ken dak-to.‡ ³⁵ Ne'a-ñe goksuru ɔr ʉn ye ñe, ye m-was à, ye Shir 'yonse ʉn hoog ñe, ʉt-marimar à.

Amba ye ken ye shereg be-de Shir komo ye swooq ʉr-koob, har ye mer. Myet ʉn kaane ñe, ye juishte m-con ye mer otte ye tuke Shir jim a ho'oste ye à. Ye hwoog ʉr-hur be-de Shir wʉa 'yons ye ʉn hoog ñe ɔ juishe ʉr-bon à. § ³⁶ Ye ken ye komo ye swooq ʉr-ar, ʉs-sorog ñe, m-ke'et ñe. A jorburu ye n-me ʉn kur-o m-ke'et.* ³⁷ Ye ken ye komo, a jirig ye ʉt-ta'ar. Ye ken ye, a kups ye be-ʉt yoor ʉn wan-o ʉn yin. Ye ken ye, a hoog ye ʉt-magay. Ye ken ye rott saw-to m-cop á se ka-to ʉn ca ʉn to ʉn gwoor-ñe. Ye ro ʉn she'et-de ʉr-koob, komo yan-yage-to ʉn ye reesute ye ʉr-koob, ye bu ye.† ³⁸ Ye tuwute ʉt-tuw n-te o-dákár ʉt-haag ñe, ye wukute n-te pak-to ʉt-ta'ar, ʉt-wu ñe o-dak. Hono o-dak ɔ bo'os ɔ es go ʉn ka hun-ñe ye á.

³⁹ Kap mo ʉn ka hun-ñe ye, ye a tane à, Shir hogute reren-mo ʉn ye remen sheʉ-mo ʉn ye. Myet ʉn kaane ñe, yatt-wʉ kume yo Shir swore o-nu wʉa ya'as ye á. ⁴⁰ Shir esutu na rii-yo juishe ʉr-bon à. Con-mo ʉn wʉ mo yea woq be-de ye he m-shi hond hond á, se mosse ʉn na ñe.

Bɔr-ʉs ɔp ʉs-ʉoor

Sheʉ ʉn yish be-ʉr Yeso

¹ Kap ka hun-ñe, ye shere be-de Shir à, ro m-moka ya-ʉs-tor se ʉn hoog-m na. Hoog-m na ya mo ro ʉntʉn ya-teer-de ʉs-rek ha-mo be-ʉr Yeso. Remen kaane, yage a jorogte ko yo ke rii-yo, ʉt-**ba'as** ñe, to he na dagar ʉs-na à. Yage a teerte ʉs-rek ha-mo be-ʉr Yeso ʉn jaab-o ʉt-men ñe har a woot be-de ʉn wʉ. ² A senge no tu ʉn yish be-ʉr Yeso wʉ sheʉ-m na ro be-de ʉn wʉ à, cin ʉr-takan har da-o ʉr-kom. Wʉ nomog jaab-o ʉt-men n-ton o-**kan** be-de ʉn yo'og ɔ a nomu wʉ à, har wʉ meret remen wʉ nepste wʉa nom o-zak o-co. M-moka wʉ ro tara ʉn kom-o ʉr-re de ʉn Shir, be-de juishe m-sek à n-Ton. ³ Baks no myet jaab-o ʉt-men mo Yeso nome da-o hun-ñe ya-ʉt-**ba'as** nome wʉ gon ká rem-ʉs yo-se à, bo nqa ruut ʉr-hur á. ⁴ Myet ʉn kaane ñe, mur-to no rotte ʉt-**ba'as** à, no ʉn goshi wo be-de m-mar á.

⁵⁻⁶ Bo Ma-to Shir zee no yakar-ye ʉn wʉ ye à, to-to ka no á. Wʉ zee,

§ **Bɔr-ʉs ɔp o-gaan:31** 11:31 Hyen komo: Josu 6:22-25; 2:1-21. * **Bɔr-ʉs ɔp o-gaan:32** 11:32 Hyen komo: Piis 6:11—8:32; 4:6—5:31; 13:2—16:31; 11:1—12:7; 1Sam 16:1—1Gwm 2:11; 1Sam 1:1—25:1. † **Bɔr-ʉs ɔp o-gaan:33** 11:33 Hyen komo: Dane 6:1-27. ‡ **Bɔr-ʉs ɔp o-gaan:34** 11:34 Hyen komo: Dane 3:1-30. § **Bɔr-ʉs ɔp o-gaan:35** 11:35 Hyen komo: 1Gwm 17:17-24; 2Gwm 4:25-37. * **Bɔr-ʉs ɔp o-gaan:36** 11:36 Hyen komo: 1Gwm 22:26-27; 2Nom 18:25-26; Irmu 20:2; 37:15; 38:6. † **Bɔr-ʉs ɔp o-gaan:37** 11:37 Hyen komo: 2Nom 24:21.

“Wà re, wɔ jar o gin sɔrɔg yo Yawe nomo wɔ
da-ɔ ɔ ba'asɛ á.

Nɔm jaab-ɔ ɔt-mɛn, wɔ tɛpru wɔ.

Wɔ jar o ker á, remen wɔ Yawe cɔnɛ à,
wɔ wɔ, Shir rɔ m-nomɛ ɔs-sɔrɔg da-ɔ wɔ ba'asɛ.

Wɔ rɔ yɛ komo m-muut o-cɔw

yɛ wɔ aage yakar-yɛ ɔn wɔ à.”*

⁷ Mɔ nɔ ɔr-hur da-ɔ ɔn swɔ ɔr-kɔɔb, nɔ dek tɔ ɔntɔn ɔs-sɔrɔg; Shir rɔ nɔ m-hyan ɔntɔn yakar-yɛ ɔn wɔ. Kɔ wɔ ke tato wɔ rɔ m-muut ɔn wà ɔn wɔ o-cɔw da-ɔ wà ɔn wɔ ba'asɛ. ⁸ Ʋreɣɛ Shir ro nɔ m-nomɛ ɔs-sɔrɔg, bɔ wɔ rɔ ɔn nomɛ ɔn myet yakar-yɛ ɔn wɔ á, ashi nɔ rɔtt o-tato á, ba yakar-yɛ o-hur á. ⁹ Tat na nɛ yɛ matɛ na à, yɛ rɔ na ɔn nomɛ ɔs-sɔrɔg, komo a rɔ yɛ m-'ya m-sɛk. Ay, jiištɛ komo a gɔks kom-ɔt yoor sɔrɔg-yo Tato na Shir wɔ n-Tɔn, remen a nomot hɔɔg.

¹⁰ Tat na nɛ yɛ rɔ na m-nomɛ ɔs-sɔrɔg ɔn ya o-da hiin bɔ yɛ cɔnɛ à, ká bɔ ɔ Shir rɔ na nomɛ ɔs-sɔrɔg remen wɔ guut na, a waragtɛ hun-ŋe ba m-kɔkɔp bɔ wɔ rɔ á. ¹¹ Kɔ ɔ ke da-ɔ a nomo na ɔs-sɔrɔg, rii-yo o-zak yo á, rii-yo ɔn hɔɣɛ m-hoog yo. Amba ka wɔ nomɛ o-dɔrɔttɛ da-de a wɔ m-nomɛ ɔn ka sɔrɔg-se à, a komɛ wɔ m-nomɛ ɔs-sɔrɔg, wɔa warag kashi, wɔ she'et she'et-de ɔr-bon ɔn ɔr ɔn wɔ nɛ nɛ.

¹² Remen kaanɛ, nɔ hyan gɔyɛ-ɔ o-sɔrɔg á. Nɔm nɔ jaab-ɔ ɔt-mɛn, nɔ ho'os wur-o nɔ sak.† ¹³ Sɛngu nɔ ɔn dɔrɛ ɔn cɔw-yo rɔ tɛtɛ à, tasse na-se ɔn ya-ɔt-ryam be-ɔr nɔ se taagɛ m-'wɔnɛ, amba ɔn sɔɣɛ-de ɔn kaanɛ se kum ɔr-bɛɛb.‡

Nɔ jar-o jar nɔ yagɛ Shir á

¹⁴ Nɔm nɔ bɔ ɔn nɔm-m nɔ, nɔ nɔm kashi ɔr-she'et de ɔn ba ɔt-ween ɔn kɔ wɔ ke nɛt-wɔ nɛ. Nɔ she'et ɔr-she'et ɔntɔn wɔ ya'asɛ hi ɔn de ɔn wɔ myet be-de Shir à. Remen m-ba mɔsɛ ɔn kaanɛ nɛ á yatt-wɔ he hyan ɔn Wan-Kɔyan á. ¹⁵ War nɔ, taase wɔ ken wɔ taagɛ kum ɔn yar-mɔ Shir mɔ wɔ he na m-'ya à. Taase nɔ yagɛ wɔ shɛrɛ be-de Shir á wɔ cɔwɔn be-ɔr nɔ wɔ naas yɛ ken yɛ dɛɛn.§ ¹⁶ War nɔ, taase wɔ ken wɔ be-ɔr nɔ warag ɔn ka hun-ŋe yɛ rɔ ɔr-she'et sa o zee yeɣɛ-wɔ à, ɔntɔn **Iso** wan-kɔɔb-de gɔyɛ-o Shir. Wɔ babɛ cim-yo ɔn wɔ yo ɔn mat-de co remen rii-yo m-rɛ à.*

¹⁷ Nɔ nepstɛ rii-yo taknɛ à. Bɔ jimɔtɛ à, wɔ hɔɔburu dek ɔn ka kwɔm-ɔ ɔn wɔ ɔ, amba wɔ kum á, kɔ dɛ wɔ hoptɛ ɔ ɔs-'wɔn ɔs-'wɔn à.†

¹⁸⁻²⁰ Nɔ ɔn goshi ɔn haan be-de ɔn Haag-ɔ o-Sinay ɔ a hoks m-ci á. Ka haag-ɔ rɔ be-de ra-ɔ rɔ m-tɔk à, be-de o-comb rim-ɔ cip, ɔn kem nɛ m-yo nɛ. Da-ɔ Shir ya'asɛ **Isra-ŋe karamsa**-tɔ ɔn wɔ à, Shir rurɔ yɛ, yɛ ci Haag-ɔ o-Sinay á. Yɛ konuru Shir wɔ yagɛ tɛp kaanɛ, remen yɛ hogutɛ kan-se o-kar ɔr-bɛɛb nɛ, cɔr-ɔ rɔ tɛp, m-'wɔnɛ nɛ. Remen yɛ taagutɛ yo m-nom ɔn ka ma-tɔ nɛ, tɔ Shir rurɔ yɛ à. Remen Shir zɛɛg, “Kɔ gɔt-de ci ka haag-ɔ, a jir-de ɔt-ta'ar, de mer.”‡ ²¹ **Mosa** ɔn hi ɔn de ɔn wɔ gɔyɛ-o

* **Bɔr-ɔs ɔp ɔs-yoor:5-6** 12:5-6 Hyen komo: Ayub 5:17; Swɔɔ 3:11-12 (ɔt-Girik). † **Bɔr-ɔs ɔp ɔs-yoor:12** 12:12 Hyen komo: Isha 35:3 (ɔt-Girik). ‡ **Bɔr-ɔs ɔp ɔs-yoor:13** 12:13 Hyen komo: Swɔɔ 4:26 (ɔt-Girik). § **Bɔr-ɔs ɔp ɔs-yoor:15** 12:15 Hyen komo: Kara 29:18 (ɔt-Girik). * **Bɔr-ɔs ɔp ɔs-yoor:16** 12:16 Hyen komo: Taka 25:29-34. † **Bɔr-ɔs ɔp ɔs-yoor:17** 12:17 Hyen komo: Taka 27:30-40. ‡ **Bɔr-ɔs ɔp ɔs-yoor:18-20** 12:18-20 Hyen komo: Rwɔɔ 19:12-13,16-22; 20:18-21; Kara 4:11-12; 5:22-27.

hogg wu remen hyan un ka rem-se har wu zeeɽu, “Me ʉs-zap se o-wur rem o-gyer.”§

²² Amba m-moka, nɔ woonte un Haag-o o-Urusharima,* be-de un bo-o Shir wu un hogg, unze o-Urusharima o n-Ton shir, be-de moor-to un **yan-tom-ye Shir** ye o-zak. ²³ Nɔ hante be-de un yakar-ye co ye Shir, ye jin-to un ye ro gense n-Ton shir à. Nɔ woonte be-de Shir, Wu ka wu ro un piishe un hun-ŋe ut-ma à, un be-de un hun-ŋe ye Shir ne ye merme à, ka ye Shir muute shiishe hond hond à. ²⁴ Nɔ woonte be-ur Yeso wan-hongse un hun-ŋe un Shir ne be-de un ess ut-ma pu-to, to wu gage un ye ne à. Nɔ woonte be-de ka hyo-mo un wu mo mo un ja'as ur-hur, mo ro na m-kute un rem-se ur-bon jiiishe mo ma **Eber** à.

²⁵ War nɔ, nɔ nome Shir o-dorotte, wu ro na m-nome ut-ma à. Urege hun-ŋe ye o-Isra ye posse á da-o ye yage m-hoge un ma-ut **Mosa** un hono o-dak à. Yagunte na ye hoge Ma-to Shir to rwuune n-Ton shir à. A posse á. ²⁶ Un ka da-de, cor-o un wu nukturu hono o-dak, amba m-moka wu sworog o-nu, wu zeeɽu, “Har ca kuks so o-gaan cot,

komo man nukt hono o-dak un hon-de un o á.

Har o-Ton shir ne oa nukte.”†

²⁷ To ka ma-to unze, “Har ca kuks so o-gaan cot,” to kututu na de ken ho-de myet rem-se Shir nome à, a nuktusse a dos se komo. Rem-se ro m-nukte à, se se he m-kus.

²⁸ A nom nɔ ur-bongon be-de Shir remen a kumug ut-gwomo to a nukte á. A ma'asu nɔ Shir m-ya'as m-sek, a nomo nɔ wu o-dorotte bo depe à, bo wu he m-hoge un rere-m na à. Yage a ye'et wu m-sek a gyer wu. ²⁹ Nom nɔ kaane, remen Shir na untun ra-o ro m-tuks un koyan à wu ro.‡

Bɔr-ʉs op ʉs-tet

She'et-de depe yan-dor ye she'et à

¹ Ma'as nɔ m-was un or nɔ ne yan-dor. ² Barku nɔ hamat-ŋe un hur-ut nɔ. Be-to un nom-mo un kaane, ye ken ye barke **yan-tom-ye Shir** un hur-to un ye ba ye un nap.* ³ Baks nɔ un ye a ka'e ne rem Yeso à, sa o zee nɔ a ka'e. Nɔ baks komo un ye a ro un ya-ur-koob ne à. Sa o zee nɔ un hi un nɔ ye ro m-swɔ ur-koob.

⁴ Kowan wu 'ye ut-ge m-sek, wu she'et untun yege-wɔ á, remen Shir a piishe ya-ur-she'et untun yege-wɔ ut-ma.

⁵ Nɔ muut hur-ut nɔ so un con-to un hwɔr á. Goks nɔ rii-yo Shir ya'u nɔ à, kom-ut yoor, remen Shir un hi un de un wu zeste, “Man m-ho'os wɔ á.

Man joru wɔ ne á.”†

⁶ Remen kaane a hoks nom m-ciiz a zee, “Yawe wu ro Wan-gwu re. Man hoge o-gyer á. Yatt-yo net he me m-nome á.”‡

§ **Bɔr-ʉs op ʉs-voor:21** 12:21 Hyen komo: Kara 9:19. * **Bɔr-ʉs op ʉs-voor:22** 12:22 ʉt-Girik: o-Sihiyona. † **Bɔr-ʉs op ʉs-voor:26** 12:26 Hyen komo: Haga 2:6 (ʉt-Girik). ‡ **Bɔr-ʉs op ʉs-voor:29** 12:29 Hyen komo: Kara 4:24. * **Bɔr-ʉs op ʉs-tet:2** 13:2 Hyen komo: Taka 18:1-8; 19:1-3. † **Bɔr-ʉs op ʉs-tet:5** 13:5 Hyen komo: Kara 31:6,8; Josu 1:5; Haga 2:6. ‡ **Bɔr-ʉs op ʉs-tet:6** 13:6 Hyen komo: Bɔng 118:6 (ʉt-Girik).

7 War nɔ ɔn yan-co nɔ nɛ yɛ n-ga yɛ yoosu nɔ Ma-tɔ Shir à. Nɔm nɔ ɔs-barag ɔn bɔ yɛ she'etɛ she'et-de ɔn yɛ à, nɔ yoos gɔn sher-mɔ ɔn yɛ be-de Shir.

8 Yɛso **Kiristi** wɔ rɔ m-barmɛ á. Bɔ wɔ ro'e n-ga n-ga à, kaa wɔ rɔ caane har da-ɔ ɔn ba m-ta.

9 Nɔ yage a rakstɔ nɔ ɔn tɔ ken yoos-ɔt pu-tɔ nɛ, tɔ rɔ ɔt-tɔw m-mɔka hɔno o-dak. Nɔ ho'os cɔw-yo ɔr-yoos de o-nip á. Jiishtɛ net kum ɔr-bɛɛb be-de ɔn yar-mɔ Shir, ba be-de ɔn jind-ɔ ɔn ren rii-yo m-rɛ á. Q ka rɔtt gwɔ be-de ɔn yɛ rɔ ɔ m-nome o-dɔrotte á.

10 A o-**hana** nɛ ɔ ɔr-**seke** n-Tɔn shir. Yɛ rɔ yan-kɔn-se Shir yɛ rɔ m-nɔm m-senge n-mɛ ɔn depi-ɔ Shir kàne hɔno o-dak à, yett bɛɛb-de yɛ reet rii-yo a **seke** ɔn ka **hana**-ɔ á. 11 Ko-Gwɔmo-wɔ ɔn kɔn-se Shir wɔ kaprɔ m-hyó ɔn "Be-de ɔn Shir de jiishe ba m-kɔkɔp à," wɔ ruurɔ, wɔ dekurɔ wɔr-ɔ ɔn gɔt-tɔ a panɛ à, wɔ ruurɔ ɔn tɔ nɛ n-jim de o-bɔ, wɔ tuksurɔ tɔ kanɛ. §

12 Bɔ ko-Gwɔmo-wɔ ɔn kɔn-se Shir rɔ m-tuks ɔt-gɔt n-jim de o-bɔ à, tɔ a panɛ remen **ba'as-tɔ** ɔn hun-nɛ à. Hyenge bɔ Yɛso swɔ'e ɔr-kɔɔb à, komo a hoɔg wɔ n-jim de o-bɔ remen wɔ soksutɛ hun-nɛ **ba'as-tɔ** ɔn yɛ. Wɔ so'os hur-de ɔn yɛ ɔn hyó-mɔ ɔn wɔ. 13 Ʋntasɔ a hoɔg o-gyer a zeet na yɛ ma ɔn wɔ nɛ yɛ. A was ɔn bɔ hun-nɛ he na ɔt-yage á, remen yɛ yagutɛ wɔ da-ɔ yɛ kame wɔ n-jim de o-bɔ à. 14 Ʋntasɔ a was ɔt-yage nɛ, tɔ hun-nɛ yɛ hon dak he na m-yage á. Remen hɔno o-dak ɔa te'es. Amba a nɔ ɔn hoob-ɔ ɔn bɔ-ɔ Shir ɔ ra te á.

15 N-mɛ bɛɛb-ɔr Yɛso, a ma'as nɔ ɔr-bɔngon be-de Shir, bɔngon ɔn na de warag sa o zee ɔr-**seke** de a ɔn **seke** ɔn Shir à. Ka **seke**-de ro ɔn rurɔ hun-nɛ wɔ rɔ Wan-Koyan. 16 Taase tɔ-tɔ ke nɔ ɔn gu ɔn ɔr nɔ nɛ nɛ, nɔ wɔng rem-se nɔ kumɛ à. Ka senge-mɔ mɔ waragte ɔr-**seke** komo de Shir hoɔgɛ rɛrem-mɔ ɔn de à.

17 Nomɔ nɔ yɛ rɔ m-yoose **yan-dor Yɛso** Ma-tɔ Shir à o-dɔrotte, nɔ nom rii-yo yɛ zee nɔ à, remen yɛ rɔ m-was ɔn hoog-m nɔ nɛ. Komo yɛa rurɛ Shir bɔ yɛ nɔmɛ senge-mɔ ɔn yɛ à. Remen kaa bɔ yɛ rɔ ɔn nɔm ɔn senge-mɔ yɛ à nɔ naas yɛ ɔt-mɛn á. Nɔm nɔ bɔ yɛ he m-hoɔgɛ o-zak à. Amba nɔ nɔmɛ yɛ kɔɔb-de o-dɔrotte, ka ra gu nɔ á, kɔ hiin.

18 Sengu nɔ ɔn kɔn-se Shir rem tɛ. Tɛ nepstɛ hur ɔn tɛ de kaps tɛ á. Cɔn-m tɛ mɔ tɛ senge she'et ɔn kashi ɔr-she'et kɔ de ke da-de. 19 Dɔw-de ɔn cɔn-m re de rɔ nɔ senge kɔn-se Shir rem re bɔ ɔm he kum ɔr-keɛr ɔm mɔɔbɔtɛ be-ɔr nɔ hɔr-m-hɔr à.

Kɔn-se Shir

20-21 Mɛ ɔn kɔn-se Shir wɔ 'ye nɔ kɔ yo ke rii-yo ɔr-bon yo remen nɔ nomot rii-yo wɔ cɔnɛ à. Komo wɔ senge m-nɔm rii-yo wɔ cɔnɛ à, be-ɔr nɔ ɔn bu-yo Yɛso **Kiristi**. Wɔ rɔ:
Shir wan-ya ɔn gwugwɔ-mɔ ɔr-hur!
Wɔ 'yonse Yɛso Wan-Koyan ɔt-marimar ɔn ka hyó-mɔ
ɔn ess ɔt-ma mɔ, tɔ a esse har da-ɔ ba m-ta à!
Yɛso wɔ rɔ kashi ɔn wan-gɔt-de ɔn ca!
A bɔm nɔ wɔ har da-ɔ ba m-ta, **amin**.

Kɔm-de ɔt-ma

22 Ʋr re nɛ, ɔm kewɛstɔ nɔ, nɔm nɔ cɛɛn ɔn rii-yo ɔm genbɔ nɔ à. Yanze mɛ genbɔ nɔ mɔɔr-tɔ ɔt-ma á.

²³ Ʋm cɔnɔg nɔ nep a ho'osunte **Timoti**, ɔr na, wu ro ke'o à. Ʋrege wu haante be un de, un ga'ane tea habe, te hyenet nɔ.

²⁴ Gas nɔ myet ya-co nɔ ne, komo un kap ɔ hun-ne ye Shir. Ʋr na es-mɔ un dak-ɔ o-Itariya, ye nɔ rɔ m-gas.

²⁵ Yar-mɔ Shir mɔ ur-she'et be-ur nɔ kap!

Takurda-o Yakubu

Rem-se rɔ n-mɛ à:

M-zantɛ 1:1

M-shɛr un us-weer nɛ 1:2-8

Ur-kɔɔb un o-kwum nɛ 1:9-11

Ur-me'es un ut-meger nɛ 1:12-18

M-hogɛ un m-nɔm nɛ 1:19-27

Nak ut-tɔ be-de un nɔm m-koos 2:1-13

M-shɛr un m-sɛngɛ nɛ 2:14-26

Ko-wan-dor un rem-de un wu nɛ 3:1-18

Ko-wan-dor un hono o-dak nɛ 4:1—5:6

Karamsa-ut hɔr-tɔ 5:7-20

¹ Mɛ **Yakubu**, ko-guw-wu Shir un Yeso nɛ Wan-Koyan **Kiristi**.^{*} Mɛ m-gas un ka baag-ut ɔp-ut yoor-tɔ, tɔ Shir tɔ cakrɛ ha-mɔ un dak-ut hɔr-tɔ à.[†]

Nɔm o-zak da-ɔ ut-meger

² Qr re nɛ, muut nɔ kɔ tɔ ke meger-tɔ tɔ koru nɔ à, rii-yo o-zak dɛɛn. ³ Remen nɔ nak unze da-ɔ a takɛ shɛr-m nɔ à, ka da-ɔ jooɛ-ur nɔ he kum ur-hek de m-bɔ'ose. ⁴ Jooɛ nɔ har ur-ta, remen nɔ waragtɛ yo depe nɔ warag à un kɔ yo ke cɔw-yo, taase nɔ taagɛ un rii-yo ur-bon. ⁵ Urege wu ken wu be-ur nɔ cɔnɔg us-nap, wu kon Shir wu rɔ m-'ya un kowan à, kɔ ɔ ke da-ɔ un mɛn-ut gaan, wu 'ye wu. Da-ɔ wu kɔnɛ, Shir a kangsu wu á. ⁶ Amba kɔn o shɛr be-de Shir ba das das á. Wu rɔ das das á, ya wu rɔ untun jok-ye m-sa, ye yo-m rɔ m-huk mɔ mus kɔ ke sɔ-se à. ⁷ Gɔn ka nɛt-wu rɔ ka bɔ à, zre ɔ nɛ wu he gɔks un rii be-ur Wan-Koyan? ⁸ Nɛt-wu hur-de un wu wongɛ ut-yoor à, wu rɔ m-es ur-hi be-ur gaan á.

O-kwum ur-kɔɔb nɛ

⁹ Ko-yan-dor-wu rotte rii á, sɛ wu nom o-zak dɛɛn. Wu nep unze Shir sɛpsɛ wu kaanɛ. ¹⁰ Kaanɛ ma, ko-ya-o-kwum-wu nom o-zak, da-ɔ Shir hentɛ wu dak dak à. Remen ko-ya-o-kwum wu tees untu ut-mɔk o-kɔt. ¹¹ Remen hɔ-ur rɔ rwuun nɛ n-tɔn, komo reeten-mɔ un de rɔ m-bu ut-gwo tɔ kek, mɔk-tɔ un tɔ rɔ m-zooɛ, komo bon-de un tɔ naasɛ. Kaanɛ ɔ ya-o-kwum rɔ m-ta, da-ɔ ye rɔ m-sɛngɛ un kwum-ɔ un ye à.[‡]

Sɛngɛ o re ur-hɔ da-ɔ ut-meger

¹² Shir a huɔ nu-ɔ ur-bon be-de un nɛt-wu jooɛ n-mɛ un rɛ ur-kɔɔb de un wu à, wu gɔks 'yons-de un hooɔ-ɔ un ba m-ta ɔ Shir swɔrɛ o-nu wu 'ye ye wasɛ un wu nɛ à.

¹³ Urege meger-ut kumug nɛt har wu rɔ un ma-tɔ un nɔm un rii-yo **ur-ba'as** taase wu zee, “Shir-o megrɛ mɛ.” Remen Shir rɔ un meger un nɛt un mɛn ut-jaas tɔ á, komo a hoks meger un Shir wu nomot rii-yo ba ur-bon á. ¹⁴ Meger-ut rɔ m-heɛs un nɛt da-ɔ gop-de ur-hur de un wu rakɛ wu à, un ka be-de ɔ meger-ut rɔ wu m-'wɔs. ¹⁵ Ka da-de gop-de ur-hur de nome

^{*} **Bɔr-o gaan:1** 1:1 Wu Shir daagne à. [†] **Bɔr-o gaan:1** 1:1 Hyen komo: Mati 13:55; Mark 6:3; Sɛng 15:13; Gara 1:19. [‡] **Bɔr-o gaan:11** 1:10-11 Hyen komo: Isha 40:6-7 (ut-Girik).

ur-uub, de rō m-mat **ur-ba'as**, komo ka **ba'as-de** bō'ose, de rō wū m-hante m-mar.

¹⁶ Qr re ne ye me m-was à, nō jar nō cūw o-kōt á! ¹⁷ Myet bō un rii-yo ur-bon un yar-mō m-mōka ne, mō un rwuun es-mō n-ton, be-de Shir. Wū nomē o-Tōn m-cecar ne à, ka cecar-mō rō m-barme amba Shir rō m-barme á, komo comb-o rō kōn be-de un wū á. ¹⁸ Un cōn-mō un wū o, wū hantutū na n-me un gom-de o-nip, wū ye'et na hōog pu-o remen wū kumutū na be-de jiishe ur-bon à. Shir un nōm kaane remen be-de un rii-yo wū nomē à, a warag untun mat-de o-co un kap rii-yo wū nomē à.

M-hoge m-nom ne

¹⁹ Baks nō yo ka, qr re ne yan-dor, Kō wū ke net-wū ma'as zongse wū hogute, amba taase wū nom hōr-mō m-cep komo wū nōm hōr-mō us-ryaab á. ²⁰ Ryaab-se un ko-hun se rō wū m-wen un kum un kashi un rii-yo Shir cōne à. ²¹ Ruut nō myet rii-yo rō m-hante **ur-ba'as** à, nō yage nomē un qr nō ne men-ut jaas-to. Ka da-de ne un gwugwer-mō ur-hi, nō gōks ka gom-de a yosu nō á. De rō ur-beeb ne de guut hōog-m nō, be-de un swō un kōob-de **ur-ba'as**.

²² Nōm yo Ma-to Shir zee à, hōgu-mō cot, ba m-nom á. Wū rō m-hoge ut-to temb à, wū rō o ka m-raks un hi un de un wū. ²³ Myet bō un net-wū hōge Ma-to Shir à, wū yage m-nōm un yo to zee à, ya wū rō untun net-wū gwote co-o un wū n-te ur-madipi à. ²⁴ Wū gusse wū hyenes bō wū rō à, bō wū komte gwot un co-o un wū à, wū ruuru n-dō. Ujime deen á to-ut ka'uru wū bō wū rō à. ²⁵ Amba net-wū rō m-tuwe un Ma-to Shir yish, wū rō kaane á. Ka ma-to rō ur-be ne, komo to rō na m-ruut be-de un nōm **ur-ba'as**, urege a m-senge un nōm us-barag un to. Ba wū rō m-hoge to-ut ke wū á, amba wū rō m-nōm un yo to zee à. Shir a 'ye wū ur-hō remen rii-yo wū rō m-nom à.

Dor-o o-nip

²⁶ Urege net rō us-barag unze wū rō m-nōm un rii-yo Shir cōne à, amba wū bōp rem-de un wū be-de un ma-to hwaa á, wū rō un raks un hi un de un wū, dor-o un wū hwaa o. ²⁷ Yo Shir o-Tato cōne a nom, wū hogute m-rerem à, yo rō a gu yakar-ye rō ba un tat-ne à, komo yo rō a reegte ne'a-ne ye campo-ne ye un ye mare à, ye rō un swō ur-kōob à. Komo a dos ur-hi be-de un she'et-de un ba ur-bon de he na m-naas á.

Bor-qs yoor

A nak ya-m-kute hun-ne m-koos ut-to

¹ Qr re ne **yan-dor Yeso**, bō nō shere un Wan-Koyan na, Yeso **Kiristi** wū rō wa-m-seps à, nō jar nō kute ye ken hun-ne ye m-koos á. ² A zee, ko-ya-o-kwum cōk kwot-yo zinariya un saw-to ur-bon ne, wū cownuru n-me un mōrog-ur nō, komo ko-kōob-wū un saw-ut naase cownuru komo. ³ Urege nōa jiish m-gōks un ka ko-ya-o-kwum-wū cōpne saw-to ur-bon á, nō zee wū, "Deeg-o ur-bon o ka, she'et." Amba nō zēeru ko-kōob, "Es reeno," kō ne "She'et kanē n-dak." ⁴ Nō nomē kaane, koos-mō ka nō kute hi un nō, komo nō sha'ag o ka yan-m-piish ut-ma ye ba ur-bon.

Shir-o un deet un kōob-ne n-ton

⁵ Raag nō ut-to qr re ne yan-dor, ye me m-was à, Shir un daag ka hun-ne ye rō kōob-ne à, ye rotte rii á un hōno o-dak, remen ye sheret be-ur Yeso

Kiristi Wan-Koyan. Nip-o komo ye rō ya-o-kwum. Komo wu un daag ye remen ye reet ka gwomo-to wu swore ye cone wu à o-nu. ⁶ Amba nō, nō mus un koob-ne hwa. ¿Ya-o-kwum-ye ka rō nō m-mō, ye rō nō komo m-heet be-de un piish ut-ma? ⁷ Ye ye rō m-cep un ma-to o-yo'og un jin-de un **Kiristi**. De a neptu nō un de à.

⁸ A nom ur-bon, urege o dorute **karamsa**-o Shir ko-Gwomo na, o rō gense be-de un Ma-to un wu à unze, “Was un wan-bor-o ru ne bō o wasē hi un du ne à.”* O nomog hond hond. ⁹ Amba nō ro m-koos be-ur nō, **ba'as-de** ka nō m-nom be-de Shir, komo be-de o-**karamsa**, nō yan-jēt o-**karamsa** ye. ¹⁰ Bō un net-wu jete **karamsa**-o gaan à, wu rō un zonge to wu jetemte to o ka myet. ¹¹ Remen ka o zee, “Wō jar o-jar o-hoob ne'a-wu un net á,”† o zee komo, “Wō hō net á,”‡ Urege wō hoob ne'a-wu un net á, amba o hoog net, o jekt o ka **karamsa**-o Shir.

¹² Cep nō ut-ma, nō nom us-rem ur-'wōn ne be-de un hun-ne, remen a nepste Shir a kutu na 'wōn-de un wu rem **Kiristi**. ¹³ Remen da-o un piish ut-ma, Shir a hoge 'wōn-de un net-wu rotte ur-'wōn á. Amba 'wōn-ur a re ur-hō un hō-de un piish ut-ma.

M-sher ba m-senge hwa o

¹⁴ Or re ne, wu ken wu zee, wu rō m-sher ne be-ur Yeso **Kiristi**, amba wu rō m-nom un rii-yo Shir cone á. ¿Ya wu he m-kum? Ka sher-mō mō gu wu á. ¹⁵ A zee, or na ko-yan-dor campō kō ne ne'a, wu rot saw-to m-cōp á, kō ne rii-yo m-re á. ¹⁶ Urege wan-gaan be-ur nō zee wu, “Shir 'ye wō o-kwum. Shir 'ye wō rii-yo m-re un yo m-cōp ne,” amba nō 'ya wu yo wu cone á. Ay kaa o gu rii á. ¹⁷ Urege net shereg be-ur Yeso **Kiristi**, komo wu rō un nom un rii-yo ur-bon yo Shir cone á, sher-mō un wu, margan-mō m-sher mō.

Be-de m-nom atte m-nap m-sher

¹⁸ Komo wu ken wu wua zee, “Wō m-sher ne, me m-senge ne.” Amba man shes wu, “Kutu me sher-m ru ba m-senge, man kutu wō sher-m re be-de un senge-m re.” ¹⁹ O nepste Shir gaan ye, kaane rō ur-bon ne! Amba kō **ya-ut-kot** ye nak kaane, har ma ut-zap.

Yo a m-nom à kutute

a m-sher ne be-de Shir

²⁰ Wō ko-raag! ¿Kō wō un cōn m-mōka um ruru wō unze m-sher ba m-senge hwa o? ²¹ Gwōt nō **Ibrahi** tato na, remen senge-mō un wu, Shir hyente wu kashi un net, remen wu seketē wà un wu **Ishaku** be-de un **hana**-o ur-seke. § ²² Tō, o hyanag bō sher-m rō m-neke m-senge ne à, komo sher-mō un wu guug wu m-nom un yo wu nome à komo senge-mō un wu shooste sher-mō un wu. ²³ Kaane o a shoose Ma-to Shir to rō gense à unze, “**Ibrahi** shereg be-de Shir, komo remen sher-mō un wu, Shir hwoog wu be-de un hun-ne kashi.”* Remen kaane hun-ne zette **IbrahiKo-nay-wu Shir**.† ²⁴ Nō hyanag, ay, net a warag ko-yan-ba-**ur-ba'as** un co o Shir, remen senge-mō un wu, ba remen m-sher un hond un mō á.

* **Bor-qs yoor:8** 2:8 Hyen komo: Rewi 19:18. † **Bor-qs yoor:11** 2:11 Hyen komo: Rwwū 20:14; Kara 5:18. ‡ **Bor-qs yoor:11** 2:11 Hyen komo: Rwwū 20:13; Kara 5:17. § **Bor-qs yoor:21** 2:21 Hyen komo: Taka 22:1-14. * **Bor-qs yoor:23** 2:23 Hyen komo: Taka 15:6. † **Bor-qs yoor:23** 2:23 Hyen komo: 2Nom 20:7; Isha 41:8.

²⁵ Kaane ɔ komo **Rahab**, ko-kaar. Remen ʉn senge-mɔ ʉn wʉ, wʉ waragte kashi. Remen wʉ wukute yan-seeg-o-bo, wʉ guug ye, ye ruug ʉn yo ken cɔw-yo ʉn hɔn.† ²⁶ Remen kaane, bɔ wur-ɔ ʉn net-wʉ rotte o-kukt á margan ɔ, kaane ɔ komo m-sher ba m-senge margan-mɔ.

Bɔr-ʉs tet

Garamse ʉr-rem

¹ Ɔr re ne, ba myet-m nɔ depe ye warag ya-ʉr-yoos á. Bɔ nɔ nape à, te ya-ʉr-yoos, Shir a piishi te ʉt-ma ʉs-nʉ ne arge kɔ wʉ ke net-wʉ. ² Myet-m na o-da deen a m-ba'ase. Amba ʉrege net rɔ m-ba'ase ʉn yo wʉ rɔ m-zee á, wʉ rɔ ɔ ka hond hond, komo wʉ rɔ m-hoks ʉn dorutte ʉn hoog-mɔ ʉn wʉ.

³ Gwɔt nɔ o-jok. A cune jok-yo nomo na o-dɔrotte, a yo m-ru'e o-hʉ ʉn nu-ɔ ʉn yo, komo a yo m-hoks m-rwɔ yo dɔre sɔ a cone á.

⁴ Gwɔt nɔ hat-to m-sa nɔ hyen, kɔ de totte ʉt-caari á, yo-mɔ m-'wɔns mɔ rɔ to m-nekette, myet ʉn kaane ne ʉn kɔ-o rek-yo atte-to m-nak, wa-m-nak o-hat wʉa hoks ɔ m-mus komo kɔ ke cɔ-se wʉ cone. ⁵ Kaane ɔ rem-de ʉn net rɔ, ʉr-rek-de de rɔ n-me ʉn dok-to ʉn wur-ɔ ʉn net, myet ʉn kaane ne de rɔ m-rwunte caari-to ʉt-ma.

Gwɔt nɔ bɔ ra o-rek ɔ rɔ ʉn hoks m-tuks ʉn caari o-kɔt hwiki á! ⁶ Ai rem-de ʉn net ra-ɔ, shiishe de rɔ ʉn rem-ʉs yo-se! Ka rem-de rɔ ʉn wur-ɔ na, komo de rɔ ʉn naas ʉn net war war. ʉr-rem tomso ne, de rɔ ʉn saburse ʉn net ʉn myet cɔw-yo ʉn hoog-mɔ ʉn wʉ. Komo ʉn den-ɔ o-ra ɔ ba m-ryomse a de m-puktune.

⁷ Ko-hun a hoks myet-mɔ ʉt-gut, ʉn no-ne, ʉn rii-ye rɔ ʉt-kurub, m-ja o-uub ne, ʉn jan ne, ye nom yo wʉ cone ye nomɔ wʉ á. ⁸ Amba yatt net-wʉ he hoks ʉn garamse rem-de ʉn wʉ á. ʉr-rem rii-de o-saa de rii-de ba ʉr-wuwe, komo de rɔ m-raab ne mɔ ʉr-hɔ.

⁹ ʉn rem-ʉr na atte ʉn nome ʉn Wan-Koyan, Tato na wʉ n-Tɔn ʉr-bongon. Komo ʉn rem-ʉr na, atte ʉn cep ʉn gom-to ʉn ba ʉr-bon, be-to ʉn hun-ne ye Shir nome untun wʉ á.* ¹⁰ ʉn nu-o gaan atte ʉr-bongon ʉn ka nu-ɔ komo atte hun-ne ʉt-reeb. Ɔr re ne yan-dor, yo ka rii-yo ʉr-bon yo á! ¹¹ Haw-ʉr gaan a hoks rwunte ho-mɔ m-rerem ʉn mɔ ʉr-gaag ne á.

¹² Ɔr re ne, 'yo-yo o-rum a hoks m-mat ʉn yakar-ye ʉt-moore á, kɔ ne, 'yo-yo o-moore met yakar-ye o-rum á. Kaane komo du-de rɔ m-'ya ʉn ho-mɔ m-pɔr á, dea rwunte ho-mɔ m-rerem á.

Nap-se o-nip

¹³ Kɔ ko-ya-ʉs-weer ʉs-nap ne rɔ kon be-ʉr nɔ? Se wʉ kutu na be-de ʉn she'et-de ʉn wʉ de ʉr-bon, komo ʉn senge-mɔ ʉr-bon ne mɔ wʉ rɔ m-nom á, n-me ʉn gwugwer-mɔ ʉr-hi, mɔ a m-kum be-de weer-se Shir á. ¹⁴ Amba ʉrege ʉn hur-ʉr nɔ, nɔ ʉr-shoob, ʉt-yage ne, komo ʉn cɔn-to ʉr-hi ne, to yagu nɔ ʉs-ses, nɔ m-zee nɔ ʉs-weer ne. Taase nɔ yage ma-to o-nip. ¹⁵ Gon ka nap-se ba se rɔ m-kegune es-mɔ n-Tɔn á se á, se ʉn hono o-dak se. Komo se barag-se ma-hun se, amba se ʉn **ko-Gwomo-wʉ ʉn ya-ʉt-kɔt** se. ¹⁶ Remen kɔ kenɔ nɔ hyane ʉr-shoob, ʉn cɔn-to ʉr-hi ne, kane komo nɔ he hyan m-dum, ʉn gon kɔ se ke rem-ʉs yo-se ne.

¹⁷ Amba nap-se rɔ m-rwun es-mɔ ʉn n-Tɔn á, ʉn hon se rɔ. Net-wʉ rɔ ʉn gon ka napse ne á, wʉ rott **ʉr-ba'as** ʉn hoog-mɔ ʉn wʉ á. Komo se

† Bɔr-ʉs yoor:25 2:25 Hyen komo: Josu 2:1-21.

* Bɔr-ʉs tet:9 3:9 Hyen komo: Taka 1:26.

rɔ m-hantɛ she'et-de m-gwugwu, ʉn rʉs ʉr-hi nɛ, ʉn hi-de m-gwugwɛr nɛ ʉn hogɛ ʉr-'wɔn nɛ, m-yar-nɛ, koos-m rɔ kɔn á kɔ o-shepɛ. ¹⁸ Bɔ ʉn yɛ gɔ ʉr-go ʉn gwugwu-mɔ ʉr-hur be-de hun-nɛ à, yɛa ce mɛn-ʉt pus-tɔ be-de ʉn Shir.

Bɔr-ʉs nass

Cɔn-tɔ ʉr-hi rɔ m-hante

sɛnɛ-mɔ ʉt-ma

¹ ¿Ya rɔ m-hantɛ sɛnɛ-mɔ ʉt-ma m-dum nɛ be ʉn nɔ? Cɔn-tɔ ʉr-hi de rɔ be ʉn nɔ, de rɔ nɔ m-dum, de rɔ nɔ komo m-hantɛ sɛnɛ-mɔ ʉt-ma. ² Nɔ m-cɔn ʉn rii amba nɔ kum á, remen kaanɛ nɔ hoɔrɔ nɛt. Nɔ ʉn hoɔb ʉn rii ja'ja, nɔ taagɛ m-kum, nɔ sɛngurɔ hoob-ɔ m-dum ʉn sɛnɛ-mɔ ʉt-ma nɛ. Ai, nɔ kum rii-yo nɔ o-hoob á remen nɔ rɔ m-kɔn be-de Shir á. ³ Tomso nɛ da-ɔ nɔ kɔnɛ Shir, nɔa kum á remen nɔ m-kɔn ʉn hur-de ʉn mɛn-ʉt jaas-tɔ nɛ. Nɔ m-cɔn nɔ hogɛ m-rɛrɛm ʉn hon nɔ.

⁴ Ya nɔ rɔ ʉntʉn ne'a-nɛ yɛ rɔ m-shɛr be-de ʉn campɔ ʉn yɛ nɛ á. Nɔ nap ʉnze nɔ cɛnɛ m-nɔm m-nay ʉn rem-se ʉn hono o-dak, nɔ ʉn yagɛ-tɔ Shir ɔ ka à. Remen kap wɔ rɔ ʉn cɔn-tɔ ʉn rem-se hono o-dak à, wɔ muuttɛ hi ʉn de ʉn wɔ, wan-yagɛ-tɔ Shir. ⁵ Taase nɔ zee bɔ-tɔ, Ma-tɔ Shir tɔ rɔ gɛnsɛ à ʉnze, **"Kukt-ɔ Shir** ya'e na à, ɔ rɔ ʉr-shoob nɛ, ɔ cɔnɔg a she'et ba m-kukɔp."* ⁶ Amba Shir rɔ na m-do'e ʉn yar-mɔ ʉn wɔ dɛɛn. ɔ rwɔ'e Ma-tɔ ʉn wɔ zeet,

"Shir rɔ m-yagɛ ʉn yan-nɔ-mɔ ʉr-hi.

Amba wɔ rɔ m-deet ʉn

yan-ba-nɔ-mɔ ʉr-hi n-tɔn."†

⁷ Remen kaanɛ, she'et nɔ ʉn kʉs-ɔ Shir nɔ nomɛ wɔ o-dɔrɔttɛ. Nɔ yagɛ **ko-Gwɔmo-wɔ ʉn ya-ʉt-kɔt**, wɔ nɛ wɔa som nɛ. ⁸ Nɔm nɔ yow yow ʉn Shir nɛ. Wɔ nɛ wɔa nom yow yow ʉn nɔ nɛ. Nɔ ya-ʉt-ba'as, yagɔ nɔ nom ʉn rii yo-yo. Nɔ ya-o-shepɛ, jamas nɔ hur ʉn nɔ, nɔ muɔn be-de Shir. ⁹ Nɔm nɔ tuk-mɔ ʉt-mɛn, nɔ rwuntɛ m-yish. Nɔ nemes komo á, sɛngu nɔ ʉs-'wɔn. Zak-o nɔ komo ɔ warag tuk-mɔ ʉt-mɛn. ¹⁰ Gwɛrɛksɔ nɔ ʉr-hi be-de ʉn Wan-Koyan, wɔ nɛ komo wɔa deet nɔ n-tɔn.

Wɔ dɛk ɔr ru ko-ya-ʉr-ba'as á

¹¹ ɔr re nɛ yan-dɔr, nɔ wɛ ɔr nɔ nɛ á. Remen myet bɔ ʉn wɔ wɛ ɔr ʉn wɔ ko-yan-dɔr à, kɔ nɛ wɔ sawsɛ wɔ ʉr-ba'as, wɔ rɔ ʉn wɛ ʉn **karamsa-ɔ** Shir ɔ ka. Wɔ rɔ m-zɛɛ ɔ rɔtt ʉr-bon á. Wɔ zee komo yo Shir zɛɛ à yo rɔtt ʉr-bon á, wɔ kus ɔ ka m-nɔm ʉn o-dɔrɔttɛ á. Komo o ba'asɔtɛ be-de ʉn muut ʉn hi ʉn du ko-yan-piish ɔ ʉt-ma. ¹² Shir yɛ cot rɔ ʉn rwɔ o-**karamsa**. Wɔ rɔ komo wan-piish ʉt-ma. Wɔ rɔ cot wan-Gwɔ, tomso nɛ wɔ rɔ ʉr-bɛɛb nɛ wɔ hoot. Remen kaanɛ, wɔ bo'os sawsɛ ʉn ɔr ru **ʉr-ba'as** á.

Nɔ nom m-gwɔn ʉn buk nɛ á

¹³ Raag nɔ ʉt-tɔ! Nɔ yɛ rɔ m-zɛɛ, "Ca kɔ m-buk ta neke ʉn ɔ ka bɔ-ɔ rɛ, tɛ nom hak-o gaan, tɛ ʉt-baab tɛ sɔ m-hɔ." ¹⁴ Nɔ kaanɛ nɔ nap yo he m-kɔr m-buk á. ¿Ya-hoog-m nɔ dosse nɛ? Ya hoog nɔ rɔ sa o zee 'hye-de o-hund, de rɔ m-nom da-o gaan à, ʉjimɛ se m-dosse.‡ ¹⁵ Depetɛ nɔ zee, "ʉrege Wan-Koyan cɔnɔg, ʉrege komo tɛ ʉn hoog nɛ, ta nom kaanɛ ʉn

* **Bɔr-ʉs nass:5** 4:5 Hyen komo: Rwɔɔ 20:5; 34:14; Zɛka 8:2. † **Bɔr-ʉs nass:6** 4:6 Hyen komo: Swɔɔ 3:34 (ʉt-Girik). ‡ **Bɔr-ʉs nass:14** 4:13-14 Hyen komo: Swɔɔ 27:1.

kaane ne.” ¹⁶ Amba nɔ m-zee kaane á. Nɔ m-hyan kɔ yo ke rii-yo un kom-ut nɔ yo rɔ, komo nɔmuru ʉs-seʉ unze kaane yɔ rɔ. Ai, gon ka jaks ur-hi ɔ rɔtt ur-bon á. ¹⁷ Remen kaane, myet bɔ un wu nepse yo depe wu nom á, amba wu yage m-nom, wu ka **ba'as-de** wu rɔ m-nom un co-ɔ Shir.

Bor-ʉs taan

A nak ya-o-kwum ut-to

¹ Raag nɔ ut-to nɔ ya-o-kwum, 'wɔn nɔ remen swɔ un koob-de roonu nɔ à. ² Kwum-o nɔ deeste m-shebe, ɔa gu nɔ rii á. Komo ren un kuks ne reese matuku-ut nɔ. ³ Zinariya nɔ un azorpa nɔ ne ye nɔ wuke á ye deeste m-shebe. Ka shebe-mɔ ye da à, mɔ Shir he m-hyan wu naastu nɔ, mɔ he nɔ m-re untu o-ra. Remen nɔ wukute hwɔr, nɔ morogsute hi un nɔ o-kwum un ka da-o, ho-de piish ut-ma.* ⁴ Nɔ yagute m-top un ye nome nɔ m-senge o-kat. Nɔ reeg ra-o un ye. Raag nɔ ut-to, 'wɔn-se un ye rɔ nɔ m-ce un kat-ut nɔ à, wɔog be-de Yawe wu jiishe ur-beeb á.† ⁵ Nɔ un hoge un rerem-mɔ un hoog-m nɔ kanɛ un hono o-dak. Nɔ re nɔ su yo hoog-m nɔ cone à. Nɔ rɔ m-nom un yo hur-ur nɔ cone à, amba nap nɔ unze Shir a 'ye yan-yage-to un wu ur-koob. ⁶ Nɔ piishite yan-ba-**ur-ba'as** ut-ma nɔ ho ye. Komo ba ye un wen nɔ.

Dungun nɔ komo nɔ kɔn Shir

⁷ Or re ne yan-dor, dungun nɔ har Wan-Koyan muunte komo. Yoos nɔ be-de un ya-tɔm. Ye rɔ m-dungune har da-o m-ce. Ye rɔ m-dungune deen un 'er-de un kem-o ur-go un ɔ ur-buste ne da-o m-nen. ⁸ Nɔ ma she'et nɔ, nɔ dungune. Nɔ nom jaab-o ut-men, nɔ waase Wan-Koyan na, remen muun-mɔ un wu nomsunte yow yow.

⁹ Or re ne, yagu nɔ nome un or nɔ ne ʉs-hwumug. Taase Wan-Koyan piishi nɔ ut-ma. Remen ko-yan-Piish ut-ma nomsunte yow yow m-muun ne, har wu rɔ ma un ish!

¹⁰ Or re ne, doru nɔ bu-yo yan-rwɔr un Ma-to Shir. Ye nome ut-ma un jin-ur Wan-Koyan à, ye swɔog ur-koob remen de komo ye dungune. Nom nɔ untun ye. ¹¹ Remen a zee, ka ye dungune har ur-kom à, Shir ya'ag ye ur-ho. Nɔ hogussute de gon dungune-m Ayoba, nɔ nepse bɔ Wan-Koyan huw wu nu-o so-o ur-kom à. Remen Wan-Koyan ko-ya-m-it wu be-de un nom ʉs-ryaab, ko-ya-ur-'wɔn wu komo deen.‡

Nɔ jar nɔ tond á

¹² Arge koyan, or re ne yan-dor, nɔ jar o-jar nɔ tond á. Da-o nɔ m-swɔr o-nu à, nɔ jar nɔ tond n-Tɔn un shir á, kɔ un hono o-dak, kɔ un jin-de un yo ken rii-yo, nɔ tond un de á. Urege nɔ zee “Qhɔ,” ess nɔ “Qhɔ.” Urege nɔ zee “Ay,” ess nɔ “Ay.” Nɔ esse kaane, Shir a piishi nɔ ut-ma á.§

Bom nɔ Shir nɔ kon wu m-she ne

¹³ Urege wu ken wu rɔ un swɔ ur-koob, to, yage wu konot Shir gu wu. Urege wu ken wu be-ur nɔ rɔ o-zak, to, yage wu sengute hu un sep-to ur-bongon. ¹⁴ Urege wu ken wu piishe be-ur nɔ á, to, wu hoob sek-ye yan-dor ye Shir, ye konot Shir. Da-o ʉs-kɔn, ye taame wu m-now un jin-ur Wan-Koyan.* ¹⁵ Gon ka kɔn ɔ m-she ɔ, ɔa taas gom-o un ka net-wu. Wan-Koyan

* **Bor-ʉs taan:3** 5:2-3 Hyen komo: Mati 6:19. † **Bor-ʉs taan:4** 5:4 Hyen komo: Kara 24:14-15.

‡ **Bor-ʉs taan:11** 5:11 Hyen komo: Ayub 1:21-22; 2:10; Bɔng 103:8. § **Bor-ʉs taan:12** 5:12 Hyen komo: Mati 5:34-37.

* **Bor-ʉs taan:14** 5:14 Hyen komo: Mark 6:13.

a muut ka net-wu ba un gom, komo **ba'as-to** wu nome à, a sokse wu to.

¹⁶ Remen kaane, sengu no rwor un **ba'as-ut** no be-ur or no ne, no us-kon rem or no ne, remen a taasutu no gom-us no. Da-o kashi un net kone, kone un ko-yan-men-ut pus-to ro ur-beeb ne deen. ¹⁷ **Ereja** net-wu untun na. O ken da-o reeno, wu wu kone be-ur Shir, taase a he kem un dak-o **Isra**. Komo a he kem un ka dak-o a, har hak-us tet un reng-us cind.† ¹⁸ Ka da-de komo wu konuru be-ur Shir na a he kem. Komo a heeru kem, komo hono o-dak ya'uru rii-yo m-re.‡

¹⁹ Or re ne, urege wu ken wu be-ur no yagute cow-yo Shir yo o-nip, komo wu ken wu be-ur no muunturu wu un cow, ²⁰ wua nept unze, ka wu muunte **ko-ya-ur-ba'as** be-de Shir à, wu guug hoog-o un ka net-wu be-de m-mar. Komo Shir a soks moor-to un **ba'as-to** un ka net-wu.§

---

† **Bor-us taan:17** 5:17 Hyen komo: 1Gwm 17:1; 18:1. ‡ **Bor-us taan:18** 5:18 Hyen komo: 1Gwm 18:42-45. § **Bor-us taan:20** 5:20 Hyen komo: Swog 10:12; 1Bit 4:8.

Takurda-o Bitrus aco

Rem-se r̄o n-m̄e à:

M-zante 1:1-2

Baks un gw̄u-ō Shir 1:3-12

Ma-tō un she'et-de un ba m-kukop 1:13—2:10

Yo yan-dor depe ye nom da-ō ur-kq̄ob à 2:11—4:19

Gw̄ugwer-mō ur-hi mō un yan-dor m-senge ne 5:1-11

Ur-būste 5:12-14

Ur-gas us-kon ne

¹ Me, Bitrus, ko-**yan-Tom YesoKiristi**,* genbe ka takurda-o,

Ha-mō un be-de un hun-ne ye Shir daage untun hamat-ne un hōno o-dak ye cakre un dak-tō o-Pantus, o-Garatiya ne, o-Kapadōki ne, o-Asiya ne komo o-Bitaniya ne à. ² Shir o-Tato, wu dagnu nō hun-ne ye un wu, komo Kukt-ō muutu nō ba **ur-ba'as**. Wu un nōm kaane remen nō nomotē Yeso **Kiristi** o-dorotē komo wu so'ostē nō un bu-yo un hyó-mō un wu. Um konog Shir 'ye nō m-yar, komo wu sengu nō m-ya un gw̄ugwu-mō ur-hur deen.

Ur-bongon be-de Shir remen ka saktō-ō o ya'asū na m-hoog à

³ Depete a ya'as Shir Tato-o Wan-Koyan na Yeso **Kiristi** ur-bongon remen 'wōn-de un wu ur-gos-de. Wu ya'ag na mat-o pu-ō remen ka saktō-ō o ya'asū na m-hoog à, bō wu 'yonse Yeso **Kiristi** be-de ut-marimar à. ⁴ Komo wu 'ye nō cim-yo un ba m-sabre, yo a wum kō yo naase á, essusse n-Ton shir. ⁵ Remen sher-m nō, Shir a 'er nō un beeb-de un wu har nō gokste ká gw̄u-ō rō zongse o rwuunte hō-de ur-kom à. ⁶ Un yo ka nōm nō o-zak deen, kō de nomte, ya o-da hiin nōa tūw un swō ur-kq̄ob de ut-meger gos-gō à. ⁷ Da-ō nō senge m-dore Yeso n-mē ur-kq̄ob à, yo kute hun-ne unze nō shereg Yeso gun gun. Hun-ne m-zwō un zinariya n-mē o-ra remen ye rwuunte kar kar. Kang-o gaan, kq̄ob-ur nō rō untun ka ra-o, amba nōa rwuun kar kar, komo sher-m nō aragte zinariya. Da-ō Yeso **Kiristi** muune à, Shir a m-seps nō wu 'ye nō m-sek deen remen nō shereg be-de un wu. ⁸ Kō de nomte nō wet Yeso m-hyan á, amba nō wu m-was. Kō de notte wu m-hyan m-mōka á, komo nō shereg be-de un wu. Komo yatt gom-tō he m-hoks m-rwōr bō nō rō o-zak, un zak-ō rwuune be-de Shir á. ⁹ Nōa ships ka zak-ō remen nō m-goks un yo nō tuute yish un sher-m nō à, gw̄u-ō un kukt-ō nō.

¹⁰ Um conog m-ruru nō ma-tō ka gw̄u-ō. Yan-rwōr un Ma-tō Shir ye rwōrog bō yar-m he m-haan be-ur nō à, komo ye hoob ur-bon ne. Ye rwō'og yish komo ye tu yish, ye hyenet cas bō a he nō m-gu à. ¹¹ Ye cituru Shir ma-tō un ka da-ō komo yo kore unze yo rwō'e **Kiristi** m-haan. Kukt-ō **Kiristi** o rō n-mē un ye, komo o rure ye bō **Kiristi** he m-swō ur-kq̄ob ka da-de ne a 'ye wu m-seps mō he m-dōnd à. ¹² Amba Shir kutute ká **yan-Rwōr un Ma-tō Shir** ye unze, ye rō nō m-nome m-guw ba hi un de un ye á. Ka rem-se ye rwōre n-ga à mōsse un **Kiristi** ne, m-mōka ye ken

* **Bq̄-o gaan:1** 1:1 Wu Shir daagne à.

hun-ñe ye ruruñu nq **Ma-tq m-Rerem** un bu-yo un **Kukt-o Shir**, o a tomñe rruun-mq n-Ton un shir à. Ka nip-o o mosse un bq Shir ruru na ne à, o yan-tom ye Shir cone m-byarag à.

M-she'et untun hun-ñe ye Shir

¹³ Remen kaane, she'et nq zongse nq nomot rii-yo ur-bon, nq garamse hi un nq. Rwo nq sakt-o nq kap be-de un yar-mq a he nq m-ya da-o Yeso **Kiristi** he m-rwuun à. ¹⁴ Nom nq untun yakar-ye o-dorotte. Nq yage hoog-m nq heet nq be-de un rem-us yo-se se nq rotte ba nq un nap á. ¹⁵ Amba bq ka wu agu nq ro ba m-kukop à, ma'as nq ba m-kukop n-me un koyan yo nq m-nom à. ¹⁶ Nom nq kaane remen **Mosa** geneg yo Shir zee à: "She'et nq ba m-kukop, remen kaane un ro ba m-kukop."[†]

¹⁷ Nom nq kaane bq nq un aag un Tato-o n-Ton wan-piishe un ko wu ke net-wu ut-ma hond hond un yo wu nome ne à. Dek nq hoog-m nq untun hamat-ñe un ka hono o-dak o un sekemse-mq un wu un hoge un gyer-o un wu ne. ¹⁸ Remen nq nepse unze Shir un rur nq remen wu guut nq be-de un she'et-de o-hwaa de tat-ñe nq ye n-ga yoosu nq à. Wu un rur nq un bu-yo un top-o un zinariya ko azorpa á. Zinariya, azorpa ne, ye ba m-ta á. ¹⁹ Amba Shir un rur nq un hyo-m **Kiristi**, ka ca-yo un ba ur-dakka yo komo ka yo un ba ut-ri'in yo. ²⁰ Shir un dagan **Kiristi** cin ba a ro nomog hono o-dak. Amba Shir rwuunte wu á, se un ka ho-to ur-kom to rem nq. ²¹ Un bu-o Yeso nq m-she'et be-de Shir, o 'yonse wu be-de m-mar à, komo a ya'uru wu ut-gos un cow-yo m-sekemse. Yo rwo'e nq ru'ut sher-m nq o-sakt ne be-de Shir.

²² M-moka nq muste hi un nq ba ut-ri'in un dorotte-o o-nip remen nq kumut was-m or nq ne. Was nq or nq ne cin un hur-ur nq, komo un hur-ur pus-de ne. ²³ Remen Shir ja'astu nq mat-o pu-o komo, ba un go-ye ro m-sabre á, amba ye ro m-she'et har koyan nomot be-de un Ma-tq Shir o un hoog à. ²⁴ Ma-tq Shir zeeg,

"Hun-ñe ro m-hwo untu ut-gwo,
komo seps-mq un ye ro m-ta untun mok-to o-kot.
Gwo-ut ro m-hwo kaw, komo mok-ut ro m-zoose.

²⁵ Amba ma-ut Wan-Koyan ro m-es har da-o ba m-ta."[‡]
Hun-ñe ko'otutu nq ka **Ma-tq m-Rerem** to.

Bqr-us yoor

¹ Remen kaane, ru nq cow-yo ut-yage, nq yage raks un hun-ñe, komo nq cir m-nom o-nip. Yagu nq ur-shoob ko nq rure ye ken myet-mq un ko to ke gon ma-ut yo-to to. ² Untun yan-yaar pu-ye, hoob nq yow-mq o-Kukt mq m-kyukyaw remen mq bo'ossute nq be-de un gwu nq. ³ Nq be'este nq nepste Wan-Koyan ro ur-bon ne.*

Kiristi ro ta'ar-de un hoog

⁴ Haan nq be-ur Yeso **Kiristi**. Wu ro ta'ar-de un hoog de hun-ñe ginme à, amba Shir dak wu komo wu 'ye wu ut-gos deen. ⁵ Komo ya nq ro untun ta'ar-to un hoog, to a meete hur-o o-Kukt à. Nq waragte buug-de un yan-**Cow un kon-se Shir** ye un ba m-kukop, nq sekete **seke-to** o-Kukt un bu-o Yeso **Kiristi**. Shir ro m-goks gon ka **seke-to**. ⁶ Ka to ro bq Shir zee un Ma-tq un wu à:

[†] **Bqr-o gaan:16** 1:16 Hyen komo: Rewi 11:44-45; 19:2; 20:7. [‡] **Bqr-o gaan:25** 1:24-25 Hyen komo: Isha 40:6-8 (ut-Girik). * **Bqr-us yoor:3** 2:3 Hyen komo: Bqng 34:8.

"Gwot, um shereg ta'ar-de ut-ma o-Urusharima†
de m-daage un caari-mo m-seps à.

Kap bo un wu shere un de à
wua nom m-e á."‡

7 Be-ur no, no ye shere un wu à no nape go un seps-mo Shir ya'u wu à.
Amba ka ye gini wu à. Ma-to Shir zeeg,

"Ka ta'ar-de ya-ut-ma jore à,
de waragte de jiish ko de ke ta'ar-de
un be-de ut-ma."§

8 Ma-to Shir zeeg,

"Ka ta'ar-de ro m-rwo ur-pukse,

komo de ro ye m-hees remen cikt-de un ye."*

Ye ro m-pukse remen ye yagute o-dorotte un Ma-to Shir, o yette m-oos un
kwukwur-de Shir cooge remen un go un ye à.

9 Amba no, Shir un daag no hun-ne kashi, buug-de yan-Cow un kon-
se Shir, hun-ne ye ba m-kukop, hun-ne ye Shir, remen no nomote wu
ur-bongon. Wu rwuntutu no be-de o-comb, wu hantu no be-de m-cucas.†

10 N-ga a ro hwog no be-de un hun-ne ye Shir á, amba m-moka no ro
hun-ne ye Shir. N-ga Shir ro m-hoge un 'won-ur no á, amba m-moka Shir
o hoge un 'won-ur no.‡

She'et no untun yan-guw-mo Shir

11 No yan-yen-de ne, me no m-kyewes, untun yan-dak-o hor-o, hamat-ne
un ka dak-o, gin no ka rem-us yo-se, se ro ur-gun un hog-m no à. 12 Nom
no ceen no she'ette ur-bon ne n-me un yan-bor-us no ye shere o-nip á.
Komo ko ye gut no gwot-o un yan-nom un rem-us yo-se, ya hyenes she'et
un no ur-so-de. Ya seps Shir da-o wu he piishe un hono o-dak ut-ma à.

O-dorotte be-de un gwomo-ne

13 Nom no o-dorotte rem Wan-Koyan un ko o ke **karamsa**-o a ya'ase
remen hun-ne, o rwuune be-de un gwomo-to un ko-gwomo à. 14 No nome
gwomo-ne o-dorotte, remen gwomo-de o-dak kap Shir o tomnu de, de ye'et
yan-koob-de o-dorotte ur-koob komo de bum hun-ne ye nome rii-yo ur-bon
à. 15 Remen kaane Shir cone no nom rii-yo ur-bon. Da-o no nome rii-yo
ur-bon à, ka raag-ne ye, ye nape **Kiristi** á, ya hoks m-zee ko rii á. Ya
hoks m-kum rem-se ur-geeg á. 16 She'et no sasa, amba myet un kaane ne,
no hyan no ro sasa no cuw nom un rii yo-yo á. Un sug-de un kaane ma,
she'et no untun yan-guw-mo Shir. 17 Ya no kowan m-sek. Komo no kute
hun-ne ye Shir kashi m-was. Gyer no Shir, 'ya no ko-gwomo ut-gos.

Sha-mo un swo-ur koob-ur Kiristi

18 Guw-ne, se no nome yan-hur-ut no o-dorotte no 'ye ye m-sek koyanda.
Nom no yo ka, ba be-de un ye ro m-hoge ur-'won un gwugwer-mo ur-hi ne
cot á, amba kap un yan-men-ut jaas-to ne. 19 Shir ro gwugwer un no ne da-
o no nome rii-yo no nape un ro hond hond, komo no geeg ut-men un mo
ur-hur ne un koob-de a no m-ya ba no un nom rii à. 20 A 'ye no ur-koob
remen no nomog rii-yo ba ur-bon, no kum o ka rii á. Amba Shir a 'ye no

† **Bqr-ús yoor:6** 2:6 ut-Girik: o-Sihiyona. ‡ **Bqr-ús yoor:6** 2:6 Hyen komo: Isha 28:16 (ut-Girik).

§ **Bqr-ús yoor:7** 2:7 Hyen komo: Bng 118:22. * **Bqr-ús yoor:8** 2:8 Hyen komo: Isha 8:14-15.

† **Bqr-ús yoor:9** 2:9 Hyen komo: Rwuu 19:5-6; Isha 43:20 (ut-Girik); Rwuu 19:5; Kara 4:20; 7:6; 14:2; Titu 2:14; Isha 43:21; Isha 9:2. ‡ **Bqr-ús yoor:10** 2:10 Hyen komo: Hose 2:23.

ur-ho, ʉrege nɔ swooɔg ʉr-koob ʉn 'mɔ ʉr-hur ne remen nɔ nɔmɔg rii-yo ʉr-bon, remen kaane Shir cone. ²¹ ʉn kaane, Shir agu nɔ remen **Kiristi** swooɔg ʉr-koob rem nɔ. Wu yaksutu nɔ m-sha, depete nɔ dore bu-yo ʉn wu.

²² **"Kiristi nɔm ʉr-ba'as á,**

Wu raks hun-ne á."§

²³ Ko de nomte a pyapurtu wu à, wu muut ʉt-reeb á. Komo da-o wu swo ʉr-koob à, wu waksu ye ʉt-ma á. ʉn sugede ʉn kaane ma, wu shereg be-de Shir, wu nape piish ʉt-ma à.* ²⁴ **Kiristi** sawag nu-se ʉn **ba'as**-ʉt na ʉn wur-o ʉn wu. A kamag wu o-kan remen a yagute nɔm **ʉr-ba'as** komo a cirit kashi ʉr-she'et. Shir taas ka hoog-mo mo ʉn **ba'as**-ʉt nɔ remen hoog-m Yeso. ²⁵ Nɔ ro egussute ʉntun yege-ca, amba m-moka nɔ muunte be-de ʉn wan-Ruut-m nɔ ʉn wan-Gut-de ʉn hoog-m nɔ ne.†

Bɔr-ʉs tet

Campo-ne ʉn ne'a-ne ne

¹ Kaane komo ne'a-ne, nɔmɔ nɔ campo nɔ ne o-dorotte. Nɔm nɔ kaane komo ʉrege campo nɔ sher ʉn ma-ʉt **Kiristi** á. ʉrege campo nɔ ne hyanag bon-de ʉn ka bu-yo notte ʉr-she'et à, yea goks **Kiristi**, ba nɔ ʉn nomo ye ʉt-ma.* ² Ka campo-ne yea goks Yeso da-o ye hyene she'et-ʉr so-de ʉn hoog-m nɔ komo nɔ 'ye ye ʉt-gos. ³ Taase nɔ muut ʉr-hi be-de ʉn ga-se ʉr-bon ko rii-se ʉn cor-se ʉr-bon ko gund-to ʉn hwor á.† ⁴ ʉn sugede ʉn kaane ma, yo depe à, nɔm nɔ ayewe-to ʉr-hur ʉn gwugwer-mo ʉr-hi, komo m-tetemb ne. Gon ka ayewe-to ro m-gos, komo Shir ro to m-hwo ʉn be-ʉr kashi. ⁵ ʉn go ʉn ka cɔw-yo ne'a-ne so-ye ye n-ga ye esse sakt-o ʉn ye be-de Shir à, kume hi ʉn de ʉn ye ʉt-ayewe. Ye ya'ag campo ʉn ye ne ʉt-gos. ⁶ ʉntun **Saratu**, wu nome **Ibrahi** o-dorotte komo wu eeg wu "Rwoog-o re" à. Nɔ ma yakar-ye ʉn wu ye, ʉrege nɔ ro m-nom yo depe à komo nɔ yage ko yo ke rii-yo 'ye nɔ o-gyer á.‡

⁷ Kaane ma campo-ne, se nɔ nom barag-se ʉr-bon remen ne'a nɔ ne. Hyen nɔ ye ʉt-gos ne, remen ye rott ʉr-beeb bo nɔ ro á. Baks nɔ, Shir ya'ag ne'a-ne yar-mo ʉn wu komo remen ye kumut hoog-m ba m-ta ʉn nɔ ne. Remen kaane, nɔmu nɔ ne'a nɔ ne bo depe à, taase yo ken yo tuw nɔ yo wen kon-ʉs nɔ.§

Swor ʉr-koob remen nɔm ʉn rii kashi

⁸ ʉr-kom, kap she'et nɔ m-sok ne ʉn or nɔ ne ne, ko wu ke wu hyen or ʉn wu rii-yo m-was. Nɔ hyen ʉr-won ʉn gwugwer-mo ʉr-hi ne. ⁹ Nɔ top men-ʉt jaas-to ʉn men-ʉt jaas-to ko ʉr-reeb n-te ʉr-reeb á, se de nɔ kone go ʉn ka net-wu o-kwum, remen kaane o Shir egte nɔ wu ye'et nɔ o-kwum.* ¹⁰ Ma-to Shir zegg,

komo wu hyen ho-to ʉr-bon à,

Se wu doste rem-de ʉn wu be-de ʉn tep ʉ jaas-o

komo wu dos nu-o ʉn wu be-de ʉt-raks.

§ **Bɔr-ʉs yoor:22** 2:22 Hyen komo: Isha 53:9. * **Bɔr-ʉs yoor:23** 2:23 Hyen komo: Isha 53:7.

† **Bɔr-ʉs yoor:25** 2:24-25 Hyen komo: Isha 53:5-6 (ʉt-Girik). * **Bɔr-ʉs tet:1** 3:1 Hyen komo: Apis 5:22; Koro 3:18. † **Bɔr-ʉs tet:3** 3:3 Hyen komo: 1Tim 2:9. ‡ **Bɔr-ʉs tet:6** 3:6 Hyen komo: Taka 18:12.

§ **Bɔr-ʉs tet:7** 3:7 Hyen komo: Apis 5:25; Koro 3:19. * **Bɔr-ʉs tet:9** 3:9 Hyen komo: Mati 5:43-44.

11 Wū ho'os cōw-qs yō-se

komo wū nom rii-yo ūr-bon yo depe à.

Wū hoob cōw-yo ūn ba ūt-ween wū dōre yo.

12 Wan-Kōyan rō ūn 'er-de ūn ye nōmē kashi ūn rii à,

komo wū rō m-ke'e ūn kōn-se ūn ye ūt-to.

Amba wū rō m-tukē ūn

yan-mēn-ūt jaas-to o-cin."†

13 Ūrege nō m-senge nō nomot rii-yo ūr-bon, hun-nē deen a hogusse nō m-hoog á. 14 Amba myet ūn kaanē nē, urege nō ūn swō ūr-kōob remen nō m-nōm ūn rii-yo ūr-bon, Shir a 'ye nō o-kwūm. "Taase nō hogē gyer-ō ūn yo ye rō m-gyer à, kō komo nō was ūn yo hun-nē zēē yēa nom nē á."‡

15 Ya nō **Kiristi** ūr-be ūn hur-ūr nō komo wū warag Gōs-wū wū ūn hōog-m nō. She'et nō zongse nō shest da-ō wū ken wū citū nō ma-to ūn saktō-o nō.

Amba nōm nō kaanē ūn gwūgwer-mō ūr-hi ūn 'ya m-sek nē.§

16 Amba shas nō ye ūn gwegwer-mō ūr-hi, ūt-gos nē. Nōm nō rem-se ūr-bon bō hur-ūt nōa kaps nō á. Nō jar o-jar nō nom rii-yo ba ūr-bon á, remen ka ye rō nō m-tan o-yō yo à, ye hyenet m-'e remen nō ye ma Kiristi ye. 17 A jiish ūr-bon urege cōn-mō Shir mō nō sū ūr-kōob remen nō nōmog rii-yo depe à otte nō sū ūr-kōob remen nōm ūn rii yō-yo à. 18 **Kiristi** marag o-gaan cot remen **ba'as**-ūt na. Wan-ba-**ur-ba'as** marag remen ya-ūt-**ba'as**.

Kiristi nōmog yo ka remen wū he nō m-heet be-de Shir. A hōog wur-ō ūn wū, amba a muutūrū Kūkt-ō ūn wū ūn hōog nē. 19 Ūn bū-yo **Kūkt-ō ShirKiristi** Haag wū rwōrūrū Ma-to Shir be-de ūn kūkt-to a ka'e m-gūw à.

20 Ye nomūte Shir kōob-de o-dōrotte n-ga n-ga, amba Shir hakkurte ūn ye nē har ūn da-ō **Nuhu** ro ūn shaab-ō o-hat à, remen Shir a rees hōno o-dak m-hō. Hun-nē eer a gu'e ūn ka hat-ō, ye ruwē kēez kēez ūn ka hō-mō.*

21 Ka hō-mō napa-ō ūn bō a yo'osū nō m-hō mō gu nō m-mōka à. Komo ba dos ūt-ri'in to o-wūr cot á, amba ūn waktūnē nē mō Shir ūn hur-ūr gaan. Shir guug nō ūn bū-yo ūn inē-m Yēso **Kiristi**. 22 **Kiristi** rō m-mōka n-Tōn, sō ūn rē-de Shir. **Yan-tōm-ye Shir**, ūt-gwōmo, komo m-'wōns nē kap rō ūn kom-to ūn wū.

Bq̄r-qs nass

M-sher be-de Shir

1 Bō **Kiristi** swō ūr-kōob ūn wur-ō ūn wū à, m-mōka sē nō she'et zongse nō sūūt ūr-kōob bō wū swō de à. Mē ūn zēē kaanē remen bō ūn wū swō ūr-kōob ūn wur-ō ūn wū rem **Kiristi** à, kututē na ūnze wū 'yarag ka **ba'as-de** wū nōmē n-ga à. 2 Komo kututē na ūnze ka net-wū waktūntē wū yage yo wū ro m-cōn à, komo wū rō m-cōn wū nōmē Shir o-dōrotte har ūn ta-de ūn hōog-mō ūn wū. 3 Nō regussutē nō naasutē o-da deen n-ga, nō ūn hogē ūn rērem-mō ūn gō ūn she'et-de hun-nē rō m-she'et à ye nape Shir á. Nō ūn hogē ūn rērem-mō ūn saw-to m-'e, ūn yish-ye ye o-yoor nē, ūn sūsūur nē, ūn biki-to m-swō nē, ūn tūw-to o-ás nē, har ūn gūw-mō ūs-toog nē. 4 M-mōka nay nō nē ye n-ga hyanag ūt-hyat yo hantē nō yagutē gam-ō ūr-hi ūn ye nē be-de ūn nōm ūn rem-qs yō-se à. Remen káánē komo ye rō

† **Bq̄r-qs tet:12** 3:10-12 Hyen komo: Bq̄ng 34:12-16 (ūt-Girik). ‡ **Bq̄r-qs tet:14** 3:14 Hyen komo:

Isha 8:12; Mati 5:10. § **Bq̄r-qs tet:15** 3:15 Hyen komo: Isha 8:13. * **Bq̄r-qs tet:20** 3:20 Hyen komo: Taka 6:1—7:24.

nq̄ ut-reeb. ⁵ Amba yēa shes Shir wū rō un̄ piishē un̄ yan-hooḡ un̄ margan-
nē nē ut-mā à. ⁶ Yo yo rwō'e a rurut̄ **Ma-to m-Rerem** har be-de un̄ yē rō
margan-nē m-mōkā à. Kō de nomtē à a piishitū yē ut-mā o-wur̄ untun̄ ko
wū ke net-wū, amba m-mōkā yē ur-she'et un̄ Shir nē un̄ bu-yo un̄ **Kukt-o**
Shir.

⁷ Ta-de un̄ kō yo ke rii-yo nomostē yow yow. Remen kaanē rwō nō ur-
hur sak, nō garamsē hi un̄ nō remen nō hokstē us-kon. ⁸ Yo jiishē kap à, sē
nō kutē or nō nē m-was deen, remen was-m rō un̄ bitē moor-to ut-**ba'as**
tō yē nomē nā à.* ⁹ Nō barkē hun-nē un̄ hur-ut nō ba us-hwumug. ¹⁰ Shir
ya'ag kō wū ke wan-dor wū m-yar, unze net-wū hoks m-nom yo ken rii-yo
remen wū guut yan-dor. Shir ya'ag ká yar-mō, remen kaanē a murē nē
ká yar-mō un̄ cōw-yo depē à. ¹¹ Uregē wū ken wū rō ut-ma, sē wū nom
untun̄ wū rō m-rwor un̄ Ma-to Shir à. Uregē a ya'ag wū ken yar-mō un̄
gu un̄ hun-nē, sē wū nom un̄ beeb-de Shir ya'u wū à. Remen un̄ kō yo ke
rii-yo Shir a kum ur-bongon rem Yeso **Kiristi**. Mē us-kon hun-nē a 'ye Shir
m-seps, ut-gwomo nē, ba m-ta. **Amin**.

Swō ur-koob remen dor Yeso

¹² Nō nay-nē re, taase nō hyen ut-hyat un̄ koob-de nō m-swō à sa o zee rii
pu-yo korū nō. ¹³ Amba nom nō o-zak, remen nō m-swō ur-koob bō **Kiristi**
swō de à. Remen nōa nom o-zak deen da-o wū he m-muun un̄ seps-mō un̄
wū nē à. ¹⁴ Uregē a pyapurtū nō remen jin-ur **Kiristi**, nō ya-o-kwum-yē,
remen Kukt-o m-seps, un̄ o Shir nē rō be-ur nō. ¹⁵ Uregē nō swooḡ ur-koob,
taase de nom remen nō hooḡ net, kō ur-hyow, kō nē yo ken rii yo-yo, kō
o-hebē gwuw. ¹⁶ Nō hogē 'e-mō un̄ swō ur-koob remen nō **yan-dor Yeso** á.
Un̄ sugē-de un̄ kaanē ma, bōm nō Shir remen nō yē ma **Kiristi** ye. ¹⁷ Da-o
nomostē o Shir hettē piishē un̄ hun-nē yē un̄ wū ut-mā à. Komo uregē
piish un̄ ma-to un̄ wū takantē be-ur na. ¿Ya he kor un̄ yē yagē nomē un̄
ma-to un̄ wū o-dorottē **Ma-to m-Rerem** tō Shir?

¹⁸ "Uregē kashi un̄ hun-nē possutē un̄ yish jaas-yē,

¿ya he m-kor un̄ yē napē Shir nē á un̄ **ya-ur-ba'as** ne?"†

¹⁹ Remen kaanē, ka yē rō un̄ swō ur-koob remen dorottē-o Shir à, yē
sengē nom un̄ rii-yo depē à. Komo yē bup Shir kom-ut yoor, remen Shir
kashi-wū, wū nomē o-dak o-Ton nē.

Bq̄-qs taan

Sek-yē un̄ beeb-yē nē

¹ Um̄ cōnoḡ m-do sek-yē nō jaab-o ut-men. Mē abre ko-sek, mē wū hyanē
bō **Kiristi** swō ur-koob à. Komo kaanē co a wong seps-mō un̄ wū un̄ mē
nē da-o a he na mō m-kutē à. ² Warag nō yan-gut-de un̄ kur-o Shir bōbsu
nō à. Nō nom m-guw̄ untun̄ ya-ur-gut̄ ba yē a gaktē á, amba un̄ cōn-mō
ut-men, bō Shir cōnē nō warag à. Nom nō kaanē ba remen gop-de un̄
hwor á amba un̄ cōn-mō ut-men.* ³ Ka yē Shir bōbsu nō à, nō sawsu yē
us-nū á, amba kutē nō yē bu-yo ur-bon. ⁴ Amba da-o Yeso ko-Gwomo-wū
un̄ ya-ut-Gut̄ woonē nōa goks gond-o un̄ seps-mō un̄ wū, ōa naasē á.

⁵ Nō beeb-yē kap, nomo nō sek-yē o-dorottē. Kō wū ke wū gweregsē or
un̄ wū ur-hi. Ma-to Shir zeeḡ,
"Shir rō m-'yar un̄ yan-nū-mō ur-hi,

* **Bq̄-qs nass:8** 4:8 Hyen komo: Swōq 10:12. † **Bq̄-qs nass:18** 4:18 Hyen komo: Swōq 11:31

(ut-Girik). * **Bq̄-qs taan:2** 5:2 Hyen komo: Yoha 21:15-17.

amba wu r̄o un 'ya ur-ho
be-de yan-gwegwer-mo ur-hi."†

6 Gw̄ereḡe n̄o hi un n̄o un k̄us-o un caari-t̄o ut-kom t̄o ur-bēeb t̄o Shir, remen da-o w̄o wo'e w̄ua 'ye n̄o m-sek un co.‡ 7 Shir conog n̄o, remen kaane, heetu n̄o wu b̄o un yo rangsu n̄o à.

8 Garamse hi un n̄o, n̄o she'et zongse komo yish hoog-ye. Wan-yage-ut n̄o, **ko-Gw̄omo-wu un ya-ut-kot**, wu r̄o ut-dwum untun o-zur o-kot, yo r̄o ut-tuw un hoob-o un wu yo he m-ho à. 9 Kwangu n̄o wu, n̄o she'et ur-bēeb ne un sher-m n̄o. N̄o nepste hono o-dak kap or n̄o ne **yan-dor Yeso** r̄o m-sw̄o ur-k̄oob b̄o n̄o r̄o m-sw̄o à.

10 Shir guug na un k̄o yo ke bu-yo. Wu daagu na remen wu wongt̄e seps-mo un wu un na ne. Ka seps-mo r̄o m-she'et ba m-ta. Wua wong-mo un na ne remen a dorute Yeso **Kiristi**. N̄o su ur-k̄oob m-moka, amba ujime o-da hiin, Shir a muut n̄o hond hond, wu sher n̄o komo wu tor n̄o ur-bēeb ne. 11 Me us-k̄on unze Shir a nom ut-gw̄omo ur-bēeb ne har da-o ba m-ta.
Amin.

Gas-de ur-kom

12 Un beeb-ur Siras§ or na ko-yan-ess ut-ma à, um genbe n̄o ka takurda-o o-kotton remen um ye'et n̄o beeb-de us-rwun komo um ruru n̄o, unze yo ka yar-mo Shir mo. Remen kaane sher n̄o m-'wons ne be-de un ka yar-mo.*

13 Yan-dor Wan-Koyan un dak-o o-**Babira** ye a daage mosse un n̄o ne à r̄o n̄o m-gas. Kaane ma wa re Markus n-me un **Kiristi**, r̄o n̄o m-tombe un gas-de un wu.† 14 Gas n̄o or na ne un gamat-de m-was. Me us-k̄on Shir 'ye ko wu ke wu r̄o be-ur n̄o à gwugwu-mo ur-hur, ye r̄o n-me un **Kiristi** à.

---

† **Bq̄r-qs taan:5** 5:5 Hyen komo: Sw̄oq 3:34 (ut-Girik). ‡ **Bq̄r-qs taan:6** 5:6 Hyen komo: Mati 23:12; Ruka 14:11; 18:14. § **Bq̄r-qs taan:12** 5:12 ut-Girik: Sirabanus. * **Bq̄r-qs taan:12** 5:12 Hyen komo: Seng 15:22,40. † **Bq̄r-qs taan:13** 5:13 Hyen komo: Seng 12:12,25; 13:13; 15:37-39; Koro 4:10; Pm̄on 24.

Takurda-o Bitrus ayoore-o

Rem-se rō n-mē à:

M-zantē 1:1-2

Eeg-o ʋn yan-dor 1:3-21

Yan-yoos-de ʋt-bō 2:1-22

Mʋʋn-m Kiristi de ʋr-bʋstē 3:1-18

Bitrus rō ʋr-gas

¹ Mē, Simōn Bitrus, ko-gʋw komo ʋn **wan-Tom YesoKiristi** nē. Mē genbē ka takurda-o ha-mō ʋn be-de ʋn ye goksē m-shēr o-nip nē ʋntʋn mō ma na. Nō ʋn nom kaanē ʋn bʋ-yo kashi-o Shir na ʋn Yeso **Kiristi** nē **Wan-Gwʋ**.

² Mē ʋs-kōn Shir 'ye sengʋ nō m-'ya m-yar dēen dēen, ʋn gwugwʋ-mō ʋr-hur ʋn bʋ-yo nap-se Shir ʋn Yeso Wan-Koyan na nē.

M-bō'osse be-de ʋn nap ʋn Shir

³ Bēeb-de ʋn wʋ de n-Tōn shir ya'ag na koyan yo a o-hoob remen hōog-m na ʋn sōk-mō ʋn wʋ nē be-de ʋn nap-se a napʋ wʋ à. Wʋ agʋ na ʋn seps-mō ʋn bon-de ʋn wʋ nē. ⁴ Remen kaanē, wʋ essʋtē na kashi ʋn caari-tō ʋn ma-tō ʋn wʋ, remen nō waragtē kashi, bō Shir rō kashi à. Komo wʋ essʋtē na, nō possʋtē sabre-o rō n-mē ʋn hōno o-dak o dish-o yō-o hantē à.

⁵ Remen káanē, nōm nō bō ʋn nōm-m nō, nō doote shēr-m nō ʋr-bon, ʋr-bon komo nō doo de ʋs-nap, ⁶ ʋs-nap komo nō doo se garamsē ʋn hi ʋn nō, be-de ʋn garamsē hi ʋn nō komo nō doo ʋn 'mō ʋr-hur, ʋn 'mō ʋr-hur komo nō doo nōm ʋn o-shir. ⁷ ʋn nōm ʋn yo rō o-shir à, nō doo gwugwer-mō ʋr-hur, ʋn gwugwer-mō ʋr-hur nō doo m-was nē. ⁸ ʋrege nō m-nōm ʋn gō ʋn kà rem-se, se a wen nō m-warag hwaa m-saare nē be-de ʋn nap-ʋs Wan-Koyan Yeso **Kiristi**. ⁹ Amba ʋrege net bō'osē ʋn ka cōw-yo á, ya wʋ rō ʋntʋn net-wʋ rō m-hyan ʋr-bon nē á kō ko-pō. Tō-ʋt ka'ag wʋ ʋnze, Shir soksoṭe wʋ **ba'as-to** ʋn wʋ, tō wʋ nomē à cin ba wʋ ʋn shēr be-ʋr Yeso **Kiristi**.

¹⁰ Remen kaanē or re nē yan-dor, nōm nō bō ʋn hoks-m nō, nō nōm rii-yo ʋr-bon nō kututē hi ʋn nō ʋn ye ken ye nē ʋnze Shir daagʋ nō komo nē wʋ eeg nō hun-nē ye ʋn wʋ. ʋrege nō nōmog ka rem-se, nō hede m-hē á. ¹¹ ʋn kaanē, Shir a barkʋ nō caari-de ʋr-barke ʋn be-ʋr Yeso **Kiristi** wʋ rō Wan-Koyan ʋn **Wan-Gwʋ** nē he gwōmo-tō ʋn wʋ tō he m-she'et har da-o ba m-ta à.

Tu'e ʋn Ma-tō Shir yish

¹² Kō de nomtē nō nepse ka rem-se à, komo nō bʋps ka yoos-de o-nip nē o nō napē à, amba man sengʋ nō m-bakse. ¹³ ʋm nōmog ʋs-barag myet-mō ʋn hō-tō ʋn hōog-m re, ʋm hyanag hond hond o, a sengʋ nō m-bakse ʋn kà rem-se koyanda. ¹⁴ ʋm nepse man meres ba m-jimē. Remen Wan-Koyan na Yeso **Kiristi** regʋsʋtē, wʋ rʋssʋtē mē kaanē. ¹⁵ Q rwo'e mettē m-senge dēen ʋm rʋrʋtʋ nō kà rem-se cin m-mōka. Mē ʋn zēē káanē remen nō ma'astē se m-baks kō o ke da-o, da-o mē merse.

Ye he hyan ʋn seps-m Yeso Kiristi

16 Da-o tɛ ruru nɔ unze, Wan-Koyan na Yɛso **Kiristi**,* wɔa muun ut-gwomo nɛ, ba tɛ m-bim zwom-o wɔ ken wɔ rwoɔ ɔ us-weer á. Amba un yish tɛ, tɛ hyanɛ nip-o un seps-mɔ un wɔ. 17 Remen Shir o-Tato ya'astu wɔ m-sɛk m-seps nɛ, da-o ká cɔr-o rwuunɛ be-de un seps-mɔ ut-gwomo ɔ zet wɔ, "Wɔ ka wɔ rɔ Wà re, wɔ mɛ m-cɔn o-zak m-sɔk nɛ à." 18 Tɛ un hi un tɛ, tɛ ro kon káne un **Kiristi** nɛ un haag-o Shir, komo da-o Shir tɛprune zɛɛ-mɔ n-Tɔn shir à, tɛ hogusse yo wɔ zɛɛ à.†

19 Tɛ nepse komo unze, ma-to **yan-Rwoɔ un Ma-to Shir** genɛ à nip-o. Raag nɔ ka Ma-to m-sɔk nɛ nɔ muut ur-hi káne, untun pitirra-de rɔ m-hantɛ m-cecar be-tɔ o-comb à, har ish peegetɛ, Myar-yo n-Sot kɔntɛ un hur-ur nɔ. 20 Rɔ ur-bon nɛ nɔ nep unze, kɔ wan-gaan be-tɔ un **yan-Rwoɔ un Ma-to Shir** da-o yɛ genɛ takurda-o Shir á, yatt-wɔ genɛ remen napse un wɔ á. 21 Mɛ un zɛɛ káane remen **yan-Rwoɔ un Ma-to Shir** yɛ boog gen un kɔ rii gaan remen yɛ un hi un de un yɛ á, kɔ wɔ ken wɔ ru yɛ m-gen á amba **Kukt-o Shir** ɔ teke yɛ co.

Bɔr-ɔs yoor

Bitrus nak yan-dor ut-to

1 Cin n-ga be-de hun-nɛ yɛ o-**Isra**, yan-rwoɔ un Ma-to Shir ya-ut-bɔ ro kon. To, kaanɛ ha, be un nɔ a kum yan-yoos-de ut-bɔ. Yɛa hantɛ yoos-de ut-bɔ mosse un Shir nɛ. Amba yɛa 'yɛ ur-hek kɔ wan-gaan wɔ nept unze bɔ-to á. Ka bɔ-to a naas hun-nɛ yɛ shɛrɛ be-de un to à. Ka yan-yoos-de ut-bɔ yɛ har yɛa yagɛ **Kiristi**, Wan-Koyan wɔ un yɛ wɔ ruru yɛ be-de un **ba'as-de** un yɛ à. Nom un kaanɛ a hantɛ yɛ o-sabrɛ ba un rem. 2 Hun-nɛ deɛn a dɔrɛ cɔw-se un yɛ se m-ba m-'ɛ, un kaanɛ komo yɛ ken yɛ hette hyan un cɔw-yo o-nip ba ur-bon. 3 Ya-o-suub yɛ ka ya-ur-yoos-yɛ. Yɛa raks nɔ be-de un rure un nɔ ut-zwom to yɛ cekrɛ à, remen yɛ kumut rii kɔ hwɔr be un nɔ. Amba rɛ n-ga, Shir ɛssusute wɔa piishɛ yɛ ut-ma. Komo Shir rɔ zongse wɔ nomot kaanɛ. Komo wɔa saburɛ yɛ.

4 Nɔ nepse rɛ n-ga da-o yɛ ken **yan-tom-yɛ Shir** yɛ nɔmɛ ur-ba'as à, Shir sabursute yɛ. Wɔ gak yɛ gung, wɔ jorbɛ n-mɛ un kuub-o o-comb ɔ un den-o o-ra, be-de wɔ rɔ m-ka un yan-mɛn-ut jaas-to à, sɛ un hɔ-de un piish ut-ma. 5 Nɔ nepse unze n-ga, un da-o **Nuhu** da-o hun-nɛ tukur Shir o-cin à, Shir hogɛ 'won-de un yɛ á. Wɔ hoomtɛ yɛ n-tɛ m-hɔ, mɔ rɛ hono o-dak à, sɛ **Nuhu** un yɛ ken nɛn ta'oor-yɛ nɛ un den-o wɔ. **Nuhu** kɔ'oturɔ unze hun-nɛ she'et kashi ur-she'et, yɛ nɔm yo Shir cɔnɛ à. Shir guug wɔ un yɛ ken hun-nɛ yɛ nɛ.* 6 Komo nɔ nepse n-ga, Shir piishite hun-nɛ yɛ un bɔ-to o-**Sodom**, o-**Gomora** nɛ ut-ma. Remen yɛ nɔmɔg mɛn-ut jaas-to, komo wɔ tukstɛ yɛ un bɔ-to un yɛ nɛ o-ra, cɔw-mɔ kuse cot. Da-o wɔ nɔmɛ kaanɛ à, wɔ kutɛ hun-nɛ unze wɔa 'yɛ ka hun-nɛ yɛ tukur wɔ o-cin à ur-kɔɔb.† 7 Wɔ guug **Rot**, kashi un nɛt. Ka da-de wɔ tuksurɔ o-**Sodom**. **Rot** cɔwog o-regen deɛn remen rii-yo m-'ɛ yo ká hun-nɛ yɛ o-**Sodom**, o-**Gomora** nɛ nɔmɛ à.‡ 8 Wɔ she'ette mosse un hun-nɛ yɔ-yɛ nɛ, kɔ de ke hɔ-de wɔ hyen rem-se un ba ur-bon se yɛ nɔmɛ à. Komo wɔ hogɛ mɛn-ut jaas-to yɛ nɔmɛ à. Kap yo ka naaste mɛn-to un wɔ deɛn, remen wɔ nɛt kashi-wɔ. 9 Urege

* **Bɔr-o gaan:16** 1:16 Wɔ Shir daagne à. † **Bɔr-o gaan:18** 1:18 Hyen komo: Mati 17:1-5; Mark 9:2-7; Ruka 9:28-35. * **Bɔr-ɔs yoor:5** 2:5 Hyen komo: Taka 6:1—7:24. † **Bɔr-ɔs yoor:6** 2:6 Hyen komo: Taka 19:24. ‡ **Bɔr-ɔs yoor:7** 2:7 Hyen komo: Taka 19:1-16.

har kááne ɔ, Wan-Koyan nepsté bɔ wu he gu ɔn hun-né yé Shir be-de ɔt-meger à. Komo wu neps bɔ wu he senge ɔn 'ya ɔn yan-mén-ɔt jaas-tɔ ɔr-koɔb à, har hɔ-de ɔn piish ɔt-ma tɔ ɔr-kom woonte. ¹⁰ Tɔ ka nip-tɔ, yaguté ken ka yé rɔ m-dɔrɛ ɔn sabre-ɔn hur-de ɔn yé de **ur-ba'as** à. Yé komo 'yar ɔt-gwomo. Remen uk o-cin m-nu né yé hooté ɔr-hur ɔn taase yé hoge gyer-ɔn ɔn yo'og ɔn **yan-tom-yé Shir**. ¹¹ Kɔ **yan-tom-yé Shir** yé jiishé ka yan-yoos-de ɔt-bɔ yé ɔr-beeb à, yé rɔ m-yo'og ɔn ka yan-yoos-de ɔt-bɔ yé á. Kɔ yé naas yé ɔt-mén ɔn n-co ɔ ɔn Wan-Koyan á. ¹² Amba ka yan-yoos-de ɔt-bɔ yé rɔ m-nom ɔntɔn gut-tɔ o-kɔt tɔ rotte beeb-de o-ceker á, amba yé rɔ m-nom yo wur-tɔ ɔn yé cone yé nom á. An nom ka gut-tɔ remen hun-né shipt komo yé pen. ɔntɔ ɔt-gut ka yan-yoos-de ɔt-bɔ yé rɔ, remen kaané yé rɔ m-rwor ɔn ma-ɔt yɔ-tɔ be-de ɔn rii-yo yé nape á.

¹³ Shir a sabursu yé bɔ yé rwo'e hun-né swɔ ɔr-koɔb à. Ka yan-yoos-de ɔt-bɔ yé rɔ m-hoge rɛrɛm-mɔ ɔt-biki deen be-de yé rɔ m-rɛ m-swɔ né à, kɔ ɔn non-hɔ cangam. Yé rɔ ɔn hoge o-zak yé egussute nɔ kɔ da-ɔ yé morge ɔn nɔ né be-de ɔn karge de m-rɛ. Remen kaané a nɔ m-gwɔt m-sek né á komo yé hantu nɔ m-'e. ¹⁴ Yish-yé ɔn yé shiishte o-ás, gop-de ɔn yé de **ur-ba'as** de tak m-ciig á. Yé m-nakan ɔn hun-né yé m-garamse ɔn hi ɔn de ɔn yé á n-mɛ **ur-ba'as**, a yoosussute yé o-suub m-sok né. Shir ru'utu yé nu-o yɔ-ɔ. ¹⁵ Yé yaguté kashi o-cow, yé dɔruté cow-o Baram wà Beyor wan-cɔn-tɔ ɔn hwɔr-yé ɔn mén-ɔt jaas-tɔ. ¹⁶ Amba Shir wɛnɛg Baram nom ɔn rii yɔ-yo da-ɔ janka-yo ɔn wu kangsu wu ɔn cɔr-ɔ ɔn ko-hun à. §

¹⁷ Ka yan-yoos-de ɔt-bɔ yé hwaa yé rɔ ɔntɔn yish-tɔ m-hɔ tɔ huse à, komo ya yé rɔ ɔntɔn zaan-mɔ ke'ente-tɔ ba ɔn kem. Remen kááne Shir ɛssute yé caari-ɔ ɔn kuub-ɔ comb-o rim-ɔ cip, ɔ rɔ yé ɔr-'er. ¹⁸ Be-de ɔn ses-se ɔn yé ɔn hun-tɔ o-hwaa né, yé durumsute hun-né m-dɔrɛ ɔn cɔn-m rem-qs̄ ma-hun. Yé rɔ m-senge yé nakanté ká yé posse ɔn she'et-de **ur-ba'as** à, yé waragté m-nom **ur-ba'as** komo.

¹⁹ Yé rɔ m-zɛɛ ɔn hun-né, "Urege nɔ dɔruté yoos-ur tɛ, Shir a ru nɔ dɔrɛ ɔn ka **karamsa-ɔ** á. Nɔa hoks m-nom ɔn yɔ nɔ cone à." ɔm zɛɛg yé guw-né remen urege net yaguté rii hoks wu, ya wu rɔ ɔntɔn ko-guw be-de ɔn ka rii-yo. Wu hoks yo m-yage á. Amba ka yan-yoos-de ɔt-bɔ yé ɔn hi ɔn de ɔn yé, yé rotɔ gwomo-tɔ ɔn nom ɔn yɔ yé cone á. Guw-né yé ya m-nom ɔn rii-yo ba ɔr-bon yo, yo he yé m-sabarse á. ²⁰ Mɛ ɔn zɛɛ yo ka mosse ɔn yan-yoos-de ɔt-bɔ né remen yé rwunte be-de ɔn rii-yo ba ɔr-bon yo ɔn hono o-dak yo rɔ m-naas ɔn hur-de ɔn hun-né à. Yo ka ɔn nome remen yé nak Yɛso **Kiristi** wu rɔ Wan-Koyan ɔn **Wan-Gwu** né. Amba m-mɔka yé yaguté rii yɔ-yo hoks yé, yé rɔ yo komo m-nome o-dɔrotte. Remen kaané hoog-mɔ ɔn yé ɔr-busté a jiish m-naase arge-mɔ n-ga, remen yé yaguté **Kiristi**. ²¹ A jiish yé a rɔ zɛɛge yé tak ɔn nap ɔn cow-o kashi á, otte nap-mo yé napu ɔ amba yé tuke ɔ o-cin ɔ a ya'asu yé à. ²² Rii-yo yé nome à yo nomog hond hond ɔn ka Swɔog-tɔ ɔt-Ma tɔ né unze, "Wɔ-o gwɔ'og ɔt-gwɔ yo warguru tɔ m-rekem."* Komo, "Arɛde-yo a zɔrɛ à yo waragté ɔt-byorke n-mɛ o-rup."

Bq̄r-qs̄ tet

Hɔ-de ɔn Wan-Koyan rɔɔn

§ **Bq̄r-qs̄ yoor:16** 2:15-16 Hyen komo: Qog 22:4-35. * **Bq̄r-qs̄ yoor:22** 2:22 Hyen komo: Swɔq 26:11.

¹ Nay-ñe re, o ka o ro takurda-o ayooře-o, o um genbu no à. N-me un ka takurda-to ut-yoor, um sengute, um dootu no jaab-o ut-men, no nomot barag-se ur-bon be-de un bakse un no rii-yo no rege no nepse à. ² Um conog no baks Ma-to Shir to **yan-Rwor un Ma-to Shir** ye un ba m-kukop rwore n-ga n-ga à, komo un **karamsa-o Kiristi** ne Wan-Koyan na, **Wan-Gwu**, ka yo **yan-Tom Yeso** ruru no à.

³ Yo jiishe à, depete no nep unze n-me un ho-to ur-kom, ya-ur-ar roon, ye nemestú no remen sakt-o yo-o garamsute hooog-mo un ye.* ⁴ Yea zee, “¿Ashi wu un zee no ka wua muun à? To, ¿ke ne wu ro? Amba yatt-yo barme á bo ka ye ro sek-ye te ye ur-takan merse kap à. Koyan yo ro bo yo ro cin da-o Shir nome hono o-dak à!” ⁵ Bunbarag ye yage rii-yo ye nepse à. Remen n-ga reeng Shir ya'ag ma-to un wu. Komo un nom un kaane, wu nome ut-ke'ente. Un ka cow-o gaan-yo, wu rwo'e dak-o rwuun n-me m-ho, wu rigimse o m-ho.† ⁶ Komo wu sabarsute ka hono o-dak o n-ga o m-ho, da-o wu hante caari-o un kem à.‡ ⁷ Un ka gom-ur gaan-de, Shir este hono o-dak o m-moka o o-Ton ne remen to tuk-t o-ra, komo a un yagu to se ho-de un piish ut-ma un sabarse un hun-ñe ne ye rotte Shir á.

⁸ Amba no nay-ñe re taase to-to ke no ka rii gaan-yo á. Ho-ur gaan un hak o-dugu ne ragaan o be-ur Wan-Koyan.§ ⁹ Wan-Koyan rott m-it be-de un shoos un ma-to un wu á, bo ye ken ye deke ye zee it-mo à. Men-to wu ro m-gaag rem no, remen wu con no sabre á, amba ko wu ke wu waktune, wu yagne **ba'as-to** un wu.

¹⁰ Amba ho-ur Wan-Koyan a haan untun ko-hyow. Ton-o a ege har ur-dwum ne, hon us-rem se a tuk o-ra, o-dak un hon un rii-yo ro ne n-me un o à yoa warag m-zar.*

¹¹ Cin de kaane koyan he m-sabre à, ¿Yan go un hun-ñe ye depe no she'et? Depete no she'et un hooog-m no ba m-kukop bo Shir ro à. ¹² Bo no un gwot-o un ho-de Shir woonte hor-m-hor à, un ka ho-de Shir a tuks o-Ton o-ra, komo ko yo ke rii-yo n-Ton yoa yee un hund-o o-ra. ¹³ Amba be-de un dek un ma-to wu esse à, a un gwot-o un haan-mo un Ton-o pu-o un dak-o pu-o ne, hur-o un kashi un hun-ñe.†

¹⁴ Remen kaane nay-ñe re, bo no un waase-de un ka rem-se korot kap à, sengu no. No nom rii-yo ur-bon remen Shir hyenet no ba m-kukop. Bo wua zee no nomog rii yo-yo á. No nom rii-yo ur-bon komo remen Shir hyenet no ur-she'et n-me m-gwugwu mo ur-hur un wu ne. ¹⁵ Nap no un hur-ur no unze 'mo un hur-ur Wan-Koyan na gwu-o, untun bo or na Burus genbe no un nap-se Shir ya'u wu á. ¹⁶ Ragaan-wu gene takurda-to un wu mosse un ka ma-ut gaan-to ne. Amba ges-o un yo wu rwore n-me un takurda-to un wu à ro un rem-o m-nap ne. Hun-ñe ye ro kang-o gaan á, un koob-de un nap-se un ye, ye piti ma-to un wu, ye muutu to rii hor-yo n-hon, bo ye wete m-nom un to ken be-to un takurda-o Shir à. Be-de un nom-mo un kaane ro m-rwo Shir rotte ye m-sabarse.

Ma-ut Bitrus to ur-kom

¹⁷ Remen kaane nay-ñe re, bo no nepse un kaane ne à, 'er no hi un no taase ma-to un hun-ñe ye un ba o-**karamsa** egusse no no taagute un con-ut

* **Bqr-qs tet:3** 3:3 Hyen komo: Ydas 18. † **Bqr-qs tet:5** 3:5 Hyen komo: Taka 1:6-9. ‡ **Bqr-qs tet:6** 3:6 Hyen komo: Taka 7:11. § **Bqr-qs tet:8** 3:8 Hyen komo: Bong 90:4. * **Bqr-qs tet:10** 3:10 Hyen komo: Mati 24:43; Ruka 12:39; 1Tas 5:2; Hyan 16:15. † **Bqr-qs tet:13** 3:13 Hyen komo: Isha 65:17; 66:22; Hyan 21:1.

nō ūt-sōtō. ¹⁸ Amba bō'osū nō n-mē m-sōk ūn nap-ūs Wan-Kōyan na Yēsō **KiristiWan-Gwū**. Wū a he m-sēkēmšē cir-mō m-mōka har da-ō ba m-ta à. **Amin.**

Takurda-o Yohana aco

Rem-se rɔ n-mɛ à:

M-zante 1:1-4

M-cɔar un o-comb nɛ 1:5—2:29

Yakar-yɛ Shir un yakar-yɛ ko-Gwɔmo-wɔ un ya-ɔt-kɔt nɛ 3:1-24

O-nip un ɔr-ba'as nɛ 4:1-6

Yo was-m he m-nɔm à 4:7-21

Shɛr-mɔ rɛ ɔr-hɔ à 5:1-21

Gom-de un hoɔg

1 Tɛ genbutɛ nɔ ma-tɔ un ká wɔ rɔkɛ cin ɔr-takan à, ká wɔ tɛ hoɔg ma-tɔ un wɔ komo tɛ hyenes à. Tɛ hyenestɛ wɔ un yish tɛ komo tɛ ci'is wɔ un kom-ɔt tɛ. Wɔ gom-de un hoɔg de.* 2 Ká wɔ rɔ un 'ya un hoɔg à rwɔuntɛ cas, tɛ hyenestɛ kɔr-mɔ un tɔ, komo tɛ rɔ ya-ɔs-tɔr un yo tɛ hyanɛ à. M-mɔka tɛ nɔ m-rɔrɛ ka ma-tɔ un hoɔg-mɔ un ba m-ta mɔ, mɔ rɔ'ɛ be-de Shir Tato na à, m-mɔka mɔ be-ɔr na.† 3 Yo tɛ hoɔg, un yo tɛ hyanɛ nɛ à, yo tɛ nɔ m-rɔrɛ, remen nɔ ma'astɛ kang-o gaan un tɛ nɛ. Bɔ tɛ kang-o gaan o-Tato nɛ un Wà un wɔ nɛ Yɛso **Kiristi** à.‡ 4 Tɛ nɔ m-gene un ká rem-se remen tɛ shoostɛ zak-o tɛ.

Shir cecar-mɔ

5 Tɔm-o ká ɔ tɛ ɔ hoɔgɛ be-ɔr Yɛso à komo ɔ tɛ rɔrɔ nɔ, Shir cecar-mɔ, comb-o rɔ kɔn be-de un wɔ á kɔ hiin. 6 Ʋreɛ a m-zɛɛ a ɔr-she'et kang-o gaan un Shir nɛ, amba a ɔr-she'et n-mɛ o-comb, bɔ-tɔ atɛ, komo a un she'et-de o-nip á. 7 Amba ɔreɛ a ɔr-she'et be-de m-cecar bɔ Shir rɔ à, a kang-o gaan un ɔr na nɛ. Komo hyó-m Wà un wɔ Yɛso sokstɛ **ba'as**-ɔt na kap. 8 Ʋreɛ a zɛɛ a rɔtt **ɔr-ba'as** á, raks-tɔ atɛ hi un na, komo nip-o rɔ kɔn un hur-ɔt na á. 9 Amba ɔreɛ a rwɔrɔg **ba'as**-ɔt na be-de Shir, wɔ kashi-wɔ, wan-shoos ɔt-ma wɔ, wɔa ho'osɔ **ba'as**-ɔt na, komo wɔ soks **ba'as**-ɔt na, wɔ so'osɔ na kɔ se ke rem-ɔs yɔ-se se kap. 10 Ʋreɛ a zɛɛ a nɔm **ɔr-ba'as** á, a muutɛ Shir wa-ɔt-bɔ, komo ma-tɔ un wɔ rɔ kɔn un hur-ɔt na á.

Bɔr-ɔs yoor

Ma-tɔ un nap un Shir

1 Yakar re, yɛ mɛ m-was à, mɛ nɔ m-gendɛ un tɔ ka, taase nɔ nom **ɔr-ba'as** á. Amba ɔreɛ nɛ wɔ ken nomog **ɔr-ba'as** be un nɔ, a rɔ un Wa-ɔt-Orom nɛ be-de Shir o-Tato, wɔ he kɔn un Shir rem na à, Yɛso **Kiristi**, wɔ rɔtt **ɔr-ba'as** á, kɔ hiin. 2 Wɔ wɔ ya'asɛ hyó-mɔ un wɔ ɔr-sakɛ a rurut na be-tɔ un **ba'as**-ɔt na. Yanze nɛ tɔ ma na un hon-de un tɔ á, har un tɔ un hono o-dak nɛ kap.

3 Kaanɛ ɔ a he m-nap a nak Shir, ɔreɛ a dorɔtɛ **karamsa**-o un wɔ. 4 Kɔwan wɔ zɛɛ wɔ nak Shir, amba wɔ dorɛ **karamsa**-o un wɔ á, ko-ya-ɔt-bɔ-wɔ. Nip-o rɔ kɔn un hur-de un un wɔ á. 5 Amba kap wɔ nɔmɛ o-dorɔttɛ un Ma-tɔ Shir à, cɔn-tɔ Shir shiig o-nip un hur-de un wɔ. Kaanɛ

* **Bɔr-o gaan:1** 1:1 Hyen komo: Yoha 1:1. † **Bɔr-o gaan:2** 1:2 Hyen komo: Yoha 1:14. ‡ **Bɔr-o gaan:3** 1:3 Wɔ Shir daagnɛ à.

o a m-nap unze a kang-o gaan un Shir ne. ⁶ Kap bon wu zee wu ro kang-o gaan un Shir ne à, se wu nomog bo Yeso nome à.

Karamsa-o pu-o

⁷ Nay re ne, ba **karamsa**-o pu-o o me no m-gene á amba ká ut-o o, ká o no nape cin ur-takan à. Kà **karamsa**-o ut-o o ro tom-o no hoge à. * ⁸ Amba man hoks o m-zee **karamsa**-o pu-o, a un hyan un nip-o un o be-de un wu un be-ur no ne. Nga hyen comb-o ro m-dosse, cecar-mo o-nip ro m-dakan.

⁹ Kowan wu zee wu ro be-de m-cecar à, komo wu ro m-yage un or un wu, har m-moka à n-me o-comb wu ro. ¹⁰ Wu ro m-was un or un wu à, n-me m-cecar wu ro. Wu ro m-nom rii-yo he kaps un wu ken á. ¹¹ Amba wan-yage-ut or un wu ne, n-me o-comb o wu ro. Tomso ne n-me o-comb o wu ro m-neke. Wu nap be-de wu he m-hwo un na-o un wu á, remen comb-o pooste yish-ye un wu.

¹² No yakar re, ye me m-was à, me un genbu no remen Shir ho'osutu no **ba'as**-ut no rem Yeso **Kiristi**.

¹³ Tat-ne un in-ne ne, me un genbu no remen no nepste wu, wu ro cin ba a ro nomog hono o-dak à.

No beeb-ye, me un genbu no to remen no kapste **ko-Gwomo-wu un ya-ut-kot**.

¹⁴ Yakar re, um genbutu no, remen no nepste o-Tato.

Tat-ne, um genbutu no remen no nepste ká wu ro cin ur-takan à.

Beeb-ye, um genbutu no remen no m-'wons ne, komo ma-to Shir ro kon n-me un no, har no mo'ogse ká yo-yo yo.

Taase no cun kà hono o-dak o

¹⁵ Taase no cun hono o-dak, ko komo rem-se ro n-me un o á. Urege wu ken wu conog hono o-dak, con-to o-Tato ro kon o ká be-de un wu á ¹⁶ Remen kap rem-se ro un hono o-dak à, untun hoob-o un hoge un rerem-mo un rii-yo wur-o cone à, un gop-de un hyan-o un yish ne, komo un gwon-mo un rii-yo a kume ne à. To ká ba be-de o-Tato to rwuune á, amba be-de un hono o-dak to rwuune. ¹⁷ Hono o-dak un gop-de un o ne a tees, amba net-wu dore con-mo Shir à wua kum hogog-o ba m-ta.

Yan-yage-ut Yeso Kiristi

¹⁸ Yakar re, kom-de hono o-dak de ka. Bo no hoge unze wan-Ryaab-ɔs Yeso **Kiristi** roon da-o ur-kom à, ko m-moka yan-yage-ut Yeso **Kiristi** rusunte ut-moor ne. Remen kaane a nepste unze a n-me un ka da-o. ¹⁹ Ká hun-ne ye un rwuun be-ur na, myet un kaane ne ye kang-o gaan un na ne á. Ye rotte kang-o gaan un na ne, ye roa she'et be-ur gaan un na ne. Amba koos-mo un ye, mo a nepste ye ma na ye á, ko n-ga.

²⁰ Amba no, Yeso **Kiristi** ya'ag no **Kukt-o Shir**. No komo, kap, no nepste o-nip. ²¹ Me m-gende no, yanze me unze no nap o-nip á, se de remen no nepste o. Amba no nepste yatt bo-to he m-rwuun be-de o-nip á. ²² ¿Wan wu ro ko-ya-ut-bo? Kap bon wu ro m-zee Yeso wu ro **Kiristi** á. Gon ka net-wu ro wan-Ryaab-ɔs Yeso **Kiristi**, wu yagute Shir, o-Tato un Wà ne Yeso.

* **Bor-ɔs yoor:7** 2:7 Hyen komo: Yoha 13:34.

23 Yatt-wu he nɔm ɔn she-mɔ ɔn Wà, wu kumut o-Tato á, amba wu gokse Wà à, wu rɔ ká o-Tato nɛ. 24 Nɔ nɛ, rii-yo nɔ hogɛ cin n-ga nɛ à, sɛ nɔ ɛsɛ yo ɔn hur-ut nɔ. Ʋrege nɛ rii-yo nɔ hogɛ à, nɔ ɛsɛtɛ yo ɔn hur-ut nɔ, nɔa ma'as kang-o gaan o-Tato nɛ ɔn Wà ɔn wu nɛ, Yɛso. 25 Yɛso swɔrog o-nu, wuɔ 'ye na hogɛ-o ɔn ba m-ta.

26 Mɛ m-gendɛ nɔ ɔn nekt tɔ-ut nɔ remen go ɔn ká ye rɔ nɔ ɔn cɔn m-egusɛ à. 27 Amba nɔ, Yɛso ya'astɛ nɔ **Kukt-o Shir**. M-mɔka ka Kukt-o rɔ be ɔn nɔ. Nɔ ɔn dish-o wu ken wu yoosutu nɔ komo á. Remen yan á, Kukt-o rɔ nɔ m-yoose ɔn kɔ yo ke rii-yo. Yoos-de ɔn o-Kukt nɛ bɔ-tɔ á, nɔp-o. Nɔm nɔ o-dɔrotɛ ɔn ka yoos-de nɛ, she'et nɔ be-ɔr Yɛso **Kiristi**.

28 Yakar re, sɛngu nɔ n-mɛ ɔn **Kiristi**, remen da-o wu muɔnɛ a ho'oste ɔr-hur, bɔ a hyen m-'ɛ ɔn hɛr-o ɔn wu ho-de wu haan á. 29 Ʋrege nɔ nak **Kiristi**, ko-yan-mɛn-ut pus-tɔ wu, nɔ nak o ka ɔnze bɔn wu rɔ ɔn mɛn-ut pus-tɔ nɛ à, wà-wu Shir wu.

Bɔr-ɔs tet

Yakar-ye Shir ɔn yakar-ye ɔn ko-Gwɔmo-wu ɔn ya-ut-kɔt nɛ

1 Gwɔt nɔ go ɔn was-mɔ Shir Tato na kutu na à, har wu zee na yakar-ye ɔn wu a rɔ. Ka boosɛ a rɔ. Hun-nɛ ye ɔn hɔno o-dak ye nap na á, remen ye nap Tato na Shir á.* 2 Ʋr re nɛ, ye mɛ m-was à, m-mɔka yakar-ye Shir a rɔ. Amba har m-mɔka a kutu na yo a he m-warag á. A nepstɛ da-de wu muɔnɛ, a warag ɔntun Yɛso **Kiristi**, remen a hyen wu bɔ wu rɔ à. 3 Kap wu hwɔ ɔr-hur wu waragɛ ɔntun wu à, sɛ wu waragɛ ba m-kukɔp 'mɔ ɔr-hur bɔ Yɛso rɔ à.

4 Nɛt-wu sɛngɛ she'et-de **ur-ba'as** à, wu paks o ka **karamsa-o** Shir. Remen nɔm **ur-ba'as** jet ɔn **karamsa-o** Shir o. 5 Nɔ nepstɛ Yɛso **Kiristi**, wu ɔn haan remen wu dek **ba'as**-ut na. Wu nɛ wu rɔtt **ur-ba'as** á.† 6 Kɔwan wu she'etɛ kang-o gaan ɔn wu nɛ, wuɔ sɛngɛ nɔm **ur-ba'as** á. Amba kɔwan wu sɛngɛ nɔm **ur-ba'as**, wu nap wu á.

7 Yakar re, taase wu ken wu raks nɔ, wu rɔ ɔn nɔm ɔn kashi ɔn rii à, kashi-wu, bɔ **Kiristi** rɔ o-kashi à. 8 Bɔn nɛt-wu rɔ m-ma'as ɔn nɔm ɔt-**ba'as** à, wu mà **ko-Gwɔmo-wu ɔn ya-ut-kɔt** wu, remen cin n-ga nɛ **ko-Gwɔmo-wu ɔn ya-ut-kɔt** wa-ut-**ba'as**-wu. Amba Yɛso **Wà-wu Shir** haantɛ remen wu saburtɛ sɛngɛ-mɔ ɔn **ko-Gwɔmo-wu ɔn ya-ut-kɔt**. 9 Kap bɔn nɛt-wu rɔ mat-de Shir à, wu m-sɛngɛ ɔn nɔm **ur-ba'as** á, remen go-ye Shir rɔ kɔn ɔn hur-de ɔn wu. Tomso nɛ wuɔ hoks m-sɛngɛ m-nɔm **ur-ba'as** á, remen mat-de Shir de wu rɔ. 10 Kaanɛ o a he m-nap ɔn yakar-ye Shir ɔn yakar-ye ɔn **ko-Gwɔmo-wu ɔn ya-ut-kɔt** nɛ. Kɔwan wu rɔ m-nɔm ɔn kashi rii á, komo wu rɔ ɔn was ɔn ɔr ɔn wu á, wu mà Shir wu á.

Was ɔn ɔr ru nɛ

11 Ma-tɔ nɔ hogɛ cin ɔr-takan à, tɔ ka, a was nɔ ɔr na nɛ.‡ 12 Taase a warag ɔntun **Keen**. **Keen** wu ro'e wà-wu ɔn **ko-Gwɔmo-wu ɔn ya-ut-kɔt** à, wu ho'e heno ɔn wu à. ¿Remen yan o nɛ wu hootɛ heno ɔn wu? Remen rem-se wu rɔ m-nɔm à, yo-se se, se ma heno ɔn wu nɛ, rem-ɔs sɔ-se se.§

* **Bɔr-ɔs tet:1** 3:1 Hyen komo: Yoha 1:12. † **Bɔr-ɔs tet:5** 3:5 Hyen komo: Yoha 1:29. ‡ **Bɔr-ɔs tet:11** 3:11 Hyen komo: Yoha 13:34. § **Bɔr-ɔs tet:12** 3:12 Hyen komo: Taka 4:8.

13 Yan-dor Yešo, taase nɔ bʊp o-nu ʊrege hun-ne yagutu nɔ ʊn hono o-dak.

14 Na ne, a nepste a possute m-mar, a wooste be-de ʊn hoog remen a m-was ʊn ɔr na ne ne. Neŋ-wʊ rɔ m-was ʊn ɔr ʊn wʊ á, wʊ rɔ'osuturu ɔ ka ʊn she't-de m-mar.*

15 Kowan wʊ ron yage-ʊt ɔr ʊn wʊ, wan-ho de ʊn neŋ-wʊ ka. Nɔ nepste ne wan-ho de ʊn neŋ rɔ kon wʊ he m-she't ʊn hoog ne ɔ Shir ɔ ʊn ba m-ta á. 16 Rii-yo hante a nept m-was à, remen Yešo **Kiristi** ya'aste hoog-o ʊn wʊ rem na. Na ne, depute a ya'as hi ʊn na rem ɔr na ne. 17 Neŋ-wʊ hyane wʊ rɔ ʊn rii-yo m-re ne à, wʊ hyanuru ɔr ru wʊ wʊ ka wʊ rot rii á, wʊ ne, wʊ 'ya wʊ á, ¿was-mo Shir rɔ ʊn hur-de ʊn wʊ ɔ ka? 18 Yakar re, nɔ nom was-mo o-nu temb á, amba yage a hyenet ʊn rem-se nɔ m-nom á o-nip ne.

A she't nɔ sasa be-de Shir

19 Kaane ɔ a nape ʊnze na ya-o-nip-ye, a ho'os hur ʊn na sak da-o a meš ʊn her-o Shir à. 20 Ko hur-ʊr na kaps na, a nep ʊnze Shir aragte hur-ʊr na, komo wʊ neps koyan. 21 ɔr re ne, ye me m-was à, ʊrege hur-ʊt na hees na á, a she't be-to Shir sasa. 22 Aa kum kap rii-yo a kone be-de Shir à, remen a nomutu wʊ o-dorotte, tomso ne a rɔ m-nom ʊn rii-yo wʊ cone à. 23 Yo Shir zee a nom à yo ka: A sher nɔ ʊn jin-ʊr Wà ʊn wʊ Yešo **Kiristi**, tomso ne a was ʊn ɔr na ne ne, bo Yešo **Kiristi** zee na à.† 24 Ye rɔ o-dorotte ʊn **karamsa**-o Shir à ye rɔ n-me ʊn Shir, Shir rɔ komo n-me ʊn ye. Kaane a nape ʊnze wʊ rɔ n-me ʊn na: A ʊn nap to ka remen Kukt-o wʊ ya'ʊ na à.

Bɔr-ʊs nass

Kukt-o Shir ʊn ɔ ma ko-wa-ʊt-yage ne

1 ɔr re ne, ye me m-was à, yan-ko'ot ʊn ma-to ʊt-bɔ rusunte hono o-dak ko keŋe ʊnze yan-rwor ʊn Ma-to Shir ye ka. Remen kaane, nɔ goks kowan wʊ zee wʊ rɔ ʊn **Kukt-o Shir** ne á. Se nɔ me'este, nɔ gut, ko **Kukt-o Shir** ɔ nip ɔ. 2 Cow-yo nɔ hette nap ʊn ʊn **Kukt-o Shir** à, yo ka. Kap neŋ-wʊ deke Yešo **Kiristi**, wʊ heesunte ʊn wur-o ʊn neŋ à, ka neŋ-wʊ rɔ ʊn **Kukt-o Shir** ne. 3 Amba ka neŋ-wʊ rwore kaane ʊn Yešo á, to ka kukt-o wʊ rotte à ɔ Shir ɔ á. Ka kukt-o rɔ ʊn wan-Ryaab-ʊs Yešo ne, ɔ nɔ hoge ɔ rɔon à, ko m-moka ma ɔ woosunte ʊn hono o-dak.

4 Yakar re, yakar-ye Shir ye nɔ rɔ. Tomso ne nɔ kapste ka ya-ʊt-bɔ-ye remen **Kukt-o Shir** ɔ rɔ be-ʊr nɔ à, ɔ jiishte ɔ ʊn hono o-dak m'-wons. 5 Ka ya-ʊt-bɔ-ye, ya ʊn m-was ʊn ka dak-o ye, remen kaane kap yo ye rwore à, yo ʊn ka dak-o yo, hun-ne ye ʊn ka dak-o rɔ ye m-ke'e ʊt-to. 6 Na ne, hun-ne ye Shir-ye. Wʊ nape Shir à, wʊ rɔ ʊn raks ʊt-to be ʊn na. Amba wʊ nape Shir á, neŋ-wʊ Shir wʊ á, har wʊ rakste ʊt-to be ʊn na á. Cow-yo a nepte ma-to o-nip to rwuune be-de Shir à, ʊn to ʊt-bɔ ne à, yo ka.

Shir waste ʊn na ne, a was ʊn ɔr na ne

7 ɔr re ne ye me m-was à, a was nɔ ɔr na ne, remen m-was mo ʊn rwuun be-de Shir. Wʊ rɔ m-was ʊn ɔr ʊn wʊ à, wʊ rɔ ʊn hoog-m pu-mo ne, komo mat-de Shir de, tomso ne wʊ nak Shir. 8 Shir was-mo, komo kowan wʊ yage was ʊn ɔr ʊn wʊ à, wʊ nap Shir á. 9 Cow-yo Shir kututu na m-was à, yo ka, Shir tomonte Wà ʊn wʊ wan-gaan cot ʊn hono o-dak, remen wʊ a kumut hoog-o ba m-ta. 10 Was-mo o-nip mo rɔ was-mo a kute

* **Bɔr-ʊs tet:14** 3:14 Hyen komo: Yoha 5:24. † **Bɔr-ʊs tet:23** 3:23 Hyen komo: Yoha 13:34; 15:12,17.

Shir á, amba was-mo Shir kutu na à. Shir tomonte Wà un wu remen wu ya'aste hyó-mo un wu ur-sake a rurut na be-to un **ba'as**-ut na. ¹¹ Or re ne, ye me m-was á, cin de nomte Shir waste un na ne deen à, ai, depete, a was no or na ne.

¹² Yatt-wu hyané Shir á. Amba urege a m-was un or na ne, Shir a she'et kang-o gaan be-ur na, komo was-mo un wu mo o-nip a ma'as un hur-ur na.*

¹³ Shir ya'aste Kukt-o un wu, un ka cow-yo a nepte a kang-o gaan un wu ne, bo wu ro kang-o gaan un na ne à. ¹⁴ Shir tomonte Wà un wu, **Wan-Gwu** be-de un hun-ne un hono o-dak. Te hyanag Wà un wu m-moka komo te un ko'ote un ye ken ma-to un wu. ¹⁵ Kowan wu gokse Yeso **Wà-wu Shir** un, Shir a ma'as kang-o gaan un wu ne ho-ur bi. ¹⁶ A nak, tomso ne a shereg o-nip un was-mo Shir nome na à. Shir was-mo urege a sengute m-was un or na ne, a ma'as kang-o gaan un hur-ut na un Shir ne, komo Shir a ma'as kang-o gaan be-ur na.

¹⁷ Urege a waste un or na ne o-nip, komo a nom bo **Kiristi** nome un ka dak-o á, a rangse hi un na un gyer-o un ho-de un piish ut-ma á. ¹⁸ Gyer-o ro kon be-de m-was á. Was-mo o-nip ro un dos o-gyer, remen baks mo un swo ur-koob ro un hante o-gyer. Wan-hoge o-gyeru ne, wu rott m-was deen á.

¹⁹ A m-was remen Shir ye taknu na m-was. ²⁰ Amba kowan wu zee wu ro un m-was un Shir, amba wu ro un yage-ut or un wu, ka net-wu wa-ut-bo-wu. Remen net-wu ro m-was un or un wu á, ¿re o un ya wu he m-was un Shir ne, ye wu take m-hyan? ²¹ **Karamsa**-o Shir ya'asu na à o ro, "Was no un Shir ne komo no was or no ne."

Bɔr-ɔs taan

Re ur-ho un hono o-dak

¹ Urege a shereg o-nip unze Yeso wu ro **Kiristi**, na yakar-ye Shir ye ka. Kowan wu ro m-was o-Tato à, wu waste o ká un yakar-ye un wu ne. ² Yo a hette m-nap unze a m-was un yakar-ye Shir à yo kà: Be-de un was un Shir un hi un de un wu un dek un **karamsa**-o un wu ne. ³ A un kuté un Shir was-m na un bu-yo o-dorotte un **karamsa**-to un wu, komo to hede na m-kwange á.*

⁴ Ko wu ke wà-wu Shir wu, a hoks re ur-ho un hono o-dak, komo sher-m na be-ur Yeso mo ro na m-'ya ur-ho. ⁵ ¿Wan wu he re ur-ho un hono o-dak á? Se wu shere unze Yeso wu ro **Wà-wu Shir** à.

Bɔ Yeso ro à

⁶ Yeso **Kiristi**, wu haane m-ho m-hyo ne. Wu haan m-ho ne un hond un mo á, amba m-ho m-hyo ne. Komo o-Kukt ne, remen o-Kukt o ro o-nip. ⁷ Nen tet ro kon yan-tor-se un to. ⁸ O-Kukt, m-ho un m-hyo ne, komo myet tet mo un ye ma-to un ye ro kang-o gaan.

⁹ A m-dek un rwor-mo un hun-ne, amba rwor-mo Shir aragte m-'wons remen rwor-mo Shir mo, mo wu ruru na ma-to un Wà un wu à. ¹⁰ Bo un wu shere be-de un **Wà-wu Shir** à, wu gokste o ka swo-se Shir un hur-de un wu. Amba bo un wu yage goks swo-se un wu mosse un ma-to un Wà un wu ne á, wu musste Shir wa-ut-bo o ka. Remen un swo-se Shir su'e Wà un wu á. ¹¹ Ri-yo Shir kutu na be-to un rwor-mo un wu á, yo ka, wu

* **Bɔr-ɔs nass:12** 4:12 Hyen komo: Yoha 1:18.

* **Bɔr-ɔs taan:3** 5:3 Hyen komo: Yoha 14:15.

ya'ag na hoog-o ba m-ta, o a kumɛ be-ur Wà ɔn wu à.† ¹² Kap wu gokse Wà ɔn wu à, wu rɔ ɔn hoog ne o ba m-ta. Wu gokse ne Wà ɔn Shir á, wu rɔtt hoog-o ba m-ta á.

Hoog-o Shir o ba m-ta

¹³ Mɛ ɔn gende nɔ, nɔ ye shere ɔn jin-de ɔn **Wà-wu Shir** à, remen nɔ nept ɔnze nɔ rɔ ɔn hoog ne o ba m-ta. ¹⁴ A nepste Shir a hoɛ kon-ɔs na, ureɛ a konog hond hond ɔn con-mo ɔn wu ne. ¹⁵ Ureɛ a nepse ɔnze Shir rɔ na m-ke'e ɔt-to da-o a konu wu, a nepste o ka o-nip wu ya'ag na yo a kone à.

¹⁶ Kowa hyane or ɔn wu rɔ ɔn nom **ur-ba'as** de wo m-mar á, wu konu wu Shir. Remen ka wa-**ur-ba'as**-wu kumut hoog. Amba **ba'as**-ur rɔ kon de woɔ m-mar à, mɛ ze nɔ kon Shir remen go ɔn de á. ¹⁷ Kap nom ɔn rii-yo ba ur-bon **ba'as-de**. Amba ko de ke **ba'as-de** rɔ de m-mar á.

¹⁸ A nepste yakar-ye Shir rɔ m-senge m-nom **ur-ba'as** á, remen Yeso **Kiristi, Wà-wu Shir**, rɔ ɔn 'er-de ɔn ye, **ko-Gwomo-wu ɔn ya-ɔt-kot** a hoks ye m-ci á.

¹⁹ A nepse ɔnze na yakar-ye Shir ye, komo myet-mo ɔn hono o-dak, **ko-Gwomo-wu ɔn ya-ɔt-kot** rɔ o ɔt-gwomo.

²⁰ A nepse ɔnze **Wà-wu Shir** haante, komo wu ya'ag na ɔs-nap a nept Shir-o o-nip. M-moka a n-mɛ ɔn ka wa-o-nip-wu remen a she'ette ɔn gam-o ur-hi ɔn Wà ɔn wu ne, Yeso **Kiristi**. Wu rɔ Shir-o ba m-kukop o o-nip, komo wu rɔ Shir-o o-nip ɔn hoog-o ba m-ta ne.

²¹ Yakar re, som nɔ be-de ɔn gir-mo ɔt-bo.

† **Bɔr-ɔs taan:11** 5:11 Hyen komo: Yoha 3:36.

Takurda-o Yohana ayoore-o

Rem-se rọ n-mẹ à:

M-zante 1-3

Bẹb-de m-was 4-6

Nak ut-tọ be-de un yoos-de ut-bọ 7-11

Ur-buṣṣe 12-13

Ur-gas

¹ Mẹ, **Yohana**, sẹk-wu mẹ un genbe ka takurda-o, ha-mọ un be-de un ka ne'a-wu a daage à un yakar-ye un wu ne, ye um wasse un ye ne deen n-me o-nip à. Yanze ne mẹ wu un hon-de á, amba har kap un ye nape o-nip ne à. ² Remen nip-o rọ un hur-ut na à, o à senge n-me un na har da-o un ba m-ta. ³ Um konog unze Shir, Tato-o na un Wà un wu Yeso **Kiristi**, a 'ye nọ m-yar, ur-'wọn, un gwugwu-mọ ur-hur ne. Bọ a nọ ur-she'et un rem-se o-nip se Shir kutu na à, bọ a he m-was un or na ne à.

O-nip m-was ne

⁴ Um nomog o-zak deen remen um 'woste ye ken yakar nọ ye ye rọ un dore un cqw-yo o-nip bọ **karamsa-o** Shir rwo'e a nom à. ⁵ Wọ ne'a wu mẹ m-was à, yanze **karamsa-o** pu-o o mẹ wọ m-genbe á, amba ká o atte cin ur-takan à o o. Um zẹg a was or na ne.* ⁶ M-was mọ rọ nom o-dorotte un **karamsa-o** Shir. Untun bọ nọ hoge cin ur-takan à, **karamsa-o** Shir o rọ was nọ or nọ ne.

Ya-ut-bọ

⁷ Ya-ut-bọ rusunte deen hono o-dak. Ye rọ m-zẹg a mat Yeso **Kiristi**, net untun wur-o na á. Tọ, gọ un ka net-wu ko-ya-ut-bọ-wu komo wan-Ryaab-us Yeso **Kiristi**. ⁸ Nom nọ ceen taase nọ ho'os rii-yo a nome m-senge a kumut yo à, amba inu nọ ge remen a 'yonstu nọ 'yons-ur shoosse. ⁹ Bọ net-wu ruwe wu yage m-she'et n-me un yoos-ur **Kiristi** à wu rott Shir á, amba bọn wu senge n-me un ká yoos-de, wu rọ o-Tato ne kap un Wà ne. ¹⁰ Kowan wu haane be un nọ, un de ma un wu yoos-de ne n-hon hussa de ma **Kiristi**, taase nọ barku wu un den-ut nọ har nọ gaste wu á. ¹¹ Remen bọn net-wu barku wu à, ye mossute ut-hi o ka un wu ne un rem-us yo-se.

Kom-de ut-ma

¹² Kọ de rotte me un rii-yo um he nọ m-rure ne deen à, amba mẹ con um genbe nọ o-takurda á. Amba men con m-dorbe um gastu nọ a oromtu nọ yish-ye ka yish-ye remen zak-o na nomot deen. ¹³ Yakar heno ru, wu Shir daage tomso ne à, ye wọ ur-gas.

* **Bọ-o gaan:5** 1:5 Hyen komo: Yoha 13:34; 15:12,17.

Takurda-o Yohana atette-o

Rem-se rō n-mē à:

M-zante 1-4

A bōmqō Gayas 5-8

A nasste Diyotupe 9-10

A bōmqō Dumituriyas 11-12

Ūr-būste 13-15

Ūr-gas

¹ Mē, **Yohana**, sek-wū mē wū genbē ka takurda-o, ha-mō ūn be-ūr Gayas wan-yen de wū mē m-was n-mē o-nip à.* ² Qr re, wū mē m-was à, mē o-saktō kap rem-ūs ru rō m-nekē hond hond. Mēn kōn-se Shir wūr-o ru rō kērker bō kukt-o ru rō kērker à. ³ Ūm nōmqō zak-o ūr-hur da-o yē ken yan-dor yē haane, yē rūrū tē ūnze wō m-dōrē ūn cōw-yo o-nip hond hond à. ⁴ Yatt-yo nōmū mē o-zak arge bō m-hogē ūnze yakar re rō m-dōrē ūn cōw-yo o-nip à.

Senge-mō ūn hur-ūr gaan

⁵ Qr re, wū mē m-was à, rem-se ūr-bon se bō wō m-nomē ūn or ru nē à, kō de nomte hamat-nē à. ⁶ Yē rūrūte **yan-dor Yeso** yē rō kanē à ma-tō ūn was-m ru. A nōm ūr-bon o beēs yē ūn rii-yo ūr-hew ūn cōw, bō depe ūn cōw-yo Shir à. ⁷ Yē ūn rwūūn remen yē kō'otte jin-ūr Yeso. Yē ūn gōks ūn kō rii be-tō ūn yē nape Shir á. ⁸ Remen kaanē na yan-dor depute a gu ka hun-nē ye, a dek nū-se ūn yē remen a gem-ūt ūr-hi ūn yē nē be-tō ūn senge-mō ūn yē mō o-nip.

Diyotupe wan-yage-tō ūn hun-ne

⁹ Ūm genūte yan-dor, amba wū Diyotupe, wū cōnē wū jiish kōwan à, wū rō ūn ma-ūt tē á. ¹⁰ Remen kaanē, mē habē man hēntē ma-tō ūn rii-yo wū rō m-nōm à, wū rō tē ūn naas ūr-jin ūt-wē. Tō ká bo'os wū á, har wū rō ya-ūr-hew ūn yage m-barke. Yē cōnē yē gōkste yan-dor komo à, wū rō yē m-wēn, har wū rō yē m-yan ūn **Pyo-o Shir**.

¹¹ Qr re wū mē m-was à, wō jar o-jar o dōrē bū-yo ūn rem-ūs yō-se á. Bōn wū rō ūn nōm ūn senge-mō ūr-bon à, nēt-wū Shir wū ká. Wan-nōm ūn senge-m yō-mō nē, wū nap Shir á, kō hiin. ¹² Kōwan rwōrog ma-ūt Dumituriyas nēt-wū ūr-bon wū, har o-nip ūn hi ūn de man cep ma-tō ūn wū. Na komo nē, a nak ūn wū nē nēt-wū ūr-bon wū. O nepste nē ma-ūt na rōtt ūt-bō á.

Kōm-de ūt-ma

¹³ Ūm rō ūt-ma nē deen tō ūm cōnē wō m-rūrbe à, amba m-mōka mē cōn ūm genbē wō tō o-takurda á. ¹⁴ Mē o-saktō, ūm robe be ūn du ūjime hiin, remen a hyende a gassunte yish-yē ka yish-yē. ¹⁵ Shir a 'ye wō gwugwū-mō ūr-hur. Qr na nē myet kàne rō wō ūr-gas. Wō ūn ci ru, o gas or na nē ká sō-se nē, kē'ke.

* **Bōr-o gaan:1** 1:1 Hyen komo: Seng 19:29; Roma 16:23; 1Kor 1:14.

Takurda-o Yahudas

Rem-se rō n-mē à:

M-zantē 1-2

Ur-she'et, ur-yoos un kōm-de un yan-yoos-de ut-bō nē 3-16

Eeg-o a ma'as m-sher nē 17-23

Kōn-se ur-bustē 24-25

¹ Mē, Yahudas, ko-guw Yēso **Kiristi**,* heno **Yakubu**. Mē genbē ka takurda-o ha-mō un be-de un **yan-dor Yēso**. Mē un genbē kap yē Shir daage wū was à, yē Shir o-Tato un yē Yēso Wan-Koyan rō ur-'er nē à.†

² Um kōnōg Shir, wū dootū nō ur-'wōn, gwugwū-mō ur-hur, m-was nē.

Yoos-de ut-bō rō m-hantē ur-naas

³ Nō, yē mē m-was un nō nē à, um nōmōg ur-gop um genbutū nō ma-to un ka gwū-o o mōsse na à. Amba um hyanurū depete m-gen um dootū nō jaab-o ut-mēn, um gaktū nō 'er-de un m-sher mō Shir bōpsē hun-nē yē un wū yē ba m-kūkop, sō o-gaan cot à. Depete a wēn hun-nē baramsē sher-m na. ⁴ Mē un rwōr kaanē remen yē ken hun-nē yē cōwōg be un nō wukusse. Yettē gyer-o Shir à. Yē rō m-zēg yar-mō Shir ya'ag na ur-keer a she'ette she'et-de ma saa. Kōm-de un ka hun-nē rō cas cas remen yē sha'ag Wan-Nap-ūs na cot, Wan-Koyan Yēso **Kiristi**. A nepstē ka yo rō remen gēnsē tō rō n-mē un Ma-tō Shir cin n-ga.

⁵ Man baksū nō, komo nō nepse yo m-sōk nē, kō de nomtē Wan-Koyan ruutē **Isra**-nē un dak-o o-**Masar** à, amba myet un kaanē nē ha-mō ur-kōm wū waragtē wū hoomsē ka yē yagē m-sher be-de un wū à.‡ ⁶ Nō baks komo un ka **yan-tōm-yē Shir** yē nē, yē yagē m-she'et un con-de un yē de ut-gwōmo de Shir sagbū yē à. Amba yē yagurū be-de con-de un yē. Shir rū'ustē yē un kur-o m-ke'et o o-comb. Wū ka'ag yē un kwōm-tō m-ke'et har da-o ba m-ta. Yē rō un 'er-de un hō-ur caari-de un piish ut-ma. ⁷ Tot-tō ka nō o-**Sōdōm** o-**Gomora** nē á, un bō-tō rō rigimshe un tō nē à, tō daage cōw-yo m-naasē m-nōm un gō un rem-se o-ás nē à. O-ra o a sabarsē ka bō-tō. Tō waragtē rii-yo ur-yoos mōsse un o-ra o ba m-ta nē o he rangse un yan-mēn-ut jaas-tō à.§

⁸ Ka yan-yoos-de ut-bō yē, ka yē rō m-gwōn un bo-se un yē à, yē rō m-nōm un rem-se m-rwuk un wur-tō un yē. Yē 'yarag beeb-de un gwōmo-ut Wan-Koyan na, yē rō un yo'og-o un seps-mō un **yan-tōm-yē Shir**. ⁹ Kō Mikayer, sek-wū wū un **yan-tōm-yē Shir** wū yo'og **ko-Gwōmo-wū un ya-ut-kōt** á, (da-o yē rō us-ahōnē mōsse ur-u **Mosa** nē à, wū ko-yan-tōm-wū Shir wū nōm hōr-mō ut-rēb un nu-o jaas-o á). Amba wū zēg, "Wan-Koyan-wū kangse wo!"* ¹⁰ Amba ka hun-nē yē rō un yo'og-o un rii-yo yē napē á, untū ut-gut yē rō tō rō m-nōm rii-yo tō cōnē à, ba us-weer, gōn ka rem-se he yē m-woot be-de o-sabrē.

¹¹ Rii-yo ur-'wōn yo yē! Remen yē dōrutē cōw-o **Keen**, wū hō heno-o un wū à. Ya yē rō untūn ká net-wū Baram, yē rakstē hun-nē remen yē kumut

* **1:1** 1:1 Wū Shir daagne à. † **1:1** 1:1 Hyen komo: Mati 13:55; Mark 6:3. ‡ **1:5** 1:5 Hyen komo: Rwū 12:51; Qōg 14:29-30. § **1:7** 1:7 Hyen komo: Taka 19:1-24. * **1:9** 1:9 Hyen komo: Dane 10:13,21; 12:1; Hyan 12:7; Kara 34:6; Zēka 3:2.

o-hwōr. Komo untun ká neṭ-wu Kora, ka ye he m-sabre remen zang-o un ye.[†]

¹² Da-o ka hun-ne ye, she'ete n-me un moṛog-ur no de m-re m-was ne mo un Wan-Koyan, ya ye ro untun ut-ta'ar to ro un kus o m-ho à, to hat-o wo de'e se m-sabre à. Ye rott m-'e á. Hi un de un ye temb ye ro m-reegte. Ya ye ro untun zaan-mo un kem-o ba m-ho à, amba ba m-ho n-me. Ya-moṛ to ut-ma amba ba m-hoks un rwunte un rii. Ya ye ro untun 'yo-se ba ur-mat da-o depe à. Ba mar-mo kukt-o ye mare cot á, har ma ye hu'usse gaw remen a mu'ussute ye us-geer ne. ¹³ Ká yan-yoos-de ut-bo ye ro m-nom rem-se m-'e. Ya ye ro untun jok-ye m-sa, ye ro m-ine o-zungo à, ye ro m-rwunte un kop-to un hu remen koṛb-de m-'e mo un ye. Untun regen-ye ro ye ro ut-tuw ba ur-hi à, ye ro m-kaw o-comb o ba m-ta.

¹⁴ Enok, nomog caara-us ta'yoor bo un mar-m **Adamu**, wu rworog ut-ma mosse un ka hun-ne ye ne unze, "Gwot no, Wan-Koyan roon un yan-tom-ye[‡] un wu ne, us-dugu ba ur-me'et.[§] ¹⁵ Wu piishe hun-ne ye un hono o-dak ut-ma. Wu kute kap yan-yage un dor o Shir rii-yo ba ur-bon yo ye nome Shir à. Wu rwunte cas nu-o jaas-o, o **ya-ur-ba'as** yan-yage dor o Shir rwore mosse un wu ne à." ¹⁶ Ka hun-ne ye de, ya-us-hwuhwug-ye, koyanda ye ro m-hyan un **ba'as-de** un ye ken ye. Gop-ur yo-de de ro barag-se un ye temb. Ye un raks un hun-ne un nu-o m-rerem remen ye reet ur-ho be-de un ye.

Nak ut-to

¹⁷ Amba no ye me m-was un no ne à, baks no rii-yo **yan-Tom Yeso** ye un Wan-Koyan na Yeso **Kiristi** rurū no à. ¹⁸ Ye rurute no unze, "Da-o ur-kom a nom ye ken hun-ne ye ya-ur-ar, ye ro m-con ye hoge rerem-mo un ye un ko yo ke cow-yo ba ur-bon yo à."* ¹⁹ Ye ka kanē m-moka, ye ye komo ro no m-hante m-cakre, she'et-de un hi un de un ye ye rotte. Yett **Kukt-o Shir** á.

²⁰ Amba no, ye me m-was un ye ne à, ma'as no m-bo'ose un sher-m no mo un ba m-kukop. No senge us-kon bo **Kukt-o Shir** kutu no à. ²¹ She'et no un was-m Shir, ess no hi un no un was-mo Shir. She'et no kaane bo no un ur-er de un 'won-ur Wan-Koyan na Yeso **Kiristi** de he no haante un hoog-o ba m-ta à.

²² No ma'as un kute un ye sher-mo un ye ro das das à ur-'won. ²³ No gu ye ken ye, no ruutu ye n-me o-ra o un piish ut-ma. Ye ken ye ro kon ye no he hoge 'won-de un ye à, amba nom no ceen bo yea naas no un **ba'as-to** un ye á.

Kon-se ur-bongon

²⁴ Ur-bongon be-de wu ro ur-beeb ne wu wenet no m-he à. Wu komo he no m-heet be-de un wu de jiishe ur-bon à ba **ur-ba'as**, se o-zak. ²⁵ Be-de un wu komo m-seps, wu ro Shir un hon-de un wu **Wan-Gwu** na, ur-bongon un bu-o Yeso **Kiristi** Wan-Koyan na. M-seps, ur-beeb, ut-gwomo ne, to warag-ut ma un wu cin takan-de o-da, m-moka, un da-o ba m-ta ne komo! **Amin.**

[†] **1:11** 1:11 Hyen komo: Taka 4:3-8; Qog 22:1-35; Qog 16:1-35. [‡] **1:14** 1:14 ut-Girik: ka ye ba m-kukop. [§] **1:14** 1:14 Hyen komo: Taka 5:18,21-24. * **1:18** 1:18 Hyen komo: 2Bit 3:3.

Rii-yo he m-kɔr n-co yo Yeso kutɛ Yohana à Ut-Hyangan

Rem-se rɔ n-mɛ à:

M-zantɛ 1:1-8

Tiks ut-hyangan un takurda-to un yan-dor un bɔ-ut ta'voor 1:9—3:22

Takurda-o pu'usse a rekesse o sɔ-o ta'voor 4:1—8:1

Kar-ut ta'voor 8:2—11:19

Caari-yo o-hwɔ un nem yoor ne 12:1—13:18

Ut-hyangan un hon un hon 14:1—15:8

Kɔk-ut ta'voor-to un ryaab-se Shir 16:1-21

Saburse un dak-o o-Babira, un re ur-ho ne be-de un ka yan-rwor un ma-to Shir ye ut-bɔ ye un ko-gwɔmo-wu un ya-ut-kot ne 17:1—20:10

Piish ut-ma to ur-buste 20:11-15

Tɔn-o Shir pu-o, hono o-dak pu-o, Urusharima-o pu-o 21:1—22:5

Ur-buste 22:6-21

Ramba to rɔ na m-kutɛ un rii-yo Shir gene yo à kor à:

3 Nen tet n-mɛ un wan-gaan o rɔ ramba o Shir — Tet o rɔ ramba o Shir, nen tet n-mɛ wan-gaan ye rɔ o-Tato, Wà, un Kukt-o Shir ne

3 ½ Purug-de m-shiishe de rɔ hak-us tet ur-purug = Ut-ho o-dugu un zungu-us yoor un kwɔz-ut tet [1,260], reng-us kwɔz-ut yoor un yoor [42] = Hak-us tet un ur-purug — Tet un ur-purug rɔ purug-de un ta'voor o rɔ ramba-de shiishe.

4 Ma-to un rem-se Shir hwɔne à

6 Kɔɔb-de m-warag shiishe, kɔɔb-de un re ur-ho, Kɔɔb-de un rii sɔ-yo

7 Shiishe (3 + 4)

10 Shi-mɔ un ka hono dak-o

12 Yan-dor Yeso

24 Op un yoor mɔsse un op un yoor ne sha-mɔ un yakar Yakubu nen op un yoor yan-campo-ne un yan-Tom Yeso ne op un yoor

666 Kɔɔb-de m-warag shiishe ur-bir, Kɔɔb-de un re ur-ho + Kɔɔb-de un re ur-ho + Kɔɔb-de un re ur-ho ne

1000 Caari-mɔ m-hɔɔb, Kashi m-hɔɔb (10 × 10 × 10)

144,000 Yan-dor shiishe (12 × 12) + (10 × 10 × 10)

¹ Ka hyangan-to un rwuun be-ur Yeso **Kiristi**,* to Shir kutɛ wu mɔsse un rem-se he m-kɔr ne ba m-jime à. Wu un tomɔn **wan-tom-wu Shir** be-de un ko-guw-wu un Shir **Yohana** remen wu rurutɛ ye ken yan-guw-mɔ Shir ye ka hyangan-to. ² **Yohana** nomog swɔ-se un kap o un rem-se wu hyane mɔsse un ma-to Shir ne à, un swɔ-us Yeso **Kiristi** ne komo. ³ Shir ya'ag wu ur-ho kɔ wu ke wu karante ka hyangan-to à, komo Shir a 'ye ur-ho un ye rɔ to m-hoge à komo ye ess ur-hur un rii-yo a gene n-mɛ un ka takurda-o à, remen da-o nomsunte yow yow.

Ur-gas a wote hun-ne yan-dor

buyg-ut ta'voor

⁴ Ka takurda-o un rwube be un de **Yohana**, ha-mɔ un **yan-dor Yeso** be-ut ta'voor-ye rɔ un dak-o o-Asiya à:

Mɛ us-kɔn m-yar un she'et-de ba ut-ween ne nom mɔsse un nɔ ne mɔ rwuune be-de Shir à, wu rɔ m-mɔka à, wu ro cin n-ga à, komo wu rɔne à,

* **Bɔr-o gaan:1** 1:1 Wu Shir daagne à.

komo rwuun-mo un be-de un ka wu ro un tomon un **Kukt-o Shir**† o n-co o un kwuur-o ut-gwomo à,‡ 5 tomsó ne rwuun-mo un be-ur Yeso **Kiristi** wu ro ko-yan-ess ut-ma wan-su'e un ka rem-se. Wu ro mat-de co, be-de un ye ine ut-marimar à. Wu ro ko-Gwomo-wu un kap Gwomo-ne ye un hono o-dak.§

M-seps kap be-de un wu, wu ro na m-was à. Wu sokse na **ba'as**-ut na un bu-yo un wuus un hyó-mo un wu rem na. 6 Wu un daag na remen a waragte hun-ne ye un gwomo-to un wu, komo yan-**Cow un kon-se Shir**. Wu un nom kaane remen a nomote Shir, Tato-o un wu m-guw. Yage a ya'aste m-seps kap ur-beeb ne be-de un wu ba m-ta! **Amin**.*

7 Gwot! Wu roon ut-ke'enté to n-Ton shir.

Ko wu ke net-wu a hyen wu,

myet un ka ye ho wu ne à.

Komo myet-mo un baag-to un hono o-dak

a nom tuk-mo ut-men remen wu.

Ee kaane to ro, **amin**.†

8 Wan-Koyan Shir wu zee, "Me ro ur-Takan, ur-Buste ne,‡ Me ro m-moka, me ro cin n-ga, komo wu roone à, Wa-ut-Gwomo kap."§

Hyangan-to un Wa-wu un net

9 Me ro **Yohana**, komo or no be-de un swo ur-koob, ut-gwomo ne mdungune ne mo ro mo ma na à un Yeso. A yanag me yan-se m-gakte hamo un dak-o un tete-de m-sa reno o a m-zee o-Patmos à remen um ko'ote Ma-to Shir to o-nip un rwor un ma-ut Yeso ne. 10 Un ho-de o-Rahadi, **Kukt-o Shir** garamse me, um hoguru un jim un de o ken cor-o kayaya untun 'won-se o-kar. 11 O zeeu, "Gen o-takurda bo un yo o hyane à. Komo o tome ye ka **yan-dor Yeso** ye be-ut ta'oor un bo-to o-Apiisu, o-Semiruna ne, o-Pergamu ne, o-Tiyatira ne, o-Saradis ne, o-Pirapiya ne, o-Rawudikiya ne komo."

12 Da-o um byande um hyenet wu ro ut-ma un me ne à, Um hyanu pitirra-ut ta'oor-to un zinariya to a shere à. 13 Un tete-o un ka pitirra-to komo um hyanuru wu ken wu "untun **Wa-wu un net**."† Wu ro cupu un cop-o pus-o ne o m-seeb, wu ro un hap-yo o-zinariya ne un be-de un wu.‡ 14 Hi-de un wu un hi-se un wu ne nomoste puu untun gwere-ut pus-to, komo puu untun ta'ar-ye un kem. Komo yish-ye un wu untun rem-de o-ra.§ 15 Na-se un wu ro o-mok ne untun o-tagurra yo a porogse, be-de un zw-o un ya-o-pyap à. Komo cor-o un wu ro ut-dwum untun zaaz-o un caari-mo m-ho mo ro m-ja à.*† 16 Wu ro bupu un regen-ne ta'oor un kom-o un wu o ur-re. Komo magay-o m-rye jit-ut-jit rwuunuru un nu-o un wu. Komo co-o un wu ro us-myakt untun es-mo ur-ho ur-hi.

† **Bqr-o gaan:4** 1:4 ut-Girik: kukt-ut ut-ta'oor. ‡ **Bqr-o gaan:4** 1:4 Hyen komo: Rwu 3:14;

Hyan 4:5. § **Bqr-o gaan:5** 1:5 Hyen komo: Isha 55:4; Bong 89:27. * **Bqr-o gaan:6** 1:6 Hyen komo: Rwu 19:6; Hyan 5:10. † **Bqr-o gaan:7** 1:7 Hyen komo: Dane 7:13; Mati 24:30; Mark 13:26; Ruka 21:27; 1Tas 4:17; Zeka 12:10; Yoha 19:34,37; Zeka 12:10; Mati 24:30. ‡ **Bqr-o gaan:8**

1:8 ut-Girik: "Me ro Arpa, Omega ne." (Wata Arpa ro ur-takan komo Omega ro ur-buste to ut-Girik Abacada.) § **Bqr-o gaan:8** 1:8 Hyen komo: Hyan 22:13; Rwu 3:14. * **Bqr-o gaan:10** 1:10 ut-Girik: Un ho-de un Wan-Koyan. † **Bqr-o gaan:13** 1:13 Hyen komo: Dane 7:13. ‡ **Bqr-o**

gaan:13 1:13 Hyen komo: Dane 10:5. § **Bqr-o gaan:14** 1:14 Hyen komo: Dane 7:9. * **Bqr-o**

gaan:15 1:14-15 Hyen komo: Dane 10:6. † **Bqr-o gaan:15** 1:15 Hyen komo: Izik 1:24; 43:2.

17 Da-o ʉm hyane wʉ à, ʉm heerʉ ʉn na-se ʉn wʉ ʉntʉn net margan. Amba wʉ sekurʉ me kom-o ʉn wʉ o ʉr-re. Wʉ zee, “Wʉ hoge o-gyer á! Me wʉ rʉ ʉr-Takan ʉr-Bʉstɛ ne.‡ 18 Me ʉn hoog ne! ʉm ro marag, gwʉt me ʉn hoog ne o ba m-ta! Komo me bʉpʉ ʉn rii-se ʉn ups m-mar ne ʉn be-de margan-ne rʉ m-she'et á.

19 “Sɛ o gen bʉ ʉn rii-yo wʉ m-hyan m-mʉka à, ʉn rii-yo he m-kʉr ne n-jim de ʉn yo ka à. 20 Myot-se ʉn ka pitirra-tʉ ne ʉt-ta'yoor komo ʉn ka regen ta'yoor-ye, ka ye o hyane ʉn kom-o ʉn re ʉn de à. Ka myot-se se ka: Ka regen ta'yoor-ye rʉ hek-o ʉn ka **yan-tʉm-ye Shir** ye ha-mʉ ʉn hun-ne yan-dor kur-ʉt ta'yoor. Komo ká pitirra-tʉ ʉn zinariya-ʉt ta'yoor-tʉ, tʉ rʉ hek-o ʉn ká kur-ʉt ta'yoor-tʉ tʉ ʉn **yan-dor Yeso**.

Bɔr-ʉs yoor

Tom ha-mʉ ʉn yan-dor ye ʉn bʉ-o o-Apisu

1 “Gene wan-co-wʉ ʉn yan-dor ye ʉn bʉ-o o-Apisu ʉnze:

Tom-o ka rwʉʉn-mʉ ʉn be ʉn de, wʉ rʉ bʉpʉ ʉn ka regen ta'yoor-ye ne ʉn kom-o ʉn wʉ o ʉr-re à, ka wʉ rʉ m-neke n-me ʉn ka pitirra-ʉt ta'yoor-tʉ o-zinariya tʉ a shere à. 2 ʉm nepste ka rem-se no nome à. ʉm hyaneste komo sɛnge-m no, komo ʉn 'mʉ ʉr-hur ʉn no ne. ʉm nepste noa hoks 'mʉ ʉr-hur ʉn hun-ne yo-ye ne á. Nʉ megerte ye rʉ m-zee ʉn hi ʉn de ʉn ye **yan-Tʉm Yeso** à, amba ba kaane ye rʉ á. Nʉ 'wʉstʉ ye komo ya-ʉt-bʉ. 3 Nʉ mʉ'og ʉr-hur ʉn swʉ ʉr-koʉb rem re komo nʉ pʉ á.

4 Amba yo ʉm rotte mʉsse ʉn nʉ ne à yo ka: Nʉ was ʉn me ne kʉ or nʉ ne ʉntʉn ʉr-takan á. 5 Remen kaane, ʉm rurute nʉ nʉ baks bʉ nʉ ro me m-was ʉn kʉwan ne à, nʉ nep ʉnze nʉ kus te m-was ʉntʉn n-ga á! Waktʉ ʉn nʉ be ʉn de komo nʉ nom yo nʉ ro nom ʉr-takan à. ʉrege nʉ waktʉne, nʉ yagne rem-ʉs nʉ se **ur-ba'as** á, man habɛ ʉm piishi nʉ ʉt-ma. Remen kaane man rʉ bʉʉg-de ʉn hun-ne nʉ m-ru n-me ʉn mʉrog-de **yan-dor Yeso**. 6 Amba nʉ reeg ʉr-hʉ ʉn yo ka rii-yo: bʉ nʉ ginme sɛnge-m Nikorata-ne* ʉntʉn bʉ ʉm ginme-mʉ à.

7 Kap wʉ rʉ ʉt-tʉ ne tʉ m-hoge à, wʉ hoge rii-yo **Kukt-o Shir** rʉ ʉn rurɛ ʉn hun-ne **yan-dor Yeso** à! Be-de ʉn kʉwan wʉ re ʉr-hʉ de ʉn **ko-Gwʉmo-wʉ ʉn ya-ʉt-kʉt** à, man 'ye wʉ cʉw-yo ʉn re ʉn ka 'yo-yo ʉn hoog yo rʉ n-tete o ʉn n-Tʉn o shir à.†

Tom ha-mʉ ʉn yan-dor ʉn bʉ-o o-Semiruna

8 “Gene wan-co-wʉ ʉn yan-dor ye ʉn bʉ-o o-Semiruna ʉnze:

Tom-o ka o rwʉʉne be ʉn de, wʉ rʉ ʉr-Takan ʉr-Bʉstɛ ne à; Me wʉ mare, ʉm ine m-hoog ne komo à.‡ 9 ʉm nepste range-o nʉ ʉn koʉb ʉn nʉ ne. Amba nʉ ya-o-kwʉm-ye n-me ʉn rem-se Shir hyane ʉr-bon ne à. ʉm nepste komo yo'og-yo ka hun-ne ye rʉ nʉ m-nome à. Ye rʉ m-zee ye rʉ **Yahuda**-ne, amba ne ba kaane o á, remen mʉrog-de ʉn ye de ʉn **ko-Gwʉmo-wʉ ʉn ya-ʉt-kʉt** de. 10 Nʉ hoge gyer-o ʉn koʉb-de nʉ ʉn ma-tʉ

‡ **Bɔr-o gaan:17** 1:17 Hyen komo: Isha 44:6; 48:12. * **Bɔr-ʉs yoor:6** 2:6 Ye Nikorata-ne ro m-yoos ʉnze yan-dor kwʉktɛ m-gir komo m-nʉm ʉn rem-se ma sa ne. † **Bɔr-ʉs yoor:7** 2:7 Hyen komo: Taka 2:9; Hyan 22:2; Izik 28:13; 31:8 (ʉt-Girik). ‡ **Bɔr-ʉs yoor:8** 2:8 Hyen komo: Isha 44:6; 48:12; Hyan 1:17; 22:13.

m-swq m-moka á. Um rurutu nq, **ko-Gwomo-wu un ya-ut-kot** wua ru a jorbe ye ken ye be un nq n-me un kuke-o m-ke'et remen a megerté nq. Nga su o-jaas yo har ho-ut op. Amba sher nq, ko un ma-to m-mar, man 'ye nq gond-o un hoog.

¹¹ Kap wu ro ut-to ne to m-hoge à, wu hoge rii-yo **Kukt-o Shir** ro un rure un hun-ne **yan-dor Yeso** à! Be-de un kowan wu re ur-ho de un **ko-Gwomo-wu un ya-ut-kot** à, mar-m ayoo-re-mo a kor wu á.[§]

*Tom ha-mo un yan-dor
un bq-o o-Pergamu*

¹² "Gene wan-co-wu un yan-dor ye un bq-o o-Pergamu unze:

Tom-o ka q rwuune be un de, wu ro bupu o-magay ne o m-rye deen jit-ut-jit à. ¹³ Um nepste nq ro ur-she'et n-me un bq-o un **ko-Gwomo-wu un ya-ut-kot** ro ut-gwomo à. Myet un kaane ne, nq nomote me o-dorotte. Me un zee kaane remen um bakste da-o Antipas, wu swoog ur-koob be-de un **ko-Gwomo-wu un ya-ut-kot** ro ut-gwomo à har a ho wu, remen wu ko-yan-esse ma-ut re wu. Myet un kap o un yo kore ne à, wu she me á.

¹⁴ Amba to ken **ba'as-to** to ka to nq nomse à: Nq ro un hun-ne ne kaane ye bope yoos-ur Baram à, wu yoose Barak wu ru'ut **Isra**-ne nom **ur-ba'as**, be-de un re un rii-yo m-re yo a **seke** pyo-o m-gir à, komo ye nom o-ás.* ¹⁵ Ka bu-o o-gaan yo komo nq un hun-ne ne ye ro un dore un yoos-ur Nikorata-ne à.† ¹⁶ Waktun nq, nq yage **ba'as**-ut nq! Un ya kaane á, man habé ba un naas o-da um gunut ur-gun un ye ne un magay-o nu-o re.

¹⁷ Kap wu ro ut-to ne to m-hoge à, wu hoge rii-yo **Kukt-o Shir** ro un rure un hun-ne **yan-dor Yeso** à! Be-de un kowan wu re ur-ho de un **ko-Gwomo-wu un ya-ut-kot** à, man 'ye wu ga-to **o-Mana** to a wuke n-Ton shir à. Man ya'as ko wu ke ta'ar-ur pus-de un ka ta'ar-de a gene jin-ur pu-de n-ton un de, jin-de ko wan-gaan-wu ro kon, wu nape de á, se ka wu gokse ka ta'ar-de à.‡

*Tom ha-mo un yan-dor
un bq-o o-Tiyatira*

¹⁸ "Gene wan-co-wu un yan-dor ye un bq-o o-Tiyatira unze:

Me wu ro **Wa-wu Shir**, wu yish-ye un wu ro untun rem-de o-ra à! Na-ys re tomso o-mok ne untun o-tagurra yo a porogse à. ¹⁹ Um nepste kap rem-se nq m-nom à. Um nepste senge-m nq, un was-m nq ne, un sher-m nq ne, un guw-m nq ne, un 'mo un hur un nq ne. Komo me m-hyan bq nq m-ha co un senge-m nq arge-mq n-ga à.

²⁰ Amba um 'wostu nq **ur-ba'as** ne, nq un 'mo ur-hur un ka ne'a-wu ne Jezeben, wu ro m-zee un hi un de un wu 'ko-wan-Rwor un Ma-to Shir' wu ro. Be-de un yoos-de un wu, wu ro un raks un guw-ne re. Wu ro ye m-sho'ogse ye nomot o-ás, un nome m-gir m-senge ne, un bu-yo un re un rii-yo m-re yo a **seke** pyo-o m-gir à.‡ ²¹ Um ya'ag wu o-da remen wu waktunte wu yagne rem-se o-ás, amba wu yagute. ²² Remen kaane man

§ **Bqr-qs yoor:11** 2:11 Hyen komo: Hyan 20:14; 21:8.

Qog 22:5,7; 31:16; Kara 23:4; Qog 25:1-3. † **Bqr-qs yoor:15**

Rwu 16:14-15; 16:33-34; Yoha 6:48-50; Isha 62:2; 65:15.

1Gwm 16:31; 2Gwm 9:22,30.

* **Bqr-qs yoor:14** 2:14 Hyen komo:

‡ **Bqr-qs yoor:17** 2:17 Hyen komo:

§ **Bqr-qs yoor:20** 2:20 Hyen komo:

lorbe wu un kwuur-o un gom, komo man ru ka ye nome o-as un wu ne a ye su ur-koob deen, se de urege ye waktunte ye yagne cow-se un wu.

²³ Man hoom yakar-ye un wu. Komo myet-mo un hun-ne **yan-dor Yeso** a nep unze, me wu ro m-byarag un barag-se un net un men-to un wu ne. Komo man tope ko wu ke yo wu nome a.* ²⁴ Amba me un tomne be-ur no ye kusse a o-Tiyatira no ye dore ka yoos-ur yo-de de a. No nom yo yan-neke-mo un wu ro m-zee a, n-me un bum-o un **ko-Gwomo-wu un ya-ut-kot** o ur-duw a. Me no m-zee, man sawsu no se ken nu-se a. ²⁵ Se de no bup sher-m no kek har um m-mubute.

²⁶ Be-de un kowan wu re ur-ho de un **ko-Gwomo-wu un ya-ut-kot** a, ye nomo me o-dorotte har ur-kom a, man 'ye ye gwomo-to un hun-ne n-me un ko o ke dak-o.

²⁷ 'Ye a nom gwomo-to ut-dak un ko-yo o-kwom; ye yawag ye untun tur-to ut-ba.†

A 'ye ye gon gwomo-to Tato re ya'u me a. ²⁸ Komo man 'ye wu Myar-yo n-Sot! ²⁹ Kap wu ro ut-to ne to m-hoge a, wu hoge rii-yo **Kukt-o Shir** ro un rure un hun-ne **yan-dor Yeso** a!

Bɔr-ɔs tet

Tom ha-mo un yan-dor ye un bo-o o-Saradis

¹ "Gene wan-co-wu un yan-dor ye un bo-o o-Saradis:

Tom-o o ka o rwuune be un de, wu ro un gwomo-to un regen ta'voor un **Kukt-o Shir** ne o um tome a. Um nepste yo no m-nom a. Ko de nomte a hun-ne no m-hyan sa o zee no un hoog ne, amba no mereste.

² Zute no! M-moka no dowe yo kusu no a ur-beeb, yo ro un ma-to m-mar a. Me un zee kaane remen me hyan senge-m no shiig un yish-ye Shir re a. ³ Baks yo no yoos un yo no hoge ne a n-ga. No nomo yo o-dorotte no waktune be un de. Urege ne no yagute m-zute, man habe da-o no hwo o-sakto a, untun bo ko-hyow ro m-nom a.*

⁴ Amba de har m-moka, hun-ne ro kon hiin un bo-o o-Saradis ye she'ete she'et-de ba m-kukop a. Yea hewe ur-hew un me ne cupse un matuku-ut pus-to ne, remen Shir wu woote ye kane. ⁵ Be-de un kowan wu re ur-ho de un **ko-Gwomo-wu un ya-ut-kot** a, yea cup saw-ut pus-to. Man soks jin-to un ye un takurda-o un hoog a. Tomso ne man rure Tato re un yan-tom-ye un wu ne unze ye ro yan-dor re.† ⁶ Kap wu ro ut-to ne to m-hoge a, wu hoge rii-yo **Kukt-o Shir** ro un rure un hun-ne **yan-dor Yeso** a!

Tom ha-mo un yan-dor ye un bo-o o-Pirapiya

⁷ "Gene wan-co-wu un yan-dor ye un bo-o o-Pirapiya unze:

Me wu ro wan-gaan wu ba m-kukop o-nip ne. Me o-mabudi ne, yo ro yo ma ko-Gwomo **Dawuda** a. Da-o um tikshe ish a, wa-m-tige ro kon a. Da-o me tige ish tomso ne wa-m-tiks ro kon a.‡ ⁸ Um nepste koyan yo no

* **Bɔr-ɔs yoor:23** 2:23 Hyen komo: Bɔng 7:9; Irimi 17:10; Bɔng 62:12. † **Bɔr-ɔs yoor:27** 2:26-27 Hyen komo: Bɔng 2:8-9 (ut-Girik). * **Bɔr-ɔs tet:3** 3:3 Hyen komo: Mati 24:43-44; Ruka 12:39-40; Hyan 16:15. † **Bɔr-ɔs tet:5** 3:5 Hyen komo: Rwu 32:32-33; Bɔng 69:28; Hyan 20:12; Mati 10:32; Ruka 12:8. ‡ **Bɔr-ɔs tet:7** 3:7 Hyen komo: Isha 22:22; Ayub 12:14.

nome à. Nap unze um tikshitu nò ish, yatt-wu he o m-hoks m-tige á. Um nepste beeb un nò hiin o, amba myet un kááne ne nò nomog o-dorotte un ma-ut re, nò nom she-mo un nap-o re á. ⁹ M-moka nga hyen yo um he m-nom un ka hun-ne ye ne ye ro ye un **ko-Gwomo-wu un ya-ut-kot** § à. Ye ro m-zee ye **Yahuda**-ne ye, amba ye ya-ut-bo-ye. Me un ru ye m-haan ye kwukt n-dak un na-us nò. Ka da-o ye he m-nap unze, um waste un nò ne.* ¹⁰ N-me un 'mo ur-hur, nò nomog o-dorotte un ma-ut re. Remen kááne, man 'er nò un ká da-o o um he m-rwo meger-to hebe hun-ne ya o-zang un hono o-dak a su ur-koob. Me un nom kaane, remen um nept ko yea waktune es-mo un **ba'as-to** un ye ko yea waktune á.

¹¹ Um robe kusse. Bop sher-m nò deen, remen taase wu ken wu rumus nò ur-'yons. ¹² Be-de un kowan wu re ur-ho de un **ko-Gwomo-wu un ya-ut-kot** à, man muut wu o-dááb n-me un Pyo-o Tato re. Ka net-wu a tek yage un ka be-de á. N-ton un wur-o un wu um he m-gen:

Jin-de Shir re, un

Jin-de un bo-o Shir ne (wata Urusharima-o pu-o, o he m-kergune es-mo n-Ton shir à), un

Jin un de ne ur-pu de.†

¹³ Kap wu ro ut-tò ne to m-hoge à, wu hoge rii-yo **Kukt-o Shir** ro un rure un hun-ne **yan-dor Yeso** à!

Tom ha-mo un yan-dor ye

un bo-o o-Rawudikiya

¹⁴ "Gene wan-co-wu un yan-dor ye un bo-o o-Rawudikiya unze:

Tom-o ka o rwuune be un de, wu a m-zee '**Amin**' à. Me ko-yan-ess ut-ma wu, o-nip ne, ko-Gwomo-wu un rii-yo Shir hwoone kap à.‡ ¹⁵ Um nepste kap rem-se nò m-nom à, nò nom m-she unze nò m-she ko ne nò m-was un me ne á. Ya nò ro untun m-ho mo rotte o-ra ko m-gwugwu á. Um ro conog a zee nò rii gaan, o-ra ko m-gwugwu! ¹⁶ Amba remen nò n-tete, nò m-gwugwu á nò ne o-ra á, man cops nò un nu-o re! ¹⁷ Nò m-zee, 'Me o-kwum ne, me un rii-yo um cone ne à, kap. Yatt rii-yo um taage á!' ¿Ashi nò nap á? Nò ya-us-kon ye, rii-yo ur-'wón à, nò kobi-ne ye, nò ur-kor, po-ne tomso. ¹⁸ Remen kaane me nò un ya-ut-ma nò o o-zinariya be un de, yo a zw'è o-ra à. Ka da-de nga warag ya-o-kwum n-me un rem-se o-Kukt. Komo nò o matuku-ut pus-to be un de, nò cupute hi un nò remen nò bitité 'e-mo un she'et-de un kor un nò. Komo nò o baat-se un yish nò be un de remen nò hyenet m-sok ne.

¹⁹ Me m-kangse, um pure wu um m-wasse un wu ne à. Remen kaane, rwo ur-hur, nò waktune, nò yage **ba'as-ut** nò. § ²⁰ Raks nò! Um ro eso me un ko'ot un ish-o un hur un nò. Urege nò hogute cor re nò tiks o-ish, man cowbe a re be-ur gaan untun nay-ne.

²¹ Be-de un kowan wu re ur-ho de un **ko-Gwomo-wu un ya-ut-kot** à, man ru wu wu she'et un me ne un kwuur-o re, untun bo um re ur-ho, um she'ete un Tato re ne un kwuur-o un wu à. ²² Kap wu ro ut-tò ne to m-hoge à, wu hoge rii-yo **Kukt-o Shir** ro un rure un hun-ne **yan-dor Yeso** à!"

§ **Bor-us tet:9** 3:9 ut-Girik: kuke-o un yooos un ko-Gwomo-wu un ya-ut-kot. * **Bor-us tet:9** 3:9 Hyen komo: Isha 49:23; 60:14; 43:4. † **Bor-us tet:12** 3:12 Hyen komo: Hyan 21:2; Isha 62:2; 65:15. ‡ **Bor-us tet:14** 3:14 Hyen komo: Swqo 8:22. § **Bor-us tet:19** 3:19 Hyen komo: Swqo 3:12; Yahu 12:6.

Bqr-qs nass

O-kwuur n-Ton o shir

¹ Bõn kañe, um dooru hyan un to ken hyangan-to, um hyang o ken ish-o tikshisse n-Ton shir. Um dooru m-hoge un ka cor-o um hoge n-ga à. O tepsutu me untun o-kar o zeeru me, "Daan kañe, man kutu wo rii-yo he m-kor un jim-de un yo ka à." ² Kañe ba m-jime, **Kukt-o Shir** garamsuru me, um hyanburu komo o ken kwuur-o n-me n-Ton shir komo wu ken wu ro tara un o. ³ Ka wu ro tara un ka kwuur-o à wu ro us-myakt untun ta'ar-ye un hwor-ye un ho-mo ut-wa un zen jaas-o ne. Wata, gwanga-o rigimshe ka kwuur-o. Ka gwanga-yo ro us-myakt untun ta'ar-de un hwor de ro untun ho-mo ut-wa à.* ⁴ Rigimshe un ka kwuur-o ne komo to ken kwuur-to ro kon ur-kwooz ut-nass [24], komo sek-ye ur-kwooz un nen nass [24] ro tara un to. Ye ro tupu un saw-ut pus-to ne ut-matuku un gond-to un zinariya ne un hi-to un ye. ⁵ Myakt-se a senge m-hyan se ro m-rwuun be-de un ka kwuur-o o-zaaz ne o ut-dakar. Un co-o un ka kwuur-o ne, pitirra-ut ta'oor ro kon to ro m-re o-ra ruwruw shero shero, to ro hek-o un **Kukt-o Shir**, to Shir ro m-tom à.† ⁶ Un co-o un ka kwuur-o, ka be-de ro kyarkyar untun mo ken sa-mo mo a nome untun ur-madipi à. Komo rigimshe un ka kwuur-o ne, n-tete ne rii-ye un hoog ro kon nass un yish ne ko ke so, co un jim ne.‡ ⁷ Yo ur-takan ya yo ro untun o-zur, ayoore-yo untun gwon o-na, atette-yo ro un co-o un ko-hun ne, anasse-yo untun o-gwom yo ut-hukse.§* ⁸ Ko yo ke rii-yo un hoog-yo ro ut-kukun ne ut-cind, ka kukun-to tomso ne ro un yish ne ur-me n-do ne. M-tet, m-how ne, ye m-yage hu us-sep à:

"Ba m-kukop, ba m-kukop, ba m-kukop
wu ro Wan-Koyan Shir Wa-ut-Gwomo kap.

Wu ro'e n-ga à, Wa-m-moka, wu ro, komo wu he m-haan à."†

⁹ Ka rii-ye un hoog-ye un ya'as m-seps, ya ut-gos, ur-bongon ne be-de un ka wu ro tara un ka kwuur-o à, wu ro un hoog ne har da-o ba m-ta à. Da-o ye cire nom kaane à, ¹⁰ da-o gaan ka sek-ye ye ur-kwooz un nass [24] kwukturu n-dak un co-o un ka wu ro tara un ka kwuur-o à. Ye ro bongon-de un wu ro ba m-ta à. Ye essuru gond-to un ye n-dak un co-o un ka wu ro tara un ka kwuur-o à, ye ro m-zee:

¹¹ "Wo bo'ose, Wan-Koyan Shir,
remen o dekt m-seps, ut-gos, ur-beeb ne.
Remen wo nome koyan,
tomso ne un con-m ru o a nome koyan
komo remen ru, se rotte m-hoog ne."

Bqr-qs taan

Takurda-o pu'usse un Ya o-Rwuug o-Ca ne

¹ Um hyanuru o-takurda pu'usse un kom-o ur-re o un ka wu ro ur-she'et un kwuur-o ut-gwomo à. Ka takurda-o pu'usse o shiishte m-gen ko o ke riib-o, n-me n-do ne, o tigishshite kugup a rekesse o so-o ta'oor.* ² Um

* **Bqr-qs nass:3** 4:2-3 Hyen komo: Izik 1:26-28; 10:1. † **Bqr-qs nass:5** 4:5 Hyen komo: Rwuug 19:16; Hyan 8:5; 11:19; 16:18; Izik 1:13; Hyan 1:4; ZeKa 4:2. ‡ **Bqr-qs nass:6** 4:6 Hyen komo: Izik 1:22. § **Bqr-qs nass:7** 4:6-7 Hyen komo: Izik 1:5-10; 10:14. * **Bqr-qs nass:7** 4:7 Hyen komo: Izik 1:5-10; 10:14. † **Bqr-qs nass:8** 4:8 Hyen komo: Izik 1:18; 10:12; Isha 6:2-3. * **Bqr-qs taan:1** 5:1 Hyen komo: Izik 2:9-10; Isha 29:11.

hyanurü ko-beeb-wu ün **wan-tòm-wu Shir**, wü rø o-ko'ot ün caari-ø o-cor wü rø m-zee, "¿Wan wü ne depe wü ke'es ká reke-to wü upste ka takurda-o?" ³ Yatt net-wü he m-hoks kø n-Tøn shir, kø n-dak, kø ün kús-ø n-dak wü bø'ose ups ün ka takurda-o, har wü karantutè á. ⁴ Ûm 'wõnurü 'wõn-se m-yø remen a kum net-wü wø ups ün ka takurda-o har wü karantutü ø á. ⁵ Amba wan-gaan be-de ün ka sek-ye ye ur-kwooz ün nass [24] zeerü me, "Wø 'wõn á! Gwot! Ka zur-yo, ün baag-o **Yahuda**, ün den-o ko-Gwomo **Dawuda** yo reeste ur-hø. Yo rø ur-beeb ne yo ke'esté ká reke-ut ta'voor-to komo yo ups ká takurda-o."[†]

⁶ Ûm gwoturü um hyanurü Ya o-Rwüug o-Ca sa o zee a ün hø yo. Amba m-møka yo ro eso n-tete ø ün ká kwüur-ø ut-gwomo ø ün ká rii-ye ün høog-ye ne nass. Yo rø komo n-tete ø ün ká sek-ye ne ur-kwooz ün nass [24]. Wü rø us-kar ne us-ta'voor ün yish ne ta'voor, to rø hek-ø ün **Kukt-ø Shir**, ø Shir rø m-tøm ün myet høno o-dak à. ⁷ Wü haarü co wü goksurü ká takurda-o ün kom-ø ur-re ø ün ká wü rø ur-she'et ün ká kwüur-ø á. ⁸ Bø wü gokste ká takurda-o ro m-gen ne á, ká rii-ye ün høog nass-ye ün sek-ye ne ur-kwooz ün nass [24] ye heeru ün her-ø ün Ya o-Rwüug o-Ca. Kø wü ke be-de ün ye rø o-moro ne ün tur-de o-zinariya ne shiishe ün rii-yo m-shi'igin, to ka to ün esente-de ün kon-se ün hun-ne ye Shir se ye kone à. ⁹ Ye hurü sep-o pu-ø, ye rø m-zee:

"Wø wü bø'ose goks ün ká takurda-o pu'usse-o komo o ke'es reke-to ün ø o ups ø.

Remen n-ga a ro hoostü wø,
komo ün mar-m ru mø **ur-seke**
o rundutè Shir hun-ne n-me
ün kø ø ke baag-o, ut-rem ne,
ün buug-to ün hun-ne ne ut-dak ne.*

¹⁰ O muutu ye, ye waragte yan-**Cow ün kon-se Shir**,
ye nomotè Shir m-senge,
komo yea nom ut-gwomo be-de ün hun-ne
ye ün høno o-dak."[†]

¹¹ Ka da-de ün doorü m-gwot komo, ün hogurü cor-se ut-sep se ün **yan-tøm-ye Shir** ye arge dugu-ús øp sø-o dugu-ús øp [100,000,000] à. Ye rø eso eso ye rigumsurü ka kwüur-ø, ün ká rii-ye ün høog-ye nass-ye ne, komo ün ká sek-ye ye ne. ¹² Ye rø ün hu ün ká sep-ø ye rø m-muut:

"Ya o-Rwüug o-Ca yo a høe à,
yo bø'oste goks ur-beeb, o-kwum ne, us- nap ne, m-'wõns ne,
ut-gos ne, m-seps ne, ur-bongon ne!"

¹³ Komo ün hogurü høn ün bø ün rii-yo Shir hwoone n-Tøn shir n-dak ne á, komo ün kús-ø n-dak ne, n-me m-sa ne. Kap ø ün rem-se ün høog se rø ün hu ün ká sep-ø:

"Depete se ya'as ur-bongon,
ut-gos ne, m-seps ne, ur-beeb ne,
be-de ün ká wü rø ur-she'et ün ká kwüur-ø ut-gwomo ø á,
komo ün ká Rwüug-o o-Ca yo ne,

o-da har da-ø ba m-ta!"

[†] **Bør-ús taan:5** 5:5 Hyen komo: Taka 49:9; Isha 11:1,10.   [‡] **Bør-ús taan:6** 5:6 Hyen komo: Isha 53:7; Zeka 4:10.   **§** **Bør-ús taan:8** 5:8 Hyen komo: Bong 141:2.   * **Bør-ús taan:9** 5:9 Hyen komo: Bong 33:3; 98:1; Isha 42:10.   [†] **Bør-ús taan:10** 5:10 Hyen komo: Rwüü 19:6; Hyan 1:6.   [‡] **Bør-ús taan:11** 5:11 Hyen komo: Dane 7:10.

¹⁴ Ká rii-ye ɔn hoog nass-ye shasuru, “**Amin!**” Komo ká sek-ye ye heeru, ye nomuru Shir ɔr-bongon ɔn ká Ya Rwuug-o Ca-yo ne.

Bɔr-ɔs cind

Ka Ya o-Rwuug o-Ca yo ke'este

ka reke-ɔt cind-to ɔr-takan to

¹ Mɛ gut, ɔm hyanuru ká Ya o-Rwuug o-Ca yo ke'este reke-de ɔr-takan be-de ɔt-ta'voor to ɔn ká takurda-o. Ka da-de ɔm hoguru o-gaan be-de ɔn ka rii-ye ɔn hoog nass-ye yo 'yonstɛ o ken cɔr-o ɔntun dwum-de o-dàkàr, “Haan!” ² ɔm gwoturu, ɔm hyanuru jok-o pus-yo ree. Wan-da-mo ɔn yo ro o-ta ne ɔt-kom, o-gond ne yeresse ɔn hi-de ɔn wu. Komo wu ruuru ɔntun net-wu re ɔr-ho à remen wu doot re ɔr-ho.*

³ Bɔ ká Ya o-Rwuug o-Ca yo ke'este reke-ɔr ayoore-de à, ɔm hoguru rii-yo ɔn hoog o-ayoore-yo zeeɔ, “Haan!” ⁴ Yo ken jok-yo rwuunuru o-jaas yo záá. A ya'u wan-da-mo ɔn yo caari-o o-magay ɔr-beeb ne wu dostɛ she'et-de m-gwugwu ɔn hono o-dak, a inuru ɔr-gun ɔn hoom-de ɔn hun-ne ne ko kene.†

⁵ Bɔ ká Ca-yo ke'este reke-ɔr atette-de à, ɔm hoguru rii-yo ɔn hoog o-atette-yo zeeɔ, “Haan!” ɔm gwoturu n-ton, ɔm hyanuru jok-o rim-yo. Wan-da-mo ɔn yo ro ɔn rii-yo ɔr-me ne ɔn kom-to ɔn wu.‡ ⁶ Komo ɔm hoguru o ken cɔr-o rwuuntɛ be-de ɔn ka rii-ye ɔn hoog nass-ye o ro m-zee, “Kok-de ɔn yege-hyò§ hond hond ɔn hwɔr-ye ɔr-guwus de ɔn ho-ɔr gaan ne. Kok-ɔt tet-to ɔn yege-nat* hond hond ɔn hwɔr-ye ɔr-guwus de ɔn ho-ɔr gaan ne. Amba taase o sabarse m-nɔw ɔn m-modi ne á.”

⁷ Da-o ká Ya o-Rwuug o-Ca yo ke'esɛ reke-ɔr anasse-de à, ɔm hoguru ka rii-yo ɔn hoog anasse-yo zeeɔ, “Haan!” ⁸ ɔm gwoturu kanɛ ɔn co re. ɔm hyanuru yo ken jok-yo kukurse. Jin-de ɔn wan-da-mo ɔn yo komo de ro “m-Mar,” komo yo ro wu m-dorbe à “Saag-se.” A ya'u ye ɔr-beeb ɔn buug-ɔr gaan be-de ɔn buug-ɔt nass-to ɔn yan-she'et-de ɔn hono o-dak, remen ye hoomtɛ ye ɔt-magay, ɔn mer ne, ɔs-gom ne, komo ɔn nem-ye ɔt-kot ne.†

⁹ Da-o ká Ya o-Rwuug o-Ca yo ke'esɛ reke-ɔr ataane-de à, ɔm hyanuru be-de ɔn 'wun-de o-hana hoog-mo ɔn ka ye a hoome remen ye ko'otte Ma-to Shir hur-ɔr gaan m-sheer ne, komo ɔn rure ɔn hun-ne ne ma-ɔt Yeso wu he ye hoks m-gu à. ¹⁰ Ye 'yonsu ɔs-cɔr deen ye zeeɔ, “Wan-Koyan, Wa-ɔr-Beeb kap, Wa-o-nip komo So-wu, ¿sɛ de ke ho-de o he piishe ɔn hun-ne ye ɔn ká hono o-dak o ɔt-ma? ¿Komo yan da-o o he ye m-rangse remen ye hoog te? ¿De ke ho-de o he te m-muse?” ¹¹ Kap mo ɔn ye ko wu ke a ya'suru wu matuku-ɔr seeb-de ɔr-pus-de. Komo a ruru ye unze ye wuwe ya o-da hiin, se a shooste bo a cone à, ɔn ɔr ɔn ye ne campo-ne ɔn ne'a-ne ne ye a he m-ho **yan-dor Yeso** bo a ho ye à.

¹² Ka da-o ɔm hyanuru Ya o-Rwuug o-Ca ke'este reke-ɔr acinde-de. A nomuru mo ken caari-mo ɔn nukte-mo o-dak mo. Ho-ɔr warguru ɔr-rim-de ɔntun gwodo-o rim-o, o-reng komo da-o gaan-yo warguru o-jaas yo záá ɔntun m-hyo.‡ ¹³ Ka da-o yege-regeɔ komo ye hyemenuru n-dak ɔntun bo

* **Bɔr-ɔs cind:2** 6:2 Hyen komo: ZeKa 1:8; 6:3,6. † **Bɔr-ɔs cind:4** 6:4 Hyen komo: ZeKa 1:8; 6:2.

‡ **Bɔr-ɔs cind:5** 6:5 Hyen komo: ZeKa 6:2,6. § **Bɔr-ɔs cind:6** 6:6 ɔt-Girik: arkama. * **Bɔr-ɔs cind:6** 6:6 ɔt-Girik: barari. † **Bɔr-ɔs cind:8** 6:8 Hyen komo: Izik 14:21. ‡ **Bɔr-ɔs cind:12** 6:12 Hyen komo: Hyan 11:13; 16:18; Isha 13:10; Jowe 2:10,31; 3:15; Mati 24:29; Mark 13:24-25; Ruka 21:25.

mat-de o-rum yo ba m-nen rō m-hyemene yo-mō m-'wōns bu'ū yo à. § 14 A pussurū o-ke'ente bō a m-pus un rii-ō ūr-rūt à, komo a dossurū kō o ke Haag-ō un kō o ke dak-ō n-tēte de m-hō o ne un be-tō un to.*

¹⁵ Ka da-ō gwōmo-ne ye o-dak, ya-ūt-con un gos-ye ne, ye un karma-ne, un ya-o-kwum ne, un ya-ur-beeb ne, guw-ne un yan-ba-m-guw ne ne kap, ye argū m-wuke n-me ūt-wu, un pak-tō ūt-haag ne. † ¹⁶ Ye zeerū eeg-se ūt-haag ūt-ta'ar ne, ye zeerū to, "He'en nō be un te nō mō'og tē untaase tē hyen co-ō un ka wū rō tara un kwūr-ō ūt-gwōmo à, komo taase ryaab-se un ká Ya o-Rwūug o-Ca yo kum tē. ‡ ¹⁷ Remen caari-de ūr-hō de un ryaab-se un ye woosunte, ¿wan wū he hoks m-ēs?" §

Bor-ús ta'voor

*Hun-ne dugu-ús zungu un
kwōoz-ūt yoor ūs-nass [144,000]*

¹ Ka da-de um hyanurū **yan-tōm-ye Shir** nass eso eso un pa'aso-ūt nass-to un hōno o-dak. Ye wēnurū m-yo mō un kō de ke kwūss-de m-hund n-tōn o-dak. Ye bōpurū yo-mō un kwūss-ūt nass taase mō hund o-dak kō n-tōn m-sa kō un yo ken 'yo-yo.* ² Komo um hyanurū wū ken **wan-tōm-wū Shir** wū rō m-rwūun sō ūr-horan. Wū rō un reke-de Shir ne wan-hoog. Komo wū kangsurū ka **yan-tōm-ye Shir** ye nass ka ye a ya'e gwōmo-tō ye hogusse o-dak m-sa ne m-hoog à. ³ Wū zeerū ye, "Wasū nō! Nō hogusse o-dak kō m-sa ūs-'yo ne m-hoog á se a kemeste ka reke-de Shir de un zwōn-tō un yan-guw-mō un wū." † ⁴ Ka da-de **wan-tōm-wū Shir** un or un wū ne yan-tōm ye Shir, kemete myet-mō guw-ne ye Shir. Um hogurū mōor-tō hun-ne ye ka yan-tōm ye keme o-napa remen ye rō guw-ne ye Shir à dugu-ús zungu un kwōoz-ūt yoor ūs-nass [144,000] ka ye a keme ka napa-de à ye es mō baag-tō un **Isra**-ne kap.

⁵ Ka yan-tōm ye keme o-napa:

Sō un baag-o **Yahuda** dugu-ús op ūs-yoor [12,000],

Sō un baag-o Ruben dugu-ús op ūs-yoor [12,000],

Sō un baag-o Gad dugu-ús op ūs-yoor [12,000],

⁶ Sō un baag-o Asher dugu-ús op ūs-yoor [12,000],

Sō un baag-o Napari dugu-ús op ūs-yoor [12,000],

Sō un baag-o Manase dugu-ús op ūs-yoor [12,000],

⁷ Sō un baag-o Simōn dugu-ús op ūs-yoor [12,000],

Sō un baag-o **Rewi** dugu-ús op ūs-yoor [12,000],

Sō un baag-o Issakar dugu-ús op ūs-yoor [12,000],

⁸ Sō un baag-o Zeburun dugu-ús op ūs-yoor [12,000],

Sō un baag-o **Yusuhu** dugu-ús op ūs-yoor [12,000],

Sō un baag-o **Banyamin** dugu-ús op ūs-yoor [12,000].

⁹ Bō tō ka aragte à, um gwōturū um 'wōs de ken caari-de ūr-mōrog de un yan-ba-m-kūkop ūt-mōor ne ye arge m-oog à. Ye rwūunte sō un kō tō ke dak-tō, un kō tō ke baag-tō ne, un kō ye ke hun-ne ye ne, un kō de ke rem-de ne. Ye rō eso eso her-ō un ká kwūr-ō un co-ō un ká Ca-yo. Ye

§ **Bor-ús cind:13** 6:13 Hyen komo: Isha 34:4. * **Bor-ús cind:14** 6:14 Hyen komo: Hyan 16:20.

† **Bor-ús cind:15** 6:15 Hyen komo: Isha 2:19,21. ‡ **Bor-ús cind:16** 6:16 Hyen komo: Hose 10:8;

Ruka 23:30. § **Bor-ús cind:17** 6:17 Hyen komo: Jowe 2:11; Mara 3:2. * **Bor-ús ta'voor:1** 7:1

Hyen komo: Irmi 49:36; Dane 7:2; Zēka 6:5. † **Bor-ús ta'voor:3** 7:3 Hyen komo: Izik 9:4,6.

cupstè matuku-ut seëb-tò ut-pus tò, ye bups jet-se o-dòbinò un kom-tò un ye. ¹⁰ Ye 'yonsu us-còr deen ye zeeru, "Gwu rwuunte be-de un Shir na, wu rò tara un kwuur-ò ut-gwomo à, un ká Ca-yo ne!"

¹¹ Kap o un yan-tòm-ye un Shir komo ye rigumsuru ká kwuur-ò eso eso, un ka sek-ye ne, komo un ká rii-ye un hoog nass-ye ne. Ye kwukturu un her-ò un ká kwuur-ò, o-co n-dak ye nomoru Shir ur-bongon. ¹² Ye senguru m-zee,

"**Amin!** Ur-bongon, m-seps ne, us-nap ne, un 'ya m-yar ne, ut-gos ne, ut-gwomo ne, m-wons ne kap rò be-de Shir na ba m-ta har ya nomot! **Amin!**"

¹³ Ka da-ò wan-gaan be-de un ká sek-ye ye ur-kwooz un nass [24] citu me, wu zee, "¿Wan ne ye ya un matuku-ut seëb-tò ut-pus tò? ¿Komo ke sq-ò ye rwuune?"

¹⁴ Um zeeru wu, "Gos-wu, o nepste."

Ka da-de wu zeeru me, "Ye ka ye rò hun-ne ye possune be-de un re ur-koob ur-gos-de à. Ye un so'os matuku-ut seëb-tò tò un ye un hyó-mò un ká Ca-yo, ye mustu tò ut-pus tò.‡

¹⁵ "Q hante ye est un her-ò un kwuur-ò ut-gwomo tò Shir, komo ye un nom m-senge m-tet, m-how ne n-me un Pyo-ò un wu. Komo ka wu rò tara un ka kwuur-ò ut-gwomo à wua she'et be-ur gaan un ye ne komo wu 'er ye.

¹⁶ Yea do hoge m-mer á, yea do hoge o-**swoot** á, yea do hyan n-noonho-ò ur-hò á kò o ken hund-ò á. §

¹⁷ Tò ka a kor remen ká Ca-yo rò un tete-de un ka kwuur-ò à yo he ye m'er.

Komo yo a dorutte ye ha-mò un yish-tò un hò-mò un hoog.

Komo Shir a pe'eg yish-mò un ye kap."*

Bør-us eer

Reke-ur ata'yoore-de

¹ Da-ò Ya o-Rwuug o-Ca ke'esè reke-ur ata'yoore-de à, a reesu ceen n-Ton shir har rii-yo wòò purug-de un kwòm-o gaan à.

² Ka da-ò um hyanuru **yan-tòm-ye Shir** nen ta'voor eso eso un co-ò Shir, komo a ya'asuru ye kar-ut ta'voor-tò m-hur.

³ Ka da-ò wu ken **wan-tòm-wù Shir** wu un sheend-de o-zinariya ne ut-kom de un rii-yo m-shi'igin, wu woonuru wu esuru yow yow o-**hana** ne. A ya'asu wu rii-yo m-shi'igin deen remen wu mossutè un kon-se un hun-ne ye Shir ne, n-ton o-**hana** o-zinariya o rò un her-ò o-kwuur à.* ⁴ Hyé-de un ka rii-yo m-shi'igin mò mosse un kon-se un hun-ne ye Shir ne, daaru n-ton be-de Shir cir-mò un be-de o-**hana**, be-de **wan-tòm-wù Shir** kapru

‡ **Bør-us ta'voor:14** 7:14 Hyen komo: Dane 12:1; Mati 24:21; Mark 13:19. § **Bør-us ta'voor:16**

7:16 Hyen komo: Isha 49:10. * **Bør-us ta'voor:17** 7:17 Hyen komo: Bong 23:1; Izik 34:23; Bong

23:2; Isha 49:10; Isha 25:8. * **Bør-us eer:3** 8:3 Hyen komo: Emos 9:1; Rwu 30:1,3.

yo à. ⁵ Ka da-de **wan-tōm-wū Shir** shoosuru ka sheend-de m-tuks de wū shoosuru o-ra rwūun-mō un ká hana-o, wū jonduru de un hōno o-dak. A nomoru o-dákár, o-zaaz ne, us-myakt ne, komo dak-o nukturu.†

Kar-tō m-hur ut-nass tō ur-takan

⁶ Ka da-de ká **yan-tōm-ye Shir** ye ta'oor ut-kar ne ut-ta'oor ye zonguru ye hurut tō.

⁷ **Wan-tōm-wū Shir** wū ur-takan hururu kar-o un wū. A hyanuru ta'ar-ye un kem o-ra ne, mōsse m-hyó ne a duusunduru un hōno o-dak. Ka ra-o tuksuru buug-ur gaan be-de un buug-ut tet-tō un hōno o-dak, ká ra-o tuksuru komo buug-ur gaan be-de un buug-ut tet-tō us-'yo un po-ut yar-tō ne.‡

⁸ Ka da-de **wan-tōm-wū Shir** ayoore-wū hururu kar-o un wū, a jorburu o ken Haag-o o-ra o-rūw rūw n-me m-sa. Buug-ur gaan be-de un buug-ut tet-tō m-sa wakturu m-hyó, ⁹ Buug-ur gaan be-de un buug-ut tet-tō un rii-ye un hoog-ye rō n-me un ká sa-mō à maruru. Buug-ur gaan be-de un buug-ut tet-tō un hat-tō m-sa saburu.

¹⁰ Ká da-o **wan-tōm-wū Shir** atette-wū hururu kar-o un wū. Yo ken caari-yo o-regen yo he'enuru zee-mō n-ton yo rō un re o-ra untun us-myak rwūun-mō n-ton. Yo he'eburu un buug-ur gaan be-de un buug-ut tet-tō ut-roog komo un yish-tō m-hō ne. § ¹¹ Jin-de un ká regen-yo komo "Gaag-de." Yo muuturu buug-ur gaan-de m-hō kap be-de un buug-ut tet-tō un ká hō-mō warguru ur-gaag. Hun-ne ut-moor ne ye swō ká hō-mō à ye maruru, remen gaag-de un mō.*

¹² Ká da-de **wan-tōm-wū Shir** anasse-wū hururu kar-o un wū. A wosuru buug-ur gaan be-de un buug-ut tet-tō ur-hō, buug-ur gaan be-de un buug-ut tet-tō o-reng, komo buug-ur gaan be-de un buug-ut tet-tō un yege-regen warguru o-comb. Buug-ur gaan-de m-hōw ba m-cecar, kaane komo buug-ur gaan-de m-tet.†

¹³ Ká da-o um gwoturu, um hoguru yo ken gwom-yo yo rō us-kan bō yo ro m-hukse n-ton m-yo à. Yo rō m-zee, "Rii-yo ur-'won! Rii-yo ur-'won! Rii-yo ur-'won, be-de un kap o un hun-ne ye un hōno o-dak remen rem-se he m-kor da-o **yan-tōm-ye Shir** nen tet ye hure kar-tō un ye!"

Bōr-ūs jero

Kar-o ataang-o

¹ **Wan-tōm-wū Shir** ataang-wū huru kar-o un wū. Um hyanuru regen-yo he'ene rwūun-mō n-ton shir haan-mō n-dak à, komo a ya'asuru wū rii-yo un tiks un 'wugupte-o un ka kuub-o ur-duw o. ² Da-o wū tikshe ká kuub-o à, de ken hye-de rwūunuru sa o zee hye-de un caari-o o-ra, har ká hye-de rwō'u ur-hō un kus-o n-ton ne nom o-comb.* ³ Yege-e rwūunuru n-me un ká hye-de, ye ciruru un hōno o-dak, a ya'u ye gwomo-tō us-tot untun yege-tot.† ⁴ A kewsu ye komo un taase ye sabarse po-tō n-dak, kō ut-ran, kō us-'yo, se de hun-ne ye rotte napa-o Shir un zwon-tō un ye á.‡ ⁵ A 'ya

† **Bōr-ūs eer:5** 8:5 Hyen komo: Rewi 16:12; Izik 10:2; Rwūū 19:16; Hyan 11:19; 16:18. ‡ **Bōr-ūs**

eer:7 8:7 Hyen komo: Rwūū 9:23-25; Izik 38:22. § **Bōr-ūs eer:10** 8:10 Hyen komo: Isha 14:12.

* **Bōr-ūs eer:11** 8:11 Hyen komo: Irmi 9:15. † **Bōr-ūs eer:12** 8:12 Hyen komo: Isha 13:10; Izik

32:7; Jowe 2:10,31; 3:15. * **Bōr-ūs jero:2** 9:2 Hyen komo: Taka 19:28. † **Bōr-ūs jero:3** 9:3

Hyen komo: Rwūū 10:12-15. ‡ **Bōr-ūs jero:4** 9:4 Hyen komo: Izik 9:4.

ye gwomo-to ʉn ho ʉn net á, se de ye rangse hun-ne har reng-ʉs taan. Ye ya'ag hun-ne m-reeten ʉntun reeten-mo ʉn totonte-o o-tot. ⁶ N-me ʉn ká ho-to hun-ne a hoob m-mar, amba yeá kum á. Yeá dishe m-mar amba moa yage m-haan. §

⁷ Ká 'e-ye sha'ag jok-ye a zongse remen ʉr-gun à. Hi-to ʉn ye ro yeresse ʉntun gond-to o-zinariya, co-se ʉn ye komo sha-mo ʉn co-se ʉn hun-ne.*

⁸ Hi-se ʉn ye ʉntun hi-se ʉn ne'a, yin-ye ʉn ye ʉntun yin-ye o-zur. † ⁹ Ye copuru matuku-to ʉt-kwom n-te ʉn be-to ʉn ye, go ʉn to hun-ne ro m-cop remen ʉr-gun à, zááz-o ʉn kũkun-to ʉn ye m-shas ʉntun zááz-o ʉn jok-ye ʉr-gun. ‡ ¹⁰ Ye ro ʉs-tur ne, se ʉn tot ʉn hun-ne ʉntun yege-tot. Tur-se ʉn ye rangsute hun-ne har reng-ʉs taan. ¹¹ Ye ro ʉn ko-Gwomo ne, wu ye ro ʉn kus-o ʉn wu à, wu ro ká **wan-tom-wu Shir** wu a ya'ase gwomo-to ʉn ká kuub-o ʉr-duw o à. Jin-de ʉn wu ʉn rem-de **ut-Ibra** "Abaddon" wu, ʉt-Girik komo, "Aporiyon" Wata "Wan-hom ʉn hun-ne."

¹² Rii-yo ʉr-'wɔn de ʉr-takan aragte, kuks ʉt-voor to roone à.

Kar-o acinde-o

¹³ Ka da-de **wan-tom-wu Shir** acinde-wu huru kar-o ʉn wu, ʉm hoguru o ken cor-o ro m-rwuun be-de ʉn ka kar-ʉt nass-to ʉn **hana-o** ʉn zinariya o ro ʉn her-o Shir à. § ¹⁴ Ka cor-o zeeru **wan-tom-wu Shir** acinde-wu, ka wu ro o-kar ne ʉt-kom à, "Ho'osune ka yan-tom ye Shir nen nass-ye ye ro ke'o ʉn roog-o o-Yupireti à!" ¹⁵ Ka **yan-tom-ye Shir** nen nass-ye, a ʉn ho'osundu ye remen ye hoot buug-ur gaan be-de ʉn buug-ʉt tet-to ʉn hun-ne ye ʉn hɔno o-dak. Shir ess ka yan-tom ye remen ká da-o ʉn ká ho-de, ʉn ká reng-yo ʉn ká hak-o ne. ¹⁶ ʉm hoguru moor-to ʉn ka karma-ne ye n-ton ʉn jok woose miriyon zungu-ʉs voor [200,000,000].

¹⁷ Da-o ʉm hyane ka jok-ye ʉn yan-da-se ʉn ye ne à, ye ro ʉntun kaane: matuku-to ʉn ye to ʉt-kwom ʉt-jaas to záà ʉntun o-ra, ʉn to ken ne ʉntun sha-mo o-comb ʉn ho-mo ʉt-wa ne ʉn mo ʉt-ru ne. Ko yo ke jok-yo komo hi-de ʉn yo ro ʉntun de o-zur, komo ta'ar-to ʉn caari-o o-ra m-rwuun ʉn nu-o ʉn ye ʉr-'hye ne. ¹⁸ A hɔru buug-ur gaan be-de ʉn buug-ʉt tet-to ʉn hun-ne ʉn ká ta'ar-to ʉn caari-o o-ra to, ʉr-'hye m-tukne de rwuune ʉn nu-se ʉn ye à. ¹⁹ 'Wons-mo ʉn ka jok-ye ro ʉn nu-se ʉn ye, ʉn tur-se ʉn ye ne komo. Tur-se ʉn ye komo ro ʉt-hi ne ʉntun to ʉn hwo ʉn gwomo-to ʉn hogusse ʉn hun-ne m-hoog ne.

²⁰ Amba ka hun-ne ye mare ʉn ka rangse-o á, ye kwangute m-waktune be-de Shir. Ye senguru ʉn kwukte ʉn **ya-ut-kot** m-gir ne ʉn saw-to a nome ʉt-kom à ʉn zinariya, ko azorpa à, ko ʉn kwom-ʉt jaas-to, ko ʉr-ta'ar, ko ʉs-yo, toa hoks m-hyan á, toa hoge á, toa hoks m-arag á.* ²¹ Komo ye kon a soksu ye **ba'as-to** ʉn hun-ne ye ye hoome á, ko hyat-to ye nome ʉn bu-yo ʉn moq, o-ás, ko hyow-de ʉn ye á.

Bor-ʉs op

*Wan-tom-wu Shir ʉn
ya o-takurda o-rek yo ne*

§ **Bor-ʉs jero:6** 9:6 Hyen komo: Ayub 3:21; Irmí 8:3. * **Bor-ʉs jero:7** 9:7 Hyen komo: Jowe 2:4. † **Bor-ʉs jero:8** 9:8 Hyen komo: Jowe 1:6. ‡ **Bor-ʉs jero:9** 9:9 Hyen komo: Jowe 2:5.

§ **Bor-ʉs jero:13** 9:13 Hyen komo: Rwu 30:1-3. * **Bor-ʉs jero:20** 9:20 Hyen komo: Bɔng 115:4-7; 135:15-17; Dane 5:23.

¹ Ka da-de ne, um dooru m-hyan un ko-caari-wu un ko-beeb-wu un **wan-tom-wu Shir** ro m-kergune zee-mo un n-Ton shir. Ke'ente-ut hokkussute wu, o-gwanga ne un hi-de wu. Co-o un wu us-myakt untun ur-ho, na-se un wu untun ser-to o-ra. ² Wu ro un ya o-takurda o-rek yo ne upsusse un kom-to un wu. Wu essuru na-o un wu o ur-re n-me m-sa, na-o ur-kwanta komo o-dak. ³ Wu rwunturu cor-o o-zaaz untun o-zur. Bo wu 'yonste cor a, dakar-ut ta'voor shasuru un caari-o o-zaaz. ⁴ Bo ka dakar-ut ta'voor-to teperte a, um zonguru um genet. Amba um hoguru o ken cor-o cepente ut-ma rwuun-mo n-Ton o ro m-zee, "Rii-yo ka dakar-ut ta'voor-to rwore a, wo jar o gen a ma-to m-rwuunte to a!"

⁵ Ka da-de, ka **wan-tom-wu Shir** wu um m-hyaneso eso na-o gaan n-me m-sa na-o gaan o-dak a, wu jaksuru kom-o un wu o ur-re n-Ton shir. ⁶ Wu tonduuru un jin-de wan-hoog-mo un ba m-ta har ya nomot, wu nome Ton-o shir un kap o un rem-se ro ne n-me un o a, komo o-dak un rem-se ro n-me un o a, m-sa un kap rem-se ro n-me un mo a! **Wan-tom-wu Shir** zeeru, "Naas o da-o kus a! ⁷ Da-o **wan-tom-wu Shir** ata'yoore-wu hure kar-o un wu a, ka da-o Shir he m-shoos un senge-mo un wu. Toa kor untun bo wu rure guw-ne ye un wu ye ro un rwor un ma-to un wu a."*

⁸ Ka da-de um dooru hoge un ka cor-o n-Ton shir o dooru me zee komo, "Neke o goks ka ya o-takurda o-rek yo yo, yo ro upsusse un kom-to un **wan-tom-wu Shir** wu ro eso na-o gaan o-dak o-gaan n-me m-sa a."

⁹ Um nekuru be-de **wan-tom-wu Shir** um zeeru wu ya'as me ka ya o-takurda yo. Wu zeeru me, "Goks yo o ti. Yo a nom m-rerem un nu-o ru untun so. Amba wo corussa ya-yo a nom ur-gaag n-me ut-men." ¹⁰ Ka da-de um goksuru ka ya o-takurda yo un kom-to un **wan-tom-wu Shir**. Um ti'iru yo. Yo nomuru m-rerem untun so un nu-o re, amba bo um komte m-ti a, men-ut re wargu ur-gaag.† ¹¹ Ka da-o a dooru me m-rure unze, "Se o rur rii-yo he m-kor kanu un co komo a be-de un buug-to un hun-ne, hon ut-dak, ko de ke rem-de, un gwomo-ne ne."

Bor-us op o-gaan

Yan-su'e un Shir nen yoor

¹ Ka da-o a ya'asu me o-ko yo ur-me'es, komo a zeeru me, "Neke o me'es **Pyo-o Shir o-hana** ne. O oog ye ro ur-bongon n-me un o a.* ² Amba taase o me'es 'woog-o n-do, remen a ya'assute ye ro **Yahuda**-ne a. Yea yawag bo-o ba m-kukop har us-reng kwooz-ut yoor us-yoor [42].†‡ ³ Man 'ye yanswo-us re nen yoor ur-beeb. Yea cup matuku-to un tuk-mo ut-men, yea rur Ma-to Shir har ut-ho o-dugu un zungu-us yoor un ho-ut kwooz-ut tet [1,260]." ⁴ Ka **yan-Rwor un Ma-to Shir** ye nen yoor-ye ro 'yo-se o-zetun us-yoor un ka pitirra-ut yoor-to ne to ro shero shero un her-o Wan-Koyan wu un hono o-dak a.§ ⁵ Urege wu ken wu ro m-senge wu hogussute ye m-hoog, ra-o a rwuun un nu-se un ye o tuks yan-yage-to un ye. Un kaane, kap o un yan-yage-to un ye he m-merme. ⁶ Ye ro ur-beeb ne ye tigitu kus-o n-ton remen taase a hye kem un ka ho-to yette un ko'ot-o un ma-ut re a. Ye

* **Bor-us op:7** 10:5-7 Hyen komo: Rwu 20:11; Kara 32:40; Dane 12:7; Emos 3:7. † **Bor-us op:10** 10:10 Hyen komo: Izik 2:8—3:3. ‡ **Bor-us op o-gaan:1** 11:1 Hyen komo: Izik 40:3; ZeKa 2:1-2. § **Bor-us op o-gaan:2** 11:2 Hak-us tet ur-puru. †† **Bor-us op o-gaan:2** 11:2 Hyen komo: Ruka 21:24. § **Bor-us op o-gaan:4** 11:4 Hyen komo: ZeKa 4:3,11-14.

rɔ ɔr-beɛb nɛ be-de ɔn rɔw-se m-hɔ, yɛ mustu se m-hyɔ; komo yɛ ɔr-beɛb nɛ yɛ hantɔtɛ hɔno o-dak kɔ mɔ ke gɔ ɔn rew-m yɔ-mɔ mɔ ɔn kap da-o yɛ cɔnɛ à.*

⁷ Da-o yɛ komse rwɔr ɔn tɔm-o ɔn yɛ à, ka da-de ká nem-yo o-kɔt yo rwuɔnɛ n-mɛ ɔn kuub-o ɔr-duw à he yɛ m-kup yo jiish yɛ ɔr-beɛb komo yoa re ɔr-hɔ ɔn yɛ, komo yo hoom yɛ.[†] ⁸ Komo a rɔs u-to ɔn yɛ ɔn cɔw-yo ɔn ka caari-o o-bɔ o o a kemtɛ Wan-Koyan-wu ɔn yɛ à. A ɔn hongse jin-de ɔn ka bɔ-o o-**Sodom** nɛ, o-**Masar** nɛ. ⁹ Komo hɔ-ɔt tet ɔr-purug buug-to ɔn hun-nɛ, kɔ o ke baag-o, kɔ de ke rem-de ɔn kɔ tɔ ke dak-to nɛ, yɛa mɔrge yɛ gut ka u-to, komo yɛ wɛn a duk to. ¹⁰ Hun-nɛ yɛ ɔn hɔno o-dak a nom o-zak remen mar-mɔ ɔn ka **yan-Rwɔr ɔn Ma-tɔ Shir** yɛ yoor. Yɛa nom o-biki, yɛ tomtɛ ɔr ɔn yɛ nɛ m-yar remen ka **yan-Rwɔr ɔn Ma-tɔ Shir** yoor-yɛ yɛ hantɛ ka hun-nɛ yɛ ɔn hɔno o-dak yɛ o-range à.

¹¹ Amba bɔ ka hɔ-ɔt tet-to ɔr-purug aragte à, shik-mɔ ɔn hɔɔg rwuɔnu be-de Shir mɔ cɔwuru be-de ɔn yɛ. Yɛ inu eso eso ɔn na-se ɔn yɛ. Gyer-o rɛrɛrɛ bɔ ɔn ka yɛ hyanu yɛ à.[‡] ¹² Ka da-de yɛ hoguru caari-o o-cɔr rwuɔnu-mɔ n-Tɔn shir o rɔ yɛ m-zɛɛ, “Daan nɔ kane!” Yɛ argu m-da n-Tɔn shir n-mɛ ɔt-ke'ente, yan-yage-to ɔn yɛ rɔ gut. §

¹³ A kane ɔn ka da-o, a nomuru mɔ ken caari-mɔ ɔn nukte-mɔ o-dak mɔ, buug-ɔr gaan be-de ɔn buug-ɔt ɔp tɔ ɔn ka bɔ-o wurmurɔ. Q hɔɔru hun-nɛ dugu-ɔs ta'yoor [7,000]. Hun-nɛ yɛ kuse à yɛ hoguru o-gyer deen, yɛ sekemsuru Shir-wu n-Tɔn.*

¹⁴ Rii-yo ɔr-'wɔn ayoore-yo aragte, komo rii-yo ɔr-'wɔn atette-yo ka rɔɔne m-mɔka.

Kar-o ata'yoore-o

¹⁵ **Wan-tɔm-wu Shir** ata'yoore-wu hururu kar-o ɔn wu, a hoguru ɔs-cɔr se m-'wɔns n-Tɔn shir se rɔ m-zɛɛ,
“Shir rwɔ'og gwɔmo-to ɔn hɔno o-dak
m-warag gwɔmo-ɔt Wan-Koyan na
ɔn **Kiristi** wu ma ɔn wu nɛ.

Komo wu nom ɔt-gwɔmo ba m-ta har ya nomot!”[†]

¹⁶ Ka sek-yɛ ɔr-kwɔz ɔn nɛn nass-yɛ [24], yɛ ro tara tara ɔn kwuɔr-to ɔn yɛ n-hɛr o Shir, yɛ kwukturu co-se ɔn yɛ rɔ ɔn gwɔt o-dak, yɛ nomorɔ Shir ɔr-bɔngɔn. ¹⁷ Komo yɛ rɔ m-zɛɛ,

“Tɛ bɔmɔg wɔ, Wan-Koyan Shir Wa-ɔt-Gwɔmo kap,
wɔ wu rɔ m-mɔka à, komo wɔ wu ro n-ga à,
remen o deksɛ beɛb ɔn du,
komo o takantɛ gwɔmo-ɔt ru.

¹⁸ Dak-ɔt shiiste ɔs-ryaab, remen da-o ɔn ryaab-ɔs ru woosunte.

Da-o woosunte o a hette piishe ɔn margan-nɛ ɔt-ma à,

wɔa ya'as **yan-Rwɔr ɔn ma-tɔ Shir** ɔr-'yons
yɛ rɔ guw-nɛ ru à.

Komo ɔn yan-ba-m-kukop nɛ

ɔn kap o ɔn hun-nɛ nɛ yɛ ya'u wɔ m-sek à,
es-mɔ ɔn caari-nɛ ha-mɔ ɔn rek-yɛ.

* **Bɔr-ɔs ɔp o-gaan:6** 11:6 Hyen komo: 1Gwm 17:1; Rwuɔ 7:17-19; 1Sam 4:8. † **Bɔr-ɔs ɔp o-gaan:7** 11:7 Hyen komo: Dane 7:7,21; Hyan 13:5-7; 17:8. ‡ **Bɔr-ɔs ɔp o-gaan:11** 11:11 Hyen komo: Izik 37:10. § **Bɔr-ɔs ɔp o-gaan:12** 11:12 Hyen komo: 2Gwm 2:11. * **Bɔr-ɔs ɔp o-gaan:13** 11:13 Hyen komo: Hyan 6:12; 16:18. † **Bɔr-ɔs ɔp o-gaan:15** 11:15 Hyen komo: Rwuɔ 15:18; Dane 2:44; 7:14,27.

Komo wɔa saburʉs kap ɔ ʉn ye hante ɔ sabrɛ o-dak à!"‡

¹⁹ Ka da-de a tikshurʉ **Pyo-ɔ Shir** n-Tɔn shir. Ka da-ɔ a hyanurʉ kà ba-ɔ ʉn wʉ ɔ ʉn ɛss ʉt-ma ɔ n-mɛ ʉn Pyo-ɔ ʉn wʉ. A nomorʉ ɔ ken myakt-ɔ, o-zaaz nɛ, o-dàkàr nɛ, ʉn nukte-mɔ o-dak nɛ, ʉn caari-ye ʉn ta'ar-ye ʉn kem nɛ.§

Bɔr-ʉs op ʉs-ʉoor

Wʉ ken ne'a-wʉ ʉn caari-ʉo o-hwɔ ne

¹ Ka da-de ʉm hyanurʉ tɔ ken caari-tɔ ʉt-hyat tɔ n-Tɔn o-shir. ʉm hyanurʉ wʉ ken ne'a-wʉ a hɔkɛ ʉr-hɔ à, o-rɛng komo yo rɔ ʉn kʉs-ɔ ʉn na-se wʉ, ʉn hi-de ʉn wʉ komo wʉ rɔ ʉt-gond nɛ tɔ ʉn rɛgen op ʉn ʉoor [12]. ² Wʉ rɔ ʉr-uub nɛ, komo wʉ dakurʉ kan remen hoog-mɔ ʉn dwʉm-tɔ o-mat. ³ Ka da-de ʉm hyanurʉ komo ɔ ken napa-ɔ ʉt-hyat ɔ n-Tɔn shir. ʉm hyanurʉ yo ken caari-ʉo o-hwɔ ɔ o-jaas yo yo, ʉt-hi nɛ ʉt-ta'ʉoor ʉs-kar nɛ ʉs-op, ʉt-gond nɛ ʉt-ta'ʉoor ʉn hi-tɔ ʉn yo.* ⁴ Tur-de ʉn yo wishurʉ buug-ʉr gaan be-de ʉn buug-ʉt tet-tɔ ʉn rɛgen n-tɔn, komo yo jondʉ ye n-dak. Ka da-de yo ɛsurʉ 'gɛ ʉn hɛr-ɔ ʉn ka ne'a-wʉ, bɔ wʉ rɔ ʉn ma-tɔ mat à, zongʉ yo ɔrʉtɛ wà ʉn ka ne'a-wʉ.† ⁵ Komo wʉ maturʉ wà ʉn wʉ wan-campɔ, wʉ he nɔm ʉn gwɔmo-tɔ ʉn hun-nɛ kap ʉn kɔ-ʉo o-kwɔm à. Amba Shir rumsurʉ kà wà-wʉ wʉ deturʉ wʉ n-Tɔn o-shir be-de ʉn kwʉur-ɔ ʉn wʉ.‡ ⁶ Ka ne'a-wʉ komo wʉ somurʉ sɔ o-kɔt. Wʉ nekurʉ be-de Shir ja'asɛ remen wʉ à, be-de a he wʉ m-gwɔt har ʉt-hɔ o-dugu ʉn zungʉ ʉs-ʉoor ʉn hɔ-ʉt kwɔɔz-ʉt tet à [1,260].

⁷ Gun-ʉr argʉ m-inɛ n-Tɔn. Mikayer ʉn **yan-tɔm-ye Shir** ye ʉn wʉ nɛ ye dumurʉ ʉn ka hwɔ-ʉo nɛ, ka hwɔ-ʉo komo ʉn yan-tɔm ye ʉn yo nɛ ye sɛngʉ ʉr-gun.§ ⁸ Amba gun-ʉr rɛɛrʉ ka hwɔ-ʉo, a yanʉ yan-tɔm ye ʉn yo, komo a wɛnʉ ye she'et-de n-Tɔn shir bɔ ʉn ka da-ɔ. ⁹ Ka caari-ʉo ʉn ko-mɔng-ʉo hwɔ-ʉo, komo yo a m-aag **ko-Gwɔmo-wʉ ʉn ya-ʉt-kɔt** à, ka wʉ rɔ ʉn ɛgʉsɛ kap ɔ ʉn hun-nɛ ye o-dak à. A jorbʉ yo n-dak mɔsɛ ʉn yan-tɔm ye ʉn yo nɛ.*

¹⁰ Ka da-de, ʉm hogurʉ ɔ ken caari-ɔ ʉn ɔr-ɔ n-Tɔn shir ɔ rɔ m-zɛɛ, "M-mɔka gwʉ, ʉr-bɛɛb nɛ, ʉt-gwɔmo nɛ tɔ ʉn Shir na, komo ʉn bɛɛb-ʉr **Kiristi** nɛ rwʉuntɛ.

Remen a jorbʉssʉtɛ wan-yage-ʉt ɔr na nɛ n-dak, kà wʉ rɔ ʉn ɛ'e ʉn ɔr na nɛ ʉt-ma ʉn hɛr ɔ Shir m-tɛt, m-hɔw nɛ à.†

¹¹ Ye rɛɛg ʉr-hɔ

ʉn bu-ʉo ʉn hyó-mɔ ʉn Ya o-Rwʉug o-Ca

Komo ye rɛɛg ʉr-hɔ ʉn bu-ʉo ye rurʉtɛ hun-nɛ nɛ ma-ʉt Yɛso wʉ he ye hoks m-gu à.

Komo ye rɛɛg ʉr-hɔ remen ye was ʉn hoog-mɔ ʉn ye nɛ á har gyɛr-ɔ m-mar reet ye á.

¹² Remen kaanɛ, nɔm nɔ o-zak myet nɔ

‡ **Bɔr-ʉs op o-gaan:18** 11:18 Hyen komo: Bɔng 2:5; 110:5; 115:13. § **Bɔr-ʉs op o-gaan:19**

11:19 Hyen komo: Hyan 8:5; 16:18; 16:21. * **Bɔr-ʉs op ʉs-ʉoor:3** 12:3 Hyen komo: Dane 7:7.

† **Bɔr-ʉs op ʉs-ʉoor:4** 12:4 Hyen komo: Dane 8:10. ‡ **Bɔr-ʉs op ʉs-ʉoor:5** 12:5 Hyen komo:

Isha 66:7; Bɔng 2:9. § **Bɔr-ʉs op ʉs-ʉoor:7** 12:7 Hyen komo: Dane 10:13,21; 12:1; Ydas 1:9.

* **Bɔr-ʉs op ʉs-ʉoor:9** 12:9 Hyen komo: Taka 3:1; Ruka 10:18. † **Bɔr-ʉs op ʉs-ʉoor:10** 12:10

Hyen komo: Ayub 1:9-11; Zɛka 3:1.

ye ro ur-she'et n-Ton shir à!
 Amba hono o-dak m-sa ne toa warag rii-yo ur-'won!
 Remen **ko-Gwomo-wu un ya-ut-kot**
 wu he'ebute be un no!
 Wu shiishe us-ryaab,
 remen wu nepse da-o un wu teeste."

¹³ Bq ka hwo-yo nepte a jorbute yo n-dak à, yo ciru rangse un ka ne'a-wu mate wan-campo à. ¹⁴ Amba a ya'uru ka ne'a-wu kukun-ut yoor-to un caari-yo o-gwom remen wu huksute n-ton ha-mo o-dakar be-de a jamsu wu à remen kane a he wu m-gwot a 'er wu be-de un ka hwo-yo har hak-us tet ur-purug.† ¹⁵ Ka hwo-yo rwunturu m-ho un nu-o un yo untun o-roog, unze remen ho-mo reet wu. ¹⁶ Amba dak-o guuru ka ne'a-wu, be-de un ups o-nu, o coruru ka ho-mo rwuune un nu-o o-hwo à. ¹⁷ Ka hwo-yo hogu ryaab-se un ka ne'a-wu deen. Yo 'yonsunduru ur-gun un baag-o un ka ne'a-wu ne, un ka ye ro o-dorotte un **karamsa-to** Shir ne à, ye eks komo un o Shir unze ye ma Yeso ye ro. ¹⁸ Ka hwo-yo esuru n-te m-hyereg mo n-riib m-sa.

Bor-us op us-tet

Nem-yo o-kot

¹ Komo um hyanuru yo ken nem-yo o-kot yo m-rwuun n-me m-sa. Yo ro ut-hi ne ut-ta'oor, us-kar ne us-op, ut-gond ne ut-op un kar-se un yo. Komo un ko de ke hi-de, jin-ut ro kon to un yo'og-o Shir.* ² Ka nem-yo un hyane à yo sha'ag o-gu, amba na-se un yo nomuru ut-gos us-can ne deen un kanku-to m-seeb ne untun kanku-to un yo ken nem-yo, yo a m-aag o-beyar à. Nu-o un yo nomuru untun o o-zur! Ka hwo-yo ya'asu ka nem-yo beeb-de un yo, un kwuur-o un gwomo-to un yo ne, komo un beeb-de un yo ne de ut-gos.† ³ Um hyanuru hi-ur gaan be-de un hi-to un ka nem-yo, sa o zee a un hogussu de m-hoog mo he yo m-ho à, amba ka nat-o caari-o teeste. Barag-se un hun-ne un hono o-dak kap wargu be-de un ka nem-yo, ye sengu yo m-dore. ⁴ Hun-ne kwukturu ka hwo-yo remen yo ya'ag ka nem-yo ur-beeb. Ye kwukturu ka nem-yo komo, ye ro m-cit, "¿Wan wu ro untun ka nem-yo? Komo ¿wan wu ne he ur-gun un yo ne?"

⁵ Ka da-de a ya'uru ka nem-yo rwor un ma-to o-hwaa to un yo'og-o Shir, komo a ya'u yo ut-gwomo, yo nom bq yo cone à har us-reng kwooz-ut yoor us-yoor [42]. ⁶ Ka nem-yo haku nu-o un yo, yo ciru yo'og-o Shir un reeb-to un jin-de un wu ne, un be-de wu ro ur-she'et ne à, kap komo un ye ro ur-she'et n-Ton shir ne à.‡ ⁷ A ya'uru ka nem-yo ut-gwomo remen yo nomot ur-gun un hun-ne ye Shir ne komo remen yo reet ye. A ya'u yo ut-gwomo to un ko o ke baag-o, un ko ye ke hun-ne ye ne, un ko de ke rem-de ne, un ko o ke dak-o ne.§ ⁸ Kap o un hun-ne ye ro ur-she'et un hono o-dak à ye kwukturu ka nem-yo. Ye ro ka ye a gene jin-to un ye n-me un ka takurda-o à. Ka takurda-o ro takurda-o un hoog o un ka Ya o-Rwuug o-Ca a pane à. Cin ba a un nom hono o-dak, ka Ca-yo gene jin-to un ka hun-ne ye, ye he m-she'et ba m-ta à.*

‡ **Bor-us op us-yoor:14** 12:14 Hyen komo: Dane 7:25; 12:7. * **Bor-us op us-tet:1** 13:1 Hyen komo: Dane 7:3; Hyan 17:3,7-12. † **Bor-us op us-tet:2** 13:2 Hyen komo: Dane 7:4-6. ‡ **Bor-us op us-tet:6** 13:5-6 Hyen komo: Dane 7:8,25; 11:36. § **Bor-us op us-tet:7** 13:7 Hyen komo: Dane 7:21. * **Bor-us op us-tet:8** 13:8 Hyen komo: Bong 69:28.

⁹ Kap wu rō ut-tō ne tō m-hoge à, yage wu hogeté!

¹⁰ Bōn wu a eṣṣe be-de un nōm m-guw à,
be-de m-guw a he wu m-ēs.

Komo bō un wu a eṣṣe a hō o-magay à,
o-magay a he wu m-ho.

Un gon tō ka se hun-ne ye Shir jōosute ye 'mo ur-hur be-de un dor-o Shir.†

Nem-yo rwuunē n-dak à

¹¹ Ka da-de um hyanuru yo ken nem-o hor-yo yo komo, yo ro m-rwuun n-dak à. Yo rō *us*-kar ne *us*-voor untun se o-ca, komo yo cepuru ut-ma, yo rakste hun-ne untun bō ka hwo-yo ro m-nōm à. ¹² Yo kuusuru kap gwōmo-tō un ka nem-yo ur-takan yo. Yo rwo'uru hōno o-dak un hun-ne ne ye rō ur-she'et n-me un o à, ye kwukte ka nem-yo ur-takan yo, yo hoog-mō m-mar mō a hogusse yo teese à. ¹³ Yo nōmuru rem-se ut-gos se ut-hyat, har yo rwo'uru o-ra m-rwuun n-Tōn shir har n-dak un yish-ye un kōwan. ¹⁴ Yo raksuru kap o un hun-ne ye rō ur-she'et un hōno o-dak à un saw-tō ut-hyat tō a ya'u yo m-nom à un yish-ye un ka nem-yo ur-takan yo. Ka nem-yo zeeru hun-ne ye un hōno o-dak ye me tōog, o sha'e ka nem-yo ur-takan yo yo a hogusse m-hoog mō m-mar o-magay à, amba myet un kaane ne yo nom hōog à. ¹⁵ A ya'u yo ut-gwōmo yo ye'et ka rii-yo sha'e ka nem-yo a maa à hōog, remen yo tepertē. Ka da-de ká nem-yo a maa à zeeru hun-ne hoom kap o un wu yage kwukte un ká tōog-o rō sha-mō un ká nem-yo à. ¹⁶ Ka nem-yo gakte kō wu ke remen wu kumut o-napa be-de un kom-o ur-rē kō ur-zwōn. Kō wu ke: rēk-wu, kō gos-wu, ko-ya-o-kwum, kō ko-kōob, mat-de o-sasa un ko-guw ne. ¹⁷ Ye nōmog kaane remen yatt-wu hoksé m-o kō m-baab á se wu rō un ka napa-o ne, wata jin-de un ká nem-yo kō ramba-de un jin-de un yo.

¹⁸ Ká rii-yo depete net ceker ur-bon ne remen wu nept ma-tō un ka napa-o. Un zēg kaane remen ka oog-de de rō oog-de ma-hun. Ka oog-de un ka nem-yo de rō zungu-*us* cind un kwōoz-ut tet *us*-cind [666].

Bor-*us* op *us*-nass

Sep-o un ye kumē gwū à

¹ Ka da-o um gwōturu, um hyanuru Ya o-Rwuug o-Ca yo rō eso n-tōn un Haag-o o-Urusharima* mōsse un wu ne hun-ne dugu-o zungu un kwōoz-ut voor *us*-nass [144,000], ye a gene jin-de un wu un de un Tato un wu ne à un zwōn-tō un ye.† ² Komo um hoguru ras rwuun-mō n-Tōn shir untun dwum-de un ja-mō m-hō mō m-sa, untun dwum-de o-dakar. Ka ras-o um hōge à ya o ro untun ras-o un yan-bu ut-moro tō un ye. ³ Ka caari-de un buug-de un ya-ut-sep ye huru sep-o pu-o n-co o un kwuur-o ut-gwōmo tō Shir, n-co o un ka rem-se un hōog-*us* nass-se, komo un co o un un ka sek-ye ye ur-kwōoz un nass [24]. Yatt-wu he hoks un yoos un ka sep-o à se hun-ne dugu-o zungu un kwōoz-ut voor *us*-nass [144,000] cot, ye kumē gwū un hōno o-dak à. ⁴ Ye ka hun-ne ye, ye naase hi un de un ye m-rwuk be-de un rew-mō un ne'a-ne á, remen ye she'ettē she'et-de ba m-kukop. Ye doruru ká Ca-yo kō ke so-yo cōwe. Shir ooste ye n-me un ges-o un hun-ne komo a

† **Bor-*us* op *us-tet*:10** 13:10 Hyen komo: Irmi 15:2; 43:11. * **Bor-*us* op *us-nass*:1** 14:1 ut-Girik: o-Sihiyona. † **Bor-*us* op *us-nass*:1** 14:1 Hyen komo: Izik 9:4; Hyan 7:3.

ya'asu ye untun **seke**-de un mat-de us-'yo de ur-takan be-de Shir o-Ca ne.
 5 Ye tak un nom ut-bo, hun-ne hoks ye m-yo'og á.‡

Yan-tqm-ye Shir nen tet

6 Komo un hyanuru wu ken **wan-tqm-wu Shir** wu ro us-ryoog un kus-o n-ton. Wu ro bupu un ma-to ba m-ta ne, wu us-ryoog un ko'ot un ka **Ma-to m-Rerem** ne be-de un hun-ne ye un hono o-dak, un ko o ke dak-o, un ko o ke baag-o, un ko de ke rem-de ne, n-me un ko ye ke hun-ne ye. 7 Wu 'yonsuru cor deen, wu zee, "Gyer no Shir, komo no bum jin-de un wu de ut-gos. Remen da-o kewrunsuté m-moka o wu hette piishe un kap o un hun-ne ut-ma à. Kwuktu no wu, wu wu nome o-Ton, o-dak ne, m-sa ne, komo un yish-to m-ho ne!"

8 Wu ken **wan-tqm-wu Shir** ayoore-wu doruru wu ut-ke'ente o-zaaz, wu ro m-zee, "**Babira**-o hyeeste, Shir tok ka caari-o o-bo o **ba'as-to** un hun-ne ye un o, o hyeeste! Hun-ne o-**Babira** ye nakante myet o ut-dak remen ye joroté Shir. Ye m-nom kaane untun ko-kaar-wu a ya'e m-ke be-de un campo-ne a nomot o-as un wu ne à."§

9 Komo **wan-tqm-wu Shir** atette-wu dorburu ye, wu dakuru cor-o ur-beeb ne, "Shir a tops myet bon net-wu kwukte ka nem-yo un sha-mo un yo ne à. Komo bon wu gokse napa-o un yo un zwon-de un wu à, ko komo un kom-to un wu à, 10 Yea su ibitte-de un ryaab-se Shir, Shir a pure ye deen remen wu ro us-ryaab un ye ne. Shir a popor ye un ta'ar-to un caari-o o-ra n-her o un yan-tqm ye un wu komo n-her o un Ya o-Rwuug o-Ca.*

11 Hye-de un ka ra-o atté ye un ya-ur-koob à, de sengu m-da n-ton ba m-ta har ya nomot. Wuwe-ur ro kon á m-tet, m-how ne, remen ye kwukute ka nem-yo o-koj to un sha-mo un yo ne, komo ye ro gokste napa-o un jin-de un yo."† 12 Remen kaane, hun-ne ye Shir, ka ye ro m-dore un **karamsa-to** Shir komo ye sher un Yeso à, se ye senge o-dorotte m-she ne be-de un wu.

13 Um dooru hoge un o ken cor-o n-Ton shir o ro m-zee, "Gen to ka: Ya-o-kwum-ye, ye ro m-mar n-me un guw-m Wan-Koyan à cir-mo m-moka!"

Kukt-o zee, "Nip-o! Ya-o-kwum-ye jip remen ya wuwe swo ur-koob de un ye, remen 'yons-de un senge-mo un ye mo ur-bon ro ye m-dore!"

Yer-mo un hono o-dak

14 Um gwotururu, komo reno un co-o re un hyanuru ke'ente-o pus-o, tara un ka ke'ente-o wu ken wu "untun **Wà-wu un Net**"‡ o-gond ne o ozinariya un hi-de un wu, komo wu ro o-riji ne ye m-rye deen un kom-o un wu. 15 Wu ken **wan-tqm-wu Shir** wu rwunuru un **Pyo-o Shir** wu aaguru eeg un caari-o o-cor un ka wu ro ur-she'et n-ton ur-ke'ente à. Wu ro m-zee "Tabbe riji-o ru, o shi m-yer, remen da-o m-yer wooste. Rem-se un hono o-dak neneste m-sok ne."§ 16 Ka wu ro tara n-ton ur-ke'ente à, wu tabbu riji-yo un wu un hono o-dak komo a yeruru rem-se un hono o-dak.

17 Bo un kaane wu ken **wan-tqm-wu Shir** wu rwunuru un **Pyo-o Shir** n-Ton shir, wu ma wu ro o-riji ne ye m-rye deen. 18 Ka da-de wu ken **wan-tqm-wu Shir**, wu ro ur-beeb de m-sabarse ne o-ra, o rwuune o-hana à. Wu kangsuru ka **wan-tqm-wu Shir** wu wa-o-riji yo m-rye. Wu zee ru wu,

‡ **Bor-us op us-nass:5** 14:5 Hyen komo: Zepa 3:13. § **Bor-us op us-nass:8** 14:8 Hyen komo: Isha 21:9; Irimi 51:8; Hyan 18:2. * **Bor-us op us-nass:10** 14:10 Hyen komo: Isha 51:17; Taka 19:24; Izik 38:22. † **Bor-us op us-nass:11** 14:11 Hyen komo: Isha 34:10. ‡ **Bor-us op us-nass:14** 14:14 Hyen komo: Dane 7:13. § **Bor-us op us-nass:15** 14:15 Hyen komo: Jowe 3:13.

“Tabbe riji-o ru, o yend ʊt-anab ʊn kat-ɔ ʊt-anab ɔ ʊn hɔno o-dak, remen yakar-ye ʊn tɔ neneste.”¹⁹ **Wan-tɔm-wu Shir** tabbu riji-yo ʊn wu ʊn hɔno o-dak, wu kamsuru yakar-ye ʊt-anab. Wu jorburu ye ʊn caari-ɔ o-kuub ɔ ʊn pɔt ʊn yakar-ye ʊn anab ʊn ryaab-se Shir.²⁰ A pɔtu ka yakar-ye ʊn anab-ye n-jim de o-bɔ n-me ʊn ka kuub-ɔ. Hyó-m sengu m-rwuun ʊn ka kuub-ɔ, mɔ wooste hew-de ʊt-mer kwɔɔz-ʊt jero [180]^{*†} komo duw-de ʊn mɔ wooste untun mita-o gaan ʊr-purug.^{‡§}

Bɔr-ʊs op ʊs-taan

Yan-tɔm-ye Shir ta'voor

ʊn swɔ ʊr-kɔɔb ne o-ta'voor

¹ ʊm hyanuru ɔ ken napa-ɔ n-Tɔn ʊn Shir, o-caari, ɔ ʊt-hyat komo: **Yan-tɔm-ye Shir** nen ta'voor ʊn swɔ ʊr-kɔɔb ne sɔ-o ta'voor, komo tɔ tɔ rɔ ʊr-kɔm, remen be-de ʊn tɔ a hette rwuunte ʊn ryaab-se Shir se ʊr-kɔm.

² ʊm hyanuru ɔ ken rii-ɔ untun m-sa pɔr pɔr untun o-madipi, wuugse o-ra ne. Komo ʊm hyanuru ká ye re ʊr-hɔ ʊn ká nem-yo ne ʊn sha-mɔ ʊn yo ne ʊn ramba-de ʊn jin-de ʊn yo ne à. Ye rɔ eso eso ʊt-moro ne ʊt-kom bupu tɔ Shir ya'asu ye à ³ Ye rɔ ʊn hu ʊn sep-o **Mosa**, ko-guw-wu Shir, komo ʊn sep-ɔ ʊn ká Ya Rwuug-o Ca-yo ne, ye rɔ m-zee,

“Senge-m ru kutute hun-ne ʊnze wɔ rɔ gos-wu
komo Wa-ʊt-Hyat, Wan-Koyan Shir Wa-ʊt-Gwɔmo kap!
Cɔw-ʊs ru se ʊn men-ʊt pus-tɔ se, se o-nip komo,

wɔ ko-Gwɔmo-wu ʊt-dak!”^{*}

⁴ ¿Wan wu ne a gyer Wan-Koyan,

wu seps jin ʊn du á?

Wɔ wu cɔt rɔ ba m-kykɔp.

Myet ɔ ʊn hun-ne yea haan,

ye kwuktɔ wɔ

remen ʊn piish ʊn ma-ʊt ru tɔ ʊn men-ʊt pus-tɔ.

Komo hun-ne hoks m-hyan senge-m ru

m-kashi cas cas.”[†]

⁵ Ka da-de ʊm gwɔturu ʊm hyanuru **Pyo-o Shir** n-Tɔn shir. A upsusete ish-ɔ ʊn ká depi-o, ɔ rɔ be-de ʊn **karamsa-tɔ** Shir à.[‡] ⁶ **Yan-tɔm-ye Shir**

nen ta'voor rwuunuru ʊn **Pyo-o Shir** ʊn ryaab-ʊs ta'voor ne. Ye cupste gund-ʊt sɔ-tɔ m-cucas ne, komo ʊn hap-se ʊn zinariya ne ʊn be-tɔ ʊn ye.

⁷ Se o-gaan be-de ʊn ka rii-ye ʊn hoog nass-ye ya'asu ká **yan-tɔm-ye Shir** nen ta'voor-ye sheend-ʊt o-zinariya ʊt-ta'voor shiishe ʊn ryaab-se Shir, wu

rɔ wan-hoog ba m-ta har ya nomot à. ⁸ **Pyo-o Shir** shiiru ʊr-hye de rɔ m-rwuun be-de ʊn seps-mɔ Shir ʊn beeb-de ʊn wu ne à. Yatt komo wu

hokse m-cɔw n-me ʊn ka **Pyo-o Shir** ɔ à se da-ɔ ka **yan-tɔm-ye Shir** nen ta'voor-ye kome uksbe ʊn ká swɔ ʊr-kɔɔb o-ta'voor ɔ à, wata sheend-ʊt

ta'voor-tɔ ʊn ryaab-se Shir.[§]

* **Bɔr-ʊs op ʊs-nass:20** 14:20 Kiromita zungu-ʊs tet [300]. † **Bɔr-ʊs op ʊs-nass:20** 14:20 ʊt-Girik: “stadia” dugu-o gaan ʊn zungu-ʊs cind [1,600]. ‡ **Bɔr-ʊs op ʊs-nass:20** 14:20 Na-ʊs nass ʊr-purug. § **Bɔr-ʊs op ʊs-nass:20** 14:20 Hyen komo: Isha 63:3; Bɔmq 1:15; Hyan 19:15.

* **Bɔr-ʊs op ʊs-taan:3** 15:3 Hyen komo: Rwu 15:1. † **Bɔr-ʊs op ʊs-taan:4** 15:4 Hyen komo: Irimi 10:7; Bɔng 86:9. ‡ **Bɔr-ʊs op ʊs-taan:5** 15:5 Hyen komo: Rwu 38:21. § **Bɔr-ʊs op ʊs-taan:8** 15:8 Hyen komo: Rwu 40:34; 1Gwm 8:10-11; 2Nom 5:13-14; Isha 6:4.

Bør-us op us-cind

Sheend-ut ta'voor-to un ryaab-se Shir

¹ Ka da-de um hoguru o ken cor-o o ur-beeb o ro m-rwuun n-me un **Pyo-o Shir**, ka cor-o ro un rure un **yan-tom-ye Shir** ta'voor. Q zee, "Habē nō, nō duusbē hono o-dak ká sheend-ut ta'voor-to, to un ryaab-se Shir." ² **Wan-tom-wu Shir** wu ur-takan, wu haaru wu duusburu hono o-dak rii-yo ro un sheend-o un wu à. To ken nat-to rwuunuru to m-yo m-hoog ne deen un wur-to un ka hun-ne ye ro un napa-o un ka nem-yo ne à, komo un ye kwukte sha-mo un yo ne à.*

³ **Wan-tom-wu Shir** ayoore-wu duusburu rii-yo ro n-me un sheend-o un wu à n-me m-sa. Ho-m barmuru, mo warguru untun hyo-mo un net-wu mare à, kap o un rii-ye un hooq-ye ro n-me un ká sa-mo à ye maruru.

⁴ **Wan-tom-wu Shir** atette-wu duusburu rii-yo ro un sheend-o un wu à n-me ut-roog un yish-to m-ho ne, to argu m-warag m-hyó.† ⁵ Um hoguru **wan-tom-wu Shir** gos-wu wu m-ho zeeq Shir, "Wo ko-yan-men-ut pus-to wu

be-de un ma-ut ru to wo m-piish à.

Wo ro **Wu ba m-Kukop**,

wo ro m-moka, n-ga ne komo.

Remen kaane wo m-piish ut-ma hond hond.

⁶ Remen ye wuuste hyo-mo un hun-ne ru: yan-ba-m-kukop un yan-rwor un Ma-to Shir ne.

O ya'uru ye m-hyo ye su. Top-o un ye o ká!"

⁷ Um hoguru cor n-te o-hana o ro m-zee.

"Ee, Wan-Koyan Shir Wa-ut-Gwomo kap!

Piish un ma-ut ru hond hond to ro,

wo komo ko-yan-men-ut pus-to wu."

⁸ Ka da-de **wan-tom-wu Shir** anasse-wu duusburu rii-yo ro un sheend-o un wu à n-me ur-ho. Komo a ya'ag de de tuks hun-ne un hund-o ra.

⁹ Hund-o un ka o-ra o tuksu hun-ne, har ye pyapu jin-de Shir, wu ro Wa-ur-Beeb be-de un ka re ur-kooq o à. Amba ye waktune ye sekemse jin-de un wu á.

¹⁰ **Wan-tom-wu Shir** ataane-wu duusburu rii-yo ro un sheend-o un wu à n-te un kwuur-o un gwomo-to un ka nem-yo. Comb-o argu hok un gwomo-to un ka nem-yo, komo hun-ne ye un wu hewruru rem-to un ye remen m-reeten.‡ ¹¹ Ye agu Shir o n-Ton un jin-ur yo-de remen m-reeten mo ut-nat mo ye m-swò à. Amba ye waktune be-de un **ba'as-de** un ye á.

Wan-tom-wu Shir acinde-wu

¹² **Wan-tom-wu Shir** acinde-wu duusuru ryaab-se Shir se ro un sheend-o un wu à n-me un roog-o o-Yupireti. Ho-mo un o hwo'uru kap. Un kaane, gwomo-ne ye un dak-to ur-horan a hoks m-pas ha-mo ur-horim un karma-ne ye un ye ne.§ ¹³ Ka da-de um hyambu yan-dak-ye rim-ye nen tet untun yege-ku. Ye rwuunte un nu-o un ka hwo-yo, un nu-o un ka nem-yo ne, un nu-o un ka wan-rwor un Ma-to Shir to, to ut-bo. ¹⁴ Ye **ya-ut-kot** ye, yan-nom ut-hyat, ye haag be-de un gwomo-ne ye un hono o-dak kap, ye

* **Bør-us op us-cind:2** 16:2 Hyen komo: Rwu 9:10. † **Bør-us op us-cind:4** 16:4 Hyen komo:

Rwu 7:17-21; Bng 78:44. ‡ **Bør-us op us-cind:10** 16:10 Hyen komo: Rwu 10:21. § **Bør-us op us-cind:12** 16:12 Hyen komo: Isha 11:15.

kargunsu ye be-ur gaan remen a gun-ut ur-gun un Wan-Koyan ne un ho-ur gos-de de un piish ut-ma to Shir Wa-ut-Gwomo kap.

¹⁵ Um hogute Yeso m-zee, "War no: um robe ba un hwo o-da untun ko-hyow! Shir ya'ag ye ur-ho ye ro ero a, ye esse matuku-to un ye zongse a, taase ye neke ur-kor, ye hoge m-'e n-me un hun-ne!"*

¹⁶ Ka yan-dak-ye rim-ye ye kargunsu gwomo-ne un karma-ne ne un ye ne be-ur gaan, un de ken be-de a m-zee *Armagedon* a un rem-de **ut-Ibra.**†

¹⁷ Ka da-de **wan-tom-wu Shir** ata'yoore-wu duusburu rii-yo ro un sheend-o un wu a un yo-mo un kus-o un n-ton. O ken cor-o ur-beeb o rwuunuru be-de un ka kwuur-o n-me un **Pyo-o Shir**, o ro m-zee, "A komog!" ¹⁸ A nomu o-myakt, o-zaaz ne deen, ut-dakar ne, un mo ken nukte-mo o-dak mo ne mo un ba ur-bon mo a take m-nom a cin da-o a nome net a. Ka caari-mo un nukte-mo o-dak mo komo deen mo nome.‡

¹⁹ Ka caari-o o-bo o **Babira** o purgu be-ut tet, bo-to un hon ut-dak kap to heeru. Shir baksu **ba'as-de o-Babira** wu rwo'u o swo un ka ibitte-de de un ryaab-se un wu se m-yo.§ ²⁰ Ko o ke dak-o o ro n-tete de m-sa a o eguru, myet-o un caari-to ut-haag komo a do to m-hyan a.* ²¹ Caari-to un ta'ar-to un kem, nu-se un to me'es-de o-kiro kwooz-ut yoor [40], to he'emenu ru n-ton hun-ne rwuun-mo n-Ton shir. Har hun-ne pyep Shir remen rii-yo koru ye un ka ta'ar-ye un kem ye a, nong deen!†

Bɔr-ʊs op ʊs-ta'yoor

Ko-kaar o-nem ne

¹ Wan-gaan be-de un ka **yan-tom-ye Shir** nen ta'yoore ye, wu duusbe sheend-o ata'yoore-o, haanuru be un de, wu zee, "A neke cen na, komo man kutu wo bo a he piishe un ka caari-wu un ko-kaar-wu ut-ma a. Ka ko-kaar-wu ro o-bo o a ma n-tete o ut-roog deen a.* ² Gwomo-ne ye un hono o-dak nomog o-as un wu ne, komo hun-ne ye un hono o-dak swoog ke-mo un as-o un wu har mo ho ye untun ho-de m-ke."†

³ Ka **wan-tom-wu Shir** wu heetu me o-dakar un bu-yo **Kukt-o Shir**. Reeno o ka, um hyane wu ken ne'a-wu tara n-ton un yo ken nem-o jaas-yo yo. Ka nem-yo komo yo ro un jin-to un reeb-to Shir ne to a gene un wur-o un yo a, hi-to un yo komo ut-ta'yoor us-kar ne us-op.‡ ⁴ Ka ne'a-wu saw-to wu cope a jaas-to to untun ho-mo o-garura, wu hogussute ut-duk m-hoog un saw-to un zinariya, un ka ta'ar-ye o-mok ye ne ye ur-bon ye ne un rwuumb-ʊs un hwor ne. Wu ro ur-koq ne ut-kom de o-zinariya shiishe un rem-se un hu-se un as-o un wu.§ ⁵ Un zwon-de un wu komo a geneg ur-jin ut-ma ne:

Rii-yo wukusse

Babira-o gos-o,

Ko-gwomo-wu un kaar-ne,

Inu-o un rem-se o-as komo un hono o-dak.

* **Bɔr-ʊs op ʊs-cind:15** 16:15 Hyen komo: Mati 24:43-44; Ruka 12:39-40; Hyan 3:3. † **Bɔr-ʊs op ʊs-cind:16** 16:16 Hyen komo: 2Gwm 23:29; Zeke 12:11. ‡ **Bɔr-ʊs op ʊs-cind:18** 16:18 Hyen komo: Hyan 8:5; 11:13,19. § **Bɔr-ʊs op ʊs-cind:19** 16:19 Hyen komo: Isha 51:17. * **Bɔr-ʊs op ʊs-cind:20** 16:20 Hyen komo: Hyan 6:14. † **Bɔr-ʊs op ʊs-cind:21** 16:21 Hyen komo: Rwu 9:23; Hyan 11:19. * **Bɔr-ʊs op ʊs-ta'yoor:1** 17:1 Hyen komo: Irm 51:13. † **Bɔr-ʊs op ʊs-ta'yoor:2** 17:2 Hyen komo: Isha 23:17; Irm 51:7. ‡ **Bɔr-ʊs op ʊs-ta'yoor:3** 17:3 Hyen komo: Hyan 13:1. § **Bɔr-ʊs op ʊs-ta'yoor:4** 17:4 Hyen komo: Irm 51:7.

6 ʊm hyanɔrʊ komo ka ne'a-wʊ m-nɔm sa o zee ke-m hooste wʊ. Wʊ sʊʊstɛ hyó-mɔ ʊn **yan-dor Yeso**. Wʊ hoog yɛ remen yɛ rɔ ʊn tɔr-se ʊn ma-ʊt Yeso.

Da-o ʊm hyane wʊ à, ʊm bɔpʊ o-nu. 7 Amba **wan-tɔm-wʊ Shir** citʊ me. Wʊ zee, “¿Ya o bʊptɛ nu? Man rwuntʊ wɔ ʊt-ɔrom mɔsɛ ʊn bɔ ka ne'a-wʊ rɔ nɛ, komo ʊn ka nem-yo nɛ yo wʊ da à, ka nem-yo ʊn hi-ʊt ta'yoor yo ʊs-kar nɛ ʊs-ɔp. 8 Ka nem-yo o hyane à, yo westɛ ʊn nɔm ʊn hoog n-ga, amba m-mɔka yo kus ʊn hoog nɛ á. Amba har ʊn kaane nɛ, yoa rwʊʊn n-dɔ ʊn ka kuub-ɔ ʊr-dʊw ɔ ha-mɔ ʊn be-de a he yo m-ho à. Hun-nɛ yɛ rɔ ʊr-she'et ʊn ka hɔno o-dak ɔ à, yɛ rɔ cin ba a ʊn hwɔon rii à a gen jin-tɔ ʊn yɛ n-mɛ ʊn takurda-ɔ yan-hoog á, kap yɛa bʊp nu ʊn hyan-ɔ ʊn ka nem-yo, remen n-ga yo rɔ ʊn hoog nɛ amba m-mɔka yo mereste.*

9 “Tɔ ka rem-se rɔ ʊn hoob-ɔ hur-de rɔ ʊs-nap nɛ à. Ka hi-ʊt ta'yoor-tɔ Haag-ʊt ta'yoor-tɔ, tɔ ka ne'a-wʊ rotte ʊr-she'et n-tɔn à. Ka hi-ʊt ta'yoor-tɔ komo gwɔmo-nɛ ta'yoor-yɛ, 10 nɛn taan be-de ʊn yɛ mereste, acinde-wʊ rɔ ʊt-gwɔmo. Wan-gaan rɔ kɔn, ata'yoore-wʊ ʊn gɔ wɔon á. Da-ɔ wʊ wɔonɛ, komo wʊa she'et ya o-da hiin. 11 Ka nem-yo wetɛ ʊn nɔm ʊn hoog n-ga à, m-mɔka komo yo ʊn hoog á, yo rɔ aeere-yo. Komo be-de ʊn ka ta'yoor-yɛ yo rwʊʊnɛ, komo yo rɔ m-neke be-de yo he m-mar à.

12 “Ka kar-ʊs ɔp-se o hyane á, yɛ rɔ ka gwɔmo-nɛ ɔp-yɛ yɛ ʊn goshi gokse beɛb-de ʊt-gwɔmo á. Ijime, yɛa kum ʊt-gwɔmo. Amba yɛa nɔm ʊt-gwɔmo mɔsɛ ʊn ka nem-yo nɛ awa o-gaan.† 13 Ka gwɔmo-nɛ ɔp-yɛ ma-tɔ ʊn yɛ kang-o gaan tɔ rɔ, komo yɛ ya'aste ka nem-yo beɛb-de ʊn yɛ ʊn gwɔmo-tɔ ʊn yɛ nɛ. 14 Yɛa gun ʊr-gun ʊn Ya o-Rwʊʊg o-Ca nɛ. Amba ka Rwʊʊg-o Ca-yo yoa re ʊr-hɔ be-de ʊn ka gwɔmo-nɛ yɛ remen wʊ rɔ Wan-Koyan wʊ ʊn yan-koyan-nɛ, komo ko-Gwɔmo-wʊ ʊn gwɔmo-nɛ. Wʊa she'et ʊn ka hun-nɛ yɛ yɛ wʊ banɛ, ʊn yɛ wʊ daagne nɛ à, ʊn yɛ rɔ m-dɔrɛ hur-ʊr gaan nɛ à.”

15 Ka da-de **wan-tɔm-wʊ Shir** zɛerʊ me, “Ka roog-tɔ o hyane à, be-de ka ko-kaar-wʊ rɔ ʊr-she'et à, de rɔ hun-nɛ, mɔɔr-tɔ ʊn hun-nɛ go-ʊs-go, ʊt-dak, ʊt-rem nɛ. 16 Ka nem-yo ʊn ka kar-ʊs ɔp nɛ se o hyane a, yɛa kute ka ko-kaar-wʊ ʊt-yage. Yɛa rumus kap ɔ ʊn rii-yo wʊ rotte à yɛ yagu wʊ ʊr-kor. Har yɛa ti ap-mɔ ʊn wʊr-ɔ ʊn wʊ. Komo yɛ tʊks wʊ o-ra. 17 Yɛa nɔm kaane, remen Shir rʊ'ʊsse ʊn hur-de ʊn yɛ, zonge-tɔ yɛ hette nɔm ʊn rii-yo wʊ cone à. Yɛa ya'as ka nem-yo beɛb-de ʊn yɛ remen yo reet ʊt-gwɔmo har se Ma-tɔ Shir shiig o-nip. 18 Ka ne'a-wʊ wʊ o hyane ʊn hyangan-ʊt ru à, wʊ rɔ hek-ɔ ʊn ka caari-ɔ o-bɔ ɔ, ɔ rɔ ʊt-gwɔmo ʊn hɔn ʊn gwɔmo-nɛ yɛ ʊn hɔno o-dak à.”

Bɔr-ʊs ɔp ʊs-eer

Hɛ-de ʊn bɔ-ɔ o-Babira

1 Bɔ ʊn arag-mɔ ʊn tɔ ka, ʊm hyanɔrʊ wʊ ken **wan-tɔm-wʊ Shir** wʊ m-kergʊnɛ rwʊʊn-mɔ n-Tɔn shir. Wʊ rɔ ʊt-gwɔmo nɛ ʊt-gos nɛ, komo mɔk-ɔ ʊn wʊ caragsurʊ hɔno o-dak. 2 Wʊ aagurʊ ʊn ɔr-ɔ gos-ɔ, wʊ zee, “**Babira**-o hyeeste!

Shir tɔk ka caari-ɔ o-bɔ ɔ **ba'as-tɔ** ʊn ɔ!
Q waragte be-de ʊr-she'et de **ya-ʊt-kɔt**

* **Bɔr-ʊs ɔp ʊs-ta'yoor:8** 17:8 Hyen komo: Dane 7:7; Hyan 11:7; Bɔng 69:28. † **Bɔr-ʊs ɔp ʊs-ta'yoor:12** 17:12 Hyen komo: Dane 7:24.

un hõn un yan-dak-ye rim-ye ne
un gõ un kõ yo ke no-yo un hu yo ne.*

3 Remen kap hun-ne ye ut-dak ye swõõg m-ke
mõ un ka bõ-o mõ o-ás.

Gwõmo-ne ye un hõno o-dak nõmog o-ás un õ ne.
Remen hun-ne conõg she'et-de un hõge m-rerem,
ya-m-o, ut-baab ne
ye un hõno o-dak kumug o-kwum."†

4 Um hoguru õ ken çõr-õ rwuun-mõ n-Tõn õ shir õ zeeë,
"Hun-ne re õ, rwuun nõ n-me un õ!

Urege nõ m-nõm **ur-ba'as** bõ ye m-nõm à,
Man 'ye nõ ur-kõõb bõ um he ye m-'ya à.‡

5 Remen a mõrõgsutõ **ba'as-tõ** un õ be-ur gaan,
tõ nomog m-seeb tõ wõõg Tõn-o shir.

Komo Shir bakstõ men-ut jaas-tõ tõ un õ.§

6 Nõmõ nõ ka bõ-o hond hond bõ õ nõmõ nõ à,
kap bõ un rem-se õ nõmõ nõ à muutu nõ õ o-voor.

Kõk-de õ burutõ nõ hõ-mõ m-ke à
burõ nõ õ un de o-voor.*

7 Q she'ette she'et-de m-seps o-zak ne,
remen kaane nõmõ nõ õ m-zõm ryaab-ús us-ryaab.

Q rõ us-ses m-zeeë,

'Me, ko-saraki-wu, un deeg un de um rõ tara!

Me ne'a-wu campõ un wu mare à wu wu á.

Komo a wõs me un tuk-mõ ut-men á!'

8 Remen kaane, hõ-ur gaan a he wu m-hante
un tuk-mõ ut-men, m-mar, un mer ne.

Komo a tukõs wu o-ra.

Remen Wan-Koyan Shir wu rõ Wa-ur-Beeb,

komo wu he wu piishõ ut-ma.†

9 "N-ga, gwõmo-ne ye un hõno o-dak ye nõmog o-ás un wu ne komo ye
hogutõ m-rerem un saw-tõ un hwõr tõ un wu. Amba da-o ye hyane hye-de
o-ra de un tuk-mõ un wu à, yea 'un-us-'wõn un us-kan ne deen remen wu.

10 Yea es ur-hew ne remen ye un hõge o-gyer õ un swõ ur-kõõb de wu rõ
m-swõ à. Yea senge m-zeeë,

" 'Wõ rii-yo ur-'wõn yo! Wõ rii-yo ur-'wõn yo,
caari-õ o-bõ õ o-**Babira**, bõ-o ur-'wõn!

Shir piishitõ wõ ut-ma da-o gaan!‡

11 "Ya-ut-baab m-õ ne ye un hõno o-dak yea 'un un tuk-mõ ut-men, remen
yatt-ye kuse m-õ un saw-tõ un ye komo á.§ 12 Wu õõg ut-saw deen tõ un
zinariya un tõ un azõrpa ne, un ta'ar-ye o-mõk ne, us-rwuumb se un hwõr
ne, komo un gund-tõ un ye ne tõ ur-bon, ut-gund ne tõ m-deker, un gund-ut
jaas-tõ ne, us-'yo ne se un wuõs m-shi'igin gõ-ús us-go, un saw-tõ un yin-ye
un rwõõg-ne, un kap õ un saw-tõ un hwõr ne tõ a shabe us-'yo à, un

* **Bqr-ús op us-eer:2** 18:2 Hyen komo: Isha 21:9; Irmí 51:8; Hyan 14:8; Isha 13:21; Irmí 50:39.

† **Bqr-ús op us-eer:3** 18:3 Hyen komo: Isha 23:17; Irmí 51:7. ‡ **Bqr-ús op us-eer:4** 18:4 Hyen komo: Isha 48:20; Irmí 50:8; 51:6,45. § **Bqr-ús op us-eer:5** 18:5 Hyen komo: Taka 18:20-21; Irmí 51:9.

* **Bqr-ús op us-eer:6** 18:6 Hyen komo: Bõng 137:8; Irmí 50:29. † **Bqr-ús op us-eer:8** 18:7-8 Hyen komo: Isha 47:7-9. ‡ **Bqr-ús op us-eer:10** 18:9-10 Hyen komo: Izik 26:16-17.

§ **Bqr-ús op us-eer:11** 18:11 Hyen komo: Izik 27:31,36.

rem-se a zwɔ nɛ ɔn kwɔm-ɔt jaas-tɔ à, ɔn rem-se ɔt-kwɔm nɛ, m-ta'ar nɛ.
 13 Komo wɔ ɔɔg saw-tɔ ɔn rem-se ɔs-cɔ, ɔn rii-yo m-shi'igin nɛ, ɔn nɔw-mɔ
 m-shi'igin nɛ, ɔn o-mur, ɔn rii-yo m-shi'igin nɛ tɔ a m-aag o-**parakanse** à,
 m-kɛ nɛ, ɔn nɔw-mɔ o-**zetun** nɛ, ɔn hyɔ-mɔ ɔn arkama-nɛ, ɔn sɔw-yɛ ɔn
 arkama-nɛ, ɔn na-nɛ, ɔn ca-nɛ, ɔn jɔk-nɛ, ɔn keke-tɔ ɔn jɔk-nɛ, komo ɔn
 hun-nɛ nɛ remen wɔ muute yɛ guw-nɛ.*

14 "Ya-ɔt-baab zɛɛrɔ ka ne'a-wɔ, 'Kap ɔ ɔn ka rem-se ɔr-bon se o shɛrɛ
 yish à se egussɔtɛ komo kap ɔ ɔn kwɔm-o ru ɔn saw-ɔt ru nɛ tɔ m-cɔp
 tɔ egussɔtɛ. Wɔa do tɔ m-kum komo á!' 15 Ya-ɔt-baab yɛ kumɛ o-kwɔm
 ɔn saw-tɔ yɛ rɔ wɔ m-bebɛ à, yɛa ɛsɛn ɔr-hew nɛ, remen yɛ o-gyɛr ɔ ɔn
 ká zɔm-mɔ a m-nomɛ ɔn ka ne'a-wɔ à. Yɛ ɔs-kan, yɛ ɔn tɔk-mɔ ɔt-mɛn.†

16 Yɛ m-zɛɛ,

" Rii-yo ɔr-'wɔn!

Rii-yo ɔr-'wɔn yo ka caari-ɔ o-bɔ ɔ!

ɔ ro n-ga ɔn cɔp ɔn gund-tɔ ɔr-bon tɔ m-gwugwer à,
 ɔr-matuku nɛ de ɔn hɔ-mɔ ɔn o-garura,
 komo ɔr-matuku nɛ de ɔn hɔ-m jaas-mɔ záá,
 komo ɔ ro ɔn nɔm ɔt-duk ɔn saw-tɔ ɔn zinariya,
 ɔn ta'ar nɛ yɛ ɔn hwɔr komo
 ɔn rwɔumb-se ɔn hwɔr nɛ!

17 Amba da-o gaan kap ɔ ɔn kwɔm-ɔ ɔn ɔ tae!'

"Myet-ɔ ɔn yan-hat-tɔ m-hɔ ɔn yan-da-mɔ ɔn tɔ nɛ, ɔn ya-m-nak nɛ
 komo ɔn kap ɔ ɔn bɔ ɔn yɛ rɔ m-kum ɔn ya-m-ɔ ɔt-baab nɛ be-de m-sa à,
 yɛa ɛs ɔr-hew nɛ.‡ 18 Yɛa 'ɔn, da-ɔ yɛ ro m-hyan ɔn hye-de ɔn ka ra-ɔ rɔ
 m-da n-tɔn à. Yɛa zee, 'A tak ɔn m-hyan o-bɔ ɔntɔn ɔ ka á!'§ 19 Yɛa 'ɔn
 yɛ zɔr m-hu a nept tɔk-mɔ ɔt-mɛn hɔɔg yɛ. Komo yɛa zee,

" Rii-yo ɔr-'wɔn, rii-yo ɔr-'wɔn, ká bɔ-o caari-ɔ!

Remen ká bɔ-ɔ, yan-hat-ɔ m-hɔ
 yɛ kamastɛ hwɔr dɛɛn ɔn bu-yo baab-tɔ
 ɔn rem-se hun-nɛ yɛ ɔn ká bɔ-ɔ m-nɔm à.

Amba da-o gaan koyan sabre!*

20 Nɔm nɔ o-zak, nɔ yɛ rɔ ɔr-she'et n-tɔn shir à,
 nɔm nɔ o-zak nɔ yan-ba-m-kɔkɔp, **yan-Tɔm Yɛso**,
 ɔn **yan-Rwɔr ɔn Ma-tɔ Shir** nɛ.

ɔr-kɔm Shir piishitɛ o-**Babira** ɔt-ma
 remen rii-yo ɔ nɔmɔ nɔ à!' "†

21 Ka da-de wɔ ken ko-beɛb-wɔ ɔn **wan-tɔm-wɔ Shir** wɔ kɛpsɔ ɔ ken
 ta'ar-ɔ o-gɔs ɔ ɔ woosɛ ta'ar-de ɔn ɔr-na à. Wɔ jorbɔ ɔ n-mɛ m-sa, wɔ
 zɛɛrɔ,

"O-nip kaanɛ

a jorbɛ o-**Babira** caari-ɔ o-bɔ,
 ɔ m-'wɔns, bɔ ɔm jorbɛ ka ta'ar-ɔ à,
 komo a do o-**Babira** m-hyan á.‡

22 Hun-nɛ a do m-hɔgɛ n-mɛ o-**Babira** ras-ɔ o-moro,
 ɔn ya-ɔt-sɛp nɛ, ɔn yan-hwɔhwɔrɔg nɛ,

* **Bɔr-ɔs ɔp ɔs-eer:13** 18:12-13 Hyen komo: Izik 27:12-13,22. † **Bɔr-ɔs ɔp ɔs-eer:15** 18:15
 Hyen komo: Izik 27:31,36. ‡ **Bɔr-ɔs ɔp ɔs-eer:17** 18:17 Hyen komo: Isha 23:14; Izik 27:26-30.

§ **Bɔr-ɔs ɔp ɔs-eer:18** 18:18 Hyen komo: Izik 27:32. * **Bɔr-ɔs ɔp ɔs-eer:19** 18:19 Hyen komo:
 Izik 27:30-34. † **Bɔr-ɔs ɔp ɔs-eer:20** 18:20 Hyen komo: Kara 32:43; Irmí 51:48. ‡ **Bɔr-ɔs ɔp**
ɔs-eer:21 18:21 Hyen komo: Irmí 51:63,64; Izik 26:21.

um yan-hur us-sherewa ne n-me un o-**Babira** á.
 Komo a do hyan un wan-ce
 kané kq wan-gaan á.

Komo a do hogé un ras-o ur-na n-me o-**Babira** á. §
 23 Hun-ne do hyan ra-o ur-pitirra n-me o-**Babira** á.
 Komo cor-se o-zak un yan-rew-to un ge-ut pu-to ne
 a do se m-hogé un ka bo-o á.

Ya-ut-baab ye o-**Babira** ye ro caari-ne,
 ye ro jiishte ya-ut-baab ye un hono o-dak kap à,
 komo un myot-us ru o o egusse myet-o ut-dak!*

24 Un cor-se un ka bo-o kané a wuuse hyo-mo
 un **yan-Rwor un Ma-to Shir** ye ur-takan
 un yan-ba-m-kukop ne.
 Kané komo a ho hun-ne un hono o-dak."†

Bor-us op us-jero

Bongon-de Shir n-Ton

1 Bo to ka aragte à, um hoguru o-zaaz untun cor-se un morog-de ut-moor
 n-Ton o Shir se ro m-zee,

"Bom no Yawe!"*

Gwu, m-seps ne, ur-beeb ne ro be-de Shir na!

2 Remen piish un ma-ut un wu hond hond to ro,
 wu komo ko-yan-men-ut pus-to wu,

Wu sabursute o-**Babira** ka caari-wu un ko-kaar-wu,
Babira-o rakste hun-ne ye un hono o-dak
 un bu-yo un as-o un o.

Shir musute hun-ne ye un wu† ye ka ne'a-wu hoome à."‡

3 Komo cor-se un ye zeeru,

"Bom no Yawe!§

Hye-de un tuk-mo un ka bo-o daaru har da-o ba m-ta."*

4 Sek-ye ur-kwooz un nass [24] un rii-ye un hogé ne nass kwukturu ye
 bomuru Shir, wu ro tara o-kwuur à. Ye 'yonsuru us-cor ye zeeru,
 "**Amin!**† Bom no Yawe!"

5 A hoguru o-cor rwuun-mo un ka kwuur-o ro m-zee,
 "Bom no Shir na,

no guw-ne ye un wu kap,
 Caari un rek-wu ne,
 kap ye ro wu m-gyer à."‡

Ge-de un Ya o-Rwuug o-Ca

6 Ka da-de um hogu komo o-zaaz sa o zee o un morog-de ut-moor, untun
 zaaz-o un ja-mo m-ho mo m-sa, untun dwum-de o-dakar. Um hoguru ye
 m-zee,

§ **Bor-us op us-eer:22** 18:22 Hyen komo: Izik 26:13; Isha 24:8. * **Bor-us op us-eer:23** 18:22-23
 Hyen komo: Irimi 7:34; 25:10. † **Bor-us op us-eer:24** 18:24 Hyen komo: Irimi 51:49. * **Bor-us**
op us-jero:1 19:1 ut-Girik: Harrerruja. † **Bor-us op us-jero:2** 19:2 ut-Girik: guw-ne ye un
 wu. ‡ **Bor-us op us-jero:2** 19:2 Hyen komo: Kara 32:43; 2Gwm 9:7. § **Bor-us op us-jero:3**
 19:3 ut-Girik: Harrerruja. * **Bor-us op us-jero:3** 19:3 Hyen komo: Isha 34:10. † **Bor-us op**
us-jero:4 19:4 Wata: Yage to nomote kaane! ‡ **Bor-us op us-jero:5** 19:5 Hyen komo: Bong
 115:13.

“Bom nɔ Yawe!§
Remen Wan-Koyan na wu rɔ ut-gwomo,
wu rɔ Shir Wa-ut-Gwomo kap!*

7 A nom nɔ o-zak un yuyaw-mɔ ut-men ne,
a seps nɔ wu!

Remen da-o woog o un ge-de un Ya o-Rwuug o-Ca,
komo ko-'ew zongsute.

8 A ya'ag ká ko-'ew-wu, wu cup gund-o m-rwon o-pus o.”
(Ka gund-o m-rwon o o-pus o rɔ un hek-o un rem-us sɔ-se se yan-ba-m-
kukop nɔme à.)

9 Ka da-de **wan-tɔm-wu Shir** zɛerɔ me. “Gen tɔ kà: ‘Shir ya'ag ye ur-ho
ye a banɛ ha-mɔ un ka ge-de un Ya o-Rwuug o-Ca de à.’ ” Wu doorɔ komo
m-zɛɛ, “Tɔ ka tɔ rɔ Ma-tɔ Shir tɔ o-nip.”†

10 Ka da-de um heerɔ un na-se un wu um bumut wu. Amba wu zɛerɔ,
“Ay, wɔ nɔm kaane á! Mɛ ko-guw-wu Shir wu, untun wɔ un or ru ne ne,
nɔ ye su'e Yeso à. Kwuktɔ nɔ Shir! Mɛ un zɛɛ kaane remen bɔ un ye kɔ'ote
ma-ut Yeso à, ye rɔ m-rwor yo **Kukt-o Shir** zɛɛ ye rur à.”

Wu ken wu n-tɔn un jok-o pus-yo

11 Ka da-de um hyanuru Tɔn-o shir tikshite, komo jok-o pus-yo rɔ eso
kaane. Ka wu daa ká jok-yo à, jin-de un wu *Ko-yan-Ess ut-Ma komo Wa-o-
Nip*. Un men-ut pus-to wu rɔ un piish ut-ma komo ur-gun ne.‡ 12 Yish-ye
un wu untun rem-de o-ra, komo un hi-de un wu rɔ ut-gond ne deen. Komo
wu rɔ un de ken jin-de ne gense. Ka jin-de yatt-wu napu de á se wu.§ 13 Wu
cupste ur-matuku de a mususse m-hyó à. Jin-de un ká con-de komo *Ma-tɔ
Shir*. 14 Buug-de un karma-ne ye n-Tɔn shir rɔ wu m-dɔre n-tɔn un jok
un cɔp-to ut-gund ne pus-to puu. 15 Q ken magay-o m-rye o rwuunuru un
nu-o un wu. Un ka magay-o wu reete ut-dak. Komo, “Wu nom gwomo-to
un ye un kɔ-yo o-kwom.”* Komo wu rwuute caari-se un ryaab-se Shir
Wa-ut-Gwomo Kap be-de un hun-ne untun net-wu rɔ 'mɔ un yakar-ye us-
'yo be-de a un pot ut-us à.† 16 Un matuku-de un wu, komo un kut-o un wu
ne, a gene ka jin-de:

Ko-Gwomo-wu un gwomo-ne, komo wu jiishe m-sek be-de un sek-ye à.

17 Komo um hyanuru **wan-tɔm-wu Shir** rɔ eso n-me ur-ho. Wu aaguru
eeg un caari-o o-cɔr wu agnuru kap o un no-ye rɔ ut-hukse un kus-o n-Tɔn
shir à. Wu zee, “Haan nɔ, nɔ karge be-de un ka caari-o o-biki o Shir o.
18 Haan nɔ nɔ ti ap-mɔ un gwomo-ne, un mɔ un caari-ye un karma-ne ne,
un mɔ un ya-ur-gun ne, un mɔ un jok-ne, un mɔ un ye rɔ ye m-da ne á,
un ap-mɔ hun-ne kap, guw-ne un ye rɔ guw-ne á, caari un rek-ye ne!”‡

19 Ka da-de um hyanuru ka nem-yo mɔrɔgsute gwomo-ne ye un hono
o-dak un karma-ne ye un ye ne, remen ye teet ur-gun un ka wu rɔ n-tɔn
o-jok à, un karma-ne ye un wu ne. 20 Amba a shipk ka nem-yo, mosse un
ka wan-rwor un ma-tɔ shir wu ut-bɔ wu ne wu nɔme saw-to o-made un ka
nem-yo à. Be-de un ka saw-to o-made tɔ wu durumse ye gokse napa-o un

§ **Bɔr-us op us-jero:6** 19:6 ut-Girik: Harreruja. * **Bɔr-us op us-jero:6** 19:6 Hyen komo: Izik
1:24; Bɔng 93:1; 97:1; 99:1. † **Bɔr-us op us-jero:9** 19:9 Hyen komo: Mati 22:2-3. ‡ **Bɔr-us**

op us-jero:11 19:11 Hyen komo: Izik 1:1; Bɔng 96:13; Isha 11:4. § **Bɔr-us op us-jero:12** 19:12
Hyen komo: Dane 10:6. * **Bɔr-us op us-jero:15** 19:15 Hyen komo: Bɔng 2:9. † **Bɔr-us op**

us-jero:15 19:15 Hyen komo: Isha 63:3; Jowe 3:13; Hyan 14:20. ‡ **Bɔr-us op us-jero:18** 19:17-18
Hyen komo: Izik 39:17-20.

ká nem-yo, komo un ye kwukte zwq-o un wur-o un yo ne à. Kap yoor-mq un ye a jorbū ye n-me un mar-o un ta'ar-to un caari-o o-ra un hoog ne. §
 21 A hoogu karma-ne ye un ye o-magay o rwuune un nu-o un ká wu ro tara n-ton un jok-o o-pus yo à. Hon un no-ye n-ton myet ye reeru ap-mo un ká u-to bq ye cone à.

Bor ur-kwooz

Us-hak dugu-o gaan [1,000]

1 Ka da-o um hyanuru wu ken **wan-tom-wu Shir** wu ro m-kergunē rwuun-mo n-Ton shir. Wu ro un rii-yo un tiks-mo un ka kuub-o ur-duw o ne ut-kom, un caari-to ut-kwom ne to m-ke'et. 2 Wu shipu ka hwq-yo, ka ko-mong-yo o-hwq yo, yo ro **ko-Gwomo-wu un ya-ut-kot** à, wu ka'u yo n-te un ká kwom-to har us-hak dugu-o gaan [1,000].* 3 Ka **wan-tom-wu Shir** wu jorbū yo un ka kuub-o ur-duw o, wu tigurū yo wu rekeru taase **ko-Gwomo-wu un ya-ut-kot** wu do durumse un hun-ne komo, se ka hak-se dugu-o gaan [1,000] aragte. Ka hak-se arge a hosu wu ya o-da hiin.

4 Ka da-o um hyanu ut-kwuur. Komo um hyanu ka hun-ne ye ro tara tara un ka kwuur-to à, a ya'ag ye gwomo-to un piish ut-ma. Um hyanuru komo hoog-mo un ye a kupre ut-hi remen tor-us Yeso à, komo un rwor un Ma-to Shir ne. Ye ro ka ye kwukte ka nem-yo á, ko sha-mo un yo á. Komo ye goks napa-o un yo un zwon-to un ye ko ne un kom-to un ye á. Ye muunuru un hoog ne komo, ye reeru ut-gwomo be-ur gaan un **Kiristi** ne har us-hak dugu-o gaan [1,000].† 5 (Margan-ne ye kusse à, ye ine un hoog ne á, se da-o ka hak-se dugu-o gaan se arge à.) Q ka o ro ine-mo un margan-ne mo takan. 6 Ya-o-zak-ye, yan-ba-m-kuqop, ye ro ur-kwukur ne be-de un ka ine-mo ur-takan mo. Mar-m ayoo-re-mo rott ur-beeb be-de un ye á, amba yea warag yan-**Cow un kon-se Shir un Kiristi**, komo yea re ut-gwomo un wu ne har us-hak dugu-o gaan [1,000].

Re ur-ho n-te un Gwomo-de ya-ut-kot

7 Da-o ka hak-se dugu-o gaan [1,000] arge, a hosune **ko-Gwomo-wu un ya-ut-kot** be-de a ka'u wu à. 8 Komo wua rwuun, wu durumsute hun-ne ye a cakarse hono o-dak à. Ye a m-aag, *Gooq un Magooq*. **Ko-Gwomo-wu un ya-ut-kot** a karagsu ye ye teet ur-gun, komo moor-to un ye untun moor-to m-hyereg mo n-riib o m-sa.‡ 9 Ye semuru hono o-dak, ye rigumuru hun-ne ye Shir un ka bo-o Shir ro m-was ne à. Amba ra-o kergunuru rwuun-mo n-Ton shir o reeru ye. 10 Ka da-de **ko-Gwomo-wu un ya-ut-kot** wu durumse ye à, a jorbū wu n-me un mar-o o-ra o ro m-re un ta'ar-to un caari-o o-ra guwguw à, be-de a jorbe ka nem-yo à be-ur gaan un ka wan-rwor un ma-to shir wu ut-bo wu ne. Reeno ye he swo ur-koob m-tet, m-how ne, har da-o ba m-ta.

Piish un ma-to ur-kom

11 Ka da-o um hyanu caari-o o-kwuur o ut-gwomo o-pus o. Um hyanuru wu ro tara n-ton o à. O-dak n-Ton o shir ne argu m-egē un co-o un wu komo a do to ne m-hyan á. 12 Um hyanuru margan-ne, caari un rek-ye ne,

§ **Bor-us op us-jero:20** 19:20 Hyen komo: Hyan 13:1-18. * **Bor ur-kwooz:2** 20:2 Hyen komo: Taka 3:1. † **Bor ur-kwooz:4** 20:4 Hyen komo: Dane 7:9,22. ‡ **Bor ur-kwooz:8** 20:8 Hyen komo: Izik 7:2; 38:2,9,15.

bq-o ba m-kukop o ro m-kergune rwuun-mo n-ton be-de Shir.[§] ¹¹ Ka bq-o komo a shoostu o un seps-mo Shir m-cucas ne cucas-mo un o nomog untun ta'ar-de un hwor, o-jaspa de ro us-myakt untun ur-madipi. ¹² A rigimshite o ut-ma to m-nu pipir, us-ish ne op us-voor, un **yan-tom-ye Shir** ne op un nen voor yan'er-de un ka ish-se. A genu jin-to un baag-ut op-ut voor-to un hun-ne ye o-Isra un ka ish-se. ¹³ Komo ko yo ke riib-yo ish-us tet-se, ish-us tet ur-horan, ish-us tet ur-horim, ish-us tet o-baar, ish-us tet o-ye'er.* ¹⁴ Komo wur-o un ka bq-o a un ma o n-ton un shi'it-ut op un voor-to ut-ta'ar. Komo n-ton un to kanē a gene jin-to un **yan-Tom Yeso** op un voor-ye un ka Ya o-Rwuug o-Ca yo.

¹⁵ Ka **wan-tom-wu Shir** wu nome ut-ma un me ne à, wu ro un ko-yo ur-me'es ne yo o-zinariya yo wu hette me'es un ka bq-o à, ish-se un o, un wur-se un o ne.† ¹⁶ Da-o wu me'ese o à, wu 'wos ko yo ke riib-yo hond hond yo ro un q rii-yo ne. Seeb-mo un o un hoob-mo un o ne, un pipir-mo un o ne ko o ke raag-o hond hond stadi dugu-us op us-voor [12,000]‡ o. ¹⁷ **Wan-tom-wu Shir** me'esuru wur-se un o komo o rwunturu nu-mo o na-us zungu un kwooz-ut voor us-nass [144],§ (un gon rii-yo hun-ne rotte un me'es un kashi ur-me'es à.) ¹⁸ A un ma wur-se un o un to ken ta'ar-to a m-aag ut-jaspa à to un hwor. Komo ka bq-o ne a maaru o un zinariya zak zak, komo o ma'asu us-myakt untun ur-madipi. ¹⁹ Komo a nomo shi'it-de un ka wur-o un ka bq-o ut-duk un gon ko de ke ta'ar-de un hwor de. O-jaspa de ro ur-takan un shi'it-de ut-ma. Ur-ayoo-re-de komo ur-sappaya, ur-atette-de ur-agat, ur-anasse-de ur-zumuru, ²⁰ ur-ataane-de ur-onis, ur-acinde-de ur-karnerian, ur-ata'yoo-re-de ur-kirisorat, ur-aere-de ur-berir, ur-ajerone-de ur-topas, ur-appe-de ur-kirisopras, op-ur gaan jasin, op ayoo-re-de ur-ametis. ²¹ Ka ish-us op us-voor se a nom se un rwuumb-se un hwor op us-voor, ko o ke ish-o un rwuumb-o un hwor gaan a nomu o. Caari-yo un cow-yo un ka bq-o, un zinariya a ma yo zak zak, komo yo ro us-myakt untun ur-madipi.* ²² Me hyan **Pyo-o Shir** un ka bq-o á, remen Wan-Koyan Shir Wa-ut-Gwomo kap un Ya o-Rwuug o-Ca ne ye ye ro **Pyo-o Shir** o un ka bq-o. ²³ Ka bq-o ro un hoob-o ur-ho ko o-reng á, remen seps-mo Shir mo ro o m-caragse, ka Ya o-Rwuug o-Ca yo komo yo ro pitirra-de un o.† ²⁴ Hun-ne ye un hono o-dak a hewe ur-hew m-mok o un ka bq-o. Gwomo-ne ye un hono o-dak komo yea hante o seps-mo un ye n-me un ka bq-o.‡ ²⁵ An tige un ish-se un ka bq-o un ta-mo ur-ho á remen tet-mo m-rew kanē á. ²⁶ Komo a hante myet o un m-seps un gos-to un hun-ne ye un hono o-dak ne un ka bq-o.§ ²⁷ Amba rii-yo m-kukop a kum m-cow n-me un ka bq-o á, ko komo koyan nom un rem-se un hu, ko wa-ut-bq, se de ye a gene jin-to un ye n-me un ka takurda-o un hoog-o un ka Ya o-Rwuug o-Ca yo à.*

§ **Bqr ur-kwooz o-gaan:10** 21:10 Hyen komo: Izik 40:2. * **Bqr ur-kwooz o-gaan:13** 21:12-13 Hyen komo: Izik 48:30-35. † **Bqr ur-kwooz o-gaan:15** 21:15 Hyen komo: Izik 40:3. ‡ **Bqr ur-kwooz o-gaan:16** 21:16 Mer-ut dugu-o gaan un zungu-us nass [1,400] ko kiromita dugu-ut voor un zungu-us yoor [2,200]. § **Bqr ur-kwooz o-gaan:17** 21:17 Kaanē a nom ur-hond us-na ne zungu us-voor un op-us cind [216]. * **Bqr ur-kwooz o-gaan:21** 21:18-21 Hyen komo: Isha 54:11-12. † **Bqr ur-kwooz o-gaan:23** 21:23 Hyen komo: Isha 60:19-20. ‡ **Bqr ur-kwooz o-gaan:24** 21:24 Hyen komo: Isha 60:3. § **Bqr ur-kwooz o-gaan:26** 21:25-26 Hyen komo: Isha 60:11. * **Bqr ur-kwooz o-gaan:27** 21:27 Hyen komo: Isha 52:1; Izik 44:9.

Bɔr ʊr-kwɔɔz ʊs-yoor

Roog-o ʊn ho-mo ʊn hoog

1 Ka da-de **wan-tɔm-wu Shir** kutu me roog-o ʊn ho-mo ʊn hoog, mo ʊs-myakt ʊntʊn ʊr-madipi mo rwuuntɛ be-de ʊn kwuʊr-o ʊt-gwɔmo tɔ Shir ʊn tɔ ʊn Ya o-Rwuug o-Ca ne.* 2 Mo m-ja n-tetɛ de ʊn caari-yo ʊn cɔw-yo ʊn ka bɔ-o. ʊn kɔ yo ke riib-yo ká roog-o 'yo-o rɔ kɔn yo ʊn hoog, yo rɔ ʊn mat ʊr-mat sɔ-o ɔp ʊn yoor hak gaan. Kɔ yo ke reŋg-yo yo rɔ m-mat sɔ-o gaan. A ʊn nɔm ʊs-baat ʊn wá-tɔ ʊn ka 'yo-yo remen taastɛ ʊn gɔm-se ʊn hun-nɛ ye ʊt-dak kap.† 3 ʊn ká bɔ-o, a kum rii-yo Shir huʊ ye nu-o yɔ-o á, remen kwuʊr-o ʊt-gwɔmo o Shir ʊn Ya o-Rwuug o-Ca nɛ o rɔ káŋɛ. Guw-nɛ ye ʊn wu komo yɛa kwuʊktu wu.‡ 4 Yɛa hyen co-o ʊn wu, komo a gen jin-de ʊn wu ʊn zwɔn-tɔ ʊn ye. 5 Tet-m mo kus kaanɛ á. Yatt-yo nuʊ ye ʊn ma-tɔ ʊr-pitirra kɔ ɔɔcas-mɔ ʊr-hɔ á, remen Wan-Kɔyan Shir wu he m-warag ɔɔcas-mɔ ʊn ye. Komo yɛa re ʊt-gwɔmo har da-o ba m-ta.§

6 **Wan-tɔm-wu Shir** zeeru me, “Ka yo o hoɛ à nɔp-o, komo tɔ woostɛ a sher ʊn tɔ. Wan-Koyan Shir ya'ag yan-Rwor ʊn ma-tɔ ʊn wu jaab-o ʊt-mɛn ʊn bu-yo Kukt-o ʊn wu. Wu tɔmɔntɛ wan-tɔm o ʊn wu, remen wu kututɛ ká guw-nɛ ye ʊn wu ye rii-yo he m-kɔr ba m-jime à.”

Yeso roon

7 “Gwɔt me ka komo robe, ba ʊn naas o-da! Shir ya'ag ye ʊr-hɔ bɔ ʊn ye rɔ o-dɔrotte ʊn ma-tɔ ʊn hyan-o co tɔ ʊn ka takurda-o à.”

8 Me wu **Yohana**, me hyanɛ ʊm hoɛ, kap ka rem-se. Da-o ʊm hoɛ komo ʊn hyen se à, ʊm heeru ʊn na-se ʊn **wan-tɔm-wu Shir**, wu kutu me ka rem-se à. 9 Amba wu zeeru me, “Taase o kwuʊktu me á! Me ko-guw-wu Shir wu, ʊntʊn wu ʊn ɔr ru nɛ ʊn **yan-Rwor ʊn Ma-tɔ Shir**, har ma kap ʊn ye nɔmɛ dɔrotte-o ʊn yo rɔ gene nɛ ʊn ká takurda-o à. Kwuʊktu nɔ Shir cot!”

10 Ká da-de wu zeeru me, “Taase o wuke ka ma-tɔ ʊn hyan-o co-o tɔ gene à, remen da-o nomostɛ yow yow. 11 Myet ko-yan-mɛn-ʊt jaas-tɔ wu sɛŋɛ mɛn-ʊt jaas-tɔ tɔ ʊn wu, wu rɔ yɔ-wu à, wu sɛŋɛ nɔm ʊn rii yɔ-yo. Wan-nɔm ʊn rii-yo ʊr-bon, wu sɛŋɛ nɔm ʊn rii-yo ʊr-bon, komo wu rɔ ba m-kukop á, wu sɛŋɛ she'et-de ʊn wu ba m-kukop.”*

12 “Gwɔt, me ka robe ba ʊn naas o-da! Komo 'yons ʊn de rɔ be ʊn de, man tope kɔwan gɔn rii-yo wu nɔmɛ à.† 13 Me rɔ Arpa, ʊn Omega nɛ.‡ Me rɔ ʊr-Takan ʊr-Bustɛ nɛ, ʊr-Shi'it ʊr-Kom nɛ.§

14 “Shir 'ye ye ʊr-hɔ ká ye so'osɛ matuku-ʊt seɛb-tɔ tɔ ʊn ye à. A 'ye ye keɛr-de m-cɔw ʊn ish-se ʊn ká bɔ-o caari-o remen ye reet mat-de ʊn 'yo-yo ʊn hoog.* 15 Amba ká ye muutɛ hi-de ʊn ye ya-m-kukop à, ye rɔ n-dɔ ʊn ka bɔ-o:

Ka ye yoosɛ weɛr-se o-made,

* **Bɔr ʊr-kwɔɔz ʊs-yoor:1** 22:1 Hyen komo: Izik 47:1; Zɛka 14:8. † **Bɔr ʊr-kwɔɔz ʊs-yoor:2** 22:2 Hyen komo: Taka 2:9. ‡ **Bɔr ʊr-kwɔɔz ʊs-yoor:3** 22:3 Hyen komo: Zɛka 14:11; Taka 3:17.

§ **Bɔr ʊr-kwɔɔz ʊs-yoor:5** 22:5 Hyen komo: Isha 60:19; Dane 7:18. * **Bɔr ʊr-kwɔɔz ʊs-yoor:11** 22:11 Hyen komo: Dane 12:10. † **Bɔr ʊr-kwɔɔz ʊs-yoor:12** 22:12 Hyen komo: Isha 40:10; 62:11; Bɔŋg 28:4; Isha 40:10; Irmu 17:10. ‡ **Bɔr ʊr-kwɔɔz ʊs-yoor:13** 22:13 Arpa, Omega: wata n-mɛ

Abacada ʊt-Girik: Arpa rɔ ʊr-takan komo Omega rɔ ʊr-bustɛ. § **Bɔr ʊr-kwɔɔz ʊs-yoor:13** 22:13 Hyen komo: Hyan 1:8; Isha 44:6; 48:12; Hyan 1:17; 2:8. * **Bɔr ʊr-kwɔɔz ʊs-yoor:14** 22:14 Hyen komo: Taka 2:9; 3:22.

Ya-o-ás,
 Ye hoome hun-ne à,
 Yan-kwukte m-gir, ʉn
 Ya-ʉt-bɔ ne.

¹⁶ “Me, Yeso, ʉm tombute **wan-tɔm-wʉ Shir** re wʉ heetbʉ nɔ kà tɔm-ɔ remen **yan-dor Yeso**. Me ʉn rwʉʉn sɔ ʉn baag-o ko-Gwɔmo **Dawuda** komo me rɔ wan-re ʉn cim-yo ʉn gwɔmo-ʉt **Dawuda**. Me rɔ *Myar-yo m-cɔcar yo n-Sot.*”[†]

¹⁷ **Kukt-ɔ Shir** ʉn ko-ew ne rɔ m-zee, “Haan!” Yage komo bɔ ʉn wʉ hogɛ tɔ ka à, wʉ ma wʉ zee, “Haan!” Yage bɔ ʉn wʉ rɔ m-hogɛ ʉn **swɔot-ɔ** m-hɔ à wʉ haan: kap wʉ cone wʉ sʉ à, wʉ sʉ m-yar be-de ʉn hɔ-mɔ ʉn hogɛ.[‡]

Ma-tɔ ʉr-buste

¹⁸ Me, **Yohana**, me ʉn nak ʉn tɔ-tɔ ʉn kap wʉ hogɛ ma-tɔ ʉn rii-yo he m-kɔr ʉn co à tɔ ʉn ká takurda-ɔ à ʉnze: ʉrege wʉ doog yo ken rii-yo n-ton ʉn tɔ, Shir a doo wʉ swɔ ʉr-kɔɔb de a gene ʉn ka takurda-ɔ à. ¹⁹ Komo bɔ ʉn wʉ haabe yo ken rii-yo rɔ ʉn kà takurda-ɔ à, Shir a dos gwʉʉg-de ʉn wʉ de ʉn mat-de ʉn 'yo-yo ʉn hogɛ. Komo Shir a dos gwʉʉg-de ʉn wʉ de ʉn ká bɔ-ɔ ɔ ʉn ba m-kukop ɔ. ʉm geneste ka rem-ʉs ʉoor-se n-me ʉn kà takurda-ɔ.[§]

²⁰ Ká wʉ kɔ'ote ʉnze ka rem-se kap nip-ɔ à, wʉ zeeɔ, “Eba, ʉm robe hɔr-m-hɔr!”

Amin. Haan, Wan-Koyan Yeso!

²¹ Yar-m Yeso Wan-Koyan rɔ ʉn nɔ ne kap! **Amin!**

[†] **Bɔr ʉr-kwɔɔz ʉs-ʉoor:16** 22:16 Hyen komo: Qog 24:17; Isha 11:1,10; 2Bit 1:19; Hyan 2:28.

[‡] **Bɔr ʉr-kwɔɔz ʉs-ʉoor:17** 22:17 Hyen komo: Isha 55:1. **§ Bɔr ʉr-kwɔɔz ʉs-ʉoor:19** 22:18-19 Hyen komo: Kara 4:2; 12:32.